

Holy Bible

Aionian Edition®

Nsari Bible
Saari Bible

AionianBible.org
The world's first Holy Bible untranslation
100% free to copy and print
also known as “ The Purple Bible ”

Holy Bible Aionian Edition ®

Nsari Bible

Saari Bible

Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0 International, 2018-2025

Source text: eBible.org

Source version: 4/25/2025

Source copyright: Creative Commons Attribution ShareAlike 4.0

Wycliffe Bible Translators, 2024

Formatted by Speedata Publisher 5.1.3 (Pro) on 5/4/2025

100% Free to Copy and Print

TOR Anonymously

<https://AionianBible.org>

Published by Nainoia Inc, <https://Nainoia-Inc.signedon.net>

All profits are given to <https://CoolCup.org>

We pray for a modern Creative Commons translation in every language
Translator resources at <https://AionianBible.org/Third-Party-Publisher-Resources>

Report content and format concerns to Nainoia Inc

Volunteer help is welcome and appreciated!

Celebrate Jesus Christ's victory of grace!

Preface

Nsari at AionianBible.org/Preface

The *Holy Bible Aionian Edition* ® is the world's first Bible *un-translation*! What is an *un-translation*? Bibles are translated into each of our languages from the original Hebrew, Aramaic, and Koine Greek. Occasionally, the best word translation cannot be found and these words are transliterated letter by letter. Four well known transliterations are *Christ*, *baptism*, *angel*, and *apostle*. The meaning is then preserved more accurately through context and a dictionary. The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven additional Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies.

The first three words are *aiōn*, *aiōnios*, and *aiōdios*, typically translated as *eternal* and also *world* or *eon*. The Aionian Bible is named after an alternative spelling of *aiōnios*. Consider that researchers question if *aiōn* and *aiōnios* actually mean *eternal*. Translating *aiōn* as *eternal* in Matthew 28:20 makes no sense, as all agree. The Greek word for *eternal* is *aiōdios*, used in Romans 1:20 about God and in Jude 6 about demon imprisonment. Yet what about *aiōnios* in John 3:16? Certainly we do not question whether salvation is eternal! However, *aiōnios* means something much more wonderful than infinite time! Ancient Greeks used *aiōn* to mean *eon* or *age*. They also used the adjective *aiōnios* to mean *entirety*, such as *complete* or even *consummate*, but never infinite time. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs. So *aiōnios* is the perfect description of God's Word which has *everything* we need for life and godliness! And the *aiōnios* life promised in John 3:16 is not simply a ticket to eternal life in the future, but the invitation through faith to the *consummate* life beginning now!

The next seven words are *Sheol*, *Hadēs*, *Geenna*, *Tartaroō*, *Abyssos*, and *Limnē Pyr*. These words are often translated as *Hell*, the place of eternal punishment. However, *Hell* is ill-defined when compared with the Hebrew and Greek. For example, *Sheol* is the abode of deceased believers and unbelievers and should never be translated as *Hell*. *Hadēs* is a temporary place of punishment, Revelation 20:13-14. *Geenna* is the Valley of Hinnom, Jerusalem's refuse dump, a temporal judgment for sin. *Tartaroō* is a prison for demons, mentioned once in 2 Peter 2:4. *Abyssos* is a temporary prison for the Beast and Satan. Translators are also inconsistent because *Hell* is used by the King James Version 54 times, the New International Version 14 times, and the World English Bible zero times. Finally, *Limnē Pyr* is the Lake of Fire, yet Matthew 25:41 explains that these fires are prepared for the Devil and his angels. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The eleventh word, *eleēsē*, reveals the grand conclusion of grace in Romans 11:32. Please understand these eleven words. The original translation is unaltered and a highlighted note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. To help parallel study and Strong's Concordance use, apocryphal text is removed and most variant verse numbering is mapped to the English standard. We thank our sources at eBible.org, Crosswire.org, unbound.Biola.edu, Bible4u.net, and NHEB.net. The Aionian Bible is copyrighted with creativecommons.org/licenses/by/4.0, allowing 100% freedom to copy and print, if respecting source copyrights. Check the Reader's Guide and read at AionianBible.org, with Android, and with TOR network. Why purple? King Jesus' Word is royal and purple is the color of royalty! All profits are given to CoolCup.org.

History

Nsari at AionianBible.org/History

06/21/75 - Two boys, P. and J., wonder if Jesus saves all and pray.
04/15/85 - Aionian Bible conceived as B. and J. pray.
12/18/13 - Aionian Bible announced as J. and J. pray.
06/21/15 - Aionian Bible birthed as G. and J. pray.
01/11/16 - AionianBible.org domain registered.
06/21/16 - 30 translations available in 12 languages.
12/07/16 - Nainoia Inc established as non-profit corporation.
01/01/17 - Creative Commons Attribution No Derivatives 4.0 license added.
01/16/17 - Aionian Bible Google Play Store App published.
07/01/17 - 'The Purple Bible' nickname begins.
07/30/17 - 42 translations now available in 22 languages.
02/01/18 - Holy Bible Aionian Edition® trademark registered.
03/06/18 - Aionian Bibles available in print at Amazon.com.
09/15/18 - Aionian Bible dedicated as J. and J. pray again.
10/20/18 - 70 translations now available in 33 languages.
11/17/18 - 104 translations now available in 57 languages.
03/24/19 - 135 translations now available in 67 languages.
10/28/19 - Aionian Bible nursed as another J. and J. pray.
10/31/19 - 174 translations now available in 74 languages.
02/22/20 - Aionian Bibles available in print at Lulu.com.
05/25/20 - Illustrations by Gustave Doré, La Grande Bible de Tours, Felix Just.
08/29/20 - Aionian Bibles now available in ePub format.
12/01/20 - Right to left and Hindic languages now available in PDF format.
03/31/21 - 214 translations now available in 99 languages.
11/17/21 - Aionian Bible Branded Leather Bible Covers now available.
12/20/21 - Social media presence on Facebook, Twitter, LinkedIn, YouTube, etc.
01/01/22 - 216 translations now available in 99 languages.
01/09/22 - StudyPack resources for Bible translation study.
01/23/22 - Volunteers celebrate with pie and prayer.
02/14/22 - Strong's Concordance from Open Scriptures and STEP Bible.
02/14/23 - Aionian Bible published on the TOR Network.
12/04/23 - Eleēsē added to the Aionian Glossary.
02/04/24 - 352 translations now available in 142 languages.
05/01/24 - 370 translations now available in 164 languages.
08/05/24 - 378 translations now available in 165 languages.
08/18/24 - Creative Commons Attribution 4.0 International, if source allows.
10/20/24 - Gospel Primer handout format.
11/24/24 - Progressive Web Application off-line format.
01/28/25 - All profits are given to CoolCup.org.
03/12/25 - 382 translations now available in 166 languages.
05/04/25 - 393 translations now available in 175 languages.

Table of Contents

NEW TESTAMENT

Maacho	11
Mak	40
Luk	58
Jəəŋ	89
Kiŋwaati ki nimε-ε	112
Lom	142
1 Kərəŋ	156
2 Kərəŋ	170
Galashaŋ	179
Ɛfishəŋ	184
Filipi	189
Kolosi	193
1 Təsalonika	196
2 Təsalonika	199
1 Timəti	201
2 Timəti	205
Taato	208
Filimu	210
Hiburu	211
Jeeŋ	222
1 Pita	226
2 Pita	230
1 Jəəŋ	233
2 Jəəŋ	237
3 Jəəŋ	238
Jut	239
Biffee bi Jəəŋ lε	241

APPENDIX

Reader's Guide

Glossary

Maps

Destiny

Illustrations, Doré

NEW TESTAMENT

Jiso tuu dza tee le, “Taa, feeki bibifi bi beniij bani, kife be kii ye fiee fi be feti ke.”

Beniij belu se dzo ndú yi Jiso be toj kay lu le be gache li yi yi bee.

Luk 23:34

Maacho

1 Maan menkoon me bete kini ki Jiso Krai-i: Tè nuun gwane kini ki Mfon Daafi-i wu tè nuun gwane kini ki Abraha-anj. **2** Abrahanj tè nuun te Adzi, Adzi nuun te Yakɔ, Yakɔ nuun te Judas bee benjwaantee. **3** Judas nuun te Peres be Dzara e ni wu be tè nuun Tama. Peres nuun te Hesronj, Hesronj nuun te Lam. **4** Lam nuun te Aminada, Aminada nuun te Nashonj, Nashonj nuun te Salmonj. **5** Salmonj nuun te Bwaas wu ni tè nuun Lahab. Bwaas nuun te Obed wu ni tè nuun Lut. Obed nuun te Jeesi. **6** Jeesi nuun te Mfon Daafi. Mfon Daafi nuun te Salimu wu ni tè nuun kwee Yuria. **7** Salimu nuun te Lehebwan, Lehebwan nuun te Abija, Abija nuun te Asa. **8** Asa nuun te Jehoshafat, Jehoshafat nuun te Jora, Jora nuun te Yusaya. **9** Yusaya nuun te Jotam, Jotam nuun te Ahas, Ahas nuun te Hesekeya, **10** Hesekeya nuun te Manasi, Manasi nuun te Emɔ, Emɔ nuun te Josaya. **11** Josaya nuun te Jekonaya bee benjwaantee. Be tè bie be nuun mfi wu beniinj be Babilonj tè kɔɔ beniinj be Iselee be geen be be li kween wube wu Babilo-onj. **12** Lejinj lelu, si be tè kɔɔye beniinj be Iselee be giingji be be Babilonj le, Jekonaya tè nuun te Shitiya, Shitiya nuun te Selubabe, **13** Selubabe nuun te Abiyut, Abiyut nuun te Eliakinj, Eliakinj nuun te Aso, **14** Aso nuun te Sadok, Sadok nuun te Akinj, Akinj nuun te Eliyut, **15** Eliyut nuun te Eliasa, Eliasa nuun te Matanj, Matanj nuun te Yakɔ. **16** Yakɔ nuun te Jose wu nyume Maariya, Maariya nuun wu wu tè bie Jiso wu be tè teenyi le Krai Kinsofu ki Nyɔ tè kaache. **17** Bedeeni, bete kini ki Jiso-o kini tè nuun yoofi ntso binee mbeche li Abrahanj mbe mbochu li Mfon Daafi-i, ki tuu ki nuun te yoofi ntso binee mbeche li Mfon Daafi-i mbe mbochu li mfi wu be tè kɔɔye beniinj be Iselee be giingji be be Babilonj. Mbeche mfi wu be tè kɔɔye beniinj be Iselee mbe mbochu mfi wu be tè bie Krai nuun e bete bini bi bee nuun yoofi ntso binee. **18** Bierɔ chi Jiso Krai tè ka le dze yini-i: Ni wu Maariya tè nuun e be tè koo fieen le gii nuun kwee Jose. Fe be tè meen le be se fe bugoo, be dza be nenj le wu kemoo fwe li bunga bu Fiana yi Waan li. **19** Si fi tè keti le, Jose wu nyumi, si tè nuun wi wu tsaanj le, tè gii kongisi ye le choori wu ke, se beche nuun le gate bee wu lejinj lejinj. **20** Si tè gii meen beechi le fe le, fi ka le nchindaa wu Taa tè dza be le wuu le kiffee li mfi wu tè gii liiti, tee li wuu le, “Jose, gwane kini ki Mfon Daafi-i, kiinj ɔ ni chej ndzotsu Maariya si ni yih wa ke, kife fwe chi

nuun be chi chini chee chi wu keme be bunga bu Fiana yi Waan le.” **21** Gii bie gwaj wu nyun be nye bukoon bwee le Jiso, kife gii naa soo beniinj bee li nge wu bibifi bi bee. **22** Biee bini bichu tè ka le fi be fi kache si Taa tè tee li kimfime ki ntomfonj we-e le, **23** “Yike yeen ne woo, gwaakweenj wu kii ye nyun ke wumu gii fwee, bie gwaj wu nyun be teenj wu le Imaniwe.” Bukoon buni nuun le, “Nyɔ ye be bee.” **24** Si kiffee kee lanje li Jose-e le, le kaangi biee fe nee si nchindaa wu Taa bee tee li wuu le. Tè dzo Maariya li ni yih we, **25** se nuun le, bee wu ti meen ki ka ke kintaa si kweenj bee nyun ke. Bee wu tè tsiinj le nsiinj geen bo bu Maariya tè bie. Jose se biee nye bukoon bu gwaj wulu-u le Jiso.

2 Be tè bie Jiso li kitorj ki Betelehenj le kimbe ki Judiya-a. Tè nuun li mfi wulu-u, Herɔ tè nuun Mfonj wu Judiya. Fi ka le be bufii le bamu tè dza li kweenj wumu-u le kimbe ki jobe teti-i, be be Jerosalenj be biiti laa, **2** “Mfonj wu Bejuu wu be bie we nuun fenj le? Te biiti ni kife te bee te nenj fintsonj fiee le kimbe ki jobe teti-i, te se be le te bonj wu.” **3** Le Mfonj Herɔ tuu woo ntonj wuni, shenj tonj wu, yi tonj te mɔɔ beniinj be Jerosalenj bechu. **4** Se konche bete muntofi benonja benonja mɔɔ beniinj be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ bechu, le be banche. Se bii li bee laa fe be tè nuun le be gii be bie Kinsofu ki Nyɔ tè kaache kee nuun fenj le? **5** Be tuu le, “Be tè nuun le be gii be bie ki li kitorj ki Betelehenj ki nuun kimbe ki Judiya. Fini nuun si ntomfonj wu Nyɔ tè tsee le, **6** “We wu Betelehenj li kweenj wu Juda-a, ɔ beche ke le ɔ sendoo nge li kweenj wu Juda-a ke. ɔ kee le wi gii naa bo li kitorj kini-i wu gii ni saki, beniinj benj be Iselee.” **7** Mfonj Herɔ se konche te be bufii le baa lejinj lejinj bii woo bujonj, mfi wu fintsonj filu tè bo. **8** Le woo, biee tonj be Betelehenj tee le, “Gene yeen ne bɔseyi ne goonj gwaj wulu bujonj. E ne goonj ne nenj wu, ne kaari ne be ne tee mi nse ngeenj te mbonj wu.” **9** Beniinj belu woo si Mfonj tee le, be biee be dza ngeenu wube. Le be ni be giingji, be ka be nenj fintsonj fi be tè nenj le kimbe ki jobe teti-i fiee si fi giingji be limfwe fi doonchi be dze. Le fi geen fi bo fe gwaj wulu tè nuun, fi lenj fe. **10** Si be tè nenj fintsonj filu le, be keme kinetene nge yi dzoonj be. **11** Le be geen be le li yih yi gwaj wulu tè nuun lu, be nenj gwaj wulu bee ni wu Maariya, be nguume gwaj wulu lii be bundi wu. Le be bonj wu le, be gwiye be babi be bee be buu biee bi be bundi mfonj lu, be nye li wuu. Biee bini tè nuun kikwa ki gaa, be kidzoma kimu ki be teenyi le frankinsenj, be meen

mamu mɛ bɛ teenyi le mɛɛr. **12** Nyo chiinse li bee le kifiee li le kiinj be ni kaari be to lijij le be ɲɛɲ Mfɔŋ Hɛrɔ kɛ. Be dza be to lijij li kwɛɛɲ wu bee le dze yi jɛtɛ-ɛ. **13** Si bɛ bufii le baa tɛ dza be giinj le, fi ka le nchindaa wu Taa tɛ dza bɛ le Josɛ le kifiee li tee li wuu le, “Dza wɛ ɔ dzɔɔ ɲwanj bee ni nɛɛ be nɛ bo nɛ kifi nɛ gɛɛɲ li kwɛɛɲ wu Iji-ip, nɛ ni nɛ nuuɲ le nsiinj gɛɛɲ bo mfi wu ɲgii naa ntee le nɛ kaari. Ntiitɔɔ ni kife Mfɔŋ Hɛrɔ gii ni wɛki ɲwanj wulu le wo.” **14** Josɛ biee dza wɛ, dzɔ ɲwanj wulu bee ni butuu butuu be dza be gɛɛɲ Ijip, **15** be nuuɲ le gɛɛɲ bo mfi wu Mfɔŋ Hɛrɔ tɛ la warj. Fi tɛ ka ni le fi bɛ fi kɔche si Nyo tɛ tee li kimfime ki Ntomfɔŋ wɛ-e le, “Mi nteɲɔ ɲwanɛɲ wu bo li kwɛɛɲ wu Iji-ip.” **16** Le Hɛrɔ ɲɛɲ le bɛ bufii le baa yɛɲ baa bɛ wu, fi fuumi wu ɲge. Se biee tɔŋ beniinj le be gɛɛɲ Bɛtɛlɛhɛɲ mɔɔ bimbe bi lu lichinj bichu, be woyɛ bɔɔɲ bɛ buninj bɛ nuuɲ si mbɛɛche biya bife nto lijij. Tɛ nyɛ biya bini biki si tɛ bii li bɛ bufii le baa woo bujɔɲ mfi wu bɛ tɛ ɲɛɲ fintɔɲ filu. **17** Le be gɛɛɲ be woyɛ bɔɔɲ baa le, fi se kɔche si ntomfɔŋ wu Nyo-ɔ wu Jeremaya tɛ saa wu tee le, **18** “Bɛ woo baa kitata li kitoɲ ki Lama-a, wi dii kwe, dii fuuti. Nuuj Lache wu dii bɔɔɲ bee. Bɛ chiingisi wu bɛ chingisi nsiinj, kife bɔɔɲ bee mɛɛɲ yɛ lu kɛ.” **19** Le Mfɔŋ Hɛrɔ la warj, fi se ka le nchindaa wu Taa tɛ tuu buse le Josɛ-ɛ le kifiee li, li kwɛɛɲ wu Ijip wɛɛ, tee li wuu le, **20** “Dza ɔ dzɔɔ ɲwanj bee ni nɛɛ be kaari nɛ to lijij li kwɛɛɲ wu Iseleɛ, kife beniinj bɛ tɛ wɛki le be wo ɲwanj wuni baa kwiye baa.” **21** Bɛdɛɛni Josɛ dza wɛ dzɔ ɲwanj wulu bee ni be to lijij li kwɛɛɲ wu Iseleɛ. **22** Se nuuɲ le, tuu bɛɛ loɔ, woo le ɲwanɛ Mfɔŋ Hɛrɔ wu Akilo jio kitinde ki tee le Judiya seki, chɛɲ ɲɛnu le. Bɛ tuu bɛ chiinse li wuu le kifiee li le kiinj ni gɛɛɲ le kɛ. Se ya gɛɛɲ nuuɲ li kitoɲ ki tɛ nuuɲ le kimbe ki kwɛɛɲ wu Galilii, **23** gɛɛɲ tsiinj li kitoɲ ki bɛ teenyi le Nasare. Fi tɛ ka le le fi bɛ fi kɔche si ntomfɔŋ wu Nyo tɛ tee ɲkosi le, “Bɛ gii bɛ ni bɛ teenyi wu le Wi wu Nasare.”

3 Tɛ nuuɲ li jo yɛɛ, Jɔɔɲ Nlisulidzɔɔ dza bo gɛɛɲ libuka le kimbe ki Judiya fenjisi jɛ yi Nyo li beniinj li le, **2** “Fiiki yɛɛɲ shɛɲ yine, kife bumfɔŋ bu liboo bwɛɛ tsekɛtsekɛ.” **3** Jɔɔɲ wuni nuuɲ wu ntomfɔŋ wu Nyo wu Esaya tɛ tee kii wu mfi wu tɛ yɔ le, “Jɛ yi wi dɛɲɲi yɛ libuka le, ‘Bɛ nache dze yi Taa, bɛ leeki yi, yi ni yi nuuɲ tsaɛɲ.’” **4** Jɔɔɲ tɛ lisi nuuɲ ndu yi bɛ tɔŋ bɛ dzɔɲ yi Kameɛ, tɛ kendi kitsaa li tiɲ ki bɛ nache bɛ dzi yi nyɔɲ, bijine biee tɛ nuuɲ tsɔma bɛ ɲɔɔɔ yi litɔɔ. **5** Si tɛ tiiti le, beniinj se buti Jerosalɛɲ bɛ bitɔɲ bi Judiya

mɔɔ bimbe bi li Dzɔɔ yi Joodaɲ lichinj bichu, bɛ bɛɛ le wuu. **6** Si bɛ tɛ bɛɛ le, bɛ teyi bibifi bi bee li Nyo-ɔ, Jɔɔɲ se lisi bɛ li dzɔɔ li Dzɔɔ yi Joodaɲ. **7** Se nuuɲ le, mfi wu tɛ ɲɛɲ si Befarasii bee Besadusii bamu ɲge bɛ le lii bɛ li dzɔɔ, kweɛɲ li bee le, “Kingɔkɛ ki mufaa le kini, ɛ noo wu tifi bɛɲ le nɛ kifi shɛɲ yi fuuti Nyo yi yi gii yi doonche li bɛ-ɛɲ yɛɛ, nɛ se bɛɛ ni?” **8** Fɛɛ yɛɛɲ biee bi doonchi le nɛ fiiki baa shɛɲ yine kituɲ. **9** Kiinj nɛ ni nɛ tiiti fine le Abrahɔɲ nuuɲ chaa wune kɛ. Ntee bɛɲ le Nyo nuuɲ yi fiiki ta yini yi to bɔɔɲ bɛ Abrahɔ-ɲ. **10** Nɛ kɛɛ le bɛ gɛɛ baa fɔɔ kituɲ li gɛɛɲ yi biti-i. Kiti kichu ki wundi yɛ muntaɲ mu dzeɛɲ kɛ, bɛ gii bɛ wa ki li gɛɛɲ yi ki-i, bɛ tɔŋ fɛtaɲ. **11** Nlisɔɔ bɛɲ li dzɔɔ kife nɛ fiiki baa shɛɲ yine. Se nuuɲ le, wi wu bɛɛ le mi-i jɲɲ koo wu yaa mi. Mmɛɛɲɔ ki kɔche kɛ wi wu nnuuɲ mfanche bikpɔ biee kɛ. Gii ni lisi fiee bɛɲ nuuɲ li tsɔɲ yi Fiana yi Waɲɲ li mɔɔ li wi-i. **12** Kemɔɔ kintɛkɛ kee le bɔ ki gii fɛɛ giinj lu, kɛ wu fɛɛ, banche giinj yi dzeɛɲ yɛɛ gɛɛ li gwɛɛ, se kote mumfɛɛ tɔŋ bɛ wi wu duti nyimu nsiɲ.” **13** Si Jɔɔɲ tɛ lisi beniinj li dzɔɔ le, Jiso tɛ dza le kimbe ki Galilii bɛ fɛ Dzɔɔ yi Joodaɲ le Jɔɔɲ lii wu li dzɔɔ tɛ. **14** Se nuuɲ le, Jɔɔɲ tɛ bechi fɛɲgi tiiti le, “ɛ wɛ ɔ beɛɔ kemɛ le ɔ lii mi li dzɔɔ, ɔ tuu ɔ bɛɛ le mi-i ni?” **15** Jiso se tuu li wuu le, “Gɛɛ fi nuuɲ le dɛɛni, ɛ le dze yini le tɛɛ wɛ fɛ baa fiee fichu tsaɲ fi Nyo wɛki.” Bɛdɛɛni Jɔɔɲ se bɛɲ, lii Jiso li dzɔɔ. **16** Nɛɛ si Jiso tɛ gii buti li dzɔɔ ni, fi ka le kiboo tɛ gwiye, ɲɛɲ Fiana yi Nyo si yi shiiti yi bɛɛ si kibime, yi bɛ yi geri li wuu bwɲɲ. **17** Fi ka le jɛ tɛ yɔ liboo le, “Wuni nuuɲ ɲwanɛɲ wu shɛɲ, wu ɲ’wuki bujɔɲ bɛ wu ɲge.”

4 Fiana yi Waɲɲ se tuu yi dza yi dzɔ Jiso yi gɛɛɲ bɛ wu libuka le kɲɲkundi mɔnche wu. **2** Gɛɛɲ shiinj fɛ tsiinj fɛ, tɛ jiti biee li jo mbaanyɛɛ li. Lejɲɲ lelu, dzeɛɲ bechi yi wuu wu. **3** Wi wu ti mɔnchi beniinj wɛ se bɛ tee li wuu le, “ɔɔ nuuɲ ɲwanɛ Nyo, ɔ tee le ta yini fiiki yi to tsɛɛ yi kibeɛ.” **4** Jiso tuu le, “Bɛ tɛɛ baa le, ‘Wi ti tsiinj yɛ kii kibeɛ kwaa kɛ. Wi tsiinj kii jɛ chichi yi buti le kimfime ki Nyo-ɔ.’” **5** Bɛdɛɛni kɲɲkundi kilu tuu ki dzɔ wu ki gɛɛɲ bɛ wu Jerosalɛɲ kitoɲ ki waɲɲ, ki leeki wu fɛ kigo ki yih yi muntofi, **6** ki tee li wuu le, “ɔɔ nuuɲ ɲwanɛ Nyo, ɔ jɲɲ ɔ seri lɛkwɲɲ, kife fi fieɛ ɛ bɛ tɛɛ le, ‘Nyo gii yi tee le benchindaa bee kiiche wɛ.’ Fi tuu fi nuuɲ ɛ bɛ tɛɛ tɛ le, ‘Bɛ gii bɛ ka wɛ bɔbɔ le kii ɔ ni ju kikaa ko li tɛtɛ-ɛ.’” **7** Jiso se tuu li kii le “Bɛ tɛɛ baa tɛ le, ‘Kiinj ɔ ni mɔnche Taa wu Nyo ya kɛ.’” **8** Kɲɲkundi kilu tuu ki dzɔ Jiso fɛ, ki gɛɛɲ

be wu fe nkume wumu-u fe fwa wu deenj liwe nge, ki doonche wu bitonj bi li kikoo ki nshe-e bichu be bunonga bu nuuj li bi-i li wuu. **9** Si ki doonche wu le ki tee li wuu le, “Ngii nye biee bini bichu li we-e, do we le mi-i lii o guuj mi.” **10** Jiso tee li ki-i le, “Gene laa Satanj! Be tsee baa le, ‘o guundi Taa wu Nyo ya, o nindi nuuj li yi-i kwaa.” **11** Bedeeni, kinkundi kilu chine li Jiso-o, ki geenj. Fi se ka le benchindaa be Nyo-o tẽ dza be be bichi le wuu. **12** Le Jiso dza woo le be koo baa Joong Nlisulidzoo be benje li yih yi ncha-a, tuu dza kaari to lijij kimbe ki Galilii. **13** Geenj bo Nasare, dza fe geenj tsi li kitorj ki Kapanu-uj. Kitorj kini nuuj li libe chi Galilii lichij, libe chee nuuj le bimbe bi beniiij be Sebulo-ong be bi Naftali. **14** Fini tẽ ka ni le fi be fi kochi si ntomfong wu Nyo wu Esaya tẽ tee le, **15** “Kimbe ki Sebulo-ong be ki Naftali bi nuuj lichij li libe liwiij li Dzoo yi Joodaang, kimbe kee nuuj te nshe yi Galilii yi beniiij be nuuj ye Bejuu ke tẽ tsiij, **16** beniiij be tẽ shiiij be tsiij li kijibe-e, neng baa kin'wofu kinonga. Butuu woo bwee li beniiij bani-i be tẽ shiiij be tsiij li nshe yi kijibe ki kwe-e.” **17** Mbexche li mfi wulu-u, Jiso tuu bechi fenjisi li beniiij li tiiti le, “Fiiki yeenj sheng yine, kife bumfong bu liboo bwee tseketsake”. **18** Le Jiso dza ni dengi li libe chi Galilii lichij, neng beniiij bamu befe, nuuj wi bee gwaani. Beniiij bani tẽ nuuj Simu wu be tẽ teenyi le Pita, be gwaani wu Andolo, be lendi gwii le libe-e, si nime chi bee tẽ nuuj nsuuj yi kofe. **19** Jiso tee li bee le, “Biee yeenj mi, ngii mfe beng ne ni ne keeti nuuj beniiij.” **20** Mfwaamumkpanj be biee be chine gii yibe be dza be biki wu. **21** Jiso se dza fe kiingji, tuu neng beniiij bamu befe nuuj te wi bee gwaani. Beniiij bani tẽ nuuj Jeeng bee gwaani wu Joong be tẽ nuuj boong be Dzebedii, be tẽ nuuj le ngo-o be tee wube wu Dzebedii be tuushi gii. Teeng te be. **22** Mfwaamumkpanj be biee be she ngo be tee wube be dza be biki wu. **23** Jiso tẽ dza tuu dengi le kimbe ki Galilii kichu tiifi beniiij li yih yibe yi bintaashe-e, fenjisi ntong wu dzeeng kii bumfong bu Nyo-o. Tẽ gii wanchi chigong chichu, mao chigong chi nonga chichu li beniiij li. **24** Bedeeni, ntong wu kii wu se saangge geenj li kweeng wu Silia kwikwi. Beniiij tẽ bee be beniiij bechu be tẽ gendi mao be tẽ nuuj li ntongye-e le wuu, mao nuuj be boong be kinkundi-i gweki be be, mao nuuj be wi-i kika, mao nuuj be tẽ nuuj be ngwe. Be bee be be le wanchi be bechu. **25** Mao nuuj feng fe tẽ gii giingji le, bintutu bi beniiij le bi nonga banchi le wuu jing. Beniiij bani tẽ dzeti le kimbe ki kweeng wu Galilii, bamu dzeti

le Bintsii bi Yoofi, bamu Jerosaleeng mao bitonj bi Judiya bimu. Bamu se dzeti li Dzoo yi Joodaang liwiij.

5 Le Jiso neng si bintutu bi beniiij le bee le wuu, dza miri shee fe nkume-e, boong bee be kintutu banche be be li wuu lichij. **2** Se bechi tiifi be, tiiti le, **3** “Kineetine kinonga kee ki beniiij be kii le be baa be kifoo le kimbe ki Nyo-o, kife bumfong bu liboo bwee bu bee **4** Kineetine kinonga kee ki beniiij be dii kwe-e, kife Nyo gii yi chiingji be. **5** Kineetine kinonga kee ki beniiij be shiiki yi yibe fekwiij kife be gii be ji kikoo ki nshe-e. **6** Kineetine kinonga kee ki beniiij be dzeeng wuu bee, kii ntse wu tsaang, nshoong se tati be be ntse wulu, kife Nyo gii yi nyee be. **7** Kineetine kinonga kee ki beniiij be keeti nshiiij li bamu-u, kife Nyo gii yi koo te nshiiij be be. **8** Kineetine kinonga kee ki beniiij be sheng wuuti be kife be gii naa be neng Nyo. **9** Kineetine kinonga kee ki beniiij be bee be mbeenggii kife be gii be teeng be le boong be Nyo-o. **10** Kineetine kinonga kee ki beniiij be beniiij biindi bikaa le be jing, kii ntse wu be wu tsaang, kife bumfong bu liboo bwee bube. **11** Kineetine kinonga kee kine, mfi wu beniiij gaashi beng, be biindi bikaa le bene jing, be tiiti gwaani biee bi bibifi bichu kii beng li yee li kife ne baa beniiij beng. **12** E fi keti le ne neki yeenj ne kiiti, kife kinsomfu kinonga kee kine liboo. Ne kee le, e le si be gii be biindi bikaa le bentomfong be Nyo-o be nkosi le. **13** Ne baa nuuj ntong me li nshe yini-i. Se nuuj le, e ntong dza me to n'yike nsij, be geeng be me, me se kaari me yike? Ke me meeng ye bujong le be fe fiee fi dzeeng lu fuki le be shooshe me nsij ke, beniiij ni be keti be denchi me be bikaa. **14** Ne baa nuuj kin'wofu ki li nshe yini-i. Kitorj ki be gwaang li nkume-e ti nyiki ye yi ke. **15** Wi ti tendi ye lambo le tuu dzoo kuuki be nkaa ke. Wi ti bee e wu tong lambo tomi nuuj li fiee fi be ti tomi lambo lu-u, wu se yengji li wi kwikwi wu nuuj li yi-ih. **16** E nee le si kin'wofu wune kemi le ni wuuti le beniiij lii, ke be se neng nime chine chi dzeeng, be nye kiyooni li chaa wune wu nuuj liboo li. **17** Kiij ne ni ne beechi le mi mbeeo le nlee biee bi nuuj le Kijwaati ki benchi be Moose-e mao bi nuuj le Bijwaati bi bentomfong be Nyo-o ke. Mi mbeeo nuuj le mfe le bi kochi bu kochine. Meeng ki mbe ke le nleeshe bi bu leeshe ke. **18** Ntee beng cheeng cheeng le nsiiij kiboo be nshe gii bi ma, finlang fi bioong le fi nuuj le Kijwaati ki benchi fi sende nuuj te naa la li yee li fuki fe fi be fi kochi le fiee fi fi doonchi nsij ke. **19** Fi fiee le, wi kwikwi wu bonde nchi wumu le benchi

bani-i, mɔɔ wɛɛ nchi sende si la le, tiifi tɛ beniɲ le be ni be bondini, kɛ mwe gii naa ni nuuŋ wi wu ŋkwerɲ le bumfɔŋ bu liboo li. Se nuuŋ le, ɛ wi wu kichi benchi bani, tuu tiifi tɛ beniɲ le be ni be kichi be, kɛ mwe gii naa ni nuuŋ wi wu nyɔŋa le bumfɔŋ bu liboo li lenti. 20 Ntuu ntee beŋ le, ɛ nɛ feti yɛ kinge kinɛ tsaŋ le ki ni ki yeki ki beniɲ be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ mɔɔ ki Befarasii le kɛ, nɛ tɛ naa mɔɔ le le bumfɔŋ bu liboo li kɛ. 21 Nɛ woo baa le be tɛ tee li beniɲ be ŋkosi le, 'Kiɲ ɔ ni wo wi kɛ. ɛ wi wo wi, kɛ mwe kemɔɔ nsa.' 22 Se nuuŋ le, ntiitɔɔ li be-ɛŋ le wi kwi wu dzo shɛŋ be ŋwaani, kɛ kemɔɔ tɛ nsa. Wi wu gaa ŋwaani, mwe kɛɛ le gii naa leŋ li beniɲ be seki bensa-a limfwe. Wi wu teɛŋ ŋwaani le, 'Kibere, mwe kɛɛ le gii naa le li wi wu nyɔŋa-a.' (Geenna g1067) 23 Fi fieɛ le, ɔɔ weki le ɔ nye nya ya fɛ taantaa chi mumtofi-i, ɔ kimi bubieɛ bu nɛɛ ŋwaana le wɛ-ɛ shɛŋ, 24 ɔ gɛɛ nya ya fɛ taantaa chi mumtofi fechiŋ, ɔ geɛŋ nɛɛ ŋwaana saa nɛ nache bieɛ kwe, ɔ se kaari ɔ be ɔ nye nya ya. 25 ɛ wi dzo we giɲgi be wɛ li yih yi nsa-a, ɔ gwene ɔ nache nɛɛ wu nɛ to wi bee sini nɛ meɛŋ le dze, kii ni geɛŋ nye wɛ li tsɔŋ yi wi wu seki bensa-a, se tuu wɛ li tsɔŋ yi wi wu nchi-i be fa wɛ li yih yi ncha-a. 26 Ntee wɛ cheɛŋ le, ɔ nuuŋ tɛ bo lu fuki fɛ ɔ meɛshi ɔ soɔŋ finini fichu fi be tee le ɔ soɔŋ siŋ kɛ. 27 Nɛ woo baa le be tɛ tee le, 'Kiɲ ɔ ni giɲgi be kwɛɛ wi kɛ.' 28 Se nuuŋ le, ntiitɔɔ beŋ le, wi kwikwi wu bichi kwɛɛŋ kemi ŋgeɛŋ li wu-u, kɛ wu giɲgi be wu li shɛŋ yee li kituŋ. 29 Fi fieɛ le ɛ lisi cho chi le kigoŋɛ feti le ɔ ni ɔ feti bubieɛ, ɔ buu lisi chilu ɔ too. Fi dzɔɔŋ le ɔ lɛɛ kimbe ki yi ya-a kimumkpaŋ, yeki fɛ be nuuŋ be lɔŋ wɛ kwikwi fɛ wi wu nyɔŋa-a. (Geenna g1067) 30 ɛ kibene ko ki kigoŋɛ feti le ɔ ni ɔ feti bubieɛ, ɔ sonde kibene kilu ɔ too. Fi dzɔɔŋ le ɔ lɛɛ kimbe ki yi ya-a kimumkpaŋ, yeki fɛ yi ya chichi nuuŋ yi geɛŋ fɛ wi wu nyɔŋa-a. (Geenna g1067) 31 Be tɛ tuu be tee tɛ le, 'ɛ wi koɔŋ be kwɛsi, mwe tseɛ kiŋwaati nye li kwɛɛŋ wulu-u ki doonchi le meɛŋ yɛ kwɛsi kɛ.' 32 Se nuuŋ le, ntee beŋ le, ɛ wi koɔŋ be kwɛsi, nuuŋ yɛ le kwɛɛŋ wulu jiiɔ bukwɛɛ kɛ, kɛ wu fɛɔ nuuŋ le kwɛɛŋ wulu geɛŋ ni gimɛ be bunɲ be bukeɛŋ bamu-u. Wi wu dzo kwɛɛŋ wu bo li nyuŋ wumu yih, wu gɛɛ li wuu yih, kɛ mwe dzɔɔ kwɛɛ wi. 33 Nɛ tɛ woo tɛ si be tɛ tee li beniɲ be ŋkosi-i le, 'ɔ tee fieɛ ɔ chini, kiɲ ɔ ni ba fi mferu nsɲ kɛ. ɔ kemi le ɔ fɛ fieɛ fi ɔ tee, ɔ chini li Taa li limfwe le ɔ gii ɔ fɛ.' 34 Se nuuŋ le, ntuɔɔ ntiiti li be-ɛŋ le, kiɲ wi ni tee fieɛ chini kɛ. Kiɲ wi ni chini li bukoɔŋ bu liboo li kɛ, kife liboo nuuŋ kabara wu Nyɔ.

35 Kiɲ wi ni chini li nshe-ɛ kɛ, kife nshe nuuŋ kilaanda ki bikaa bi Nyɔ-ɔ tɛ. Kiɲ wi ni chini li Jerosaleŋ kɛ, kife Jerosaleŋ nuuŋ kitoŋ ki Mfɔŋ wu nyɔŋa-a. 36 Kiɲ wi ni tuu chini nɛɛ li yi yee li kɛ, kife wi nuuŋ tɛ fɛ le yi ye yi li fa mumkpaŋ to chibu, kɛ le yi libe kɛ. 37 ɛ wi beŋ fieɛ le, 'Iɲ', fi koche le. ɔ wu faaŋ le, 'Wohoo', fi koche nɛɛ tɛ le. ɛ wu taa fieɛ fɛ, kɛ fieɛ fieɛ dza fieɛ nuuŋ fɛ wi wu bifi wɛ-ɛ. 38 Nɛ woo baa tɛ le, be tɛ tee le, 'ɛ wi buu lisi chi wi-i, be buu tɛ chi mwe-ɛ. ɛ wi buu kige ki wi-i, be buu tɛ kee.' 39 Se nuuŋ le, ntiitɔɔ li be-ɛŋ le, kiɲ wi ni ni nyiitini fieɛ be wi wu bifi kɛ. ɛ wi maɔŋ kilaanche ko ki kigoŋɛ, ɔ fiiki ki kimese meɛshi maɔŋ. 40 ɛ wi dzeti wɛ li nsa-a kii ndu ya yi lenti, ɔ meɛshi ɔ taa mɔɔ kiŋkoŋ ko fɛ. 41 ɛ wi kaŋ wɛ le ɔ dende ma mumkpaŋ, ɔ dende bema befɛ nɛɛ wu. 42 ɛ wi lɛkɛ fieɛ li wɛ-ɛ, ɔ nye wu. ɛ wi feeti fieɛ li wɛ-ɛ, kiɲ ɔ ni faaŋ nye kɛ. 43 Nɛ woo baa tɛ ɛ be tɛ tee le, 'ɔ kɔŋgisi ŋwaana, ɔ baanini wi wa wu mbani.' 44 Se nuuŋ le, ntiitɔɔ li be-ɛŋ le, nɛ kɔŋgisi yeɛŋ beniɲ bene be mbani-i, nɛ leki li Nyɔ-ɔ li be biindi bikaa le bene jiŋ. 45 Bedeɛni, nɛ se ni nɛ nuuŋ bɔɔŋ be Baa wune wu nuuŋ liboo li. ɛ wu, wu ti feti wiɲgi bendi li beniɲ be bifi-i mɔɔ li be dzeɛŋ li. Ti feti tɛ dzaaŋ bee li beniɲ be feti bieɛ bi tsaŋ li, mɔɔ li be feti yɛ bieɛ bi tsaŋ kɛ-ɛ. 46 Nɛ beechi le ɛ nɛ kɔŋgisi nuuŋ beniɲ be kɔŋgisi beŋ kwaa, mbeŋ wulu se nuuŋ la li be-ɛŋ? ɛ nɛ le tɛ si beniɲ be kundi kiŋwaati ti feti ni? 47 ɛ nɛ yeɛshi nɛɛ nuuŋ beŋwaana bene kwaa, fieɛ fi nɛ se feti fi beniɲ bamu feti yɛ kɛ nuuŋ fi la? Mɔɔ beniɲ be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ ti feti nɛɛ tɛ le ni? 48 Fi fieɛ le nɛ dzɔɔŋ nɛ geɛŋ nɛ meɛshi si Baa wune wu nuuŋ liboo dzɔɔŋ wu geɛŋ wu meɛshi tɛ le."

6 "Nɛ ŋiŋgi yeɛŋ le, ɛ nɛ feti bieɛ bi dzeɛŋ, nɛ fɛ kɛ le beniɲ li limfwe le be ni be ŋiŋgi kɛ. ɛ nɛ feti lɛ, Baa wune wu nuuŋ liboo tɛ soɔŋ beŋ kɛ. 2 Fi fieɛ nuuŋ le, mfi wu ɔ nyeɛ fieɛ li wi wu kifoo li, kiɲ ɔ ni ɔ teŋgi kimbuu si beniɲ be nimi ti shiɲ be feti li yih yi lɛkɛ li Nyɔ-ɔ mɔɔ le dze, le beniɲ ni be piɛti be kɛ. Ntee beŋ cheɛŋ cheɛŋ le be kemɛ baa kinsomfu ki bee kituŋ. 3 Se nuuŋ le, mfi wu ɔ nyeɛ fieɛ li wi wu kifoo li, kiɲ ɔ ni fɛ le kibene ko ki kimese kɛɛ fieɛ fi ki kigoŋɛ feti kɛ. 4 Bedeɛni, nya ya ni yi nuuŋ le munyiikɔɔ li, Baa wa wu ti ŋiŋgi bieɛ bi be feti le munyiikɔɔ li se soɔŋ wɛ. 5 Mfi wu nɛ leki li Nyɔ-ɔ, nɛ fɛ kɛ si beniɲ be nimi-i ti feti kɛ. Be ti kɔŋgisi nleme li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ, mɔɔ le dzɛ ntase be se leki li Nyɔ-ɔ, le beniɲ se ŋɛŋ be.

Ntee berj cheej le be keme baa kinsomfu ki bee kiturj. **6** Se nuurj le, mfi wuɔ weki le ɔ leke li Nyɔ-ɔ, ɔ le le yi-ih lenti, ɔ berjɛ kigoo ɔ se leki. Baa wa wu nuurj le munyiikɔɔ li, Baa wa wu shiinj njingi biee bi ɔ feti le munyiikɔɔ li se soorj we. **7** E ne tuu leki li Nyɔ-ɔ, kiinj ne ni ne yoomfi si beniinj be ti kii ye Nyɔ ke ti shiinj be feti le ke. Be ti feti le be beechi le be gii be woo nleke li Nyɔ-ɔ wu be kii jɛ yibe yeti nge. **8** Kiinj ne ni ne nuurj si be ke. Ne kee le Baa wune kiɔ fiee fi ne weki kiturj ne mɛɛj saa fi ki bii ke. **9** Ne kemi le ne ni ne leki li Nyɔ-ɔ ni: 'Baa wusej wu nuurj liboo, fere beniinj ni be guundi bukoorj bwo, **10** ɔ fe le bumfɔj bwo be, ɔ fe le fiee fi ɔ kɔngisi ni fi nuurj laanjkwij si fi nuurj liboo. **11** Nye bee bijine bi berj. **12** ɔ feeki bee bibifi bisɛj, si tɛ gii ti fekisi bibifi bi beniinj bamu feti li bee li. **13** Kiinj ɔ ni chine le tɛ le li mɔnche-ɛ ke. Fi bee li tsarj yi wi wu bifi we-ɛ. [Bumfɔj nuurj bwo, bunja nuurj bwo, bunja nuurj bwo mfi kwi ma nsij. Gee fi nuurj le.]' **14** Ne kee le ɛ ne fekisi bibifi bi beniinj bamu feti li be-erj, Baa wune wu nuurj liboo se ni fekisi bine tɛ. **15** Se nuurj le, ɛ ne fekisi ye bibifi bi beniinj bamu feti li be-erj ke, Baa wune tɛ feeki tɛ bibifi bine ke. **16** Mfi wu ne jiti biee bije, kiinj ne ni ne bichi fuyaa si beniinj be nimi-i ti feti ke. Be ti suuti fe lii fe bee li mfi wulu-u, le beniinj se ngerj le be jiti baa biee bije. Nse ntiitɔɔ li be-erj cheej le be keme baa kinsomfu ki bee li nshe yini-i kiturj. **17** Se nuurj le, mfi wu ɔ jiti biee bije, ɔ tsootse yi ya, ɔ fwa bushi bwo, **18** beniinj se tɛ kee le ɔ jitɔɔ biee bije ke, Baa wa wu nuurj le munyiikɔɔ li ni njingi. Baa wa wu ti njingi biee bi beniinj feti le munyiikɔɔ li se soorj we. **19** Kiinj ne ni kiri bulofu bune laanjkwij fe nuurj shee kaarj, mangere kɔɔ, mɔɔ fe beyi nuurj be bonde be le be yi ke. **20** Kiri yeerj bulofu bune nuurj li kwɛerj wu liboo li, fe shee nuurj tɛ kaarj ke, be fe mangere nuurj tɛ kɔɔ bu ke, mɔɔ be fe beyi nuurj tɛ naa bonde le be le be yi ke. **21** Ne ni ne kii le fe wi kiri bulofu bwɛe fe, ɛ nee fe fe shɛrj yee gii yi ni yi nuurj. **22** Lisi cho nuurj lambo li yi ya-a. Bedɛeni, ɛ lisi cho wuutɔɔ, ke yi ya chichi yise yɛe be kirj'wofu. **23** Se nuurj le, ɛ lisi cho kwi, ke yi ya chichi yise yɛe be kijibe. ɛ kirj'wofu ki wi-i dza ki to kijibe, se kijibe kilu gbɛerj ki nuurj nij? **24** Wi nuurj tɛ nij li bete bikoo li befe ke. ɛ nindi le, ke gii ni baanini wumu, kɔngisi wumu, gii ni wuki li wumu nge, tɛ dzo wumu we li fiee li ke. Ne nuurj ne tɛ nij li Nyɔ-ɔ le ne tuu ne nij li kwa-a ke. **25** Bedɛeni, ntiitɔɔ li be-erj le kiinj ne ni ne buki yi kii ntse wune laa, ne gii ne ji la,

mɔɔ laa ne gii ne wɔrj la, mɔɔ nuurj kii yi yine laa, ne gii ne lii la le ke. Ntse wu wi yeki nee biee bije, yi yi wi yeki nee ndu ni? **26** Biche yeerj ne ngerj si muniinj mu jiindi liwe. Mu ti tɔyi ye, mu nj'wechi ye bijine le mu banche mu gee li bigoɔnu ke. Se nuurj le, Baa wune wu nuurj liboo nyeki nee mu. Bedɛeni, ne yeki ye muniinj muni ni? **27** E noo le be-erj lenti wu buki yi wu nuurj tonde mfi mumkparj li ntse we-e? **28** Ne se buki yi kii ndu le la? Biche yeerj ne ngerj si beflaaba be kuu libuka ti nindi ye, ke le be taa ndu kii yi yi be ke. **29** Nee le ntee berj le mɔɔ nuurj Mfɔj Salimu li bunɔja bwɛe buchu bu gii tɛ kemi ti mɛɛrj saa ki chuume ke yi yee be ndu le kɔche bujɔorj bu flaaba wumu-u ke. **30** E Nyɔ ti chuumini kitɔɔ ki kuu libuka, kitɔɔ ki kuu berj, ɛ bo fwaa be kuke ki fetaarj, yi gii se lee ki chuume ke berj be ndu yi yaa ki ni? Hooɔ berj beniinj be kemi kimbeenchɛ kinterj bani! **31** Bedɛeni, kiinj ne ni ne buki yi ne kwengi laa ne gii ne ji la, ne wɔrj la, ke ne gii ne lii la li yi yine le ke. **32** Biee bini bichu nuurj bi beniinj be nuurj ye Bejuu ke ti shiinj be giki bufii li bi-i. Ne kee le Baa wune wu nuurj liboo kiɔ le ne weki baa biee bini bichu. **33** Saa yeerj ne gee bufii bune nuurj li bumfɔj bu Nyɔ-ɔ kwe be li biee bi nuurj tsarj le yi-i lii, yi se tonde biee bini bichu li be-erj. **34** Fi se fiee le, kiinj ne ni ne bakini kii fwaa ke. Mbakine kii fiee fi fwaa, nuurj fwaa. Nge wu li jobe kɔche nee nuurj li jobe chil-u cheɛ."

7 "Ne saa ke bingɛ bi beniinj bamu-u ke, ɛ fi nuurj le, Nyɔ tɛ saa tɛ kine ke. **2** Ne kee le dze yi ne sɛki kingɛ ki wumu-u, ɛ nee yi yi Nyɔ gii yi saa tɛ kine le. Fiee fi wi fichini fiee le nye li wi-i ɛ fi fi Nyɔ gii naa yi fichɛ le yi se nye li mwe-ɛ tɛ. **3** Fi geerj fioɔ njingi sheerj yi kwij yi nuurj nwaana le lii, ɔ se tɛ ngerj kingkɔsi ki kwi-ij ki nuurj le lii ya ke? **4** Ke fi geerj fioɔ nuurj ɔ tee li nwaana le 'nwaanerj be mbuu sheerj yɛe le wee lii,' ɔ tɛ ngerj tɛ kingkɔsi ki nuurj wee le lii ke? **5** We wi wu nimi! Saa buu ko ki nuurj we le lii ɔ se boseyi ɔ ngerj sheerj yi nuurj nwaana le lii, ɔ se buu. **6** Kiinj ne ni dzɔɔ fiee fi Nyɔ-ɔ ne nye li bwɛ ke. ɛ ne fe le, yi fiiki yi nune berj. Kiinj ne ni dzɔɔ fincha fi waarj ne nye li dziij li ke. ɛ ne fe le, yi be yi denche berj be bikaa." **7** "Ne biiti yeerj, Nyɔ gii yi nye berj. Ne geendi yeerj, Nyɔ gii yi doonche berj. Ne kundi yeerj kigoo, Nyɔ gii yi gwiye li be-erj. **8** Ne kee le wi kwikwi wu biiti, gii keme, wi kwikwi wu weki, gii ngerj, wi wu kundi kigoo be gii be gwiye li mwe-ɛ. **9** E noo li be-erj

linti wu ḡwani bii wu buneeḡ, se tuu nye wu nuuḡ tete? **10** Ke wu bii wu nsuuḡ, tuu nye wu nuuḡ yo? **11** E beḡ be nuuḡ beniḡ be bifi ti kii si be nyeḡ biee bi dzeḡ li bōḡ beḡ, Baa wuḡ wu nuuḡ liboo lee ki nye ke biee bi dzeḡ li beniḡ be biiti li wuu yeḡ si ne nyeḡ le ni? **12** Fi se fieḡ le, fieḡ fi ne kōḡgisi le beniḡ fe li be-eḡ, e neḡ fi fi ne nuuḡ ne ni ne feti te li bee, kife fini fieḡ fieḡ fichu fi kiḡwaati ki benchi be Mōḡse mōḡ Biḡwaati bi bentomfōḡ be Nyō-ō tiifi.” **13** “Le yeḡ nuuḡ le fweeḡ wu mbaḡ wu nuuḡ kimfase-ε, kife fweeḡ wu nuuḡ mgboḡ be dze yi nuuḡ tseke, giḡḡi nuuḡ fe be gii be la bula, beniḡ se lii baa le yi-i ḡḡe. **14** Ne ni ne kii le fweeḡ wu mbaḡ wu kimfase, be dze yi tēemi nuuḡ yi giḡḡi fe ntse wu kimake-ε. Beniḡ be ḡḡiḡi yi baa niḡ.” **15** “Ne dzeti yeḡ mfi kii beniḡ be yeḡḡi le be baa bentomfōḡ be Nyō-ō. Be beḡ le be-eḡ be yeḡḡi le be baa nshōḡ, se nuuḡ le, be nuuḡ bembōḡku lenti be yeḡḡi si nshōḡ. **16** Ne gii ne keḡ be nuuḡ li biḡḡe bi bee neḡ si be ti kii kiti nuuḡ li muntaaḡ mu woḡ li kiti kilu-u le. Nuuḡ be kō muntaaḡ mu lembee li bifafu ni, ke nuuḡ be kō muntaaḡ mu ‘fi-ig’ li kiti ki biaaḡ ni? **17** Fi fieḡ le kiti ki dzeḡ kichu ti wundi muntaaḡ mu dzeḡ, kiti ki bifi wundi muntaaḡ mu bifi. **18** Nuuḡ kiti ki dzeḡ te woḡ muntaaḡ mu bifi ke. Fi nuuḡ te le kiti ki bifi nuuḡ te woḡ muntaaḡ mu dzeḡ ke. **19** Kiti kichu ki wundi ye muntaaḡ mu dzeḡ ke, be gii be wa ki be tōḡ fetaaḡ. **20** Fi fieḡ le, ne gii ne keḡ beniḡ be binsee le belu nuuḡ li biḡḡe bi bee.” **21** “E wi kwikwi wu teenyi mi le, ‘Taa, Taa’, wu gii le li bumfōḡ bu liboo li ke. E neḡ wi wu feti fieḡ fi Taa wu nuuḡ liboo kōḡgisi. **22** Gii be bo jobe chi nsa wu kimerise, beniḡ ḡḡe gii be ni be biiti li mi-i laa, ‘Taa, Taa, te tē laḡini bentōḡ be Nyō-ō li bukoḡḡ bwo-o, te bushi bōḡ be kiḡkundi-i li yi yi beniḡ li bukoḡḡ bwo-o, te feti neḡ mōḡ bintewa bi biee le li bukoḡḡ bwo-o ni?” **23** Nse ntuu ntee li bee le, ‘Nti mēḡḡo nsaa ki keḡ ke beḡ ke. Dzatse yeḡ mi lii beḡ beniḡ be nuuḡ te biee benchi be Nyō-ō ke.”” **24** “Bedēeni, wi kwikwi wu wuki je yeḡ yini, feti si yi tiiti wε si wi wu bufii wu tē gwaḡ yih ye li kimba-aḡ. **25** Le dzaaḡ we, dzōḡ yise, mbaandze ka ju yih yilu, se nuuḡ le, yih yilu ba ki keme ke, kife tē fe kimfoo kilu li kimba-aḡ liwe. **26** Se nuuḡ le, wi wu wuki je yeḡ yini te fe si yi tiiti ke, ke mwe wε neḡ si kibere ki wi-i ki tē gwaḡ yih ye nuuḡ li mfwe-ε. **27** Le dzaaḡ we, dzōḡ yise, mbaandze ka, ju yih yilu, yi keme, yi we likwiḡ chichi be chiḡḡ ni guuu.” **28** Le Jiso tee be biee bini

bichu mēeshi, wa te kintutu ki beniḡ le kilu kii ntiife we, **29** kife tē gii tiifi si wi wu kemi buḡḡa bu ntiife. Tē tiifi ye si beniḡ be bee be ti tiifi benchi be Nyō-ō tē shiḡḡ be tiifi ke.

8 Jiso tē dza li ḡkume-ε bōḡ, kintutu ki beniḡ le kinḡḡa banche ki biki wu. **2** Fi se ka le wi wumu wu tē gendi be chigōḡ chi nḡḡa, tē dza be tōḡ nūḡ Jiso limfwe tee li wuu le, “Taa, nuuḡ ḡ wōnche mi ni ḡ'wuuti, ḡ kōḡḡisi lōḡ.” **3** Jiso dza neeki kibene, kōḡ li wuu, tee le, “ḡkōḡḡisōḡ, tēmi ḡ ni ḡ wuuti.” Mfwaa mumkpaḡ, chigōḡ chi nḡḡa chilu biee chi ma li wuu bwḡḡ, to waanḡ. **4** Jiso se chiinse li wuu le, “Biche, kiḡḡ ḡ ni tee li wi-i ke. Si fi nuuḡ ni, gēne ḡ doonche yi ya nuuḡ li te muntofi-i, ḡ nye nya yi Mōḡse tē tee le wi kemi le nye, le doonche li beniḡ li le wu tēmōḡ li chigōḡ chini wu to waanḡ.” **5** Jiso dza geḡḡ le li kitōḡ ki Kapanu-uḡ, te kikoo wu beniḡ be nchi-i wumu be ḡḡeḡ wu suḡḡi bō li wuu tiiti le, **6** “Taa, ḡwanḡḡ wu nime gimōḡ li yih ε ḡḡwe kōḡ wu.” **7** Jiso tee li wuu le, “ḡḡii mbe ḡ'wōnche wu.” **8** Se nuuḡ le, te kikoo wu beniḡ be nchi-i wulu tuu li Jiso le, “Taa, mēḡḡo ki kōche ke wi wu ḡ nuuḡ ḡ be li wuu yi ke. Yōre neḡ nuuḡ je kwaa, ḡwanḡḡ wu nime tēmi. **9** Mi ḡ'we te le buḡḡa bu wi wumu lekwiḡḡ, beniḡ be nchi-i nuuḡ te le mi-i lekwiḡḡ. Mbēε ε mi ntee li wumu le, ‘ḡ giḡḡi,’ mwe geḡḡ, ε mi ntuu mi ntee li wumu le, ‘Be,’ mwe be. E mi ntee te li mfwa wε-eḡ le, ‘Fere fini,’ fe neḡ te le.” **10** Le Jiso woo fieḡ fi wu tee, wa te wu. Kweeḡ li beniḡ be tē biki wu baa le, “Ntee beḡ cheḡḡ le, mēḡḡo saa ki ḡḡeḡ mōḡ nuuḡ wi mumkpaḡ wu lseleε wu geḡ ḡwaani yini shēḡ li mi-i ni ke. **11** Ntee beḡ le, beniḡ ḡḡe gii naa be dza bimbe bichu mbēεche le jobe tēti ḡḡenu mbochu le chi sechi, be ni be beḡ be shiiti be jii biee be be chaa beḡ, Abrahāḡ, Adzi mōḡ Yakō li kweeḡ wu Nyō-ō wu liboo li, **12** se nuuḡ le, bōḡḡ be li kweeḡ wulu kibēε be gii be lōḡ be li kijibe-ε lekuuḡ fe be gii be ni be dii be jii ḡḡesi.” **13** Si Jiso tē yō le, biee tee li te kikoo wu beniḡ be nchi-i wε le, “Nuuḡ ḡ geḡḡ fio, si ḡ bee ḡ geḡ shēḡ li mi-i ni, fi ka neḡ be wε le.” Le tee le, ḡwaḡ wu nime wu te kikoo wu beniḡ be nchi-i wulu biee tēmi neḡ li mfi wulu-u. **14** Jiso tē dza geḡḡ le li Pita yih, ḡḡeḡ si mwēse Pita gimḡ gendi be kiḡkeḡke. **15** Jiso kōḡ li kibene kee li, kiḡkeḡke kilu se biee ki chike, dza we biche fieḡ Jiso ji. **16** Le ni nuuḡ le fēmfo-o, beniḡ beḡ be beniḡ ḡḡe be bōḡḡ be kiḡkundi-i tē gii be ḡwēki be be le Jiso-o. Bechi buushi fiana yi tii

yilu nuuŋ nɛɛ bɛ jɛ yi lɛwɔ kwaa. Se wɔnchi bɛniɪŋ bechu bɛ tɛ gendi. **17** Fi bɛ fi kɔche si ntomfɔŋ wu Nyɔ wu ɛsaya tɛ saa wu tee le, “Wu tsaakɔ bɛ ntɔnye besɛŋ, wu too chigɔŋ chisɛŋ.” **18** Le Jiso tuu ŋɛŋ si kintutu ki bɛniɪŋ lɛ kinɔŋa banche li wuu lichɪŋ, tee li bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u le, “Tɛ lenchi libɛ chini tɛ gɛɛŋ luwɪŋ lɔɔ.” **19** Wi wumu wu tɛ tiifi benchi bɛ Nyɔ-ɔ bieɛ kiŋgi tee li Jiso le, “Wi wu ntiife, ŋgii ni mbiki wɛ mɔɔ ɔ giŋgi fɛŋ le.” **20** Jiso tuu li wuu le, “Bijinu kɛmi ntuuŋ yi bi, muniŋ mu jiindi liwɛ kɛmi yɪh yi mu, se nuuŋ le, ŋwanɛwi kɛmi yɛ mɔɔ fɛ nuuŋ gɛɛ kikoo kee fɛ kɛ.” **21** Wi wu kintutu wumu tuu tee li wuu le, “Taa, gɛɛ mi nsaa ŋgɛɛŋ ndiiyɛ taa kwɛ nse ni mbiki wɛ.” **22** Jiso se tuu li wuu le, “ɔ biki mi, gɛɛ bɪŋkwi ni bi diyi bɪŋkwi bi bee bi kwiye.” **23** Jiso gɛɛŋ lɛ lɛ ŋgo-o, bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u bieɛ tɛ wu le. **24** Fi ka le, mfieɛ yi tɛɛmi yimi tɛ taa yi dza yi bechi lɛ libɛ chil-u yi nduŋgi dzɔɔ yeki, yi leki le yi yisɛ lɛ ŋgo wulu. Si fi tɛ kɛti lɛ, Jiso tɛ liiti fieɛ. **25** Bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u se gɛɛŋ bɛ kaŋgi wu bɛ tee le, “Taa, fi bee, tɛ kwii baa.” **26** Se kaŋgi tee li bee le, “Hooɔ bɛniɪŋ bɛ kimbeenche-ɛ ki sendɛ-ɛ. Nɛ chendi la?” Le tee le, se dza wɛ wɔŋ mfieɛ yilu mɔɔ dzɔɔ yi nyɔŋa yɛ, se yi chikɛ ni nshiɪŋ. **27** Bimfimu wonde bɛniɪŋ belu ni katara. Bɛ tee le, “ŋwaani wuni wi nuuŋ wi wu la wu mfieɛ mɔɔ dzɔɔ wuki li wuu ni?” **28** Jiso lenchi bo kimbe ki bɛniɪŋ bɛ Gadalar. Bike bɛ bɛniɪŋ bɛfɛ ɛ bɔɔŋ bɛ kiŋkundi-i tɛ ŋweki bɛ bɛ. Bɛniɪŋ belu tɛ bo lɛ dzɪŋ yɪ bɛ diyi bɛniɪŋ le, bɛ bendi yi ŋgɛ si nuuŋ wi tɛ mɔɔ ka lɛ dze yilu-u kɛ. **29** Fi se ka le, bɛ tɛ tuu bɛ bechi bɛ wɛndi lewɛ ŋgɛ bɛ tiiti le, “ŋwanɛ Nyɔ, ɔ weki la li bee li? ɔ bɛɛ le ɔ nyɛ bee ŋgɛ mfi mɛɛŋ saa ki kɔche kɛ ni?” **30** ɛ kintutu ki dzɪŋ lɛ kimu tɛ jii bieɛ fɛ fɛchiŋ ŋgɔŋgɔmɔɔ ki. **31** Bɔɔŋ bɛ kiŋkundi-i belu se lɛkɛ Jiso le, “Mintemii, ɔ buu bee, ɔ tuumi bee tɛ gɛɛŋ tɛ lɛ li dzɪŋ yɛɛ.” **32** Jiso se tee li bee le, “Gɛnɛ yɛɛŋ lɛ.” Bɛ se bo, bɛ gɛɛŋ bɛ lɛ li dzɪŋ yilu. Fi se ka lɛ kintutu ki dzɪŋ lɛ kilu kichu tɛ bɔɔ li mbɛmɛ wu ŋkumɛ-ɛ ki seri, ki shee lɛ libɛ chilu ki kwiye li dzɔɔ. **33** Bɛniɪŋ bɛ tɛ kiichi dzɪŋ yilu baa kifi bɛ gɛɛŋ li bintsii li, bɛ tiiti fieɛ fichu fi ka bɛ bɛniɪŋ bɛ bɔɔŋ bɛ kiŋkundi-i tɛ nuuŋ li bee baa. **34** Fi se ka lɛ kitorŋ kilu kichu tɛ tuu ki bo ki bɛ lɛ ki chiŋ Jiso. Si bɛ tɛ bɛ bɛ ŋɛŋ wu le, bɛ soɔŋ bɔ li Jiso lɛ dza fɛ kintsii ki bee.

9 Jiso lɛ lɛ ŋgo-o, kaari lenchi gɛɛŋ li kitorŋ kee li.
 2 Fi ka lɛ bɛniɪŋ bamu tɛ bɛ bɛ wi wumu ɛ ŋgwɛ

kɔɔ wu, ɛ bɛ too wu fɛ kida-ɔŋ. Jiso ŋɛŋ si bɛniɪŋ belu gɛɛ shɛŋ li wuu, tee li wi wu ŋgwɛ tɛ kɔɔ wɛɛ le, “ŋwanɛŋ, kɛmɛ shɛŋ. Mi mfeekɔɔ bibifi bio.” **3** Fi ka lɛ bɛniɪŋ bamu bɛ doonchi benchi bɛ Nyɔ-ɔ tɛ bechi bɛ ŋɔŋini bebe bɛ tiiti le, “Wi wuni dzetɔɔ kintsii ki Nyɔ-ɔ.” **4** Jiso kɛɛ fieɛ fi bɛ tɛ beechi, bii li bee laa, “Nɛ kɛmi bɛ mbɛɛche bɛ bifi li shɛŋ yinɛ ni kii la?” **5** Fieɛ fi nuuŋ tseke li ntefu nuuŋ fi la? Ntefu li wi wuni lɛ mi mfeekɔɔ bibifi bieɛ, mɔɔ lɛ dza wɛ ɔ ni ɔ dengi le? **6** Se nuuŋ le, ŋgii mfi nɛ kɛɛ lɛ ŋwanɛwi kɛmi bunɔŋ laaŋkwiŋ bu fekisɛ bibifi.” Le tee lɛ, bieɛ tee li wi wu ŋgwɛ tɛ kɔɔ wɛɛ le, “Dza wɛ, ɔ dzɔɔ kidaŋ kɔ ɔ ni ɔ giŋgi li yih.” **7** Mwɛ se dza giŋgi fɛkuuŋ. **8** Lɛ kintutu ki bɛniɪŋ lɛ kɛɛ ŋɛŋ fieɛ fi ka, bɛ kɛmɛ chɛnɛ, bɛ bechi bɛ yɔɔnchi Nyɔ yi nyɛ ŋwaani buni bunɔŋ li wiwo-ɔŋ. **9** Le Jiso dza fɛ lɛ tuu ni dengi giŋgi, ŋɛŋ wi wumu wu bɛ teenyi lɛ Maacho, nuuŋ wi wu kundi kiŋwaati, ɛ tɛ shee fɛ kintsii kee ki nime-ɛ. Jiso tee li wuu le, “ɔ biki mi.” Bieɛ dza wɛ biki wu. **10** Jiso dza gɛɛŋ shee jii bieɛ li Maacho yih, fi se ka lɛ, bɛniɪŋ bamu ŋgɛ bɛ tɛ kundi kiŋwaati, mɔɔ bɛniɪŋ bamu bɛ bifi tɛ bɛ bɛ shee bɛ jii bieɛ bɛ Jiso mɔɔ bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u. **11** Lɛ Befarasii ŋɛŋ si bee bɛ jii bieɛ lɛ, bɛ bii li bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u laa, “Fi gɛɛŋ fi wi wunɛ wu ntiife jii bieɛ bee bɛniɪŋ bɛ kundi kiŋwaati mɔɔ bɛniɪŋ bamu bɛ bifi?” **12** Jiso woo si bɛ bii le, tee li bee le, “Bɛniɪŋ bɛ tɛɛmi ti weki yɛ wi wu ntsi kɛ. ɛ bɛniɪŋ bɛ gendi bɛ ti weki wi wu ntsi. **13** Gɛnɛ yɛɛŋ nɛ beechɛ nɛ ŋɛŋ laa kinyi ki fieɛ fi bɛ tsɛɛ Nyɔ tiiti le, ‘ŋ’wekɔɔ lɛ bɛniɪŋ ni bɛ keeti nshiɪŋ li bɛniɪŋ bamu-u, ŋ’weki yɛ nuuŋ le bɛ ni bɛ feti muntofi li mi-i kɛ’, fi nuuŋ le la le? Nɛ kɛɛ lɛ mɛɛŋ ki mbɛ kɛ lɛ nteɛŋ bɛniɪŋ bɛ nuuŋ tsaɔŋ kɛ. Mi mbɛɛɔ nuuŋ lɛ nteɛŋ bɛ bifi.” **14** Bɔɔŋ bɛ kintutu bɛ Jɔɔŋ Nlisulidzɔɔ lɛ dza bɛ bii li Jiso laa, “Fi gɛɛŋ fi bee Befarasii tuu jiti bijɛ, bɔɔŋ bo bɛ kintutu-u jiti yɛ tɛ kɛ?” **15** Jiso tuu li bee le, “Nɛ beechi lɛ bɛ nuuŋ bɛ teɛŋ bɛniɪŋ fɛ bugoo li, bɛ gɛɛŋ bɛ ni bɛ nuuŋ li nshiɪŋ li nyuŋ wutso mɛɛŋ bɛ bɛ ni? Mfi bɛɛɔ wu bɛ gii bɛ fi nyuŋ wutso wulu li bee, bɛ se bechi njiru bijɛ. **16** Wi nuuŋ tɛ dzɔ nshɛŋgɛ yi ndu yi fiɛŋ lɛ taa kiŋkorŋ ki fichi lu kɛ. ɛ wu fɛ lɛ, nshɛŋgɛ yi ndu yilu gii yi mɛɛshi yi gaamɛ kiŋkorŋ ki fichi kilu, ŋgaamine wulu tuu yaa wu bee saa nuuŋ ŋkosi. **17** Fi se nuuŋ tɛ lɛ wi nuuŋ tɛ dzɔ mbiɪŋ mɛ fɛŋ lɛ gɛɛ lɛ kibɛɛŋ ki fichi-i kɛ ɛ wu fɛ lɛ, mbiɪŋ mɛ fɛŋ melu bɛ ŋgɛ, kibɛɛŋ kilu munchi ki shaanshe, mbiɪŋ melu shooshe likwiɪŋ. Chɛɛŋ wulu wɛ lɛ, bɛ kɛmi lɛ bɛ gɛɛ mbiɪŋ mɛ fɛŋ nuuŋ lɛ kibɛɛŋ ki

fe-ey. Bedeeni, mbiing melu be kibeen se ba nyeekeeii.”
18 Nee si Jiso tē mēey yeti li bee le, fi dza fi ka le wi wu nyōja wumu tē be toj nūj wu limfwe leke wu tiiti le, “Ŋwaney wu kwēey we le kwe wa, bedeeni, be nēē ɔ koj li wuu be kibene ko kaari tēmi.” **19** Jiso se dza bee wu bechi be giingji, bōōj bee be kintutu-u biki wu tē.
20 Fi tuu fi ka tē le kwēey wumu wu tē gōj be chigōj chi bukeey le biya yoofi ntso bife tē dza be Jiso le jin koj li woōj wu kinjōj kee li. **21** Si tē koj le, nuuŋ ε tē tee li shēy yee li le, “E mi ŋkoj mōo nuuŋ li kinjōj kee li kwaa, ke mi ntēmō.” **22** Le koj le, Jiso fiiki ŋey wu, tee li wuu le, “Naan, kiin ɔ ni chey ke. Shēy ya yi ɔ gēē li mi-i fe yēē ɔ tēmi kituŋ.” Nēē li mfi wulu-u, kwēey wulu bieē tēmi. **23** Jiso gēey fesi fe la wu wi wu nyōja wulu-u, ŋey beniiŋ be ti tengi teh yi kwe mōo kintutu ki beniiŋ le fe. Kintsii kilu fuuti be kwe yi de.
24 Jiso se tee li bee le, “Saangē yēey, ŋwan wulu mēeyo ki kwi-i ke, liitō.” Beniiŋ belu tē kee wu bu kefu. **25** Buu beniiŋ belu lekūŋ, se le gēey li yih, kēme ŋwan wulu li kibene-ε, ŋwan wulu se bieē dza we. **26** Ntoŋ wu kii fiee filu se saangē gēey le kimbe ki kwēey le kilu-u kichu. **27** Le Jiso dza fe yih yilu-u tuu ni denŋi giingji, binyēe bimu bife, bi bunij dza bi dzeŋgi lewe ŋge bi biki wu, bi tiiti le, “Ŋwane kini ki Mfōj Daafi-i, kōo nshiinŋ be bee.” **28** Jiso gēey le li yih, binyēe bilu bieē wu lu, se bii li bi-i laa, “Ne berj baa le nuuŋ mfe fiee fi ne dii kii fi fini ni?” Be se berj le, “Iin Taa.” **29** Jiso se koj li lii yi bee, tee le, “Kii shēy yi ne gēē li mi-i, fi nuuŋ le be berj.” **30** Lii yibe bieē yi gwiye. Jiso bōseyi chiinse li bee, tee le, “Kiin ne ni fe le wi kee ke.” **31** Se nuuŋ le, be tuu be gēey be biaki ntoŋ wu kii nime chi Jiso-o wulu le kimbe ki kwēey le kilu kichu. **32** Si beniiŋ belu tē dza be giingji le, fi ka le beniiŋ tē dza be beē be kibere kimu le Jiso-o ε ŋwane kinjundi tē ŋweki be wu. **33** Jiso se buu ŋwane kinjundi wulu li wi wulu-u, wi wulu se bechi yeti. Kintutu ki beniiŋ le ŋey le, wa tē be, be se tiiti le, “Fini fiee ti mēey fiee saa ki ka ke li kwēey wu Iseleē wuni ke.” **34** Se nuuŋ le, Befarasii tee fibee le, “Busō bōōj be kinjundi-i bani, nuuŋ be bungga bu mfōj wu bōōj be kinjundi-i.” **35** Jiso dza denŋi li bitōj bichu mōo li bintsii li fenjisi li beniiŋ li li yih yi kintaashe yibee, tiiti tē nsa wu dzeey wu kii bumfōj bu Liboo. Si tē denŋi le, tē gii wōnchi chigōj chichu. **36** Le tuu ŋey bintutu bi beniiŋ le, nshiinŋ kōo wu be be, kife be tē nuuŋ li ntōnye, wi se foo wu nuuŋ fi be, be nuuŋ si nshōōj yi nuuŋ wi wu kiichi yi nsinŋ. **37** Dza tee li bōōj bee be kintutu-u

le, “Ŋ'weche yaŋo ŋge, se nuuŋ le, beniiŋ be ŋ'weche-ε baa niinŋ **38** Bedeeni, leke yēey li Nyō-ɔ le Taa wu Te we tuumi beniiŋ be ŋ'weche-ε liwe wee li.”

10 Dza teey bōōj bee be kintutu-u be yoofi ntso befe baa, be be. Nye bungga li bee bu buushe fiana yi tii li beniiŋ li mōo bu wōnche chigōj mōo ntōnye kwikwi. **2** Maan menjkoōj me bōōj be nto-ōj be Jiso be yoofi ntso befe belu: Wu ŋkosi tē nuuŋ Simu wu be teenyi le Pita, be Andolo wu ŋwaani. Bamu tē nuuŋ Jeey wu ŋwane Dzebedii be ŋwaani wu Joōj mōo **3** Fili be Batolomu, Tome be Maacho wu tē kundi kinjwaati, Jeey wu ŋwane Afiiyus, Tajo be **4** Simu wu tē nuuŋ wi wu kintutu ki Besilo-ɔ be Judas Iskaliyo wu tē kabe Jiso. **5** Jiso toj beniiŋ be yoofi ntso befe bani, tee li bee le, “E ne giingōo kiin ne ni gēey fe kintsii ki nuuŋ ye ki wi wu Bejuu le ke. Kiin ne ni gēey li bintsii bi beniiŋ be Samaaria ke. **6** Gene yēey nuuŋ fe bōōj be Iseleē be tē laye si bōōj be nshōōj le. **7** E ne gēey ne tiifi be ne tiiti le, ‘Bumfōj bu liboo bwēē tseketseke.’ **8** Ne wōnchi beniiŋ be gendi, ne yimisi yēey beniiŋ be kwiye, ne wōnchi yēey beniiŋ be kemi chigōj chi nōja, ne busi yēey tē bōōj be kinjundi-i li yi yi beniiŋ li. Mi nyēo bungga li be-ey li yee li. Gene yēey tē ne ni ne fii beniiŋ lu li yee li. **9** E ne giingōo, kiin wi ni dzōo kwa litin ke, mōo nuuŋ kwa wu nyōja mōo nuuŋ wu ŋkwen mōo nuuŋ wu sende si la le ke. **10** Kiin wi ni dzōo babi ke. Kiin wi ni dzōo ndū fietu mōo nuuŋ bikpo bimu mōo nuuŋ kimbaan ke. Ne kee le wi wu nime kemi le ni jii fe kintsii kee ki nindi-i. **11** E ne gēey ne le li kito-ōj, mōo nuuŋ fe kintsii li, ne gōōj ne ŋey wi wu kōche, ne tsi be wu nsiinŋ gēey bo jobe chi ne dzeti fe. **12** E ne gēey, fe ne lii li yih, ne yesi yih yilu. **13** E yih yilu kōche, mbēeyngii wune be li yih yilu-u. E yih yilu mēey ki kōche ke mbēeyngii wune kaari wu to li be-ey. **14** E wi faan mfie berj, ke le wuki ye fiee fi ne tiiti ke, mfi wu ne buti li yih yilu-u, ke li kitōj kilu-u, ne kache kibōj ki bee li bikaa bine-ε. **15** Ntee berj cheey le, bu jobe chi nsa wu kimerise Nyō gii yi kōo nshiinŋ li kitōj ki Sōdōj be ki Gōmōra yeki kitōj ki kee ye. **16** Yike yēey ne woo, ntundōo berj le ne gēey si nshōōj li bembōōjku-u linti. Bedeeni, ε ne dengōo, ne kemi bufii si yō, ne nuuŋ nyēekii si bibimu. **17** Mfi wu ne denŋi, ne dzeti yēey mfi be beniiŋ. Ne kee le be gii be nye berj li tsan yi beniiŋ be seki bensa-a. Be fiaamfie berj li yih yibe yi leke li Nyō-ɔ. **18** Be gii be kwache berj be gēey be berj li ŋgōmina-a limfwe, mōo

li bemfo-ɔɔ limfwe kii mi, le ne se yo li bee mɔɔ li beniig be nuuɔ ye Bejuu ke-ε kii mi. 19 E be nye berɔ li bee le, kiig ne ni ne mbeechi laa ne gii ne geɛɔ ne tee le la, ke le dze yi la le ke, kife Nyɔ gii yi nye berɔ fiee fi ne gii ne tee li mfi wulu-u. 20 E berɔ ne gii ne yo ke. E fiana yi Baa wune yi gii yi yo li bimfimu bine-ε. 21 Wi gii dzɔɔ ɔɔwaaɔɔ nye le be wo, te ɔɔwaaɔɔ dzɔɔ ɔɔwaaɔɔ nye be wo. Bɔɔɔ gii be dza te be ni be biindi bikaa le betee be bee lejɔɔ, be ni be feti le be woye be. 22 Beniig bechu gii be ni be baanini berɔ kii bukoɔɔ bwerɔ. Se nuuɔ le, wi wu gii kaɔ shɛɔɔ nsiig geɛɔ bo fe kimerise-ε, gii naa bɔne. 23 Mfi wu beniig biindi bikaa le bene jɔɔ fe kintsii kimu-u, ne kifi ne geɛɔ fe kimu-u. Ntee berɔ cheɛɔ cheɛɔ le, nuuɔ ne te dende bitɔɔ bichu bi Iseleɔ ɔɔwaaɔɔ se naa be ke. 24 Ne keɛ le ɔɔwaaɔɔ wu laanchi ti yeki ye wi we wu ntiife ke, neɛ si ɔɔwaaɔɔ nime ti yeki ye te kikoo we ke. 25 Fi fiee neɛ bujɔɔ le ɔɔwaaɔɔ wu laanchi kiɔwaaɔɔ nuuɔ neɛ nuuɔ si wi wu tiifi wu, ɔɔwaaɔɔ wu nime nuuɔ neɛ te nuuɔ si te kikoo we. E be teenyi te yih le Beesebu, be se tuu be teenɔɔ bee bukoɔɔ bu bendi yi bu yeki buni ni? 26 Bedeɛni, kiig ne ni ne chendi wi ke. Ne keɛ le fiee fimu nuuɔ ye lu fi be baanye fi gii naa fi ba mbochu fe waɔɔ nsiig ke. Fiee nuuɔ ye te lu le munyiikɔɔ li fi be nuuɔ te naa keɛ fi nsiig ke. 27 Fiee fi ntiiti li berɔ butuu, ne tiiti fi li beniig li fenshaaɔ. Fi mi ntee berɔ le ntsoɔɔ li, ne dzaaɔ fi nuuɔ fe kigo ki yi-ih. 28 Kiig ne ni ne chendi beniig be nuuɔ be wo nuuɔ nyaɔ yi li bwiɔ kwaa, be te wo fiana yi wi ke. Cheɔ yeɔ nuuɔ Nyɔ yi nuuɔ yi leɛ fiana yi wi, be yi yee chi fe wi wu duti nyimu nsiig. (Geenna g1067) 29 Be ti kabini neɛ mundaandi mumfeɔɔ li fi nini kwaa ni? Se nuuɔ le, nuuɔ fimumkpaɔ te we fekwiig Baa wune ɔɔkeɛ fe nsiig ke. 30 Li be-erɔ, Nyɔ fa ye yi chichi yi nuuɔ berɔ li fa. 31 Kiig ne ni ne chendi ke. Ne yaa baa mundaandi kiɔga ɔɔge. 32 Bedeɛni wi kwikwi wu berɔ le beniig lii le kii mi, ke ɔɔgii naa berɔ te mwe li Baa werɔ wu nuuɔ liboo li limfwe. 33 Se nuuɔ le, wi kwi wu faaɔ mi li beniig li limfwe, ke ɔɔgii naa faaɔ te wu li Baa werɔ wu nuuɔ liboo li limfwe. 34 Ne beeche ke le mi mbeɛɔ nuuɔ be mbeɛɔgii li nshe yini ke. E fiee ye fi mi mbe kii fi ke. Mi mbeɛɔ nuuɔ be dziɔ. 35 Ne keɛ le mi mbeɛɔ nuuɔ le mfe le ɔɔwaaɔɔ wu nyuɔ ni gwii bee tee, wu kweɛɔ ni gwii bee ni, kweɛ ɔɔwaaɔɔ ni gwii bee ni nyumi. 36 Beniig be mbani be wi-i gii ni nuuɔ neɛ beniig bee be li wuu yih. 37 E wi kɔɔgisi tee ke ni yeki mi, ke mwe mbeɛɔ ki kɔche ke le ni nuuɔ wi werɔ ke. Wi wu

kɔɔgisi ɔɔwaaɔɔ wu nyuɔ ke wu kweɛɔ yeki mi, ke mwe mbeɛɔ ki kɔche ke le ni nuuɔ wi werɔ ke. 38 E wi mbeɛɔ ki kɔche ke le ni nuuɔ wi werɔ ke. 39 E wi bachi yi yee, ke mwe gii leɛ yi. Se nuuɔ le, wi wu leɛ yi yee kii mi, ke mwe gii keme ntse wu kimake. 40 E wi fi berɔ, ke mwe fiɔ te nuuɔ mi. Wi wu fi mi, ke mwe fiɔ te nuuɔ wi wu toɔ mi. 41 E wi fi ntomfoɔ wu Nyɔ, kife mwe kiɔ le ε Nyɔ yi toɔ wu, ke mwe gii keme kinsomfu, ki Nyɔ suundi beniig bee be ntɔɔ lu. E wi fi wi wu tsaɔɔ, kife mwe kiɔ le mwe nuuɔ wi wu tsaɔɔ, ke mwe gii keme kinsomfu ki Nyɔ suundi beniig bee be tsaɔɔ lu. 42 Ntee berɔ cheɛɔ le, ε wi nye mɔɔ nuuɔ fika fi dzɔɔ yi tsoɔɔ le li wi mumkpaɔ li kintutu ki beniig be ntɔɔ be ntɔɔ bani, kife mwe kiɔ le nuuɔ wi werɔ wu kintutu, ke mwe nuuɔ te leɛ kinsomfu kee ke.”

11 Le Jiso meɛshi tifi bɔɔɔ bee be kintutu be yooɔi ntso befe baa, bieɛ dza fe tuu denɔɔ li bintsii bi fe tiifi beniig fenjisi mɔɔ ntɔɔ wu dzeɔɔ. 2 E li mfi wulu, wu Jɔɔɔ Nlisulidzɔɔ tɛ nuuɔ li yih yi ncha-a. Se dza woo kii bieɛ bi Krai tɛ feti, bieɛ toɔ bɔɔɔ bee be kintutu-u le be geɛɔ, 3 be bii li wuu laa, ε wu, wu tɛ nuuɔ le gii be we, mɔɔ be ni be ni teɔɔgi wumu le? 4 Be geɛɔ be bii, Jiso tuu li bee le, “Kaari yeɔɔ ne geɛɔ ne tee Jɔɔɔ, bieɛ bi ne woo be bi ne ɔɔɔ. 5 Binyeɛ ɔɔɔ bieɛ bieɛ kituɔ, biɔkɛɛ denɔɔ bieɛ tsaɔɔ, beniig be gendi be chigɔɔ chi nɔɔɔ temi baa kituɔ, binchiinchi wuki bieɛ bieɛ, beniig be kwiye kaari baa be yih, be tuu be fenjisi ntɔɔ wu dzeɔɔ wu wu Nyɔ li beniig be kifoo le. 6 Tee yeɔɔ te wu le kinɛetine ki nɔɔɔ keɛ ki wi wu mbeɛɔ ki meɔe ke mi ke.” 7 Le bɔɔɔ be Jɔɔɔ le be kintutu-u baa dza, Jiso tuu bechi tiiti li kintutu ki beniig le, kii Jɔɔɔ biiti laa, “Ne tɛ shiig ne buti ne giiggi libuka le ne geɛɔ ne ɔɔɔ nuuɔ la? Kitɔɔ ki mbaandze keti ki seɛsi ni? 8 E tɛ nuuɔ ye le ke, ne tɛ buti ne giiggi fe le ne ɔɔɔ la? Ne tɛ giiggi le ne ɔɔɔ wi wu tɛ chuume ndu yi shaɔɔ ni? Yike yeɔɔ ne woo, beniig be ti chuumini ndu yi shaɔɔ ti nuuɔ nuuɔ le bentɔɔ-ɔ. 9 E tɛ nuuɔ ye le ke, ne se tɛ buti ne giiggi le kii la? Le ne geɛɔ ne ɔɔɔ ntomfoɔ wu Nyɔ ni? Iiɔ, ntee berɔ le ε wi wu yeki ntomfoɔ wu Nyɔ. 10 E wu, wu be tɛ tsee kii wu, Nyɔ tiiti le, ‘Yike yeɔɔ ne woo, ɔɔgii ntuumi wi werɔ wu ntɔɔ ni tuuti mbaaɔ li we-ε, nache dze ya ɔ se be.’ 11 Ntee berɔ cheɛɔ le, lenti le beniig be bukeɛɔ bie-ε, wi nuuɔ ye lu wu ko wu yaa Jɔɔɔ Nlisulidzɔɔ ke. Se nuuɔ le, wi wu nuuɔ wi wu ɔɔkweɔ li bumfoɔ bu

liboo li we, ε wu wu ko wu yaa wu. **12** Mbεεche li mfi wu Jɔɔɔ Nlisulidzɔɔ tɛ bechi nime chee mbe mbochu dɛeni, beniɔɔ nukini baa bumfɔɔ bu liboo, beniɔɔ be bunga lɔchi be bunga. **13** Bentomfɔɔ be Nyɔɔ bechu mɔɔ benchi be Mɔɔse tɛ tiiti kii bumfɔɔ bu liboo nsiɔɔ gɛɛɔ bo li mfi wu Jɔɔɔ Nlisulidzɔɔ li. **14** E nɛ nɛɔ le nɛ nuuɔ nɛ beɔ, nɛ beɔ le Jɔɔɔ wuni nuuɔ Elaja wu tɛ nuuɔ le gii naa be. **15** Wi wu kɛmi bintoɔɔ mwe woo.” **16** Jiso dza ta maa laa, “E la fi nnuuɔ nɛɛ mmaa kingɔke ki dɛeni kini be fi? Be nuuɔ si bɔɔɔ bentɛɔ bentɛɔ be shiiti li bintsii bi wa-aɔ, bamu teenyi bamu be biiti laa, **17** Te tɔɔɔ baa teh nɛ tɛ biɔ kɛ ni? Te nye baa juuɔ yi kwe nɛ tɛ beɔ kɛ ni?” **18** Ntiitɔɔ le kife Jɔɔɔ tɛ be jiti bije mɔɔ bi wonɛ, be tee le bɔɔɔ be kingundi-i fiengisi baa wu. **19** Ƴwanɛwi bɛɛɔ, jii biee, wundi biee, nɛ tee le biche yɛɛɔ nɛ nɛɔ, wi wuni dɛɔɔ wuti biee, wundi mbiɔɔ piendi, tuu shiɔɔ mɔɔ nsɔɔ be beniɔɔ be kundi kingwaati mɔɔ beniɔɔ be bifi bamu. Se nuuɔ le bufii ti doonchi yi nuuɔ li fiee fi bu nindi-i.” **20** Jiso dza bechi fuushi bingɛ bi bintsii bimu bi tɛ fe bintɛwa bi biee le li bi-i, kife tɛ fe le, beniɔɔ be fe faaɔ le be fikisi yɛ bingɛ bi bee kɛ. **21** Le fusi le, tee le, “Ƴɛ wu nyɔɔa wɛ wunɛ beɔ beniɔɔ be Korasiɔɔ, ɔɛ wu nyɔɔa wɛ tɛ wunɛ beɔ beniɔɔ be Besaida. Nɛ kɛ le, gii nuuɔ le mfe bintɛwa bi biee le bi ntɛ mfe li be-ɛɔ bini nuuɔ li kwɛɛɔ wu Tayɛ bee Sido-ɔɔ, bee nuuɔ dɛɛɔ be tɛ fiiki shɛɔ yibe, be liishe ndu yi kwe, be fwa taɔɔ le biwɔɔ kichu le be doonche le be fiiki baa shɛɔ yibe. **22** Se nuuɔ le, ntee beɔ le, naa nuuɔ bu jobɛ chi nsa wu kimake, biee biaaɔ li beniɔɔ be Tayɛ mɔɔ be Sido-ɔɔ yaa bine. **23** Mɔɔ beɔ beniɔɔ be Kapanu-uɔ, nɛ beechi le be gii be yɛeki beɔ nɛ yɛɛ liboo ni? Wohoo! Be gii naa be lɔɔ beɔ li kwɛɛɔ wu beɔku-u. Nɛ kɛ le, bee le mbe mfe bintɛwa bi biee le bi ntɛ mfe li be-ɛɔ nuuɔ Sɔdɔɔ, bee nuuɔ kitɔɔ kilu ki mɛɛɔ lu be bo beɔ. (Hadɛs 986) **24** Se nuuɔ le, ntee beɔ le, naa nuuɔ jobɛ chi nsa wu kimake, biee yaane li beniɔɔ be Sɔdɔɔ yaa bine.” **25** Nɛ le mfi wɛɛ, Jiso dza tee le, “Mi nyɛɔ kiyɔɔni li wɛ-ε Baa wɛɔ Mfɔɔ wu kiboo be nshɛ le ɔ nyikɔɔ biee bini li be bufii le mɔɔ beɔkɛ biee, ɔ doonche nuuɔ li bɔɔɔ be bwi-i. **26** Fi fiee le Taa, kife fi nuuɔ fiee si ɔ tɛ kɔɔgisi le fi nuuɔ. **27** Baa wɛɔ nyɛɔ biee bichu li mi-i. Wi nuuɔ yɛ lu wu kii Ƴwane Nyɔ yeki Baa wɛ kɛ. Wi nuuɔ yɛ lu wu kii Baa wɛ yeki Ƴwani mɔɔ beniɔɔ be Ƴwani tsaa le doonche Baa wɛ li bee kɛ. **28** Beɔ bechu be too bente be luuti be yeki beɔ, be yɛɛɔ be be fe mi-i, ɔɔɔ nyɛ beɔ mfufine. **29** Dzɔɔ yɛɛɔ kimboɔ kɛɔ nɛ

sume, nɛ ni nɛ biki ntiife wɛɔ, kife nnuuɔ fierɔ wi wu mbeɛɔgii, ɔkɛmi shɛɔ yi tɔɔɔ, nɛ gii nɛ kɛmɛ mfufine li shɛɔ yine-ε. **30** Kimboɔ kɛɔ luuti yɛ kɛ, nte wɛɔ nuuɔ tɛ futuru-u.”

12 Le ni nuuɔ nɛɛ li mfi wulu-u, Jiso bee bɔɔɔ bee be kintutu-u dɛɔɔ be keti li wɛ wu giɔɔ wumu-u, ε tɛ nuuɔ jobɛ chi beshiinshi. E dɛɛɔ tɛ wu bɔɔɔ bee be kintutu-u, be dza be bechi be soomi bikoo bi giɔɔ le be jii. **2** Le Befarasii nɛɔ le, be tee li Jiso-o le, “Biche ɔ nɛɔ, bɔɔɔ bo be kintutu-u feti baa fiee fi nchi mɛɛɔ ki beɔ kɛ le wi fe jobɛ chi beshiinshi kɛ.” **3** Bii li bee laa, “Nɛ mɛɛɔ baa saa ki teenɔ kɛ le Kingwaati ki Nyɔɔ si dɛɛɔ tɛ wo Daafi bee kintutu kee, fe kɛ ni? **4** Tɛ le li yih yi Nyɔɔ, ji kibe le kɛ tɛ tsaa be gɛ le ε ki Nyɔɔ, ε tɛ nuuɔ nchi le kiɔɔ wu mɔɔ nuuɔ beniɔɔ be tɛ nuuɔ be wu ji kɛ. Tɛ nuuɔ nɛɛ betɛ muntɔfi kwaa be nuuɔ be ji. **5** Mɔɔ nɛ mɛɛɔ baa ki teenɔ kɛ le benchi be Mɔɔse le tɛ nuuɔ jobɛ chi beshiinshi, tɛ muntɔfi bonde nchi wu jobɛ chi beshiinshi niɔ nime chee se fiee ba wu ki ge kɛ ni? **6** Ntee beɔ le fiee fiee lu feni dɛeni fi ko fi yaa yih yi muntɔfi. **7** Be tsɛɛ baa le Kingwaati ki Nyɔɔ, Nyɔ tiiti le, Ƴ'wekɔɔ nuuɔ le beniɔɔ ni be keeti nshiɔ li beniɔɔ li, Ƴ'weki yɛ le be ni be feti nuuɔ muntɔfi li mi-i kɛ. Bee le nɛ ni nɛ kii fiee fi bintsii bini tiiti, bee nɛ seki yɛ beniɔɔ be nchɔru fiee nsɔɔ kɛ. **8** Fi fiee le Ƴwanɛwi nuuɔ Te Kikoo wu jobɛ chi beshiinshi.” **9** Jiso dza fe, gɛɛɔ le li yih yi nleke li Nyɔɔ yibe-ε. **10** Fi se ka le wi wumu tɛ nuuɔ lu ε ɔɔwɛ tɛ kɔɔ wu li kibɛnɛ-ε. Befarasii bamu dza be bii li Jiso laa, “Nchi beenchi le nuuɔ be wɔnche wi jobɛ chi beshiinshi ni?” Be tɛ biiti le be wɛki nuuɔ fiee fi be nuuɔ be tɛɛ wu lu. **11** Jiso se bii li bee laa, “E noo li be-ɛɔ linti wu nuuɔ ni kɛmi nshɔɔɔ yɛɛ, kɛ yi wɛ le fweɔɔ jobɛ chi beshiinshi, mwe se ba ki seri kɛ le, le chee yi buu kɛ? **12** Wi wɔɔ yeki yɛ nshɔɔɔ yi nyɔɔa kɛ ni? Fi fiee le nchi beɔ le wi nuuɔ fe nime chi dɛɛɔ bu jobɛ chi beshiinshi.” **13** Biee tee li wi wu ɔɔwɛ tɛ kɔɔ wu li kibɛnɛ-ε wɛ le, “Nɛemi kibɛnɛ ko.” Wi wulu nɛemi. Ki biee ki temi si kimu kɛ. **14** Se nuuɔ le, Befarasii baa tuu be bo be gɛɛɔ be lii ntsuɔɔ si be gii be wo Jiso. **15** Jiso kɛ kii taɔɔ wu be dzɔ, biee dza fe. Beniɔɔ ɔɛ biee wu. Se wɔnche be bechu be tɛ kɛmi chigɔɔ, **16** chiinse li bee le kiɔɔ be ni fe beniɔɔ kɛ wu kɛ. **17** Fi tɛ gii fi nuuɔ le le fi be fi kɔche si ntomfɔɔ wu Nyɔ wu Esaya tɛ tee le, **18** “Biche yɛɛɔ nɛ nɛɔ, wuni nuuɔ ɔwanɛɔ wu nime wu ntɛ ntsaa. Nuuɔ shɛɔ yɛɔ,

η'wuki bujorj be wu. ηgii nye Fiana yerj li wuu, ni tiifi bitorj kii dze yi tsaanj yi nsondini bensa le. **19** Nuuj te naa le ni tsuki ntsoorj be beniiη, ke le ni kuundi kimfime ke. Wi nuuj te woo je ye le dzé ntase ke. **20** Nuuj te mæeshi le bonde yache yi bondini kiturj ke. Nuuj te naa nyiimi kuu wu lambo wu duti jibi jibi ke. Fi gii fi nuuj le gæej bo mfi wu dze yi tsaanj, yi sondini bensa le, so. **21** Bitorj bichu gii bi ni bi bichi limfwe bi giki bufii li wuu.” **22** Beniiη bamu tē dza be be wi wumu ε tē nyee, nuuj te kibere, bōorj be kirjkundi-i ηweki be wu. Jiso fe wu bechi yeti tuu ηijgi mōo biee. **23** Wa te beniiη be tē nuuj fe bechu, be bechi be biiti laa, “Wi wuni nuuj nēe ηwanε kini ki Mfōj Daafi ni?” **24** Befarasii woo si be biiti le be tee li bee le, “Wi wuni busōo bōorj be kirjkundi-i nuuj be bungga bu Bεεsebu-u mfōj wu bōorj be kirjkundi-i.” **25** Jiso kεe fiee fi be beechi biee tee li bee le, “ε kitōj dza ki gate ki gwii kiki, ke ki gii ki dza ki to nuuj kimfoo. ε kintsii ke yih dza yi gate yi tuu yi gwii yi yi, yi te naa lej ke. **26** ε Satarj busi yi yee li wi-i bwij, ke wu gatōo yi yee. ε fi nuuj le, bumfōj bwεe te naa lej ke. **27** ε fi nuuj le mbusi bōorj be kirjkundi-i nuuj be bungga bu Bεεsebu-u, bōorj bεne se busi te nuuj be bu noo le? Fiee fi bōorj bεne belu feti doonche fiee le ne we baa nsa kiturj. **28** Se nuuj le ε mbusi bōorj be kirjkundi-i belu nuuj be bungga bu Fiana yi Nyō-ō, ke bumfōj bu Nyō-ō be bwεε li be-εj. **29** Ne beechi le nuuj wih le li wi bungga yih, kote biee bo be bi, mæej saa ki kōo ke wi wu bungga wulu le karj ni? Ke wu karj se le kote biee bo be bi. **30** ε wi nuuj ye kimbe kerj ke, ke mwe baaninōo mi. ε wi fii ye mi li mbanche-ε ke, ke mwe tæetōo bu tafu. **31** Bedeeni, ntiitōo li be-εj le Nyō nuuj yi feeki biee bibifi mōo jé yi bifi chichi yi beniiη yeti. Se nuuj le ε wi tiiti je yi bifi kii Fiana yi Waarj, ke Nyō nuuj te feeki mwe ke. **32** ε wi tee bubieε kii ηwanεwi, Nyō nuuj nēe yi feeki mwe. Se nuuj le ε wi tee bubieε kii Fiana yi Waarj, Nyō te naa feeki mwe li mfi wuni mōo li mfi wu bεε limfwe ke. (aiōn g165) **33** Wi wu kemi kiti kee ki dzeerj, ti kemi muntaarj mu dzeerj. Wi wu kemi kiti ki bifi kemi te muntaarj mu bifi, kife be ti kii kiti nuuj li muntaarj mu ki wundi-i. **34** Kingōke ki yō-ō kini. Ne gii ne geerj ne se yō n'yōru wu dzeerj fe ne baa beniiη be bifi ni? Ne kεe le fiee fi yise li shérj yi wi-i ε fi fi ti buti le kimfime kee li. **35** Wi wu dzeerj kemi gwεε wu biee bi dzeerj le wuu shérj, busi biee bi dzeerj le. Wi wu bifi se kemi nuuj gwεε wu biee bibifi, busi biee bibifi le wu shérj. **36** Ntee berj le naa nuuj

jobε chi nsa wu kimake-ε, wi kwikwi ni kemi le ku be kimfime kee jé yi lōolōo chichi yi tē yeti. **37** Ne kεe le naa nuuj fe be seki wi, ε jé yi buti le kimfime ki wi-i yi gii yi fe mwe bōne, ε nēe jé yi buti le kimfime ki wi-i yi gii yi fe mwe se we nsa.” **38** Beniiη bamu be tē tiifi benchi be Nyō-ō mōo Befarasii dza be tee li Jiso-o le, “Wi wu ntiife, te weki baa le o fe fiee fi doonchi bungga bwo te ηerj.” **39** Jiso tuu li bee le, “Kingōke ki bifi ki chine Nyō si kweerj wu chine nyumi, ne weki le ne ηerj fiee fi doonchi bungga bwεj! Nuuj nte ndoonche fiee li kingōke kini-i fi yeki fi tē ka be ntomfōj wu Nyō wu Jōna ke. **40** Si Jōna tē tsi li dzōo le nsuuj yi nyōrja shérj jo taa, ε nēe le si ηwanεwi gii naa nuuj le nshe-ε leηkwiij jo taa. **41** Naa nuuj bu jobε chi nsa-a, beniiη be Ninibe leη be kingōke ki dēeni kini be tee le ki we kεe nsa, kife beniiη be Ninibe tē woo fiee fi Jōna tē fenjisi, be fiiki ntse wube. Fi fieε le, yike yerj ne woo, wi wumu wε feni be fiee fi ko fi yaa fi Jōna. **42** Yaa wu seki kitōj ki Sheba gii naa leη te bu jobε chi nsa wu kimake be kingōke ki dēeni kini fe be se lii ki li ηge-ε, kife tē dza li kitōj kee li le kweerj luushi le be woo bufii bu Mfōj Salimu. Ntee berj yike yerj ne woo, wi wumu wε feni be fiee fi kuu fi yeki fi Salimu-u. **43** Fiana yi tii ti buti li yi yi wi-i yi gæej libuka yi geendi fe yi gii yi ni yi tsiij. Se nuuj le, ε yi tuu yi gōorj nsij, **44** yi tuu yi kweerj li yi yee li le, “ηgii ηkaari nto li mi-i yih lu ntuu mbo.” Mfi wu yi kaari yi be yi ηerj le yih yilu ye kilere, ε be nache be fweye yi wuuti, **45** bedeeni, yi biee yi kaari yi gæej, yi be be fiana yi tii yimi mfomenyaarj yi tæemi yi yeki yi, bee yi se tuu be be be le be tsiij lu. Biee tuu bi mæeshi bi bee li mwe mfi wulu yaa si mwe tē saa nuuj. Fi fieε nēe le si fi gii naa fi nuuj li kingōke ki bifi ki dēeni kini.” **46** Nēe si Jiso tē mæej yeti li beniiη li le, fi ka le ni Jiso bee be ηwaani Jiso tē be be leη lekuurj be weki le be yō be wu. **47** Wi wumu se tee li Jiso-o le, “Na bee berjwaana lemi baa lekuurj be weki le nēe be ne yō.” **48** Se bii li wuu laa, “Naarj nuuj noo, berjwaanerj nuuj barj?” **49** Le bii le, biee doonche beniiη bee be kintutu-u, tee le, “Baarj benaarj bee berjwaanerj. **50** Ne kεe le wi kwikwi wu feti fiee fi Baa wεj wu liboo kongisi, ke mwe wε ηwaanerj wu nyurj mōo wu kweerj mōo naarj.”

13 Nēe booyaa, Jiso dza bo li yih, gæej shee li libe lichij. **2** Kintutu ki beniiη le kinōrja banche li wuu lichij ki kenε. Dza le shee nuuj le ηgo-o, kintutu kilu leη libuka li ηgemε yi dzōo li. **3** Bechi tiiti biee ηge li bee le ηgangaa li. Tee le, “Wi wumu tē la le gæej

turj biee. 4 Si te gii tumi le, bimu we ye le dze, muniij be mu choche mu ji. 5 Bimu we ye li bintsii bi ta-a nshe nuuj ye fe nge ke, bi bo kife nshe te nuuj ye fe nge ke. 6 Le wiij bechi mbanu wu sooj biee bilu. Si bi ti mæj ki seri ke le bi gæj nge ke le, bi biee bi wæbe. 7 Bimu we ye li bifafu-u. Bifafu bilu ko bi beeme biee bilu. 8 Bimu we ye te nuuj li nshe yi dzeenj li, le bi bo bi ko bi wøj bujøj. Bintutu bimu te nuuj shán gwii, bimu mbaambusoo, bimu mbaanshe. 9 Wi wu kemi bitooj, mwe woo.” 10 Booj be kintutu-u be Jiso dza be kiijgi, be gæj be bii li wuu laa, “O yeti li beniiij bani nuuj le ngangaa kii la?” 11 Tuu li bee le, “Nyo fe ye berj le ne kee biee bi bumføj bu liboo bi nuuj le munyikoo li. Se nuuj le, yi se mæj ye ki fe ke le beniiij bani kee ke. 12 Ne kee le wi wu kemi fiee be gii be tonde fi yarj. Wi wu kemi ye fiee ke mao fi niij fi kemi, be gii be fi li wuu bufie. 13 Fiee fiee fi ntiiti li bee le ngangaa li, kife be bichi biee be te nej ke. Be yiki biee be te woo mao nuuj le be kee bi ke. 14 Fiee fi ntomføj wu Nyo wu Esaya te tee fi gbæj fiee fi koche be fiee fi beniiij bani feti. Te tee le, ‘Ne gii ne ni ne yiki biee, se nuuj le ne te woo ke. Ne gii ne ni ne bichi biee, se nuuj le ne te nej ke. 15 Fi fiee le kife shøj yi beniiij bani døj yee kituj, bintoøj bi bee chiinye biee kituj, be baanye baa lii yibe kituj. Be fe baa le le kiij be ni be njijgi biee be lii yibe, le be ni be wuki mao biee be bintoøj bi bee ke, shøj yibe se ni yi yuusi, le be se kaari be to lijij le mi-i, nse nj’wanche be.’ 16 Se nuuj le, kinæetine ki naja kee kine kife lii yine nej yee biee bini, bintoøj bine woo biee biee bini. 17 Ntee berj cheej le, bentomføj be Nyo-o nge be beniiij be tsaanj bamu te shiij be dii le be nej biee bi ne njijgi bini, be te nej ke. Be dii te le be woo biee bi ne wuki bini, be te woo ke. 18 Woo yej fiee fi ngangaa chi kii wi wu te tumi biee chini doonchi. 19 E wi shiij wuki fiee kii bumføj bu liboo njæe kinyi kilu nsij, ke Sataj wu wi wu bifi bæe wu kenchæ je yi be tøj le shøj yee li wu buu. Fini fiee nee si biee bi be te tumi bi we ye le dze biee. 20 Biee bi be te tumi bi we ye li kintsii ki taa biee nuuj si wi wu wuki je yi Nyo fi yi mfwa mumkparj be kinæetine. 21 Se nuuj le, e yi le li shøj yee li, yi te lii gæj ke. Yi njæne niijkwaa. E nge bechi mao nuuj bikaa bi berj le wuu jij kii je yilu, biee to lijij mfwa mumkparj. 22 Biee bi be te tumi bi we ye li bifafu-u biee, se nuuj wi wu wuki je yi Nyo, bemfumise be biee bi li nshe yini-i, mao bembeeche kii bulofu tuu bi baanyæ je yilu yi laaye li yee li. (aijon g165) 23 Biee bi be

te turj li nshe yi dzeenj li se nuuj wi wu wuki je yilu, woo fiee bujøj feti si yi weki, biee bilu se wøj, bimu nye lii gwii, bimu lii mbaambusoo, bimu mbaanshe.” 24 Jiso tuu wa ngangaa chimu li bee le, “Bumføj bu liboo nuuj be maa be wi wumu wu te gæj turj ngo yi giij yi dzeenj li wuu we. 25 Le beniiij ni be liiti, wi we wu mbani gæj turj ngo yi kitoo ki bosini giij lu linti dza. 26 Le giij yilu manj yi bechi njko, ngo yi kitoo ye biee yi yene te. 27 Beniiij be nime-e be wi we wulu be be bii li wi wulu laa, ‘Te Kikoo, o te turj nuuj ngo yi giij, yi kitoo yini tuu yi bo fej lu linti?’ 28 Tuu li bee le, ‘E wi wej wu mbani wu fe fiee fini.’ Beniiij bee be nime belu bii li wuu laa, ‘o weki le te gæj te choche ni?’ 29 Te Kikoo wube faaj tee li bee le, ‘E ne gæj le ne choochi baa kitoo, ne dza ne choochæ mao giij lu linti. 30 Gæ yej le bi ni bi kuu nsiiij bi gæj bi bo mfi wu nj’weche. Ke mfi wu nj’weche nse ntee li beniiij be nj’weche le be saa be choochæ kitoo kilu be banche be gæ li bintutu-u li bintutu-u, be tøj, be se banche giij be gæ li gwæ we-ej.” 31 Jiso se tuu wa ngangaa chimu li bee le, “Bumføj bu liboo nuuj si lisi chi ngo yi fintaaj fimu fi wi te tøj le wuu we, 32 Ngo yini nuuj yi sende yi yaa ngó yimi chichi. Se nuuj le, mfi wu yi bo, yi gii yi ko yi yaa biee bichu, yi tuu yi dza yi to kiti ki muniij mu jiindi liwe gii mu be mu gwanyæ yij li yenje yilu-u.” 33 Se tuu wa ngangaa chimu li bee le, “Bumføj bu liboo bwæe si kishe ki kwæj te fiche musu beke be naja be naja bitætu, dzo finse lu, to gæ, ki se tuu ki fe musu melu menchu dooki nge.” 34 Jiso te gii tiiti biee bini bichu li kintutu ki beniiij le, nuuj nee le ngangaa li. Te gii gbængi ye tiiti biee li bee fuki le ngangaa li nsij ke. 35 Te gii feti le le fi be fi koche si ntomføj wu Nyo wumu te saa tee le, “Ngii ni ngwiij kimfime kej buti nee nuuj ngangaa le. Ngii ntee kii biee bi te nuuj le munyikoo li mbeeche si be te tøj nshe.” 36 Jiso dza she kintutu ki beniiij le, gæj le li yih. Booj bee be kintutu biee wu, be tee li wuu le, “Tee bee fiee fi ngangaa chi kitoo ki liwe chee doonchi.” 37 Se tee le, “Wi wu tumi ngo yi dzeenj yilu e Nwanewi. 38 We wulu e nshe yini. Ngo yi dzeenj ye doonchi booj be nuuj be bumføj bu Nyo-o. Kitoo kee nuuj booj be wi wu bifi we-e. 39 Wi wu mbani wu te turj kitoo kilu e kinkundi. Mfi wu nj’weche we nuuj mfi wu ntse wu li nshe yini-i gii naa wu ma. Beniiij be nj’weche nuuj benchindaa be Nyo-o. (aijon g165) 40 Si be te banche kitoo kilu be tøj fe wi le, e nee le si fi gii fi nuuj mfi wu nshe mæe. (aijon g165) 41 Nwanewi gii

naa tuumi benchindaa bee, be dende li bumfɔŋ bwɛe li buchɔ be banche bɛɛ bichu mɔɔ bɛniɪŋ be kichi ye benchi be Nyɔ-ɔ kɛ bechu be buu, **42** be lɔŋ be fɛ mbwɛɛŋ wu wi-i. Ɛ fɛ fɛ bɛniɪŋ gii be ni be dii be jii ŋgesi. **43** Bɛdɛɛni bɛniɪŋ be tsaar gii be ni bendi si jobɛ, le bumfɔŋ bu Tee wube-e. Wi wu kɛmi bintoɔŋ mwe woo. **44** Bumfɔŋ bu liboo bwɛɛ si bulofu bu wi tɛ dzo gɛɛŋ nyike liwɛ. Le wumu be buɛ, kaari baanye, koo fɛkuuŋ be kinɛɛtine. Gɛɛŋ kabɛ bɛɛ bichu bi tɛ kɛmi, gɛɛŋ go wɛ wulu. **45** Bumfɔŋ bu liboo bwɛɛ nɛɛ si wi wu warɔ wumu wu tɛ dɛŋgi weki shɔŋ yi munchi mu dzeɛŋ ŋge. **46** Le ni geendi, gɛɛŋ buɛ fimu nuuŋ fi tɛɛmi. Gɛɛŋ kabɛ bɛɛ bichu bi tɛ kɛmi le gɛɛŋ go sharɔ yi finchi filu. **47** Bumfɔŋ bu liboo bwɛɛ si gwii wu be tɛ lɔŋ li dzɔɔ, bini bi nsuuŋ le bichu be bi le lu, **48** wu yisɛ. Le bɛniɪŋ chee be buu le bukaka, be shee fɛkwiɪŋ, be tsaa nsuuŋ yi dzeɛŋ be gɛɛ le bɛŋkaa li, be too yi bifi yɛɛ. **49** Ɛ nɛɛ le si fi gii fi nuuŋ li mfi wu nshɛ naa mɛɛ. Benchindaa be Nyɔ-ɔ gii naa be bo be be gate bɛniɪŋ be bifi li be dzeɛŋ li linti, (aiɔn g165) **50** be lɔŋ be fɛ mbwɛɛŋ wu wi-i, fɛ bɛniɪŋ gii be ni be jii ŋgesi.” **51** Jiso se bii li bɔɔŋ bee be kintutu-u laa, “Nɛ woo baa bɛɛ bini bichu bujɔŋ ni?” Be bɛŋ le, “Iiŋ.” **52** Se tuu tee li bee le, “Fi se fieɛ le, wi kwikwi wu tiifi benchi be Nyɔ-ɔ wu be tɛ saa be tifi wu kituŋ kii bumfɔŋ bu liboo nuuŋ si te yih wu kɛmi bulofu, wu nuuŋ buu bɛɛ bi fɛŋ lu, kɛ bɛɛ bi fichi fɛ kintsii kilu-u.” **53** Le Jiso mɛɛshi wa ŋgangaa yini ni, bɛɛ dza fɛ, **54** gɛɛŋ li kitɔŋ kee li, gɛɛŋ le tiifi bɛniɪŋ li yih yibe yi lɛkɛ li Nyɔ-ɔ. Le be woo ntiifɛ wɛ, be kɛmɛ kintɛwa, be bechi be tiiti laa, “Wi wuni dzo buni bufii be bungga fɛŋ bu feti bintɛwa bi bɛɛ le ni?” **55** Ɛ nɛɛ ŋwanɛ te la wuni wu ti keendi biti wɛ ni? Ni nuuŋ nɛɛ Maariya ni? Bɛŋwaani nuuŋ nɛɛ Jeɛŋ bee Jɔsɛ mɔɔ Simu mɔɔ Judas ni? **56** Dzɛmi yɛɛ chichi nuuŋ nɛɛ be bee fɛni ni? Wi wuni dza fɛŋ be bɛɛ bini bichu ni?” **57** Si be njanji le be bɛɛ be faaŋ wu. Jiso se tee li bee le, “Bɛ ti guundi ntomfɔŋ wu Nyɔ fɛ bintsii bichu-u, ɛ nɛɛ fɛ kwɛɛŋ weɛ li mɔɔ li kini kee li kwaa fɛ be ti guundi yɛ wu kɛ.” **58** Jiso ti mɛɛŋ ki tuu kɛ le fɛ mfiŋ fɛ ŋge kɛ, kife be ti mɛɛŋ ki gɛɛ kɛ shɛŋ li wuu kɛ.

14 Tɛ nuuŋ li mfi wulu, Mfɔŋ Hɛrɔ wu tɛ sɛki kimbe ki kwɛɛŋ le ki Galilii woo kii nime chi Jiso. **2** Se tee li bɛniɪŋ be tɛ nindi le wu lɛŋkwiɪŋ li le, “Wi wuni wɛ nuuŋ Jɔɔŋ Nlisulidzɔɔ wu kaari wu bo li kwe-e. Fieɛ fieɛ fi fɛ se kɛmi bungga bu fɛrɛ bintɛwa bi bɛɛ le

bini ni.” **3** Tɛ tee le kife tɛ nuuŋ li mfi wu Hɛrɔ tɛ kɔɔ Jɔɔŋ fa wu li yih yi ncha-a kii Heroja wu kwɛɛ ŋwaani wu Fili, wu Hɛrɔ tɛ dzo li kwɛsi. **4** Jɔɔŋ tɛ faaŋ tee le nchi mɛɛŋɔ ki bɛŋ kɛ le Hɛrɔ dzɔɔ kwɛɛ ŋwaani li kwɛsi-i kɛ. **5** Hɛrɔ se waarɔ dze le wo Jɔɔŋ, se nuuŋ le tuu chendi bɛniɪŋ, kife bɛniɪŋ tɛ dzeti Jɔɔŋ si ntomfɔŋ wu Nyɔ. **6** Le ni nuuŋ jobɛ chi Mfɔŋ Hɛrɔ tɛ feti tsɔɔ le kimi jobɛ chi be tɛ bie wu, ŋwanɛ Heroja wu kwɛɛŋ le, bwachɛ binɛ limfwɛ li bɛniɪŋ be tɛ nuuŋ fɛ tsɔɔ chilu-u, Hɛrɔ ŋɛŋ le yi yuuse wu. **7** Se kaachɛ ŋwarɔ wulu, chini le gii fɛnye wu mɔɔ nuuŋ be la fi wu bii le fɛnye wu lu le. **8** Ni ŋwarɔ wulu se tifi ŋwarɔ wulu le tee li wuu le katɛ kikoo ki Jɔɔŋ Nlisulidzɔɔ li nye wu ki fɛ kintɛkɛ-ɛ fɛwɛ. **9** Le tee le, Mfɔŋ Hɛrɔ woo, yi wɔɔ wu. Se nuuŋ le, si tɛ chini li bɛniɪŋ be tɛ nuuŋ fɛ tsɔɔ limfwɛ le, bɛŋ tee le be fɛ si ŋwarɔ wulu tee. **10** Se tɔŋ bɛniɪŋ be gɛɛŋ li yih yi ncha-a be ka kikoo ki Jɔɔŋ le, **11** be be be kikoo kee fɛ kintɛkɛ-ɛ be nye li ŋwaakwɛɛŋ wulu-u, se gɛɛŋ be ki nye li ni-i. **12** Bɔɔŋ be Jɔɔŋ le be kintutu gɛɛŋ be dzo gwini chi Jɔɔŋ le be diyɛ, be gɛɛŋ be tee ntɔŋ wulu li Jiso-o. **13** Le Jiso woo fieɛ fi ka be Jɔɔŋ, bɛɛ le le ŋgo cheekiyi gɛɛŋ fɛ kintsii ki bɛniɪŋ nuuŋ yɛ kɛ. Se nuuŋ le, bintutu bi bɛniɪŋ le woo, bi bo li bintsii li bi dɛŋgi be bikaa bi biki wu. **14** Le bo le ŋgo ni fɛɛshi li buka, ŋɛŋ si kintutu ki bɛniɪŋ le turi fɛ ni mamama. Nshiɪŋ kɔɔ wu be be, se bechi wɔnchi bɛniɪŋ be tɛ gendi. **15** Le ni nuuŋ le fɛmfo-o, bɔɔŋ bee be kintutu kiɪngi li wuu lichɪŋ, be tee li wuu le, “Fɛni fɛɛ fɛbuka, jobɛ kɔɔ chɛɛ chi seri, tee le bɛniɪŋ bani gɛɛŋ li belaa be go bɛɛ bi bee bijɛ.” **16** Jiso tuu li bee le, “Fi nuuŋ yɛ le nuuŋ be dza kɛ. Ɛ bɛŋ nɛ gii nɛ nye be fieɛ fi jɛ.” **17** Be tuu li wuu le, “Tɛ kɛmi baa nuuŋ biŋkɛ bi bibeletiinu be nsuuŋ fieɛtu kwaa.” **18** Tee li bee le, “Bɛ yɛɛŋ nɛ nye mi.” **19** Be be, fi, tee le kintutu ki bɛniɪŋ le kilu shee yɛ fɛkwiɪŋ li kitɔɔ li. Dzo biŋkɛ bi bibeletiinu be bi bi bibeletiinu bɛɛ be nsuuŋ yi fieɛtu yɛɛ, bichɛ liwɛ, nye kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, booyɛ li biŋkɛ nye li bɔɔŋ bee be kintutu, be gache li bintutu bilu. **20** Bɛniɪŋ bechu ji be fukɛ. Bɔɔŋ be Jiso-o be kintutu-u banche muke mu tɛ shɛ mu yisɛ bɛŋkaa yoofi ntɔɔ bɛfɛ. **21** Bɛniɪŋ be tɛ ji bibeletiinu tɛ nuuŋ bunɪŋ kwaa si benchuki betiinu, be ti mɛɛŋ ki fa kɛ bukɛɛŋ be bɔɔŋ kɛ. **22** Jiso tuu tee li bɔɔŋ bee be kintutu le be le le ŋgo-o, be too wu mbaarɔ shɛ tee li kintutu ki bɛniɪŋ le kilu le ki ni ki kuuki. **23** Shɛ yesi be, dza yɛɛ li ŋkumɛ-ɛ, le lɛkɛ li Nyɔ-ɔ. Le lɛkuuŋ jɪŋ nuuŋ nɛɛ fɛ wuu mbiɪŋ. **24** Se nuuŋ le li mfi wulu-u, be tɛ gɛɛŋ mfiɪŋ li dzɔɔ,

nggo wulu tɛ ndunggi, kife mbaandze tɛ bɛɛ dze limfwe yekisi dzɔɔ yi juti wu. **25** Le ni nuuŋ lɛ ɲ'wori, Jiso dza bɛɛ fɛ bee denŋi li dzɔɔ li liwe. **26** Se nuuŋ lɛ bɔɔŋ bee bɛ kintutu ɲɛŋ si denŋi li dzɔɔ li, bɛ dzake bɛ kɛɛti. Bɛ bechi bɛ tiiti lɛ “ɛ ɲkuubee.” Bɛ bechi bɛ chɛndi bɛ dzɛŋgi lɛwe ɲge. **27** Mfwaa mumkpaŋ Jiso tee li bee lɛ, “Kɛmɛ yɛɛŋ shɛŋ, ɛ mi nɛ chɛŋ kɛ.” **28** Pita tee li wuu lɛ, “Taa ɛ nuuŋ wɛ, ɔ tee ndɛndɛ tɛ li dzɔɔ li liwe mbɛ fɛ wɛ-ɛ.” **29** Jiso tee li wuu lɛ, “ɔ bɛɛ lɛ.” Nɛɛlɛ Pita bɛ lɛ ɲgo-o denŋi li dzɔɔ giŋgi fɛ Jiso-o. **30** Si tɛ denŋi giŋgi lɛ, ɲɛŋ si mbaandze ndunggi dzɔɔ, se bechi chɛndi, bechi sechi li dzɔɔ. Si tɛ sechi lɛ dii lɛ, “Taa fi mi!” **31** Mfwaa mumkpaŋ Jiso lɔŋ kibɛnɛ kɛmɛ li wuu, tee li wuu lɛ, “Hooo, kimbeenche ko sɛndɛ kɛɛ ɲge! ɔ bee ɔ mɛɲini kii la?” **32** Bee wu se miri lɛ ɲgo-o lenti, mbaandze wulu chikɛ. **33** Bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u bɛ tɛ nuuŋ lɛ ɲgo-o baa yɔɔŋgi wu bɛ tee lɛ, “Chɛɛŋ, chɛɛŋ ɛ wɛ ɲwanɛ Nyɔ.” **34** Lɛ bɛ lenchi libɛ bɛ bo kimbe ki Jɛnɛsarɛ. **35** Bɛniŋ bɛ fɛ ɲɛŋ wu, bɛ jiŋgi wu, bɛ tuumi ntɔŋ li bimbe bi fɛ bichu-u, bɛniŋ bɛɛ bɛ bɛniŋ bɛ chigɔ-ɔŋ lɛ bechu lɛ Jiso-o, **36** bɛ sungi bɛ lɛ gɛɛ bɛ kɔŋ mɔɔ nuuŋ li woɔŋ wu kɪŋkɔŋ kɛ li. Wi kwikwi wu tɛ kɔŋ, tɛ tɛmi.

15 Bɛfarasii bɛ bɛniŋ bamu bɛ tɛ tiifi bɛnchi bɛ Nyɔ-ɔ tɛ dza Jɛrosalɛŋ bɛ bɛ fɛ Jiso-o bɛ bii li wuu laa, **2** “Fi nuuŋ kii la fi bɔɔŋ bo bɛ kintutu-u biki yɛ ntɛ wu betaa bɛɛŋ? Bɛ tsootsi yɛ tsarɲ lɛ dze yi nchi wɛki bɛ se jii bieɛ kɛ.” **3** Jiso se tuu li bee lɛ, “Fi nuuŋ tɛ kii la fi nɛ bondini finɛ nuuŋ bɛnchi bɛ Nyɔ nɛ biki nuuŋ ntɛ wunɛ? **4** Ntiitɔɔ ni, kife Nyɔ tɛ tee lɛ, ‘Yooki chaa bee na.’ Tuu tee tɛ lɛ, ‘ɛ wi gaa tee kɛ ni, bɛ wo mwɛ dududu.’ **5** Se nuuŋ lɛ, nɛ tiiti baa finɛ lɛ, ‘ɛ wi dza wu tee li tee li kɛ li ni-i lɛ, ‘Fieɛ fi bee ɔ kɛmɛ li tsarɲ yɛɛŋ, mi nyɛɔ fi li Nyɔ kituŋ,’ kɛ nuuŋ tɛ tuu lɛ yooki tee kɛ ni lɛ dzɔɔ fieɛ filu nyɛ li bee kɛ.’ **6** ɛ lɛ si nɛ biki baa ntɛ wunɛ wu kweɛŋ ni, nɛ se feti jɛ yi Nyɔ tuu fieɛ fi yɛɛ. **7** Bɛniŋ bɛ nimi-i bani! Fieɛ fi ntomfɔŋ wu Nyɔ wu ɛsaya tɛ tee kii bɛŋ fieɛ chɛɛŋ, si tɛ tiiti lɛ, **8** ‘Bɛniŋ bani guundi mi nuuŋ bɛ bimfimu, shɛŋ yibe nuuŋ mfiŋ li mi-i. **9** Bɛ guundi mi nuuŋ li yɛɛ li, kife bɛ dzɛti bieɛ bi bɛniŋ beechi bɛ tiifi lɛ ɛ jɛ yɛŋ.’” **10** Jiso dza tɛɛŋ bɛniŋ lɛ bɛ bɛ. Tee li bee lɛ, “Yikɛ yɛɛŋ nɛ woo, nɛ kɛɛ bujɔŋ. **11** Fieɛ fi lii wi lɛwa nuuŋ fi tɛ naa biifi wi kɛ. ɛ fieɛ fi buti lɛ wi-i wa fi nuuŋ fi biifi wi.” **12** Bɔɔŋ bɛ Jiso bɛ kintutu dza bɛ bɛ tɛ tee li wuu lɛ, “ɔ kii nɛɛ lɛ Bɛfarasii bɛ bɛ woo fieɛ fi ɔ bee ɔ kweɛŋ fieɛ fi tɔŋ bɛ ni?” **13** Tuu li

bee lɛ, “Kiti kichu ki nuuŋ yɛ ntɔyɛ wu Baa wɛŋ wu nuuŋ liboo nsɲ kɛ bɛ gii bɛ buu ki. **14** Daayɛ yɛɛŋ lɛ bee, ɛ kinyɛɛ ki doonchi dze li kinyɛɛ kimu. ɛ kinyɛɛ doonchi dze li kimu, kɛ bi bichu gii bi gɛɛŋ bi wɛ yɛ lɛ kitoo li.” **15** Pita se tee li Jiso-o lɛ, “Naanyɛ bee fieɛ fi ɲganga chini tiiti.” **16** Jiso bii laa, “Nɛ kii yɛ tɛ bieɛ ni? **17** Nɛ kii yɛ lɛ fieɛ fichu fi ti lii lɛ wi-i wa fi bɔɔ li shɛŋ fi dɛndɛ fi bo ni? **18** Se nuuŋ lɛ, fieɛ fi buti lɛ kimfime ki wi-i dzɛti nuuŋ li shɛŋ yɛɛ li, fi se bifisi wi. **19** Fi ti dzɛti li shɛŋ, wi se kɛmɛ mbɛɛche wu bifi, tuu wo wi, dzɔ kwɛɛ wi mɔɔ nuuŋ nyume wi, ji bukwɛɛ, yi buyi, lɛŋ lejɲ lɛ nsa wu binɛɛ lɛ, bɛ bukoɔŋ bu wi-i bu bifise. **20** Bini nuuŋ bieɛ bi nuuŋ bi biifi wi. Se nuuŋ lɛ nɲɛ bieɛ bɛ tsarɲ ntsootɛ nsɲ nuuŋ tɛ biifi wi kɛ.” **21** Jiso dza fɛ cheeki yi gɛɛŋ kimbe ki Tayɛ bɛ Sidɔŋ. **22** Fi se ka lɛ kweɛŋ wumu wu Kana wu tɛ nuuŋ fɛ tɛ dza bɛ ɲɛŋ Jiso, dii li wuu lɛ, “Hooo Taa, ɲwanɛ kini ki Mfɔŋ Daafi, kɔɔ nshiŋ bɛ mi. ɲwanɛ kɲkundi wumu ɲ'wɛkɔɔ bɛ ɲwanɛŋ wu kweɛŋ ɲge.” **23** Jiso woo, ba fieɛ n'yɔru nsɲ. Bɔɔŋ bee bɛ kintutu kiŋgi bɛ lɛki wu bɛ tiiti lɛ, “Tɛ li kweɛŋ wuni lɛ ni giŋgi. Bikɔɔ nyɛɛ bee ɲge.” **24** Jiso se tuu lɛ, “Bɛ tɛ tɔŋ mi nuuŋ li bɛniŋ bɛ lɛɛɛ kwaɛ. Bɛ baa si nshɔɔŋ yi la.” **25** Se nuuŋ lɛ, kweɛŋ wulu bɛ nɛɛ tuu tɔŋ nɲŋ li Jiso-o limfwe tee lɛ, “Taa, fi nɛɛ mi.” **26** Jiso se tuu li wuu lɛ, “Fi mɛɛŋ ki dzɔɔŋ kɛ lɛ bɛ dzɔɔ biɲɛ bi bɔɔŋ lɛ bɛ lɔŋ li bwi kɛ.” **27** Kweɛŋ wulu se tee lɛ, “Fi fieɛ chɛɛŋ baa wɛŋ. Se nuuŋ lɛ, bwi ti bɛɛ yi bɔɔnyi mɲkɛ mu mwɛɛ lɛ fɛ baa wɛ jii bieɛ mu weyi.” **28** Jiso se tuu li wuu lɛ, “Hooo kweɛŋ wuni, mbeenche wa tɛmɔɔ. Fi ka bɛ wɛ si ɔ kɔŋgisi.” Nɛɛ lɛ ɲwanɛ wɛ bieɛ tɛmi. **29** Lɛ Jiso dza fɛ ni giŋgi, gɛɛŋ ka li libɛ chi Galilii lichɲ, miri gɛɛŋ li ɲkumɛ-ɛ, shee fɛ. **30** Kintutu ki bɛniŋ lɛ ki nɔŋa bɛ lɛ wuu ni giŋgi. Bamu tɛ bɛɛ bɛ bɛniŋ bɛ nuuŋ bimbonye, mɔɔ binyɛɛ, mɔɔ bɛ biɲkɛɛ, mɔɔ bibɛɛ, bɛ bamu ɲgeɛ. Si bɛ tɛ bɛɛ bɛ bɛ lɛ, bɛ gikisi wu limfwe se wɔnchi bɛ. **31** Kintutu kilu tɛ tuu ki kɛmɛ bintɛwa si ki tɛ ɲɛŋ bibɛɛ yeti, bimbonye denŋi, biɲkɛɛ denŋi tsarɲ, binyɛɛ ɲiŋgi bieɛ. Bɛ yooki Nyɔ yi bɛniŋ bɛ lɛɛɛ. **32** Jiso tuu tɛɛŋ bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u tee li bee lɛ, “ɲkɛmɔɔ nshiŋ li kintutu kini, kife ki nuuŋ kɛɛ bɛ mi jo taa, fieɛ fi ki nuuŋ ki ji se nuuŋ yɛ lu kɛ. ɲ'wɛki yɛ lɛ nchini li bee lɛ bɛ gɛɛŋ bɛ dzeɛŋ kɛ, kife nuuŋ bɛ gɛɛŋ bɛ wɛ yɛ lɛ dze bɛ dzeɛŋ.” **33** Bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u baa se bii li wuu laa, “Tɛ gii tɛ dzɔɔ bieɛ biɲɛ fɛŋ libuka luni bi tɛ nuuŋ tɛ nyɛkɛ ɲwaani kintutu ki bɛniŋ lɛ kini lu?” **34** Jiso bii li bee

laa, “Ne kemi baa tsée yi bible bi me?” Be tuu le, “Yi yee mfomenyaar be musungu niij.” **35** Jiso tee le kintutu ki beniiij le kilu le ki shee ye fekwiij. **36** Ki shee ye, dzo tsée yi bible yi mfomenyaar yee maa nsuun yilu, nye kiyaa ni li Nyoo, booye nye li baa bee be kintutu-u, be gache li beniiij belu-u. **37** Wi kwi ji fuke. Be banche munke mu të she, mu yise benkaa mfomenyaar. **38** Beniiij be të ji, të nuu buniij kwaa benchuki benee, be të meej ki fa ke bukeej maa baa ke. **39** Se chine kintutu kilu ki koo. Le le ngo-o geej le kimbe ki Magada-arj.

16 Befarasii bee Besadusii të dza be be le be monche Jiso, be tee le fe fiee fi doonchi bungu bu bee liboo. **2** Jiso tee li bee le, “Bee e nuu mfi wu jobe sechi kiboo yechi, ne tee le, ‘Kikuun gii ki bo ki dzooj,’ kife ne nej baa kiboo yechi. **3** E nuu mfi wu jobe teti kiboo yechi e kikuun laaj, ne tee le, ‘Mbaandze gii ka bej,’ kife ne nej baa kiboo yechi kikuun leendi. Ne ti mbichi kiboo ne kii si kikuun gii ki nuu, ne se te kee bejkiki be biee bi keti li mfi wuni ke kii la? **4** Kingoke ki bifi ki chine Nyoo ki to si kweej wu chine nyumi kini, ki weki fiee fi doonchi bungu bu bee liboo. Nnuu nte ndoonche bej mfi yimi ke fuki nee mfi yij ntomfow wu Nyoo wu Jona yee nsij ke.” Si të tee le she be dza giingji. **5** Baa be Jiso be kintutu fesi luwuj be nej le be daaye baa le be dzo kibe. **6** Jiso dza tee li bee le, “Dzo yee mfi kii kishee ki Befarasii maa ki Besadusii.” **7** Baa bee be kintutu bechi be yeti li yi yi bee kii fiee filu, be tiiti le, “Tiitoo tefe chini ni kife te meej baa ki be ke be kibe ke.” **8** Jiso kee fiee fi be yeti kii fi biee tee le, “Hoo beniiij be kimbeench benchi bani-i! Ne yeti li yi yine-e nuu kii kibe ki ne meej ki keme ke kii la? **9** Ne kii ye biee ke ni? Ne kiimi ye tsée yi bible yi shij yi beniiij tuu be ji benchuki betiinu yee ni? Biike bi ne tuu ne banche tuu be bo benkaa beme? **10** Ne kiimi ye te tsée yi bible yi mfomenyaar yi beniiij tuu be ji benchuki benee yee ni? Ne tuu ne banche biike bi bo benkaa beme? **11** E la fi fe, fi ne meej ki kee ke le ntiiti ye nuu kii bible ke? Ntiitoo nuu le ne dzo mfi kii kishee ki Befarasii bee Besadusii.” **12** Si të kweej le be të kee le tiiti ye le be dzo mfi nuu kii kishee ki be teti kibe lu ke, le tiitoo nuu kii ntiife wu Befarasii bee Besadusii. **13** Jiso dza geej bo li kimbe ki kweej wu Kasaria wu Filipi, dza bii li baa bee be kintutu-u laa, “Beniiij kweej le Jwanewi nuu noo?” **14** Be tuu li wuu le,

“Beniiij bamu kweej baa le e we Joo Nlisulidzo, bamu le Elaja bamu kweej le o nuu Jeremaya bamu le ntomfow wu Nyoo wumu.” **15** Se bii li bee laa, “Bej kibe ne kweej fine le nnuu noo?” **16** Simu Pita se tuu le, “E we Kinsofu ki Nyoo të kaache ki nuu Jwane Nyoo, Nyoo yi kemi ntse.” **17** Jiso se tuu li wuu le, “Simu jwane Jona, Nyoo baa ye we, kife fini nuu ye wi wu bo wu tee we ke. E Baa wej wu nuu liboo wu tee we. **18** Ntiitoo li we-e le e we Pita, e li kimbar kini-i li ngii gwar kintaashe ki beniiij bej be kimbeench-e. Nuu bungu bu kwe-e te shaanshe yih yi nleke li Nyoo ki beniiij be kimbeench-e yilu ke. (Hadēs 986) **19** Ngii nye biggiye bi bumfow bu liboo le li we-e. Fiee fi o gii o kar laajkwij, ke be gii be kar liboo te. Fiee fi o gii o fanche laajkwij, ke be gii be fanche liboo te.” **20** Si Jiso të tee le, baa chiine li baa bee be kintutu-u le kiij be ni mow be tee li wi-i le nuu Kinsofu ki Nyoo të kaache ke. **21** Mbeche li mfi wee, Jiso bechi tiiti li baa bee be kintutu-u le kemi le geej Jerosalej, geej nej bumfa le nge li tsaj yi beniiij be seki kweej li be bete muntofi be naja be naja maa beniiij be tiifi benchi be Nyoo. Be gii be wo wu, ke jo ka taa kaari bo li kwe-e. **22** Pita dzo wu bee wu cheeki. Bechi wami wu li fiee filu, tiiti le, “Taa, Nyoo leese! Fini fiee nuu te naa ka be we ke.” **23** Jiso fiiki yi tee li Pita le, “Dza mi lejij Satan! O bangoo mi bu bang kife o ngij ye biee si Nyoo ke. O ngoo si wiwoj.” **24** Si Jiso të kweej le, tee li baa bee be kintutu-u le, “E wi weki le ni nuu wi wej wu kintutu, ke kemoo le faaj yi yee, too kintaaj kee ni biki mi. **25** Ne kee le wi wu bachi yi yee kii ni lee yi ke gii lee yi. Se nuu le, wi wu lee yi yee kii mi ke gii keme yi. **26** E be banche nshe yini chichi, be nye li wi-i wu ji, se wu tuu wu lee ntse we, mbej wulu ni nuu la? Fiee fiee lu fi wi nuu kose be fiana yee ni? **27** Ne ni ne kii le Jwanewi gii be be benchindaa bee li bunaja bu Tee le, sooj wi kwikwi li fiee fi mwe fe-e. **28** Ntee bej cheej le beniiij bamu lemi baa feni be nuu te naa woo kints ki kwe-e fuki fe be nej si Jwanewi bee be bumfow bwee nsij ke.”

17 Le jo ka busoo, Jiso dzo Pita bee Jej maa Joo wu gwaani Jej, bee be yee li nkume wumu wu ngweej li, be nuu fe be be. **2** Be dza be nej si mfise yee fiiki le be lii, bushi bwee mienjini si jobe, ndu yee neej yi mienjini ni mwamwamwa. **3** Fi se ka le Mose bee Elaja të dza be buse fe, be tiiti biee be Jiso. **4** Pita se dza taa tee li Jiso le, “Taa, fi dzooj fiee si te baa feni

ni. Ɔo kɔŋgisi laɔ, ŋgwan bigoɔnu feni bitɛtu, kimu ni ki nuuŋ ko, kimu ki Mɔɔse-ɛ, kimu ki Elaja-a.” 5 Nɛɛ si tɛ gii mɛɛŋ yeti le, fi se ka le kikuŋ ki ncherere tɛ dza ki shee ki baanyɛ be, jɛ yɔ li kikuŋ kilu-u le, “Wuni nuuŋ ŋwanɛŋ, nuuŋ shɛŋ yɛŋ. Ŋ’wuki bujɔŋ bɛ wu ŋgɛ. Nɛ wuki yɛɛŋ nuuŋ li wuu.” 6 Le bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u woo jɛ yilu bɛ chɛŋ bɛ kɛɛti, bɛ wɛ bɛ toŋ mɛnshi mɛ bee fɛkwiiŋ. 7 Jiso se gɛɛŋ konchɛ li bee tee le, “Dza yɛɛŋ wɛ. Kiŋŋ nɛ ni nɛ chendi kɛ.” 8 Le bɛ tsaaki lii liwɛ bɛ ti mɛɛŋ ki ŋɛɛŋ wi wumu kɛ, bɛ ŋɛŋ nuuŋ Jiso kwaɛ. 9 Le bɛ dza li ŋkumɛ wulu-u bɛ ni bɛ beki, Jiso chiinse li bee le, “Kiŋŋ nɛ ni tee fieɛ fi lii yinɛ bee yi ŋɛŋ li wi-i, fuki fɛ Ŋwanɛwi bo li kwe-e nsɪŋ kɛ.” 10 Bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u bii li wuu laa, “Fi gɛɛŋ fi bɛniŋ bɛ tiifi bɛnchi kwɛŋgi le Elaja kɛmi le naa saa bɛ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaachɛ se bɛ le?” 11 Jiso tuu le, “Fi fieɛ chɛɛŋ le Elaja kɛmi le naa saa bɛ nache bieɛ bichu. 12 Se nuuŋ le, ntee bɛŋ le Elaja bɛɛɔ kituŋ bɛ se mɛɛŋ baa ki kɛɛ kɛ wu kɛ, bɛ tuu bɛ feti fieɛ fi bɛ kɔŋgisi bɛ wu. ɛ nɛɛ le si Ŋwanɛwi gii naa ŋɛŋ ŋgɛ li tsar yi bee.” 13 Si tɛ tee le, bɔɔŋ bee bɛ kintutu bieɛ bɛ kɛɛ le tiitɔɔ nuuŋ kii Jɔɔŋ Nlisulidzɔɔ. 14 Le Jiso bee bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u bɔɔ bɛ fɛsi fɛ kintutu ki bɛniŋ le tɛ nuuŋ. Wi wumu dza bɛ toŋ nɪŋ li Jiso-o limfwɛ, tee li wuu le, 15 “Taa, kɔɔ nshiŋŋ li ŋwanɛŋ wu wii kika wuni-i, ŋɪŋgɔɔ ŋgɛ ŋgɛ. Ti dzeti wii fɛtaar, ɛ wu dza tuu wɛ li dzɔɔ. 16 Mbee mbɛ bɛ wu fɛ bɔɔŋ bo bɛ kintutu-u le bɛ wɔnchɛ wu, bɛ mɔŋ nsɪŋ.” 17 Le Jiso woo le tee le, “Hoo! Kingokɛ ki laɔlaɔ ki mɛɛŋ ki gɛɛ kɛ shɛŋ li Nyɔ-ɔ kɛ kini. Ŋgii nuuŋ tɛɛbɛŋ ŋgɛɛŋ mbo buŋ? Ŋgii ŋkan shɛŋ bɛ bɛŋ ŋgɛɛŋ mbo buŋ? Bɛ yɛɛŋ bɛ ŋwan wulu feni nɛ nyɛ li mi-i.” 18 Bɛ bɛ wu, Jiso wan ŋwanɛ kɪŋkundi wu tɛ nuuŋ li ŋwan wulu-u bo, bieɛ tɛmi mfwaɛ mumkparŋ dududu. 19 Bɔɔŋ bɛ Jiso bɛ kintutu-u dza bɛ gɛɛŋ fɛ wuu lɛjɪŋ lɛjɪŋ, bɛ bii li wuu laa, “Fi gɛɛŋ fi tɛ bee tɛ mɔŋ le tɛ buu ŋwanɛ kɪŋkundi wulu nsɪŋ?” 20 Tuu li bee le, “Fi fieɛ le kɪfɛ kimbeenchɛ kinɛ sendɛ. Ntee bɛŋ chɛɛŋ le, bee le nɛ kɛmɛ kimbeenchɛ ki nuuŋ si shar yi finsoo, nɛ nuuŋ nɛ tee li ŋkumɛ wuni le dza feni ɔ gɛɛŋ ɔ lɛŋ fɛɛ, bieɛ dza, fieɛ tɛ nuuŋ lu fi nuuŋ fi yaa bɛŋ kɛ.” 21 [Se nuuŋ le, ŋwaani wuni ŋwanɛ kɪŋkundi nuuŋ wi tɛ buu wu fuki fɛ mwe lɛki li Nyɔ-ɔ, jiti bieɛ bijɛ nsɪŋ kɛ.] 22 Si Jiso bee bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u tɛ banche Galilii le, tee li bee le, “Bɛ gii bɛ kabɛ Ŋwanɛwi li tsar yi bɛniŋ li, 23 bɛ wo wu, kɛ bo jo taa, bo li kwe-e.” Le bɛ woo le, yi bee bɛ ŋgɛ. 24 Jiso bee bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u gɛɛŋ bɛ

bo Kapanuŋ, bɛniŋ bɛ tɛ kundi kɪŋwaati ki li yih yi muntofi-i bɛ bɛ ŋɛŋ Pita bɛ sɔɔse laa, “Wi wu ntiifɛ wunɛ wuni ti suuti nɛɛ kɪŋwaati ki li yih yi muntofi-i ni?” 25 Bɛŋ le, “Iiŋ.” Le Pita to fɛkuuŋ, Jiso se shiiki fieɛ filu fɛkwiiŋ, bii li wuu laa, “Simu, ɔ ŋɛŋ fio le la? Bɛmfɔŋ bɛ laaŋkwiiŋ bani shiŋŋ bɛ fii kɪŋwaati mɔɔ kichɔrɛ nuuŋ li ba-ar? Bɛ ti shiŋŋ bɛ fii nuuŋ li bɔɔŋ bɛ bee mɔɔ li mfɔŋ le?” 26 Pita tuu le, “Bɛ ti shiŋŋ bɛ fii nuuŋ li mfɔŋ.” Jiso se tee li wuu le, “ɛ nuuŋ le kɛ bɔɔŋ bɛɛŋku-u kɛmi yɛ le bɛ ni bɛ suuti kɛ. 27 Se nuuŋ le, kii tɛ ni tingi-i shɛŋ yi bɛniŋ belu siŋ, gɛnɛ ɔ lɔŋ ŋgwe le libɛ-ɛ, nsuuŋ yi ɔ saa ɔ kɔɔ, ɔ gwiye kimfime ki yi-i, ɔ gii ɔ ŋɛŋ siri wu kwa le, ɔ buu wu ɔ gɛɛŋ ɔ nyɛ li bee le ɔ sɔɔɔ kɪŋwaati ki tɛɛbɛŋ lu.”

18 Le ni nuuŋ li mfi wulu-u, bɔɔŋ bɛ Jiso-o bɛ kintutu bɛ bɛ bii li wuu laa, “ɛ ŋwaani wi wu la wu ko ŋgɛ le bumfɔŋ bu liboo li?” 2 Jiso tɛɛŋ ŋwan wu bwi leeki le bee lenti, 3 tee le, “Ntee bɛŋ chɛɛŋ le, ɛ nɛ mɛɛŋ ki fiiki kɛ le nɛ to si bɔɔŋ bɛ bwi kɛ, nɛ tɛ naa le nɛ le le bumfɔŋ bu liboo li kɛ. 4 Wi wu shiiki yi yɛɛ si ŋwan wuni, ɛ wu wu gii naa nuuŋ wi wu ko le bumfɔŋ bu liboo li. 5 ɛ wi fi ŋwan si wuni kii mi, kɛ mwe fiio tɛ nuuŋ mi.” 6 “Se nuuŋ le ɛ wi fɛ ŋwan mumkparŋ li kintutu ki bɔɔŋ bɛ bwi bɛ gɛɛ shɛŋ li mi-i bani wɛ li bibifi-i, kɛ fi dzɔɔŋ fieɛ le wɛɛ wi, bɛ shiŋŋ jɛni chi nɔŋa wu lɛwɛ, bɛ lɔŋ wu shee seri fɛ kindundu fɛkwiiŋ. 7 Ŋgɛ wu nyɔŋa wɛ li bɛniŋ bɛ li nsɛ yini-i, kɪfɛ bieɛ bi teeki le bɛniŋ ni bɛ feti bieɛ bibifi bieɛ lu. Bieɛ bini kɛmi le bi ni bi nuuŋ lu, se nuuŋ le ŋgɛ wu nyɔŋa wɛ li wi wu bɛɛ bɛ bieɛ bilu. 8 Bɛɛɛni ɛ kibɛnɛ ko mɔɔ nuuŋ kikaɛ ko feti le ɔ ni ɔ feti bieɛ bibifi, ɔ sonde kibɛnɛ kilu kɛ kikaɛ kilu ɔ too. Fi dzɔɔŋ le ɔ le li ntse wu kimakɛ bɛ kibɛnɛ kɛ kikaɛ kɪŋkɔsi, yɛki le ɔ kɛmɛ bibɛnu bichu bɛ bikaa bichu bɛ dzɔɔ wɛ bɛ lɔŋ fɛ wi wu kimakɛ-ɛ. (aiðnios g166) 9 ɛ lisi cho feti le ɔ ni ɔ feti bieɛ bibifi, ɔ buu lisi chilu ɔ too. Fi dzɔɔŋ le ɔ le le ntse wu kimakɛ-ɛ bɛ lisi chimumkparŋ, yɛki le ɔ kɛmɛ lii chichi, bɛ lɔŋ wɛ fɛ wi wu kimakɛ-ɛ.” (Geenna g1067) 10 “Ŋɛŋ yɛɛŋ le kiŋŋ nɛ ni nɛ dzeti wumu li bɔɔŋ bɛ bɛntɛŋ bɛntɛŋ bani fɛkwiiŋ kɛ. Ntee bɛŋ chɛɛŋ le bɛnchindaa bɛ bee shiŋŋ baa le Baa wɛŋ lii mfi kwi liboo, bɛ ŋɪŋgi bushi bu Baa wɛŋ mfi kwi bɛ bichi le bɔɔŋ bani-i 11 [Ŋwanɛwi tɛ bɛ nuuŋ le soo bɛniŋ bɛ tɛ saa bɛ la.] 12 Nɛ beechi le la? ɛ wi kɛmi nshɔɔŋ gwii, yimumkparŋ la li yi-i linti, gii le ki saa kɛ le chine yi gwii mfomɛyoofi ntso mfomɛyoofi yɛɛ li ŋkumɛ-ɛ, le gɛɛŋ gɔɔŋ nshɔɔŋ yimumkparŋ yi la yilu ni? 13

Ntee berj cheɛɛ le, ɛ wu gɔɔɔ wu ɲɛɲ, woo bujɔɔ be nshɔɔɔ yimumkpaɲ yilu yeki yi gwii mfomeyoofi ntso mfomeyoofi yi mɛɛɲ ki laa kɛ yɛɛ. **14** Ɛ nɛɛ le si Baa wunɛ wu nuuɲ liboo kɔɲgisi yɛ le wi mumkpaɲ li bɔɔɲ be bwi bani-i le la kɛ. **15** Ɛ ɲwaana fɛ fiee fi bifi li wɛ-ɛ, ɔ gɛɛɲ ɔ ɲɛɲ wu ɔ doonche bubieɛ bwɛe li wuu nɛɛ wu berj befɛ. Ɛ wu woo fiee fio tee, kɛ ɔ kaarɔɔ ɔ tuu ɲwaana li wɛ-ɛ bwiɲ. **16** Ɛ mɛɛɲ ki woo kɛ fiee fio tee kɛ, ɔ dɔɔ wi mumkpaɲ kɛ befɛ nɛɛ be kaari nɛ gɛɛɲ fɛ wuu, le n'yɔru kwikwi kɛmɛ beniɲ befɛ kɛ betɛɛtu be lemi le nsa wulu-u leɲɲ. **17** Ɛ nɛ gɛɛɲ wu faaɲ le wuki yɛ fiee fi nɛ tiiti kɛ, ɔ se dɔɔ dɛɛni ɔ gɛɛɲ be fi li kintaashe ki beniɲ be kimbeenche-ɛ. Ɛ wu tuu wu faaɲ le wuki yɛ li kintaashe ki beniɲ be kimbeenche-ɛ kɛ, ɔ dɔɔ wu si wi wu ti kii yɛ Nyo kɛ, kɛ si wi wu kundi kiɲwaati. **18** Ntee berj cheɛɛ le fiee fi nɛ gii nɛ kaɲ laaɲkwiiɲ fieɛ, ɛ be tɛ kaɲ liboo kituɲ, fiee fi nɛ gii nɛ fanche laaɲkwiiɲ fieɛ, ɛ be tɛ fanche liboo kituɲ. **19** Nse ntuuo ntiiti li be-ɛɲ cheɛɛ le, ɛ beniɲ befɛ le be-ɛɲ lɛnti berj li fiee li laaɲkwiiɲ, be lɛkɛ li Nyo-ɔ, kɛ Baa wɛɲ wu nuuɲ liboo gii fɛ fi li bee. **20** Nɛ ni nɛ kii le, fɛ beniɲ befɛ kɛ betɛɛtu taashe li bukoɔɲ bwɛɲ, kɛ mi ɲ'we li bee linti." **21** Pita kiɲgi bii li Jiso laa, "Taa, ɛ kinga kime ki ɲwaanɛɲ nuuɲ fɛ bieɛ bibifi li mi-i, mfeeki wu? Nuuɲ gɛɛɲ bo si kinga mfomenyaɲ ni?" **22** Jiso se tuu li wuu le, "Nnuuɲ nte ntee wɛ le ɛ kinga mfomenyaɲ kwaɛ kɛ. Nuuɲ ɔ feeki kinga gwii mfomenyaɲ ntso mfomenyaɲ. **23** Ɛ nɛɛ le si nuuɲ be maa bumfɔɲ bu liboo be mfɔɲ wumu wu tɛ wɛki le nache be beniɲ bee be nime kii kwa wee wu tɛ kiri li tsɔɲ yi bee. **24** Si tɛ bechi le ni tɛɛti le, be be be wi wumu wu fiao ye tɛ nuuɲ benchuki yoofi. **25** Si yi tɛ yaa wu soɲu le, mfɔɲ wulu se tee le be dɔɔ wu bee kwɛsi mɔɔ bɔɔɲ mɔɔ bieɛ bieɛ bichu be kabe be be kwa wulu be soɲu fiao ye lu. **26** Si mfɔɲ wulu tɛ tee le, wi wulu toɲ nɲɲ wu limfwe soɲu bɔ li wuu tee le, 'Taa, kɔɔ nshiɲ be mi, ɲgii nsoɲ wɛ fiee fichu.' **27** Nshiɲ fɛ te kikoo we chine li wuu daaye le fiao yilu. **28** Se nuuɲ le, wi wɛ kibɛɛ bo le ni giɲgi, gɛɛɲ chiɲ wi wumu wu bee be tɛ nindi li mfɔɲ wɛ-ɛ, ɛ tɛ gii kɛmi wu fiao babi wu kwa mumkpaɲ. Bieɛ cha wu fɛ we tee le, 'Soɲɛ fiao ya.' **29** Wi wu nime wulu se toɲ tɛ nɲɲ wu limfwe, lɛkɛ wu tee le, 'Kɔɔ nshiɲ be mi, ɲgii nsoɲ fiao ya.' **30** Faaɲ, dɔɔ wu gɛɛɲ beɲɛ wu li yih yi ncha-a le ni nuuɲ lu nsiɲ fɛ wu soɲu fiao ye. **31** Beniɲ bamu be bee be tɛ nindi ɲɛɲ fiee fi ka, fi fieɲgi be ɲge. Be gɛɛɲ be tee fiee fichu fi bee fi ka li

mfɔɲ wɛ-ɛ. **32** Mfɔɲ sɔɔmi wu, tee li wuu le, 'Ɛ wɛ wi wu bifi. Mbee ndaaye le ya fiao li chichi kife ɔ bee ɔ soɲu bɔ li mi-i. **33** Bee nuuɲ ɔ kɔɔ tɛ nshiɲ be wi wulu nɛɛ si mbee ɲkɔɔ nshiɲ be wɛ tɛ' **34** Shɛɲ tɔɲɛ mfɔɲ, ɲɛ wu le be fa wu li yih yi ncha-a, be ni be ɲ'wɛki be wu gɛɛɲ bo fɛ wu naa wu soɲu fiao ye chichi. **35** Ɛ nɛɛ le si Baa wɛɲ wu nuuɲ liboo gii fɛ be berj bechu, fɛ wi mɛɛɲ ki feeki kɛ be shɛɲ yee chichi li fiee fi bifi-i fi ɲwaani tuu fɛ li wuu kɛ."

19 Le Jiso tee bieɛ bini mɛɛshi, dza le kimbe ki kwɛɛɲ wu Galilii, lenchi gɛɛɲ Judiya liwiiɲ li kimbe ki Dɔɔɔ yi Joodaaɲ. **2** Le gɛɛɲ le, kintutu ki beniɲ le banche ki biki wu, wɔnche be bechu be tɛ gendi fɛ. **3** Befarasii dza be be le wuu le be mɔnche wu, be bii li wuu laa, "Nchi beenchi le wi nuuɲ koɔɲ be kwɛsi kii fiee fimu, mɔɔ nuuɲ fi la le ni?" **4** Jiso tuu li bee le, "Nɛ mɛɛɲ baa saa ki teɛɲ kɛ fiee fi be tɛ tɛɛ le, 'Ɛ mbeɛche, wi wu tɛ toɲ beniɲ tɛ toɲ le be ni be nuuɲ nɛɛ nyuɲ bee kwɛɛɲ ni?' **5** Tɛ toɲ be, tee le, 'Ɛ kii fini fi nyuɲ gii naa she tee bee ni, taashe bee kwɛsi, be befɛ se to wi mumkpaɲ.' **6** Bedɛɛni, be mɛɛɲ yɛ beniɲ befɛ kɛ, be to baa wi mumkpaɲ. Fi se fieɛ le, fiee fi Nyo taashe, kiɲ wi ni mɔɲ ɲgatine kɛ." **7** Beniɲ belu se tuu be bii li Jiso laa, "Se nuuɲ kii la fi Mɔɔɛ tɛ tee le wi nuuɲ tɛɛ kiɲwaati ɲɛ li kwɛsi ki doonchi le wu koɔɲ be wu, se koɔɲ wu le?" **8** Jiso tuu le, "Fi tɛ nuuɲ le kii bikoo bine bi tɛɛmɛ bi Mɔɔɛ tɛ gɛɛ le wi nuuɲ koɔɲ be kwɛsi. Se nuuɲ le, ɛ lɛɛ si fi tɛ nuuɲ le fɛmbɛɛche-ɛ kɛ. **9** Ntiitɔɔ fieɲ li be-ɛɲ le, ɛ wi koɔɲ be kwɛsi nuuɲ yɛ kii le wu kɔɔ ɔ kwɛɛɲ wulu be nyuɲ wumu kɛ, ɛ wu dɔɔ kwɛɛɲ wumu, kɛ wu giɲɔ be kwɛɛ wi." **10** Le bɔɔɲ be Jiso be kintutu-u woo fini, be tee li wuu le, "Ɛ fini nuuɲ kii nyuɲ bee kwɛɛɲ le, kɛ fi dɔɔɔɲ le wi ba fi mwɛ kwɛɛ, tɛ dɔɔ kwɛɛɲ kɛ." **11** Jiso se tee li bee le, "Se nuuɲ le ɛ wi kwikwi wu nuuɲ berj fini fiee kɛ. Ɛ nɛɛ beniɲ be Nyo fɛ le be berj kwaɛ. **12** Nɛ ni nɛ kii le beniɲ bamu baa lu be kɛmi yɛ mbeɛche kii kwɛɛɲ kɛ, fi fieɛ si be tɛ bie be be nuuɲ. Bamu se baa le, nuuɲ beniɲ be fɛ be bɔ le be ni be nuuɲ le. Bamu baa tɛ fi bee le, nuuɲ be be fɛ be yi yi bee le be ni be nuuɲ le, kii bumfɔɲ bu liboo. Wi wu nuuɲ berj fini mwɛ berj." **13** Beniɲ tɛ dza be beɛ be bɔɔɲ le Jiso-o le koɲ li bee, bɔɔɲ bee be kintutu-u wami be. **14** Jiso se tee fiee le, "Gɛɛ yɛɛɲ bɔɔɲ belu ni be beɛ le mi-i. Nɛ loose kɛ be kɛ, kife bumfɔɲ bu liboo bwɛɛ li beniɲ si bani-i." **15** Le tee le, tiɲ mwɛ li bee, dza giɲgi. **16** Fi se ka le wumu tɛ dza be le Jiso-o, bii li wuu laa, "Wi wu

ntiife, fiee fi dzeerj fi nnuurj mfe nse nkeme ntse wu kimake nuurj la?" (aiōnios g166) 17 Jiso bii li wuu laa, "O biiti mi kii fiee fi dzeerj kii la? Wi wu dzeerj we lu mumkparj kwaa. O weki le o naa o keme ntse wu kimake, o kiri benchi be Nyoo-o." 18 Wi wulu se bii li Jiso laa, "Benchii be Nyoo-o nuurj be la?" Jiso tuu li wuu le, "O wo ke wi ke, o giij ke be kwee wi ke, o yi ke biee ke, o lej ke le nsa wu binsee le lejij ke, 19 o guundi chaa bee na, maa le, o ni o kōngisi njwaana sio kōngisi yi ya." 20 Sōone wi wulu tuu tee li wuu le, "Ntē nkiri benchi bani bechu. E la fi se she?" 21 Jiso tuu li wuu le, "O weki le o ni o nuurj wi wu dzeerj, o geerj o kabe biee bi o kemi bichu, o gache kwa wulu li beniiij be kifoo le, o se keme bulofu liboo. O fe le o se be o ni o biki mi." 22 Le sōone wi wulu woo le, dza giijgi nshiiij nshiiij, kife tē gii kemi kwa nge. 23 Jiso se tuu tee li bōoj bee be kintutu-u le, "Ntee berj cheerj le, fi tēemi fe wi wu kwa nuurj le li bumfōj bu liboo li. 24 Ntuu ntee berj tē le, fi nuurj tseke fe kamee nuurj le le fioorj yi nsara, yeki fe wi wu kwa nuurj le li bumfōj bu Nyoo-o." 25 Le bōoj be Jiso be kintutu-u woo fini, wa tē be nge. Be bii laa, "E fi nuurj le, e noo wu se gii bo lu?" 26 Jiso biche be ni, tee li bee le, "Fi tēemi nuurj be wiworj, be Nyoo fiee nuurj ye lu fi nuurj fi yaa yi ke." 27 Pita tee li wuu le, "Biche o ngerj, tē she baa biee bichu tē biki we. Tē gii tē keme la?" 28 Jiso tee li bee le, "Ntee berj cheerj le, mfi wu njwanewi gii naa shee li kabara we wu bunōja, li kwēerj wu fwe-erj, berj bani be biki mi, nē gii nē naa nē shee tē li bekabara yoofi ntso befe, nē ni nē sēki bini bi lselee bi yoofi ntso befēetu biee. 29 Wi kwi wu chine la we, maa berjwaani, be dzēmi yee, maa nuurj tee, maa nuurj ni, maa nuurj bōoj bee, ke yēh yee, kii mi, gii keme beniiij be biee kīnga gwii yeki si tē saa kemi. Se keme tē ntse wu kimake. (aiōnios g166) 30 Se nuurj le, beniiij nge be nuurj limfwe dēeni gii be nuurj lejij, be nge be nuurj lejij dēeni to limfwe."

20 Jiso tuu tee le, "Bumfōj bu liboo bwēe si tē la wumu wu tē dza taantaarj le geerj dzoo beniiij be nime-e geē li wē wee li. 2 Si tē geerj ngerj be le, bee be nache le gii soorj be nchuki nchuki li jobe-e. Se tuumi be, be geerj be nindi li wuu wē. 3 Le ni nuurj si jobe bikaa mfomeyoofi le, bo geerj ngerj beniiij bamu si be lemi fe warj li yee li. 4 Tee li bee le, 'Gene yeerj tē nē niij li mi-i wē, ngii nsoorj berj fiee fi kache.' Be biee be geerj. 5 Le tuu bo nē si fēnshaarj tsoo, fē nē le, le geerj bo nē tē si jobe bikaa biteetu le, ka tuu dzo

beniiij be nime-e bamu. 6 Le tuu ni nuurj si jobe bikaa bitiiu le femfo-o le, ka bo geerj ngerj beniiij bamu be ngeeshi fe warj mferu fiee nsij. Bii li bee laa, 'E la fi nē bēe nē shiiti nē ngeeshi fēni jobe chichu li yee li ni?' 7 Be tuu le, 'kife wi mēerj ki dzo ke bee li nime-e ke.' Se tee li bee le, 'Gene yeerj tē nē ni nē nindi li mi-i wē.' 8 Le ni nuurj le femfo-o, tē wē wulu be tee li tē kikoo wu beniiij be nime-e wē le teerj beniiij be nime-e baa, nsoorj be, bechi nsomfu nuurj beniiij be tē dzo lejij, geerj mēeshi be be nkosi. 9 Se bechi suundi be. Beniiij be tē dzo li nime-e jobe bikaa bitiiu be, soorj be nchuki nchuki. 10 Beniiij be tē saa dzo baa tē beechi le gii soorj be yaa bamu baa. Se nuurj le, tē tuu soorj nē be nchuki nchuki. 11 Le be fi kinsomfu kibee, be bechi be njunyi tē la wē, 12 be tiiti le, 'Beniiij bani o bee o dzo be lejij be niij baa kika ki mfi kimumkparj kwaa, o se tuu o soorj tē be yeerj, nuurj bee tē be tē shi tē fiergi be nime jobe kimbiri, wiij bendi bee fe fa.' 13 Tē wē wulu tuu li wi wu be wumu le, 'Sinēj, mēerj mfe ke bubiee li wē-e ke. Tē be tē nache nē nime chini li nchuki-i ni? 14 Dzo kinsomfu ko o ni o giijgi. E mi wu nkōongji le nsoorj wi wu lejij yeerj si mi nsoorj wē. 15 Nkemi nē bungga bu fere fiee fi nkōngisi be fiee fi nuurj nē fierj ni? Maa o feti bukaarj kife mi ngwiyo tsānj yerj li beniiij li le?' 16 Si Jiso tē tee le, biee mēeshi le, "E le si beniiij be nuurj lejij dēeni gii be to limfwe, be nuurj limfwe se to be lejij." 17 Le Jiso ni yeki Jerosalej le bee bōoj bee be kintutu-u be yoofi ntso befe baa bo le dze, teerj be bee be cheekiyi, se tee li bee le, 18 "Yike yeerj nē woo, tēberj yeki baa tē giijgi Jerosalej be gii be geerj be nye njwanewi li tsarj yi bete muntofi-i be nōja be nōja maa beniiij be tiifi benchi be Nyoo-o, be saa wu be sonde le be wo wu, 19 be biee be nye wu li tsarj yi beniiij be nuurj ye Bejuu kee, be ni be kwērisi wu, be fiaamfie wu be mujwaarj, be taarj wu li kintaarj li kwi, ke bo jo taa Nyoo kaari yi buu wu li kwe-e." 20 Ni bōoj be Dzebedii tē dza be le Jiso bee bōoj bee, torj nūj wu limfwe le lēke fiee. 21 Jiso bii li wuu laa, "O weki nuurj la?" Se tee li wuu le, "Kaache le ke mfi wu o sēki bumfōj bwo, bōoj berj be befe bani shee li wē-e lichij, wumu le kibene ko ki kigōje-e, wumu le ki kimese-e." 22 Se nuurj le, Jiso tuu li bōoj belu le, "Nē kii ye fiee fi nē biiti ke. Nuurj nē worj fika fi nge-e fi ngii nj'worj fini ni?" Be tuu le, "Tē nuurj tē worj." 23 Tee li bee le, "Cheerj nē gii nē worj fika fierj. Se nuurj le nshewu le kibene kerj ki kigōje-e be ki kimese nuurj ye kintsii kerj le nye li be-erj ke.

Bintsii bilu nuuŋ li beniin be Baa weŋ nache wu geɛ li bee.” 24 Le kɔŋke ki bɔɔŋ be kintutu-u be Jiso be yoofi baa woo kii fiee filu le, shɛŋ tɔnye be be bɔɔŋ be befe belu. 25 Jiso se teen be bechu, be be tee li bee le, “Ne kii ye le beniin be seki biton ti shiiti li beniin be bee, beniin be nɔŋa be nɔŋa be bee doonchi bungga le bee le we ni? 26 Deeni fiee fini kemi ye le fi nuuŋ le be-ɛŋ lenti ke. Wi wu weki le ni nuuŋ wi wu nyɔŋa li be-ɛŋ linti kemɔ le ni nuuŋ wi wu nindi li be-ɛŋ. 27 Wi wu weki le ni nuuŋ wi wu limfwe li be-ɛŋ linti, ke mwe kemɔ le ni nuuŋ mfwa wune. 28 Fi fieɛ yeɛŋ le, ɔwanewi tɛ meɛŋ ki be ke le beniin ni be nindi li wuu ke. Tɛ be nuuŋ le niŋ li beniin li, nye ntse we le ya beniin nge li kwe-e.” 29 Le Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u geɛŋ be ni be keti Jeriko, kintutu ki beniin le banche ki biki wu lejɔŋ. 30 Fi se ka le binyɛ bimu bife, nuuŋ bunin be tɛ beɛ be shiiti li ngeme yi dze-e, nuuŋ ɛ be woo le Jiso yekɔ, be bechi be dzeŋgi be tiiti le, “Taa, ɔwane kini ki Mfɔŋ Daafi-i, kɔ nshiin be bee.” 31 Kintutu ki beniin le keɛ se wami be ki tiiti le shee yeɛŋ nshiin. Se nuuŋ le be tuu be wendi be giŋgi bu limfwe le, “Taa, ɔwane kini ki Mfɔŋ Daafi kɔ nshiin be bee.” 32 Jiso biee leŋ, teen be, be be, bii li bee laa, “Ne weki le mfe la li be-ɛŋ?” 33 Be tuu le, “Taa, fere le lii yiseŋ gwiye.” 34 Nshiin kɔ Jiso, koŋ li lii yi bee. Mfwa mumpkpaŋ be ngeŋ biee, be dza be biki Jiso.

21 Le Jiso bee bɔɔŋ bee be kintutu-u ni be fɛɛshi Jerosaleŋ ɛ be bo li kitorŋ ki Betfaj ki nuuŋ li ɔkume wu Biti bi Oli-if, biee toŋ bɔɔŋ bee be kintutu bamu befe, 2 tee li bee le, “Gene yeɛŋ li kitorŋ ki limfwe keɛ. ɛ ne geɛŋ, ne ngeŋ ni sɔmbwaa ɛ be gere, ɔwani nuuŋ li wuu lichin, ne fanche, ne be mi be wu. 3 ɛ wi bii fiee li be-ɛŋ, ne tuu li wuu le Te Kikoo wekɔ wu, ke gii chine le ne be be wu.” 4 Fini tɛ ka le le fi be fi kache si ntomfɔŋ wu Nyɔ wumu tɛ tee, tiiti le, 5 “Tee li kitorŋ ki Sayɔŋ le. ‘Biche yeɛŋ ne ngeŋ, Mfɔŋ wune beɛ le be-ɛŋ. Wu shiikɔ yi yee fekwiin, wu beɛŋ le sɔmbwaa li lewe, nuuŋ ɔwane sɔmbwaa wu meɛŋ bwi.” 6 Le bɔɔŋ be Jiso be kintutu-u baa geɛŋ, be fe ne si te tee. 7 Be se be be sɔmbwaa wulu mɔ ɔwar, be loŋ ndu yibe li bee liwe, Jiso beɛŋ shee le wumu, giŋgi. 8 Kintutu ki beniin le kinɔŋa tɛ gikisi ndu yibe le dze, bamu bonyi yeŋe yi biti be gikisi. 9 Kintutu ki tɛ giŋgi Jiso limfwe be ki tɛ biki lejɔŋ keɛ tɛ wuuyi le, “Yiyi-i yiyi-i yiyi-i, bunɔŋa bwɛ bu ɔwane kini ki Mfɔŋ Daafi lool! Nyɔ tiin ye mwe li wi wu beɛ

li bukoŋ bu Taa le lool! Yiyi-i yiyi-i yiyi-i, bunɔŋa bwɛ bu Nyɔ yi nuuŋ liboo li lool!” 10 Le Jiso geɛŋ fesi Jerosaleŋ kitorŋ kilu kichu seɛse. Beniin tɛki wa, be biiti laa, “Wuni nuuŋ noo le?” 11 Se kintutu kilu tuu ki tiiti le, “ɛ ntomfɔŋ wu Nyɔ wu Jiso wu dza li kitorŋ ki Nasare, li kweɛŋ wu Galilii.” 12 Jiso geɛŋ le fe yih yi muntofi yi Nyɔ-ɔ, koŋ be beniin bechu be tɛ kabini biee mɔ be tɛ guti biee lu, bache bidan bi beniin be tɛ fikisi kwa-a, be bidan bi beniin be tɛ kabini bibimu. 13 Te kungi be, tiiti le, “Fi fieɛ ɛ be tɛ tseɛ, Nyɔ tiiti le, ‘Be gii be ni be teenyi yih yeɛŋ le yih yi nleke li Nyɔ-ɔ.’ Ne fiiki baa yi to nuuŋ ntuun wu beyi.” 14 Le Jiso ni nuuŋ fe yih yi muntofi yilu, binyɛ be birgere be le wuu wonche be. 15 Se nuuŋ le, le bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa mɔ beniin be doonchi benchi be Nyɔ-ɔ ngeŋ biee bi bimfimu wondini, be si bɔɔŋ be niin niin tɛ wuuyi fe yih yi muntofi, be tiiti le, “Eeeee, kinɔŋa nuuŋ ki ɔwane kini ki Mfɔŋ Daafi leee,” fi toŋ be nge. 16 Be wame Jiso laa, “ɔ wuki ye fiee fi bɔɔŋ bani tiiti ni?” Tuu li bee le, “Iin, ɔwukɔ. Fi fieɛ le ne meɛŋ baa saa ki teen ke fiee fi be tseɛ le, ‘Nyɔ geɛ ye je yi buti li bimfimu bi bɔɔŋ be bwi-i, mɔ li bimfimu bi bɔɔŋ be meɛŋ be yeendi mbeɛŋ yi be ni be bee le be ni be piati wu lu?” 17 Jiso dza she be, bo li kitorŋ kilu, geɛŋ li kitorŋ ki Betani-i, tsi fe. 18 Le ni nuuŋ feŋweɛŋ taantaan, si Jiso tɛ kaarisi tuu lijɔŋ le kitorŋ ki Jerosaleŋ dzeɛŋ tɛ wuu wu. 19 Ngeŋ kiti kimu li dzeɛ lichin ki be ti jii muntaan mulu, geɛŋ fe, be deeni ti meɛŋ ki ngeŋ ke fiee li ki-i ke, ngeŋ nuuŋ bibe kwaa li ki-i, tsɔŋ kiti kilu, chini li ki-i le kiin fintaan ni naa tuu fi won li we-ɛ ke! Mfwa mumpkpaŋ, kiti kilu biee ki wɔɔbe. (aion g165) 20 Le bɔɔŋ be kintutu be Jiso ngeŋ le, bimfimu wonde be. Be se ta maa laa, “Kiti kilu geɛŋ ki wɔɔbe mfwa mumpkpaŋ ni le?” 21 Jiso tuu li bee le, “Ntee beŋ cheɛŋ cheɛŋ le, ɛ ne geɛ shɛŋ li Nyɔ-ɔ, meɛŋe sin, ne tɛ fe fiee fi mi mfe be kiti kini kwaa ke. ɛ ne tee li ɔkume wuni le, ‘Dzatse feni ɔ geɛŋ ɔ we li dzɔ yi nyɔŋa,’ fi ka le. 22 Mɔ nuuŋ la fi ne leki li Nyɔ-ɔ le, ke ne gii ne kemɛ, laa ne geɛ baa shɛŋ li Nyɔ-ɔ kwaa le.” 23 Jiso tɛ kaari le li yih yi muntofi-i, bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa be beniin be seki kweɛŋ wu Bejuu be be ngeŋ si tiifi beniin, be bii li wu laa, “ɔ dzo bungga bu ɔ feti biee bini feŋ? ɛ noo wu nye bungga bulu li we-ɛ?” 24 Jiso tuu li bee le, “ɔgii mbii tɛ fiee li be-ɛŋ, ɛ ne tuu, nse ntee beŋ wi wu nye bungga li mi-i le ni mfeti biee bini. 25 Joŋ tɛ lisi beniin li dzɔ, bungga bulu buti nuuŋ feŋ? ɛ Nyɔ yi tɛ nye wu liboo, mɔ wiwon le?” Le bii le,

be tɛchɛ bebe, be tiiti le, “ɛ tɛ tuu le ɛ Nyɔ yi tɛ nyɛ, tuu bii li bee li laa, fi ge la fi tɛ ti mɛɛŋ ki beŋ kɛ li Jɔɔŋ li kɛ le?” 26 Se nuuŋ le, ɛ tɛ tuu le, “ɛ wiwoŋ wu tɛ nyɛ,” kɛ tɛ chendi baa kintutu ki beniiŋ le, si be bechu beenchi baa le Jɔɔŋ tɛ nuuŋ ntomfɔŋ wu Nyɔ.” 27 Nɛɛ le, be se tuu li Jiso le, “Tɛ kii yɛ kɛ.” Jiso se tuu tee li be le, “Kɛ nuuŋ nte ntee tɛ beŋ wi wu nyɛ mi bunga le ni mfeti bieɛ bini kɛ.” 28 Jiso gɛɛŋ limfwe bii laa, “Nɛ beechi le la kii fini? Wi wumu tɛ kɛmi bɔɔŋ bee bɛ bunij befe. Dza gɛɛŋ fɛ ɲwaŋ wu kaŋ li, tee li wuu le, ‘ɲwaŋɛŋ, gɛnɛ ɔ shi ɔ ni ɔ nindi liwɛ beŋ.’” 29 ɲwaŋ wulu tuu li wuu le, ‘Nnuuŋ nte ɲgɛɛŋ kɛ.’ Se nuuŋ le dza tuu beechɛ li shɛŋ yee li gɛɛŋ liwɛ lɔɔ. 30 Wi wulu tuu dza gɛɛŋ fɛ ɲwani wu lɛjɲi tee nɛɛ fieɛ fi bee tee li wu kaŋ wɛɛ, tuu li wuu le ‘ɲgii ɲgɛɛŋ taa.’ Se nuuŋ le, ba ɲgenu nsɲi 31 Li bɔɔŋ bɛ befe bani linti, ɛ wu la wu tɛ fɛ fieɛ fi tee tɛ gii kɔŋgisi?” Be tuu le, “ɛ wu kaŋ wɛ.” Jiso se tee li bee le, “Ntee beŋ chɛɛŋ le, beniiŋ bɛ kundi biŋwaati mɔɔ binjɲkwiŋ lɛ baa le bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ limfwe li be-ɛŋ. 32 Ntiitɔɔ ni kɛfɛ Jɔɔŋ tɛ lisi beniiŋ li dzɔɔ le doonche dze yi tsaŋ li be-ɛŋ, nɛ faaŋ mbeenche li wuu. Se nuuŋ le, beniiŋ bɛ kundi kiŋwaati bɛ binjɲkwiŋ tɛ beŋ li wuu. Nɛ se tuu nɛ ɲɛŋ si be beŋ le, nɛ faaŋ tɛ mfikise shɛŋ yɛnɛ le nɛ beŋ tɛ li wuu.” 33 Jiso tuu kweɛŋ le, “Tuu woo yɛɛŋ ɲgangaɛ chimu. Wi wumu tɛ niŋ wɛ wu muntaaŋ mu bɛ feti mbiŋ lu, toŋ mbaŋ kɛnɛ, chinŋ kɛɔ ki bɛ gii bɛ ni bɛ kee muntaaŋ mulu bɛ seendi le, mbiŋ se buti, gwaŋ kiko ki wi wu kiichi wɛ wulu, she wɛ wulu li beniiŋ li, dza gɛɛŋ li kitɔŋ kimu. 34 Mfi wu bɛ ti kee muntaaŋ mulu tɛ bɛ kɔche, toŋ beniiŋ bee bɛ nime le beniiŋ bɛ tɛ she wɛ li bee baa, le bɛ gɛɛŋ bɛ fi mwee muntaaŋ. 35 Be gɛɛŋ, beniiŋ bɛ tɛ she wɛ li bee baa kɔɔ be, be too wumu, be wo wumu, be toɔ wumu bɛ ta. 36 Tuu toŋ beniiŋ bɛ nime-ɛ bamu bɛ yaŋ bɛ yaa bɛ ɲkosi baa, beniiŋ baa tuu bɛ fɛ nɛɛ si be bɛ bɛ fɛ bɛ ɲkosi baa le. 37 Lɛjɲi lɛlu, toŋ nuuŋ ɲwani kibɛɛ, beechi le bɛ gii bɛ guuŋ ɲwani wuni. 38 Se nuuŋ le, le gɛɛŋ, beniiŋ belu ɲɛŋ wu, bɛ tee bebe le, ‘Wuni wɛ nuuŋ kinjila ki wi wu wɛ wuni. Bɛ yɛɛŋ tɛ wo wu tɛ ji bisheye bilu.’ 39 Be kɔɔ wu bɛ buu wu li wɛ wulu, be wo wu.” 40 Si Jiso tɛ tee ni, tuu bii laa, “Wi wu wɛ wulu gii ge la bɛ beniiŋ belu fɛ wu bɛ?” 41 Be tuu le, “Gii bɛ mɛɛshi bɛ munyamine mulu mu kwiye, she wɛ wulu li beniiŋ bamu bɛ gii bɛ nyɛ wu mwee muntaaŋ mfi wu bɛ kɔ.” 42 Jiso se bii li bee laa, “Nɛ ti mɛɛŋ ki teenŋ kɛ le kiŋwaati ki Nyɔ le, ‘Tɛtɛ chi

beniiŋ bɛ ɲgwanu-u tɛ faaŋ chɛɛ, chi kaari chɛɛ chi to tɛtɛ chi fɛ boo chi yi ni? Mɔɔ fini nuuŋ mferu wu Taa, beniiŋ bichi bɛ tɛti maa ni?” 43 Ntusɔɔ ntiiti li be-ɛŋ le, Nyɔ gii yi fi bumfɔŋ bwɛɛ li tsaaŋ yɛnɛ-ɛ, yi nyɛ nuuŋ li beniiŋ bɛ gii bɛ gbɛɛŋ bɛ ni bɛ feti si beniiŋ bɛ li kweɛŋ wɛɛ.” 44 [Tɛtɛ chilu chini nuuŋ ɛ chi wɛ li wi-i mwe chaafɛ, ɛ wi wɛ li chi-i, mwe fwachɛ.] 45 Si Jiso tɛ wa ɲgangaɛ chilu le, betɛ muntofi bɛ ɲɔŋa bɛ ɲɔŋa mɔɔ Befarasii woo le, bɛ kɛɛ le wu wa wɛ nuuŋ kii bɛ. 46 Be dza bɛ wɛki le bɛ kɔɔ wu, se nuuŋ le bɛ kaari bɛ chɛŋ kintutu ki beniiŋ le, kɛfɛ kintutu kilu tɛ kɛmi li Jiso le ni nuuŋ ntomfɔŋ wu Nyɔ.

22 Jiso tɛ yeti li bee le ɲgangaɛ li, chimu tɛ nuuŋ le 2 “Bumfɔŋ bu liboo nuuŋ bɛ maa bu bɛ mfɔŋ wumu wu tɛ nache tsɔnɔ chi bugoo le bu ɲwani wu nyu-uy. 3 Toŋ benchindaa bee le bɛ gɛɛŋ bɛ teenŋ beniiŋ bɛ tɛ teenŋ le bɛ bɛ tsɔnɔ chi bugoo le baa le bɛ bɛ. Se nuuŋ le, benchindaa belu gɛɛŋ beniiŋ belu faaŋ mbe. 4 Tuu toŋ benchindaa bamu tee li bee le, ‘Gɛnɛ yɛɛŋ nɛ ni tiiti li beniiŋ bɛ ntuu ntee le bɛ bɛ tsɔnɔ chi bugoo le chini le bɛ yike bɛ woo, le mi mfɛɔ bieɛ bijɛ kituŋ, mi nseɔ bintomu bi bɔɔŋ bɛ benaŋ le bi fɔɔŋ. Mi nachɔɔ bieɛ bichu kituŋ, le bɛ bɛ fɛ tsɔnɔ-ɔ.’ 5 Se nuuŋ le, bɛ gɛɛŋ beniiŋ belu nyaami, bɛ dza fibee bɛ giŋgi. Wi wumu la liwɛ, wi wumu bo waŋ wɛɛ. 6 Kɲkɛ ki beniiŋ le kɔɔ benchindaa belu bɛ ɲwɛɛ bɛ bɛ, bɛ wooyɛ bɛ. 7 Shɛŋ tɔnyɛ mfɔŋ wulu, tuumi beniiŋ bee bɛ dzi-ɲ, bɛ gɛɛŋ bɛ lɛɛshe beniiŋ bɛ tɛ wooyɛ benchindaa bee baa dududu, bɛ toŋ kitɔŋ kibee kilu. 8 Si tɛ fɛ le, tuu tee li beniiŋ bee bɛ nime-ɛ bamu le, ‘Mi mfɛɔ tsɔnɔ chi bugoo le kituŋ. Se nuuŋ le beniiŋ bɛ ntuu nteenŋ baa tuu nuuŋ yɛ beniiŋ kɛ. 9 Dɛɛni, gɛnɛ yɛɛŋ le dzɛ ntase chi, nɛ teenŋ beniiŋ bechu bɛ nɛ ɲɛŋ, le bɛ bɛ fɛ tsɔnɔ chi bugoo le chini.’ 10 Beniiŋ bɛ nime-ɛ belu bo bɛ gɛɛŋ le dze chichi, bɛ konche beniiŋ bechu bɛ bɛ tɛ ɲɛŋ, beniiŋ bɛ dzeɛŋ bɛ bɛ bifi bɛ bɛ. Yih yi bugoo yise bɛ beniiŋ. 11 Mfɔŋ dza le li yih yi bugoo yilu-u ɲɛŋ beniiŋ bɛ tɛ bɛ fɛ tsɔnɔ chilu-u, ɲɛŋ wi wumu lu mwe mɛɛŋ ki lɛɛ ndu yi tsɔnɔ chi bugoo le kɛ. 12 Bii li wuu laa, ‘Sinɛŋ, ɔ gɛɛŋ ɔ le luuŋ yih ndu yi tsɔnɔ nsɲi?’ Wi wulu ba nshiŋ. 13 Bedɛɛni, mfɔŋ wulu bieɛ tee li beniiŋ bɛ nime-ɛ baa le, ‘Kane yɛɛŋ bibɛnu bieɛ mɔɔ bikaa bieɛ nɛ lɔŋ wu li kijibe lɛkuuŋ, fɛ beniiŋ dii bɛ jii ɲgesi.” 14 Si Jiso tɛ tee le, tee le, “Nɛ kɛɛ le, Nyɔ nuuŋ yi teenŋ beniiŋ ɲge, se nuuŋ le, ɛ bɛ niŋ bɛ yi tseki.” 15 Befarasii dza bɛ gɛɛŋ

be nache si nuuj be fe Jiso loongbe be n'yoru be se koo wu. **16** Be se toj booj be bee be kintutu-u maa kintutu ki beniiij be Mfoj Hero fe Jiso. Be geer be tee li wuu le, “Wi wu ntiife te kii nee le o nuuj wi wu chaej, o ti tiifi beniiij le dze yi chaej li. O ti dzeti ye le wi wumu nuuj chichi ke, kife o ti bichi ye wi li fiee fi mwe nuuj lu ke. **17** Deeni, tee bee wa mbeeche. Nchi bej le te ni te suuti kijaati li Kaisa mfoj wu Lo-om, maa te soo ke le?” **18** Jiso kee fiee fi be gwenini be fi, biee tee li bee le, “Bej beniiij be nimi-i bani, ne teeki mi kii la? **19** Be yeer be kwa wu ne shiij ne suuti kijaati lu we-e njer.” Be be danali, be nye li wuu. **20** Jiso bii li bee laa, “Kikoo kini nuuj ki noo le? Bukooj buni nuuj bu noo le?” **21** Be tuu le, “E ki Kaisa, bukoor nuuj nee te bwee.” Jiso tuu tee li bee le, “Ne nyee li Kaisa fiee fi nuuj fi Kaisa, ne nyee li Nyo-o fi nuuj fi Nyo-o.” **22** Le be woo le, bimfimu wonde be. Be chine li wuu dza giingi. **23** Nee booyaa, Besadusii te dza be be fe Jiso-o. Besadusii nuuj kintutu ki beniiij be te shiij be kwengi le beniiij nuuj te naa bo li kwe-e ke. Si be te be le, be bii li Jiso-o laa, **24** “Wi wu ntiife, Maae te tee le, ‘E wi kwi nkeme njaw nsij, ke njawani kemi le dzao kwesi bee wu bie booj li bukoor bu nku njawani wulu.’ **25** Deeni, booj be wi wumu te tsiij be bee feni mfomenyaaj. Wu kaaj te dza kweej, kwi bee wu nkeme njaw sij, she kwesi li njawani wu biki li wuu. **26** Fi ka nee te le be wu biki maa wu te tuu biki, geer bo li wu mfomenyaaj li be kwi ye nkeme njaw sij. **27** Lejin lelu, kweej wulu kwi te. **28** Le deeni, si be bechu be mfomenyaaj baa te dza kweej wulu le, gii naa ni nuuj mfi wu beniiij buti li kwe-e, kweej wulu nuuj kwee noo?” **29** Jiso tuu li bee le, “Ne chaj baa nje, kife ne kii ye fiee fi be tsee le Kijaati ki Nyo-o ke. Ne ti kii ye te bunga bu Nyo-o ke. **30** Ne ni ne kii le naa nuuj mfi wu beniiij buti li kwe-e, buniij bee bukeer te tuu le be ni be feti bugoo ke, beniiij meej ye be tuu be ni be nyee booj li bugoo li ke. Be gii naa be ni be nuuj nee si benchindaa be Nyo-o liboo. **31** E nuuj kii mbochu wu beniiij gii naa be ni be buti li kwe-e, ne te meej ki teej ke Kijaati ki Nyo-o ne woo fiee fi ki tiiti li be-er ni? Nyo te tee le, **32** ‘E mi Nyo yi Abrahaaj be Nyo yi Adzi maa Nyo yi Yako.’ Fi nuuj le Nyo nuuj ye Nyo yi bejku ke, yi nuuj Nyo yi beniiij be nuuj be yorj.” **33** Kintutu ki te lemi fe woo ntusu wu Jiso te tuu, wa te be be ntiife we. **34** Le Befarasii woo le Jiso make we bimfimu bi Besadusii, be banche yi be be fe wuu. **35** Wi wumu wu te gbenji kii

benchi be Nyo-o, manche wu be mbifu wumu le, **36** “Wi ntiife, nchi wu ko wu yaa benchi bechu nuuj wu la?” **37** Jiso tuu li wuu le, “Nchi wu ko nuuj wu tiiti le, ‘O kongisi Chaa yi Nyo ya be shenj ya chi, o nyee yi ya li yi-i o giki bufii bwo li yi-i buchuu.’ **38** Wuni nuuj nchi wu limfwe wu ko wu yaa benchi bechu. **39** Wu biki se nuuj nee si wee. Wu nuuj le, ‘O kongisi njawana sia kongisi yi ya.’ **40** Biee bichu bi nuuj le kijaati ki benchi, maa bi nuuj le Bijwaati bi bentomfoj be Nyo-o, bi lemi li benchi be befie bani-i.” **41** Si Befarasii te taashe fe le, Jiso dza bii mbifu wumu li bee laa, **42** “Ne beechi le la kii Kinsofu ki Nyo te kaache? Ne beechi le e njwane noo?” Be tuu li wu le, “Nuuj njwane kini ki Mfoj Daafi-i.” **43** Jiso se kaari bii li bee laa, “Si nuuj njwane kini ki Mfoj Daafi-i le, fi geer fi Fiana yi Nyo fe Mfoj Daafi se teenyi wu le Taa? Daafi te tee le, **44** ‘Taa Nyo te tee li Taa li le shee le kibene kerj ki kigore-e, geer bo mfi wu ngii gee beniiij bo be mbani-i o tomi bikaa bio li bee.’ **45** E Daafi teenyi wu le Taa, fi geer se tuu ni nuuj njwani?” **46** Si Jiso te yo le, wi te meej ki keme ke fiee fi tuse li wuu ke. Mbeeche booyaa, wi ti meej ki tuu ke maa le bii fiee li wuu ke.

23 Jiso dza tee li kintutu ki beniiij le be booj bee be kintutu-u le, **2** “Beniiij be doonchi benchi maa Befarasii nuuj beniiij be dza kintinde ki Maae. **3** Fi se nuuj le, ne ni ne wuki fiee fichu fi be tee li be-er, ne feti. Se nuuj le, ne fe ke fiee fichu fi be feti ke, kife be nuuj beniiij be nimi-i. **4** Be dzeti be yeke bente be yeke bunga bu beniiij le be yiki beniiij be be, be kibee te maa maw le be laa tsaj le be fi be ke. **5** Biee bi be feti bichu nuuj nee le be fe le beniiij njer be. Munjo mu bee mu Kijaati ki Nyo-o ko nje. Munshenge mu yoorj yi ndu yi bee nuuj mu ndeer. **6** Be ti giingi fe tsao-o be kongisi nshewu nuuj fe beniiij guundi be, e be geer li yih yi nleke li Nyo-o be kongisi nshewu nuuj li bintindu bi limfwe-e. **7** Be ti kongisi ndende fe waj le beniiij ni be yeeshi be, be kongisi le beniiij ni be teenyi be le Belabi. **8** Se nuuj le, kiij wi ni beenchi le beniiij ni be teenyi wu le Labi ke, kife ne kemi Wi wu Ntiife nuuj nee mumkpaaj kwaa, bej bechu baa wi bee njawani. **9** Kiij ne ni ne teenyi wi wumu li nshe yini le e wu Baa wune ke, kife ne kemi Baa wune mumkpaaj wu nuuj liboo. **10** Kiij wi ni bej le be ni be teenyi wu le Te Kikoo ke, kife Te Kikoo wune nuuj mumkpaaj kwaa, wu nuuj Krai Kinsofu ki Nyo te Kaache. **11** Wi wu njawana le be-er lenti kemi le ni

nuuŋ wi wu nindi li be-eŋ. **12** Wi kwikwi wu tsakisi yi yee, Nyɔ gii yi shiiki wu, wi kwikwi wu shiiki yi yee, Nyɔ gii yi tsaaki wu. **13** Ŋge wu nyɔŋa we wune, beŋ beniŋ be tiifi benchi mɔɔ beŋ Befarasii. Ne baa beniŋ be nimi-i! Ne lemi beniŋ lii, ne baanyi dze yi lii li bumfɔŋ bu liboo. Beŋ kibee ne kɔŋgisi ye nle lu ke, ne tuu ne bangi dze li beniŋ be kɔŋgisi nle lu-u. [**14** Ŋge wu nyɔŋa we wune, beŋ beniŋ be tiifi benchi mɔɔ beŋ Befarasii. Ne gbɛŋgi ne fiɛŋgisi bukeɛŋ beɛŋku-u, nleke li Nyɔ-ɔ wune deendi le ne doonche yi. Ne ni ne kii le wune ŋge gii naa bee.] **15** Ŋge wu nyɔŋa we wune beŋ beniŋ be tiifi benchi mɔɔ beŋ Befarasii. Ne baa beniŋ be nimi-i! Ne dzeti ne dende kweɛŋ wuni kwikwi ne lenchi dzɔɔ yi nyɔŋa yi nyɔŋa le ne weki baa wi wu mumkpaŋ wu gii fiiki shɛŋ to wi wune wu kimbeenche-e. E wu fiiki le, ne tuu ne fe wu meɛshi bee bubefu yaa mɔɔ wi wu geɛŋ fe wi wu duti nyimu si-iŋ, se tuu nuuŋ wi wu nyɔŋa neɛ si beŋ te. (Geenna g1067) **16** Ŋge wu nyɔŋa we wune. Ne baa binyee ne kwɛŋgi le ne doonchi baa dzɛ li beniŋ li! Ne baa beniŋ be kwɛŋgi le, ‘E wi tee fiee, wu chini li bukoɔŋ bu yih yi muntofi, ke fi nuuŋ ye neɛ fiee ke. Se nuuŋ le, e wi tee fiee wu chini nuuŋ li bukoɔŋ bu kikwa ki kwa-a li yih yi muntofi-i, ke kemɔɔ le fe si wu tee wu chini le.’ **17** Binyee bini! Ne baa bibere! Fiee fi ko fi yaa fimu nuuŋ fi la? Fi ŋge nuuŋ kikwa ki kwa-a mɔɔ yih yi muntofi yi feti se kikwa kilu tuu ki nuuŋ fiee fi nuuŋ fi Nyɔ-ɔ le? **18** Ne kwɛŋgi te le, ‘E wi tee fiee wu chini li bukoɔŋ bu taantaa chi muntofi-i, ke fi nuuŋ ye te fiee ke. Se nuuŋ le, e wi tee fiee wu chini nuuŋ li bukoɔŋ bu fiee fi wi fe muntofi lu, ke kemɔɔ le fe si wu tee wu chini le.’ **19** Binyee bini! Fiee fi ko fi yaa fimu nuuŋ fi la? Fi ŋge nuuŋ nya yilu mɔɔ taantaa chi muntofi-i chi wu fe se nya yilu nuuŋ fiee fi nuuŋ fi Nyɔ-ɔ le? **20** Fiee fi nuuŋ lu fiee le e wi chini li bukoɔŋ bu taantaa chi muntofi-i, ke wu chinɔɔ neɛ le mɔɔ li biee bichu bi nuuŋ lu-u. **21** E wi chini li bukoɔŋ bu yih yi muntofi-i, ke wu chinɔɔ li yih yilu mɔɔ li Nyɔ-ɔ yi ntsiŋ lu-u. **22** E wi chini li kweɛŋ wu liboo li, ke wu chinɔɔ te nuuŋ li kabara wu Nyɔ-ɔ mɔɔ li Nyɔ yi shiiti lu. **23** Ŋge wu nyɔŋa we wune beŋ beniŋ be tiifi benchi mɔɔ beŋ Befarasii. Ne baa beniŋ be nimi-i! Ne ti nyee kimbe kimumkpaŋ li Nyɔ-ɔ lenti le bimbe yoofi-i bi beŋɔ be ne keeti ne giki le mbasi le yi ni yi yiki, ne tuu ne fɛŋgi fiee fi luuti fi nchi tiiti kii fi le ne ni ne feti, fi nuuŋ le ne ni ne feti biee bi tsaar li beniŋ li, ne keeti nshiŋ li beniŋ li mɔɔ le ne geɛ

shɛŋ li Nyɔ-ɔ. Ne kemi le ne fe biee bilu bichu ne te she fimu ke. **24** Binyee bi doonchi dzɛ li beniŋ bamu bini! Ne kɔŋgisi mbusu finyunu le mbiŋ li, se nuuŋ le, ne tuu ne miyi nyan yi nyɔŋa le shɛŋ! **25** Ŋge wu nyɔŋa we wune, beŋ beniŋ be tiifi benchi mɔɔ beŋ Befarasii. Ne baa beniŋ be nimi-i! Ne tsootsi muka be shɔ bwiŋ kwaa, se nuuŋ le, biee yise bieɛ le nuuŋ bi ne lochi li beniŋ li mɔɔ bi lii yine funyi. **26** Binyee bi Befarasii, saa yeɛŋ ne tsootse muka be shɔ lenti kwe, se mu ni mu wuuti te li bwiŋ. **27** Ŋge wu nyɔŋa we wune, beŋ beniŋ be tiifi benchi mɔɔ beŋ Befarasii. Ne baa beniŋ be nimi-i! Ne baa si dzɛŋ yi be nache be fwa yi to ncherere yi yeŋgi lii bujɔŋ, se nuuŋ le, lenti lelu nuuŋ e le yise be biŋkomfu bi goon yi beniŋ le mɔɔ biee bi nyendi bichu. **28** E le si ne gwiyi baa lii le ne baa beniŋ be tsaar, se nuuŋ le, lenti laa e le yise be kimfi mɔɔ biee bifi bi fere. **29** Ŋge wu nyɔŋa we wune, beŋ beniŋ be tiifi benchi mɔɔ beŋ Befarasii. Ne baa beniŋ be nimi-i! Ne gwendi dzɛŋ yi be ntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, ne nachi te dzɛŋ yi beniŋ be tɛ tsiŋ ntse wu tsaar, ne nachi yi dzeɛŋ. **30** Ne feti le ne doonchi le, ‘Gii nuuŋ le te ni te nuuŋ lu li mfi wu betaa besɛŋ weɛ, gii te lemi ye fisɛŋ fe fiee fi be tɛ feti le be ni be woyi be ntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ fiee ke.’ **31** Ne tiiti baa le, ne tiiti nuuŋ kii bikoo bine ne tuu ne teendi be bimfimu bine le ne baa nuuŋ bɔɔŋ be beniŋ be tɛ woye be ntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ baa. **32** Gene yeɛŋ limfwe, ne meɛshi nime chi bechaa bene tɛ bechi! **33** Yɔ yini! Kingɔke ki mu faa le kini! Ne beechi le be nuuŋ te naa geɛ beŋ fe wi wu nyɔŋa-a ke ni? (Geenna g1067) **34** Si fi nuuŋ le, mi nse ntuɔ mi ntɔŋ be ntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ le be-eŋ mɔɔ le beniŋ be bufii le be beniŋ be tiifi benchi. Ne gii ne naa ne woye bamu, ne taye bamu li bintaar li ne fiaar bamu li yih yine yi nleke li Nyɔ-ɔ, ne beɛŋ bikaa le bamu jiŋ bintsii bichu bi be giŋgi li bi-i. **35** Ne gii ke ne fe le se ŋgɔŋ me beniŋ bechu be tɛ tsiŋ ntse wu tsaar li nshɛ yini-i be be tɛ woye, nuuŋ fe bene fa. Ngɔŋ mani gii naa me nuuŋ fe bene fa mbeɛche li me Abe wu be tɛ wɔ nchɔru fiee nsɛŋ, mbe mbochu li me Sakariya wu gwanɛ Belekaye wu ne tɛ wɔ kintikinti ki yih yi muntofi-i be taantaa chi muntofi-i. **36** Ntee beŋ cheɛŋ le, mudzɔŋ mu biee bini bichu gii mu kɔɔ kingɔke ki deeni kini kichu.” **37** Le Jiso yɔ ni, beɛni yi le, “Hebee Jerosaleŋ! Hebee Jerosaleŋ! We wu woyi be ntomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, ɔ tuu ɔ tomi beniŋ be Nyɔ tuumi li we-e be ta! E kiŋga kime ki mi ŋgwenɔɔ le mbanche bɔɔŋ bo neɛ si ni shee ti banchi bɔɔŋ bee fooche be

bibe biee le, ɔ se tuu ɔ faan? **38** Biche ɔ nɛn, be chine baa yih ya, yi gii yi to kichiye. **39** Ntiitɔ te li we-ε le ɔ mɛɛn ye le ɔ tuu ɔ nɛn mi kɛ, ngenu mbochu mfi wu ɔ gii naa ɔ tee le, 'Nyo tiin ye mwe li wi wu bɛɛ li bukoon bu Taa Nyo-ɔ.'"

24 Le Jiso bo li yih yi muntofi-i, ni giingi, bɔnɔn bee be kintutu kiingi be be li wuu lichin be doonchi yih yi fe yih yi muntofi-i li wuu. **2** Se nuun le, Jiso tuu tee li bee le, "Nɛ nɛn baa yih yini ni? Ntee berɔn cheɛn le tɛtɛ chi mumkpan nuun tɛ she li chimu liwe be mɛɛn ki bache kɛ chi fekwiin nsin kɛ." **3** Le Jiso gɛɛn miri shee li nkumɛ wu Biti bi Oli-if, bɔnɔn bee be kintutu-u kiingi bebe, be be fe wuu be bii laa, "Tee bee mfi wu biee bini gii bi yɛnɛ, be fiee fi gii fi doonche mfi wu ɔ gii ɔ kaari ɔ bɛ, ɔ se tuu ɔ tee bee mfi wu ntse wu li nshe yini-i gii ma?" (*aiɔn g165*) **4** Jiso tuu li bee le, "Nɛn yɛɛn le kiin wi ni yɛɛn be berɔn nɛ tan dze kɛ. **5** Nɛ kɛɛ le beniin nge gii be be be dzɔ bukoon bwerɔn be gɛɛ limfwe, wi ni kwɛngi le ε wu Kinsofu ki Nyo tɛ kaache. Mfi wu be gii be ni be feti le, be gii be ni be yɛngi be beniin nge be tendi dzɛ. **6** Nɛ gii nɛ woo be tundi dzin, nɛ ni nɛ wuki benton tɛ le dzin ye lu. ε nɛ wuki le, kiin shɛn ni yi soomi berɔn kɛ. Bini bieɛ biee bi kemi le bi be bi ka. Se nuun le bi doonchi ye le ntse wu li nshe yini-i maɔ kɛ. **7** Kwɛɛn gii wu ni wu tundi dzin be wumu, mfɔn wumu tundi dzin be wumu. Nshe gii yi ni yi ndungu li bintsii li, li bintsii li, dzeɛn ni yi keeti. Bini bieɛ mɛɛn bieɛ fintɛn si ntunu wu kwɛɛn ti bɛɛchi. **8** Biee bini bichu bieɛ si mfi wu kwɛɛn ti bechi ntunu. **9** Beniin gii be nyɛ berɔn be ni be liti berɔn, be ni be woyi berɔn. Biton bichu ni bi baanini berɔn kii bukoon bwerɔn. **10** Bedɛɛni beniin nge ni be tusi bikaa lijin, be kemi mbani, be kabini maɔ yi yibe. **11** Beniin nge be yɛngi le ε Nyo yi ton be gii be buse be ni be yɛngi be beniin nge. **12** Si bubefu gii bu yan bu gɛɛn limfwe le, fi gii fi fe se kinɔkɔngise ki beniin le ngeɛ to wɛɛ. **13** Se nuun le, wi wu gii kan shɛn gɛɛn bo fe kimerise gii bɔnɛ. **14** Be kemi le be ni be tiifi nton wu dzeɛn wuni kii bumfɔn bu Nyo-ɔ gɛɛn bo li kikoo ki nshe-ε kichu, biton bichu se woo, se ntse wu li nshe-ε yini-i naa ma. **15** Bedɛɛni mfi wu nɛ nɛn fiee fi bendi yi fi nuun fi biifi kintsii fi ntomfɔn wu Nyo wu Danye tɛ tee kii fi, fi lemi li yih yi muntofi, (wi wu teenyi kinwaati kini woo fini buɔn,) **16** beniin be nuun Judiya kifi be miri li berɔnkumɛ-ε. **17** Kiin wi wu nuun le yi-ih lewe tuu shee le le dzɔ fiee li yih kɛ. **18**

Kiin wi wu nuun liwe tuu kaari le gɛɛn dzɔ kinɔn ki foche kɛ. **19** Nge wu nyɔnɔn wɛ li jo yɛɛ li bukeɛn be nuun be fe-ε, maɔ be kisi bɔnɔn. **20** Nɛ lɛki li Nyo-ɔ le kiin wuni ngwɛti nuun mfi wu fokpɔn, kɛ jobe chi beshiinshi kɛ, **21** kife nge wu nge gii nuun li wɛɛ mfi-i, nwaani wɛɛ nge ti mɛɛnɔ saa ki nuun kɛ lu fe mbɛɛche si nshe tɛ bechi mbɛ mbochu dɛɛni kɛ, nwaani wɛɛ nge mɛɛn yɛɛ naa nuun lu kɛ. **22** Nyo tɛ gii mɛɛn ki gate kɛ li jo yilu kɛ, wi mumkpan gii wu boche-ε lu kɛ. Se nuun le Nyo tɛ gate jo yilu kii beniin bee be tɛ tsaa. **23** Gii ni nuun li mfi wu wɛɛ, ε wi kwɛngi li be-ɛn le, 'Biche yɛɛn nɛ nɛn, kinsofu ki Nyo tɛ kaache kɛɛ kɛ feni!' Dɛɛn le, 'wɛ fe fiiyɛ!' Kiin nɛ ni berɔn kɛ. **24** Nɛ ni nɛ kii le beniin gii naa be ni be bɛɛ be yɛngi le be baa nuun binsofu bi Nyo tɛ kaache, bamu ni be kwɛngi le ε be bentomfɔn be Nyo-ɔ, be ni be feti biee bi tɛɛmi bi doonchi bunga bubeɛ, be fe tɛ binte wa bi biee le, le be yɛɛn be beniin se be tan dzɛ, be gii be gwɛnɛ le be yɛɛn maɔ be beniin be Nyo tɛ tsaa, ε dze bo lu. **25** Yike yɛɛn nɛ woo, mi nteɛ biee bini li be-ɛn se bi naa bi ka. **26** Bedɛɛni, ε beniin dza be tiiti li be-ɛn le, 'Biche yɛɛn nɛ nɛn, Kinsofu ki Nyo tɛ kaache kɛɛ libuka,' kiin nɛ ni gɛɛn lu kɛ. Kɛ le, 'Biche yɛɛn nɛ nɛn, wɛ li yih lenti kibɛɛ,' kiin nɛ ni berɔn li bee kɛ. **27** Nɛ ni nɛ kii le si dzaan ti lɛɛbi liwe le kimbe ki jobe tɛti, yi yɛnɛ yi gɛɛn yi bo fe jobe sechi, ε le si mbɛ wu nwanɛwi gii naa nuun. **28** 'ε fe gwini chi fiee le nuun, ε nɛɛ fe fe binguru banchi.' **29** Mfwaɛ mumkpan fe mfi wu nge wu nyɔnɔn wuni be wu ka, jobe dza chi jin, kwii tɛ nɛn kɛ, muntsɔn dza liboo mu weye, biee bi liboo bichu bi kemi bunga seɛse. **30** Se ndoonche wu nwanɛwi yɛnɛ liboo. Biton bichu bi li nshe-ε bechi bi ni bi fuuti be kwe. Beniin gii be nɛn si nwanɛwi bɛɛ li kiku-un liboo be bunga maɔ bunɔnɔn. **31** Fe sɔn yi nyɔnɔn gii yi yo liboo, biee ton benchindaa bee be gɛɛn li boo yi naa yi li nshe-ε, be yɛɛ maɔ liboo, be banche beniin bee be tɛ tsaa. **32** Laanche yɛɛn fiee li kigumɛ-ε. Ki bɛɛ fe ki sanye yɛnɛ, bibe bechi mbɔche li ki-i, nɛ kɛɛ le ndzɛɛn ye tseke. **33** Nɛɛ le ε nɛ nɛn biee bini bichu keti, nɛ kɛɛ le mfi wulu wɛ tseketseke mfweɛn. **34** Ntee berɔn cheɛn le kinɔke ki dɛɛni kini nuun ki tɛ naa ma biee bini bichu mɛɛn ki ka kɛ. **35** Kiboo bee nshe gii bi ka, se nuun le je yɛn nuun tɛ naa ka kɛ. **36** Wi nuun ye maɔ lu wu kii jobe chilu, maɔ mfi wulu kɛ. Maɔ benchindaa be Nyo-ɔ be liboo maɔ nwanɛ Nyo kii ye tɛ kɛ. ε Nyo Baa yi yi mbiin kwaɛ yi kii. **37** Nɛɛ si fi tɛ nuun li mfi wu Noa li le, ε le si fi gii fi nuun li mfi

wu Ɂwanewi gii kaari be. 38 Tè nuuɁ mfi wu dzoo ti meɁɁ ki yiɛ ke li kikoo ki nshe ke, beniinɁ nuuɁ bibe, be jii biee, be wundi biee, bukeɁɁ be buninɁ feti bugoo, beniinɁ nyee ɔooɁ be bukeɁɁ li bugoo li, geɁɁ bo jobe chi Noa tɛ le le yih yi li dzoo li, 39 beniinɁ belu tɛ kii ye fiee fi gii fi ka ke, geɁɁ bo mfi wu dzoo tɛ yiɛ li nshe-ɛ yi too be bechu yi geɁɁ be be. ɛ le si fi gii fi nuuɁ jobe chi Ɂwanewi gii naa be. 40 BuninɁ befe gii be ni be nuuɁ liwe, be dzoo mumkpaɁ mumkpaɁ she. 41 BukeɁɁ befe gii be ni be geki buneeɁ fe jeen, be dzoo mumkpaɁ mumkpaɁ she. 42 Bedeeni, ne tenɁi yeɁɁ kife ne kii ye jobe chi Taa wune gii naa be ke. 43 Ne kii le ɛ te yih kee mfi wu wih gii be butuu, tɛ lee ke, ni kiichi, tɛ chine le be bonde yih ye ke. 44 Fi se nuuɁ le, ne kemi le ne ni ne tenɁi kife Ɂwanewi gii be li mfi wu ne kii ye ke-ɛ. 45 Ɂwane nime wu cheɁɁ mɔo wu kemi bufii nuuɁ wu la? ɛ nee wu te kikoo we geɁ wu le ni bichi fe yih ye le ke mfi kache, nye biee bije li ɔooɁ bee be nime-ɛ ni? 46 Kinɛtine kinɔɁa gii ki nuuɁ ki Ɂwane nime wu te kikoo we gii ke wu be ɁɁɁ ɛ wu fe nime tsaɁɁ si bee geɁ. 47 Ntee beɁ cheɁɁ le te kikoo we gii be yeeki wu ni bichi le biee biee bichuu. 48 Se nuuɁ le ɛ Ɂwaane nime wulu dza tuu kemi kinɁe ki bifi, wu tee li yi yee le, ‘Te Kikoo weɁ nuuɁ tɛ kaari tseke ke’, 49 ɛ wu bechi tuki ɔooɁ be nime-ɛ bamu be bee be nindi baa, jii biee tuu wundi biee be beniinɁ be wundi mbiinɁ, 50 ke te kikoo we gii dza taa mbunde jobe chimu chi beechi ye mɔo mfi wu kii ye ke. 51 ɛ wu mbunde le, nye ɁɁe li Ɂwani wu nime wulu-u, tuumi wu geɁɁ ni nuuɁ li kintutu ki beniinɁ be nimi-i, ni nuuɁ fe beniinɁ gii be ni be dii be jii Ɂgesi.”

25 “Be nuuɁ be maa bumfɔɁ bu liboo be ɔesooɁ be bukeɁɁ le bamu yoofi be tɛ dzo belambo be bee, le be geɁɁ be taɁɁ nyuɁ wutso be chine wu. 2 Betiinuu tɛ nuuɁ bibere, betiinuu nuuɁ be bufii le. 3 Fi se ka le be tɛ nuuɁ bibere baa tɛ dzo belambo be bee ndzotsu meɁɁ mamu siɁ, 4 be bufii le baa se dzo belambo be bee mɔo sho yi meɁɁ mamu lu lichinɁ. 5 Le be geɁɁ be ni be tenɁi nyuɁ wutso wulu, le ni chiiti yi li mbee, chilefe dza chi koo be, be bechi nlefu. 6 Le bo butuu kintikinti, be dza be woo si wi wuuyi le, ‘Yiyi-i yiyi-i yiyi-i, biche yeɁɁ ne ɁɁɁ, nyuɁ wutso wulu fesoo looo! Bo yeɁɁ ne be ne fi wu looo’ 7 ɔesooɁ be bukeɁɁ le baa bechu dza we be yeeki belambo be bee. 8 ɔesooɁ be bukeɁɁ le be tɛ nuuɁ bibere baa se tee li be bufii le baa le, ‘Nye yeɁɁ bee fe meɁɁ mene. Belambo ɔesɁɁ shiiti

baa.’ 9 Be bufii le baa se tuu le, ‘Wohoo, me nuuɁ tɛ kache li tɛbeɁ bechu ke. Gene yeɁɁ nuuɁ fe be kabini, ne go mene.’ 10 Si be tɛ geɁɁ le be go le, nyuɁ wutso wulu she fesi. Be tɛ nache yi kituɁ be tenɁi baa, biee be geɁɁ be le be wu li yih yi tsano chi bugoo le, be beɁe kigoo. 11 LejinɁ lelu, ɔesooɁ be bukeɁɁ le bamu be tɛ geɁɁ le be go meɁɁ baa fesi, be leɁ mfweeɁ be tiiti le, ‘Te Kikoo, te kikoo, gwiye kigoo tɛ le.’ 12 Se tuu li bee le, ‘CheɁɁ cheɁɁ Ɂkii ye beɁ ke.’ 13 Fi se fiee le, ne nache yi, ne ni ne tenɁi, kife ne kii ye jobe mɔo mfi wulu ke. 14 Mfi wulu gii ni nuuɁ si wumu wu tɛ weki le geɁɁ ndende, teenɁ ɔooɁ bee be nime nye kwa we li tsanɁ yi bee. 15 Tɛ nye Ɂwani wu nime wumu bebabi be kwaa betiinuu, nye wumu bebabi befe, nye wumu babi wu kwa mumkpaɁ. Tɛ nye le biki si bunɁa bu wi nuuɁ. Si tɛ nye le, la ndende we. 16 ɁwanɁ wu nime wu tɛ fi bebabi be kwaa betiinuu we, tɛ geɁɁ mfwaa mumkpaɁ fe wanɁ lu, ji mbeɁ le bebabi betiinuu. 17 Wu tɛ fi bebabi befe we, tɛ fe wanɁ lu, ji mbeɁ bebabi befe le lewe. 18 Se nuuɁ le, ɁwanɁ wu nime wu tɛ fi babi wu kwa mumkpaɁ we, tɛ geɁɁ fiee chinɁ kitoo nyike kwa wu te kikoo we le lenti. 19 Si te kikoo wu ɔooɁ be nime wulu tɛ la ndende we le, tɛ geɁɁ tsiinɁ le ɁɁe. Le kaari be, teenɁ ɔooɁ bee be nime, le be be, be bee nache biee. 20 ɁwanɁ wu nime wu tɛ fi bebabi be kwaa betiinuu we be kituɁ be bebabi yoofi, tee le, ‘Te Kikoo, ɔ tuu ɔ nye mi bebabi be kwaa betiinuu, biche ɔ ɁɁɁ ntuu nshe mi mfe wanɁ lu, mi Ɂkeme bebabi bamu bitiinuu le lewe.’ 21 Te Kikoo we tee li wuu le, ‘KiyooɁ kinɔɁa. ɛ we ɁwanɁ wu nime wu dzeɁɁ mɔo wu cheɁɁ! ɔ tuu ɔ she ɔ nuuɁ tsaɁɁ le mbiche le fiee fi nteɁ bujoɁ. Bedeeni, ɁɁii ɁɁee we deeni ɔ ni ɔ bichi tɛ le fi nɔɁa-a. Be ɔ woo bujoɁ be te kikoo wa.’ 22 ɁwanɁ wu nime wu kwa we tɛ nuuɁ bebabi befe we tɛ le, tee le, ‘Te Kikoo, ɔ tɛ nye mi bebabi be kwaa befe. Biche ɔ ɁɁɁ, ntuu nshe mi fe wanɁ lu, mi Ɂkeme bebabi bamu be kwa befe le lewe.’ 23 Te Kikoo we tee li wuu le, ‘KiyooɁ kinɔɁa. ɛ we ɁwanɁ wu nime wu dzeɁɁ mɔo wu cheɁɁ! ɔ tuu ɔ she ɔ nuuɁ tsaɁɁ le mbiche le fiee finte-ɁɁ bujoɁ. Bedeeni, ɁɁii ɁɁee we deeni ɔ ni ɔ bichi tɛ le fi nɔɁa-a. Be ɔ woo bujoɁ be te kikoo wa.’ 24 Le ɁwanɁ wu nime wumu wu tɛ nye babi wu kwa mumkpaɁ we be le, tee le, ‘Te Kikoo, Ɂkii le ɔ nuuɁ wi wu tɛemi le dzaa. ɔ ti wechi fe ɔ meɁɁ ki taye ke, ɔ se banchi ɁiinɁ yoo ti meɁɁ ki tuɁ ke. 25 Bedeeni ntɛ chendi ɁgeɁɁ nyike kwa wa fetoo. Biche ɔ ɁɁɁ, wuuɁ kwa wa, ko.’ 26 Te Kikoo we tuu li wuu le, ‘ɛ we ɁwanɁ wu nime wu bifi, ɔ

wε kiningel! ɔ ti kii le nti η'wechi mεεη ki ntɔyε kε, mbaanchi giiη mεεη ki tuη kε. 27 Si ɔ tuuɔ kii le, tuu nuuη ɔ kiri kwa weη li yih yi bε kichi kwa lu, le kε mfi wu mi ηkaari mfi kwa weη bε mberη le lεwe.' 28 Si tε tee le, tee le be fi babi wu kwa wulu li wuu, be nye li wi wu kεmi bebabi bε kwa yoofi wε-ε. 29 Le be kεε le wi wu kεmi, bε gii bε naa bε tonde wu kεmε ηge. Se nuuη le wi wu kεmi ye kε, mɔɔ nuuη fi niηη fi kεmi bε gii bε fi li wuu. 30 Si tε tee le, tee le, 'Lɔmε yeηη kibere ki ηwan wu nime-ε kini li kijibe lekuaη, fε gii ni dii jii ηgesi.' 31 Gii ni nuuη mfi wu ηwanewi kaarisi bεε li bunɔηa bwεe li, ni bεε bε benchindaa bε Nyɔ-ɔ bechu, gii shee li kabara we wu bunɔηa. 32 Bitɔη bichu bi li kikoo ki nshe gii bi leη wu limfwe, se gate be li bintutu bife si wi wu ηkiiche ti gatini nshɔɔη buu li bɪ linti le. 33 Gii gεε nshɔɔη le kibene ki kigɔηε-ε, se gεε bɪ le kibene ki kimesε-ε. 34 Wu wu Mfɔη gii tee li bε nuuη le kibene kee ki kigɔηε-ε le, 'Beniηη bε Taa tiηη mwε li bee, bε yeηη nε kεmε bintsii le bumfɔη bu bε nache li bε-εη mbεεche si bε tε tɔη nshe, 35 kife dzeηη tε wuu mi, nε nye mi biee bije. Ndɔɔη tε wonde mi, nε nye mi fiee η'worη. Ntε nuuη kilo, nε fi mi. 36 Ntε nuuη bwij kilere, nε lii mi ndu. Ntε ηgendi nε bε nε yesi mi. Ntε nuuη li yih yi ncha-a, nε bε nε yesi mi.' 37 Gii ke wu tee le, beniηη bε tsaarη baa se tuu bε bii li wuu laa, 'Taa, ε mfi wu la wu tε tε ηηη wε dzeηη wuu wε, tε nye wε biee bije, bε mfi wu la wu ndɔɔη tε wonde wε tε nye wε fiee ɔ worη? 38 ε mfi wu la wu tε tε ηηη wε ɔ nuuη kilo, tε fi wε, bε mfi wu la wɔɔ tε nuuη bwij kilere, tε lii wε ndu? 39 ε mfi wu la wu tε tε ηηη wε ɔ gendi ɔ nuuη tε li yih yi ncha-a, tε se bε tε yesi wε?' 40 Mfɔη se tuu li bee le, 'Ntee berη cheηη le, si nε tε feti biee bini, li wi wu ηkwεη li berηwaanηη bani-i, nε tε feti nuuη li mi-i.' 41 Bedεeni, gii tuu tee li bε nuuη le kibene kee ki kimesε baa le, 'Berη bε kinlɔɔ le bani, dza yeηη mi limfwe, nε gεεη nε le li ηge wu kimake-ε wu bε tε nache li kinakundi bε benchindaa bee li, (aiōnios g166) 42 kife dzeηη tε wuu mi, nε ti mεεη ki nye kε mi fiee fije kε. Ndɔɔη tε wonde mi, nε faarη nye mi fiee fi η'wone. 43 Ntε nuuη kilo, nε tε mεεη ki fii mi kε. Ntε nuuη bwij kilere, nε tε mεεη ki lii kε mi ndu li bwij kε. Ntε ηgendi, ntuu nuuη li yih yi ncha-a, nε ti mεεη ki bε kε le nε yesi mi kε.' 44 Be se tuu bε bii li wuu laa, 'Taa, ε mfi wu la wu tε tε ηηη wε dzeηη wuu wε, kε ndɔɔη wondini wε, ɔ nuuη kilo, kε bwij kilere, ɔ gendi, bε li yih yi ncha-a, tε se mεεη ki fi kε wε kε?' 45 Se tuu li bee le, 'Ntee berη cheηη le,

si nε ti mεεη ki fε kε biee bini li wi wu ηkwε-εη li berηwaanηη bani ni kε, kε ε li mi li nε ti mεεη ki fεε kε.' 46 Beeye beniηη gii bε gεεη bε le li ηge wu kimake-ε. Se bε nuuη tsaarη baa gεεη bε le fibee nuuη li ntse wu shaarη wu nuuη tε ma kε." (aiōnios g166)

26 Le Jiso yo biee bini bichu mεeshi, tee li bɔɔη bee bε kintutu-u le, 2 "Nε kεε le shεɔ jo faa, ni nuuη Tsɔnɔ chi N'yafuwee, bε gii bε nye ηwanewi li tsarη yi beniηη li bε ta wu li kintaarη li." 3 Nεε li mfi wulu, bete muntofi bε nɔηa bε nɔηa bε beniηη bε sεki kwεηη se gεεη bε le ntsuuη le ntɔ wu Kaifas wu tε nuuη kikoo ki bete muntofi, 4 bε biee bε dɔɔ ntarη si bε gii bε weηη bε se kɔɔ Jiso, bε wo. 5 Si bε tε dɔɔ ntarη le, bε tee le, "Kiηη tε ni mɔη fiee fini li mfi wu Tsɔnɔ-ɔ kε, kife ε tε mɔη, fi bε bε kwεηε le beniηη li lenti." 6 Le Jiso tuu ni nuuη le kitɔη ki Betani-i, li Simu wu wi wu chigɔη chi nɔηa yih, 7 bε shee bε jii biee, kwεηη wumu dza le lu kεmi mεεη mamu mε sεendi le fika fimu fi bε nache bε tete, mε tεemi kwa ηge, tumi li kikoo ki Jiso-o. 8 Le bɔɔη bε Jiso-o bε kintutu-u ηηη le, fiee filu tɔη bε shēη ηge. Be tee le, "Bifisi mεεη melu kii la? 9 Bee nuuη bε kabe mεεη melu li kwa ηgee, bε nye kwa wulu li beniηη bε kifoo le." 10 Se nuuη le, Jiso tε kεε mbεεche wube, tee li bee le, "Nε nyeη ηge li kwεηη wuni kii la? Wu fεɔ nuuη fiee fi dzeηη li mi-i. 11 Nε ni nε kii le beniηη bε kifoo le gii bε ni bε nuuη bε berη mfi kwi, se nuuη le, nuuη tε nuuη tεeberη mfi kwi kε. 12 Wu shooshɔɔ mεεη mani li yi yeηη ni le nache nuuη si bε gii bε diye mi. 13 Ntee berη cheηη le mɔɔ nuuη fεη fε bε gii bε ni bε tiifi ntɔη wu dzeηη wuni li kikoo ki nshe kichu, bε gii bε ni bε tiiti kii fiee fi kwεηη wuni fε bε se ni bε kiimi wu." 14 Wi wumu li kintutu ki bɔɔη bε Jiso bε yoofi ntɔɔ befε baa wu bε tε teenyi le Judas Iskaliyo dza gεεη ηηη bete muntofi bε nɔηa bε nɔηa, 15 bii li bee laa, "ε mi nye Jiso li tsarη yine-ε, nε nye mi la?" Be biee bε fa bε siri mbaanshεε bε nye li wuu. 16 Mbεεche li mfi wε, bechi weki dze yi gii nye Jiso li tsarη yi bee. 17 Le ni nuuη jobe chi ηkosi chi Tsɔnɔ chi Kibele ki bε mεεη ki gεε kε kishee le kε, bɔɔη bε kintutu-u bε Jiso bε fε wuu, bε bii li wuu laa, "ɔ weki le tε gεεη tε nache fε ɔ gii ɔ ji Tsɔnɔ chi N'yafuwee chilu nuuη fεη?" 18 Tuu li bee le, "Gene yeηη fε la nyɔηa ε nε ηηη wi, nε tee li mwe le, 'Wi wu Ntiife teε le mfi wε kɔchɔɔ. Gii ji Tsɔnɔ chi N'yafuwee bee bɔɔη bee bε kintutu-u li wεε yih.'" 19 Bɔɔη bε kintutu-u belu gεεη bε fε nεε si Jiso bee tee li

bee, be biee be nache biee bije bi Tsɔno chi N'yafuwee chilu lu. **20** Le ni nuuɲ le fɛmfo-o, shee bee bɔɔɲ bee be kintutu be yoofi ntso befe baa le be ji biee. **21** Le be ni be jii, dza tee li be le, “Ntee li be-ɛɲ cheɛɲ le, wi wumu li be-ɛɲ linti gii kabe mi.” **22** Si bee tee le, bɔɔɲ bee be kintutu-u dza be to nshiɲ nshiɲ, be bechi be biiti li wuu mumkpaɲ mumkpaɲ laa, “Nuuɲ bo mi ni Taa?” **23** Tuu li bee le, “Wi wu gii kabe mi ɛ wi wu tɛɛ wu gii tɛ bike kibɛnɛ lɛ sho-o. **24** Ƴwanewi gii gɛɛɲ nɛɛ fiee si bɛ tɛ tɛɛ kii wu. Se nuuɲ le, kinlɔɔ kinɔɲa kɛɛ li wi wu kabe Ƴwanewi-i. Fi tɛ dɔɔɲ nge le gii bɛ ba wu ki bɛ kɛ.” **25** Judas wu tɛ nuuɲ le gii kabe Jiso bii tɛ li wuu laa, “Nuuɲ bo mi ni, Wi wu Ntiifɛ?” Jiso tee li wuu le, “Ɔ tɛɔ bɛ kimfime ko.” **26** Si bɛ tɛ jii biee le, Jiso dza dɔɔ kibele, nyɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, booyɛ nyɛ li bɔɔɲ bee be kintutu-u tee le, “Kɔ yɛɛɲ nɛ ji, yini nuuɲ yi yɛɲ.” **27** Tuu dɔɔ tɛ fika, nyɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ nyɛ fika filu li bee tee le, “Wone yɛɛɲ nɛ tase bɛɲ bechu. **28** Mani nuuɲ nɔɔɲ mɛɲ mɛ Nyɔ ji leh lu mɛ bo kii beniiɲ ngeɛ, le se feeki bibifi bi bee. **29** Ntee bɛɲ le mɛɛɲ yɛ ntuu ɲ'woɲ mbiɲ mɛ fiŋgeetɛ fi lɛɛndi mani mbɛɛche dɛɛni, nsiɲ gɛɛɲ bo jobɛ chi nɔɲi naa ɲ'woɲ mɛ fɛɲ tɛɛbɛɲ lenti lɛ bumfɔɲ bu Baa wɛɲ kɛ.” **30** Le Jiso bee bɔɔɲ bee be kintutu-u mɛɛshi, be yoo jumi chi n'yɔɔnche, be dza be michi be giɲgi li nɔkume wu Biti bi Oli-if. **31** Si Jiso bee bɔɔɲ bee be kintutu-u tɛ giɲgi le, dza tee li bee le, “Butuu bu bɛɲ buni bɛɲ bechu gii nɛ chee bikaa liɲ kii fiee fi gii fi ka bɛ mi. Fi fieɛ si bɛ tɛ tɛɛ Nyɔ tiiti le, ‘Nɔɲi ɲ'wo kinɔiiche nshɔɔɲ kintutu ki nshɔɔɲ le se saange.’ **32** Se nuuɲ le, mfi wu Nyɔ buu mi li kwe-e, ntoo mbaɲ li be-ɛɲ Galilii.” **33** Se Pita biee tee fiee li wuu le, “ɛ beniiɲ bechu chee bikaa liɲ kii fiee fi gii fi ka bɛ wɛ, ɛ bɛ nyɛ nte chee bikaa liɲ tɛ kɛ.” **34** Jiso tee li wuu le, “Ntee wɛ cheɛɲ le butuu bu bɛɲ buni, nyineshee gii ke yi tɛɲɔɔ, nuuɲ ɔɔ faaɲ mi kinga kitɛɛɛ.” **35** Pita tee li wuu le, “Mɔɔ nuuɲ le nɔɲi nɔkwi tɛɛ wɛ, nuuɲ bɛ tɛ faaɲ wɛ kɛ.” Si tɛ tee nɛɛ le, bɔɔɲ be kintutu-u bɛ Jiso bamu baa bechu tee nɛɛ tɛ le. **36** Jiso bee bɔɔɲ bee be kintutu-u gɛɛɲ be le li wɛ wu biti bi muntaaɲ le wumu, wu bɛ teenyi le Gɛɛmani, tee li bɔɔɲ bee be kintutu baa le, “Shee yɛɛɲ feni ɲ'waaki yi fɛɲgoɔɲ fɛmu nleke li Nyɔ-ɔ” **37** Dɔɔ Pita bee bɔɔɲ bɛ Dzebedii bɛ befe baa, bee bɛ gɛɛɲ. Se bechi nuuɲ nshiɲ nshiɲ, shɛɲ yɛɛ kɛɛti. **38** Biee tee li bee le, “Shɛɲ yɛɲ yɛɛ nshiɲ nshiɲ nge nuuɲ kɛɛ nɔkwiɔ. Shɛ yɛɛɲ feni nɛ ni nɛ tɛɲgi.” **39** Jiso dza fe kiɲgi gɛɛɲ limfwe niɲ, wɛ chɲ bushi fɛkwiɲ, lɛki li

Nyɔ-ɔ le, “Baa wɛɲ, ɛ dze nuuɲ lu yi nuuɲ nɛɛ ɔ fɛ le fika fi nge-ɛ fini ka mi ɲ'wonu siɲ, ɔ fɛ. Se nuuɲ le, kiɲ ɔ ni fɛ si nɔkɔɲgisi kɛ, fɛɛ nuuɲ si ɔ kɔɲgisi.” **40** Dza kaari to liɲ fɛ bɔɔɲ bee be kintutu, nɛɲ si bɛ liiti. Bii li Pita laa, “Fi nuuɲ le ɛ bɛ nyɛ nɛ tɛ shee wɛ bɛ mi le bo si mfi ntaɲ mumkpaɲ kɛ ni?” **41** Nɛ nuuɲ yɛɛɲ wɛ, nɛ lɛki li Nyɔ-ɔ kii nɛ ni le li mɔnche. Fi nuuɲ cheɛɲ le shɛɲ kɔɲgisi lɔ, se nuuɲ le nyan yi bwiɲ nuuɲ fɛɛ.” **42** Tuu kaari gɛɛɲ kinga kife lɛki li Nyɔ-ɔ le, “Baa wɛɲ, ɛ fi nuuɲ le ɛ bɛ nyɛ fika fini tɛ ka fuki fɛ mi ɲ'won siɲ ɔ fɛ nɛɛ si ɔ kɔɲgisi.” **43** Le tuu kaari to liɲ ka nɛɲ si bɔɔɲ bee be kintutu-u liiti kife chilefɛ tɛ nuuɲ bɛ lɛ lii nge. **44** Tuu ka she be, kaari gɛɛɲ tuu lɛki li Nyɔ-ɔ kinga kitɛɛɛ, lɛki li Nyɔ-ɔ tiiti nɛɛ nuuɲ fiee fi bee saa tiiti fieɛ. **45** Tuu kaari to liɲ fɛ bɔɔɲ bee be kintutu tee li bee le, “Nɛ mɛɛɲ baa nɛ liiti nɛ fufini fine ni? Biche yɛɛɲ nɛ nɛɲ, mfi kɔchɔ kituɲ. Bɛ kabe baa Ƴwanewi li beniiɲ bɛ bifi-i. **46** Dza yɛɛɲ wɛ tɛɛbɛɲ tɛ ni tɛ giɲgi. Biche yɛɛɲ nɛ nɛɲ wi wu kabe mi bɛɛɔ kituɲ.” **47** Nɛɛ si Jiso tɛ mɛɛɲ yeti le, Judas wu tɛ nuuɲ wi kintutu ki bɔɔɲ bɛ Jiso bɛ yoofi ntso befe baa biee busɛ. Tɛ gii bɛɛ bee kintutu ki beniiɲ lɛ kinɔɲa, bɛ kɛmi nyɔ bɛ bimboki, ɛ betɛ muntofi bɛ nɔɲa bɛ nɔɲa mɔɔ beniiɲ bɛ seki kweɛɲ bɛ tɛ toɲ bɛ. **48** Wi wu tɛ kabe Jiso tɛ nache si gii doonche li beniiɲ belu, tee le, “Wi wu mi n'yɛsi wu, mi nɔkoke, kɛ ɛ wu, nɛ biee nɛ kɔɔ wu.” **49** Si bee bɛ tɛ bɛɛ le, biee gɛɛɲ fɛ Jiso mfwaa mumkpaɲ tee li wu le, “Mi n'yɛsɔ wɛ Wi wu Ntiifɛ.” Si wu tee le, biee koke wu. **50** Jiso tee li wu le, “Sinɛɲ, fɛɛ fiee fi ɔ bɛ le ɔ fɛ.” Beniiɲ baa biee bɛ gɛɛɲ fɛ Jiso-o bɛ cha wu. **51** Fi se ka le wumu wu tɛ nuuɲ bɛ Jiso ɛ tɛ nuuɲ bɛ nyɔ ye yi dɔɲ lɛ mbwa-a buu, kɛri kintoɔɲ ki mfwa wu kikoo ki betɛ muntofi lu, sonde. **52** Jiso tee li wi wulu le, “Kaari tuu nyɔ ya lɛ mbwa li. Ɔ kɛɛ le wi kwi wu tsakisi nyɔ li wɛ, gii naa kwi bɛ nyɔ. **53** Ɔ beechi le nuuɲ nlee ki nlaɲɛ kɛ le Taa tuumi benchindaa bee feni mfwaa mumkpaɲ li benchuki le bɛ gwe kii mi kɛ ni?” **54** Se nuuɲ le, ɛ mi dza mi fɛ le, fi dɛnde niɲ fi se bɛ fi kɔche si bɛ tɛ tɛɛ lɛ Kiɲwaati ki Nyɔ-ɔ le fi kɛmi le fi nuuɲ?” **55** Li mfi wɛɛ, Jiso tuu bii li kintutu kɛɛ laa, “Nɛ bɛɛ le nɛ kɔɔ mi nɛ bɛɛ bɛ nyɔ mɔɔ bimboki kɛ nɛɛ bɛɛ le nɛ kɔɔ nuuɲ wi wu bɛɛ bɛ kpe li kweɛɲ li ni? Ntuu nshiɲ jo chi nshiiti li yih yi muntofi ntiifi beniiɲ lu nɛ tɛ kɔɔ mi kɛ kii la?” **56** Se nuuɲ le, fiee fini fichu keti fieɛ nɛɛ le fi bɛ fi kɔche si bentomfɔɲ bɛ Nyɔ-ɔ tɛ tɛɛ lɛ Kiɲwaati ki Nyɔ-ɔ.” Bɔɔɲ bɛ Jiso bɛ kintutu-u bechu biee bɛ shɛ wu fɛ, bɛ

kifi. **57** Beniij be tɛ koo Jiso dzo wu be gɛɛɛ be wu fɛ Kaifas wu tɛ kikoo ki betɛ muntofi-i. Beniij be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ be beniij be sɛki kwɛɛɛ banche tɛ fɛ. **58** Be tɛ giingi be Jiso Pita biki lejiɲ mfiɲ. Le gɛɛɛ bo fɛ la wu kikoo ki betɛ muntofi-i, tuu lɛ gɛɛɛ shee be beniij be tɛ kiichi la wulu lɛ ɲɛɲ si fi gii fi ka. **59** Bɛtɛ muntofi be ɲɔɲa be ɲɔɲa be beniij bechu be sɛki bɛnsa tɛ wɛki fiɛ fi be gii be sɛɛɛ be tɛrɛ Jiso lɛ be sɛ wo wu. **60** Sɛ nuuɲ lɛ, be ti mɛɛɲ ki kɛmɛ kɛ fiɛ kɛ, beniij ɲɛɛ buti be bɛɛ limfwe be sɛɛɛ binɛɛ. Si fi tɛ keti lɛ beniij bamu bɛfɛ bo be lɛɲ limfwe, **61** be tɛɛ lɛ, “Bwɛ wuni tɛ tiiti lɛ nuuɲ shaanshɛ yih yi muntofi yi Nyɔ kaari gwarɲ li jo taa li.” **62** Kikoo ki betɛ muntofi kɛɛ dza wɛ ki bii li Jiso laa, “ɔ kɛmi yɛ fiɛ fi tɛsɛ kɛ ni? ɔ wuki nɛɛ biɛɛ bi beniij bani tiiti kii wɛ ni?” **63** Jiso ba nɛɛ nshiɲ. Kikoo ki betɛ muntofi kɛɛ tuu ki tɛɛ li wuu lɛ, “Tɛɛ chɛɲ li bukoɔɲ bu Nyɔ yi kɛmi ntɛɛ, ɔɔ nuuɲ kinsofu ki Nyɔ tɛ kaachɛ ki ɲwanɛ Nyɔ, ɔ tɛɛ bɛɛ.” **64** Jiso tuu li wuu lɛ, “Fi fiɛɛ ɔɔ tɛɛ lɛ. Sɛ nuuɲ lɛ, nteɛ bɛɲ lɛ, lejiɲ lɛ mfi wuni-i, nɛ gii nɛ ɲɛɲ ɲwanɛwi, ɛ wu shee lɛ kibɛnɛ ki kigɔɲɛ ki Wi wu kɛmi Bunɲa-a, nɛ tuu nɛ ɲɛɲ si bɛɛ li kiku-ɲ liboo.” **65** Kikoo ki betɛ muntofi kɛɛ woo lɛ, ki tuu ki gaamɛ ndu yi ki, ki tɛɛ lɛ, “Wu dzoo kintsii ki Nyɔ-ɔ. Fiɛɛ nuuɲ yɛ lu fi tɛɛbɛɲ tuu geendi lɛ wi lɛɲ fɛni ni tiiti kɛ? Nɛ woo baa kituɲ si wu dzo kintsii ki Nyɔ-ɔ. **66** Nɛ sɛ sonde lɛ la?” Be tuu lɛ, “ɛ wi wu be nuuɲ be wo.” **67** Be sɛ bɛchi be kwiɲi budii li bushi bu Jiso-ɔ, be juti wu be muɲko, be sunɲi bɛ tsanɲ be tiiti li wuu lɛ, **68** “Wɛ wu nuuɲ Krai, fɛrɛ kintomfɔɲ ko ki Nyɔ dɛni li bɛɛ li. Tɛɛ wi wu soɔɲ wɛ.” **69** Tɛɛ nuuɲ ɛ Pita shee lɛkuuɲ la kintikinti. ɲwanɲ wu kwɛɛɛ wumu wu tɛ nindi fɛ, dza bɛ li wuu lichɲɲ tɛɛ li wuu lɛ, “ɔ bɛɛ tɛ nɛɛ Jiso wu Galilii wulu.” **70** Sɛ nuuɲ lɛ, Pita faanɲ limfwe li beniij bechu tɛɛ lɛ, “ɲkii yɛ fiɛ fi ɔ tiiti kɛ.” **71** Pita tuu dza bo gɛɛɛ fɛ fweɲ wu ntɔ-ɔ. Sɛ ɲwaakwɛɛɛ wumu wu tɛ nindi tɛ fɛ, ɲɛɲ wu, tuu tɛɛ li beniij be tɛ nindi fɛ baa lɛ, “Wi wuni bɛɛ nuuɲ bɛɛ Jiso wu Nasarɛ wulu.” **72** Pita tuu faanɲ, chini, tɛɛ lɛ, “ɲkii yɛ wi wulu kɛ.” **73** Lɛ mfi tuu kiingi niɲ, beniij be tɛɛ lɛmi fɛ kiingi be gɛɛɛ li Pita lichɲɲ be tɛɛ li wuu lɛ, “Li chɛɲ li, ɔ nuuɲ tɛ wi wu be wumu, kifiɛ n'yɔru wa wɛ si wube.” **74** Pita tuu faanɲ, tɛɛɲ kinlɔɔ li yi yɛɛ li tɛɛ lɛ, “ɲkii yɛ wi wuni kɛ.” Mfwaa mumkpanɲ nyineshɛɛ bɛɛ yi tɔɔɲ. **75** Pita kimi n'yɔru wu Jiso bɛɛ yɔ li wu lɛ, “Nyineshɛɛ gii kɛ yi tɔɔɲ, ɔɔ faanɲ mi kinga kitɛtɛ.” Sɛ dza fɛ bo lɛkuuɲ, keeri kwe ɲɛɛ.

27 Le butuu ni bu wuuti, bɛtɛ muntofi be ɲɔɲa be ɲɔɲa be beniij be sɛki kwɛɛɛ, shee be dzo ntanɲ kii Jiso lɛ be wo wu. **2** Be sɛ kanɲ wu, be dzo wu be gɛɛɛ be nyɛ li tsanɲ yi Pailɛ-ɛt wu tɛ nuuɲ ɲɔɲmina lɛ kimbe kilu. **3** Le Judas wu tɛ kabɛ Jiso ɲɛɲ lɛ bɛ sonde baa lɛ bɛ gii bɛ wo wu, kaari shɛɲ yɛɛ, dzo bɛ siri bɛ mbaanshɛɛ baa kaari gɛɛɛ lɛ tuu li betɛ muntofi be ɲɔɲa be ɲɔɲa be beniij be sɛki kwɛɛɛ baa. **4** Le gɛɛɛ lɛ, tɛɛ li bɛɛ lɛ, “Mi mfɔɔ bubieɛ lɛ ɲkabɛ wi wu mɛɛɲ ki chɔ kɛ fiɛ kɛ wuni.” Be sɛ tuu li wu laa, “Fiɛɛ fiɛ kɛmi la fi fɛrɛ bɛ bɛ lɛ? ɛ wɛ wu kiio fiɛ fiɛ.” **5** Judas sɛ bwaaki kwa wulu fɛkwiiɲ li yih yi muntofi-i, bo gɛɛɛ shiɲ. **6** Bɛtɛ muntofi be ɲɔɲa be ɲɔɲa kwachɛ kwa wulu be tɛɛ lɛ, “Wuni wɛɛ kwa wu ɲɔɲɔɲ, nchi mɛɛɲɔ ki bɛɲ kɛ lɛ nuuɲ tɛ gɛɛ wu lɛ ɲko wu kwa wu li yih yi muntofi-i kɛ.” **7** Be shee be dzo ntanɲ, be gɛɛɛ be go kintsii li wumu wu tɛ mɛɛ mubɛɛ li, lɛ bɛ ni bɛ diyi mfɔɲ fɛ. **8** Fiɛɛ fiɛ fi bɛ teenyi kintsii kilu mbɛ mbochu bɛɲ lɛ, “Kintsii ki ɲɔɲ-ɔɲ.” **9** Fi tɛ ka lɛ lɛ fiɛ fi ntomfɔɲ wu Nyɔ wu Jeremaya tɛ tɛɛ bɛ fi kɔchɛ si tɛ tiiti lɛ, “Be tɛ dzo kwa bɛ siri mbaanshɛɛ nuuɲ kwa wɛɛ wu bɔɔɲ bɛ Isɛlɛɛ tɛ sɛɛɛ li yi yɛɛ li, **10** be go kintsii li wi wu mɛɛ mubɛɛ li, nɛɛ si Taa Nyɔ tɛ tɛɛ li mi-i.” **11** Si Jiso tɛ lɛɲ limfwe li Pailɛ-ɛt wu ɲɔɲmina wu Lo-om lɛ, Pailɛt bii li wu laa “ɛ wɛ Mfɔɲ wu Bejuu ni?” Jiso tuu lɛ, “Fi fiɛɛ si ɔ tɛɛ lɛ.” **12** Sɛ bɛtɛ muntofi be ɲɔɲa be ɲɔɲa be beniij be sɛki kwɛɛɛ bɛchi bɛ kayɛ bɛɛ li wuu, sɛ tɛ mɔɔ tuu kɛ. **13** Pailɛt tuu bii li wu laa, “ɔ wuki nɛɛ ɲwaani bɛɛ bi bɛ kayi li wɛ-ɛ bini ni?” **14** Sɛ nuuɲ lɛ, Jiso ti mɛɛɲ fiɛ li wuu ki tuu kɛ mɔɔ nuuɲ fimumkpanɲ li bɛɛ bi bɛ tɛ sɛɛɛ li yɛɛ li bɛɛ kɛ. Lɛ ɲɔɲmina wulu ɲɛɲ lɛ wa tɛ wu. **15** Bɛdɛɛni tɛ nuuɲ li mfi wu Tsɔnɔ chi N'yafuweɛ, ɲɔɲmina wuni tɛ shiɲɲ busi wi mumkpanɲ wu beniij wɛki li yih yi ncha-a. **16** Lɛ ni nuuɲ li mfi wulu-u, wumu tɛ nuuɲ li yih yi ncha, ɛ bɛ tɛ kii wu kii kingɛ kɛɛ ki bifi, bukoɔɲ bweɛ tɛ nuuɲ lɛ Baraba. **17** Lɛ beniij bɛ bɛ banche, Pailɛt bii li bɛ laa, “Nɛ wɛki lɛ mbuu nuuɲ noo li yih yi ncha-a? Nɛ wɛki lɛ mbuu Baraba, mɔɔ Jiso wu bɛ teenyi lɛ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaachɛ lɛ?” **18** Tɛɛ gii biiti lɛ kifiɛ tɛ gii kii lɛ bɛ nyɛ baa Jiso li tsanɲ yɛɛ li, kii shɛɲ tɛ yɛɛti bɛ bɛ wu. **19** Lɛ ni nuuɲ mfi wu tɛ shee fɛ kintinde ki ti shiiti sɛki bɛnsa-a, kwɛsi tuumi ntɔɲ li wuu, tɛɛ lɛ, “Kiɲɲ ɔ ni fɛ fiɛ bɛ wi wɛɛ kɛ. ɛ wi wu tsaanɲ. Ntiiti ni kifiɛ kifɛɛ ɲwɛɛ kɛɛ bɛ mi butuu bu bɛɲ buni ɲɛɛ kii wu.” **20** Lɛ Pailɛt bii lɛ, bɛtɛ muntofi be ɲɔɲa be ɲɔɲa be beniij be sɛki kwɛɛɛ tɛ kuni lɛ

beniinj ni be tiiti le buu nuuj Baraba, be meeshi be Jiso. **21** Hgōmina we dza bii li be laa, “Wi wu ne weki le nchine li beniinj be befe bani-i linti nuuj noo?” Be tuu le, “Baraba.” **22** Paillet tuu bii li be laa, “E mi mbuu le, nse ngeer be Jiso wu be teenyi le Kinsofu ki Nyō tē kaache?” Be bechu tee le, “Be taarj wu li kintaarj li bu tamfu.” **23** Kaari bii laa, “Be taarj wu kii la? Fiee fi bifi fi wu fe nuuj la?” Be tuu be giingji limfwe be dzaŋu le, “Be taarj wu li kintaarj li.” **24** Le Paillet nej le dze lu ke, le nkweje bechi che. Dzo dzoo, tsootse tsarj yee lu li kintutu ki beniinj le limfwe, tee le, “Tsarj yej nuuj ye fe kwe yi wi wuni-i ke. Kiio nuuj bej.” **25** Beniinj bechu tuu li wuu le, “Iinj, gee hgōj mee nuuj li bikoo bise-erj mao li booj bese-erj.” **26** Paillet biee buu Baraba si be tē weki, tee le be fiaamfie Jiso, tuu nye le be geej be taarj wu li kintaarj li. **27** Beniinj be nchi-i be hgōmina dzo Jiso be le be wu lento we-e, bintutu bi beniinj be nchi-i bichu banche bi kenē Jiso lenti. **28** Bi buushē wu ndú bi dzo ndu yi bumfōj yi yechi bi chuume wu li bwij, **29** be dzo bifafu be lo kifo ki bumfo-ōj lu be beerj wu lifa be tuu be nye wu kimbaarj le kibene kee ki kigōje-e le ki ni ki nuuj si kimbaarj kee. Be bechi be beē be guundi wu limfwe be choosi wu be tiiti le, “Buri, Mfōj wu Bejuu!” **30** Si be feti le, be kwiyi wu be budii li bwij, be fi kimbaarj kee be tuki wu be ki li fa. **31** Le be meeshi nchoose wu le, be buu wu ndu yi bumfōj ye, be lii wu nuuj ndu ye li wuu bwij, be biee be dzo wu le be geej be taarj wu li kintaarj li. **32** Si be tē giingji le, be buse li wi wumu wu li kitōj ki Seli-inj, bukoonj bwee nuuj le Simu. Be karj wi wuni le too kintaarj ki Jiso-o. **33** Be tē geej be bo kintsii kimu ki be teenyi le Gōgōota, (Bukoony buni nuuj le Kintsii ki Kingefi-i,) **34** be nye wuu mbiinj e be finse be fiee fimu fi lochi si kikure le wōj. Se nuuj le, te mōj, faarj h'wonu. **35** Se be ta wu li kintaarj li, be dzo ndú yee be torj karj lu le be gache li yi yi bee. **36** Si be tē fe le, be sheeye fe be kiichi wu. **37** Be tsee kinwaati ki doonchi fiee fi be ta wu li kintaarj li kii fi, be ta fi li kintaarj li le kikoo kee li lewe le, “Wuni nuuj Jiso, Mfōj wu Bejuu.” **38** Be taye te beyi befe li bintaarj li be Jiso, wumu le kibene ki kigōje-e, wumu le kibene ki kimese-e. **39** Beniinj keti be njingji Jiso be seesi bikoo, be tsuki wu be tsoorj, **40** be tiiti le, “We wu tē tiiti le e be shaanshe yih yi muntofi o kaari o gwarj li jo taa li, sofe yi ya! Oo nuuj hwanē Nyō, shee li kintaarj kee li.” **41** Bete muntofi be nōja be nōja be beniinj be tiifi benchi mao beniinj be seki kweej tē choosi wu be tiiti

le, **42** “Tē gii suuti beniinj bamu, kee nuuj soo yi yee nsij. Mao Mfōj wu beniinj be Iselee. Shee li kintaarj li deeni, se te berj li wuu. **43** Tē nye yi yee li Nyō-o. E Nyō kōngisi wu, yi soo wu deeni, si tē kwengji le nuuj hwanē Nyō.” **44** Beyi be be tē ta li bintaarj li be Jiso baa, tē tsuki wu be ntsoorj te. **45** Le nshaarj yuuse, lekkuuj dza le jinj kweej kwikwi, geej bo jobe bikaa bitēetu le femfo-o. **46** Le mfi geej bo si jobe bikaa bitēetu, Jiso dza warj lewe nge le, “Heli, Heli, lama sabatani.” Fi nuuj le, “Nyō yej, Nyō yej, o loj mi ni kii la?” **47** Beniinj bamu be tē lemi fe woo le, be tee le, “Wi wuni teenyoo Elaja.” **48** Wi wu be wumu lete mfwaamumkparj dzo kifinj, foorj li mbiinj me mgbanyi, so li fintinj li, neeki le wōj. **49** Se nuuj le, beniinj bamu tee le, “Te lej kwe, te nej laa Elaja gii be soo wu le!” **50** Jiso ka warj lewe nge, nye fiana yee li tsarj yi Nyō-o. **51** Fi dza fi ka le, ndu yi tē gatini yih yi muntofi lenti te dza yi bate kintikinti, mbeche fe we mbōowu mbochu fekwiinj li binjke bife. Nshe seese, bimbarj weye, **52** dzinj gwiye, se beniinj be tē kwiye le dze yi Nyō-o nge kaari be bo li kwe-e. **53** Le Jiso bo li kwe-e, beniinj belu dza be geej li kitōj ki wuuti Jerosalej beniinj nge nej be. **54** Le te kikoo wu beniinj be nchi-i, be beniinj be bee be tē nuuj fe be kiichi Jiso baa tuu be nej te si nshē seese, be biee bichu bi tē keti, chene koo be nge. Be tee le, “Cheej, cheej wi wuni tē nuuj hwanē Nyō.” **55** Bukēej nge tē lemi te fe mfiinj be bichi. Bukēej bani tē gii be nuuj be tē dza Galilii be biki Jiso, be fii wu. **56** Le bee lenti tē nuuj, Maariya Madalinj mao Maariya wu ni Jeerj bee Jose, mao ni booj be Dzebedii. **57** Le ni nuuj le femfo-o, wi wu biee wumu wu Arimatia dza be bukoonj bwee tē nuuj le Jose. Tē nuuj wi kintutu ki Jiso wumu. **58** Geej nej Paillet, leke le nye gwini chi Jiso le geej diye. Nee le Paillet tee le, be geej be nye li wuu. **59** Jose fi gwini chilu biee fieme fe ndu yi wuuti-i, **60** geej giiki le dzinj yi tē meej fiēj, yi be tē cho le kimbarj, se biingji tete chi nōja chi banye fweej wu dzinj yilu, dza. **61** Maariya Madalinj be Maariya wumu we tē nuuj fe, be shee li dzinj yilu lichinj kibee. **62** Le butuu woo, e jobe chi be tē shiinj be nachi biee kii bu beshiinshi be chi ka, bete muntofi be nōja be nōja be Befarasii geej be nej Paillet, **63** be tee li wuu le, “Wi wu nyōja, te kimi baa fiee fi wi wu binsē we tē tiiti mfi wu tē meej lu. Tē tee le, gii ni nuuj jo taa kaari bo li kwe-e. **64** Si fi tē nuuj le, se tee beniinj le be geej be ni be kiichi dzinj nsij geej bo jo taa, kife te chendi baa be booj bee be kintutu gii be dza be geej

be yi gwini chee be tuu be ni be tiiti li beniinj li le, ‘Wu boo li kwe-e.’ E be fe le, binsɛɛ bi bee bi deeni yaa bi ɣkosi.” 65 Pailɛt se tee li bee le, “Dzɔɔ yɛɛɛ beniinj be nchi-i nɛɛ be nɛ gɛɛɛ, nɛ tee le be ni be kiichi dzinj yilu bujɔɛ si nuuɛ be kiiche.” 66 Nɛɛ le, be se gɛɛɛ be bɔɛɛɛ be beɛɛ fweɛɛ wu dzinj yilu, be fe ɣkiki li tɛtɛ chi be tɛ bɔɛɛ fweɛɛ wu dzinj yilu chɛɛ, be gɛɛ beniinj be nchi le be ni be kiichi.

28 Le jobɛ chi beshiinshi be chi ka, le butuu ni bu wuuti, nuuɛ jobɛ chi ɣkosi li fuu li, Maariya Madalin bee Maariya wumu wɛ gɛɛɛ le be biche le dzinj. 2 Fi se ka le, nshe tɛ dza yi sɛɛsɛ be bungɛ, kife nchindaa wu Taa tɛ shee liboo be biinjgi tɛtɛ chi be tɛ bɔɛɛ fweɛɛ wu dzinj yɛɛ lu, se shee li chi-i liwe. 3 Nchindaa wulu tɛ gii nuuɛ ɛ bushi bwee miɛɛɛɛɛ si dzaɛɛ ti lɛɛbi le, ndu yee tɛ nɛɛɛɛ ncherere si kikuɛ. 4 Beniinj be tɛ kiichi dzinj baa ɣɛɛ le, be chɛɛ ɣɛɛ, be kɛɛti ni kikiki, be weyɛ fɛkwiinj be gime si goonɛ yi beniinj. 5 Nchindaa wu Nyɔ wulu tee li bukɛɛɛ baa li le, “Kiinj nɛ ni nɛ chendi kɛ. ɣkiio le nɛ wɛki baa nuuɛ Jiso wu be tuu be ta li kintaɛɛ li. 6 Mɛɛɛ yɛ fɛni kɛ, wu bo ɔ li kwe-e kituɛ si tɛ tiiti le. Be yɛɛɛ nɛ ɣɛɛ fe tuu gimi fe. 7 Gɛɛ yɛɛɛ tɛkɛtɛkɛ nɛ tee li bɔɔɛ bee be kintutu-u le wu boo li kwe-e, le wu tooo mbaɛɛ limfwe li bee giinjgi Galilii. Nɛ gii nɛ ɣɛɛ wu le. Yike yɛɛɛ nɛ woo mi nteɔ beɛ.” 8 Bukɛɛɛ baa bieɛ be dza fe dzinj fɛlu tɛkɛtɛkɛ jaɛɛ nuuɛ be be, se nuuɛ le, be tɛ kɛɛ kɛɛtɛɛ kɛɛɛ, be letini be giinjgi le be gɛɛɛ be tee li bɔɔɛ be Jiso be kintutu. 9 Si be tɛ mɛɛɛ be giinjgi le, fi ka le Jiso tɛ bike be be, tee li bee le, “Mi n'yɛsɔ beɛ.” Be be li wu lichɛɛ, be we be kɛɛ wu li bikaa li, be bɔɛ wu. 10 Jiso se tee li bee le, “Kiinj nɛ ni nɛ chendi kɛ. Gɛɛ yɛɛɛ nɛ tee li beɛɛɛɛɛ le be ni be giinjgi Galilii ɛ le le be gii be ɣɛɛ mi.” 11 Fe bukɛɛɛ baa tɛ dza be giinjgi le, fi se ka le beniinj be nchi-i be tɛ kiichi dzinj baa tɛ dza be gɛɛɛ fe kito-ɔɛ, le be gɛɛɛ be tee fieɛ fɛchu fi tɛ ka li betɛ muntofi be nɔɛɛ be nɔɛɛ-a. 12 Betɛ muntofi belu konche beniinj be sɛki kwɛɛɛ bee be shee be cho ntaɛ, be nyɛ kwa ɣɛɛ li beniinj be nchi baa, 13 be tee li bee le, “Nɛ tiiti li beniinj li le, bɔɔɛ bee be kintutu be baa butuu be yi gwini chee be gɛɛɛ be chi mfi wu tɛ tuu tɛ liiti. 14 ɛ nɛ tiiti le, kɛ fi le li bintoɔɛ bi ɣgɔmina, ɛ wɛki le nyɛ ɣɛɛ li be-ɛɛ, tɛ nache be wu, tɛ tuu le lii beɛ li ɣɛɛ-ɛ kɛ.” 15 Bɛɛɛɛ be fi kwa wulu be fe nɛɛ si be tɛ tee li bee le. Binsɛɛ kii le be tɛ yi gwini chi Jiso tɛ saɛɛɛ bi gɛɛɛ li bini bi

Bejuu le be tiiti nsɛɛ be bo beɛ. 16 Bɔɔɛ be kintutu be Jiso-o be yooɛ ntsɔ mumpɛɛ baa dza be gɛɛɛ Galilii, be yɛɛ li ɣkumɛ wu Jiso tɛ tee be. 17 Le be gɛɛɛ be ɣɛɛ wu fe, be guumɛ be bɔɛ wu. Se nuuɛ le, bamu mɛɛɛ wu. 18 Jiso se kiinjgi be li bee lichɛɛ tee li bee le, “Baa wɛɛ nyɛɛ bungɛ li mi-i buchɛ bu liboo mɔɔ bu laɛɛkwiinj. 19 Bɛɛɛɛ, gɛɛ yɛɛɛ li bitɔɛ bichu-u, nɛ fe beniinj ni be nuuɛ beniinj beɛ be kintutu, nɛ ni nɛ lisi be li dzɔɔ, li bukoɔɛ bu Baa wɛɛ be bu ɣwaɛɛ mɔɔ bu Fiana yi Waɛɛ le. 20 Nɛ tiifi be le be ni be feti fieɛ fɛchu fi ntɛ nteɛ li be-ɛɛ. Yike yɛɛɛ nɛ woo, ɣgii ni nuuɛ be beɛ mfi kwi gɛɛɛ bo li mfi wu ntɛ wu li nshe yini-i gii ma.” (aiɔn ɣ165)

Mak

1 Wuni nuurj ntorj wu dzeerj wu kii Jiso Krai wu
Ŋwanɛ Nyɔ. **2** Fi tɛ bechi nɛɛ si ɛsaya wu ntomfɔŋ
wu Nyɔ tɛ tsɛɛ le Nyɔ tiiti yɛ le, “Yikɛ ɔ woo, ŋgii
ntuumi wi wɛŋ wu ntorj ni tuuti mbaaŋ li wɛ-ɛ, gii
geerj nache dze ya. **3** Jɛ yi wi dii yɛ libuka le be nache
dze yi Taa, be leeki yi ni yi nuurj tsaarj.” **4** Bɛɛɛni, wi
wumu wu be tɛ teenyi le Jɔŋ Nlisulidzɔɔ tɛ dza buse
libuka, fenjisi li beniiŋ li le be fiiki shɛŋ yibe, lii be li
dzɔɔ Nyɔ se feeki bibifi bi bee. **5** Beniiŋ se tɛ dzeti
li bitorj bi kwɛerj wu Judiya kwikwi mɔɔ li kitorj ki
Jerusalem-ɛŋ kichu be giŋgi le Jɔŋ li, be teyi bibifi bi
bee, se lisi be li dzɔɔ, li Dzɔɔ yi Joodaarj. **6** Jɔŋ tɛ lisi
ndú yi be nache be dzúŋ yi nyan yimi yi be teenyi le
kameɛ, tɛ kendi kitsaa litin ɛ be nache be dzi yi nyan,
jii nuurj tsóma be ŋgɔɔ yi litɔɔ. **7** Tɛ gii fenjisi le, tiiti
le, “Wumu bɛɛɔ le mi-i jin wu ko wu yaa mi, mɛerj
mɔɔ ki kache kɛ le ŋguume mfanche bikpɔ biee kɛ. **8**
Nlisɔɔ berj nuurj li dzɔɔ, se nuurj le, gii lii fiee berj
nuurj li tsarj yi Fiana yi Waarj li.” **9** Nɛɛ li jo yɛɛ, Jiso
dza Nasarɛ kimbe ki Galilii, be Jɔŋ lii wu li dzɔɔ, li
Dzɔɔ yi Joodaarj. **10** Nɛɛ si Jiso tɛ buti li dzɔɔ ni, biee
ŋerj si kiboo gwiye, Fiana yi Waarj shiiti yi bɛɛ li wuu
bwɔŋ si kibime. **11** Jɛ se yɔ liboo le, “ɔ nuurj Ŋwanɛŋ
wu shɛŋ, ŋ'wuki bujɔŋ be wɛ ŋge.” **12** Fiana yi Waarj
biee yi fɛ mfwaamumkpaŋ Jiso geerj tsiŋj libuka. **13**
Tɛ nuurj lu li jo mbaanyɛɛ li, Satarj mɔnchi wu. Tɛ
nuurj lu le, be nyáŋ yi tɔɔ, benchindaa be Nyɔ-ɔ bichi
le wuu. **14** Bɛ tɛ dza be kɔɔ Jɔŋ be geɛ li yih yi ncha-a.
Le ni nuurj lejirj lɛlu, Jiso geerj Galilii, fenjisi ntorj wu
dzeerj wu kii Nyɔ le. **15** Tɛ bechi fenjisi, tiiti le, “Mfi
kɔchɔɔ, bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ bwɛɛ tsekɛtseke. Fiiki yɛerj
shɛŋ yinɛ, nɛ berj li ntorj wu dzeerj wuni-i.” **16** Jiso
dza le ni keti li Libɛ chi Galilii lichirj, ŋerj Simu bee
ŋwaani wu Andolo be lendi gwii le libɛ-ɛ, ɛ nime chi
bee tɛ nuurj nsúurj yi kɔfɛ. **17** Jiso tee li bee le, “Biee
yɛerj mi mfe nɛ ni nɛ keeti nuurj beniiŋ.” **18** Mfwaamumkpaŋ,
be biee be chinɛ gii yibe fe, be biki wu. **19** Jiso tuu kiŋgi
geerj limfwe niŋ, ŋerj Jeerj bee ŋwaani wu Jɔŋ, be tɛ
nuurj bɔɔŋ be Dzebedii, bee be nuurj le ŋgo-o be tuushi
gii yi nsúurj. **20** Jiso se tuu teerj tɛ be. Be shɛ tee wu
be le ŋgo be beniiŋ be be tɛ dzo le be ni be nindi li bee,
be se biee wu. **21** Jiso bee be se dza be geerj li kitorj
ki Kapanu-urj. Le ni nuurj jobɛ chi beshiinshi, Jiso se
biee geerj li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ tiifi beniiŋ lu. **22** Beniiŋ
wuki, wa tii be be ntiife wɛ, kifɛ tɛ

tiifi si wi wu kemi bunga bu ntiife-ɛ. Tɛ gii tiifi yɛ si
beniiŋ be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ ti shiŋj be tiifi le kɛ. **23**
Nɛɛ li mfi wulu-u, wumu tɛ dza fɛsi li yih yi nleke li
Nyɔ-ɔ yilu-u, ɛ tɛ nuurj wi wu fiana yi tii tɛ nuurj wu
libwɔŋ. **24** Le le lu, biee warj le, “Jiso wu Nasarɛ, ɛ la fi
ɔ weki le ɔ fɛ be bee? ɔ be le ɔ leeshɛ bee ni? Ŋkiiɔ wi
wu nuurj wɛ. ɛ wɛ wi wu Waarj wu dza fɛ Nyɔ-ɔ.” **25**
Jiso warj fiana yi tii yilu, tee le, “Makɛ, bo li wi wuni-
il!” **26** Fiana yi tii yilu se fɛ wu wɛ fekwiŋj kakini, yi
warj lɛwe ŋge, yi se bo li wuu bwɔŋ. **27** Le beniiŋ ŋerj
le, bimfimu wonde be, be bechi be tiiti li yi yi bee,
be biiti laa, “Fini nuurj la? ɛ ntiife wumu wu fwɛŋ
ni? Wi wuni kemɔɔ bunga bu wane mɔɔ fiana yi tii yi
wuki li wuu.” **28** Mfwaamumkpaŋ, ntorj wu kii Jiso
saarj geerj bintsii bichu bi li kimbe ki Galilii. **29** Jiso
bo li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yilu-u, geerj li yih yi Simu
bee Andolo-o, ɛ Jeerj bee Jɔŋ tɛ nuurj bee be. **30** Tɛ
nuurj ɛ mwɛɛ Simu tɛ gimɛ lu, gendi be kiŋkɛŋkɛ.
Nɛɛ si Jiso tɛ le li yih yilu le, be biee be tee wu kii
kwɛerj wulu. **31** Jiso geerj fɛ tɛ gimɛ fɛɛ, kemɛ wu li
kibɛnɛ-ɛ, tsaaki wu wɛ. Kiŋkɛŋkɛ kɛɛ se biee ki chike
li wuu, dza wɛ, biche fiee fiɛ nyɛ be. **32** Le ni nuurj le
fɛmfo-o booyaa jobɛ sechi, be tuu be bɛɛ be beniiŋ
bechu be tɛ gendi mɔɔ beniiŋ be bɔɔŋ be kiŋkundi-i tɛ
ŋweki be be le Jiso-o. **33** Kitorj kilu kichu se banche le
fwɛerj. **34** Wɔnche beniiŋ ŋge be tɛ kemi chigɔŋ chichi
chichi, tuu bushi tɛ bɔɔŋ be kiŋkundi-i ŋge li beniiŋ
bamu-u. ɛ busi lɔɔ, tɛ berj le benchindaa belu ni be
yeti kɛ, kifɛ be tɛ kii wi wu tɛ nuurj wu. **35** Le ni mɛerj
fɛŋwɛ taantaarj lɛkuurj mɛerj fiŋi Jiso dza wɛ, bo geerj
fɛ kintsii kimu wuu mbiŋj lɛki li Nyɔ-ɔ. **36** Simu bee
beniiŋ be bee be tɛ nuurj, shɛ be bo be geerj le be gɔɔŋ
wu. **37** Be geerj be ŋerj wu, be tee li wuu le, “Beniiŋ
bechu bee be shɛ be weki wɛ.” **38** Jiso tuu fiee li bee le,
“Tɛ lenchi tɛ geerj li bitorj bimɛ nse mfeenji tɛ jɛ yi
Nyɔ le. ɛ fiee fi ntɛ mbe kii fi.” **39** Se denji kimbe ki
Galilii kichu fenjisi jɛ yi Nyɔ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ
yibee, buushi bɔɔŋ be kiŋkundi-i li yih yi beniiŋ li. **40**
Wumu wu tɛ gendi be chigɔŋ chi nɔŋa tɛ dza be torj
núŋ Jiso limfwe, lɛki wu tiiti le, “ɔ nuurj nɛɛ ɔ wɔnche
mi ni ŋ'wuuti, ɔɔ kɔŋgisi lɔ.” **41** Nshiŋ kɔɔ Jiso, nɛɛki
kibɛnɛ kɔŋ li wuu, tee li wuu le, “Ŋkɔŋgisɔɔ, tɛmi le,
ɔ ni ɔ wuuti.” **42** Mfwaamumkpaŋ, chigɔŋ chi nɔŋa
chilu biee chi chinɛ li wuu, tɛmi, woo. **43** Jiso se tee li
wu le ni giŋgi, bɔɛyi chinɛ li wuu, **44** tee le, “Ŋerj
le kiŋj ɔ ni tee li wi-i kɛ. Se nuurj le, geɛ ɔ doonche
yi ya li tɛ muntofi-i, ɔ se nyɛ nya yi Mɔɔɛ tɛ tiiti le

wi kemi le nye le doonche li beniinj li le wu temao li chigong chini-i wuuti.” 45 Si Jiso chiinse le, wi wulu se tuu geenj yaki fiee filu. Ntonj wulu se saangge, dze foo yi Jiso nuuj tuu ni lii li kito-onj gbanaa. Se ba fiee nuuj litao, beniinj dzeti li bitsii li, li bitsii li, be bee le wuu.

2 Le jo ka niinj, Jiso kaari to lijing Kapanuj. Beniinj woo le we fekuuj kitunj, 2 be bancha be be fe nge, dze foo yi nuuj wi tomi kika mao nuuj fweenj, se fenjisi je yi Nyoo li bee. 3 Beniinj bamu dza be bee be benee be wi wumu e be sume wu fe kida-anj, e ngwe te koo wu kimbe kimumkpanj. 4 Fi yaa be fe nuuj be geenj be wu fe Jiso-o kife beniinj te yingge fe nge. Be se beerj nuuj le yi-ih lewe, be to kiye. Le be to le, be shiiki wi wulu fe fiee fi te gimi fe fiee. 5 Jiso nej si be gee shenj li wuu, se tee li wi wu ngwe te wu koo kimbe kimumkpanj we-e le, “Sinenj, mi mfeekoo bibifi bio.” 6 Beniinj bamu be te tiifi benchi be Nyoo-a be te shee ye fe be wuki se bechi be njuni le shenj le shenj, be biiti laa, 7 “Wi wuni tiiti ni, kii la? Dzetoo kintsii ki Nyoo-a. E noo wu nuuj feeki bibifi fuki Nyoo nsinj?” 8 Jiso biee kee li shenj yee li fiee fi be te beechi, bii li bee laa, “Ne kemi njwaani bani bembeeche li shenj yine ni kii la? 9 Fi tseke fi tefe li wi wuni nuuj fi la? E ntefu le mi mfeekoo bibifi biee mao le dzo kidanj kee ni giinggi le? 10 Se nuuj le, ngii mfe ne kee le njwanewi kemi bunja laanjkwij bu fekise bibifi.” Le tee le, biee tee li wi wu ngwe te koo wu we-e le, 11 “Dza we o dzo kidanj ko o ni o giinggi li yih.” 12 Se dza we, dzo kidanj kee buti beniinj bechu bichi wu. Le be nej le, bimfimu wonde be, be bechi be yoonchi Nyoo, be tiiti le, “Te meenj baa saa ki nej ke njwaani fini fiee ke.” 13 Jiso tuu dza geenj li libe-e lichinj, kintutu ki beniinj le be fe, bechi tiifi be. 14 Le dza ni giinggi, nej Lebi wu njwane Afyus, e wu shee fe kintsii kee ki nime-e, kundi kijwaati. Jiso tee li wuu le, “O biki mi!” Dza we biki wu. 15 Jiso bee booj bee be kintutu geenj be jii biee li Lebi yih be beniinj be te kundi kijwaati mao beniinj bamu be bifi. njwaani bani beniinj te shiinj be biki wu nge. 16 Befarasii be te tiifi benchi be Nyoo-a nej si Jiso jii biee bee beniinj be bifi mao be te kundi kijwaati, be se bii li booj bee be kintutu-u laa, “E kii la fi jii biee bee beniinj be kundi kijwaati mao beniinj be bifi bamu?” 17 Le Jiso woo si be bii le, tee li bee le, “Beniinj be teemi ti weki ye wi wu ntsi ke. E beniinj be gendi be ti weki. Meenj ki mbe ke le nteenj nuuj beniinj be nuuj tsaanj ke. Mi mbe le nteenj nuuj be bifi.” 18 Te nuuj mfi wumu e booj

be booj le be kintutu-u, mao be Befarasii te jiti biee. Beniinj bamu tuu be be be bii li Jiso laa, “Fi geenj fi booj be kintutu-u be booj le, mao be Befarasii jiti biee, se booj bo be kintutu-u te ji te ke?” 19 Jiso tuu li bee le, “Nuuj be teenj beniinj fe bugoo li be geenj be tuu be ni be jiti biee nyuj wutso meenj bee be ni? Nuuj be te ji biee bije fe meenj bee be ke. 20 Se nuuj le, mfi gii naa be wu be gii be fi nyuj wutso wulu li bee, be se bechi be ni be jiti biee bije li mfi wulu-u. 21 Nuuj wi te dzo shenge ye ndu ye fieng le tuushe ndu ye fichi lu ke. E wu fe le, nshenge ye ndu yilu meeshi ye gaame ndu ye fichi yilu bu gaame, fiooj ye nuuj fe se meeshi ye ko ye yaa si ye te saa ye nuuj. 22 Nuuj wi te gee mbiinj me fej le kibeej ki be nache be dzi ye nyanj, ye koo ye doj ke. E wu fe le, mbiinj me fej melu wo kibeej ki fichi kilu, mbiinj be kibeej kilu la li yee li. Fi cheej fiee le, be kemi le be gee mbiinj me fej nuuj le kibeej ki fe-ey.” 23 Te nuuj jobe chi beshiinshi chimu, Jiso bee booj bee be kintutu-u te denggi be keti li we wu giinj wumu-u. Booj bee be kintutu-u bechi be soomi bikoo bi giinj le be jii. 24 Befarasii nej le, be bii li Jiso laa, “Biche o nej, fi geenj fi booj bo be kintutu-u feti fiee fi nchi meenj ki be-ey le wi fe jobe chi beshiinshi ke?” 25 Jiso bii te li bee laa, “Ne meenj baa saa ki teenj ke le Kijwaati ki Nyoo-a si dzeenj te wuu Mfong Daafi bee beniinj bee fe ni? 26 Te nuuj mfi wu Abiata te nuuj kikoo ki bete muntofi-i, Daafi le li yih ye Nyoo-a dzo kibeke ki be te tsaa be gee le e ki Nyoo-a ki te muntofi te nye wu, ji nye mao beniinj bee, e te nuuj nchi le nuuj wi te ji kibeke kilu fuki bete muntofi nsinj ke.” 27 Jiso se meeshi tee li bee le, “Nyoo te gee jobe chi beshiinshi kii wi. Te meenj ki toj ke wi kii jobe chi beshiinshi ke. 28 Se nuuj le, njwanewi nuuj Te Kikoo wu bweeshiinshi.”

3 Jiso tuu geenj le li yih ye nleke li Nyoo-a. Wi wumu te nuuj lu e ngwe koo wu li kibene-e. 2 Beniinj bamu te nuuj lu be weki fiee fi nuuj be kaye li Jiso-o nsinj, be se toj lii li wuu be bichi laa gii wonche wi wulu jobe chi beshiinshi le. 3 Jiso se tee li wi wu ngwe te koo wu we le, “Dza we o be feni.” 4 Le mwe be, Jiso bii li beniinj li laa, “Fiee fi nchi beenchi le nuuj wi fe jobe chi beshiinshi nuuj fi la? E mferu fiee fi dzeenj, mao fi bifi le? Nsofu wi, mao nj'wo wi le?” Be chike. 5 Jiso dzo shenj be be, biche be bechu kene, ye wao wu kii shenj yibe ye bifi. Tee li wi wu ngwe te koo wu li kibene-e we le, “Neeki kibene ko.” Neeki ki, ki se biee

ki temi. 6 Befarasii se bo, be gęęę be kintutu ki beniię be Mfōę Hērō-ō, be gęęę be lii ntsuųę si be gii be wo Jiso. 7 Jiso bee bōųę bee be kintutu-u dza fe be gęęę fe libe chi Galilii. Kintutu ki beniię le ki nōęa biee wu fe. Beniię bamu te dza kimbe ki Galilii be ki Judiya. 8 Bamu dza tē Jerosaleę bamu kimbe ki Idumea, bamu dzeti liwię li Dzō yi Joodaąę, bamu bimbē bi Taye be bi Sido-ōę. Kintutu ki nōęa kilu tē be nē le kife be tē wuki biee bi Jiso tē feti bichu. 9 Jiso dza tee li bōųę bee be kintutu-u le be goųę ngo be nache be gę se le le kii kintutu kilu ni dza ki ni ki fachi wu. 10 Te tee le kife tē saa wu wōnche beniię nge, beniię be chigo-ōę se męęę be bē le be kōę li wuu. 11 Le beniię be Fiana yi tii ti nweki be be tuu be nęę Jiso, be weye wu limfwe be dii be tiiti le, “E we nwanę Nyo.” 12 Si be tē dii le, Jiso gbęęęę chiiņe li bee bu chiinsine le kiįę be ni fe le beniię kę wu kę. 13 Tē dza miri gęęę li nķumę-ę, teenę beniię be tē gii wēki, be bē le wuu. 14 Buu beniię yooři ntso befę, teenę be le bōųę bee be nto-ōę, le ke ni nuuę bee be, tundi be be denęi be fenįsi je yi Nyo, 15 be ni be kemi te buęęa bu buushe bōųę be kįękundi-i li beniię li. 16 Beniię belu tē nuuę: Simu, wu te nęę bukoųę bwee bumu le Pita. 17 Jeęę bee nęaani wu Jōųę be te nuuę bōųę be Dzebedii, be tē nęę męękoųę mę bee le, “Bohanęęę,” mę nuuę le, “Bōųę be dzaąę yi wendi-i.” 18 Bamu se nuuę Andolo, Fili, Batolomu, Maacho, Tome, Jeęę wu nwanę Afiiys, Tajō, Simu wu te nuuę wi wu kintutu ki Besilo-ō, 19 mō Judo Iskaliyo wu tē weęę kabe Jiso. 20 Jiso tē dza gęęę fe tē tsiįę, kintutu ki beniię le tuu ki banche fe, bee bōųę bee be kintutu se foo dze yi je biee. 21 Le kini kee woo, ki gęęę le ki dzō wu kife beniię tē kwęęi le yoomfō. 22 Beniię be tē tiifi benchi be Nyo-ō tē dza Jerosaleę be bō le, be se tuu be tiiti le, “Bęęębu wē li wuu bwięę, busō bōųę be kįękundi-i ni, nuuę be buęęa bu mfōę wu benchindaa wulu-u.” 23 Jiso teenę be, bii li bee le nęąęęa li laa, “Nuuę Satąę tuu ni busi yi yee li wi-i nindee? 24 E kitorę dza ki gate ki gwii kiki, ki te naa leę kę. 25 E yih dza yi gate yi gwii yi yi, yi te naa leę kę. 26 Nę le, e Satąę dza wu gate bee kintutu kee bee be tuu be gwii li yi yi bee, be te naa leę kę, ni nuuę kimerise kee. 27 Nę kę le wih nuuę ye lu wu nuuę naa le li yih yi wi wu buęęa-a, kote biee biee cheęę lete be bi, fuki fe wu saa wu kaę wi wu buęęa wulu, se kote biee bi li mwe yi nsiię kę. 28 Ntee beę cheęę le, Nyo gii yi feeki bibifi mō ję yi bifi chichi yi beniię tiiti kii yi. 29 Se nuuę le, e wi kweęę je

yi bifi kii Fiana yi Waąę, Nyo nuuę te naa feeki wē wi kę, kife wu fō bubię bu kimake.” (aiōn g165, aiōnios g166) 30 Jiso tē kweęę le kife beniię belu tē kwęęi le fiana yi tii yę le wuu bwię. 31 Ni Jiso bee beęęaani Jiso biee be fesi, be leę lķuuęę, be toę wi le mwe teenę wu. 32 E kintutu ki beniię le tē shee ye ki kęne wu ki tase. Be tee li wuu le, “Na bee beęęaana biiti baa wē lķuuęę.” 33 Jiso se bii laa, “Naąę bee beęęaani nuuę baę?” 34 Si tē bii le biche beniię be tē shee ye be kęne wu baa, tee le, “Baąę bęaąę bee beęęaani. 35 Wi kwikwi wu feti fiee fi Nyo wēki, e wu wu nuuę nęaani be dzęmi yeę mō bęaąę.”

4 Jiso tē tuu bechi tiifi beniię li libe-ę lichiię, e kintutu ki beniię le tē banche fe weseęę. Se dza le shee nuuę le ngo-o, kintutu kilu lemi li nęęę yi dzō li, le bukaka. 2 Tē tiifi be biee nęę nuuę le nęąęęa li. Dza wa nęąęęa chimu li bee le, 3 “Yike yeęę ne woo, wi tē la le gęęę tuę ngo. 4 Le ni tumi, yimi weye le dze, munięę be mu chōche mu ji. 5 Yimi weye fe kintsii ki ta-a, fe nshe nuuę ye fe nęę kę. Yi biee yi bo kife nshe tē nuuę ye fe bujōę kę. 6 Le więę bechi mbanu, wu soųę ngo yilu yi wōbe, kife yi tē męęę ki lii kę gęęę le yi seri kę. 7 Ngo yimi weye li bifafu-u. Bifafu bilu ko bi baanyę ngo yilu yi se ba n'wonu muntaąę nsiię. 8 Ngo yimi weye nuuę li nshe yi dzeęę li, yi bo, yi ko, yi wōę, yaa si be tē tuę, lii yi yimi wōę muntaąę mbaansheę, yi yimi shąę mbaambuso, yimi shąę gwii.” 9 Le Jiso wa le biee męęę li, “Wi wu kemi bintoųę mwe woo.” 10 Jiso tē nuuę wuu mbiięę, beniię bamu be bee be tē nuuę mō bōųę bee be kintutu-u be yooři ntso befę baa tē bii li wuu kii nęąęęa chilu. 11 Tuu li bee le, “E li be-ęę be Nyo doonche ye biee bi li bumfōę bwee li bi nuuę le munyiikō li. Se nuuę le, li beniię bamu-u fiee fichu fieę nuuę le nęąęęa li, 12 ke be se ni be bichi, be te nęę kę, be ni be yiki, be te woo kę. Bee nuuę ye le kę dęęę be fiiki shęę yibe, Nyo feeki bibifi bi bee.” 13 Jiso dza bii li beniię be tē nuuę be wu baa laa, “Fi nuuę le ne męęę ki kę kę fiee fi nęąęęa chini tiiti kę ni? E ne męęę ki kę kę chini kę, ne gii ne gęęę ne se kę nęąęęa yimi? 14 Ngo yi wi wulu tē tumi ye e je yi Nyo. 15 Ngo yi tē weye le dze ye nuuę beniię be wuki je yi Nyo, Satąę se be mfwa mumpkąę buu je yilu li shęę yibe. 16 Ngo yi tē weye fe kintsii ki ta-a ye nuuę beniię be wuki je yi Nyo, be fi yi mfwa mumpkąę be kinęetine, 17 se nuuę le, yi tē seri le yi gęęę li shęę yibee kę. E yi nęōne niįę

kwa, ε nge be, ke ε beniiḡ biindi bikaa le be jirḡ kii je yilu, be chee bikaa lijirḡ mfwa mumparḡ. 18 ḡḡo yi tē weye li bifafu-u ye nuuḡ beniiḡ be wuki je yi Nyo, 19 bembeeche kii biee bi li nshe yini-i, be kiḡkḡngise ki bunḡḡa-a mḡo biee bimū be bi taashe bi baanye je yilu yi la li yee li. (aiḡn g165) 20 ḡḡo yi tē weye li nshe yi dzeḡ li ye nuuḡ beniiḡ be wuki je yi Nyo, be fi yi, be feti si yi weki be giḡḡi limfwe limfwe, nee si ḡḡo, yi ti wundi muntaḡ shḡḡ mbaanshe, yimi shḡḡ mbaambusḡ, yimi shḡḡ gwii.” 21 Jiso dza bii laa, “Wi ti lii be lambo li yih kuuki be ḡkaa, ke geε lintakwiḡ ni? Ti lii neε tḡmi nuuḡ neε li fiee fi be ti tḡmi lambo lu ni? 22 Ne ni ne kii le fiee fichu fi nuuḡ le munyiikḡo li fieε ε be tē nyike le be naa be yiḡḡi fi, fi nuuḡ lejirḡ lejirḡ fichu be gii naa be fe fi bo fe waḡ. 23 Wi wu kemi bintoḡ, mwe woo.” 24 Jiso tuu tee le, “E ne yiki je yi Nyo ne yiki buḡḡ, ne keε le dze yi wi yiki le ε yi yi Nyo gii naa yi fiche le se yi nye li mwe, yi gii naa yi nye yaa bu yawu. 25 Wi wu kemi fiee be gii naa be tonde. Wi wu kemi ye fiee ke, mḡo nuuḡ fi niḡḡ fi kemi be gii naa be fi bu fie li wu-u.” 26 Jiso tuu tee le, “Bumfḡḡ bu Nyo-ḡ nuuḡ si ḡḡo yi wi tuḡ liwe. 27 E nuuḡ butuu liiti, ε bu woo dza we. ḡḡo yilu se yi maḡ yi kuu, te keε mḡo laa yi kuu niḡ le ke, 28 nuuḡ nshe yi feti yi se kuu. E yi kuu lḡ, yi dza yi tḡḡ, yi boo yi fe bikiḡ, yi torḡ shḡḡ. 29 E yi ta, dḡo finyḡḡ le liwe, kife mfi wu ḡweche kḡchḡḡ.” 30 Jiso tuu dza tee le, “Teεberḡ nuuḡ te maa bumfḡḡ bu Nyo-ḡ be la? Te nuuḡ te maa bu be ḡḡḡḡḡa chi la? 31 Bu bwεε si ḡwaani ḡḡo yi fintaḡ fimu, yi sende yi yaa ḡḡḡ chichi yi laḡḡkwiḡ. E wi tuḡ liwe, 32 yi ko, yi yaa biti bichu bi be ti tumi liwe, yi nye yḡḡe yi nyḡḡa, yi fe kiyuunde ki muniḡ mu jiindi liwe nuuḡ mu gwanye yih li kiyuunde ki yḡḡe yilu-u.” 33 E le si Jiso tē gii fenjisi je yi Nyo li beniiḡ li le ḡḡḡḡḡa li si yini, si nuuḡ be woo. 34 Tē gii tiiti ye fiee li bee fuki le ḡḡḡḡḡa li nsḡḡ ke. Se nuuḡ le, ε nuuḡ bee bḡḡḡ bee be kintutu-u be be, se mεeshi naanye ḡḡḡḡḡa yilu chichi li bee. 35 Jiso tē gii tiifi beniiḡ booyaa, le ni nuuḡ le femfo-o, tee li bḡḡḡ bee be kintutu-u le, “Teεberḡ te lenchi libe te geεḡ luwiḡ lḡ.” 36 Be she kintutu ki beniiḡ le ki tē nuuḡ fe, be le le ḡḡo-o wu Jiso te nuuḡ le weε, bee be se lenchi, berḡḡo bamu biki be. 37 Si be tē leenchi le, kiḡḡḡḡ ki tεemi bechi ki nduḡḡi be dḡḡḡ, dḡḡḡ le le ḡḡo-o yi weki le yi yise le. 38 Jiso tē nuuḡ le kinyi ki ḡḡo-o liiti, ε wu geε kikoo kee li fiee fi miḡḡḡ-i liwe. Be geεḡ be kaḡḡisi wu be tiiti le, “Wi wu ntiife, kwe weki ye le yi dḡḡḡ bee ni ḡ

te boo ke ni?” 39 Jiso kaḡḡi, waḡ kiḡḡḡḡḡ kilu, tee li dḡḡḡ li le, “Chike nshiḡḡ.” Kiḡḡḡḡḡ kilu biee ki chike, bintsii se dεḡ ni nshiḡḡḡ. 40 Bii li bḡḡḡ bee be kintutu laa, “Ne chendi la? Ne mεεḡ ki geε ke shḡḡ li mi-i ke ni?” 41 Be kemε chεne, se be yeti bebe laa, “Wuni wi nuuḡ niḡ, wu kiḡḡḡḡḡ mḡo dḡḡḡ wuki li wuu?”

5 Jiso bee bḡḡḡ bee be kintutu-u lenchi libe chilū be bo liwiḡ, kimbe ki beniiḡ be Jerasene-ε. 2 Si tē buti le ḡḡo-o le, bee wumu wu fiana yi tii tē ḡweki be mwe, ε wu bo le dḡḡḡ yi be tē diyi beniiḡ le-e. 3 Wi wulu tē tsiḡḡ le dḡḡḡ yilu-u. Wi tē nuuḡ ye lu wu nuuḡ mḡo kaḡḡ wu be be ncha ke. 4 Kiḡḡa ḡḡe tē nuuḡ ε be geε wu li bemfḡḡḡ-ε, be kaḡḡ tsarḡ yee be bencha, soome bencha belu, shaanshe bemfḡḡḡ belu. Wi tē nuuḡ ye lu wu nuuḡ mḡo kemε li wuu ke. 5 Wi wulu tē shiiḡ denḡḡi le dḡḡḡ yilu-u buti michi li berḡḡḡḡ-ε butuu be fenshaarḡ, dzeḡḡḡ, kwaashi yi yee li ta-a. 6 Le ḡḡḡ Jiso mεεḡ mfiḡḡ, lete be torḡ nḡḡ wu limfwe, 7 dzaḡḡ lewe le, “Jiso ḡwanε Nyo, Nyo yi nuuḡ Kikoo ki Bieε Bichu-u, ḡ weki la li mi-i? Nleḡḡḡ we li bukoḡḡ bu Nyo-ḡ le kiḡḡ ḡ ni nye ḡḡe li mi-i ke.” 8 Tē tiiti le, kife Jiso bee saa wu dzaḡḡ le, “Fiana yi tii yini, boche li wi wuni.” 9 Jiso se bii li wuu laa, “Bukoḡḡ bwo nuuḡ le noo.” Tuu le, “Bukoḡḡ bwerḡ nuuḡ le kiyarḡ, kife tē yarḡ ḡḡe.” 10 Le tuu le, bḡseyi soḡḡ bḡ li Jiso le kiḡḡ ni koḡḡ be be kimbe kilu ke. 11 Fi tē nuuḡ le ε kintutu ki nḡḡa ki dḡḡḡḡ le tē jii biee li mbεme wu ḡḡḡḡḡ-ε fe. 12 Fiana yi tii yilu leke Jiso le, “Tuumi bee nuuḡ li dḡḡḡḡ yeε, tē le li yi-i.” 13 Jiso berḡ. Fiana yi tii yilu bo li wi wulu-u, yi geεḡ yi le li dḡḡḡḡ yilu-u. Kintutu ki dḡḡḡḡ le kilu tē nuuḡ si benchuki befe. Yi lete, yi bḡḡ li mbεme weε, yi seri le libe-ε yi kwiye. 14 Beniiḡ be tē kiichi dḡḡḡḡ yilu se dza fe, be kifi, be geεḡ be tee ntorḡ wulu li bito-ḡḡ mḡo li bintsii bi fe-e. Beniiḡ tē wuki, be buti be bεε le be ḡḡḡḡ fiee fi tē keti. 15 Le be be fe Jiso tē nuuḡ, be ḡḡḡ wi wu kiyarḡ ki bḡḡḡ be kiḡḡḡḡḡ-i tē shiiḡḡ be ḡweki be wu we, ε wu shee fe, wu lii ndu, bufii bwεε kaari bu to tsaḡḡ. Be cherḡ ḡḡe. 16 Beniiḡ be tē ḡḡḡ fiee fi tē ka, se tiiti si fi tē ka be wi wulu mḡo kintutu ki dḡḡḡḡ le kilu. 17 Le be woo le, be leke Jiso le dza li kweεḡ wu bee. 18 Le Jiso ni lii le ḡḡo-o, wi wu bḡḡḡ be kiḡḡḡḡḡ-i tē bo li wuu bwiḡ we bechi leki Jiso le bee wu ni be giḡḡḡi. 19 Jiso faḡḡ, tee li wuu le, “ḡ giḡḡḡḡ nuuḡ fekuuḡ, ḡ geεḡ ḡ tee li beniiḡ bo-o fiee fi Taa fe li we-ε, be si wu kḡḡ ḡ nshiḡḡḡ be we.” 20 Se nuuḡ le, wi wulu tē dza geεḡ, denḡḡi li kweεḡ wu be teenyi le

Bitonj bi Yoofi wɛɛ kwikwi, tiiti fiee fi Jiso fɛ li wuu. Beniinj tɛ wuki, be tɛti maa. **21** Jiso tuu kaari lenchi lɛ ɲɔ-o gɛɛɲ luwiɲ lɔɔ nuuɲ li libɛ lichinj, kintutu ki beniinj lɛ tuu ki banche fɛ. **22** Tɛ Kikoo wu yih yi nleke li Nyɔ-ɔ wumu tɛ dza bɛ fɛ, bukoonj bwee nuuɲ le Jairos. Le ɲɛɲ Jiso, gɛɛɲ we wu limfwe, **23** bɔsɛyi sungi bɔ li wuu tiiti le, “ɲwanɛɲ wu kweɛɲ wu bwi wɛ lɛ kwe wa. Mintemii, bɛ ɔ koɲ li wuu tɛmi kii ni kwi.” **24** Jiso se dza bee wu gɛɛɲ, kintutu ki beniinj lɛ banche ki biki ki fachi Jiso. **25** Kweɛɲ wumu tɛ nuuɲ li kintutu kilu-u linti, ɛ wu goɲ bɛ chigoɲ chi mfi wu ɲɛnɛ-ɛ biya yoofi ntso bife. **26** Tɛ fiɔɲɲ ɲge li beniinj bɛ ntɛsi-i, biifi fiee fichu fi tɛ kɛmi, biee se biiti bi giɲɲi bu limfwe-e. **27** Si tɛ woo kii Jiso, biee lɛ wuu jɲɲ li kintutu kɛɛ linti, koɲ li ndu yee, **28** kifɛ tɛ tee li shɛɲ yee li le, “ɛ mi ɲkoɲ nɛɛ mɔɔ nuuɲ li ndu ye kwaa, kɛ mi ntɛmɔɔ.” **29** Si tɛ koɲ lɛ, mfi wu ɲɛɲɲɛ we biee wu ma mfwaa mumkpaɲ. Kweɛɲ wulu woo tɛ li yi yee li le, wu tɛmɔɔ. **30** Jiso woo li yi yee li le, bunga bo bwɛɛ li wuu, fiiki yi mfwaa mumkpaɲ, bii li beniinj li laa, “ɛ noo wu koɲ li ndu yɛɛɲ?” **31** Bɔɔɲ bee bɛ kintutu tuu li wuu le, “ɔ ɲɲɲi yɛ si kintutu ki beniinj lɛ fachi wɛ, ɔ tuu ɔ biiti wi wu koɲ li wɛ-ɛ ni?” **32** Jiso ba bichi kenini le ɲɛɲɲɛ wi wu koɲ li wuu. **33** Nɛɛɛ si kweɛɲ wulu tɛ kɛɛ fiee fi ka bɛ wu, biee bɛ, chendi, kɛɛti, tonj nɲɲ li Jiso limfwe tee chɛɛɲ we kwikwi li wuu. **34** Jiso tee li wuu le, “ɲwanɛɲ, shɛɲ yɔɔ gɛɛ li mi-i, fɛ yɛɛ ɔ tɛmi. ɔ giɲɲi buɲɲ. Chigoɲ cho ma chɛɛ kituɲ.” **35** Nɛɛ si Jiso tɛ mɛɛɲ yeti li kweɛɲ wulu-u lɛ, beniinj bamu fɛsi ɛ bɛ dza fɛ Jairos kuɲ wu tɛ kikoo ki yih yi nleke li Nyɔ-ɔ wɛ, bɛ tee li wuu le, “ɲwana mɛɛshɔɔ. ɛ la fi ɔ fiɲɲisi Wi wu Ntiifɛ?” **36** Si bɛ tee lɛ, Jiso woo, se nuuɲ le, tɛ fɛ kɛɛ mɛɛɲɔ ki woo kɛ, tee li Jairos lɛ, “Kiɲɲ ɔ ni ɔ chendi kɛ, gɛɛ shɛɲ ya nuuɲ li mi-i kwaa.” **37** Bɛ ba bɛ ɲɲiɲɲi, Jiso mɛɛɲ ki bɛɲ lɛ wumu biee wu kɛ, fuki Pita bɛ Jeɲɲ mɔɔ Joɔɲ wu ɲwaani Jeɲɲ nsɲɲ. **38** Lɛ bɛ gɛɛɲ bɛ fɛsi fɛ Jairos kuɲɲ, Jiso ɲɛɲ si beniinj yeti fɛ bɛ kwe. **39** Lɛ li yih, bii laa, “Nɛ dii, nɛ fiɲɲisi bintsii ni kii la? ɲwanɲ wulu mɛɛɲɔ ki kwi-i kɛ, liitɔɔ bu lefu.” **40** Bɛ kee wu bu kefu. Dza buu beniinj bechu lɛkuɲɲ, dzo nuuɲ tɛ ɲwanɲ bɛ ni ɲwanɲ mɔɔ beniinj bee bɛ kintutu-u bɛ bɛtɛtu baa, bee bɛ lɛ bɛ gɛɛɲ fɛ ɲwanɲ wulu tɛ gimi. **41** Kɛmɛ ɲwanɲ wulu li kibɛnɛ-ɛ, yɔ lɛ jɛ yi bee le, “Talita kum!” Fi nuuɲ le, “ɲwaakweɛɲ, n'yɛtɔɔ li wɛ-ɛ, dza wɛ.” **42** Mfwaa mumkpaɲ, dza wɛ dɛɲɲi. ɲwaakweɛɲ wulu tɛ nuuɲ biya yoofi ntso bife. Lɛ bɛ ɲɛɲ lɛ wa tɛ bɛ. **43** Jiso chiinɛ li bee mkpaɲ lɛ,

kiɲɲ bɛ ni fɛ wi kɛɛ fiee fi bee fi nuuɲ kɛ, se tee lɛ bɛ nyɛ wu fiee ji.

6 Jiso tɛ dza fɛ, bee bɔɔɲ bee bɛ kintutu-u gɛɛɲ li kitorɲ kee li. **2** Lɛ ni nuuɲ jobɛ chibee chi bɛshiinshi, gɛɛɲ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ bechi tiifi beniinj lu. Beniinj ɲgeɛ bɛ tɛ wuki si tiifi, wa tɛ tii bɛ. Bɛ tuu bɛ dza bɛ ɲjanji bɛ tiiti le, “Wi wuni laanche bini bieɛ nuuɲ fɛɲ? Wu dzo buni bufii fɛɲ? Wu gɛ ɲɲ se feti bini biɲkoofɛyi bi bieɛ lɛ? **3** ɛ nɛɛ wu, wi wu keendi biti wu nuuɲ ɲwanɛ Maariya ni? Nuuɲ nɛɛ ɲwaani Jeɲɲ bee Joɛ mɔɔ Judas bee Simu ni? Mɔɔ bɛɲwaani bɛ buɲkɛɲ nuuɲ nɛɛ fɛni bɛ bee ni?” Si bɛ tee lɛ bɛ faɲɲ wu. **4** Se nuuɲ lɛ Jiso tɛ tee li bee le, “Bɛ ti guundi ntomfɔɲ wu Nyɔ li bintsii bichu. ɛ nɛɛ li kweɛɲ wɛ-e li kwaa bɛ li kini kee li, mɔɔ li wuu yih, li bɛ ti guundi yɛ wu kɛ.” **5** Si bɛ tɛ faɲɲ Jiso lɛ, fi yaa wu fɛ nuuɲ tuu fɛ biɲkoofɛyi bi bieɛ lɛ fɛ ɲge, fuki nɛɛ lɛ tɛ koɲ li beniinj bɛ chigo-ɔɲ ɲɲɲ bɛ tɛmi nsɲɲ. **6** Fi yaa wu fɛ bɛ tɛ mɛɛɲ ki gɛɛ kɛ shɛɲ li wuu kɛ. Jiso dza fɛ dɛɲɲi li bitonj bi fɛ-e, tiifi beniinj. **7** Dza teenj bɔɔɲ bee bɛ kintutu-u bɛ yoofi ntso bɛfɛ baa, tundi bɛ lɛkuɲɲ bɛfɛ bɛfɛ, nyɛɛ bunga li bee bu buushe fiana yi tii li beniinj li lu. **8** Lɛ ni tundi bɛ tee lɛ kiɲɲ bɛ ni dzɔɔ fieɛ fuki kimbaɲɲ siɲ kɛ. Kiɲɲ bɛ ni dzɔɔ bieɛ biɲɛ kɛ. Kiɲɲ bɛ ni dzɔɔ babi, kɛ kwa li bitsaa bi bee kɛ. **9** Lɛ bɛ liishe bikpɔ, se nuuɲ lɛ kiɲɲ bɛ ni chuume biɲkoɲ bi fɛɛtu kɛ. **10** Se tuu tee li bee le, “Mfi wu nɛ gɛɛɲ li kito-ɔɲ, nɛ lɛ li yih, nɛ tsiɲɲ lu gɛɛɲ bo jobɛ chi nɛ dzɛti fɛ. **11** ɛ kitorɲ kimu faɲɲ lɛ ki fii yɛ bɛɲ kɛ, mɔɔ lɛ ki wuki yɛ fieɛ fi nɛ tiiti kɛ, nɛ dza fɛ, mfi wu nɛ dzɛti lɔɔ nɛ kache kibonj ki li bikaa bine-ɛ, lɛ fi doonche fieɛ fi bɛ mɔɲ.” **12** Nɛɛɛ, bɛ dza bɛ gɛɛɲ bɛ fɛɲɲisi lɛ beniinj fiiki shɛɲ yibe. **13** Bɛ tuu bɛ buushi tɛ bɔɔɲ bɛ biɲkundi-i ɲge li beniinj li, bɛ tsiti beniinj bɛ chigoɲ ɲge bɛ mɛɛɲ, bɛ wɔnchi bɛ. **14** Lɛ Mfɔɲ Hɛrɔ woo ntonj wu kii Jiso, si beniinj tɛ wuki bukoonj bwee li bintsii bichu-u, beniinj bamu tiiti le, “Jiso wuni nuuɲ Joɔɲ Nlisulidzɔɔ wu tɛ kaari wu bo li kwe-e. Fiɛɛ fieɛ fi feti se kɛmi bunga bu fɛɛ bieɛ bi koofi yi bini ni.” **15** Bamu tiiti le, “ɛ ɛlaja wu tɛ kaari wu bɛ.” Bamu le, “ɛ ntomfɔɲ wu Nyɔ wumu si bɛ lindɛɛri.” **16** Lɛ Hɛrɔ woo bieɛ bini ni, tee fieɛ le, “ɛ Joɔɲ Nlisulidzɔɔ, wu ntɛ ɲka kikoo kee wu kaari wu bo li kwe-e.” **17** Hɛrɔ tɛ tonj beniinj bɛ gɛɛɲ bɛ kɔɔ wu, bɛ kaɲ bɛ bɛɲɛ wu li yih yi ncha-a, kii Heroja wu kweɛ Fili wu ɲwaani Hɛrɔ, wu Hɛrɔ tɛ dzo li kwɛsi-i. **18** Joɔɲ tɛ fɛɲɲi tiiti li wuu le, “Nchi mɛɛɲ ki

berj ke le wi dzoo kwee nyaani si kwesi ke.” 19 Si Jooj tẽ tee le, Heroja gee wu le shẽj, weki le wo wu, le fi ni fi nuuj ni, se nuuj le tẽ kemi ye dze ke, 20 kife Hero tẽ chendi Jooj le e wi wu waaj tuu nuuj tẽ wi wu Nyoo. Se tuu njaj le kiinj be ni wo wu ke. Mfi wu Hero tẽ shiinj yiki fiee fi Jooj tiiti, shẽj yee wesini njge, se nuuj le tẽ kongisi nẽe le ni yiki fiee fi tiiti. 21 Dze tẽ dza yi yene li Heroja-a, jobe chimu chi Hero tẽ feti tsonoo bee bete kweej maa bikoo bi nchi-i maa beniiij be naja be naja be Galilii, le kimi jobe chi be tẽ bie wu. 22 Njwane Heroja wu kweej le bwache bine, chi dzooj fe Hero bee beniiij bee be tsonoo. Se tee li njawj wulu le, “Bii fiee fiao kongisi, mfenyo lu.” 23 Se tuu chini tee le, “Doo bii maa nuuj la li mi-i le, maa nuuj kingate ki kweej we-ey, ke ngii nye we.” 24 Njawj wu kweej wulu se bo geej bii li ni-i laa, “Ntee le mfenye mi be la?” Ni se tuu le, “Gene o tee le be nye we kikoo ki Jooj Nlisulidzoo li.” 25 Se baka to lijij mfwaamumkpaaj, tee li Mfoj Hero le, “Njwekoo le o nye mi kikoo ki Jooj Nlisulidzoo li deeni fe kintekẽ-e.” 26 Mfoj woo le, yi kwi wu njge. Se nuuj le, si tẽ chini limfwe li beniiij be tẽ nuuj fe tsonoo-o, tẽ weki ye le tuu fiiki je ye yi bee tee li njawj wulu-u ke. 27 Se biee toj nchindaa we mfwaamumkpaaj le geej be be kikoo ki Jooj le. Geej li yih yi ncha-a, ka kikoo ki Jooj le, 28 Be be ki fe kintekẽ-e, be nye li njwaakweej wulu-u. Fi, bo geej nye li ni-i. 29 Le baa be kintutu-u be Jooj le wuki le, be geej be dzo gwini chi Jooj le be diyee. 30 Baa be ntoj be Jiso tẽ dende be kaari be to lijij le wuu, be tee wu biee bichu bi be tẽ fe, be bi be tẽ tiifi beniiij lu li wuu. 31 Se dza tee li bee le, “Be yeej, berj berj tẽ geej fe kintsii ki beniiij nuuj ye fe ke-e, te fufe niij.” Tẽ tee le kife beniiij njge tẽ be fe be tẽ nuuj, bamu tẽ be, bamu karisi. Be tẽ kemi ye dze yi be nuuj maa be ji biee ke. 32 Bee be le le ngo-o be cheekiyi, be geej fe kintsii ki beniiij tẽ nuuj ye fe ke. 33 Se nuuj le, beniiij njge tẽ njaj nẽe be si be giingji, be kee be, be dza li bintsii li bichu be letini be giingji be soomi be limfwe. Le be geej be fesi fe, Jiso bee baa be kintutu-u se fesi tẽ. 34 Le bo le ngo ni feeshi li buka, njaj kintutu ki beniiij le turi fe ni mamama, nshiinj koo wu be be, kife be tẽ nuuj si nshooj yi nuuj ye be kinkeiche ke. Se bechi tiifi be, tiifi be biee njge te. 35 Le jobe bechi chi ni chi sechi, baa be kintutu-u kiingji li wuu lichij, be tee li wuu le, “Feni fee febuka mfi geej kitunj, 36 gee beniiij bani be geej li bito-oj be bela be tseketsẽke, be go biee bi bee baje.” 37 Se

nuuj le Jiso tuu fiee le, “Berj kibee nye yeej be fiee be ji.” Be bii li wuu laa, “O weki le te gooj bedanali gii fee te go biee bije lu, te be te nye li bee ni?” 38 Jiso bii li bee laa, “Ne kemi baa bible bime? Gene yeej ne biche.” Le be geej be biche, be tee le, “Tsee yi bible yee shij be nsuuj fietu.” 39 Jiso se tee li baa be kintutu le be tee le, beniiij belu shee ye li bintutu-u li bintutu-u, li ntsee li. 40 Le beniiij belu shee ye fekwiiij li bintutu-u gwii gwii li bamu mbaanshiij mbaanshiij. 41 Jiso fi tsee yi bible yi shij yee be nsuuj yi fietu yee, biche liwe, nye kiyoo ni li Nyoo-o, booye nye li baa be kintutu-u, be gache li beniiij belu-u. Se gache te nsuuj yi fietu yee li be bechu-u. 42 Beniiij bechu ji be fuke. 43 Baa be Jiso be kintutu-u banche mupke mu bible mwee be binke bi nsuuj le biee, bi yise benkaa yoo fi ntsoo bife. 44 Beniiij be tẽ ji bible bilu te nuuj bunij kwaa benchuki betiinu. 45 Jiso se tee li baa be kintutu-u le be le le ngo-o be saa be geej limfwe Besaida le she yesi beniiij belu be ni be kuuki. 46 She yesi be, dza yee li njume-e, le leke li Nyoo-o. 47 Le lekuuj jin, e ngo wulu tẽ nuuj dzoo kintikinti kitunj, Jiso meej nẽe libuka wuu mbiij. 48 Njaj si baa be kintutu-u gwenini be ngo wu chefe, kife mbaandze tẽ be dze limfwe fieti wu. E tẽ nuuj si le njori le se dza be fe bee, denji li dzoo li liwe. Tẽ be weki le ka li bee lichij. 49 Le be njaj si denji li dzoo li liwe, be beechi le e njkuubee. Be waj lewe, 50 kife be bechu tẽ njaj wu jaaj koo be. Mfwaamumkpaaj, Jiso yo li bee, tee li bee le, “Keme yeej shẽj, e mi. Kiinj ne ni chaj ke.” 51 Si wu tee le, se le shee le ngo-o bee be, mbaandze wulu biee wu chike. Be njaj ni, bimfimu wonde be ni kataraa, 52 be ti meej ki kee ke te fiee fi tsee yi bible yee tẽ doonchi kii Jiso ke kife be tẽ meej ki gwiye ke shẽj yi be ke. 53 Le be lenchi libe be bo kimbe ki Jenesare, be shije ngo li njgeme yi dzoo li. 54 Le be bo le ngo-o, beniiij kee Jiso mfwaamumkpaaj, 55 be bechi be letini be giingji li bitoj bi fe bichu-u, be busi beniiij be chigo-oj, be tuuti beniiij be chigo-oj fe bida-aj fe kintsii kichu ki be woo le Jiso we fe. 56 Kintsii kichu ki Jiso geej fe, maa nuuj fe kintsii li maa nuuj fe kito-oj, maa nuuj libuka, beniiij giki beniiij be chigo-oj fe beniiij ti taashi. Mfi wu Jiso ketoo, be leki le gee be koj maa nuuj li wojoj wu ndu yee. Wi kwikwi wu tẽ kundi, tẽ temi.

7 Jobe chimu Befarasii be beniiij bamu be tẽ tiifi benchi be Nyoo-o dza Jerosalej be be be banche li

Jiso-o lichirj. 2 Be dza be ɲeɲ bɔɔɲ be kintutu-u be Jiso-o bamu jii biee tsarj tii, fi nuurj le be ti mɛɛɲ ki tsootse ke tsarj ke. 3 Befarasii mɔɔ Bejuu bechu tɛ biki nuurj ntse wu kwɛɛɲ wu be tee be bee be ɲkosi, le nuurj wi tɛ ji biee fuki fɛ mwe tsootse tsarj nɛɛ si be tɛ shiirj be tsootsi nsirj ke. 4 Le nuurj wi tɛ ji tɛ fiee fɛ mwe koo fɛwan fuki fɛ wu tsootse bikaa be tsarj yee le dze yi lu nsirj ke. Be tuu be feti biee bimu bi ntse wu kwɛɛɲ le ɲge, si ntsootse muka be bibɛɛɲ mɔɔ shɔɲ. 5 Befarasii be beniirj be tiifi benchi belu tɛ bii li Jiso laa, “E kii la fi bɔɔɲ bo be kintutu biki yɛ ntse wu kwɛɛɲ wu betaa bɛɛɲ be ɲkosi ke? E kii la fi be jii biee tsarj tii?” 6 Jiso tuu li bee le, “Esaya ntomfɔɲ wu Nyɔ tɛ tee chɛɛɲ kii berj le nɛ baa beniirj be nimi-i. Nɛ feti baa nɛɛ nuurj fiee fi be tɛ tsɛɛ, Nyɔ tiiti le, ‘Beniirj bani guundi mi nuurj be bimfimu, shɛɲ yibe nuurj mfiirj li mi-i. 7 Be guundi mi nuurj li yee li, kifɛ be dzeti biee bi beniirj beechi, be tiifi le e je yɛɲ’. 8 E nɛɛ le si nɛ chiirigi baa benchi be Nyɔ-o, nɛ kichi nuurj be beniirj gɛɛ.” 9 Jiso se tee li bee le, “Nɛ gbɛngi nɛ kii faɲu benchi be Nyɔ-o le se nɛ ni nɛ biki nuurj bɛɛ. 10 Fi fiee e mɔɔse tɛ tee le, ‘Yooki chaa bee na.’ Tuu tee tɛ le, ‘E wi gaa tee kɛ ni, be wo mwe dududu.’ 11 Se nuurj le, nɛ tiiti baa fine le, ‘E wi dza wu tee li tee li kɛ li ni-i le fiee fi bee nuurj wu fi tee kɛ ni lu, le fiee filu to fiee Kɔɔɔɲ,’ fi nuurj le fi to fiee fiee fi Nyɔ-o, 12 kɛ mɛɛɲ yɛ berj le dzɔɔ fiee filu fi tee kɛ ni lu kɛ. 13 Nɛ feti baa le, nɛ feti je yi Nyɔ tuu fiee fi yee kii ntse wunɛ wu kwɛɛɲ, wu nɛ tiifi beniirj lu. Biee bimu se biee tɛ lu ɲge si bini bi nɛ feti.” 14 Jiso dza tuu teenj beniirj le be bɛ, tee li bee le, “Berj bechu yike yɛɛɲ nɛ woo fiee fi ntiiti, nɛ kɛɛ buɔɲ. 15 Fiee fimu nuurj yɛ lu lɛkuurj fi nuurj fi le li wi-i fi liibi wi kɛ. E fiee fi buti li wi-i, fi nuurj fi liibi wi. [16 Wi wu kɛmi bintoɔɲ le woo, mwe woo.”] 17 Jiso shɛ beniirj belu, le li yih, bɔɔɲ bee be kintutu-u bii li wuu kii ɲgargaa chilu. 18 Tuu li bee le, “Nɛ kii yɛ biee tɛ ni? Kɛ nɛ kii yɛ le fiee fichu fi wi lisi le wuu wa nuurj tɛ biifi wu kɛ ni? 19 Fi nuurj le, kifɛ fi ti lii yɛ le fi gɛɛɲ nuurj li shɛ-ɛɲ kɛ, fi sɛchi nuurj le shɛɲ, fi se dɛndɛ fi bo.” (Si Jiso tɛ tee le, fi se nuurj le biee bije bichu biee waɲɲ.) 20 Tuu gɛɛɲ limfwe tee le, “E fiee fi buti li wi-i, fi bifisi mwe, 21 kifɛ biee bichu bibifi bi wi feti dzeti nuurj li shɛɲ yee li. Biee si bembeeche be bifi, kii bukwɛɛ, n'yɛ buyi, ɲ'wo wi, ɲgimu be kwɛɛ wi kɛ nyume wi, 22 nsɔmfu biee, ɲkɛmɛ tee chi bifi mferu kimfi, mferu nyɛɲ, ɲkɛmɛ shɛɲ yi yɛɛti, mɛɲkoɔɲ mɛ beniirj le mɛ

bifise, ntsakise yi mɔɔ n'yoomfɛ kiyoome. 23 Biee bibifi bini bichu dzeti nuurj li shɛɲ yi wi-i bi se bifisi mwe.” 24 Jiso tɛ dza fe, gɛɛɲ kimbe ki Tayɛ be Sido-ɔɲ. Le gɛɛɲ le, le li yih, tɛ wɛki yɛ le wi kɛɛ le wɛ lu kɛ. Se nuurj le, beniirj tɛ tuu be kɛɛ. 25 Kwɛɛɲ wumu tɛ nuurj fe fiana yi tii tɛ nuurj li ɲwani wu kwɛɛɲ li. Mfwaa mumkpaɲ si tɛ woo kii Jiso le, se be wɛ li bikaa biee li. 26 Kwɛɛɲ wulu tɛ nuurj wi wu Griɲ, tɛ nuurj yɛ wi wu Juu kɛ. Be tɛ bie wu Fonisha li kwɛɛɲ wu Silia. Si tɛ wɛ le, lɛkɛ Jiso le buu ɲwane kɲkundi wulu li ɲwani wɛɛ. 27 Jiso se tuu li wuu le, “Gɛɛ be saa be nyɛkɛ bɔɔɲ, kifɛ fi mɛɛɲ ki dzɔɔɲ kɛ le be dzɔɔ bijine bi bɔɔɲ le be lɔɲ li bwi kɛ.” 28 Kwɛɛɲ wulu se tuu li wuu le, “E chɛɛɲ baa wɛɲ. Se nuurj le, bɔɔɲ ti bɛɛ e be ji biee bwi bɔɔɲyi muke mu weyi fekwiiɲ.” 29 Jiso se tee li wuu le, “Kii fiee fɔɔ tuu fini, ɔ nuurj ɔ gɛɛɲ fio, ɲwane kɲkundi wulu bee chine li ɲwana kiturj.” 30 Kwɛɛɲ wulu dza giirigi fɛ wu kuurj, gɛɛɲ ɲɛɲ ɲwani gimi fɛntaa e ɲwane kɲkundi wulu bo kiturj. 31 Jiso dza le kimbe ki Tayɛ-e, ka Sidoɲ ka kimbe ki Bitɔɲ bi Yoofi-i, to dze le Libɛ chi Galilii. 32 Beniirj bamu tɛ dza be bɛ be wi wumu nuurj kinchiinchii tɛ kii yɛ n'yɔru kɛ. Be lɛkɛ Jiso le gɛɛ tsarj yee li wuu bwiɲ, wɔnche wu. 33 Jiso se dzɔ wu bee wu bo li kintutu linti bebe. Gɛɛ tsarj yee li bintoɔɲ bi wi wulu, kwiye budii, kɔɲ li nimi chi wi wulu be bu, 34 biche liwe, shɔɔɲ, kweɛɲ li wuu le, “Efata,” fi nuurj le, “Gwiye.” 35 Bintoɔɲ bi wi wulu se gwiye mfwaa mumkpaɲ, nimi chee fuute, bechi yeti buɔɲ. 36 Jiso chiinse li beniirj li le kiirj be ni tee li wi-i kɛ. Se nuurj le, si tɛ chiinsini le, tuu to nuurj fiee fi be yaki be giirigi be fi limfwe limfwe. 37 Bimfimu tɛ wondini beniirj ɲge. Be njanji, be tiiti le, “Jiso kii mferu biee bichu buɔɲ. Feti binchiinchi wuki biee, bibere yeti.”

8 Nɛɛ li jo yɛɛ, kintutu ki beniirj le tuu ki be ki turi ni mamama. Fi se nuurj le be tɛ kɛmi yɛ fiee fije kɛ, Jiso teenj bɔɔɲ bee be kintutu tee li bee le, 2 “ɲkɛmɔɔ nshiirj fɛ kintutu kini-i, kifɛ be nuurj baa tɛɛ be jo taa, fiee fi be nuurj be ji se mɛɛɲ yɛ lu kɛ. 3 E mi nchine le be ni be giirigi li belɛ be bee, be gɛɛɲ be kwiye be dzeɛɲ le dze, kifɛ bamu li bee linti dza baa mfiirj.” 4 Bɔɔɲ bee be kintutu tuu le, “Wi gii dzɔɔ biee bije libuka luni fɛɲ bi nyɛkɛ ɲwaani bani beniirj lu?” 5 Se bii li bee laa, “Nɛ kɛmi baa tsɛɛ yi bibe le bi mɛ?” Be tuu le, “Yi yɛɛ mfoɛnyaɲ.” 6 Jiso se tee li kintutu ki beniirj le kilu le ki shee yɛ fekwiiɲ. Ki shee yɛ, dzɔ tsɛɛ

yi bibe le yi mfomenyaan yee, nye kiyooni li Nyo-o, booye, nye li baa bee be kintutu-u le be gache li be-e. Be gache. 7 Be tẽ kemi te munsuru mumu niij kwaa. Se tuu dzo te, nye kiyooni li Nyo-o, tee le be gache li beniij belu-u. 8 Wi kwi ji fuke. Be banche munke mu tẽ she, mu yise benkaa mfomenyaan. 9 Beniij be tẽ ji tẽ nuu si benchuki benee. 10 Se chine be le be ni be kooyi. Le le ngo-o mfwa mumkpan bee baa bee be kintutu-u dza be geen bimbe bi Dalmanuta. 11 Befarasii dza be be fe Jiso-o, be bechi bitechine be wu, be tee le fe fiee fi doonchi bunga bu dzeti liboo. Be tẽ tiiti le le be monche wu. 12 Jiso se shaonshe nge, tee le, “Kingake kini weki fiee fi doonchi bunga bu dzeti liboo le be fe la lu? Ntee ben cheen le kingake kini nuu tẽ nge fiee ke.” 13 She be, se kaari tuu le le ngo-o, lenchi geen liwiji lumu la. 14 Jiso tẽ giingi le e baa bee be kintutu-u daaye le be dzo kibe, be tẽ kemi nee nuu tsee mumkpan kwaa le ngo-o. 15 Se tuu tifi be tiiti le, “Ne dzeti yeen, mfi kii kishee ki Befarasii maa ki Hero-o.” 16 Baa bee be kintutu-u bechi be yeti be be kii fiee filu, be tiiti le, “Tiitoo kii kishee kini ni kife te meen baa ki keme ke kibe le ke.” 17 Jiso kee fiee fi be tiiti kii fi, bii li bee laa, “Ne tiiti kii kibe le ki ne kemi ye ke kii la? Ne meen baa ki nge ke biee, maa le ne kee biee ke ni? Fi nuu le bufi bunee meen bwee saa ki gwiye ke ni? 18 Ne kemi lii ne te nge biee ke ni? Ne kemi bintoon ne te woo biee ke ni? Ne kiimi ye biee ke ni? 19 Mfi wu nte mbooye tsee yi bibe shiij beniij benchuki betiinu ji, ne tẽ banche biijke bi tẽ she bi yise benkaa be me?” Be tuu le, “Yoofi ntso befe.” 20 Tuu bii li bee laa, “Kii tsee yi mfomenyaan yi beniij bee be ji benchuki benee, ne bee ne banche biijke bi she bi yise benkaa be me?” Be tuu le, “Mfomenyaan.” 21 Se bii li bee laa, “Ne meen baa ki kee ke biee ni?” 22 Jiso bee baa bee be kintutu-u tẽ lenchi be bo Besaida, beniij bamu be be kinyee kimu le wuu be leke le kooji li ki-i le wonche ki. 23 Jiso keme ki li kibene-e, dzo ki bee ki bo li kitoon kilu-u. Kwiye budii li lii yi ki-i, gee tsan li ki bwiij bii li ki-i laa, “O nge baa biee ni?” 24 Kinyee kilu tsaaki lii liwe, ki biche ki tee le, “Nge baa beniij jibi jibi be denji be nuu si biti.” 25 Jiso tuu gee tsan li lii yi wi wulu-u, mwe biche fwiij, lii yee woo, nge biee bichu bujoo. 26 Jiso se tee li wuu le, “O giingi fio fekuu, si o giingi le kiij o ni tuu o le li kitoon ke.” 27 Jiso bee baa bee be kintutu-u dza fe be giingi li bitoo bi kimbe ki Kasaria Filipi. Le be ni be giingi, se bii li bee laa, “Beniij kwenji le nuu noo?” 28 Be tuu le,

“Beniij bamu kwenji baa le e we Joo Nlisulidzo, bamu le Elaja, bamu se kwenji le o nuu ntomfon wu Nyo wumu.” 29 Se fiiki bii li bee laa, “Ne kwenji fine le nuu noo?” Pita tuu le, “O nuu Kinsofu ki Nyo tẽ kaache.” 30 Jiso chiinse li bee le kiij be ni maa be tee fini li wi kii wu ke. 31 Bechi tiifi baa bee be kintutu-u tiiti kii yi yee le, “Nwanewi kemi le nge bumfa nge, beniij be saki kwenji be bete muntofi be nge be nge maa beniij be tiifi benchi be Nyo-o se faan wu. Be gii be wo wu, ke bo jo taa kaari bo li kwe-e.” 32 Tẽ tiiti biee bini li bee ni gbanaa. Pita se dzo wu bee wu cheeki, bechi wami wu li fiee filu-u. 33 Jiso fiiki yi, biche baa bee be kintutu-u, waji Pita tee le, “Dza mi lii Satar! O lemi ye le kimbe ki Nyo-o ke. O lemaa nuu le ki wiwoon.” 34 Se teen kintutu ki beniij le be baa bee be kintutu-u, tee li bee le, “E wi weki le ni biki mi, ke kema le faan yi yee, too kinta kee se biee mi. 35 Ne kee le wi wu bachi ntse we kii ni la, ke gii nee lee wu. Se nuu le, wi wu lee ntse we kii mi maa kii nton wu dzen ke banchoo ntse wulu bu banche. 36 E be banche nshe yini chichi be nye li wi wu ji, wu tuu wu lee ntse we, mben wulu ni nuu la? 37 Fiee fi wi nuu go fiana yee lu nuu la? 38 Ne kee le e wi kemi buya bu biee ye mi maa je yee lenti le kingake ki bifisi biee kii-i ke we si wi wu chiingi li nyumi ke kwesi tuu buti jii bukwee le kuu, mwe kee le Nwanewi gii naa keme buya be mwe te mfi wu kaari wu be le bunoo bu Tee le be benchindaa be Nyo be wuti.”

9 Jiso tuu tee li bee le, “Ntee ben cheen le, beniij bamu lemi baa feni be nuu tẽ naa woo kintsi ki kwe-e fuki fe be nge bumfon bu Nyo-o si bu bee be bunga bu buu nsij ke.” 2 Le jo ka busoo, Jiso dzo Pita bee Jeen maa Joo bee be miri be geen li nkume wumu wu ngeenji li, be geen be nuu fe bebe. Be dza be nge si mfise yi Jiso fiiki le be lii, 3 ndu yee neen, yi mienini yi yeki si nuu wi tsootse laankwiij yi neen. 4 Be dza be nge si Elaja bee Maa buse, be yeti be Jiso. 5 Pita se dza tee li Jiso-o le, “Wi wu ntiife wu nyoo, fi dzo fide si te baa feni ni. Gee te gwan bigoonu biteetu, kimu ni ki nuu ko, kimu ki Maa, kimu se ni ki nuu ki Elaja-a.” 6 Tẽ tiiti le kife jaan tẽ koo be nge te tuu le kee fiee fi nuu tee ke. 7 Ne si tẽ meen yeti le, kiku dza ki shee ki baanyee be, je se yo li kiku kilu linti le, “Wuni nuu Nwanewi wu shen. Ne wuki yeen li wuu.” 8 Le be tuu bichi la, be ti meen tuu ke le be nge beniij belu ke, be nge nee nuu Jiso kwaa. 9 Le be dza li nkume wulu-u be beki, Jiso chiinse li bee le kiij

be ni tee fiee fi be ɲɛɲ li wi-i fuki fɛ ɲwanɛwi bo li kwe-e nsɪɲ kɛ. **10** Be woo lɛ be kiri lɛ be shɛɲ, be teti maa li yi yi bee laa mbochu li kwe-e wuni nuuɲ la le. **11** Be se dza be bii li wuu laa, “Ɛ kii la fi bɛniɲ be tiifi bɛnchi kwɛɲgi lɛ ɛlaja kɛmi lɛ saa bɛ se Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaachɛ se bɛ?” **12** Jiso tuu li bee le, “Fi fiɛ chɛɲ lɛ ɛlaja gii naa saa bɛ nachɛ bieɛ bichu bi to si bi tɛ nuuɲ. Se nuuɲ lɛ, ɛ kii la fi bɛ tɛ tɛɛ lɛ ɲwanɛwi kɛmi lɛ naa ɲɛɲ bumfa ɲge, bɛniɲ se faaɲ wu?” **13** Se nuuɲ lɛ, ntee bɛɲ lɛ ɛlaja bɛɛ kituɲ, bɛniɲ se fɛ baa fiee fi bɛ kɔɲgisi bɛ wu. Fi fiɛ si bɛ tɛ tɛɛ kii wu.” **14** Le Jiso bee bɔɲ bee bɛ kintutu-u bɔ bɛ bo fɛ bɔɲ bɛ kintutu-u bamu tɛ nuuɲ, ɲɛɲ ɛ kintutu ki bɛniɲ lɛ ɲge kɛnɛ bɛ, bɛniɲ bamu bɛ tɛ tiifi bɛnchi bɛ Nyɔ-ɔ tɛchini bieɛ bee bɛ. **15** Mfwaa mumkpaɲ, si kintutu kichu tɛ ɲɛɲ Jiso lɛ, ki dzakɛ ɲge, ki letɛ ki gɛɲ ki yesi wu. **16** Bii li bee laa, “Nɛ tɛchini bieɛ bɛ bɛ kii la?” **17** Wi tɛ tuu li wuu li kintutu kɛɛ linti lɛ, “Wi wu Ntiifɛ, mbee mbɛ bɛ ɲwanɛɲ fɛ wɛ-ɛ kifɛ fiana yimi yɛɛ li wuu bwiɲ, yi ti feti wi to kibere. **18** Fiana yilu bɛɛ yi choofi wu yi tundi wu fɛkwiɲ, bɛfuu buti wu lɛ wa, bekini bigɛ, dzeti nɛchi. Mi nteeɔ lɛ bɔɲ bo bɛ kintutu-u buu fiana yilu, bɛ mɔɲ nsɪɲ.” **19** Le Jiso woo lɛ, tee li bee le, “E eel Kingɔkɛ ki mɛɲ ki gɛɛ kɛ shɛɲ li Nyɔ-ɔ kɛ kini. ɲgii nuuɲ tɛɛbɛɲ ɲgɛɲ mbo buɲ? ɲgii ɲkaɲ shɛɲ bɛ bɛɲ ɲgɛɲ mbo buɲ? Bɛ yɛɲ bɛ ɲwanɲ wulu fɛni nɛ nyɛ li mi-i.” **20** Be se dzo ɲwanɲ wulu bɛ bɛɛ bɛ wu fɛ Jiso-o. Le fiana yilu ɲɛɲ Jiso, yi bieɛ yi chofi ɲwanɲ wulu mfwaa mumkpaɲ wɛ fɛkwiɲ biɲgisi fɛ, bɛfuu buti wu lɛwa. **21** Jiso bii li tɛ ɲwanɲ wulu-u laa, “Fiee fini tɛ bechi mfi wu la?” Tuu lɛ, “Fi tɛ bechi fɛ tɛ mɛɲ bwi. **22** Fiana yilu bache yɛɛ wu li kinga-a li kinga-a fɛ wi-i mɔɔ lidzɔɔ, yi leki lɛ yi wo wu. ɔɔ nuuɲ ɔ fɛ fiee, nlekɔɔ wɛ, ɔ kɔɔ nshiɲ bɛ bee, ɔ fi bee.” **23** Jiso bii li wuu laa, “Le nnuuɲ mɛ fiee ni? Nuuɲ mɛ fiee fichu li wi wu gɛɛ shɛɲ li mi-i.” **24** Mfwaa mumkpaɲ tɛ ɲwanɲ wulu wanɲ lewe ɲge lɛ, “Mi ɲgɛɔ shɛɲ li Nyɔ-ɔ. Fɛɛ ntuu ɲgɛɛ yaa lɛ.” **25** Le Jiso ɲɛɲ si kintutu ki bɛniɲ lɛ letini ki bɛɛ ki banchi fɛ tɛ nuuɲ, wanɲ fiana yi tii yilu, tee lɛ, “Wɛ, fiana yi tii yini yi feti ɲwanɲ wuni tɛ yo kɛ tɛ woo bieɛ kɛ, ntiitɔɔ li wɛ-ɛ lɛ, boche li ɲwanɲ wuni-i, ɔ gɛɲ. Kiɲ ɔ ni tuu ɔ lɛ li wuu kɛ.” **26** Fiana yilu wanɲ lewe ɲge, yi ka yi chofi ɲwanɲ wulu, yi toɲ fɛkwiɲ lɛ dze yi bifi, yi bo li wuu bwiɲ. Giɲ fɛkwiɲ si gwini chi wi lɛ. Le bɛniɲ ɲge ɲɛɲ lɛ, bɛ tee lɛ, “Wu kwio kituɲ!” **27** Jiso kɛmɛ wu li kibɛnɛ-ɛ tsaaki wu lɛɲ wɛ. **28** Le Jiso

bee bɔɲ bee bɛ kintutu-u gɛɲ bɛ lɛ li yih, bɛ bii li wuu lɛ ɲɲ lɛ ɲɲ laa, “Ɛ kii la fi tɛ bee tɛ mɔɲ nsɪɲ lɛ tɛ buu ɲwanɲ kɲkundi wulu?” **29** Tuu li bee le, “Fiee fi nuuɲ fi buu ɲwaani wuni nchindaa nuuɲ nlekɛ li Nyɔ-ɔ kwaa. Nuuɲ fiee fimu fi chichi tɛ buu wu kɛ.” **30** Be tɛ dza fɛ bɛ ka dze yi Galilii, ɛ Jiso tɛ weki yɛ lɛ wi kɛ kɛ, **31** kifɛ tɛ dengi tiifi bɔɲ bee bɛ kintutu-u. Tɛ tiifi bɛ lɛ bɛniɲ gii bɛ nyɛ ɲwanɛwi li tsanɲ yi bɛniɲ li bɛ wo wu. Kɛ bo jo taa, bo li kwe-e. **32** Le tee lɛ, bɛ ti mɛɲ ki kɛ kɛ fiee fi tɛ tiiti kɛ, kifɛ bɛ tɛ chendi mbifu li wuu. **33** Be gɛɲ bɛ bo Kapanuɲ, lɛ bɛ lɛ bɛ ni bɛ nuuɲ li yih, Jiso bii li bee laa, “Nɛ bee nɛ tɛchini bieɛ lɛ dze kii la?” **34** Bɛ ba nshiɲ, kifɛ bɛ tɛ dengi lɛ dze bɛ tɛchini li yi yi bee laa wi wu limfwe nuuɲ noo lɛ. **35** Jiso shee fɛkwiɲ, teenɲ bɛ yoofi ntɔɔ bɛfɛ baa tee li bee le, “Ɛ wi weki lɛ ni nuuɲ wi wu limfwe, kɛ kɛmi lɛ dzɔɔ yi yɛɛ lɛ wɛ wi wu kinshiɲgi mɔɔ wi wu nindi li bɛniɲ bechu-u.” **36** Le tee lɛ, dzo ɲwanɲ wu bwi leeki lɛ bee lɛnti, tuu dzo too wu bɔ tee li bee le, **37** “Ɛ wi fi ɲwanɲ si wuni li bukoɲ bwe-ɛɲ, kɛ wu fio nuuɲ mi. Wi wu fi mi, kɛ mɛɲgi ki fi kɛ nuuɲ mi kwaa kɛ, wu fio nuuɲ wi wu toɲ mi.” **38** ɔɲɲ tee li wuu lɛ, “Wi wu Ntiifɛ, tɛ bee tɛ ɲɛɲ wumu teenyi bukoɲ bwo se busi bɔɲ bɛ kɲkundi-i li bɛniɲ li, tɛ loose wu, kifɛ nuuɲ yɛ wi wusɛɲ wu kintutu kɛ.” **39** Se nuuɲ lɛ, Jiso tɛ tuu li bee le, “Nɛ loose kɛ ɲwaani wɛɛ wi kɛ. Nɛ kɛɛ lɛ ɛ wi feti mfiɲ teenyi bukoɲ bwɛɲ, kɛ mwe nuuɲ yɛ wi wu nuuɲ tuu ni baanini mi kɛ. **40** Ɛ wi gwii yɛ bɛ bee kɛ, kɛ mwe fɛfɛɔ bee. **41** Ntee bɛɲ chɛɲ lɛ, ɛ wi nyɛ mɔɔ nuuɲ fika fi dzɔɔ lɛ li bɛ-ɛɲ lɛ nɛ wonɲ kifɛ bɛ teenyi baa bɛɲ lɛ bɛniɲ bɛ Krai lɛ, kɛ nuuɲ mwe tɛ naa foo kindi kɛ lɛ dzɛ chichi-i kɛ.” **42** Jiso tuu tee lɛ, “Ɛ wi fɛ ɲwanɲ mumkpaɲ li kintutu ki bɔɲ bɛ bwi bɛ gɛɛ shɛɲ li mi-i bani wɛ li bibifi-i, kɛ fi dzɔɲ fiɛ lɛ wɛɛ wi-i lɛ bɛ shiɲɛ jeni chi nɔɲa li kimi kɛɛ li, bɛ bache wu li dzɔɔ yi nyɔɲa. **43** Fi tuu fi nuuɲ lɛ, ɛ kibɛnɛ ko feti lɛ ɔ ni ɔ feti bubieɛ, ɔ sonde kibɛnɛ kilu. Fi dzɔɲ lɛ ɔ lɛ li ntɛ wu kimakɛ-ɛ bɛ kibɛnɛ kɲkɔsi, yeki fɛ ɔ nuuɲ ɔ ni ɔ nuuɲ bɛ bibɛnu bio bichu ɔ tuu ɔ gɛɲ fɛ wi wu kimakɛ-ɛ wu duti nyimu nsɪɲ. (Geenna g1067) **45** Ɛ kikaɔ ko feti lɛ ɔ ni ɔ feti bubieɛ, ɔ sonde kikaɔ kilu. Fi dzɔɲ lɛ ɔ lɛ li ntɛ wu kimakɛ-ɛ ɔ mendi, yeki lɛ ɔ kɛmɛ bikaa bichu bɛ se lɔɲ wɛ fɛ wi wu kimakɛ-ɛ. (Geenna g1067) **47** Ɛ lisi cho feti lɛ ɔ ni ɔ feti bubieɛ, ɔ buu lisi chilu. Fi dzɔɲ lɛ ɔ lɛ li bumfɔɲ bu Nyɔ-ɔ bɛ lisi chimumkpaɲ, yeki fɛ ɔ ni kɛmɛ lii chichi, bɛ se lɔɲ wɛ fɛ wi wu nyɔɲa-a. (Geenna g1067) **48** Kintsii kini nuuɲ ki

bimuunu jii beniinj fe bi te naa kwi ke, wi tɛ naa nyinj fe ke. **49** Ne kee le wi gii naa wu mɔnj wi kwikwi nee si be ti kusi fiee be ntɔnj le. **50** Ntɔnj ti nuunj fiee fi dzeenj, fi se fiee le, e me to n'yike nsinj, ɔ gii ɔ geenj be me se me kaari me yike? Ne nuunj yeenj si ntɔnj me yiki, wi bee wi se ni be nuunj li mbeengjii li.”

10 Jiso se dza fe, geenj kimbe ki Judiya-a, lenchi Dzɔɔ yi Joodaanj geenj luwinj. Bintutu bi beniinj le tuu bi banchi bi be le wuu, tiifi be nee si tɛ shiinj tiifi. **2** Befarasii dza be be le be monche wu, be bii li wuu laa, “Nchi berj le nuunj wi kooj be kwesi ni?” **3** Jiso kaari bii tɛ li bee laa, “Mɔɔse tɛ nye nchi le ne ge la?” **4** Be tuu le, “Mɔɔse tɛ gee le nuunj wi kooj be kwesi. E kunjgi laɔ, tsee kijnwaati ki doonchi le wu kooj be wu, nye li wuu.” **5** Jiso tuu li bee le, “Tɛ nuunj kii bikoo bine bi teeme bi Mɔɔse tɛ tsee nchi wuni li be-erj. **6** Se nuunj le, tɛ nuunj fembeache-e mfi wu Nyɔ tɛ tɔnj biee, tɛ tɔnj nuunj nyunj bee kweenj. Si tɛ tɔnj le, tee le, **7** ‘E kii fini fi nyunj gii she tee bee ni taashe bee kwesi, **8** be befe se to wi mumkpanj.’ Nele, be meenj ye beniinj befe ke, be baa deeni wi mumkpanj. **9** Fi se nuunj le, fiee fi Nyɔ taashe, kiinj wi ni mɔnj ngatine ke.” **10** Le Jiso bee bɔnj bee be kintutu-u geenj be ni be nuunj li yih, be ka be bii li wuu kii fiee filu. **11** Tuu li bee le, “Mɔɔ nuunj noo wu kooj be kwesi wu dɔɔ wumu, ke wu feɔ bubiee li kwesi-i li ngimu be kweenj wumu-u. **12** E kweenj bo li nyumi-i, wu geenj wu ginj be nyunj wumu, ke wu feɔ bubiee li nyumi-i li ngimu be nyunj wumu-u.” **13** Beniinj tɛ dza be be le bɔnj le Jiso-o le korj li bee, bɔnj bee be kintutu-u wami be. **14** Le Jiso nej le, shɛnj tɔnj wu, tee li bee le, “Gee yeenj bɔnj be bwi ni be be le mi-i, ne bange ke be ke, kife bumfɔnj bu Nyɔ-ɔ bwɛe nuunj li beniinj si bani-i. **15** Ntee berj cheenj le, e wi meenj ki fi ke bumfɔnj bu Nyɔ-ɔ si njwanj wu bwi ke, mwe te naa mɔɔ le le bumfɔnj bulu-u ke”. **16** Si tɛ tee le, dzeti be kokini li guu, giki tsanj li bee, tinj mwe li bee. **17** Jiso dza le giingɔ, wi wumu letɛ be tɔnj nɔnj wu lii bii li wuu laa, “Wi wu Ntiife, we wu wi wu dzeenj, fiee fi nkemi le mfe nse nkeme ntse wu kimake nuunj fi la?” (aiōnios g166) **18** Jiso bii li wu laa, “ɔ teenyi mi le wi wuu dzeenj kii la? Wi nuunj ye lu wu nuunj wi wu dzeenj ke. E nee Nyɔ kwaa yi nuunj wi wu dzeenj. **19** Mɔɔ ɔ kiɔɔ benchi be nuunj le, ‘Kiinj ɔ ni wo wi ke, kiinj ɔ ni giinj be kwee wi ke, kiinj ɔ ni yi biee ke, kiinj ɔ ni lej le nsa wu binsee le lejij ke, kiinj ɔ ni fe kimfi ke, mɔɔ le ɔ ni ɔ guundi chaa be na?” **20** Wi wulu tuu li Jiso-o

le, “Wi ntiife, benchi bani bechu nte mbechi nkichi be meenj sɔɔnewi.” **21** Jiso biche wu ni fwiinj, kɔɔnjgi wu, tee li wuu le, “Fiee she fiee fimumkpanj fi ɔ meenj ɔ fe. Gene ɔ kabe biee bi ɔ kemi bichu, ɔ gache kwa wulu li beniinj be kifoo le, ɔ se kemɛ bulofu nuunj liboo. ɔ fe le, ɔ se be ɔ ni ɔ biki mi.” **22** Le Jiso tee le, wi wulu woo, soo bilii, fiiki yi yee dza giingj nshiinj nshiinj, kife tɛ kemi kwa nge. **23** Jiso dza fiiki yi biche bɔnj bee be kintutu-u, tee li bee le, “Fi gii fi temi nge le beniinj be kwa le li bumfɔnj bu Nyɔ-ɔ.” **24** N'yɔru wulu fieengj bɔnj bee be kintutu-u. Jiso tuu tee li bee le, “Bɔnj berj, fi teemi nge fe wi-i le le li bumfɔnj bu Nyɔ-ɔ! **25** Fi fiee tseke fe kiku nj nuunj ki le le fiooj yi nsara-a yeki fe wi wu kwa nuunj le li bumfɔnj bu Nyɔ-ɔ.” **26** Be woo le fi se fieengj be nge, be tuu be njanje be tee le, “E fi nuunj le, noo se naa bo lu?” **27** Jiso kaari biche be, tee le, “Finu nuunj fi yaa wiwoj, se nuunj le fi tɛ nye te yaa Nyɔ ke, kife Nyɔ nuunj yi fe fiee fichu.” **28** Pita se dza tee li Jiso-o le, “Biche ɔ nej, tɛ chine baa biee bichu te tuu tɛ biki we.” **29** Jiso tuu li wuu le, “Ntee we cheenj le, wi nuunj ye lu wu chine yih ye, ke berjwaani, ke dzɛmi yee, ke ni, ke tee, ke bɔnj bee, ke yɛh yee, le wu chinɔɔ kii mi mɔɔ ntɔnj wu dzeenj wu kii Nyɔ, **30** wu nuunj tɛ nuunj le kemɛ yih mɔɔ berjwaani, mɔɔ dzɛmi, mɔɔ beni, mɔɔ bɔnj, mɔɔ yɛh li ntse wu deeni foo nkeme kinga gwii sinj ke. Beniinj gii be tuu be ni be biindi tɛ bikaa le wuu jinj, ke tuu nuunj li mfi wu ntse wu be le, ne kemɛ ntse wu kimake. (aiōn g165, aiōnios g166) **31** Se nuunj le, beniinj nge be nuunj limfwe deeni gii be nuunj lejij, be nge be nuunj lejij deeni to limfwe.” **32** Jiso bee bɔnj bee be kintutu-u dza be dɔɔ dze, be yeki Jerosalej tuuti mbaanj. Bɔnj bee be kintutu-u teti maa. Beniinj be tɛ biki wu, tɛ kemi chene. Jiso tuu dɔɔ bɔnj bee be kintutu-u be yoofi ntso befe baa bee be cheekiyi se tuu tiiti be fiee fi gii fi ka be wu. **33** Tee li bee le, “Yike yeenj ne woo, tɛ yeki baa tɛ giingj Jerosalej be giingj baa be nye njwanewi li tsanj yi bete muntofi be nɔnja be nɔnja mɔɔ beniinj be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ, be saa wu be sonde le be wo wu, be nye wu li tsanj yi bito-erj, **34** be ni be choosi wu, be kwiyi wu be budii, be ni be tuki wu, be se wo wu, ke bo jo taa, bo li kwe-e.” **35** Jeenj bee Jɔɔnj be tɛ nuunj bɔnj be Dzɛbedii dza be kingi be be Jiso limfwe be tee li wuu le, “Wi wu Ntiife, fiee fiee lu fi tɛ weki le ɔ fe li bee li.” **36** Jiso bii li bee laa, “Ne weki le mfe la li be-erj?” **37** Be tuu le, “Tɛ weki baa le ke mfi wuɔ shee li kabara wu bunɔnja bwo-o, tɛ shee li bintindu-u bi nɔnja bi nɔnja,

wi wumu le kibene ko ki kigɔŋɛ-ε, wumu le kibene ki kimese-ε.” **38** Se nuuŋ le, Jiso tɛ tuu li bee le, “Nε kii yε fiee fi nε biiti kε. Nuuŋ nε wɔŋ fika fi ŋɛ-ε fi ŋgii ŋ'wɔŋ, kε nε le li ŋwaani ŋɛ wu nyɔŋa wu ŋgii nle wuni ni?” **39** Be tuu li wuu le, “Tε nuuŋ tε fε.” Jiso tee li bee le, “Nuuŋ nε wɔŋ fika fi ŋɛ-ε fi ŋgii ŋ'wɔŋ, kε nε le tε ŋwaani ŋɛ wu nyɔŋa wu ŋgii le lu wuni. **40** Se nuuŋ le li nshewu le kibene keŋ ki kigɔŋɛ-ε kε le ki kimese-ε nuuŋ yε kintsii keŋ le nyε li wi-i kε. Bintsii bilu bieε li beniiŋ bε bε nache li bee.” **41** Le kiŋkε ki bɔɔŋ bε kintutu-u bε Jiso bε yoofi baa tuu bε woo kii fiee filu shɛŋ tɔŋ bε bε Jeɛŋ bee ɔɔŋ. **42** Jiso se teenŋ bε bechu bε bε, tee li bee le, “Mɔɔ nε kii baa le beniiŋ bε seki teenŋ yimi ti shiiti li beniiŋ bebee bε bito-ɔŋ, beniiŋ bε nɔŋa bε nɔŋa bebee doonchi bungga le bee lewe ni? **43** Fieε kemi yε le fi ni fi nuuŋ li be-εŋ linti kε. Wi wu weki le ni nuuŋ wi wu nyɔŋa le be-εŋ lenti kemi le ni nuuŋ wi nindi li be-εŋ bu nimu. **44** Wi wu weki le ni nuuŋ wi wu limfwe li be-εŋ linti, kε kemɔɔ le ni nuuŋ mfwa wu wi kwikwi. **45** Nε kεε le ŋwanewi ti mɛɛŋ ki bε kε le beniiŋ ni bε nindi li wuu kε. Tɛ bε nuuŋ le niŋ li beniiŋ li, nyε ntse we soo beniiŋ ŋɛ le tsarŋ yi kwe-e.” **46** Be dende bε bε bε bo li kitoŋ ki Jeriko-o. Le Jiso ni tuu dzeti fe, bee bɔɔŋ bee bε kintutu mɔɔ kintutu ki beniiŋ le ki nɔŋa, bε ŋɛŋ kinyεε kimu ε ki shee li ŋgemε yi dze-e ki leki bieε bukoŋŋ le Batimayu, ŋwane Timayu. **47** Le woo le ε Jiso wu Nasare, bechi dzɛŋgi le, “Jiso, ŋwane kini ki Mfɔŋ Daafi, kɔɔ nshiinŋ bε mi.” **48** Beniiŋ ŋɛ dza bε bechi bε wami wu, bε tiiti le make. Se nuuŋ le, tɛ tuu mɛeshi dzaaŋ le, “ŋwane kini ki Mfɔŋ Daafi, kɔɔ nshiinŋ bε mi.” **49** Jiso leŋ, tee le bε teenŋ wu. Bε se teenŋ kinyεε kilu bε tee le, “Kεmε shɛŋ, dza we, teenyɔɔ wε.” **50** Kinyεε kilu lɔŋ ndu yε fεkwiinŋ, ki jɔŋ liwe ki gɛɛŋ fε Jiso-o. **51** Jiso bii li ki-i laa, “ɔ weki le mfe la li wε?” Se kinyεε kilu tuu le, “Wi Ntiife, ŋ'wekɔɔ le ŋɛŋ bieε.” **52** Jiso se tee li ki-i le, “ɔ giingŋ fio. Shɛŋ yi ɔ gɛε li mi-i fε yεε ɔ temi.” Mfwaa mumkpaŋ, lii yi ki woo, ki tuu ki ŋɛŋ bieε, ki dza ki biki Jiso fε tɛ giingŋ.

11 Le Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u ni bε fεeshi Jerosaleŋ fε bε tɛ nuuŋ li bintsii bi Betfaj lichinŋ bε bi Betani bi nuuŋ lichinŋ li ŋkumε wu Biti bi Oli-if, buu bɔɔŋ bee bε kintutu-u bεfε tɔŋ, **2** tee li bee le, “Genε yεɛŋ li kintsii ki nuuŋ limfwe kii yε, si nε gii nε ni nε lii fε ni, mfwaa mumkpaŋ, nε gii nε ŋɛŋ ŋwane sɔmbwaa ε bε kaŋ, wi mɛɛŋɔɔ saa kε le berŋ li wuu

liwe kε, nε fanche nε bε bε wu. **3** ε wi bii li be-εŋ laa nε fanchi kii la le, nε tuu le Te Kikoo kemɔɔ fiee fi fεrε bε wu, gii kaari tuu wu lijɔŋ dɛɛŋ dɛɛŋ.” **4** Bε se dza bε gɛɛŋ bε ŋɛŋ ŋwane sɔmbwaa wulu ε bε kaŋ wu fε fweeŋ wu yih yimi le dze. Bε se fanche wu. **5** Si bε tɛ fanchi le beniiŋ bamu bε tɛ lemi fε bii li bee laa, “Nε fanchi ŋwane sɔmbwaa wεε kii la?” **6** Bε se tee li bee fiee fi Jiso bee tee. Bε chine li bee bε gɛɛŋ bε wu. **7** Bε bε bε wu fε Jiso-o, bε deerɔ ndu yi bε li sɔmbwaa wulu-u liwe, Jiso berŋ li wuu. **8** Beniiŋ ŋɛ tɛ gikisi ndu le dze, bamu bonyi yɛŋε yi biti libuka bε gikisi tɛ le dze. **9** Beniiŋ bε tɛ giingŋ Jiso limfwe mɔɔ bε tɛ biki lejiinŋ tɛ wuuyi le, “Yiyi-i, yiyi-i, yiyi-i, kiyɔɔni nuuŋ li Nyɔ-ɔ looo! Nyɔ tiinŋ yε mwe li wi wu bεε li bukoŋŋ bu Taa le looo! **10** Nyɔ tiinŋ yε mwe li bumfɔŋ bu taa wuseŋ wu Daafi-i bu bεε li looo, mpiaru nuuŋ li Nyɔ-ɔ yi liboo li looo, yiyi-i, yiyi-i, yiyi-i!” **11** Jiso se gɛɛŋ fesi Jerosaleŋ le li yih yi muntofi, biche ŋɛŋ si bieε bichuchu nuuŋ. Le merisi lɔɔ nuuŋ si mfi tɛ ka le, bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u bε yoofi ntso bεfε baa dza bε gɛɛŋ Betani. **12** Butuu bo bu woo Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u dza Betani bε tuu bε giingŋ Jerosaleŋ dzeɛŋ tɛ wuu wu. **13** Lɔŋ lii ŋɛŋ kiti kimu limfwe mfiinŋ ki bε ti shiinŋ bε jii, ki bɔchi bε bibe. Se dza giingŋ fε le ŋɛŋ laa nuuŋ nεε kɔ fiee li ki-i jii le. Le gɛɛŋ bo fε ti mɛɛŋ ki ŋɛŋ kε fiee li kii kε, ŋɛŋ nuuŋ bibe kwaa, kife tɛ nuuŋ yε mfi wu ki ti wundi kε. **14** Se tee li kiti kilu le, “Kiinŋ wi ni naa tuu ka ji fiee li wε-ε kε.” Si tɛ tee le bɔɔŋ bee bε kintutu-u woo. (aiɔn g165) **15** Bε dza bε gɛɛŋ bε fesi Jerosaleŋ Jiso se gɛɛŋ le li yih yi muntofi-i bechi kungi beniiŋ bε tɛ feti warŋ fε. Tɛ kungi le bachi mɔɔ bidarŋ bi beniiŋ bε tɛ fikisi kwa-a, mɔɔ bintindu bi beniiŋ bε tɛ kabini bibimu-u. **16** Tɛ mɛɛŋ tuu kε le berŋ le, wi too fiee danse bε fi li yih yi muntofi kε. **17** Se tɛ tiifi bε tiiti le, “Mɔɔ bε tɛ tseε Nyɔ tiiti le, ‘Yih yε bε gii bε ni bε teenyi le yih yi nleke li Nyɔ-ɔ li teenŋ chichi-i?’ Se nuuŋ le, nε fiiki baa yih yi to ntuuŋ wu beyi.” **18** Le bete muntofi bε nɔŋa bε nɔŋa bε beniiŋ bε tɛ tiifi benchi woo le bε se tuu bε weki dze yibe gii bε wo wu le. Bε tɛ kemi chene li ŋ'wo wuu kife kintutu ki beniiŋ le kεε kichu tɛ wuki ntiife we bimfimu wondini bε. **19** Le tuu ni nuuŋ le femfo-o, Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u bo li kitoŋ kilu-u. **20** Jiso bee bɔɔŋ bee bε kintutu-u bo bε keti fεŋwεε, bε ŋɛŋ kiti kεε ε ki wɔɔbe kichu ki shee ki bo li gɛɛŋ li. **21** Pita kimi fiee fi tuu fi ka, kweeŋ li Jiso-o le, “Wi wu Ntiife, ŋɛŋ si kiti ki ɔ tuu ɔ tsɔŋ kεε si ki wɔɔbe kituŋ.” **22** Jiso se tee li

be bechu-u le, “Gee yeeh shér li Nyó-ó. 23 Ntee bej cheej le, e wi tee li nkume wuni-i le, ‘Mube feni ó geeh ó we li dzó yi nyóga’, e tiiti le mejiní ye li shér yee li ké, nuuj e wu bej le fiee fi tiiti nuuj fi ji, wu mube. 24 Bedeeni, ntee bej cheej le, fiee fichu fi ne léke li Nyó-ó, e ne bej le ne kéme baa kitunj, ké ne gii ne kéme. 25 E ne lej le ne léke li Nyó-ó, e nuuj le wumu kémi wumu le shér, feeki wu. Ne feti le kife Baa wune wu nuuj liboo gii ni fekisi té bibifi bine. [26 E ne meej ki feeki ké bibifi bi beniih bamu-u ké, Baa wune wu nuuj liboo nuuj té dzej le ni fekisi té bine ké.]” 27 Jiso bee bóoh bee be kintutu-u té tuu be be be le Jerosaléh. Le ni tuu dengi fé yih yi muntofi, bete muntofi be naga be naga be beniih be tiifi benchi be Nyó-ó móo beniih be seki kéweh dza be be be gey wu, 28 be bii li wuu laa, “Ó dzó bungá féh bu ó feti biee bini? E noo wu nye wé bungá bulu le ó ni ó feti biee bini?” 29 Jiso tee li bee le, “Ngii mbii fiee li be-ey fimumpkpan, ne tuu mi, nse ntuu ntee bej wi wu nye bungá le ni mfeti biee bini. 30 E noo wu té nye Jóoh bungá se lisi beniih li dzó? E Nyó móo wi wu laah we le? Tee yeeh mi nj’wool!” 31 Be se bechi be techini li yi yi bee le, “E té tuu le e Nyó, se bii li bee li laa, e la fi té fé, se té meej ki bej ké li Jóoh li ké? 32 E nuuj le té tuu le e wiwoh wu nye, nuuj fi ji ni?” Be té chendi beniih kife beniih bechu té bej le Jóoh té gbéngi nuuj ntomfoh wu Nyó. 33 Bedeeni, be se tuu li Jiso le, “Té kii ye ké.” Jiso se tuu tee li bee le, “Ké nuuj nté ntee té bej wi wu nye mi bungá le ni mfeti biee bini ké.”

12 Jiso se dza bechi yeti li bee le ngangaa li le, “Wi wumu té niy wé wu muntaah mu be feti mbiij lu, toh mbañ kéne, se chin kiso ki be gii be ni be seendi muntaah mulu le mbiij buti, gwan kiko li wi wu kiichi wé wulu, gee beniih li wé wulu-u, se dza geeh li kitoñ kimu-u. 2 Le mfi wu be ti kee mu be wu kóche, toñ gwani wu nime wumu le beniih be té gee wé li bee baa le be nye wu mwee muntaah le be be mu. 3 Le geeh, be tuu be kóo wu be too wu, be kooñ be wu, to lijij bó kilere. 4 Wi wu wé wulu se tuu ka toñ gwani wu nime wumu, le geeh, be ka be too wu be to wu kikoo, be chóori wu. 5 Se tuu ka toñ wumu, be wo wu buwo. Se tuu nee toñ bamu nge mumkpan mumkpan, be too bamu, be woye bamu. 6 Toñ nsiij be she nuuj gwaj mumkpan, wuni se nuuj gwani nuuj shér yee té meeshi toñ wu le bee, beechi le be gii be geeh be guuj kwiij li gwani wulu-u. 7 Le geeh, beniih belu

tuu be tee li yi yi bee le, ‘Wuni wé kinjila ki wi wu wé wuni-i, be yeeh té wo wu, bishaye bilu se ni bi nuuj biséh.’ 8 Be se kóo wu, be wo wu, be buu wu be loh wu le mba-ah lékuuj.” 9 Le Jiso tee le, se bii laa, “Fiee fi wi wu wé wuni nuuj fé, nuuj la? Gii be léeshe be beniih balu bu léeshe, gee nuuj beniih be dete li wé wulu-u. 10 Ne meej baa ki teeh ké kintsii kini le Kijwaati ki Nyó-ó ni? Be tsee le, ‘Tete chi beniih be ngwanu té faah, té tuu chi dza chi to tete chi boo chi yi-i. 11 Fini nuuj mferu wu Taa, beniih se bichi be tii wa.’” 12 Beniih baa woo ngangaa chini, be se ké le Jiso wao nuuj li bee. Be se wéki le be kóo wu, be chendi nuuj kintutu ki beniih le ki té nuuj fé. Be se chine li wuu, be dza be giingí. 13 Bikoo bi kéweh le dza bi toñ Befarasii móo beniih bamu be kintutu ki Mfoñ Hero le be geeh be tere Jiso be kóo wu li nj’oru we-e. 14 Be be be tee li Jiso-o le, “Wi wu ntiife, té ti kii le ó shiij ó tiiti nuuj cheej, kife ó chendi ye wi lii ké, móo mwe nuuj noo le. Ó tiifi cheej le dze yi Nyó-ó. Tee bee laa nchi beenchi le be ni be suuti kinjwaati li Kaisa wu nuuj Mfoñ wu nyóga wu Lom, móo wu meej ki bej ké le? 15 Té ni té suuti, móo té soo ké le?” Jiso ké fiee fi be gii be kanyi be fi, tuu li bee le, “Ne teeki mi kii la? Be yeeh be lisi chi kwa-a geyh.” 16 Be se be be chi, fi, bii laa, “Kikoo kini be bukooh buni nuuj bu noo le?” Be tuu le, “E ki Kaisa, bukooh se nuuj nee bwee.” 17 Jiso se tee li bee le, “Ne nyee fiee fi nuuj fi Kaisa li wuu, ne nyee fi Nyó li Nyó-ó.” Le be woo le, yi kwi be. 18 Besadusii bamu té dza be be le be bii fiee li Jiso-o. Besadusii té nuuj beniih be té kwengi le nuuj beniih té bo li kwe-e ké. 19 Le be be le, be tee le, “Wi wu ntiife, Móose té tsee li bee li le benchi-i le, ‘E gwaani wi kwi wu she kéweh gwaj nsij, ké wi wulu kémi le dzó kéweh nkú wulu bee wu bie bóoh li bukooh bu nkú gwaani-i.’ 20 Bedeeni, wi wumu té kémi bóoh be bunij mfomenyaah, wu kaah té dzó kéweh, kwi bee wu mbie gwaj nsij. 21 Wu biki se dzó té kéweh wulu, kwi té gwaj nsij. Fi ka nee té le be wu biki li wuu wé. 22 Be bechu dzó wu, wi se té meej ki nuuj ké li beniih be mfomenyaah belu-u lenti wu té bie gwaj be kéweh wulu ké. Lejin lelu kéweh wulu té kwi té. 23 Si beniih be mfomenyaah bani té dzó kéweh wulu be bechu le, gii ni nuuj mfi wu beniih buti li kwe-e, kéweh wulu se nuuj kéweh noo?” 24 Jiso tee li bee le, “Ne kii baa fiee fi feti ne se tendi dzé ni? Fi fiee le kife ne kii ye fiee fi be tsee le Kijwaati ki Nyó-ó ké, ne kii ye té móo bungá bu Nyó-ó ké. 25 Fiee fi nuuj lu fiee le mfi wu

beniinj buti li kwe-e, buniinj bee bukeej maej ye le be ni be feti bugoo ke, beniinj maej ye be tuu be ni be nyee booj li bugoo li ke. Be gii naa be ni be nuuj nee si benchindaa be Nyoo liboo. 26 Kii fiee fi mbochu li kwe-e, ne maej baa ki teenj ke kintsii le Kirwaati ki Moos-e kii kiti ki te duti Nyoo yeti li Moos-e yi tiiti le, 'E mi Nyoo yi Abrahaj be Nyoo yi Adzi maa Nyoo yi Yako ni?' 27 Fi nuuj le Nyoo nuuj ye Nyoo yi binjki ke, yi nuuj nuuj Nyoo yi beniinj be yoj. Ne chaj baa biee nje." 28 Wi wumu wu te tiifi benchi be Nyoo be, woo si Jiso bee beniinj baa techini biee, tuu nej si wu tuu fiee fi be bii li wuu le dze yi dzeenj li, bii te li Jiso laa, "Nchi wu yeki benchi bechu nuuj wu la?" 29 Jiso tuu li wuu le, "Nchi wu yeki benchi bechu nuuj wuni wu tiiti le, 'Hoo beniinj be Iselee woo yeej, Taa Nyoo, wu Nyoo yisej, Taa Nyoo wulu nuuj nee mumkpanj. 30 O kongisi Taa wu Nyoo ya be shenj ya chi, o nyee kikoo ko li yi-i kichu, o gee bufii bwo li yi-i buchu, o nindi li yi-i be bujga bwo buchu.' 31 Nchi wu biki li wuni se nuuj le, 'O kongisi njwanaa sio kongisi yi ya.' Nchi wumu nuuj ye lu wu yeki bani ke." 32 Wi wu te tiifi benchi be Nyoo-o we se tee li Jiso-o le, "Wi wu Ntiife, o tuu nee bujoj. O tiitoo nuuj cheej le Nyoo nuuj nee mumkpanj yimi nuuj ye lu fuki yi nsij ke. 33 Nkongise yi be shenj chi, njgewu bufii li yi-i buchu, nimu li yi-i be bujga buchu be njkongise njwanaa sio kongisi yi ya, tuu wu yaa maa mferu muntofi be nyanj yi tanye maa bentaanche bamu." 34 Le Jiso tuu nej si wu tuu si wi bufii, se tuu tee li wuu le, "O nuuj ye mfiinj li nle li bumfong bu Nyoo-o ke." Lejin lelu, wi se te maej ki tuu ke le maej mbe le bii fiee li wuu ke. 35 Jiso be tiifi beniinj li yih yi muntofi-i, dza bii li bee laa, "Beniinj be tiifi benchi geer be se tiiti le Kinsofu ki Nyoo te kaache nuuj njwane Mfong Daafi? 36 Nuuj e Fiana yi Waaj te saa yi fe se Mfong Daafi wuni kweej kii Kinsofu kilu tiiti le, 'Taa Nyoo te tee li Taa li le shee le kibene kee ki kigong-e, nsij fe yi giiki beniinj bee be mbani-i wu tomi bikaa biee li bee'. 37 E Daafi kibe teenyi wu le Taa we, fi geer se tuu ni nuuj njwani?" Si Jiso te tiiti biee bini le, kintutu ki beniinj le nje ki te nuuj fe te wuki kinetene wuu be. 38 Le tuu ni tiifi beniinj dza tee li bee le, "Dzoo yeej mfi, be beniinj be tiifi benchi be Nyoo-o. Be ti kongisi nchumine ndu yi njonga yi njonga be denji li bintsii bi be kabini biee li le beniinj ni be yeeshi be be kin'yokise. 39 Fe be geer li yih yi nleke li Nyoo-o, ke fe tsano-o, be tsaa nee nuuj bintindu bi njonga bi njonga, be se shee li bi-i liwe. 40 E nee be be

tusi bukeej beejku-u lijij, be yeeji be fii biee bi bee, be tuu be feti nleke li Nyoo-o wu deendi le be ni be doonchi yi. Njwani bani beniinj, wu be wu nje gii naa bee nje." 41 Jiso dza geer le shee limfwe li finjo fi nya-a fi li yih yi muntofi-i, se bichi si beniinj bee be giki kwa le finjo filu-u. Beniinj be kwaa se te bee nje be giki kwa le njogoke-e wu. 42 Kweejku wumu se dza be, nuuj wi wu kifoo, gee munini le mumfeej mu feti lisi chi kwa-a chi mumkpanj, wu maej ki bo ke fiee ke. 43 Jiso se teenj booj bee be kintutu-u tee li bee le, "Ntee li be-ej cheej le kwee njku wuni wu nuuj wi wu kifoo, nyee wu yaa beniinj bechu be gee fiee le finjo fi li yih yi muntofi fini. 44 Beniinj bechu be be be nyee, be be bee nuuj be tsuu yi kwa wu be wu yise wu shooshi. Se nuuj le, bee be be kifoo kee kichu wu nyee fiee fichu fi be kemi, nuuj fi fi bee nuuj le ni tsij li fi-i."

13 Le Jiso ni dzeti fe yih yi muntofi-i, njwani wu kintutu wumu tee li wuu le, "Wi wu Ntiife biche o nej ta yi njonga yi nuuj li yih yini-i. Yih yini gbejji ye yi nuuj yih yi shaanj!" 2 Jiso tuu li wuu le, "O njogoo yih yi shaanj yini ni? Nuuj tete chimumkpanj te she li chimu-u fuki fe be bache chi fekwiinj nsij ke." 3 Jiso dza geer beej shee li Nkume wu Biti bi Oli-if le kimbe ki bichi yih yi muntofi, Pita bee Jeer maa Joaj maa Andolo geer bebe be tee li wuu le, 4 "Tee bee mfi wu biee bini gii naa bi ka, o tuu o tee te bee bendoonche be gii naa be doonche mfi wu biee bini bichu te nuuj le bi ka." 5 Jiso se tee li bee le, "Nenge yeej le kiin wi ni tuu yeej be bej ne tan dze ke. 6 Beniinj nje gii be ni bee be dzeti bukoor bweej be tekisi felii, wi ni kwengji le, 'E mi wulu.' Be gii be ni be feti le be yeeji be beniinj nje be se tendi dze. 7 E ne naa ne woo le be tundi baa dzij ke le dzij gii yi nuuj lu, kiin shenj ni yi keeti bej ke. Bini biee biee bi kemi le bi ka. Se nuuj le, bi doonchi ye le nshe maej ye kitunj ke. 8 Kweej gii wu ni wu tundi dzij be wumu, mfong wumu tundi dzij be wumu. Nshe gii yi ni yi ndungji li bintsii li bintsii li, dzeenj ni yi keeti. Bini biee maej biee fintenj si ntunu wu kweej ti beechi. 9 Fe ne nuuj fe, ne dzeti yeej mfi. Ne kee le be gii be nye bej li tsanj yi beniinj be seki bensa-a. Be gii be fiaamfie bej li yih yi kintaashe, ne gii ne lej li njogmina-a limfwe, maa li bemfo-aj limfwe kii mi, kii le ne tiiti baa li bee kii mi. 10 Se nuuj le be kemi le be saa be tee kii ntong wu dzeenj wu Nyoo li teerj chichi-i. 11 Mfi wu be koo

beɲ be ɡiɲgi be beɲ li yih yi nsa-a, kiɲɲ ne ni ne buki yi laa ne ɡiɲgi baa ne tee le la le ke. Mfi wu ne ɡeeɲ, ne tiiti nee nuuɲ fiee fi buti li bimfimu bine-ε li mfi wulu-u, kife meɲ ye n'ɔru wune ke. E Fiana yi Waan yi gii yi ni yi nyee n'ɔru li bimfimu bine-ε. **12** Wi gii dza dzoo ɲwaani nye le be wo, te ɲwarɲ dzoo ɲwani nye le be wo. Booɲ gii be dza te be ni be biindi bikaa le betee bebee maa le beni bebee leɲɲ, be ni be feti le be woye be. **13** Beniɲ bechu gii be ni be baanini beɲ kii bukoonɲ bweɲ. Se nuuɲ le, wi wu gii kaɲ shɛɲ nsiɲ ɡeeɲ bo fe kimerise-ε gii naa bone. **14** (Wi wu teenyi kiɲwaati kini woo fini buɲɲ,) mfi wu ne ɲeɲ fiee fi bendi yi fi nuuɲ fi biifi kintsii fi lemi fe fi bee fi kemi ye le fi ni fi lemi ke, beniɲ be nuuɲ Judiya kifi be miri li beɲkume-ε. **15** Kiɲ wi wu nuuɲ le yi-ih lewe tuu shee le le li yih dzoo maa nuuɲ fiee le ni ɡiɲgi be fi ke. **16** Kiɲ wi wu nuuɲ liwe tuu kaari le be dzoo ndu ye yi fooche ke. **17** ɲge wu nyonɲa we li jo yee li bukeɲ be nuuɲ be fe-e, maa be kisi booɲ. **18** Ne leki yeeɲ li Nyoo-ɔ le kiɲ fiee fini naa fi ka nuuɲ mfi wu fokpon ke. **19** Beniɲ gii be ɲeɲ ɲge li jo yilu-u, se ɲwaani wee ɲge ti meɲɲ maa saa ki nuuɲ ke lu fe mbeche si Nyoo te tɔɲ nshe mbe mbochu deeni ke. ɲwaani wee ɲge meɲ ye le naa tuu nuuɲ maa lu ke. **20** Bee le Taa ni meɲ ki gate ke fe jo yi ɲge yilu ke, wiwoɲ mumkpaɲ wu boche-ε lu ke. Se nuuɲ le, kii beniɲ be be te tsaa kituɲ wu ɡee, wu gatoo fe jo yilu-u. **21** E wi tee li be-er li jo yilu-u le, 'Biche yeeɲ ne ɲeɲ, Kinsofu ki Nyoo te kaache kee feni!' Maa nuuɲ le, 'ɲeɲ yeeɲ wuu wu fe fiye!' Kiɲ ne ni beɲ ke. **22** Ne kee le beniɲ gii naa be ni be bee be yengi le ε be binsofu bi Nyoo te kaache, bamu se ni be kwengi le ε be be nuuɲ bentomfoɲ be Nyoo-ɔ, be feti biee bi doonchi bunga bube, be feti te binte wa bi biee le, be monchi le ε dze nuuɲ lu, be yeeɲ be beniɲ be Nyoo te tsaa be se taɲ dze. **23** Ne kee le. Mi ntee biee bini bichu li be-er bi meɲ se bi naa bi dzoo kintsii. **24** Naa nuuɲ li jo yilu-u, mfi wu ɲge wulu ka, jobe dza chi ɲɲ, kwii te tuu le wu neɲ ke, **25** muntsɔɲ ni mu dzeti liboo mu weyi, biee bi liboo bichu bi kemi bunga seese. **26** Bedeeni, beniɲ se ɲeɲ si ɲwanewi shiiti bee li kikuɲ kemi bunga ɲge maa bunonɲa. **27** Gii se tuumi benchindaa bee be ɡeeɲ li boo yi naa li, fe kiboo bee nshe luushi, banche beniɲ bee be te tsaa. **28** Laanche yeeɲ fiee li kigume-ε. Ki bee fe ki sanye yeeɲ, bibe bechi mboche li ki-i, ne kee le ndzeɲ ye tseke. **29** Nee le ε ne ɲeɲ biee bini keti, ne kee le mfi wulu we tseketseke fweɲ. **30** Ntee beɲ

cheɲ le kiɲgoke ki deeni kini nuuɲ ki te naa ma fuki fe biee bini bichu ka nsɲ ke. **31** Kiboo bee nshe gii bi ka, se nuuɲ le, je yee nuuɲ te naa ka ke. **32** Bedeeni, wi se nuuɲ ye lu wu kii jobe chilu maa nuuɲ mfi wulu ke. Maa nuuɲ benchindaa be Nyoo-ɔ be liboo ke ɲwane Nyoo kii ye nee te ke. E nee Tee wuu mbiɲ wu kii. **33** Bedeeni, ne bichi ne tengi, kife ne kii ye maa mfi wulu ke. **34** Fi fiee si wi ti bee ε leti ndende, fe dzeti laa, ɡee yih ye li tsan yi booɲ bee be nime, wi be chee chi nime, wi be chee chi nime, tee li wi wu kiichi fweɲ wu mbaɲ le she ɔ ni ɔ kiichi buɲɲ. **35** Bedeeni, ne tengi te, kife ne kii ye mfi wu te yih gii naa kaari be ke. Nuuɲ tuu be le femfo-o, ke butuu kintikinti, ke mfi wu nyineshee yi ɲkosi tɔɲ, ke fe ɲweɲ taantaɲ. **36** Kiɲ ni dza taa mbunde ɲeɲ ne liiti ke. **37** Fiee fi mi n'ɔ li be-er fini, mi n'ɔ li beniɲ bechu le, 'Wi ni tengi.'"

14 Te she jo faa le ni nuuɲ jobe chi Tsɔno chi N'yafuwee be Tsɔno chi Kibele ki be meɲ ki ɡee ke kishee le ke-ε. Bete muntofi be nonɲa be nonɲa maa beniɲ be tiifi benchi be Nyoo-ɔ te weki dze yi be nuuɲ be koo Jiso le le munyiikoo li, be wo. **2** Be le ntsoon li yi yi bee le, "Kiɲ te ni mɔɲ fiee fini li mfi wu be feti Tsɔno-ɔ ke, kife ε te mɔɲ, fi be be ɲkweɲ le beniɲ li lenti." **3** Jiso te nuuɲ li kitorɲ ki Betani-i, li yih yi Simu wu wi wu chigonɲ chi nonɲa-a, ε be te shee be jii biee, kweɲ wumu dza le be fikoo fi meɲ mamu me seendi ni shuunɲ. Meɲ mani te teemi kwa ɲge, be te nache me be naad wuu. Le le le, boote kimfime ki fikoo filu tumi meɲ malu li kikoo ki Jiso-o. **4** Beniɲ bamu dza be ɲunini be be, be tiiti le, "Bifisi meɲ mani ni kii la? **5** Bee nuuɲ be kabe meɲ malu, me yaa kwa benchuki gii tee, be nye kwa wulu li beniɲ be kifoo le." Be ɲase be wu. **6** Se nuuɲ le, Jiso te tee li bee le, "Ge yeeɲ wu nshiɲ. Ne nyee wu ɲge kii la? Wu feo nuuɲ fiee fi dzeɲ li mi-i. **7** Ne kee le beniɲ be kifoo le gii be ni be nuuɲ be beɲ mfi kwi. Nuuɲ ne ni ne fii be mfi wu ne kɔngisi. Se nuuɲ le, nnuunɲ nte nuuɲ be beɲ mfi kwi ke. **8** Kweɲ wuni feo nuuɲ fiee fi bee kemi le fe. Wu fwaa mi be meɲ mani ni, le nache nuuɲ yi yee meɲ si be gii be diye mi. **9** Ntee beɲ cheɲ le, maa nuuɲ feɲ fe be gii be ni be fenjisi ntonɲ wu dzeɲ wuni li kikoo ki nshe kichu, fiee fi kweɲ wuni fe be gii be ni be tiiti te kii fi, be kiimi wu." **10** Judas Iskaliyo wu te nuuɲ wi kintutu ki booɲ be kintutu-u be Jiso be yoofi ntso befe we te dza ɡeeɲ fe bete muntofi be nonɲa be nonɲa le kabe Jiso li bee. **11** Le be woo le, be

nɛɛtɛ nɔgɛ, bɛ kaachɛ wu lɛ bɛ gii bɛ nyɛ wu kwa. Sɛ bɛchi wɛki dɛɛ yi gii nyɛ Jiso li tsarɔ yi bɛɛ. **12** Jobɛ chi ɔkosi chi Tsɔnɔ chi Kibɛlɛ ki bɛ mɛɛɔ ki gɛɛ kɛ kisheɛ lɛ kɛ chi bɛ tɛ shiɔɔ bɛ sɛɛti ɔwarɔ wu kɔɔkɔ li Tsɔnɔ chi N'yafuwɛɛ tɛ bɛ chi kɔchɛ, bɔɔɔ bɛ Jiso-o bɛ kintutu-u bii li wuu laa, “Ɔ wɛki lɛ tɛ gɛɛɔ tɛ nache nuuɔ fɛɔ lɛ kɛ ɔ ji Tsɔnɔ chi N'yafuwɛɛ fɛ?” **13** Sɛ tɔɔ bɔɔɔ bɛɛ bɛ kintutu bamu bɛfɛ, tɛɛ li bɛɛ lɛ, “Gɛnɛ yɛɛɔ li kito-ɔɔ, mfi wu nɛ giɔɔɔ lɔɔ, nɛ gii nɛ nɛɔ wi wumu ɛ wu too dzɔɔ lɛ tɛnɛ-ɛ, nɛ bɛɛ wu. **14** Mfi wu wu gɛɛɔ wu lɛ li yih yi wu lɛ lu-u, nɛ tɛɛ li wi wu kɛmi yih yilu-u lɛ Wi wu Ntiifɛ biitɔɔ laa lɔɔ wɛ wu bɛniɔɔ bɛ ndɛndɛ-ɛ wu bɛɛ bɔɔɔ bɛɛ bɛ kintutu-u gii bɛ ji Tsɔnɔ chi N'yafuwɛɛ lu nuuɔ fɛɔ lɛ? **15** Gii sɛ doonchɛ lɔɔ wu nyɔɔɔ wu lɛwɛ li yih yi bii-i wu bɛ bɔsɛyi bɛ nache kituɔ wu nuuɔ, nɛ sɛ nache bɛɛ biɛ lu.” **16** Bɔɔɔ bɛ kintutu belu sɛ dɛɛ bɛ gɛɛɔ li kitoɔ kilu-u, bɛ gɛɛɔ bɛ nɛɔ bɛɛ nɛɛ yɛɛɔ si Jiso bɛɛ tɛɛ li bɛɛ. Bɛ sɛ nache bɛɛ biɛ bi Tsɔnɔ chi N'yafuwɛɛ chil-u lu. **17** Lɛ ni nuuɔ lɛ fɛmfo-o, Jiso bɛɛ bɔɔɔ bɛɛ bɛ kintutu bɛ yooɔ ntɔɔ bɛfɛ baa taasɛ lu. **18** Bɛ sheɛ bɛ jii bɛɛ, Jiso dɛɛ tɛɛ li bɛɛ lɛ, “Ntɛɛ bɛɔ chɛɛɔ lɛ wi wumu li bɛɔ lɛnti gii kabɛ mi, wi wuni jii bɛɛ tɛɛ wu.” **19** Lɛ bɛ woo lɛ, bɛ dɛɛ bɛ tɛ nshiɔɔ nshiɔɔ, bɛ sɛ tiiti li wuu wi mumkpaɔ mumkpaɔ lɛ, “ɔkiiɔ lɛ ɛ mi kɛ.” **20** Sɛ tuu lɛ, “ɛ nɛɛ wi wumu li bɛɔ bɛ yooɔ ntɔɔ bɛfɛ bani-i wu fuundi kibɛlɛ lɛ sho-o tɛɛ wu. **21** ɔwanɛwi gii gɛɛɔ nɛɛ si bɛ tɛ tɛɛ kii wu. Sɛ nuuɔ lɛ, nɛɛ wu nyɔɔɔ wɛ li wi wu kabɛ ɔwanɛwi. Fi tɛ dzɔɔɔ nɛɛ lɛ gii bɛ ba wu ki biɛ kɛ.” **22** Si bɛ tɛ jii bɛɛ lɛ, Jiso dɛɛ dzɔ kibɛlɛ, nyɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, booyɛ, nyɛ li bɔɔɔ bɛɛ bɛ kintutu-u tɛɛ lɛ, “Kɔ yɛɛɔ, yiɔɔ yi yɛɔ.” **23** Tuu dzɔ tɛ fika, nyɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, sɛ nyɛ fika filu li bɛɛ, bɛ wɔɔ bɛ bɛchu. **24** Tɛɛ li bɛɛ lɛ, “Mani nuuɔ nɔɔɔ mɛɔ mɛ Nyɔ ji leh lu mɛ bo kii bɛniɔɔ nɛɛ. **25** Ntɛɛ bɛɔ chɛɛɔ lɛ mɛɛɔ yɛ naa ntuu n'wɔɔ mbiɔɔ mɛ gwɛɛɔ wu kiti ki lɛɛndi mani-i kɛ nshiɔɔ gɛɛɔ bo jobɛ chi nɔɔɔ naa n'wɔɔ mɛfɛɔ bɛ bɛɔ lɛnti lɛ bumfɔɔ bu Nyɔ-ɔ.” **26** Lɛ Jiso bɛɛ bɔɔɔ bɛɛ bɛ kintutu-u mɛɛshi, bɛ yoo jumi chi n'yɔɔnchɛ-ɛ, bɛ dɛɛ bɛ michi bɛ giɔɔɔ li ɔkumɛ wu Biti bi Oli-if. **27** Jiso tɛɛ dɛɛ tɛɛ li bɛɛ lɛ, “Bɛɔ bɛchu gii nɛ tuu bikaa liɔɔ. Fi nuuɔ si bɛ tɛ tɛɛ Nyɔ tiiti lɛ, ‘ɔgii n'wo wi wu kiichi nshɔɔɔ, nshɔɔɔ sɛ saangɛ.’ **28** Sɛ nuuɔ lɛ, mfi wu Nyɔ buu mi li kwe-e, ntɔɔ mbarɔ li bɛ-ɛɔ Galilii.” **29** Pita tuu li Jiso lɛ, “Mɔɔ nuuɔ lɛ bɛniɔɔ bɛchu gii bɛ chɛɛ bikaa lɛ wɛɛ jɔɔ, bɛ tɛ liɔɔ, nuuɔ ntɛ nchɛ kɛ.” **30** Jiso tɛɛ li wuu lɛ, “Ntɛɛ wɛ

chɛɛɔ lɛ butuu bu bɛɔ buni, fi fiɛ lɛ fɛ nyɔnɛsheɛ gii yi ni yi nuuɔ lɛ yi tɔɔɔ kinga kɛfɛ, nuuɔ ɔɔ faarɔ mi kinga kitɛɛtɛ.” **31** Pita yɔ bɛ buɔɔ tɛɛ lɛ, “Mɔɔ nuuɔ lɛ ɔkwi tɛɛ wɛ, nuuɔ ntɛ naa mfaarɔ wɛ kɛ.” Lɛ tɛɛ lɛ, bɛ bɛchu tɛɛ nɛɛ tɛ si wu tɛɛ lɛ. **32** Bɛ gɛɛɔ bɛ lɛ li wɛ wu mbarɔ wumu-u, bɛ teenyi lɛ Gɛsɛmani, Jiso tɛɛ li bɔɔɔ bɛɛ bɛ kintutu lɛ, “Sheɛ yɛɛɔ fɛni, nɛɛɔ nɛkɛ li Nyɔ-ɔ.” **33** Dzɔ Pita bɛ Jɛɛɔ mɔɔ Jɔɔɔ, bɛɛ bɛ dɛɛ fɛ. Sɛ dɛɛ tuu sɛki bɛɛ wuki ntɔnɛ. **34** Tɛɛ li bɛɛ lɛ, “Shɛɔ yɛɔ yɛɛ nshiɔɔ nshiɔɔ nɛɛ yi nuuɔ ɔkwi. Shɛ yɛɛɔ nɛ ni nɛ tɛɔɔ fɛni.” **35** Jiso dɛɛ fɛ kiɔɔɔ gɛɛɔ limfwe niɔɔ, wɛ fɛkwiiɔ, lɛkɛ li Nyɔ-ɔ lɛ ɛ dɛɛ bɛɛ yi nuuɔ lu, mfi wu nɛɛ wulu ka nɛɛ. **36** Lɛkɛ li Nyɔ-ɔ lɛ, “Abba, Baa wɛɔ, ɔ nuuɔ ɔ fɛ nɛɛ fiɛɛ fichu. Tsaaki fika fi nɛɛ fini kii ni n'wɔɔ. Sɛ nuuɔ lɛ, fɛɛɛ nɛɛ si ɔ kɔɔɔsi. Kiɔɔ ɔ ni fɛ si ɔkɔɔɔsi kɛ.” **37** Jiso kaari tɛ liɔɔ lɛ bɛɛ, nɛɛ bɛ liiti. Bii li Pita laa, “Simu, ɔ liiti lɔɔ ni? Ɔ nuuɔ tɛ taarɔ lɛ gɛɛɔ bo ntarɔ wu mfi mumkpaɔ ni? **38** Nɛ nuuɔ yɛɛɔ wɛ nɛ lɛki li Nyɔ-ɔ kii mɔnchɛ ni bɛ lɛ bɛ-ɛɔ. Fi fiɛ chɛɛɔ lɛ shɛɔ kɔɔɔsi yɛɛ, sɛ nuuɔ lɛ nyarɔ yi bwiɔ nuuɔ fɛɛ.” **39** Si wu tɛɛ lɛ kaari gɛɛɔ lɛkɛ li Nyɔ-ɔ nɛɛ si bɛɛ saa lɛki li Nyɔ-ɔ. **40** Lɛ tuu ni karisi tuu liɔɔ, nɛɛ bɔɔɔ bɛɛ bɛ kintutu-u bɛ liiti kɛfɛ chɛlɛfɛ tɛ nuuɔ bɛ lɛ lii nɛɛ. Bɛ mɛɛɔ ki kɛɛ kɛ fiɛɛ fi bɛ nuuɔ bɛ tuu li wuu kɛ. **41** Kaari tɛ liɔɔ kinga kitɛɛtɛ, bii li bɛɛ laa, “Nɛ mɛɛɔ nɛ liiti nɛ fufini finɛ ni? Chi kɔchɛ chɛɛ. Mfi wulu bɛɛɔ. Bɛ kabɛ baa ɔwanɛwi li bɛniɔɔ bɛ bifi-i. **42** Dzɛ yɛɛɔ wɛ tɛɛbɛɔ tɛ ni tɛ giɔɔɔ. Bichɛ yɛɛɔ nɛ nɛɛ, wi wu kabɛ mi bɛɛɔ kituɔ.” **43** Nɛɛ si Jiso tɛ mɛɛɔ yeti lɛ, mfwaa mumkpaɔ Judas wu tɛ nuuɔ wi kintutu ki bɔɔɔ bɛ Jiso bɛ yooɔ ntɔɔ bɛfɛ baa bɛɛ bɛɛ. Tɛ gii bɛɛ bɛ kintutu ki bɛniɔɔ lɛ bɛ kɛmi nyɔ bɛ bimboki, ɛ bɛɛ muntɔfi bɛ nɔɔɔ bɛ nɔɔɔ bɛ bɛniɔɔ bɛ tiifi bɛnchi mɔɔ bɛniɔɔ bɛ sɛki kwɛɛɔ tɛ tɔɔ bɛ. **44** Tɛ nuuɔ ɛ wi wu tɛ kabɛ Jiso wulu tɛ nache bɛ bɛniɔɔ belu tɛɛ lɛ, “Wi wu nɔɔɔ n'yɛsi, ɔkɔkɛ nyɔɔchɛ, ɛ wu, nɛ bɛɛ nɛ kɔɔ wu, nɛ dzɔ wu, nɛ giɔɔɔ bɛ wu nɛ bichi kii ni lɛtɛ.” **45** Si Judas bɛ lɛ, gɛɛɔ mfwaa mumkpaɔ fɛ Jiso, yɛsi wu lɛ, “Wi wu Ntiifɛ.” Si wu yɛsi wu lɛ, kɔkɛ wu nyɔɔchɛ wu. **46** Bɛniɔɔ baa lɔɔ tsarɔ li Jiso, bɛ cha wu. **47** Wi wumu tɛ gii lɛmi bɛɛ bɛ Jiso tɔɔɔ nyɔ yɛ yi dzɔɔ, kɛri kintɔɔɔ ki mfwaa wu kikoo ki bɛɛ muntɔfi lu, sɔndɛ. **48** Jiso bii li bɛniɔɔ belu laa, “Nɛ bɛ lɛ nɛ kɔɔ mi nɛ bɛɛ bɛ nyɔ mɔɔ bimboki kɛɛ nɛ bɛ lɛ nɛ kɔɔ nuuɔ wi ni? **49** Ntɔɔ nshiɔɔ nuuɔ tɛɛbɛɔ li jo-o li jo-o mɔɔ li yih yi muntɔfi, ntiifi bɛniɔɔ, nɛ mɛɛɔ ki kɔɔ kɛ mi kɛ. Sɛ nuuɔ lɛ, fini kɛti fiɛɛ dɛɛni ni lɛ fiɛɛ fi bɛ tɛ tɛɛ lɛ Kirɔwaati ki Nyɔ-

o be fi kache.” 50 Bɔɔŋ be Jiso be kintutu bechu se loŋ wu fe, be kifi. 51 Sɔɔne wi wumu tɛ biki wu, ti mɛɛŋ ki lii kɛ fiee ndu li wuu bwiŋ kɛ, tɛ nuuŋ nɛɛ be ŋkwerŋkwe wu ndu kwa libwiŋ. Be gɛɛŋ le be kɔɔ tɛ wu, 52 ndu yilu fanche, chine letɛ tiŋ kilɛɛ. 53 Be dzo Jiso, be gɛɛŋ be wu fɛ kikoo ki betɛ muntofi-i. Betɛ muntofi be nɔŋa be nɔŋa be beniŋ be seki kwɛɛŋ mɔɔ beniŋ be tiifi benchi baanche fe. 54 Be tɛ giŋgi be Jiso Pita biki lejiŋ mfiŋ. Gɛɛŋ bo la kintikinti wu kikoo ki betɛ muntofi-i, se shee bee beniŋ be tɛ kiichi la wulu wɔɔnsi wi. 55 Betɛ muntofi be nɔŋa be nɔŋa be beniŋ bechu be seki bensa tɛ weki fiee fi be nuuŋ be kayɛ li Jiso-o, fi fɛ se be wo wu. Se nuuŋ le, be ti mɛɛŋ ki ŋɛŋ kɛ fiee kɛ. 56 Beniŋ ŋge tɛ lemi lejiŋ le nsa wu binsɛɛ li kii Jiso. Se nuuŋ le, wi tɛ tiiti yɛ fiee fi kɔchini be fi wumu kɛ. 57 Beniŋ bamu tɛ dza be leŋ we, be kayɛ bi bee binsɛɛ li wuu, be tee le, 58 “Tɛ tuu tɛ woo tiiti le gii shaanshe yih yi muntofi yini yi wiwoŋ gwan be tsarŋ, dzɔɔ jo taa kaari gwan yimi yi nuuŋ yɛ ŋgwanu wu wiwoŋ kɛ.” 59 Mɔɔ si be tɛ tiiti lɛ, tɛfɛ chi bee tɛ bɛɛ yɛ chi kɔchini kɛ. 60 Kikoo ki betɛ muntofi-i se dza ki leŋ we beniŋ limfwe, ki bii li Jiso-o laa, “ɔ kemi yɛ fiee fi ɔ nuuŋ ɔ tuu kɛ ni? ɔ wuki nɛɛ bieɛ bi beniŋ bani tiiti kii wɛ ni?” 61 Jiso ba shiŋ, mɛɛŋ ki tuu kɛ fiee kɛ. Kikoo ki betɛ muntofi kɛɛ tuu ki bii li Jiso-o laa, “ɔ nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache ki ŋwanɛ Nyɔ, Nyɔ yi be yaɔnchi ni?” 62 Jiso tuu le, “ɛ mi. Nɛ gii naa nɛ ŋɛŋ si ŋwanɛwi shee lɛ kibɛnɛ ki kigɔŋɛ ki Nyɔ-ɔ yi kemi Bunŋa-a, nɛ tuu nɛ ŋɛŋ si shiiti bɛɛ liboo li kiku-ur.” 63 Kikoo ki betɛ muntofi kɛɛ woo lɛ, ki gaame ndu yi ki, ki bii laa, “Fiee mɛɛŋ lu fi tɛɛberŋ tuu geendi wi le leŋ feni ni tiiti ni? 64 Nɛ mɛɛŋ ki woo kɛ si dzeti kintsii ki Nyɔ-ɔ ni? Nɛ tee le la?” Beniŋ bechu sonde le wɛ wi wu be nuuŋ be wo buwo. 65 Beniŋ bamu bechi be kwiyi Jiso be budii, be karŋ lii yee, be juti wu be murŋkɔ, be tiiti le, “Doonche kintomfɔŋ ki Nyɔ-ɔ kɛɛ dɛɛni.” Beniŋ be nchi dza be dzo Jiso be bechi be tuki wu. 66 Si Pita tɛ nuuŋ dze le kwiŋŋ la kintikinti le, ŋwaakwɛɛŋ wumu li bɔɔŋ be bukɛɛŋ be tɛ nindi li kikoo ki betɛ muntofi-i dza be li wuu lichiy. 67 Si wu ŋɛŋ Pita wɔɔnsi wi lɛ, biche wu ni fwiŋŋ, tee le, “ɔ bee tɛ nɛɛ Jiso Wi wu Nasare wɛ.” 68 Pita faaŋ, tee le, “Ŋkii yɛ fiee fi ɔ tiiti fini kɛ. Ŋkii yɛ kɛ.” Si wu tee le, dza fe gɛɛŋ fɛ fweeŋ wu mbarŋ, nyineshee tɔɔŋ. 69 Le ŋwaakwɛɛŋ wɛ ka ŋɛŋ wu, tee li beniŋ be tɛ lemi fe-e le, “Wi wuni ɛ wi wumu li bee linti.” 70 Pita ka faaŋ. Le mfi kiŋgi niŋ, beniŋ be tɛ lemi fe baa tuu be tee li

Pita-a le, “ɛ chɛɛŋ le ɔ nuuŋ wi wu be, kife ɛ wɛ wi wu Galilii.” 71 Pita chini, teɛŋ kinlɔɔ li yi yee li, tee le, “Ŋkii yɛ wi wu nɛ tiiti kii wu wuni kɛ.” 72 Mfwaa mumkpaŋ nyineshee tuu yi tɔɔŋ li kinga kife. Pita se kimi tɛfɛ chi Jiso bee tee li wuu le, “Nyineshee gii ni yi nuuŋ le yi tɔɔŋ kinga kife, nuuŋ ɔɔ faaŋ mi kinga kiteɛɛ.” Waŋ kwe.

15 Le lɛkuuŋ ni le nuuŋ kɛɛ le wuuti laa ni, betɛ muntofi be nɔŋa be nɔŋa be beniŋ be seki kwɛɛŋ mɔɔ beniŋ be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ, mɔɔ beniŋ bechu be seki bensa, be be shee be dzo ntarŋ, be karŋ Jiso, be dzo wu be gɛɛŋ be wu be nye li tsarŋ yi Paile-et. 2 Pailɛt bii li Jiso laa, “ɛ wɛ Mfɔŋ wu Bejuu ni?” Jiso tuu li wuu le, “Fi fieɛ si ɔ tee.” 3 Betɛ muntofi be nɔŋa be nɔŋa se bechi be kayi bieɛ li Jiso-o ŋge. 4 Nɛɛ le, Pailɛt tuu bii li Jiso laa, “ɔ kemi yɛ fiee fi ɔ nuuŋ ɔ tuu kɛ ni? ɔ wukɔɔ nɛɛ bieɛ bi be kayi li wɛ-ɛ bini ni?” 5 Se nuuŋ le, Jiso ti mɛɛŋ ki tuu kɛ le tuu fiee li wuu kɛ. Fiee filu yaa Pailɛt. 6 Bɛdɛɛni tɛ nuuŋ li mfi wu Tsɔnɔ chi N'yafuwee chini, Pailɛt buu wi wu ncha mumkpaŋ li yih yi ncha-a wu beniŋ lɛkɛ. 7 Tɛ nuuŋ li mfi wulu-u, wi wumu nuuŋ li yih yi ncha-a bukoŋŋ le Baraba, nuuŋ li kintutu ki beniŋ be tɛ nuuŋ li yih yi ncha-a be tɛ bechi kpe fɛ kintsii li be woyɛ beniŋ baa. 8 Kintutu ki beniŋ lɛ se bechi ki tiiti le Pailɛt fɛ si ti shiŋ feti li bee. 9 Pailɛt bii li bee laa, “Nɛ weki le mbuu nuuŋ Mfɔŋ wu Bejuu ni?” 10 Tɛ gii biiti le kife tɛ kii le betɛ muntofi be nɔŋa be nɔŋa tɛ nye Jiso li tsarŋ yee li kife bimi tɛ fuumi be be wu. 11 Se nuuŋ le, betɛ muntofi be nɔŋa be nɔŋa tɛ kunse kintutu ki beniŋ lɛ le be tee le buu nuuŋ Baraba. 12 Pailɛt tuu bii li bee laa, “ɛ mi mbuu lɛ, ŋgeɛŋ be wi wuni wu nɛ teenyi le Mfɔŋ wu Bejuu wuni?” 13 Be tuu be waŋ lɛwe le, “Bɛ ta wu li kintaarŋ li bu taru.” 14 Pailɛt bii li bee laa, “Bɛ ta wu kii la? Fiee fi bifi fi wu fɛ nuuŋ la?” Be tuu be wendi be giŋgi nɛɛ bulimfwɛɛ le, “Bɛ taarŋ wu li kintaarŋ li.” 15 Nɛɛ le, Pailɛt se buu nuuŋ Baraba kife tɛ weki le fɛ si kintutu kɛɛ tɛ kɔŋgisi. Tee be fiaaŋ Jiso, se nye le be gɛɛŋ be taarŋ wu li kintaarŋ li. 16 Beniŋ be nchi be Paile-et se dzo Jiso be lɛ be gɛɛŋ be wu lɛ ntɔ wu be tɛ teenyi le Pletoolom. Si be tɛ lɛ lɛ, be se koŋ kinŋɛ ki kintutu ki beniŋ be nchi-i kɛɛ kichu ki banchɛ. 17 Be dzo ndu yi bumfɔŋ yi gbɔɔ be chuume wu li bwiŋ, be se lo kifo ki bumfɔ-ɔŋ ki nuuŋ biarŋ biarŋ be beɛŋ wu li fa. 18 Be bechi be bundi wu le, “Buri, Mfɔŋ wu Bejuu.” 19 Si be tɛ feti lɛ be tuki

wu be kimbaan li kikoo li, be kwiya wu be budii, be beɛ be tundi núŋ wu lii, be bundi wu. 20 Le be choose wu le be mæshi, be kaari be buu ndu yi bumfɔŋ yi gbɔɔ yɛ wu li bwiŋ, be lii wu ndú yee li bwiŋ, be dzo wu be giŋgi le be geɛŋ be taan wu li kintaan li. 21 Le be ni be giŋgi, be bika be wi wumu kuuki litɔɔ bukoon bwee le Simu, nuun wi wu Selin. Tɛ nuun te Alekesanda be Lufu. Be kan wu le too kintaan ki Jiso-o. 22 Be giŋgi be Jiso, be geɛŋ be bo fe kintsii ki be teenyi le Gɔɔgɔta, (bukoon buni nuun le Kingefi ki Kikoo le,) 23 be nye mbiin li wuu le won ɛ be fiinse be ntsi yimi yi be teenyi le mæ. Se nuun le Jiso ti mæŋ ki won kɛ. 24 Be se ta wu li kintaan li. Be dzo ndú yee le be gachɛ li yi yi bee be se ton kan be ndú yilu le be kɛ wi wu nuun dzɔɔ. 25 Mfi wu be tɛ ta Jiso li kintaan li tɛ nuun jobe bikaa mfomeyoofi fɛŋweɛŋ. 26 Be tsɛɛ fiee fi be ta wu li kintaan li kii fi, fi nuun le, “Mfɔŋ wu Bejuu.” 27 Be tɛ taye tɛ beyi bamu befe li bintaan li wumu le kibene ki Jiso-o ki kigonɛ, wumu le kibene kee ki kimese. [28 Fi se be fi kochɛ si be tɛ tsɛɛ le Kɔŋwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Be tɛ fa wu li kintutu ki beniiŋ be tɛ chɔ biee li lenti.”] 29 Beniiŋ se keti be ŋiŋgi Jiso be tiki bikoo, be tsuki wu be ntsoon be tiiti le, “Eŋheɛŋ! We wu nuun ɔ shaanshe yih yi muntofi ɔ kaari ɔ gwan yi li jo taa li, 30 fi yi ya, ɔ shee li kintaan kee li.” 31 Bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa be beniiŋ be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ tuu bee choosi wu be tiiti li yi yi bee le, “Tɛ gii fii beniiŋ bamu, kɛ nuun fi yi yee nsii. 32 Wu wu nuun Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache, wu wu nuun Mfɔŋ wu beniiŋ be Isɛɛ shee li kintaan li deeni tɛ ŋɛ tɛ se beŋ li wuu.” Beniiŋ be be tɛ taan be li bintaan li be Jiso baa tɛ tsuki tɛ wu be ntsoon. 33 Le geɛŋ bo fenshaan kintikinti, lekuun dza le jii kweɛŋ kwikwi nsii geɛŋ bo jobe bikaa bitɛtu le femfo-o. 34 Le ni nuun jobe bikaa bitɛtu, Jiso dza dzaan lewe le, “Elɔy, Elɔy lama sabatani,” fi nuun le, “Nyɔ yɛŋ, Nyɔ yɛŋ, ɛ la fi ɔ lɔŋ mi ni?” 35 Le beniiŋ bamu be tɛ lemi fe woo, be tee le, “Yike yɛŋ nɛ woo, teenyɔɔ Elaja.” 36 Wi wumu li bee linti dza letɛ dzo kifiin, foon li mbiin mɛ mgbanyi-i, fase li fintiin li nɛeki le won, se tee le, “Leme yɛŋ tɛ ŋɛ laa Elaja gii be shiiki wu li kintaan kini-i le.” 37 Jiso dza wan kwe lewe ŋge se yinde yindine wu kimerise. 38 Ndu yi tɛ gatini yih yi muntofi lenti tɛ bate kintikinti mbɛɛche fewe mbowu mbochu fetɛ li biŋke bife-ɛ. 39 Le tɛ kikoo wu beniiŋ be nchi-i wu tɛ lemi Jiso limfwe tuu ŋɛ dze yi Jiso kwi le, se tee le, “Cheɛŋ cheɛŋ, wi wuni tuu nuun

ŋwane Nyɔ.” 40 Bukɛɛŋ bamu tɛ lemi fe mfiin be bichi. Li bee linti tɛ nuun Maariya Madalin be Maariya wu ni Jeɛŋ wu bwi be Jose, wumu nuun Salome. 41 Bukɛɛŋ bani nuun be tɛ shiin be biki Jiso Galilii be fii wu. Be tɛ nuun fe mɔɔ bukeɛŋ bamu tɛ ŋge be tɛ biee Jiso bee be be Jerosalen. 42 Tɛ nuun le femfo-o booyaa, ɛ tɛ nuun Jobe chi nache-ɛ le be le li jobe chi beshiinshi-i, 43 wi wumu wu Arimatia wu be tɛ teenyi le Jose, kan shɛŋ geɛŋ ŋɛ Pailɛt leke gwini chi Jiso-o le geɛŋ diye. Jose wuni tɛ nuun wi wu kintutu ki beniiŋ be seki kweɛŋ le, ɛ beniiŋ tɛ guundi wu ŋge. ɛ wu kibɛ tɛ gii tɛŋgi tɛ mfi wu bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ gii naa bu be. 44 Pailɛt woo, kimfime wonde wu le Jiso kwio kitun. Se teɛŋ tɛ kikoo wu beniiŋ be nchi-i wɛ be, se bii li wuu laa Jiso bee kwi kitun ni. 45 Le woo li tɛ kikoo wu beniiŋ be nchi-i wɛ le Jiso bee kwi, se nye gwini chilu li Jose-ɛ. 46 Jose se dza geɛŋ go ndu yi dzeɛŋ, geɛŋ shiiki gwini chi Jiso-o, fieɛme fe, geɛŋ giiki le dzin yi be tɛ chɔ li kimba-an, biinŋgi tete chi nɔŋa baanye fweɛŋ wu dzin yilu lu. 47 Maariya Madalin be Maariya wu ni Jose tɛ ŋɛ kintsii ki be diye Jiso fe.

16 Le jobe chi beshiinshi be chi ka, Maariya Madalin be Maariya wu ni Jeɛŋ, mɔɔ Salome go mæŋ mɛ seendi le be geɛŋ be fwa gwini chi Jiso-o lu. 2 ɛ tɛ gii mæŋ taantaan nɛ si jobe mæŋ chi tɛti li jobe chi ŋkosi li fuu li, be dza be giŋgi fe dzin fe-ɛ. 3 Si be tɛ giŋgi le be tɛ tiiti li yi yi bee le, ɛ noo wu gii bache tete chi be beŋɛ mfweɛŋ wu dzin wɛ be se le le? 4 Se nuun le, le be lendi lii, be ŋɛ ɛ be tɛ biinŋgi tete chilu. Tete chini tɛ nuun kingingiri ki tete-ɛ. 5 Le be le le dzin, be ŋɛ sɔɔne wi wumu ɛ wu shee le kibene ki kigonɛ-ɛ ɛ wu chuume ndú yi njeɛŋ, yi nɛŋgi. Yi kofi be. 6 Sɔɔne wi wulu tee li bee le, “Kiin yi ni yi koofi beŋ kɛ. ŋkii le nɛ weki baa nuun Jiso wu Nasare wu be tuu be taan li kintaan li wɛ. Mæŋ yɛ feni kɛ. Wu boɔ li kwe-e. Biche yɛŋ nɛ ŋɛ fe be tuu be giiki wu. 7 Gene yɛŋ nɛ tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u mɔɔ li Pita-a le tuutoɔ mbaan li bee Galilii. Nɛ gii nɛ ŋɛ wu le si tɛ tee beŋ.” 8 Bukɛɛŋ baa bo le dzin be keeti ni kikikiki, be dza be kifi, ɛ bimfimu gbɛɛŋ bi wonde be ni kataraa. Be ti mæŋ ki tee kɛ fiee li wi-i kɛ, kife be tɛ chendi. [9 (note: The most reliable and earliest manuscripts do not include Mark 16:9-20.) Jiso tɛ bo li kwe-e li jobe chi ŋkosi chi li fuu li mæŋ li ki bitebite-e, saa buse nuun le Maariya Madalin lii wu tɛ buu bɔɔŋ be kinkundi-i li yi yee li mfomenyaan. 10 Maariya se geɛŋ tee li beniiŋ

be Jiso të nuuṙ bee be. Bëniṙ bani të nuuṙ ε be shee
 be chiṙ bikoo be dii. **11** Le be woo si kwëṙ wë tiiti le
 bee ṙṙ Jiso nuuṙ lu, be ti mëṙ ki beṙ kë dududu. **12**
 Lëṙṙ lëlu, Jiso tuu doonche yi yee li bëniṙ bee bamu
 be kintutu-u bëfë be giṙṙṙ li kitoṙ kimu ε mboṣe yee
 fiiki. **13** Be to liṙṙ, be ḡṙṙ be tee li kiṙkë ki bëniṙ be
 kintutu-u, be ti mëṙ ki beṙ li bee kë. **14** Lëṙṙ lëlu
 Jiso doonche yi yee dëni li bōṙ bee be yoofi ntso
 mumkpa-aṙ kibëṙ fë be të jii biee. Se wamë be, kifë be
 të mëṙ ki beṙ kë, be të tēmi bikoo le be beṙ li bëniṙ
 be të ṙṙ wu mfi wu të bo li kwe-e. **15** Se tee li bee le,
 “Ḡëṙ yëṙ li kwëṙ kwikwi-i nē ḡṙṙ nē ni nē fëṙṙi
 ntoṙ wu dzeṙ wu Nyō li bëniṙ bëchu-u. **16** Wi wu
 beṙ li ntoṙ wulu-u, be lii wu li dzō, ḡṙ bōnë. Wi wu
 faaṙ mbeenchë, ḡṙ we nsa. **17** Bëniṙ be ḡṙ be beṙ ḡṙ
 be ni be feti biee bi doonchi buṙḡa bu Nyō-ō si buni:
 be ḡṙ be ni be busi bōṙ be kiṙkundi-i li bëniṙ li, li
 bukoṙ bwe-ṙṙ. Be ḡṙ be yō jé yi fiṙṙ. **18** Be ḡṙ be ni
 be këmi li yō-ō be tsaṙ. Mō be woṙ tsi, yi tē ḡe be fiee
 kë. Be ḡṙ be ni be ḡiki tsaṙ li bëniṙ be ḡendi-i, be
 tēmi.” **19** Le Taa Jiso yō li bee lë mëṣhi, Nyō se dzō
 wu yë liboo shee lë kibënë ki kigōṙ ki Nyō-ō. **20** Bōṙ
 bee be kintutu-u dza be dëṙḡi be tiifi toṙ wu dzeṙ li
 bitsii bichu-u. Taa se nindi bee be fëṙfi fiee fi be të
 tiifi le fi fiëṙ chëṙ be biee bi doonchi buṙḡa bu Nyō-ō
 bi be të feti.]

Luk

1 Wi wu nyɔŋa Tiofilos beniɲ nge gwene baa le be tsee kii biee bi tɛ keti le bee li lenti. **2** Be tsee baa biee bilu nɛ tsaɲ si bi tɛ tɛ woo be beniɲ be tɛ nɛŋ be lii yibe, mɔɔ beniɲ be tɛ laanche nsa wulu si wu tɛ bechi. **3** Mi nse ndzɔɔ mfi le ntaashe le biee bini-i lenti bichu fɛmbɛɛche-ɛ, mi nse nɛŋ le fi dzɔɔŋ le mbanche ntsee tɛ li wɛ-ɛ le dze yi tsaɲ li. **4** Mi mfɛɔ ni le ɔ kɛɛ cheɛŋ wu biee bi be tɛ saa be tifi wɛ ŋkosi. **5** Mfi wu Mfɔŋ Hɛɔ tɛ sɛki kwɛɛŋ wu Judiya, wi wu muntofi wumu tɛ nuuŋ le be teenyi wu le Sakariya. ɛ tɛ nindi li kintutu ki bete muntofi-i be Abija-a, ɛ ni yih we tɛ bo li kini ki ɛɔ-ɔŋ, be teenyi wu le Lisabɛ. **6** Beniɲ be befe bani tɛ nuuŋ beniɲ be tsaɲ le Nyɔ lii, be kichi benchi be Taa le bechu, be nuuŋ findzɔŋ siŋ. **7** Se nuuŋ le, be ti mɛɛŋ ki kɛmɛ kɛ ŋwan kɛ, kife Lisabɛ tɛ nuuŋ kaa, be bechu tɛ nuuŋ ɛ be doŋ kituŋ. **8** Mfi tɛ kɔche le kintutu ki Sakariya ni ki nindi li yih yi muntofi-i yi Taa li. ɛ tɛ nuuŋ te muntofi le Nyɔ lii booyaa, **9** ɛ be tɛ tsaa wu biki si be tɛ shiɲ be tɛki bete muntofi li ntse wube-e. Se tɛ le li yih yi muntofi le tɔŋ kidzoma. **10** Mfi se tɛ kɔche le tɔŋ kidzoma ɛ beniɲ bechu tɛ nuuŋ lɛkuuŋ be lɛki li Nyɔ-ɔ. **11** Nchindaa wu Taa, taa buse wu lii, leŋ le kibɛnɛ ki kigɔŋɛ ki taantaa chi muntofi-i. **12** Mfi wu Sakariya tɛ nɛŋ wu, dzake bechi kɛeti be chɛnɛ. **13** Se nuuŋ le, nchindaa wulu tɛ tuu tee li wuu le, “Kiɲ ɔ ni chɛŋ kɛ Sakariya. Nyɔ woo yɛ nleke li Nyɔ-ɔ wa kituŋ. Ni yih wa wu Lisabɛ gii biɛ ŋwan wu nyuŋ ɔ choŋ wu bukoŋ le Joɔŋ. **14** Gii be be kinɛtine li wɛ-ɛ, beniɲ nge se woo bujɔŋ kii bierɔ chee. **15** Gii ni nuuŋ wi wu nyɔŋa le Nyɔ lii. Kiɲ ni ni wundi mbiɲ kɛ, teege mɛ tɛmi. Fiana yi Waɲ gii yi yise li wuu mɛɛŋ le ni shɛŋ. **16** Gii fɛ le beniɲ be Isɛlɛ nge fiiki shɛŋ yibe, be kaari be to be Taa wu Nyɔ yibe. **17** Gii gɛɛŋ limfwe li Taa li, be fiana mɔɔ bunga bu ɛlaja-a le fiiki shɛŋ yi be te bɔɔŋ, yi to li bɔɔŋ be bee. Gii fɛ beniɲ be tɛmi bikoo chine li bikoo bi tɛme-ɛ, se fiiki bentse be bee, be ni be kɛmi bɛmbɛɛche be nuuŋ be beniɲ be tsaɲ le. Gii naa fɛ le, le nache beniɲ be ni be tɛŋgi Taa.” **18** Sakariya se bii li nchindaa wu Nyɔ wulu-u laa, “Fiee fi gii fi fɛ nse ŋkɛ le nuuŋ la, si tɛ ni yi wɛŋ nuuŋ ɛ tɛ doŋ kituŋ ni?” **19** Nchindaa wulu se tuu le, “ɛ mi Gabriya, nlemi le Nyɔ lii mfi kwi, ɛ yi yi tɔŋ mi le mbe nlaŋɛ nɔŋ wu dzeɛŋ wuni li wɛ-ɛ. **20** Biche ɔ nɛŋ, si ɔ mɛɛŋ ɔ ki bɛŋ kɛ nɔŋ wuni kɛ le, mfi gii be kɔche le fi dzɔɔ kintsii, ɔ gii ɔ to kinchiinchii, ɔ

tɛ yɔ kɛ, giɲgi buti mfi wu fiee fini gii fi yɛnɛ.” **21** Si fi tɛ keti le, beniɲ be tɛ nuuŋ lɛkuuŋ be tɛŋgi Sakariya baa tɛ ta maa laa, ɛ la fi fɛ wu se ba li yih yi muntofi-i nge le le. **22** Mfi wu tɛ bo lu, tɛ mɛɛŋ yɛ kii n'yɔru li bee kɛ. Be se kɛ le Nyɔ doonche yɛ fiee fi kimfime wondini li wuu lu. Se tɛ to meki biee li bee nuuŋ be tsɔŋ, tɛ yɔ kɛ. **23** Le Sakariya mɛeshi nime chee li yih yi muntofi-i, kaari to liɲi fɛ wuu kuuŋ. **24** Le jo yimi ka, kwesi wu Lisabɛ fwee. Tɛ to li yih, li yih kii tiŋ. **25** Lisabɛ se tee le, “Dɛni Taa kɔɔ ɔ nshiɲ be mi, wu buu buya li kikoo ke-ɛŋ.” **26** Le fwe chi Lisabɛ-ɛ cheɛ bo kii busɔɔ, Nyɔ tɔŋ nchindaa we wu Gabriya li kitoŋ kimu ki Galilii ki be teenyi le Nasarɛ. **27** Tɛ gɛɛŋ be nɔŋ le sɔɔnɛ kwɛɛŋ wumu wu be tɛ teenyi le Maariya, wu tɛ mɛɛŋ saa nyuŋ ki kɛ kɛ. Tɛ nuuŋ ɛ be tɛ nache le gii naa nuuŋ kwɛɛ Joɛ wu li kini ki Mfɔŋ Daafi-i. **28** Nchindaa wu Nyɔ wulu se gɛɛŋ nɛŋ Maariya tee li wuu le, “N'yɛeshɔ wɛ. Taa tsaa wɛ kituŋ we be wɛ.” **29** Le Maariya woo le fi fieɛŋgi wu nge, se ta maa laa ŋwaani wuni n'yɛeshe nuuŋ wu niŋ le. **30** Se nuuŋ le, nchindaa wu Nyɔ wulu tɛ tee li wuu le, “Maariya kiɲ ɔ ni chɛŋ kɛ. Nyɔ tsaa yɛ wɛ kituŋ. **31** Biche ɔ nɛŋ, ɔ gii ɔ fwee, ɔ biɛ ŋwan wu nyuŋ, ɔ choŋ bukoŋ bwɛ le Jiso. **32** Gii ni nuuŋ wi wu nyɔŋa, be ni be teenyi wu le ŋwane Nyɔ, Nyɔ yi nuuŋ Kikoo ki biee bichu-u. Taa wu Nyɔ gii biɲgi wu li kabara wu Mfɔŋ Daafi-i wu te kini ki bee. **33** Gii ni taanchi kini ki Yako-ɔ mfi kwi, bumfɔŋ bwɛ nuuŋ tɛ naa ma kɛ.” (aiɔn g165) **34** Maariya se bii li nchindaa wu Nyɔ wulu laa, “Fini gii fi ka nindee le, si mɛɛŋ ŋwan wu kii yɛ nyuŋ kɛ ni?” **35** Nchindaa wu Nyɔ wulu se tuu li wuu le, “Fiana yi Waɲ gii yi be li wɛɛ, bunga bu Nyɔ yi liboo yi nuuŋ kikoo ki biee bichu gii bu yise li wɛ-ɛ. Bɛdɛni, ŋwan wu ɔ gii ɔ biɛ wulu gii ni nuuŋ waɲ, be se teɛŋ wu le ŋwane Nyɔ. **36** Biche ɔ nɛŋ, ŋwanchaa wu Lisabɛ wu tɛ nyiiche be budonu be teenyi wu le kaa, wɛ dɛni be fwe kii busɔɔ, gii biɛ ŋwan wu nyuŋ. **37** Be Nyɔ fiee fimu lu fi nuuŋ fi yaa yi kɛ.” **38** Maariya se tee le, “ɛ mi ŋwane nime wu Nyɔ. Fɛɛ fi ka be mi nɛ si ɔ tee.” Le tee le, nchindaa wu Nyɔ wulu dza. **39** Mbɛɛche li jo yilu-u, Maariya dza bake gɛɛŋ li kitoŋ kimu ki li kwɛɛŋ wu Juda wu nuuŋ li ŋkumɛ-ɛ, **40** le gɛɛŋ bo le, le li Sakariya yih, yɛsi ni yih we wu Lisabɛ. **41** Le Lisabɛ woo n'yɛeshe wu Maariya wɛ, ŋwan nduuŋ wu le shɛŋ nge. Fiana yi Waɲ yise li wuu. **42** Se wuri lɛwe nge, tee le, “Kimbɔnɛ ki Nyɔ-ɔ kɛ li wɛɛ yeki bukeɛŋ bechu, kimbɔnɛ kilu kɛ tɛ li ŋwan wu ɔ gii ɔ biɛ-ɛ. **43**

Ŋwaani fiee fi nɔŋa fini geeŋ fi ka be mi, le ni Taa weŋ la ŋka le mi-i? **44** Biche ɔ ɔŋeŋ, mfi wu mbée ŋ'woo n'yeeshe wa, ŋwaŋ nduun mi le shéŋ be kinéetine nge. **45** Bujɔŋ bunɔŋa bwée bwo, kife ɔ berɔ le ŋkaache wu Nyo tɛ kaache gii naa be kache.” **46** Maariya se tee le, “shéŋ yeŋ yɔɔnchi yee Taa wu Nyo, **47** ŋ'wuki bujɔŋ kii Nyo yi nuun Kinsofu keŋ. **48** Yi kimi ye le mi-i, nuun ɛ mi ŋwani wu nime wu yee. Mbéeche deeni ngenu limfwe, kingoke kichu gii ki ni ki tiiti le, Nyo lɔŋ ye kimbɔne li mi-i, **49** kife Nyo yi Bunga Buchu fe ye biee bi nɔŋa bi nɔŋa nge li mi-i. Bukoon bu yi kemi ye mawu ke. **50** Yi ti keeti nshiin be beniiŋ be guundi li yi-i. Nshiin yini se nuun li kingoke kichu-u. **51** Yi doonche ye bunga bu kibene kee le, yi shaanshe ye beniiŋ be tsakisi yí, bembeeche be bee laye. **52** Yi shoni ye bɛmfɔŋ be nɔŋa be nɔŋa li bekabara, yi se tsaki beniiŋ be yee liwe. **53** Yi nyske ye beniiŋ be dzeen wuu be, be fuke be biee bi dzeen kituŋ, Yi koon be beniiŋ be biee le bo kilere. **54** Yi fi ye wi we wu nime wu Iselee, Yi kimi ndoonche nshiin li Abrahan be kii kee, yi geeŋ yi meeshi nee si yi tɛ kaache li bete taa bese-ey.” (aiɔn g165) **56** Le Maariya, tsi bee Lisabe, kii tee, tuu kaari to lijij fe kuun. **57** Le mfi wu Lisabe wu biero kache, bie ŋwaŋ wu nyuŋ. **58** Le kii kee mɔɔ beniiŋ be tɛ tsiin tseke tseke fe woo le Nyo doonche ye nshiin li wuu nge, be neete. **59** Le jo bo nyaan, be be le be see ŋwaŋ wulu dzoo, be tuu be weki te le be nye wu bukoon le Sakariya nee si bu Tee le, **60** se nuun le, ni tɛ faan fiee, tee le be gii be ni be teenyi wu le Joŋ. **61** Be se tee li wuu le, “Wi nuun ye li kii kine be bukoon buni ke.” **62** Be se bechi be meki be tsan li te ŋwa-ay, le be kee laa weki le be nye bukoon bu ŋwaŋ le noo le. **63** Se maa le be be fiee tsee fe fewe. Be be fi, se tsee le, “Bukoon bwée bwée le Joŋ.” Le be nge le bimbim wonde be. **64** Mfwa mumkpaŋ, kimfime ki Sakariya biee ki gwiye, nime chee fanche, tuu bechi n'yoru, pieti Nyo. **65** Beniiŋ be kiton kilu-u tɛ te wa nge. Nton wu biee bini bichu se saange wu geeŋ li kweeŋ wu Judiya wu nuun li nkume-ɛ kwikwi. **66** Beniiŋ bechu be tɛ woo biee bini tɛ gee li shéŋ yi bee, be se biiti laa wuni ŋwaŋ gii naa nuun wu la le? Kife fi tɛ gbengi fi doonchi le kimbɔne ki Nyo-ɔ kee li wuu. **67** Fiana yi Waan tɛ dza yi yise li Sakariya wu te Joŋ li, se dza yeti nee si ntomfɔŋ wu Nyo, tiiti le, **68** “Te pia Taa wu nuun Nyo yi beniiŋ be Iselee. Yi be ye kituŋ le yi soo bikoo bi beniiŋ bee li, li nge-ɛ. **69** Yi gee ye wi wu bunga kituŋ wu gii soo bee, wu bo li kii ki

wi we wu nime-ɛ wu Mfɔŋ Daafi. **70** Fini nuun si yi tɛ kaache meeŋ linderi le bimbim bi bentomfɔŋ bee be waan be tɛ gee, (aiɔn g165) **71** le yi gii naa yi soo bee li tsan yi beniiŋ be weki le be leeshe bee, mɔɔ beniiŋ besen be mbani-i. **72** Yi tɛ kaache le yi gii naa yi koo nshiin li bete taa besen yi se shiŋ yi kiimi leh wu yi yi Nyo tɛ ji. **73** Yi tɛ kaache li te betaa besen wu Abraha-ay be nchini, yi chini le, **74** yi gii yi buu bee li tsan yi beniiŋ besen be mbani-i, ke te ni te nindi li yi-i nchenu nsin, **75** te ni te tsiin ntse wu waan be wu tsaan le yi-i lii jo chichi li ntse wuse-ey. **76** We ŋwanen, be gii be ni be teenyi we le ntomfɔŋ wu Nyo, Nyo yi nuun kikoo ki biee bichu-u, kife ɔ gii naa ɔ geeŋ limfwe li Taa li ɔ ni ɔ nachi dze ye. **77** ɔ gii ɔ ni ɔ tiifi beniiŋ bee, dze yibe gii be keme Kinsofu le, ki nuun kimfekise ki Nyo gii yi feeki bibifi bi bee, **78** kii nshiin yi Nyo nge yi keeti li beniiŋ li. Yi gii yi tuumi Kinsofu ki ni ki shiiti ki bee liwe si jobe ti teti le. **79** Yi gii yi nye kin'wofu li beniiŋ be nuun li kijibe-ɛ mɔɔ be nuun le kwe wa, se leeki bee le dze yi mbeengii li.” **80** Ŋwaŋ wulu se gii kuu li nyan ye-e, kuu te be fiana. Se dza geeŋ le ni tsiin te li buka, geeŋ bo jobe chi tɛ bo le doonche yi yee li beniiŋ be Iselee.

2 Tɛ nuun li mfi wumu-u, nchi bo le, be fa beniiŋ bechu be nuun li biton bi kweeŋ wu Lo-om. Wu tɛ bo le Kaisa Agustu wu tɛ nuun Mfɔŋ wu nyɔŋa wu Lom. **2** Mfa wuni tɛ nuun wu nkosi li mfi wu Kwilinu tɛ nuun ŋkuŋ wu tɛ seki kimbe ki kweeŋ wu Silia. **3** Bedeeni, beniiŋ bechu tɛ tuu lijij li biton bi bee, le be tsee menkoon me bee mɔɔ mfa wu be. **4** Jose se dza te Nasare li kiton kimu ki Galili, geeŋ Beteleheŋ le kimbe ki kweeŋ wu Judiya, le be tɛ bie Mfɔŋ Daafi. Tɛ geeŋ le kife tɛ nuun wi wu li kii ki Mfɔŋ Daafi-i. **5** Jose tɛ geeŋ bee Maariya wu tɛ koo fieen le gii naa ni nuun kwesi le be tsee menkoon me bee, ɛ tɛ nuun be fwe. **6** Le be geeŋ be bo le, mfi we wu biero kache. **7** Bie ŋwani wu nkosi nuun ŋwaŋ wu nyuŋ, fieeme fe ndú, giiki le ngo wu nyá-ay, kife be tɛ foo kintsii ki tse fe yih yi beniiŋ fufini fe-e. **8** Tɛ nuun li mfi wulu-u, beniiŋ be kiichi nshóŋ bamu nuun li kiton kilu lichin litoo, be kiichi kintutu ki nshóŋ yi be butuu. **9** Nchindaa wu Taa taa buse be lii, kin'wofu ki Nyo-ɔ kinɔŋa woo fe be te nuun, be keme chene nge. **10** Nchindaa wulu se tee li bee le, “Kiin ne ni cheŋ ke. Woo yeŋ, mi mbeo nuun be nton wu dzeen li be-ey, wu gii wu be be kinéetine kinɔŋa li beniiŋ bene-ɛ bechu-u. **11** Li jobe chi berɔ chini be bie baa Kinsofu kine li kiton ki Mfɔŋ Daafi-i

ki nuur Krai wu Taa. **12** Fiir fiee fi gii fi doonche nton wulu li be-er. Ne gii ne geer ne her hwar e be fieeme wu fe ndu-u, be giiki le ngo wu nyá-ar.” **13** Be se dza be taa be her nchindaa wulu le kintutu kimu ki benii be dzin be liboo li nge be yoonchi Nyo, be tiiti le, **14** “N'yoonche nuur li Nyo-o yi yeki biee bichu mbeengii ni nuur laangkwiir li benii be Nyo wuki bujon be be.” **15** Mfi wu benchindaa baa te chine li bee, be kaari be yee liboo, benii be kiichi nshónj belu tee li yi yi bee le, “Tè geer deeni yani Beteleher, te her fiee fi ka fi Taa fe le te kee fini.” **16** Mfwa mumkpar, be dza be baka be geer be her Josee bee Maariya mao hwar, gimi le ngo wu nyán. **17** Si be te her le, be bechi be tiiti biee bichu bi nchindaa wu Nyo bee tee li bee kii hwar wulu. **18** Bimfimu se wonde benii bechu be te woo biee bi benii be kiichi nshónj baa te tiiti be. **19** Maariya se kiri biee bini bichu le shén, shiir kiimi kii bi mfi kwi. **20** Benii be kiichi nshónj baa se kaari be to lijir be yoonchi be pieti Nyo li biee bichu bi be te woo be her. Bi te nuur nee si nchindaa wu Taa te tee. **21** Le hwar wulu bo jo nyaar, be see wu dzoo, be chor wu bukoor le Jiso, bukoor buni te nuur nee bu nchindaa wu Nyo-o te tee li ni-i, meer se keme fwe. **22** Mfi se te kache wu fere muntofi le be tsootse bikoo bi bee si nchi wu Mose te weki. Be se dzo hwar wulu be yee be wu Jerosaleh le be yingir li Taa li. **23** Fini nuur si be te tsee le Kirwaati ki Benchi be Taa le le, “E wi bie hwar wu hkosi e nuur hwar wu nyur, be yingir li Taa li, to wu Taa.” **24** Be te geer le be fe muntofi muni be bibimu bife, mao be boor be mundongu mumfeentu biki si fi te nuur le kirwaati ki benchi be Taa le. **25** Li mfi wulu-u, nyur wumu te nuur Jerosaleh be teenyi wu le Simion. E te nuur wi wu tsaar feti si Nyo weki, te gii tergi wi wu gii be deeni shén yi benii be Isele. Fiana yi Waar te nuur li wu-u, **26** Fiana yi waar yilu fe le kee le kwe nuur te naa dzo wu meer ki her ke Kinsofu ki Taa le ki te kaache ke. **27** Fiana yi Waar se dza yi fe Simion geer li yih yi muntofi. Le Josee bee Maariya be be hwar wu Jiso li yih yi muntofi le be fe si nchi weki, **28** Simion se fi hwar wulu keme bo, bechi yoonchi Nyo, tiiti le, **29** “Taa bedeeni, si fe nkaache wa be wu kache, dzoo wi wa wu nime deeni li mbeengii li. **30** Lii yer her yee Kinsofu ko **31** ki o tuumi, benii bechu gi be her ki. **32** Ki nuur kir'wofu li benii be nuur ye bejuu ke-e, ki gii ki doonche we li bee ki fe be se tsaaki bukoor bu benii bo be Isele liwe.” **33** Le te hwar bee ni hwar woo biee bi Simion tee kii

hwar wuni, wa te be. **34** Simion se tuu lon kimbone li bee, tee li Maariya wu ni-i le, “Biche o her, Nyo tsaaye hwana wuni, li h'weye be ndzatsu wu benii nge be Isele. Gii ni nuur doonche wu fiee benii se ni be tiiti kii wu. **35** Bedeeni, fini gii fi doonche biee bi benii nyiki li shén yi bee. Mfi wu biee bini bichu gii bi ni bi keti, shén ya gii yi ni yi nuur kee be beer baa be finyoo.” **36** Gii nuur li mfi wulu-u, kweer wumu nuur lu be teenyi wu le Anas, e te nuur ntomor wu Nyo. Te nuur hwan Fanuwe wu wi wu kini ki Asha-a. Kweer wulu te nuur e wu dor nge. Te nuur bee nyumi biya mfomenyaar kwaa, nyumi kwi. **37** Te to kwee hku, se ba le biya gwii nyaar ntso bine-e shiir li yih yi muntofi-i mbochu nsir yoonchi Nyo butuu be fenshaar, jiti biee, leki li Nyo-o. **38** Le mfi wu be te bee be hwar wulu li yih yi muntofi, si kweer wulu te her be le, nye kiyooni li Nyo-o, tee kii hwar wuni li benii bechu be te tergi mfi wu Nyo gii yi soo benii be Jerosaleh li tsar yi nge-e. **39** Mfi wu Josee bee Maariya te meeshi biee bichu si nchi wu Taa te weki, be kaari be to lijir li kitor kibe ki Nasare le kimbe ki kweer wu Galilii. **40** Hwar wulu se ko, keme bunga, te yise be bufii bunora, Nyo se te Koorgi wu. **41** Te Jiso bee ni te shiir be yeki Jerosaleh biya bichu kii Tsono chi N'yafuwee. **42** Le Jiso bo biya yoofi ntso bife, be yee kii tsono chilu nee si be te shiir be yeki. **43** Le be ji tsono be meeshi, be to lijir, hwar wu Jiso se she lejin Jerosaleh. Se nuur le tee bee ni te meer ki kee ke. **44** Be dende jobe chichu, be beechi le we li kintutu ki benii be bee be te dengi. Be se bechi be weki wu le kini kibe mao le nsán yi bee linti, **45** le be goor nsir, be tuu be kaari be to lijir Jerosaleh le be goor wu. **46** Le geer bo jo taa si be te bechi be weki wu, be her wu nuur fe yih yi muntofi, e te shee fe bee benii be ntiife yiki li bee, biiti bembifu. **47** Benii bechu be te yiki te ta maa nge kife te kii biee nge mao ntusu bembifu bujon. **48** Si ni bee te te her wu le, wa te be. Ni se teen wu tee le, “Hwaner o geer o hwee be bee ni? Biche o her, tee chaa te goor baa we nsir te wee.” **49** Se tuu le, “Ne bee ne weki mi kii la? Ne kii ye le hkemi le ni nuur li Taa yih feni ke ni?” **50** Se nuur le be ti meer ki kee ke fiee fi wu tee ke. **51** Se tuu dza bee be, be beki Nasare. Geer wuki li bee. Si biee bini te keti ni, ni se gee biee bini bichu li shén yee li. **52** Jiso te kuu, kemi bufii nge, Nyo korgi wu, benii korgi wu te.

3 Mfi wu Jooŋ wu ɣwanɛ Sakariya tɛ nuuŋ libuka, ntonɔ wu Nyɔ bɛ lɛ wuu. Kiya kɛɛ tɛ nuuŋ ɛ Tiberius Kaisa tɛ nuuŋ ɣgɔmina wu Lom li biya yooŋi ntso bitinu. Pontu Pailɛt sɛ sɛki kimbe ki kwɛɛŋ wu Judiya, Hɛrɔ sɛki Galilii. Fili wu ɣwaani Hɛrɔ tɛ sɛki kimbe ki Ituliya bɛ ki Telakoniti, Lisanya sɛ sɛki Abilɛŋ. ɛ tɛ nuuŋ mfi wu Anas bɛe Kaifas tɛ nuuŋ bikoo bi bɛtɛ muntofi-i. **3** Lɛ Jooŋ woo ntonɔ wu Nyɔ wulu, dza gɛɛŋ bimbe bi tɛɛŋ lɛ bichu bi nuuŋ li Dzɔɔ yi Joodaɛŋ, tuu tiifi bɛniɪŋ lɛ bɛ fiiki shɛŋ yi bɛ, sɛ lii bɛ lidzɔɔ, Nyɔ sɛ feeki bibifi bi bɛe. **4** Fini nuuŋ si ɛsaya wu ntomfɔŋ wu Nyɔ tɛ tɛɛ lɛ Kiŋwaati kɛ lɛ, “Jɛ yi wi dii yɛɛ libuka lɛ, bɛ nache dze yi Taa, bɛ leeki yi nuuŋ tsaɛŋ, **5** bɛ shiiki bɛŋkumɛ bɛ nɔŋa bɛ nɔŋa mɔɔ bɛ nɛŋ bɛ nɛŋ bɛchu, bɛ yiiki feɛŋ chichi, bɛ leeki dzɛ yi nuuŋ tsaɛŋ, bɛ yiiki bitoo dze nuuŋ shiɪŋgii, **6** bɛniɪŋ bɛchu sɛ ɣɛŋ si Nyɔ ti suuti bɛniɪŋ.” **7** Si Jooŋ tɛ tiiti lɛ, bintutu bi bɛniɪŋ lɛ tuu bi bɛɛ lɛ lii bɛ lidzɔɔ. Sɛ tuu dza tɛ lɛ bɛe lɛ, “Kiŋgoke ki yɔ kini, ɛ noo wu tɛɛ bɛŋ lɛ nɛ kifi shɛŋ yi Nyɔ nuuŋ yi tuumi li bɛ-ɛŋ?” **8** Fɛrɛ yɛɛŋ bɛɛ bi doonchi lɛ nɛ fiiki baa shɛŋ yinɛ. Kiɪŋ nɛ ni tuu nɛ bɛchi n'yɔru li yi yinɛ lɛ Abrahɛŋ nuuŋ taa wusɛŋ kɛ. Nsɛ nɛɛ li bɛ-ɛŋ lɛ Nyɔ nuuŋ yi fiiki ta yini yi to kini ki Abrahɛ-ɛŋ! **9** Nɛ kɛɛ lɛ bɛ gɛɛ baa fɔɔ kituŋ li gɛɛŋ yi biti-i. Kiti kichu ki wundi yɛ muntaɛŋ mu dzeɛŋ kɛ, bɛ gii bɛ wa ki li gɛɛŋ yi ki-i, bɛ tɔŋ fɛtaɛŋ.” **10** Lɛ bintutu bi bɛniɪŋ lɛ bɛɛ woo lɛ, bi bii li Jooŋ li laa, “Tɛ gii tɛ gɛ la dɛɛni?” **11** Sɛ tuu lɛ, “Wi wu kɛmi ndu fiɛtu nyɛ yimi li wi wu kɛmi yɛ kɛ-ɛ, ɛ wi kɛmi bɛɛ biɛ gɛtɛ bɛ wi wu kɛmi yɛ kɛ.” **12** Bɛniɪŋ bamu bɛ kundi kiŋwaati tɛ bɛ lɛ wuu, lɛ lii bɛ lidzɔɔ, bɛ bii li wu laa, “Wi wu ntiifɛ, tɛ gii tɛ gɛɛŋ fiɛŋ?” **13** Sɛ tuu li bɛe lɛ, “Kiɪŋ nɛ ni nɛ kundi kiŋwaati yeki si nchi weki kɛ.” **14** Bɛniɪŋ bɛ nchi bɛ bɛ bii tɛ laa, “Fiɛŋ nuuŋ lɛ tɛ gɛɛŋ?” Sɛ tuu lɛ, “ɣɛŋ yɛɛŋ lɛ, kiɪŋ nɛ ni nɛ chɛnisi bɛniɪŋ nɛ lɔchi kwa nɛ kayi mɔɔ bɛɛ li bɛniɪŋ li, li yɛɛ li kɛ. Nɛ wuki yɛŋ bujɔŋ bɛ fiɛ fi bɛ suundi bɛŋ lu.” **15** Si bɛniɪŋ tɛ nuuŋ bɛ tɛŋgi Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache lɛ, bɛ tɛ tuu bɛ biiti bɛɛ kii Jooŋ, bɛ tuu bɛ bɛchi lɛ sɛmukɛ ɛ wu Kinsofu kilu. **16** Jooŋ sɛ tuu bɛchi tiiti li bɛe lɛ, “Nlisɔɔ bɛŋ nuuŋ li dzɔɔ kwaa, wi wu ko wu yaa mi mɛɛŋ bɛɛ lɛjɪŋ, mɛɛŋ ki kɔche kɛ wi wu nuuŋ guumɛ fanche bikpɔ bɛɛ kɛ. Mwɛ gii naa ni lisi fiɛ bɛŋ nuuŋ bɛ tsɛŋ yi Fiana yi Waɛŋ mɔɔ bɛ wi. **17** Kɛmɔɔ kintɛkɛ kɛ lɛ bɔ ki gii fɛɛ giɪŋ lu, kɛ wu fɛɛ, banche giɪŋ yi dzeɛŋ yɛɛ gɛɛ li gwɛɛ, sɛ fweyɛ mumfɛɛ tɔŋ bɛ wi wu duti nyimu

nsiŋ.” **18** ɛ lɛ si Jooŋ tɛ tiifi ntonɔ wu dzeɛŋ wu Nyɔ li bɛniɪŋ li lɛ, nyɛɛ mɔɔ bɛntiifɛ bɛ dzeɛŋ ɣgɛ li bɛe. **19** Sɛ nuuŋ lɛ, tɛ yɔ li Hɛrɔ wu wi wu nsawu kasi yi, kifɛ Hɛrɔ tɛ dzɔ Hɛroja wu kwɛɛ ɣwaani li kwɛsi-i, sɛ tuu yɔ mɔɔ kii bɛɛ bibifi bichu bi Hɛrɔ tɛ bɛtini. **20** Hɛrɔ tɛ fɛ bɛɛ bibifi bi yɛŋ ɣgɛ sɛ mɛɛshi biifi kɪŋgɛ kɛɛ tɛ lɛ bɛ kɔɔ Jooŋ bɛ fa li yih yi ncha-a. **21** Mfi wu Jooŋ tɛ mɛɛŋ lisi bɛniɪŋ li dzɔɔ, lɛ lii jobɛ chimu mɛɛshi, Jiso sɛ bɛ tɛ Jooŋ lii wu li dzɔɔ. Lɛ Jiso bɛchi ni lɛki li Nyɔ-ɔ, kiboo gwiye, **22** Fiana yi Waɛŋ shɛɛ yi bɛ li wuu bwiŋ yi nuuŋ si kibimɛ. Jɛ sɛ yɔ liboo lɛ, “Wuni ɛ ɣwanɛŋ, nuuŋ shɛŋ yɛŋ, nɛ wuki yɛɛŋ li wuu.” **23** Jiso tɛ nuuŋ si biya mbaanshɛɛ li mfi wu tɛ bɛchi nime chɛɛ. Bɛniɪŋ tɛ bɛɛchi lɛ ti nuuŋ ɣwanɛ Jɔsɛ wu ɣwanɛ Hɛli. **24** Hɛli tɛ nuuŋ ɣwanɛ Maata, wu ɣwanɛ Lebɪ, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Meki wu ɣwanɛ Jana, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Jɔsɛ. **25** Jɔsɛ wuni tɛ nuuŋ ɣwanɛ Matasha, wu ɣwanɛ Emɔ, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Nahuŋ, wu ɣwanɛ ɛsili, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Naga. **26** Naga tɛ nuuŋ ɣwanɛ Maat wu ɣwanɛ Matasha, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Sɛmɛŋ, wu ɣwanɛ Jɔsɛ, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Joda. **27** Joda tɛ nuuŋ ɣwanɛ Joanaŋ, wu ɣwanɛ Lesa, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Selubabɛ, wu ɣwanɛ Shitiya, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Nɛli. **28** Nɛli tɛ nuuŋ ɣwanɛ Meki wu ɣwanɛ Adi, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Kosam, wu ɣwanɛ ɛmadam, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ ɛl. **29** ɛl tɛ nuuŋ ɣwanɛ Joshwa wu ɣwanɛ ɛliesa, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Jolɛŋ wu ɣwanɛ Maata wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Lebɪ. **30** Lebɪ tɛ nuuŋ ɣwanɛ Simiɔŋ wu ɣwanɛ Judas, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Jɔsɛ, wu ɣwanɛ Jonam, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ ɛliakiŋ. **31** ɛliakiŋ tɛ nuuŋ ɣwanɛ Melia wu ɣwanɛ Mena, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Matata wu ɣwanɛ Nataŋ, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Daafi. **32** Daafi tɛ nuuŋ ɣwanɛ Jɛɛsi, wu ɣwanɛ Obɛd, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Bwas, wu ɣwanɛ Sala wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Nashɔŋ. **33** Nashɔŋ tɛ nuuŋ ɣwanɛ Aminada, wu ɣwanɛ Amina, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Alni, wu ɣwanɛ Hɛsrɔŋ, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Pɛrɛs wu ɣwanɛ Judas. **34** Judas tɛ nuuŋ ɣwanɛ Yakɔ wu ɣwanɛ Adzi, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Abrahɛŋ, wu ɣwanɛ Tɛra, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Naho. **35** Naho tɛ nuuŋ ɣwanɛ Sɛruk wu ɣwanɛ Leu, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Pɛlɛg wu ɣwanɛ ɛbɛ, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Shɛla. **36** Shɛla tɛ nuuŋ ɣwanɛ Keenaŋ wu ɣwanɛ Alfasa, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Shɛŋ wu ɣwanɛ Noaa, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Lamɛk. **37** Lamɛk tɛ nuuŋ ɣwanɛ Mɛtusɛla wu ɣwanɛ ɛno, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Jaled wu ɣwanɛ Mahalalɛ, wu tɛ nuuŋ ɣwanɛ Keenaŋ.

38 Kenay wuni tɛ nuuŋ ɣwane Enos wu ɣwane Set wu tɛ nuuŋ ɣwane Adarj, Adarj nuuŋ ɣwane Nyɔ.

4 Jiso tɛ dza fɛ Dzɔɔ yi Joodaay, ɛ wu yisɛ bɛ Fiana yi Waay. Yi dzɔ wu gɛɛ tsiŋ libuka. **2** Tɛ tsi lɛ jo mbaanyɛɛ, Kɪŋkundi mɔnchi wu. Tɛ nuuŋ lɛ nje fieɛ nsɪŋ. Lɛ jo yɛɛ ka, dzeɛŋ sɛ bechi yi wuu wu. **3** Kɪŋkundi kilu sɛ dza ki tɛ li wuu lɛ, “Ɔ nuuŋ ɣwane Nyɔ, ɔ tɛ lɛ tɛtɛ chini to biɛ.” **4** Jiso tuu li ki-i lɛ, “Bɛ tsɛɛ baa lɛ, ‘Wi ti tsiŋ yɛ kii biɛ kwaa kɛ.’” **5** Kɪŋkundi kilu dzɔ wu ki yɛɛ bɛ wu fɛ kintsii kimu-u fɛwɛ, ki doonche wu bitɔŋ bi li kikoo ki nshɛ-ɛ bichu. Jiso ɣɛɣ bi ni ɣwaayɣ. **6** Kɪŋkundi kilu sɛ tɛ li wuu lɛ, “Bɛ nyɛ baa kikoo ki nshɛ-ɛ kini li mi-i kichu, nnuuŋ nɛɛ nnyɛ li wi wu ɣkɔŋgisi-i. ɣgii nnyɛ li wɛɛ ɔ ni ɔ sɛki, ɔ ni ɔ kɛmi bunɔŋa bɛ bunga bintsii bichu. **7** Fi fieɛ kwaa lɛ ɔ guuŋ mi, nse nyɛ bieɛ bichu li wɛ-ɛ.” **8** Jiso tuu li kii lɛ, “Bɛ tsɛɛ baa lɛ, ‘Ɔ guundi Taa wu Nyɔ-ɔ ya, ɔ ni nindi nuuŋ li yi-i kwaa.’” **9** Kɪŋkundi kilu sɛ dzɔ wu ki gɛɛŋ bɛ wu li kitɔŋ ki Jɛrosalɛŋ ki leeki wu fɛ kɪgɔ ki yih yi muntofi-i, ki tɛ li wuu lɛ, “Ɔ nuuŋ ɣwane Nyɔ, ɔ jiŋ lekwiŋ, **10** kifɛ bɛ tsɛɛ baa lɛ, ‘Nyɔ gii yi tɛ li bɛnchindaa bee li lɛ bɛ bichɛ lɛ wɛ-ɛ.’” **11** Fi tuu fi nuuŋ ɛ bɛ tɛ tsɛɛ lɛ, ‘Bɛ gii bɛ ka wɛ bɔ bɔ, kii ɔ ni ju bikaa bio li tɛtɛ.’” **12** Jiso tuu li ki-i lɛ, “Kɪŋwaati ki Nyɔ-ɔ tiiti kɛɛ tɛ lɛ, ‘Kiŋ ɔ ni mɔnche Taa wu Nyɔ ya kɛ.’” **13** Lɛ kɪŋkundi kilu mɛɛshi dzɛ chichi yi ki tɛ nuuŋ lɛ ki mɔnche Jiso lɛ, ki sɛ dza ki gɛɛŋ ki tɛŋgi mfi wumu. **14** Jiso tɛ dza to liŋi Galilii, ɛ tɛ yisɛ bɛ bunga bu Fiana yi Waay lɛ. Ntoŋ wu kii wu sɛ saayɛ gɛɛŋ bimɛ bi tɛɛŋ lɛ bichu. **15** Tɛ tiifi bɛniŋ li yih yi lɛkɛ li Nyɔ-ɔ, bɛniŋ bechu sɛ piɛti wu. **16** Jiso tɛ dza gɛɛŋ li kitɔŋ ki Nasarɛ-ɛ fɛ tɛ ko. Lɛ ni nuuŋ jobɛ chi bɛshiinshi, sɛ dza gɛɛŋ li yih yi nleɛ li Nyɔ-ɔ nɛɛ si tɛ shiŋ giŋgi. Tɛ dza lɛŋ wɛ lɛ tɛɛŋ Kɪŋwaati ki Nyɔ-ɔ. **17** Bɛ tɛ nyɛ wu kɪŋwaati ki Esaya-a ntɔmfɔŋ wu Nyɔ tɛ tsɛɛ. Lɛ ni teenyi, ɣɛŋ kintsii kimu ki bɛ tsɛɛ fɛ lɛ, **18** “Fiana yi Taa Nyɔ yɛɛ li yi yɛ-ɛŋ, kifɛ yi bɛ yi tsaa mi kituŋ lɛ mbɛ nlaŋɛ ntoŋ wu dzeɛŋ li bɛniŋ bɛ kifoo lɛ. Yi tɛ toŋ tɛ mi lɛ mbɛ ntee li bɛniŋ bɛ nuuŋ li ncha-a lɛ, bɛ gii bɛ buu bɛ, nse ntee li binyɛ li lɛ bi gii bi ɣɛŋ bieɛ. Yi tɛ toŋ tɛ mi lɛ mbɛ mbuu bɛniŋ bɛ bɛ ɣweki bɛ bɛ li ncha-a, **19** nse ntee kiya ki Taa Nyɔ gii fi bɛniŋ.” **20** Lɛ Jiso tɛɛŋ ki ni, baay kɪŋwaati kilu nyɛ li wi wu tɛ shiŋ kiichi ki-i gɛɛŋ sheɛ fɛkwiŋ. Bɛniŋ bechu bɛ tɛ nuuŋ li yih yi nleɛ li Nyɔ-ɔ yilu-u, toŋ lɛ li wuu. **21** Sɛ bechi naanyi li bee lɛ, “Fieɛ fi nɛ woo lɛ Kɪŋwaati ki

Nyɔ-ɔ fini bɛ fieɛ fi kɔche bɛŋ.” **22** Bɛniŋ yikɛ jɛ yilu yi dzɔŋ fɛ bee ɣɛ, bɛ sɛ kɛmɛ chɛnɛ li n'yɔru wu dzeɛŋ wu buti lɛ wuu wa. Sɛ nuuŋ lɛ, bɛ tɛ ya wa, bɛ biiti laa, “Wuni nuuŋ nɛɛ ɣwane Josɛ ni?” **23** Jiso sɛ tɛɛ li bee lɛ, “ɛ fieɛ fi mɛŋinɛ kɛ, lɛ nɛ gii nɛ wa ɣŋaŋgaa chini li mi-i lɛ, ‘Wi wu wɔnchi bɛniŋ, wɔnche yi ya.’ Fieɛ fi tɛ tɛ woo lɛ ɔ fɛɔ Kapanuŋ, fɛɛ fi fɛni li kweɛŋ waa tɛ.” **24** Jiso tuu tɛɛ li bee lɛ, “Ntee li bɛ-ɛŋ chɛɛŋ lɛ, bɛ ti naa guundi yɛ ntɔmfɔŋ wu Nyɔ li kweɛŋ weɛ li kɛ. **25** Bɛ chɛɛŋ, ntee li bɛ-ɛŋ lɛ tɛ nuuŋ li mfi wu ntɔmfɔŋ wu Nyɔ wu Elaja-a dzaay tɛ ba liwɛ li biya bitɛɛtu bɛ kii busɔɔ, dzeɛŋ kɔɔ kweɛŋ kwi. Bukɛɛŋ bɛɛŋku-u tɛ nuuŋ li kweɛŋ wu Isɛlɛ li mfi wulu ɣɛ. **26** Nyɔ tɛ mɛɛŋ ki toŋ kɛ Elaja lɛ bee kɛ, yi tɛ toŋ wu nuuŋ lɛ kweɛ ɣku wu tɛ nuuŋ Sarefa-a kwaa, li kweɛŋ wu Sido-ɔŋ. **27** Nɛ kɛɛ tɛ lɛ, tɛ nuuŋ li mfi wu ntɔmfɔŋ wu Nyɔ wu Elisha-a, bɛniŋ tɛ nuuŋ Isɛlɛ ɣɛ bɛ tɛ kɛmi chigɔŋ chi nɔŋa, bɛ sɛ tɛ mɛɛŋ wumu li bee linti ki wɔnche kɛ. ɛ Naama kwaa li kweɛŋ wu Siliya wu bɛ tɛ wɔnche, woo.” **28** Lɛ Jiso tɛɛ lɛ, bɛniŋ bechu bɛ tɛ nuuŋ li yih yi nleɛ li Nyɔ-ɔ woo, shɛŋ toŋ bɛ ɣɛ. **29** Bɛ sɛ dza wɛ, bɛ chiŋ wu, bɛ bɔ bɛ wu li kweɛŋ wulu-u, bɛ miri bɛ wu fɛ ɣkumɛ fɛfwa wu tɛ nuuŋ li kitɔŋ ki bee, bɛ tɛ weki lɛ bɛ lɔŋ wu lɛ wɛ ba bɛ kikoo. **30** Sɛ nuuŋ lɛ, tɛ ka bɛ kintikinti gɛɛŋ fieɛ. **31** Jiso tɛ dza bɔɔ Kapanuŋ, kitɔŋ kimu ki Galilii. Lɛ ni nuuŋ jobɛ chi bɛshiinshi, gɛɛŋ tiifi bɛniŋ li yih yi nleɛ li Nyɔ-ɔ. **32** Bɛniŋ bechu bɛ tɛ yiki tɛ kɛmɛ chɛnɛ li ntiifɛ wɛ-ɛ, kifɛ ntiifɛ wɛ tɛ kɛmi bunga. **33** Wumu tɛ nuuŋ li yih yi nleɛ li Nyɔ-ɔ yilu-u, ɛ Fiana yi tii tɛ nuuŋ li wuu bwiŋ. Tɛ dza dzɛŋgi lɛwɛ ɣɛ lɛ, **34** “Hebee Jiso wu Nasarɛ, ɔ weki la li bee li? Ɔ bɛ lɛ ɔ lɛɛ bee ni? ɣkiɔ wi wu nuuŋ wɛ. Ɔ nuuŋ wi wu waay wu buti fɛ Nyɔ-ɔ.” **35** Jiso waŋ Fiana yi tii yilu, tɛɛ lɛ, “Makɛ, boche li wi wuni.” Lɛ yi tsaaki wi wulu yi toŋ wu fɛkwiŋ lɛ bɛniŋ lɛ, yi bɔ li wuu bwiŋ, sɛ nuuŋ lɛ, yi ti mɛɛŋ ki kpɔɔshe kɛ wu kɛ. **36** Bɛniŋ bechu ɣɛŋ, bimfimu wonɛ bɛ, bɛ ta maa, bɛ biiti laa, “Wuni n'yɔru nuuŋ wu niŋ wu wi wuni yɔ lɛ? Kɛmɔɔ bunga bu nɔŋa bu wane Fiana yi tii yi buti li bɛniŋ li.” **37** Ntoŋ wu kii Jiso dɛndɛ li bitɔŋ bichu bi lɛ kimɛ ki lɛ-ɛ. **38** Jiso dza bɔ li yih yi nleɛ li Nyɔ-ɔ yilu-u, gɛɛŋ lɛ li Simu yi. Tɛ nuuŋ ɛ mwɛsɛ Simu tɛ gɛndi bɛ kɪŋkɛŋkɛ. Bɛ sɛ lɛkɛ lɛ Jiso fi wu. **39** Jiso gɛɛŋ fɛ tɛ gimi, lɛŋ lɛ wuu lɛwɛ, waŋ kɪŋkɛŋkɛ kilu. Ki sɛ chɛnɛ li wuu tɛmi. Mfwaa mumkpɔŋ, kweɛŋ wulu dza wɛ, bichɛ fieɛ fiɛ nyɛ bɛ. **40** Lɛ jobɛ ni chi sechi, bɛniŋ bɛ tɛ kɛmi bɛniŋ bɛ gɛndi bɛ chigɔŋ

chichi chichi be dzeti be bɛɛ bɛ bɛ fɛ Jiso-o. Se kundi li bee bechu-u, be tɛɛmi. **41** Benchindaa bɛ kɪrkundi-i baa tɛ buti li bɛniɪŋ bamu nge be dzeŋgi le, “ɛ wɛ ɲwanɛ Nyɔ.” Se nuuŋ le Jiso waŋ le kiɪŋ nɛ ni nɛ yeti kɛ, kɪfɛ bɛ tɛ kii le ɛ wu Kinsufu ki Nyɔ tɛ kaache. **42** Le butuu woo, Jiso bo gɛɛŋ fɛ kintsii kimu wuu mbiɪŋ. Bɛniɪŋ shɛ bɛ bechi bɛ weki wu. Le bɛ nɛŋ wu, ɛ tɛ weki le dza li kitoŋ kilu-u. Bɛ tɛ weki dzɛ le ba bɛ bɛ. **43** Se nuuŋ le tɛ faaŋ tee li bee le, “ɲkɛmi le ntifi ntoŋ wu dzeɛŋ wu kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ li bitɔŋ bimu-u tɛ, kɪfɛ ɛ fiee fi Nyɔ toŋ mi le mbɛ mfɛ.” **44** Tuu dza gɛɛŋ dɛŋgi fenjisi ntoŋ wu dzeɛŋ wulu li yɪh yi kintaashe li kweɛŋ wu Judiya-a kwikwi.

5 Le ni nuuŋ jobɛ chimu, Jiso lemi li libɛ chi Jɛnesarɛ-ɛ lichɪŋ, ɛ bɛniɪŋ tɛ kɛnɛ bɛ fache wu bɛ yiki jɛ yi Nyɔ. **2** Se dza nɛŋ bɛŋgo bɛfɛ li nɛgɛmɛ yi dzɔɔ li, ɛ bɛniɪŋ bɛ tɛ kɛmi bɛ tɛ boche le bɛ tsootsi gii yibe yi nsuɔŋ. **3** Gɛɛŋ le le nɛgo wumu-u, ɛ tɛ nuuŋ wu Simu, tee le kiɪŋgi wu gɛɛŋ li dzɔɔ niɪŋ. Le kiɪŋgi, Jiso se le shee le, bɛniɪŋ nuuŋ le buka tiifi bɛ. **4** Le tifi mɛɛshi, tee li Simu le, “Kɔnɛ nɛgo wu gɛɛŋ fɛ kindundu, nɛ lɔŋ gii yɪnɛ, nɛ kɔɔ nsuɔŋ.” **5** Simu tuu le, “Tɛ Kikoo tɛ tsi baa wɛ tɛ lɛndi gii nsiɪŋ bu woo, tɛ mɛɛŋ ki kɔɔ kɛ fiee kɛ. Se nuuŋ le, si ɔ tee le, nɛgii nlɔŋ nɛɛ.” **6** Bɛ gɛɛŋ bɛ lɔŋ, bɛ kɔɔ nsuɔŋ nɛgɛ, le bɛ ni bɛ busi gii yibe, yi leki le yi soomɛ. **7** Bɛdɛɛni, bɛ kwafi bɛniɪŋ bɛ bee bɛ kintutu bɛ le nɛgo wumu wɛɛ le bɛ bɛ bɛ fi bɛ. Bɛ bɛ bɛ buu nsuɔŋ yilu, yi yisɛ le bɛŋgo bɛ bee, bɛ leki le bɛ shee li dzɔɔ. **8** Le Simu Pita nɛŋ fiee fi ka, gɛɛŋ toŋ nɔŋ Jiso limfwe tee le, “Mintemii Taa, dzatɛ fio fɛni ɔ shɛ mi, nuuŋ fiɛŋ wi wu bifi.” **9** Tɛ kwɛŋgi le, kɪfɛ wu bee bɛniɪŋ bee bɛ kintutu tɛ nɛŋ nsuɔŋ yi bɛ tɛ kɔɔ, yi bɛŋ bɛ. **10** Yi bɛŋ tɛ Jɛɛŋ bee Jɔɔŋ bɔɔŋ bɛ Dzebedii bɛ tɛ nuuŋ le kintutu ki Simu-u. Jiso tee li Simu-u le, “Kiɪŋ ɔ ni ɔ chendi kɛ. Mbɛɛche li dɛɛni nɛgɛnu limfwe, ɔ gii ɔ ni ɔ keeti nuuŋ bɛniɪŋ.” **11** Le bɛ woo le, bɛ buushɛ bɛŋgo bɛ bee le buka, bɛ chɪnɛ bɛɛ bichu fɛ bɛ dza bɛ biki Jiso. **12** Le ni nuuŋ mfi wumu, Jiso nuuŋ li kitoŋ kimu-u, wumu tɛ nuuŋ fɛ bɛ chigɔŋ chi nɔŋa. Le wi wulu nɛŋ Jiso, bɛ wɛ wu lii, lɛkɛ wu tee le, “Taa, fɛrɛ mi ntɛmi, ɔ kɔŋgisɔɔ.” **13** Jiso se nɛɛki kibɛnɛ kɔŋ li wuu tee le, “ɲkɔŋgisɔɔ, tɛmi ɔ ni ɔ wuuti.” Mfwaa mumkpaŋ, chigɔŋ chi nɔŋa chilu bɛɛ chi chɪnɛ li wuu. **14** Jiso chiɪnɛ li wuu le, “ɔ kiɪŋ ɔ ni tee li wi-i kɛ. Se nuuŋ le, gɛnɛ ɔ doonche yi ya li Tɛ muntofi, ɔ se nyɛ nya yi Mɔɔsɛ tɛ tiiti le

wi kɛmi le nyɛ le doonche li bɛniɪŋ li le wu tɛmɔɔ li chigɔŋ chini-i wu woo.” **15** Si Jiso tɛ chɪnɛ li wi wulu le, ntoŋ wu kii Jiso se tuu saanɛ gɛɛŋ limfwe nɛgɛ, bintutu bi bɛniɪŋ le nɛgɛ banchi bi bɛɛ le bini bi yiki ntifi yɛɛ, mɔɔ le ni wɔnchi chigɔŋ chi bee. **16** Se nuuŋ le, Jiso tɛ dzɛti shiɪŋ bɛ giɪŋgi lɛki li Nyɔ-ɔ li buka. **17** Tɛ nuuŋ jobɛ chimu Jiso tiifi bɛniɪŋ, ɛ buŋga bu Taa le tɛ nuuŋ wu li bwɪŋ le ni wɔnchi chigɔŋ lu. Bɛfarasii mɔɔ bɛniɪŋ bɛ tɛ tiifi bɛnchi bɛ Nyɔ-ɔ tɛ shee fɛ, ɛ bɛ tɛ bo li bitɔŋ bichu-u bi Galilii mɔɔ bimbe bi Judiya bɛ Jɛrosalɛŋ. **18** Fi se ka le bɛniɪŋ bamu tɛ dza bɛ bɛɛ ɛ bɛ tɛ sumɛ wi fɛ kida-ɔŋ fɛwɛ, ɛ nɛgwɛ tɛ kɔɔ wu. Bɛ tɛ gii bɛ gwenini le bɛ le bɛ wu bɛ giiki wu Jiso limfwe. **19** Se nuuŋ le, bɛ tɛ mɛɛŋ ki kɛmɛ kɛ dze kɛ, kɪfɛ bɛniɪŋ tɛ yɪŋgɛ fɛ nɛgɛ. Bɛ se bɛɛŋ bɛ wu nuuŋ le yi-ih lɛwɛ bɛ tɔtɛ kiye, bɛ shiiki wi wulu kintikinti ki bɛniɪŋ le Jiso limfwe, fɛ kidan ki tɛ gimi fɛ kɛɛ. **20** Si tɛ nɛŋ le bɛniɪŋ bɛlu gɛɛ baa shɛŋ yi bɛ li wuu le, bɛɛ tee li wi wulu le, “Sɪnɛŋ, mi mfɛekɔɔ bibifi bio kituŋ.” **21** Bɛniɪŋ bɛ tɛ tiifi bɛnchi bɛ Nyɔ-ɔ bɛ kintutu ki Bɛfarasii le kɛɛ, bɛ tuu bɛ bɛchi bɛ nɔŋini bɛ tiiti le, “Wi wuni nuuŋ noo wu dzɔ kintsii ki Nyɔ-ɔ? ɛ noo wu nuuŋ feeki bibifi fuki Nyɔ nsɪŋ?” **22** Jiso kɛɛ fiee fi bɛ nɔŋini, bii li bee laa, “Nɛ kɛmi nɛwaa wuni mbɛɛche li shɛŋ yɪnɛ ni kii la? **23** Fi tseke nuuŋ fi la, ntefu le mi mfɛekɔɔ bibifi bi wi wuni, mɔɔ le dza wɛ ni dɛŋgi le? **24** Se nuuŋ le, nɛgii ndoonche bɛŋ le nɛwanɛwi kɛmi buŋga laaŋkwiɪŋ bu fɛkɪsɛ bibifi.” Se tuu tee li wi wu nɛgwɛ tɛ kɔɔ wɛɛ le, “Mi nteɛɔ li wɛ-ɛ, dza wɛ, ɔ dzɔɔ kidan ko ɔ ni ɔ kuuki fɛkuuŋ.” **25** Mfwaa mumkpaŋ, se bɛɛ dza wɛ lɛŋ le bɛniɪŋ lii, dzɔ kidan ki tɛ gimi fɛ kɛɛ kuuki fɛ wuu kuuŋ, yɔɔnchi Nyɔ. **26** Le bɛniɪŋ nɛŋ le, wa tɛ bɛ, bɛ kɛmɛ chɛnɛ, bɛ guumɛ bɛ leki li Nyɔ-ɔ bɛ tiiti le, “Tɛ nɛŋ baa fiee fi tɛɛmi bɛŋ.” **27** Jiso tɛ dza bo fɛ dɛŋgi. Si tɛ giɪŋgi le, nɛŋ wumu wu tɛ kundi kɪŋwaati bɛ teenyi wu le Lebɪ, ɛ tɛ shee fɛ yih yi kɪŋwaati ki sofɛ-ɛ. Jiso tee li wuu le, “ɔ biki mi.” **28** Lebɪ chɪnɛ bɛɛ bichu, se dza biki Jiso. **29** Se nuuŋ le, Lebɪ tɛ dza fɛ tsɔnɔ chi nɔŋa li wuu yih le nɛɛtɛ bɛ Jiso. Bɛniɪŋ bɛ tɛ kundi kɪŋwaati nɛki tɛ fɛ mɔɔ bɛniɪŋ bamu bɛ bee bɛ tɛ jii bɛɛ. **30** Bɛfarasii mɔɔ bɛniɪŋ bɛ bee bɛ tiifi bɛnchi bɛ Nyɔ-ɔ bɛchi bɛ nɔŋini, bɛ biiti li bɔɔŋ bɛ kintutu-u bɛ Jiso-o laa, “Fi gɛɛŋ fi nɛ jii bɛɛ, nɛ wundi bɛɛ bɛ bɛniɪŋ bɛ kundi kɪŋwaati mɔɔ bɛ bifi bɛmu le?” **31** Jiso tuu li bee le, “Bɛniɪŋ bɛ tɛɛmi ti weki yɛ mfinde kɛ. ɛ bɛniɪŋ bɛ gɛndi bɛ ti weki. **32** Mɛɛŋo ki mbɛ kɛ le nteɛŋ bɛniɪŋ bɛ nuuŋ tsaanɛ kɛ. Mi mbɛɛɔ

nuuŋ le nteerj beniirj be bifi le be fiiki shéŋ yi be.” **33** Be dza be tee li Jiso-o le, “Bóŋ be kintutu-u be Jóŋ le tē shiirj be jiti biee be lēki li Nyó-ó mfi kwí, fi nuuŋ si Befarasii ti feti, bēdeeni bóŋ bo se jii baa biee be wundi biee.” **34** Jiso tuu li bee le, “Be nuuŋ be teerj beniirj fe tsónó chi bugoo le ke be geerj, ne fe le be ni be jiti biee bije fe nyuŋwutso nuuŋ bee be ní? Nuuŋ fi tē nuuŋ le ke!” **35** Fi fiee le, mfi gii be wu be gii be lo nyuŋwutso li bee, be se tuu be bechi njiru biee bije.” **36** Se tuu wa ngangaa chini li bee le, “Se nuuŋ le, wi nuuŋ ye lu wu nuuŋ naa gaame ndu yi fieŋ tuushe yi fichi lu ke. E wi wu fe le, ke wu biifóo ndu yi fieŋ yilu. Fi nuuŋ le ndu yi fieŋ nuuŋ te geerj tsaarj be finshenŋe fi fichi ke.” **37** Nee le le nuuŋ wi te dzo mbiirj me ferj, le gee le kibeerj ki mbiirj me fichi-i ke, e wu fe le ke mbiirj me ferj melu gii me wo kibeerj ki fichi kee, mbiirj melu shooshe. **38** Cheerj wulu nuuŋ le, be kemi le be gee mbiirj me ferj nee nuuŋ le kibeerj ki fe-erj. **39** Ne kii te le wi ti nuuŋ ye lu wu wundi mbiirj me be, fe wu wonj me yiki ke. Wi ti bee pieti nuuŋ me be.”

6 Tē nuuŋ jobe chi beshiinshi chimu, Jiso bee bóŋ bee be kintutu-u dza be dengi be keti li we wu giirj wumu-u. Bóŋ bee be kintutu-u bechi be soomi bikoo bi giirj le be jii. **2** Befarasii bamu herj le, be bii laa, “E la fi ne feti biee bi nchi meerj ki berj ke, le wi ni feti jo yi beshiinshi ke?” **3** Jiso tuu bii li bee laa, “Fi nuuŋ le ne meerj baa ki teerj ke le Kirwaati ki Nyó-ó si dzeerj tē wo Mfōŋ Daafi bee kintutu kee fe ke ní? **4** Si tē le li yih yi Nyó-ó dzo kibeke ki be tē tsaa be gee le e ki Nyó-ó, ji nye mao kintutu kee fe te, e tē nuuŋ nchi, fe wi nuuŋ ji kibeke kilu fuki bete muntofi nsirj ke.” **5** Jiso se meeshi tee li bee le, “Ŋwanewi nuuŋ Te Kikoo wu jobe chi beshiinshi.” **6** Le ni tuu nuuŋ jobe chi beshiinshi chimu, Jiso geerj le li yih yi nleke li Nyó-ó yi Nyó yimi tiifi beniirj. Wumu tē nuuŋ lu e ngwe koo wu li kibene kee ki kigōŋe-e. **7** Beniirj be tē tiifi benchi be Nyó-ó mao Befarasii gii be weki fiee fi be gii be kaye li Jiso-o. Be tuu be toŋ lli li wuu, be bichi laa gii wōnche wi jobe chi beshiinshi le. **8** Jiso kee fiee fi be tē beechi, tee li wi wu ngwe tē koo wu we-e le, “Dza we, o be o lerj feni.” Se dza lerj we. **9** Jiso tee li bee le, “Mbiitao li berj laa, fiee fi nchi berj le wi fe jobe chi beshiinshi nuuŋ fi la? Le o fe fiee fi dzeerj mao, fi biifi le, le o yiimi wi mao, le o lee wi le?” **10** Biche be li lli bechu kene, se tee li wi wee le, “Neemi kibene ko.” Mwe neemi, ki biee ki temi. **11** Se nuuŋ le, fi tē gbēerj fi tuu fi toŋ be shéŋ, be

bechi be chuti ntanj si be gii be fe be Jiso. **12** Li jo yilu, Jiso se dza yee li ŋkume le geerj leke li Nyó-ó, tsi we lēki li Nyó-ó nsiirj butuu woo. **13** Le butuu woo, se teerj beniirj bee be tē biki wu, be be. Se tsaa bamu yoofi ntso befe teerj be le bóŋ bee be nto-ōŋ. **14** Beniirj be tē tsaa belu te nuuŋ: Simu, wu tē nye bukoorj bwee bumu le Pita, be Andolo wu gwaani Simu. Bamu se nuuŋ Jeerj, Jóŋ, Fili, Batolomu, **15** Maacho, Tome mao Jeerj gwanē Afyus, Simu wu tē nuuŋ wi kintutu ki Besilo-ó, **16** Judas wu gwanē Jeerj mao Judas Iskaliyo wu tē kabe Jiso. **17** Le tsaa be le, be bechu se dza be beki, le be boó, be lerj li kineerj li, bóŋ bee be kintutu-u tē nuuŋ fe ŋge, mao kiyarj ki beniirj le tē turi fe ki tē dzeti Judiya be Jerosalerj bamu te bo li dzoo yi Taye-e be yi Sido-ōŋ lichirj. **18** Be tē be le be yike ntiife wu Jiso, le wōnche mao chigōŋ chi bee. Beniirj be Fiana yi tii tē fierjgisi be tē bee te busi fiana yilu. **19** Beniirj bechu se tuu be gwenini le be koŋ li wuu, kife bunŋa bu tē buti li wuu bwirj tē wōnchi beniirj bechu be tē kundi li wuu. **20** Jiso dza tsaaki lli biche beniirj bee be kintutu-u, tee le, “Kinēetine ki nōŋa kee kine, berj be kifoo le, kife bumfōŋ bu Nyó-ó bwēe bune **21** Kinēetine ki nōŋa kee kine, berj be dzeerj wuu deeni, Kife Nyó gii yi fe ne fuke Kinēetine ki nōŋa kee kine, berj be dii deeni, kife ne gii ne kwake chike. **22** Kinēetine ki nōŋa kee kine, mfi wu ne biki Ŋwanewi, beniirj baanini berj, be busi berj le bee lenti, be gaashi berj be nyee mao berj merjkoorj me bifi. **23** E fi keti le, ne neki yeerj, ne wuki bujōŋ, kife kinsomfu kine kinōŋa kee liboo E nee le si betee ŋkosi be bee tē ŋweki be bentomfōŋ be Nyó-ó le. **24** Se nuuŋ le, ŋge wu nyōŋa we wune, berj beniirj be bulofu-u, kife nshiirj yine ma yee kiturj. **25** Ŋge wu nyōŋa we wune, berj be bite yise deeni, kife ne gii ne de dzeerj. Ŋge wu nyōŋa we wune, berj be kiiti deeni, kife ne gii ne ni ne dii ne seti bikoo. **26** Ŋge wu nyōŋa we wune, mfi wu beniirj bechu pieti berj. Ne kee le e nee le si bete beniirj be lindēeri tē shiirj be pieti beniirj be binsēe le be tē yerŋi le be baa bentomfōŋ be Nyó-ó. **27** Se nuuŋ le ntiitao berj bani be wuki fiee fi ntiiti le ne ni ne kōŋgisi beniirj bene be mbani-i, ne feti nuuŋ biee bi dzeerj li beniirj be baanini be-erj. **28** Ne lēki yeerj nuuŋ le Nyó loŋ kimbōne li beniirj be lēki le bubiee ni bu biki be-erj, ne lēki li Nyó-ó li beniirj be ŋweki be be-erj. **29** E wi maarj we li kilaanche, o fiiki kimu meeshi maarj ki. E wu buu ndu ya yi lēkuurj, o gee meeshi dzo mao yi lenti. **30** E wi leke fiee li we-e, o nye mwe. E wi dzo fiee fio, o bii ke. **31** Ne feti li beniirj

bamu-u fiee fi ne weki le be ni be feti li be-ey. 32 E ne kongisi nuuy beniij be kongisi berj kwaa, fiee fi be gii be pia berj li fi-i nuuy la? E nee le si beniij be bifi ti feti nee te le ni? Be kongisi nuuy beniij be kongisi be kwaa. 33 E ne feti biee bi dzeey nuuy li beniij be feti li berj kwaa, fiee fi be gii be pia berj li fi-i nuuy la? Maa beniij be bifi, be ti feti nee te le. 34 E ne feeti beniij biee ne bichi limfwe le be gii be kaari be tuu li be-ey, fiee fi be gii be ni be piati berj lu nuuy la? Maa beniij be bifi ti feeti biee li nsanj yi bee kife be gii be kaari be tuu fiee fichu nee ni? 35 Fi dzaay le ne ni ne kongisi beniij bene be mbani-i, ne feti te nuuy biee bi dzeey li bee, e ne feeti beniij biee ne beechee ke le be gii be tuu ke. Neele, ne se kame kinderi ki naja, ne se nuuy baay be Nyo yi nuuy Kikoo ki Biee Bichu, ne se ni ne nuuy baay bee, kife e nee Nyo yi ti feti biee bi dzeey li beniij bechu be yechi lii maa be sheny yi tii le. 36 Ne ni ne keeti nshiij li beniij li nee si Baa wune keeti nshiij li be-ey. 37 Ne saa ke bingee bi beniij bamu-u ke, e fi nuuy le Nyo te saa te kine ke. Ne beey ke bikaa le beniij jin le be le li nge-e ke, bedeeni, Nyo se te beey te le bene jin ke. Ne fekisi bibifi bi beniij bamu-u, Nyo se feeki te bine. 38 Ne nyee yey nyaa li beniij li, Nyo se ni yi nyee te li be-ey. Mfi wu yi gii yi nye, e yi fiche bujay, yi seese, yi chiij bi yise bi ni bi shooshi fekwiij. Fiee fi wi fichini fiee le, se nye li wi-i, e nee fi fi Nyo gii naa yi fiche le yi se nye li mwe-e te.” 39 Jiso tuu wa ngangaa chimu li bee le, “Kinyee nuuy ki te doonche dze li kimu-u ke. E ki maw te le, bi bichu lee ki we-e le kitoo li ni? 40 Ne kee le gwanj wu laanchi ti yeki ye wi we wu wu ntiife ke, bedeeni, e mfi wu wu laanche wu meeshi, se kee te si wi wu te tifi wu. 41 Fi geey fiay jingji sheey yi kwij yi nuuy gwaana le lii, o se te herj kirjosi ki kwi-ij ki nuuy le lii yaa ke? 42 Ke fi geey fiay nuuy o tee li gwaana le, ‘Gwaaney be mbuu sheey yee le wee lii’, o se te herj te kirjosi ki nuuy we le lii ke? We wi wu nimi! Saa buu ko ki nuuy le wee lii, o se bseyi o herj sheey yi nuuy gwaana le lii, o se buu.” 43 Jiso tuu tee le, “Se nuuy le kiti ki dzeey nuuy te woy muntaay mu bifi ke, si kiti ki bifi nuuy te woy muntaay mu dzeey ke. 44 Be ti kii kiti nuuy li muntaay mu ki wundi-i. Fi nuuy le wi nuuy te ko fimbi li bifafu-u ke, nuuy wi te ko fingaa li bufii li ke. 45 Wi wu dzeey le fikoo fiee fi shaay li ti busi biee bi dzeey le. Wi wu fikoo fiee nuuy biee bifi li sheny yee li, ti busi nee nuuy biee bibifi. Fi fiee nee le kife fiee fi yise li sheny yi wi-i e fi fi ti buti le kimfime kee li.” 46

Jiso tuu bii laa, “Fi geey fi ne teenyi mi le, ‘Taa, Taa’, ne te fe fiee fi ntiiti li be-ey ke? 47 Wi kwi wu bee le mi-i, wuki je yey, giingji feti si yi tiiti, ngii doonche berj si ti nuuy. 48 We si wi wu te weki le gwanj yih, saa chij seri koj li kimbanj se gwanj kimfoo li kimbanj kilu-u. E dzaay yise, yi be yi ju li yih yilu-u, yi te seese ke, kife te bseyi gwanj bujay. 49 Se nuuy le, wi wu wuki je yey, e wu geey te fe si yi tiiti ke, we si wi wu te weki le gwanj yih, fooshe kimfoo li nshe li we, e dzaay yise, yi keme yih yilu, yi biee yi we be nchiij ni guuu.”

7 Si Jiso te meeshi ntiife beniij biee bini bichu le, tuu dza geey le kitorj ki Kapanu-uy. 2 Te Kikoo wu kintutu ki beniij be nchi wu Lom te nuuy fe, kemi mfwa we wumu, kongisi wu nge. E mfwa wulu te gendi, nuuy le kwe bo. 3 Le te kikoo wulu woo kii Jiso, torj bekaay be seki kweey wu Bejuu, le be geey be leke Jiso le be wanche mfwa we wuni. 4 Be se geey be herj Jiso, be soorj bo li wuu, be tee le, “Mintemii be o geey o fi wi wusey wuni, we nuuy wi wu o nuuy nee o fi wu. 5 Kongisi kweey wusey nge, e wu wu te gwanj yih yisey yi kintaashe.” 6 Jiso se dza bee be giingji. Fe be te nuuy tseksetseke li mbochu fe yih yi Te Kikoo wu beniij be nchi wee, torj nsanj yee yimi le yi geey yi loose Jiso. Be se geey, be bika be wu, be laje li wuu le, “Taa, Te Kikoo wu beniij be nchi teeo le, kiij o ni fieengji yi ya le o be ke. Le meeyo ki kache ke wi wu o nuuy o le li wuu yih ke. 7 Le fiee fiee fi fe se meey ki be ke be bikaa biee le herj we ke. Se nuuy le, o yo nee nuuy je kwaa be kimfime ko, ke gwani wu nime gii temi. 8 Mi nj’we te le bunga bu wi wumu lekwiij, beniij be nchi-i nuuy te le mi-i lekwiij. Mbee e mi ntee li wumu le, ‘O giingji,’ mwe geey, e mi ntuu mi ntee li wumu le, ‘Be,’ mwe be nee. E mi ntee te li mfwa we-ey le, ‘Fere fini’ fe nee te le.” 9 Le Jiso woo ntorj wulu, wa te wu, se fiiki yi tee li kimbanche ki beniij le ki te biki wu kee le, “Ntee berj le, meeyo nsaa ki herj ke wi wu kemi gwaani kini kimbeenche li mi-i maa nuuy li kweey wu Iselee li ke.” 10 Le beniij be te kikoo wu beniij be nchi te torj baa tuu be kaari be to li yih, be herj mfwa wulu e wu temi. 11 Lejin lelu, Jiso be baay bee be kintutu dza be giingji li kitorj kimu ki be teenyi le Nayin, kintutu ki beniij le biki wu le jin. 12 Si be te giingji le, le be buti fe fwey wu mbanj wu te lii li kitorj kilu, le be bichi laa be herj si be too gwini chi wi be buti be chi. Wi wulu te nuuy wu kwaa le ni bo. E ni te nuuy kwee njku. Si be te buti le, kintutu ki beniij le be

li kitorj kilu tɛ biki ni ɣwarj wulu. **13** Le Taa tuu ɣɛj kweɛj wulu, nshiɛj kɔɔ wu, tee li wuu le, “Kiɛj ɔ ni tuu ɔ de kɛ.” **14** Fɛ tɛ tee lɛ, ka gɛɛj korj li kidarj ki bɛ tɛ too gwini chilu fɛ. Beniɛj bɛ tɛ too gwini chilu baa se leɣ. Tee le, “Sɔɔnɛ nyurj, ntiitɔɔ li wɛɛ dzatse wɛ!” **15** Bieɛ dza wɛ shee, bechi n'ɣɔru. Jiso kɛmɛ li wu nye li ni-i. **16** Beniɛj bechu ɣɛj lɛ, wa tɛ be. Be se guumɛ bɛ ɣɔɔnchi Nyɔ bɛ tiiti lɛ, “Ntomfɔɣ wu Nyɔ wu nyɔɣa busɔɔ lɛ bee li lenti. Nyɔ bɛ ɣɛ lɛ yi fi beniɛj bee.” **17** Ntorj wuni wu kii Jiso se saangɛ wu gɛɛj li kweɛj wu Judiya kwikwi mɔɔ bitɔɣ bi nuurj li kweɛj wulu lichij. **18** Bɔɔɣ bɛ kintutu-u bɛ Jɔɔɣ lɛ woo bieɛ bini bichu, bɛ gɛɛj bɛ tee li wuu. Teenj bamu befe, **19** torj bɛ lɛ Taa li lɛ bɛ gɛɛj bɛ bii li wuu laa ɛ wu wu tɛ nuurj lɛ gii bɛ mɔɔ, bɛ ni bɛ tɛɣɣi wi wumu lɛ? **20** Bɛ gɛɛj bɛ ɣɛj Jiso bɛ tee li wuu lɛ, “Jɔɔɣ Nlisulidzɔɔ torj wɛ bee lɛ tɛ bii li wɛ laa, ɛ wɛ wu tɛ nuurj lɛ ɔ gii ɔ bɛ mɔɔ, bɛ ni bɛ tɛɣɣi wi wumu lɛ?” **21** Bɛ tɛ biiti lɛ, nuurj li mfi wu Jiso tɛ wɔnchi chigɔɣ bɛ chigɔɣ chichu, busi mɔɔ Fiana yi tii li beniɛj li, gwiyi lii yi binyɛɛ ɣɛ. **22** Jiso tuu li bee lɛ, “Kaari ɣɛɛj nɛ gɛɛj nɛ tee li Jɔɔɣ li bieɛ bi nɛ ɣɛj mɔɔ bi nɛ woo. Binyɛɛ ɣɛj bieɛ bieɛ, bimbonyɛ dɛɣɣi bieɛ tsaarj, beniɛj bɛ gendi bɛ chigɔɣ chi nɔɣa tɛmi baa. Binchiiɛnchi wuki bieɛ bieɛ, beniɛj bɛ kwiye kaari bɛ bo li kwe-e, bɛ tuu bɛ tiifi tɛ ntorj wu Nyɔ wu dzeɛj li beniɛj bɛ kifoo lɛ. **23** Kinɛtine ki kinɔɣa kɛɛ ki wi wu mɛɛj ki mɛɣɛ kɛ mi kɛ.” **24** Mfi wu beniɛj bɛ Jɔɔɣ tɛ torj baa tɛ dza, Jiso se bieɛ bechi tiiti li kimbanchɛ ki beniɛj lɛ, kii Jɔɔɣ, biiti laa, “Nɛ tuu nɛ shiɛj nɛ buti nɛ giɛɣɣi libuka lɛ nɛ gɛɛj nɛ ɣɛj tɛ nuurj la? Kitɔɔ ki mbaandze keti ki seɛsi ni? **25** ɛ nuurj ɣɛ lɛ kɛ nɛ se tɛ shiɛj nɛ buti nɛ giɛɣɣi lɛ nɛ ɣɛj tɛ nuurj la? Wi wu chuume yi yee bɛ ndú yi shaarj ni? Yike ɣɛɛj nɛ woo, beniɛj bɛ chumini yi yi bɛ bɛ ndú yi tɛɛmi mɔɔ bɛ tsiɛj ntse wu shaarj ti nuurj nuurj lɛ bentɔ-ɔ. **26** Nɛ se tɛ giɛɣɣi lɛ nɛ ɣɛj tɛ nuurj la? Ntomfɔɣ wu Nyɔ ni? Iɛj, ntee berj lɛ, wu yaɔɔ ntomfɔɣ wu Nyɔ. **27** ɛ wu wu bɛ tɛ tseɛ kii wu, Nyɔ tiiti lɛ, ‘Yike ɣɛɛj nɛ woo, ɣɣii ntuumi wi wɛj wu ntorj ni tuuti mbaarj li wɛ-ɛ, nachɛ dze ya ɔ se bɛɛ.’ **28** Ntee berj lɛ, lenti lɛ beniɛj bɛ bukeɛj bie, wi nuurj ɣɛ lu wu ko wu yaa Jɔɔɣ kɛ. Se nuurj lɛ, wi wu nuurj wi wu ɣkwɛj li bumfɔɣ bu Nyɔ-ɔ wɛ ɛ wu wu ko wu yaa Jɔɔɣ”. **29** Beniɛj bechu mɔɔ beniɛj bɛ tɛ kundi kɛɣwaati woo si Jiso tee lɛ tɛ nuurj ntomfɔɣ wu Nyɔ, bɛ pia bumfɔɣ bu Nyɔ-ɔ lɛ bu nuurj tsaarj kife bɛ tɛ berj Jɔɔɣ lii bɛ lidzɔɔ. **30** Se nuurj lɛ, Befarasii mɔɔ

beniɛj bɛ tɛ gbɛɣɣi bɛ kii benchi bɛ Nyɔ-ɔ faarj fi bee ntarj wu Nyɔ tɛ bɛ bɛ wu wɛ kife bɛ tɛ faarj lɛ kiɛj Jɔɔɣ ni lii bɛ lidzɔɔ kɛ. **31** Jiso dza tee lɛ, “ɛ la fi nnuurj mmaa bɛ kingɔkɛ ki beniɛj bɛ dɛɛni kini? Bɛ baa si la? **32** Ntee berj fieɛ fi bɛ baa si fi. Bɛ baa si bɔɔɣ bɛ bwi bɛ shiiti fɛ kintsii ki wa-arj, bamu teenyi bamu bɛ biiti laa, “Tɛ tɛ tɛɣɣi tɛbi nɛ tɛ biɣ kɛ, tɛ nye juurj yi kwe nɛ de kɛ kii la?” **33** ɛ nɛɛ lɛ si Jɔɔɣ Nlisulidzɔɔ tɛ bɛ, shiɛj bɛ dzeɛj tɛ wɔɣ mbiɛj kɛ, nɛ tee lɛ kɛmɔɔ bɔɔɣ bɛ kɛɣkundi-i li wuu bwiɣ. **34** ɣwanewi bɛɛɔ, jii bieɛ, wundi bieɛ, nɛ tee lɛ, biche ɣɛɛj nɛ ɣɛj wi wuni dɛɣɣɔɔ wuti bieɛ, wundi mbiɛj piendi, tuu shiɛj mɔɔ nsárj bɛ beniɛj bɛ kundi kɛɣwaati mɔɔ beniɛj bɛ bifi bamu. **35** Se nuurj lɛ, bufii ti doonchi yi nuurj li bɔɔɣ bee bechu-u.” **36** Wi wu Befarasii wumu tɛ dza teenj Jiso lɛ bɛ ji bieɛ li wuu yih. Jiso berj, gɛɛj bɛ shee bɛ jii bieɛ. **37** Se nuurj lɛ kinjikiwɛj kimu tɛ nuurj li kitorj kilu. Ki woo lɛ Jiso jiɔɔ bieɛ li wi Befarasii wɛ yih, ki se dzo fika fi mɛɛj mamu mɛ seendi buɔɣ ki gɛɛj bɛ mɛ fɛ, **38** ki se gɛɛj ki leɣ Jiso leɣj, ki bechi ki dii, musu seyi Jiso li bikaa li. Ki bieɛ ki guumɛ, ki beɛki kikoo ki kii ki wɔɔyi bikaa bi Jiso bɛ yi yi ki yi lifa, ki nyɔɔche wu, ki fwa bɛ mɛɛj malu. **39** Le wi Befarasii wu tɛ teenj Jiso lɛ bɛ ji bieɛ wɛ ɣɛj lɛ, beche lɛ shɛj yee li lɛ, ɛ wi wuni bee nuurj ntomfɔɣ wu Nyɔ, bee nuurj wu kɛɛ lɛ ɣwaani wuni kweɛj, ɛ kinjikiwɛj. **40** Jiso dza tee li wi wu Befarasii wɛ-ɛ lɛ, “Simu, ɣkɛmɔɔ fieɛ fi ɣɣii ntee li wɛɛ.” Simu se tuu lɛ, “Wi wu Ntiife, tee lɛ.” **41** Jiso bechi lɛ, “Wi wumu tɛ fɔɔ beniɛj befe kwa, fɔɔ wumu bɛ danali gii tiɣ, fɔɔ wumu bedanali mbaanshiɣ. **42** Wu tɛ yaa bɛ nsomfu, se tuu chine kwa wulu li bee. Se nuurj lɛ, lɛ bee lenti ɛ wu la wu gii ni kɔɣɣisi wu ɣɛ?” **43** Simu tuu lɛ, “Fi nuurj fi nuurj wi wu bɛ tɛ fɔɔ wu kwa wu nyɔɣa wɛ.” Jiso se kweɛj lɛ, ɔ saɔɔ cheɛj. **44** Si kwɛɣɣi lɛ, fiiki yi biche kweɛj wɛɛ, bieɛ tee li Simu lɛ, “ɔ ɣɛj kweɛj wuni ni? Si mbee mbe li wɛɛ yih, ɔ bee mɛɛj mɔɔ ki nyɛɛ mi dzɔɔ lɛ ntsootse bikaa bierj kɛ. Se nuurj lɛ, kweɛj wuni tsootseɔɔ bikaa bierj nuurj bɛ musu mee mɛ lɛ lii, wu wɔɔye bɛ yi ye yi lifa. **45** ɔ bee ɔ mɛɛj ki koke kɛ mi lɛ ɔ nyɔɔche bikaa bierj kɛ. Se nuurj lɛ, si mbee mbe feni, ɛ nɛɛ kweɛj wuni kwaa wu nyɔɔche bikaa bierj. **46** ɔ bee mɛɛj mɔɔ ki fwa kɛ kikoo keɣ bɛ mɛɛj kɛ. Se nuurj lɛ, ɛ nɛɛ kweɛj wuni kwaa wu fwaa bikaa bierj bɛ mɛɛj mɛ seendi ni shuurj. **47** Se nuurj lɛ, ntee wɛ lɛ, kweɛj wuni bee doonche kɛɣɣɣise ki ɣɛ, bɛ gii bɛ feeki bibifi bieɛ bi ɣɛ. Se nuurj lɛ, wi wu bɛ feeki

bibifi biee bi niij doonchi kirkongise ki niij.” 48 Jiso se biee tee li kwæy wulu-u le, “Bæ feeki baa bibifi bio.” 49 Beniij bæ bee bæ tæ jii biee baa tuu bæ bæchi bæ njunini li yi yi bee, bæ tiiti laa, “Wuni nuuj noo kibæe wu fekisi bibifi bi beniij le?” 50 Jiso se mæeshi tee li kwæy wulu-u le, “Gæne fio bæ mbæyngii, shérj ya yi ɔ gæe li mi-i soo yæe wæ.”

8 Lejinj lèlu, Jiso tæ dza dengi li bitonj li bæ li bintsii li tiifi ntonj wu dzeenj kii bumføj bu Nyɔ-ɔ. Bɔɔj bæe bæ kintutu bæ yoofi ntso bæfæ tæ biki wu, 2 mɔɔ bukæy bamu bæ tæ wɔnchæ chigøj chi bæe bæ bamu bæ tæ buushæ fiana yi tii li bæe. Bukæy bani tæ nuuj Maariya wu bæ tæ teenyi le Madalij, wu Jiso tæ buushæ bɔɔj bæ kirkundi li wuu bwij mfo menyaaŋ. 3 Joana wu kwæ Chusa wu tæ nindi li Hæɔ-ɔ, mɔɔ Sosana bæ bukæy bamu bænoŋa. Bæ tæ dengi le, bæ busi biee le bæ babi bæe bæ fii Jiso bæe bɔɔj bæe bæ kintutu-u lu. 4 Beniij tæ dza bæ buti li bitonj li bitonj li bæ bæe fæ Jiso-o. Le kintutu ki beniij le yise fæ, se wa ngangaa chini li bæe le, 5 “Wumu tæ la le gæy tunj muntaaŋ mwæe. Le ni tumi, mumu weyæ le dze, beniij keti bæ denchi bæ bikaa, muniij mu jiindi liwæ se bæ mu chæchæ. 6 Mumu se weyæ li bikooshu-u, le mu marj mu bæchi ŋko mu wɔɔbæ kifæ nshe yi fæ tæ nuuj siij. 7 Mumu weyæ li bifafu-u, le mu bo mu ni mu kuu bæ bifafu bilu, bi bæeme mu, mu ba ŋko nsij. 8 Mumu weyæ tæ nuuj li nshe yi dzeenj li, le mu marj, mu ko, bæ ko mu bo bæŋkaa gwii yaa si bæ tæ tunj.” Le Jiso wa ni, dzaaŋ le, “Wi wu kæmi bintoŋj, mwæ woo.” 9 Bɔɔj bæe bæ kintutu dza bæ bii li wu laa ngangaa chini tiiti le la? 10 Se tuu le, “Æ bæj bani bæ Nyɔ fæ yæ le næ kæe bentsoŋj bæ bumføj bu Nyɔ-ɔ. Se nuuj le beniij bamu wuki baa nuuj le ngangaa li, fi se fiee si fi tæ nuuj le, ‘Æ bæ bichi lɔ bæ tæ ŋerj kæ, æ bæ yiki lɔ bæ tæ woo kæ.’ 11 Woo yæyæ naanye wu ngangaa chilu. 12 Muntaaŋ mulu æ jæ yi Nyɔ. Muntaaŋ mu tæ weyæ le dzeti mwæe nuuj beniij bæ wuki jæ yi Nyɔ, kirkundi se bæ ki buu yi li shérj yi bæe ki feti le bæ bæj kæ le yi fi bæ kæ. 13 Mu tæ weyæ li bikooshu-u mwæe nuuj beniij bæ wuki jæ yi Nyɔ, bæ fi yi bæ kinætine, se nuuj le yi tæ lii gwæy le yi seri li shérj yi bæe kæ, bæ beenchi fefe, æ mɔnchæ bæ le bæe, bæ tuu bæ to lijij. 14 Muntaaŋ mu tæ weyæ li bifafu mwæe nuuj beniij bæ wuki jæ yi Nyɔ, si bæ giingj le bæmfumise bæ bunɔŋa mɔɔ bujøj bu biee bi li nshe yini-i bæ bi yike jæ yilu yi laye yi tæ ko kæ. 15 Mu tæ weyæ li nshe yi dzeenj li mwæe nuuj

bæniij bæ kæmi shérj yi dzeenj, bæ wuki jæ yi Nyɔ, bæ bɔseyi bæ gæe yi li shérj yi bæe, bæ se kaŋ shérj, bæ feti si yi weki nsiiij biee bi bæe bi dzeenj yæne. 16 Wi ti tendi yæ lambo le tuu dzɔɔ ŋkwaa kuuki lu kæ. Kæ le tuu dzɔɔ lii litakwiij kæ. Bæ ti tendi lambo, bæ tɔmi nuuj li fiee fi bæ ti tɔmi lu-u, le bæniij bæ lii li yi ni bæ ŋijgi kijn'wofu. 17 Fiee fichu fi bæ nyike gii fi yæne, biee bi lejij lejij gii bi yæne bi bo le waan. 18 Bædæeni, æ næ yiki jæ yi Nyɔ næ yike bujøj, kifæ wi wu kæmi fiee bæ gii bæ taa wu fimu. Wi wu kæmi yæ fiee kæ mɔɔ nuuj fintøj fi bæechi le kæmɔɔ bæ gii bæ fi li wuu.” 19 Si Jiso tæ tiifi beniij le, ni bæe bæŋwaani dza bæ bæ le bæ ŋerj wu. Fi se yaa bæ nle kifæ beniij tæ yaŋ lu ŋge. 20 Wumu se tee li wuu le, “Na bæe bæŋwaana lemi baa lekkuuj bæ weki le bæ ŋerj wæ.” 21 Se tuu fiee le, “Naanj bæe bæŋwaanæy nuuj bæniij bæ wuki jæ yi Nyɔ bæ feti si yi weki.” 22 Le ni nuuj jobæ chimu, Jiso le le ŋgo-o bæe bɔɔj bæe bæ kintutu-u tee li bæe le, “Tæ lenchi libe chini tæ gæy luwij lɔɔ.” Bæ se bæchi nleenchæ. 23 Le bæ ni bæ lenchi, Jiso dza bæchi liiti. Mfiee yi tæemi, bæchi yi ndunji li dzɔɔ bæ buŋga, dzɔɔ bæchi yi lii le ŋgo-o yi weki le yi yise le, bæ gii bæ nuuj le kwe wa. 24 Bæ se gæy bæ kangisi Jiso bæ tiiti le, “Tæ Kikoo, Tæ Kikoo, tæ baa le kwe wa.” Jiso kaanji waŋ mfiee yi tæemi mɔɔ dzɔɔ yi tæ ndunji yilu. Mfiee yilu mɔɔ dzɔɔ yilu se chike, bintsii deŋ ni nshiij. 25 Se bii li bæe laa, “Næ gæe shérj yinæ li noo li?” Bæ chænæ mɔɔ kirkooŋeyi, bæ se bii li yi yi bæe laa, “Wuni nuuj noo, wu wendi mfiee mɔɔ dzɔɔ bi wuki li wuu le?” 26 Le bæ lenchi libe chilu bæ bo kimbe ki Jerasenæ, ki nuuj liwij le kimbe ki kwæy wu Galilii. 27 Si Jiso tæ bo le ŋgo-o lej le buka le, bæe wumu wu li kitoŋ kæe bike, nuuj æ benchindaa bæ kirkundi-i tæ shiij bæ ŋwæki bæ mwæ. Bæ tæ tsi wu li bwij ŋge dengi tinj kilæræ, tæ tsi li yih kæ, tsiij nuuj le dzij yi bæniij li. 28 Le ŋerj Jiso, biee toŋ kitata, gæy wæ wu limfwe, waŋ bæ buŋga le, “Jiso, ŋwane Nyɔ, Nyɔ yi nuuj Kikoo ki Biee Bichu-u, ɔ weki la li mi-i? Mintemi-i ɔ kiij ɔ ni nye ŋge li mi-i kæ.” 29 Tæ yɔ le kifæ Jiso tæ waŋ Fiana yi tii yilu yi bo li wuu. Yi tæ shiij yi choofi wu li kinga-a li kinga-a bæ keeti wu bæ kendi wu bibenu mɔɔ bikaa bæ bencha bæ kiichi wu. Si bæ tæ shiij bæ kendi wu le, soomi bencha belu, fiana yilu choofi wu letini giingj libuka. 30 Jiso se bii li wi wulu-u laa, “Bukoŋj bwo nuuj le noo?” Tuu le, “Bukoŋj bwerj nuuj le kimbanchæ.” Tæ tuu le kifæ bɔɔj bæ kirkundi-i belu tæ banchæ li yi yæe li ŋge. 31 Benchindaa belu se soŋj bɔ li Jiso le, kiij ɔ ni

tuumi bee nuurj le kitoo ki sechi wuunɔɔ li kɛ. (Abyssos 912) 32 Fi tɛ nuurj le ɛ kintutu ki dɛiɔɔ le tɛ jii biee fe li mbɛmɛ-ɛ. Benchindaa bɛ kɔɔkundi-i belu se soorj bo li Jiso-o le, tuumi be, be gɛɛɔɔ be le nuurj li dɛiɔɔ yilu. Se berj. 33 Benchindaa bɛ kɔɔkundi-i belu se biee be bo li wi wulu-u, be danɛ li dɛiɔɔ yilu-u. Kintutu ki dɛiɔɔ le kilu kichu se kɛɔ ki bɔɔ li mbɛmɛ wɛɛ ki seri le libe-ɛ ki wonj dɔɔɔ ki kwiye. 34 Le beniɔɔɔ bɛ tɛ kiichi dɛiɔɔ yilu ɔɛɔ fiee fi ka le, be dza fe, be kifi, be gɛɛɔɔ be tee ntɔɔ wulu li bintsii bi li bitɔɔɔ bi fe-e. 35 Le beniɔɔɔ woo le, be buti be giɔɔɔɔ le be ɔɛɔ fiee fi ka fe. Le be bɛ fe Jiso tɛ nuurj, be ɔɛɔ wi wulu fe, nuurj ɛ benchindaa bɛ kɔɔkundi-i baa chine li wuu, nuurj ɛ wu shee li Jiso-o lichɔɔɔ, ɛ wu liishe ndu, bufii bwɛɛ nuurj tsaɔɔ. Be se kɛmɛ chɛnɛ ɔɛɔ. 36 Beniɔɔɔ bɛ tɛ ɔɛɔ fiee fi tɛ ka, tɛ tiiti li bee si fi tɛ nuurj be wi wu tɛ kɛmi benchindaa bɛ kɔɔkundi-i wɛ se tɛmi. 37 Beniɔɔɔ bechu bɛ le bimbe bi Jerasɛnɛ-ɛ kɛmɛ jaɔɔ, be biee be soorj bo li Jiso-o le dza ni giɔɔɔɔ. Jiso se biee dza fiee le le ɔɔɔ-o gɛɛɔɔ, 38 Wi wu benchindaa bɛ kɔɔkundi-i tɛ bo li wuu wɛ se soorj bo li Jiso le bee wu gɛɛɔɔ. Jiso faɔɔɔ, tuu wu lijɔɔɔ, tee le, 39 “Kaari to li yih, ɔ gɛɛɔɔ ɔ tee fiee fi tɛɛmi fi Nyɔ fe li wɛ-ɛ fini.” Si fi tɛ nuurj le, wi wulu biee to lijɔɔ gɛɛɔɔ dengi li kitorj kilu kichu, tiiti fiee fi tɛɛmi fi Jiso fe li wuu fini. 40 Jiso lenchi libe chilu kaari to lijɔɔ. Kintutu ki beniɔɔɔ le tɛ nuurj fe, ki tɛɔɔɔɔ wu. 41 Nyurj wumu se bɛ fe bukoorj le Jairoɔ, ɛ tɛ nuurj te kikoo wu yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yi fe. Tɛ bɛ, we li bikaa bi Jiso, sungi bo le Jiso bɛ li wuu yih, 42 kife ɔɔwani wu kwɛɛɔɔ mumkpaɔɔ wu tɛ nuurj si biya yoofi ntɔɔ bife tɛ nuurj le kwe wa. Le Jiso dza ni giɔɔɔ kintutu ki beniɔɔɔ le fachi wu bimbe bichu. 43 ɛ kwɛɛɔɔ wumu tɛ nuurj li bee linti wu tɛ nuurj bɛ chigɔɔɔɔ chi mfi wu ɔɛnɛ-ɛ biya yoofi ntɔɔ bife. ɛ wu biifi fiee fichu fi tɛ kɛmi li beniɔɔɔ bɛ ntɔɔ-i chi yaa be wɔnche. 44 Kiɔɔɔɔ li Jiso lejɔɔ kɔɔɔ li woorj wu kɔɔkɔɔ kee li, mfi we biee wu sonde. 45 Jiso bii laa, “ɛ noo wu kɔɔɔ li mi-i?” Beniɔɔɔ bechu mɛɔɔ. Pita se dza tee le, “Te Kikoo, ɔ ɔɔɔɔɔ yɛ le beniɔɔɔ kɛnɛ baa we lenti ɔɛɔ be fachi wɛ ni?” 46 Jiso tuu kwɛɛɔɔ nɛɛ le, “Wumu kɔɔɔ li mi-i. Mi ɔ'woo ɔ si bungɔɔ bo li yi yɛ-ɛɔɔ.” 47 Kwɛɛɔɔ wɛ ɔɛɔ le dze yi nyime nuurj yɛ lu kɛ, bɛ kɛɛti gɛɛɔɔ we li bikaa bi Jiso, le bintoorj bi beniɔɔɔ bechu, tee fiee fi bee kɔɔɔ li Jiso-o kii fi, tee mɔɔ si bee kɔɔɔ le, chigɔɔɔ chɛɛ ma mfwaɔɔ mumkpaɔɔ. 48 Jiso se tee li wuu le, “ɔɔwɔɔ wu kwɛɛɔɔ, shɛɔɔ ya yi ɔ gɛɛ li mi-i fe yɛɛ ɔ tɛmi gɛnɛ bɛ mbɛɔɔɔɔɔ.” 49 Nɛɛ si Jiso tɛ mɛɛɔɔ yeti li kwɛɛɔɔ

wulu le, wi wumu fɛsi fe, wu tɛ bo li Jairoɔ yih wu te Kikoo ki yih yi nleke li Nyɔ-ɔ, tee li Jairoɔ le, “ɔɔwani mɛɛshɔɔ wu kwi kituɔɔ. ɔ fieɔɔɔ kɛ Wi wu Ntiife wuni kɛ.” 50 Le tee le, Jiso woo, tee li Jairoɔ le, “Kiɔɔ ɔ ni chɛɔ kɛ, berj li mi-i, ɔɔwani gii yɔɔ.” 51 Be se dza be giɔɔɔ fe Jairoɔ kuurj, le be fesi fe, Jiso faɔɔ le kiɔɔɔ wi ni le li yih kɛ. Dɔɔ nuurj Pita bɛ Jeɔɔ mɔɔ Joɔɔ mɔɔ te ɔɔwɔɔ bɛ ni ɔɔwɔɔ bee be le. 52 Tɛ nuurj ɛ wi kwi wu te nuurj fe dii kwe, kwe fuuti fe kichu. Jiso tee le, “Chike yɛɔɔ bɛ kwe, ɔɔwɔɔ wuni mɛɛɔɔ ki kwi kɛ, liitɔɔ nuurj chilefe.” 53 Beniɔɔɔ dza bɛ kiiti wu nuurj chike, kife bɛ tɛ kii bujɔɔ le ɔɔwɔɔ wulu bee kwi kituɔɔ. 54 Jiso gɛɛɔɔ fe ɔɔwɔɔ wulu tɛ gimi, kɛmɛ wu li kibɛnɛ tɛɔɔ le, “ɔɔwɔɔ wu kwɛɛɔɔ, dza wel” 55 ɔɔwɔɔ wulu biee yɔɔ, dza we mfwaɔɔ mumkpaɔɔ. Jiso tee le bɛ biche fiee bɛ nyɛ wu ji. 56 Le ni bee tee ɔɛɔ fiee fi ka le, wa tɛ bɛ. Jiso chiinɛ le kiɔɔɔ bɛ ni tee li wi-i fiee fi ka fini kɛ.

9 Dza tɛɔɔɔ bɔɔɔɔ bee bɛ kintutu-u bɛ yoofi ntɔɔ bɛfe baa le be banche bɛ bɛ. Nyɛ bɛ bungɔɔ bɛ dze le be ni be buushi benchindaa bɛ kɔɔkundi-i li beniɔɔɔ li be wɔnchi mɔɔ chigɔɔɔ, 2 biee tɔɔɔ be le be gɛɛɔɔ bɛ ni be tiifi beniɔɔɔ kii bumfɔɔɔ bu Nyɔ-ɔ, bɛ wɔnchi tɛ mɔɔ beniɔɔɔ bɛ chigɔɔɔ-ɔɔ. 3 Se tee li bee le, “Si nɛ giɔɔɔ le, kiɔɔɔ wi ni dɔɔɔ fiee kɛ. Kiɔɔɔ wi ni dɔɔɔ kimbaɔɔ, kɛ babi, kɛ fiee fije, mɔɔ nuurj kwa kɛ, kiɔɔɔ wi ni dɔɔɔ ndu fiɛtu kɛ. 4 ɛ nɛ gɛɛɔɔ, yih chi yi nɛ le lu, nɛ tsiɔɔ lu nsiɔɔ gɛɛɔɔ bo jobɛ chi nɛ dzɛti. 5 ɛ fe bɛ mɛɛɔɔ berj ki fi kɛ, nɛ dza fe, mfi wu nɛ dzɛti lɔɔ, nɛ kache kibɔɔɔ ki li bikaa bine-ɛ, se ni nuurj ɔkiki wu fiee fi be mɔɔɔ.” 6 Be se dza bɛ giɔɔɔ bɛ kɛti li bitoɔɔ, li bitoɔɔ, bɛ tiifi ntɔɔ wu dzeɔɔ wu kii bumfɔɔɔ bu Nyɔ-ɔ, bɛ wɔnchi mɔɔ beniɔɔɔ bɛ chigɔɔɔ bechu. 7 Le Herɔ wu tɛ nuurj ɔɔɔmina kimbe ki kwɛɛɔɔ le ki Galilii woo biee bichu bi tɛ kɛti, bi fieɔɔɔ wu kife beniɔɔɔ bamu tɛ dza bɛ kwɛɔɔ le Jiso wuni nuurj Joɔɔ Nlisulidzɔɔ wu kaari wu bo li kwe-e. 8 Bamu kwɛɔɔ le ɛ Elaja wu kaari wu bɛ. Bamu se kwɛɔɔ fi bee le ɛ ntomfɔɔ wu Nyɔ wu ɔkosi wumu wu kaari wu bo li kwe-e. 9 Herɔ se bii laa, “Joɔɔ wuni ntuu ɔka kikoo kee. Wuni wi se tuu nuurj noo wu ɔ'wuki ɔɔwani bini biee kii wu dɛɛni?” Se ba tuu gwenini le ɔɛɔ Jiso wulu. 10 Le bɔɔɔ bɛ ntɔɔ-ɔɔ bɛ Jiso dɛndɛ bɛ kaari bɛ to lijɔɔ, bɛ tee wu biee bichu bi bɛ fe. Se dza dɔɔ bɛ, bɛ cheekiɔɔ, bɛ gɛɛɔɔ le kitorj ki Besaida-a. 11 Se nuurj le, kiyɔɔ ki beniɔɔɔ le tɛ kɛɛ, ki biee wu. Se tuu bechi tiifi bɛ kii bumfɔɔɔ bu Nyɔ-ɔ wɔnchi mɔɔ beniɔɔɔ bɛ chigɔɔɔ-ɔɔ. 12 Le jobɛ bechi chi ni

chi sechi, bɔɔŋ bee be kintutu be yoofi ntso befe baa kiingi be tee li wuu le, “Tee li beniing bani-i le be geeng li bitong be bela be nuung tseketsake, be biche biee bije mao bintsii bi tse, kife feni fee fetso.” 13 Jiso tuu fiee le, “E berj ne gii ne nye be biee bije.” Be tuu li wuu le, “Fiee fi te kemi e nee tsée yi bibe le shij be nsuung fieetu kwaa, fi fiee le o weki le te geeng te go biee bije te be te nye li beniing bani bechu ni?” 14 Be te tiiti le kife beniing te yan fe nge, e bunij kwaa te giingi li benchuki betiinu. Jiso tuu tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, “Tee yeeng li beniing belu-u le be shee ye fekwiiing li bintutu-u li bintutu-u, si mbaanshiing mbaanshiing.” 15 Be tee, be shee ye fekwiiing bechu. 16 Jiso fi tsée yi bibe le yi shij yee, be nsuung yi fieetu yee, biche liwe, nye kiyooni li Nyɔ-o, booye nye li bɔɔŋ bee be kintutu le be gache li kiyang ki beniing le kee. 17 Be se gache, li kiyang ki beniing le kilu-u kichu, be ji be fuke. Bɔɔŋ be Jiso be kintutu-u banche munke mu te weye mwee, mu yise berjkaa yoofi ntso befe. 18 Jobe chimu le Jiso ni leki li Nyɔ-o wuu mbiing, bɔɔŋ bee be kintutu be li wuu lichij. Se dza bii li bee laa, “Beniing tiiti le e mi noo?” 19 Be tuu li wuu le, “Beniing bamu kwengi baa le e we Jɔɔŋ Nlisulidzo, bamu le Elaja bamu se kwengi le e we ntomfɔŋ wu Nyɔ wu hkosi wumu wu kaari wu bo li kwe-e.” 20 Se tuu bii li bee laa, “Berj kibee ne kwengi fine le e mi noo?” Pita tuu le, “E we Kinsufu ki Nyɔ te kaache.” 21 Jiso se bɔseyi chiinse li bee le kiing be ni mɔŋ be tee fini li wi-i ke. 22 Se tuu tee li bee le, “Ŋwanewi kemi le nge bumfa nge, beniing be seki kweeng bee bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa mao beniing be tiifi benchi be Nyɔ-o gii be se faang wu. Be gii be wo wu, ke jo ka taa, Nyɔ se kaari yi buu wu li kwe-e.” 23 Jiso se dza tee li beniing bechu-u le, “E wi weki le ni nuung wi weŋ, ke mwee kemi le faang yi yee, ni tuuti kintaang kee jo chichi biki mi. 24 Kife, wi wu bachi ntse we kii wu ni la, ke gii lee ntse wulu. Se nuung le, wi wu lee ntse we kii mi, ke mwee gii kame ntse wulu. 25 E be banche nshe yini chichi, be nye li wi-i wu ji wu tuu wu lee ntse we mberj wulu ni nuung la? 26 Ne kee le wi wu nuung be buya le biee mi mao je yeng, mwee kee le, Ŋwanewi gii naa nuung be buya te mfi wu wu kaari wu be li bunɔŋa bu Tee le be bu benchindaa bee be waang li. 27 Ntee berj cheeng le, beniing bamu lemi baa feni be nuung te naa woo kints ki kwe-e fuki fe be nge si Nyɔ seki bumfɔŋ bu yi-i nsij ke.” 28 Te giingi li jo nyaang li, fe Jiso te tee biee bini, se dzo Pita bee Jɔɔŋ mao Jeeng le bee be yee li hkume wumu le be leke li Nyɔ-o. 29 Le ni

leki li Nyɔ-o, mfise yee dza yi fiiki, ndu yee fiiki yi bendi, yi micijini ni mwamwamwa. 30 Fi se ka le bunij bamu befe te nuung fe be tiiti biee be wu. Be te nuung Maoe bee Elaja. 31 Kiŋ'wofu ki Nyɔ-o woo li bee. Bee be tiiti kii kwe yi Jiso te kemi le geeng kwi Jerosaleŋ fi be fi kache si Nyɔ te gee. 32 Be te tiiti le, e Pita bee Jɔɔŋ mao Jeeng te geki chilefe chi bee. Le be kaangi, be nge si kiŋ'wofu ki Nyɔ-o woo li Jiso-o, be nge mao bunij befe be lemi be wu. 33 Mfi wu beniing be befe belu te gate be Jiso, Pita se dza taa tee li Jiso le, “Te Kikoo, fi dzoŋ fiee si te baa feni ni. Te gwan bigoonu biteetu, kimu ni ki nuung ko, kimu ki Maoe, kimu se ni ki nuung ki Elaja.” Te tiiti le, te kee fiee fi tiiti ke. 34 Fe gii meeng yeti le, kikun be le bee lewe ki baanye be. Be te kame jaang li kikun kilu linti. 35 Je se yo li kikun kilu le, “Wuung Ŋwaneng wu mi ntasa. Ne wuki yeeng li wuu.” 36 Le je yilu chike n'yoru, be dza be nge si Jiso lemi fe wuu mbiing. Be ba nshij, be meeng ki tee ke wi fiee fi ka li mfi wee li kume wee ke. 37 Le butuu woo, Jiso dza bee be li hkume-e be bo. Le be ni be beki, be bike be kintutu ki beniing le ki nɔŋa. 38 Le be biche, be nge si wumu li kintutu kee dza wu wang le, “Wi wu ntiife, mi nsoong o bo li we-e, biche le Ŋwaneng. E wu kwaa wu nuung Ŋwaneng. 39 Yike o woo, fiana yimi dzeti yi choofi wu, yi lendi wu fekwiiing, dzakini keeti, sukini be fin'yuuse, befuu buti wu lewa. Yi giingi be wu, yi te berj le yinde ke. 40 Mbee nleke le bɔɔŋ bo be kintutu buu fiana yilu be mɔŋ nsij.” 41 Le Jiso woo le, tee le, “E ee! Kingoke li loolo ki meeng ki gee ke sheng li Nyɔ-o ke kini. Ngii nuung be berj ngeeng mbo bun, ngan sheng be berj ngeeng mbo bun?” Se tuu tee li te ngan wulu le, “Be be gwana feni.” 42 Dzo ngan wulu be be wu, kinkundi kilu tuu ki chofi ngan wulu ki tong fekwiiing, bechi kakini. Jiso wang fiana yi tii yilu yi bo li ngan wulu-u, se temi. Jiso se nye wu li tee li. 43 Beniing bechu nge bunga bu nuung bu Nyɔ-o, wa te be. Beniing bechu meeng be beechi biee bichu bi Jiso te feti, se dza tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, 44 “Je yini seri li bintoong bine-e li fiee fi ngii ntee li be-erj fini. Be gii be nye Ŋwanewi li tsang yi beniing bamu-u.” 45 Le tee le, be meeng ki kee ke fiee fi te tee le ke, kife fiee fimu te bangi le be kee ke, le fi nuung le, be cheŋ mbifu li wu kii tefe chilu. 46 Be te dza be bechi bitechine li yih yi bee laa, si te nuung ni, e noo wu nuung wi wu nyɔŋa le bee li lenti. 47 Jiso kee fiee fi be beechi li sheng yi bee, se dzo ngan wu bwi leeki fe wuu fe chij, 48 tee li bee le, “E wi fii ngan si wuni li bukoong bween, ke wu fiio

te nuurj mi. Wi wu fi mi, ke mwe fio te nuurj wi wu tɛ torj mi. Fi se fie le, wi wu guundi le beerj lenti e wu, wu nuurj wi wu nyɔɔa.” 49 Jooɔ se dza teenj Jiso, be tee li wuu le, “Te Kikoo, tɛ bee tɛ ɲɛɲ wumu busi benchindaa be kinjundi-i li yi yi beniinj li li bukoorj bwo-o, tɛ wame wu, kife ti nuurj ye wi wu kintutu kisenj ke.” 50 Jiso tuu fie le, “Kiinj nɛ ni loose wee wi ke, kife e wi baanini ye bej ke, ke mwe we wi wune.” 51 Fɛ mfi tɛ be kochɛ wu Nyɔ tɛ weki le yi dzoo Jiso le yi yee be wu liboo, Jiso sone le gii geɛɲ Jerosaleɲ, se dza ɲɛnu. 52 Le ni dzeti, torj beniinj bamu limfwe. Be geɛɲ be le li kitorj kimu ki Samaaria le be nache kintsii fe li wuu. 53 Beniinj belu faanj be kintsii le be fii ye wu ke, kife be tɛ kii waanj le ketoo giingji nuurj Jerosaleɲ. 54 Jeɲ bee Jooɔ boorj be Jiso be kintutu woo fie filu, be bii li wuu laa, “Taa, ɔ weki le tɛ teenj wi li liboo wu shee wu duuri beniinj bani ni?” 55 Jiso tuu fiiki wame be, 56 bee be dza be geɛɲ li kitorj kimu ki dee. 57 Si be gii be giingji le dze le, nyurj wumu se kweɛɲ li Jiso le, ɲgii ni mbiki we maa ɔ giingji feɲ le. 58 Jiso tuu li wuu le, “Bijinu kemi ntuurj yi bi, muniinj mu jiindi liwe kemi yih yi mu, se nuurj le ɲwanewi kemi ye maa fe nuurj gee kikoo kee fe ke.” 59 Jiso se dza tee li nyurj wumu le, “ɔ biki mi.” Mwe se tuu le, “Taa, gee mi nsaa ɲgeɛɲ ndiye taa kwe nse mbiee we.” 60 Se nuurj le, Jiso tɛ tuu li wuu le, “Gee beniinj be kwiye ni be diyi binjwi bi bee. Li we-ɛ, gene fio ɔ ni ɔ tiifi kii bumfɔɲ bu Nyɔ-o.” 61 Wi wumu tuu tee le, “Taa, ɲgii ni mbiki we, se nuurj le, gee mi nsaa ɲgeɛɲ n'yesi kini keɲ kwe nse mbiee we.” 62 Jiso se tuu li wuu le, “E wi guume be jii le niɲ nime, mwe se tuu nindi bichi lejin, ke mɛɛɲɔ ki kochɛ ke le ni nuurj le bumfɔɲ bu Nyɔ-o lenti ke.”

10 Lejin lelɔ, Taa tsaa beniinj bamu gwii mfomenyaan ntsɔ befɛ torj be limfwe, befɛ befɛ le be geɛɲ li bitɔɲ li maa li bintsii bi gii nuurj li gii geɛɲ li. 2 Le ni tundi be, tee le, “ɲ'weche yan ɔ ɲge se nuurj le, beniinj be ɲ'weche-ɛ sendɛ. Bedeeni, leke yeɲ li Nyɔ-o yi Te ɲ'weche-ɛ le yi tuumi beniinj be ɲ'weche-ɛ li we-ɛ. 3 Ne giingji yeɲ. Yike yeɲ ne woo si ne giingji le, ne kee le mi ntɔɔɔ bej le ne geɛɲ nuurj si boorj be nshooɲ le le bemboorjku lenti. 4 Si ne giingji le, kiinj wi ni dzoo babi wu kwa, maa babi, maa nuurj bikpɔ bimɔ ke. E ne bo le dze, kiinj ne ni ne lemi ne yeeshi beniinj ke. 5 E ne geɛɲ, yih chi yi ne le lu, ne saa ne yesi beniinj be li yih yilu le, ‘Mbeɛɲgii nuurj be yih yini’ 6 E wi wu kɔɲgisi mbeɛɲgii nuurj lu, mbeɛɲgii wune ba li wi

wulu. E wu foo lu nsij wu kaari wu to li be-ɛɲ. 7 Mfi wu ne le li yih, ne ba ne tsiinj lu, ne dende ke li yih li yih ke, ne jii ne wundi fiee fichu fi be nye li be-ɛɲ, kife wi wu nindi nime kemi le keme kinsomfu kee. 8 E ne le li kito-ɔɲ, be fi beɲ, ne jii fiee fichu fi be nye le ne ji. 9 Fɛ ne nuurj fe, ne wɔnchi beniinj be chigo-ɔɲ, ne tiiti li beniinj belu-u le bumfɔɲ bu Nyɔ-o bwɛɛ tsekɛtɛke li bee. 10 Se nuurj le, e ne le li kito-ɔɲ, be faanj le be fii ye bej ke, ne bo ne geɛɲ le dzɛ ntase ne dzaan le, 11 ‘Kibonj ki li kitorj kine-ɛ ki tɛ dzo li bikaa bisɛɲ kini, kiinj ki, ki tɛ kache le fiee fichu kaari fi to li bikoo bine-ɛ. Se nuurj le, ne kee le bumfɔɲ bu Nyɔ-o bee bwɛɛ tsekɛtɛke.’ 12 Ntee bej le, naa nuurj bu nsa wu kimerise biee dzooɲ be Sodoɲ yaa kweɛɲ wee.” 13 Jiso dza tee le, “ɲge wu nyɔɔa we wune bej beniinj be Korasiɲ, ɲge wu nyɔɔa we tɛ wune bej beniinj be Besaida. Ne kee le, gii nuurj le mfe bintɛwa bi biee le bi ntɛ mfe li be-ɛɲ bini nuurj li kweɛɲ wu Taye bee Sido-ɔɲ, bee nuurj deɛɲ be tɛ fiiki shɛɲ yibe, be liishe ndu yi kwe, be fwa tanj li bwinj kichu le be doonche le be fiiki baa shɛɲ yibe. 14 Se nuurj le, naa nuurj jobɛ chi nsa wu le kimerise-ɛ biee gii bi dzooɲ li Taye-ɛ maa Sidoɲ jobɛ chilɔ yeki bine. 15 Maa bej beniinj be Kapanurj, ne beechi le be gii be yeeki bej ne yeɛ liboo ni? Wohoo, be gii naa be loɲ bej li kweɛɲ wu beɲku-u.” (Hadɛs g86) 16 Jiso tuu tee li boorj bee be kintutu-u le, “E wi woo bej, ke mwe wooo nuurj mi. Wi wu faanj bej, ke mwe faanj ɔ nuurj mi. E wi faanj mi, ke mwe faanj ɔ tɛ nuurj wi wu tɛ torj mi.” 17 Beniinj be gwii mfomenyaan ntsɔ befɛ baa tɛ kaari be to lijɲ be kinɛetine, be se tee li Jiso-o le, “Taa, maa benchindaa be kinjundi-i bee be wuki li bee li fe tɛ teenyi bukoorj bwo.” 18 Jiso tuu li bee le, “Mbee ɲɛɲ si Sataɲ dza liboo wii lekwiinj si dzaan yi lɛbi liboo. 19 Biche yeɲ, mi nyɛɔ bej bunɲa kiturj le ne ni ne denchi yɔ be bibobu. Mi ntuu mi nye bej bunɲa le ne yaa bunɲa bu Sata-ɲ wu wi wu mbani buchɔ. Fiee nuurj fi tɛ korj li be-ɛɲ ke. 20 Se nuurj le, kiinj ne ni ne neki le benchindaa be kinjundi-i wuki baa li be-ɛɲ ke. Ne neki yeɲ nuurj le be tsee baa mɛɲkoorj mene le Kinwaati ki Nyɔ-o ki liboo.” 21 Nɛɛ li mfi wulu-u, Fiana yi Waan fe Jiso nɛɛte ɲge. Se biee tee le, “Nyɛɔ kiyooni li we Taa Mfɔɲ wu kiboo be nshɛ le ɔ nyikoo biee bini li be bufi le maa li be ɲkeɛ ɲge li, ɔ se doonche nuurj li boorj be bwi-i. E le Taa, kife fi nuurj fiee si ɔ tɛ kɔɲgisi.” 22 Jiso tuu kweɛɲ le, “Taa nyɛɔ biee bichu li mi-i. Wi nuurj ye lu wu kii ɲwanj fuki Tee nsij ke. Wi se nuurj

ye lu te wu kii Taa, fuki mi ḡwani nsin be beniin be ḡwani tsaa le doonche wu li bee nsin ke.” 23 Se dza fiiki yi kweej li booj bee be kintutu-u le, “Kinεetine ki kinεa keε kinε le lii yinε ḡingi yεε bieε bini. 24 Ne keε le bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ benεja be bemfɔŋ weki baa le be ḡej bieε bi ne ḡej bini, be se te ḡej ke. Be dii baa te le be woo bieε bi ne wuki bini, be se te woo ke.” 25 Fi dza fi ka le wi wumu wu tε ḡεŋgi kii benchi be Nyɔ-ɔ, tε dza be le mɔnche Jiso. Mwe bii li wuu laa, “Wi wu ntiife, ε la fi nuuḡ mfe nse ḡkemε ntse wu kimake?” (aiōnios ḡ166) 26 Jiso se bii li wuu laa, “ε la fi be tseε le kiḡwaati ki Nyɔ ki benchi-i? ɔ teenyi ɔ wuki le la?” 27 Mwe tuu le, “Be tseε baa le, ɔ koḡgisi Taa Nyɔ ya be shεḡ ya chi, mɔ be ntse wa kwi, ɔ nindi li yi-i be buḡga bwo buchu, ɔ ḡεε bufi bwo buchu li yi-i, ɔ koḡḡgi te ḡwaana si ɔ koḡgisi yi ya.” 28 Jiso se tee li wuu le, “Ntusu wa we bujɔḡ. ɔ feti le, ɔ se kemε ntse wu kimake.” 29 Wi wulu tε dza weki le doonche le ε wu nyuḡ bii li Jiso laa, “ε noo wu nuuḡ ḡwaanε?” 30 Jiso tuu nuuḡ le ḡḡaḡḡaa li le, “Nyuuḡ wumu tε dza Jerosaleḡ beki Jeriko, le ni ḡiḡḡi le li tsaj yi beyi-i be too wu she niḡ le kwi be buushe wu ndu be fi mɔ bieε bieε bichu be dza be loḡ wu fe. 31 Fi dza fi ka le, te muntofi wu Nyɔ wumu tε beki le dze yilu-u, le ḡej wi wulu, saḡ dze yi je. 32 Wumu dza te beε nuuḡ wi wu li kini ki Lebi, le bo fe, ḡεḡ le wuu lewe ḡej wu, weεḡ ka te dze yi je. 33 Se nuuḡ le, wi wumu te derḡi te beε le dze yilu, nuuḡ wi wu Samaaria. Le be bo fe ḡej wu nshiḡ kɔ wu be mwe. 34 ḡεḡ le wuu lewe, ḡεε mbiḡ be meε li bibaa bieε li, kaḡ bibaa bilu be nshεḡḡe yi ndu, bieε too wu le nyan ye lewe, ḡεḡ be wu fe yih yi beniḡ be ndende-ε ti fufini fe bichi le wuu. 35 Bee wu tsi le bu woo, buu bedanali befe nye li wi wu yih wulu-u tee li wuu le, ‘She ɔ ni ɔ bichi le wi wuni. ɔ she ɔ bifii kwa wu ka, ke mi ḡkaari ntuu li we-ε.’” 36 Le Jiso wa ḡḡaḡḡaa chilu le, bieε bii li wi wu te ḡεŋgi kii benchi weε laa, “Li beniḡ be betεtu bani, ɔ ḡej fio le wi wu tε doonche le nuuḡ ḡwaani wi wu beyi tε too we nuuḡ wu la?” 37 Tuu le, “Tε nuuḡ wi wu tε kɔ nshiḡ be wi wu beyi tε too we.” Jiso se bieε tee li wuu le, “Gene, ɔ ni ɔ feti te le.” 38 Jiso bee booj bee be kintutu-u dza be ḡiḡḡi, be ḡεḡ be le li kitoḡ kimu-u, kweεḡ wumu nuuḡ fe be teenyi wu le Maata. Fi Jiso li wuu yih. 39 Tε kemi ḡwaani wumu be teenyi le Maariya. Le Jiso ḡεḡ le lu, Maariya bieε ḡεḡ shee li wuu lichij yiki fieε fi Jiso te tiifi. 40 Maata tuu nye ḡεḡ ye nuuḡ le ntewuu. Dza ḡεḡ bii li Jiso laa,

“Taa, ɔ meε ki ḡej ke le ḡwaanεḡ chinɔ mi mbuki yi be bufe mi-i mbiḡ, ɔ te dzo li fieε li ke ni? Tee neε li wuu le be fi mi lu.” 41 Taa tuu li wuu le, “Maata, Maata, ɔ nyeḡ ḡεḡ le bieε bi ḡεε, 42 nuuḡ fieε fieε lu fimumkpaḡ kwa fi be weki. Maariya tsaɔ nuuḡ fieε fi dzeḡ fi be nuuḡ te naa fi li wuu ke.”

11 Tε nuuḡ jobε chimu, Jiso leki li Nyɔ-ɔ fe kintsii kimu-u, le leke meεshi, ḡwani wu kintutu wumu tee li wuu le, “Taa, tifi bee si be leki li Nyɔ-ɔ, neε si joḡ tε tifi beniḡ bee be kintutu le be ni be leki li Nyɔ-ɔ.” 2 Jiso se tee li bee le, “ε ne leki li Nyɔ-ɔ, ne tiiti le, ‘Taa wuseḡ, fεε le beniḡ ni be guundi bukoḡ bwo, ɔ fe le bumfɔḡ bwo be. 3 ɔ nyeε bee bieε biε jo chichi, 4 ɔ feeki bee bibifi bisεḡ, si te ti feekisi bibifi bi beniḡ bamu feti li bee li. Kiḡ ɔ ni chinε le be mɔnche yaa bee ke.” 5 Si te tee le, se bieε maa li bee le, “Dzo yeεḡ le wumu le be-εḡ lenti bee dza wu ḡεḡ wu koḡ sini kigoo butuu taantaḡ kweḡi le, ‘Sineḡ, dzatse we ɔ fɔ mi tsεε yi bunεḡ sheε. 6 Sineḡ wumu taa wu la ḡka le mi-i, ḡkemi ye fieε fi nuuḡ nye wu le ji ke.’ 7 Nsaḡ ye yilu ḡii yi tuu fieε le, ‘ɔ mi fieḡḡi ke. Tεε booj beḡ te ḡiḡ baa kituḡ te beḡε kigoo. Nnuuḡ ntε ndza we le ntuu ḡḡoḡ fieε le nye we ke.” 8 Le Jiso maa le, tuu tee le, “Ntee beḡ le ε meεḡ we ki dza ke le nye wu biε kife ε wu sini, ke ḡii neε dza we nye wu fieε fichu fi koḡḡisi fe wu ba fe kundi mfioḡu nsin. 9 Nse ntiiti li be-εḡ le, ne biiti yeεḡ, Nyɔ ḡii yi nye beḡ. Ne geendi yeεḡ, Nyɔ ḡii yi fe ne ḡej. Ne kundi yeεḡ kigoo, Nyɔ ḡii yi ḡwiye li be-εḡ. 10 Ne keε le wi kwikwi wu biiti, ḡii kemε, wi kwikwi wu weki, ḡii ḡej, wi wu kundi kigoo, be ḡii be ḡwiye li mwe-ε. 11 ε te ḡwaḡ wu la le be-εḡ lenti wu ḡwani nuuḡ bii wu nsuuḡ, se tuu nye wu nuuḡ yo? 12 Mɔ ε ḡwaḡ bee bii wu ḡiki nye wu nuuḡ kibobe le? 13 ε beḡ be nuuḡ beniḡ be bifi ti kii si be nyeε bieε bi dzeḡ li booj bene-ε, Baa wune wu nuuḡ liboo ḡii se lee ki nye ke te Fiana yi Waḡ li beḡ ne biiti li wuu yeke le ni?” 14 Jiso tε buu ḡwane kiḡkundi li wumu wu tε nuuḡ kinchiinchii. Le ḡwane kiḡkundi wulu bo, wi wulu se bechi n'yɔru. Le kintutu ki beniḡ le ḡej le, wa te be. 15 Se nuuḡ le, beniḡ bamu bechi be kweḡi le, “Busɔ benchindaa be kiḡkundi-i nuuḡ be buḡga bu Beεsebu-u wu nuuḡ mfɔḡ wu benchindaa be kiḡkundi-i.” 16 Beniḡ bamu tε weki le be tεε Jiso, be tee li wuu le fe mfij yi doonchi buḡga bu buti liboo. 17 Se nuuḡ le Jiso keε bembeeche be bee se tuu tee li bee le, “ε

kitonj dza ki gate ki tuu ki gwii li yi yi kii, ke ki nuuŋ te leŋ ke. E kini dza ki gate ki gwii li yi yi kii, ke ki gii ki shaanshe. **18** Fi fiee te le e Satarij bee kintutu kee dza be tuu be gate be gwii li yi yibe-e, bumfɔŋ bwee tɛ naa leŋ te ke. Ntiiti ni kife ne kwengi baa le mbusɔɔ bɔɔŋ be kinkundi-i nuuŋ be bunga bu Beesebu-u. **19** E fi nuuŋ le mbusi bɔɔŋ be kinkundi-i nuuŋ be bunga bu Beesebu-u, bɔɔŋ bene se busi te nuuŋ be bunga bu noo le? Fiee fi bɔɔŋ bene belu feti doonche fiee le ne we baa nsa kituŋ. **20** Se nuuŋ le, e mbusi benchindaa be kinkundi-i belu nuuŋ be kibene ki Nyɔ-ɔ, ke bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ be bwɛe kituŋ li be-eŋ. **21** E wi wu bunga nache biee biee bi dzi-iŋ, wu shee kiichi la we, wi nuuŋ te koŋ li fiee fiee li ke. **22** Se nuuŋ le, e wi bunga wumu wu yeke wu be wu gwe wu yaa wu, gii se lo biee biee bi dzin bi bangi yi yee lu biee, se kote biee biee bichu geɛŋ be bi bee nsarij yee gache. **23** E wi nuuŋ ye kimbe keŋ ke, ke mwe baaninɔɔ mi. E wi fii ye mi li mbanche-e ke, ke mwe tɛtɔɔ bu tafu. **24** Fiana yi tii ti buti li wi-i yi geɛŋ li buka yi weki kintsii ki tse. Se nuuŋ le e yi tuu yi gɔɔŋ nsij, yi kweeŋ li yi yee li le, 'Ŋgii ŋkaari nto li mi-i yih lu ntuu mbo.' **25** Mfi wu yi kaari yi ŋeŋ yih e be fweye be nache yi wuuti waŋ, **26** bedɛeni yi tuu yi kaari yi geɛŋ, yi be be fiana yi tii yimi mfoɛnyaŋ yi biiti yi yeke yi, bee yi se tuu be le be tsiŋ lu. Biee mɛɛshi bi bee be mwe li mfi wulu yeke si tɛ shiŋ nuuŋ ŋkosi." **27** Si Jiso tɛ mɛɛŋ yeti le, kwɛɛŋ wumu li kimbanche ki beniŋ le kee tɛ dza kweeŋ le, "Kineetine ki kinɔŋa kee ki kweeŋ wu tɛ bie wɛɛ, mɔɔ li mbeɛŋ yɔɔ tɛ yaŋ li." **28** Jiso tuu fiee nuuŋ le, "Kineetine ki kinɔŋa kee nuuŋ ki beniŋ be wuki je yi Nyɔ be feti si yi weki." **29** Le kintutu ki beniŋ le ni ki banchi ki bee li Jiso lichin, dza tee le, "Kingoke ki dɛeni kini nuuŋ ki bifi. Ki weki le ki ŋeŋ mfiŋ yi doonchi bunga bweŋ, be nuuŋ tɛ doonche li ki-i ke. Se nuuŋ le mfiŋ yi tɛɛmi nuuŋ ye lu yi yeke yi Ntomfɔŋ wu Nyɔ wu Jona ke. **30** Si Jona tɛ nuuŋ ŋkiki li beniŋ be Ninibe-e le, e nee le si Ŋwanewi we ŋkiki li kingoke ki beniŋ be dɛeni kini. **31** Gii naa ni nuuŋ jobe chi nsa wu kimake-e, Yaa wu tɛ seki kitonj ki Sheba leŋ be kingoke ki dɛeni kini, fe le be lii ki li ŋge-e, kife tɛ gii dzeti li kitonj kee li fe tɛɛŋ luushi, le be woo bufii bu Mfɔŋ Salimu-u. Se nuuŋ le yike yeŋ ne woo, wumu lemɔɔ feni be fiee fi ko fi yaa fi Salimu-u. **32** Naa nuuŋ bu jobe chi nsa-a, beniŋ be Ninibe leŋ be kingoke ki dɛeni kini be tee le ki we kee nsa, kife beniŋ be Ninibe tɛ woo fiee fi Jona tɛ fenjisi, be fiiki

ntse wube. Fi fiee le, yike yeɛŋ ne woo, wi wumu we feni be fiee fi ko fi yaa fi Jona. **33** Wi ti tendi ye lambo le geɛ lintakwiŋ ke. Ke le dzɔɔ ŋkwaa kuuki lu ke. Wi ti tendi, tɔmi nuuŋ li fiee fi be tɔmi lambo lu-u, le ke beniŋ lii li yih, be ŋeŋ kin'wofu. **34** Lisi cho nuuŋ lambo li yi ya-a. E lisi cho wuuti lɔɔ, ke yi ya chichi gii yi yise be kin'wofu. Se nuuŋ le, e lisi cho wuuti ye ke, ke yi ya chichi gii yi yise be kijibe. **35** Fi se tuu fi nuuŋ le, wi ni bichi le mwe dengɔɔ nuuŋ li kin'wofu-u nuuŋ ye li kijibe-e linti ke. **36** E yi ya chichi yise be kin'wofu, kimbe kimu nuuŋ ye li kijibe-e ke, ke biee bichu gii bi ni bi wuuti tɛ si lambo ti wuuti wu nyɛe kin'wofu li yi ya-a." **37** Le Jiso mɛɛshi tefe chee, wi Befarasii wumu se teŋ wu le be bee wu geɛŋ be ji biee. Jiso geɛŋ, le bee wu shee, be jii biee, **38** tɛ mɛɛŋ saa ki tsootse ke tsarij ke. Wi wu Befarasii we se biche fi yaa wu. **39** Taa tɛ kii fiee fi tɛ beechi se biee kweeŋ li wuu laa, "Beŋ Befarasii tsootsi muka be shɔ lekuuŋ kwaa, se nuuŋ le, biee bibifi be kin'yerise lii yise biee li shɛŋ yine-e. **40** Bibere bini! Nyɔ yi tɛ tɔŋ lekuuŋ, e nee yi yi tɛ tɔŋ lenti tɛ ni? **41** Fi bee nuuŋ ne fe nuuŋ le, ne nyɛe biee li biee bi ne kemi biee li beniŋ be kifoo le, biee bichu se ni bi wuuti be beŋ. **42** Ŋge wu nyɔŋa gii ni nuuŋ wune beŋ Befarasii. Ne nyɛe kimbe kimumkpaŋ li Nyɔ-ɔ lenti le bimbe yoofi bi mbasi yi ne keeti mɔɔ beŋɔ be ne keeti ne giki le mbasi le yi ni yi yiki, se nuuŋ le ne se tuu ne nyamisi mferu biee bi tsaŋ li beniŋ li, be kinkɔŋgise Nyɔ. Ne bee ne kemi le ne ni ne feti biee bilu bichu, nshe fimu nsij. **43** Ŋge wu nyɔŋa we wune beŋ Befarasii. Ne ti kɔŋgisi nshewu nuuŋ limfwe li yih yi kintaashe, ne tuu ne kɔŋgisi le be ni be yeɛshi beŋ fe waŋ be pieti beŋ. **44** Ŋge wu nyɔŋa we wune, kife ne nuuŋ si dzin yi ti yeŋgi ye ke, beniŋ dengi li yi-i ŋkee nsij." **45** Si Jiso tɛ yeti ni, wumu wu tɛ gbɛŋgi kii benchi be Nyɔ-ɔ ŋge tee li wuu le, "Wi wu Ntiife, ɔ kee le fiee fio tiiti fini koŋ fiee li bee li." **46** Jiso tuu le, "Ŋge wu nyɔŋa we tɛ wune beŋ beniŋ be gbɛŋgi be kii benchi be Nyɔ-ɔ ŋge. Ne yiki beniŋ be bente be yeke bunga bu bee be nuuŋ ne tɛ laa kwari le ne fi be ke. **47** Ŋge wu nyɔŋa we wune. Ne gwendi dzin yi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, be bete chaa bene tɛ woye. **48** Fini doonchi fiee le ne gbɛŋgi baa ne fɛɛfi fiee fi bete chaa bene tɛ fe. Be tɛ woye bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, ne she ne nache ne gwendi dzin yibe. **49** Fiiŋ fiee fi tɛ fe se Nyɔ be bufii bwɛe kweeŋ le, 'Ŋgii ntuumi bentomfɔŋ be bɔɔŋ beŋ be ntɔŋ le bee, be woye bamu, be ŋwɛɛ be bamu.' **50** E le si Nyɔ gii yi bii

li kingōke ki deeni kini kii ngorj me bentomfōj bee bechu be be tē woye mbeēche si kwēerj tē bechi. **51** Gii naa bii mbeēche fe me Abe ngenu mbochu fe me Sakariya wu be tē wo kintikinti ki taantaa chi muntofi be yih yi muntofi. Ntiitōo li berj cheerj le Nyō gii yi bii li kingōke ki deeni kini kii kwe yi beniiij belu bechu. **52** Hge wu nyōja we wunē berj beniiij ne gbeŋgi ne kii benchi be Nyō-ō. Ne nyike baa kingwiye ki gwiyi kigoo ki wi nuurj le le laanche, kee fiee fi nuurj cheerj ne se baŋgi beniiij be weki le be le fe, berj kibee se ba nle nsij.” **53** Le Jiso dza fe ni giingji, Befarasii be beniiij be tē tiifi benchi be Nyō-ō bechi be lendi wu be jē be biiti biee li wuu hge hge, **54** be tē feti le be teeki wu le be woo fiee li kimfime kee li be se kōo wu.

12 Si Jiso tē yeti le, bintutu bi beniiij le tē banchi bi beē li benchuki-i li benchuki-i bi fakini. Bamu denchi bikaa bi bamu. Jiso se dza bechi tiiti li bōorj bee be kintutu le, “Dzōo yeerj mfi kii kishee ki Befarasii le ki ti nuurj fiee fi biee bi bee bi be ti tiiti chichi, be feti chichi. **2** Ne kee le fiee fimu nuurj ye lu fi be baanye fi nuurj fi tē yene ke. Fiee nuurj ye lu tē fi be nyike fi be nuurj tē kee ke. **3** Ne kee le fiee fichu fi ne tiiti butuu fiee fi be gii be woo fenshaarj. Fiee fichu fi ne shiiij ne berji kigoo ne tsuundi le munyiikōo li, be gii be dzaarj fe kigo ki yi-ih. **4** Nsāj yerj, ntiitōo li be-erj le, kiij ne ni ne chendi beniiij be wuu nyarj yi li bwiij kwaa, be se tē tuu le be fe fiee fimu ke. **5** Hgii ntee berj wi wu ne nuurj ne cherj. Cherj yeerj nuurj Nyō kife ε yi yi kemi bunga bu yi nuurj yi wo wi yi tuu yi lōj mwe fe wi wu duti nyimu sij. Ntiitōo berj cheerj le ε yi kwaa yi ne nuurj ne cherj. (Geenna g1067) **6** E neē munchaandi muntiinu mu be ti kabini li munini mumfeentu ni? Se nuurj le, finchaandi fimumkparj nuurj ye mōo lu fi Nyō ti daayi le fi-i ke. **7** Li be-erj, Nyō fa ye yi chichi yi nuurj berj li fa. Kiij ne ni ne chendi ke. Ne yaa baa munchaandi kinga hge. **8** Ntuu ntee li be-erj le, wi kwikwi wu berj le beniiij lii le kii mi, ke Hwanewi gii berj tē li benchindaa be Nyō-ō limfwe le kii wu. **9** Se nuurj le, ε wi faarj mi li beniiij li limfwe, ke hgii faarj tē mwe le benchindaa be Nyō-ō lenti. **10** Fi se tuu fi nuurj le, Nyō nuurj yi feeki jē yi bifi chichi yi wi tiiti kii Hwanewi, se nuurj le, Nyō nuurj tē naa feeki je yi bifi yi wi tiiti kii Fiana yi Waarj ke. **11** Mfi wu be kōo berj be geerj be berj li yih yi leke li Nyō-ō, mōo nuurj li beniiij be seki kwēerj le limfwe, mōo nuurj li beniiij be kemi bunga bu nsawuu limfwe, le be geerj be saa berj, kiij ne ni ne buki kii fiee fi ne gii ne geerj ne ku ke,

mōo nuurj ntefu ke, **12** kife Fiana yi Waarj gii yi tifi berj fiee fi ne gii ne tee li mfi wulu.” **13** Si Jiso tē tiifi bōorj bee be kintutu le, wi wumu li kimbanchē kilu se dza tee li wuu le, “Wi wu ntiife, tee li hwaanerj le gate bisheye bi tē wu nye bierj.” **14** Jiso se bii li wuu laa, “Nyurj, ε noo wu geē mi le ni le ni nuurj kinsondine bensa kine, ntuu ngatini mōo bisheye bine?” **15** Si tē bii le, biee tee li wi kwikwi le, “Bōse yeerj yi ne dzōo mfi le, kiij lii ni yi yechi berj li biee li ke, kife ntse wu wi ti nuurj ye kii biee bi mwe kemi ke, mōo mwe loo niij le.” **16** Le tee le, biee wa ngangaa chini le, “Wi wu biee wumu tē kemi we wee wu biee tē dzōorj lu hge. **17** Se bechi beechi le wuu shērj laa gii geerj le? Laa gii se geē bijine biee ferj le? **18** Se dzōo ntarj le wuu shērj le, ‘Fiij fiee fi hgii mfe: Hgii nsaa bigōonu bierj, hkaari mgberje bi, nse hgeē bijine be biee bierj lu bichu. **19** Ke mi mfe le, nse ntuu ntee li yi ye-erj le mi h’we wi wu kishi. Hkemōo biee bi hgii ni njii li biya-a hgee li. Meerj ye ntuu ni mbuki ke. Hgii ni njii h’wundi h’wuki bujōj.’ **20** Si tē nachi le, Nyō se teenj wu le, ‘Kibere kini! Butuu bu berj buni hgii hkaari mfi ntse wa. Biee bichu bi o nache o geē bini gii bi to bi noo le?” **21** Le Jiso tee le, biee kweerj le, “E neē le si fi gii fi nuurj li wi kwikwi wu banchē bulofu li yi yee li se tē kemē bulofu le kimbe ki Nyō-ō ke.” **22** Jiso tuu dza kweerj li bōorj bee be kintutu-u le, “Kiij ne ni ne buki yi kii ntse wunē laa ne gii ne ji la, mōo laa ne gii ne lii la le ke. **23** Ne kee le ntse wu wi yeke biee bije, yi yi wi yeke ndū. **24** Biche yeerj ne herj bigō, bi ti fiee toyi ye ke se bo h’weche. Bi ti kemi ye be sambwa be kiche biee lu, ke deē ke. Nyō se nyeki neē bi bichu. Ne kii ye le ne yeke baa muniij ke ni? **25** E noo le be-erj lenti wu buki yi, wu nuurj tonde mfi mumkparj li ntse we-e? **26** E nuurj ne tē fe mōo nuurj fi niij fini ke, ε la fi fe ne buki yi yine kii biee bimu? **27** Biche yeerj ne herj si beflaaba ti kuu be nuurj. Beflaaba ti nindi ye, ke le be taa ndū kii yi yi be ke. Neē le, ntee berj le mōo nuurj Mfōj Salimu, li bunōja bwēe buchū bu tē kemi, ti meerjō saa ki chuume ke yi yee be ndū le kōche bujōorj bu flaaba wumu-u ke. **28** E Nyō ti chuumini kitōo ki kuu libuka, kitōo ki kuu berj, ε bo fwaa be kuke ki fetaarj, yi gii se lee ki chuume ke berj be ndū yi yaa ki ni? Hooō berj beniiij be kemi kimbeenche kinterj bani! **29** Fi se fiee le kiij ne ni ne buki yi kii fiee fi ne gii ne ji be fi ne gii ne wōj ke, **30** kife bini biee beechi neē nuurj beniiij be li nshe-ε be kii ye Nyō ke. Ne kee le Baa wunē kiio le ne weki baa biee bini bichu. **31** Geē yeerj bufii bunē li

bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ kwɛ, yi se tuu yi ni yi nyɛɛ bieɛ bini bichu li be-ɛŋ. **32** Kintutu keŋ si nɛ sendɛ ni, nɛ chɛŋ kɛ yɛɛŋ fieɛ kɛ, kifɛ Nyɔ yi nuuŋ Baa wunɛ tsaa yɛ le yi nyɛ bumfɔŋ bwɛɛ li be-ɛŋ. **33** Kabe yɛɛŋ bieɛ bi nɛ kɛmi, nɛ nyɛ kwa wulu li beniŋŋ bɛ kifoo lɛ. Nɛ bichɛ bababi bɛ kwa-a bɛnɛ bɛ nuuŋ tɛ gaamɛ kɛ, nɛ kichi yɛɛŋ bulofu bunɛ nuuŋ liboo, fɛ bu nuuŋ tɛ naa ma kɛ, fɛ wih nuuŋ tɛ bo fɛ kɛ, mɔɔ lɛ mun'yoo yoo kɛ. **34** Nɛ ni nɛ kii lɛ fɛ wi kiri bulofu bwɛɛ fɛ, ɛ nɛɛ fɛ fɛ shɛŋ yɛɛ gii yi ni yi nuuŋ. **35** Kanɛ yɛɛŋ bitsaa binɛ, nɛ tɔŋ belambo nɛ ni nɛ lemi nɛ tɛŋgi nime, **36** si bɔɔŋ bɛ nime-ɛ bɛ tɛŋgi tɛ kikoo wube wu karisi lɛ tsɔnɔ chi bugoo lɛ. Ke wu kaari wu bɛ wu koŋ kigoo, bɛ gwiye lɛ lɛ. **37** Kinɛɛtine ki kinɔŋa gii ki nuuŋ ki bɔɔŋ bɛ nime bɛ tɛ kikoo wube gii kɛ wu fɛsi ŋɛŋ si bɛ nuuŋ wɛ bɛ tɛŋgi wu. Ntɛɛ li be-ɛŋ chɛɛŋ lɛ, gii kɛnchi ndú kanŋ li tiŋ, bɛ se shee yɛ fɛkwiŋ, bɛ se bɛ bɛ biɛ gache bɛ. **38** Kinɛɛtine ki kinɔŋa gii ki nuuŋ ki bɔɔŋ bɛ nime-ɛ fɛ wu fɛsi wu chiŋŋ bɛ, bɛ tɛŋgi wu butuu ntaan mɔɔ nuuŋ lɛ ŋwori. **39** Nɛ kɛɛ lɛ ɛ tɛ yih kii mfi wu wih gii bɛ, kɛ gii ni kiichi. Nuuŋ tɛ chine lɛ bɛ bonde yih yɛ kɛ. **40** Mɔɔ bɛŋ tɛ, nɛ kɛmi lɛ nɛ ni nɛ tɛŋgi, kifɛ ŋwanɛwi gii naa kaari bɛ nuuŋ li mfi wu nɛ kii yɛ kɛ-ɛ.” **41** Pita se dza bii li wuu laa, “Taa, ɔ wa ŋgargaa chini nuuŋ li bee li, mɔɔ li beniŋŋ bechu-u lɛ?” **42** Taa se tuu lɛ, “Ŋwanŋ wu nime wu nuuŋ tsaanŋ wu kɛmi bufi se nuuŋ wu la? ɛ nɛɛ wɛɛ wu tɛ kikoo wɛ gɛɛ lɛ ni kiichi yih yɛ, lɛ kɛ mfi kɔche se nyɛ bieɛ biɛ li bɔɔŋ bɛ nime-ɛ lɛ mfi lɛ wa ni? **43** Kinɛɛtine kinɔŋa gii ki nuuŋ ki ŋwanɛ nime wu tɛ kikoo wɛ gii kɛ wu bɛ ŋɛŋ ɛ wu fɛ nime tsaanŋ si bee gɛɛ. **44** Ntɛɛ bɛŋ chɛɛŋ lɛ tɛ kikoo wɛ gii bɛ yɛki wu ni bichi lɛ bieɛ bieɛ bichu-u. **45** Se nuuŋ lɛ, ɛ ŋwanŋ wu nime wulu dza wu tuu wu tee li yi yɛɛ li lɛ, ‘Tɛ Kikoo wɛŋ nuuŋ tɛ bɛ tsɛkɛ kɛ,’ wu bechi tuu tuki bɔɔŋ bɛ nime-ɛ bɛ bunŋ mɔɔ bɛ bukɛɛŋ, jii bieɛ tuu wundi bieɛ bi keeti wu, **46** tɛ kikoo wu ŋwanɛ nime wɛ gii taa bɛ nuuŋ jobɛ chi tɛ beechi yɛ kɛ, mɔɔ mfi wu tɛ gii kii yɛ kɛ. Gii kɛ wu fɛsi lɛ, gii wache ŋwanŋ wu nime wulu-u, tuumi wu gɛɛŋ chiiŋ nuuŋ beniŋŋ bɛ mɛɛŋ ki gɛɛ kɛ shɛŋ kɛ. **47** Ŋwanŋ wu nime wu kii fieɛ fi tɛ kikoo wɛ weki lɛ fɛ, mɛɛŋ nache kɛ lɛ ni fɛti kɛ, kɛ bɛ gii bɛ fiaanŋ wu bɛ munŋwaanŋ ŋgɛ **48** Ŋwanŋ wu nime wu kii yɛ fieɛ fi tɛ kikoo wɛ weki lɛ fɛ kɛ, ɛ wu fɛ fieɛ fi bɛ nuuŋ bɛ fiaanŋ wu bɛ munŋwaanŋ ŋgɛ, kɛ bɛ gii bɛ fiaanŋ wu bɛ munŋwaanŋ niŋŋ kwaa. Wi wu bɛ nyɛ bieɛ li wuu ŋgɛ, kɛ bɛ gii bɛ fi ŋgɛ li wuu. Wi wu bɛ gɛɛ bieɛ li tsanŋ yɛɛ li

ŋgɛ, bɛ gii bɛ bii ŋgɛ li wuu.” **49** Jiso se tuu tee li bɔɔŋ bee bɛ kintutu lɛ, “Mi mbɛɛɔ lɛ ŋkuke nuuŋ wi li nshe yini. Bɛ dzaɔ lɛ wu duti wɛ kituŋ. **50** Ŋkɛmɔɔ ŋwaani ŋgɛ wu mkpaanŋ wumu lɛ nɛ li wuu, shɛŋ yɛŋ gii yi fufɛ nuuŋ nɛɛ mfi wu mi nɛ li wuu. **51** Nɛ beechi lɛ mi mbɛ nuuŋ bɛ mbɛɛŋgii li nshe yini-i ni? Wohoo, nɛ kɛɛ lɛ mi mbɛɛɔ nuuŋ bɛ buga. **52** Mbɛɛche li mfi wuni ŋgenu limfwe, yih yi kɛmi beniŋŋ betiinu gii yi gatɛ. Beniŋŋ bɛ betɛtu gii bɛ gatɛ bɛ bɛfɛ, bɛ bɛfɛ se gatɛ bɛ betɛtu. **53** Tɛ ŋwanŋ gii gatɛ bee ŋwani wu nyuŋ, ŋwanŋ wu nyuŋ se gatɛ bee tee. Ni ŋwanŋ gatɛ bee ŋwani wu kwɛɛŋ ŋwaakwɛɛŋ se gatɛ bee ni. Ni nyuŋ gii gatɛ bee kwɛɛ ŋwani, kwɛɛ ŋwanŋ se gatɛ bee ni nyumi.” **54** Jiso kɔɔ tee li kimbanchɛ ki beniŋŋ lɛ lɛ, “Mfi wu nɛ ŋɛŋ si kikuŋ yɛki kimbe ki jobɛ sechi, nɛ tuu nɛ tee lɛ, ‘Dzanŋ gii yi wɛ.’ Yi se bieɛ yi wɛ. **55** ɛ nɛ ŋɛŋ tɛ si mfiɛɛ fɛɛti nuuŋ kimbe lite, nɛ tuu nɛ kweɛŋ lɛ, ‘Kiyubɛ ki kinɔŋa gii ki nuuŋ lu.’ Ki se nuuŋ lu. **56** Bɛŋ beniŋŋ bɛ nimi-i bani, si nɛ bichi kiboo bɛ nshe nɛ tuu nɛ kii si kikuuŋ gii ki nuuŋ lɛ, nɛ se tɛ kɛɛ tɛ bieɛ bi Nyɔ doonchi li mfi wuni kɛ ni? **57** Nuuŋ nɛ tɛ beechɛ fieɛ fi tsaanŋ fi nuuŋ nɛ ni nɛ seki ni? **58** ɛ wi dza wɛ giŋgi bɛ wɛ li yih yi nsa-a, ɔ gwɛnɛ lɛ nɛɛ wu nɛ nache nɛ mɛɛŋ lɛ dze, kii ni cheɛ wɛ gɛɛŋ nyɛ wɛ li tsanŋ yi wi wu seki bɛnsa-a, tuu nyɛ wɛ li tsanŋ yi beniŋŋ bɛ nchi-i, bɛ se fa wɛ li yih yi ncha-a. **59** Ntɛɛ wɛ lɛ ɔ nuuŋ tɛ bo lu fuki fɛɔ mɛɛshi ɔ soonŋ finini fichu fi bɛ weki nsinŋ kɛ.”

13 Tɛ nuuŋ li mfi wumu, beniŋŋ bamu dza bɛ tee Jiso kii beniŋŋ bɛ Galilii bamu bɛ tɛ gɛɛŋ lɛ bɛ fɛ muntofi li Nyɔ-ɔ, Pailɛt toŋ beniŋŋ bɛ gɛɛŋ bɛ wache bɛ. Ŋgɔŋ mɛ bee fiinse bɛ mɛ nyán yibe tɛ fɛ muntofi lu-u. **2** Le Jiso woo lɛ, bii li bee laa, “Nɛ beechi lɛ beniŋŋ belu tɛ kwi ŋwaani yɛɛ kwe kifɛ bibifi bi bee tɛ yaa bi beniŋŋ bɛ Galilii bamu ni? **3** ɛ lɛ kɛ. Ntɛɛ bɛŋ lɛ, ɛ nɛ mɛɛŋ ki fiiki kɛ shɛŋ yinɛ kɛ, kɛ bɛŋ bechu gii nɛ kwiye tɛ lɛ. **4** Nɛ kiimi nɛɛ beniŋŋ bɛ yoofi ntso nyaanŋ bɛ yih yi njeenŋ yi Silon tɛ wɛ yi woyɛ baa ni? Nɛ beechi lɛ beniŋŋ belu tɛ kwiye lɛ kifɛ bɛ tɛ nuuŋ beniŋŋ bɛ bibifi wu bibifi bi bee tɛ yaa bi beniŋŋ bɛ Jerosalɛŋ bamu ni? **5** ɛ lɛ kɛ. Ntɛɛ bɛŋ lɛ, ɛ nɛ mɛɛŋ ki fiiki kɛ shɛŋ yinɛ kɛ, kɛ bɛŋ bechu gii nɛ kwiye tɛ lɛ.” **6** Jiso se wa ŋgargaa chimu li bee lɛ, “Tɛ nuuŋ li mfi wumu, wi wumu tɔyɛ kiti kimu li wɛ weɛ li, lɛ mfi kɔche, bɛ lɛ bɛ kɔ muntaanŋ mɛɛŋ ki ŋɛŋ kɛ fieɛ lu kɛ. **7** Se tee li wi wu tɛ bichi lɛ wɛ weɛ wɛɛ lɛ, ‘Biche ɔ ŋɛŋ, dɛɛni yaa biya bitɛtu bi mbɛɛ lɛ ŋkɔ muntaanŋ li kiti kini, ntɛ

ɲɛɲ fiee li ki-i kɛ. Ware kil! Ki bangi kɛ kintsii li yee li.” **8** Wi wu nime wulu se tuu le, “Te Kikoo, tɛ tuu tɛ gɛɛ ki nuuɲ li kiya kini-i, ntuu nchuu fɛ kinyi kilu ɲkɛnɛ ɲgɛɛ bichochɔ fɛ. **9** Ɛ ki wɔɲ muntaaɲ li kiya ki bɛɛ kini, kɛ fiee fishaɲ, ɛ ki ba ɲwonu nsɪɲ, nse wa ki.” **10** Le ni nuuɲ jobɛ chi beshiinshi chimu, Jiso tiifi beniiɲ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yimi-i. **11** Kweɲ wumu nuuɲ lu kɛmi fiana yi kɪɲkundi li yi yee li, yi ti feti wi mwe to wi wu chigɔɲ. Tɛ gɔɲ biya yooɸi ntsoɔ nyaɲ, ba kɪɲguuɲ, tɛ leɲ we tsaɲ kɛ. **12** Le Jiso ɲɛɲ kweɲ wulu, teɲ wu le bɛ. Se tee li wuu le, “Naɲ, ɔ tɛmɔɔ li chigɔɲ cho chini.” **13** Le tee le, nɛmi kibɛnɛ kee kɔɲ li wuu, mfwaa mumkpaɲ, dzaa ye nɛmi, leɲ we tsaɲ, biee bechi yɔɔnchi Nyɔ. **14** Te Kikoo wu li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yilu ɲɛɲ si Jiso wɔnche kweɲ wulu nuuɲ jobɛ chi beshiinshi, fiee filu tuu fi tɔnyɛ wu ɲge. Se tee li beniiɲ li le, “Jo yi nime nuuɲ busɔɔ. Nɛ bɛɛ yɛɲ li jo yilu bɛ ni bɛ wɔnchi chigɔɲ chine. Kiɲ wi ni mɔɲ le bɛ nuuɲ jobɛ chi beshiinshi kɛ.” **15** Taa tuu li wuu le, “Bɛɲ beniiɲ bɛ nimi-i bani, bɛɛ ɛ nuuɲ bu beshiinshi, wi mumkpaɲ mumkpaɲ lɛ bɛɲ lenti ti dzeti ye naɲ mɔɔ nuuɲ sɔmbwaa we fɛ tsiɲ le gɛɲ nyɛ wu dzɔɔ kɛ ni?” **16** Kweɲ wuni wu nuuɲ ɲwane Abrahɲ, wu Sataɲ tɛ ta wu li mɛɲgɛ-ɛ biya yooɸi ntsoɔ nyaɲ, fi mɛɲ ki dzɔɔɲ kɛ le bɛ buu wu li ɲgɛ-ɛ jobɛ chi beshiinshi kɛ ni?” **17** Le Jiso kweɲ le, beniiɲ bɛ bɛ mbani kɛmɛ buya, beniiɲ bamu ɲgɛɛ tɛ nɛki kii bintewa bi biee lɛ bichu bi Jiso tɛ feti. **18** Jiso dza kweɲ le, “Bumfɔɲ bu Nyɔ-ɔ nuuɲ si la? Fiee fi nuuɲ maa bɛ bu nuuɲ la? **19** Bu bwɛɛ si ɲgɔ yi fintaɲ fimu yi wi tɛ tunɲ liwɛ wee li, le yi maɲ, yi ko yi to kiti muniɲ mu jiindi liwɛ se bɛ mu gwanyɛ yih lu ki-i.” **20** Se dza tuu kweɲ le, “ɲgii ntuu maa bumfɔɲ bu Nyɔ-ɔ bɛ la? **21** Bu bwɛɛ si kishee ki kweɲ tɛ fichɛ musu beke bɛ nɔɲa bɛ nɔɲa bɛtɛtɛtu fiinse lu, dzɔ tɔ, mɛ se biee mɛ fɛ me dooki.” **22** Jiso tɛ dza giɲgi Jerosalɛɲ. Tɛ gii giɲgi keti li bintsii li bɛ li bitɔɲ li tiifi beniiɲ. **23** Wumu se dza bii li wuu laa, “Taa, ɛ beniiɲ niɲ bɛ gii bɛ bɔnɛ li ɲgɛ-ɛ ni?” Jiso se biee tuu li bee le, **24** “Gwenɛ yɛɲ nuuɲ le nɛ lɛ fweɲ wu kimfase-ɛ. Nɛ kɛɛ le beniiɲ ɲge gii bɛ ni bɛ geendi le bɛ lɛ bɛ tɛ kɛmɛ dze kɛ. **25** Mfi gii kɔche, tɛ yih se dza we fa kigoo. Mfi wu wu fa, nɛ gii nɛ ba lekuaɲ nɛ ni nɛ juti kigoo nɛ lɛki le, ‘Te Kikoo, gwiye nɛɛ kigoo tɛ lɛ.’ Se tuu tuu li bɛ-ɛɲ le, ‘ɲkii yɛ fɛ nɛ bɛɛ fɛ kɛ.’ **26** Nɛ se bechi nɛ ni nɛ fayi le, ‘ɛ nɛɛ bɛɛ tɛ tuu tɛ jii biee tɛ wundi biee, ɔ se deɲgi ɔ tiifi beniiɲ li bitɔɲ bisɛ-ɛɲ ni!’ **27** Gii tuu kaari tuu li bee le

ntiitɔɔ li bɛ-ɛɲ le, ‘ɲkii yɛ fɛ nɛ bo fɛ kɛ. Dzatse yɛɲ mi lii bɛɲ nɛ deɲgi nɛ bifisi biee bani.’ **28** Nɛ gii nɛ ɲɛɲ Abrahɲ bɛ Adzi mɔɔ Yakɔ mɔɔ bentomfɔɲ bɛ Nyɔ-ɔ bechu lɛ bumfɔɲ bu Nyɔ-ɔ lenti ɛ bɛ bɛɲ bɛɲ lekuaɲ, nɛ se ni nɛ dii nɛ jii ɲgesi. **29** Beniiɲ gii bɛ dza bimbe bichu mbɛɛche lɛ jobɛ tɛti ɲgenu mbochu fɛ chi sechi, mɔɔ we we bɛ kwiɲ kwiɲ lɛ kweɲ li, bɛ ni bɛ jii biee lɛ bumfɔɲ bu Nyɔ-ɔ lenti. **30** Yikɛ yɛɲ nɛ woo, beniiɲ bamu bɛ nuuɲ leɲɲ dɛɛni bɛ gii bɛ to bɛ limfwe, bamu bɛ nuuɲ limfwe dɛɛni bɛ gii bɛ se to bɛ leɲɲ.” **31** Tɛ nuuɲ li mfi wulu, Befarasii se tee li Jiso le, “Bo fio fɛni ɔ gɛɲ kimbe kimu kife Mfɔɲ Hɛrɔ wekɔɔ le wo wɛ.” **32** Jiso se tuu li bee le, “Gɛnɛ yɛɲ nɛ tee li kijine kilu le mbusɔɔ benchindaa bɛ kɪɲkundi i li beniiɲ li bɛɲ, ntuu ɲ’wɔnchi mɔɔ chigɔɲ, nɛɛ si ɲgii mɛ fwaɔ, kɛ fɛɛshi fwaɔ se mɛɛshi nime chɛɲ. **33** Se nuuɲ le, ɲgii mbɛchi ndɛndɛ wɛɲ Jerosalɛɲ bɛɲ, mbo ndɛndɛ fwaɔ, gɛɲ bo fɛɛshi fwaɔ. Fi mɛɛɲ ki dzɔɔɲ kɛ le bɛ wo ntomfɔɲ wu Nyɔ fɛ kintsii kimu fuki Jerosalɛɲ siɲ kɛ.” **34** Le Jiso yɔ ni, bɛɛni yi le, “Hebee Jerosalɛɲ! Hebee Jerosalɛɲ! Wɛ wu woyi bɛ ntomfɔɲ bɛ Nyɔ-ɔ, ɔ tuu ɔ tomi beniiɲ bɛ Nyɔ tuumi li wɛ-ɛ bɛ ta! ɛ kinga kime ki mi ɲgwenɔɔ le mbanche bɔɔɲ bo nɛɛ si ni shee ti banchi bɔɔɲ bɛɛ fooche bɛ bibe biee le, ɔ se tuu ɔ faaɲ.” **35** Biche ɔ ɲɛɲ, yih ya gii yi to kichiiyɛ. Ntee li bɛ-ɛɲ cheɲ le nɛ nuuɲ tɛ tuu le nɛ ɲɛɲ mi kɛ, nsiiɲ gɛɲ bo mfi wu nɛ tee le, ‘Nyɔ nyɛ yɛ kimbɔnɛ li wi wu bɛɛ li bukoɔɲ bu Taa lɛ.”

14 Tɛ nuuɲ jobɛ chi beshiinshi chimu, Jiso gɛɲ le jii biee li yih yi wi wu nyɔɲa wumu. ɛ wi wulu tɛ nuuɲ wi Befarasii. Beniiɲ bɛ tɛ nuuɲ fɛ tɛ nyaanchi Jiso le bɛ ɲɛɲ fiee fi gii fɛ. **2** Fi tɛ nuuɲ lɛ ɛ nyuɲ wumu tɛ lemi fɛ Jiso limfwe, gendi bɛ chigɔɲ chi tɛ fɛ le tsɔɲ yɛɛ bɛ bikaa biee ni bi muchi. **3** Jiso se bii li Befarasii li mɔɔ li beniiɲ bɛ tɛ gbɛɲgi bɛ kii benchi bɛ Nyɔ-ɔ bɛ tɛ nuuɲ fɛ baa laa, “Nchi wuseɲ ti beenchi le bɛ wɔnche wi jobɛ chi beshiinshi mɔɔ lɛ kɛ le?” **4** Bɛ se ba nshiɲ. Jiso se kɛmɛ li wi wulu, wɔnche wu, se tee li wu-u le gɛɲ. **5** Jiso se bii li beniiɲ belu laa, “ɛ wi wumu li bɛ-ɛɲ linti kɛmi ɲwaɲ mɔɔ nuuɲ naɲ wu we lɛ fweɲ, gii leeki seri kɛ le mfwaa mumkpaɲ le buu wu mɔɔ nuuɲ jobɛ chi beshiinshi kɛ ni?” **6** Bɛ se waɲ fiee fi bɛ nuuɲ bɛ tuu nsɪɲ. **7** Le Jiso biche ɲɛɲ si beniiɲ bɛɛ bɛ tsɛki nuuɲ bintsii bi limfwe bɛ se shiiti, se wa ɲgangaa chini li bee le, **8** “Mfi wu bɛ teɲ wɛ fɛ tsɔnɔ chi bugoo lɛ, kiɲ ɔ ni shee nuuɲ fɛ kintsii ki limfwe kɛ, kife nuuɲ fi nuuɲ le bɛ teɲ baa tɛ wi

wumu wu nyɔŋa wu yeki wɛ. **9** Nyuɔ wutso wu bee teɛɛ beɛ bechu nuuɔ be tuu tee li wɛ-ɛ le, ‘Dzatse we ɔ nye kintsii kini li wi wu nyɔŋa wuni-i.’ Mfi wu tee le, ɔ gii ɔ tuu ɔ dza be buya ɔ gɛɛɛ ɔ shee nuuɔ leɛɛɛ. **10** Mfi wu be teɛɛ wi le be fe tsɔnɔ chi bugoo le, mwe gɛɛɛ shee nuuɔ leɛɛɛ, ke nyuɔ wutso be se tee li wuu le, ‘Sinɛɛ, dzatse we fɛni ɔ gɛɛɛ ɔ shee nuuɔ limfwe.’ Bɛdɛɛni, ɔ gii se nuuɔ bekiiyune li beniɛɛ bechu be nuuɔ fe limfwe. **11** ɛ le si fi fieɛ be wi kwikwi wu tsakisi yi yee liwe, be gii be shiiki wu fɛkwiiɛɛ. Wi wu shikisi yi yee fɛkwiiɛɛ, be gii be yeɛki wu liwe.” **12** Jiso se dza fiiki tee li te yih wu tɛ teɛɛ wu li wuu yih wɛ le, “Mfi wu ɔ wɛki le ɔ teɛɛ beniɛɛ le be be be ji bieɛ, kiɛɛ ɔ ni teɛɛ nuuɔ nsɔɛɛ ya, ke beɛwaana, ke kini ko, ke beniɛɛ be bieɛ le be li kitoɛ ko-o ke. ɔ teenyi beeyɛ beniɛɛ, ke ɔ wɛkɔ le be naa be teɛɛ tɛ wɛ li yih yi bee, fi se doonche le be tuu baa nya ya. **13** Mfi wu ɔ kaa tsɔnɔ, ɔ teɛɛ nuuɔ beniɛɛ be kifoo le, biɛkɛɛ be bimbonye mɔɔ binyeɛ. **14** ɔ fe le, ke ɔ giɛ keme kimbɔne, kife beeyɛ beniɛɛ kɛmi ye fieɛ fi be gii be naa be kaari be tuu li wɛ-ɛ ke. ɛ nɛɛ Nyɔ kwaa yi gii yi soɔɛ wɛ jobe chi beniɛɛ be tsaɛɛ gii be bo li kwe-e.” **15** Le Jiso yɔ le, wumu wu bee be tɛ jii bieɛ tuu tee li wuu le, “Kinɛɛtine ki kinɔŋa kɛɛ ki wi wu gii naa ji bieɛ le bumfɔɛ bu Nyɔ-ɔ lenti.” **16** Jiso se tuu tee li wuu le, “Tɛ nuuɔ li mfi wumu, wumu kaa tsɔnɔ chi nɔŋa, teɛɛ beniɛɛ nɛɛ. **17** Le jobe be chi kache, toɛɛ nɔŋa wu nime le gɛɛɛ dɛnde tee li beniɛɛ bechu be tɛ teɛɛ baa le be ni be beɛ, le wu nachɔɔ bieɛ bichu! **18** Nɔŋa wu nime wulu gɛɛɛ nɛɛ be, be bechi be tuu be leki dze mumkpaɛ mumkpaɛ. Wi wu nɔkosi wu tɛ nɛɛ tee li wuu le, ‘Mi nɔgo wɛ wɛɛ wu fweɛɛ, nɛkɛmɔ le nɛɛɛ mbiche wu kwe. Mintemii, kiɛɛ nɛ ni nɛ tɛɛɛɛ mi ke.’ **19** Le tuu nɛɛ wumu, mwe tee le, ‘Mi nɔgo beɛɛ beɛ be nime yoofi, nɛɛɛɛɛ dɛni mɔnche be. Mintemii, kiɛɛ nɛ ni nɛ tɛɛɛɛ mi ke.’ **20** Le nɛɛ wumu, mwe se tee fieɛ le, ‘Mɛɛɛ fe mi ndɔɔ kweɛɛ, fieɛ fieɛ fi nuuɔ nte mbe ke.’ **21** Le be tuu le, nɔŋa wu nime wɛ kaari to liɛɛ gɛɛɛ tee fieɛ fichu li te kikoo we. Le te tsɔnɔ wulu woo le, shɛɛ toɛɛ wu. Se tuu toɛɛ nɔŋa wu nime wɛ, tee le, ‘Gene tseke, le dzɛ ntase mɔɔ li mu dzeke munchu-u li kitoɛ kini, ɔ konche beniɛɛ be kifoo le, bimbonye, be binyeɛ mɔɔ biɛkɛɛ ɔ be be be.’ **22** Le mfwa wulu gɛɛɛ kaari, tee le, ‘Te Kikoo, mi feɔ siɔ beɛ tee, se nuuɔ le, yi mɛɛɛ ye nɛɛ kiyise ke.’ **23** Te Kikoo wulu se tuu tee li mfwa wulu le, ‘Boche dɛni ɔ gɛɛɛ le dze be mu dzeke munchu, ɔ kaɛ beniɛɛ le be

be, yih nɛɛ se yise. **24** Nɛ kɛ le wi lu ke le beniɛɛ be nte nteɛɛ baa lenti wu gii mɔɛ fieɛ fieɛ le wa ke.” **25** Jiso tuu dza le ni giɛɛɛ, kintutu ki beniɛɛ le banche ki biki wu. Dza fiiki yi tee li bee le, **26** “Nuuɔ wi tɛ nuuɔ nɔŋa wu kintutu fuki fe wu kɔɛɛɛ mi wu yaa ni bee tee, wu kɔɛɛɛ mi wu yaa kwesi bee beɛɛ mɔɔ beɛwaani, mɔɔ dzemi yee nɛɛ ke, kɛmi le kɔɛɛɛ mi yaa yi yee. **27** Nuuɔ wi tɛ nuuɔ wi wɛɛ wu kintutu mɛɛɛ ki too ke kintaɛ ke le ni biki mi ke. **28** ɛ noo le be-ɛɛ lenti wu wɛki le gwaɛ yih yi nɛɛɛ, mɛɛɛ saa ki shee ke fɛkwiiɛ le beche laa kɛmɔ kwa wu gii gwaɛ mɛɛshi le? **29** ɛ mɛɛɛ saa ki fe le ke, ke nuuɔ tɛ mɛɛshi nɔŋa wu yih yilu ke mɔɔ nuuɔ le tɛ saa wu fe kimfoo wu gɛɛ. Beniɛɛ gii be ni be keti be yendi wu be tiiti le, **30** ‘Bweɛ wuni tɛ bechi yih yi gwaɛ yi se yaa wu mɛɛɛ.’ **31** Ke mfɔɛ wu la wu wɛki le gɛɛɛ toɛɛ dzɛɛ be mfɔɛ wumu, tɛ saa le shee fɛkwiiɛ le beche laa tɛmɔɔ bɔ bee beniɛɛ bee be dzɛɛ le be benchuki yoofi bani le toɛɛ dzɛɛ be mfɔɛ wumu wu beɛ bee beniɛɛ bee be dzɛɛ le be nuuɔ benchuki mbaamfieɛ le? **32** ɛ wu beche wu nɛɛ le fi gii fi yaa, se tuu toɛɛ beniɛɛ bee bamu le be gɛɛɛ be nɛɛ mfɔɛ wumu wɛɛ mɛɛɛ mfiɛɛ be leke wu le mbeɛɛɛɛ ni nuuɔ le bee lenti. **33** Fi tuu fi nuuɔ le, ɛ wi mɛɛɛ ki chine ke li bieɛ bieɛ li bichuchu ke, ke nuuɔ tɛ nuuɔ nɔŋa wu kintutu ke. **34** Ntoɛɛ nuuɔ fieɛ fi dzeɛɛ. Se nuuɔ le, ɛ me to n'yike nɛɛ, be ge nɛɛ me se tuu me kaari me yike? **35** Ke me la maa li yee li. Me mɛɛɛ ye me dzɔɛɛ nɔŋa wu li wɛ ke, mɔɔ nuuɔ li bichɔcho ke. Mani maa dɛni nuuɔ me shooshe. Wi wu kɛmi bintoɛɛ mwe woo.”

15 Beniɛɛ be tɛ kundi kinwaati mɔɔ beniɛɛ be bifi bamu tɛ beɛ le Jiso le be yike fieɛ fi tɛ tiifi. **2** Bɛfarasii be beniɛɛ be tɛ tiifi benchi be Nyɔ-ɔ se bechi be nɔŋa, be tiiti le, “Wi wuni fiɛ beniɛɛ be bifi tuu jii mɔɔ bieɛ bee be.” **3** Bɛdɛɛni, Jiso se wa nɔŋaɛ chini li bee le, **4** “ɛ noo le be-ɛɛ lenti wu kɛmi nshɔɛɛ gwii, yi mumkpaɛ la, gii chike nshiiɛ ni? Gii leeki she ke yi gwii mfomeyoofi ntsɔ mfomeyoofi yeɛ li buka le gɛɛɛ ni geendi yi mumkpaɛ ye nɛɛ mfi wu nɛɛ yi ni? **5** Mfi wu gɔɛɛ wu nɛɛ yi, gii nɛɛ se too yi fe nɔŋa, **6** koo be yi fekuɛɛ. Mfi wu koo be yi, gii teenye nɔŋa yee mɔɔ beniɛɛ be tɛɛɛ li wu lichɛɛ tee li bee le, ‘Be yeɛɛ tɛbeɛ tɛ ni tɛ neki, kife nshɔɛɛ yeɛ bee yi la, mi se ntuu mi nɛɛ yi.’ **7** Ntee beɛ le, ɛ le si kinɛɛtine ki kinɔŋa gii ki nuuɔ liboo kii wi wu bifi mumkpaɛ, wu fiiki shɛɛ yee, yeɛki beniɛɛ be gwii mfomeyoofi

ntso mfomeyoofi be nuuŋ tsaar be mæŋ ye be weki kimfikise shéŋ ké. **8** Ké kwæŋ wu la, wu kemi besiri yoofi, mumkpaŋ la le bee lenti wu se chike nshiŋ? Gii leeki tɔŋ ké lambo yiiri, fweye yih, se gɔɔŋ bujɔŋ nsiŋ mfi wu ŋeŋ ni? **9** Ke wu gɔɔŋ wu ŋeŋ, gii teenye nsáŋ yee be beniŋ be tsiŋ li wuu lichɔŋ se tee le, ‘Be yeŋ tæbeŋ te ni te neki kii siri weŋ bee la, mi se ntuu mi ŋeŋ.’ **10** Ntee beŋ le, é le si benchindaa be Nyɔ-ɔ ti neki kii wi wu bifi mumkpaŋ wu fiiki shéŋ yee.” **11** Jiso tuu gæŋ limfwe tee le, “Wumu tɛ kemi bɔɔŋ bee be bunɔŋ befe. **12** Wu lejɔŋ wɛ se dza tee li wuu le, ‘Taa, gate bieŋ bisheye ɔ nye mi dæni.’ Tee se dza gate bisheye bilu li bee. **13** Ŋwaŋ wu bwi wɛ fi biee bisheye, le jo ka niŋkwa, banche biee biee bichu kabɛ dza la dɛndɛ li kwæŋ wumu mfiŋ, gæŋ bonyɛ kwa wulu li ntse wu waniti-i. **14** Le bonyɛ fiee fichu fi tɛ kemi, dzeŋ yi tæmi se dza yi kɔɔ li kwæŋ wɛ, bechi fuki fiee fiŋe. **15** Se dza gæŋ gɔɔŋ nime li wumu-u wu li kwæŋ wɛ le ni nindi li wuu. Wi wulu se tɔŋ wu gæŋ kiichi dziŋ yee. **16** Se dza beechi le gii ni jii fɛ bijine bi dziŋ tɛ jii bieɛ, se nuuŋ le wi ti mæŋ ki nyɛ wu fiee fimu le ji ké. **17** Se tuu dza bechi seki biee, teŋ bufii bwɛ lijɔŋ, tuu tee li yi yee li le, ‘Beniŋ be nindi li taa li, kemi baa biee bije ŋge bi yeŋi be, ŋkwii feni be dzeŋ. **18** Ŋgii dza ŋgæŋ le Taa li, ntee li wuu le, “Taa, mi mfɛɔ biee bibifi li Nyɔ-ɔ yi liboo li mɔɔ li wɛ-ɛ. **19** Mæŋ ki kɔche ké le be ni be teenyi mi le ŋwana ké. Yo dzɔɔ mi dæni si wi wa wu nime.”” **20** Bedæni, se dza tuu lijɔŋ le tee li. Le ni mæŋ se fesi fekuuŋ, tee lɔŋ lii ŋeŋ wu. Nshiŋ kɔɔ wu be ŋwaŋ wulu, dza wɛ, lete gæŋ, koke wu, nyɔɔche wu. **21** Ŋwaŋ wulu se tee li wuu le, ‘Taa, mi mfɛɔ biee bibifi li Nyɔɔ mɔɔ li wɛ. Mæŋ ki kɔche ké le be teŋ mi le ŋwana ké.’ **22** Se nuuŋ le, tee tɛ tuu teŋ beniŋ bee be nime-ɛ tee le, ‘Gene yeŋ tseke, nɛ biche ndú yi dzeŋ ŋge, nɛ be nɛ chuume wu li bwɔŋ, nɛ lii wu finseŋe li kwaŋ wee li, mɔɔ bikpɔ li bikaa biee li. **23** Nɛ se gæŋ nɛ kɔɔ kintome ki fɔ-ɔŋ, nɛ sɛɛ ki, tɛ ni tɛ jii tɛ neki, **24** kife ŋwanɛŋ wuni tɛ kwi, wu se tuu wu bo. Tɛ la wu se tuu wu yɛnɛ.’ Bedæni, be se tuu be bechi be neki. **25** Fiee fini tɛ keti le, é ŋwaŋ wu kaŋ wɛ tɛ nuuŋ fiee litɔɔ. Le ni kuuki, le be bo lu laa lichɔŋ, woo si be kuti biee, beniŋ bindi. **26** Se teŋ wi wu nime wumu, bii li wuu laa be bindi nuuŋ la le? **27** Wi wulu tuu li wuu le, ‘Ŋwaana bee kaari beŋ. Chaa wunɛ se sɛɛ kintome kinaaŋ ki fɔ-ɔŋ, kife bee ŋeŋ ŋwaana mæŋ wɛ, tæmi.’ **28** Le woo le, shéŋ tuu yi bee wu, se faaŋ fiee nle li yih. Tee se bo gæŋ

sungɔ bo li wuu le be le nɛ li yih. **29** Se nuuŋ le, ŋwaŋ wulu se tuu li tee li le, ‘Biche ɔ ŋeŋ, nshiŋ nindi li wɛ-ɛ si mfwa li biya bini bichu-u, mæŋɔ nsaa ki faaŋ ké mferu fintɔŋ fio fimu ké. ɔ ti mæŋɔ saa ki nye ké mi mɔɔ nuuŋ fi ŋwaan bi le ni neki tæ nsáŋ yeŋ ké. **30** Le ŋwana wuni wu tɛ gæŋ wu bonyɛ bisheye be binjɔŋkwiŋ tuu kaari be, ɔ se tuu ɔ kɔɔ kintome ki fɔ-ɔŋ ɔ sɛɛ kii wu.’ **31** Tee tuu li wuu le, ‘Ŋwanɛŋ, é tɛ wɛ tɛ ti nuuŋ feni mfi kwi, fiee fichu fi ŋkemi é nɛ fio. **32** Se nuuŋ le, fi bee fi dzɔŋ le tɛ ni tɛ neki kife ŋwaana wuni tɛ kwi, wu se bo, tɛ la, wu se tuu wu yɛnɛ.”

16 Jiso tuu tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, “Wi wu biee wumu tɛ kemi ŋwani wu nime wu tɛ gæ le ni bichi le biee biee li. Tɛ dza woo le ŋwaŋ wu nime wulu bifisɔ kwa wee, **2** se teŋ ŋwani wu nime wulu bii li wuu laa, ‘Fiee fi ŋwuki kii wɛ fini nuuŋ la? Banche biŋwaati bichu bi ɔ tseki kwa weŋ le ɔ be be bi. Kife ɔ mæŋ ye le ɔ ni ɔ nindi li mi-i ké.’ **3** Ŋwaŋ wu nime wɛ gæŋ shee beechɛ li yi yee li le, ‘Si te kikoo weŋ gii buu mi li nime-ɛ le, é la fi ŋgii ŋge? Si ŋkemi ye buŋga bu nime be jii ké, ntuu nuuŋ tɛ be buya bu munlɛkɔɔ le ni.’ **4** Se tuu dza beechɛ le, ‘Mi ŋkɛɔ fiee fi ŋgii mfe mfi wu be buu mi li nime-ɛ. Ŋgii ŋkɛmɛ nsáŋ yi gii yi ni yi fii mi li yih yi bee.’ **5** Se biee teŋ beniŋ be tɛ kemi fɔɔ yi te kikoo we mumkpaŋ mumkpaŋ. Le wu ŋkosi be, bii li wuu laa, ‘ɔ kemi te Kikoo weŋ kwa kime?’ **6** Mwɛ tuu le, ‘Biginu bi mæŋ le bi nɔŋa bi nɔŋa gwii.’ Se tee le, ‘Kɔ kiŋwaati ko ki fɔɔ le kini ɔ shee fekwiŋ tseketseke ɔ fiiki ɔ tseɛ le mbaanshiŋ.’ **7** Se tuu kaari bii li wumu le, ‘ɔ kemi ya niŋ?’ Se mwɛ tuu le, ‘É bebabi be giŋ le gwii.’ Se tee le, ‘Kɔ kiŋwaati ko ki fɔɔ le kini ɔ fiiki ɔ tseɛ le bebabi gwii nyaar.’ **8** Le te kikoo wu ŋwanɛ nime wɛ ŋeŋ si wu fiiri wu le, tuu pia wu ŋge li kimfi kee li.” Jiso se mæshi tee le, “Beniŋ be laaŋkwiŋ kemi baa bufii bu fɛɛ biee bi bee, yeŋi si beniŋ be li kiŋ'wofu ti feti bi bee biee bi kiŋ'wofu-u. (aiōn g165) **9** Nse ntiitɔɔ li be-ɛŋ le, nɛ dzɔɔ biee bine bi laaŋkwiŋ nɛ kɔɔ nsáŋ lu, ké mfi wu bi ma, Nyɔ se fi beŋ li wuu yih fɛ nɛ gii nɛ ni nɛ nuuŋ mfi kwi. (aiōnios g166) **10** Wi wu kii mbiche le fiee fi niŋ li bujɔŋ, ké nuuŋ kɛ mbiche le fi nɔŋa-a. Wi wu feti kimfi li fiee fi niŋ li, ké gii fɛ tɛ li fiee fi nɔŋa-a. **11** É nɛ nuuŋ tɛ kɛ mbiche le biee bi laaŋkwiŋ bini-i bujɔŋ ké, é noo wu gii se nye beŋ biee bi cheŋ? **12** É nɛ kii ye mbiche le fiee fi wumu-u bujɔŋ ké, é noo wu gii se nye tɛ beŋ bine? **13** Nuuŋ ŋwaŋ wu nime tɛ niŋ

li be te bikoo li befe ke. E nindi le, ke gii ni baanini wumu, kɔŋgisi wumu, gii ni wuki li wumu bujɔŋ, se tɛ dzo wumu li fiee li ke. Nuuy ne te niŋ li Nyɔ-ɔ, le ne tuu ne niŋ li kwa-a ke.” 14 Le Jiso yɔ le, Befarasii woo fiee fichu be dza be yendi wu, kife be te kɔŋgisi kwa nge. 15 Jiso se tee li bee le, “E nee beŋ ne feti yi le ne ni ne nuuy beniŋ be dzeŋ limfwe li beniŋ li, se nuuy le, Nyɔ kii ye biee bichu bi nuuy li shɛŋ yine. Ne ni ne kii le biee bi beniŋ piati le e bi dzeŋ nge, e bi bi Nyɔ bichi le e biee bi bendi yi.” 16 Jiso tuu tee le, “Te nuuy ŋkosi be tiifi nuuy benchi be Mɔɔse-e be biee bi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ tɛ tseki. Se nuuy le, mbeche si Jɔŋ tɛ be, be tɛ to be tiifi nuuy ntɔŋ wu dzeŋ wu kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ. Wi kwikwi gweninɔ le be le lenti le bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ tɛ. 17 Fi nuuy tseke fe kiboo bee nshe nuuy bi ma, yeke fe bioŋ yi le kiŋwaati ki benchi be Nyɔ-ɔ nuuy yi la li yee li. 18 Fi se fiee le, e wi koŋ be kwesi, wu dzo wumu, ke wu giŋɔ be kwee wi. Wi wu dzo kweeŋ wu bo li wumu-u, ke mwe giŋɔ tɛ be kwee wi.” 19 Jiso se dza tee le, “Wi wu biee wumu tɛ nuuy lu, chumini ndu yi dzeŋ yi tɛemi kwa, tsiŋ ntse wu shaan jo chichi. 20 Wi wu kifoo wumu tɛ nuuy lu, bukoŋ le Lasɔɔ. E bikoti tɛ ji wu bwij kichu. Be tɛ giiki wu fe wi wu biee we mfweeŋ, 21 tɛŋgi le gii ni bɔɔnyi jii fe biee bi weyi fe kideŋ ki wi wu biee wee. Si tɛ gim fe le, bwɛ tɛ tuu yi bee yi merisi yi lachi bikoti biee biee. 22 Le ni nuuy mfi wumu, wi wu kifoo wulu kwi, benchindaa be Nyɔ-ɔ too wu be geŋ be ge wu fe kintsii ki dzeŋ li, li Abraham lichiŋ. Wi wu biee we kwi tɛ be diye wu. 23 Geŋ nuuy li kweeŋ wu biŋkwi-i, nuuy fe li nge wu nyɔŋa-a. Le dza lɔŋ lii, nge Abraham mfiŋ be Lasɔɔ li wu lichiŋ. (Hadēs 986) 24 Teŋ le, ‘Taa Abraham, kɔɔ nshiŋ be mi ɔ tuumi Lasɔɔ lii kwar li dzo li, be deeni nimi cheŋ lu. ŋ'wukɔɔ ntɔnye wu nyɔŋa li wi wuni-i.’ 25 Abraham tuu li wu le, ‘Ŋwaanɛŋ, kimi mfi wɔ tɛ meŋ ɔ tsiŋ li nshe-e. ɔ tɛ kemi biee bi dzeŋ bichu mfi we, Lasɔɔ ŋiŋgi fiee nuuy nge. Deeni, Lasɔɔ we li bujɔŋ li, ɔ nuuy li ntɔnye. 26 E fini kwaa ke. ɔ kee le fɔŋe chi nɔŋa chi be nache chee tɛbeŋ nti le kiŋ wi ni dza lani danse be fɔ nuuy fee ke, se nuuy nee tɛ wi tɛ dza fɔ nuuy fee le danse be lani ke.’ 27 Se wi wu biee we tuu leke le, ‘Mintemii taa, tuumi Lasɔɔ fe bese kuuy. 28 Ŋkemɔɔ beŋwaanɛŋ betiinu, geŋ chiiŋse li bee le kiŋ be ni naa be be tɛ fe kintsii ki nge kini ke.’ 29 Abraham se tuu le, ‘Be ŋwaanu belu kemi baa biŋwaati bi benchi be Mɔɔse tɛ tseke be bi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ

tɛ tseke, be ni be wuki fiee fi bi tiiti.’ 30 Wi wu biee we faan tee le, ‘Aay, Taa Abraham, bee nuuy le wumu bo li kwe-e geŋ ni tiifi be, be se woo, be fiiki shɛŋ yibe.’ 31 Abraham se tuu li wu le, ‘E be faan le be wuki ye fiee fi Mɔɔse bee bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ tiiti ke, be tɛ naa woo mɔɔ nuuy fiee fi wi wu bo li kwe-e tiiti ke.”

17 Jiso tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, “Biee bi teeki beniŋ le be ni be feti biee bibifi nuuy bi tɛ ma ke. Se nuuy le, nge wu nyɔŋa we li wi wu teeki beniŋ le be ni be weyi li biee bibifi-i. 2 Bee fi dzɔŋ le wee wi be shiŋge wu jeni li kimi-i, be bache wu li dzɔ yi nyɔŋa-a kii ni fe bɔɔŋ bani ni be feti biee bibifi. 3 E ne nuuy lɔɔ ne dzeti yeŋ mfi. E ŋwaanu fe fiee fi bifi, ɔ yɔ li wu. E wu fiiki, ɔ feeki wu. 4 E wu fe biee bibifi li we-e kinga mfoŋnyaan li jobe-e, e wu faan le, nuuy tɛ kaari le soŋ bo le wu fɔ bubiee ke, ke ɔ kemi nee le ɔ ni ɔ fekisi wu.” 5 Bɔɔŋ be ntɔŋ be Taa le dza be tee li wu le, “Fere se kimbeenche kiseŋ temi nge.” 6 Taa tuu le, “Bee le ne ni ne kemi kimbeenche ki sende mɔɔ nuuy si shan yi finsoo, ke ne nuuy e ne tee le kiti ki nɔŋa kini dza feni ki geŋ ki leŋ li dzɔ yi nyɔŋa, ki woo li be-eŋ. 7 Dzɔ yeŋ le wi wumu le be-eŋ lenti kemɔɔ ŋwani wu nime, wu bee shi nindi li we we-e li, ke bichi le nshɔŋ yee li, mfi wu koo, gii tee li ŋwan wu nime wulu le geŋ dzo biee bije shee ni jii ni? 8 Fi nuuy ye le ke. Fiee fi nuuy tee nuuy le geŋ ɔ buushe ndu, ɔ nache biee bije ɔ be be bi, ɔ ni ɔ tɛŋgi ke mi nji mi ŋ'woŋ mi meeshi ɔ se geŋ ɔ ji bio. 9 Ŋwan wu nime wuni fetɔ biee bini bichu, gii nye mɔɔ wu kiyɔni ni? 10 Fi fiee le be beŋ. E ne niŋ nime chi be nye li be-eŋ chi ma, ne tee le, ‘Tɛ baa fiseŋ bɔɔŋ be nime-e, tɛ feti baa nee nuuy nime chi tɛ bee tɛ kemi le tɛ fe kwaa.” 11 Le Jiso ni giŋgi Jerosaleŋ tɛ gii keti le ngagwii wu kweeŋ wu Samaaria be wu Galilii. 12 Le geŋ ni lii li kitor kimu-u, bunin bamu yoofi be tɛ gendi be chigɔŋ chi nɔŋa nge wu meŋ mfiŋ, 13 be bechi be teenyi wu be je yi tɛemi le, “Jiso tɛ beniŋ, kɔɔ nshiŋ be bee.” 14 Le Jiso nge be, tee le, “Geŋ yeŋ ne doonche yi yine li bete muntofi-i.” Si be tɛ dza be giŋgi le, be temi be woo be meŋ dze. 15 Wi wumu le bee lenti nge le wu temɔɔ, tuu kaari to lijn le Jiso-o yɔɔnchi Nyɔ lewe nge. 16 Si tɛ be le we fekwiiŋ li Jiso-o limfwe yɔɔnchi wu. E wi wulu tɛ nuuy wi wu Samaaria. 17 Jiso tee le, “Beniŋ bee be nuuy yoofi be mbee mfe be woo, be mfomeyoofi nuuy feŋ? 18 Fi nuuy le wi nuuy ye lu wu nge le mwe nuuy kaari to lijn nye n'yɔɔnche li Nyɔ-

o fuki nɛɛ kilɔ kɪni siŋ ni?” 19 Jiso se tee li wuu le, “Dza we o ni o giŋgi fio. Shɛŋ ya yi o gɛɛ li mi fɛ yɛɛ o tɛmi.” 20 Befarasii tuu be dza be bii li Jiso laa bumfɔŋ bu Nyɔ-o gii bu be nuuŋ buŋ le. Se tuu le, “Ndoonche nuuŋ yɛ lu wu gii doonche mfi wu Nyɔ gii yi bechi yi ni yi seki bumfɔŋ bwɛɛ kɛ. 21 Wi nuuŋ yɛ lu wu gii ni tiiti le, ‘Biche yɛɛŋ nɛ ŋɛŋ, Nyɔ seki yɛ fɛni, kɛ le yɛɛ yi yi seki fɛɛ kɛ,’ yikɛ yɛɛŋ nɛ woo bumfɔŋ bu Nyɔ-o bwɛɛ li shɛŋ yɛnɛ-ɛ.” 22 Se tuu kaari yɔ kituŋ li bɔɔŋ bee bɛ kintutu li le, “Mfi gii bɛ wu nɛ gii nɛ ni nɛ geendi le nɛ ŋɛŋ ɔwanɛwi jobɛ chimumkpaŋ kwaɛ nɛ tɛ ŋɛŋ wu kɛ. 23 Gii ni nuuŋ li mfi wɛɛ, beniŋŋ bamu gii bɛ ni be tiiti le, ‘Biche yɛɛŋ nɛ ŋɛŋ, wuu wu fɛ fii yɛ’, kɛ le, ‘Biche o ŋɛŋ, wɛ fɛni.’ ɛ be tiiti le, kiŋŋ nɛ ni nɛ biki be nɛ giŋgi le nɛ bichi kɛ. 24 Nɛ kii si dzaaŋ ti shiŋŋ yi lɛbi liwɛ ni mwanjmwɔŋ, bimbe bi kwɛɛŋ lɛ bi binɛɛ bichu woo ni ŋwaanŋ, beniŋŋ bechu ŋɛŋ. ɛ nɛɛ lɛ si beniŋŋ bechu gii be ŋɛŋ ɔwanɛwi li jobɛ chi wu kaari wu bɛɛ. 25 Se nuuŋ le, si gii gɛɛŋ se kaari bɛ le, kɛmi le saa ŋɛŋ bumfa nge, se kingɔkɛ ki dɛɛni kɪni faaŋ wu. 26 ɛ nɛɛ lɛ si fi tɛ nuuŋ li mfi wu Noaa li, ɛ fi fi gii fi naa fi nuuŋ li mfi wu ɔwanɛwi-i. 27 Beniŋŋ tɛ jii be wundi, bukɛɛŋ bɛ bunɪŋ feti bugoo, beniŋŋ nyɛɛ bɔɔŋ bɛ bee bɛ bukɛɛŋ bɛ bunɪŋ dzeti be li baa, gɛɛŋ bo jobɛ chi Noaa tɛ lɛ lɛ yih yi dzɔɔ li se dzɔɔ bo yi woyɛ bɛ bechu. 28 Fi gii fi nuuŋ nɛɛ tɛ lɛ si fi tɛ nuuŋ li mfi wu Lɔ-ɔt. Beniŋŋ tɛ jii be wundi, bɛ feti wɔŋ, bɛ nindi yɛh, bɛ gwɛndi yih. 29 Jobɛ chi Lot tɛ dza Sɔdɔŋ, Nyɔ tɛ bɛɛ yi shiiki wi liwɛ wu duti si mukɔŋ, wu shɛɛ wu duuri beniŋŋ bɛ Sɔdɔŋ bechu. 30 ɛ lɛɛ si fi gii fi nuuŋ jobɛ chi ɔwanɛwi gii naa taa mbunde le. 31 Fɛ gii naa ni nuuŋ jobɛ chilu, kiŋŋ wi wu nuuŋ lɛ yi-ih lɛwɛ wu bɛɛ bɛɛ nuuŋ li yih, tuu shɛɛ lɛ li yih le dzɔɔ, kɛ le letɛ kɛ; ɛ nɛɛ yɛɛŋ tɛ le, kiŋŋ wi wu nuuŋ litɔɔ kaari to fɛkuuŋ lɛ gɛɛŋ dzɔɔ fieɛ kɛ. 32 Kimi yɛɛŋ fieɛ fi tɛ ka bɛ kwɛɛ Lot. 33 Wi wu wɛki le kiri ntse wɛ kii ni lɛɛ, kɛ gii lɛɛ wu, wi wu lɛɛ ntse wɛ, kɛ gii kɛmɛ. 34 Ntee bɛŋ le, gii ni nuuŋ butuu bulu, beniŋŋ gii bɛ ni bɛ gimɪ fɛntaa bɛfɛ, bɛ dzɔɔ mumkpaŋ wumu shɛ. 35 Bukɛɛŋ bɛfɛ gii bɛ ni bɛ geki bunɛɛŋ fɛ jeɛŋ, bɛ dzɔɔ mumkpaŋ wumu shɛ. 36 [Bunɪŋ bɛfɛ gii bɛ ni bɛ nuuŋ liwɛ, se bɛ dzɔɔ mumkpaŋ wumu shɛ.]” 37 Bɔɔŋ bee bɛ kintutu se bii li wuu laa, “Taa, fieɛ fini gii fi ka nuuŋ fɛŋ?” Tuu nuuŋ lɛ ŋgangaa li le, “Fɛ kɪŋkwi ki fieɛ le nuuŋ fɛ, ɛ fɛ fɛ bɪŋguru taashi.”

18 Jiso wa ŋgangaa chimu le tifi bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u, le bɛ kɛmi le bɛ ni bɛ lɛki li Nyɔ-o mfi kwi mfiɔŋu nsiŋ. 2 Tee le, “Wi wu seki bɛnsa wumu tɛ nuuŋ li kitoŋ kimu-u, tɛ chendi yɛ Nyɔ kɛ, dzeti yɛ tɛ wi li fieɛ li kɛ. 3 Kwɛɛŋku wumu tɛ nuuŋ tɛ li kitoŋ kilu-u. Tɛ shiŋŋ giŋgi mfi kwi suuŋgi bɔ li wi wu seki bɛnsa wɛ-ɛ le, mwe fi wu sonde nsa wu bee wi wɛ wu mbani. 4 Wi wulu tɛ nyɛɛ yɛ bintoŋŋ le kɛ, kwɛɛ ŋku wɛ ba bɛɛ fɛ jo chi. Lɛjiŋ lɛ lu wi wulu tee le, ‘Mɔɔ nuuŋ lɛ nchendi yɛ Nyɔ kɛ, ndzeti yɛ wi li fieɛ li kɛ, 5 se nuuŋ lɛ si kwɛɛ ŋku wuni bɛɛ nyɛɛ mi nge ni, ŋgii ŋɛŋ lɛ nsonde nsa wɛ wuni si wɛki, ɛ foo lɛ siŋ, ba ni bɛɛ fiŋgisi mi, ntaa ndza ŋkwi lɛ wuu bɔ.’” 6 Le Taa wa le, tuu tee le, “Woo yɛɛŋ fieɛ fi wi wu seki bɛnsa bɛ kimfi wuni tɛ tee. 7 Si tɛ fi kwɛɛ ŋku wɛ le, Nyɔ gii se leeki fi kɛ tɛ beniŋŋ bee bɛ tɛ tsaa bɛ dii li yi-i butuu mɔɔ fɛnshaanŋ ni? Yi gii se tuu yi cheɛ yi ni? 8 Ntee bɛŋ le Nyɔ gii yi sonde nsa wu bɛ tseke. Se nuuŋ lɛ ɔwanɛwi gii kɛ karisi bɛɛ ŋɛŋ nɛɛ ɛ beniŋŋ gɛɛ shɛŋ li Nyɔ-o laaŋkwiŋ nɛɛ lɛ ni?” 9 Jiso tuu dza wa ŋgangaa chimu nuuŋ li beniŋŋ bɛ tɛ ŋiŋgi yi yibɛ le bɛ baa beniŋŋ bɛ tsaanŋ, bɛ se nyamisi beniŋŋ bamu. 10 Tee le, “Beniŋŋ bamu bɛfɛ tɛ dza bɛ yɛɛ li yih yi muntofi-i le bɛ lɛkɛ li Nyɔ-o. Wumu tɛ nuuŋ wi Befarasii, wumu se nuuŋ wi wu kundi kiŋwaati. 11 Bɛ gɛɛŋ bɛ le, wi Befarasii wɛ gɛɛŋ lɛŋ fieɛ wuu mbiŋŋ lɛki li Nyɔ-o le, ‘Nyɔ, nyɛɛɔ kiyɔɔni li wɛ-ɛ kɪfɛ nnuuŋ yɛ si beniŋŋ bamu kɛ. Lii ti yɛchi yɛ mi bɛ bɛɛ kɛ. Nti mfeti yɛ kimfi kɛ. Nti mbiki yɛ bukɛɛŋ bɛ beniŋŋ lɛ kɛ, nnuuŋ yɛ si wi wu kundi kiŋwaati wɛɛ kɛ. 12 Nti njiti bɛɛ biɛ jo faa li fuu li. Nti nyɛɛ kimbe kimumkpaŋ li wɛ-ɛ lenti lɛ bimbe yoofi bi bɛɛ bichu bi kɛmi-i.’ 13 Se nuuŋ le, wi wu tɛ kundi kiŋwaati wɛ tɛ lɛŋ fieɛ mfiŋŋ, ti mɛɛŋ mɔɔ liwɛ ki bichi kɛ, chiŋ kɪkoo, lɔŋ ki tuu lɛki le, ‘Hooo Nyɔ, nnuuŋ fiɛŋ wi wu bifi, kɔɔ nshiŋŋ bɛ mi.’” 14 Le Jiso wa ni, bɛɛ tee le, “Ntee li bɛ-ɛŋ le wi wu tɛ kundi kiŋwaati wɛ tɛ bo beki li wuu yih nuuŋ tsaanŋ le Nyɔ lii nuuŋ yɛ si wi wu Befarasii wɛ kɛ. Fi fieɛ nɛɛ lɛ le wi kwikwi wu yɛkisi yi yɛɛ bɛ gii bɛ shiiki wu, se wi kwikwi wu shiiki yi yɛɛ, bɛ gii bɛ yɛɛki wu.” 15 Beniŋŋ tɛ dza bɛ bɛɛ bɛ bɔɔŋ bɛ bwi le Jiso le koŋ li bee. Le bɔɔŋ bee bɛ kintutu ŋɛŋ lɛ, bɛ bechi bɛ wami bɛ. 16 Se nuuŋ le, Jiso teɛŋ bɔɔŋ belu le bɛ ni bɛ bɛɛ, tee li bɔɔŋ bee bɛ kintutu le, “Gɛɛ yɛɛŋ bɔɔŋ bɛ bwi ni bɛ bɛɛ lɛ mi-i. Nɛ baŋɛ kɛ bɛ kɛ, kɪfɛ bumfɔŋ bu Nyɔ-o bwɛɛ nuuŋ li beniŋŋ si bani-i. 17 Ntee bɛŋ cheɛŋ le, ɛ wi mɛɛŋ ki fi kɛ bumfɔŋ bu Nyɔ-

o si ɣwarj wu bwi ke, mwe tɛ naa mɔɔ le le bumfɔŋ bulu-u ke.” **18** Wi wu nyɔɔa wumu bii li Jiso laa, “Wi wu ntiiɛ wu dzeɛɔ, fiee fi ɣkɛmi le mɛ nse ɣkɛmɛ ntse wu kimakɛ nuuɔ la?” (aiōnios g166) **19** Jiso bii li wu laa, “O teenyi mi le wi wu dzeɛɔ kii la? Wi nuuɔ ye lu wu nuuɔ wi wu dzeɛɔ ke. E nɛ Nyo kwaɔ yi nuuɔ wi wu dzeɛɔ. **20** Se nuuɔ le, li nto jɪŋ li fiee fi o bee o bii li, o kii benchi be tiiti le, ‘Kiŋ o ni giŋ be kwɛɛ wi ke, kiŋ o ni wo wi ke, kiŋ o ni o yi-i biee ke, kiŋ o ni leɣ le nsa wu binseɛ li lejiŋ ke’, mɔɔ wu tiiti le, ‘O guundi chaa bee na ni?’” **21** Mwe tuu le, “Bɛnchi bani bechu ntɛ mbɛchi kii be fɛ ntɛ mɛɛɣ sɔnɛwi.” **22** Le Jiso woo le, tee li wuu le, “Fiee she fiee fimumkpaŋ fi o mɛɛɣo le o fɛ. Gɛnɛ o kabɛ biee bio bichu, o gachɛ kwa wulu li bɛniŋ be kifoo le, o se kɛmɛ bulofu liboo, o fɛ le, o se biee mi.” **23** Le mwe woo le, yi bee wu, kifɛ tɛ kɛmi biee ɣɛ. **24** Jiso bichɛ wu, tee le, “Fi tɛɛmi ɣɛ fɛ wi wu biee nuuɔ le le bumfɔŋ bu Nyo-o. **25** Fi fiee tseke fɛ kikuɔ nuuɔ ki le le fioɔɔ yi nsara-a yeki fɛ wi wu kwa nuuɔ le li bumfɔŋ bu Nyo-o.” **26** Le bɛniŋ be gii be nuuɔ fɛ woo le, be biee be bii laa, “E fi nuuɔ le, noo se naa bo lu?” **27** Jiso se tuu le, “Fiee fi yeki bɛniŋ le be fɛ, fi nuuɔ tɛ yaa Nyo mferu ke.” **28** Pita tee li wuu le, “Bichɛ o ɣɛɣ, tɛ chine baa biee bisɛɣ, tɛ biki wɛ.” **29** Jiso tuu li bee le, “Nteɛ bɛɣ chɛɛɣ le wi lu kɛ wu chine la wɛ, kɛ kwesi, kɛ bɛɣwaani, kɛ tee bee ni, kɛ bɔɔɣ bee kii bumfɔŋ bu Nyo-o, **30** wu nuuɔ tɛ kɛmɛ bɛniŋ be biee ɣɛ li ntse wuni, yaa bi wu she kɛ. Ke fɛ nuuɔ li mfi wu bɛɛ li, gii kɛmɛ ntse wu kimakɛ.” (aiōn g165, aiōnios g166) **31** Jiso dza dzo bɔɔɣ bee be kintutu be yooɔi ntso bɛfɛ baa bee be waaki yi. Tee li bee le, “Yikɛ yɛɣ nɛ woo, tɛ yeki baa Jerosalɛɣ, kɛ tɛ yɛɛ tɛ bo fɛ, fiee fichu fi bentomfɔŋ be Nyo-o tɛ tseki kii ɣwanɛwi be fi kɔchɛ. **32** Fi fiee le be gii be nyɛ wu li tsɔŋ yi mfo-oɣ, be ni be yendi wu, be ni be gaashi wu, be kwiyi wu be budii li bushi-i. **33** Be gii be fiaɣ wu be muɣwaɣ, be wo wu, ke bo jo taa, bo li kwe-e.” **34** Jiso tee le, fi fuumi be, be mɛɣ ki kɛ kɛ laa wu tee le la le kɛ, kifɛ fiee fimu tɛ gii fi fɛti le kiŋ be ni kɛ kɛ. **35** Le Jiso ni fɛɛshi kitɔŋ li ki Jeriko-o, ɛ kinyɛ kimu tɛ shee li ɣgɛmɛ yi dze-e ki lɛki biee. **36** Ki woo si kintutu ki bɛniŋ le kimu keti, ki bii laa, “E la fi keti le?” **37** Bɛ se tuu li ki-i le ɛ Jiso wu Nasarɛ wu keti. **38** Ki se bechi ki wendi le, “Jiso, ɣwanɛ kini ki mfɔŋ Daafi-i, kɔɔ nɛ nshiŋ be mi.” **39** Bɛniŋ be tɛ giŋgi limfwe warj ki be tee le makɛ. Se nuuɔ le ki tɛ tuu ki mɛɛshi ki warj lewe ɣɛ le, “ɣwanɛ kini ki mfɔŋ Daafi-i, kɔɔ nɛ nshiŋ be

mi.” **40** Jiso woo leɣ, tee le be yɛɣ be ki. Be be be ki, Jiso bii li ki-i laa, **41** “O wɛki le mɛ la li wɛ-ɛ?” Mwe tuu le, “Taa, fɛɛ le ɣɛɣ biee.” **42** Jiso se tee li ki-i le, “O ɣiŋgi biee le. Shɛɣ ya yɔɔ gɛɛ li mi-i fɛ yɛɛ lii ya gwiye kituɣ.” **43** Mfwaa mumkpaŋ, nɛ le mwe bechi ɣiŋgi biee. Dza biee Jiso guumɛ lɛki li Nyo-o. Bɛniŋ bechu be tɛ nuuɔ fɛ ɣɛɣ le, be nyɛ kiyɔɔni li Nyo-o.

19 Jiso gɛɣ le li kitɔŋ ki Jeriko-o keti. **2** Wumu tɛ nuuɔ fɛ bukooɣ le Sakio, nuuɔ tɛ kikoo wu bɛniŋ be tɛ kundi kiɣwaati, nuuɔ tɛ wi wu biee. **3** Tɛ gii wɛki le ɣɛɣ Jiso si tɛ keti. Se nuuɔ le, fi tɛ yaa wu, kifɛ tɛ kuuɣ, ɛ ki kintutu ki bɛniŋ le tɛ baanyi wu. **4** Se letɛ gɛɣ limfwe, gɛɣ miri li kiti kimu-u, le ɣɛɣ Jiso si keti, kifɛ tɛ nuuɔ le gii ka kimbe kilu. **5** Le Jiso gɛɣ bo fɛ, lɔɣ lii ɣɛɣ wu liwe, teen le, “Sakio, shee li kiti kɛ tseke, kifɛ ɣkɛmɔɔ le ntsi li wɛ-ɛ yi bɛɣ.” **6** Biee shee li kiti kilu, fi Jiso be kinɛtine. **7** Le bɛniŋ bechu tuu be ɣɛɣ si Jiso giŋgi bee wu le, be bechi be ɣuɣini be tiiti le, “Wi wuni giŋgo le gɛɣ tsi bee wi wu bifi.” **8** Le be gɛɣ be ni be nuuɔ, Sakio dza leɣ we tee li Jiso le, “Taa, bichɛ o ɣɛɣ, ɣgii ɣgate biee bɛɣ kintikinti nyɛ li bɛniŋ be kifoo le. E fi nuuɔ le ntɛ mfi fiee fi wi-i le kimfi-i, kɛ ɣgii ɣkaari ntuu kiŋga kinɛ li mwe-ɛ.” **9** Le Jiso woo le, tee li wuu le, “Bɛɣ yani kinsofu be kɛ luɣ yih, si tɛ la wuni nuuɔ tɛ ɣwanɛ Abrahɔ. **10** ɣwanɛwi tɛ be nuuɔ le gɔɔɣ, be le soo bɛniŋ be tɛ la.” **11** Si bɛniŋ tɛ yiki si Jiso tiiti biee bini, dza gɛɣ limfwe wa ɣɔɣgaa chimu li bee, ɛ tɛ tseke nɛ Jerosalɛɣ ɛ bɛniŋ tɛ bechi le semuke Nyo bɛɛchi yɛ le yi ni seki bumfɔŋ bwee. **12** Tee le, “Tɛ nuuɔ mfi wumu, ɣwanɛ mfɔŋ wumu tɛ dza li kwɛɣ wee li giŋgi li kwɛɣ wumu mfiŋ, le be gɛɣ be koke wu li mfɔŋ, se kaari be ni seki bumfɔŋ bwee. **13** Si tɛ dzɛti le, teen bɔɔɣ bee be nime-ɛ yooɔi, gachɛ be kwa, mumkpaŋ mumkpaŋ benchuki gwii, gwii, se tee li bee le, ‘Ko yɛɣ nɛ she nɛ ni nɛ fɛti warj lu fɛ mbɛɛ.’” **14** Se biee dza, bɛniŋ be kwɛɣ wee le tɛ baanini wu ɣɛ. Be se she be toɣ bɛniŋ le wuu jɪŋ le be gɛɣ be tee le, be wɛki yɛ le wi wulu nuuɔ mfɔŋ wu be kɛ. **15** Bɛ, tɛ gɛɣ be biŋgi wu, kaari to lijiŋ, teen bɔɔɣ bee be nime-ɛ be tɛ gachɛ kwa li bee baa, le ɣɛɣ laa be ji baa mɛɣ kime le. **16** ɣwarj wu nime wu ɣkosi be tee le, ‘Tɛ Kikoo, benchuki bo be gwii bɛɛ tɛ nyɛ mi baa, ntɛ nshe nji mɛɣ le kiŋga yooɔi.’” **17** Woo buɣɔ, yɔɣgi wu tee le, ‘E wɛ ɣwarj wu nime wu dzeɛɣ. Siɔ tuu o she o kɛ mbichɛ le fiee fi niŋ li buɣɔ ni, ɣgii ɣgɛɛ wɛ o ni

o seki bitonj yooŋi.’ 18 Wumu se be tee le, ‘Te Kikoo, benchuki bo be gwii beəo tē nye mi baa ntuu nshe mi nji mberj le kinga kitiiine.’ 19 Tee li wuu le, ‘Ŋgii nge we o ni o seki bitonj bitiiinu.’ 20 Ŋwanj wu nime wumu be tee fiee le, ‘Te Kikoo, baarj benchuki bo be gwii baa feni, ntē she mi ŋkoche fe nshenge yi ndu mi ŋkiri. 21 Ntē ŋkiri kife nti ŋkii le o ti tēemi le dzaa, nse nchendi we. O ti fii biee bi o mēnj ki kiri ke, o ti wechi biee bi o mēnj ki tōye ke.’ 22 Se te kikoo we tee li wuu le, ‘O we ŋwanj wu nime wu bifi. Ŋgii ndzoo tefe chi bo le we wa, nse nsaa we lu. O ti kii le nti ntēemi le dzaa, le nti mfi-i biee bi mēnj ŋkiri ke, ntuu ŋ’wechi biee bi mēnj ki ntōye ke. 23 O tē kii le, e la fi tē ge lāo kiri kwa wej li yih yi kwa-a, le ke mfi wu mi ŋkaari mfi be mberj?’ 24 Se biee tee li beniiŋ be tē lemi li wuu lichij baa le, ‘Fi yeŋj kwa wulu li wuu, ne nye li wi wu bee kemē mberj kinga yooŋi we.’ 25 Be faarj be tee li wuu le, ‘Te Kikoo, kemāo bebabi be kwa-a yooŋi kitunj.’ 26 Se tuu le, ‘Ntee berj le, wi wu kemi biee nge, be gii be tonde wu bimū. Se nuuŋ le wi wu kemi ye fiee ke, māo nuuŋ fi niij fi kemi, be gii be fi fi li wuu. 27 Deeni, li beniiŋ be tē baanini mi, be feŋgi le kiij ni nuuŋ mfōnj wu be ke, gene yeŋj ne be be be ne woye be li mi-i lii.” 28 Lejij lelu si Jiso tē tee biee bini ni, tuu dza too mbaarj yeki giingj Jerosaleŋ. 29 Le ni feeshi li kitorj ki Betfaj be ki Betani-i bi nuuŋ li ŋkume wu Biti bi Oli-if lichij, tuu tsaa bōnj bee be kintutu bamu befē tonj be, 30 tee le, “Gene yeŋj li kitorj ki nuuŋ limfwe ke. Mfi wu ne fesi fe, ne gii ne ŋerj ŋwane sōmbwaa e be karj wu, wi ti mēnj saa ke le beerj le lēwe ke, ne fanche wu ne be be wu feni. 31 E ne geŋj, ne fanchi, wumu bii laa ne fanchi kii la le? Ne tuu li wuu le, te kikoo wekōo wu.” 32 Bōnj be kintutu baa tē geŋj be ŋerj fiee fichu ne si Jiso te tee li bee. 33 Si be tē fanchi ŋwane sōmbwaa wulu le, beniiŋ be tē kemi sōmbwaa wulu bii li bee laa, “Ne fanchi ŋwane sōmbwaa we kii la?” 34 Be tuu le, “Te Kikoo wekōo wu.” 35 Be se dzo wu be be wu fe Jiso, be deŋj ndū yibe li sōmbwaa wulu, be biee be miiki Jiso le lēwe. 36 Le ni giingj, beniiŋ te gikisi ndū yibe le dze, se denji li yi-i liwe. 37 Le geŋj ni feeshi li dze yi beki li ŋkume wu Biti bi Oli-if lichij, kimbanche ki bōnj bee be kintutu kichu bechi ki wuuyi, ki pieti Nyō lēwe nge kii bintewa bi biee le bichu bi be tē ŋerj. 38 Be tē wuuyi be tiiti le, “Nyō lōnj ye kimbōne li Mfōnj wu be li bukoŋj bu Taa le. Mbēnjgii nuuŋ liboo, bunōŋa se nuuŋ bu Nyō yi nuuŋ liboo li.” 39 Befarasii bamu be tē nuuŋ li kintutu kilu-u linti be dza be tee li

Jiso le, “Wi wu ntiife, tee li beniiŋ bo be kintutu bani le be chike nshiiŋ.” 40 Jiso tuu li bee le, “Ntee berj le, e be chike nshiiŋ, ke ta yini kibee gii yi ni yi wuuyi.” 41 Jiso be le ni feeshi Jerosaleŋ le biche ni, warj kwe, 42 fayi le, “Hebee Jerosaleŋ bee nuuŋ le ne kee fiee fi beē be mbēnjgii li jobe chi berj chini-i! Se nuuŋ le ne mēnj baa ki kee ke. 43 Fi fiee le, ne kee le mfi beəo wu beniiŋ bene be mbani gii be tonj mbarj be kene berj, be baarj berj bimbe bichu. 44 Be gii be le be meeshi be berj māo bōnj bene dududu, be kesi yih yine, tete te she li chimu-u liwe ke. Fi gii fi ka le, kife ne ti mēnj ki kee ke mfi wu Nyō tē be le be-erj ke.” 45 Jiso dza geŋj fe yih yi muntofi-i, bechi kungj beniiŋ be tē kabini biee fe, 46 tiiti li bee le, “Fi fiee e be tsee le, Nyō tee ye le, ‘Yih yeŋj gii yi ni yi nuuŋ yih yi nleke li Nyō-o.’ Se nuuŋ le ne fiiki baa yi to ‘Ntuuŋ wu beyi.” 47 Jiso tē shiiŋ tiifi beniiŋ li yih yi muntofi-i jo chichi. Bete muntofi be nōŋa be nōŋa be beniiŋ be tē tiifi benchi be Nyō-o māo beniiŋ be nōŋa be nōŋa be fe be se tuu be gwenini le be wo wu. 48 Se nuuŋ le be ti mēnj ki kemē ke dze ke, kife beniiŋ bechu tē shiiŋ li Jiso-o lichij be weki ye le be lēe fiee fi mumkparj li biee bi tē tiifi ke.

20 Jobe chimu le Jiso ni tiifi beniiŋ fenjisi ntonj wu dzeŋj wu Nyō li yih yi muntofi. Bete muntofi-i be nōŋa be nōŋa, be beniiŋ be tiifi benchi be Nyō-o māo bekaarj be kweŋj le, 2 se bii li wuu laa, “Tee nee bee wi wu nyēo bungla le o ni o feti biee bini. E noo wu nyēo bungla bulu?” 3 Jiso tuu li bee le, “Ŋgii mbii te fiee li be-erj. Ne tee mi deeni. 4 Bungla bu Jōŋj tē lisi beniiŋ lu lidzōo, e Nyō yi liboo yi tē nye wu māo wiwoŋj le?” 5 Be se biee be kōo ntsoŋj bebe le, “E te tuu le e Nyō yi liboo yi tē nye, gii bii li bee li laa e la fi tē fe le te berj ke li Jōŋj li ke le? 6 Se nuuŋ le e te tuu le e wiwoŋj wu tē nye, ke beniiŋ gii be tome bee be ta, kife be beenchi cheŋj cheŋj le Jōŋj tē nuuŋ ntomfōnj wu Nyō.” 7 Bedeeni be se tuu le, “Te kii ye wi wu tē nye ke.” 8 Jiso se tuu tee li bee le, “Ke nuuŋ nte ntee te berj wi wu nye mi bungla le ni mfeti biee bini ke.” 9 Jiso se dza wa ŋgarŋgaa chimu li beniiŋ li le, “Wi wumu tē niŋ we wu muntaarj mu be feti mbiij lu. Tē geē we wulu li beniiŋ li, tuu dza geŋj li kitorj kimu-u, geŋj tsi le nge. 10 Le mfi wu be ti kee be kōche, tonj ŋwani wu nime wumu le geŋj li we wu muntaarj mu be feti mbiij lu weē, fi mwee muntaarj. Le ŋwanj wulu geŋj, beniiŋ be tē geē we li bee baa, tuu be too wu, be koŋj be wu kaari bō kilere. 11 Wi wulu tuu tonj ŋwani

wu nime wumu, be ka be too wu, be nye wu buya, be koony be wu to lijir bo kilere. **12** Mwe tuu toj wumu bo betetu, be too wu, be nye wu bibaa, be loj wu lekuuj. **13** Wi wu we wu muntaaj mu be feti mbiij lu wulu se beechee laa, 'Ngii nge la le? Deeni ngii nton nuuj gwaney wu nuuj shen yey. Semuke be gii be guuj wu.' **14** Le gwan we dza geey le liwe, beniiij be te gee we li bee baa nej wu, be bechi be tsuundi li yi yi bee le, 'Kini nuuj kinjila ki wi wu we wuni. Te wo ki, we wuni se to wusej.' **15** Se be biee be koo wu, be bo be wu li we wu muntaaj mu be feti mbiij lu-u, be wo wu." Le Jiso tee le, se bii laa, "Ne beechi le wi wu we wulu gii be ge la be beniiij baa le? **16** Ntee berj le, gii be woye beniiij belu, gee we wu muntaaj mu be feti mbiij lu wulu li beniiij bamu-u." Le beniiij belu woo le, be kasi yi le, "Nyo nuuj te berj ke." **17** Jiso biche be, bii laa, "Fiee fi be tsee le Kirwaati ki Nyo-o kini tiiti le la, fi nuuj le, 'Tete chi beniiij be ngwanu te faaj chee, chi te kaari nee chi to tete chi fe boo chi yi-i ni?' **18** Tete chilu chini chee, e wi we lu chi-i, ke mwe gii kpooshe, e chi we li wi-i, ke chi gii chi goori mwe li binjke-e". **19** Si Jiso te wa ngangaa chilu le, beniiij be tiifi benchi be Nyo-o, be be te muntofi be noja be noja bechi be weki le be koo wu nee fe. Be te weki le be koo wu kife be te kee le te wa ngangaa chilu nuuj li bee, se nuuj le be te chendi beniiij. **20** Be se bechi be biki bika biele lejir lejir, be waaj betonkii, be toj le be geey be toj nkii be ni be feti si beniiij be nuuj tsaaj. Be te feti le le be se woo fiee le wuu wa, be se koo wu be nye li tsaj yi ngomina wu Lom wu te seki kimbe kee. **21** Bentonkii belu dza be bii li wuu laa, "Wi wu ntiife, te kii le biee bi o tiiti mao bi o tiifi nuuj bi tsaaj, o ti bichi ye beniiij li lii ke. O ti tiifi cheej nuuj fiee fi Nyo weki le beniiij ni be feti. **22** Te se biiti baa laa nchi beenchi le te ni te suuti kirwaati li Kaisa Mfaj wu Lo-om le?" **23** Jiso se kee fiee fi be gwenini be fi, tee le, **24** "Be yeey be danali mumkpan nej." Be be wu se bii li bee laa, "Kikoo kini nuuj ki noo le, bukoony buni se nuuj bu noo le?" Be tuu le, "E ki Kaisa." **25** Jiso se tee le, "Ne nyee yeey li Kaisa fiee fi nuuj fi Kaisa, nee nyee li Nyo-o fi nuuj fi Nyo-o." **26** Le beniiij baa woo fi yaa be, be baa nshiij be meej ki keme ke fiee fi be nuuj be koo wu lu ke wa te be be ntusu wulu be ba nshiij. **27** Beniiij bamu li kintutu ki Besadusii te dza be be le be bii fiee li Jiso. Besadusii bani te nuuj beniiij be te tiiti le beniiij nuuj te kaari le be bo li kwe-e ke. **28** Be se be be bii li wuu

laa, "Wi wu ntiife, Mose te tsee le nchi wusej le, 'E wi kemi kweej, mwe kwi bee wu mbie gwan nsij, ke gwaani kemi le dzo kweej wulu bee wu bie booj li bukoony bu jku gwaani.' **29** Deeni, booj be wi wumu te nuuj mfomenyaaj, le wu kaaj we keme kweej kwi, bee wu kemi ye gwan ke. **30** Wu biki we tuu dzo kweej wulu, kwi te gwan sij. **31** Wu biki wumu tuu dzo kweej wulu, kwi te gwan sij. Fi te ka nee le be booj be mfomenyaaj baa bechu, wu be wumu ti meej ki bie ke gwan be kweej wulu ke. **32** Li merise kweej wulu kwi te. **33** Si beniiij be mfomenyaaj bani te dzo kweej wulu bechu le, mfi wu beniiij gii be bo li kwe-e, kweej wulu gii ni nuuj kwee noo?" **34** Jiso tuu li bee le, "Li mfi wu deeni wuni, buniij bee bukeej feti baa bugoo, beniiij nyee booj li ba-a. (aiön g165) **35** Se nuuj le, beniiij be kache le ke be keme kintsii li mfi wu bee li, mfi wu be kaari be bo li kwe-e, be nuuj te tuu le be fe bugoo ke, beniiij meej ye le be nye booj li ba-a ke. (aiön g165) **36** Be meej ye be kwi ke, kife be gii be ni be nuuj si benchindaa be Nyo-o kituj. Be gii be nuuj booj be Nyo-o, kife be kaari baa be bo li kwe-e kituj. **37** Cheej wulu nuuj le Mose kibee te naanye le beniiij gii be kaari be bo li kwe-e si te tsee kii kiti ki te nej ki duti. Te teej Taa le kintsii ki kirwaati kilu le Nyo yi Abraham, Nyo yi Adzi mao Nyo yi Yak. **38** E te teenyi le, ke tiitao le binjki bini meej biee we, Nyo ti nuuj ye Nyo yi binjki ke, Nyo ti nuuj nuuj Nyo yi beniiij be nuuj lu, kife li Nyo-o, beniiij bechu meej beyoj." **39** Si Jiso te yo le, beniiij be te doonchi benchi be Nyo-o baa tee le, "Wi wu ntiife, o booo yi o tuu buoj." **40** Nee le, wi ti meej ki tuu ke le bii fiee li wuu ke. **41** Jiso se dza bii fiee li bee laa, "Beniiij geey be tiiti le Kinsofu ki Nyo te kaache nuuj gwane Mfaj Daafi? **42** Ne kii ye le Daafi kibee te tsee le kirwaati kin'yoone le, 'Taa Nyo te tee li Taa li le Shee le kibee keji ki kigoje-e, **43** geey bo mfi wu ngii ngiiki beniiij bo be mbani-i le o tomi bika bio li bee si kiga ko.' **44** E Daafi teenyi wu le Taa, fi geey se tuu ni nuuj gwani?" **45** Jiso tuu dza yeti li booj bee be kintutu-u, beniiij bechu wuki. Tiiti li bee le, **46** "Dzo yeey mfi, be beniiij be tiifi benchi be Nyo-o. Be ti kongisi nchumine ndu yi nyoja yi nyoja be dengi li bintsii bi be kabini biee li, be kongisi bintindu bi shaaj li yih yi leke li Nyo-o be bintsii bi bi kin'yokise-e fe tsano-o. Fe be geey li yih yi nleke li Nyo-o, ke fe tsano-o, be tsaa nee nuuj bintindu bi noja bi noja, be se shee li bi-i liwe. **47** E nee be be tusi bukeej beejku-

u lijn, be yengji be fii biee bi bee, be tuu be feti nleke li Nyo-ɔ wu deendi le be ni be doonchi yi. Ŋwaani bani beniiŋ, wu be wu nge gii naa bee nge.”

21 Jiso dza lɔŋ lii, nɛŋ si beniiŋ be biee be giki nya yibe le fiŋkaa fi nya-a, li yih yi muntofi-i. **2** Ŋɛŋ tɛ kwɛɛ ŋku wumu wu tɛ nuuŋ wi wu kifoo, ɛ wu be wu gɛɛ munini mumfɛɛŋ le fiŋkaa filu-u. **3** Jiso se tee le, “Ntee beŋ cheɛŋ le, kwɛɛ ŋku wuni wu nuuŋ fiee be kifoo, nyɛɔ wu yaa beniiŋ bani bechu. **4** Beniiŋ bechu be nyɛ, nyɛ baa nuuŋ tsuu yi biee bi bee bi yise nsiiŋ bi shooshi likwiŋ. Se nuuŋ le kwɛɛŋ wu nuuŋ be kifoo wuni nyɛɔ fiee fichu fi yemi li fi-i.” **5** Bɔɔŋ be Jiso be kintutu bamu tɛ dza be wuuyi kii yih yi muntofi, be picti ta yi dzeɛŋ yi be tɛ gwan lu be biee bi beniiŋ tɛ nyɛ le be nache yi lu. Jiso se tee li bee le, **6** “Nɛ ŋiŋgi baa biee bini ni? Jobe beɛ cheɛ chi tete chimumkpaŋ nuuŋ tɛ leŋ li chimu-u liwe be mɛɛŋ ki bache ke chi fɛkwiŋ ke.” **7** Be bii laa, “Wi wu ntiife, fini gii fi ka buŋ? ɛ la fi gii fi doonche le mfi kɔchɔɔ wu fi gii fi dzɔɔ kintsii?” **8** Jiso tuu le, “Dzɔɔ yɛɛŋ mfi le kiŋŋ wi ni yɛɛŋ be beŋ le nɛ taŋ dze ke. Beniiŋ gii be be nge, be dzɔɔ bukoɔŋ bweŋ be tɛeki fɛ lii, be ni be kwɛŋgi le, ‘ɛ mi Kinsofu!’ Mfi wulu beɛɔ tsekɛtseke. ɛ be kwɛŋgi le, kiŋŋ nɛ ni yike ke. **9** Mfi wu nɛ woo le, be tundi baa dziŋ li bintsii li, li bintsii li, nge nuuŋ li nshe-ɛ, nɛ cheŋ ke yɛɛŋ ke. Biee bini kemi bieɛ nɛɛ le bi saa bi ka. Se nuuŋ le, bi doonchi yɛ le nshe ma yɛ li mfi wulu-u ke.” **10** Jiso se tee li bee le, “Tɛɛŋ gii yi ni yi tundi dziŋ be yimi, bumfɔŋ bumu gii bu ni bu tundi dziŋ be bumu. **11** Biee bi koofi yi gii bi ni bi doonchi li bintsii li li bintsii li. Nshe gii yi ni yi seɛsi be buŋga. Dzeɛŋ gii yi kɔɔ, chigɔŋ gii chi nuuŋ li bintsii bichu-u. Beŋkiki be biee bi koofi yi gii be nuuŋ liboo, be nyɛ chɛnɛ li beniiŋ li. **12** Nɛ kɛɛ le fɛ biee bini gii bi ni bi keti, gii ni nuuŋ ɛ be kɔɔ beŋ, be ŋweki be beŋ. Be gii be gɛɛŋ be beŋ, be saa beŋ li yih yi kintaashe, be toŋ beŋ li ncha-a. Be tuu be dzɔɔ beŋ kii bukoɔŋ bweŋ be gɛɛŋ be beŋ li bemfɔŋ be beniiŋ be seki kwɛɛŋ li limfwe, **13** wɛɛ mfi wune wu nɛ gii nɛ kɛmɛ dze le nɛ tee li bee kii mi. **14** Mfi wu be dzɔɔ beŋ le, nɛ boo ke yi yine laa, nɛ gii nɛ yɔ le la le ke, **15** kife ŋgii nnye n'yɔru li bimfimu bine-ɛ, mɔɔ bufii li be-ɛŋ, bu beniiŋ bene be mbani-i nuuŋ tɛ leŋ le be tɛche be beŋ ke dududu. **16** Beniiŋ be gii be kabe beŋ, gii ni nuuŋ nɛɛ bechaa bene, bee be na bene, mɔɔ be ŋwaana bene, mɔɔ kini kine, be nsán yine. ɛ nɛɛ be be gii be nyɛ

beŋ be se woye beŋ bamu. **17** Beniiŋ bechu gii be ni be baanini beŋ, kii bukoɔŋ bweŋ. **18** Se nuuŋ le, mɔɔ nuuŋ yi mumkpaŋ nuuŋ tɛ la beŋ li fa ke. **19** Kane yɛɛŋ shɛŋ yine, nɛ se kɛmɛ ntɛɛ. **20** Mfi wu nɛ nɛŋ beniiŋ be dzi-ɛŋ kɛnɛ kitor ki Jerosaleŋ lenti, nɛ kɛɛ le mfi kɔchinɔɔ wu be gii be siise ki. **21** ɛ fi keti le, beniiŋ be nuuŋ Judiya biee be kifi be miri li beŋkume, beniiŋ be nuuŋ fɛ kitor kilu-u boche. Kiŋŋ wi wu nuuŋ li buka tuu ni beɛ le le fe ke. **22** Jo yi yɛɛ nuuŋ yi Nyo gii yi lɔŋ nge li Jerosaleŋ kii kinge kee, le fɛ fiee fichu be fi kɔche si be tɛɛ le kiŋwaati kee li. **23** Ŋge wu nyɔŋa gii nuuŋ li jo yɛɛ li bukeɛŋ be fe-e, mɔɔ be kisi bɔɔŋ. Shɛŋ gii yi bee Nyo be beniiŋ bani, yi lɔŋ nge wu nyɔŋa li kwɛɛŋ wuni. **24** Be gii be wache beniiŋ bamu be nyɔ, be kɔɔyɛ bamu be gɛɛŋ be be li tɛɛŋ yimi-i chi be ni be nuuŋ bemfa. Beniiŋ be ti kii yɛ Nyo ke gii be beɛŋ le Jerosaleŋ lewe, nsiiŋ gɛɛŋ bo fɛ mfi wu be kɔche. **25** Beŋkiki be koofi yi gii be yene li jobe-ɛ, be li kwii li mɔɔ li muntsɔŋ. Li nshe-ɛ, tɛɛŋ gii yi nuuŋ li ntɔnye, be nge mɔɔ dzɔɔ yi nyɔŋa gii yi ni nduŋgi yi yeti. **26** Chɛnɛ gii chi fɛ le beniiŋ ni be kɛɛti ni kikikiki, be gii be ni beechi kii biee bi koofi yi bi gii bi ka li nshe-ɛ kife biee bi liwe bichu bi kemi buŋga gii bi seɛɛ. **27** Beɛɛni beniiŋ gii be nɛŋ si Ŋwanɛwi shiiti beɛ li kiku-ɔŋ linti be buŋga mɔɔ bunɔŋa bu nge. **28** Ke mfi wu biee bini bechi bi keti ni, nɛ leŋ we, nɛ tsaaki bikoo liwe, kife mfi wu Nyo gii yi soo beŋ wɛ tsekɛtseke.” **29** Si Jiso tɛ yɔ le, tuu maa le, “Laanche yɛŋ fiee li kigume be biti bimubichu. **30** Bi ti beɛchi mbɔche, nɛ biee nɛ kɛɛ le ndzɛɛŋ yɛ kituŋ tseke. **31** Nɛɛ le, ɛ nɛ nɛŋ biee bini keti, nɛ kɛɛ le bumfɔŋ bu Nyo-ɔ bweɛ tsekɛtseke. **32** Ntee beŋ cheɛŋ le kiŋgɔke ki ɛɛni kini nuuŋ tɛ naa ma fuki fɛ biee bini bichu ka nsiiŋ ke. **33** Kiboo bee nshe gii bi ka, se nuuŋ le je yɛŋ nuuŋ tɛ naa ka ke. **34** Dzɔɔ yɛɛŋ mfi fɛ nɛ deŋgi nɛ jii kikuɔŋ, nɛ wundi biee nɛ jeti, nɛ giki bufii nuuŋ li ntɛ wu laaŋkwiŋ li, jobe chilu gii chi taa chi kɔɔ beŋ si kintasi. **35** Fiee fi li jobe chilu chini gii fi be li beniiŋ bechu be nuuŋ li kikoo ki nshe. **36** Se nuuŋ le nɛ lemi yɛɛŋ nɛ tɛɛmi, nɛ lɛki li Nyo-ɔ mfi kwi, le ɛ bini biee ketɔɔ, yi nyɛ beŋ dze le nɛ wɛɛŋ nɛ ka le nɛ se leŋ limfwe li Ŋwanɛwi-i.” **37** Jiso tuu shiiŋ tiifi beniiŋ li yih yi muntofi jo yɛɛ chichi. ɛ bo le fɛ mfɔo, yɛɛ gɛɛŋ tsi li ŋkume wu biti bi Oli-if. **38** Beniiŋ bechu se beɛ fɛŋwɛɛŋ fechu li yih yi muntofi le be ni be yiki ntiife we.

22 Mfi tɛ bɛɛ tsɛkɛtseke li tsɔnɔ chi Kibele ki be mɛɛŋ ki gɛɛ kɛ kishee le kɛ, chi bɛ teenyi le tsɔnɔ chi N'yafuwee. **2** Bete muntofi bɛ nɔŋa bɛ beniiŋ bɛ tɛ tiifi bɛnchi bɛ Nyɔ-ɔ, tɛ wɛki dzɛ yibe gii be wo Jiso le le munyiikɔɔ li, kife be tɛ chendi beniiŋ. **3** Sataŋ se le li shɛŋ yi Judas, wu bɛ tɛ teenyi le Iskaliyɔ, wu tɛ nuuŋ wi wu li kintutu ki bɔɔŋ bɛ Jiso bɛ yoofi ntso bɛfɛ baa. **4** Se dza gɛɛŋ fɛ bete muntofi bɛnɔŋa mɔɔ bete bikoo bi nchi bi tɛ kiichi yih yi muntofi. Bee be se tuu be nache si gii kabe Jiso li bee. **5** Be tɛ woo bujɔŋ bɛ wu, be se nache le be gii be sooŋ wu kwa. **6** Tɛ bɛŋ, se gɛɛŋ bechi wɛki dzɛ yi gii nye Jiso li tsatŋ yi bee mfi wu kintutu ki beniiŋ le nuuŋ yɛ fɛ kɛ. **7** Jobe chi tsɔnɔ chi Kibele ki bɛ mɛɛŋ ki gɛɛ kɛ kishee le kɛ, chi bɛ ti sɛɛti ŋwaane kɛŋkɔ li tsɔnɔ chi N'yafuwee chini tɛ bɛ chi kɔche. **8** Jiso se bieɛ toŋ Pita bee Jɔɔŋ tee le, “Gɛnɛ yɛɛŋ nɛ nache bieɛ bi tɛ gii tɛ ji tsɔnɔ chini lu.” **9** Be bii li wu laa, “ɔ wɛki le tɛ gɛɛŋ tɛ nache nuuŋ fɛŋ?” **10** Tuu le, “Woo yɛɛŋ, mfi wu nɛ giingɛ nɛ lili li kito-ɔŋ, nɛ gii nɛ ŋɛŋ wumu ɛ wu too dzɔɔ le tɛnɛ-ɛ, nɛ bieɛ wu li yih yi gii gɛɛŋ le lu-u. **11** Nɛ bieɛ nɛ tee li tɛ yih wulu le, Wi wu ntiife biitɔɔ laa lo-ɔŋ wu beniiŋ bɛ ndɛndɛ wu bee bɔɔŋ bee bɛ kintutu gii bɛ ji Tsɔnɔ chi N'yafuwee lu nuuŋ fɛŋ le? **12** Gii doonche bɛŋ loŋ wu nyɔŋa le yih yi lewe-e ɛ bɛ bɔsɛyi bɛ nache, nɛ se nache bieɛ biɛ bilu lu.” **13** Be tɛ gɛɛŋ bɛ ŋɛŋ bieɛ nɛɛ yɛɛŋ si Jiso tɛ tee be. Be se bieɛ bɛ nache bieɛ biɛ bi Tsɔnɔ chi N'yafuwee lu. **14** Le mfi bɛ kɔche, Jiso bee bɔɔŋ bee bɛ ntonɔ bɛ bɛ shee bɛ jii bieɛ. **15** Dza tee li bee le, “Ntuu ŋkɔŋgisi ŋge le nji Tsɔnɔ chi N'yafuwee chini bɛ bɛŋ nse ŋɛŋ ŋge wu bɛɛ. **16** Nɛ kɛɛ le, mɛɛŋ yɛ nji Tsɔnɔ chini kɛ nsiŋ fi bɛ fi kɔche mfi wu Nyɔ gii yi ni yi sɛki bumfɔŋ bwee.” **17** Dzɔ fika, nye kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ tee le, “Kɔ yɛɛŋ nɛ wɔŋ bɛŋ bechu nɛ tase. **18** Ntee bɛŋ le, mbɛɛche li dɛɛni ŋgenu limfwe, mɛɛŋ yɛ ntuu ŋ'wɔŋ mbiŋ mɛ gwɛɛŋ wu kiti ki lɛɛndi-i mani kɛ, nsiŋ gɛɛŋ bo mfi wu bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ naa bu bɛ.” **19** Dzɔ kibele, nye kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, booyɛ nye li bee tee le, “Yiŋ yi yɛŋ yi mi nye kii bɛŋ. Nɛ feti yɛɛŋ ni, nɛ se ni nɛ kiimi mi.” **20** Se nuuŋ le, si bɛ tɛ mɛɛshi nje, dzɔ fika kweɛŋ le, “Fika fini nuuŋ leh wu fwɛŋ wu Nyɔ ji bɛ ŋɔŋ mɛŋ mɛ bo kii bɛŋ. **21** Se nuuŋ le, yike yɛɛŋ nɛ woo! Wi wu gii kabe mi njiɔ bieɛ feni tɛɛ wu! **22** Nɛ kɛɛ le, ŋwanɛwi gii gɛɛŋ nɛɛ si Nyɔ tɛ nache. Se nuuŋ le, ŋge wu nyɔŋa wɛ wu wi wu kabe wu.” **23** Be se bechi bɛ biiti li yi yi bee laa, wi wu nuuŋ fɛ ŋwaani fini fieɛ le bee lɛnti nuuŋ noo le? **24** Be tɛ

dza bɛ bechi bitechine li yi yi bee laa, ɛ noo wu nuuŋ wi wu nyɔŋa le bee lɛnti le? **25** Jiso se tee li bee le, “Bɛmfɔŋ bɛ laaŋkwiŋ kɛmi bunɔŋa le beniiŋ bɛ bee lewe, beniiŋ bɛ sɛki kwɛɛŋ se tiiti le bɛ ni bɛ teenyi be le bintɔŋ bi beniiŋ le. **26** Se nuuŋ le, nuuŋ fi tɛ nuuŋ le bɛ bɛŋ kɛ. Wi wu nyɔŋa le be-ɛŋ lɛnti ni dzeti le ɛ wu ŋwan wu bwi, wi wu nuuŋ kikoo ni nuuŋ si wi wu nindi li bɛŋ bechu-u. **27** Wi wu nyɔŋa nuuŋ wu la, ɛ wi wu yemi jii bieɛ mɔɔ, wi wu deeki le? ɛ nɛɛ wi wu yemi jii bieɛ ni? Se nuuŋ le, mi wɛ le be-ɛŋ lɛnti si wi wu nindi li be-ɛŋ. **28** Si nshiŋ ŋiŋgi bumfa mfi kwi ni, ɛ nɛɛ bɛŋ bani bɛ ti nuuŋ bɛ mi. **29** Fi fieɛ le, nɛɛ si Baa wɛŋ nye mi bumfɔŋ le ni nɛsɛki, mi nyɛɔ tɛ bumfɔŋ li be-ɛŋ le nɛ ni nɛ sɛki. **30** Mi nyɛɔ le ke nɛ ni nɛ jii, nɛ wundi bieɛ kintsii kimumkpaŋ le ntɔ wɛŋ, nɛ se shee li bɛkabara, nɛ ni nɛ sɛki Bini bi lɛɛɛ bi yoofi ntso bife.” **31** Jiso dza teenɔ Pita le, “Simu, Simu, biche ɔ ŋɛŋ, Sataŋ fiɔ bunɔŋa buchekine bɛŋ bechu le buu bamu nɛɛ si wi ti feeti giŋgi buu mumfɛɛ le. **32** Se nuuŋ le, nlekɔɔ Nyɔ li wɛɛ le, kiŋgi shɛŋ ya ni bo li mi-i kɛ; Mfi wɔɔ kaari ɔ teenɔ bufii bwo, ɔ nye bunɔŋa li bɛŋwaana-a.” **33** Pita tee le, “Taa, ɛ fi nuuŋ le ŋgɛɛŋ ncha kɛ le ŋkwi, kɛ mi wɛ nɛɛ tɛɛ wɛ.” **34** Jiso tee li wuu le, “Pita, woo ntee wɛ, Nyineshee gii kɛ yi tɛŋgi bɛŋ, nuuŋ ɔɔ faaŋ mi kɛŋga kitɛɛtɛ le ɔ kii yɛ mi kɛ.” **35** Jiso dza bii li bee laa, “Nɛ kiimi mfi wu ntɛ ntonɔ bɛŋ babi wu kwa nsɛŋ, bɛbabi bɛ bikpɔ nsɛŋ, si nɛ tɛ dɛŋgi le, nɛ tɛ foo fieɛ ni?” Be tuu le, “Wohoo, tɛ tɛ fuki yɛ fieɛ kɛ.” **36** Se tee li bee le, “Li dɛɛni, ɛ wi kɛmi babi wu kwa, kɛ babi, mwe dzɔ. ɛ wi kɛmi yɛ nyɔ yi dziŋ kɛ, mwe kabe ndu yɛ go nyɔ. **37** Ntiitɔɔ fini ni kife fieɛ fi bɛ tɛ tɛɛ le Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ le, ‘Bɛ tɛ fa wu bɛ beniiŋ bɛ bifi’, fi kɛmi le fi ka bɛ mi dɛɛni. Nɛ kɛɛ le bieɛ bi bɛ tɛ tɛɛ kii mi, bi bɛɛ bieɛ bi kɔche bichu.” **38** Be bieɛ bɛ dzake bɛ tee le, “Taa biche ɔ ŋɛŋ, tɛ kɛmi baa nyɔ yi dziŋ fietu.” Tuu le, “Gɛɛ yɛŋ le.” **39** Jiso dza bo li kitoŋ kilu bee bɔɔŋ bee bɛ kintutu bɛ bechi bɛ yeki li ŋkume wu Biti bi Oli-if, nɛɛ si tɛ shiŋgi feti. **40** Le bɛ yɛɛ bɛ bo fɛ bɛ tɛ giingɛ, tee li bee le, “Nɛ lɛki yɛɛŋ li Nyɔ-ɔ le kiŋgi monche ni bɛ le be-ɛŋ, yaa bɛŋ kɛ.” **41** Si tɛ tee le, tuu kiŋgi gɛɛŋ bo nɛɛ si nuuŋ wi loŋ tɛtɛ chi gɛɛŋ chi bo le, se toŋ nɔŋ fɛkwiŋgi lɛki li Nyɔ-ɔ le, **42** “Baa wɛŋ, ɔɔ kɔŋgisi lo, ɔ tsaaki fika fi ŋge fini li mi-i. Se nuuŋ le, fɛɛ nɛɛ si ɔ kɔŋgisi, ɔ fɛ kɛ si ŋkɔŋgisi kɛ.” [**43** Le lɛkɛ le, nchindaa wu Nyɔ shee liboo bɛ li wuu, nye wu bunɔŋa. **44** Jiso tɛ nuuŋ, ɛ shɛŋ yɛɛ tɛ bee ŋge. Tɛ tuu lɛki li Nyɔ-ɔ bɛ bunɔŋa, liŋgisi,

kiyube kee seyi fekwiinj si bitetee bi ngɔ-ɔɔ.] 45 Le leke li Nyɔ-ɔ mɛɛshi, to lijij fe bɔɔɔ bee be kintutu, ɲɛɲ si nshiinj fe be fiɔɔɔ be liiti. 46 Se bii li bee laa, “Ne tuu liiti lɔɔ ni? Dzatse yeɲ we ne leke li Nyɔ-ɔ kii mɔnche ni be le be-ɛɲ, yaa beɲ.” 47 Neɛ si tɛ mɛɛɲ yeti le, kintutu ki beniiɲ le buse ɛ tɛ nuuɲ Judas wu wi kintutu ki bɔɔɔ be Jiso be yoofi ntɔɔ befe baa wu tɛ tuuti mbaaɲ. Geɲ li Jiso lichij le koke wu. 48 Se nuuɲ le, Jiso bii li Judas laa, “ɔ weki le ɔ koke ɲwanewi, le ɔ doonche le be kɔɔ wu ni?” 49 Bɔɔɔ bee be kintutu-u be tɛ nuuɲ li wuu lichij ɲɛɲ fiee fi tɛ keti, be tuu be bii laa, “Taa, tɛ wache beniiɲ bani ni?” 50 Wumu le bee lenti, kɛri kintoɔɲ ki kigɔɲɛ ki mfwa wu kikoo ki bete muntofi. 51 Jiso waɲ le, “Kiinj wi ni tuu mɔɲ ke,” biee koɲ li kintoɔɲ ki wi wulu ki biee ki kobɛ. 52 Beniiɲ be tɛ bɛɛ le be kɔɔ Jiso tɛ nuuɲ bete muntofi be nɔɲa be nɔɲa, be bikoo bi beniiɲ nchi be tɛ kiichi yih yi muntofi mɔɔ beniiɲ be seki kweɲɛ. Bii li bee laa, “Ne be le ne kɔɔ mi ne bɛɛ be nyɔ mɔɔ bimboki kɛɛ ne bɛɛ le ne kɔɔ nuuɲ wih ni? 53 Ntuu nuuɲ tɛɛbeɲ li jo li jo fe yih yi muntofi ne tɛ koɲ li mi-i ke kii la? Se nuuɲ le, wuuɲ mfi wu nuuɲ ne fe fiee fimu, mfi wu bɔɲga bu kijibe-ɛ.” 54 Beniiɲ belu biee be kɔɔ Jiso be giingɪ be wu fe la wu kikoo ki tɛ muntofi-i, Pita se biki lejij mfiinj. 55 Be geɲ be kuke wi la kintikinti be shee be wɔɔnsi. Pita se be shee tɛ bee be. 56 Si wi tɛ duti le, ɲwaɲ wu nime wu kweɲɛ wumu wu tɛ nindi fe la wulu-u dza ɲɛɲ Pita ɛ wu shee. Biche wu li lii bujɔɲ tee le, “Wi wuni bee nuuɲ tɛ bee wi wulu.” 57 Pita biee faaɲ tee le, “Kweɲɛ wuni, ɲkii ye wi wulu ke.” 58 Le mfi tuu kiingɪ niinj, wi wumu tuu ɲɛɲ wu, tuu tee le, “ɔ nuuɲ tɛ wumu li kintutu ki bee.” Se nuuɲ le Pita tee le, “Nyuɲ, nuuɲ ye wi wu be ke.” 59 Le mfi tuu geɲ bo si ntaɲ mumkpaɲ le, wi wumu tuu sɔɔɛ le, “Cheɲ, cheɲ wi wuni bee nuuɲ bee wu, kife nuuɲ tɛ wi wu Galilii.” 60 Pita tuu faaɲ tee le, “Nyuɲ wuni, ɲkii ye fiee fiɔɔ tiiti ke.” Si tɛ mɛɛɲ yeti le, mfwa mumpkaɲ nyineshee biee yi tɔɔɲ. 61 Le Taa fiiki yi, lii yee biki be yi Pita. Pita kimi n'yoru wu Taa bee yɔ li wuu le, “Fe nyineshee gii yi tɔɔɲ beɲ, nuuɲ ɔɔ faaɲ mi kinga kiteɛte le ɔ kii ye mi ke.” 62 Dza fe bo lekuuɲ, de kwe ɲge. 63 Beniiɲ be tɛ kemi li Jiso-o se bechi be yendi, be tuki wu, 64 Be kaɲ wu ndu li bushi, be tee li wuu le, “Deɛni doonche kintomfɔɲ ki Nyɔ-ɔ ko. ɔ tee wi wu soɔɲ we.” 65 Be tuu be tsuki wu be ntsoɲ ɲge be bifisi wu. 66 Le butuu woo, beniiɲ be seki kweɲɛ be bete muntofi be nɔɲa be nɔɲa, mɔɔ beniiɲ be tiifi

benchi be Nyɔ-ɔ banche yi bechu. Si be tɛ banche le, be biee be dzo Jiso be geɲ be wu fe be tɛ shiinj be seki bensa fe. 67 Le be geɲ be wu le, be tee li wuu le, “ɔ nuuɲ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache kɛɛ, ɔ tee bee.” Tuu li bee le, “ɛ mi ntee beɲ, ne tɛ beɲ ke. 68 ɛ mi mbii fiee li be-ɛɲ, ne tɛ tuu ke. 69 Se nuuɲ le, mbɛɛche li deɛni ɲwanewi gii shee le kibene ki kigɔɲɛ ki Nyɔ yi bɔɲga-a.” 70 Be dzake be bechu be bii laa, “ɛ we wu nuuɲ ɲwane Nyɔ ni?” Tuu li bee le, “Fi fieɛ si ne tee le.” 71 Be se tee le, “Tɛ tuu tɛ geendi wumu le be tee bee la. Tɛ woo baa fiee fi wu kweɲɛ kituɲ be kimfime kee.”

23 Si kintutu ki beniiɲ be tɛ seki bensa tɛ tee le, be se dza be bechu be dzo Jiso be giingɪ be wu fe Pailɛt. 2 Le be geɲ be bo fe, be bechi be kayi biee kii wu, be tiiti le, “Wi wuni dengɔɔ bifisi kweɲɛ wuseɲ, feɲɔɔ le kiinj beniiɲ ni be suuti kigwaati li Kaisa Mfɔɲ wu Lom ke, tuu tiiti le nuuɲ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache, fi doonchi le ɛ wu mfɔɲ wumu.” 3 Pailɛt bii li Jiso laa, “ɛ we Mfɔɲ wu Bejuu ni?” Jiso tuu li wuu le, “Fi fieɛ si ɔ tee.” 4 Pailɛt dza kweɲɛ li bete muntofi benɔɲa benɔɲa be kintutu ki beniiɲ le ki tɛ nuuɲ fe le, “Mɛɲɔ ki ɲɛɲ bubieɛ bu wi wuni-i ke.” 5 Be bechu tuu be kunyi wu le, “Wi wuni dengɔɔ tiifi beniiɲ li kweɲɛ kwikwi wu Judiya feti le be ni be tɛɛmi bikoo. Tɛ bechi Galilii, deɛni yani we feni.” 6 Le Pailɛt woo fini le, se bii laa, “Wi wuni nuuɲ wi wu Galilii ni?” 7 Be beɲ, se tuumi Jiso fe Mfɔɲ Herɔ, kife ɛ wu, wu tɛ seki kimbe ki kweɲɛ le kilu, ɛ tɛ nuuɲ Jerosaleɲ li mfi wulu. 8 Be geɲ be Jiso, le Mfɔɲ Herɔ ɲɛɲ wu, yi dzɔɔɲ wu ɲge, kife tɛ shiinj wuki kii wu, se bichi limfwe le gii naa ɲɛɲ wu, tuu neki tɛ le semuke Jiso nuuɲ fe fiee fi doonchi bɔɲga bu Nyɔ-ɔ. 9 Se bɔseyi bii biee li Jiso-o bujɔɲ, le fi nuuɲ le, Jiso ba nshiinj. 10 Fe tɛ biiti le, bete muntofi benɔɲa benɔɲa, be beniiɲ be tiifi benchi be Nyɔ-ɔ lemi tɛ fe be kayi binsee kii Jiso. 11 Mfɔɲ Herɔ bee beniiɲ bee be nchi-i se dza be bechi be yendi be gaashi wu, be chuume wu ndu yi dzeɲɲ li bwiɲ, be too wu be tuumi wu lijij fe Pailɛt. 12 Si fi tɛ nuuɲ le, Pailɛt bee Mfɔɲ Herɔ tɛ kemi mbani, le tuu boo yelu be to nsaj. 13 Si be tɛ tuu Jiso lijij le, Pailɛt konche bete muntofi be nɔɲa be nɔɲa mɔɔ beniiɲ be tɛ seki kweɲɛ, tuu konche beniiɲ bechu. 14 Be banche, tee li bee le, “Ne bee ne be be wi wuni feni le fetɔɔ beniiɲ tɛɛmi bikoo, mi ntaɔɔ le biee bini-i lenti li lii yine-ɛ, biche yeɲ ne ɲɛɲ, mɛɲɔ ki ɲɛɲ li biee bi ne kayi kii wu bini le wu feɔ fimu ke. 15 Mfɔɲ Herɔ mɛɲɔ ki

ɲɛɲ tɛ kɛ. Fiee fiee fi fɛ lɛ kaari tuumi wi wuni li bee li. ɲɛɲ yɛɲ lɛ fiee nuuɲ yɛ lu fi wi wuni fɛ fi nuuɲ bɛ wo wu buwo kɛ. **16** Si fi nuuɲ ni ɲɔɲi mfiiaamfiɛ wu bu mfiiaamfiɛ nchiniɛ li wuu gɛɲ.” **17** [Si fi ti shiɲɲ fi nuuɲ lɛ mfi wu Tsɔnɔ chi N'yafuwee, Pailɛt kɛmi lɛ buu wi mumkpaɲ li yih ncha-a, nyɛ li bɛniɲ li si nchi wu bɛ tɛ gbɛɲɲi tiiti.] **18** Bɛniɲ bechu sɛ dza bɛ wɔɲ lɛwɛ ɲɛ lɛ, “Mɛɛshi bɛ wi wuni! ɔ buu nuuɲ Baraba li yih yi ncha-a ɔ nyɛ li bee li!” **19** Baraba wuni tɛ nuuɲ li yih yi ncha-a kifɛ tɛ bechi kpɛ li kitoɲ kilu-u tuu wo wi. **20** Pailɛt woo lɛ sɛ yɔ li bɛniɲ bechu-u, kifɛ tɛ wɛki lɛ chiniɛ li Jiso-o. **21** Sɛ nuuɲ lɛ, bɛ tɛ tuu bɛ wɛndi nɛɛ lɛ, “Taɲɲ wu li kintaɲɲ li! Taɲɲ wu li kintaɲɲ li!” **22** Pailɛt sɛ tuu kweɲɲ li bɛɛ kinga kɪtɛtɛ lɛ, “Bɛ taɲɲ wu kii la? Bubiɛɛ bu wu fɛ nuuɲ la? Mmɛɲɲɔ ki ɲɛɲ kɛ fiee fi bibifi fi wu fɛ fi nuuɲ bɛ wo wu kɛ! ɲɔɲi mfiiaɲ wu nchiniɛ li wuu.” **23** Bɛ ba bɛ wɛndi lɛwɛ ɲɛ lɛ bɛ taɲɲ wu li kitaɲɲ li, ɲ'wanu wu bɛ yaa Pailɛt. **24** Bɛdɛɛni, Pailɛt sonde nsa wulu, chiniɛ li wuu, lɛ bɛ fɛ bɛ wu li ɲkɔɲɲisɛ wu bɛ-e. **25** Sɛ tuu buu Baraba li yih yi ncha-a, nuuɲ wu wu bɛ tɛ biiti, ɛ tɛ bechi kpɛ li kitoɲ kilu-u wo mɔɔ wi. Sɛ buu Jiso nyɛ li bee si bɛ tɛ wɛki. **26** Bɛ bɛɛ bɛ dzo Jiso bɛ giɲɲi bɛ wu. Si bɛ tɛ giɲɲi lɛ, bɛ bɛɛ bɛ wumu kuuki litɔɔ bukoɲɲ bwɛɛ nuuɲ lɛ Simu, ɛ tɛ nuuɲ wi wu Sɛliɲ. Bɛ kɔɔ wu bɛ gɛɛ kintaɲɲ ki Jiso-o wu fɛ ɲɛɲɲɛ too biki Jiso. **27** Bɛɛ bɛ sɛ giɲɲi, kintutu ki bɛniɲ lɛ ɲɛɲ biki wu. Lɛ bɛɛ lɛnti tɛ nuuɲ bukɛɲɲ bamu bɛ tɛ dii bɛ fayi bɛ ɲɛɲ bɛɛ. **28** Jiso sɛ dza fiiki yi tɛɛ li bee lɛ, “Bukɛɲɲ bɛ Jɛrosalɛɲ kiɲɲ nɛ ni nɛ dii kii mi kɛ. Nɛ dii yɛɲɲ nuuɲ kii bikoo bine, mɔɔ bi bɔɔɲ bɛnɛ-ɛ. **29** Nɛ kɛɛ lɛ jo bɛɛ yɛɛ limfwe yi bɛniɲ gii bɛ ni bɛ tiiti lɛ, ‘Kinɛɛtine kinɔɲa kɛɛ ki bukɛɲɲ bɛ nuuɲ kaa bɛ mɛɲɲ saa ki biɛ kɛ bɔɔɲ kɛ, mɔɔ bɛ mɛɲɲ saa ki nyɛ kɛ bɔɔɲ mɛɛɲɲ kɛ.’ **30** Li mfi wu wɛɛ, bɛniɲ gii bɛ ni bɛ dɛɲɲɲi li bɛɲkumɛ bɛ nɔɲa-a lɛ, ‘Wɛyɛ yɛɲɲ li bee li’, li bɛ nte-ɛɲ lɛ, ‘Baanyɛ yɛɲɲ bee’. **31** Bɛ gii bɛ ni bɛ dɛɲɲɲi lɛ, kifɛ ɛ bɛ fɛti ɲwaani bini bɛɛ bɛ kiti ki mɛɲɲ tsɔɔɲ, bɛ sɛ fɛ ɲɲɲ bɛ kiti ki wɔnde kituɲ.” **32** Si bɛ tɛ giɲɲi bɛ Jiso lɛ, bɛ tɛ giɲɲi tɛ bɛ bɛniɲ bɛ ncha bamu bɛfɛ, lɛ bɛ gɛɲ bɛ wo tɛ bɛ. **33** Bɛ sɛ gɛɲ bɛ bɛ, bɛ bo kintsii kimu ki bɛ teenyi lɛ, Kingɛfi, bɛ bɛɛ bɛ taɲɲ Jiso fɛ li kintaɲɲ li, bɛ taɲɲ tɛ mɔɔ bɛniɲ bɛ ncha bɛ bɛfɛ baa li bintaɲɲ li mumkpaɲ lɛ kibɛnɛ ki Jiso ki kigɔɲɛ, wumu lɛ kibɛnɛ kɛɛ ki kimɛsɛ. **34** Jiso tuu dza tɛɛ lɛ, “Taa, fɛeki bibifi bi bɛniɲɲ bani, kifɛ bɛ kii yɛ fiee fi bɛ fɛti kɛ.” Bɛniɲ belu sɛ dzo ndu yi Jiso bɛ toɲ kaɲ lu lɛ bɛ gachɛ li yi yi bee. **35** Si bɛɛ

bini bichu tɛ keti bɛ Jiso lɛ, bɛniɲ tɛɛ lɛmi fɛ bɛ bichi. Bɛniɲ bɛ tɛ sɛki kwɛɲɲ tuu bɛ bechi bɛ chɔrisi wu, bɛ kwɛɲɲ lɛ, “Tɛ fii bɛniɲɲ bamu, fi tɛ yi yɛɛ dɛɛni. ɛ ti nuuɲ kinsufu ki Nyɔ tɛ kaachɛ yi tsaal!” **36** Bɛniɲ bɛ nchi-i tɛ bɛ, bɛ yɛndi wu, bɛ nyɛɛ wu mɔɔ mbiɲɲ mɛ mgbanyi, **37** bɛ tiiti lɛ, “ɔ ti nuuɲ Mfɔɲ wu Bɛjuu, ɔ fi yi ya.” **38** Bɛ tɛ tsɛɛ kiɲwaati bɛ ta lɛ kikoo ki Jiso-o lɛwɛ lɛ, “Wuni nuuɲ Mfɔɲ wu Bɛjuu.” **39** Wumu li bɛniɲ bɛ ncha-a bɛ bɛ tɛ shiɲɲ li kintaɲɲ li fɛ baa, dza bechi gaashi Jiso, tiiti lɛ, “ɛ nɛɛ wɛ ɔ ti nuuɲ kinsufu ki Nyɔ tɛ kaachɛ ni? Fi yi ya lɛ, ɔ fi tɛ bee.” **40** Wumu wɛ sɛ woo fiee fi wumu wɛ kweɲɲ, wamɛ wu, bii li wu laa, “ɔ chendi yɛ Nyɔ kɛ ni? ɔ wɛ li ɲɛɛ-ɛ tɛ nɛɛ si wu. **41** Tɛɛ wɛ kwi-i baa chɛɲɲ nuuɲ kinsomfu ki bɛɛ bibifi bi tɛ tɛ fɛ-ɛ. Wi wuni kwiiɔ fiee mɛɲɲ ki fɛ kɛ fiee fi bifi kɛ.” **42** Wi wu ncha wulu sɛ tuu tɛɛ lɛ, “Jiso, kɛ ɔ ni ɔ kiimi mi mfi wu ɔ gii ɔ ni ɔ sɛki bumfɔɲ bwo.” **43** Jiso tuu li wuu lɛ, “Ntɛɛ wɛ chɛɲɲ lɛ bɛɲ yani tɛɛ wɛ gii tɛ ni tɛ nuuɲ kintsii ki Bujɔɲɲ bu Nyɔ-ɔ.” **44** Lɛ ni giɲɲi si jobɛ bikaa yooɲi ntso bife, wiɲɲ nyiɲ, lɛkuuɲ dza lɛ ɲiɲ kwɛɲɲ kwikwi, gɛɲ bo si jobɛ bikaa bitɛɛtu lɛ fɛmfo-o, **45** Ndu yi ti gatini yih yi muntɔfi lɛnti bɛɛ yi batɛ kintikinti yi to biɲkɛ bife. **46** Lɛ Jiso ni nuuɲ li kintaɲɲ li, dza wɔɲ lɛwɛ ɲɛ lɛ, “Taa, mi nyɛɔ fiana yɛɲ li tsɔɲ ya-a.” Lɛ tɛɛ lɛ, bɛɛ yinde n'yindine wu kimerise. **47** Tɛ Kikoo wu bɛniɲ bɛ nchi-i wu tɛ lɛmi fɛ wɛ ɲɛɲ fiee fi ka, nyɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ tɛɛ lɛ, “Chɛɲɲ, chɛɲɲ, wi wuni bee nuuɲ findzɔɲ siɲ.” **48** Bɛniɲ bechu bɛ tɛ turi fɛ lɛ bɛ ɲɛɲ fiee fi ka, bɛ dza bɛ kuuki li belɛ bɛ bee ɛ bɛ ta tsɔɲ lifa. **49** Nsɔɲ yi Jiso chichi tɛ bɛ yi lɛɲ fi yi-i nuuɲ mfiɲ yi sɛ bichi fiee fi tɛ keti. Bamu tɛ nuuɲ bukɛɲɲ bɛ tɛ dzɛti Galilii bɛ biki wu. **50** Wumu tɛ nuuɲ li mfi wɛɛ bɛ teenyi wu lɛ Josɛ, ɛ tɛ nuuɲ wi wu li kitoɲ ki Bɛjuu lɛ kimu ki bɛ tɛ teenyi lɛ Arimatia. Tɛ nuuɲ wi wu dɛɛɲɲ mɔɔ wi wu tsaɲɲ lɛ Nyɔ lii, gii tɛɲɲi mfi wu Nyɔ gii yi bɛ yi ni yi sɛki bumfɔɲ bu bwɛɛ. Tɛ nuuɲ tɛ wi wu kintutu ki bɛniɲ bɛ tɛ sɛki bɛnsa-a. Sɛ nuuɲ lɛ, tɛ mɛɲɲ ki bɛɲ kɛ fiee fi bɛ tɛ seɛsɛ lɛ bɛ fɛ bɛ Jiso kɛ. **52** Gɛɲɲ fɛ Pailɛt, lɛkɛ gwini chi Jiso-o. **53** Pailɛt bɛɲ, gɛɲɲ sɛ shiiki gwini chilu, fɛɛmɛ fɛ ndu-u, gɛɲɲ giiki lɛ dzɲɲ yi bɛ tɛ chɔ lɛ kimba-aɲ, yi bɛ ti mɛɲɲ saa wi lɛ ki gɛɛ kɛ. **54** ɛ tɛ nuuɲ jobɛ chi nache lɛ bɛ lɛ li Jobɛ chi bɛshiinshi, ɛ tɛ shɛ nɛɛ niɲɲ lɛ jobɛ chi bɛshiinshi chilu bechi. **55** Bukɛɲɲ bɛ tɛ dzɛti Galilii bɛ biki Jiso baa, bɛɛ Josɛ lɛ dzɲɲ, bɛ ɲɛɲ si bɛ giki gwini chi Jiso lɛ dzɲɲ. **56** Bɛ dza fɛ, bɛ to li belɛ bɛ bee, bɛ gɛɲɲ bɛ fɛ mɛɲɲ mɛ dɛɛɲɲ

me seendi me be të shiij be fweti goorj lu. E të nuuj jobe chi beshiinshi, be shi fe, si nchi wu be weki.

24 Jobe chi beshiinshi be chi ka, mænj le ɲ'wori li jobe chi ɲkosi li fuu li. Bukænj baa, dzo mænj me be të nache be gænj fæ dzij fæ-ε. **2** Le be gænj be bo fe, be ɲɛj ε be biingji tete chi be të banje fweej wu dzij ye lu. **3** Be le be gænj le dzij le lu. Be ti mænj ki ɲɛj kε gwini chi Taa Jiso-o le kε. **4** Be leɲ fe be tɛti maa. Fi ka le bunij bamu befe të leɲ li bee lichij, ε be chuume ndú yi ncherere yi mienjini. **5** Bukænj belu të chɛj ɲge, be biee be toɲ bikoo bi bee fεkwiij. Bunij baa bii li bee laa, “E la fi nε weki wi wu mænj yorj li biɲkwi-i linti? **6** Wu feni kε, wu bo wε li kwe-e. Nε kimi fiee fi të tee beɲ mfi wu nε të mænj Galilii. **7** Tε tee le, ‘Be kemi baa le be nɛ ɲwanewi li tsarj yi beniiɲ be bifi-i, be taarj wu li kintaarj li, ke bo jo taa, bo li kwe-e.’” **8** Be kimi fiee fi Jiso të tee li bee. **9** Be dza fæ dzij, be kaari be to lijij be gænj be tee biee bini bichu li bɔɔɲ bee be kintutu be yoofi ntso mumkpaɲ mao beniiɲ bechu be të biki wu. **10** Bukænj be të tee fiee fi tε ka filu li bɔɔɲ be nto-ɔɲ be Jiso baa të nuuj Maariya Madalij, Joana mao Maariya wu ni Jeerj be bukænj bamu. **11** Be woo tefe chilu lamfaa, be faarj mbeenche. **12** Se nuuj le, Pita të dza nεe we, lete gænj bo fæ dzij fεlu, guume biche le dzij lεlu, ɲɛj nuuj ndú yi mieefii yi be të fieeme Jiso fe ye. Se biee dza karisi tuu lijij be chene kii fiee fi ka. **13** Fi të dza fi ka le, booyaa beniiɲ bamu befe be të biki Jiso të dza Jerosaleɲ be giingji li kitonj kimu ki be teenyi le Emayo, ki të nuuj si bema mfomenyaarj mbochu fe. **14** Be të giingji be tiiti li yi yi bee kii biee bi të ka bini bichu. **15** Si be të tiiti biee bini be tuu fe le, Jiso kibee të be denji bee be. **16** Fiee fimu fε le be kεe kε wu kε. **17** Jiso se dza bii li bee laa, “E la fi nε tiiti kii fi li yi yine si nε giingji ni?” Si të bii le, be tuu be leɲ be nshiiɲ li mænshi mε bee. **18** Wumu le bee lenti wu bukoorj bwεe të nuuj le Klofas bii li wuu laa, “E wε kwaa wu nuuj kilo Jerosaleɲ feni wu mænj ki woo kε biee bi ka li jo yini kε ni?” **19** Bii laa, “Biee bi la?” Be tuu le, “Biee bi tuu bi ka be Jiso wu Nasare. Wi wuni të nuuj ntomfɔɲ wu Nyɔ, biee bi të feti mao bi të tiiti të nuuj bintewa bi biee le. Tε nuuj wi wu nyɔɲa li Nyɔ-ɔ limfwe be li beniiɲ bechu-u. **20** Bete muntofi benɔɲa benɔɲa be beniiɲ be seki kweej wuseɲ tuu be nɛ wu le be wo. Be se taarj wu li kintaarj li. **21** Tε të bichi limfwe li wuu le, ε wu wu gii buu beniiɲ be Iselee li tsarj yi ɲge-ε. Se nuuj le, beɲ

yaa jo taa si biee bini tuu bi ka. **22** Fimu fiee le bukænj bamu li kintutu kiseɲ be be tee fiee fi fieejgi bee, le be tuu be bo be gænj fæ dzij taantaarj, **23** be mænj ki ɲɛj kε gwini chee le kε. Le be kaari be to lijij, be tee le be ɲɛj baa benchindaa be Nyɔ-ɔ si kifiee, be tee be le Jiso wε we. **24** Beniiɲ bamu li kintutu kise-ɛɲ gænj fæ dzij fεlu be ɲɛj nεe si bukænj baa be be tiiti, se nuuj le, be se mænj baa ki ɲɛj Jiso kε.” **25** Jiso kweej li bee le, “Yeeε, bibere bini, shɛj yine yεε wεε ɲge le nε beɲ biee bi bentomfɔɲ be Nyɔ-ɔ të tiiti. **26** Nε kii ye le Kinsofu ki Nyɔ të kaache të kemi le ki ɲɛj beɲge bani, ki se le li bunɔɲa bu kii ni?” **27** Jiso se bechi naanyi li bee biee bichu bi be të tsee le Kirwaati ki Nyɔ-ɔ kii wu, mbeεche li bi Moose të tseki, gænj bo fε bi bentomfɔɲ be Nyɔ-ɔ të tsee. **28** Le be be be bo li kitonj ki be të giingji fε kεε lichij, Jiso fε kεε ketso fe. **29** Be lεke wu ɲge be tee le, “Tε gænj tε tsi. Lεkuuj jɲj laa ɲge, mfi gæɲɔ ɲge,” Se beɲ le gænj tsi bee be. **30** Be se gænj, le be ni be jii biee, dzo tsee yi kibelee, nɛe kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, booye nɛe li bee. **31** Mfwaa mumkpaɲ nεele, lii yibe gwiye, be se biee be kεε wu. Jiso la be le lii. **32** Be she be tiiti li yi yi bee le, “Mao shɛj yiseɲ bee yi yuuse mfi wu bee tiiti li bee li le dze, fε bee naanyi biee bi le Kirwaati ki Nyɔ-ɔ li bee li ni?” **33** Be se biee be dza mfwaa mumkpaɲ li mfi wulu-u be to Jerosaleɲ. Le be gænj, be ɲɛj bɔɔɲ be Jiso be kintutu be yoofi ntso mumkpaɲ baa ε be banche kintsii kimumkpaɲ be beniiɲ bamu be gii be shiij be biki wu. **34** Be tee le, “Chɛɲ, Taa wuseɲ boɔ li kwe-e. Bee taa wu buse le Simu lii.” **35** Be tuu be tee tε be fiee fi të ka be be le dze, be naanye mao si be be kεε wu mfi wu bee booyi kibelee. **36** Nεe si be të mænj be tiiti le, Jiso kibee dza buse le bee lenti yesi be le, “Kimboɲe nuuj be beɲ.” **37** Be dzake be kεeti, be të chɛj, be beechi le be ɲɛj baa nuuj ɲkuubee. **38** Se bii li bee laa, “Nε chendi la? Fi geerj fi nε mɛɲe mi? **39** Biche yεɲ nε ɲɛj tsarj yεɲ be bikaa bieɲ nε se kεε le ε mi kibee. Monche yεɲ yi yεɲ nε kεε, kife ɲkuubee ti kemi ye nyarj be biɲkomfu si nε ɲɛj mi kemi ni kε.” **40** Le tee le, biee doonche tsarj yee be bikaa biee li bee. **41** Be biche Jiso, be woo bujɔɲ, be ta maa. Fi yaa be mbeenche le ε wu. Dza bii li bee laa, “Nε kemi baa fiee fije feni ni?” **42** Be dzo kinke ki nsuuj yi be kuni, be nɛ wu. **43** Fi ji le be lii. **44** Se tee li bee le, “Biee bi nε ɲɛj beɲ bini nuuj bi nte ntiiti beɲ kii bi mænj tæbeɲ. Ntε ntee le, biee bichu bi be të tsee kii mi le benchi be Moose-ε, be le Biɲwaati bi bentomfɔɲ be Nyɔ-ɔ mao le kirwaati ki n'yɔɔnche,

kemi le bi be bi kache.” 45 Se gwiye bufii bubee, be kee biee bi nuuɗ le Kirɗaati ki Nyɔ-ɔ. 46 Se tee le, “Be tɛ tsee le, Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache kemi le ki ɗeɗ ɗge ki kwi, ke bo jo taa, ki bo li kwe-e. 47 Fi se fiɛ tɛ le, be gii be bechi Jerosaleɗ be ni be fenjisi li bitoɗ bichu-u kii bukoɗ bwee, le beɗiɗ bechu fiiki shɛɗ yibe, Nyɔ feeki bifi bi bee. 48 E beɗ bani ne gii ne ni ne tiifi biee bini bi ne ɗeɗ baa be lii yine. 49 Yike yeɗ ne woo, ɗgii ntuumi nya yi Taa tɛ kaache beɗ lu. Si fi nuuɗ le, ba yeɗ fe kitoɗ kini ne ni ne tɛngi buɗga bu gii bu shee liboo bu be li be-eɗ.” 50 Dɔ be bo be be fe kitoɗ kilu-u, le bee be geɗ be bo li kitoɗ ki Betani lichɗ, tsaaki bibenu biee liwe, tiɗ mwe li bee. 51 Si tɛ meɗ tiɗgi mwe li bee le, biee dza yeke liboo, se ye laye. 52 Be se nye kiyɔni ki nɔɗa li wuu, be se dza fe be to Jerosaleɗ be kinɛtine ki kinɔɗa li shɛɗ yi be-e. 53 Be tɛ giɗgi be shiiti li yih yi muntofi, be yɔnchi Nyɔ mfi kwi.

1 Fɛ mbɛɛche-ɛ Je tɛ nuunɔ lu. Je yilu tɛ nuunɔ bɛ Nyɔ, Je yilu tɛ nuunɔ Nyɔ. **2** Yi tɛ nuunɔ lu fɛmbɛɛche-ɛ bɛ Nyɔ. **3** Nyɔ tɛ tɔŋ bieɛ bichu keti li tsanɔ yee li. Fiee fimu nuunɔ yɛ lu mɔɔ nuunɔ fimumkpaŋ fi bɛ tɛ tɔŋ fuki yi siŋ kɛ. **4** Kɛmɔɔ ntse li yi yee li, ntse wulu se nuunɔ kin'wofu li beniinɔ li. **5** Kin'wofu kilu bendi kɛɛ li kijibɛ-ɛ, kijibɛ kilu se nuunɔ tɛ nyiimi kin'wofu kilu kɛ. **6** Wumu tɛ nuunɔ lu wu Nyɔ tɛ tɔŋ bukooŋ bwɛɛ nuunɔ le Joɔŋ. **7** Tɛ bɛ le tee kii kin'wofu kilu, le leŋ le nsa wu ki-i lejin, le ke se fɛ beniinɔ bechu gɛɛ shɛŋ li kin'wofu kilu-u. **8** Wu wu Joɔŋ kibɛɛ tɛ nuunɔ yɛ kin'wofu kilu kɛ. Tɛ bɛ nɛɛ le leŋ nuunɔ le nsa wu kin'wofu kilu-u lejin. **9** Kin'wofu ki cheɛŋ ki doonchi kin'wofu li beniinɔ bechu bɛ tɛ bɛ li nshe yini-i. **10** Tɛ nuunɔ li nshe yini-i, nshe yini nuunɔ yi Nyɔ tɛ tɔŋ keti li tsanɔ yee li, se nuunɔ le, beniinɔ bɛ nuunɔ bɛ li nshe yini-i se ti mɛɛŋ wu ki kɛɛ kɛ. **11** Tɛ bɛ li nshe ye-e, beniinɔ bee se ba wu ki fi kɛ. **12** Se nuunɔ le, li beniinɔ bechu bɛ tɛ fi wu, bɛ gɛɛ shɛŋ li wuu, nyɛ bunɔŋa li bee le be ni bɛ nuunɔ boɔŋ bɛ Nyɔ-ɔ. **13** Boɔŋ bɛ Nyɔ-ɔ bani nuunɔ yɛ bɛ bɛ bie bɛ biki ŋɔŋ mɛ kini-i, kɛ bɛ kinɔŋgise ki wi-i, kɛ biero chi wiwoŋ kɛ. Bɛ bie baa bɛ biki nuunɔ biero chi nuunɔ chi Nyɔ-ɔ. **14** Je yilu tɛ to wiwoŋ se tsiin le bee li lenti, tɛ yise bɛ kinɔŋgise ki Nyɔ-ɔ bɛ cheɛŋ. Tɛ tɛ ŋɛŋ bunɔŋa bwɛɛ. Bunɔŋa bu nuunɔ bu ŋwanɔ wu dza fɛ Tee li kwaa. **15** Joɔŋ tɛ leŋ le nsa lejin kii wu se dzɛŋgi tiiti le, “Wuni nuunɔ wi wu ntɛ ntiiti kii wu ŋkwɛŋgi le, ‘Wi wu bɛɛ le mi jin kuuɔ yeki mi, kife tɛ saa wu nuunɔ lu, nse naa nuunɔ lu.” **16** Si wu yise bɛ kinɔŋgise ki Nyɔ-ɔ le, se nyɛɔ bee bechu kinɔŋgise li kinɔŋgise-ɛ. **17** Tɛ kii baa le Nyɔ tɛ nyɛ benchi keti li tsanɔ yi Mɔɔsɛ-ɛ. Se nuunɔ le, kinɔŋgise ki Nyɔ-ɔ bɛ cheɛŋ bɛ bieɛ bi keti li tsanɔ yi Jiso Krai. **18** Wi nuunɔ yɛ lu wu saa wu ŋɛŋ Nyɔ kɛ. ɛ nɛɛ ŋwani kwaa wu ba nɛɛ wu wu nuunɔ li Tee li lichinɔ wu fɛɔ tɛɛbɛŋ se kɛɛ yi. **19** Fini nuunɔ fieɛ fi Joɔŋ tɛ tee mfi wu kikoo bi Bejuu bi Jerosalenɔ tɛ tɔŋ betɛ muntɔfi bɛ beniinɔ bɛ kini ki Lebɛ-i le bɛ bii li Joɔŋ li laa, ɛ wu noo le. **20** Joɔŋ tɛ mɛɛŋ ki faanɔ kɛ ntusu mbifu wu bɛ kɛ. Tɛ yɔ bɛ kimfime kee le, “ɛ mi wu nuunɔ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache kɛ.” **21** Bɛ se bii li wuu laa, “ɔ se nuunɔ noo? ɔ nuunɔ Elaja ni?” Se tuu li bee le, “ɛ mi Elaja kɛ.” Bɛ se tuu bɛ bii li wuu laa, “ɛ wɛ Ntomfɔŋ wu Nyɔ wɛ ni?” Se faanɔ. **22** Bɛ se tuu bɛ bii li wuu laa, “ɔ se nuunɔ noo? ɔ tee le la kii kikoo ko? Tee nɛɛ bee,

te keme fiee fi te karisi baa te gɛɛɛ te laɲɛ li beniinj be bee be toɲ bee.” 23 Joɔɲ se tuu li bee si Esaya wu ntomfoɲ wu Nyɔ tɛ tee le, “Ɛ mi je yi dzeɲɲi libuka le, ‘Be leeki dze yi Taa yi ni yi nuuɲ tsaɲɲ.’” 24 Beniinj bani tɛ nuuɲ Befarasii be tɛ toɲ be. 25 Be bii li Joɔɲ li laa, “Ɔɔ nuuɲ ye Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache, ke ɛlaja, ke Ntomfoɲ wu Nyɔ wɛɛ ke, ɔ se tɛ lisi beniinj li dzɔɔ kii la?” 26 Joɔɲ se tuu li bee le, “Nlisɔɔ fieɲ beniinj nuuɲ li dzɔɔ kwaa, se nuuɲ le wumu wɛ lu li be-eɲ linti, nɛ se tɛ kɛɛ wu kɛ. 27 Ɛ wu wu bɛɛɔ le mi-i jɲɲ, mɛɛɛɛɲɲ ki kɔche kɛ le mɛfanche kikpɔ kee kɛ.” 28 Fiee fini fichu tɛ keti nuuɲ Betani Dzɔɔ yi Joodaɲɲ liwiɲ fɛ Joɔɲ tɛ lisi beniinj li dzɔɔ. 29 Le butuu woo, Joɔɲ ɲɛɲ si Jiso bɛɛ, se tee le, “Biche yeɛɲ nɛ ɲɛɲ, wuni nuuɲ ɲwane Nshɔɔɲ wu Nyɔ yi tsakisi bibifi bi li nshe-e! 30 Ɛ wu wu ntuu ntiiti kii wu ɲkwɛɲɲi le, ‘Wi wumu bɛɛɔ le mi-i jɲɲ wu ko wu yaa mi, kife tɛ saa wu nuuɲ lu ɲkosi, nse naa ntuu nuuɲ lu.’ 31 Mi kibɛɛ ntɛ ɲkii ye mɔɔ wu kɛ. Se nuuɲ le, ntɛ mbɛ nlisi beniinj li dzɔɔ le ke beniinj be lseleɛ se kɛɛ wu.” 32 Joɔɲ tɛ tuu kweɲɲ le gii leɲ le nsa wu Jiso leɲɲ tee le, “Ntuu ɲɛɲ si Fiana shiiti yi bɛɛ liboo si kibime le, yi be yi geri li wuu. 33 Mi kibɛɛ ntɛ ɲkii ye mɔɔ fieɲ wu kɛ. Se nuuɲ le, wi wu tɛ toɲ mi le mbɛ ni nlisi beniinj li dzɔɔ tɛ tee li mi-i le, ‘Wi wu ɔ gii ɔ ɲɛɲ si Fiana shee liboo yi be yi geri li wuu, ɛ wu wu gii ni lisi beniinj nuuɲ li tsɲɲ yi Fiana yi Waɲɲ li.’ 34 Fini nuuɲ fiee fi ntɛ ɲɛɲ, nse ntuu nlemi le nsa wulu leɲɲ ntiiti le wi wuni nuuɲ ɲwane Nyɔ.” 35 Le butuu woo, Joɔɲ tɛ tuu leɲ fɛ tɛ lemi be bɔɔɲ bee be kintutu-u befe. 36 Dza ɲɛɲ si Jiso dengi keti, tee le, “Biche yeɛɲ nɛ ɲɛɲ, wuni nuuɲ ɲwaɲɲ Nshɔɔɲ wu Nyɔ.” 37 Le bɔɔɲ bee be kintutu-u be befe baa woo si wu tee le, be se dza be biki Jiso. 38 Jiso fiiki yi ɲɛɲ si be biki wu, bii li bee laa, “Nɛ wɛki nuuɲ la?” Be bii li wuu laa, “Labai, ɔ tsiɲ fɛɲ?” (Bukoɔɲ bu Labai buni nuuɲ le, “Wi wu Ntiife wu Nyɔɲa.”) 39 Jiso se tuu li bee le, “Bɛ yeɛɲ nɛ ɲɛɲ.” Be gɛɛɲ be ɲɛɲ fɛ tɛ tsiɲ. Bee be shi nsiɲ lɛkuuɲ jɲɲ. Mfi wu be tɛ biki wu tɛ nuuɲ nɛɛ si jobɛ bikaa bineɛ le fɛmfo-o. 40 Wi mumkpaɲ li beniinj be befe be tɛ woo si Joɔɲ yɔ be se dza be bieɛ Jiso tɛ nuuɲ Andolo ɲwaani Simu Pita. 41 Andolo wulu gɛɛɲ mfwaa mumkpaɲ gɔɔɲ ɲwaani wu Simu, tee li wuu le, “Tɛ ɲɛɲ baa Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache kituɲ” (ki nuuɲ le Krai). 42 Se nuuɲ le, se dza Simu gɛɛɲ be wu le Jiso-o. Jiso biche wu ni fwiɲɲ, tee le, “Ɛ wɛ Simu wu ɲwane Joɔɲ. Be gii be ni be teenyɔ wɛ le Sɛfa.” (Bukoɔɲ bu Sɛfa buni nuuɲ le Pita). 43 Le butuu woo,

Jiso se ɲɛɲ le gii gɛɛɲ kimbe ki Galilii. Gɛɛɲ ɲɛɲ Fili, tee li wuu le, “Ɔ biki mi.” **44** Fili wuni tɛ nuuɲ wi wu li kitonɲ ki Besaida-a. Kitonɲ kini tɛ nuuɲ ki Andolo bee Pita. **45** Fili se gɛɛɲ gɔɔɲ Natanya tee li wuu le, “Tɛ ɲɛɲ baa wi wu Mɔɔsɛ tɛ tɛɛ lɛ Kɪɲwaati ki benchi kii wu bɛ ki bentomfɔɲ bɛ Nyɔ tɛ tɛɛ tɛ kii wu wɛ kituɲ. Wi wuni nuuɲ Jiso wu Nasarɛ wu ɲwanɛ Josɛ.” **46** Natanya tuu li wuu laa, “Fiee fi dzeɲ nuuɲ naa fi bo Nasarɛ ni?” Fili tee li wuu le, “Bɛ ɔ ɲɛɲ.” **47** Jiso dza ɲɛɲ si Natanya bɛɛ, tee kii wuu le, “Bichɛ yɛɛɲ nɛ ɲɛɲ, wi wuni wɛ nuuɲ wi wu Isɛlɛ kibɛɛ. Ntɛ wu kimfi nuuɲ yɛ li wuu bwiɲ kɛ.” **48** Natanya se bii li Jiso laa, “Ɔ gɛɛɲ ɔ se kɛɛ mi?” Jiso tee li wuu le, “Fɛ Fili bee bɛɛ le tɛɛɲ wɛ, nuuɲ ɛ mbee saa mi ɲɛɲ wɛ lɛ kinyi ki kiti ki fig lɛ kɛɛ.” **49** Natanya tuu li wuu le, “Labai, ɛ wɛ ɲwanɛ Nyɔ! ɛ wɛ Mfɔɲ wu Isɛlɛ!” **50** Jiso se tee li wuu le, “Ɔ se bɛɲɔ dɛɛni kife mi nteɔ li wɛ-ɛ le mbee nsaa mi ɲɛɲ wɛ lɛ kinyi ki kiti kɛɛ ni? Ɔ gii ɔ ɲɛɲ biee bi kuu bi yeki bini.” **51** Jiso se tuu tee li wuu le, “Ntiitɔɔ bɛɲ chɛɲ chɛɲ lɛ nɛ gii nɛ ɲɛɲ si kiboo gwiye, benchindaa bɛ Nyɔ-ɔ yeki, bɛ shiiti li ɲwanɛwii.”

2 Le jo bo taa, bɛ tɛ gii bɛ fɛti tsɔnɔ chi bugoo lɛ li kitonɲ ki Kana-a kimbe ki Galilii, ni Jiso nuuɲ fɛ. **2** Bɛ tɛ tɛɛɲ tɛ mɔɔ Jiso bee bɔɔɲ bee bɛ kintutu-u fɛ tsɔnɔ chiluu. **3** Mbiɲ tɛ dza mɛ ma, ni Jiso ku li wu tee li wuu le, “Bɛ mɛɛɲ yɛ bɛ kɛmi mbiɲ kɛ.” **4** Jiso tuu li wu le, “Kwɛɲ, ɔ kuti li mi kii la? Mfi wɛɲ mɛɛɲɔ saa ki kɔchɛ kɛ.” **5** Ni tee li bɛniɲ bɛ gabi baa le, “Fiee fichu fi wu tee lɛ nɛ fɛ, nɛ fɛ.” **6** Tɛɛɲ tɛ gii yi nuuɲ fɛ busɔɔ yi bɛ tɛ fɛ bɛ ta. Tɛɛɲ yini nuuɲ yi Bejuu tɛ shiɲ bɛ giki dzɔɔ lɛ, bɛ tsootsi bikoo bi bee lu, lɛ bɛ ni bɛ wuuti lɛ Nyɔ lii. Tɛnɛ chi mumkpaɲ tɛ dzɛti bɛ tasa bɛ dzɔɔ lɛ si gwii mfomenyaɲ ntɔɔ betiinu Mbochu bɛ tasa gwii bɛ yoofi ntɔɔ betiinu. **7** Jiso dza tee li bɛniɲ bɛ gabi-i belu lɛ, “Kwɛ yɛɛɲ dzɔɔ nɛ yiiki tɛɛɲ yini lu.” Bɛ se kwɛ dzɔɔ bɛ yiiki lɛ tɛɛɲ yilu-u, yi yisɛ. **8** Se biee tee li bee lɛ, “Kɔbi yɛɛɲ yimi dɛɛni nɛ gɛɛɲ bɛ yi fɛ tɛ gabi-i.” Bɛ se kɔbi bɛ gɛɛɲ bɛ yi. **9** Tɛ gabi fi dzɔɔ yilu mɔɲ, woo ɛ yi to mbiɲ. Mɛɲɛ laa mani mbiɲ buti fɛɲ lɛ. (Se nuuɲ lɛ, bɛniɲ bɛ gabi bɛ tɛ kwɛ dzɔɔ yilu tɛ kii fɛ mɛ buti fɛ.) Tɛ gabi tɛɛɲ nyuɲ wutso, **10** bii li wuu laa, “Bɛniɲ ti bɛɛ bɛ saa bɛ gache nuuɲ mbiɲ mɛ dzeɲ fɛ tsɔnɔ-ɔ, fɛ bɛniɲ wɔɲ bɛ fuke kituɲ, bɛ se gache mɛ ti dzeɲ yɛ kɛ maa. Ɔ tuu ɔ gɛɛ fio mbiɲ mɛ dzeɲ ɔ bɛ bɛ mɛ nuuɲ dɛɛni

ni?” **11** Fini tɛ nuuɲ fiee fi ɲkosi fi doonchi bunɔɲa bu Jiso fi tɛ fɛ lɛ biee bi doonchi bunɔɲa bwɛɛ li. Tɛ fɛ fiee fini li kitonɲ ki Kana-a ki kimbe ki Galilii. Si tɛ fɛ lɛ, fi se doonchɛ bunɔɲa bwɛɛ, bɔɔɲ bee bɛ kintutu gɛɛ shɛɲ li wuu. **12** Lɛɲɲ lɛ lu, Jiso dza bɔɔ Kapanuɲ bee ni mɔɔ bɛɲwaani bɛ buniɲ bɛ bɔɔɲ bee bɛ kintutu-u, bee bɛ tsi lɛ jo niɲ. **13** Jobɛ chi Tsɔnɔ chi Bejuu chi bɛ teenyi lɛ N'yafuwe tɛ bɛɛ tsekɛtsekɛ, Jiso dza yɛɛ Jerosalɛɲ. **14** Lɛ gɛɛɲ bo li yih yi muntofi-i, ɲɛɲ bɛniɲ bɛ tɛ kabini bɛnaɲ bɛ nshɔɔɲ mɔɔ bibimu mɔɔ bɛ tɛ fikisi kwa ɛ bɛ sheeye. **15** Dzɔ bekuu nachɛ seh lu, koɔɲ bɛ bɛchu bɛ wu, koɔɲ mɔɔ nshɔɔɲ bɛ bɛnaɲ buu li yih yi muntofi-i. Se tuu taasɛ kwa wu bɛniɲ bɛ tɛ fikisi kwa baa, bachɛ bideɲ bi bee, **16** tee li bɛniɲ bɛ tɛ kabini bibimu baa lɛ, “Dzɔɔ yɛɛɲ biee bini nɛ dza bɛ bi fɛni. Kiɲ nɛ ni dzɔɔ yih yi Taa nɛ tuu yi to yih yi wɔɲ kɛ.” **17** Si tɛ tee lɛ, bɔɔɲ bee bɛ kintutu-u biee bɛ kimi fiee fi bɛ tɛɛɛ lɛ Kɪɲwaati ki Nyɔ-ɔ lɛ, “Kɪɲkɔɲgise ki nɔɲa ki ɲkɛmi li yih ya-a gii ki wo mi buwo.” **18** Bikoo bi Bejuu lɛ se bii li wuu laa, “Fiee fi doonchi bunɔɲa bwo fi ɔ nuuɲ ɔ fɛ lɛ ɔ doonchɛ li bee li lɛ bɛ nyɛ baa wɛ bungga bufɛɛ fini nuuɲ la?” **19** Jiso tuu li bee lɛ, “Shaansɛ yɛɛɲ yih yi muntofi yini, ɲgii ntuu ndzɔɔ jo taa kwaa ɲkari nleeki yi wɛ.” **20** Bejuu belu se bii li wuu laa, “Fi tɛ dzɔ biya mbaanyɛ ntɔɔ busɔɔ ɲgwanu yih yi muntofi yini, ɔ se gii ɔ dzɔɔ fio nuuɲ jo taa ɔ leeki yi wɛ ni?” **21** Se nuuɲ lɛ, Jiso tɛ tiiti kii yih yi muntofi yini lɛ nuuɲ yi yɛɛ. **22** Bɛdɛɛni, mfi wu tɛ bo li kwe-e, bɔɔɲ bee bɛ kintutu-u tuu bɛ kimi lɛ fini nuuɲ fiee fi tɛ tiiti fiɛɛ. Bɛ se bɛɲ fiee fi nuuɲ lɛ Kɪɲwaati ki Nyɔ-ɔ, bɛ bɛɲ tɛ mɔɔ n'yɔru wu Jiso tɛ yeti. **23** Si Jiso tɛ nuuɲ Jerosalɛɲ fɛ Tsɔnɔ chi N'yafuweɛ chini ni, bɛniɲ ɲgɛ tɛ gɛɛ shɛɲ li wuu kii biee bi doonchi bunɔɲa bwɛɛ bi tɛ fɛti. **24** Se nuuɲ lɛ, Jiso tɛ mɛɛɲ ki gɛɛ kɛ fiee bufii bwɛɛ lɛ bee kɛ, kife tɛ kii bɛniɲ bɛchu si bɛ nuuɲ. **25** Tɛ mɛɛɲ ki waɲ kɛ lɛ wi wumu shee tee wu kii wumu kɛ, kife wu kibɛɛ tɛ gii kii fiee fi wiwɔɲ kɛmi lɛ mwe shɛɲ.

3 Wi wu kintutu ki Befarasii wumu tɛ nuuɲ lu bɛ teenyi wu lɛ Nikodemu, ɛ tɛ nuuɲ wi wu kintutu ki bikoo bi kwɛɛɲ wu Bejuu lɛ. **2** Wi wuni dza bɛ lɛ Jiso butuu tɛɛɲ wu lɛ, “Labai, tɛ kii lɛ ɔ nuuɲ Wi wu Ntiifɛ wu dza fɛ Nyɔ-ɔ, kife wi nuuɲ yɛ lu wu nuuɲ ni fɛti ɲwaani bini biee bi doonchi bunɔɲa bu Nyɔ-ɔ bi ɔ fɛti bini fuki lɛ Nyɔ yɛ bɛ wu nsɲɲ kɛ.” **3** Jiso tuu li wuu lɛ, “Ntiitɔɔ wɛ chɛɲ chɛɲ lɛ, ɛ bɛ mɛɛɲ ki biɛ kɛ wi li

biero chi fəŋ kɛ, mwe tɛ naa ŋɛŋ bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ kɛ.” 4 Nikodemu bii li Jiso laa, “Bɛ nuuŋ bɛ geɛŋ bɛ se tuu bɛ kaari bɛ biɛ wi wu ta kituŋ lɛ? Mwe nuuŋ tuu kaari to lɛ ni shɛŋ lɛ tuu ka biɛ wu ni?” 5 Jiso tuu li wuu lɛ, “Ntiitɔ wɛ cheɛŋ cheɛŋ lɛ, ɛ wi mɛɛŋ ki kɛmɛ kɛ biero chi dzɔɔ lɛ mɔɔ chi Fiana kɛ, kɛ nuuŋ tɛ lɛ lɛ bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ kɛ. 6 Wiwoŋ ti bii wiwoŋ, Fiana bii fiana. 7 Kiŋ wa ni tɛ wɛ lɛ mi nteɔ li wɛ-ɛ lɛ bɛ kɛmi lɛ bɛ kaari bɛ biɛ beniŋ bechu li biero chi fəŋ kɛ. 8 Mfiɛ ti keti si yi kɔŋgisi, ɔ wuki si yi keti, se nuuŋ lɛ, ɔ nuuŋ tɛ tee laa yi buti fəŋ, kɛ laa yi giŋgi fəŋ lɛ kɛ. ɛ lɛ si fi fiɛ bɛ wi wu kɛmɛ biero chi fiana yi waɔŋ lɛ.” 9 Nikodemu se ta maa laa, “Fini nuuŋ fi ka niŋ lɛ?” 10 Jiso tuu li wuu lɛ, “Ɔ nuuŋ wi wu tiifi beniŋ bɛ Iseleɛ, ɔ se tɛ kɛɛ fini ni? 11 Ntiitɔ li wɛ cheɛŋ cheɛŋ lɛ, tɛ tiiti nuuŋ fiɛ fi tɛ kii, tɛ lemi lɛ nsa lejiŋ nuuŋ li fiɛ fi tɛ ŋɛŋ, se nuuŋ lɛ nɛ se beenchi yɛ li fiɛ fi tɛ tiiti kɛ. 12 ɛ ntiiti bieɛ li be-ɛŋ bi li nshe yini nɛ tɛ beŋ kɛ, nɛ se naa nɛ geɛŋ nɛ se beŋ fɛ mi nteɛ nuuŋ bi li kweɛŋ wu Nyɔ-ɔ? 13 Wi nuuŋ yɛ lu wu tɛ saa wu yɛɛ liboo kɛ. ɛ nɛ wi wu tɛ bo lu wu bɛ laaŋkwiŋ, wu nuuŋ ŋwanɛwi. 14 Si Mɔɔse tɛ shiŋe yɔ yi bɛ tɛ fɛ bɛ kikwa li kiti libuka, ɛ lɛ si bɛ kɛmi lɛ bɛ shiŋe ŋwanɛwi lɛ, 15 lɛ kɛ mɔɔ nuuŋ noo wu gɛɛ shɛŋ li wuu lɛ, mwe gii naa kɛmɛ ntse wu kimakɛ. (aiðnios g166) 16 Nyɔ tɛ gbɛɛŋ yi kɔɔŋgi nshe yini ŋge, yi se toŋ ŋwani wu mumkpaŋ, lɛ kɛ mɔɔ nuuŋ noo wu gɛɛ shɛŋ li wuu lɛ, mwe tɛ la kɛ, mwe kɛmɛ nuuŋ ntse wu kimakɛ. (aiðnios g166) 17 Nyɔ ti mɛɛŋ ki toŋ kɛ ŋwani li nshe yini lɛ bɛ saa beniŋ lɛ bɛ wɛ nsa kɛ. Tɛ toŋ wu nuuŋ lɛ, bɛ buu bɛ bu busu. 18 Wi wu gɛɛ shɛŋ li wuu nuuŋ tɛ wɛ nsa kɛ. Se nuuŋ lɛ wi wu mɛɛŋ ki gɛɛ kɛ shɛŋ li wuu kɛ, kɛ mwe wɛɔ nsa kituŋ, kife mɛɛŋ gɛɛ kɛ shɛŋ li bukoŋ bu ŋwane Nyɔ-ɔ wu nuuŋ wu kwaa kɛ. 19 Bɛ gii bɛ sonde nsa lɛ yini dze, kife kiŋ'wofu bɛ kɛɛ li nshe, beniŋ se tuu bɛ kɔɔŋgi fi bee nuuŋ kijibe yeki kiŋ'wofu. Bɛ kɔŋgisi lɛ kife biŋge bi bee nuuŋ bibifi. 20 Wi kwikwi wu feti kiŋge ki bifi ti baanini kiŋ'wofu, tɛ bo fɛ kiŋ'wofu nuuŋ kɛ, lɛ kiŋ kiŋge kee tuu ki yɛnɛ fɛ waɔŋ kɛ. 21 Se nuuŋ lɛ wi wu feti bieɛ bi cheɛŋ ti bɛɛ li kiŋ'wofu, lɛ kiŋge kee ni ki yɛŋgi si ki wi wu nuuŋ bɛ Nyɔ.” 22 Lejiŋ lɛlu, Jiso bee bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u dza bɛ geɛŋ kimbe kimu ki Judiya. Bee bɛ se geɛŋ bɛ nuuŋ fɛ, lisi beniŋ li dzɔɔ. 23 Bɔɔŋ tɛ lisi tɛ beniŋ li dzɔɔ li kitoŋ ki ɛnɔŋ li Salig lichij kife dzɔɔ tɛ nuuŋ fɛ ŋge. Beniŋ tɛ bɛɛ lisi bɛ li dzɔɔ. 24 Fini tɛ nuuŋ bɛ mɛɛŋ saa wu li yih yi ncha-a ki lii kɛ. 25 Bɔɔŋ bɛ Jɔɔŋ

lɛ bɛ kintutu-u bamu bɛ wi wu Juu wumu tɛ dza bɛ bechi bitechine kii yi yibe tsootsi lɛ bɛ ni bɛ wuuti lɛ Nyɔ lii. 26 Bɔɔŋ bɛ kintutu-u bɛ Jɔɔŋ lɛ dza bɛ geɛŋ fɛ Jɔɔŋ li, bɛ tee li wuu lɛ, “Labai, wi wu nɛɛ wu nɛ tuu nɛ nuuŋ li Dzɔɔ yi Joodaŋ luwiŋ lɔɔ, wɔɔ tɛ tiiti ŋge kii wu wɛ, wi wulu lisɔɔ tɛ beniŋ li dzɔɔ, beniŋ bechu se giŋgi baa nuuŋ fɛ wuu.” 27 Jɔɔŋ tuu li bee lɛ, “Wi nuuŋ tɛ nuuŋ fiɛ fimu fuki fɛ Nyɔ fɛ lɛ ni nuuŋ fi nsij kɛ. 28 Bɛŋ kibɛɛ nɛ nuuŋ nɛ leŋ lɛ nsa wɛŋ lejiŋ lɛ ntɛ nteɛ lɛ ɛ mi wu nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache kɛ. Se nuuŋ lɛ, bɛ tɛ toŋ mi lɛ nsa ntoo mbaaŋ li ki-i. 29 Nyuŋ wutso nuuŋ wi wu kɛmi kwɛetso. Nsaŋ yi nyuŋ wutso yi lemi li nyuŋ wutso wulu lichij yi wuki jɛ yi nyuŋ wutso, ti wuki bujɔŋ si yi wuki jɛ yɛ lɛ. ɛ lɛ si mi ŋ'wɛ tɛ deɛni ɛ mi n'yise bɛ kinɛetine. 30 ŋkɛmi nɛɛ lɛ ni ŋkuu ŋgiŋgi nuuŋ limfwe, nse ntuu lejiŋ.” 31 Wi wu dza liboo kuu yeki beniŋ bechu. Wi wu li nshe yini-i, nuuŋ wi wu li nshe yini-i tiiti kii bieɛ bi li nshe yini-i. Wi wu dza li kweɛŋ wu liboo li yeki wi kwi, 32 mwe lemi lɛ nsa wu bieɛ bi wu ŋɛŋ bɛ bi wu woo lejiŋ. Se nuuŋ lɛ wi nuuŋ yɛ lu wu beenchi fiɛ fi tiiti kɛ. 33 Wi kwi wu beenchi fiɛ fi tiiti nuuŋ wi wu doonchi lɛ teendɔ fiɛ filu lɛ Nyɔ tiiti yɛ cheɛŋ. 34 Wi wu Nyɔ toŋ ti yeti nuuŋ jɛ yi Nyɔ, kife Nyɔ nyɛ yɛ wu Fiana, yi bɛ nyɛ tɛ fiche kɛ. 35 Tɛ ŋwaŋ kɔɔŋgɔɔ ŋwaŋ, wu se nyɛ bieɛ bichu li tsɔŋ yɛɛ li. 36 Wi wu gɛɛ shɛŋ li ŋwaŋ, kɛ mwe kɛmɔɔ ntse wu kimakɛ. Wi wu mɛɛŋ ki woo kɛ li wuu kɛ, nuuŋ tɛ kɛmɛ ntse kɛ. Wɛɛ wi, shɛŋ fuuti yɛɛ Nyɔ bɛ wu kituŋ. (aiðnios g166)

4 Jiso tɛ dza kɛɛ lɛ Befarasii woo baa kituŋ lɛ fetɔɔ tuu lisi beniŋ bɛ kintutu-u li dzɔɔ ŋge, yeki Jɔɔŋ. 2 Se nuuŋ lɛ, ɛ mɔɔ Jiso kibɛɛ wu gii lisi beniŋ li dzɔɔ kɛ, ɛ bɔɔŋ bee bɛ kintutu-u kwaa bɛ tɛ lisi beniŋ li dzɔɔ. 3 Lɛ kɛɛ lɛ, dza lɛ kimbe ki kweɛŋ wu Judiya wulu, tuu karisi tuu lijij lɛ ki Galilii. 4 Tɛ kɛmi lɛ ka dze yi kimbe ki Samaaria. 5 Geɛŋ bo li kitoŋ ki Samaaria kimu ki bɛ teenyi lɛ Sika, ɛ ki tɛ nuuŋ li wɛ wu Yakɔ tɛ nyɛ li ŋwani wu Jɔsɛ-ɛ lichij. 6 Kitoo ki dzɔɔ yi Yakɔ tɛ chin tɛ nuuŋ fɛ. Si Jiso tɛ dɛnde fiɔɔŋ lɛ, se shee li kitoo ki dzɔɔ yilu-u lichij. Mfi tɛ nuuŋ si jobe bikaa yoofi ntsɔ bife fenshaaŋ. 7 Kweɛŋ wumu wu li kweɛŋ wu Samaaria wulu dza bɛ lɛ chee dzɔɔ fɛ, Jiso se tee li wuu lɛ, “Nyɛ mi dzɔɔ ŋ'woŋ.” 8 Tɛ nuuŋ ɛ bɔɔŋ bɛ kintutu-u bɛ Jiso-o tɛ geɛŋ fɛ la nyɔŋa lɛ bɛ go bieɛ bije. 9 Kweɛŋ wulu bii li Jiso-o laa, “Ɔ nuuŋ wi wu Juu, nnuuŋ wi wu Samaaria, fi geɛŋ fiɔɔ tuu

leki dzoo li mi-i?" Kweɛɛ wulu tɛ tiiti le, kife Bejuu tɛ nyamisi beniɛɛ be Samaaria. **10** Jiso tuu li wuu le, "Bee nuuɛ le ɔ ni ɔ kii nya yi nuuɛ yi Nyɔ, mɔɔ wi wu tiiti li wɛ-ɛ le ɔ nye wu dzoo, bee nuuɛ ɔ leke wu, wu nye wɛ dzoo yi beki mfi kwi." **11** Kweɛɛ wulu se kaari bii li Jiso-o laa, "Baa, ɔ kemi ye ŋkaa wu kwɛ dzoo le kɛ, si kitoo kini seri ni, ɔ gii ɔ dzoo yini dzoo fɛɛ yi beki mfi kwi?" **12** Fi nuuɛ le ɔ ko ɔ yaa taa wusɛɛ wu Yakɔ wu tɛ chɛɛ kitoo kini gɛɛ li bee li ni, yi wu kibɛɛ tɛ wɔɛ fɛ dzoo yilu, bɔɔɛ bee wɔɛ tɛ fɛ, nyɔɛ yee wɔɛ tɛ fɛ ni?" **13** Jiso tuu li wuu le, "Wi kwi wu wɔɛ dzoo yini ndɔɔɛ mɛɛɛɛ wu wonde li mwɛ-ɛ. **14** Se nuuɛ le, mɔɔ nuuɛ noo wu wɔɛ dzoo yi ŋgii nnye yini le, ndɔɔɛ nuuɛ tɛ naa wonde li wu-u kɛ. Dzoo yi ŋgii nnye li wuu yi gii yi dza yi to ntuuɛ wu dzoo yi buti li wu-u mfi kwi, yi gii yi dende yi nye wu ntse wu kimakɛ." (aiɔn g165, aiɔnios g166) **15** Kweɛɛ wulu se tee li Jiso-o le, "Baa, nye mi ŋwaani yini dzoo ke ndɔɔɛ tɛ naa tuu le wonde li mi-i le ni mbɛɛ feni ntuuti dzoo kɛ." **16** Jiso tee li wuu le, "Gene ɔ teenɛ nyuma nɛɛ wu bɛ." **17** Kweɛɛ wulu tuu li wuu le, "Ŋkemi ye nyuɛ kɛ." Jiso se tee li wuu le, "Ɔ teɛ chɛɛɛ si ɔ tee le ɔ kemi ye nyuɛ kɛ le. **18** Ɔ kemɔ bunɛɛ betiinu, wu ɔ nuuɛ be wu deeni nuuɛ ye mɔɔ wa kɛ. Fiee fi ɔ tee fiee chɛɛɛ." **19** Kweɛɛ wulu tee li Jiso le, "Baa, mi ŋɛɛɛɛ deeni le ɛ wɛ ntomfɔɛ. **20** Bete taa besɛɛ tɛ shiɛ be leki Nyɔ li ŋkume wuni, beɛ Bejuu se kwerɛɛ fɛɛ le beniɛɛ kemi le be ni be leki li Nyɔ-ɔ nuuɛ Jerosaleɛ kɛ." **21** Jiso tuu li wuu le, "Kweɛɛ, beɛ fiee fi ntiiti fini. Mfi bɛɛɔ wu nɛ gii nɛ ni nɛ leki li Taa Nyɔ nuuɛ ye li ŋkume wuni mɔɔ nuuɛ Jerosaleɛ kɛ. **22** Beɛ beniɛɛ be Samaaria leki li Nyɔ-ɔ nɛ kii ye fiee fi nɛ leki li fi-i kɛ, bee Bejuu tɛ leki li Nyɔ-ɔ, tɛ kii wi wu tɛ leki lu, kife kinsofu keti nuuɛ li Bejuu li. **23** Se nuuɛ le, mfi bɛɛɔ, wu se bɛɛɔ kituɛ wu beniɛɛ be leki li Nyɔ-ɔ chɛɛɛ chɛɛɛ gii be ni be leki li Taa Nyɔ li fiana-a be li chɛɛɛ li. Baɛɛ ŋwaani beniɛɛ be Taa Nyɔ wɛki le be ni be leki li wuu. **24** Nyɔ nuuɛ Fiana, beniɛɛ be leki li yi-i se kemi le be ni be leki li yi-i li fiana be li chɛɛɛ li." **25** Kweɛɛ wulu se tee li Jiso le, "Ŋkiiɔ le Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache bɛɛ kɛ, ki bɛ teenyi le Krai. Mfi wu ki naa ki bɛ, ki gii ki naanye biee bichu li bee li." **26** Jiso tee li wuu le, "Mi wu n'yeti li wɛ-ɛ wuni ɛ mi ki." **27** Nɛɛ li mfi wulu, bɔɔɛ be Jiso be kintutu-u tuu karisi be bɛɛ. Bimfimu wonde be le yetɔɔ be kweɛɛ. Se nuuɛ le, wu be wumu ti mɛɛɛ ki bii kɛ li wu-u laa, wɛki la le, kɛ laa Jiso yeti bee kweɛɛ wulu kii la le? **28** Kweɛɛ wulu se she shan

ye yi dzoo fɛ, kaari gɛɛɛ fɛ kitonɛ, gɛɛɛ tee li beniɛɛ li le, **29** "Be yeɛɛ nɛ ŋɛɛ wumu wu bee tee mi fiee fichu fi ntɛ nsaa mi mɛ. Wi wuni nuuɛ bo Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache kilu ni?" **30** Beniɛɛ bo li kitonɛ kilu be bɛ fɛ Jiso-o. **31** Nuuɛ ɛ bɔɔɛ be kintutu-u be Jiso-o tɛ she be leki Jiso be tiiti li wuu le, "Labai, ji fiee." **32** Se nuuɛ le, Jiso tɛ tuu li bee le, "Ŋkemɔ biee bije bi ŋgii nji nɛ se kii ye bi kɛ." **33** Bɔɔɛ bee be kintutu-u se ta maa li yi yi bee laa, "Wumu bee she wu be bɛ biee bije wu nye wu ni?" **34** Jiso se tee li bee le, "Bije bieɛ nuuɛ le mɛ fiee fi wi wu tonɛ mi wɛki, mɔɔ le mɛɛshi nime chee chichu. **35** Mɔɔ nɛ tee baa fɛɛ le sheɔ kii nɛɛ, le mfi wu ŋ'weche be nɛɛ ni? Ntee beɛ le, tsaaki yeɛɛ lɛɛ liwe nɛ biche nɛ ŋɛɛ si biee yeɛɛ biee li wɛ le be wɛɛ. **36** Wi wu wechi kemi kinsomfu kee, banchi bijine giki li ntse wu kimakɛ, wi wu ntɔye bee wi wu ŋ'weche se gii be ni be neki li fiee fi mumkpaɛ. (aiɔnios g166) **37** Fini tiifi le ŋgangaa chini nuuɛ chɛɛɛ chi tiiti le, 'Wumu ti tɔyi, wumu se wɛɛ.' **38** Mi ntɔɔɛ beɛ le nɛ gɛɛɛ nɛ ni nɛ wechi biee bi nɛ ti mɛɛɛ ki niɛ kɛ. Beniɛɛ bamu tɛ niɛ, nɛ se le baa li buɔɔɛ bu nime chi bee." **39** Beniɛɛ be Samaaria ŋɛɛ li kitonɛ kilu tɛ gɛɛ shɛɛ li Jiso kii fiee fi kweɛɛ wulu tɛ tee li bee le Jiso bee tee fiee fichu li wuu fi tɛ saa wu fɛ. **40** Bedɛɛni, fɛ be tɛ be be ŋɛɛ Jiso, be leke le tsi bee be. Se beɛ, bee be tsi jo faa. **41** Beniɛɛ ŋɛɛ tuu be gɛɛ shɛɛ li Jiso-o kii tɛfɛ chee. **42** Beniɛɛ belu se tee li kweɛɛ wɛ-ɛ le, "Tɛ gɛɛ baa shɛɛ li wuu nuuɛ ye kii n'ɔɔɛ wa kɛ. Tɛ woo baa be bintɔɔɛ bisɛɛ, tɛ se kɛɛ le wi wuni wɛ Kinsofu ki nshe yini chɛɛɛ." **43** Jo yi faa yilu ka, Jiso dza giɛɛɛ Galilii. **44** Wu kibɛɛ tɛ nuuɛ ɛ wu saa wu tee le be ti guundi ye ntomfɔɛ wu Nyɔ li kweɛɛ wɛ-ɛ li kɛ. **45** Le gɛɛɛ fɛsi Galilii, beniɛɛ be fɛ fii wu kife be tɛ ŋɛɛ biee bi tɛ fɛ fɛ tɔɔɔ-ɔ Jerosaleɛ kife be tɛ nuuɛ tɛ fɛ tɔɔɔ chilu. **46** Jiso tɛ tuu kaari gɛɛɛ Kana wu kimbe ki Galilii fɛ tɛ fiiki dzoo yi to mbiɛɛ fɛɛ. Tɛ nuuɛ ɛ wi wu nyɔɔɛ wumu tɛ nuuɛ li kitonɛ ki Kapanu-ɔɔ, ŋwani wu nyuɛ gendi. **47** Le wi wu nyɔɔɛ wulu woo le Jiso bee dza Judiya wu be Galilii, se gɛɛɛ fɛ wu-u, soɔɛ bo li wuu le bɔɔ be wonche ŋwani, le wɛ le kwe wa. **48** Jiso se tee li wuu le, "Fuki fɛ nɛ ŋɛɛ biee bi doonchi bunɔɔɛ bu Nyɔ-ɔ, be binte wa bi biee siɛ, nɛ tɛ gɛɛ shɛɛ li mi-i kɛ." **49** Wi wu nyɔɔɛ wulu tee li wuu le, "Baa, be nɛ tɛ ni tɛ beki, ŋwanɛɛ ni kwi." **50** Jiso tuu li wuu le, "Ɔ giɛɛɛ, ŋwana gii tɛmi." Wi wulu tɛ beɛ fiee fi Jiso tee li wuu, biee dza giɛɛɛ. **51** Si tɛ beki le, bee bɔɔɛ bee be nime bike, be tee wuu le ŋwani tɛmɔɔ. **52** Se tuu bii

li bee mfi wu be bechi ntεεmε. Be se tee li wuu le, “Tuu nuuŋ mfo si jobe kika kimumparŋ le fenshaaŋ li, kigkεŋke kilu chine li wu-u.” 53 Te ŋwarŋ wulu se tuu kimi le ε nεε mfi wulu wu Jiso tuu tee li wu-u le, “Ŋwana gii temi.” Wu mɔɔ yih ye chichi gεε shεŋ li Jiso-o. 54 Fiinŋ fiee fi doonchi bunɔŋa bu Jiso-o fi kinga kife fi tε fε mfi wu tε dza Judiya bεε Galilii.

5 Lejinŋ lεlu tsɔnɔ chi Bejuu le chimu tε nuuŋ Jerosalenŋ, Jiso se yεε fe. 2 Kitoo ki dzɔɔ le kimu tε nuuŋ fe be teenyi le jε yi Hiburu le Besaida, ki tε nuuŋ li Fweeŋ wu Mbarŋ wu Nshɔɔŋ li lichinŋ. ε be tε gwarŋ biji fe bitiiinu, 3 beniiŋ be chigo-ɔŋ tε turi fe ŋgɔɔkwe-e be, binyεε, be binŋkεrε mɔɔ be ŋgwε kɔɔ be. [Be tε shiinŋ be gimi fe be tεŋgi mfi wu dzɔɔ gii naa yi dza yi ni yi sεesi. 4 Nchindaa wu Taa wumu tε shiinŋ bεε fe li mfi-i li mfi-i, lii sεesi dzɔɔ yilu. Wi wu ŋkosi wu saa wu le le mfi wu nchindaa wulu sεεse dzɔɔ yilu, ke mwe gii temi li chigoŋ chee li mɔɔ chi nuuŋ ninŋ le.] 5 Wi wumu tε nuuŋ fe ε wu goŋ biya mbaanshεε ntso nyaarŋ. 6 Le Jiso be fe ŋεŋ wu, kεε le mwe tε gimi fe lindeeri, se bii li wuu laa, “ɔ kɔŋgisi le ɔ temi ni?” 7 Wi wu tε gendi wulu se tuu le, “Baa, ŋkemi ye wi wu nuuŋ lii mi li dzɔɔ yini li mfi wu yi sεesi-i kε. Bεε fe nuuŋ mfi wu yi sεesi, ε ŋgiinŋgi le nle lu, nuuŋ ε wumu saa wu le.” 8 Jiso tee li wu-u le, “Dzatse we, dzɔɔ kiga ko, ɔ ni ɔ ŋgiinŋgi!” 9 Mfwaa mumparŋ, wi wulu se biee temi, dzɔ kiga kee giinŋgi. Boo yelu tε nuuŋ jobe chi beshiinshi. 10 Bejuu se tee li wi wu be tε wɔnche wεε le, “Beŋ yaa jobe chi beshiinshi chi nchi mεεŋ ki beŋ kε le ɔ too kiga ko kε.” 11 Tuu li bee le, “Wi wu bee wɔnche mi bee tee le ndzɔɔ kiga keŋ ni ŋgiinŋgi.” 12 Be bii li wuu laa, “ε noo wu bee tee li wε-ε le ɔ dzɔɔ kiga ko ɔ gεεŋ?” 13 Wi wu be bee be wɔnche wulu tε kii ye mɔɔ wi wu tε wɔnche wu kε, kife Jiso tε dza kituŋ gεεŋ le li kintutu ki beniiŋ le ki tε nuuŋ fe. 14 Le ni nuuŋ lejinŋ lεlu, Jiso se ŋεŋ wi wulu fe yih yi muntofi-i, tee li wuu le, “Biche ɔ ŋεŋ si ɔ temi kituŋ. Kiinŋ ɔ ni tuu ɔ fe biee bibifi kε. ɔ tuu ɔ fe le, ke fiee fi gii fi nuuŋ be wε gii fi bee fi yaa fini.” 15 Wi wulu dza gεεŋ tee li Bejuu li le ε Jiso wu bee wɔnche wu. 16 Bejuu se bechi be biindi bikaa le Jiso jinŋ, kife tε wɔnche wi wulu nuuŋ jobe chi beshiinshi. 17 Jiso tee li bee le, “Baa weŋ ti nindi mfi kwi, nse nindi nεε te le.” 18 N'yɔru wuni fe Bejuu mεeshi be waarŋ dzε chichi yi nuuŋ be wo wu, kife tε mεεŋ ki ba kε nchi wuni wu tε bonde kwaa kε. Tε teenyi te Nyo le Tee, fichini

yi yee le nuuŋ yεεŋ be Nyo. 19 Jiso dza tee li bee le, “Ntee beŋ cheεŋ cheεŋ le mi ŋwarŋ, nnuuŋ ntε fe fiee li bunga bu bwe-εŋ kε. Nti mfeti nuuŋ fiee fi ŋinŋgi Baa weŋ feti. Fiee fi Baa wu ŋwarŋ feti, ε nεε fi fi ŋwarŋ nuuŋ fe tε, 20 kife Baa wu ŋwarŋ wulu kɔŋgisi ŋwani se doonchi ŋwarŋ biee bichu bi wu wu Baa wu ŋwarŋ feti. Se gii tuu doonche biee bi yeŋi bini li wuu, ni feti nε ŋinŋgi, bimfimu ni bi wondini beŋ. 21 Si Baa wu ŋwarŋ busi beniiŋ li kwe-e nyεε ntse li bee le, ε le si ŋwarŋ nyε tε ntse mɔɔ nuuŋ li noo wu kɔŋgisi le. 22 Li ntawu fe-e nuuŋ le, Baa wu ŋwarŋ ti seki ye wumu kε. Wu nyεɔ nsawu kwikwi nuuŋ li tsarŋ yi ŋwani-i, 23 le beniiŋ bechu se ni be guundi ŋwarŋ nεε yεεŋ si be guundi Baa we. ε wi guundi ye ŋwarŋ kε, kε mwe guundi ye Baa we wu toŋ wuu kε. 24 Ntee beŋ cheεŋ cheεŋ le wi wu woo je yeŋ, wu beŋ li wi wu toŋ mi-i, ke mwe kemɔɔ ntse wu kimake. Mwe mεεŋ ye tuu kemi nsa kε. Wεε wi boɔ li tsarŋ yi kwe-e kituŋ, wu le li ntse-ε. (aiðnios g166) 25 Ntee beŋ cheεŋ cheεŋ le mfi bεεɔ, wu se bεεɔ kituŋ wu beniiŋ be tε kwiye gii be woo je yi ŋwane Nyo, ke be woo be kemε ntse. 26 Fi se fiee le, kife si ntse dzeti li Baa wu ŋwa-aŋ, ε le si wu nyεɔ bunga li ŋwa-aŋ le ntse ni dzeti te nuuŋ li ŋwarŋ wulu-u. 27 Wu nyεɔ te bunga li ŋwa-aŋ le ni sondini bensa, kife ε ŋwarŋ wulu wu nuuŋ ŋwanewi. 28 Kiinŋ bimfimu ni bi wondini beŋ li fini kε. Mfi bεεɔ wu beniiŋ bechu be nuuŋ le dzinŋ gii be woo je ye, 29 be se boche le dzinŋ yilu-u, be tε feti biee bi dzeεŋ be bo be le li ntse wu kimake, beniiŋ be tε feti biee bibifi baa be saa be, be we nsa. 30 Fiee nuuŋ ye lu fi nuuŋ mfe li bunga bwe-εŋ kε. Nseki nsa mbiki si ŋ'wuki, dze yi nsondini le nuuŋ yi tsaarŋ, kife ŋ'weki ye le ni mfeti nuuŋ fiee fi ŋkɔŋgisi kε. Mfeti nuuŋ fiee fi wi wu toŋ mi kɔŋgisi. 31 ε nlemi lejinŋ le nsa wε-εŋ, ke fiee fi ntiiti kɔchini-i kε. 32 Se nuuŋ le, wi wε lu wu lemi le nsa wε-εŋ lejinŋ, ŋkii nεε le fiee fi tiiti kii mi nuuŋ cheεŋ. 33 Ne tε toŋ beniiŋ le Joɔŋ li, gεεŋ leŋ lejinŋ le nsa kii cheεŋ. 34 Fi nuuŋ ye le ŋkɔŋgisɔɔ le wiwoŋ ni tiiti wi wu nuuŋ mi kε. Se nuuŋ le, n'yetɔɔ ni le nε se kemε kinsofu. 35 Joɔŋ tε nuuŋ si kinŋ'wofu ki be toŋ ki duti ki nyεε kinŋ'wofu, nε se kɔŋgi le nε ni nε nuuŋ li kinŋ'wofu kee li, li mfi niinŋ li, nε neki. 36 Fiee fimu fiee lu fi doonchi wi wu nnuuŋ fi yeŋi Joɔŋ. Fi nuuŋ le, nime chi Baa weŋ nyε le ninŋ mεeshi chini, ε biee bi mfeti bini, bi doonchi le ε Baa weŋ wu toŋ mi. 37 Baa weŋ wu toŋ mi ε wu kibεε wu lemi te le nsa wε-εŋ lejinŋ. Ne mεεŋ baa saa ki woo kε je ye kε, nε se

meeɲ baa saa ki ɲeɲ ke tɛ si nuuɲ ke. **38** Ne kɛmi yɛ tɛ je yɛ li shɛɲ yinɛ kɛ, kifɛ nɛ meeɲ baa ki gɛɛ kɛ shɛɲ yinɛ li wi wu wu toɲ ke. **39** Ne tɛɛti baa Kiɲwaati ki Nyɔ-ɔ kifɛ nɛ beechi le ɛ le le nɛ nuuɲ nɛ kɛmɛ fieɛ fi gii fi fɛ nɛ se kɛmɛ ntse wu kimake. Fieɛ fi nuuɲ le Kiɲwaati kini, fi tiiti fieɛ nuuɲ kii mi. (aiōnios g166) **40** Se nuuɲ le, nɛ se tuu baa nɛ fɛngi mbe le mi-i le nɛ kɛmɛ ntse. **41** Ƴweki yɛ mpiaru wu buti li wiwo-ɔɲ ke. **42** Se nuuɲ le ɲkiio beɲ. Ƴkii nɛɛ le nɛ kɛmi yɛ kiɲkɔɲgise ki Nyɔ-ɔ li shɛɲ yinɛ ke. **43** Mi mbɛɛɔ li bukoɔɲ bu Baa wɛ-ɛɲ, nɛ meeɲ ki fii mi kɛ. Bee le be nuuɲ wi wumu wu be li bukoɔɲ bwee li, kɛ wɛɛ wi wu bee nuuɲ nɛ fi. **44** Ne gii nɛ geɛɲ nɛ se beɲ li mi-i, fɛ nɛ weki baa nuuɲ mpiaru wu dzeti fɛ yɛ yinɛ, nɛ wekiyɛ mpiaru wu dzeti fɛ Nyɔ yɛ nuuɲ yɛ kwaa kɛ. **45** Kiɲɲ nɛ ni nɛ beechi le ɛ mi wu ɲgii naa ntɔche biɲge biɲɛ bibifi li Baa wɛ-ɛɲ li kɛ. Ɛ Mɔɔse wu nɛ leeki bufi li wu-u, wu tɔchɔɔ biɲge bini li Baa wɛ-ɛɲ. **46** Ɛ nɛ tɛ beɲ li Mɔɔse cheɛɲ cheɛɲ, nɛ se beɲ tɛ li mi-i, kifɛ tɛ tseɛ kii mi. **47** Se nuuɲ le si nɛ meeɲ mɔɔ ki beɲ ke li bieɛ bi tɛ tseki kɛ, nɛ gii nɛ geɛɲ nɛ se beɲ li fieɛ fi ntiiti?”

6 Leɲɲ lɛlu, Jiso dza geɛɲ lenchi Libe chi Galilii, geɛɲ luwiɲ lɔɔ. Libe chini be teenyi chi le chi Tiberia. **2** Kintutu ki beniiɲ le banche le wu jɲɲ kifɛ be tɛ ɲeɲ bieɛ bi doonchi bunɔɲa bwee bi tɛ gii feti li beniiɲ be chigɔɲ si tɛ wɔnchi be. **3** Jiso bee bɔɔɲ bee be kintutu-u dza be yɛɛ be geɛɲ be shee li ɲkumɛ-ɛ. **4** Tɛ nuuɲ li mfi wulu Tsoɔɔ chi Bejuu le chi N'yafuwee tɛ nuuɲ tseketseke. **5** Jiso dza lɔɲ lii, ɲeɲ si kintutu ki beniiɲ le bɛɛ le wuu, bii li Fili laa, “Tɛ gii tɛ geɛɲ tɛ se go bije le beniiɲ bani ji?” **6** Tɛ gii biiti le, mɔnchi Fili bu mɔnche kifɛ wu kibɛɛ tɛ kii fieɛ fi gii fɛ. **7** Fili tuu li wuu le, “Benchuki gii fɛɛ nuuɲ tɛ kɔche wu be nuuɲ be go bije bi wi mumkpaɲ mumkpaɲ nuuɲ kɛmɛ niɲ kɛ.” **8** Ƴwani wu kintutu wumu wu bukoɔɲ bwee tɛ nuuɲ le Andolo wu tɛ nuuɲ ɲwaani Simu Pita se tee li wu-u le, **9** “Ƴwarɲ wu nyuɲ wumu wɛ fɛni be tsɛɛ yɛ bibe le bitiiɲu be nsúuɲ fiɛɛtu, se nuuɲ le fini nuuɲ fi ge la be kintutu ki bani beniiɲ ɲge ni?” **10** Jiso se tee le, “Tɛ yɛɛɲ li beniiɲ belu le be shee yɛ fekwiiɲ.” Kitɔɔ gii ki nuuɲ fɛ ɲge, be tee le be shee yɛ, buniɲ kwaa tɛ nuuɲ si benchuki betiiɲu. **11** Jiso se fi tsɛɛ yɛ bibe le yɛɛ, nyɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, gache li beniiɲ be tɛ shee yɛ baa li. Tuu fɛ tɛ le be nsúuɲ yɛɛ. Wi kwikwi tɛ kɛmɛ si mwe tɛ kɔɲgisi. **12** Be tɛ ji be fuke, tee li bɔɔɲ bee be kintutu-u le, “Banche yɛɛɲ biɲke bilu kiɲɲ fieɛ

fimu ni la li yee li kɛ.” **13** Bedɛɛni, be banche biɲke bi tsɛɛ yɛ bibe le bi bitiiɲu bi tɛ she bieɛ, bi yise beɲkaa yooɲi ntso beɛ. **14** Le beniiɲ belu ɲeɲ fieɛ fi doonchi bunɔɲa bwee fi tɛ fɛ fini, be tee le, “Wi wuni gbɛɲgɔɔ nuuɲ Ntomfɔɲ wu Nyɔ cheɛɲ wu tɛ nuuɲ le gii be li nshe yini wɛ.” **15** Le Jiso ɲeɲ le beniiɲ belu weki baa le be kɔɔ wu be bunɲa be koke wu li Mfɔɲ wu bee, cheekiyi kaari miri li ɲkumɛ-ɛ nuuɲ fɛ wuu mbiɲɲ. **16** Le ni nuuɲ le fɛmfo-o, bɔɔɲ bee be kintutu-u bɔɔ be geɛɲ fɛ libe-ɛ, **17** be le le ɲgo-o be bechi be lenchi be giɲgi Kapanuɲ. Li mfi wɛɛ, lekuuɲ tɛ jɲɲ kituɲ Jiso meeɲ ki be kɛ fɛ be tɛ nuuɲ kɛ. **18** Dzɔɔ bechi yɛ dungi, kifɛ mfieɛ yɛ tɛɛmi tɛ gii yɛ keti. **19** Be tɛ kundi ɲgo be lenchi, le be geɛɲ be bo nɛɛ si bema beɛɛtu kɛ benɛɛ, be dza be ɲeɲ Jiso si dengi li dzɔɔ li liwe bɛɛ li ɲgo-o lichɲɲ. Jaɲɲ kɔɔ be. **20** Se nuuɲ le, tɛ tee li bee le, “Kiɲɲ nɛ ni nɛ chendi kɛ. Ɛ mi.” **21** Le be woo le, be kɔɔɲgi le be dzɔ wu le ɲgo-o. Le be dza, be taa be ɲeɲ ɛ ɲgo fesi kituɲ li ɲgeme yɛ dzɔɔ li fɛ be tɛ giɲgi. **22** Le butuu bo bu woo, beniiɲ be tɛ she li libe luwiɲ baa kimi le ɛ ɲgo mumkpaɲ wu tuu nuuɲ fɛ, se Jiso ti meeɲ ki le le ɲgo-o be bɔɔɲ bee be kintutu-u kɛ, bɔɔɲ bee be kintutu-u dza be geɛɲ be be mbiɲɲ. **23** Se nuuɲ le, beɲgo bamu tɛ dza kimbe ki Tiberia, be lenchi be be fɛ kintsii ki beniiɲ tɛ ji kibe le ki Taa tɛ dzɔ nyɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ kɛɛ lichɲɲ. **24** Si beniiɲ belu tɛ ɲeɲ le Jiso tɛ nuuɲ yɛ fɛ kɛ le, kɛ bɔɔɲ bee be kintutu-u, be le be bɔɔ le beɲgo belu, be lenchi be geɛɲ Kapanuɲ le be geɛɲ be gɔɔɲ Jiso. **25** Le be geɛɲ be ɲeɲ wu luwiɲ lɔɔ, be bii li wuu laa, “Labi, ɔ be feni mfi wu la?” **26** Jiso tuu li bee le, “Ntee beɲ cheɛɲ cheɛɲ le nɛ weki yɛ mi nuuɲ kii bieɛ bi doonchi bunɔɲa bweɲ bi nɛ ɲeɲ mfeti kɛ. Nɛ weki mi nuuɲ kifɛ nɛ tuu nɛ ji tsɛɛ yɛ bi bibe le bieɛ nɛ fuke. **27** Kiɲɲ nɛ ni nɛ nindi le nɛ kɛmɛ nuuɲ bijine bi nuuɲ bi bee kɛ. Nime yɛɛɲ nuuɲ le nɛ kɛmɛ bijine bi nuuɲ bi ba bi ni bi nuuɲ lu geɛɲ bo bu ntse wu kimake-ɛ. Bini nuuɲ bieɛ bi Ƴwanɛwi gii nyɛ li be-ɛɲ. Ɛ wu, wu Nyɔ yɛ Baa we geɛɔ ɲkiki we li wuu le fi doonche le wu beɲɔ wu.” (aiōnios g166) **28** Be se bii li wuu laa, “Bieɛ bi tɛ kɛmi le tɛ ni tɛ feti bi se nuuɲ le tɛ feti baa nime chi Nyɔ nuuɲ bi la?” **29** Jiso tuu li bee le, “nime chi Nyɔ cheɛ chini, nɛ gɛɛ shɛɲ li wi wu wu to-ɔɲ.” **30** Bedɛɛni be tuu be bii li wuu laa, “Fieɛ fi doonchi bunɔɲa bwo fi ɔ nuuɲ ɔ fɛ, le tɛ ɲeɲ se tɛ tuu tɛ geɛ shɛɲ li wɛ-ɛ nuuɲ la? Fieɛ fi ɔ nuuɲ ɔ fɛ nuuɲ fi la? **31** Betaa beɛɛɲ tɛ ji mana li buka, fi se nuuɲ si be tsɛɛ le, “Tɛ nyɛ be bijine bi dzeti liboo be ji.” **32** Le

be tee le, Jiso se tuu tee li bee le, “Ntee berj cheej cheej le tē nuuj ye mōose wu tē nye berj bijine bi dzeti liboo ke. E Baa wej wu nyee bijine bi cheej bi dzeti liboo. 33 Ne ni ne kii le bijine bi Nyō-ō nuuj bi shiiti liboo bi nyee ntse li beniiij be li nshe yini-i.” 34 Be se tee li wuu le, “Taa, ɔ nyee bee bijine bini mfi kwi.” 35 Jiso se tee li bee le, “E mi bijine bilu bi nyee ntse. Wi wu bee le mi mwe meej ye woo dzeej ke. Wi wu gee shēj li mi-i, ndōoj we nuuj te naa wonde ke. 36 Se nuuj le mi nteeo berj le ne nej baa mi, ne faaj ngeewu shēj li mi-i. 37 Beniiij bechu be Baa wej nye li mi-i, be gii be ni be bee le mi-i. Wi wu bee le mi nuuj ntē nkooj be mwe ke. 38 Kife mi dza liboo mi mbe laajkwiiij. Meej ki mbe ke le mfe nuuj fiee fi nkongisi ke. Mi mbe le mfe nuuj fiee fi wi wu toj mi Kōngisi 39 Se fiee fi wi wu toj mi kōngisi nuuj fini le, kiij ni nlee mōo nuuj wi mumkpanj li beniiij be wu nye li mi-i ke, se nuuj le ke naa mbuu be li kwe-e li jobe chi kimerise. 40 Ne kee le fiee fi Baa wej kōngisi nuuj fini, le wi kwikwi wu nej ŋwani, wu gee shēj li wu-u, gii keme ntse wu kimake, ŋgii nse mbuu mwe te li kwe-e li jobe chi kimerise.” (aiōnios g166) 41 Bejuu se bechi be ŋujini kii wu, kife tē tee le, e wu bijine bi dza liboo bi be laajkwiiij. 42 Be tē ŋujini be biiti laa, “Wuni nuuj nee Jiso wu ŋwane Jōse ni? Wu tē kii nee tee bee ni ni? Fi geej dēeni fi kwengji le wu dza nuuj liboo?” 43 Jiso se tuu li bee le, “Kiij ne ni ne ŋujini berj berj ke. 44 Wi nuuj te be le mi-i, fuki fe Baa wej wu toj mi chee mwe le be nsij ke. ŋgii mbuu mwe te li kwe-e li jobe chi kimerise-e. 45 Bentomfōj be Nyō-ō tē tsee le, ‘Nyō gii yi tifi be bechu.’ Bedeeni wi kwikwi wu woo fiee fi Baa wej tiifi wu kee, gii be le mi-i. 46 Ntiiti ye ni le wi we lu wu saa wu nej Baa wej ke. E nee wu we wu dza fe Nyō-ō kwaa wu saa wu nej Baa we. 47 Ntee berj cheej cheej le, wi wu berj kemōo ntse wu kimake kituj. (aiōnios g166) 48 E mi bijine bi nyee ntse li beniiij li. 49 Bechaa bene tē ji mana libuka, se nuuj le be kwiye nee. 50 Bijine bini nuuj bi dza liboo bi be le, e wi ji bi te kwi ke. 51 E mi wu nuuj bijine bi dzeti liboo bi nyee ntse li beniiij li. E wi ji bijine bini, mwe ba ni nuuj lu mfi kwikwi. Se bijine bi ŋgii nye li beniiij be li nshe-e le be keme ntse bini nuuj yi yej.” (aiōn g165) 52 Bejuu se bechi be waanini be be, be biiti laa, “Wi wuni gii geej se nye yi yee le tēbej se ji le?” 53 Jiso se kweej li bee le, “Ntee berj cheej cheej le e ne meej ki ji yi yi ŋwanewi ke, ŋ’wonu mōo ŋgōj mee nsij, ne te keme

ntse li yi yi nee ke. 54 Wi wu jii nyaj yej wu tuu wu wōj ŋgōj meej kemōo ntse wu kimake. ŋgii naa mbuu wu li kwe-e jobe chi kimerise, (aiōnios g166) 55 kife nyaj yej gbengji yi nuuj nee bijine, se ŋgōj meej gbengji me nuuj fiee fi wonē. 56 Wi wu ji nyaj yej tuu wundi ŋgōj meej tsiij li yi yej ntsiij te li yi yee li. 57 Baa wej wu toj mi kemi ntse, nse nkemi ntse kii Baa wej. Bedeeni wi wu jii nyaj yej gii keme te ntse kii mi. 58 Bijine bini nuuj bi dza liboo bi be. Bi nuuj ye si bi bechaa tē ji be tuu be kwiye biee ke. Wi wu jii bijine bini gii ba ni nuuj lu mfi kwi.” (aiōn g165) 59 Biee bini nuuj bi Jiso tē tiiti mfi wu tē tiifi beniiij li yih yi nleke li Nyō-ō Kapanuj. 60 Le beniiij be Jiso-o be kintutu nge woo ntiife wuni ni be tee le, “Wuni n’yōru tēmōo nge! E noo wu nuuj berj wuni n’yōru?” 61 Jiso kee le beniiij bee be kintutu-u ŋujini baa bebe kii n’yōru wulu, biee bii li bee laa, “Fiee fi mi n’yō fini seese shēj yine ni? 62 E fi nuuj le, ne gii ne geej mfi wu ne nej ŋwanewi wu karisi yeki fe tē saa nuuj nkosi? 63 Fiana yi Nyō nuuj fiee fi nyee ntse. Nyaj yi bwiij kemi ye fiee fi yi gii ke. Tefe chi mi n’yō li be-erj nuuj Fiana, tuu nuuj ntse. 64 Se nuuj le berj bamu baa lu be meej ki beej tefe chilu ke.” Jiso tē yeti ni kife tē kii kituj fe mbeche beniiij be meej ki gee ke shēj li wu-u ke, kii te wi wu gii kabe wu. 65 Tuu tee li bee le, “E nee fiee fi mbee nsaa mi ntee kituj li be-erj le, nuuj wi te be li mi-i fuki fe Baa wej nye dze li wu sij ke.” 66 Lejiij lelu, beniiij bee be kintutu kinōja se tuu be gooj liij, be faaj ndēnde be wu. 67 Jiso se dza bii li bōoj bee be kintutu-u be yoo fi ntso befe baa laa, “Berj te ne kōngisi le ne geej ni?” 68 Simu Pita tuu li wuu le, “Taa, te giijgi le noo li. E we wu kemi n’yōru wu nyee ntse wu kimake, (aiōnios g166) 69 te berj te tuu te kii le e we wi wu Wuuti wu dza fe Nyō we-e.” 70 Jiso tee li bee le, “E nee mi wu ntsaa berj be yoo fi ntso befe bani ni? Se nuuj le, wumu li be-erj linti we kinjundi.” 71 Jiso tē tiiti le nuuj kii Judas wu ŋwane Simu Iskaliyo. Tē nuuj li kintutu ki bōoj bee be yoo fi ntso befe baa, se te gii nuuj wu, wu tē nuuj le gii dende kabe Jiso.

7 Lejiij lelu Jiso ba tuu dengi nee nuuj kimbe ki Galilii. Tē meej ki tuu ke le geej Judiya ke, kife Bejuu tē weki le be wo wu. 2 Mfi wu Tsōnō chi Bejuu le chi be tē teenyi le Tsōnō chi Bigōonu-u tē bee tseketsēke. 3 Berjwaani Jiso se tee li wuu le, “Dzatse feni ɔ geej Judiya ke beniiij bo be kintutu-u se nej

nime chi ɔ nindi. 4 E wi nindi nime weki le beniiɲ kɛɛ wu, tɛ tuu le ni nindi nyimi bu nyime kɛ. Si ɔ feti biee bini ni, gene ɔ doonche yi ya li kweɲ li.” 5 Bɛɲwaani belu tɛ tiiti le kife be tɛ mɛɲ mɔɔ ki gɛ kɛ fibee shɛɲ li wuu kɛ. 6 Jiso se tuu li bee le, “Mfi wɛɲ mɛɲɔ saa ki kɔche kɛ. Li be-ɛɲ, mfi wunɛ wɛ ɛ wu kɔche kituɲ. 7 Beniiɲ bɛ li nshe yini nuuɲ tɛ baane bɛɲ kɛ. Se nuuɲ le, be baanini baa mi kife ntiitɔɔ li bee le bingɛ bi bee bieɛ bibifi. 8 Yɛɛ yɛɛɲ fine nɛ gɛɲ fɛ Tɔnɔ-ɔ. Nuuɲ ntɛ n'yɛɛ fɛ kɛ, kife mfi wɛɲ mɛɲɔ saa ki bɛ kɛ le kɔche kɛ.” 9 Si tɛ tee le, she fieɛ Galilii. 10 Se nuuɲ le, mfi wu bɛɲwaani tɛ yɛɛ fɛ Tɔnɔ chilu-u, se she yɛɛ tɛ fɛ. Si tɛ yeki le, tɛ mɛɲ ki yɛɛ kɛ le beniiɲ ni be ɲɲɲi wu kɛ, tɛ yɛɛ fieɛ nuuɲ le munyiikɔɔ li. 11 Tɛ nuuɲ ɛ Bejuu tɛ bechi be weki wu fɛ Tɔnɔ chilu-u be biiti laa, “Gbɛɲɲi nuuɲ fɛɲ le?” 12 Beniiɲ dza be tuu be tsuundi kii wu ɲɛ. Bamu se pieti le, “E wu wi wu dzeɲ.” Bamu kaasi yi le, “Yɛɲɲi bɛ beniiɲ bu yɛɲu.” 13 Se nuuɲ le wi tɛ nuuɲ yɛ lu wu tiiti kii wu gbanaa kɛ, kife be tɛ chendi bikoo bi Bejuu lɛ. 14 Le jo yi tɔnɔ tuu yi gate kintikinti, Jiso se gɛɲ le li yih yi muntofi-i bechi tiifi beniiɲ. 15 Le bikoo bi Bejuu lɛ tuu bi woo be kɛmɛ chɛnɛ, be tamaa laa, “Wi wuni gɛɲ wu kii bieɛ ni, nlaanche wuu saa wu laanche Kɲwaati ki Nyɔ-ɔ nsɲ.” 16 Jiso se tuu dza tee le, “Ntiife wu ntiifi wuni nuuɲ yɛ wɛɲ kɛ. E wu wi wu toɲ mi. 17 E wi weki le ni feti nuuɲ fieɛ fi Nyɔ kɔɲɲisi, mwɛ gii kɛɛ laa ntiife wuni dzeti nuuɲ fɛ Nyɔ-ɔ, mɔɔ ntiifi li bɲɲa bwɛɲ le. 18 Wi wu yeti li bɲɲa bwɛɛ li ti weki bukoɲ bu nɔɲa nuuɲ li yi yɛɛ li. Se nuuɲ le, wi wu weki bukoɲ bu nɔɲa nuuɲ bu wi wu toɲ wu ti nuuɲ wi wu cheɲɲ, binseɛ se tɛ nuuɲ li yi yɛɛ li kɛ. 19 Mɔɔse tɛ mɛɲ ki nyɛ kɛ benchi li be-ɛɲ ni? Se nuuɲ le, wi wumu nuuɲ yɛ li be-ɛɲ linti wu kichi benchi belu kɛ! Nɛ weki le nɛ wo mi kii la?” 20 Beniiɲ belu se tuu li wuu le, “O kɛmɔɔ benchindaa bɛ Kɲkundi-i li wɛ-ɛ bwɲɲ. Wi wu weki le wo wɛ nuuɲ noo?” 21 Jiso se tee li bee le, “Ntɛ mfe nime chimumpɲɲ, nɛ tɛwa li chi-i. 22 Mɔɔse tɛ nyɛ nchi le nɛ ni nɛ seɛti dzoo. E nchi wuni tɛ butiye mɔɔ li Mɔɔse-ɛ kɛ. Tɛ bo nuuɲ li bechaa bɛnɛ. Nɛ se bieɛ nɛ seɛti bɔɲ dzoo mɔɔ nuuɲ jobɛ chi beshiinshi. 23 E bɛ ti seɛti wi dzoo jobɛ chi beshiinshi kii bɛ ni biifi nchi wu Mɔɔse, nɛ se lochi bɛ mi le ntuu mfe wi wu tɛmi jobɛ chi beshiinshi ni? 24 Kiɲɲ nɛ ni nɛ seki nsa nɛ sondini ntawu le lenti le nɛ ɲɲɲ nsɲ kɛ. Nɛ seki le dze yi tsaɲɲ li.” 25 Beniiɲ bɛ Jerosalɛɲ bamu se tuu be dza be biiti laa, “Wuni nuuɲ nɛɛ wi wu bɛ weki le be

wo wɛ ni? 26 Biche yɛɛɲ nɛ ɲɲɲ wuuɲ wu fɛni, yetɔɔ gbanaa, wi ntusu fieɛ li wuu nsɲɲ. Fi nuuɲ le bikoo bi kweɲ le bee bi kɛɛ le wi wuni nuuɲ nɛɛ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache ni? 27 Se nuuɲ le, tɛ kii baa fɛ wi wuni dza fɛ. Mfi wu Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache gii ki bɛ nuuɲ wi tɛ naa kɛɛ fɛ ki dza fɛ kɛ.” 28 Se nuuɲ le Jiso tuu tifi beniiɲ li yih yi muntofi-i, dzɛɲɲi lewe ɲɛ le, “Nɛ kii baa mi, nɛ kii tɛ fɛ mi dza fɛ? Se nuuɲ le, mɛɲɔ ki mbɛ kɛ fɛni li bɲɲa bwe-ɛɲ kɛ. Wi wu toɲ mi nuuɲ wi wu cheɲɲ, nɛ se kii yɛ wu kɛ. 29 ɲkiɔ wu kife ntɛ ndza fɛ wu-u, ɛ wu wu se tɛ toɲ mi.” 30 Si tɛ yɔ le, beniiɲ bamu se tuu be weki le be kɔɔ wu. Se nuuɲ le, wi tɛ mɛɲ ki ko-ɔɲ li wuu kɛ, kife mfi wɛ tɛ mɛɲ ki kɔche kɛ. 31 Se nuuɲ le, beniiɲ bɛ ɲɛ se gɛɛ shɛɲ li wuu be tuu be biiti laa, “Mfi wu Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache naa bɛɛ lɔɔ, ki gii naa ki fɛ bieɛ bi doonchi bunɔɲa bu Nyɔ-ɔ yeki bi wi wuni fɛ kituɲ bini ni?” 32 Le Bɛfarasii tuu be woo si kintutu ki beniiɲ le tsuundi kii Jiso, bɛtɛ muntofi bɛ nɔɲa bɛ nɔɲa toɲ beniiɲ bɛ nchi-i le be gɛɲ be kɔɔ wu. 33 Le be gɛɲ, Jiso se tee le, “ɲgii nuuɲ tɛɛbɛɲ nɛɛ li mfi niɲ li, se ntuu ɲkaari nto liɲɲ fɛ wi wu tɛ toɲ mi-i. 34 Nɛ gii nɛ she nɛ gɔɔɲ mi ni, nɛ tɛ ɲɲɲ mi kɛ. Fɛ ɲɲɲɲɲi nuuɲ nɛ tɛ naa bɛ fɛ kɛ.” 35 Bejuu yɔ li yih yi bee laa, “Wi wuni weki le gɛɲ nuuɲ fɛɲ fɛ tɛɛbɛɲ gii tɛ naa tɛ gɔɔɲ wu, tɛ tɛ ɲɲɲ wu kɛ? Weki le gɛɲ li bitɔɲ bi beniiɲ bɛɛɲ tɛ saange be gɛɲ be tsiɲ le gɛɲ ni tiifi beniiɲ bɛ bitɔɲ bilu ni? 36 Fieɛ fi tiiti le, ‘Nɛ gii naa nɛ gɔɔɲ mi nɛ tɛ ɲɲɲ mi kɛ, mɔɔ fɛ ɲɲɲɲɲi nuuɲ nɛ tɛ naa le nɛ bɛ fɛ kɛ,’ tiiti le fi nuuɲ le la?” 37 Tɛ nuuɲ jobɛ chi Tɔnɔ chi kimerise-ɛ chi tɛ nuuɲ jobɛ chi Tɔnɔ-ɔ chilu chi nɔɲa, Jiso dza lɛɲ wɛ dzɲɲ lewe ɲɛ le, “E ndɔɔɲ wonde li wi-i, mwɛ bɛ fɛ mi-i wɔɲ fieɛ. 38 Wi wu gɛɛ shɛɲ li mi-i mwɛ gii ni nuuɲ nɛ si Kɲwaati ki Nyɔ-ɔ ki tiiti le, ‘Dzɔɔ yi nyɛɛ ntse gii naa yi ni yi buti li shɛɲ yɛɛ li yi beki ni kukukuku.’” 39 Fini nuuɲ fieɛ fi Jiso tɛ tiiti nuuɲ kii Fiana yi beniiɲ bɛ tɛ gɛɛ shɛɲ li wuu gii naa bɛ kɛmɛ. Tɛ nuuɲ li mfi wuni bɛ mɛɲ saa ki nyɛɛ Fiana yilu li bee kɛ, kife Jiso tɛ nuuɲ bɛ mɛɲ saa ki yɛeki kɛ wu le le li bunɔɲa bwɛɛ li kɛ. 40 Beniiɲ woo fieɛ fi Jiso tɛ tee fini, bamu tee le, “Wi wuni gbɛɲɲɔ nuuɲ Ntomfɔɲ wu Nyɔ-ɔ wɛ.” 41 Bamu tee le, “Wuni nuuɲ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache.” Se nuuɲ le, bamu bii fibee laa, “Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache tɛ kɛmi le ki bo nuuɲ Galilii ni? 42 Mɔɔ Kɲwaati ki Nyɔ-ɔ tee nɛɛ le Kinsofu kilu gii naa ki bo tɛ nuuɲ le kini ki Mfɔɲ Daafi-i, li kitɔɲ ki Betelɛɲɲ, ki nuuɲ kitɔɲ ki Daafi-i ni?” 43 Si beniiɲ tɛ

tee le, buga se biee bu be le bee lenti kii Jiso. **44** Beniij bamu se tuu be weki le be koo wu, bedeeni, wi se ti mænj ki koj li wuu ke. **45** Beniij be nchi-i baa dza be kaari be to lijn fe bete muntofi be nɔɔa be nɔɔa mɔɔ Befarasii baa, be se bii li beniij be nchi-i belu laa, “Ne mænj ki be ke be wu ke kii la?” **46** Beniij be nchi-i belu se tuu li bee le, “Wi mænj saa ke le ni yeti si wi wuni ke.” **47** Befarasii bii li bee laa, “Wu gænj te wu yej mɔɔ be bej te ni? **48** Ne njɛ bikoo bi kweej le, ke Befarasii be gæ shɛj li wu ni? **49** E kintutu kini kwaa ki kii ye nchi wu Nyɔ-ɔ ke. Bubiee bwæ fe be fa.” **50** Nikodemu wu tɛ nuuj wi wu kintutu ki Befarasii, wu tɛ gæj jobe chimu njɛ Jiso wɛ tɛ nuuj fe. Bii li bee laa, **51** “Nchi wusɛj bejɔ le be sonde nsa wu wi fuki fe be saa be yikɛ be woo fiee fi wu kweej nsij ni?” **52** Be se bii li wuu laa, “ɔ dza tɛ Galilii ni? Bichɛ le Kijwaati ki Nyɔ-ɔ bujɔɔ ɔ gii ɔ njɛ le, nuuj ntomfɔɔ wu Nyɔ-ɔ wumu tɛ naa bo Galilii ke.” **53** Be dza mumkpaɔ mumkpaɔ be giingɔ li belɔ be bee.

8 Jiso dza yeɛ fiee nuuj li ɔkumɛ wu Biti bi Oli-if. **2** Butuu bo bu woo, se tuu kaari gæj fe yih yi muntofi-i. Beniij bechu banche li wuu lichij, se shee fekwiij tiifi be. **3** Beniij be tiifi benchi mɔɔ Befarasii dza be be kweej wumu e be tɛ koo wu gimi be nyumɛ wumu. Si be tɛ be be wu le, be leeki wu limfwe, **4** be tee li Jiso-o le, “Wi wu ntiife, kweej wuni wɛ e be koo wu gimi be nyumɛ wumu. **5** Le benchi-i, Mɔɔse tɛ tee le wuni kweej be gii be tome wu be ta butome kwi. ɔ tee fio le la?” **6** Be tɛ feti le be teeki Jiso bu teekɛ le fiimfe be je be se kemɛ fiee fi be gii be koo wu li fi-i. Se nuuj le, Jiso tɛ guumɛ tseki fiee fekwiij be kwaɔ. **7** Be ba nɛɛ be lemi fe be fiengisi wu. Se dza lej we tee li bee le, “E wi nuuj lu li be-ɛj linti wu kemi ye bubiee ke, saa nuuj wi wu njɔsi wu gii toj kweej wuni be tɛtɛ.” **8** Si Jiso tɛ tee le, tuu kaari guumɛ tseki fiee fekwiij be kwaɔ. **9** Le be woo fiee fi Jiso tee, be bechi be saɔɔgini mumkpaɔ mumkpaɔ mbæeche li bekaɔɔ li. Be saɔɔge, se she nɛɛ kweej we kwaa lemi fe bee Jiso. **10** Jiso kaari lej we, bii li kweej wɛ laa, “Kweej, be feɔ? Wi mænj ki nuuj ke lu wu tee le ɔ kemi nɛɛ le ɔ kwi ke ni?” **11** Se tuu le, “Wi mænj ki nuuj ke lu ke, Taa.” Jiso bieɛ tee le, “Nuuj nte nteɛ tɛ le ɔ kemi le ɔ kwi ke. ɔ giingɔ, bedeeni kiɔɔ ni tuu ɔ fe bibifi ke.” **12** Jiso tuu kweej li beniij belu-u le, “E mi kin'wofu ki li nshe yini-i. Mɔɔ nuuj noo wu biki mi le, nuuj tɛ naa le ni denɔi li kijibe-e ke. Gii ni kemi kin'wofu ki nyɛ

ntse li beniij li.” **13** Befarasii se tee li wuu le, “ɔ lemɔɔ le nsa lejij kii kikoo ko. Fiee fi ɔ tiiti kachini ye ke.” **14** Jiso tuu li bee le, “Mɔɔ nuuj le nlemɔɔ lejij le nsa-a fe kikoo ke-ɛj, ke fiee fi ntiiti kachini fiee, kife njɔi fe mi ndza fe, njɔi tɛ fe ngiingɔ fe. Se nuuj le nɛ kii ye fe mi ndza mɔɔ fe ngiingɔ fe ke. **15** Ne seki baa beniij si beniij be bo. Nti nseki ye fieɔ wi ke. **16** Se nuuj le, e nuuj le nsekoo wi, ke nsekoo le dze yi tsaɔɔ li, kife nseki ye mi mbiij ke. Nsekoo tɛɛ Baa wɛj wu toj mi. **17** Le kinwaati kine ki benchi-i, be tseɛ baa le, e beniij lemi le nsa jij befe, ke cheej. **18** Nlemi le nsa jij kii kikoo keɔ, Baa wɛj wu toj mi lemi tɛ le nsa wɛ-ɛj lejij.” **19** Be se bii li wuu laa, “Baa wa nuuj feɔ?” Jiso tuu le, “Ne kii ye mi, ke Baa wɛj ke. Bee le nɛ ni nɛ kii mi, bee nɛ kii tɛ Baa wɛj.” **20** Jiso tɛ tiiti bieɛ bini e tɛ tiifi beniij li yih yi muntofi-i lichij fe kintsii ki be tɛ shiij be nyɛɛ kwa fe li yih yi muntofi-i. Se nuuj le, wi ti mænj wu ki koo ke, kife mfi we ti mænj ki kache ke. **21** Jiso tuu tee li bee le, “ɔgiingɔ, nɛ gii nɛ she nɛ goɔɔ mi nɛ kwiye li bibifi bine-e. Fe ngiingɔ fe, nuuj nɛ tɛ be fe ke.” **22** Bejuu se bii laa, “Gii wo yi yee ni, se tiiti le fe giingɔ nuuj tæbeɔ tɛ tɛ be fe ke?” **23** Jiso tee li bee le, “Ne dza laɔɔkwiij, mi dza fieɔ liboo. Ne nuuj beniij be li kweej wuni-i. Nnuuj ye wi wu li kweej wuni-i ke. **24** Mi nteɛ bej le nɛ gii nɛ kwiye li bibifi bine-e linti. Ne keɛ le nɛ gii nɛ kwiye li bibifi bine-e fe nɛ mænj ki bej ke le e mi wulu ke.” **25** Be se bii li wuu laa, “E wɛ noo?” Jiso tuu le, “Nnuuj wi wu ntuu tiiti kii wu li be-ɛj fe mbæeche wɛ. **26** ɔkemɔɔ bieɛ nge bi nuuj nteɛ kii bej mɔɔ bieɛ nge bi nuuj nsaa bej lu. Se nuuj le, nnuuj nte mfe le ke, wi wu toj mi, nuuj wi wu cheej. Fiee fi ntiiti li nshe yini-i nuuj fi mi nj'woo li wuu.” **27** Si tɛ tee le, be ti mænj ki keɛ ke le tiiti li bee nuuj kii Baa wɛ ke. **28** Nɛɛ le, Jiso se tee li bee le, “Mfi wu nɛ shije ɔwanɛwi liwe, nɛ se keɛ le e mi wulu, mɔɔ le mfeti ye fiee fimu li buɔga bwe-ɛj ke, le ntiiti ni nuuj si Baa wɛj tifi mi. **29** Wi wu toj mi wɛ be mi. Mænj ki chine ke mi le ni nuuj mi mbiij ke, kife nti mfeti bieɛ mfi kwi nuuj bi dzeɔ fe wu-u.” **30** Si Jiso tɛ tee bieɛ bini ni, beniij nge gæ shɛj li wu-u. **31** Jiso se tee nuuj li Bejuu be tɛ gæ shɛj li wu-u le, “E nɛ ba nɛ lemi li je ye-ɛj, nɛ ni nɛ nuuj beniij bej be cheej be kintutu-u, **32** nɛ gii nɛ keɛ cheej, cheej wulu wu se fe nɛ bo li bumfa-a.” **33** Be tuu li wuu le, “Tɛ nuuj kini ki Abraha-ɔɔ, tɛ ti mænj baa mɔɔ saa ki nuuj ke bemfa li tsɔɔ yi wumu-u ke. Fi geɔɔ fi ɔ tuu tiiti le tɛ gii tɛ bo li bumfa-a?”

34 Jiso tuu li bee le, “Ntiitɔɔ beŋ cheeŋ cheeŋ le wi kwikwi wu feti bibifi nuuŋ mfwa wu bibifi. 35 Mfwa nuuŋ tɛ ba le ni nuuŋ ɣwane yih yi nuuŋ lu mfi kwi ke. E ɣwane yih kwaa wu ti beɛ ba ɣwane yih mfi kwi. (aiɔn g165) 36 Bedɛeni, e ɣwan ɓuu beŋ li bumfa-a, ke ne gbɛɛŋ baa ne bo li ɓuu cheeŋ. 37 ɣkiiɔ nɛe le ne nuuŋ kini ki Abraha-aŋ, se nuuŋ le, ne weki baa nɛe le ne wo mi kife je yeŋ kɛmi ye kintsii li yi yinɛ-e ke. 38 Ntiitɔɔ nuuŋ fiee fi ɣiŋgi li Baa wɛ-ɛŋ, ne se feti finɛ tɛ nuuŋ fiee fi ne woo li chaa wunɛ-ɛ.” 39 Be se tuu li wuu le, “Baa wusɛŋ nuuŋ Abrahaj.” Jiso tee li bee le, “E ne tɛ nuuŋ ɔɔŋ be Abraha-aŋ, ke bee nuuŋ ne feti fiee fi Abrahaj tɛ feti. 40 Nnuuŋ wi wu teeɔ beŋ cheeŋ wu mi ɣ'woo li Nyɔ-ɔ. Se nuuŋ le, ne se weki baa le ne wo mi dɛeni, fini nuuŋ ye fiee fi Abrahaj tɛ feti ke. 41 Ne feti baa nuuŋ fiee fi baa wunɛ feti.” Be tee li wuu le, “Tɛ nuuŋ ye ɔɔŋ be be bie kwiŋ ke. Tɛ kɛmi Baa wusɛŋ mumkpaŋ, wu nuuŋ Nyɔ.” 42 Jiso tee li bee le, “E Nyɔ bee yi nuuŋ baa wunɛ, bee ne kɔŋgisi mi, kife mi ndza nuuŋ fe Nyɔ-ɔ mi nse mbe. Mɛɛŋɔ ki mbe ke feni li ɓunɓa bwe-ɛŋ ke. E yi yi toŋ mi. 43 Fi geɛŋ fi ne mɛɛŋ ki woo ke fiee fi ntiiti ke? Fi fieɛ nɛe kife ne kɔŋgisi ye le ne woo je yeŋ ke ni? 44 Ne nuuŋ ɔɔŋ be chaa wunɛ wu Kiŋkundi-i, fiee fi ne kɔŋgisi nuuŋ le ne fe fiee fi chaa wunɛ weki. Tɛ nuuŋ wi wu woyi beniŋ fe mbɛɛche. Kɛmi ye fiee fi fere be cheeŋ ke, kife cheeŋ nuuŋ ye li wuu ke dududu. Mfi wu yeŋgi binɛɛ tiiti nɛe si kiŋge kee ti nuuŋ, kife ti nuuŋ wi wu binɛɛ tuu nuuŋ tɛ binɛɛ. 45 Se nuuŋ le, ntiitɔɔ fieŋ nuuŋ cheeŋ, fieɛ fiee fi ne mɛɛŋ baa ki beŋ ke mi ke. 46 E noo li be-ɛŋ linti wu nuuŋ doonche bibifi bi mi mfe? Si fiee fi ntiiti li be-ɛŋ nuuŋ cheeŋ, fi ge la fi ne mɛɛŋ ki beŋ ke mi ke? 47 Wi wu nuuŋ wi wu Nyɔ ti wuki je yi Nyɔ. Fiee fi ne ti wuki ye je yi Nyɔ nuuŋ kife ne nuuŋ ye beniŋ be Nyɔ-ɔ ke.” 48 Bejuu se tee li Jiso le, “Tɛ bee tɛ mɛɛŋ ki tee ke cheeŋ le ɔ nuuŋ wi wu Samaaria ɔɔŋ be Kiŋkundi-i se nuuŋ li wɛ-ɛ ni?” 49 Jiso tuu li bee le, “Nchindaa wu Kiŋkundi nuuŋ ye li mi-i ke. ɣguundi fieŋ nuuŋ Baa wɛŋ, bedɛeni ne se guundi ye mi ke. 50 Fi nuuŋ ye le ɣ'wekɔɔ bukoɔŋ bu ɔŋa li yi yeŋ. Wi wɛ lu mumkpaŋ wu weki bu, e wu wu sondini bensa. 51 Ntiitɔɔ beŋ cheeŋ cheeŋ le e wi wuki je yeŋ, tɛ naa woo kintsii ki kwe-e ke.” (aiɔn g165) 52 Bejuu tee li wuu le, “Tɛ keɛ baa dɛeni le ɔɔŋ be Kiŋkundi-i baa li wɛ-ɛ. Abrahaj tɛ kwi, bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ kwiye tɛ, ɔ se kweŋgi le wi wu wuki je ya, tɛ naa woo kintsii ki kwe-e ke. (aiɔn g165) 53 ɔ yeki taa wusɛŋ wu Abrahaj

wu tɛ kwi, ɔ yeki bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ be tɛ kwiye tɛ ni? ɔ gbɛŋgi ɔ beechi le ɔ nuuŋ la?” 54 Jiso tuu le, “E ntsakisi yi yeŋ, ke fi fieɛ nuuŋ yee. E Baa wɛŋ wu tsakisi mi, se nuuŋ wu wu ne kweŋgi le e wu Nyɔ-ɔ yinɛ. 55 Se nuuŋ le, ne kii ye yi ke. E nɛe mi kwaa wu ɣkii yi. E mi ndza mi ntee le ɣkii ye yi ke, ke mi we nuuŋ wi wu binɛɛ si beŋ. Se nuuŋ le, si fi nuuŋ ni, ɣkii yi, ɣ'wuki je ye. 56 Baa wunɛ wu Abrahaj tɛ neki le gii ɣɛŋ jo yeŋ. Tɛ ɣɛŋ, se nɛɛɛ.” 57 Bejuu se dzake be bechi be tiiti le, “ɔ mɛɛŋɔ ki bo ke biya mbaanshiŋ ke, ɔ se tiiti le ɔ tɛ ɣɛŋ Abrahaj ni?” 58 Jiso tuu li bee le, “Ntee beŋ cheeŋ cheeŋ le, fe Abrahaj tɛ nuuŋ, nnuuŋ.” 59 Le be woo le, be se kwache ta le be tome Jiso lu. Jiso wɛŋ bo li yih yi muntofi-i.

9 Le Jiso tuu dza ni deŋgi, ɣɛŋ nyuŋ wumu e be tɛ bie wu nuuŋ kinyɛɛ. 2 ɔɔŋ bee be kintutu-u bii li wuu laa, “Labai, e noo wu tɛ fe bubieɛ wi wuni se nuuŋ kinyɛɛ? E wu wu tɛ fe, mɔɔ tee bee ni le?” 3 Jiso se tuu li bee le, “Fi nuuŋ ye le wi wuni tɛ fe bubieɛ ke ni bee tee ke. Be tɛ bie wu le le nime chi Nyɔ-ɔ doonche yi yi chi li wuu ɓwiŋ. 4 Tɛɛbeŋ kɛmi le tɛ niŋ nime chi wi wu toŋ mi mɛɛŋ fenshaaŋ. Kijibe beɛ keɛ nuuŋ mfi wu wi nuuŋ tɛ niŋ fiee ke. 5 ɣɣenu mbochu mɔɔ nuuŋ li mfi wu la le si nuuŋ si li nshe yini-i, e mi kiŋ'wofu ki li nshe yini-i.” 6 Si Jiso tɛ yo n'yɔru wuni ni, kwiye budii fekwiiŋ, to be nshe kuse wi wulu li lli, 7 se tee li wuu le, “Gene ɔ sootse le Kindundu ki Siloŋ.” (Bukoŋ bu Siloŋ nuuŋ le, “Be toŋ.”) Se geɛŋ tsootse, kaarisi beɛ ɣiŋgi bieɛ kituŋ. 8 Beniŋ be tɛ tsiŋ li wuu lichii mɔɔ beniŋ be tɛ shiiŋ be ɣiŋgi wu si wi wu munleɛkɔɔ be tɛ tamaa laa, “Wuni nuuŋ nɛe wi wu tuu shiiŋ shiiti leki bieɛ we nɛe ni?” 9 Bamu tɛ tiiti le, “E wu.” Bamu le, “Aay, bosinɔɔ bu bosine.” Wi wulu kibɛɛ se tee le, “E mi wulu.” 10 Se nuuŋ le, be se bii li wu laa, “Lii ya se geɛŋ yi gwiye?” 11 Tuu le, “Wi wu be teenyi le Jiso bee wu to nshe wu kuse mi li lli li, wu tee li mi-i le, ɣgeɛŋ ntsootse le dzɔɔ yi Silo-ɔŋ. Mi nse ɣgeɛŋ mi ntsootse, lli yeŋ se gwiye.” 12 Be bii li wuu laa, “Nuuŋ feŋ?” Se tuu le, “ɣkii ye ke.” 13 Be tɛ dza be dzɔ wi wu tɛ shiiŋ nuuŋ kinyɛɛ wɛ, be geɛŋ be wu fe Befarasii. 14 Jiso tɛ to nshe tuu gwiye lli yi wi we nuuŋ jobe chi beshiinshi. 15 Befarasii baa tuu be bii li wi wulu-u si fi bee fi ka lli yee se gwiye. Se tee li bee le, “Bee kuse lli yeŋ be nshe, mi ɣgeɛŋ mi ntsootse mi nse mbechi ɣiŋgi bieɛ.” 16 Befarasii bamu tee le, “Wi wuni mɛɛŋɔ ki dza ke fe Nyɔ-ɔ ke, kife nindɔɔ jobe chi beshiinshi.” Bamu tee fibee le, “E nuuŋ le wi

feti biece bibifi, geerj se ni feti hwaani biece bi doonchi bunorja bu Nyoo-bini?" Buga se be le bee lenti. **17** Be tuu be kaari be bii li wi we laa, "O tee fio le la kii wi wulu si bee gwiye lii ya le?" Tuu le, "Wi wulu nuur ntomforj wu Nyoo." **18** Bejuu ti meerj ki berj ke le wi wulu te shiirj nuurj kinyee be se gwiye lii yee ke, be dende be teerj ni bee tee, be be. **19** Be se bii li bee laa, "Wuni nuurj nee hwanee ne wu ne kwengji le ne te bie wu bo kinyee we ni? Fi geerj se tuu njingji biee deeni?" **20** Ni bee tee tuu le, "Te kii baa bujorj le wuni nuurj hwanee serj wu te te bie nuurj kinyee we. **21** Se nuurj le, si fi dende se njingji biee deeni, te kii ye ke. Te kii ye te wi wu gwiye lii yee ke. Bii yeeerj nuurj li wuu. We wi wu kaarj, nuurj tee be kimfime kee." **22** Ni bee tee te tee le kife be te chendi Bejuu, fi se nuurj le Bejuu te koo be gee le e wi morj wu tee be kimfime kee le Jiso nuurj Kinsofu ki Nyoo te kaache, be koorj be mwe li yih yibe yi leke li Nyoo-o. **23** Fiee fiee fi ni bee tee te tiiti le, e wu wi wu kaarj, le be bii nuurj li wuu. **24** Li kinga kife-e, be tuu be teerj wi wu te saa nuurj kinyee we, be tee li wuu le, "Tee cheerj wa, n'yoonche geerj li Nyoo-o, te kii baa fiserj le wi wuni nuurj wi wu feti bibifi." **25** Tuu le, "Deerj feti bibifi lee, hkii ye ke. Fiee fi hkii fimumkparj nuurj le ntuu nshirj nnuurj kinyee, deeni njingjoo biee." **26** Be se tuu be bii li wuu laa, "E la fi bee fe be we? Be fe nirj wu se gwiye lii ya?" **27** Tuu li bee le, "Mbee nsaa mi ntee li be-erj, ne meerj ki koorjgi ke le ne woo ke. Ne tuu weki le ne woo nuurj la? Ne weki le ne nuurj te benirj bee be kintutu-u ni?" **28** Be gaashe wu bugaashe be tiiti le, "E we wi we wu kintutu. Te nuurj fiserj benirj be kintutu ki Moos-e. **29** Te kii Moos-e nuurj wi wu Nyoo te shiirj yi tiiti biee be wu. Se nuurj le, wi wuni, te kii ye fe wu bo fe ke." **30** Wi wulu tuu le, "Hebee, fiirj fiee fi teemi! Ne kwengji le ne kii ye fe wi wuni bo fe ke ni? Se nuurj le wu gwiyo lii yeeerj. **31** Ne ni kii le Nyoo ti wuki ye nleke wu wi wu feti bibifi ke. Se nuurj le, e wi guundi li Nyoo-o feti biece bi yi korgisi, ke Nyoo gii ni yi wuki nleke li Nyoo-o we. **32** Si nshe yini te bechi be meerj baa saa ki woo ke le wi gwiyo lii yi wi wu be te bie mwe nuurj kinyee ke. (aion g165) **33** Bee le wi wuni ni meerj ki bo fe Nyoo-o ke, wu kemi ye bunga bu fere fiee ke." **34** Be tuu li wuu le, we wu be te bie li bibifi linti dududu, o se wekoo le o tifi bee ni? Si be te tee le, be koorj wu le bee lenti. **35** Jiso woo le be koorj baa be wi wulu le bee lenti, gwene goorj herj wu, bii li wuu laa, "O geoo shirj li hwanewi-ni?" **36** Se tuu le, "Wi wulu nuurj noo baa werj? Tee

nee mi, nse geoo shirj yeeerj li wuu." **37** Jiso tee li wuu le, "O njingjoo wu kiturj. E wu wao yeti nee wu deeni." **38** Wi wulu se biee tee le, "Taa, mi hgeoo." Le tee le, se torj nurj wu limfwe borj wu. **39** Jiso se tee le, "Mi mbeoo li nshe yini le be saa benirj, le benirj be njingji ye biee ke, herj biee, benirj be njingji biee, to binyee." **40** Le Jiso kweerj le, Befarasii be te nuurj li wuu lichirj woo, be se bii li wuu laa, "Te nuurj te binyee ni?" **41** Jiso tee li bee le, "Bee nuurj le ne nyee, bee nuurj tsarj yine yi nuurj waarj li bibifi. Se nuurj le si ne kwengji deeni le ne njingji baa biee, bibifi bine gii bi ba be berj."

10 "Ntee berj cheerj cheerj le, e wi lii le mbarj wu nshoorj li, wu nle le fweerj wu mbarj nsirj, wu tuu wu beerj nuurj li mbarj wu se le, ke mwe we wih, tuu nuurj wi wu lochi biee le bunga-a. **2** Se nuurj le wi wu nuurj le kiichi nshoorj ti bee lii fiee nuurj le fweerj wu mba-arj. **3** Wee wi nuurj e wi wu kiichi fweerj wu mbarj wulu bee gwiyi mbarj wulu li wuu, se le teerj nshoorj yi nuurj yee li bukoorj li, yi woo je ye, se dzo yi bo be yi. **4** Mfi wuu buu nshoorj yee chichi lekuurj, se giingji limfwe teenyi nshoorj yilu yi biki wu, kife yi kii je ye. **5** Bee e nuurj wi wu gwe, yi te biee wu ke. Yi kiifi wu, kife yi kii ye je yi wi wulu ke." **6** Le Jiso wa ngangaa chini li bee ni, be te meerj ki kee ke fiee fi tiiti li bee le ngangaa chilu ke. **7** Se nuurj le, Jiso se te tuu tee li bee le, "Ntee berj cheerj cheerj le, e mi wu nuurj fweerj wu mbarj wu nshoorj keti le. **8** Benirj bechu be te saa be be mi limfwe nuurj beyi mao benirj be lochi biee le bunga-a. Se nuurj le, nshoorj te meerj ki yike fiee fi be te tiiti ke. **9** E mi fweerj wu mbarj. E wi ka li mi-i, mwe se le, ke gii keme kinsofu. Mwe gii ni nuurj si nshoorj yi ti buti yi geerj yi ji biee, yi kaari yi to lejirj yi le le mba-arj. **10** Wih ti bee nuurj le yi, le wo, mao le biifi biee. Mi mbeoo fierj le benirj keme nuurj ntse, ntse wu gbbeerj wu yise hge. **11** E mi kingiiche ki nshoorj le ki dzeerj. Kingiiche ki nshoorj le ki dzeerj ti nyee ntse wu ki le ki kwi kii nshoorj yi ki. **12** Wi wu be dzo si wi wu nime, wu nuurj ye kingiiche ki nshoorj le ke, wu nshoorj nuurj ye yee ke, bee e wu herj mborjku bee, tuu chine li nshoorj yilu kifi, mborjku she koo nshoorj yimi, yimi se saange. **13** Ti kiifi kife be dzo baa wu bu dzotsu si wi wu nime, meerj ki kwi ke fiee fe nshoorj yilu-u ke. **14** E mi kingiiche ki nshoorj le ki dzeerj. Se nuurj le, hkii nshoorj yi nuurj yerj, nshoorj yerj se kii te mi, **15** Nee si Taa kii mi, nse hkii te Taa, mi nyee ntse werj le hkwi kii nshoorj yerj. **16** Hkemeoo nshoorj

yimi yi nuuŋ ye li kintutu kini-i ke. Nse ŋkemɔɔ le mbe be yi te, yi ni yi wuki je yeŋ, kintutu ki nshɔɔŋ le to kimumkpaŋ se kiŋkiiche ki nshɔɔŋ le ni ki nuuŋ kimumkpaŋ. 17 Mi nyeɔ ntse weŋ le ŋkwi, le nuuŋ nɛɛ ŋkaari mfi ntse weŋ lejiŋ. Fini nuuŋ fiee fi Baa weŋ kɔŋgisi mi. 18 Wi nuuŋ ye lu wu dzeti ntse weŋ ke. E mi wu nye ntse weŋ li ŋkɔŋgise we-ɛŋ. Ŋkemɔɔ buŋga le nye ntse weŋ le ŋkwi, ŋkemi buŋga le ŋkaari mfi ntse weŋ lejiŋ. Fiŋ fiee fi Baa weŋ tee le mfe.” 19 Le Jiso tee biee bini ni, buga se ka bu be li Bejuu li linti. 20 Be be ŋge se tuu be tiiti le, “Kemɔɔ benchindaa be kiŋkundi-i, jetɔɔ. Ne yiki la li wu-u?” 21 Se nuuŋ le bamu se tiiti le, “Ŋwaani chini tefe nuuŋ ye chi wi wu kemi bɔɔŋ be kiŋkundi-i ke. Nchindaa wu kiŋkundi nuuŋ gwiye lii yi kinyee ni?” 22 Tɛ nuuŋ mfi wu Tsɔɔɔ chimu chi nuuŋ le be kimi si be tɛ kaari be gwiye yih yi muntofi Jerosaleŋ 23 Jiso geɛŋ kanyi fe yih yi muntofi-i, fe kiji ki Salimu-u. Mfi weɛ tɛ nuuŋ mfi wu fokpoŋ. 24 Bejuu dza be keɛ wu lenti, be bii li wuu laa, “ɔ gii ɔ geɛ bee te ba li meŋine ni nsiŋ geɛŋ bo buŋ? E nuuŋ we ɔ nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache, ɔ tee bee waan.” 25 Jiso se tuu li bee le, “Mi nteeɔ beŋ, ne meɛŋ ki beŋ ke. Niŋ yi nindi li bukoon bu Baa weŋ doonchi wi wu nuuŋ mi. 26 Se nuuŋ le, ne nuuŋ tɛ beŋ ke, kife ne nuuŋ ye li kintutu keŋ ki nshɔɔŋ le ke. 27 Nshɔɔŋ yeŋ ti wuki je yeŋ. Ŋkii yi, yi se biki mi, 28 nyeɛ ntse wu kimake li yi. Yi nuuŋ tɛ naa laye ke. Wi nuuŋ ye lu wu nuuŋ naa lo yi li tsan yeŋ ke. (aiɔn g165, aiɔnios g166) 29 Baa weŋ wu nye nshɔɔŋ yilu li mi-i yekɔɔ wi kwi, wi nuuŋ ye lu, wu nuuŋ lo yi li tsan yee li ke. 30 Tee Baa weŋ tɛ baa fiee fimumkpaŋ.” 31 Bejuu ka be kwache ta le be tome wu lu. 32 Jiso se bii li bee laa, “Ne ŋeŋ baa nime chi dzeɛŋ ŋge chi Baa weŋ tee le ni mfeti. E kii chi la chi ne weki le ne tome mi kii chi?” 33 Be se tuu li wuu le, “Te tomi ye we nuuŋ kii nime chi dzeɛŋ chi ɔ fe ke. Te tomi baa we nuuŋ kife ɔ bifisoɔ bukoon bu Nyɔ-ɔ. E we wiwoŋ, ɔ se tuu ɔ kwɛŋgi le ɔ nuuŋ Nyɔ.” 34 Jiso tuu li bee le, “Mɔɔ be tsee baa le Kiŋwaati kine ki benchi-i, Nyɔ tiiti le, ‘Mi ntee nɛɛ le e beŋ benyo ni?’ 35 Nyɔ teenyi beniŋ belu le benyo, e be belu be je ye tɛ beɛ li bee, tɛ kii baa le fiee fi nuuŋ le Kiŋwaati ki Nyɔ nuuŋ tɛ fiiki ke. 36 Si fi nuuŋ ni, e kii la fi ne tiiti li wi wu Tee tsaa wu wu toŋ li kweɛŋ wuni le bifisoɔ bukoon bu Nyɔ-ɔ, kife wu tee kwaa le e wu Ŋwane Nyɔ? 37 E mfeti ye nuuŋ niŋ yi Baa weŋ ke, kiŋ ne ni beŋ li mi-i ke. 38 Se nuuŋ le, e mfeti nuuŋ yi, e ne meɛŋ ki beŋ ke li mi-i ke, ne beŋ li

yi-i, ne bɔseyi ne keɛ le Baa weŋ nuuŋ li mi-i, nuuŋ tɛ li wu-u.” 39 Bejuu tuu be weki le be kɔɔ wu, beɛɛni se dime li tsan yi bee. 40 Jiso tuu geɛŋ lenchi to Dzɔɔ yi Joodaan luwiŋ fe Joɔŋ tɛ saa lisi beniŋ li dzɔɔ, se nuuŋ fe. 41 Beniŋ ŋge beɛ be ŋiŋgi wu. Be dza be tee le, “Joɔŋ tɛ meɛŋ ki fe ke fiee fimu fi doonchi bunɔŋa bu Nyɔ-ɔ ke. Se nuuŋ le fiee fichu fi tɛ yeti kii wi wuni nuuŋ nɛɛ cheɛŋ.” 42 Beɛɛni, beniŋ ŋge se geɛ shɛŋ li Jiso-o fe.

11 Wumu wu bukoon bwɛɛ tɛ nuuŋ le Lasɔɔ tɛ dza gendi. Tɛ nuuŋ wi wu kiton ki Betani, tsiŋ fe bee dzɛmi yee yi tɛ nuuŋ Maariya bee Maata. 2 Maariya wuni wu ŋwaani wu Lasɔɔ tɛ gendi, e wu wu tɛ fwa bikaa bi Taa le be meɛŋ me seɛndi ni shuunŋ, wɔɔye be yi ye yi lifa. 3 Si tɛ gendi le, dzɛmi yee yilu biee yi tuumi nton li Jiso-o le, “Taa, wi wuɔ ti kɔŋgisi we gendɔɔ.” 4 Le Jiso woo nton wulu, tee le, “Chigoŋ chini nuuŋ ye chi kwe-e ke. Chi cheɛ le chi doonche bunɔŋa bu nuuŋ bu Nyɔ-ɔ, ke Ŋwane Nyɔ se naa kɛme bukoon bu nɔŋa kii chi.” 5 Jiso tɛ kɔŋgisi Maata bee ŋwaani wu Maariya mɔɔ Lasɔɔ ŋge. 6 Se nuuŋ le, mfi wu tɛ woo le Lasɔɔ gendɔɔ, tuu tsi fe tɛ nuuŋ fee jo faa. 7 Lejiŋ lelu, tee li bɔɔŋ bee be kintutu-u le, “Te kaari tɛ to Judiya.” 8 Be bii li wuu laa, “Labai, e nɛɛ mfo mfo fe Bejuu tuu be weki le be tome we be ta le ɔ kwi, ɔ se tuu ɔ karisi ɔ tuu fe ni?” 9 Jiso tuu li bee le, “E nɛɛ bikaa bi mfi yoofi ntso befe bi nuuŋ li jobe ni? E wi dengi fenshaan, ke mwe nuuŋ tɛ kɔte li fiee li ke, kife kiŋ'wofu ki li nshe yini-i wuuti keɛ. 10 Se nuuŋ le, e wi dengi butuu, ke mwe nuuŋ kɔte, kife ŋiŋgi ye kiŋ'wofu ke.” 11 Si tɛ kweɛŋ le, tuu tee li bee le, “Nsan yiɛŋ yi Lasɔɔ lee ye, beɛɛni, ŋgii ŋgeɛŋ ŋkaanŋi wu li chilefe chilu-u.” 12 Bɔɔŋ bee be kintutu-u se tee li wuu le, “Taa, e fi nuuŋ le wu leɛɔ, ke gii kaanŋi.” 13 Jiso tɛ tiiti nuuŋ kii kwe yi Lasɔɔ, beɛɛni be wuki le liitɔɔ nuuŋ chilefe chi chilefe. 14 Jiso se tee li bee tsanŋ le, “Lasɔɔ kwio kituŋ. 15 Se nuuŋ le, ŋ'wukɔɔ bujoŋ kii beŋ le ntɛ nuuŋ ye fe ke, ke ne se geɛ shɛŋ li mi-i. Te ni tɛ giŋgi fe.” 16 Tome wu bukoon bwɛɛ bumu tɛ nuuŋ le Marŋ, tee li bɔɔŋ bamu be kintutu-u baa le, “Te geɛŋ tɛ laa tɛbeŋ nuuŋ tɛ kwi tɛ be wu le.” 17 Jiso fesi fe, woo le Lasɔɔ tsio le dziŋ jo naa. 18 Betani wuni tɛ nuuŋ nɛɛ li Jerosaleŋ lichin si bema befe le. 19 Bejuu ŋge tɛ be le Maata bee Maariya le be gache nshiŋ be be kii kwe yi ŋwaani wu be. 20 Le Maata woo le Jiso beɛɔ, biee bo le geɛŋ le bee wu bike, se nuuŋ le, Maariya tɛ ba li yih. 21 Maata

geɛɛ tee li Jiso-o le, “Taa, tuu nuuɲ le ɔ ni ɔ nuuɲ feni, ɲwaanɛɲ wu kwiyeɛ kɛ. 22 Se nuuɲ le, ɲkiiɔ le mɔɔ nuuɲ dɛɛni, mɔɔ nuuɲ la fi ɔ lɛkɛ li Nyɔ-ɔ le, kɛ yi gii yi nyɛɔ.” 23 Jiso tee li wuu le “ɲwaanɛ gii bo li kwe-e.” 24 Maata tee li wuu le, “ɲkiiɔ nɛɛ le gii kaari bo jobɛ chi kimerise chi beniɲɲ gii naa be ni be buti li kwe-e.” 25 Jiso tee li wu-u le, “ɛ mi wu mbusi beniɲɲ li kwe-e, ɛ mi wu nyɛ ntɛɛ li beniɲɲ li. Wi wu geɛ shɛɲ li mi-i mɔɔ kwi, kɛ mwe gii ni nuuɲ lu, 26 mɔɔ nuuɲ noo wu mɛɛɲ lu dɛɛni wu geɛ shɛɲ li mi-i nuuɲ tɛ naa kwi kɛ. ɔ bɛɲɔ fini ni?” (aiɔn g165) 27 Se bɛɲ le, “Iiɲ Taa, mi mɛɛɲɔ le ɔ nuuɲ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache. ɛ wɛ ɲwanɛ Nyɔ wu tɛ nuuɲ le gii naa bɛ li nshɛ yini-i.” 28 Le Maata tee le, se geɛɛ tɛɲɲ Maariya wu ɲwaanɛ, yɔ li wuu fɛkwiɲɲ fɛkwiɲɲ le, “Wi wu Ntiife wɛ feni kituɲ, teenyɔ wɛ.” 29 Si tɛ woo le, se dzake geɛɛ ɲɛɲ wu. 30 Tɛ nuuɲ ɛ Jiso mɛɛɲ saa ki lɛ kɛ li kitɔɲ kilu-u kɛ. Tɛ gii mɛɛɲ nɛɛ fɛ Maata tɛ geɛɛ ɲɛɲ wu fɛ. 31 Bejuu bɛ tɛ nuuɲ bɛ Maariya bɛ gachi nshiɲɲ, bɛ wu baa ɲɛɲ si wu dzake wu bo li yih, bɛ dza bɛ biki wu bɛ beechi le giɲɲɔ fɛ dziɲ le geɛɛ ni dii fɛ. 32 Le Maariya geɛɛ fɛsi fɛ Jiso tɛh nuuɲ, ɲɛɲ wu, se wɛ li bikaa bieɛ li tee le, “Taa, tuu le ɔ ni ɔ nuuɲ feni, tuu nuuɲ ɲwaanɛ wu kwiyeɛ kɛ.” 33 Le Jiso tuu ɲɛɲ si dii, Bejuu bɛ tɛ bieɛ wu dii tɛ, fieɛ filu koɲ wu li shɛɲ ɲɛɛ, yi bee wu. 34 Se dza bii laa, “Nɛ tuu nɛ diiye wu fɛɲ?” Be tee li wuu le, “Taa, bɛ ɔ ɲɛɲ.” 35 Jiso de. 36 Le Bejuu ɲɛɲ le, bɛ tee le, “Biche yɛɛɲ nɛ ɲɛɲ si tuu koɲgisi wu.” 37 Se nuuɲ le, bamu se tuu bɛ tee le, “ɛ wu wu tɛ gwiye lii yi kinyɛɛ, tuu lee ki banɲɛ kɛ wi wuni le wu kwi kɛ ni?” 38 Shɛɲ yee tuu yi sɛɛɛ ɲɛɛ. Dza geɛɛ fɛsi fɛ dziɲ yilu-u. Dziɲ yini tɛ nuuɲ tuuɲ wu bɛ tɛ bɛɲɛ mfweɛɲ wulu bɛ tɛtɛ chi ɲɔɲa. 39 Jiso tee le, “Tsaaki yɛɛɲ tɛtɛ chini.” Maata wu tɛ nuuɲ dzɛmi yi wi wu tɛ kwi wɛ tee li Jiso-o le, “Taa, dɛɛni yani wu saɲɔ kituɲ. Wɛ jo naa si tuu kwi.” 40 Jiso bii li wu-u laa, “Mbee mɛɛɲ ki ntee kɛ li wɛ-ɛ le ɔ geɛ shɛɲ li mi-i, ɔ se ɲɛɲ bunɔɲa bu Nyɔ-ɔ ni?” 41 Se nuuɲ le, bɛ se tɛ tsaaki tɛtɛ chilu. Jiso tsaaki lii liwe tee le, “Baa wɛɲ, nyɛɛɔ kiyaɔni li wɛ-ɛ le ɔ woɔ nɛkɛ li Nyɔ-ɔ wɛɲ. 42 ɲkiiɔ le ɔ ti wuki nɛkɛ li Nyɔ-ɔ wɛɲ mfi kwi. Se nuuɲ le, ntiitɔɔ fini dɛɛni le beniɲɲ bɛ lemi feni bani se bɛɲ le ɛ wɛ wu toɲ mi.” 43 Le ni kwɛɲgi le, waɲ lɛwe le, “Lasɔɔ, boche!” 44 Wi wu tɛ kwi kituɲ wɛ se bieɛ bo, bibɛnu bieɛ mɔɔ bikaa bieɛ nuuɲ ɛ bɛ liiɲ bɛ nshɛɲɲɛ yi ndu bɛ liiɲ tɛ bushi bwee bɛ nshɛɲɲɛ yi ndu. Jiso tee li bee le, “Fanche yɛɛɲ wu, nɛ geɛ ni giɲɲgi.” 45 Bejuu ɲɛɛ bɛ tɛ bɛɛ le Maariya le

bɛ ɲɛɲ fieɛ fi Jiso fɛ, bɛ geɛ shɛɲ li wu-u. 46 Se nuuɲ le, bamu tɛ geɛɛ fibee nuuɲ le Befarasii, bɛ tee bɛ fieɛ fi Jiso fɛ. 47 Bɛtɛ muntofi bɛ ɲɔɲa bɛ ɲɔɲa bɛ Befarasii tuu bɛ konchɛ bikoo bi kwɛɛɲ le, bɛ kwɛɲ le, “ɛ la fi tɛ gii tɛ ge? Wi wuni fetɔɔ bieɛ ɲɛɛ bi doonchi bunɔɲa bu Nyɔ-ɔ. 48 ɛ tɛ chine le ba ni giɲɲgi bɛ fi limfwɛ, kɛ beniɲɲ bechu gii bɛ geɛ shɛɲ li wu-u, beniɲɲ bɛ Lom bɛ sɛki bee gii bɛ dza bɛ bɛ bɛ kɛsi kintsii kisɛɲ ki wuuti mɔɔ kitɔɲ kisɛɲ.” 49 Se nuuɲ le, wi wu bɛ wumu wu bukoɲɲ bwee tɛ nuuɲ le Kaifas, wu tɛ nuuɲ kikoo ki bɛtɛ muntofi-i li kiya kɛɛ dza tee fieɛ li bee le, “Nɛ kii yɛ fieɛ kɛ dududu. 50 Nɛ kii yɛ le fi dzɔɲɲ le wi mumkpaɲ kwi li beniɲɲ bechu-u yeki fɛ kitɔɲ kichu nuuɲ ki la bu la kɛ ni?” 51 Kaifas tɛ tiiti yɛ fieɛ fini bɛ bufii bu nuuɲ bwee kɛ. Wu si kikoo ki bɛtɛ muntofi-i li kiya kɛɛ tɛ tiiti fini laɲini nuuɲ ntɔɲ wu Nyɔ le Jiso tɛ kɛmi le kwi kii kitɔɲ ki Bejuu. 52 Tɛ nuuɲ yɛ nɛɛ kii kitɔɲ kilu kwaa kɛ, tɛ kɛmi le kwi le banche bɔɲɲ bɛ nuuɲ bɛ Nyɔ-ɔ bechu bɛ li bitɔɲ bimɛ, bɛ nuuɲ li fieɛ fi mumkpa-ɲɲ. 53 Mbɛɛchɛ booyaa, bikoo bi kwɛɛɲ le se bechi bi dzɛti ntɔɲ si bi gii bi fɛ bi se wo Jiso. 54 Nɛɛ le, Jiso tɛ mɛɛɲ yɛ dɛɲgi gbanaa le Bejuu li lɛnti kɛ. Dza fieɛ fɛ geɛɛ li kitɔɲ kimu ki nuuɲ li kitɔɲ ki li bukaka lichɲɲ bee bɔɲɲ bee bɛ kintutu-u, bɛ tɛ tsiɲɲ fɛ kitɔɲ kimu ki bɛ tɛ teenyi le ɛfɛɛɲɲ. 55 Tsɔnɔ chi Bejuu le chi N'yafuweɛ tɛ bɛɛ kituɲ tɛkɛtɛkɛ, beniɲɲ tɛ dzɛti li bintsii bichu-u bɛ yeki Jɛrosalɛɲ jobɛ chini mɛɛɲ chi bɛɛ le bɛ tsootɛ bikoo bi bee kii bɛ ni le li tsɔnɔ chilɛ bɛ kinjirɛ. 56 Bɛ se geɛɛ bɛ bechi bɛ wɛki Jiso bɛ biiti li yi yi bee si bɛ tɛ lemi fɛ yih yi muntofi-i bɛ tiiti laa, “Nɛ beechi le la? Jiso gii bɛ fɛ tsɔnɔ chini-i ni?” 57 Tɛ nuuɲ ɛ bɛtɛ muntofi bɛ ɲɔɲa bɛ ɲɔɲa mɔɔ Befarasii tɛ nyɛ nchi kituɲ le wi wu kii fɛ Jiso nuuɲ fɛ, mwe fɛ bɛ kɛɛ, kɛ bɛ se kɔɔ wu.

12 Fɛ tɛ shɛ jo busɔɔ le nuuɲ mfi wu Tsɔnɔ chi N'yafuweɛ, Jiso dza geɛɛ li kitɔɲ ki Bɛtani fɛ Lasɔɔ wu tɛ buu li kwe-e wɛ tɛ nuuɲ. 2 Le geɛɛ le, bɛ fɛ bieɛ bijɛ bɛ tɛɛ wu lu. Maata tɛ nuuɲ wi wu gabi, Lasɔɔ se nuuɲ wumu li kintutu ki beniɲɲ bɛ tɛ shee bɛ jii bieɛ bee bɛ Jiso-o. 3 Maariya se dza dzo fikoo fi mɛɛɲ mamu mɛ sɛɛndi ni shuɲɲɲ, tumi li bikaa bi Jiso-o, wɔɔyɛ bɛ yi yɛ yi lifa. Mɛɛɲ mani tɛ tɛɛmi kwa ɲɛɛ, ɛ bɛ tɛ fɛ bɛ fieɛ fimu fifi fi bɛ teenyi le naad wuwu. Si tɛ tsi wu le, li yih lɔɔ saɲɲ kichu ni shuɲɲɲ. 4 Se nuuɲ le Judas Iskaliyo wu tɛ nuuɲ wi kintutu ki bɔɲɲ bɛ Jiso-o wumu, (wu tɛ dza kabini wu) dza kwɛɛɲ

le, **5** “E la fi be fi ge le be kabe mænj mani benchuki gii tæ, be nye kwa wulu li beniinj be kifoo le?” **6** Judas tæ gii tiiti ni kemi ye mbæche fæ beniinj be kifoo le baa kæ. Tæ nuunj wi wube wu babi, tæ shiinj lisi tsanj le fii yi yee lu. **7** Jiso tee le, “Gæ wu le. Tæ kiri mænj mani ni le nache nuunj ndiye wøj lu. **8** Beniinj be kifoo le gii be ni be nuunj be bej mfi kwi, bæðeni nuunj nte nuunj tæbej mfi kwi kæ.” **9** Kintutu ki Bejuu le woo le Jiso wæ fe, be be fe. Be tæ mænj ki be kæ kii Jiso kwaa kæ. Be tæ be tæ le be njej Lasorɔ wu Jiso tæ buu li kwe-e wæ. **10** Se nuunj le, betæ muntofi be nɔja be nɔja tæ kaache le be wo tæ Lasorɔ, **11** kife tæ nuunj kii wu, wu Bejuu nje, tæ gæ shøj nuunj li Jiso-o. **12** Le butuu bo bu woo, kintutu ki beniinj le ki tæ be fæ tsɔnɔ-ɔ woo le Jiso wæ le dze bæ Jerosalerj. **13** Be se dza biaate be bo le, be gænj be fi wu le dze. Be gænj be wuuyi be tiiti le, “Yiyi-i yiyi-i yiyi-i, kin'yokise ni ki nuunj li Nyɔ-ɔ looo! Nyɔ tiinj ye mwæ li wi wu bæ li bukoonj bu Taa le looo! E wu wu nuunj Mfɔnj wu lsele looo!” **14** Jiso se gɔonj sɔmbwaa wu sɔonj miri le. Fi se nuunj si be tæ tsæ le, **15** “Beniinj be Sayɔnj, kiinj nɛ ni nɛ chendi kæ. Biche yænj nɛ njej, Mfɔnj wunɛ bæɔ, wu mirɔ le sɔmbwaa wu sɔonj li.” **16** Si fi tæ nuunj ni bɔonj be Jiso be kintutu tæ kii ye si fiee fini tæ doonchi fæ mbæche kæ. Le Jiso le li bunɔja bwæ li, be se tuu be kimi le be tæ tsæ fiee fini nuunj kii wu, fi se ka fiee be wu nɛ si be tæ tsæ. **17** Kintutu ki tæ nuunj be Jiso jobe chi tæ teerj Lasorɔ le dziŋ buu wu li kwe-e kæ tæ gænj be ntewu si be tæ njej. **18** Fiee fi kintutu kilu tæ bo le ki gænj ki fi wu le dze tæ nuunj kife be tæ woo le tæ fæ fiee fini fi doonchi bunɔja bu Nyɔ-ɔ. **19** Befarasii nje ni be tuu be tiiti li yi yi be le, “Nɛ mænj baa ki njej kæ ni? Fiee lu kæ fi nuunj nɛ fæ. Kwænj kwikwi banche wæ kitunj wu biki wu.” **20** Beniinj bamu tæ nuunj li kintutu ki beniinj be tæ yæ Jerosalerj le be lɛkɛ li Nyɔ-ɔ mfi wu tsɔnɔ chini, be tæ nuunj Bɛgrik. **21** Bɛgrik bani gænj be njej Fili wu tæ dzeti li kitorj ki Besaida-a le kimbe ki Galilii, be tee li wuu le, “Wi wu nyɔja, tæ weki baa le tæ njej Jiso.” **22** Fili se gænj tee li Andolo, be wu gænj be tee li Jiso-o. **23** Jiso tuu li be le, “Mfi kɔchɔ kitunj wu ŋwanewi gii kemɛ bukoonj bu nɔja. **24** Ntee bej chænj chænj le, ɛ njo yi fiee mænj ki we kæ li nshe-ɛ le yi kwi kæ, kæ yi ba ye nɛ yi yi-i mbiinj. Se nuunj le ɛ yi kwi, yi se yinj yi wøj muntaanj nje. **25** Wi wu kɔngisi ntse we nje kæ gii lɛɛ ntse wulu, wi wu baanini ntse we li nshe yini, kæ mwæ gikɔ bu gewu le kæ naa kemɛ ntse wu kimake. (aiōnios g166) **26** E wi nindi li mi-i, kæ mwæ kemi le ni biki

mi, mɔɔ nuunj fɛj fæ nnuunj le, wi wøj wu nime ni nuunj tæ fe. Wi wu nindi li mi-i, kæ Baa wøj gii naa tsaaki mwæ liwe.” **27** Jiso se dza tee le, “Dæni shøj yøj wæsini yæ. E la fi nnuunj mɔɔ ntee? Le Taa buu mi le mfi wu nje wuni lenti ni? Aay, ɛ kii mfi wulu wuni wu ntæ mbæ. **28** Baa wøj, fæɛ bukoonj bwo ni bu kuu.” Le yɔ le, je shee liboo le, “Mi mfæɔ bu ko kitunj, nse mmænjɔ ntuu nja mfe.” **29** Le kintutu ki tæ lemi fe woo je yilu le, ki tee fi ki-i le, “E dzaanj yi kumini.” Bamu se tee le, “E Nchindaa wu Nyɔ wu yeti li wu-u.” **30** Jiso tuu le, “Je yini be ye kii bej. Yi mænj ye ki be kæ kii mi kæ. **31** Dæni yaa mfi wu be gii be saa nshe yini. Dæni be gii be shɔni be koonj be mfɔnj be seki nshe yini. **32** Se nuunj le fiej fiee le mfi wu be shije mi li we, ngii nchee beniinj bæchu be ni be bæ le mi-i.” **33** Jiso tæ tiiti le doonchi nuunj njaani kwe yi gii kwi. **34** Kintutu ki beniinj le kæ se tuu li wuu le, “Tæ wuki baa le Kijwaati ki benchi-i le Kinsofu ki Nyɔ tæ kaache gii ki booshæ. ɔ geenj ɔ se kwengji le be gii be shije ŋwanewi li we? ŋwanewi wulu nuunj noo?” (aiōn g165) **35** Jiso se tee li be le, “Kij'wofu gii ki ni ki nuunj be bej li mfi niinj li. Nɛ denji yænj le, si nɛ kemi kij'wofu be bej le, kiinj kijibe ni dza ki inj li be-erj kæ. Wi wu denji li kijibe-ɛ ti kii ye fæ giinj kæ. **36** Si nɛ kemi baa kij'wofu be bej le, bej yænj li kij'wofu kilu, nɛ se ni nɛ nuunj bɔonj be kij'wofu-u.” Le Jiso tee biee bini ni, se dza gænj nyinj. **37** Mɔɔ si tæ fæ biee nje bi doonche bunɔja bwæ be njej ni, be ti mænj nɛ ki gæ kæ shøj li wu-u kæ. **38** Fi tæ nuunj le fi be fi kɔche si Esaya wu ntomfɔnj wu Nyɔ tæ tee le, “Taa, ɛ noo wu wæ lu wu bej fiee fi tæ tiiti? E li ba-anj li be doonche bunja bu kibɛnɛ Taa le?” **39** Se nuunj le, be se tæ ba ngewu shøj li wuu nsinj, kife Esaya tæ tuu kweej kintsii kimu le, **40** “Wu nyæɛkɔ lli yi be, wu fæ mɔɔ le shøj yi be ni yi dendi, le kiinj be ni be njingji biee be lli yi be, be ni be kii biee be shøj yi be, be se kaari be to lijing le mi-i le nj'wɔnche be kæ.” **41** Esaya tæ tiiti biee bini ni kife tæ saa wu nje bunɔja bu Jiso-o, se tiiti kii wu. **42** Mɔɔ si beniinj tæ nuunj ye le be gæ shøj li Jiso-o le kæ, beniinj nje be tæ nuunj bikoo bi kwænj le tæ gæ tæ shøj li wu-u, bæðeni, be se tæ mænj ki tee kæ be bimfimu bi be kæ, kife be tæ chendi Befarasii le kii be ni koonj be li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ. **43** Be tæ chendi le kife be tæ kɔngisi le be kemɛ mpiaru nuunj wu dzeti fæ beniinj li, yeki le be kemɛ nuunj mpiaru wu dzeti fæ Nyɔ-ɔ. **44** Jiso se dza dzaanj lɛwe nje tee le, “Wi wu gæ shøj li mi-i, mænjɔ ki gæ kæ nuunj li mi-i kæ. Wu gæɔ nuunj li wi wu toŋ

mi-i. **45** E wi ɲɛɲ mi, kɛ mwe ɲɛɲɔɔ nuuɲ wi wu toɲ mi. **46** Mi mbɛɛɔ li nshe yini-i si kiɲ'wofu le mɔɔ nuuɲ noo wu gɛɛ shɛɲ li mi-i le mwe tɛ ba li kijibɛ-ɛ kɛ. **47** E wi wu woo jɛ yɛɲ, mɛɛɲ yi ki gɛɛ kɛ, ntɛ nsaa wu kɛ, kife nti mɛɛɲ ki mbe kɛ le nsaa bɛniɲ bɛ li nshe yini le be we nsaa kɛ. Ntɛ mbe nuuɲ le nsoo be. **48** Wi wu faaɲ mi mɛɛɲ ki fi jɛ yɛɲ kɛ kɛmɔɔ fiee fi gii fi saa wu. Jɛ yi mi n'yo li wu-u ɛ yi yi gii yi saa wu we nsaa jobɛ chi kimerise. **49** Fi fiee lɛ kife n'yeti yɛ nuuɲ li bɔɲɔa bwe-ɛɲ kɛ. Baa wɛɲ wu toɲ mi, ɛ wu wu tee le ni ntiiti, ɛ wu wu nyɛ mi fiee fi ɲgii ni ntiiti, wu tee mi si ɲgii ni ntiiti. **50** ɲkii le fiee fi wu tee le ni ntiiti nuuɲ fiee fi nyɛɛ ntɛ wu kimakɛ. Se nuuɲ le fiee fi ntiiti nuuɲ fi Baa wɛɲ bee tee le ni ntiiti." (aiōnios g166)

13 Le ni nuuɲ le bu gii bu woo se nuuɲ jobɛ chi Tsoɔɔ chi N'yafuwee, Jiso kɛɛ le mfi wu gii chine li nshe yini-i, kaari gɛɛɲ fɛ Tee li kɔchɔɔ kituɲ. Si tɛ kɔɲgisi bɛniɲ bɛ tɛ nuuɲ bee li nshe yini-i, se kɔɲgi bɛ gɛɛɲ mɛɛshi. **2** Le be ni bɛ jii biee fɛmfo, ɛ kɪɲkundi tɛ saa ki lii mbeeche li shɛɲ yi Judas wu ɲwanɛ Simu Iskaliyo le kabe Jiso. **3** Si Jiso tɛ kii kituɲ le Tee nyɛɔ biee bichu li tsarɲ yee li, bɛ le tɛ dza fɛ Nyɔ-ɔ, mɔɔ le karisɔɔ tuu lijɲ fɛ Nyɔ-ɔ, **4** dza lɛ bijɛ lɛwe, buushe biɲkɔɲ biee, dzo ndu yi bɛ wɔɔyi bwiɲ lu, karɲ litɲ, **5** tumi dzɔɔ lɛ shoo, bechi tsootsi bikaa bi bɔɲɔa bee bɛ kintutu-u lu, wɔɔyi bɛ ndu yi tɛ karɲ li litɲ yɛ. **6** Le tsootse bo fɛ Simu Pita, Simu bii li wuu laa, "Taa, ɔ gii ɔ tsootse bikaa biɛɲ ni?" **7** Jiso tuu li wuu le, "Fiee fi mfeti ɔ nuuɲ tɛ kɛɛ fi dɛɛni kɛ. ɔ gii ɔ kɛɛ nuuɲ lejɲ."

8 Pita tee li Jiso-o le, "ɔ nuuɲ tɛ naa tsootse bikaa biɛɲ kɛ." Jiso se tuu li wuu le, "E mɛɛɲ ki ntsootse kɛ bikaa bio kɛ, ɔ tɛ kɛmɛ fiee tɛɛ wɛ kɛ." (aiōn g165) **9** Simu Pita se tee li Jiso-o le, "Taa, ɛ fi nuuɲ le, kɛ ɔ nuuɲ tɛ tsootse bikaa biɛɲ kwaa kɛ. ɔ gii ɔ tsootse tɛ tsarɲ yɛɲ mɔɔ kikoo kɛɲ tɛ." **10** Jiso tee li wuu le, "Wi wu bee saa wu tsootse bwiɲ wɛ waarɲ kituɲ bwiɲ kichu, kɛmi yɛ le tuu tsootse bwiɲ fuki bikaa kwaa nsɲɲ kɛ. Nɛ baa fine waarɲ kituɲ, se nuuɲ le ɛ bɛɲ bechu bɛ wuuti baa kɛ." **11** Jiso tɛ tiiti lɛ kife tɛ kɔɔ wu kɛɛ wi wu gii kabe wu. Fiee fiee fi tɛ tiiti le, "E Bɛɲ bechu bɛ wuuti kɛ." **12** Le Jiso mɛɛshi tsootse bikaa bi bee, liishe ndu yee, kaari gɛɛɲ to fɛ kintsii kɛe li, se bii li bee laa, "Nɛ kɛɛ baa fiee fi mi mfɛ li be-ɛɲ fini ni? **13** Nɛ teenyi mi le Wi wu Ntiife nɛ tuu nɛ teenyi tɛ mi le Taa, nɛ teenyi baa nuuɲ bujɔɲ, kife ɛ fiee fi nnuuɲ. **14** E mi wu nuuɲ Taa wunɛ mɔɔ Wi wunɛ wu Ntiife mi tsootse bikaa bine, kɛ nɛ kɛmi baa le nɛ ni nɛ tsootsi tɛ bikaa bi wi

bee wi-i. **15** Mi mfɛɔ fini le ndoonche li be-ɛɲ le nɛ ni nɛ feti nɛɛ tɛ si mi mfɛ li be-ɛɲ lɛ. **16** Ntee bɛɲ cheɛɲ cheɛɲ le ɲwanɲ wu nime nuuɲ tɛ ko le yaa tɛ kikoo we kɛ, kɛ le wi wu bɛ toɲ ko yaa wi wu toɲ wu kɛ. **17** E nɛ kii biee bini, nɛ feti bi, kɛ kinɛetine kɲɲɛ kɛɛ kɲɛ. **18** Ntiiti yɛ nuuɲ kii bɛɲ bechu kɛ. ɲkiiɔ bɛniɲ bɛ mbee ntsaa. Se nuuɲ le, fi se fiee le fiee fi nuuɲ le Kɲɲwaati ki Nyɔ-ɔ kɛmi le fi bɛ fi kɔche si bɛ tɛɛ lɛ, 'Wi wu jii biee biɛɲ wu dzaɔ biki bikaa biɛɲ.' **19** Ntiitɔɔ fiee fini li be-ɛɲ dɛɛni fi mɛɛɲ fi se naa fi ka, le kɛ fi tuu fi ka, nɛ se tuu nɛ bɛɲ le ɛ mi wulu. **20** Ntee bɛɲ cheɛɲ cheɛɲ le wi wu fii mɔɔ nuuɲ noo wu mi ntoɲ le, wu fiɔ nuuɲ mi. Wi wu fi mi, fiɔ nuuɲ wi wu toɲ mi." **21** Si Jiso tee biee bini ni, shɛɲ dza yi wesini wu. Dza tee gbanaa le, "Ntee bɛɲ cheɛɲ cheɛɲ le wumu li be-ɛɲ linti gii kabe mi." **22** Bɔɲɔa bee bɛ kintutu-u dza bɛ bichi yi yi bee, bɛ mɛɲini laa tiiti nuuɲ wi wu la le. **23** Wi wu kintutu ki bɔɲɔa bɛ Jiso wumu wu Jiso tɛ gii kɔɲgisi tɛ yemi jii biee nɛɛ li wu-u lichɲ. **24** Simu Pita kwafi wu tee le bii li Jiso-o laa tiiti nuuɲ noo le. **25** Se nuuɲ le, se yɛɲ gɛɛɲ li Jiso bii li wuu laa, "Taa, ɛ noo?" **26** Jiso tuu li wuu le, "E wi wu ɲgii boote kibebe nlii li kitsubi ki mbasi nyɛ li wuu." Bɛdɛɛni, tuu lii kibebe kilu li kitsubi ki mbasi nyɛ li Judas wu ɲwanɛ Simu Iskaliyo. **27** Nɛɛ si Judas tɛ fi kibebe kilu le, Satarɲ biee lɛ li yi yee li. Jiso tee li wuu le, "Fɛɛɛ fiee fiɔ wɛki le ɔ fɛ tɛkɛ." **28** Wi wumu li kintutu ki bee tɛ mɛɛɲ ki kɛɛ kɛ fiee fi wu tee li wuu lɛ kɛ. **29** Bamu tɛ beechi le si Judas tɛ nuuɲ wi wu kichi babi wu kwa le, le Jiso tiitɔɔ li wuu le gɛɛɲ go biee bi bɛ ti kɔɲgisi nje Tsoɔɔ lu, kɛ le gɛɛɲ nyɛ fiee li bɛniɲ bɛ kifoo lɛ. **30** Si Judas tɛ fi kibebe kilu lɛ ji, biee bo mfwa mumkpaɲ gɛɛɲ. Mfi wu wɛɛ tɛ nuuɲ butuu. **31** Si Judas tɛ bo gɛɛɲ le, Jiso she tee le, "Dɛɛni bɛ gii bɛ bechi bɛ ni bɛ ɲɲɲi bunɔɲa bu ɲwanɛwi-i, bɛ tuu bɛ ni bɛ ɲɲɲi tɛ bunɔɲa bu nuuɲ bu Nyɔ-ɔ li yi yee li. **32** E bɛ ɲɲɲi bunɔɲa bu Nyɔ li yi yee li, kɛ Nyɔ gii yi doonche tɛ bunɔɲa bu ɲwani li yih yi Nyɔ-ɔ. Kɛ gii doonche mfwa mumkpaɲ. **33** Bɔɲɔa bɛɲ, ɲgii nuuɲ tɛɛbɛɲ li mfi niɲ li. Nɛ gii nɛ she nɛ gɔɔɲ mi nɛ tɛ ɲɛɲ kɛ. Si ntɛ ntiiti li Bejuu li le, ɛ nɛɛ le si ntiitɔɔ li be-ɛɲ dɛɛni le, 'Fɛ ɲɲɲiɲɲi nuuɲ nɛ tɛ bɛ fɛ kɛ.' **34** Nyɛɛɔ nchi li be-ɛɲ, nuuɲ nchi wu fweɲ, le mfi wu nɛ she nɛ ni nɛ nuuɲ bɛ kɲɲkɔɲgise. Nɛ ni nɛ kɔɲgisi nɛɛ tsaarɲ si ntuu kɔɲgisi bɛɲ. **35** E nɛ she nɛ nuuɲ bɛ kɲɲkɔɲgise, fini fɛ bɛniɲ bechu se kɛɛ le nɛ baa bɔɲɔa bɛɲ bɛ kintutu-u." **36** Simu Pita se bii li Jiso-o laa, "Taa, ɔ giɲɲɲi nuuɲ fɛɲ?" Jiso tuu le, "Fɛ

ngiingi fe nuuɔ ɔ tɛ biee mi fe dɛeni kɛ. ɔ gii ɔ shɛ ɔ se biee.” 37 Pita kaari bii li wu-u laa, “Taa, nuuɔ nte mbiee wɛ dɛeni kɛ kii la? Ngii nye ntse wɛɗ le ɣkwi kii wɛ.” 38 Jiso bii li wu-u laa, “ɔ nuuɔ ɔ nye ntse wa le ɔ kwi kii mi ni? Nteeɔ cheɗ cheɗ le nyineshee nuuɔ tɛ ɔɔɗ kinga kiteɛte ɔ mɛɗ ki faarɗ kɛ mi kɛ.”

14 Jiso tuu kweɗɗ li bɔɔɗ bee bɛ kintutu-u le, “Kiin ne ni gɛɛ le shɛɗ yinɛ ni yi wesini kɛ. Gɛɛ yɛɗɗ shɛɗ li Nyɔ-ɔ, nɛ gɛɛ tɛ shɛɗ li mi-i. 2 Li Baa wɛɗ yih, belɔɗ baa lu ɗɛ. Bee le fi ni fi nuuɔ yɛ lɛ kɛ, be mi ntefɛɛ le ngiingɔɔ nache kintsii li be-ɛɗ kɛ. 3 Nse ngiingɔɔ kɛ mi nache kintsii li be-ɛɗ, ɣkaari mbɛ ndɔɔɔ bɛɗ tɛ ni tɛ nuuɔ, le fɛ nnuuɔ fɛ, nɛ ni nɛ nuuɔ fɛ tɛ. 4 Nɛ kii baa kituɗ dze yi giingɗ fɛ ngiingɗ fɛ.” 5 Tome se tee li wuu le, “Taa, tɛ kii yɛ fɛɔ giingɗ fɛ kɛ. Tɛ gii tɛ geɗ tɛ se kɛɛ dze yilu?” 6 Jiso tuu li wuu le, “ɛ mi wu nnuuɔ dze, nnuuɔ cheɗɗ, nnuuɔ tɛ ntse wulu. Wi nuuɔ tɛ gɛɗɗ fɛ Baa wɛ-ɛɗ fuki fɛ wu ka li mi-i nsɗ kɛ. 7 Bee le nɛ ni nɛ kii mi, bee nuuɔ nɛ kɛɛ tɛ Baa wɛɗ. Mbɛɛche dɛeni, nɛ kɛɛ baa wu nɛ tuu nɛ ɗɛɗ tɛ wu tɛ.” 8 Fili tee li wuu le, “Taa, doonche Baa wa li bee li, tɛ ɗɛɗ wu tɛ se fuke.” 9 Jiso tuu li wuu le, “Fili, tɛɛbɛɗ tsi baa ɗɛɗ ni ɔ se tɛ kɛɛ mi kɛ ni? Wi wu ɗɛɗ mi, kɛ mwe ɗɛɗɗɔ Baa wɛɗ kituɗ. Fi geɗɗ ɔ se tuu ɔ tiiti le ndoonche Baa wɛɗ li be-ɛɗ? 10 ɔ mɛɗɗ ki bɛɗ kɛ le nnuuɔ li Baa wɛ-ɛɗ, Baa wɛɗ se nuuɔ tɛ li mi-i kɛ ni? Tefɛ chi ntiiti li be-ɛɗ chini nuuɔ yɛ li buɗɗa bwe-ɛɗ kɛ. ɛ Baa wɛɗ wu nuuɔ li mi-i wu nindi niin yee. 11 Bɛɗ yɛɗɗ li mi-i le mi ɣ'we li Baa wɛ-ɛɗ, se Baa wɛɗ nuuɔ li mi-i. ɛ nɛ mɛɗ ki bɛɗ kɛ li mi-i kii fieɛ fi ntiiti kɛ, nɛ bɛɗ li mi-i kii niin yi nnindi. 12 Ntee bɛɗ cheɗ cheɗ le wi wu gɛɛ shɛɗ yee li mi-i, gii ni feti tɛ niin yi mfeti. Gii niin yaa mɔɔ yi mi niin, kife ngiingɔɔ kituɗ le Baa wɛ-ɛɗ. 13 Mɔɔ nuuɔ la fi nɛ bii li bukoɔɗ bwe-ɛɗ le, ɗgii mfe fi, kɛ se Baa wu ɣwarɗ kɛmɛ bukoɔɗ bu nɔɗa nuuɔ kii ɣwarɗ. 14 ɛ nɛ bii mɔɔ nuuɔ la li bukoɔɗ bwe-ɛɗ le, ɗgii mfe fi. 15 ɛ nɛ kɔɗgisi mi, nɛ ni nɛ kichi bɛnchi bɛɗ. 16 ɣgii nleke Baa wɛɗ se nye bɛɗ Wi wu Mfiɛ wumu wu gii ni nuuɔ bɛ bɛɗ mfi kwi. (aiɔn g165) 17 Wi wuni wɛ nuuɔ Fiana yi cheɗɗ. Nuuɔ yɛ wi wu bɛniin bɛ nuuɔ li nshe yini-i nuuɔ bɛ fi wu kɛ, kife bɛ ɗingɗ yɛ wu kɛ, bɛ kii yɛ mɔɔ wu kɛ. Nɛ baa fine nɛ kii wu, kife tsiinɗ bɛ bɛɗ, se gii ni nuuɔ li yi yinɛ-ɛ. 18 Nnuuɔ nte nshe bɛɗ le nɛ ni nɛ nuuɔ si bɔɔɗ bɛɗku-u kɛ. ɣgii ɣkaari mbɛ nni nnuuɔ tɛɛbɛɗ. 19 Shɛɔ niin le bɛniin bɛ nuuɔ bɛ li nshe yini-i tɛ tuu le bɛ ɗɛɗ

mi kɛ. Se nuuɔ le, nɛ gii nɛ ni nɛ ɗingɗ mi. Si ɗgii ni nnuuɔ lu le, nɛ gii nɛ ni nɛ nuuɔ tɛ lu. 20 Naa nuuɔ boo yɛlu, nɛ kɛɛ le mi ɣ'we li Baa wɛ-ɛɗ, se nɛ nuuɔ li mi-i, nse nnuuɔ tɛ li yi yinɛ-ɛ. 21 Wi wu kii bɛnchi bɛɗ kichi bɛ, wɛ wi wu kɔɗgisi mi. Wi wu kɔɗgisi mi, kɛ Baa wɛɗ gii kɔɗɗɗi tɛ mwe. ɣkɔɗɗɗi mwe tɛ, nse ndoonche yi yɛɗ li mwe-ɛ.” 22 Judas wumu (nuuɔ yɛ wu bɛ teenyi le Iskaliyo wɛ kɛ) bii li wuu laa, “Taa, fi geɗɗ fi ɔ gii ɔ doonche yi ya nuuɔ li bee li kwaa, ɔ tɛ doonche li bɛniin bɛ nuuɔ bɛ li nshe yini-i kɛ?” 23 Jiso tuu li wuu le, “ɛ wi kɔɗgisi mi, kɛ gii ni kichi n'ɔɔru wɛɗ, kɛ Baa wɛɗ gii kɔɗɗɗi wu, tɛɛ Baa wɛɗ gii tɛ bɛ li wuu, ni tsiin tɛ bɛ bee. 24 Wi wu kɔɗgisi yɛ mi kɛ, ti kichi yɛ je yɛɗ kɛ. N'ɔɔru wu nɛ wuki wuni nuuɔ yɛ wɛɗ kɛ. ɛ wu Baa wɛɗ wu toɗ mi. 25 Bieɛ bini ntiitɔɔ bi li be-ɛɗ mɛɗ tɛɛbɛɗ. 26 Se nuuɔ le, Wi wu Mfiɛ wu nuuɔ Fiana yi Waarɗ wu Baa wɛɗ gii tuumi li bukoɔɗ bwe-ɛɗ gii tifi bɛɗ bieɛ bichu tuu ni feti nɛ kiimi bieɛ bichu bi ntɛ ntee li be-ɛɗ. 27 Mi nsheɔ mbɛɗɗgii le ni nuuɔ bɛ bɛɗ. Mi nnyɛɔ mbɛɗɗgii wu nuuɔ wɛɗ li be-ɛɗ. Se nuuɔ le nnyɛɛ yɛ mbɛɗɗgii wuni li be-ɛɗ si bɛniin bɛ nuuɔ li nshe yini-i ti nyɛɛ kɛ. Kiin nɛ ni gɛɛ le shɛɗ yinɛ ni yi wesini, kɛ le nɛ ni nɛ kɛmi jaarɗ kɛ. 28 Nɛ woo baa si mi ntee le ngiingɔɔ, nse ntuu ɣkaari mbɛ nni nnuuɔ tɛɛbɛɗ. Bee le nɛ ni nɛ kɔɗgisi mi, bee nuuɔ nɛ nɛetini bunɛetine, kife ngiingɔɔ nuuɔ fɛ Baa wɛ-ɛɗ, kife Baa wɛɗ ko wu yaa mi. 29 Dɛɛni mi nteeɔ fieɛ fini li be-ɛɗ kituɗ fi mɛɗɗ fi se naa fi ka, le kɛ fi naa ketɔɔ, nɛ se bɛɗ li mi-i. 30 Mɛɗɗ yɛ ntuu nshe nni n'yeti li bɛɗ ɗɛɗ kɛ, kife mfɔɗ wu sɛki nshe yini bɛɔ kituɗ. Nuuɔ yɛ le kɛmɔɔ buɗɗa le mi-i lewe kɛ. 31 Se nuuɔ le, mfetɔɔ tɛ nuuɔ si Baa wɛɗ tee le ni mfeti le kɛ bɛniin bɛ nuuɔ bɛ li nshe yini-i naa kɛɛ le ɣkɔɗgisi Baa wɛɗ. Dza yɛɗɗ wɛ, tɛ gɛɗɗ bu limfwe-e.”

15 “ɛ mi kigiite ki kiti ki muntaarɗ le ki cheɗɗ, Baa wɛɗ se nuuɔ wi wu nachi kigiite kilu. 2 Yɛɗɛ yɛɗ chichi yi wundi yɛ muntaarɗ kɛ, nti mbɛɛ ɣkaanshe mbuu, yi wundi muntaarɗ yɛɛ nache yi ɣkɛɛɛ yi le yi ni yi wuuti yi se wundi muntaarɗ ɗɛ. 3 Tefɛ chi mi ntee li be-ɛɗ, fɛ cheɛ nɛ to waarɗ kituɗ. 4 Ba yɛɗɗ le nɛ ni nɛ nuuɔ li mi-i, nse mba tɛ ni nnuuɔ li be-ɛɗ. Yɛɗɗ nuuɔ tɛ wɔɗ muntaarɗ yi yi, fuki fɛ yi nuuɔ li kiti-i nsɗ kɛ. ɛ nɛɛ le si nuuɔ nɛ tɛ fɛ fieɛ fuki fɛ nɛ ba li mi-i nsɗ kɛ. 5 ɛ mi kigiite ki kiti ki muntaarɗ le nɛ se nuuɔ yɛɗɛ yilu. Wi wu ba nuuɔ li mi-i, mba tɛ ni nnuuɔ li mwe-ɛ, wɛɛ wi wɛ si yɛɗɛ yi nuuɔ yi wɔɗ

muntaar ḡge, kife ε foo mi nsij, wi tε fε fiee kε. **6** Wi wu mεεḡ ki ba le ni nuuḡ li mi-i kε, wε si yεḡe yi be nuuḡ be wa be lḡ bu lomu, yi wonde. ḡwaani yεε yḡḡe be ti bεε be banche be lḡ yi fε wi yi do. **7** E ne ba ne nuuḡ li mi-i, jε yεḡ se ba yi ni yi nuuḡ li be-eḡ, ε ne bii mao nuuḡ fi la fi ne wεki le, kε be gii be fε fi li be-eḡ. **8** E ne nuuḡ si yḡḡe yi wundi muntaar ḡge, fini nye bukoḡ bunḡa li Baa wε-eḡ, fi se tuu fi doonche le ne nuuḡ beniḡ beḡ kintutu-u. **9** Si Baa wεḡ kḡḡisi mi le, ε nee le si ḡkḡḡisi beḡ. Ba yεḡ ne ni ne nuuḡ li kḡḡḡise ke-eḡ lenti. **10** E ne kichi benchi beḡ, ne ba ne ni ne nuuḡ li kḡḡḡise ke-eḡ linti, nee si mi ḡkiri benchi be Baa wε-eḡ mi nse mba li kḡḡḡise kee li. **11** Biee bi ntiiti li be-eḡ bini biee le kinεetine keḡ ni ki nuuḡ li be-eḡ, ne se tuu ne kεmε kinεetine ki yiε. **12** Nchi wεḡ nuuḡ wuni, wu nuuḡ le ne ni ne kḡḡisi nee wi bee wi nee si ḡkḡḡisi beḡ. **13** Kḡḡḡise kimu nuuḡ yε lu ki ko ki yaa ki nuuḡ le wi nye ntε we le kwi kii nsāḡ yee kε. **14** E ne feti fiee fi ntiiti le ne ni ne feti, kε ne ba baa nsāḡ yεḡ. **15** Mεεḡ yε ntuu ni nteenyi beḡ le bḡḡ be nime-ε kε, kife ḡwaḡ wu nime ti kii yε fiee fichu fi te kikoo we feti kε. Nteenyao beḡ le nsāḡ yεḡ kife fiee fichu fi mi ḡ'woo li Baa wε-eḡ, mi mfεo ne kεε fi. **16** E beḡ ne tε tsaa mi kε. E mi wu ntε tsaa beḡ, mi mbuu mi gεe le ne gεεḡ ne ni ne nuuḡ si yḡḡe yi wundi muntaar, muntaar mu gii mu ba mu ni mu nuuḡ lu. E ne feti le, mao nuuḡ la fi ne bii li Baa wεḡ, li bukoḡ bwe-eḡ le, kε gii nye li be-eḡ. **17** Nchi wu nnyεe li be-eḡ wε nuuḡ wuni le, ne ni ne kḡḡisi yi yine. **18** E nshe yini baanini beḡ, ne kεe le yi tε saa yi bechi yi baanini mi, yi se baanini beḡ. **19** Bee nuuḡ le ne ni ne nuuḡ beniḡ be li nshe yini-i, nshe yini yi kḡḡisi beḡ si beniḡ bee. Se nuuḡ le, ne nuuḡ yε beniḡ be li nshe yini-i kε. Mi ntsaa beḡ li nshe yini-i. Fiee fiee fi nshe yini baanini beḡ. **20** Kimi yεḡ tefe chi mbee ntiiti li be-eḡ le ḡwaḡ wu nime ti kuu yε yeki te kikoo we kε. E be tε biindi bikaa le mi-i jḡḡ, kε be gii be ni be biindi tε le bene jḡḡ. E nuuḡ le be tε woo je yεḡ, kε be gii be woo yine tε. **21** Biee bini bichu, be gii be ni be feti be beḡ kii mi, kife be kii yε wi wu tḡḡ mi kε. **22** Bee le nni mμεεḡ ki mbε kε le n'yao li bee kε, be kemi yε findzḡ kε. Se nuuḡ le, be kemi yε fiee fi be nuuḡ be make bimfimu bibifi bi bee lu dεeni kε. **23** Wi wu baanini mi, kε mwe baanino Baa wεḡ tε. **24** Bee le ni mεεḡ ki niḡ kε ḡwaani nime chi wi mεεḡ saa ki niḡ kε le bee lenti chini kε, bee nuuḡ be kemi yε cho kε. Se nuuḡ le be ḡeḡ baa mfḡḡ, be se tuu be baanini

mi mao Baa wεḡ. **25** Fini nuuḡ le fi be fi fε je be yi kache si be tε tεε le Kḡwaati ki benchi be bee le, 'Be baanini mi li yee li.' **26** Se nuuḡ le, Wi wu Mfie wu ḡḡi ntuumi nuuḡ wu dzeti fε Baa wε-eḡ. Wi wu Mfie wuni nuuḡ Fiana yi cheeḡ yi dzeti fε Baa wε-eḡ. Mfi wu yi be, yi gii yi leḡ le nsa wεḡ leḡḡ. **27** Ne gii ne leḡ tε le nsa wεḡ leḡḡ, kife tεbeḡ tε tε nuuḡ fembeεche-ε."

16 "Ntiitao biee bini bichu li be-eḡ le kiḡḡ ne ni we li kimbeenche kinε-ε liḡḡ kε. **2** Be gii be koḡḡ beḡ li yḡḡ yi be yi kintaashe kii cheeḡ, mfi bεεo wu ke wi wu wuu beḡ, ni beechi le fetao nuuḡ nime chi dzeḡ li Nyao lenti. **3** Be gii be ni be feti le, kife be mεεḡ baa saa ki kεe kε Baa wεḡ mao mi kε. **4** Ntiitao beḡ biee bini bichu le le ke mfi wulu kache, ne kimi le ntε nsaa mi ntee beḡ kii bi. Nti mεεḡ ki ntee kε beḡ biee bini fembeεche-ε kε, kife ntε nuuḡ tεbeḡ. **5** Dεeni ntuao liḡḡ le wi wu tε tḡḡ mi-i. Se nuuḡ le, wune wumu mεεḡ mao ki bii kε li mi-i laa ḡḡiḡḡi fεḡ le kε. **6** Ne baa nshiḡ nshiḡ kife mbee ḡkoo mi ntee biee bini li be-eḡ. **7** Mao nuuḡ si fi nuuḡ le, ntee beḡ cheeḡ le, ε fiee fi dzeḡ li be-eḡ le ḡḡeḡ. E mεεḡ ki gεeḡ kε, Wi wu Mfie wε tε be le be-eḡ kε. Se nuuḡ le, ε mi ḡḡeḡ, nse ntuumi wu li be-eḡ. **8** Ke wu be, gii tache beniḡ be nuuḡ be li nshe yini-i, fε be ḡeḡ bibifi bibee, fε be ḡeḡ fiee fi nuuḡ ntε wu tsaar, fε tε be ḡeḡ fi nuuḡ nsawu wu nuuḡ wu Nyao. **9** Gii fε be ḡeḡ bibifi bi bee si be mεεḡ ki gεe kε shεḡ li mi-i kε, **10** fε be ḡeḡ fiee fi nuuḡ ntε wu tsaar, si ḡḡiḡḡi le Baa wε-eḡ le, ne mεεḡ yε ne tuu ne ḡeḡ mi kε. **11** Gii fε be ḡeḡ fiee fi nuuḡ nsawu wu Nyao kife mfḡḡ wu seki nshe yini, nsa koo we wu kituḡ. **12** Mμεεḡ ḡkemi nee biee ḡḡe bi tefe li be-eḡ, se nuuḡ le bi nuuḡ tε le li bintoḡḡ binε-ε dεeni bujḡḡ kε. **13** Mfi wu Fiana yi cheeḡ gii yi be, yi gii yi fε ne se kεe cheeḡ wulu kwikwi. Yi nuuḡ tε tuu le yi ni yi yeti li buḡḡa bu yi-i kε. Fiee fichu fi yi woo ε fi fi yi gii ni yi tiiti, yi se tuu yi tee beḡ biee bi gii bi be. **14** Yi gii yi doonche bunḡa bweḡ, si yi gii yi ni yi dzeti nuuḡ fiee fi nuuḡ fiḡḡ yi tiiti li be-eḡ. **15** Fiee fi Baa wεḡ fichu nuuḡ fiḡḡ. E nee fi fi ntiiti le yi gii yi ni yi dzeti nuuḡ fiee fi nuuḡ fiḡḡ yi tiiti li be-eḡ. **16** Shεo niḡ ne tε tuu le ne ḡeḡ mi kε, ke tuu ḡaoḡe niḡ ne kaari ne ḡeḡ mi." **17** Si Jiso tε tee le, bḡḡ bee be kintutu-u bamu yo li yi yi bee le, "Fini nuuḡ la fi tiiti li bee li le, shεo niḡ tεbeḡ tε tε ḡeḡ wu kε, ke tuu ḡaoḡe niḡ tε ḡeḡ wu, be le ḡiḡḡao le Tee li? **18** Fiee fi kwengi le shεo nee niḡ nuuḡ le la?"

Teeberj mæej baa ki kɛ kɛ fiee fi tiiti le kɛ.” 19 Jiso kɛ le be wɛki baa le be bii wu fiee fi tiiti, se bii li bee laa, “Nɛ yeti berj berj kii fiee fi mi ntee le, ‘Shɛɔ niij nɛ tɛ ɲɛj mi kɛ, ke tuu ɲɔɔnɛ niij nɛ tuu nɛ kaari nɛ ɲɛj mi ni?’ 20 Ntee berj cheej cheej le, nɛ gii nɛ ni nɛ dii kwe, nɛ shiɲini beniij be nuuj be li nshe yini ni be neki fi bee bunewu. Nɛ gii nɛ ni nɛ nuuj li nshiij li, se nuuj le nshiij yine yini gii yi dza yi to kinɛtine. 21 Kweej beɛ fɛ tundi, wuki ntɔnye, kife mfi we wu biero kɔchɔɔ. Mfi wu wu biɛ ɲwanj, tɛ tuu le kimi ntɔnye wulu kɛ, kife wukɔɔ nuuj bujɔj le wiwoj tuu wu be li nshe-ɛ. 22 ɛ le si fi fieɛ be berj deeni. Nɛ baa nshiij nshiij le ke mi ɲkaari, mi ɲɛj berj, nɛ se kɛmɛ nuuj kinɛtine li shɛj yine-ɛ, ɲwaani kinɛtine ki kɛ kɛ ki wi nuuj tɛ naa fi li be-ɛj kɛ. 23 Gii ni nuuj li mfi wɛɛ, nɛ tɛ tuu le nɛ bii mi fiee fimu kɛ. Ntee berj cheej cheej le, ɛ nɛ bii mɔɔ nuuj la li Baa wɛ-ɛj li bukoonj bwe-ɛj, kɛ gii nyɛ berj fiee filu. 24 Fɛ mbɛɛche mɛ mbochu deeni, nɛ mæej baa ki bii kɛ fiee li Baa wɛ-ɛj, li bukoonj bwe-ɛj kɛ. Bii yɛɛj, nɛ gii nɛ kɛmɛ, ke kinɛtine kinɛ se yiɛ. 25 N’yetɔɔ n’yɔru wuni nuuj le ɲkuj le ɲkuj, se nuuj le mfi beɛɔ wu nnuuj ntɛ ntuu le n’yɔ li be-ɛj le ɲganɲaa li kɛ. ɲgii n’yɔ li be-ɛj gbanaa le kii Baa wɛ-ɛj. 26 Gii ni nuuj li mfi wɛɛ nɛ bii fiee li Baa wɛ-ɛj li bukoonj bwe-ɛj. Ntiiti yɛ li be-ɛj le ɲgii nleke fiee li Baa wɛ-ɛj li kii be-ɛj kɛ. 27 Baa wɛj kibɛɛ kɔɲgisɔɔ berj, kife nɛ kɔɲgi baa mi nɛ beenchi tɛ le mi ndza fɛ Baa wɛ-ɛj. 28 Ntɛ dza fɛ Baa wɛ-ɛj mɛ li nshe yini-i, nse ntuuɔ ndzɛti li nshe yini-i ntuu le Baa wɛ-ɛj.” 29 Si Jiso tɛ yɔ le, bɔɔj bee be kintutu-u pia bu piaru, be tee le, “ɛɲheɲ! ɔ yetɔɔ deeni, gbanaa nuuj yɛ le ɲkuj le ɲkuj kɛ! 30 Deeni tɛ ɲɛj baa le ɔ kii bieɛ bichu ɔ tɛɲgi yɛ le wi ni biiti fiee li wɛ-ɛ bu bifu kɛ. Fini fɛ fieɛ tɛ se berj le ɔ dza fɛ Nyɔ-ɔ.” 31 Jiso tuu li bee le, “Nɛ se berj baa deeni ni? 32 Mfi beɛɔ, wu se beɛɔ kituj, wu nɛ gii nɛ saɲɲɛ mumkpaɲ mumkpaɲ wi ni giɲgi li wu-u yih, nɛ she mi mbiij. Se nuuj le nnuuj yɛ mi mbiij kɛ, kife Baa wɛ-ɛj wɛ be mi. 33 Ntiitɔɔ bieɛ bini li be-ɛj le ke, si nɛ nuuj li mi-i ni, nuuj nɛ ni nɛ kɛmi mbɛɲgii. Li nshe yini-i nɛ ɲiɲgi baa ɲɲɛ, se nuuj le nɛ ni nɛ kendi shɛj. Mi n’yaaɔ nshe yini kituj.”

17 Le Jiso yɔ n’yɔru wuni mæeshi, dza tsaaki lii biche liwe leke li Nyɔ-ɔ le, “Baa wɛj, mfi kɔchɔɔ kituj. Doonche bunɔɲa bu ɲwana ke ɲwanj doonche tɛ bunɔɲa bwo. 2 Nuuj doonche kife ɔ nyɛɔ bungla li wuu le wi kwikwi-i lewe le nyɛ ntse wu kimake li be

bechu be ɔ tuu ɔ nyɛ li wu-u. (aiðnios g166) 3 Ntse wu kimake wuni wɛ nuuj le be ni be kii wɛ wu nuuj Nyɔ yi cheej kwaɔ, mɔɔ le be kɛ tɛ mi wu Jiso Krai wuɔ tɛ torj. (aiðnios g166) 4 Mi ndoonchɔɔ bunɔɲa bwo li nshe-ɛ, si mi mæeshi nime chi ɔ tɛ nyɛ le niɲ. 5 Li deeni Baa wɛj, kaari ɔ nyɛ mi bunɔɲa li wɛɛ mfwe bu ntɛ nsaa ɲkemi ɲkosi nshe bee kiboo mæej se naa bechi. 6 Mi ndoonchɔɔ wɛ li beniij be ɔ tɛ tsaa li nshe yini ɔ nyɛ li mi-i baa. Beniij bani tɛ nuuj bo, ɔ se tuu ɔ nyɛ be li mi-i. Be woo baa li je ya-a. 7 Be kii baa deeni kituj le fiee fichu fi ɲkemi dzɛti nuuj fɛ wɛ-ɛ. 8 Ntiitɔɔ ni kife mi nyɛɔ je yi ɔ tɛ nyɛ li mi-i yɛ li bee, be fi, be se kii baa cheej le ntɛ dza nuuj fɛ wɛ-ɛ, be berj baa tɛ le ɛ wɛ wu tɛ torj mi. 9 Nlekɔɔ li Nyɔ-ɔ ni, nuuj li bani-i. Nleki yɛ nuuj li baa beniij be nuuj be li nshe yini kɛ. Nlekɔɔ li Nyɔ-ɔ ni nuuj li be ɔ tɛ nyɛ li mi-i bani, kife ɛ beniij bo. 10 Bieɛ bichu bi ɲkemi nuuj bio, se bieɛ bichu bi ɔ kɛmi nuuj tɛ biɲɛ. ɛ li beniij bani-i li bunɔɲa bweɲ yɛɲgi. 11 Deeni, mæej yɛ ntuu nnuuj li nshe yini-i kɛ. Se nuuj le, be mæej baa li nshe yini-i, ɲkarisɔɔ mbɛɛ le wɛ-ɛ. Baa wu wuuti, gɛɛ be li bukoonj bwo bu ɔ tɛ nyɛ li mi-i, ke be se ni be nuuj li fiee fi mumkpa-ɲ nɛɛ si tɛɛ wɛ tɛ nuuj li fiee fi mumkpa-ɲ. 12 Mfi wu ntɛ nuuj tɛɛ be, ntɛ ɲɲɛɛ be li bukoonj bwo bu ɔ tɛ nyɛ li mi-i. Ntɛ ɲkiiche be, wi wumu li bee linti ti mæej ki la kɛ, fuki nɛɛ wi wu nuuj le gii la wɛ nsij. Fini tɛ nuuj le fiee fi be tɛ tsɛɛ le Kiɲwaati ki Nyɔ-ɔ be fi kɔche. 13 Deeni ɲkarisɔɔ mbɛɛ le wɛ-ɛ, se bieɛ bini ntiitɔɔ mæej li nshe yini-i ke beniij berj se kɛmɛ kinɛtine kɛj ki yiɛ li bee. 14 Ntɛ nyɛ je ya li tsɔj yi bee, beniij be li nshe yini-i se baanini be kife be nuuj yɛ beniij be li nshe yini-i kɛ, nɛɛ si nuuj yɛ tɛ wi wu li nshe yini-i kɛ. 15 Nleki yɛ nuuj le ɔ buu be li nshe yini-i kɛ. Nlekɔɔ nuuj le ɔ ni ɔ kiichi be le be le kɛ li tsɔj yi wi wu bifi wɛɛ kɛ. 16 Be nuuj yɛ beniij be li nshe yini-i kɛ, nɛɛ si nuuj yɛ tɛ wi wu li nshe yini kɛ. 17 Nache be ɔ gɛɛ chichi be ni be wuuti le cheej li lenti. Je ya nuuj cheej. 18 Si ɔ tɛ torj mi li nshe yini-i, ɛ nɛɛ le si mi ntɔɲɔ tɛ be li nshe yini-i. 19 Si mi nachɔɔ yi yɛj mi ɲkiri chichi kii be, le nuuj be nache tɛ yi yi be, be gɛɛ chichi li cheej li. 20 Nleki yɛ li Nyɔ-ɔ nuuj li beniij bani-i kwaɔ kɛ. Nlekɔɔ tɛ li beniij bechu be gii be woo je yibe, be gɛɛ shɛj li mi-i. 21 Nlekɔɔ le be bechu ni be nuuj li fiee fimumkpa-ɲ nɛɛ si wɛ wu Baa wɛ-ɛj nuuj li mi-i, nse nuuj tɛ li wɛ-ɛ. Nlekɔɔ tɛ le be ni be nuuj li tɛɛ wɛ ke beniij be nuuj be li nshe yini-i se berj le ɛ wɛ wu tɛ torj mi. 22 Bunɔɲa bu ɔ tɛ

yooki mi lu, mi nyɔ li bee kituɲ ke be se ni be nuuɲ li fiee fimumkpa-aɲ, nɛɛ si tɛ tɛ nuuɲ li fiee fimumkpa-aɲ, **23** mi ɲ'wɛ li bee, ɔ se nuuɲ tɛ li mi-i. Le be ni be gbɛɲgi be nuuɲ li fiee fimumkpa-aɲ, bɛdɛɛni bɛniɲ be nuuɲ li nshe yini-i se kɛɛ le ɛ wɛ wu tɛ tɔɲ mi, ɔ se kɔɲgisɔɔ be nɛɛ si ɔ kɔɲgisi mi. **24** Baa wɛɲ, ɲ'wɛkɔɔ le be be ɔ tɛ nyɛ li mi-i baa be naa nuuɲ tɛ fɛ nnuuɲ, ke be se ɲɛɲ bunɔɲa bu ɔ tɛ nyɛ li mi-i kii kɲkɔɲgise ko li mi-i fɛ nshe bee kiboo tɛ bechi. **25** Hooɔ Baa wɛɲ wu nuuɲ tsaɲɲ, bɛniɲ be nuuɲ be li nshe yini-i kii yɛ wɛ kɛ, bɛdɛɛni ɲkiɔ wɛ, bɛniɲ bɛɲ bani kɛɛ baa tɛ le ɛ wɛ wu tɛ tɔɲ mi. **26** Mi mɛfɔ be kɛɛ wɛ kituɲ, nse mmɛɛɲɔ ni mɛfeti be ni be kii wɛ, ke kɲkɔɲgise ki ɔ kɔɲgi mi lu ni ki nuuɲ li bee, nse ni nnuuɲ tɛ li bee.”

18 Le Jiso lɛkɛ li Nyɔ-ɔ mɛɛshi, bee bɔɔɲ bee bɛ kintutu-u dza fɛ, be gɛɛɲ be lenchi kinɛɛɲ ki be teenyi le Kidrɔɲ, be bo liwiɲ le wɛ wu biti bi muntaɲɲ bim-u, be le lu. **2** ɛ Judas wu tɛ kabɛ Jiso wɛ tɛ kii tɛ kintsii kilu, kifɛ Jiso bee bɔɔɲ bee bɛ kintutu-u tɛ shiɲ be giɲgi be taashi fɛ mfi kwi. **3** Judas se gɛɛɲ fɛ bɛ kintutu ki bɛniɲ be nchi-i mɔɔ bɛniɲ bamu be tɛ kiichi yi yi muntofi. Bɛniɲ bani tɛ nuuɲ bɛtɛ muntofi bɛ nɔɲa be nɔɲa mɔɔ Bɛfarasii. Be tɛ giɲgi be kemi bitesinɛ bi wi-i bɛ bitesinɛ bi bɛ tɔɲ mɔɔ bieɛ bi dziɲ. **4** Si Jiso tɛ kii fieɛ fi tɛ nuuɲ le fi gii fi ka bɛ wu lɛ, kiɲgi bɛ be limfwe, bii li bee laa, “Nɛ wɛki nuuɲ noo?” **5** Be tuu li wuu le, “Jiso wu Nasarɛ.” Jiso tee li bee le, “ɛ mi wu wu.” Tɛ nuuɲ ɛ Judas wu tɛ kabɛ wu wɛ tɛ lemi bee bɛniɲ belu. **6** Si Jiso tɛ tee li bee le ɛ wu lɛ, be kaari be to liɲɲ liɲɲ, be weyɛ fekwiɲ. **7** Tuu bii li bee laa, “Nɛ wɛki nuuɲ noo?” Be tuu le, “Jiso wu Nasarɛ.” **8** Jiso tee li bee le, “Mi nteɔ bɛɲ le ɛ mi wulu. ɛ nɛ wɛki nuuɲ mi, nɛ gɛɛ bɛniɲ bani be ni be giɲgi.” **9** Tɛ yɔ le fi bɛ fi kɔche bɛ jɛ yi tɛ saa wu tee li Nyɔ-ɔ le tɛ mɛɛɲ ki lɛɛ kɛ wi mumkpaɲ li bɛniɲ be tɛ nyɛ li wuu baa kɛ. **10** Simu Pita tɛ kemi nyɔ yi dziɲ. Bieɛ buu le mbwa-a, kɛri kintoɔɲ ki mfwa wu kikoo ki bɛtɛ muntofi ki kigɔɲɛ lu, sonde. Bukooɲ bu mfwa wulu tɛ nuuɲ le Malku. **11** Jiso tee li Pita le, “Kaari tuu nyɔ ya le mbwa-a. Mi ɲ'woɲ kɛ fika fi ɲgɛ-ɛ fi Baa wɛɲ nyɛ li mi-i fini ni?” **12** Kikoo ki bɛniɲ be nchi-i bɛ kintutu ki bɛniɲ be nchi-i mɔɔ bɛniɲ be tɛ kiichi yih yi muntofi yi Bejuu se cha Jiso, be kaɲ wu bɛ bekuu. **13** Be saa be dzo wu be gɛɛɲ be wu fɛ Anas, kifɛ Anas tɛ gii nuuɲ gwɛnɛ Kaifas wu tɛ nuuɲ kikoo ki bɛ tɛ muntofi-i li kiya kilu-u. **14** Kaifas wuni nuuɲ wu tɛ saa wu tifi Bejuu le fi dzoɔɲ le wi mumkpaɲ kwi kii bɛniɲ

bɛchu. **15** Si be tɛ giɲgi bɛ Jiso lɛ, Simu Pita bɛ ɲwanɛ kintutu ki Jiso wumu tɛ biki wu. ɲwanɛ kintutu wu Jiso wuni tɛ nuuɲ kikoo ki bɛtɛ muntofi-i tɛ kii wu, tuu bieɛ Jiso gɛɛɲ lɛ kintikinti ki la wu kikoo ki bɛtɛ muntofi-i. **16** Pita she lemi lekuuɲ li fweɛɲ wu mbaɲ lichɲ. ɲwanɛ kintutu wu Jiso wulu wu kikoo ki bɛtɛ muntofi tɛ kii wɛ, kaari bo be yɔ bɛ ɲwaakwɛɛɲ wu tɛ kiichi fweɛɲ wu mbaɲ wɛ, dzoɔ Pita ɔ lɛ bɛ wu. **17** ɲwanɲ wu kwɛɛɲ wulu bii li Pita laa, “Mɔɔ ɔ nuuɲ tɛ wi wu kintutu ki wi wuni?” Pita tuu le, “Nuuɲ yɛ kɛ.” **18** Tɛ nuuɲ ɛ lekuuɲ tɛ dendi, bɔɔɲ bɛ nime-ɛ bɛ bɛniɲ bɛ tɛ kiichi yih yi muntofi baa kuke wi bɛ lemi fɛ be wɔɔnsi. Pita se ka, gɛɛɲ leɲ bee bɛ wɔɔnsi tɛ. **19** Kikoo ki bɛtɛ muntofi-i se biiti bieɛ li Jiso-o kii bɔɔɲ bee bɛ kintutu mɔɔ kii ntiife wɛ. **20** Jiso tuu li wuu le, “Nti n'yeti li nshe chichi-i gbanaa. Nti ntiifi tɛ bɛniɲ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ mɔɔ li yih yi muntofi-i yi Bejuu bɛchu banchi. Nti ntiiti yɛ fieɛ le munyiikoɔ li kɛ. **21** ɔ biiti bieɛ bini nuuɲ li mi kii la? ɔ biiti nuuɲ li bɛniɲ bɛ ti wuki si ntiifi. Be kii baa fieɛ fi nti ntiiti.” **22** Si Jiso tɛ yɔ lɛ, wi wumu wu kintutu ki bɛniɲ bɛ tɛ kiichi yih yi muntofi wu tɛ lemi fɛ wu-u fɛchiɲ soɔɲ wu bɛ kibɛnɛ lɛ ntoɔɲ, bii li wu-u laa, “Yini nuuɲ dze yi ɔ tusi fieɛ li kikoo ki bɛtɛ muntofi-i ni?” **23** Jiso bii li wu-u laa, “ɛ nuuɲ le mi n'yɔ bubieɛ, ɔ doonche bubieɛ bulu. ɛ ntiiti nuuɲ cheɛɲ, ɔ se tuu ɔ soɔɲ mi kii la?” **24** Anas se dza tuumi Jiso lɛ Kaifas wu kikoo ki bɛtɛ muntofi. Jiso mɛɛɲ nɛɛ kɲkaɲ bɛ bekuu. **25** Si Simu Pita tɛ mɛɛɲ lemi wɔɔnsi wi le, bɛniɲ bii li wu-u laa, “ɔ nuuɲ nɛɛ wi wumu li kintutu ki bɛniɲ bee li ni?” Se nuuɲ le, Pita tɛ faɲɲ tee le, “Nnuuɲ yɛ wube wumu kɛ.” **26** ɲwanɛ nime wu kikoo ki bɛtɛ muntofi-i wumu tuu bii li Pita laa, “Mbee ɲɛɲ nɛɛ wɛ nɛɛ wu lɛ wɛ wu mbaɲ wɛɛ ni?” ɲwanɛ nime wulu tɛ nuuɲ kini ki wi wu Pita tɛ sonde kintoɔɲ keɛ wɛ. **27** Pita tuu ka faɲɲ. Nɛɛ li mfi wulu, nyineshee se tɔɔɲ. **28** Bɛniɲ belu se dzo Jiso fɛ yih yi Kaifas bɛ giɲgi bɛ wu le ntɔ wu Mfɔɲ wu Lo-om wu tɛ gii sɛki le. ɛ tɛ mɛɛɲ taantaɲɲ. Be gɛɛɲ be ba nle lɛ ntɔ nsɲ, kifɛ ɛ be le le bɛ liibi bikoo bi bee, si be tɛ nuuɲ le bɛ gii bɛ ji Tsɔnɔ chi N'yafuweɛ lɛ. **29** Se nuuɲ le Pailɛt se bo ɲɛɲ bɛ bii li bee laa, “Fieɛ fi nɛ ɲɛɲ le wi wuni bee cho nuuɲ la?” **30** Be tuu li wu le, “ɛ wi wuni bee mɛɛɲ ki choɔ fieɛ kɛ, bee nuuɲ tɛ bɛɛ bɛ wu le tɛ nyɛ li wɛɛ kɛ.” **31** Pailɛt tuu li bee le, “Dzoɔ yɛɲ wu nɛ saa biki si nchi wunɛ wɛki.” Bejuu tee li wu-u le, “Tɛ kemi yɛ bugga bu wo wi kɛ.” **32** N'yoru wuni se bɛ kɔche bɛ n'yoru wu Jiso tɛ saa tiiti doonchi

ɲwaani kwe yi gii kwi. **33** Paillet kaari gɛɛɲ lɛ lɛ nto we-e, teɛɲ be, bɛ bɛ Jiso, bii li wu-u laa, “Ɛ wɛ mɔɔɲ wu Bejuu ni?” **34** Jiso bii li wuu laa, “Ɔ tiiti fini nuuɲ mbeeche wu wa, mɔɔ beniɲ bamu bɛ tee wɛ kii mi le?” **35** Paillet bii li wu-u laa, “Ɛ mi wi wu Bejuu ni? Ɛ beniɲ bo bɛ kwɛɛɲ lɛ bɛ betɛ muntofi bɛ nɔɲa bɛ nɔɲa bɛ bɛ wɛ bɛ nɛ li mi-i. Ɔ ɔɔ nuuɲ la?” **36** Jiso tuu li wu-u le, “Bumɔɔɲ bweɲ nuuɲ yɛ si bu li nshe yini-i kɛ. Bee le bumɔɔɲ bweɲ ni bu nuuɲ si bu li nshe yini-i, bee nuuɲ beniɲ bɛɲ bɛ nime-ɛ bɛ gwii le kiɲ bɛ ni nɛ mi li tsɔɲ yi Bejuu li kɛ. Se nuuɲ le bumɔɔɲ bweɲ nuuɲ yɛ bu dza li nshe yini-i kɛ.” **37** Paillet se bii li wu-u laa, “Ɛ wɛ mɔɔɲ ni?” Jiso tuu li wuu le, “Fi fieɛ si ɔ tee le ɛ mi mɔɔɲ. Bɛ tɛ biɛ mi, mbɛ li nshe yini-i kii fini le mbɛ ntee kii cheɛɲ. Wi kwikwi wu biki cheɛɲ ti wuki jɛ yɛɲ.” **38** Paillet bii laa, “Cheɛɲ nuuɲ la?” Si tɛ bii le, tuu kaari bo gɛɛɲ ɲɛɲ Bejuu baa, tee li bee le, “Mmɛɛɲɔ ki ɲɛɲ fieɛ fi wu ɔɔ kɛ. **39** Se nuuɲ le nɛ kɛmi ntse wunɛ wumu le ɛ nuuɲ mfi wu Tsɔɔɔ chi N'yafuwee, mbuu wi wu ncha mumkpaɲ li yih yi ncha-a. Nɛ weki le mbuu nuuɲ Mɔɔɲ wunɛ wu Bejuu ni?” **40** Bejuu belu wɔɲ lɛwɛ ɲɛ le, “Aay, tɛ weki yɛ wi wuni kɛ, buu nuuɲ Barabal!” Baraba wuni tɛ nuuɲ wi wu kintutu ki beniɲ bɛ tɛ gwii bɛ bara wu Lom.

19 Paillet se dzo Jiso nɛ le bɛ liche wu. **2** Beniɲ bɛ nchi-i lo kifo ki bumɔɔɲ ki nuuɲ biaɲ biaɲ bɛ beɲ wu lifa, bɛ dzo ndu yi bumɔɔɲ yi gaa, bɛ chuume wu li bwiɲ. **3** Bɛ se bɛɛ fɛ wuu, bɛ bundi wu, bɛ tiiti le, “Buri! Mɔɔɲ wu Bejuu!” Si bɛ fɛti lɛ bɛ maami wu bɛ bibɛnu. **4** Paillet se tuu bo lɛkuuɲ tee li bee le, “Biche yɛɛɲ, ɲgii mbuu wi wuni nɛ li bɛ-ɛɲ, nɛ se kɛɛ le mmɛɛɲɔ ki ɲɛɲ fieɛ fi wu ɔɔ kɛ.” **5** Jiso se bo bɛɛ bɛ kifo ki biaɲ lifa mɔɔ ndu yi bumɔɔɲ yɛ li wu-u bwiɲ. Paillet se tee li bee le, “Biche yɛɛɲ nɛ ɲɛɲ wuuɲ wi wulul!” **6** Bɛtɛ muntofi bɛ nɔɲa bɛ nɔɲa bɛ beniɲ bɛ tɛ kiichi yih yi muntofi ɲɛɲ wu lɛ, bɛ se wɛndi le, “Ta wu li kintaɲ li, ta wu li kintaɲ li!” Paillet tee li bee le, “Dzo yɛɛɲ wu bɛ tsɔɲ yinɛ nɛ taɲ wu li kintaɲ li, kifɛ mɛɛɲɔ ki ɲɛɲ ɔɔ yɛ kɛ.” **7** Bejuu belu tuu li wuu le, “Tɛ kɛmi baa nchi wusɛɲ, ɛ nchi wulu wu doonchi le kɛmi le kwi, kifɛ wu fɛɔ yi yɛ le, ɛ wu ɲwanɛ Nyo.” **8** Le Paillet woo n'yɔru wuni le, se tuu kɛmɛ chɛnɛ ɲɛ. **9** Bee Jiso tuu bɛ to leɲɲ lɛ nto, bii li Jiso laa, “Ɔ dza fɛɲ?” Se nuuɲ le Jiso ti mɛɛɲ ki tuu kɛ fieɛ kɛ. **10** Paillet bii li Jiso-o laa, “Ɔ nuuɲ tɛ yɔ li mi kɛ ni? Ɔ kii yɛ le ɲkɛmi bɔɲga bu chiɲɲɛ li wɛ-ɛ, ntuu ɲkɛmi bɔɲga bu

tɛfɛ le bɛ taɲ wɛ li kintaɲ li ni?” **11** Jiso tuu li wuu le, “Nuuɲ ɔ tɛ kɛmɛ bɔɲga lɛ mi lɛwɛ, fuki fɛ bɛ nɛ bɔɲga bulu li wɛ-ɛ liboo nsɲ kɛ. Se nuuɲ le kii fini, wi wu nɛ mi li tsɔɲ ya ɛ wi wu kɛmi bubieɛ bu kuu bu yɛki bwo.” **12** Le Paillet woo n'yɔru wuni ni, se bechi weki dze le chine li wuu. Se nuuɲ le Bejuu tɛ wɔɲ lɛwɛ ɲɛ le, “Ɔɔ mɔɲ ɔ chine li wi wuni, kɛ ɔ nuuɲ yɛ nsɔɲ yi Kaisa wu Mɔɔɲ wu nyɔɲa wu Lom kɛ. Wi kwi wu yɛkisi yi yɛ le mwe nuuɲ mɔɔɲ kɛ mwe wɛ wi wu mbani wu Kaisa.” **13** Le Paillet tuu woo ɲwanɛ wuni n'yɔru, se bo bee Jiso, shee li kintinde ki nsa-a fɛ bɛ tɛ teenyi le, Kintsii ki bɛ gwɔɲ bɛ Ta, ki bɛ teenyi lɛ jɛ yi Hiburu le Gabata. **14** Tɛ nuuɲ Jobɛ chi Nache kii Tsɔɔɔ chi N'yafuwee, ɛ mfi tɛ nuuɲ si jobɛ bikaa yooɔi ntso bifɛɛtu. Paillet tee li Bejuu li le, “Biche yɛɛɲ nɛ ɲɛɲ, wuuɲ Mɔɔɲ wunɛ!” **15** Bejuu belu bechi bɛ dzeɲɲɲɲ le, “Gɛnɛ bɛ wu, gɛnɛ bɛ wu, ta wu li kintaɲ li!” Paillet bii li bee laa, “Ntaɲ Mɔɔɲ wunɛ li kintaɲ li ni?” Bɛtɛ muntofi bɛ nɔɲa bɛ nɔɲa baa tuu li wuu le, “Tɛ kɛmi yɛ Mɔɔɲ wumu kɛ fuki Kaisa nsɲ.” **16** Paillet se nɛ Jiso li bee le bɛ gɛɛɲ bɛ taɲ wu li kintaɲ li. **17** Bɛ se dzo Jiso, bɛ bo bɛ wu. Too kintaɲ kɛɛ giɲɲɲɲ fɛ kintsii ki bɛ teenyi le Kiɲɲɲɲɲ, bɛ teenyi lɛ jɛ yi Hiburu li le Gooɲɲɲɲ. **18** Bɛ se gɛɛɲ bɛ ta wu fɛ li kintaɲ li, bɛ ta tɛ beniɲ bamu bɛfɛ li bintaɲ li wumu lɛ kigɔɲɛ, wumu lɛ kimeɛɛ, Jiso nuuɲ kintikinti. **19** Paillet tseɛ fieɛ fimu bɛ ta li kintaɲ ki Jiso-o. Fieɛ fi tɛ tseɛ filu tɛ nuuɲ le, “Jiso wu Nasarɛ, Mɔɔɲ wu Bejuu.” **20** Bejuu ɲɛ tɛ teɲ fieɛ fi tɛ tseɛ filu, kifɛ fɛ bɛ tɛ ta Jiso li kintaɲ li tɛ nuuɲ tseketseke li kitɔɲ kilu lichɲɲ, tɛ tseɛ fieɛ fini lɛ jɛ yi Hiburu bɛ yi Latin mɔɔ yi Griɲ. **21** Bɛtɛ muntofi bɛ nɔɲa bɛ nɔɲa bɛ Bejuu gɛɛɲ bɛ tee li Paillet le, “Kiɲɲ ɔ ni tseɛ le, ‘Mɔɔɲ wu Bejuu kɛ.’ Tseɛ nuuɲ le, ‘Wi wuni kwɛɲɲɲɲ le nuuɲ Mɔɔɲ wu Bejuu.’” **22** Paillet tuu li bee le, “Fieɛ fi mi ntseɛ mi ntseɛ kituɲ.” **23** Si beniɲ bɛ nchi-i baa tɛ ta Jiso li kintaɲ li lɛ, bɛ dzo ndu yɛ bɛ gache li yi yibe bintsii binɛ si bɛ tɛ nuuɲ. Bɛ tuu bɛ dzo mɔɔ kiɲɲɲɲ kɛ. Se nuuɲ le kiɲɲɲɲ kini bɛ tɛ toɲ ki mbaru nsɲ mbeeche li kimi mbɔɔwu mbochu li bikaa li. **24** Bɛdɛɛni bɛ se tee li yi yi bee le, “Kiɲɲ tɛ ni gaame kiɲɲɲɲ kini kɛ. Tɛɛɛɛ toɲ kaɲ, tɛ ɲɛɲ wi wu gii kɛmɛ ki.” Fini tɛ keti le fi bɛ fi kɔche si bɛ tɛ tseɛ lɛ Kiɲwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Bɛ tɛ gache ndu yɛɲ li yi yi bee, bɛ toɲ kaɲ bɛ kiɲɲɲɲ ɲkɛɲ.” Se nuuɲ le beniɲ bɛ nchi belu tɛ fɛ nɛɛ fini fieɛ. **25** Bukeɛɲ bamu tɛ gii bɛ lemi fɛ, li kintaɲ ki Jiso-o lichɲɲ. Bukeɛɲ bani tɛ nuuɲ ni Jiso bɛ beɲwaani

ni Jiso wu kwɛɛɛ mɔɔ Maariya wu kwɛɛ Klofas mɔɔ Maariya Madaliɲ **26** Le Jiso dza ɲɛɲ ni mɔɔ ɲwani wu kintutu wu tɛ kɔŋgisi wɛ si be lemi li wuu lichɪɲ, tee li ni-i le, “Kwɛɛɛ, biche ɔ ɲɛɲ, wuni to wɛ ɲwana.” **27** Si tɛ tee le, kaari tee tɛ li ɲwani wu kintutu wɛ le, “Biche ɔ ɲɛɲ, wuni to wɛ na.” Mbɛɛɛɛ li mfi wɛ ɲwani wu kintutu wɛ se dzo ni Jiso gɛɛɛ tsiɲɲ nuuɲ li wu-u yih. **28** Leɲɲ lɛlu, Jiso tɛ kɛɛ kituɲ le fiee fichu ma fiee, le fɛ fi be fi kɔche si be tɛ tɛɛ le Kɪɲwaati ki Nyɔ-ɔ, se dza tee le, “Ndɔɔɲ wondinɔɔ mi.” **29** Tɛɛ chimu tɛ nuuɲ fɛ be mbiɲ mɛ mgbanyi le tɛɛ. Beniɲ be nchi-i baa tuu be lii kifiɲ li mee be shɪŋge li kiti ki iso-ob be nɛɛki le wuu wa. **30** Le Jiso fi mbiɲ melu se tee le, “Fi ma fiee.” Si tɛ tee le, bɛɛki kikoo kee, kwi. **31** Si boo yɛlu tɛ nuuɲ Jobe chi Nache le be le li jobe chi beshiinshi-i le, Bejuu tɛ weki le be fɛ le kiɲ gooɲ yilu ba li bintaɲɲ li jobe chi beshiinshi kɛ, (teege si jobe chi beshiinshi chilu tɛ nuuɲ chi nɔɲa le). Be se gɛɛɛ be ɲɛɲ Pailɛt be lɛkɛ wu be tee le be gɛɛɛ be bonyɛ bikaa bi beniɲ be tɛ nuuɲ li bintaɲɲ bilu-u, be se kwiye tɛkɛ be shiiki be tsaaki be. **32** Bɛɛɛɛni beniɲ be nchi baa bonyɛ bikaa bi wi wu ɲkosi, be bonyɛ tɛ bi wu biki. **33** Se nuuɲ le, le be bo fɛ Jiso, be ɲɛɲ ɛ wu kwi kituɲ, be ti mɛɛɲ ki bonyɛ kɛ bikaa biee kɛ. **34** Wumu wu li kintutu ki beniɲ be nchi-i baa beɛɲ Jiso lɛfufu be gɔɲɛ. Le beɛɲ le, mfwaa mumkpaɲ ɲgɔɲ mɔɔ dzɔɔ tasi fɛ. **35** Wi wu tɛ ɲɛɲ biee bini tɛ lɛɲ leɲɲ le nsa wulu-u le, n'yɔru wɛ nuuɲ chɛɛɛ, se kii tɛ le wuni n'yɔru tɛ nuuɲ wu chɛɛɛ, wu nɛ nuuɲ nɛ beɲ. **36** Biee bini tɛ keti ni le fiee fi be tɛ tɛɛ le Kɪɲwaati ki Nyɔ-ɔ be fi kɔche si be tɛɛ le, “Kɪɲkomfɛ kee kimumkpaɲ nuuɲ tɛ naa bonde kɛ.” **37** Fi se tuu fi nuuɲ ɛ be tɛɛ le kintsii kimu-u le Kɪɲwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Beniɲ gii be ni be bichi wi wu be beɛɲ wulu.” **38** Leɲɲ lɛlu Jɔsɛ wu Arimatia dza gɛɛɛ ɲɛɲ Pailɛt lɛkɛ wu le beɲ gɛɛɛ tsaaki gwini chi Jiso-o. Jɔsɛ wuni tɛ nuuɲ wi wu kintutu ki Jiso-o, se nuuɲ le tɛ nuuɲ liɲɲ liɲɲ kife tɛ chendi Bejuu. Pailɛt beɲ, se gɛɛɛ shiiki gwini chilu. **39** Nikodemu wu tɛ saa gɛɛɛ ɲɛɲ Jiso butuu bumu wɛ, tɛ be tɛ be mɛɛɲ mamu mɛ sɛɛndi ni shuuɲɲ mɛ be fiɛɛɛ be mɛɛ mɔɔ alos, mɛ luuti si be kilo mbaanshɛɛ ntso bɛtɛɛtu. **40** Bee wu se shiiki gwini chi Jiso-o be fiɛɛɛ be ndu be fwa be mɛɛɲ maa be diye wu li ntɛ Bejuu. **41** Mbaɲ wu wɛ wumu tɛ nuuɲ fɛ fɛ chɪɲ fɛ be tɛ ta Jiso li kintaɲɲ li fɛɛ. Li wɛ wulu dzɪɲ yi fiɲɲ yimi tɛ nuuɲ fɛ ɛ be ti mɛɛɲ saa ki diye kɛ wi le kɛ. **42** Se nuuɲ le si booyaa tɛ nuuɲ Jobe chi

Bejuu le chi Nache wu jobe chi Beshiinshi le, ɛ dzɪɲ yilu tɛ nuuɲ tɛ tɛkɛtɛkɛ, be se giiki Jiso le.

20 Le ni nuuɲ jobe chi ɲkosi li fuu li, Maariya Madaliɲ bo le ɲ'wori gɛɛɛ fɛ dzɪɲ fɛɛ, ɲɛɲ ɛ be bache tɛtɛ chi be tɛ baɲɛ fweɲ wu dzɪɲ yɛɛ lu. **2** Se nuuɲ le, se biee letɛ gɛɛɛ ɲɛɲ Simu Pita be ɲwane kintutu ki Jiso-o wumu wu Jiso tɛ kɔŋgisi wɛ, tee li bee le, “Bɛ buu baa Taa le dzɪɲ, tɛ kii yɛ laa be gɛɛ wu fɛɲ le kɛ.” **3** Pita bee ɲwan wu kintutu ki Jiso wulu biee be bo be giɲɲɲ fɛ dzɪɲ yilu-u. **4** Be tɛ giɲɲɲ be letini bu letine, bɛɛɛɛni, ɲwan wu kintutu ki Jiso wɛ letɛ yaa Pita saa fɛsi fɛ dzɪɲ felu. **5** Le fɛsi fɛ, guume biche, ɲɛɲ ɛ ndu yi be tɛ fiɛɛɛ Jiso lu yɛ gimi le. Le biche le, ba le ki le kɛ. **6** Simu Pita biee wu be fɛsi fɛ, se le gɛɛɛ le dzɪɲ lɛlu. Le le, ɲɛɲ nɛɛ nuuɲ ndu yɛɛ kwaa si yi gimi fɛ, **7** mɔɔ finshɛɲɲɛ fi ndu fi be tɛ liɲ kikoo ki Jiso-o lu, fi tɛ gimi yɛ be ndu yimi yɛɛ kɛ. ɛ be tɛ kɛnchi be giiki fɛ kintsii kee li fi gimi fi fimbiiɲ. **8** ɲwan wu kintutu wu Jiso wu tɛ saa wu fɛsi fɛ dzɪɲ wɛ se le tɛ gɛɛɛ le dzɪɲ ɲɛɲ fiee fini se beɲ. **9** Fi tɛ nuuɲ ɛ be ti mɛɛɲ ki kɛɛ kɛ kinyi ki fiee fi nuuɲ le Kɪɲwaati ki Nyɔ-ɔ le Jiso tɛ kemi le bo li kwe-e kɛ. **10** Bɔɔɲ be kintutu-u be Jiso-o baa kaari be koo fekuuɲ. **11** Se nuuɲ le, Maariya shɛ lemi dii fɛ dzɪɲ felu. Si tɛ dii le dza guume biche le dzɪɲ, **12** ɲɛɲ benchindaa be Nyɔ-ɔ bɛfɛ ɛ be chuume ndu yi ncherere be shɛɛ fɛ be tɛ giiki gwini chi Jiso-o fɛɛ, wumu fɛ kintsii ki kikoo ki Jiso-o tɛ nuuɲ, wumu fɛ kintsii ki bikaa biee tɛ nuuɲ. **13** Benchindaa be Nyɔ-ɔ baa se bii li wuu laa, “Kwɛɛɛ, ɔ dii kii la?” Tuu le, “Ndiɔ kife be tsaaki baa Taa be dza be wu, ɲkii yɛ fɛ be gɛɛ wu kɛ.” **14** Le tee le, le fikisi yi ɲɛɲ Jiso lemi. Se nuuɲ le, ti mɛɛɲ ki kɛɛ kɛ le ɛ Jiso kɛ. **15** Jiso bii li wuu laa, “Kwɛɛɛ, ɔ dii kii la? ɛ noo wɔɔ weki?” Maariya se tɛ beɛɛɛ le ɛ wi wu bichi le mbaɲ wu wɛ wulu-u. Se tee li wuu le, “Baa wɛɲ, ɛ nuuɲ wɛ wu tsaaki wu, ɔ dza be wu, ɔ tee fɛɔ gɛɛ wu fɛ, ɲgɛɛɲ ndzo wu, ndza be wu.” **16** Jiso dza teen wu le, “Maariya.” Se kaari teen wu le jɛ yibee yi Hiburu le, “Laboni,” fi nuuɲ le, “Wi wu Ntiife.” **17** Jiso tee li wuu le, “Kiɲ ɔ ni kɔɲ li mi-i kɛ, kife mɛɛɲɔɲ nsaa ki n'yɛɛ kɛ fɛ Baa wɛ-ɲ kɛ. Gɛɛ nuuɲ le beɲwaanɛɲ ɔ tee li bee le, n'yekɔɔ fɛ Baa wɛɲ wu nuuɲ tɛ Baa wunɛ, mɔɔ fɛ Nyɔ yɛɲ yi nuuɲ tɛ Nyɔ yinɛ.” **18** Maariya Madaliɲ se dza gɛɛɛ tee li bɔɔɲ be Jiso-o be kintutu-u le wu ɲɛɲɔɔ Taa, tuu tee li bee le, wu teɛ biee bini li wu-u. **19** Le ni nuuɲ le fɛmfo-o booyaa ɛ tɛ nuuɲ jobe chi

ηkosi li fuu li, bɔɔŋ be kintutu-u be Jiso-o nuuŋ li yih ε be beɛnye bigoo, kife be tɛ chendi Bejuu. Jiso dza buse leŋ le bee lenti, tee li bee le, “Mbɛɛŋgii ni nuuŋ be beŋ.” 20 Le tee li bee le, se doonche tsarj yee mɔɔ lɛfufu lee li bee. Bɔɔŋ be Jiso-o be kintutu-u baa tɛ nɛɛte nge fɛ be tɛ nɛŋ Taa. 21 Jiso se tuu kaari tee li bee le, “Mbɛɛŋgii ni nuuŋ be beŋ. Si Baa wɛŋ tɛ toŋ mi, ε le si ntundɔɔ beŋ dɛɛni.” 22 Le tee le, se yinde li bee, tee li bee le, “Fi yɛŋ Fiana yi Waan. 23 E nɛ feeki bibifi bi wi-i, kɛ Nyɔ feeki yɛ tɛ kituŋ. E nɛ ba mfekise nsin, kɛ bi gii bi ba le.” 24 Mfi wu Jiso tɛ be fɛ bɔɔŋ bee be kintutu-u, Tome wu tɛ nuuŋ wi kintutu ki bɔɔŋ be yoofi ntso befe wu be tɛ teenyi bukoonj bwee bumu le Marj wɛɛ, tɛ nuuŋ yɛ bee be kɛ. 25 Kɪŋkɛ ki kintutu ki bɔɔŋ be Jiso-o kɛɛ se biee ki tee li wuu le, “Tɛ bee tɛ nɛŋ Taa.” Se nuuŋ le, tɛ tee fiee li bee le, “E mɛɛŋ ki nɛŋ kɛ bibaa bi bieni yɛ li bibɛnu biee li nse nlii kwanj wɛŋ le kɛ, nse ntuu nlii kibɛnɛ kɛŋ lɛfufu lee kɛ, ntɛ mbeŋ kɛ dududu.” 26 Le fuu ka be tase, le bɔɔŋ be Jiso-o be kintutu-u tuu be ni be nuuŋ li yih, Tome nuuŋ tɛ bee be, bigoo nuuŋ bimbɛŋɛ. Jiso se dza buse le bee lenti, tee li bee le, “Mbɛɛŋgii ni nuuŋ be beŋ.” 27 Le tee li bee le, se tee li Tome-ε le, “Gɛɛ kwanj wa li kibɛnɛ kɛŋ, ɔ nɛŋ si ki nuuŋ, ɔ tuu ɔ lii tɛ kibɛnɛ ko lɛfufu leŋ. Kiin ɔ ni mɛŋɛ kɛ, beŋ.” 28 Tome se tuu le, “Taa wɛŋ, mɔɔ Nyɔ yɛŋ.” 29 Jiso tee li wuu le, “ɔ beŋɔ dɛɛni kife ɔ nɛŋgɔɔ mi ni? Kinɛɛtine ki nɔŋa kɛɛ li beniiŋ be mɛɛŋ ki nɛŋ kɛ mi kɛ, be se beŋ baa nɛɛ.” 30 Jiso tɛ fɛ biee nge bi doonchi bunga bu Nyɔ-ɔ li bɔɔŋ bee be kintutu-u be nɛŋ, be se mɛɛŋ baa ki tsɛɛ kɛ le Kɪŋwaati kini kɛ. 31 Se nuuŋ le bini bi be tɛ tsɛɛ bieɛ le bi fɛ le nɛ beŋ le Jiso nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache, mɔɔ le nuuŋ ŋwane Nyɔ. E nɛ beŋ dɛɛni, nɛ se kɛmɛ ntse wu kimake kii bukoonj bwee.

21 Lejinj lɛlu, Jiso tuu ka doonche yi yee li bɔɔŋ bee be kintutu-u fɛ Libɛ chi Tiberia lichij. Fi tɛ ka le yini dze-e: 2 Simu Pita bee Tome wu be tɛ teenyi le Marj, mɔɔ Natanya wu Kana wu kimbe ki Galilii, mɔɔ bɔɔŋ be Dzɛbedii, be bɔɔŋ be kintutu-u be Jiso-o bamu befe tɛ nuuŋ fɛ kintsii kimumkpa-ɔŋ. 3 Simu Pita dza tee li bee le, “ŋgii nla nsuuŋ.” Be tee li wuu le, “Tɛ gii tɛ la be wɛ tɛ.” Bee be bo, be gɛɛŋ, be le le ŋgo-o. Se nuuŋ le, be tɛ dende be tsi li dzɔɔ be ti mɛɛŋ ki kɔɔ kɛ fiee kɛ. 4 Le lɛkuuŋ ni le wuuti le bɛɛ, Jiso be leŋ li ŋgɛmɛ yi dzɔɔ li, bɔɔŋ bee be kintutu-u tɛ mɛɛŋ ki kɛɛ kɛ le ε wu kɛ. 5 Jiso bii li bee laa, “Bɔɔŋ beŋ, nɛ kɔɔ

baa nɛɛ nsuuŋ ni?” Be tuu le, “Wohoo.” 6 Tee li bee le, “Lɔmɛ yɛɛŋ gwii dze le kibɛnɛ ki kigɔŋɛ ki ŋgo-o, nɛ gii nɛ kɔɔ fiee.” Be se lɔŋ, wu tɛ tuu wu yaa be nchewu, kife be tɛ gbɛɛŋ be kɔɔ nsuuŋ le nge. 7 Le nwanj wu kintutu ki Jiso-o wu Jiso tɛ kɔŋgisi wɛ nɛŋ le, tee li Pita le, “E Taa.” Le Simu Pita woo le ε Taa le, bieɛ liishe ndu yee kife tɛ nuuŋ bwiŋ kilɛɛ. Le liishe le, jiin seri li dzɔɔ giinŋi le Jiso-o. 8 Bɔɔŋ be kintutu-u bamu baa biki le ŋgo-o, be chiiti gwii wɛɛ ε wu yise be nsuuŋ. Be tɛ nuuŋ yɛ mfiin li mbochu li buka-a kɛ. Bɛntaŋ tɛ she si mbaanshinj le. 9 Be gɛɛŋ be fesi li bukaka be nɛŋ bikaa bi wi-i si bi keeti, nsuuŋ nuuŋ fɛ, kibeɛ nuuŋ tɛ fɛ. 10 Jiso tee li bee le, “Bɛ yɛɛŋ be nsuuŋ yimi yi nɛ kɔɔ.” 11 Bɛdɛɛni, Simu Pita gɛɛŋ miri le ŋgo-o, chee gwii wu bo li buka ε wu tɛ yise be nsuuŋ yi nɔŋa gwii be kitsɔ mbaanshinj ntso sheɛ. Mɔɔ si yi tɛ yise nge le, gwii tɛ mɛɛŋ ki gaamɛ kɛ. 12 Jiso tee li bee le, “Bɛ yɛɛŋ nɛ ji bieɛ.” Wi mumkpaŋ li bɔɔŋ bee be kintutu-u ti mɛɛŋ mɔɔ ki mɔɔŋ kɛ le bii li wuu laa ε wu noo le kɛ. Be tɛ kɛɛ nɛɛ le ε Taa. 13 Jiso se gɛɛŋ dzɔ kibeɛ kɛɛ nyɛ be, mɔɔ nsuuŋ yɛɛ. 14 Fini tɛ bo kɪŋga kiteɛte si Jiso tɛ doonche yi yee li bɔɔŋ bee be kintutu-u mbɛɛche fɛ tɛ bo li kwe-e. 15 Le be ji bieɛ be mɛɛshi, Jiso teenj Pita bii li wuu laa, “Simu nwanɛ Jɔɔŋ, ɔ kɔŋgisi mi ɔ yeki bani ni?” Tuu le, “Iin Taa, ɔ kiio le ŋkɔŋgisi wɛ.” Jiso tee li wuu le, “ɔ nyeki bɔɔŋ beŋ be nshɔɔŋ le.” 16 Jiso tuu teenj wu kɪŋga kife bii li wuu laa, “Simu nwanɛ Jɔɔŋ, ɔ kɔŋgisi mi ni?” Tuu le, “Iin Taa, ɔ kiio le ŋkɔŋgisi wɛ.” Tee li wuu le, “ɔ bichi le nshɔɔŋ yɛŋ.” 17 Jiso tuu teenj wu bo kɪŋga kiteɛte bii li wuu laa, “Simu nwanɛ Jɔɔŋ, ɔ kɔŋgisi mi ni?” Le Pita woo si Jiso bii li wuu bo kɪŋga kiteɛte laa kɔŋgisi wu le, fi fuumi wu. Tee li Jiso le, “Taa, ɔ kiio fiee fichu, ɔ kiio le ŋkɔŋgisi wɛ.” Jiso tee li wuu le, “ɔ nyeki nshɔɔŋ yɛɛŋ. 18 Ntee wɛ cheɛŋ cheɛŋ le, mfi wuɔ tɛ mɛɛŋ sɔɔnɛ wi, ɔ tɛ kiichi yi ya ɔ lisi ndu ya ɔ giinŋi fɛ ɔ kɔŋgisi. Se nuuŋ le, mfi wuɔ gii ɔ donj ɔ gii ɔ nɛɛmi bibɛnu bio le wumu lii li wɛ-ε, dzɔɔ wɛ gɛɛŋ be wɛ fɛ kintsii ki ɔ ti kɔŋgisi yɛ ngɛnu kɛ.” 19 Jiso tɛ tiiti fini doonchi nuuŋ nwaani kwe yi Pita tɛ nuuŋ le gii kwi yi se be be bukoonj bu nɔŋa li Nyɔ-ɔ. Le Jiso yo le, se tee li wuu le, “ɔ biki mi.” 20 Le Pita tuu fikisi yi, nɛŋ si nwanɛ kintutu wu Jiso tɛ kɔŋgisi nge wɛ biki li bee. ŋwane kintutu wuni nuuŋ wu tɛ yɛŋ gɛɛŋ li Jiso mfi wu be tɛ jii bieɛ le fɛmfo-o fɛ kimerise bii li wuu laa, “Taa, ε noo wu gii kabe wɛ?” 21 Si Pita tɛ nɛŋ nwanɛ kintutu wulu biki be le, bii li Jiso laa, “Taa, fi

wi wuni nuuŋ le la?” 22 Jiso tuu li wuu le, “Ɛ nuuŋ
 ŋkɔgise weŋ le ba ni nuuŋ nsiŋ gɛɛŋ bo fɛ mi ŋkaari
 mi mbe, fieɛ kɛmɛ la fi fɛrɛ bɛ wɛ? ɔ biki mi lɛ.” 23 Si
 Jiso tɛ tiiti lɛ, tefɛ chilɔ se saangini chi giŋgi li bɛniŋ
 bɛ kimbeenchɛ-ɛ lenti le ŋwanɛ kintutu wu Jiso wuni
 nuuŋ tɛ kwi kɛ. Se nuuŋ le, Jiso tɛ mɛɛŋ ki tee kɛ le gii
 kwi kɛ. Tɛ tee nuuŋ nɛɛ le, “Ɛ mbee kɔŋgisi le ba ni
 nuuŋ nsiŋ gɛɛŋ bo fɛ mi ŋkaari mi mbe, fieɛ kɛmi la
 le fi fɛrɛ bɛ wɛ?” 24 Ŋwanɛ wu kintutu wulu wuni nuuŋ
 wu, wu tiiti kii bieɛ bini, ɛ wu, wu tɛ tsɛɛ bieɛ bilu, tɛ
 kɛɛ baa le fieɛ fi tiiti kii fi nuuŋ chɛɛŋ. 25 Se nuuŋ le
 bieɛ bimɔ bieɛ tɛ lu ŋge bi Jiso tɛ fɛ, bee nuuŋ le bɛ
 tsɛɛ bi bichu, ŋiŋgi le nshɛ chi kɛmi yɛ kintsii ki bɛ
 nuuŋ bɛ kiri biŋwaati bilu fe kɛ.

Kinjwaati ki nime-ε

1 Te la Tiofilos, le kinjwaati kej ki nkosi ki ntε ntsee li weε, ntε ntsee le kii bieε bichu bi Jiso tε feti mao bi tε fenjisi li beniiij li, mbεεche si tε bechi nime chee, **2** geεj bo jobε chi Nyο tε dzo wu yi yeε be wu liboo. Fe Nyο tε gii yi dzeti wu le yi yeε be wu liboo le, tε ka li bunga bu Fiana yi Waaj li tifi booj bee be ntοj be tε tsaa. **3** Mfi wu tε bo li kwe-e, tε tuu doonche yi yee li bee, li jo mbaanyε li, le dzε ηge li, le doonche le we yοj. Tε tuu tiiti be kii bumfοj bu Nyο-ο. **4** Si bee be tε nuuj le, tee li bee le, “Kiij ne ni dza Jerosalen ke. Ne tεηgi yeεj kinderi ki Taa tε kaache berj lu, ki ne tε woo ntiiti kii ki keε. **5** Ne keε le Joaj tε lisi beniiij li dzoo, se nuuj le li jo niij li, Nyο gii yi lii berj nuuj li yi Fiana yi Waaj li.” **6** Jiso bee booj bee be ntοj tε nuuj li mfi wumu-u, be dza be bii li wuu laa, “Taa, mfi kochao kituj wuo gii o fe le beniiij besen be Iseleε kaari be ni be seki bumfοj bu bee ni?” **7** Tuu li bee le, “Mfi mao jobε chi fi gii fi yeε we nuuj ε Taa nache be bunga bwee, fi nuuj ye kintsii kinε le ne keε ke. **8** Fi ne nuuj ne keε nuuj le, Fiana yi Waaj gii yi be yi yise li yih yine, ne se keme bunga, ne bechi ne ni ne tiiti kii mi mbεεche Jerosalen mao bimbe bi Judiya be bi Samaaria bichu, ηgenu mbochu fe tεεj luushi.” **9** Neε si tε tiiti le, Nyο dzo wu yi yeke be wu liboo, be bichi si yeke, geεj kikuη baanye wu, la be le lii. **10** Si be tε toj lii be bichi si yeke le, fi ka le bunij befe tε dza be taa be buse ε be chuume ndu yi ncherere, be lej li bee lichij, **11** be bii li bee laa, “Bunij be Galilii, ε la fi ne lemi ne bichi liwe? Jiso wuni wu Nyο-ο dzo li be-εj linti wu yeε be wu liboo, gii naa kaari be neε si ne bee ne ηεj wu yeke le.” **12** Boaj be ntοj be Jiso se dza li ηkume wu Biti bi Oli-if be tuu lijij Jerosalen ε tε nuuj si kingate ki ma ηgenu mbochu fe. **13** Le be le fe, be yeε be geεj le loj wu yih yi lewe fe be tε shiij be fufini. Beniiij bani tε nuuj Pita, Joaj, Jeεj mao Andolo, Fili be Tome, Batolomu be Maacho, Jeεj wu ηwane Afius, Simu wu tε nuuj wi kintutu ki Besilo-ο mao Judas wu ηwane Jeεj. **14** Be bechu mao bukeεj bamu mao Maariya wu ni Jiso be berjwaani Jiso tε banchi li fieε fimumkparj, le be ni be leki li Nyο-ο mfi kwi. **15** Le ni nuuj li jo yeε, boaj be kintutu-u be Jiso taashe. Be tε nuuj fe giijgi gwii be kitsο mbaamfieε. Pita dza we tee li bee le, **16** “Berjwaanεj, fieε fi Kinjwaati ki Nyο-ο tε tee kεmi le fi ka. Fieε fieε fi Fiana yi Waaj tε fe Daafi se kweεj

ηkosi kii Judas wu tε too mbaaj be se kao Jiso. **17** Neε le Judas wuni tε nuuj wumu li kintutu kise-εη, kεmi chee chi nime li bee li linti.” **18** (Fe Pita tε yeti le nuuj ε Judas tε dzo kwa wu be tε nye li wuu kii fieε fi tε fe, go kintsii lu. ε fe kintsii kilu-u fe tε we bushi likwiij tee chee buke, bule bichu se bo. **19** Beniiij be Jerosalen bechu woo le, be se teenyi kintsii kilu le jε yi bee le Akedama, fi nuuj le, “Kintsii ki ηgoj.”) **20** Pita tuu tee le, “Daafi tε tsee le Kinjwaati kin'yoonche le, ‘Be chine la we to kichiiye, wi te tuu le ni tsiij fe ke.’ Tε tuu tsee le, ‘Wumu kεmi le dzoo kintsii kee ki nime-ε.’” **21** Si fi nuuj ni, wumu kεmi le taa li bee li, wu te gii te ni te tiifi le Taa Jiso tε bo li kwe-e. Weε wi kεmi le ni nuuj wi wu tε denggi be bee mfi kwi fe Jiso tε denggi be bee mbεεche li mfi wu Joaj tε lisi beniiij li dzoo, ηgenu mbochu jobε chi Nyο tε dzo Jiso le bee lenti yeε liboo.” **23** Le tee le, be tsaa beniiij befe. Wumu tε nuuj Joε wu be tε teenyi le Basaba be tuu be teenyi wu le Justu, se wumu nuuj Matiya. **24** Le be tsaa be le, be bieε be leke li Nyο-ο le, “Taa, o kii shεj yi beniiij bechu. Se nuuj le, doonche li bee li wi wu te gii te buu le beniiij be befe bani-i lenti, **25** le ni nuuj ηwane ntοj wu Jiso wu gii dzoo kintsii ki Judas ki nime-ε, ki tε chine geεj fe kee kintsii li.” **26** Si be tε leke li Nyο-ο le, be se tsee mεηkoorj meε beε, be seεε bu Matiya bo bu we. Be taa wu li kintutu ki boaj be nto-οj be Jiso-o be yoofi ntso mumkparj baa.

2 Le jobε chi Tsοnο chimu chi be tε teenyi le Penteko be chi kache, ε beniiij bechu be tε geε shεj li Jiso-o banche kintsii Kimumkparj. **2** Be dza be taa be woo si fieε fimu nduggi fi shiiti liwe si kinjukku. Fi shee, fi yise li yih yi be tε nuuj lu chichi. **3** Le be bichi lao, be ηεj fieε fimu si nij yi wi le, yi se saangε yi geεj yi nuuj li bee, wi mumkparj mumkparj. **4** Fiana yi Waaj se bieε yi yise li be bechu, yi fe le be to be ni be yeti jε yi bitοj chichi chichi. **5** Te nuuj li mfi weε, Bejuu be tε boseyi be geε shεj li Nyο-ο tε nuuj Jerosalen, ε be tε dza li bitοj bichu bi li kikoo ki nshe-ε. **6** Le be woo nduruj we le, be se banchi be beε ηge fe beniiij be tε geε shεj li Jiso-o tε nuuj. Beniiij be tε geε shεj li Jiso-o belu tε yeti, wi mumkparj mumkparj be wuki te jε yibe. Fi fuumi be. **7** Bimfimu wonde be, be ta maa, be tiiti laa, “Beniiij be yeti bani bechu nuuj neε beniiij be Galilii ni? **8** Fi geεj fi wi mumkparj mumkparj wuki be yeti le jε yi bitοj bi bee ni? **9** Bee bamu dza Paatia, bamu dza Meda be Elam, bamu dza Misopotemia be

Judiya mɔɔ Kapadosia, bamu dza Pontu be Eesha. 10 Bee bamu dza Flija be Pamfila, bamu Ijip be bimbe bi Libia, bi nuuŋ li kitorŋ ki Seli-ij lichij. Bee bamu se dza Lom, se nuuŋ Bejuu be beniij be fiiki be to beniij be kimbeenchɛ-ɛ ki Bejuu. 11 Bee bamu se dza Klet be Alabia. Tɛ se wuki li jɛ yi bitonŋ bisɛŋ chichi chichi si beniij bani yeti bieɛ bi koofi yi bi Nyɔ fɛ.” 12 Bimfimu wonde be, be njanje bebe laa fini fieɛ se tiifi le la le. 13 Beniij bamu tɛ choosi fibee bu choose, be tiiti le, “Beniij bani baa ɛ mbiij kɔɔ be.” 14 Bedɛeni, Pita bee bɔɔŋ be nto-onŋ be Jiso-o be yoofi ntso mumkpaŋ baa leŋ fe. Pita se bechi yeti li kintutu ki beniij le, lewe nge le, “Bejuu beŋ mɔɔ beniij bechu be tsiij Jerosaleŋ nwekɔɔ le nɛ kɛɛ fini bujɔŋ. Yike yeŋ bujɔŋ li fieɛ fi ngii ntee li be-ɛŋ. 15 Mbiij mɛɛŋ maa ki kɔɔ kɛ beniij bani si nɛ beechi le kɛ. Dɛeni mɛɛŋ yaa jobɛ bikaa mfomeyoofi fɛŋweɛŋ. 16 Fieɛ fi keti dɛeni fini nuuŋ fi Juɛl wu ntomfonŋ wu Nyɔ-o tɛ tee le, 17 ‘Nyɔ tiiti ye le, fɛ gii ni nuuŋ li jo yi kimerise, yi gii yi shooshe Fiana yee li beniij bechu-u. Se nuuŋ le, bɔɔŋ benɛ be bunij mɔɔ be bukeɛŋ be gii be ni be wuki bieɛ bi ntiiti be tiiti li beniij li, bieɛ si bifieɛ gii bi ni bi bɛɛ le bɛɔɔŋ benɛ-ɛ, bifieɛ se ni bi tendi bekaŋ benɛ, 18 Fɛ gii ni nuuŋ li jo yeɛ, se shooshe Fiana yee li beniij bee be nime-ɛ bechu, bunij be bukeɛŋ, be ni be wuki bieɛ bi ntiiti, be tiiti li beniij li. 19 Yi gii yi fɛ bieɛ bi bimfimu wondini liwe, tuu fɛ bieɛ bi doonchi bunga bwɛɛ li nshe-ɛ. Ngɔŋ be wi mɔɔ njiŋ mɛ koofi yi gii mɛ nuuŋ. 20 Jobɛ gii chi to kijibe, kwii se dza wu yeŋ si ngɔŋ, jobɛ chi noŋa chi Taa le chi tɛɛmi se naa chi be. 21 Se nuuŋ le, mɔɔ nuuŋ noo le wu gii naa teenŋ bukoonŋ bu Taa le, gii naa bɔnɛ.” 22 Pita tuu tee le, “Beniij be Iseleɛ, yike yeŋ nɛ woo bujɔŋ fieɛ fi ntiiti. Jiso wu Nasare tɛ nuuŋ wi wu Nyɔ tɛ bɔseyi yi doonche li be-ɛŋ le ɛ yi yi tɛ tonŋ wu, si yi tɛ fɛ Jiso feti bieɛ bi doonchi bunga bu Nyɔ-o, be bi bimfimu bi wondini mɔɔ binte wa bi bieɛ le, le be-ɛŋ lenti. Nɛ kii baa bieɛ bini bujɔŋ. 23 Jiso wuni nuuŋ wi wu be tɛ nyɛ li be-ɛŋ, nuuŋ nɛɛ Nyɔ yi tɛ nache, si fi tɛ keti le nuuŋ ɛ yi tɛ kɛɛ kituŋ. Nɛ se wo wu si nɛ tɛ nyɛ wu li tsanŋ yi beniij be bifi-i, be ta wu li kintaŋ li. 24 Se nuuŋ le, Nyɔ fɛ kaari yi buu wu li kwe-e, se bo li tsanŋ yi kwe-e, kife kwe tɛ nuuŋ ye le yi gii yi ba yi ni yi kemi li wuu kɛ. 25 Daafi tɛ tee kii Jiso wuni le, ‘Njiŋɔɔ Taa nuuŋ be mi mfi kwi le kibɛnɛ keŋ ki kigɔŋɛ-ɛ, ke fieɛ fimu se tɛ seɛse mi kɛ. 26 Se nuuŋ le, shɛŋ yeŋ se wuki ye bujɔŋ, nse n'yeti be kinɛɛtine. Nnuuŋ nɛɛ si wi wu gii kwi, se

nuuŋ le mbichɔɔ nɛɛ nuuŋ limfwe, 27 kife wɛ wi wu Nyɔ nuuŋ tɛ chine fiana yee li kwɛɛŋ wu beŋku-u kɛ. Se o nuuŋ tɛ naa chine gwana wu nime wu Wuuti le fɔ le dzij kɛ. (Hadɛs g86) 28 O doonchɔɔ mi dze yi ngii nka le nse mbo. Ngii naa ni nɛɛtini si nuuŋ li wɛɛ limfwe.” 29 Pita se tuu tee le, “Beŋwaanɛŋ, nnuuŋ nɛɛ ntee li be-ɛŋ mɛɛnɛ nsij le tɛ betaa besɛŋ wu Mfonŋ Daafi tɛ kwi, be diye wu, dzij ye se nuuŋ feni nsij bo beŋ. 30 Tɛ nuuŋ ntomfonŋ wu Nyɔ, tuu kii nkaache wu Nyɔ tɛ kaache yi chini le yi gii naa yi gɛɛ gwaj wu kini keɛ li li kabara we-e. 31 Se bieɛ ngeŋ fieɛ fi Nyɔ tɛ nuuŋ le yi gii naa yi fɛ, se kweɛŋ le Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache gii naa ki bo li kwe-e. Fieɛ fieɛ fi tɛ tee le, ‘Tɛ mɛɛŋ ki ba li kwɛɛŋ wu beŋku-u kɛ, yi yee tɛ mɛɛŋ ki fɔ kɛ le dzij kɛ.’ (Hadɛs g86) 32 Jiso wuni wɛ ɛ Nyɔ tɛ buu wu li kwe-e, wu bee bechu be nuuŋ beniij bee be kintutu tɛ ngeŋ wu. 33 Nyɔ yeɛki wu yi shiiki wu le kibɛnɛ keɛ ki kigɔŋɛ-ɛ, yi nye Fiana yi Waanŋ li wuu si yi tɛ kaache. Fieɛ fi nɛ njiŋi nɛ wuki dɛeni fini nuuŋ Fiana yilu yi Jiso nyɛɔ li bee li. 34 ɛ Daafi wu tɛ yeɛ liboo kɛ. Daafi kibɛɛ tɛ tee fieɛ le, ‘Taa Nyɔ tɛ tee li Taa weŋ le, shee le kibɛnɛ keŋ ki kigɔŋɛ-ɛ, 35 gɛɛŋ bo mfi wu ngii ngiiki beniij bo be mbani le o tɔmi bikaa bio li bee si kiga ko.’ 36 Se nuuŋ le, beniij bechu be Iseleɛ se kɛɛ tɛ bujɔŋ le Jiso wuni wu nɛ tɛ ta li kintaŋ li nuuŋ wu wu Nyɔ gɛɛ le ɛ wu Taa tuu nuuŋ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache.” 37 Le beniij belu woo le, n'yoru wulu se we be li shɛ-ɛŋ. Be se tuu be bii li Pita bee bɔɔŋ bamu be nto-onŋ be Jiso-o laa, “Beŋwaanɛŋ, tɛ gii tɛ geɛŋ dɛeni?” 38 Pita tuu li bee le, “Wi mumkpaŋ mumkpaŋ fiiki shɛŋ yee, be lii wu li dzɔɔ li bukoonŋ bu Jiso Krai Nyɔ se feeki bibifi bieɛ yi tuu yi nye wu nya ye yi ti nuuŋ Fiana yi Waanŋ. 39 Nkaache wuni wɛ li be-ɛŋ, mɔɔ li bɔɔŋ benɛ-ɛ, mɔɔ li beniij bechu be nuuŋ mfiij. Wu nuuŋ li beniij bechu be Taa wu Nyɔ-o yisɛŋ teenyi be bɛɛ le wuu.” 40 Pita tuu tee bieɛ nge, tifi be, lɛkɛ le be fi bikoo bi bee li nge wu gii naa be li kingɔke ki bifi kini-i. 41 Beniij woo n'yoru wu Pita wuni, be nge beŋ, be se bieɛ be lii be li dzɔɔ. Boo yelu beniij taa li kintutu ki beniij be Jiso-o si benchuki betɛɛtu le. 42 Be se bieɛ be nyɛ yi yi bee, be wuki bieɛ nuuŋ bi bɔɔŋ be nto-onŋ be Jiso tɛ tiifi. Bee be nuuŋ li kintutu-u, be bootini kibeɛ, be lɛki li Nyɔ-o li kintutu-u. 43 Bɔɔŋ be nto-onŋ be Jiso tɛ feti bieɛ bi bimfimu bi wondini be bieɛ nge bi doonchi bunga bu Nyɔ-o, beniij njiŋi le, fi yeɛki be. 44 Kintutu ki beniij be kimbeenchɛ-ɛ kichu nuuŋ li fieɛ fi mumkpa-aŋ, be

kemi fiee fibee fimumkparj. **45** Be të dzeti be kabini bintsii bi bee be biee bi bee, be gachi kwa wulu li yi yi bee si nge wu wi nuuj. **46** Be shiij be banchi fe yih yi muntofi-i jo chi, be jii biee li kintutu-u li bela be kinæetine li shéng yi bee, be të yeri lii ké, **47** be yóonchi Nyó, beniij bechu se kóngisi be. Taa se suuti beniij jo chi, tæti li kintutu kibee.

3 Le ni nuuj jobe chimu, Pita bee Jóój dza be yeeki fe yih yi muntofi-i fenshaanj jobe bikaa bitætu, ε të nuuj mfi wu li yih yibe yi lèké li Nyó-ó. **2** Næ li mfi wulu-u, ε beniij too wi wumu be bæε be wu, be be shiiki wu fe fweej wu mbanj wu be të teenyi le fweej wu Dzeej, wu të lii li yih yi muntofi-i. Wi wulu nuuj ε be të bie wu, nuuj kinkere, beniij belu të shiij be tuuti wu jo chi be bæε be shiikisi wu fe lèki kwa li beniij be kèti be lii yih yi muntofi-i. **3** Ngej si Pita bee Jóój kèti le be le lu, lèké kwa li bee. **4** Be toj lii li wuu fwiij. Pita se tee li wuu le, “Biche beel!” **5** Biee biche be, beechi le be gii be nye wu fiee. **6** Pita tee li wuu le, “Ŋkemi ye kwa ké dududu, bedæeni ngii nye wε fiee fi nkemi. Ntiitoo li wεε li bukoonj bu Jiso Krai wu Nasare, dza we ó dende!” **7** Le tee le, keme wu li kibene ki kigongε-ε, tsaaki wu liwe. Mfwaamumkparj, bikaa be munjokoo mu wi wulu temi. **8** Jiij liwe lej, bechi dengi. Bee be gæej be le li yih yi muntofi, dengi fe, jiindi liwe, yóonchi Nyó. **9** Le beniij bechu be të ngej si të dengi yóonchi Nyó le, **10** be kéε le ε wi wu të shiij lèki biee le fweej wu mbanj wεε wu be teenyi le fweej wu Dzeej wu lii li yih yi muntofi-i. Be të ta maa be njanje be fiee fi te ka be wu. **11** Wi wulu benchi li Pita bee Jóój li. Beniij ngej bimfimu wonde be, be letini be giingji be chiindi be fe kintsii ki be të teenyi le kiji ki Salimu-u. **12** Le Pita ngej si beniij banchi be bæε le, se tee li bee le, “Beniij be Iselee, ε la fi ne ya wa kii fiee fini, ne se bichi bee ni? Ne beechi fine le te fe be bunga busen wi wuni se tuu dengi ni? Maa ne beechi le te fe be ntse wusen wu wuuti le? Fi nuuj ye le ké. **13** Fi nuuj le Nyó ε yi Abraham bee yi Adzi maa yi Yako, yi nuuj Nyó yi bete taa besen bechu yi të yeeki Jiso wi we wu nime yi gæε li wu-u lichij. Jiso wuni nuuj wu ne të faanj ne dzo ne nye li beniij be nsa-a, Pailat të weki le chine li wuu, ne faanj. **14** Jiso të nuuj wi wu wuuti, nuuj tsaanj, ne faanj wu, ne tee le be buu nuuj wi wu të woyi beniij, be nye li be-εj. **15** Le ne fe le ne se wo wi wu nyæε ntse li beniij li, se nuuj le, Nyó te kaari yi buu wu li kwe-e, te të ngej

wu, të se tiiti baa kii wu. **16** ε li bunga bu bukoonj bu Jiso wuni bu fe kinkere ki ne gii ne kii, ki se dengi berj limfwe. Fi ka le kife te gæε baa shéng li Jiso-o, shéng yi te gæε li Jiso-o se fe yæε wi wuni se temi bujorj si ne njingji ni. **17** Dæeni yani, berjwaane, fiee fi berj be bikoo bine bi kwæej le të fe li Jiso-o nuuj ne të fe nkæε nsij. **18** Fi të ka le yini dze-e le fi be fi kochε si Nyó të fe bentomfong be tiiti meej lindæeri le, Kinsofu kee ki të kaache gii naa ki ngej nge. **19** Se nuuj le, ne fiiki shéng yine ne kaari ne to be Nyó, yi se feeki bibifi bine, **20** tuu fe shéng ni yi dendi li be-εj yi se tuumi Krai Jiso wu Kinsofu ki të saa wu tsaa li be-εj. **21** Jiso wuni kemi le ba liboo nsij gæej bo mfi wu Nyó nache biee bichu bi kaari bi to bifεj, si të tee li bimfimu bi bentomfong bee be wuuti be lindæeri. (aiōn g165) **22** Maaεε të saa wu tee le, “Taa Nyó gii naa buu wi we wu ntong wumu le berjwaana lenti, tuumi li be-εj næε si të tuumi mi, ne kemi le ne ni ne wuki fiee fichu fi tiiti li be-εj. **23** Wi wu nuuj te woo li ntomfong wulu-u ké, wε nuuj wu be gii be buu wu li kintutu ki beniij be Nyó-ó, be meashi be wu.” **24** Bentomfong bechu be të be, mbæeche fe Samwε-ε maa be të be le wu-u jij, be të tee te kii biee bi të kèti li jo yini-i. **25** Biee bichu bi Nyó të kaache le bimfimu bi bentomfong bee bani bieε ne, leh wu Nyó të ji be bete chaa bene. Fi fieε si Nyó të tee li Abraham le, “Ŋgii ntiij mwe li beniij bechu-u li kikoo ki nshe-ε le dze yi njwana wu li wε-ε yi-ih.” **26** Nyó se tsaa wi we wu nime yi saa yi tuumi li be-εj le be tiij berj mwe, fe ne se chine le dze yine yi bifi-i.”

4 Næε si Pita bee Jóój të meej be yeti li beniij li le, bete muntofi bamu be kikoo ki beniij be nchi wu të kiichi yih yi muntofi maa Besadusii bamu fesi fe. **2** Shéng të tonyi be kife Pita bee Jóój të tiifi beniij, be tiiti le, si Jiso të bo li kwe-e le, biŋkwi gii bi bo li kwe-e te. **3** Be kaa be, be gæej be fa be li yih yi ncha-a, kife të nuuj le femfo-o, nsij bu woo. **4** Se nuuj le, beniij nge be te woo ntiife wu Pita bee Jóój të berj, kintutu ki bee se yanj, bunij të nuuj si benchuki betiinu. **5** Le bu woo, bekaanj be beniij be seki kwæej maa beniij be të tiifi benchi be Nyó-ó, banche kintsii Kimumkparj Jerosalenj. **6** ε Anas wu kikoo ki bete muntofi-i be Kaifas maa Jóój be Alekesanda maa beniij bamu be të nuuj te li kini ki kikoo ki bete muntofi-i të nuuj fe. **7** Be se leeki Pita bee Jóój li bee limfwe, be bii li bee laa, “Ne tuu ne dzo bunga bu ne wónche wi wuni lu fεj? Ne tuu ne wónche li bukoonj bu noo le?” **8** Fiana yi

Waanj se yise li Pita yi fe se tuu li bee le, “Bete kweej be beniij be seki kweej, 9 nuuj ne ni ne biiti li bee kii nime chi dzeej chi te te niij li kinjere kini, ne se weki le ne kee si fi te ka se dengi 10 bej be beniij bechu be Iselee ne kee le wi wuni wu lemi feni le bene lii deeni temi ni li bukoonj bu Jiso Krai wu Nasare-e. Jiso wuni, e wu wu ne te dzo ne ta li kintaanj li se kwi, se nuuj le, Nyo te kaari yi buu wu li kwe-e, e kii wu wu wi wu lemi bej limfwe wuni temi. 11 E Wu tete chi Kinjwaati ki Nyo-o tiiti kii chi le, “Tete chi bej beniij be ngwanu te faanj, e chi chi dza chee chi to tete chi feboo chi yi-ih.” 12 Wumu lu ke wu nuuj be be Kinsofu fuki Jiso nsij. Bukoonj bumu nuuj ye lu laanjkwij bu Nyo nye le beniij li linti bu nuuj bu soo bee ke.” 13 Le beniij be seki kweej baa woo si Pita bee Joong yeti nchenu nsij le, be tuu be njej te le be baa beniij be yee, be te meej ki geej ke kinjwaati bujonj ke, bimfimu wonde be. Be se kee le fi fiee le, kife e beniij be te dengi be Jiso. 14 Si be te njingi wi wu Pita bee Joong te wonche we si lemi bee be le, be foo fiee fi be nuuj be tee kii be. 15 Beniij be seki kweej baa saa be buu be lekoonj, be she be chuti bentanj bebe le, 16 “E la fi te gii te fe be beniij bani? Beniij bechu be Jerosalej kee baa kii fiee fini fi doonchi bungga bu Nyo-o gbanaa fi be fe, nuuj te te faanj fi ke. 17 Se nuuj le, le te fe le kiinj ntonj wuni ni saanje wu geej limfwe ke, te nchiinse li beniij bani le kiinj be ni monj ntefu fiee li wi-i kii bukoonj bu Jiso-o buni ke.” 18 Be teenj Pita bee Joong be kaari be le. Be se chee be bintoonj le kiinj be ni naa tuu be monj ntefu mao nuuj ntiife wi kii bukoonj bu Jiso-o ke. 19 Pita bee Joong tuu fi bee le, “Beeche yej laa fiee fi nuuj tsaanj le Nyo lii nuuj le te woo li be-ey mao li Nyo-o le? 20 Te nuuj te te chike ntefu kii biee bi te te njej be bi te te woo bini ke.” 21 Beniij be seki kweej baa se boseyi be chee be bintoonj nje, be chine li bee be giingi. E be te foo fiee fi nuuj be lii be li nje-e, kife beniij bechu te yoonchi Nyo li fiee fi te ka-a, 22 fi nje te nuuj le wi wu be te fe fiee fi doonchi bungga bu Nyo-o, yi wonche wu wee te yaa biya mbaanyee. 23 Si be te chine li Pita bee Joong li le, be kaari be to lijij fe beniij be bee be kintutu-u, be tee be fiee fi bete muntofi be nonja be nonja be beniij be seki kweej tee li bee. 24 Le be woo le, be banche yih yi be, be leke li Nyo-o li fiee fi mumkpanj le, “Taa wu Te Kikoo, e we wu te fe kiboo bee nshe be dzoo mao biee bichu bi nuuj li bintsii bini-i. 25 O te fe te betaa besenj wu Daafi, wu te nuuj njwana wu

nime kweej li bungga bu Fiana yi Waanj li le, ‘E kii la fi beniij be nuuj ye Bejuu ke fuuti be fiee li shenj yi bee, beniij chuti bentanj be nuuj te nij ke? 26 Bemfong be laanjkwij nachi baa yi yibee li dzi-ij, beniij be seki kweej banchi yi yibee le be gwe be Taa be wi we wu tsi le ni nuuj Kinsofu.’ 27 E nee cheej li fiee fi te ka fe kintsii kini-i. Mfonj Hero bee Pontu Paillet te banche be bitonj mao beniij be Iselee be be be kimfie le Jiso jing wu njwana wu nime wu wuuti wu o te tsi le ni nuuj Kinsofu. 28 Be te banchi le be fe nuuj biee bi o te nache kitunj lindeeri be bungga bwo le o weki le bi be bi ka. 29 Deeni yani Taa, biche o njej dze yi beniij bani chenisi bee. Nye bee beniij bo be nime shenj yi teemi le be ni be tiifi je ya nchenu nsij dududu. 30 Nye bee bungga bwo bu wonche beniij te tuu te ni te feti biee bi doonchi bungga bwo mao biee bi bimfimu wondini li bukoonj bu Jiso wu njwana wu nime wu wuuti.” 31 Le be meeshi nleke li Nyo-o le, nshe seese fe be te nuuj. Fiana yi Waanj yise li bee, be tiifi je yi Nyo nchenu nsij. 32 Kintutu ki beniij be kimbeenche-e kichu te nuuj li mbeeche mumkpa-anj, mao li fiee fi mumkpa-anj, wi teenyi ye fiee fimu le e fiee fiee wuu mbiinj ke. Fiee fi wi nuuj fiee fi wi kwikwi. 33 Nyo nye bungga bunonja li bonj be nto-onj be Jiso-o, be tuu be tiifi nee beniij nje le Taa Jiso bo o li kwe-e. Be nuuj e mfie wu Nyo nuuj li bee bechu-u nje. 34 Wi te nuuj ye li bee linti wu fuki fiee ke, kife beniij be te kemi yih te kabini, be bee be kwa wulu, 35 be nye li tsanj yi bonj be nto-onj be Jiso-o, be se gachi li beniij bechu si nje wu wi te nuuj. 36 Wi wumu te nuuj lu be teenyi wu le Jose, bonj be nto-onj be Jiso-o te nye wu bukoonj bwee bumu le Banaba, (bu nuuj le, wi wu Kangisi Shenj yi beniij). Te nuuj wi wu li kini ki Lebi, e be te bie wu Saaplu. 37 Tuu geej te kabe we wee, be nye kwa wulu li tsanj yi bonj be nto-onj be Jiso-o.

5 Wumu wu be te teenyi le Ananiya bee kwesi wu Safira te kabe te kimbe ki kintsii le. 2 Te gate fe kwa wulu kiri, kwesi kii fe. Se dzo kinje geej nye li tsanj yi bonj be nto-onj be Jiso. 3 Le nye le, Pita se bii li wu laa, “Ananiya, e la fi ge o se gee le Satanj le li shenj ya le fe le o yej binsee li tsanj yi Fiana yi Waanj li, o se tuu o tsoo fe kwa wuu bee o kabe kintsii lu wee? 4 Fe o bee o kabini kintsii kini bee nuuj nee ko ni? Fe o bee o kabe, kwa wulu bee nuuj nee wa ni? O geej o se fe njwaani fini fiee ni? O meej o ki yej ke nuuj be beniij ke, o yej o nuuj be Nyo.” 5 Mwfa mumkpanj

si Ananiya tɛ woo n'yɔru wuni lɛ, wɛ fɛkwiiŋ kwi. Beniŋ bechu bɛ tɛ woo fiee filu tɛ chɛŋ nɔgɛ. **6** Bɛsɔɔŋ bɛ bunɪŋ lɛ, bɛ bɛ fiɛɛmɛ wu fɛ ndu-u, bɛ dzo wu bɛ bo bɛ wu bɛ gɛɛŋ bɛ diyɛ. **7** Lɛ gɛɛŋ bo bikaa bi mfi si bɛtɛxtu lɛ, kwɛsi bieɛ lɛ, kii yɛ fiee fi bee fi ka bɛ nyumi kɛ. **8** Pita bii li wuu laa, “Tɛɛ nɛɛ mi, wuni nuuŋ kwa kwikwi wu nɛɛ nyuma bee nɛ kabɛ wɛ lu ni?” Tuu lɛ, “Iiŋ ɛ wu lɛ kwikwi.” **9** Pita tuu bii li wuu laa, “Nɛɛ nyuma nɛ gɛ niŋ nɛ nachɛ lɛ nɛ mɔnchɛ Fiana yi Taa? Yi kɛ ɔ woo, nchiŋ yi beniŋ bɛ bee bɛ gɛɛŋ bɛ diyɛ nyuma yɛɛ fweɛŋ kituŋ, bɛ gii bɛ lɛ bɛ too tɛ wɛ bɛ bo bɛ wɛ bɛ gɛɛŋ bɛ diyɛ.” **10** Lɛ Pita yɔ lɛ, mfwaa mumkpaŋ Safira bieɛ wɛ lɛ wu-u lii kwi. Lɛ bɛsɔɔŋ baa tuu bɛ lɛ bɛ nɔŋ ɛ wu kwi kituŋ, bɛ sɛ too wu bɛ bo bɛ wu bɛ gɛɛŋ bɛ diyɛ li nyumi-i li lichɪŋ. **11** Kintutu ki beniŋ bɛ kimbeenchɛ-ɛ kichu mɔɔ beniŋ bechu bɛ tɛ woo fiee filu chɛŋ nɔgɛ. **12** Bɔɔŋ bɛ ntoŋ bɛ Jiso fɛ bieɛ bi doonchi bunga bu Nyɔ-ɔ bɛ bintewa bi bieɛ lɛ nɔgɛ li beniŋ li linti. Beniŋ bɛ kimbeenchɛ-ɛ bechu tɛ shiiŋ bɛ banchi fɛ kiji ki Salimu ki li yih yi muntofi-i. **13** Beniŋ bɛ yɛɛ tɛ mendi yɛ ntaashɛ bɛ bɛ kɛ. Sɛ nuuŋ lɛ beniŋ tɛ shiiŋ bɛ piɛti bɛ nɔgɛ. **14** Bunɪŋ bɛ bukeɛŋ nɔgɛ bɛ tɛ gɛɛ shɛŋ li Taa li bɛɛ bɛ tɛɛti li kintutu ki bee. **15** Bieɛ bi bɔɔŋ bɛ nto-ɔŋ bɛ Jiso tɛ feti, tɛ fɛ beniŋ tuuti beniŋ bɛ chigo-ɔŋ bɛ gikisi li dzɛ lichɪŋ li bida-ɔŋ mɔɔ li biga-a lɛ kɛ Pita ketɔɔ, mɔɔ nuuŋ kinjiinjii kɛ ki wɛ li bee. **16** Bintutu bi beniŋ lɛ bilu tɛ dzɛti li bintsii bi li Jerosalɛŋ lichɪŋ bi bɛɛ bɛ beniŋ bɛ chigo-ɔŋ mɔɔ bɛ kɛmi fiana yi tii lɛ bee, bɛ wɔnchi bɛ bechu. **17** Kikoo ki bɛtɛ muntofi bɛ kintutu kɛ ki Bɛsɔɔŋ tɛ dza bɛ bechi bɛ yɛɛti shɛŋ bɛ bɔɔŋ bɛ nto-ɔŋ bɛ Jiso-o, **18** bɛ tuu bɛ toŋ beniŋ bɛ gɛɛŋ bɛ kɔɔ bɛ, bɛ bɛŋ bɛ li yih yi ncha-a. **19** Sɛ nuuŋ lɛ, lɛ ni nuuŋ butuu nchindaa wu Taa gwiye bigoo bi yih yi ncha-a buu bɛ. Si tɛ buu bɛ lɛ, tuu tɛ lɛ, **20** “Gɛnɛ yɛŋ li yih yi muntofi-i kibɛɛ, nɛ gɛɛŋ nɛ ni nɛ tiifi fieɛ fichu li beniŋ li kii ntse wu fwɛŋ wuni.” **21** Si bɛ tɛ woo lɛ, bɛ sɛ gɛɛŋ. Lɛ lɛkuuŋ bechi ŋ'wofu, bɛ lɛ li yih yi muntofi, bɛ bechi bɛ tiifi beniŋ. Nɛɛ li mfi wulu, kikoo ki bɛtɛ muntofi-i bɛ beniŋ bee bɛ kintutu, sɛ konchɛ beniŋ bɛ Isɛlɛɛ bɛ sɛki kwɛɛŋ bechu lɛ bee bɛ shee, sɛ toŋ beniŋ bɛ nchi-i lɛ bɛ gɛɛŋ li yih yi ncha-a, bɛ bɛ bɛ bɔɔŋ bɛ nto-ɔŋ bɛ Jiso. **22** Bɛ gɛɛŋ bɛ bo fɛ, bɛ gɔɔŋ bɛ nsɪŋ bɛ to lijiŋ bɛ tɛ lɛ, **23** “Tɛ gɛɛŋ baa tɛ bo li yih yi ncha-a, tɛ nɔŋ si bigoo nuuŋ ɛ bɛ bɔsɛyi bɛ bɛŋ, beniŋ bɛ nchi-i lɛmi fɛ bɛ kiichi. Lɛ tɛ ni tɛ gwiyi yih yilu tɛ mɛɛŋ ki nɔŋŋ wi lu kɛ.” **24** Lɛ

kikoo ki beniŋ bɛ nchi bɛ tɛ kiichi yih yi muntofi bɛ bɛtɛ muntofi bɛ nɔŋa bɛ nɔŋa, woo lɛ, fi fieŋgi bɛ, bɛ bechi bɛ tɛti maa laa bɛ gii bɛ to fɛŋ bɛ fini fieɛ lɛ. **25** Wi dza lɛ tɛ lɛ bee lɛ, “Woo yɛŋ, beniŋ bɛ nɛ tuu nɛ fa li yih yi ncha baa, bɛ baa kituŋ li yih yi muntofi bɛ tiifi beniŋ.” **26** Lɛ bɛ woo lɛ, kikoo ki beniŋ bɛ nchi-i bee kintutu kɛ bieɛ bɛ bo bɛ gɛɛŋ bɛ dzo bɛ, bɛ bɛ bɛ bɛ. Sɛ nuuŋ lɛ, bɛ tɛ kɛndi yɛ bɛ bu kanu kɛ, kɛfɛ beniŋ bɛ nchi-i bɛlu tɛ chendi lɛ nuuŋ beniŋ toɛ bɛ bɛ ta. **27** Lɛ bɛ bɛ bɛ bɔɔŋ bɛ nto-ɔŋ bɛ Jiso baa, bɛ lɛ bɛ bɛ, bɛ leeki limfwɛ li beniŋ bɛ sɛki kwɛɛŋ li. Kikoo ki bɛtɛ muntofi kilu sɛ biiti bieɛ li bee ki tiiti lɛ, **28** “Tɛ tuu tɛ gbɛɛŋ tɛ loose lɛ kiŋ nɛ ni tuu nɛ mɔŋ ntiifɛ wi kii bukoŋ bu wi wuni kɛ. Sɛ nuuŋ lɛ, nɔŋ yɛŋ fieɛ fi nɛ mɔŋ! Nɛ fɛ baa ntiifɛ wunɛ tuu wu saangɛ wu gɛɛŋ Jerosalɛŋ kwikwi. Nɛ weki lɛ nɛ fɛ lɛ fi doonchɛ lɛ tɛ kii baa fieɛ fɛ kwe yɛ.” **29** Pita bee kintutu ki bɔɔŋ bɛ nto-ɔŋ bɛ Jiso tuu lɛ, “Tɛ kɛmi lɛ tɛ ni tɛ wuki nuuŋ li Nyɔ-ɔ, yeki fɛ tɛ nuuŋ tɛ woo li wi-i. **30** Nɛ tɛ ta Jiso li kintaŋ li kwi. Nyɔ yi bɛtɛ taa bɛsɛŋ buu wu li kwe-e, **31** Nyɔ tɛ yɛɛki wu, yi shiiki wu lɛ kibɛnɛ kɛ ki kigɔŋ lɛ ni nuuŋ Tɛ Kikoo mɔɔ Kinsofu, lɛ kɛ beniŋ bɛ Isɛlɛɛ fiiki shɛŋ yi bee, yi yi Nyɔ feeki bibifi bi bee. **32** Tɛ nɔŋ baa bieɛ bini tɛ sɛ tiiti li beniŋ li ki Fiana yi Waŋ yi Nyɔ nyɛɛ li beniŋ bɛ wuki yi-i, bɛ beenchi yɛ tɛ lɛ bi bieɛ chɛɛŋ.” **33** Si beniŋ bɛ tɛ sɛki kwɛɛŋ baa woo n'yɔru wuni ni, shɛŋ tɛ yɛɛ bɛ nɔgɛ. Bɛ weki lɛ bɛ woyɛ bɔɔŋ bɛ nto-ɔŋ bɛ Jiso. **34** Sɛ nuuŋ lɛ, wumu li kintutu ki beniŋ bɛ tɛ sɛki kwɛɛŋ wu bukoŋ bwɛɛ tɛ nuuŋ lɛ Gamaliya, nuuŋ tɛ wi Bɛfarasii mɔɔ wi wu tiifi benchi bɛ Nyɔ-ɔ, wu beniŋ bechu tɛ guundi wu nɔgɛ, dza wɛ, tɛ lɛ bɛ saa bɛ buu bɔɔŋ bɛ nto-ɔŋ bɛ Jiso lɛkuuŋ. **35** Shɛ kwɛɛŋ li beniŋ bɛ tɛ sɛki kwɛɛŋ baa lɛ, “Beniŋ bɛ Isɛlɛɛ, dzɔɔ yɛŋ mfi bɛ fieɛ fi nɛ weki lɛ nɛ fɛ bɛ beniŋ bani fini. **36** Nɛ kimi lɛ tɛ nuuŋ li mfi wumu, wi wumu tɛ dza fɛni bɛ teenyi wu lɛ Teoda, doonchi lɛ ɛ wu wi wu nyɔŋa. Beniŋ sɛ tɛ suuki lɛ wuu jiŋ bɛ nuuŋ si gii nɛɛ. Bɛ tɛ wo wu kintutu kɛ shaanshɛ, fieɛ fi tɛ bɛɛ bɛ fi laayɛ li yɛ lɛ. **37** Lɛ jiŋ lɛlu, wumu tuu dza li mfi wu bɛ tɛ fɛɛ beniŋ li bɛ teenyi wu lɛ Judas, ɛ tɛ nuuŋ wi wu Galilii. Tɛ cheɛ tɛ beniŋ nɔgɛ lɛ wu-u jiŋ. Bɛ tɛ wo wu, kintutu kɛ shaanshɛ. **38** Li nsa wuni, ntiifɔɔ bɛŋ lɛ kiŋ nɛ ni fɛ fieɛ bɛ beniŋ bani kɛ. Nɛ chinɛ li dze yi bee. Kɛfɛ, ɛ nuuŋ lɛ fieɛ fini fi bɛ bɛɛ bɛ fi, bɛ sɛ tuu bɛ tiifi beniŋ lu ɛ wi wu bɔ wu bechi, kɛ fi gii fi la li yɛ lɛ. **39** Sɛ nuuŋ lɛ, ɛ fieɛ filu nuuŋ mbɛɛchɛ wu Nyɔ-ɔ, kɛ nɛ nuuŋ tɛ naa yaa bɛ kɛ. ɛ nɛ dzɛti yɛ mfi

ke, fi dza fi nuuŋ le ne gwii baa nuuŋ be Nyo.” 40 Si Gamaliya tɛ kweeŋ le, beniŋ be tɛ seki kweeŋ baa woo ntifi yee, be kaari be teeŋ bɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso le be le. Le be le le, be faaŋ be, be chiinse le kiŋ be ni tuu be mɔŋ ntiife wi kii bukooy bu Jiso-o ke, be se chine li beee be geeŋ. 41 Le be bo lu be giŋgi fibee be kinɛetine le be kɔche baa beniŋ be fii buya kii bukooy bu Jiso. 42 Be geeŋ le, be tuu be tiifi nee beniŋ jo chichi li yih yi muntofi-i mɔɔ li bela, be tiifi ntoŋ wu dzeey wu nuuŋ le Jiso nuuŋ Kinsofu ki Nyo tɛ kaache.

6 Le ni nuuŋ mfi wumu, si kintutu ki beniŋ be kimbeenche-e tɛ kuu ki giŋgi limfwe le, Bejuu be tɛ yeti jɛ yi Griki dza be bechi be ɣunyi Bejuu be tɛ yeti jɛ yi kweeŋ le be gachi baa biee li bukeeŋ beeyku-u jo chichi be tɛ biche le be bee ke. 2 Se nuuŋ le, bɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso-o be yoofi ntso befe baa se konche kintutu ki beniŋ be kimbeenche-e kichu be tee li bee le, “Fi meeŋ ki dzɔɔŋ ke le tɛ chine je yi Nyo tɛ geeŋ tɛ shee tɛ ni tɛ gachi nuuŋ biee bije ke. 3 Beɣwaanɛŋ, fi dzɔɔŋ le ne buu beniŋ mfomenyaŋ li be-eŋ linti, tɛ nye nime chini li tsɔŋ yi bee. E ne busi lɔɔ, ne bichi nuuŋ beniŋ be kemi ntse wu dzeey, be yise be Fiana yi Waŋ be kemi tɛ bufii. 4 Tɛ se nye yi yiseŋ nuuŋ li nleke li Nyo-o be nime chi je yi Nyo-o.” 5 Beniŋ bechu woo ntaŋ wulu, wu dzɔɔŋ fe bee, be se buu Fitifiŋ wu tɛ nuuŋ wi wu kimbeenche wu tɛ gbey wu yise be Fiana yi Waŋ. Bamu tɛ nuuŋ Fili bee Prukolu, Nikano bee Timɔŋ, Pamɛna bee Nikola wu tɛ nuuŋ wi wu Antiok wu tɛ fiiki bufikise wu to wi wu kimbeenche wu Bejuu. 6 Be se dzo beniŋ bani be leeki limfwe li bɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso-o, be gee tsɔŋ li bee, be leke li Nyo-o. 7 Je yi Nyo se saangini yi giŋgi. Kintutu ki beniŋ be kimbeenche-e be Jerosaleŋ se kuu ki giŋgi limfwe. Bete muntofi nge se giki shɛŋ li Jiso-o. 8 Fitifiŋ tɛ nuuŋ e wu yise be kimbɔne ki Nyo-o mɔɔ bungga, feti biee bi beniŋ teti maa be biee bi doonchi bungga bu Nyo-o li beniŋ li linti. 9 Beniŋ bamu dza be bechi bitechine be Fitifiŋ. Beniŋ belu tɛ nuuŋ Bejuu be tɛ dzeti Seli-iŋ be Alekesanda mɔɔ Silisha be Eesha. Be tɛ nuuŋ beniŋ be li yih yi nleke li Nyo-o, yi be teenyi le Bemfa be Bo li Bumfa-a. 10 Si be tɛ techini le, Fiana yi Waŋ nye Fitifiŋ bufii wi tɛ nuuŋ lu wu nuuŋ yaa wu li fiee fi tiiti ke. 11 Be se dza be kunye beniŋ bamu lejiŋ lejiŋ be bechi be yeŋgi le be woo baa Fitifiŋ tiiti jɛ yi bifi kii Mɔɔse bee Nyo. 12 Si be tɛ fe le, be se seese shɛŋ yi beniŋ, mɔɔ yi beniŋ be tɛ seki kweeŋ,

mɔɔ yi beniŋ be tɛ tiifi benchi be Nyo-o. Be se biee be le li Fitifiŋ, be dzo wu be geeŋ be wu li beniŋ be seki kweeŋ li mɔɔ beniŋ be doonchi benchi be Nyo-o. 13 Beniŋ baa tuu be be be beniŋ bamu le be leŋ le nsa wu binsee le lejiŋ, be ni be kayi biee li Fitifiŋ, be tiiti le, “Wi wuni ti naa nuuŋ ye ntefu jɛ fuki yi bifi kii yih yi muntofi yini be benchi be Mɔɔse nsii ke. 14 Tɛ woo baa tiiti le Jiso wu Nasare we gii naa kesi yih yi muntofi yini, tuu fiiki ntse wu kweeŋ wuseŋ wu Mɔɔse tɛ nye li bee li wuni.” 15 Beniŋ bechu be tɛ nuuŋ li yih yi nsa-a ye luuŋgi lii li Fitifiŋ, be dza be nɛŋ e bushi bwee fiiki bu bosini bu nchindaa wu Nyo-o.

7 Kikoo ki bete muntofi-i bii li Fitifiŋ laa, “Biee bi be tiiti bini nuuŋ cheeŋ ni?” 2 Fitifiŋ tuu le, “Betaa mɔɔ beɣwaanɛŋ, yike yeŋ ne woo. Nyo yi bunɔŋa tɛ buse li taa wuseŋ wu Abrahɔŋ fe tɛ meeŋ tsiŋ Misopotemia, se naa dza geeŋ tuu ni tsiŋ Halaŋ, 3 yi tee li wuu le, ‘Chine kini ko, o bo li kweeŋ wuni-i, o geeŋ li kweeŋ wu nɔŋi ndoonche li we-e.’ 4 Se nuuŋ le, tɛ dza li nshɛ yi Kaaldia-a, geeŋ tsiŋ Halaŋ. Si tee tɛ kwi, Nyo fe se dza be fe ne tsiŋ deeni feni. 5 Le ni nuuŋ feni, Nyo ti meeŋ ki nye ke wu fi kintsii ke, se nuuŋ le, yi tɛ kaache wu nuuŋ le yi gii yi nye wu kweeŋ wuni, wu ni wu nuuŋ wee bee kingoke kee. Nyo tɛ kaachi le, Abrahɔŋ meeŋ mɔɔ saa ke le keme nɔŋaŋ ke. 6 Nyo se tuu yi tee li wuu le, ‘Kingoke ko gii ki ni ki nuuŋ mɔŋ yi kweeŋ wumu, ki ni ki nindi bumfa le, be ni be nɔŋeki be ki li biya gii nee li. 7 Nɔŋi nloŋ nge li kweeŋ wulu-u, kingoke ko bo le ki be ki ni ki guundi mi lani.’ 8 Nyo tuu yi ji Leh be Abrahɔŋ, ndoonche wu Leh wulu tɛ nuuŋ le Abrahɔŋ gii ni seeti bɔɔŋ bee dzoo. Le Abrahɔŋ bie Adzi, le bo jo nyaŋ see wu dzoo. Le Adzi tuu bie Yako see tɛ wu dzoo. Yako tɛ see bɔɔŋ bee be yoofi ntso befe baa dzoo be nuuŋ bete taa besɛŋ fe kini kiseŋ tɛ bo. 9 Bete taa besɛŋ belu tɛ dza be yeeti shɛŋ be Jose wu nɔŋaani wu be, be se kabe wu, geeŋ nuuŋ mfwa li kweeŋ wu Iji-ip. Se nuuŋ le, Nyo se bichi le wuu, 10 yi fii wu li benge bee li bechu. Nyo se tuu yi nye wu bufii yi fe Fero Mɔŋ wu Iji kɔŋgisi wu, se gee wu li njii we-e, tuu nuuŋ wi wu bichi le kini kee le. 11 Dzeey tɛ dza yi koo Iji kwikwi mɔɔ Kana, beniŋ nɛŋ nge nge. Bete taa besɛŋ tɛ kemi ye fiee fije ke. 12 Le Yako woo le biee bije biee Iji, se toŋ bɔɔŋ bee be tɛ nuuŋ bete taa besɛŋ, be geeŋ le li kinga ki nɔŋi-i. 13 Le be geeŋ le li kinga kife-e, Jose se fe beɣwaanɛŋ kee wu, doonche tɛ be li Fero-o. 14 Jose tuumi ntoŋ li Yako

wu tee li le, bee kini kee kichu be Ijip. Kini ki Yako tɛ nuuŋ mfi wulu beniinŋ gwii mfoɱɛnyaanŋ ntso betiinu. **15** Le Yako woo le, se dzo kini kee kichu bɔɔ Ijip. Wu bee bete taa besenŋ se tɛ kwiye le bechu. **16** Be tɛ too ye goonŋ yi be be kaari be be yi lani, be diye be Shekenŋ le dziŋ yi Abrahanŋ tɛ go li bɔɔŋ be Ham-ɔ. **17** Mfi tɛ gii kochini wu Nyɔ tɛ nuuŋ le yi gii yi fe fiee fi yi te kaache Abrahanŋ lu, beniinŋ besenŋ tɛ yanŋ Ijip nge. **18** Beniinŋ be le tɛ koke mfonŋ wumu wu tɛ kii ye Jose ke. **19** Mfonŋ wulu bechi nweki be beniinŋ besenŋ le bufii li, kendi bete taa besenŋ le be toofe bɔɔŋ be bwi lekuunŋ be kwiye. **20** Li mfi wulu-u be tɛ bie Mɔɔse, tɛ gii nuuŋ nwanŋ wu dzeenŋ nge li Nyɔ-ɔ. Be keme wu li yih kii tee, **21** be se dzo wu be gee lekuunŋ. Nwanŋ Mfonŋ Fero wu kweenŋ se geeŋ bɔɔŋ wu, kii wu si nwanŋ. **22** Be se tiifi Mɔɔse bufii bu Ijip buchu, tɛ nuuŋ wi wu kii n'yoru mɔɔ biee bi fere bujonŋ. **23** Le ni nuuŋ biya mbaanyee, tɛ dza beechɛ le gii la nka le benwaani be tɛ nuuŋ beniinŋ be Iselee. **24** Le ni giingŋ nɛŋ si wi wu Ijip nusini wi wu Iselee wumu. Le fe le tuu nsoonkibaa, tuu wo wu buwo. **25** Beechi le benwaani gii be kee le e Nyɔ yi tonŋ ye wu le be buu be li nge-e. Se nuuŋ le, be ti meenŋ ki kee ke. **26** Le butuu woo, Mɔɔse bo giingŋ, mbunde li beniinŋ be Iselee befe be gwii. Le fe le gate bugwe bulu, bii li bee laa, 'Benwaanenŋ, ne baa wi bee nwaani, fi ge la fi ne tuu gwii li yi yine?' **27** Wi wu tɛ nusini nwaani we bache wu bu bache, bii li wuu laa, 'E noo wu gee we le ɔ ni ɔ seki bee, ɔ sondini mɔɔ bensa besenŋ? **28** ɔ weki le ɔ wo mi si wi wu Ijip wo ɔ tuu ɔ wo mfo we ni?' **29** Le Mɔɔse woo le, tuu chenŋ dza li kweenŋ wu Ijiip, kifi geeŋ nuuŋ li kweenŋ wu Midia, fe tɛ bie bɔɔŋ be buninŋ fe befe. **30** Le biya mbaanyee ka, nchindaa wu Nyɔ buse li Mɔɔse si wi, wu duti li kiti ki li buka li nkume wu Sina-a lichinŋ. **31** Le Mɔɔse nɛŋ fi yaa wu, kiingŋ lu lichinŋ le biche bujonŋ. Le kiingŋ woo si Taa Nyɔ kweŋ li wuu le, **32** 'E mi wu nuuŋ Nyɔ yi bete chaa bene, Nyɔ yi Abrahanŋ be yi Adzi mɔɔ yi Yako.' Le Mɔɔse woo le, kaa be chene, meenŋ tuu ke le mɔŋ mbiche ke. **33** Taa Nyɔ tuu yo li wuu le, 'Buushe bikpo bio, kife fe ɔ lemi fee e kintsii ki wuuti. **34** Mi gbeneɔɔ mi nɛŋ si be nweki be beniinŋ benŋ Ijip, mi ntuu mi nwoo si be chendi, mi se shee mi mbe le mbuu be li nge wulu-u. Yike ɔ woo, ngii ntonŋ we Ijip deeni.' **35** Mɔɔse wuni nuuŋ wu be tɛ saa be faanŋ wu, be biiti li wuu laa, 'E noo wu gee we le ɔ ni ɔ seki bee, ɔ sondini mɔɔ bensa besenŋ le?' E yi yi Nyɔ yi tɛ tonŋ le geeŋ ni nuuŋ wi wu seki be, se buu be li nge-e. Nyɔ tɛ tonŋ

nuuŋ nchindaa we, be li kiti ki tɛ duti kee le tee ntonŋ wulu li wuu. **36** Mɔɔse se geeŋ Ijip, fe biee bi bimfimu wondini be biee bi koofiye, buu be le. Fe bimu fe Dzɔɔ yi Nyɔŋa yi Yechi, tuu fe bimu libuka le be tɛ dengi li biya mbaanyee li. **37** E Mɔɔse wuni wu tɛ tiiti li beniinŋ be Iselee li le, 'Nyɔ gii yi buu Ntomfonŋ we wumu li benwaana linti, tuumi li be-enŋ nee si yi tɛ buu mi.' **38** Tɛ nuuŋ nee Mɔɔse wuni, wu nchindaa wu Nyɔ tɛ yo li wuu libuka li nkume wu Sina-a, mfi wu kintutu ki beniinŋ le ki Iselee tɛ nuuŋ li buka be bete taa besenŋ, Nyɔ nye je yi nyee ntse le lanŋ li bee. **39** Se nuuŋ le, bete taa besenŋ tɛ tuu be faanŋ le be wuki ye li wuu ke, be baa dzaa yibe li wuu, be tuu be kɔngisi le bee be kaari be to Ijip. **40** Be tuu be tee li Ero-onŋ le, 'Fere bee benyo be gii be ni be tuuti bee mbaanŋ, kife te kii ye fiee fi ka be Mɔɔse we wu tɛ buu bee li kweenŋ wu Ijiip ke.' **41** Be se nache finyokine fimu fi bosini nwanŋ nanŋ, be fe muntofi li fi-i, be se neki li fiee fi be nache be tsan yibe. **42** Le be fe le, Nyɔ se baa dzaa li bee, be se guundi nuuŋ li jobe be kwii mɔɔ muntsɔŋ. Fi se fiee si be tɛ tsee le Kinwaati ki bentomfonŋ be Nyɔ-ɔ, Nyɔ tiiti le, 'Beniinŋ be Iselee, ne tɛ seeti nyanŋ li bukaka li biya mbaanyee li, ne feti muntofi nuuŋ li mi-i ni? **43** Ne tɛ dengi ne tuuti kigoone nuuŋ ki nyɔ yi be teenyi le Molok, ne tuu ne tuuti te fintsonŋ fi be tɛ fe le fi ni fi nuuŋ finyo yi bukoonŋ nuuŋ le Lefanŋ, e munyokine mu ne tɛ tonŋ le ne ni ne leki li mu-u. Kii fini, ngii buu benŋ ne geeŋ ne ka Babilonŋ bu karu.' **44** Bete taa besenŋ tɛ dengi li bukaka be kemi kigoone ki tɛ doonchi le Nyɔ ye be be, be tɛ fe kigoone kilu biki nee yeenŋ si Nyɔ tɛ doonche li Mɔɔse le ki nuuŋ. **45** Bɔɔŋ be bete taa besenŋ tɛ fi, be se dza be too be be ki lani mfi wu bee be Joshua tɛ lochi nshe li teenŋ yi tɛ nuuŋ lani, e Nyɔ yi tɛ giingŋ bee limfwe yi kungŋ be teenŋ yilu. Kigoone kilu tɛ nuuŋ lani mbe Mbochu mfi wu mfonŋ Daafi tɛ seki kweenŋ wuni. **46** Se nɛŋ le Nyɔ tɛ kɔngŋŋ wu nge, se leke le Nyɔ benŋ le gwanŋ yi nye li yih yi Nyɔ yi Yako le yi ni yi tsiinŋ lu. **47** Fi be fi ka le e Salimu wu tɛ gwanŋ yih yi Nyɔ yilu. **48** Se nuuŋ le, Taa Nyɔ yi nuuŋ Kikoo ki Biee Bichu ti tsiinŋ ye li yih yi beniinŋ gwanŋ ke-e. Bedeeni si ntomfonŋ wu Nyɔ wumu tɛ saa wu tsee Nyɔ tiiti le, **49** 'Liboo nuuŋ kabara wenŋ, nshe nuuŋ kilaanda ki bikaa bierŋ. Yih yi wi nuuŋ gwanŋ le yi nuuŋ yenŋ nuuŋ naa yi nuuŋ ninŋ? Nwaani kintsii kimu kee lu si keeye ki nnuuŋ nnaa nshee fe ni? **50** E nee mi wu mfe biee bini bichu ni?' **51** Fitifinŋ se dza tee le, 'Ne teemi baa bikoo nge, shenŋ yine be bintoonŋ bine gbene biee bi

chiinye. Berj be be chaa bene baa nee yeej. Ne fengji mfi kwi le ne wuki ye li tsanj yi Fiana yi Waarj li ke. 52 Ntomfɔŋ wu Nyɔ wumu we lu wu bete chaa bene ti meej ki beej ke bikaa le wuu jɔŋ ni? Be tɛ woye bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ be tɛ tiiti le Wi wu nime wu Nyɔ wu Tsaarj gii be. Le be, ne kabe wu, ne tuu ne wo wu. 53 Se nuurj nee berj be Nyɔ tɛ toŋ benchindaa bee le be nye benchi bee li be-erj, ne se faarj mbiewu be.” 54 Le beniinj be tɛ seki kweej woo fiee fi Fitifɔŋ tɛ kweej, shɛŋ toŋ be bu tɔnye, be ji ngesi kii wu. 55 Fitifɔŋ yise be Fiana yi Waarj, bechi bichi fiee nuurj liwe, dza nɛŋ kiŋ'wofu ki nuurj ki Nyɔ-ɔ, nɛŋ te si Jiso lemi le kibene ki kigoŋe ki Nyɔ-ɔ. 56 Fitifɔŋ wulu dza tee le, “Biche yeej ne nɛŋ, mi nɛŋgɔɔ si kiboo gwiye, se ɲwanɛwi lemi le kibene ki kigoŋe ki Nyɔ-ɔ.” 57 Le be woo fiee filu, be jinyee bintoorj be tsarj, be wendi lewe nge, be biee be dza be bechu wooo be we li wu-u, 58 be chee wu be bo be wu lekuurj li kitorj kilu-u, be geerj be tomi wu be ta. Beniinj be tɛ lemi le nsaa wulu lejɔŋ buushe ndu yi bee, be nye li soone wi wumu wu be tɛ teenyi le Soɔ be se tomi. 59 Si be tɛ tomi Fitifɔŋ le, leki li Nyɔ-ɔ, tiiti le, “Taa Jiso, fi fiana yerj.” 60 Se tuu toŋ nɔŋ fekwiinj, dzɛŋgi lewe nge le, “Taa, kiinj ɔ ni kimi le bibifi bi beniinj bani feti ke!” Le tee le, biee kwi.

8 Si be tɛ wo Fitifɔŋ le, Soɔ fefi. Nee booyaa, be bechi be nyee nge wu teemi li kintutu ki beniinj be kimbeenche-ɛ be Jerosalerj Ki se saarjge kichu ki bo le, ki geerj bimbe bi Judiya mɔɔ Samaaria, tɛ she nee boorj be nto-orj be Jiso-o kwaa. 2 Buniŋ bamu be tɛ boseyi be gee shɛŋ li Nyɔ-ɔ, be be be dzo gwini chi Fitifɔŋ be diyɛ, be de wu nge. 3 Soɔ tɛ giinjgi nee fiee limfwe be bifise kintutu ki beniinj be kimbeenche-ɛ, leyɪ li yih, li yih keeti be, buniŋ mɔɔ bukeerj tumisi be li yih yi ncha-a. 4 Beniinj be tɛ saarjge baa tuu be giinjgi li bintsii bichu be tiiti je yi Nyɔ. 5 Fili boɔ fiee geerj le kitorj ki Samaaria, se tiifi ntorj wu kii Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache le. 6 Beniinj nge tɛ woo, be tuu be nɛŋ biee bi doonchi bungga bu Nyɔ-ɔ bi yi tɛ feti, be se nye bintoorj li wuu nge. 7 Fiana yi bifi tɛ buti li beniinj li, yi wendi lewe nge, beniinj nge be tɛ nuurj ɛ nɛŋwe koo be mɔɔ biŋkere teemi te. 8 Se nuurj le, kinɛtine ki nɔŋa tɛ nuurj li kitorj kilu-u. 9 Wi wumu tɛ nuurj li kitorj kilu-u bukoorj bwee nuurj le Simu, ɛ tɛ saa doonchi mfɔŋ yee lindeeri beniinj be Samaaria bechu se nɛŋgi bimfimu wondini be. Tɛ tuu kwɛŋgi te le ɛ wu wi wu nyɔŋa wumu. 10 Beniinj bechu be li kitorj

kilu mbɛeche li bentɛŋ bentɛŋ mbochu li be nɔŋa be nɔŋa, nye bintoorj li wuu be tiiti le, “Wi wuni nuurj bungga bu Nyɔ bu be teenyi le Bungga bu Nɔŋa.” 11 Be tɛ nyee bintoorj li wuu le, kife tɛ shiinj doonchi mfɔŋ yee meej lindeeri beniinj nɛŋgi bimfimu se wondini be. 12 Se nuurj le, le Fili be ni tiiti ntorj wu dzeerj wu kii bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ mɔɔ kii bukoorj bu Jiso Krai le, bukeerj be buniŋ berj ntorj wulu se lii be li dzoo. 13 Simu we kibee berj te be lii wu li dzoo. Se ba nuurj li Fili lichɔŋ nɛŋgi biee bi koofi yi bi nɔŋa bi nɔŋa be biee bi doonchi bungga bu Nyɔ-ɔ bi yi tɛ feti, kimfime wondini wu. 14 Le boorj be nto-orj be Jiso tuu be woo Jerosalerj le beniinj be Samaaria fi baa je yi Nyɔ kiturj, be se toŋ Pita bee Joorj le. 15 Le be geerj be bo fe, be leke li Nyɔ-ɔ kii beniinj be kimbeenche-ɛ belu le be keme Fiana yi Waarj, 16 kife Fiana yi Waarj tɛ meej saa ki be ke li wube wumu ke. Be tɛ lii be nuurj be dzoo kwaa li bukoorj bu Taa Jiso-o. 17 Pita bee Joorj leke li Nyɔ-ɔ, be gee tsarj li bee, be se keme Fiana yi Waarj. 18 Le Simu tuu nɛŋ si boorj be nto-orj be Jiso giki tsarj li beniinj li Fiana yi Waarj se bee li bee, se bechi nyee kwa li Pita bee Joorj li, 19 tiiti le, “Nye yeej mi fe bungga buni te, le ke mɔɔ nuurj noo wu mi ngeerj te tsarj yerj li wuu le, mwe keme te Fiana yi Waarj.” 20 Pita se tuu li wuu le, “Nee kwaa wa wulu la bula. ɔ geerj ɔ se beechi le nuurj be go nya yi nuurj yi Nyɔ be kwa? 21 ɔ kemi ye mɔɔ le ɔ ni ɔ dengi le nime chini-i lenti ke, kife shɛŋ ya wuuti ye be Nyɔ ke. 22 Fiiki shɛŋ ya li fiee fi bifi fi ɔ weki le ɔ fe fini, ɔ leke li Nyɔ-ɔ laa nuurj nee te Taa Nyɔ feeki bembeeche be bifi be ɔ kemi li shɛŋ ya bani le. 23 ɲingɔɔ le ɔ yisoo kiturj be ki nyerise lii, ɔ to mfwa wu bibifi.” 24 Simu se leke Pita bee Joorj le, “Mintemii, leke yerj li Taa Nyɔ le kiinj fiee fimu le biee bi ne tiiti bini lenti ka be mi ke.” 25 Le Pita bee Joorj tuu be meeshi ntiife je yi Nyɔ, be tee biee bi be kii, kii Jiso, be se dza be tuu lijɔŋ Jerosalerj si be tɛ tuu lijɔŋ le, be keti li bitorj bi Samaaria nge, be tiifi ntorj wu dzeerj wu Nyɔ le. 26 Nchindaa wu Taa dza tee li Fili le, “Dzatse ɔ boɔ dze kwiinjkwiiŋ, ɔ geerj le dze yi dzeti Jerosalerj yi keti libuka yi giinjgi Gasa-a.” 27 Fili se dza mbowu. Wi wu nyɔŋa wumu wu Itoopia tɛ nuurj le dze yilu. Tɛ nuurj wi wu be tɛ chooche, tɛ gii nuurj wi wu tɛ bichi fe bulofu bu Yaa wu Kanda wu tɛ seki kweej wu Itoopia. Wi wulu tɛ dza Jerosalerj fe tɛ geerj le leke li Nyɔ-ɔ, 28 tɛ tuu lijɔŋ li kweej wee li le kikipoto kimu ki nyɔŋ chiiti, ɛ tɛ shee le, teenyi fiee le Kiŋwaati ki Esaya wu ntomfɔŋ wu Nyɔ tɛ tsee. 29 Fiana yi Waarj

tee li Fili le, “Kiingi o geɛɛ li kikipoto kee lichij.” 30 Fili lete geɛɛ li ki-i lichij, woo si wi wulu teenyi le Kijwaati ki Esaya. Bii li wuu laa, “O teenyi ni o wuki fiee fi ki tiiti ni?” 31 Tuu le, “Ngii ngeɛɛ nse njwoo fuki fe wi tuu wu naanye li mi-i nsij?” Se tee le Fili miri shee bee wu le kikipoto. 32 Kintsii ki tɛ teenyi le Kijwaati kilu tɛ tiiti le, “Tɛ nuuɲ si nshooɲ yi be giingi le be seɛ, tuu nuuɲ neɛ si njwane nshooɲ ti nuuɲ fe be keendi dzɔɲ yee, tɛ de ke. Tɛ nuuɲ nshiiɲ. 33 Be tɛ nyɛ wu buya, be faaɲ le be seki yɛ nsa we tsaɲ ke. E noo wu gii se naa tee kii kini kee, fe be tɛ sonde ntse we laaɲkwiɲ.” 34 Wi wu nyɔɲa wulu se sooɲ bo li Fili le, “Mintemi-i, tee neɛ mi, ntomfoɲ wu Nyɔ wuni tiiti nuuɲ kii noo? Tiiti nuuɲ kii yi yee maa kii wi wumu le?” 35 Fili se bechi neɛ fe kintsii ki Kijwaati kilu-u, naanyi nton wu dzeɛɲ wu kii Jiso li wuu. 36 Bee wu se giingi le dze, be geɛɛ be bo fe kintsii kimu ki dzoo tɛ nuuɲ fe. Wi wu nyɔɲa wulu tee le, “Biche o njɛɲ, dzoo yɛ feni, e la fi nuuɲ fi tuu fi loose le o lii ke mi li dzoo ke?” [37 Fili tuu li wuu le, “O beɲ li Jiso Krai li be shɛɲ ya chi, nse nlɛi wɛ li dzoo.” Tuu le, “Mi mbeɲo le Jiso Krai nuuɲ njwane Nyɔ.”] 38 Wi wu nyɔɲa wulu tuu tee le be geri kikipoto kilu. Bee Fili se shee, be le be geɛɛ li dzoo, Fili lii wu lidzoo. 39 Le be bo lidzoo laa, Fiana yi Taa chofi Fili fe, wi wu nyɔɲa wɛ ti mɛɛɲ wu ki njɛɲ ke, beɔɔeni ba giingi fiee be kinɛtine. 40 Fili se taa buse nuuɲ Asoto, se giingi keti li bitoɲ bichu fenjisi nton wu dzeɛɲ wu Nyɔ nsiiɲ geɛɛ bo li kitoɲ ki Kasaria.

9 Tɛ nuuɲ li mfi wɛɛ, Saa mɛɛɲ giingi limfwe be nduɲu, chenisi beniiɲ be kintutu be Taa le le gii ni woyi be. Se dza geɛɛ fe kikoo ki bete muntofi-i, 2 le bii biɲwaati le geɛɛ be bi li yih yi nleke li Nyɔ-o yi Damako, bi doonchi le e wu njɛɲ beniiɲ be biki Dze yi Taa le, maa nuuɲ bukeɛɲ, maa nuuɲ bunɲɲ, kaa be kaɲ, be be be Jerosaleɲ. 3 Nyɛ wu, Saa se dza njɛnu Damako, le ni nuuɲ tseke li mbochu li kitoɲ kilu-u, kiɲ'wofu kimu taa ki dza ki lebi liboo, ki shee li wuu bwiɲ. 4 We fekwiiɲ, woo si je kwɛɲgi li wuu le, “Saa, Saa, o biindi bikaa le mi-i jii kii la?” 5 Se bii laa, “Taa, e wɛ noo?” Je yilu tuu le, “E mi Jiso, wuu biindi bikaa le wuu jii wulu. 6 Deɛni yani, dza we, o le li kito-ɲ, be gii be tee wɛ fiee fi o kemi le o fe.” 7 Beniiɲ be tɛ denɲi be Saa baa leɲ fe, be njɛsi si be tɛ wuki je yilu be tɛ njɛɲ wi ke le. 8 Saa dza fekwiiɲ, le ni weki le gwiye lii, mɛɛɲ tuu ke le njɛɲ biee ke. Be kemɛ wu li kibene-e, be tsetsi wu be giingi be wu Damako. 9 Geɛɲ nuuɲ fe jo taa njɛnu biee nsiiɲ. Tɛ nuuɲ le, jiiye fiee

ke, wundi yɛ fiee ke. 10 Wi wu kimbeenche wumu tɛ nuuɲ Damako wulu bukoɲ le Ananiya. Taa Jiso dza tee li wuu le fiee fimu si kiffee le le, “Ananiya.” Beɲ le, “Taa, wuɲ mi feni.” 11 Taa tee li wuu le, “Dzatse, o ni o giingi le dze yi be teenyi le Tsaɲ li, ke o bo fe yih yi Judas, o bii wi wumu wu Taasu wu be teenyi le Saa. Yike o woo, wɛ fe leki li Nyɔ-o, 12 bee njɛɲ wi le fiee fimu si kiffee wu be teenyi le Ananiya, e wu be wu geɛ tsaɲ li wuu bwiɲ, le kaari ni njingi biee.” 13 Se nuuɲ le, Ananiya tee le, “Taa, mi nj'woo li beniiɲ li njɛ kii wi wuni si fetaa biee bibifi li beniiɲ be Nyɔ-o Jerosaleɲ. 14 Beɛo ni nuuɲ e wu fi buɲga li bete muntofi be nɔɲa be nɔɲa, le be kaaɲe beniiɲ bechu feni be leki li Nyɔ-o be teenyi bukoɲ bwo.” 15 Taa tuu li wuu le, “Geɛ le! Mi ntsaa wi wulu kituɲ li wi wɛɲ wu nime-e, le ni tiifi bukoɲ bweɲ li beniiɲ be nuuɲ yɛ Bejuu ke be bemfoɲ be bee, maa li beniiɲ be Iseleɛ. 16 Mi kibee njii ndoonche wu si kemi le njɛɲ njɛ kii bukoɲ bweɲ.” 17 Ananiya se geɛɲ, le li yih yilu-u, geɛ tsaɲ yee li Saa li, tee le, “Saa njwaanɛɲ, e Taa Jiso wu toɲ mi. E Jiso wu o tuu o njɛɲ le dze mfi wu o tuu beɛ feni wɛ. Wu toɲo mi le mbe mfe o kaari o ni o njingi biee, Fiana yi Waɲ se be yi yise li wɛ-e.” 18 Neɛ si tɛ kwɛɲgi le, fiee fimu fi nuuɲ si bifabu le dza bi bo Saa le lii bi weye fekwiiɲ, se bechi njingi biee. Dza we, be se lii wu li dzoo. 19 Le dza ji biee, buɲga kaari bu to wu li bwiɲ. Saa tsi Damako be kintutu ki beniiɲ be kimbeenche-e jo niɲ, 20 bechi mfwa mumkpaɲ denɲi li yih yi nleke li Nyɔ-o, tiiti le, “Jiso nuuɲ njwane Nyɔ.” 21 Beniiɲ bechu be tɛ wuki menje laa, “Wi wuni nuuɲ neɛ wi wu tuu denɲi bifisi beniiɲ be leki li Nyɔ-o be teenyi bukoɲ buni Jerosaleɲ ni? Maa wu beɛo feni ni nuuɲ le kaa be nuuɲ feni, kaari geɛɲ be be, nyɛ li tsaɲ yi bete muntofi be nɔɲa be nɔɲa neɛ ni?” 22 Saa tuu neɛ tiiti fiee kii Jiso giingi nuuɲ limfwe, doonchi le Jiso nuuɲ Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache. Bejuu be tɛ nuuɲ Damako waɲ fiee fi be nuuɲ be tuu li wuu nsiiɲ. 23 Le jo ka njɛ, Bejuu belu shee, be cho ntaɲ le be wo Saa. 24 Be se shiiɲ, be tɛɲgi wu fe fweɲ wu mbaɲ wu Damako-o, le ke keti laa, maa nuuɲ butuu maa nuuɲ fenshaaɲ, be wo wu. Se nuuɲ le, Saa keɛ ntaɲ wube. 25 Beniiɲ bee be kintutu dza be dzo wu butuu, be geɛ wu le njkaa li, be buu wu fe fwii wu mbaɲ, be shiiki wu fekwiiɲ nuuɲ lekuuɲ. 26 Le Saa to liɲ Jerosaleɲ, tɛ weki le taa li kintutu ki beniiɲ be kimbeenche-e, be se chendi wu bu chenu, kife be tɛ beenchi yɛ le gbɛɲgi nuuɲ wi wu be wu kintutu ke. 27 Se nuuɲ le, Banaba tɛ dzo wu, bee wu

gɛɛŋ fɛ ɔɔŋ bɛ nto-ɔŋ bɛ Jiso-o. Se tee be si Sɔɔ tɛ ɲɛŋ Taa lɛ dze Taa yɔ li wuu, se tuu tee tɛ be si tɛ tiiti kii Jiso Damako nchenu nsirj. **28** Se nuuŋ le, Sɔɔ tuu nuuŋ le dengi bee be li bintsii bichu bi Jerosaleŋ tiiti kii Jiso, nchenu nsirj. **29** Tɛ tiiti tɛ li Bejuu bɛ tɛ yeti jɛ yi Grik, tɛchini biee bee be, be se dza be weki le be wo wu. **30** Beniŋ bɛ kimbeenche-ɛ kɛ lɛ be weki baa le be wo wu, be se dzo wu be ɔɔ bɛ wu li kitoŋ ki Kasaria, be tuumi wu gɛɛŋ Taasu. **31** Li mfi wulu, kintutu ki beniŋ bɛ kimbeenche-ɛ fufe li ɲge-ɛ bimbe bi kwɛɛŋ lɛ bi Judiya bɛ Galilii mɔɔ Samaaria. Fiana yi Waan se fɛ le kintutu kilu tɛmi, ki tuu ki tɛti li kintutu ki kuu. Ki se tsiŋ, ki guundi nuuŋ Taa. **32** Pita tɛ dengi giŋgi lɛ beniŋ bɛ nuuŋ bɛ Nyɔ-ɔ li bintsii bichu, dɛndɛ gɛɛŋ bo fɛ bɛ nuuŋ Lida-a. **33** Si tɛ nuuŋ fɛ lɛ, ɲɛŋ wumu ɛ ɲgwɛ tɛ kɔɔ wu, bukoonj bwee nuuŋ le Eenia, ɛ wu ɲgeɛŋ wu tsi fɛntaa biya nyaan. **34** Si Pita tɛ ɲɛŋ wu lɛ, tee li wuu lɛ, “Eenia, Jiso Krai wɔnchɔɔ wɛ kituŋ. Dza wɛ ɔ nache kintaa ko.” Mfwa mumkpaŋ Eenia dza wɛ. **35** Beniŋ bɛ Lida mɔɔ bɛ li kinɛɛŋ ki Shalɔ-ɔŋ bechu ɲɛŋ si wi wulu tɛmi kituŋ, bɛ gɛɛ shɛŋ li Taa Jiso-o. **36** Fi tɛ nuuŋ ɛ kwɛɛŋ wumu nuuŋ li kitoŋ ki Jopa, ɛ tɛ nuuŋ wi wu kimbeenche-ɛ, bukoonj bwee nuuŋ le Tabita, bukoonj buni nuuŋ lɛ jɛ yi Grik le Dooka. Tɛ shiŋj fɛti biee bi dzeɛŋ mfi kwi, fii beniŋ bɛ kifoo lɛ. **37** Le ni nuuŋ li jo yɛɛ, kwɛɛŋ wulu wɛ chigɔŋ, kwi. Bɛ tsootɛ gwini chee, bɛ miri bɛ gɛɛ wu lɛ lo-ɔŋ wu yih wu lewe. **38** Si Jopa tɛ nuuŋ li Lida-a lichij lɛ, kintutu ki beniŋ bɛ kimbeenche-ɛ dza ki woo le Pita wɛ Lida, ki se toŋ bunij befɛ lɛ wuu. Bɛ gɛɛŋ bɛ lɛkɛ wu lɛ, Mintemii, lɛ bɛ li bikaa li liwe. **39** Pita se dza bee bɛ giŋgi. Le gɛɛŋ bo fɛ, bɛ dzo wu bɛ miri bɛ wu lɛ lo-ɔŋ wu yih wu lewe wɛɛ. ɛ bukeɛŋ beɛŋku-u bɛ fɛ bechu kɛnɛ wu bɛ tase bɛ dii, bɛ yingisi wu ndu yi Dooka tɛ fɛti mfi wu tɛ mɛɛŋ wɛ. **40** Pita buu bɛ bechu lekuaŋ, toŋ nɔŋ fekwiŋj lɛki li Nyɔ-ɔ, dza fiiki yi tee li gwini chilu-u lɛ, “Tabita dza wɛ.” Se biee gwiye lii, biche ɲɛŋ Pita, se dza shee wɛ. **41** Pita kɛmɛ wu li kibɛnɛ-ɛ, lɛŋ wɛ. Pita kaari teenj beniŋ bɛ nuuŋ bɛ Nyɔ-ɔ bɛ bukeɛŋ beɛŋku-u baa, doonche wu li bee, ɛ wu kaari wu yin. **42** Ntoŋ wulu se saanɲɛ wu gɛɛŋ Jopa kwikwi. Beniŋ ɲge se gɛɛ shɛŋ li Taa li. **43** Pita tɛ tsi Jopa li jo ɲgeɛ li, tsiŋj bee wumu wu tɛ nachi dɛi bukoonj bwee nuuŋ le Simu.

10 Wi wumu tɛ nuuŋ li kitoŋ ki Kasaria bɛ teenyi wu le Kɔniyu, tɛ nuuŋ kikoo ki kintutu kimu ki

beniŋ bɛ nchi-i bɛ Lo-om, ki bɛ tɛ teenyi le ki Itali. **2** Wu, bee kini kee kichu tɛ ɔɔɛyi bɛ gɛɛ shɛŋ li Nyɔ-ɔ. Tɛ gii guundi tuu lɛki li Nyɔ-ɔ mfi kwi, nyɛɛ nya ɲge li Bejuu li bɛ beniŋ bɛ kifoo lɛ. **3** Le ni nuuŋ jobɛ chimu nɛɛ si jobɛ bikaa bitɛɛtu lɛ fɛnshaan li, fiee fimu si kifiee dza fi bɛ lɛ wuu gbɛɛŋ ɲɛŋ nchindaa wu Nyɔ lɛ fiee filu. Nchindaa wulu bɛ lɛ teenj wu lɛ, “Kɔniyu.” **4** Kɔniyu cheŋ toŋ lii li wu, bii lɛ, “Tɛ, kikoo ɛ la?” Nchindaa wulu tuu lɛ, “Nyɔ kɔɔyɛ yi woo nleke li Nyɔ-ɔ wa, yi se tuu yi ɲɛŋ tɛ nya yɔɔ nyɛɛ li beniŋ bɛ kifoo lɛ, yi se kimi wɛ. **5** Dɛɛni, tomɛ beniŋ Jopa bɛ gɛɛŋ bɛ teenj wi wumu wu bukoonj bwee nuuŋ le Simu, bumu se nuuŋ le Pita. **6** Wu bɛɔ tsiŋj bee Simu wumu wu ti nachi dɛi wu la wɛ nuuŋ li dzɔɔ yi nyɔŋa-a lichij.” **7** Le nchindaa wu Nyɔ wulu yɔ lɛ dza. Kɔniyu shɛ teenj beniŋ bee bɛ nime-ɛ befɛ, teenj tɛ wi nchi wumu wu tɛ kiichi wu, tɛ nuuŋ wi wu tɛ ɔɔɛyi wu gɛɛ tɛ shɛŋ yɛɛ li Nyɔ-ɔ. **8** Bɛ bɛ, tee bɛ fiee fichu fi bee fi ka, se toŋ bɛ Jopa. **9** Le butuu woo, nɛɛ si fɛnshaan kintikinti, si bɛ tɛ fɛɛshi li kitoŋ kilu lɛ, Pita dza miri lɛ yi lewe lɛ lɛkɛ li Nyɔ-ɔ. **10** Dzeɛŋ dza yi bechi yi wuu wu, weki lɛ ji biee, ɛ bɛ tɛ mɛɛŋ bɛ deeki biee bijɛ. Fiee fimu si kifiee dza fi bɛ lɛ wuu. **11** ɲɛŋ lɛ fiee filu ɛ kiboo gwiye, fiee fimu shiiti liwe fi nuuŋ si ndu yi nyɔŋa ɛ bɛ kɛmɛ li yoonj naa li. **12** Li ndu yilu, nyánj chichi nuuŋ lu, nyánj yi dengi, mɔɔ yi kɛɛndi bɛ muniŋ mu jiindi li wɛ. **13** Jɛ dza yi tee li wuu lɛ, “Pita, dzatɛ wɛ ɔ sɛɛyɛ ɔ ji.” **14** Pita tuu lɛ, “Taa, nuuŋ ntɛ mɔŋ kɛ, kifɛ nti mɛɛŋɔ saa ki ɲji kɛ fiee fi lɔɔlɔ, kɛ fi wuuti yɛ kɛ.” **15** Jɛ yilu tuu yi yɔ li wuu lɛ, “Kiŋj ɔ ni nyaami fiee fi Nyɔ fɛ fi wuuti kɛ.” **16** Fi ka lɛ kinga kiteɛtɛ, bɛ kaari bɛ chee fi liboo. **17** Fiee fi tɛ bɛ si kifiee fiee fuumi Pita se mɛɲɛ laa fi doonchi nuuŋ la lɛ. Nɛɛ li mfi wulu beniŋ bɛ Kɔniyu tɛ toŋ baa bɛ bɛ biiti fɛ la wu Simu wu nache dzi wɛ nuuŋ, bɛ lemi fɛ fweɛŋ wu mbaŋ wɛ-ɛ, **18** bɛ teenyi, bɛ biiti laa, “Mfonde wumu wɛ fɛni bukoonj le Simu Pita ni?” **19** Si Pita tɛ mɛɛŋ beechi kii fiee fi tɛ bɛ lɛ wu filu, Fiana yi Waan dza yi tee li wuu lɛ, “Biche ɔ ɲɛŋ, beniŋ betɛɛtu weki baa wɛ. **20** Dzatɛ wɛ ɔ shee nɛɛ bɛ nɛ ni nɛ giŋgi kika mumkpaŋ. Kiŋj ɔ ni laan kɛ, ɛ mi wu toŋ bɛ.” **21** Se nuuŋ lɛ Pita tɛ dza shee, tee li beniŋ belu lɛ, “ɛ mi wu nɛ weki. Nɛ bɛ lɛ la?” **22** Bɛ tuu lɛ, “Kɔniyu wu nuuŋ kikoo ki kintutu kimu ki beniŋ bɛ nchi-i bɛ Lom toŋj bee. Nuuŋ wi wu tsaan, chendi Nyɔ, Bejuu bechu se pieti wu. Nchindaa wu Nyɔ wumu wu wuuti tuu tee li wuu lɛ tuumi ntoŋ lɛ ɔ bɛ li wuu yi, lɛ woo fiee fi ɔ gii ɔ tee wu.” **23** Le bɛ

tuu le, Pita se tee le be le bee be tsi. Le butuu woo, dza bee be giingi. Beniing be kimbeenche-ε bamu be Jopa biee wu. **24** Be dende siing be tsi dze, le bu woo be fesi Kasaria. Koniyu bee beniing bee be kini maa nsang yee yi sheng yi te teenj te tengi be. **25** Le Pita ni lii giingi li yi, bee Koniyu bika. Koniyu we wu lii bundi wu. **26** Se nuung le, Pita te tsaaki wu liwe tee le, “Dzatse we, mio te wiwoj si we.” **27** Bee Koniyu tiiti biee be lii be giingi li yih, le be lii laa, be neng si kintutu ki beniing le turi lu. **28** Se kweenj li bee le, “Ne kii bujong le nchi wusej meeng ki berj ke le wi wu Juu la nka, ke le kaa nsang be wi wu nuung ye wi wu Juu ke. Se nuung le, Nyo doonche ye mi le nkemi ye le ni nteenyi wumu ntiiti le ε wi wu yee, ke le mwe wuuti ye ke. **29** Bedeeni, le ne tuumi ntong le mbe, mi mbeeo meeng ki chee ke yi ke. Nse mbiitaa li be-erj laa, ne teenj mi kii la?” **30** Koniyu tuu le, “Berj yaa jo naa si ntuu nuung li yi, si jobe bika biteetu fenshaang nleki li Nyo-o. Wumu se taa wu dza wu buse mi lii ε mwe chuume ndu yi mienjini. **31** Wu tee li mi-i le, ‘Koniyu, Nyo kooje yi woo nleke li Nyo-o wa yi se neng nya yi o nye li beniing be kifoo le, yi se kimi we. **32** Se nuung le tome beniing Jopa be geeng be teenj wumu wu bukoong bwee nuung le Simu, bumu se nuung le Pita. Wu beeo tsiing bee Simu wu nachi dzi wu la we nuung li dzoo yi nyonga lichij.’ **33** Mfwa mumkpanj le, mi se mbiee mi ntuumi ntong le o be. Si o be ni, fi dzooj fiee nge. Te se baa feni le Nyo lii le te woo fiee fi Taa tong we le o be o tee li bee li.” **34** Pita se bechi n'yoru tiiti le, “Be cheeng, mi neng le Nyo ti doonchi ye chichi chichi ke. **35** Wi kwikwi wu chendi yi tuu feti fiee fi tsaang, ke yi gii yi fi wu yi te biche laa mwe buti feng le ke. **36** Ne kii baa ntong wu Nyo te tuumi li beniing be Iselee, fenjisi ntong wu dzeeng le Jiso Krai te be le mbeengii se nuung lu. Jiso Krai wuni nuung Te Kikoo wu beniing bechu. **37** Ne kii baa fiee fi te ka li kweenj wu Judiya kwikwi, mbeche Galilii lejij le mfi wu Jooj te fenjisi lisi beniing lidzoo. **38** Ne kii baa te si Nyo te shoohe Fiana yi Waang shooshe li Jiso wu Nasare, tuu nye bunga li wuu, nuung be wu. Si Nyo te nuung be wu le, se dengi li bitsii bichu feti nime chi dzeeng tuu wonchi maa beniing be kinkundi njeki be be. **39** E bee te te neng biee bichuchu bi te feti li kweenj wu Bejuu li kwikwi, maa bi te feti li kitong ki Jerosalej. Be te ta wu li kintaang li kwi. **40** Se nuung le, le bo jo taa, Nyo buu wu li kwe-e, yi fe beniing neng wu. **41** E beniing bechu be te neng wu ke. E bee, be yi yi Nyo te tsaale te ni te tiiti kii Jiso kwaa. Te te ji biee te wundi biee be Jiso mfi wu

te bo li kwe-e. **42** Te tee li bee li le te ni te tiiti je yi Nyo li beniing li, te tuu te tiiti li bee le, ε wu wu Nyo te tsaale te ni seki beniing be meeng lu maa be kwiye. **43** Jiso wuni nuung wu bentomfong be Nyo-o bechu tiiti kii wu le wi kwikwi wu gee sheng li wuu, Nyo gii yi feeki bibifi bi mwe li bukoong bwee li.” **44** Nee si Pita te meeng tiiti biee bini ni, Fiana yi Waang dza yi shee yi be li wi kwikwi wu te yiki n'yoru wulu. **45** Bimfimu wonde beniing be kimbeenche-ε be nuung Bejuu be te biki Pita, be se neng le Nyo nye ye te nya ye yi nuung Fiana yi Waang li beniing be te nuung ye Bejuu ke. **46** Bejuu baa wuki si be yeti je yibe te kiye ke, be yoonchi Nyo. Pita se bii laa, **47** “Si Fiana yi Waang be ye li beniing bani kitung ni, nee si yi te be li bee li le, wi nuung tuu ni fengj le be lii ke be li dzoo ke ni?” **48** Si Pita te bii le, biee tee le be lii be li dzoo li bukoong bu Jiso Krai. Lejij lelu, beniing belu leke le tsi bee be li jo niing li se dza.

11 Booj be nto-ong be Jiso maa beniing be kimbeenche-ε be Judiya bechuchu woo le beniing be ti nuung ye Bejuu ke fi baa te je yi Nyo. **2** Le Pita tuu kaari yee Jerosalej beniing be kimbeenche-ε bamu bechi be gundi wu. Beniing bani nuung be te lemi le be kemi le be see wi wu nuung ye wi Juu ke dzoo se mwe nuung wi wu Nyo! **3** Be te gundi wu be biiti laa, “O geeng o la nka le beniing be meeng bintoro, o jii maa biee be be?” **4** Pita se boseyi naanye be fiee fichu fi te ka li n'yoong li li n'yoong li, tee li bee le, **5** “Ntuu nuung li kitong ki Jopa-a nleki li Nyo-o, fiee si kiffee dza fi be le mi-i. Mi neng le fiee filu ε kiboo gwiye, fiee fimu shiiti liwe fi nuung si ndu yi nyonga ε be keme li yoong naa li. Fi shee fi leng mi lii. **6** Le ntuu mbiche la, mi neng nyang li bini li bini, yimi nuung yi fekuung, yimi yi libuka be yi keendi, maa muniing mu jiindi liwe. **7** Mi ndza mi njoo je tee li mi le, ‘Pita, zatse we o seeye o ji!’ **8** Nse mi ntuu le, ‘Taa, nuung nte maa ke. Fiee fi laala be fi wuuti ye ke meeng fiee saa ki le-e, le mi wa ke.’ **9** Je yilu tuu yi kweenj liboo le, ‘Kiing o ni nyaami fiee fi Nyo fe, fi wuuti ke.’ **10** Fi ka le kinga kiteete se be kaari be chee fiee filu fichu fi yee fi to liboo. **11** Nee li mfi wulu, beniing betetu fesi fe yih yi nte ntsiing fe-e, ε be dza Kasaria, ε be tong be le be be teenj mi. **12** Fiana yi Waang tee li mi-i le kiing ni nyaami ngenu tee beniing belu ke. Berjwaaneng be Jopa be busaa bani biee mi, tee be bechu te geeng te le li yih yi wi wulu. **13** Si te te le le, mwe tee bee si bee neng nchindaa wu Nyo li wu-u yih, wu se tee le, ntong wi Jopa mwe geeng teenj

wi wumu wu be teenyi le Simu Pita. **14** Wi wulu gii be we be ntorj wu beniinj bechu be li wee yih gii be keme kinsofu. **15** Le ntuu mbechi le ni n'yeti, Fiana yi Waaj dza yi shee yi be li beniinj belu nee si yi tẽ be li tẽebenj fembeẽche-ẽ. **16** Le ɲɛɲ le, mbiee ɲkimi fiee fi Taa tẽ tee le, 'Jɔɲ tẽ lisi beniinj li dɔɔ, bẽdɛni, Nyɔ gii yi lii beɲ tẽ nuuɲ be tsaj yi Fiana yi Waaj.' **17** Ɛ Nyɔ tẽ nye beniinj belu nya yi nuuɲ yi tẽ nye li tẽebenj mfi wu tẽ tẽ gɛɛ shɛɲ li Taa Jiso Krai, ntẽ nnuuɲ noo wu gii nuuɲ wu nloose fiee fi Nyɔ feti?" **18** Le beniinj belu woo si Pita kweeɲ le, be ti meeɲ ki tuu ke le be guɲ wu ke. Be dza be tuu be yɔɔnchi bu Bujɔɲ bu Nyɔ-ɔ be tiiti le, "Ɛ fi nuuɲ le, ke Nyɔ nye ye tẽ dze li beniinj be nuuɲ ye Bejuu ke le be fiiki shɛɲ yibe, be keme ntse wu kimake." **19** Beniinj be tẽ saange si ɲge tẽ bechi mfi wu be tẽ wo Fitifij we be gɛɛɲ li bintsii, li bintsii li, be gɛɛɲ be bo Fonisha, bamu gɛɛɲ Saaplu, bamu se gɛɛɲ Antiok. Si be tẽ giingɪ le, be tẽ fenjisi je yi Nyɔ nuuɲ li Bejuu li kwaa. **20** Se nuuɲ le, beniinj bamu be kimbeenchẽ-ẽ be tẽ dzeti Saaplu mɔɔ Seli-ɲ, be giingɪ Antiok be fenjisi tẽ ntorj wu dzeɛɲ wu kii Taa Jiso li beniinj be tẽ nuuɲ ye Bejuu ke. **21** Li buɲga bu Taa Nyɔ-ɔ, be fe beniinj ɲge gɛɛ shɛɲ li Taa Jiso-ɔ, be fiiki be to be wu. **22** Ntorj wuni tẽ le li bintoɔɲ bi kintutu ki beniinj be kimbeenchẽ-ẽ be Jerosalɛɲ. Be se torj Banaba Antiok wudoonche lu. **23** Le gɛɛɲ bo le, ɲɛɲ si Nyɔ shɛɲ yee yi dzeɛɲ li bee, woo bujɔɲ, se tifi be le be ni be biki li Taa li, be shɛɲ yibe chi. **24** Banaba wuni tẽ nuuɲ wi wu dzeɛɲ, tẽ yise be Fiana yi Waaj tuu kemi kimbeenchẽ ɲge. Bẽdɛni se fe beniinj ɲge gɛɛ shɛɲ li Taa li le. **25** Banaba se dza gɛɛɲ Taasu le gɔɔɲ Sɔɔ. **26** Le gɔɔɲ ɲɛɲ wu, dɔɔ wu, bee wu to lijij Antiok. Be tẽ nuuɲ fe kiya kimbiri be kintutu ki beniinj be kimbeenchẽ-ẽ, be tiifi beniinj ɲge. Ɛ Antiok wulu wu be tẽ bechi be teenyi kintutu ki beniinj be kimbeenchẽ-ẽ le beniinj be Krai le. **27** Le ni nuuɲ li mfi wulu, beniinj bamu be tẽ lagini biee bi be wuki Nyɔ tiiti, tẽ dza Jerosalɛɲ be bɔɔ Antiok. **28** Fiana yi Waaj fe se wi wumu li bee linti wu bukoɔɲ bwee tẽ nuuɲ le Agabu, dza leɲ we dzaaɲ le, dzeɛɲ yi tɛemi gii yi kɔɔ kwɛɛɲ wuni kwikwi. Dzeɛɲ yilu se be yi kɔɔ mfi wu Klawdu tẽ nuuɲ Mfɔɲ wu Lom. **29** Le kintutu ki beniinj be kimbeenchẽ-ẽ be Antiok woo le, be nache le wi kwikwi cho kwa wu mwe kemi, be fi beɲwaani be bee be nuuɲ Judiya lu. **30** Be se cho, be torj Banaba bee Sɔɔ lu le be gɛɛɲ be nye li bɛte kintutu ki beniinj be kimbeenchẽ-ẽ.

12 Le ni nuuɲ li mfi wulu-u, Mfɔɲ Hɛrɔ bechi ɲweki be beniinj bamu be kintutu ki beniinj be kimbeenchẽ-ẽ. **2** Kweeɲ be wache Jeɛɲ wu ɲwaani Jɔɔɲ kwi. **3** Le ɲɛɲ le fi dɔɔɲ fiee fe Bejuu li, se gɛɛɲ limfwe tee le be kɔɔ tẽ Pita. Be tẽ kɔɔ wu nuuɲ li jo yi Tsɔɔɔ chi Kibebe ki be meeɲ ki gɛɛ ke Kishee le ke. **4** Le be kɔɔ wu le, be se beɲɛ wu li yih yi ncha-a, be gɛɛ bintutu bi beniinj be nchi-i binee le bi ni bi kiichi wu beniinj benɛɛ, benɛɛ. Hɛrɔ tẽ giki Pita le le ke Tsɔɔɔ chi N'yafuwee tuu chi ka, se buu wu leeki limfwe li beniinj li be saa wu. **5** Pita se nuuɲ nee li yih yi ncha-a. Se nuuɲ le, kintutu ki beniinj be kimbeenchẽ-ẽ tẽ leki li Nyɔ-ɔ mkpaaj kii wu. **6** Le ni nuuɲ butuu bu tẽ wuuti le Hɛrɔ buu Pita le be saa wu, Pita tẽ liiti kintikinti ki beniinj be nchi-i befe ɛ be kaɲ wu be bencha befe, be se kiichi wu. Beniinj be nchi-i bamu kiichi le yi-i yi ncha-a mfweeɲ. **7** Fi se ka le nchindaa wu Taa tẽ dza taa buse, kin'wofu baɲ li yih yi ncha-a yilu-u. Nchindaa wulu koɲ Pita li bweeɲ li, kaangɪ. Tee li wuu le, "Dza we tseke." Si wu tee le, bencha baa biee be fanche li bibɛnu bi Pita be weye fekwiɲ. **8** Tuu tee li wuu le, "Lii ndu ya, ɔ lii bikpɔ bio." Pita fe le. Nchindaa wulu se tuu tee le, "Fooche ndu ya ɔ biee mil" **9** Pita se bo, biki wu lekuuɲ. Tɛ meeɲ nee ki kee ke le fiee fi nchindaa wulu feti nuuɲ cheeɲ ke. Tẽ beechi le ɛ fiee si kifiee ki beɛ le wu-u. **10** Be tẽ dende be ka kintsii ki limfwe fe beniinj be nchi-i tẽ kiichi, be tuu be ka ki leɲij, be biee be fesi fe fweeɲ wu mbaɲ wu muɲkoɲ wu busini li kitorj ki fe-e. Fweeɲ wu mbaɲ wulu gwiye le wu bɔ, be se bo. Le be bo le, be dengi be beki dze dze, nchindaa wu Taa Nyɔ wulu se dza la le wu-u lli. **11** Le Pita she, bufii to wu fe, tee le, "Dɛɛni mi ɲkeɛɔ cheeɲ cheeɲ le ɛ Taa wu bee torj nchindaa we le be buu mi li tsaj yi Hɛrɔ-ɔ, mi nse mbo li ɲge wu Bejuu tẽ tɛɲgi le be gii be nye mi." **12** Le kee le, se dza giingɪ li Maariya yih wu ni Jɔɔɲ Mak, ɛ beniinj tẽ banche fe ɲge be leki li Nyɔ-ɔ. **13** Gɛɛɲ bo fe, koɲ fweeɲ wu mbaɲ, ɲwaakweeɲ wumu wu bukoɔɲ bwee tẽ nuuɲ le Loda wu tẽ nindi li yih lɔɔ be le gwiye. **14** Le tuu woo nuuɲ je yi Pita, neete ɲge, tẽ meeɲ ki gwiye ke mbaɲ ke, tuu dza lete kaari gɛɛɲ le li yi, tee li beniinj li le, "Pita we fe mfweeɲ wu mbaɲ." **15** Be tuu li wuu le, "Ɔ jetɔɔ." Se nyiitini nee le ɛ Pita. Be dza be tee le "Nuuɲ ni nuuɲ nchindaa wu Nyɔ-ɔ ye." **16** Si be tẽ tiiti le, Pita ba be ɲkonu. Be gwiyi lɔ, be ɲɛɲ cheeɲ le ɛ wu, wa tẽ be. **17** Maa be be tsaj le be chike be ɲkweɲɛ, se tee be si Taa bee buu wu li yih yi ncha-a, tuu tee le be tee Jeɛɲ

moo beniinj be kimbeenche-ε bechu. Si tē tee le, se dza geej kimbe kimu. **18** Le butuu woo, bufi shaanshe li beniinj be nchi baa bushaanshe laa fi ka ninj be Pita le. **19** Hero buu beniinj le be dende be gooj wu. Be gooj, be gooj nsinj. Se teenj beniinj be nchi-i be tē kiichi Pita baa, bii biee li bee, se dza tee le be dzoo be, be geej be meeshi be be. Lejinj lelu, Hero dza kimbe ki kweej le ki Judiya, baa geej nuuj li kitorj ki Kasaria. **20** Li mfi wulu shēj tē tonyi Mfōj Hero be beniinj be Taye moo be Sidōj. Beniinj belu se banche yi le be geej be sooj bō le mbeengii ni nuuj lu, kife kweej wube tē kemi biee bije nuuj li kweej wee li. Be geej, be saa be koo nsarj be Blastus wu tē nuuj te nto. **21** Le jobe be chi kache, Mfōj Hero chuume ndu yi bunjurj, shee li kabara, nye tefe li beniinj belu. **22** Be dza be wuuyi, be yoonchi wu be tiiti le, “Chini tefe nuuj chi nyo, nuuj ye chi wi wu bō ke.” **23** Mfwaamumkparj, nchindaa wu Taa biee tonj chigōj li Mfōj Hero, kife ti meej ki nye mpiaru wulu li Nyo-o ke. Muntōj biee mu ji wu, kwi. **24** Se nuuj le, je yi Nyo se lii li shēj yi beniinj li, yi saangini yi giingj limfwe limfwe. **25** Banaba bee Sō meeshi fiee fi be tē tonj be Jerosalej lu, be se kaari be to lejinj Antiok. Fe be tē tuu lijij, be dzo Jōoj Mak.

13 Beniinj bamu te nuuj li kintutu ki beniinj be kimbeenche-ε ki Antiok, nuuj be tē tiiti biee bi be wuki Nyo yeti, be tuu be tiifi beniinj. Beniinj belu tē nuuj Banaba bee Simiōj wu be tē teenyi le wu Tii, moo Lushus wu Seli-inj be Sō moo Maneej wu tē ta be Hero wu wi wu nsawu. **2** Be tē shiinj be fengj biee bije be leki li Nyo-o, Fiana yi Waaj dza yi tee li bee le, “Buu yeej Banaba be Sō ne gee chichi be ni be nindi nime chi mi nteenj be le be ni be nindi.” **3** Le be woo le, be ba nee be fengj biee bije be leki li Nyo-o, be dza be gee tsarj li bee, be chine be, be tuumi be le be ni be giingj. **4** Banaba bee Sō se dza ngenu si Fiana yi Waaj tē tonj be. Be dza be bō li kitorj ki Selusa-a, be le le yih yi li dzoo li, be lenchi, be giingj li kweej wu Saaplu-u. **5** Le be lenchi be bo li kitorj ki Salami-i, be tuu be dengi be tiiti je yi Nyo li yih yi nleke li Nyo-o yi Bejuu, Jōoj Mak tē dengi bee be, fii be. **6** Be dende li kweej wu dzoo kintikinti wulu-u, be se lenchi be geej be buse li kitorj ki Pafo-o kibee. Le be geej be mbunde li wi wu Bejuu wumu fe-e, ε tē nuuj wi wu mfij bukoonj bwee nuuj le Bal Jiso, ε tē shiinj yengj le ti nuuj wi wu tiiti biee bi ti wuki Nyo tiiti. **7** Tē shiinj bee Segus Pōlus wu tē nuuj wi wu nsawu li kweej wulu-u. Wi wu nsawu wulu tē kemi bufi nge. Se dza

teenj Banaba bee Sō kife tē weki le woo je yi Nyo. **8** Le be be, bedeeni se Elima wu wi wu mfij we si bukoonj bwee tē nuuj le jē yi Grik, se loosi be, gwenini le fe le kiinj wi wu nsawu wulu ni gee shēj li Jiso-o ke. **9** Fiana yi Waaj yise li Sō li, wu bukoonj bwee bumu tē nuuj le Pōo, luungj lii li wi wu mfij wulu-u, **10** tee li wu le, “E we gwanē kinjundi, ε we wi wu baanini fiee fichu fi nuuj tsaaj. Kimfi be binsee yise biee li shēj ya-a. Nuuj o tē nuuj yee mfikise cheej wu Nyo le wu to binsee ke ni? **11** Yike o woo, deeni yani kibene ki Nyo-o gii ki we li we-ε o nye, fi gii fi dzoo mfi se o tuu o nej moo jobe.” Mfwaamumkparj nee le, fiee fimu shee nee si kiku, fi baanye lii yi Elima. Se dza tuu monchi bintsii, weki wi wu nuuj ni tsetsi wu. **12** Le wi wu nsawu we nej le, se gee shēj li Jiso-o, keme chene li biee bi be tē tiifi kii Taa Jiso. **13** Pōo bee kintutu kee le le yih yi li dzoo yi Pafo-o, be lenchi dzoo yi nyōja be bo li kitorj ki Perga-a li kweej wu Pamfila-a. Le be bo fe, Jōoj Mak she be, to lijij Jerosalej. **14** Be dza fe, be ka be geej li kitorj ki Antiok wu Pisidia. Le ni nuuj jobe chi beshiinshi, be geej be le be shee li yih yibe yi leke li Nyo-o. **15** Beniinj dza be teenj Kinjwaati ki benchi be Mōose-ε moo ki bentomfōj be Nyo-o be meeshi, bete kikoo be li yih yi nleke li Nyo-o yilu biee be tonj ntonj li Pōo li le, “Benjwaanēj besēj, ε ne kemi ntifi le ne tifi beniinj lu, ne tee kiturj.” **16** Pōo se dza we, chi beniinj be kibene bechi tiiti le, “Beniinj be Iselee moo beniinj be nuuj ye Bejuu ke be guundi te Nyo, yike yeej ne woo. **17** Nyo yi beniinj be Iselee tē tsaa bete taa besēj, yi fe le kini kibee ko li mfi wu be tē nuuj mfōj li kweej wu Iji-ip. Yi be yi buu be le be bungga bwee. **18** Yi koo nshiinj be be, se yi bichi nee fe bee li buka li biya mbaanyee li. **19** Yi fe be shiiki bitonj bi mfomenyaaj bi li kweej wu Kana-a, yi se nye kweej wulu wu to wu bee. **20** Biee bini bichu tē dzo kintsii si biya gii nee be kitsō mbaanshirj. Si yi tē nye kweej wulu li bee le, yi se gee beniinj be seki be. Be saa be geej bo li mfi wu ntomfōj we wu Samwe tē seki. **21** Nee li mfi wee be dza be leke le be keme nuuj mfōj, Nyo se nye be Sō, gwanē Kish wu li kini ki Benjame-ēj. Se saa bumfōj bulu biya mbaanyee. **22** Nyo se shiiki wu, yi gee Daafi li Mfōj wu bee. Nyo tē tee kii Daafi wuni le, ‘Mi nejgōo Daafi wu gwanē Jeesi we nuuj shēj yej. Gii naa ni feti fiee fichu fi η'weki.’ **23** E li kini ki Mfōj Daafi-i wuni li Nyo tē buu Kinsufu, yi nye li beniinj be Iselee si yi tē kaache. Kinsufu kini nuuj Jiso. **24** Fe Jiso wuni tē meej se naa bechi nime

chee nuuɣ ɛ ɔɔɔ tɛ tiiti le beniɲ bechu be Iselee fiiki shɛɲ yibe le lii be li dzɔɔ. **25** Le ɔɔɔ ni tuu nuuɣ le kimerise ki nime chee le, tuu dza bii li beniɲ li laa, 'Nɛ beechi le nnuuɣ noo? Nnuuɣ yɛ wi wu nɛ tɛɲgi kɛ. Wi wulu bɛɛ le mi jɪɲ, mmeɛɔ mɔɔ ɲki kɔche kɛ le ɲguume mfanche bekuu be bikpɔ biee li kɛ.' **26** Pɔɔ gɛɲ limfwe kweɛɲ le, "Bɛɲwaanɛɲ be nuuɲ kini ki Abraha-ɲ mɔɔ bɛɲ beniɲ bechu be nuuɲ yɛ Bejuu kɛ be guundi tɛ li Nyɔ-ɔ, Nyɔ tɛ tuumi ntɔɲ wuni wu nuuɲ le beniɲ bo lu li tɛɛbɛɲ. **27** Se nuuɲ le, beniɲ be Jerosalɛɲ be beniɲ be bee bɛ sɛki kweɛɲ, faɲɲ le be dzeti yɛ Jiso si Kinsufu kɛ. Be tuu be faɲɲ le be kii yɛ kinyi ki biee bi bentomfɔɲ be Nyɔ-ɔ tɛ tɛɛ kii wu kɛ. ɛ nɛɛ bi bi be tɛ shiɲ be teenyi li jo yi beshiinshi chichi. Si be tɛ tee le be wo wu le, fini fɛ fi se be fi kɔche si bentomfɔɲ be Nyɔ-ɔ tɛ tee. **28** Mɔɔ si be ti mɛɛɲ ki ɲɛɲ chɔ yi nuuɲ be wo wu kii yi kɛ, be gɛɲ nɛɛ limfwe be tee li Pailɛt le be wo wu. **29** Be fɛ fiee fichu si Kirwaati ki Nyɔ-ɔ tɛ tee kii Jiso, be shiiki wu li kintaɲ li be gɛɲ be gɛɛ wu le dzɪɲ. **30** Se nuuɲ le, Nyɔ tɛ kaari yi buu wu li kwe-e. **31** Tɛ doonche yi yee li jo ɲge, li beniɲ be bee be tɛ dza Galilii be gɛɲ Jerosalɛɲ. ɛ be tɛ tiiti kii wu dɛɛni li beniɲ be Iselee. **32** Se nuuɲ le, tɛ se baa fɛni dɛɛni tɛ le tɛ ni tɛ tiiti ntɔɲ wu dzeɲ wulu li be-ɛɲ. Ntɔɲ wulu nuuɲ le, fiee fi Nyɔ tɛ kaache bete tɛ beniɲ be Iselee lu, **33** wu fɛɔ fi be fi kɔche dɛɛni li mfi wu tɛɛbɛɲ wuni-i, tɛɛbɛɲ tɛ nuuɲ ɔɔɔɔ be bee. Fini tɛ ka si Nyɔ tɛ buu Jiso li kwe-e. Be tɛ saa be tɛɛ kii fiee fini le Kirwaati ki N'yɔɔnche bintsii bife, ɛ Nyɔ tiiti le, 'Ɔ wɛ ɲwanɛɲ, nse numi Chaa bɛɲ.' **34** Kii mbusu wu Nyɔ tɛ buu Jiso li kwe-e le kiɲɲ ni fɔ kɛ, Nyɔ tɛ tee le yini dze-e le, 'ɲgii nyɛ bɛɲ kimboɛ ki nuuɲ kɛɲ, ki ntɛ ɲkaache Daafi lu, nchini.' **35** Fi fiee ɛ be tɛ tuu be tɛɛ fɛ kintsii kimu le Kirwaati ki N'yɔɔnche-ɛ Daafi tiiti le, 'Ɔ nuuɲ tɛ naa chine ɲwana wu nime wu Wuuti, le fɔ le dzɪɲ kɛ.' **36** Fi Daafi nuuɲ le tɛ ɲɲ nime chee chi Nyɔ tɛ nyɛ li wu li mfi we-e, le kwi be se diiye wu li betee li lichɪɲ fɔ. **37** Se nuuɲ le, wi wuni wu Nyɔ tɛ buu wu li kwe-e tɛ mɛɛɲ ki fɔ-ɔ le dzɪɲ kɛ. **38** Bɛdɛɛni, bɛɲwaanɛɲ, nɛ kɛɛ buɲɔɲ le ntɔɲ wuni wu be fɛɲjisi le Nyɔ fɛkisi bibifi bi beniɲ le nuuɲ le yi fɛkisi kii Jiso wuni. **39** Wi kwikwi wu gɛɛ shɛɲ yee li Jiso-ɔ, wɛ ɛ wu bo li bibifi biee li bichu, se nuuɲ fiee fi nchi wu Mɔɔse nuuɲ tɛ fɛ kɛ. **40** Se nuuɲ le, ɲɛɲge yɛɲ le, kiɲɲ fiee fi be tɛɛ le Kirwaati ki bentomfɔɲ be Nyɔ-ɔ ni kɔɔ bɛɲ kɛ. Be tiiti baa le le, **41** 'Yike yɛɲ nɛ woo, bɛɲ be choosi Nyɔ. Bimfimu gii bi wonde bɛɲ, nɛ

kwiye. ɲgii mɔɲ fiee li mfi wunɛ, nuuɲ fi wi bee tee li bɛɲ, nɛ tɛ bɛɲ kɛ.' **42** Le Pɔɔ bee Banaba ni be buti li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yilu, beniɲ belu se leki le ke be tuu be bɛ bweeshiinshi bu bɛɛ le be bɛ be tee be biee bini. **43** Le beniɲ belu bo li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ, beniɲ ɲge be tɛ nuuɲ Bejuu mɔɔ beniɲ be tɛ fiiki bufikise be to Bejuu, be biki Pɔɔ bee Banaba. Be dɛɲgi be tiiti li beniɲ le be ba be ni be nuuɲ lenti le mfiɛ wu Nyɔ-ɔ. **44** Le ni nuuɲ bweeshiinshi bu biki bwɛɛ, kitorɲ kilu kichu se tuu ki leki le ki bo ki be ki yike jɛ yi Nyɔ. **45** Le Bejuu ɲɛɲ si kimbaanche ki beniɲ le banche le, be se bechi be yɛɛti shɛɲ be fɛɲgi biee bi Pɔɔ tɛ tiiti, be gaashi wu. **46** Pɔɔ bee Banaba se yeti nɛɛ nchenu nsɪɲ, be tiiti le, "Fi dzɔɔɔ le tɛ saa tɛ tee jɛ yi Nyɔ nuuɲ li bɛɲ Bejuu li. Si nɛ ɲwesɪ baa buɲ'wɛshɛ nɛ dzɔ yi yinɛ le nɛ mɛɛɲ baa ki kɔche kɛ le nɛ nuuɲ tɛ kɛmɛ ntɛɛ wu kimake le, kɛ tɛ gii tɛ fiiki fisɛɲ tɛ ni tɛ tiiti fisɛɲ nuuɲ li beniɲ be nuuɲ yɛ Bejuu kɛ. (aĩɔnios g166) **47** Fi fiee si Nyɔ tɛ tee li bee li, mfi wu tɛ tee le 'Mi nleekɔɔ wɛ le ɔ nuuɲ kir'wofu li beniɲ be nuuɲ yɛ Bejuu kɛ, ɔ fɛ se beniɲ be nuuɲ li nshe yini chichi be ɔnɛ.' **48** Beniɲ be nuuɲ yɛ Bejuu kɛ woo le, be nɛɛɛ, be pieti jɛ yi Taa. Beniɲ ɲge bɛɲ ntɔɲ wulu, nuuɲ be Nyɔ bee saa yi tsaa le be gii be kɛmɛ ntɛɛ wu kimake. (aĩɔnios g166) **49** Jɛ yi Taa se dɛnde li kweɛɲ wulu kwikwi. **50** Se nuuɲ le, Bejuu tɛ dza be ɲkunse bete kitorɲ be bukeɛɲ be nɔɲa be nɔɲa bamu, bukeɛɲ bani nuuɲ be tɛ shiɲ be bɛɛ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ, be baanini Pɔɔ bee Banaba, be se koɔɲ be le be dza fɛ. **51** Le be ni be dzeti le, be kache kibɔɲ ki li bikaa bi bee, le fi ni fi nuuɲ doonche wu fiee fi be mɔɲ, be se gɛɲ li kitorɲ ki Ikonyɔɲ. **52** Kintutu ki beniɲ be kimbeenche-ɛ she ki nuuɲ ki fi ki wuki buɲɔɲ ɲge Fiana yi Waɲɲ yise li bee.

14 Le Pɔɔ bee Banaba gɛɲ Ikonyɔɲ, be fɛ nɛɛ si be tɛ feti Antiɔk, be le li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yi be Bejuu yi fe-e, be tee ntɔɲ wu dzeɲ lu. Be ɔɔɛyi be tiiti, Bejuu mɔɔ beniɲ be nuuɲ yɛ Bejuu kɛ se bɛɲ ɲge. **2** Se nuuɲ le, Bejuu be tɛ fɛɲgi le be beenchi yɛ kɛ baa dza be kunse beniɲ bamu be tɛ nuuɲ yɛ Bejuu kɛ, be biifi shɛɲ yibe, le shɛɲ ni yi tɔnyi be be beniɲ be kimbeenche-ɛ. **3** Pɔɔ bee Banaba ba nɛɛ fɛ mfi dɛɲɲ, be fɛɲjisi nchenu nsɪɲ kii Taa. Taa nyɛ be bungale be ni be feti biee bi doonchi bungale bu Nyɔ-ɔ be biee bi bimfimu wondini bi doonchi le fiee fi be tiiti kii Taa si wu doonche shɛɲ yee yi dzeɲ li beniɲ li nuuɲ cheɛɲ. **4** Beniɲ be li kitorɲ kilu-u gatɛ. Bamu

to kimbe ki Bejuu be tɛ fɛŋgi mbeenche baa, bamu se to le kimbe ki bɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso-o. **5** Bejuu baa, be beniiŋ be tɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ mɔɔ bikoo bi kwɛɛŋ le se banche, be dzo ntaŋ le be ɲwɛɛ be bɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso-o, be tome be be ta le be kwiye. **6** Be kɛɛ ntaŋ wulu, be se kifi be gɛɛŋ li kwɛɛŋ wu Likonia-a, be tuu be dengi li bitoŋ bi Listra be Delbi mɔɔ li bitoŋ bi nuuŋ lu lichiiŋ, **7** be tiiti ntoŋ wu dzeɛŋ le. **8** Wi wumu tɛ nuuŋ Listra, tɛ shiiŋ nɛɛ fekwiiŋ, tɛ gii dengi yɛ kɛ, kifɛ be tɛ biɛ wu nuuŋ kɪŋkɛɛ. Le ni nuuŋ jobɛ chimu, **9** shee yiki fieɛ fi Pɔɔ tɛ tiifi. Pɔɔ lɔŋ lii li wu-u, ɲɛŋ wi wulu kɛmi kimbeenche le Nyo nuuŋ yi wɔnchi wu, **10** se tee li wu-u lɛwe ɲge le, “Dza ɔ lɛŋ we.” Mwɛ se jiiŋ liwe, bechi dengi. **11** Kimbaanche ki beniiŋ le ɲɛŋ fieɛ fi Pɔɔ fɛ, be bechi be tundi bitatu, be tiiti le jɛ yi Likonia-a le, “Benyo to baa beniiŋ, be shee be be li tɛɛberŋ.” **12** Be bechi be teenyi Banaba le Siyus, be teenyi Pɔɔ le Emi kifɛ Pɔɔ tɛ shiiŋ yeti ɲge. **13** Tɛ nuuŋ yih yi muntofi yi nyo yimi yi be teenyi le Siyus yi nuuŋ li kitoŋ kilu lichiiŋ. Te muntofi wu fɛ se dzo benaŋ be buniiŋ mɔɔ be flaaba be be fɛ fweɛŋ wu mbaaŋ le bee beniiŋ fɛ muntofi lu li Banaba bee Pɔɔ li. **14** Bɔɔŋ be ntoŋ be Jiso bani, kɛɛ fieɛ fi beniiŋ belu tɛ wɛki le be fɛ, be gaame ndu yi bee, be letɛ be le li beniiŋ belu linti, be wendi le **15** “Beniiŋ bani, ɛ la fi nɛ feti fini? Tɛ nuuŋ nɛɛ beniiŋ si berŋ, tɛ be baa fɛni le tɛ tee ntoŋ wu dzeɛŋ wu dzɛti fɛ Nyo-ɔ le nɛ chine li benyo be yee bani-i, nɛ ni nɛ biki nuuŋ Nyo yi Nyo. Nyo yini nuuŋ yi tɛ tɔŋ kiboo be nshɛ mɔɔ dzɔɔ yi nyɔŋa yi nyɔŋa be bieɛ bichu bi nuuŋ li bintsii bini-i. **16** Tɛ gii nuuŋ ɲkosi, yi chine beniiŋ li tɛɛŋ chi, le be ni be feti si be Kɔŋgisi **17** Se nuuŋ le, yi tɛ feti nɛɛ bieɛ bi dzeɛŋ li beniiŋ li le yi doonche le yi yɛɛ lu. Yi nye be dzaaŋ, be kɛmi bijine li mfi wu dzeɛŋ li, be jii be wuki bujɔŋ.” **18** Mɔɔ si Banaba bee Pɔɔ tɛ tee bieɛ bini li bee ni, be faaŋ fintofi, beniiŋ belu se ba mferu muntofi li bee nsiiŋ. **19** Bejuu bamu tɛ dza be be fɛ, be tɛ dza Antiok be Ikonyɔŋ, be be kunsini beniiŋ ɲge le be tome Pɔɔ be ta. Be tome, be chee wu be bo be wu fɛ kitoŋ kilu-u be beechi le wu kwio kituŋ. **20** Se nuuŋ le, kintutu ki beniiŋ be kimbeenche-ɛ be ki banche le wu-u lɛwe, kaari dza we, to fɛ kitoŋ kilu-u. Le bu woo, bee Banaba dza fɛ, be giingii li kitoŋ ki Delbi-i. **21** Si Pɔɔ bee Banaba tɛ le Delbi le, be tee ntoŋ wu dzeɛŋ kii Jiso, be kɛmɛ beniiŋ be kimbeenche-ɛ le ɲge. Be se dza fɛ be kaari be tuu liiiŋ, be keti bitoŋ bi Listra be Ikonyɔŋ mɔɔ Antiok wu Pisidia. **22** Si be

keti le, be kaŋgisi shɛŋ yi beniiŋ be kimbeenche-ɛ, be nyɛɛ be ntifi le be ba nɛɛ be ni be lemi mkpaasɛ be kimbeenche kibee, le be kɛmi le be ɲɛŋ bumfa ɲge be se le li bumfɔŋ bu Nyo-ɔ. **23** Be tseki tɛ bete bintaashe bi beniiŋ be kimbeenche-ɛ, be giki li bintaashe bi beniiŋ be kimbeenche-ɛ bichu-u. Mfi wu be giki be, be fɛŋgi bieɛ bijɛ be lɛki li Nyo-ɔ be se nyɛɛ be li tsaaŋ yi Taa Jiso wu be beenchi li wu-u. **24** Pɔɔ bee Banaba ka li kwɛɛŋ wu Pisidia-a, be danse be gɛɛŋ li wu Pamfila-a, **25** be tiiti jɛ yi Nyo li kitoŋ ki Perga-a, be se bɔɔ be gɛɛŋ li kitoŋ ki Atalia-a. **26** Le be bɔɔ le, be le le yih yi li dzɔɔ li, be kaari be giingii Antiok. Antiok wuni nuuŋ fɛ be tɛ nye be li tsaaŋ yi Nyo-ɔ bɔɔni be be mfiɛ we le be ni be dengi be nindi nime chini chi be mɛɛshi. **27** Le be fɛsi fɛ, be banche kintutu ki beniiŋ be kimbeenche-ɛ, be tee fieɛ fichu li bee si Nyo tuu nindi bee be, be si yi tuu yi gwiye shɛŋ yi beniiŋ be tɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, be gɛɛ shɛŋ li Jiso-o. **28** Pɔɔ bee Banaba se tsi be kintutu ki beniiŋ be kimbeenche-ɛ belu mfi dɛɛŋ.

15 Beniiŋ bamu tɛ dza Judiya, be bɔɔ be be Antiok, be se tiifi beniiŋ be kimbeenche-ɛ le, fuki fɛ be seɛ wi dzoo si nchi wu Mɔɔse tiifi nsiiŋ, kɛ Nyo nuuŋ tɛ soo mwe kɛ. **2** Pɔɔ bee Banaba faaŋ ntiife wulu, bee beniiŋ belu shi be bitechine li fieɛ filu-u, nuuŋ yɛ bi didi kɛ. Le fi yaa be, kintutu ki beniiŋ be kimbeenche-ɛ be Antiok, buu Pɔɔ bee Banaba mɔɔ beniiŋ be kimbeenche bamu, be toŋ be le be yɛɛ Jerosaleŋ be ɲɛŋ bɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso-o mɔɔ bete kintaashe ki beniiŋ be kimbeenche-ɛ ki le, le be bende fɛ fieɛ filu. **3** Se nuuŋ le, kintutu ki beniiŋ be kimbeenche-ɛ ki Antiok se chine be, be se giingii be keti bimbe bi Fonisha be bi Samaaria be tiiti li beniiŋ be kimbeenche-ɛ be le le, beniiŋ be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ fiiki baa shɛŋ yibe. Beniiŋ bechu wuki le, be nɛɛtini ɲge. **4** Be yɛɛ be gɛɛŋ be fɛsi Jerosaleŋ kintaashe ki beniiŋ be kimbeenche-ɛ be bɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso-o mɔɔ bete kintaashe ki le, fi be. Be se tee fieɛ fichu li bee, si Nyo tuu yi niŋ keti li tsaaŋ yi bee. **5** Se nuuŋ le, beniiŋ be kimbeenche-ɛ bamu be tɛ nuuŋ tɛ li kintutu ki Befarasii le, dza we be tee le, “Be kɛmi baa le be ni be seɛti beniiŋ be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ dzɔɔ, be tiiti tɛ be le be ni be kichi bɛnchi be Mɔɔse.” **6** Le be tee le, bɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso mɔɔ bekaaŋ tuu be shee le be ɲɛŋ le fieɛ filu lenti. **7** Be shi be tiiti kii fi, mfi gɛɛŋ. Pita se dza lɛŋ we tee le, “Bɛŋwaanɛŋ, ɛ nɛɛ le si ɲkosi Nyo tɛ buu mi le be-ɛŋ lenti, le ɛ li kimfime keŋ li beniiŋ be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ gii be ni be

wuki ntonj we wu dzeɛŋ, be se ni be beenchi li ntonj wulu-u. **8** Nyo yi kii shɛŋ yi beniinj, doonche le yi fi ye beniinj be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, yi nye be Fiana yi Waan nɛɛ si yi tɛ nye li tɛɛɛɛ. **9** Yi ti mɛɛŋ ki doonche kɛ chichi li tɛɛɛɛ be beniinj belu kɛ. Yi tɛ fɛ shɛŋ yibe yi wuuti kife be tɛ gɛɛ shɛŋ li Jiso-o. **10** Si fi nuuŋ le, fi geɛŋ fi nɛ wɛki le nɛ ni nɛ sɛɛsi shɛŋ yi Nyo, nɛ dzɛti bɛntɛ nɛ giki li bimi bi beniinj be kimbeenchɛ-ɛ, ɛ bɛntɛ bani bɛ tɛ yaa nɛɛ tɛɛɛɛ mɔɔ bɛtɛ taa bɛɛɛɛ ni? **11** Fi mɛɛŋ ki dzɔɔŋ kɛ! Tɛɛɛɛɛɛ bɛŋ baa le Nyo suuti bee nuuŋ kii shɛŋ yi dzeɛŋ yi Taa Jiso doonche li bee li yi fɛ. ɛ nɛɛ tɛ le si yi bee yi soo beniinj be nuuŋ yɛ Juu kɛ.” **12** Le Pita yɔ mɛɛshi, beniinj bɛchu chikɛ nshiinj, be yiki bieɛ bi Banaba bee Pɔɔ tɛ tiiti si be tuu be dɛŋgi be giŋgi li beniinj be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, Nyo nyɛɛ be bungɛ le be ni be fɛti bieɛ bi doonchi bungɛ bu Nyo-ɔ be bieɛ bi bimfimu wondini. **13** Le be yɔ be mɛɛshi, Jeɛŋ se tee le, “Bɛŋwaanɛŋ, yikɛ yɛɛŋ nɛ woo fieɛ fi ŋgii ntee. **14** Simu teeɔ tɛɛɛɛɛ si Nyo tɛ bɛchi yi doonchi tɛ kiŋkɔŋgise keɛ li beniinj be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, yi tsaa bamu li bee linti le be ni be nuuŋ beniinj bee. **15** Fieɛ fi bentomfɔŋ be Nyo-ɔ tɛ tɛɛɛɛ dɛndɛ fieɛ yɛɛŋ be fi Nyo tɛ fɛ. Be tɛ tɛɛɛɛ le, **16** ‘Mfi bɛɛɔ wu ŋgii ntuu ŋkaari mbɛ, nachɛ yih yi Daafi yi tɛ we. ŋgii gwaj bimfoo bilu, se yi kaari yi lɛŋ we. **17** Se nuuŋ le, kiŋkɛ ki beniinj le se ni ki geendi Taa, beniinj bani bɛchu be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ be mbɛɛ ntsaa le be ni be nuuŋ beniinj bɛŋ. **18** Fini ɛ Nyo yi tiiti, yi tɛ fɛ beniinj kɛɛ mɛɛŋ lindɛɛri.’ (aïon g165) **19** Mi ŋɛŋgɔɔ fiɛŋ le tɛ nye kɛ ŋgɛ nuuŋ li beniinj be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ be gɛɛ shɛŋ li Nyo-ɔ kɛ. **20** Tɛ tɛɛɛ nuuŋ Kiŋwaati kwaa li bee, tɛ tee le kiŋ be ni be jii bieɛ bi beniinj fɛ bentanɛ lu li bɛnyɔ-ɔ kɛ, kife ɛ bieɛ bi nyɛ-ɛŋ, le kiŋ be ni be kɛmi fieɛ fi fɛrɛ be bukwɛɛ kɛ, le kiŋ be ni be jii nyaj yi be sɛɛ fuki le ŋgɔŋ bo nsinj kɛ, kiŋ be ni be jii ŋgɔŋ mɛ nyaj kɛ. **21** Bɛ tɛɛɛ baa le, kife bɛnchi be Mɔɔsɛ bani bɛ tɛ tifi be mɛɛŋ lindɛɛri li bintsii bichu-u beniinj wuki, ɛ nɛɛ be bɛ bɛ teenyi baa bɛŋ li yɔ yi nlɛkɛ li Nyo-ɔ jo yi bɛshiinshi chichi.” **22** Se nuuŋ le, bɔɔŋ bɛ nto-ɔŋ bɛ Jiso-o bee bɛtɛ kintutu ki beniinj be kimbeenchɛ-ɛ bɛchu se bɛŋ fieɛ fini, be se ŋɛŋ le fi dzɔɔŋ le be tsaa beniinj li bee li linti bɛ toŋ le be bɛ Banaba mɔɔ Pɔɔ be gɛɛŋ Antiok. Be se bieɛ be tsaa Judas wu bukoɔŋ bwɛɛ bumu tɛ nuuŋ le Basaba, be tuu be tsaa tɛ Sila. Beniinj be bɛfɛ bani tɛ nuuŋ bikoo lenti le beniinj be kimbeenchɛ-ɛ. **23** Be se tɛɛɛ Kiŋwaati bɛ toŋ be bɛ ki, ki nuuŋ le: “Bɛɛ bɛŋwaana bɛ nuuŋ

bɔɔŋ bentɔŋ bɛ Jiso-o, bɛ bɛtɛ kintutu yɛɛshi baa bɛŋ beniinj be kimbeenchɛ-ɛ bɛchu bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, bɛ nuuŋ li kiŋɔŋ ki Antiok mɔɔ bɛ nuuŋ kimbe ki Silia mɔɔ bɛ li ki Silisha. **24** Tɛ woo baa le beniinj bamu bo baa le bee li lenti, be bɛ bɛ fiɛŋgisi bɛŋ, be bifisi bufii bunɛ bɛ ntiife wumu, nuuŋ yɛ bee tɛ toŋ be kɛ. **25** Se nuuŋ le, tɛ se sheɛ baa bee bɛchu tɛ bɛŋ le tɛ buu beniinj bamu tɛ toŋ be le bɛ-ɛŋ, be se bɛɛ baa, be bɛ Banaba mɔɔ Pɔɔ bɛ nuuŋ nsɔŋ yisɛŋ yi shɛŋ. **26** Beniinj bani baa beniinj bɛ nyɛ yi yibe le nuuŋ be kwi kii nime chi Taa wusɛŋ wu Jiso Krai. **27** Tɛ se toŋ baa Judas bee Sila le be bɛ bɛ tee bɛŋ bɛ kimfime tɛ, fieɛ fi nuuŋ le Kiŋwaati kini. **28** Bee bɛ Fiana yi Waaj tɛ ŋɛŋ baa le fi mɛɛŋ dzɔɔŋ kɛ le tɛ yikɛ bɛŋ bɛ bɛntɛ bamu, yeki bɛnchi bɛ shaaj bani bɛ nuuŋ le: **29** Kiŋ nɛ ni nɛ jii bieɛ bijɛ bi bɛ fɛ bɛntaanche lu li bɛnyɔ-ɔ kɛ. Kiŋ nɛ ni nɛ jii ŋgɔŋ mɛ nyaj kɛ. Kiŋ nɛ ni nɛ jii nyaj yi bɛ mɛɛŋ ki sɛɛ kɛ le ŋgɔŋ bo kɛ. Kiŋ nɛ ni nɛ kɛmi fieɛ fi fɛrɛ be bukwɛɛ kɛ. ɛ nɛ kifi bieɛ bini, kɛ nɛ fɛ baa bujɔŋ. Bɛ she baa.” **30** Le be tɛɛɛ le, be se toŋ beniinj baa bɛ ki be bɔɔ bɛ ki Antiok. Be gɛɛŋ be konchɛ kintutu ki beniinj be kimbeenchɛ-ɛ bɛ fɛ kichu, be nyɛ Kiŋwaati kilu li bee. **31** Bɛ teɛŋ Kiŋwaati kilu, ntonj wulu deeni shɛŋ yibe, be woo bujɔŋ ŋgɛ. **32** Se Judas bee Sila bɛ tɛ nuuŋ beniinj bɛ tiiti bieɛ bi be wuki Nyo tiiti, nyɛ ntifi ŋgɛ li beniinj be kimbeenchɛ-ɛ, fi fɛ be se kɛmɛ bungɛ li shɛŋ yibe. **33** Be se ŋɔɔnɛ be tsi le. Beniinj bɛ kimbeenchɛ-ɛ dza be chinɛ be, be kaari bɛ mbɛɛŋgii be tuu lijɛŋ le beniinj bɛ tɛ toŋ bee. **35** Pɔɔ bee Banaba tɛ bɔɛyi bɛ tsi Antiok weseɛŋ, bee beniinj bamu bɛ fɛŋjisi bɛ tiiti jɛ yi Taa. **36** Le mfi tuu kiŋgi, Pɔɔ tee li Banaba le, “Tɛɛ wɛ tɛ kaari tɛ to lijɛŋ tɛ dɛndɛ li bintsii bi tɛ tɛ fɛŋjisi jɛ yi Taa li bi bieɛ, tɛ ŋɛŋ laa beniinj bɛ kimbeenchɛ-ɛ bɛ le ge niŋ le.” **37** Banaba tuu wɛki le dzɔɔ Jɔɔŋ Mak le ni dɛŋgi bee be. **38** Se nuuŋ le, Pɔɔ tɛ kɔŋgisi yɛ le be dzɔɔ wu kɛ, kife tɛ she bɛ Pamfila, ba ki mɛɛshi kɛ ndɛndɛ wu bee bɛ tɛ kɛmi kɛ. **39** Pɔɔ bee Banaba se shi bɛ bisɛɛnine bi tɛɛmi, be se gate. Banaba dzɔ Mak be le le yih yi li dzɔɔ li, be gɛɛŋ Saaplu **40** Pɔɔ se tsaa fieɛ nuuŋ Sila. Le be ni bɛ dzɛti, beniinj bɛ kimbeenchɛ-ɛ nyɛ bɛ li tsaj yi mfie wu Taa li. **41** Bɛ se gɛɛŋ dze bimbe bi Silia bɛ bi Silisha, bɛ dɛŋgi bɛ kaŋgisi shɛŋ yi bintutu bi beniinj bɛ kimbeenchɛ-ɛ.

16 Pɔɔ dɛndɛ gɛɛŋ bo li kiŋɔŋ ki Delbi, dza gɛɛŋ le Listra. Wi wu kintutu ki Jiso-o wumu tɛ nuuŋ

Listra wulu bukoonj bwee nuunj le Timoti, ni tɛ nuunj wi wu Juu, nuunj tɛ wi wu kimbeenche, bedɛeni tee tɛ nuunj wi wu Grik. 2 Timoti wuni tɛ nuunj wi wu beniiɲ be kimbeenche-ɛ bechu be Listra mɔɔ be Ikonyonj tɛ pieti wu. 3 Pɔɔ gii weki le dzɔɔ wu bee wu ni be denji, biee sɛɛ wu dzoo. Tɛ sɛɛ wu dzoo le, kife Bejuu bechu be tɛ tsiɲ bimbe bilu tɛ kii le tɛ Timoti tɛ nuunj wi wu Grik. 4 Be se denji be giɲgi li bito-onj, be giɲgi be tiiti beniiɲ be kimbeenche-ɛ benchi be ɔɔonj be nto-onj be Jiso-o mɔɔ bekaanj be leke li Nyɔ-ɔ be Jerosaleɲ tɛ geɛ le be ni be biki. 5 Se nuunj le, se bintaashe bi beniiɲ be kimbeenche-ɛ bilu se tɛemi bi giɲgi limfwe limfwe be mbeenche. Beniiɲ se tɛeti li bee jo chichi. 6 Pɔɔ bee kintutu kee dza le be geɲ be feenji je yi Nyɔ li kweɲ wu Eesha, Fiana yi Waanj faanj. Se be dza be ka nuunj dze yi kimbe ki Flija be ki Galashanj. 7 Le be geɲ be bo li kweɲ wu Misa lichij be tɛ weki le be le be geɲ kimbe ki Bitina, Fiana yi Jiso tuu yi faanj. 8 Se nuunj le, be se ka kweɲ wu Misa, be danse be geɲ li kitoɲ ki Towa-a. 9 Le ni nuunj butuu, fiee fimu si kifiee dza fi be le Pɔɔ li. ɲɛɲ le fiee filu wi wumu wu Masadonya lemi leki wu le, “Mintemii, lenchi ɔ be Masadonya feni ɔ fi bee.” 10 Si fiee filu tɛ be le Pɔɔ li le, tɛ se ɲɛɲ le Nyɔ doonche ye bee le tɛ geɲ tɛ ni tɛ fenjisi ntonj we wu dzeɲ li kweɲ wu Masadonya. Mfwaa mumkpanj, tɛ se nache ɲgenu le. 11 Tɛ dza Towa, tɛ lenchi tsaanj le yih yi li dzɔɔ li, tɛ buse Samote. Le bu woo tɛ geɲ limfwe tɛ bo Niapoli. 12 Tɛ dza fe tɛ dende tɛ geɲ Filipi, wu nuunj kitoɲ ki li kimbe ki ɲkosi ki Masadonyaa. Kitoɲ kilu tɛ nuunj ki bara wu Lo-om. Se tɛ tsi fe li jo. 13 Le ni nuunj jobe chi beshiinshi, tɛ bo li kitoɲ kilu-u tɛ geɲ li ɲgame yi dzɔɔ li fe tɛ tɛ seki le ɛ kintsii ki Bejuu le ki be leki li Nyɔ-ɔ nuunj. Le tɛ geɲ, nuunj ɛ bukeɲ bamu tɛ banche fe kituɲ, tɛ se tɛ shee fe tɛ yeti li bee. 14 Kweɲ wumu tɛ nuunj fe yiki tɛ, bukoonj bwee nuunj le Liija, tɛ shiiɲ guundi Nyɔ. Tɛ bo le kitoɲ ki Tayatira-a, tɛ shiiɲ kabini ndu yimi, yi nuunj keɛ yi yechi lo, yi tɛemi kwa. Taa gwiye shɛɲ yee, beɲ fiee fi Pɔɔ tɛ tiiti. 15 Be lii wu bee beniiɲ be li wu yih li dzɔɔ, se leke bee tee le, “Mintemii yeɲ, ɛ ne ɲɛɲ le mi ɲgeɔ shɛɲ yeɲ chi li Taa li, be yeɲ tɛ geɲ tɛ tsi li mi yih.” Le ba ni leki le, tɛ dza tɛ beɲ tɛ geɲ. 16 Tɛ nuunj jobe chimu tɛ giɲgi fe kintsii ki nleke li Nyɔ-ɔ, tɛ biki be ɲwaakweɲ wumu wu tɛ nuunj mfwa. Tɛ gii kemi fiana yimi li wu bwiɲ, yi ti feti wi nuunj wi yeɲ. Beniiɲ be tɛ kemi ɲwaakweɲ wulu tɛ banchi kwa kii wu ɲge, kife tɛ gii tiiti biee bi nuunj bi ka. 17 Le

ɲwaakweɲ wulu tuu ɲɛɲ tɛɛ Pɔɔ, se biki bee dzɛɲgi, tiiti le, “Beniiɲ bani nuunj beniiɲ be nime chi Nyɔ yi nuunj Kikoo ki Biee Bichu-u, be doonchi dze yi nuunj ne ka le yi se ne bo.” 18 Tɛ fe le li jo ɲge, fi dza fi tɔɲ Pɔɔ, fiiki yi wanj fiana yi tii yilu, tee le, “Ntiitɔɔ li we li bukoonj bu Jiso Krai, boche li ɲwanj wuni.” Yi se bo li wu bwiɲ mfi wulu. 19 Beniiɲ be tɛ kemi mfwa wulu ɲɛɲ le dze yibe yi kwa ma ye, be kɔɔ Pɔɔ bee Sila be chee be, be geɲ be be limfwe li bete kweɲ li fe waanj. 20 Le be geɲ be be, be leeki be limfwe li bara wu Lo-om wu tɛ seki bensa, be tee le, “Beniiɲ bani ɛ Bejuu, be nyɛ baa ɲge li kitoɲ kise-ɲ. 21 Be tiifi beniiɲ ntse wu nchi wu tɛɛbeɲ mɛɲ ki beɲ ke. Tɛ nuunj beniiɲ be Lom, ɛ be nyɛ tɛ tɛ biee ntse wulu ke.” 22 Kintutu ki beniiɲ le ki tɛ nuunj fe biee ki fɛfi be, be we li Pɔɔ bee Sila-a. Beniiɲ be tɛ seki bensa baa se gaame ndu yi Pɔɔ bee Sila, be tee le be fiaanj be. 23 Be ɔseyi be fiaamfie be ɲge, be dzo be be geɲ be beɲ le yih yi ncha-a, be tee li wi wu tɛ kiichi yih yi ncha we le ni kiichi be bujonj. 24 Le woo le, se dzo be geɲ beɲ le loɲ wu lenti li yih yi ncha-a ta be bikaa li mfanɛ-ɛ. 25 Le ni nuunj si butuu kintikinti, Pɔɔ bee Sila leki li Nyɔ-ɔ be yuuti juun yi mpiaru be yɔonchi Nyɔ, beniiɲ be ncha-a bamu yiki, 26 nshe dza yi taa yi seese be buɲga, yih yi ncha yilu seese geɲ bo li kimfoo li. Mfwaa mumkpanj, bigoo bichu gwiye, bencha fanche li beniiɲ be ncha-a bechu. 27 Le wi wu tɛ kiichi yih yi ncha yilu kaangi, le bichi lo, ɲɛɲ si bigoo nuunj mkpeɲ, se beche le beniiɲ be ncha-a kifi baa. Se buu nyɔ le mbwa li le wo yi yee lu. 28 Pɔɔ se wanj lewe, tee le, “Kiɲ ɔ ni wo yi ya ke. Tɛ baa feni bee bechu.” 29 Wi wu tɛ kiichi yih yi ncha wulu teenj le wi be wu be wi, letɛ le li yih, geɲ tonj nɲɲ limfwe li Pɔɔ bee Sila keeti be chene. 30 Se dza dzo be, bo be be lekuunj, bii li bee laa, “Betaa, ɲgii ɲgeɲ nse mbo.” 31 Be se tuu li wu-u le, “Geɛ shɛɲ ya li Taa Jiso, neɛ beniiɲ be li weɛ yih se ne tuu ne bo.” 32 Be tee ntonj wu kii Taa li wu be beniiɲ be li wu yih bechu. 33 Se dzo be butuu bulu, tsootse bibaa bi bee. Mfwaa mumkpanj, be se lii wu be beniiɲ bechu be li wuu yih li dzɔɔ. 34 Se dzo be, bee be yeɛ li wu-u yih, nyɛ be biee bije be ji. Wu bee beniiɲ bechu be li wu-u yih se be neɛte le be geɛ baa shɛɲ li Nyɔ-ɔ. 35 Butuu bo bu woo, bara wu Lom we wu tɛ seki bensa tonj beniiɲ be nchi-i le be geɲ be tee li wi wu kiichi yih yi ncha-a we le buu beniiɲ baa le be ni be giɲgi. 36 Se wi wu tɛ kiichi yih yi ncha wulu biee geɲ ɲɛɲ Pɔɔ, tee li wu-u le, “Bara tuumɔɔ ntonj le mbuu beɲ, gene yeɲ

be mbeɛŋgii.” 37 Se nuuŋ le, Pɔɔ tɛ tee li beniinŋ be nchi-i baa le, “Be tuu be fiaamfie bee fe waar be mɛɛŋ saa ki saa kɛ bee kɛ, tɛ nuuŋ tɛ nuuŋ beniinŋ be Lom, be tuu be beɲɛ bee li yih, be se kwɛŋgi baa dɛɛni le be buu bee lejɪŋ lejɪŋ ni? Fi nuuŋ tɛ ka le kɛ. ɛ nɛɛ bara wulu wu gii be fɛni se buu bee.” 38 Beniinŋ be nchi-i baa se kaari be to lijɪŋ be tee li bara wu Lom wɛɛ fiee fi Pɔɔ tee. Le be woo le Pɔɔ bee Sila nuuŋ tɛ beniinŋ be Lom, be se chɛŋ. 39 Be se bɛ be soorŋ bɔ li bee, be buu be li yih yi ncha-a, be chine be, be lɛkɛ be le be dza fɛ kitorŋ kilu. 40 Pɔɔ bee Sila bɔ li yih yi ncha-a, be gɛɛŋ li Liija yi, ɛ beniinŋ be kimbeenchɛ-ɛ tɛ nuuŋ lu, be tifi be, be se dza fe.

17 Pɔɔ bee Sila se dza ŋɛnu, be ka Amfipoli be Apolona, be danse be gɛɛŋ be bo Tesalonya. Yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yi Bejuu tɛ nuuŋ fe. 2 Pɔɔ se gɛɛŋ le li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ nɛɛ si ntse we tɛ shiinŋ nuuŋ, tɛ bee yeti li beniinŋ lu, li jo yi beshiinshi taa, doonchi be fiee fichu fi nuuŋ le Kirjwaati ki Nyɔ-ɔ. 3 Tɛ tiifi be, tɔchi le Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaache tɛ kɛmi le ki ŋɛŋ ŋɛ ki kaari ki bɔ li kwe-e. Jiso wu ntiiti kii wu wuni nuuŋ kinsofu kilu. 4 Le beniinŋ bamu woo le, be beɲ be taa li Pɔɔ bee Sila. Bɛgrik bamu be tɛ guundi Nyɔ mɔɔ bukeɛŋ be nɔŋa be nɔŋa bamu beɲ tɛ ŋɛ. 5 Se nuuŋ le, Bejuu bamu se bechi be yɛɛti shɛŋ be Pɔɔ bee Sila, be konche beniinŋ bamu be tɛ mbwɛŋgi fe yee, bee be banche li kintutu, be bechi be fiɛŋgisi kitorŋ. Se be biee be dza be gɛɛŋ be bonde yih yi Jasɔŋ le be weki baa Pɔɔ bee Sila le be buu be be nyɛ li beniinŋ li lɛkuuŋ. 6 Le be goorŋ nsɪŋ, be se chee Jasɔŋ be beniinŋ be kimbeenchɛ-ɛ bamu be gɛɛŋ be be limfwɛ li betɛ kito-ɔŋ, be dzɛŋgi be tiiti le, “Beniinŋ bani nuuŋ be dɛŋgi be fikisi kwɛɛŋ wu tuu kimbasaje, be bɛ baa be bo fɛni, 7 Jasɔŋ fi be wu gɛɛ li wu-u yih. Be bechu bondini baa bɛnchi be Mfɔŋ wu Lo-om, be kwɛŋgi le Mfɔŋ wumu wɛ lu bukoorŋ bwee nuuŋ le Jiso.” 8 Le betɛ kitorŋ bee beniinŋ woo le, be dza be wɛɛɛ. 9 Be se kunyɛ Jasɔŋ be beniinŋ be kimbeenchɛ-ɛ, be nyɛ kwa le ɛ fi ka fi nuuŋ le, be tɛ tuu kwa wulu li bee kɛ. Be se chine li bee be ni be giinŋi. 10 Butuu jɪŋ, beniinŋ be kimbeenchɛ-ɛ dzo Pɔɔ bee Sila be tuumi le be gɛɛŋ li kitorŋ ki Beria. Le be le fe, be gɛɛŋ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yi Bejuu. 11 Bejuu be fe tɛ nuuŋ beniinŋ be kii biee be yɛki be Tesalonya, kife be tɛ bɔɛyi be fi ntiife be kinŋɔŋgise, be se tɛɛti Kirjwaati ki Nyɔ-ɔ jo chichi le be ŋɛŋ laa biee bi Pɔɔ tiifi be bini nuuŋ bi chɛɛŋ

le. 12 Be be ŋɛ se beɲ jɛ yi Nyɔ. Bukeɛŋ be nɔŋa be nɔŋa ŋɛ be tɛ nuuŋ Bɛgrik mɔɔ buniŋ ŋɛ be tɛ nuuŋ Bɛgrik beɲ tɛ. 13 Se nuuŋ le, Bejuu be Tesalonya tɛ woo le Pɔɔ kɔɔ wu gɛɛŋ tiifi jɛ yi Nyɔ li kitorŋ ki Beria, be biee be gɛɛŋ tɛ le, be kunse kintutu ki beniinŋ le le ki bechi kɛ. 14 Beniinŋ be kimbeenchɛ-ɛ se torŋ Pɔɔ le mfwa mumpkɔŋ gɛɛŋ li ŋɛmɛ yi dzɔɔ yi nyɔŋa-a. Se nuuŋ le, Sila bee Timɔti shɛ Beria. 15 Beniinŋ be tɛ giinŋi le be chine Pɔɔ baa be gɛɛŋ be bo Aterŋ be biee be chine wu. Be tuu lijɪŋ, Pɔɔ torŋ be le be gɛɛŋ be tee li Sila bee Timɔti le be gwɛnɛ be biee wu tseke. 16 Pɔɔ se tɛŋgi Sila bee Timɔti Aterŋ. Le ni tuu dɛŋgi fe, ŋɛŋ ɛ kitorŋ kilu yise be benyɔ. Fi se tɔnyɛ wu shɛŋ. 17 Se tuu gɛɛŋ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yi Bejuu, yɔ bee be mɔɔ beniinŋ be tɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ be tɛ lɛki tɛ li Nyɔ-ɔ fe. Tɛ tuu yeti tɛ jo chichi fe waar li beniinŋ be tɛ dza be bɛ fe. 18 Beniinŋ be ntiife bamu be be tɛ teenyi le Epikoliani mɔɔ be be tɛ teenyi le Sitoyik tɛ dza be bɛ le be tɛche biee be Pɔɔ. Si Pɔɔ tɛ tiifi kii Jiso mɔɔ mbochu li kwe-e, bamu se biiti laa, “Kibere kini feti kimfime le la le?” Bamu se kwɛŋgi fi bee le, “Yɛŋgɔ kɛɛ tiifɔ kii benyɔ be beniinŋ bamu.” 19 Se nuuŋ le, be tuu be dzo Pɔɔ bee be gɛɛŋ li kinshewu ki be teenyi le Aleopagu, be tee li wuu le, “Tɛ weki baa le tɛ tuu tɛ woo kii ntiife wu fwɛŋ wuni wɔɔ bɛɛ be wu laa wu nuuŋ le la le. 20 ɔ tiitɔɔ biee bimɔ bi tɛ ti mɛɛŋ saa ki woo kɛ. Se nuuŋ le, tɛ se weki baa le tɛ kɛɛ kinyi kilu.” 21 (Beniinŋ be Aterŋ mɔɔ mfɔŋ yi fe tɛ shiinŋ fi bee le be ni be wuki nuuŋ biee bi fɛŋ, be se tiiti kii bi.) 22 Pɔɔ se leŋ limfwɛ li kinshewu ki Aleopagu kilu, tee le, “Beniinŋ be Aterŋ, mi ŋɛŋgɔ le dzɛ chichi le nɛ guundi baa benyɔ ŋɛ. 23 Ntiitɔɔ ni, kife ntuu ndɛŋgi li kitorŋ kine-ɛ, mbichi li bintsii bi nɛ lɛki li benyɔ-ɔ mi ŋɛŋ taantaa chi muntɔfi chimu ɛ be tseɛ li chi le, ‘Li nyɔ yi be kii yɛ kɛɛ.’ Nyɔ yilu yi nɛ lɛki, yi be kii yɛ kɛ, ɛ yi yi ŋgii nlaŋɛ li beɲ dɛɛni. 24 Nyɔ yilu yini nuuŋ yi tɛ torŋ nshe yini be biee bichu bi nuuŋ lu. ɛ yi Mfɔŋ wu kiboo be nshe, yi ti tsiinŋ yɛ li yɪ yi muntɔfi yi beniinŋ gwan kɛ. 25 Yi fuki yɛ fiee fimu fi yi weki yi bichi le wi ninŋ li yi kɛ, kife ɛ yi yi feti beniinŋ bechu be se yindini, be nuuŋ lu, be kɛmi fiee fichu fi be weki. 26 Yi tɛ fɛ bini bi beniinŋ le bichuchu bi bɔ li wi mumpkɔŋ bi nuuŋ li kikoo ki nshe-ɛ. Fɛ yi tɛ feti le, yi saa yi nache mfi wu be gii be ni be nuuŋ lu, mɔɔ dii yi bintsii bi be gii be ni be tsiinŋ. 27 Yi tɛ fɛ le, le beniinŋ ni be tɛɛti, be weki yi laa be gii naa be ŋɛŋ yi le. Se nuuŋ le, Nyɔ nuuŋ yɛ mɔɔ mfiinŋ li wuseŋ wumu kɛ. 28 Fini fieɛ nɛɛ si wumu tɛ kɔɔ wu

tee le, ‘E yi yi feti se tæbeɲ tɛ tsiɲ, tɛ dɛŋgi, tɛ tuu tɛ nuuɲ si tɛ nuuɲ le.’ Si wi wunɛ wu kimfɛ wumu tɛ kweɲ tɛ le, ‘E bee bɔɔɲ bee kibɛɛ’. **29** Si tæbeɲ nuuɲ bɔɔɲ bɛ Nyɔ-ɔ, kiɲ tɛ ni tɛ beechi le Nyɔ bosini fiee fi wi nache bɛ bufii bwee kɛ, kɛ le wu tɔɲ bɛ kitu ki kwa-a, kɛ le bɛ nache bɛ ta kɛ. **30** Gii nuuɲ li mfi wu beniɲ tɛ mɛɲ li kijibɛ-ɛ, bɛ feti biee bibifi bini, Nyɔ bichi nɛɛ shiɲ. Se nuuɲ le, dɛɛni yi tiiti yɛ le beniɲ bechu fiiki shɛɲ yibe. **31** Bɛ fiiki kifɛ yi gɛɛ yɛ jobɛ chi yi gii naa yi saa kwɛɲ kwikwi yi ni yi biki chɛɲ wulu. Yi tsaa yɛ wi wɛ kituɲ wu gii ni sɛki. Fini nuuɲ fi yi kɔɔ yi doonchɛ li beniɲ bechu le ɛ chɛɲ si tɛ buu wi wulu li kwe-e”. **32** Si Pɔɔ tɛ kweɲ lɛ, bɛ woo si wu tee kii mbochu li kwe-e, beniɲ bamu dza bɛ kiiti wu bukefu. Bamu tee fi bee le, “Tɛ weki baa le tɛ tuu tɛ woo kii fiee fiɔɔ tiiti fini.” **33** Se nuuɲ le, Pɔɔ se dza shɛ bɛ. **34** Bɛdɛɛni, beniɲ bamu bɛ tɛ bɛɲ fiee fi tiiti, bɛ biee wu. Wumu li bee tɛ nuuɲ Dionisu wu tɛ nuuɲ wi kinshewu ki Aleopagu, wumu nuuɲ kwɛɲ wu bukoɔɲ bwee tɛ nuuɲ le Damali mɔɔ beniɲ bamu tɛ.

18 Leɲɲ lɛlu, Pɔɔ dza Aɛɲ gɛɲ li kitoɲ ki Kɔɛ-ɛɲ. **2** Si tɛ gɛɲ le, bee wi wu Juu wumu bike bukoɔɲ bwee nuuɲ le Akwila ɛ bɛ tɛ biɛ wu Pontu. Akwila bɛ Prisilia wu kwesi tɛ mɛɲ nɛɛ fɛ bɛ dza Itali, kifɛ Klawdu wu Mfɔɲ wu Lom tɛ buu nchi le Bejuu bechu bo le. ɛ Pɔɔ tɛ la ŋka lɛ bee, **3** tuu ŋɛɲ bɛ nachi dzi yi bɛ yuumfi bigɔɔnu lu, ɛ tɛ nuuɲ nɛɛ tɛ nime chi wu wu Pɔɔ tɛ tsiɲ kii chi, tuu tsiɲ bee bɛ, bee bɛ nindi. **4** ɛ nuuɲ jo yi beshiinshi chichi, giɲgi li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ, tiifi Bejuu mɔɔ Bɛgrik lu, gwenini le fɛ le bɛ bɛɲ fiee fi tɛ tiifi. **5** Sila bee Timɔti se dza Masadonya bɛ bɛ, Pɔɔ se dɔɔ mfi wɛ kwikwi tuu tiiti tɛ nuuɲ jɛ yi Nyɔ, doonchi li Bejuu li le Kinsofu ki Nyɔ tɛ kaachɛ tɛ nuuɲ Jiso. **6** Se nuuɲ le, Bejuu belu tɛ dza bɛ tuu bɛ fɛɲgi fiee fi tɛ tiiti, bɛ gaashi wu. Se sɛɛɛ ndu yee tee li bee le, “Kwe yinɛ yɛ li tsɔɲ yinɛ-ɛ. Ŋkɛmi yɛ tsɔɲ fɛ kɛ. Mbɛɛchɛ li dɛɛni, ŋgii ni ŋgiɲgi nuuɲ le beniɲ bɛ ti nuuɲ yɛ Bejuu kɛ.” **7** Se shɛ bɛ, bo gɛɲ tsiɲ tɛ nuuɲ bee wi wumu wu tɛ nuuɲ yɛ wi wu Juu kɛ, ɛ wi wulu tɛ shiɲ guundi Nyɔ. Bukoɔɲ bwee tɛ nuuɲ le Tishu Justu, la wɛ nuuɲ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ lichɲ. **8** Krispu wu tɛ kikoo ki yih yi nleke li Nyɔ-ɔ bɛ beniɲ bechu bɛ li wu-u yih tɛ gɛɛ shɛɲ li Taa li. Beniɲ bɛ Kɔɛɲ ŋgɛ tuu bɛ wuki si Pɔɔ tiiti kii Jiso, bɛ beenchi, se tuu lisi bɛ li dzɔɔ. **9** Le ni nuuɲ butuu bumu, Taa se yɔ li Pɔɔ li lɛ fiee fimu si kifiee li le, “Kiɲ ɔ ni ɔ

chendi kɛ, ɔ tiifi nɛɛ jɛ yɛɲ ɔ giɲgi bɛ yi. Kiɲ ɔ ni chike kɛ, **10** kifɛ miɔ bɛ wɛ, wi nuuɲ yɛ lu wu nuuɲ fɛ fiee bɛ wɛ kɛ. Beniɲ bɛɲ baa li kitoɲ kini ŋgɛ.” **11** Nɛɛ le, Pɔɔ se tsi fɛ kiya kimbiri bɛ kiɲkɛ, tiifi beniɲ jɛ yi Nyɔ. **12** Si Pɔɔ tɛ nuuɲ le lɛ, le Galio ni nuuɲ wi wu sɛki kimbe ki Akeya, Bejuu banche yi yibe bɛ kɔɔ Pɔɔ bɛ gɛɲ bɛ wu li yih yi nsa-a, **13** bɛ tee li Galio le, “Wi wuni gwenino le fiiki beniɲ le bɛ ni bɛ lɛki li Nyɔ-ɔ lɛ dze yimi yi chichi yi nuuɲ yɛ si nchi weki kɛ.” **14** Pɔɔ dza le yɔ, Galio dza kweɲ li Bejuu baa le, “Bejuu woo yɛɲ, bee le fiee fini ni fi nuuɲ fiee fi bifi fi wi wuni fɛ, mɔɔ nuuɲ nchi wumu wu wu bonde, kɛ bee mi ŋkaɲ shɛɲ le n'yike fiee fi nɛ tiiti. **15** Se nuuɲ le, si fiee fini fieɛ nɛɛ nuuɲ bitechine kii jɛ bɛ bukoɔɲ mɔɔ bɛnchi bɛnɛ, nache yɛɲ bɛɲ bɛɲ. ɛ bɛ nyɛ nɛɛ nsaa fini fiee kɛ.” **16** Si wu kweɲ lɛ, se koɔɲ bɛ bɛ bɛ bo li yih yi nsa-a. **17** Se bɛ bechu dza bɛ lɛ li Sostɛne wu tɛ nuuɲ tɛ kikoo ki yih yi nleke li Nyɔ-ɔ, bɛ too wu li yih yi nsa-a limfwɛ. Galio se ti mɛɲ ki kwi fiee fɛ kɛ. **18** Leɲɲ lɛlu, Pɔɔ se tuu tsi Kɔɛɲ bee beniɲ bɛ kimbeenche-ɛ li jo ŋgɛɛ li, tuu dza shɛ bɛ, se bee bɛ Prisilia mɔɔ Akwila lɛ lɛ yih yi li dzɔɔ le bɛ gɛɲ Silia. Fɛ bɛ tɛ dzɛti Sɛɲkriya fɛ bɛ tɛ lɛ lɛ yih yi li dzɔɔ li, Pɔɔ mu kikoo kii chini wu tɛ gɛɛ li Nyɔ-ɔ. **19** Le bɛ ni bɛ giɲgi, bɛ buti ɛfishɛɲ, Pɔɔ shɛ Prisilia bee Akwila fɛ, gɛɲ fiee nuuɲ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ yi Bejuu li, yɔ li Bejuu li lu. **20** Bɛ lɛkɛ le tuu tsi bɛ bɛ jo ŋgɛ, faɲɲ. **21** Se nuuɲ le, le ni dzɛti, tee li bee le, “Ŋgii ŋkaari mbɛ lɛ bɛɲ fɛ Nyɔ fi.” Le tee lɛ, se lɛ lɛ yih yi li dzɔɔ li dza ɛfishɛɲ. **22** Le yih yi li dzɔɔ gɛɲ bo Kasaria, Pɔɔ bo, yɛɛ gɛɲ yɛsi kintaashe ki beniɲ bɛ kimbeenche-ɛ Jerosaleɲ se dza bɔɔ Antiok. **23** Tsi fɛ, mfi kiɲgi, kaari dza dengi keti li bimbe bi Galashan bɛ Flija, kanɲisi shɛɲ yi beniɲ bɛ kimbeenche-ɛ bɛ le. **24** Wi wu Juu wumu tɛ dza bɛ ɛfishɛɲ bukoɔɲ bwee nuuɲ le Apolo, bɛ tɛ biɛ wu Alekesanda. Tɛ nuuɲ wi wu tɛ kii n'yɔru, kii tɛ Kiɲwaati ki Nyɔ-ɔ bujɔɲ. **25** Bɛ tɛ tifi wu bɛ Dze yi Taa tiifi, se yuusi bɛ ntiife kii Jiso, tiifi beniɲ tsaɲɲ. Se nuuɲ le, tɛ kii nɛɛ nuuɲ fiee fi Joɔɲ tɛ tiiti lisi beniɲ li dzɔɔ. **26** Si tɛ bɛ ɛfishɛɲ, bechi tiifi beniɲ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ nchenu siɲ. Prisilia bee Akwila woo si tiifi lɛ, bɛ se dɔɔ wu, bɛ gɛɲ bɛ naanye li wuu bujɔɲ si Dze yi Nyɔ doonchi. **27** Apolo dza beechɛ le gii lenchi gɛɲ kimbe ki Akeya. Beniɲ bɛ kimbeenche-ɛ bɛ ɛfishɛɲ se fi wu, bɛ tsɛɛ Kiɲwaati li kintutu ki beniɲ bɛ kimbeenche-ɛ bɛ Akeya bɛ lɛki le kɛ wu fɛsi bɛ fi wu. Gɛɲ bo fɛ, fi beniɲ bɛ kimbeenche-ɛ

bujəŋ, beniŋ bani nuuŋ be Nyə tɛ doonche shɛŋ yi dzeŋ li bee yi fɛ be gɛɛ shɛŋ li Jiso-o. 28 Tɛ techini be Bejuu yeti li bee gbanaa, nuuŋ yɛ bitechine bi didi kɛ, yeki be, doonchi be lɛ Kirwaati ki Nyə-ɔ le Jiso nuuŋ kinsofu ki Nyə tɛ kaache.

19 Tɛ nuuŋ mfi wu Apolo tɛ nuuŋ Kɔrɛŋ, Pɔɔ tɛ dzo dze yi lenti lenti lɛ bimbe bi tɛ denŋi le-e, fesi Efisheŋ. Le fesi fe, ɲɛŋ kintutu ki beniŋ be kimbeenche-ɛ bamu, 2 bii li bee laa, “Fiana yi Waan tɛ be li be-ɛŋ mfi wu nɛ tɛ gɛɛ shɛŋ li Jiso-o ni?” Be tuu le, “Tɛ mɛɛŋ baa saa ki woo kɛ le fiee fimu nuuŋ le Fiana yi Waan li kɛ.” 3 Pɔɔ bii laa, “ɛ fi nuuŋ lɛ, be se tɛ lii beŋ li dzɔɔ kii la?” Be se tuu le, “Bɛ tɛ lii bee li dzɔɔ biki si Jɔɔŋ tɛ tiiti.” 4 Pɔɔ se tee li bee le, “Jɔɔŋ tɛ lisi beniŋ li dzɔɔ, le fi doonche lɛ be fiiki baa shɛŋ yibe, tɛ tiiti le be beŋ nuuŋ li wi wu bɛɛ le wuu jiiŋ wi wu tɛ tiiti ki wu wulu tɛ nuuŋ Jiso.” 5 Beniŋ belu woo si Pɔɔ tee lɛ, be se lii be li dzɔɔ nuuŋ li bukoon bu Taa Jiso-o. 6 Pɔɔ gɛɛ tsan li bee, Fiana yi Waan se be li bee. Be se dza be yeti jɛ yibe tɛ kii yɛ kɛ, be tuu be tiiti li beniŋ li biee bi be wuki Nyə tiiti. 7 Beniŋ belu tɛ nuuŋ wi si yoofi ntso befe. 8 Pɔɔ nuuŋ nɛɛ Efisheŋ, giŋgi li yih yi nleke li Nyə-ɔ, li kii tɛɛ li, yeti li beniŋ li lu nchenu nsii. Bee be techini biee, gwenini le fɛ le be beŋ fiee fi tiiti kii bumfəŋ bu Nyə-ɔ. 9 Beniŋ bamu se tɛmi bikoo be faan mbeenche, be se yeti jɛ yi bifi le beniŋ lii kii Dze yi Taa. Pɔɔ se she be, dzo kintutu ki beniŋ be kimbeenche-ɛ, bee be gɛɛŋ nuuŋ li yih yi nlaanche yi Tiranu-u, se yeti li bee lu jo chi. 10 Pɔɔ tɛ fɛ lɛ li biya bife. Se nuuŋ le, Bejuu mɔɔ Bɛgrik bechu be li kweŋ wu Eesha wulu se woo jɛ yi Taa. 11 Pɔɔ tɛ nuuŋ, ɛ Nyə feti wu le ni feti bintɛwa bi biee le, nuuŋ biee bi wondini bimfimu. 12 Be tɛ dzeti nɛɛ mɔɔ nuuŋ fiee fiee fi li wu-u bwiŋ si fi nshɛŋge fi ndu-u, mɔɔ nuuŋ ndu ye yi nime, ɛ be gɛɛŋ be kɔŋ wi wu chigəŋ lu, mwe se tɛmi, ɛ nuuŋ wi wu kɛmi Fiana yi tii li wu-u bwiŋ, yi bo. 13 Bejuu bamu be tɛ shiiŋ be denŋi be busi mfiee yi bifi li beniŋ li, be tuu be dza be gwenini nteenye bukoon bu Taa Jiso-o li mbusu fiana yilu-u. ɛ wi dza tuu tee li Fiana yi tii le, “Mbusɔ wɛ li bukoon bu Jiso wu Pɔɔ tiiti.” 14 Beniŋ be tɛ mɔnchi fiee filu tɛ nuuŋ mfomenyaan, be tɛ nuuŋ bɔɔŋ be Skɛfa wu kikoo ki bete muntofi ki Bejuu lɛ. 15 Fiana yi bifi dza yi bii li bee laa, “Ŋkii Jiso, ŋkii tɛ Pɔɔ, ɛ beŋ ban?” 16 Wi wu Fiana yi tii yilu tɛ nuuŋ li wu-u bwiŋ se jiiŋ we li beniŋ belu-u, goori be fekwiŋ, be ta ŋgweti be bo li

yih yi wi wulu-u, tiŋ bilɛlu be bibaa bwiŋ kichu. 17 Bejuu be Bɛgrik bechu be tɛ tsiŋ Efisheŋ woo kii fiee filu, be cheŋ. Beniŋ se guundi bukoon bu Taa Jiso-o be giŋgi limfwe. 18 Beniŋ ɲge be tɛ saa be nuuŋ beniŋ be kimbeenche-ɛ tɛ bɛɛ be tiiti biee be tɔchi mɔɔ biee bi li kijibe-ɛ bi be tɛ feti. 19 Bamu ɲge be tɛ feti mfiŋ, banche biŋwaati bi bee bi mfiŋ, be be be bi, be tɔŋ le beniŋ lii. Be fa kwa wu biŋwaati bilu kwikwi, wu bo munini mu ncherere benchuki mbaanshiŋ. 20 Se nuuŋ le, biee bini fɛ le jɛ yi Taa lɛ li shɛŋ yi beniŋ li be bungga, yi saanŋe yi gɛɛŋ limfwe limfwe. 21 Le ni tuu nuuŋ lejiŋ lɛlu, Pɔɔ ɲɛŋ le gii gɛɛŋ Jerosaleŋ le ɛ giŋgi lɔɔ, ka dze bimbe bi Masadonya be Akeya. Tɛ tuu tiiti le, “Ŋgiŋgɔɔ ke mi ɲgeŋ mi mbo Jerosaleŋ nni ŋkɛmi tɛ le ɲgeŋ mbo Lom.” 22 Se tuu saa tɔŋ beniŋ befe, Timoti bee Erastu be tɛ fii wu, be gɛɛŋ limfwe Masadonya. Se she tuu tsi Eesha niŋ. 23 Le ni nuuŋ nɛɛ li mfi wulu, kpe dza bechi Efisheŋ kii Dze yi Taa nuuŋ yɛ wu didi kɛ. 24 Wi wu tendi gwɛ wumu tɛ nuuŋ fe, bukoon bwee nuuŋ le Demetrus, tɛ shiiŋ tendi biee bi bosini yih yi muntofi yi nyɔ yi be teenyi le Atemi. Nime chini tɛ shiiŋ chi bɛɛ be kwa li li beniŋ be tendi gwɛ-ɛ nuuŋ yɛ wu didi kɛ. 25 Demetrus se biee konche beniŋ be tɛ tendi gwɛ bechu mɔɔ beniŋ be ti nindi ŋwaani chini nime, be taashe. Se tee li bee le, “Bɛŋwaanɛŋ, nɛ kɛɛ le nime chini tɛ ɲeti baa kwa li chi-i ɲge. 26 Nɛ ɲiŋgi baa nɛ tuu nɛ wuki fiee fi fibwɛɛ fi Pɔɔ fini feti. Denŋɔɔ tiiti le benyɔ be be feti be tsan ti nuuŋ yɛ be nyɔ kɛ. Wu fɛɔ le, wu fiiki bufii bu beniŋ le feni Efisheŋ ɲge, se tusɔɔ fikisi bu beniŋ be Eesha bechu be beenchi li wu-u. 27 Ŋiŋgɔɔ le nime chi sɛŋ chini gii chi kɛmɛ bukoon bu bifi. Se tɛ ba le kwaa siŋ, yih yi muntofi yi nyɔ yi nyɔŋa yi cheŋ yi Atemi gii yi to fiee fi yee. ɛ fi ka le, kɛ be nye baa buya li nyɔ yi nyɔŋa yi be bundi Eesha kwikwi, kikoo ki nshe kichu bundi tɛ yi.” 28 Si beniŋ belu tɛ woo le, shɛŋ tɔŋ be. Be bechi be dzɛŋgi, be tiiti le, “Atemi wu Efisheŋ nuuŋ nyɔ yi nyɔŋa.” 29 Kiton kilu kichu se saanŋɛ. Kimbanche ki beniŋ le ki tɛ taashe ki se lɛ li yih yi Gayon be yi Aristaku, ɛ tɛ nuuŋ beniŋ be Masadonya be tɛ denŋi bee be Pɔɔ, be chee be, be gɛɛŋ be be li yih yi be ti kɛmi nshewu fe be feti mɔɔ sɔɔŋ fe. 30 Pɔɔ wɛki le le gɛɛŋ limfwe li kintutu kilu, beniŋ be kimbeenche-ɛ faan. 31 Beniŋ bamu be nɔŋa be nɔŋa be fe be kɛmi kweŋ be tɛ nuuŋ nsan yee, be tuu be tuumi ntɔŋ li wuu, be soon bo le kiŋ ni mɔŋ tɔmi kika lu kɛ. 32 Kintutu ki tɛ banche fe kɛɛ se dza ki

lake. Bani dzenngi fini fiee, baa dzenngi fiee fiee. Beniiḡ ḡge tē mēḡ mōo kikee ke fiee fi bē tē banche fe kii fi ke. **33** Bejuu se dzo Alekesanda be bē be wu li kintutu ki beniiḡ le limfwē, beniiḡ bamu ḡḡḡ be se beechi le kii fiee fe. Se tuu chiti beniiḡ bē kibene le ku bē kimfime kee. **34** Beniiḡ belu kee le Alekesanda nuuḡ wi wu Juu, be tuu be mēeshi be dzenngi be giinggi limfwē je mumkpaḡ, be tiiti le, “Atēmi wu Efisheḡ nuuḡ nyo yi nyōḡa.” Be tē waḡ le, ḡḡḡ bo bentanḡ bē mfi befe. **35** Le wi wu ntsewu wu fe kintsii kilu-u tuu dza chi be, be se chike bē n'yoru. Se bii li be laa, “Beniiḡ bē Efisheḡ, wi wē lu wu kii yē le ε bee bē Efisheḡ fēni bē kēmi yih yi muntofi yi nyo yi Atēmi mōo tēte chi nyo chi tē we liwe ni? **36** Si wi nuuḡ yē lu wu nuuḡ tēche fini fiee ke ni, bee nuuḡ nē shee finē nshiḡ, nē yoomfi yē ke. **37** Nē bē baa bē beniiḡ bani fēni bē mēḡ ki yi-i fiee li yīh yi benyo ke, ke le be yō jē yi bifi kii nyo yisēḡ yi cheḡḡ yini nsinḡ. **38** E Demetrus bē beniiḡ bee kēmi nsa bē wi, ke jo yi nsa yē lu yibe nuuḡ bē ḡḡḡ be ḡḡḡ beniiḡ bē seki bensa bee bē saa. **39** E fiee fimu nuuḡ lu fi yeki fini fi nē weki, ke bē gii bē biche le fi-i lenti fe kinshewu ki bete kitoḡ. **40** Ntiitōo ni kife ḡḡḡōo le fiee fini gii fi lii bee li ḡkweḡ le tēbeḡ bechi baa kpe. E fi ka le, tē tē kēme fiee fi shaanḡ fi bē nuuḡ bē tuu ke.” **41** Le yō le, se tee kintutu kilu saanḡe.

20 Le kpe wu tē nuuḡ Efisheḡ wē ma, Pōo se teen kintutu ki beniiḡ bē kimbeenche-ε, tifi be, yesi be se dza ḡḡenu Masadonya. **2** Le ḡḡḡ, dēnde bimbe bi le bichu, kaanḡi shēḡ yi beniiḡ bē kimbeenche-ε bujōḡ, se danse ḡḡḡ Griis, **3** tsi fe kii tē. Le dza le gii ḡḡḡ le le yih yi li dzo li ḡḡḡ Silia, se woo le Bejuu nyi baa kii wu le dze, se ḡḡḡ le fi dzoḡḡ le kaari to liḡḡ dze Masadonya. **4** Tē denḡi bee bē Sopata ḡwanē pilu wu Beera, mōo Aristaku bē Sekundu bē tē bo Tesalonya, mōo Gayōḡ wu Delbi, mōo Timōti, mōo Tichiku bē Tufimu bē tē nuuḡ beniiḡ bē Eesha. **5** Beniiḡ bani se ḡḡḡ limfwē bē tēḡḡi tē Pōo Towa. **6** Tsōnō chi Kibele ki bē mēḡ ki ḡḡ ke kishee le ke tē ka, tē le le yih yi li dzo Filipi, le jo ka tinḡ, tē chiinde bē Towa, fe tē tē tsi fe jo mfomenyaanḡ. **7** Le ni nuuḡ jobe chi ḡkosi chi li fuu li, tē kintutu kilu tē banche yih yisēḡ le fēmfōo le tē boye kibele. Si Pōo tē nuuḡ le gii bo dza fe buwoo, se bechi yeti li bee, dēemi tēfe chee chi ḡḡḡ chi bo butuu kintikinti. **8** Tē tē nuuḡ lenti le kiji ki yih yi lēwe, fe biḡ'wofu tē bendi le ḡḡe. **9** Sōone wi wumu wu bukoḡḡ tē nuuḡ le Yutiku tē shee le fwii wu yi-ih.

Tē dza bechi liiti si Pōo tē giinggi nē limfwē bē n'yoru le. Chilefe tē kōo wu, se dza fe wē lekwiḡḡ, fe tē nuuḡ bii bi yi-ih bitētu mbeche fekwiḡḡ, bē shee bē dzo wu, ε wu kwi kituḡ. **10** Pōo shee ḡḡḡ ḡuume le wu-u lēwe, koke wu tee li beniiḡ li le, “Nē boo kē yi ke, mēḡ o lu.” **11** Le Pōo kaari miri le kiji ki lēwe kee, bootē kibele ji, se tuu bechi biee bi tēfe bē bē nshiḡ butuu woo, se dza. **12** Beniiḡ se dzo sōone wi wē bē koo bē wu fekuuḡ mēḡ yōḡ, shēḡ se denḡ bē tsoḡḡ. **13** Tē tē dza tē le yih yi li dzo, tē ḡḡḡ Aso, si Pōo tē seese le ε le le tē gii tē dzo wu. Tē tee le, kife tē weki le dēnde nuuḡ kwiḡḡ. **14** Le tē taa li bee li Aso, tē dzo wu le yih yi li dzo, tē bē se ḡḡḡ tē bo Mitileḡ. **15** Tē dza fe le yih yi li dzo, butuu bo buwoo, tē fēsi li Kios lichinḡ tē ka, le bu tuu bo buwoo, tē fēsi Samo, tē tuu tē ka, le bu wuutōo, tē le Militu. **16** Tē tē dēnde ni, tē wēḡ dze Efisheḡ kife Pōo tē weki yē le lēε mfi Eesha ke. Tē giinggi tseke tseke laa nuuḡ nē nuuḡ Jerosaleḡ jobe chi Tsōnō chi Pentekō-o le. **17** Le tē le Militu, Pōo tuumi ntoḡ li bete kintaashe ki beniiḡ bē kimbeenche-ε bē Efisheḡ le bē bē bē ḡḡḡ wu. **18** Le bē bē, tee li bē le, “Nē kii si ntse wēḡ tē nuuḡ tēbeḡ mbeche jobe chi ḡkosi chi ntē ntōmi bikaa li nshē yi Eesha-a. **19** Ntē shiiki yi yēḡ, nindi li Nyo-o bē musu le lii. Nse ntuu ḡḡḡ berḡe le dze ḡḡe li si Bejuu tē biindi bikaa le mi jinḡ. **20** Nē kii baa nē si ntē ntiifi berḡ gbanaa, ntuu denḡi ntiifi li yi-ih li yi-ih. Ntē mēḡ ki nyike ke fiee fimu fi nuuḡ fi fi berḡ ke. **21** Ntē ntee nē nuuḡ fiee fimumkpaḡ li Bejuu li, mōo li beniiḡ bē nuuḡ yē Bejuu ke, ḡkweḡḡ le bē fiiki shēḡ yibe, bē to bē Nyo, bē ḡḡ shēḡ li Taa wuseḡ wu Jiso Krai. **22** Deeni, yike yēḡ nē woo, ḡḡḡḡḡ Jerosaleḡ nuuḡ nē si Fiana yi Waanḡ tee li mi, ḡkii yē laa ε la fi gii fi ka bē mi le ke le. **23** Fiee fi ḡkii kwaa nuuḡ le, bitsii bichu bi mi ḡka li bi-i, Fiana yi Waanḡ tiiti nē li mi le ncha bē ḡḡe tēḡḡōo mi limfwē. **24** Se nuuḡ le, ḡḡḡi yē ntse wēḡ le wē fiee ke, fuki le mēeshi nime chi Taa Jiso tē nyē li mi, chi nuuḡ le ni fenjisi ntoḡ wu dzeḡḡ kii shēḡ yi dzeḡḡ yi Nyo doonche li beniiḡ li. **25** Li dēeni, yike yēḡ nē woo, ḡkii le wi lu li bē-ḡḡ linti wu tē bē tuu tē tiiti kii bumfōḡ bu Nyo-o mēḡḡ naa ḡḡḡ bushi bwēḡ ke. **26** Nse mḡbeḡḡōo ntiiti li bē-ḡḡ berḡ le, ε wumu li bē-ḡḡ linti la dēeni, ke ḡkēmi yē tsanḡ fe wu-u ke, **27** kife ntuu mēḡḡ ki nyike ke ntefu berḡ fiee fichu fi Nyo weki ke. **28** E nē she, nē bichi fe bikoo binē mōo fe kintutu ki beniiḡ bē kimbeenche-ε bē nuuḡ si nshōḡḡ, bē Fiana yi Waanḡ ḡḡe le nē ni nē bichi. Nē nuuḡ biḡkiiche nshōḡḡ

bi kintutu ki beniinj be Nyo-ɔ ki tɛ go be ɲɔɲ me ɲwani-i. **29** ɲkiio le mfi wu mi ntsɔɔ bikaa li be-er, bembɔɲku be tɛemi gii be le li kintutu kinɛ-ɛ linti, be tɛ tsaa wi wu be gii be kɔɔ kɛ. **30** Beniinj bamu gii be bo nɛɛ li berɲ linti, be ni be yerɲgi be kintutu ki beniinj be kimbeenche-ɛ, be chiiti, be tusi li kintutu kibee. **31** Se nuuɲ le, nɛɛ bichi yerɲ nɛ kiimi le, li biya bi bitɛtu, mi ntifɔɔ berɲ bechu butuu mɔɔ fɛnshaanɲ be dzɔɔ le lii. **32** Nse nyɛɔ berɲ dɛeni li tsanɲ yi Nyo-ɔ mɔɔ li je yee yi nuuɲ kii mfie wu Nyo li beniinj li. Je yini ye yi nuuɲ yi fɛ se nɛ ni nɛ kuu, ke se nɛ kɛmɛ kimbe fɛ kintsii ki Nyo gɛɛ li beniinj be yi fɛ le ɛ bee kibetɛɛ. **33** Nti mɛɲɔ saa ki ndzerɲ kɛ kwa wu wi mɔɔ nuuɲ ndɔ yi wi kɛ. **34** Nɛ kii baa bujɔɲ le ɛ tsanɲ yerɲ yini yi ntɛ nindi fieɛ fichu fi tɛɛ kintutu kerɲ tɛ tɛ Kɔɲgisi **35** Li bieɛ bichu ntɛ ndoonchi berɲ le wi kɛmi le ni nindi bujɔɲ se fii beniinj be ɲge, ɲkiimi si Taa Jiso tɛ tee le, “Kinɛtine ki ɲge nuuɲ ki wi wu nyɛɛ bunyɛɛ, ye ki wi wu fii bufie.” **36** Le Pɔɔ mɛɛshi n'yoru le, bee be se toɲ nɲɲ fɛkwiinj bechu, be leke li Nyo-ɔ. **37** Be dza be wanɲ kwe be dii, be koke Pɔɔ be nyɔche wu be tee le be she baa. **38** Fieɛ fi tɛ ge le be ni be dii ɲge ni, tɛ nuuɲ je yi Pɔɔ tɛ yo le be mɛɲɲ ye be tuu be ɲerɲ bushi bwee kɛ. Be se chine wu be gɛɲɲ be bo fɛ gii le le yih yi li dzɔɔ li.

21 Tɛɛ be Pɔɔ tɛ yesi be, tɛ se dza fɛ tɛ lenchi le yih yi li dzɔɔ li tsaanɲ, tɛ fesi Kos. Le bu woo, tɛ gɛɲɲ Lodes, le tɛ dza fɛ, tɛ gɛɲɲ Patara. **2** Le tɛ bo fɛ, tɛ ɲerɲ yih yi li dzɔɔ yimi yi tɛ giinjɲ Fonisha, tɛ se le le tɛ gɛɲɲ. **3** Le tɛ ɲerɲ Saaplu, tɛ she wu le kibɛnɛ ki kimesɛ-ɛ, tɛ se ka tɛ gɛɲɲ tɛ bo Taye, kweɲ wu Silia fɛ yih yi li dzɔɔ yilu tɛ nuuɲ le yi gii yi buu bieɛ. **4** Tɛ gɔɔɲ beniinj be kimbeenche-ɛ, tɛɛ be tsi jo mfomenyaanɲ. Fiana yi Waanɲ fɛ, be tifi Pɔɔ le kiinj ni mɔɲ ɲgenu Jerosaleɲ kɛ. **5** Le tɛɛ be tɛ tsi, jobe be chi kɔche chi tɛ dzeti, tɛ se dzɔ dze. Be bechu mɔɔ bukeɲɲ be bee mɔɔ bɔɔɲ, chine bee be bo li kitoɲ kilu be gɛɲɲ be buse li ɲgemɲ yi dzɔɔ yi nyɔɲa-a, tɛɛ be toɲ nɲɲ fɛkwiinj, tɛ leke li Nyo-ɔ, tɛ yeɛshe yi. **6** Se tɛ le le yih yi li dzɔɔ li, be to lijɲ li bela be bee. **7** Tɛ se dza Taye, tɛ dzɔ dze, tɛ gɛɲɲ tɛ bo Tolmay. Tɛɛ berɲwaanɲ be kimbeenche-ɛ yesi yi, tɛ tsi jobe chimumkpaɲ. **8** Le bu woo, tɛ dza, tɛ gɛɲɲ tɛ fesi Kasaria, tɛ gɛɲɲ li yih yi Fili wu tɛ dengɲi tiiti je yi Nyo, se tɛɛ be tsi. Fili wuni tɛ nuuɲ wi mumkpaɲ li kintutu ki beniinj be mfomenyaanɲ be be tɛ buu baa. **9** Tɛ kɛmi bɔɔɲ be bukeɲɲ benɛɛ, be ti mɛɲɲ saa ki kɛɛ kɛ bunɲ kɛ, be tɛ shiinj be tiiti beniinj

bieɛ bi be wuki Nyo tiiti. **10** Tɛ tɛ nuuɲ fɛ jo ɲge, wi wumu wu tɛ shiinj tiiti bieɛ bi wuki Nyo tiiti tɛ dza Judiya bɔɔ be fɛ bukoɔɲ bwee nuuɲ le Agabu. **11** Le be ɲerɲ bee, dzɔ kitsaa ki Pɔɔ le, kanɲ bikaa bieɛ bi wu wu Agabu mɔɔ bibɛnu bieɛ lu, se tee le, “Fiana yi Waanɲ tiiti ye le ɛ nɛɛ ni si Bejuu be Jerosaleɲ gii be kanɲ wi wu kɛmi kitsaa kini ni, be nye wu li tsanɲ yi beniinj be nuuɲ ye Bejuu kɛ.” **12** Le tɛ woo le, bee be beniinj bechu be tɛ nuuɲ fɛ leke Pɔɔ le kiinj ni gɛɲɲ Jerosaleɲ kɛ. **13** Se tuu le, “ɛ fi la fi nɛ gii le? Nɛ kii ye le nɛ dii baa ni shɛɲ yerɲ seɛsi ni? Mɛɲɔ ki nache kɛ kwaa le nle li yih yi ncha-a Jerosaleɲ kɛ. Mi nachɔɔ tɛ le ɲkwi le kii bukoɔɲ bu Taa Jiso-o.” **14** Si dze tɛ mɛɲɲ ki nuuɲ lu le tɛ fɛ le fiiki mbeeche we kɛ le, tɛ chike, tɛ tee nɛɛ le, “Fi nuuɲ si Taa weki.” **15** Le jo ka, tɛ banche bieɛ bisɛɲ, se tɛ ye ki Jerosaleɲ. **16** Beniinj be kimbeenche-ɛ bamu be Kasaria se yeɛ tɛ be bee, be dzɔ bee tɛɛ be tɛ gɛɲɲ li Menasɔɲ yih fɛ tɛ tɛ nuuɲ le tɛ gii tɛ tsi. Menasɔɲ wuni tɛ nuuɲ wi wu Saaplu, tɛ nuuɲ wumu lenti le beniinj be tɛ saa be gɛɛ shɛɲ li Jiso-o. **17** Le tɛ fesi Jerosaleɲ beniinj be kimbeenche-ɛ be fɛ fi bee bujɔɲ. **18** Le bu woo, tɛɛ be Pɔɔ la ɲka le Jeɲɲ li, bɛte kintaashe tɛ nuuɲ tɛ fɛ bechu. **19** Pɔɔ yesi be, se naanye fieɛ fichu li bee fi Nyo fɛ li beniinj be nuuɲ ye Bejuu kɛ keti li nime chee chi tɛ nindi. **20** Le be woo le, be bechi be yɔɔnchi Nyo. Se nuuɲ le, be dza be tee li Pɔɔ li le, “ɲwaanɲ, biche ɔ ɲerɲ si Bejuu gɛɛ shɛɲ li Jiso li benchuki li benchuki. Se nuuɲ le, be baa le, be mɛɲɲ be lemi li benchi be Mɔɔse mkpaanɲ, **21** be tee baa bee kii we le ɔ dengɔɔ ɔ tiifi Bejuu be tsiinj li tɛɛɲ yimi le be chine li benchi be Mɔɔse-ɛ, ɔ tiiti le kiinj be ni be seɛti bɔɔɲ dzɔɔ kɛ, be le kiinj be ni be biki ntse wu li kweɲɲ wuseɲ kɛ. **22** Si fi fieɛ le be gii be kɛɛ nɛ le ɔ beɛɔ le, tɛ gii tɛ gɛɲɲ dɛeni? **23** Tɛ gii tɛ tee we fieɛ fi ɔ gii ɔ fɛ. Tɛ kɛmi baa beniinj feni benɛɛ be fɛ baa nchini be Nyo. **24** Dzɔɔ be, nɛɛ be nɛ gɛɲɲ nɛ tsootse bikoo bine, ɔ soɔɲ fieɛ fichu fi be kɛmi le be soɔɲ le be gɛɲɲ be mu bikoo bi bee. ɔ fɛ le, beniinj bechu kɛɛ le ɔ kichɔɔ benchi be Mɔɔse, kɛ bieɛ bichu bi be tiiti kii we tɛ nuuɲ ye cheɲɲ kɛ. **25** Fi kii beniinj be kimbeenche-ɛ be nuuɲ ye Bejuu kɛ, tɛ dzɔ baa ntanɲ tɛ tɛɛ Kiɲwaati tɛ tuumi li bee le kiinj be ni be jii bieɛ bije bi be fɛ muntofi lu li benyo-ɔ kɛ. Kiinj be ni be jii ɲɔɲ me nya-ay kɛ. Kiinj be ni be jii nyanɲ fuki yi be seɛ ɲɔɲ bo siɲ kɛ. Kiinj be ni be kɛmi fieɛ fi fɛɛ be bukwɛɛ kɛ.” **26** Beɛɛni, Pɔɔ se dzɔ beniinj belu, le butuu woo bee be gɛɲɲ be tsootse bikoo bi bee. Pɔɔ se gɛɲɲ li yih yi

muntofi, tee jobe chi jo yi ntsootse bikoo gii yi ma, be se fe muntofi li bee wi mumkpaɲ mumkpaɲ. **27** Le jo yilu ni yi mɛɛ, ɛ yi tɛ nuuɲ mfoɱɛnyaɲ, Bejuu bamu be tɛ dzeti Eesha be ɲɛɲ Pɔɔ li yih yi muntofi-i, be kunse kintutu ki beniɲ le be be kɔɔ wu, **28** be tundi kitata be tiiti le, “Beniɲ be lseɛɛ, fi yɛɛɲ bee. ɛ wi wuni wu dengi tiifi bieɛ bibifi li beniɲ li, li bintsii bichu-u kii kweɛɲ wusɛɲ be benchi be Mɔɔsɛɛ mɔɔ kii yih yi muntofi yini. Wu se mɛɛshɔɔ wu dzo beniɲ be nuuɲ yɛ Bejuu kɛ, wu be be li yih yi muntofi feni, wu biifi bintsii bi wuuti bini.” **29** Be tɛ tiiti le, kife be tɛ ɲɛɲ si Pɔɔ dengi fe kintsii li bee Tufimu wu wi wu ɛfishɛɲ. Be se tɛ beechi le Pɔɔ lɛɔ be wu li yih yi muntofi-i. **30** Kitata kilu tɛ fe kitorɲ kichu sɛɛsɛ, beniɲ letini be bɛɛ fe. Be cha Pɔɔ, be chee wu be bo be wu li yih yi muntofi-i, mfwaɛ mumkpaɲ, be se fa bigoo. **31** Be weki le be wo Pɔɔ, ntɔɲ wulu le le bintoɔɲ bi bete bikoo bi beniɲ be nchi-i be Lom le Jerosalɛɲ kwikwi shanshɔɔ. **32** Se dza mfwaɛ mumkpaɲ, dzo beniɲ be nchi-i be bikoo bimɔ bi bintutu bi beniɲ be nchi-i, bee be letɛ be bɔɔ le. Le beniɲ ɲɛɲ beniɲ be nchi-i ɛ te kikoo wu beniɲ be nchi-i nuuɲ fe, be se chike nsoɲu Pɔɔ. **33** Te Kikoo wu nchi wulu se be kɔɔ Pɔɔ, tee le be kaɲ wu be bencha bɛfɛ. Se bii li be laa, “Wuni nuuɲ noo? Wu chɔ nuuɲ la?” **34** Fe bechi nduɲu, bani wendi fini, baa wendi fieɛ. Tɛ mɛɛɲ ki gbɛɛɲ kɛ le woo fieɛ fi ka kɛ. Se dza tee le be dzo Pɔɔ be yɛɛ be wu fe la wu beniɲ be nchi-i. **35** Beniɲ be nchi-i baa se dzo wu, le be ni be yeki fe dze yi be tɛ wa bitoo li be too Pɔɔ bu towu, kife kintutu kilu tɛ fuuti leɲɲ. **36** Ki tɛ biki le ki wendi le, “Be mɛɛshi be wu.” **37** Si be tɛ lii be Pɔɔ fe la wu beniɲ be nchi le, leke te kikoo wu beniɲ be nchi wɛ le, “Nnuuɲ ntee fieɛ li wɛ ni?” Le woo ni, bii li Pɔɔ li laa, “Fi nuuɲ le ɔ kii je yi Griki ni? **38** ɛ nɛɛ wɛ wi wu lɲip wu tɛ be bechi kpe be bikoo bi kweɛɲ le mfi wumu, banche kintutu ki beniɲ le benchuki benɛɛ be tɛ woyɛ beniɲ bee be gɛɛɲ be nuuɲ litɔɔ ni?” **39** Pɔɔ tuu le, “Nuuɲ wi wu Juu, be tɛ bie mi Taasu kweɛɲ wu Silisha, Taasu nuuɲ yɛ kitorɲ ki yee kɛ. Mintemii, nye nɛɛ mi dze n'yɔ li beniɲ bani-i.” **40** Se te kikoo wu beniɲ be nchi wulu tuu nye wu dze le yɔ. Pɔɔ se leɲ fe be tɛ wa bitoo bi dze fɛɛ, chi beniɲ be kibɛnɛ. Be chike be n'yɔru, yɔ li bee le jɛ yi Hiburu li le.

22 “Betaa mɔɔ beɲwaanɛɲ, yike yɛɛɲ ntaɲ kikoo keɲ li be-ɛɲ limfwe.” **2** Le be woo si tuu yeti nuuɲ le jɛ yibe yi Hiburu li, be mɛshi be chɲɲ ni nshiɲɲ. Pɔɔ

tee le, **3** “Nnuuɲ wi Juu, be tɛ bie mi Taasu kweɛɲ wu Silisha, beɛɛɛni be se kii baa mi Jerosalɛɲ feni, ntɛ nlaanche Kiɲwaati li tsɲɲ yi Gamaliya. Tɛ bɔsɛyi wu tiifi mi benchi be betaa besɛɲ, nse nlemɔɔ tɛ li fieɛ fi Nyɔ-ɔ mkpaɲ nɛɛ si beɲ bechu be nuuɲ feni beɲ. **4** Ntɛ shiɲ mbiindi bikaa le beniɲ be biki Dze yi Taa li, mfeti le be woyɛ be, ɲkeeti bukeɛɲ be bunɲ ntumisi li yih yi ncha-a. **5** Fini nuuɲ fieɛ fi kikoo ki bete muntofi be beniɲ be seki kweɛɲ kii waɲ. ɛ be be tɛ nye mi biɲwaati le ɲgɛɲ le beɲwaanɛɲ besɛɲ be nuuɲ Damako. Se ɲgiɲgi le ɲkɔɔ beniɲ be biki Dze yi Taa, ɲkaɲ be, mbɛ be be Jerosalɛɲ be nye be ɲgɛ. **6** Si ntɛ ndɛɲgi mbɛɛ ntseke nle Damako si le fenshaɲ li kintikinti, kiɲ'wofu kimu ki nɔɲa dza ki lebi liboo, ki shee li mi-i bwiɲ. **7** ɲ'we fɛkwiɲ, ɲ'woo si je yɔ li mi-i le, ‘Sɔɔ, Sɔɔ, ɔ biindi bikaa le mi-i ɲɲ kii la?’ **8** Mbii le, ‘Taa, ɛ wɛ noo?’ Je yilu tuu le, ‘ɛ mi Jiso wu Nasarɛ, ɛ mi wu ɔ biindi bikaa le wu ɲɲ.’ **9** Beniɲ be ntɛ nuuɲ tɛɛ be ɲɛɲ kiɲ'wofu kilu, beɛɛni, be tɛ mɛɛɲ ki woo kɛ je yi wi wu tɛɛ wu yeti wɛ kɛ. **10** Ntuu mbii le, ‘Taa, ɛ la fi ɲgii mfɛ?’ Yi tuu li mi-i le, ‘Dzatse wɛ, ɔ le ɔ gɛɛɲ Damako, be gii be tee wɛ le nime chichu chi Nyɔ nache le ɔ niɲ.’ **11** Ntɛ ndza fe, ɛ kiɲ'wofu kɛɛ fe mi nyɛɛ, beniɲ be tɛɛ be tɛ gii tɛ dengi baa se tsetsi mi butsetse, be le be gɛɛɲ be mi Damako. **12** Wi wumu tɛ nuuɲ Damako wulu, bukooɲ bwɛɛ nuuɲ le Ananiya, ɛ tɛ gbɛɲgi guundi Nyɔ, giki benchi besɛɲ, Bejuu bechu be tɛ nuuɲ le pieti wu. **13** Dza be ɲɛɲ mi, leɲ li mi lichɲ tee li mi-i le, ‘Sɔɔ ɲwaanɛɲ, kaari ɔ ni ɔ ɲɲɲɲɲɲ bieɛ.’ Nɛɛ li mfi wulu le, nse ɲkaari ɲɲɲɲɲɲ bieɛ, nse ɲɛɲ tɛ wu wu Ananiya. **14** Tee li mi-i le, ‘Nyɔ yi betaa besɛɲ tsaa yɛ wɛ kituɲ le ɔ kɛɛ fieɛ fi yi kɔɲgisi, be le ɔ ɲɛɲ Wi wɛ wu nime wu Tsaɲɲ, ɔ woo n'yɔru wu buti li kimfime kee li. **15** ɔ ɲɲ ɔ naa ɔ nuuɲ wi wu tiifi kii wu, ɔ ni ɔ tiiti li beniɲ bechu-u fieɛ fi ɔ ɲɛɲ be fi ɔ woo. **16** Si fi fieɛ ɛɛni ni, ɔ mɛɛɲ ɔ tuu ɔ tɛɲgi nuuɲ la? Dzatse wɛ be lii wɛ li dzɔɔ, be tsootse bibifi bio, si ɔ leki li Taa li le.’ **17** Ntuu nto liɲɲ Jerosalɛɲ le ntuu ni nleki li yih yi muntofi-i, fieɛ fimu si kifieɛ dza fi be le mi-i. **18** Nse ɲɛɲ Taa le fieɛ filu, tee li mi-i le, ‘Bake ɔ dza Jerosalɛɲ feni tseke kife beniɲ be feni nuuɲ tɛ beɲ fieɛ fi ɔ tiifi kii mi kɛ.’ **19** Ntuu li wuu le, ‘Taa, be kii baa buɲɔɲ le ntɛ nshiɲɲ nleyi li yɲ yi nleke li Nyɔ-ɔ, ɲkɔɔyi beniɲ be gɛɛ shɛɲ li wɛ, ntuki be. **20** Mfi wu be tɛ wuu Fitifiɲ wu tɛ tiifi beniɲ kii wɛ, ntɛ mbgɛɲgi nuuɲ fe mfɛɛfi. ɛ mi wu beniɲ be tɛ wuu wu tɛ buushɛ ndu yibe, be nye li mi ɲkɛmi.’ **21** Taa tuu tee li mi le, ‘Dzatse feni, kife

ntundoo we nuuŋ mfiing li beniing be nuuŋ ye Bejuu ke.” 22 Si Poo tɛ gii tiiti beniing yiki, si n'yoru wuni tɛ buti le wu-u wa ni, be se bechi be wendi lewe nge, be tiiti le, “Be leɛ gwaani fini finiing bulesu li nshɛ yini-i. ɛ wi wu nuuŋ ni nuuŋ we ke.” 23 Si be tɛ dɛnɛgi le, be sɛɛsi ndu yibe, be lendi kibonj liwe. 24 Se te kikoo wu bikoo bi beniing be nchi tuu dza we tee li beniing be nchi baa le be dzoo Poo be geɛŋ be wu fe la wu be, le be geɛŋ be fiaamfie wu, be bii bieɛ li wu, se tee fieɛ fi fe Bejuu se tuu be wendi wu ni. 25 Be se geɛŋ be wu be kaŋ wu, be dza le be fiaamfie wu, Poo bii li kikoo ki kintutu ki beniing be nchi kimu ki tɛ lemi fe laa, “Nchi beenchi le be fiaaŋ wi wu Lom be mɛɛŋ ki saa ke nsa we ke ni?” 26 Kikoo ki kintutu ki beniing be nchi wulu woo le, dza geɛŋ nɛŋ te kikoo wu be, tee li wuu le, “ɔ weki le mɔnche nuuŋ la ni? ɔ keɛ le wi wuni nuuŋ wi wu Lom.” 27 Le te kikoo wulu woo le, se geɛŋ nɛŋ Poo bii li wuu laa, “Tee nɛɛ mi, ɔ nuuŋ wi wu Lom ni?” Se beŋ. 28 Te Kikoo wulu tee li wuu le, “Ntɛ nɔgo be kwa nge, nse nto wi wu Lom.” Poo se tuu li wuu le, “Nnuuŋ fierɛ wi wu Lom kibɛɛ.” 29 Beniing be te nuuŋ le be ni biiti bieɛ li wuu baa se cheeki bikaa lijing mfwa mumparɛ. Te Kikoo wu be we cheŋ te, kife tɛ tee le be kaŋ Poo, nuuŋ wi wu Lom. 30 Te Kikoo wulu tɛ weki le gbɛɛŋ keɛ fieɛ fi Bejuu tɛ kayi li Poo li. Le bu woo, tee be fanche Poo, teenj bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa maa beniing bechu be seki kwɛɛŋ, be be, se leeki Poo be limfwe.

23 Poo torɛ lii li beniing be seki kwɛɛŋ baa fwiirɛ, tee le, “Bɛŋwaanɛŋ, li ntse we-ɛŋ siing be bo beŋ, nti mfeɛi nuuŋ bieɛ bi nkii le bi bieɛ tsaang le Nyoo lii, fieɛ nuuŋ ye lu fi seki shɛŋ yeŋ ke.” 2 Ananiya wu tɛ nuuŋ kikoo ki bete muntofi tee li beniing be tɛ lemi li Poo li lichij le be ju wu li kimfime kee li. 3 Poo tuu li wu le, “Nyoo gii yi ju te we. ɔ bosini kimbe ki yi-ih ki be fwa ki nɛngi nuuŋ bwiŋ. ɔ sheeɔ fɛɛ le ɔ ni ɔ seki mi ɔ biki nchi, ɔ se tuu ɔ bondini nchi wulu ɔ tiiti le be ju mi ni?” 4 Beniing be tɛ lemi li Poo li lichij bii li wuu laa, “ɔ gaashi kikoo ki bete muntofi ki Nyoo-ɔ ni?” 5 Poo tuu le, “Bɛŋwaanɛŋ, mbee nkii ye le nuuŋ kikoo ki bete muntofi ke. Be tseɛ baa le, “Kiing wi ni tee je yi bifi kii wi wu seki beniing ke.” 6 Le Poo biche nɛŋ le beniing be tɛ nuuŋ fe tɛ nuuŋ bamu nuuŋ Besadusii bamu Befarasii, se yo be je yi tɛemi kintikinti ki beniing be seki kwɛɛŋ baa le, “Bɛŋwaanɛŋ, ɛ mi wi wu Befarasii, nuuŋ nwanj wu Befarasii. Mi we feni li nsa kife mbichi limfwe, nkii le biŋkwi gii bi bo li kwe-e.” 7 Si tɛ yo le,

Besadusii be Befarasii dza be bechi ntsooŋ, kinshewu kilu gate. 8 Be tɛ tsuki le, kife Besadusii tɛ shiing be kwɛngi le biŋkwi nuuŋ tɛ naa bo li kwe-e ke, be tuu be kwɛngi le fieɛ fimu nuuŋ ye lu si benchindaa be Nyoo maa nuuŋ fiana ke. Se nuuŋ le, Befarasii se beenchi le bini bichu nuuŋ lu. 9 Ntsooŋ yi tɛemi tɛ dza yi yeɛ liwe. Se beniing be tiifi benchi bamu be tɛ nuuŋ li kintutu ki Befarasii le dza be leŋ be yo bu n'yoru mkpaŋ le, “Tɛ mɛɛŋ baa ki nɛŋ fieɛ fi bifi be wi wuni ke.” Nuuŋ ni nuuŋ fiana yimi, ke nchindaa wu Nyoo wu bee wu yo li wuu. 10 Kweŋɛ chilu se dza, chi weki le chi to bugwe, se te kikoo wu bikoo bi beniing be nchi we tɛ chendi le semuke be dza be nshaanshe Poo bu nshaanshe li biŋke. Se tee le beniing be nchi-i baa fe, be lo Poo li tsang yi bee, be kaari be yeɛ be wu fe la wu nchi-i. 11 Le ni nuuŋ butuu, Taa be leŋ li Poo li lichij, tee li wuu le, “Kane shɛŋ. Si ɔ teɛ li beniing li kii mi Jerosaleŋ ɛ nɛɛ le si ɔ gii ɔ tee tɛ kii mi Lom.” 12 Le butuu woo, Bejuu bamu kaa ntsooŋ, be chini le be nuuŋ tɛ ji fieɛ maa nuuŋ le be wonj fieɛ fuki fe be wo Poo siŋ ke. 13 Beniing be tɛ kaa ntsooŋ, be chini tɛ yeɛ wi mbaanyɛɛ. 14 Be se geɛŋ fe bete muntofi-i be nɔŋa be nɔŋa, maa beniing be seki kwɛɛŋ, be tee li bee le, “Tɛ baa baa yi te chini le te nuuŋ tɛ lii fieɛ lewa fuki fe te wo Poo siŋ ke. 15 Li dɛɛni, beŋ be beniing bechu be seki kwɛɛŋ tuumi ntorɛ li te kikoo wu bikoo bi beniing be nchi-i, nɛ yeɛŋ be wu le tuu tuumi Poo le be beŋ limfwe, le nɛ weki baa le nɛ tuu nɛ biche le nsa we-e bujɔŋ. Ke fi nuuŋ le, te se tɛɛ wu le dze, ke be beki be wu, te se wo wu mɛɛŋ le dze.” 16 Si be tɛ kaa ntsooŋ wulu le, nwanɛ dzemi yi Poo wu nyuŋ woo, se geɛŋ fe la wu beniing be nchi-i, tee li Poo li. 17 Se teenj kikoo ki kintutu ki beniing be nchi-i kimu tee li ki le, “Dzoo sɔɔne wi wuni ɔ geɛŋ be wu fe te kikoo wu bikoo bi beniing be nchi, kemaa fieɛ le tee li wuu.” 18 Se dzo wu geɛŋ be wu fe te kikoo wu bikoo bi nchi, tee li wuu le, “Poo wu wi wu ncha teenjɔ mi, wu tee le ndzoo sɔɔne wi wuni mbe be wu le we-ɛ, le kemaa fieɛ le tee li we-ɛ.” 19 Se te kikoo wulu tuu kemɛ wu li kibɛɛ, bee wu cheekiyi, bii li wuu laa, “ɛ la fi ɔ weki loo tee mi?” 20 Sɔɔne wi wulu tuu le, “Bejuu bamu dzo baa ntang be tee le, be gii be tee le ɔ beeki Poo be limfwe li beniing be seki kwɛɛŋ li fwaa, le be weki baa le be biche le nsa we bujɔŋ, be feti baa le, be yeŋgi be we bu yeŋu. 21 Kiing ɔ ni beŋ ke, kife beniing baa lu yeɛ wi mbaanyɛɛ be tɛɛ baa wu le dze, be chini baa le be nuuŋ tɛ ji fieɛ maa nuuŋ le be wonj fieɛ fuki fe be wo Poo nsirɛ ke. Be

baa dæeni ε be nache yi kituŋ, be teŋgi baa nuuŋ fiee fi ɔ gii ɔ tee.” **22** Se te kikoo wu bikoo bi beniin be nchi-i wulu se tee le sɔɔnɛ wi wulu ni giingɪ, chinse li wuu le, si giingɪ ni kiinɪ ni fɛ wi kɛɛ le wu teɔ fiee filu li wu-u kɛ. **23** Te Kikoo wu bikoo bi beniin be nchi wulu se teenɪ bikoo bi bintutu bi beniin be nchi bife tee li bi-i le, “Nache yeeŋ beniin be nchi gii fɛɛ, be bikuŋ gwii mfomenyaan, mɔɔ be gɔɔŋ lɛ gii fɛɛ, ke nuuŋ jobɛ bikaa mfomeyoofi butuu, be geeŋ Kasaria. **24** Nɛ nache tɛ bikuŋ li Pɔɔ li, nɛ dzɔɔ wu nɛ geeŋ be wu fɛ Feli-i wi wu seki fiee meeŋ ki koɔŋ li wuu lɛ dze kɛ.” **25** Si wu tee lɛ, se tsee kiŋwaati li wu-u ki tiiti le. **26** “E mi Klawdu Lisia. Ntsekɔɔ kiŋwaati kini li wɛ wu Feli ŋgomina. N'yɛɛshɔɔ li wɛ-ɛ. **27** Bejuu tuu be kɔɔ wi wuni be tuu be wɛki le be wo. Mi ŋwoo le nuuŋ wi wu Lom, tɛɛ beniin beŋ be nchi tuu tɛ lɛ fɛ, tɛ lɔ wu li tsanɪ yi bee. **28** Ntuu ŋ'wɛki le ŋ'woo fiee fi be seyi kii wu, nse mbɔɔ be wu fɛ beniin be bee be seki kweeŋ li. **29** Le be bichi lɔ, mi ŋɛɛ le bieɛ bi be seyi kii wu bieɛ nuuŋ bitɛchine kii benchi be bee, se meeŋɔ fɛ kɛ fiee fi nuuŋ be wo wu buwo kɛ le be lii wu li yih yi ncha-a kɛ. **30** Wumu tuu tee mi le Bejuu bamu kɔɔ baa ntsooŋ le be wo wi wuni, mi se ntuumi wu li wɛ mfwaamumkpaŋ. Mi nteɔ tɛ li beniin be seyi bieɛ li wu le be be be ŋɛɛ nuuŋ wɛ, be tee fiee fi be kɛmi be wu.” **31** Beniin be nchi-i baa se dza be fɛ si te kikoo wu be tɛ tiiti, be dzɔ Pɔɔ butuu, bee be geeŋ be bo Antipati. **32** Le butuu woo, beniin be nchi be tɛ denɪ be bikaa chinɛ Pɔɔ li tsanɪ yi be tɛ denɪ lɛ bikuŋ le be ni be giingɪ be wu limfwe, se be kaari be to lijɪ fɛ la wu be. **33** Be geeŋ be fesi Kasaria, be nyɛ kiŋwaati kɛɛ li ŋgomina, be nyɛ tɛ Pɔɔ li tsanɪ yee li. **34** Se fi kiŋwaati kilu teenɪ, bii li Pɔɔ li laa wu bo kimbe ki la le. Le woo le Pɔɔ nuuŋ wi wu Silisha, **35** se tee li wuu le, “Ŋgii n'yike nsa wa mfi wu beniin bo be nɛɛ be kɛmi nsa fesi feni.” Se tee be dzɔ Pɔɔ be geeŋ be gee wu le ntɔ wu Hɛɔ, be kiichi wu.

24 Le jo bo tiŋ, Ananiya wu kikoo ki bete muntofi be beniin bamu be seki kweeŋ, mɔɔ Tɛtulu wu tɛ gbɛɛŋ wu laanche nchi, be bɔɔ be geeŋ Kasaria. Be geeŋ be ŋɛɛ Feli wi wu seki, be gee nsa wube kii Pɔɔ li wu mfwe. **2** Be teenɪ Pɔɔ, Tɛtulu bechi kayi bieɛ kii Pɔɔ, tee li Feli-i le, “Wi wu nyɔŋa, mbeengii wɛ li kweeŋ wuni mbe mbochu beŋ, nuuŋ kii nsawu wa wu dzeɛŋ, bieɛ fiiki bieɛ ŋge li kweeŋ wuni nuuŋ li tsanɪ ya-a. **3** Beniin bechu wuki baa bujɔŋ ŋge be tuu be fii bumfɔŋ bwo li bintsii bichu-u mfi kwi. **4** Ŋ'wɛki

yɛ le mbiifi mfi wa ŋge kɛ, nlekɔɔ le ɔ yike nɛɛ niin, ɔ woo fiee fi tɛ gii tɛ tee. **5** Tɛ ŋɛɛ baa le wi wuni wɛ wi wu fiee. Dengɔɔ shiishi kɛ li Bejuu li, li kikoo ki nshe kichu. Se nuuŋ tɛ te kikoo wu kintutu ki be teenyi le ki Nasarɛ. **6** Tɛ wɛki tɛ le biifi yih yi muntofi se tɛ kɔɔ wu. **8** Ɖɔ bii bieɛ bini li wi wuni, ɔ woo li wu bieɛ bichu bi tɛ tiiti kii wu bini.” **9** Si Tɛtulu tɛ tee lɛ, Bejuu bechu beŋ be kurisi le bieɛ bini bichu bieɛ nuuŋ cheeŋ. **10** Se ŋgomina maa li Pɔɔ li le yɔ. Se kweeŋ le, “Ŋkiɔ le ɔ saa wɛ bensa li kweeŋ wuni li biya ŋge. Nse ŋ'wukɔɔ bujɔŋ le nleŋ taanɪ be kikoo keŋ li wɛ lii. **11** Ɖɔ dza ɔ biiti, ɔ gii ɔ woo le jo meeŋ yɛ ka yoofi ntɔɔ faa si ntuu n'yɛɛ Jerosaleŋ lɛ li yih yibe yi kintaashe. **12** Bejuu tɛ meeŋ ki ŋɛɛ ntɛchini bieɛ tɛɛ wi kɛ, be tɛ meeŋ ki ŋɛɛ tɛ le ntɛ ŋkosini beniin li yih yi muntofi, kɛ li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ, kɛ li bintsii bimɔ li kito-ɔŋ kɛ. **13** Be kɛmi yɛ fieɛ dududu fi nuuŋ fi doonche le ntɛ fɛ bieɛ bini bi be kayi kii mi bini kɛ. **14** Mi mbeŋɔ fini li wɛ-ɛ lii, le nleki li Nyɔ-ɔ yi betaa beɛŋ mbiki Dze yibe teenyi le yi bifi. Mbeenchɔɔ nuuŋ li bieɛ bichu bi nuuŋ lɛ Kiŋwaati ki benchi be Mɔɔɛ-ɛ mɔɔ bi nuuŋ lɛ Biŋwaati bi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ. **15** Mbichɔɔ limfwe li Nyɔ-ɔ nɛɛ si beniin bani bichi, le beniin bechu, be dzeɛŋ mɔɔ be bifi gii be bo li kwe-ɛ. **16** Nɛɛ lɛ, nse ŋgweninɔɔ mfi kwi le ni ntɛsiin ntɛ wu tsanɪ be Nyɔ mɔɔ be beniin, le kiinɪ fieɛ nuuŋ lu fi nuuŋ fi ni fi seki mi li shɛŋ yɛŋ kɛ. **17** Fi fieɛ biya ŋge si ntɛ ndza Jerosaleŋ nse ntuu ŋkaari le nyɛ kwa li beniin beŋ be kweeŋ lɛ, mɔɔ le mɛ muntofi. **18** Fiinɪ fieɛ fi be tuu be ŋɛɛ mi li yih yi muntofi mfeti, nuuŋ ɛ ntuu ŋkɔɔ mi ntsootse kikoo keŋ. Kiyarɪ ki beniin le tɛ nuuŋ yɛ fɛ kɛ. **19** Bejuu bamu be Eesha tuu be nuuŋ fɛ, ɛ be be kɛmi le be ni be nuuŋ feni le be tee wɛ fieɛ fi be kii kii mi, ɛ nuuŋ le fieɛ fieɛ lu. **20** ɛ nuuŋ yɛ lɛ kɛ, beniin bani tee wɛ fieɛ fi be tuu be ŋɛɛ le mi nachɔɔ, mfi wu ntuu nleŋ limfwe li beniin be seki kweeŋ li, **21** fuki fieɛ fi ntuu nteɛ be je yi tɛɛmi li bee le, mi ŋ'wɛ li bee limfwe li mfi wu wɛɛ li nsa, kife mbeenchɔɔ le biŋkwi gii bi bo li kwe-ɛ.” **22** Le Pɔɔ yɔ lɛ, Feli yike nɛɛ ni, ɛ tɛ nuuŋ wi wu gbɛŋgi kii Dze yi Taa, se kiri nsa wulu tee lɛ, “Mfi wu Lisia wu te kikoo wu bikoo bi beniin be nchi bɔɔ wu be, nse nsonde nsa wunɛ.” **23** Se tee li kikoo ki kintutu ki beniin be nchi kimu le ki dzɔɔ Pɔɔ ki geeŋ ki lii wu li yi, ki ni ki kiichi. Se nuuŋ le, le be nyɛ wu dze, be gee nsanɪ yee ni yi beɛ yi fii wu. **24** Le jo tuu yi kiinɪ, Feli bee Drusila wu kwesi wu tɛ nuuŋ wi Juu be be. Feli geeŋ teenɪ Pɔɔ be, be se yiki

fiee fi tiiti kii ngɛɛwu shɛŋ li Krai Jiso. **25** Tiiti si wi nuuŋ ni nuuŋ wi wu dzeɛŋ, be si wi nuuŋ ni kiichi yi yee, mɔɔ si Nyɔ gii yi saa beniɪŋ. Le Feli woo le, fi chɛɛni wu nge. Se tee li Pɔɔ li le, “Nuuŋ ɔ gɛɛŋ dɛɛni, ke mi ŋkɛmɛ mfi nse ntuu nteɛŋ wɛ.” **26** Tɛ tee le, beechi le semuke Pɔɔ gii go wu be kwa. Kii fini, se shiɪŋ teenyi Pɔɔ mfi kwi bee wu mbungi bieɛ. **27** Se nuuŋ le, biya sooŋ bife. Le be tuu be gɛɛ Pɔshu Festu li kintinde ki Feli, se Feli tɛ wɛki le fɛ se Bejuu ni be kɔŋgisi wu, se she Pɔɔ li yih yi ncha-a.

25 Le bo jo taa si Festu tɛ bechi le ni seki kimbe ki kwɛɛŋ le ki Judiya, dza Kasaria yɛɛ Jerosaleŋ. **2** Bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa mɔɔ bikoo bi Bejuu le bi kwɛɛŋ le se be le bi ŋɛŋ wu, be se gɛɛ nsa wu be kɛmi be Pɔɔ li wu-u mfwe, be sooŋ bo li Festu, **3** le doonche shɛŋ yi dzeɛŋ li be-e, fɛ le be tuumi Pɔɔ Jerosaleŋ. Be tɛ feti le ɛ be saa be kɔɔ ntsooŋ le be tɛɛ Pɔɔ dzetsi. **4** Festu tuu li bee le, “Pɔɔ wɛ li yih yi ncha-a Kasaria, mi kibɛɛ ŋgii ni ŋkarisi ntuu le li jo yini. **5** Beniɪŋ be kɛmi bunga bu nsawu bamu bieɛ mi Kasaria, be tee fieɛ fi wu chɔ nuuŋ le, ɛ nuuŋ le fieɛ fieɛ lu.” **6** Le Festu tsi bee be gɛɛŋ bo si jo nyaanŋ kɛ jo yoofi, se kaari boɔ Kasaria. Le bu woo, gɛɛŋ shee li yih yi nsa-a, tee le be be be Pɔɔ. **7** Le Pɔɔ fɛsi, Bejuu be tɛ dza Jerosaleŋ be boɔ fɛ, be leŋ be kɛnɛ wu, be bechi be kayi bieɛ nge kii wu nuuŋ yɛ bi didi kɛ, bɛdɛɛni, fieɛ nuuŋ yɛ lu fi nuuŋ be tee le fi doonche le wu fɛɔ fieɛ fimu kɛ. **8** Pɔɔ taanŋ be kikoo kee tee le, “Mmɛɛŋɔ ki mbonde kɛ nchi wu Bejuu kɛ dududu, kɛ wu li yih yi muntofi-i, mɔɔ nuuŋ wu Mfɔŋ wu Lom kɛ.” **9** Se nuuŋ le, Festu tɛ wɛki le fɛ se Bejuu ni be kɔŋgisi wu, se bii li Pɔɔ li laa, “ɔ kɔŋgisi lo le ɔ yɛɛ Jerosaleŋ le mi kibɛɛ ngeɛŋ nsaa nsa wa fɛ kii bieɛ bini bichu ni?” **10** Pɔɔ tuu le, “Nlemɔɔ feni kituŋ le ŋko wu nsa wu Mfɔŋ wu Lom, ɛ nuuŋ le feni fɛ be kɛmi le be saa nsa wɛŋ. Wɛ kibɛɛ ɔ kiiɔ bujɔŋ le mmɛɛŋɔ ki ncho-ɔ fieɛ tɛɛ Bejuu kɛ. **11** ɛ nuuŋ le mi mbonde nchi, mi mfe tɛ bubieɛ bumu bu nuuŋ be wo mi nuuŋ buwo, nuuŋ nte mfaanŋ kwe kɛ. Se nuuŋ le, ɛ fi nuuŋ le bieɛ bi be seye li yi yɛɛŋ bini nuuŋ binsɛɛ, kɛ wi nuuŋ yɛ lu wu nuuŋ nyɛ mi li tsanŋ yi Bejuu bani kɛ. Nlɛkɔɔ le nsa wɛŋ gɛɛŋ limfwe fɛ Mfɔŋ wu Lo-om.” **12** Le Festu woo le, bee beniɪŋ be bee be tɛ seki bensa baa kɔɔ ntsooŋ. Se tee li Pɔɔ li le, “Si ɔ lɛkɔɔ le nsa wa gɛɛŋ fɛ Mfɔŋ wu Lom le, kɛ wu gii wu gɛɛŋ fɛ.” **13** Le ni nuuŋ li mfi wumu lejɪŋ lɛlu, Mfɔŋ Agripa bee Beni la ŋka le Feli Kasaria le be yesi Festu.

14 Le be tsi fɛ jo nge, Festu beh nsa wu Pɔɔ li Mfɔŋ tee le, “Wumu wɛ feni wu Feli tɛ she li yih yi ncha-a, **15** fɛ ntɛ ngeɛŋ Jerosaleŋ bete muntofi be nɔŋa be nɔŋa be beniɪŋ be seki kwɛɛŋ wu Bejuu tɛ be be nsa we be gɛɛ mi limfwe be tee le ntee le wu wɛɔ nsa. **16** Ntɛ ntee li bee le, ntɛ wu beniɪŋ be Lom mɛɛŋɔ ki beŋ le be sonde nsa wu wi, le wu wɛɔ nsa, ɛ be mɛɛŋ saa ki nyɛ wu dze, le leŋ le ŋko wu nsa, limfwe li beniɪŋ be bee be kɛmi nsa taanŋ be kikoo kee li bieɛ bi be kayi li wu. **17** Mfi wu be bechu tɛ be feni, ntuu mɛɛŋ ki ŋɔɔnɛ kɛ. Le bu woo, ngeɛŋ nshee li yih yi nsa ntee be be wi wulu. **18** Le beniɪŋ be bee be tɛ kɛmi nsa baa dza be leŋ we, be ti mɛɛŋ ki doonche kɛ chɔ yi ntɛ mbeechi le be nuuŋ be tee kii wu kɛ. **19** Be tɛ tuu be tiiti nuuŋ bieɛ bi bitɛchine li wu kii dze yibe lɛki li Nyɔ-ɔ fɛ, mɔɔ kii wi wumu wu be teenyi le Jiso wu tɛ kɔɔ wu kwi, bɛdɛɛni se Pɔɔ lemi nɛɛ le mɛɛŋɔ we. **20** Si ntɛ mɛɛŋ ki ŋkɛɛ kɛ si nuuŋ le le bieɛ bini lenti, nse mbii li Pɔɔ li laa, kɔŋgisɔɔ le yɛɛ Jerosaleŋ se be saa nsa we fɛ kii bieɛ bini le. **21** Se tuu le gii ba li yih yi ncha-a, le ɛ Mfɔŋ wu gii sonde nsa we. Nse ntee le be gɛɛ wu li yi, be ni be kiichi wu nsiɪŋ gɛɛŋ bo mfi wu ŋgii ntuumi wu li Mfɔŋ wu Lom.” **22** Le Agripa yike ni, tee li Festu le, “Mi kibɛɛ ŋkɔŋgisɔɔ nlee ŋ'woo bieɛ bini le kifime ki wi wulu.” Festu tuu le, “ɔ gii ɔ bo ɔ woo fwaa.” **23** Le bu woo, Agripa bee Beni denŋi be bɛɛ be buchuuŋ bu nɔŋa. Bee bete bikoo bi beniɪŋ be nchi mɔɔ beniɪŋ be nɔŋa be nɔŋa be bi bito-ɔŋ be dende be be le li yih yi nlɛkɛ li Nyɔ-ɔ. Se Festu tee le be be be Pɔɔ. **24** Si be tɛ be be wu, Festu tee le, “Mfɔŋ Agripa, beniɪŋ bechu be nuuŋ feni, nɛ ŋɛŋ baa wi wuni. ɛ wi wu Bejuu bechu bɛɛ be fiɛngisi mi feni mɔɔ Jerosaleŋ kii wu, be dzeɛŋgi be tiiti le ɛ wi wu be nuuŋ be gɛɛ le ni nuuŋ lu kɛ. **25** Nse mmɛɛŋɔ ki ŋɛŋ le wu fɛɔ fieɛ fi be nuuŋ be wo wu kɛ. Si tuu saa wu lɛkɛ le nsa we gɛɛŋ limfwe nuuŋ li Mfɔŋ wu Lom, mi nse ŋɛŋɔɔ le ŋgii ntuumi wu le wuu. **26** Se nuuŋ le, mgbenŋgi yɛ ŋkii fieɛ fi nuuŋ ntɛɛ li Mfɔŋ wu tɛ kikoo keŋ kii wi wuni kɛ. Se nuuŋ le, nse nleekɔɔ wu li bene lii dɛɛni, teege li wɛ-ɛ lii kibetɛɛ Mfɔŋ Agripa, le nɛ taashe le nsa we-e, kɛ se ŋkɛmɛ fieɛ fi nuuŋ ntɛɛ. **27** Mi ŋɛŋɔɔ fi nuuŋ yɛ bujɔŋ le ntuumi wi wu ncha li Mfɔŋ mɛɛŋ ki ndoonche kɛ fieɛ fi be tee le wu fɛɔ kɛ.”

26 Mfɔŋ Agripa se tee li Pɔɔ li le, “ɛ kintsii ko dɛɛni le yɔ be kimfime ko.” Pɔɔ se tsaaki kibɛnɛ kee liwe, bechi tɛɛndi be kikoo kee, tee le, **2** “Buri, mi

ɲɛɲɔɔ le ɲkɛmɔɔ kishi ɲɛ beɲ yani le nleɲ ntaɲɲ
 kikoo keɲ li bushi bwo-o, li biee bichu bi Bejuu kayi kii
 mi. **3** Ntiiti nɛɛ le, kife mgbɛɲɔɔ kii ntɛ wu kwɛɛɲ
 wu Bejuu mɔɔ bitechinɛ bi be shiɲ be kɛmi. Se nuuɲ
 le, nse nleɔɔ le be yike nyɛkii, be woo fiee fi ɲgii
 ntee. **4** Bejuu bechu kii baa ntɛ wɛɲ mbɛɛɛɛ fɛ ntɛ
 mɛɛɲ sɔɔnɛ wi. Be kii baa si ntɛ tsiɲ li kwɛɛɲ wɛɲ
 mɔɔ Jerosalɛɲ. **5** Be kii baa buɲɲ mbɛɛɛɛ lindɛɛri le
 nuuɲ wi wu kintutu ki Befarasii, kintutu ki gbɛɲgi
 ki tɛɛmi li fiee fi Nyɔ-ɔ ki yeki bintutu bimu bichu.
 Fini nuuɲ fiee fi ɛ be kɔɲgisi le be tee, be beɲ le ɛ
 chɛɛɲ. **6** Nse nlemɔɔ fɛni dɛɛni li nsa kife mbichɔɔ
 limfwe, ɲkii ɲkaache wu Nyɔ tɛ kaache betaa bɛsɛɲ
 lu. **7** ɲkaache wuni nuuɲ wu bini bisɛɲ bi yoofi ntɔɔ
 bife tɛɲgi biɛɛ, si bi lɛki li Nyɔ-ɔ butuu mɔɔ fɛnshaanɲ.
 Buri, ɛ kii ɲkaache wuni wu Bejuu kɛmi nsa tɛɛ be. **8**
 Nse mbiitɔɔ li bee mɔɔ li bɛniɲ bechu laa, fi ge la fi
 nɛ ɲɲɲɲ fi tɛɛmi le nɛ beɲ le Nyɔ nuuɲ yi buu wi li
 kwe-e le? **9** Mi kibɛɛ ntɛ gbɛɲgi mbeechi le ɲkɛmi le
 mfe fiee fichu le nleeshe bukoon bu Jiso wu Nasarɛ. **10**
 Fini gbɛɲgi fi nuuɲ fiee fi ntɛ mfeti Jerosalɛɲ. Ntɛ fi
 buɲga li betɛ muntofi-i bɛ nɔɲa bɛ nɔɲa ɲkɔɔyi bɛniɲ
 bɛ nuuɲ bɛ Nyɔ-ɔ ɲɲɛ, mfeti be li yih yi ncha-a. Se
 nuuɲ le, tɛ nuuɲ yɛ finɛ kwaa kɛ. Fɛ bɛ nuuɲ le bɛ gii
 bɛ woyɛ bɛ, kɛ ɲgii mfefi. **11** Ntɛ nyɛɛ ɲɲɛ li bee li mfi
 li mfi li yɪ yi nleke li Nyɔ-ɔ chichi, ɲɲwɛnini le be ni
 bɛ yeti n'yɔru wu bifi kii wi wu Jiso. Shɛɲ fuuti mi
 bɛ bɛ ɲɲɛ, nse mbiindi bikaa lɛ bɛ jɲɲ, ɲɲɲɲɲ mbuti
 li bitɔɲ bi tɛɛɲ yimi. **12** Ntɛ ndza le ɲɲɲɲ Damako,
 ɛ betɛ muntofi bɛ nɔɲa bɛ nɔɲa tɛ tɛɛ ɲɲɲwaati, bɛ
 nyɛ mi buɲga. **13** Buri, le ni ɲɲɲɲ tɛ nuuɲ fɛnshaanɲ
 kintikinti, ntaa ndza ɲɲɲ si ɲɲɲ'wofu kimu dza ki lɛbi
 liboo ki wuuti ki yeki jobɛ, ki shee li tɛɛ bɛniɲ bɛ tɛɛ
 bɛ tɛ tɛ dɛɲgi. **14** Tɛ dza tɛ wɛyɛ fɛkwiiɲ bee bechu,
 ɲ'woo si jɛ bii li mi lɛ jɛ yi Hiburu le, 'Sɔɔ, Sɔɔ, ɔ biindi
 bikaa lɛ mi jɲɲ kii la? ɔ fɛtɔɔ ni, ɔ juti nuuɲ yi ya, si
 sɔmbwaa wu nime wu juti yi li kimbaanɲ ki tee lɛ.' **15**
 Nse mbiɲ laa, 'ɛ wɛ noo Taa?' Tuu le, 'ɛ mi Jiso, wɔɔ
 biindi bikaa lɛ wu jɲɲ. **16** Dza ɔ lɛɲ wɛ. Fiee fi fɛ se mi
 mbuse lɛ wɛ lii nuuɲ le ntsaa wɛ si wi wɛɲ wu nime,
 se ɔ ni ɔ tiifi biee bi ɔ ɲɲɲ beɲ bɛ bi mɛɛɲ nse doonche
 li wɛɛ. **17** ɲgii mfi wɛ li tsanɲ yi Bejuu mɔɔ bɛniɲ li
 bɛ nuuɲ yɛ Bejuu kɛ, nuuɲ bɛ bɛ ɲgii nɔɲɔ wɛ lɛ bee. **18** ɔ
 gii ɔ gɛɛɲ ɔ gwiye lii yibe, ɔ buu bɛ li kijibe-ɛ, ɔ leeki
 bɛ li ɲɲɲ'wofu, bɛ se bo li tsanɲ yi Sataɲ, bɛ to bɛ Nyɔ,
 bɛ gɛɛ shɛɲ li mi, Nyɔ feeki bibifi bi bee. Be se kɛmɛ
 kimbe fɛ kintsii ki bɛniɲ bɛ wu fɛ lɛ ɛ bee.' **19** Buri, si

fi tɛ keti nɛɛ ni, nse mfe nɛɛ si tɛ tee li mi liboo. **20**
 Nse mbɛchi ntiifi Damako, nse ndza ɲɲɛɲ Jerosalɛɲ.
 Mbɛchi ndɛɲgi li nshe yi Judiya chichi mɔɔ tɛɛɲ chichi
 yi tɛ nuuɲ yɛ yi Bejuu kɛ, ntiifi bɛ lɛ bɛ fiiki shɛɲ yibe,
 bɛ to bɛniɲ bɛ Nyɔ-ɔ, bɛ ni bɛ feti tɛ nuuɲ biee bi
 doonchi le bɛ fiiki baa shɛɲ yibe kituɲ. **21** Fiee fiee fi
 tɛ fɛ Bejuu kɔɔ mi li yih yi muntofi-i bɛ weki le bɛ wo
 mi. **22** Se nuuɲ le, Nyɔ se fii mi nsiɲ bɛ bo beɲ. Se
 nlemɔɔ fɛni ntiifi li bɛniɲ bɛ nɔɲa-a mɔɔ bɛ nɛɲ. Se
 fiee fi ntiifi nuuɲ nɛɛ fi Mɔɔsɛ bɛ bentomfɔɲ bɛ Nyɔ-ɔ
 tɛ tiifi le fi nuuɲ fi ka. **23** Be tɛ tiiti le, kinsofu ki Nyɔ
 tɛ kaache kɛmi le ki bɛ ki ɲɲɲ ɲɲɛ ɲɲɛ, se ki nuuɲ wi
 wu ɲkosi li mbochu li kwe-e, ki doonche ɲɲɲ'wofu li
 Bejuu li mɔɔ li bɛniɲ bɛ nuuɲ yɛ Bejuu kɛ." **24** Si Pɔɔ
 tɛ gii tɛɛndi bɛ ki kikoo kee ɲɲɲɲ limfwe lɛ, Fɛstu
 dza wɲɲ lɛwɛ ɲɲɛ le, "Pɔɔ jɛtɔɔ bu jɛru. Laanche wa
 wu ɲɲɛ wɛɛ dza wɛ wu fɛ ɔ jɛti nuuɲ bu jɛru." **25** Pɔɔ
 tuu li Fɛstu le, "Njɛti yɛ kɛ wi wu nyɔɲa. Fiee fi ntiiti
 nuuɲ chɛɛɲ, nse ntiitɔɔ bɛ bufiɲ bwen fɛ. **26** Ntiitɔɔ
 li Mfɔɲ gbanaa ni, kife bɛ kii baa lɛ biee bini tɛ keti
 yɛ lɛ munyiikɔɔ li kɛ, fimu nuuɲ yɛ lu fi bɛ tɛ kii yɛ
 kɛ. **27** Buri, mɔɔ bɛ beɲ baa li biee bi lɛ Biɲwaati bi
 bentomfɔɲ bɛ Nyɔ-ɔ? ɲɲɲɲ le bɛ beɲ baa." **28** Mfɔɲ
 Agripa bii li Pɔɔ li laa, "ɔ beechi le ɔ nuuɲ ɔ fiiki mi
 nto wi wu Krai li mfi ɲɲɲ li ni?" **29** Pɔɔ tuu le, "Dɛɲ li
 mfi fi ɲɲɲ li, kɛ li mfi wu ɲɲɛ lee, nleke wɛɲ li Nyɔ-ɔ
 nuuɲ yɛ li wɛ kwaa kɛ. Wi kwikwi wu nuuɲ fɛni beɲ
 wuki si ntiiti, fiiki tɛ to si mi, fuki nɛɛ bɛncha bani
 kwaa siɲ." **30** Mfɔɲ dza wɛ, bee ɲɲɔmina mɔɔ Beni bee
 bɛniɲ bɛ bee bɛ tɛ shee fɛ baa dza wɛ tɛ. **31** Be bo, bɛ
 yeti bɛ bɛ lɛ, "Wi wuni mɛɛɲɔ ki fɛ fiee fi bɛ nuuɲ bɛ
 wo wu buwo kɛ, kɛ lɛ bɛ gɛɛ wu li yih yi ncha-a kɛ." **32**
 Mfɔɲ Agripa se tee li Fɛstu le, "Bee nuuɲ yɛ lɛ wi
 wuni ni mɛɛɲ ki lɛkɛ kɛ kituɲ le nsa wɛ gɛɛɲ fɛ Mfɔɲ
 wu Lo-om kɛ, bee bɛ chine li wu-u."

27 Be tɛ nache le tɛɛ Pɔɔ lɛ yih yi li dzɔɔ tɛ gɛɛɲ
 Itali, se bɛ tuu bɛ nyɛ Pɔɔ bee bɛniɲ bɛ ncha
 bamu li tsanɲ yi Julɔ wu tɛ nuuɲ kikoo ki kintutu kimu
 ki bɛniɲ bɛ nchi bɛ Mfɔɲ wu Lo-om. **2** Tɛɛ bɛ lɛ lɛ yih
 yi li dzɔɔ yi dzɛti Adamitum yi tɛ nuuɲ le yi gii yi
 ni yi ɲɲɲɲ yi geeyi li bintsii bi li ɲɲɲɛ yi dzɔɔ li,
 kimbe ki Eesha. Aristaku wi wu Tesalonya, kwɛɛɲ wu
 Masadonya tɛ nuuɲ tɛ bɛ bee. Tɛɛ bɛ se dza ɲɲɲɛ. **3**
 Butuu woo, tɛ fɛsi Sidɔɲ, se Julɔ doonche ɲɲɲkɔɲɲɲɲ
 li Pɔɔ li, chine wu lɛ gɛɛɲ lɛ nsɔɲ yɛɛ yi li kitɔɲ li,
 lɛ yi ni yi fii wu bɛ fiee fi weki. **4** Se tɛ kaari tɛ lɛ lɛ

yih yi li dzoo fe, te dza ngenu, mbaandze tɛ be tusi bee lijɪŋ, se tɛ wɛɛŋ dze yi kwɛɛŋ wu Saaplu wu dzoo kintikinti, wu se bangi mfiee yilu. **5** Tɛ gɛɛŋ tɛ lenchi dzoo yi nyɔŋa yi nuuŋ li kwɛɛŋ wu Silisha bɛ kwɛɛŋ wu Pamfila lichɪŋ, se tɛ fesi li kitorŋ ki Mila-a, ki li kwɛɛŋ wu Lisa-a. **6** Se kikoo ki kintutu ki beniɪŋ be nchi-i kɛɛ ŋɛŋ yih yi li dzoo fe yi tɛ dza Alekesanda yi giɪŋgi Itali, biee buu bee, gɛɛ lɛ yɛ lɛ. **7** Tɛ dza fe, tɛ dɛŋgi wɛɛ li jo ŋge li, tɛ liɪŋgi se tɛ fesi li kitorŋ ki Sinidu lichɪŋ. Si mbaandze wɛ ti mɛɛŋ ki be-ɛŋ lɛ tɛ gɛɛŋ limfwe tsaɪŋ kɛ lɛ, tɛ se ya tɛ baanshi dze yi Klet kwɛɛŋ wu dzoo kintikinti, wu bangi mbaandze wɛ, tɛ se ka Samoni kintsii ki tɛ tɛ gɛɛŋ tɛ lɛ dzoo yi li kwɛɛŋ wulu. **8** Se tɛ ba nɛɛ tɛ baanshi tɛ tuu li ŋgemɛ yi dzoo li, tɛ tɛ bɛ tɛ liɪŋgi bu liɪŋgise se tɛ gɛɛŋ tɛ bo bintsii bi bɛ teenyi le Wooŋ wu Dzoo yi Shiɪŋ, ɛ wu tɛ nuuŋ li kitorŋ ki Lasa lichɪŋ. **9** Si tɛ tɛ saa tɛ biifi mfi lɛ dze ŋge lɛ, Jobe chi Nɔŋa chi Mfekise Bibifi tɛ ka kituŋ, nuuŋ mfi wu mfiee yi tɛɛmi, Pɔɔ se nye ntifi li beniɪŋ bɛ li yih yi li dzoo baa lɛ, **10** “Betaa, ŋɪŋgɔɔ lɛ mbɛɛche feni ngenu limfwe, ndɛndɛ wu tɛɛbɛŋ gii bee, kinla gii ki nuuŋ lu, ki nuuŋ tɛ nuuŋ nɛɛ ki biee bi lɛ yih yi li dzoo li kwaa kɛ, beniɪŋ gii bɛ kwiye nɛɛ tɛ.” **11** Se nuuŋ lɛ, kikoo ki beniɪŋ bɛ nchi tɛ mɛɛŋ ki bɛŋ ntifi yi Pɔɔ kɛ, woo fiee nuuŋ li tɛ kikoo wu yih yi li dzoo bɛ tɛ yih yi li dzoo. **12** Si ŋgemɛ yi dzoo yilu tɛ mɛɛŋ ki dzooŋ kɛ lɛ bɛ ni bɛ nuuŋ fe li mfi wu mfiee yi tɛɛmi wɛɛ kɛ, beniɪŋ ŋge se fɛfi lɛ fi dzooŋ lɛ bɛ gɛɛŋ limfwe, bɛ mɔŋ laa nuuŋ bɛ fesi li ŋgemɛ yi dzoo yi Fonik lɛ, yi nuuŋ li kwɛɛŋ wu Klet wulu, lɛ tɛ lɛ mfi wulu fe. Wooŋ wu dzoo yilu tɛ bichi dze yi wewe wu tuu wu bichi tɛ dze yi kwiɪŋkwiɪŋ lɛ jobe sechi. **13** Mfiee yimi tɛ dza yi yeke dze lite ni wɛɛ, beniɪŋ bɛ yih yi li dzoo lɛ baa bɛɛchi bɛ beechi lɛ bɛ kɛmɛ baa fiee fi bɛ weki. Bɛ se buu kifase ki yih yi li dzoo, bɛ se ŋgiɪŋgi li dzoo, bɛ tuu nɛɛ li ŋgemɛ li ŋgemɛ Klet wulu. **14** Kiŋkɔŋku ki tɛɛmi ki bɛ teenyi lɛ, “Ki kimbe ki kibɛnɛ ki kimesɛ lɛ jobe tɛti,” ki dza li kwɛɛŋ wulu, ki shee li dzoo. **15** Si ki shee lɛ, ki ju yih yi li dzoo se dze ti mɛɛŋ ki nuuŋ lu yi gene li ki kɛ, bɛ se chine li yih yi li dzoo yilu-u, kiŋkɔŋku kilu too ki giɪŋgi bɛ yi. **16** Tɛ ba tɛ giɪŋgi lɛ, tɛ gɛɛŋ tɛ ka kwiɪŋkwiɪŋ li kwɛɛŋ wumu wu ŋkwɛŋ, dzoo kintikinti wu bɛ teenyi le Kawda. Kwɛɛŋ wulu tɛ baŋɛ bee mfiee yilu, tɛ se bechi tɛ gwenini lɛ tɛ yeeki ŋgo lɛ yih yi li dzoo li. **17** Lɛ tɛ yeke wu, tɛ kaŋ ŋgo wulu bɛ bekuu kii ni shaanshe, tɛ giɪŋgi tɛ chendi lɛ yih yi li dzoo gii yi taa yi gɛɛŋ yi ju yi li kwɛɛŋ wu

Saatis, li bikumu bi mfwɛɛ bi nuuŋ li dzoo. Bɛ se shiiki ndu yi mfiee, bɛ chine lɛ yih yi li dzoo li yi giɪŋgi lɛ yi-i bɔ. **18** Si kiŋkɔŋku kilu tɛ tɛɛmi nɛɛ ki giɪŋgi lɛ, lɛ butuu woo, bɛ se bechi bɛ buushi biee lɛ yih yi li dzoo li, bɛ lendi li dzoo. **19** Lɛ butuu bo buwoo, se beniɪŋ bɛ yih yi li dzoo li baa buushe biee bi li yih yi li dzoo li bɛ lɔnye li dzoo lɛ bɛ bɔ. **20** Jo tɛ ka ŋge yi tɛ tɛ mɛɛŋ ki ŋɛŋ jobe kɛ muntsɔŋ kɛ, kiŋkɔŋku buki nɛɛ nuuŋ ye ki wɛɛ kɛ, se tɛ kɛɛ lɛ fiseŋ ma fiee lɛ mbochu lu mɛɛŋ ye kɛ. **21** Si beniɪŋ tɛ tsi jo ŋge nje fiee siŋ lɛ, Pɔɔ dza kiɪŋgi lɛŋ limfwe, tee lɛ, “Betaa, tuu nuuŋ lɛ nɛ woo li mi lɛ tɛ ba Klet, bee tɛ kɛmɛ-ɛ ŋge wuni bɛ kinla kini ni kɛ. **22** Se nuuŋ lɛ, nlekɔɔ lɛ nɛ kɛmɛ shɛŋ, kife wi wumu li bɛŋ li nuuŋ tɛ la kɛ, ɛ nɛɛ yih yi li dzoo kwaa yi gii yi la. **23** Ntiitɔɔ ni kife Nyɔ yi kɛmi mi, yi nleki li yi, bee yi tɔŋ nchindaa wɛ butuu bu bɛŋ wu bɛ wu lɛŋ li mi lichɪŋ, **24** Wu tee li mi lɛ, ‘Pɔɔ, kiɪŋ ɔ ni chɛŋ kɛ. ɔ kɛmi lɔɔ lɛŋ limfwe li Mfɔŋ wu Lom. Biche ɔ ŋɛŋ, Nyɔ doonche ye kiŋkɔŋgise li wɛ kituŋ, yi fɛ lɛ wumu li kintutu ki beniɪŋ bɛ nɛɛ bɛ nuuŋ lɛ yih yi li dzoo li bani nuuŋ tɛ la kɛ.’ **25** Se nuuŋ lɛ, betaa, kane yeŋ shɛŋ. Mi ŋgeɔ shɛŋ li Nyɔ-ɔ lɛ fiee fi yi tee li mi gii fi ka nɛɛ si yi tee. **26** Si fi nuuŋ lɛ, yih yi li dzoo kɛmi ye lɛ ju yi li kwɛɛŋ wumu wu dzoo kintikinti.” **27** Lɛ bɛ bo jo yooŋi ntɔɔ naa, kiŋkɔŋku mɛɛŋ nɛɛ ki nduŋgi bɛ bee li dzoo yi nyɔŋa yi Adaya. Lɛ ni nuuŋ si butuu kintikinti lɛ, beniɪŋ bɛ nindi lɛ yih yi li dzoo li dza bɛ beechɛ lɛ semuke bɛ buti baa li nshe lichɪŋ. **28** Lɛ bɛ fiche dzoo si yi sechi bɛ kuu wu bɛ tɛ shɪŋɛ fiee lu, bɛ ŋɛŋ lɛ yi ye bentan mbaamfɛɛ. Lɛ bɛ kiɪŋgi limfwe niɪŋ, bɛ tuu bɛ fiche, bɛ ŋɛŋ lɛ yi to ye kituŋ bentan yooŋi ntɔɔ betiinu. **29** Bɛ se bechi bɛ chendi lɛ nuuŋ yih yi li dzoo ju yi li bimba-aŋ, bɛ se shiiki bifasu binɛɛ li dzoo lɛŋiŋ lɛ yih yi li dzoo li, bɛ se leki lɛ butuu woo kwaa. **30** Beniɪŋ bɛ nindi li yih yi li dzoo li baa tɛ dza bɛ weki lɛ bɛ letɛ bɛ bo lɛ yih yi li dzoo li, bɛ se shiiki ŋgo wɛ li dzoo, bɛ bechi bɛ yeŋgi lɛ bɛ weki baa lɛ bɛ shiiki bifasu limfwe li yih yi li dzoo li, li dzoo. **31** Pɔɔ se tee li kikoo ki beniɪŋ bɛ nchi mɔɔ li beniɪŋ bee li lɛ, “ɛ beniɪŋ bani mɔŋ lɛ bɛ bo lɛ yih yi li dzoo yini-i, kɛ mɔɔ nuuŋ wi mumkpaŋ li bɛŋ nuuŋ tɛ bo lu kɛ.” **32** Se beniɪŋ bɛ nchi-i baa soome bekuu bɛ bɛ tɛ soote ŋgo baa, bɛ se chine lɛ ni dɛŋgi li dzoo li liwe giɪŋgi. **33** Lɛ butuu bechi ŋ’wofu, Pɔɔ lɛkɛ beniɪŋ bechu lɛ bɛ ji biee, tee lɛ, “Bɛŋ yaa jo yooŋi ntɔɔ naa yi nɛ baa li chɛnɛ, fiee mɛɛŋ ki lɛ-ɛ lɛ bɛnɛ wa kɛ. **34** Nse nlekɔɔ lɛ nɛ ji fiee, se yih yinɛ to bɛŋ fe. Nuuŋ yi

mumkpaŋ tɛ la li wi fa kɛ.” 35 Si wu tee lɛ, dzo kibebe, nye kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, boote bechi jii le beniŋ bechu lii. 36 Be se kaŋ shɛŋ be bechu be ji biee. 37 Bee bechu be tɛ nuuŋ lɛ yih yi li dzɔɔ li tɛ nuuŋ wi gii fɛɛ kitsɔ gwii mfomɛnyaanŋ ntso busɔɔ. 38 Beniŋ bechu tɛ ji biee be fuke, be se buu giŋ yi tɛ nuuŋ lɛ yih yi li dzɔɔ li, be loŋ li dzɔɔ le be fɛ le wu fuute. 39 Le butuu woo, le bukaka yene, beniŋ be nindi li yih yi li dzɔɔ li tɛ kii ye kintsii kilu kɛ. Se nuuŋ le, be se ŋɛŋ kibwan, ɛ ki gɛɛŋ nsiŋ ki bo li mfwɛɛ, be ŋɛŋ le be mɔnɔɔ yih yi li dzɔɔ le yi le yi gɛɛŋ yi tsi li mfwɛɛ melu li ŋgɛmɛ yi dzɔɔ li. 40 Be se soome bifasu bi shee bi gɛɛŋ li dzɔɔ, be tuu be kaari be fanɔɔ bekuu be tɛ sooye biti bi be ti fiki yih yi li dzɔɔ lu, be yɛkɛ tɛ ndu yi mfiee limfwe se mfiee lɛ le, yi tuu yi kiŋgi yih yi li dzɔɔ yi gɛɛŋ lɛ kibwa-ŋ kilu. 41 Se nuuŋ le, le giŋgo, ju yi li kikume ki mfwɛɛ li dzɔɔ. Se kimbe ki yih yi li dzɔɔ ki limfwe lɛ ki finde limfwe ki ba ki tɛ tuu le ki sɛɛɛ kɛ. Se dzɔɔ juti kimbe ki lejɪŋ ki shaanshi. 42 Beniŋ be nchi se dza be weki le be woye beniŋ be ncha-a bechu le kiŋgi wumu li bee ni dza tande dzɔɔ bo letɛ kɛ. 43 Se nuuŋ le, kikoo ki beniŋ be nchi tɛ weki le ki soo Pɔɔ, se faaŋ le kiŋgi be ni fɛ lɛ kɛ, tee fiee le beniŋ be kii tandine dzɔɔ saa be seri li dzɔɔ, be tande be bo li bukaka kwe, 44 se kiŋkɛ ki beniŋ lɛ ni ki biki li biŋkɛ bi bimbachɛ, kɛ li binshaanshe bi yih yi li dzɔɔ li. Bedɛɛni se tɛ dɛndɛ tɛ fesi li bukaka wi mɛɛŋ ki la kɛ.

28 Si tɛ tɛ fesi wi mɛɛŋ ki laa kɛ lɛ, tɛ woo le be teenyi kintsii kilu le Maata, kweɛŋ wulu nuuŋ dzɔɔ kintikinti. 2 Beniŋ be li kweɛŋ wulu doonɔɔ kiŋkɔŋgise li bee li, nuuŋ yɛ ki didi kɛ, be fi bee, be kuke wi tɛ wɔɔnsi, kife dzaaŋ tɛ bechi yi bɛɛ mfiee guti bee. 3 Pɔɔ dza banɔɔ ŋgaŋ le kuke, ɛ fifaa tɛ nuuŋ li ŋgaŋ yilu linti, wi yuuse wu fɛ fi se bo, fi nɔŋ kibɛnɛ kee fi shiŋe lu. 4 Beniŋ be li kweɛŋ wulu ŋɛŋ si fi shiŋe li kibɛnɛ kee li lɛ, be bechi be tiiti li yih yibe le, “Wi wuni wɛ nuuŋ wi wu woyi beniŋ. Wu kifɔɔ wu bo li dzɔɔ, bedɛɛni, nyo yisɛŋ kɔɔ yɛ wu, gii kwi.” 5 Se nuuŋ le, Pɔɔ se sɛɛɛ fifaa filu fi wɛ fɛ wi, fiee fimu mɛɛŋ wu ki ge kɛ. 6 Beniŋ belu se tɛŋgi, be beechi le yih yi Pɔɔ gii yi bechi yi ni yi muchi, kɛ le gii taa dza wɛ kwi. Be se taan be taan nsiŋ, be ŋɛŋɛ le fiee mɛɛŋ fiee ki ge wu kɛ, be dza be fiiki mbeeɔ wu be, be dza be kwɛŋgi nuuŋ le, “Wi wuni wɛ nuuŋ nyo yimi.” 7 Wi wu seki fɛ tɛ kemi yeh yee nɛɛ tseke fɛ tɛ tɛ nuuŋ. Bukooŋ bu wi wulu tɛ nuuŋ le Publu. Fi bee, tɛ tɛ tɛ

wu jo taa, bichi lɛ bee li bujɔŋ. 8 Fi ka le tɛ Publu wulu tɛ gimi be chigɔŋ chi kiŋkɛŋkɛ mɔɔ mfwamfu ŋɔŋɔ. Pɔɔ se tuu gɛɛŋ fɛ tɛ gimi, leke li Nyɔ-ɔ, gɛɛ tsan li wu bwiŋ wɔnɔɔ wu. 9 Le fi ka le, beniŋ be li kweɛŋ wulu bechu be tɛ kemi chigɔŋ bechi be bɛɛ Pɔɔ se wɔnɔɔ be tɛ. 10 Be se bechi be nyɛɛ bee biee ŋɛ. Le tɛ ni tɛ dzɛti fɛ, be tuu be bɛ be biee bichu bi tɛ tɛ weki be gɛɛ lɛ yih yi li dzɔɔ li. 11 Tɛ le lɛ yih yi li dzɔɔ li tɛ giŋgi, ɛ tɛ tɛ tsi Maata kweɛŋ wu dzɔɔ kintikinti wɛɛ, kii tɛɛ. Yi yi li dzɔɔ yilu tɛ nuuŋ yi Alekesanda be teenyi yi le Benyo be Maan, ɛ yi tɛ nuuŋ li kweɛŋ wulu yi tɛŋgi le mfi wu mfiee yi tɛɛmi yilu ka. 12 Tɛ se gɛɛŋ tɛ bo li ŋgɛmɛ yi dzɔɔ yi li kitorŋ ki Silaku, tɛ tsi fɛ jo taa. 13 Le tɛ dza fɛ, tɛ gɛɛŋ tɛ fesi li ŋgɛmɛ yi dzɔɔ yi li kitorŋ ki Legium tɛ tsi fɛ. Butuu woo, mfiee bechi yi yeki dze lite, tɛ dza tɛ giŋgi, le bo jo faa, tɛ fesi li ŋgɛmɛ yi dzɔɔ yi Potoli-i. 14 Si tɛ tɛ fesi fɛ le, tɛ ŋɛŋ beniŋ be kimbeenɔɔ-ɛ be fɛ, be leke bee le tɛ gɛɛŋ tɛ tsi be jo mfomɛnyaanŋ. Tɛɛ be tɛ tsi, se tɛ dza tɛ gɛɛŋ tɛ fesi Lom. 15 Si tɛ tɛ giŋgi le, beniŋ be kimbeenɔɔ-ɛ be Lom tɛ woo le tɛ bɛɛ baa, be bo be dɛŋgi be bɛɛ le tɛɛ be tɛ biki. Be be siŋgi be bo fɛ Wan wu Apiyu, mɔɔ fɛ Yi yi Beniŋ be Ndɛndɛ-ɛ fufini fɛ. Pɔɔ ŋɛŋ be, shɛŋ yee dɛŋ, nye kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ. 16 Tɛ be tɛ fesi Lom, be gɛɛ le Pɔɔ ni tsiŋ wuu mbiŋ, wi wu nchi kiichi wu. 17 Le jo ka taa, Pɔɔ teenŋ bikoo bi Bejuu bi fɛ. Bi bɛ, tee li bi le, “Bɛŋwaanɛŋ, mi ŋ’wɛ li ncha ni ɛ be tɛ kɔɔ mi Jerosalen be nye mi li tsan yi beniŋ be Lom, mmɛɛŋ ki nɔɔ-ɔ mɔɔ fiee li beniŋ besɛŋ mɔɔ li ntse wu betaa besɛŋ wumu kɛ. 18 Beniŋ be Lom belu tɛ biche lɛ nsa wɛŋ, be ti mɛɛŋ ki ŋɛŋ fiee fi nuuŋ be wo mi kii fi kɛ. Be se tɛ weki le be chine li mi, 19 bedɛɛni, Bejuu faaŋ bu faaŋ. Nse ntɛ ŋkɛmi le nleke le nsa wɛŋ gɛɛŋ limfwe fɛ Mfɔŋ wu Lom. Ntɛ mfeti yɛ ni le ŋkɛmɔɔ fiee fi nuuŋ nɛ ŋkɔɔ beniŋ bɛŋ lu kɛ. 20 Fiee fiee fi fɛ mi nse nteɛŋ bɛŋ le tɛɛbɛŋ tɛ tee biee. Mi ŋ’wɛ li bencha bani ni nuuŋ kii wi wu bee beniŋ be Iseleɛ tuu tɛ tɛŋgi.” 21 Beniŋ belu tuu li wuu le, “Tɛ mɛɛŋ baa ki kɛmɛ kɛ Kiŋwaati ki dza Judiya kii wɛ kɛ, wi wumu li bɛŋwaanɛŋ besɛŋ be dzɛti fɛ be bɛɛ feni mɔɔŋ ki jisi kɛ fiee kii wɛ, kɛ le tee fiee fi bifi kii wɛ kɛ. 22 Se nuuŋ le, tɛ gii tɛ kɔŋgi le tɛ woo wa mbeeɔ. Fi tɛ ka ni nuuŋ nɛ kii kintutu kini ki ɔ nuuŋ li ki kini nuuŋ ki beniŋ benisi yi be ki bintsii bichu kii kɛ.” 23 Be se gɛɛ jobɛ chi be gii be bɛ Pɔɔ yɔ li bee. Le ni nuuŋ booyaa, beniŋ ŋɛɛ banɔɔ fɛ tɛ gii tsiŋ, bechi taantaanŋ gɛɛŋ bo lɛ fɛ mfoo, kuti fiee fichu li bee, tiiti kii bumfɔŋ bu

Nyɔ-ɔ. Se tuu yeti doonchi biele bi nuuŋ lɛ Kijwaati ki benchi be Mɔɔse be lɛ Bijwaati bi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ kii Jiso, gwenini le fɛ le be beŋ le fiee fi tiiti fini fiee nuuŋ cheeŋ. **24** Beniŋ bamu beŋ fiee fi tɛ tiiti, bamu faaŋ mbeenche. **25** Be dza be saangini bebe be buti si Pɔɔ tɛ tuu lɔŋ jɛ le, “Fiee fi Fiana yi Waaŋ tɛ tee li bechaa bene lɛ kimfime ki ntomfɔŋ wu Nyɔ-ɔ wu Esaya fiee tɛ gbɛŋgi fi nuuŋ cheeŋ. **26** Yi tɛ kweeŋ le, ‘Gene ɔ tee li beniŋ belu le, nɛ gii nɛ ni nɛ yiki biele bujɔŋ bedɛeni nɛ tɛ woo kɛ, nɛ ni nɛ bichi biele bujɔŋ bedɛeni nɛ tɛ ŋɛŋ kɛ. **27** Fi fiee lɛ, kife shɛŋ yi beniŋ belu deŋ yɛɛ. Be jiinyɛ baa bintooŋ bi bee, be baanyɛ lii yi be. Be fɛ nɛɛ lɛ le kiŋ lii yibe ni yi ŋiŋgi biele kɛ, bintooŋ bi bee bi woo kɛ biele kɛ, shɛŋ yibe ni yi yuusi, be to lijiŋ lɛ mi, nse ŋ'wɔnche be.” **28** Pɔɔ se mɛɛshi le, “Nɛ kɛɛ le ntɔŋ wuni wu kii si Nyɔ suuti beniŋ wɛ nuuŋ ɛ wu tuumi li beniŋ be nuuŋ yɛ Bejuu li kɛ, be gii be woo.” **29** [Si tɛ kweeŋ lɛ, Bejuu belu se dza be buti, be techini bi techine li yɔru wulu nuuŋ yɛ wɛɛ kɛ.] **30** Pɔɔ tsiŋ nɛɛ li yi, yi tɛ suundi bu somfu biya bife, fii beniŋ bechu be tɛ beɛ lɛ wu. **31** Fenjisi kii bumfɔŋ bu Nyɔ, tuu tiifi beniŋ kii Taa Jiso Krai, tiiti nchenu nsɪŋ, wi tɛ baŋɛ wu dze kɛ.

Lom

1 E mi Pɔɔ wu ɣwanɛ nime wu Krai Jiso. Nyo tɛ teɛɣ mi le ni nnuuɣ ɣwanɛ Jiso wu ntonɣ, yi tɛ ɣɛɛ mi le ni mfenjisi ntonɣ wu yi wu dzeɛɣ. **2** Ntonɣ wu dzeɛɣ wuni nuuɣ wu Nyo tɛ kaache beniɲɲ lu keti li bentomfɔɲ bee li, fi fieɛ si be tɛ tɛɛ lɛ Kiɲwaati kee ki waɲɲ li. **3** Ntonɣ wulu nuuɣ kii ɣwani wu tɛ to wiwoɲ, be bie wu li kini ki Mfɔɲ Daafi-i. **4** Jiso Krai nuuɣ wi wu Nyo tɛ doonche bungga bu yi-i li wu-u keti li tsɔɲ yi Fiana yi Waɲɲ li le ɛ wu ɣwani si yi tɛ buu wu li kwe-e. **5** E Jiso wu tɛ fɛ, Nyo se tsaa mi le ni nnuuɣ ɣwani wu ntonɣ, le nse mfe beniɲɲ be li bitoɲ bichu-u be nuuɣ yɛ Bejuu ke ɣɛɛ shɛɲ li wu-u, be ni be wuki nuuɣ li wu-u be yɔɔnchi bukoɔɲ bwee. **6** Nɛ baa tɛ li kintutu ki beniɲɲ be Nyo teɛɣ le be ni be nuuɣ beniɲɲ be Jiso Krai lɛ. **7** Ntsekɔɔ kiɲwaati kini li beɲ bechu be nuuɣ shɛɲ yi Nyo be nuuɣ Lom, yi teɛɣ yɛ beɲ le nɛ ni nɛ nuuɣ beniɲɲ bee. Nyo Baa wuseɲ be Taa Jiso Krai doonche beɲ shɛɲ yi dzeɛɣ be tuu be nye beɲ shɛɲ yi mbɛɛɣɣii. **8** ɣ'wɛkɔɔ le nsaa nye kiyoɔni li Nyo yɛɛɣ kii beɲ bechu li bukoɔɲ bu Jiso Krai, kife nshe yini chichi tiiti yɛ kii shɛɲ yi nɛ ɣɛɛ li wu-u. **9** Nyo yi nnindi li yi-i be shɛɲ yɛɣ chi kii mfenjise ntonɣ wu dzeɛɣ wu kii ɣwani lemi yɛ lɛɲɲ lɛ nsa wɛ-ɛɲ le ɲkiimi le be-ɛɲ mfi kwi li nleke li Nyo-ɔ wɛ-ɛɲ. **10** Mfi wu nleki ntuu nleki le ɛ dze nuuɣ yi bo lu, nuuɣ mbe lɛ be-ɛɲ dɛɛni fɛ Nyo beɲ, **11** kife ɲkɔɲɣisɔɔ ɲɣe le ɲɛɲ beɲ le nye beɲ nya yi fiana, yi fɛ nɛ se ni nɛ tɛɛmi. **12** Fi fieɛ le, tɛ kaɲɣi shɛɲ yiseɲ, shɛɲ yi nɛ ɣɛɛ li Nyo-ɔ kaɲɣi yɛɣ se yɛɣ kaɲɣi yine. **13** Beɲwaanɛɲ, ɣ'wɛkɔɔ le nɛ keɛ le mi nnachɔɔ li kinga-a li kinga-a le ɲɣii mbe le be-ɛɲ, ɛ mi nnache fieɛ fimu se baɲɣi nɛɛ nache wulu. ɣ'wɛkɔɔ le mbe se ɲkɛmɛ ɣ'weche li be-ɛɲ nɛɛ si ntɛ ɲkɛmɛ li beniɲɲ bamu be tɛ nuuɣ yɛ Bejuu ke lɛ. **14** Nime chini chi beniɲɲ bechu cheɛ mi lewe, mɔɔ nuuɣ beniɲɲ be nuuɣ li kweɛɣ wu woo kitu-ɲɲ, mɔɔ nuuɣ be mɛɛɣ li kijibe-ɛ, mɔɔ nuuɣ beniɲɲ be kɛmi bufii, mɔɔ nuuɣ be mɛɛɣ bibere. **15** Fieɛ nɛɛ fieɛ fi shɛɲ yɛɣ yuusi ɲɣe le ntifi tɛ ntonɣ wu dzeɛɣ li beɲ be nuuɣ Lo-om. **16** Nɛ ni nɛ kii le nnuuɣ yɛ be buya li fieɛ fi kii ntonɣ wu dzeɛɣ wu wu Nyo-ɔ ke, kife ɛ fe fɛ bungga bu Nyo-ɔ bu suuti wi kwikwi wu ɣɛɛ shɛɲ li yi-i nuuɣ. Ntonɣ wu dzeɛɣ wuni saaa wu ɣɛɛɣ nuuɣ li Bejuu li wu se tuu wu ɣɛɛɣ li beniɲɲ be nuuɣ yɛ Bejuu ke. **17** Fi fieɛ le ntonɣ wu dzeɛɣ wuni doonchi dze yi Nyo dzeti le wi wɛ tsaaɲ le le yi-i lii. Fini se bechi nsiɲ

fi ɣɛɛɣ fi ma li shɛɲ yi mwe tɛ ɣɛɛ li yi-i. Fieɛ fieɛ fi be tɛɛ le, “Wi wu tsaaɲ ɣii naa ni tsiɲ kii shɛɲ yi wu ɣɛɛ li Nyo-ɔ.” **18** Ntiiti ni, kife shɛɲ yi Nyo ti fuuti liboo be beniɲɲ be faaɲ yi be feti bieɛ bi nuuɣ yɛ tsaaɲ ke, kinge kibee ki bifi lɛɛshi cheɛɣ wu kii bieɛ bi Nyo-ɔ. **19** Yi fuuti ni kife fieɛ fi beniɲɲ nuuɣ be keɛ kii Nyo fieɛ gbanaa, kife yih yi Nyo doonche yɛ li bee. **20** Fɛ mbɛɛche, si Nyo tɛ tɔɲ nshe, beniɲɲ ɲɛɲ baa bieɛ bi yi tɔɲ, be se kii bungga bu yi-i bu ti mɛɛ yɛ ke, be kii tɛ si yih yi Nyo nuuɣ, mɔɔ nuuɣ si be ɲɲɲɲ yɛ yi be lii ke lɛ. Beɛɛni dze yimi nuuɣ yɛ lu yi nuuɣ be ɲɣɔnɛ le, le be kii yɛ Nyo ke. (aidios g126) **21** Mɔɔ si be kii Nyo lɛ, be guundi yɛ yi si Nyo ke le be ni be nyɛɛ kiyoɔni li yi-i ke. Nɛɛ lɛ be mbɛɛche be bee dza baa be to be yee. Bikoo bi bee bi kilɛɛ yise bieɛ nuuɣ be kijibe. **22** Be kwɛɲɲi le be kɛmi baa bufii, be se to baa nuuɣ bibere. **23** Be she baa mbonu Nyo yi bunɔɲa yi nuuɣ tɛ kwi ke, be tuu be ka be bundi nuuɣ benyo be be nache be tsɔɲ be bosini beniɲɲ be nuuɣ be kwi, be muniɲɲ mɔɔ nyɲɲ yi dengi liwe, be yi keɛndi kwiɲɲ. **24** Si fi nuuɣ lɛ Nyo se chine yɛ be le be ni be feti bieɛ bi shɛɲ yibe kɔɲɣisi bi nuuɣ bieɛ bi nye-ɛɲ, be feti lɛ be yi yibe wi bee wi, be chorisi yi yibe. **25** Be she baa cheɛɣ wu Nyo be biki nuuɣ binɛɛ, be guundi yɛ Nyo ke, be guundi be nindi nuuɣ li bieɛ bi Nyo tɔɲ yuti fɛ bee be guundi be nindi-i li yi-i yi nuuɣ Kintɔmu-u. Nuuɣ yi yi be kɛmi le be ni be guundi mfi kwi ma nsiɲ. Fi nuuɣ lɛ. (aiɔn g165) **26** Si be feti lɛ, Nyo se chine be, yi yuuse be le be ni be feti nuuɣ bieɛ bi buya-a. Se Bukeɛɣ gimi be bukeɛɣ, nuuɣ ɛ Nyo ti mɛɛɣ ki tɔɲ ke bukeɛɣ le be ni be feti lɛ ke. **27** E nɛɛ lɛ si bunɲɲ tɛ chine dze yi Nyo tɛ ɣɛɛ le be ni be gimi be bukeɛɣ le, yi yuusi be le be ni be gimi nuuɣ be bunɲɲ bamu. Se bunɲɲ feti bieɛ bi buya-a be bunɲɲ bamu. Si be feti lɛ be tuu be dzeti ɲɣɛ fɛ bikoo bi bee wu nuuɣ kinsomfu ki biɲɣe bi bee bibifi-i. **28** Si beniɲɲ belu tɛ mɛɛɣ ki ɲɛɲ ke le fi dzɔɲɲ le be keɛ Nyo ke lɛ, Nyo se tuu yɛ yi chine be le be ni be kɛmi bufii bu lɔɔlɔɔ be se ni be feti bieɛ bi be kɛmi yɛ le be fɛ ke. **29** Shɛɲ yibe se nuuɣ ɛ yi yise be bieɛ bibifi chichi chichi. Be biiti teeh, lii yechi be, be kɛmi shɛɲ yi bifi, be fuumi bimi be beniɲɲ, be woyi beniɲɲ, be gwii bugwe, be feti kimfi, be seendi bieɛ, be konsini beniɲɲ, **30** be bifisi mɛɲkoɲ mɛ beniɲɲ lɛ, be baanini Nyo, be seɛnini bieɛ, be tɛɛmi bikoo, be tsakisi yi, be mɔnchi bieɛ, be tɛɛmi bikoo be betee be bee mɔɔ beni be bee. **31** Be nuuɣ bibere be tɛ lɛɲ li jɛ yi bee ke. Be ɲweki be beniɲɲ bamu, be keeti yɛ nshiɲ li beniɲɲ li

ke. 32 Be feti le be kii nɛɛ le Nyo koo yɛ yi leeki le wi wu feti bini bieɛ kɛmi le kwi kɛ. Se nuuŋ le, be tuu be feti nɛɛ be giingɪ limfwe limfwe, be tuu be pieti beniing be feti nɔwaani bieɛ bilu tɛ.

2 Beɗɛɛni, wɛ wu seki kinge ki wi wumu maa ɔ nuuŋ noo le, ɔ kɛɛ le ɔ fuki yɛ tɛ cho kɛ, ɔ ni ɔ kii le si ɔ seki kinge kee le, kɛ ɔ wuuu nuuŋ yi ya, kifɛ wɛ wu seki ɔ fetaa tɛ fieɛ fi feti. 2 Tɛ kii le ɛ Nyo lendi nɔɛ li beniing be feti bieɛ bini-i, kɛ yi lendi yɛ le yi biki cheɛŋ. 3 Nɛɛɛ wɛ wu seki kinge ki beniing be feti nɔwaani bieɛ bini-i, se nuuŋ le wɛ kibɛɛ ɔ feti tɛ bi, ɔ beechi le ɔ nuuŋ ɔ bo li tsaaŋ yi nsa wu Nyo-ɔ ni? 4 Kɛ ɔ nɔingɪ yɛ le Nyo doonchi shɛŋ yee yi dzeɛŋ li beniing li nɔɛ, yi keeti nshiin nɔɛ, yi nuuŋ tɛ nyɛɛkii nɔɛ kɛ ni? ɔ nɔingɪ le ɔ beechi le ɛ fieɛ fi looloo ni? ɔ kii yɛ le shɛŋ yi dzeɛŋ yi Nyo li wɛɛ doonchi le ɔ fiiki shɛŋ ya kɛ ni? 5 Se nuuŋ le, si ɔ faaŋ mfikise shɛŋ ya ni, ɔ fetaa nɛɛ fi tɛɛmi fi giingɪ bu limfwe-e, fi fieɛ le ɔ tondinoo nuuŋ nɔɛ li kikoo ko-o. Nɔɛ wulu gii naa koo wɛ bu jobɛ chi Nyo gii yi ni yi doonchi shɛŋ yɛ yi fuuti mfi wu yi seki beniing bechu le dze yɛ yi tsaang li. 6 Nyo gii yi soorɔ wi mumkpaŋ mumkpaŋ biki li fieɛ fi mwe fe-e. 7 Beniing be kɛndi shɛŋ, li nime chi dzeɛŋ li, weki nuuŋ le be kɛmɛ bunɔŋa be nɔɔŋu maa ntse wu nuuŋ tɛ naa ma kɛ, yi gii yi nyɛ ntse wu kimake li bee. (aiōnios g166) 8 Se nuuŋ le beniing be bichi nuuŋ le yih yi bee, be fɛŋgi le be wuki yɛ cheɛŋ kɛ, be feti nuuŋ bieɛ bibifi, be gii be nɔɛ shɛŋ yi Nyo yi tɔnyi be nɔɛ. 9 Nɔɛ wu nyɔŋa be ntɔnye gii naa nuuŋ li wi kwi wu feti bubieɛ li mbɛɛɛɛ li Bejuu li nɔɛnu mbochu li beniing be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ-e. 10 Se nuuŋ le, bunɔŋa be nɔɔŋu maa mbɛɛŋgii gii naa nuuŋ li beniing be feti kinge ki dzeɛŋ li mbɛɛɛɛ li ki Bejuu li nɔɛnu mbochu li ki beniing be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ-e. 11 Fi gii fi nuuŋ le kifɛ Nyo ti doonchi yɛ chichi kɛ. 12 Beniing bechu be feti bubieɛ be kɛmi yɛ benchi be Maaɛ-e kɛ, be gii be le li nɔɛ maa nuuŋ le be kɛmi yɛ benchi kɛ. Beniing bechu be feti bieɛ bibifi be nuuŋ le benchi lekwiin, be naa seki be biki si benchi belu tiiti. 13 Fi fieɛ le kifɛ Nyo nuuŋ tɛ dzo wi le mwe wɛ tsaang le yi-i lii kifɛ wukoo fieɛ fi benchi tiiti kɛ. Yi gii yi dzo wi le wɛ tsaang nuuŋ mfi wu mwe feti fieɛ fi nchi weki. 14 ɛ beniing be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, be nuuŋ benchi nsin, be dza be feti bieɛ be mbɛɛɛɛ wube nuuŋ bieɛ bi nchi weki, kɛ be baa be nchi li yih yibe maa nuuŋ le be kɛmi yɛ benchi be Nyo nyɛ li Bejuu li kɛ. 15 Fieɛ fieɛ fi doonchi le fieɛ

fi benchi weki Nyo tɛɛ yɛ li shɛŋ yibe-e. Shɛŋ yibe teendi be le. ɛ be feti fieɛ fi bifi, shɛŋ yibe seki be. ɛ be feti fieɛ fi dzeɛŋ, shɛŋ yibe teendi be. 16 Bieɛ bini gii bi naa bi ka jobɛ chi Nyo gii yi saa bieɛ bi beniing bechu feti le munyiikoo li keti li Krai Jiso-o. ɛ le si ntɔŋ wu dzeɛŋ wu mfenjisi doonchi. 17 Wɛ wu teenyi yi ya le ɔ wɛ wi wu be Juu, ɔ giki yi ya li benchi be Maaɛ-e, ɔ wuki yi le ɔ wɛ wi wu Nyo, 18 be tifi baa wɛ benchi kituŋ be ɔ kii fieɛ fi Nyo kɔngisi, ɔ kii tɛ fieɛ fi gbɛŋgi fi dzeɛŋ nɔɛ. 19 ɔ dzeti yi ya le ɛ wɛ ɔ doonchi dze li binyɛɛ li, ɔ nuuŋ lambo li beniing be nuuŋ li kijibe-e, 20 ɔ nachi bibere, nuuŋ wɛ wu tiifi beniing be kii yɛ bieɛ kɛ si boorɔ be bwi. ɔ feti le kifɛ benchi nyɛ baa wɛ bufi buchu maa cheɛŋ. 21 Wɛ wu tiifi beniing le, ɔ tifaa tɛ yi ya ni? Wɛ wu tiifi le kiin wi ni yi buyi kɛ, ɔ fetaa tɛ le ni? 22 Wɛ wu wami le kiin nyume wi kɛ kwɛɛ wi ni giin be wumu kɛ, ɔ feti tɛ le ni? Wɛ wu banini benyo, ɔ ti yi-i nɛɛ fieɛ li yih yi muntofi yi bee ni? 23 Wɛ wu tsakisi yi be benchi be Nyo-ɔ, ɔ ti bondini nɛɛ benchi, ɔ chorisi Nyo ni? 24 Fieɛ fieɛ fi be tɛ tɛɛ le, “Beniing be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ ti bifisi bukoorɔ bu Nyo-ɔ kii kinge ki beŋ Bejuu le.” 25 ɔ nuuŋ wi wu biki benchi, kɛ nsefu dzoo wa kɛmoo mberɔ. Se nuuŋ le, ɔ bondini benchi, kɛ nsefu dzoo wu be seɛ wɛ wulu wɛ kɛɛ be mɛɛŋ baa ki seɛ kɛ. 26 ɛ be mɛɛŋ wi dzoo ki seɛ kɛ, mwe feti fieɛ fi tsaang fi benchi weki, nuuŋ be tɛ dzo le be seɛ baa wu dzoo, maa be mɛɛŋ ki seɛ kɛ ni? 27 Nɛɛ le, beniing be be mɛɛŋ ki seɛ kɛ be dzoo li nyaŋ yi yɛŋgi bwiin kɛ be giki benchi, be gii naa be fe be lii beŋ Bejuu li nɔɛ beŋ ne kɛmi benchi be be tɛ tɛɛ, ne seeti beniing dzoo ne tuu ne bondini benchi belu. 28 Ne kɛɛ le wi wu Juu wu kibɛɛ nuuŋ yɛ wi wu yɛŋgi bwiin kɛ. Nsefu dzoo wu tsaang nuuŋ yɛ fieɛ fi yɛŋgi lekkuuŋ li nyaŋ yi bwiin kɛ. 29 Wi wu Juu wu shaang nuuŋ li shɛŋ. Nsefu dzoo wu shaang nuuŋ li shɛŋ, nuuŋ mferu wu Fiana yi Nyo, nuuŋ yɛ fieɛ fi biki benchi be be tɛɛ kɛ. Wɛɛ wi ɛ Nyo yi pieti wu. Nuuŋ yɛ beniing be pieti wu kɛ.

3 Si fi nuuŋ le, numu wi wu Bejuu kɛmi mberɔ yeki beniing bamu ni? Kɛ buɔŋ bumu nuuŋ lu li nsefu wu be seeti beniing dzoo li ni? 2 Iin, Bejuu yeki beniing le dzɛ nɔɛ li. Fi nɔkosi nuuŋ le Nyo tɛ nyɛ je yɛ nuuŋ li tsaaŋ yi bee. 3 Nuuŋ be tuu be tee le si beniing bamu ti mɛɛŋ ki leŋ kɛ li je yilu kɛ le, fi fieɛ le nuuŋ Nyo tɛ leŋ li je yɛ kɛ ni? 4 Nuuŋ fi tɛ nuuŋ le kɛ! Maa si beniing bechu nuuŋ be binseɛ le, Nyo lemi nɛɛ li je ye-e, si be tɛ tɛɛ le, “Nyo, ɔ ti yeti, n'yoru wa nuuŋ nɛɛ wu cheɛŋ. ɔ se yeki nɛɛ tɛ li nsa wa-a.” 5 Se nuuŋ le ɛ

kinge kiserɔ ki nuuŋ yɛ tsaarɔ kɛ feti kinge ki Nyo-ɔ ki tsaarɔ yengɔ bujɔrɔ, tɛ se nuuŋ tɛ tee le la? Nuuŋ tɛ tee le Nyo feti bubieɛ fɛ yi lɔrɔ nɔgɛ li bee li ni? Mbiiti ni si wiwoŋ ti biiti. **6** Nuuŋ fi tɛ nuuŋ le kɛ! Ɛ fi nuuŋ le, Nyo geerɔ yi se naa yi saa nshe? **7** Se nuuŋ le ɛ nseeyi binseɛ bi feti le cheerɔ wu Nyo ni giingɔ limfwe limfwe wu beɛ be n'yokise li bukoorɔ bu yi-i, be se tuu be seki mi le nnuuŋ wi wu bifi kii la? **8** Ɛ fi nuuŋ le tɛ se tee le, “Fi dzɔrɔ le tɛbeŋ ni tɛ feti bubieɛ ke se bieɛ bi dzeerɔ se be ni?” Tefe chini nuuŋ chi beniirɔ bifisi mɛrɔkoorɔ mɛerɔ be kwengɔ le ɛ bee tɛ tiiti. Beeyɛ beniirɔ gii be naa be kɛmɛ nɔgɛ wu bee nuuŋ le be kɛmɛ. **9** Tɛ gii tɛ kweerɔ le la deeni? Bee Bejuu yeki beniirɔ bamu ni? Ɛ le kɛ! Tɛ nɔgɛ baa kiturɔ le Bejuu mɔɔ beniirɔ be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ baa li tsarɔ yi buŋga bu bibifi-i. **10** Fini fieɛ si be tɛ tseɛ le, “Wi wu tsaarɔ nuuŋ yɛ mɔɔ lu kɛ dududu, mɔɔ nuuŋ mumkparɔ. **11** Wi nuuŋ yɛ lu wu kɛmi bufii kɛ, Wi nuuŋ yɛ lu wu weki Nyo kɛ. **12** Beniirɔ bechu baa baa dzaa li Nyo-ɔ. Be bechu to baa bieɛ bi yee. Wi wu feti bieɛ bi dzeerɔ nuuŋ yɛ lu, mɔɔ nuuŋ mumkparɔ kɛ. **13** Be yansi baa bendɔrɔ be geɛ kpeerɔ si dzirɔ, nuuŋ be nuuŋ beniirɔ be binseɛ le. Tefe chi buti li bimfimu bi bee nuuŋ chi wo wi si yerɔ yi fifaa. **14** Je yi kinlɔɔ be n'yoru wu lochi yisɔɔ li bimfimu bi bee. **15** Bikaa bi bee letini tseke tseke li n'wo wi. **16** Be bifisi bieɛ, be beɛ be nɔgɛ li bintsii bichu bi be giingɔ li bi-i. **17** Be kii yɛ fieɛ kii ntse wu mbɛerɔgii kɛ. **18** Be kɛmi yɛ cheɛ chi Nyo-ɔ li shɛrɔ yi bee kɛ.” **19** Tɛ kɛɛ baa deeni le fieɛ fi benchi be Nyo tɛ nyɛ Mɔɔse tiiti, be tiiti li beniirɔ be nuuŋ le benchi belu lekwiirɔ, le kiirɔ wi ni kɛmɛ fieɛ fi nuuŋ nɔgɛ le kɛ si wi kwikwi li nshe yini gii lerɔ le Nyo lii ku be kimfime keɛ le. **20** Ne kii yerɔ le, wiwoŋ nuuŋ yɛ lu wu Nyo gii naa yi dzɔɔ le wɛ tsaarɔ le yi-i lii kii feti fieɛ fi benchi weki kɛ, kife benchi nuuŋ fieɛ fi feti beniirɔ kii bieɛ bibifi bi be feti. **21** Se nuuŋ le, deeni Nyo doonche yɛ dze yih yi dzeti wi le le mwe wɛ tsaarɔ le yi-i lii. Dze yilu se kɛmi yɛ fieɛ fi fɛrɛ be benchi kɛ. Dze yini nuuŋ yi Kirwaati ki benchi be Mɔɔse mɔɔ Birwaati bi bentomfɔrɔ be Nyo-ɔ tɛ teendi. **22** Dze yi Nyo dzeti wi le wɛ tsaarɔ le, nuuŋ yi biki shɛrɔ yi wi wulu geɛ li Jiso Krai. Nyo feti fini li wi kwikwi wu geɛ shɛrɔ li Krai li, kife li Nyo-ɔ wi wumu nuuŋ yɛ chichi kɛ, **23** kii wi kwikwi fɛɔ bubieɛ wu lɛɛ bunɔrɔ bu bee nuuŋ wu kɛmɛ li Nyo-ɔ. **24** Se nuuŋ le, Nyo doonche yɛ shɛrɔ yee yi dzeerɔ li beniirɔ li le yi nyɛ be nya yi yɛ le yi dzɔɔ be le be kɛmi yɛ findzɔrɔ kɛ. Fini tɛ ka li Krai Jiso-o si tɛ sonde beniirɔ li

tsarɔ yi nɔgɛ-ɛ. **25** Nyo tɛ nyɛ wu si fintofi le maarɔ be nɔgɛ mee. Marɔ wuni tɛ nuuŋ li wi wu geɛ shɛrɔ li yi-i. Yi tɛ fɛ marɔ wuni le doonche le yih yi Nyo nuuŋ wi wu tsaarɔ, kife Nyo tɛ kendi shɛrɔ be bibifi bi bee bi be tɛ shiirɔ be feti nɔkosi. **26** Bedeɛni marɔ wu tɛ fɛ wuni doonchi li mfi wu deeni le yih yi Nyo kibɛɛ nuuŋ wi wu feti bieɛ bi tsaarɔ, yi tuu yi nuuŋ wi wu dzeti wi wu geɛ shɛrɔ li Jiso-o le mwe kɛmi yɛ findzɔrɔ kɛ. **27** Si fi nuuŋ le, fieɛ mɛerɔ fieɛ lu fi nuuŋ wi ni tsakisi yi lu ni? Fieɛ mɛerɔ yɛ lu kɛ! Fi mɛerɔ yɛ lu kɛ kii la? Nuuŋ fi nuuŋ kii nime chimu chi tɛ nindi ni? Ɛ le kɛ. Fi lemi nuuŋ li shɛrɔ yi wi geɛ li Jiso-o. **28** Ɛ le fi fieɛ le. Tɛ leeki baa le Nyo dzeti wi le mwe nuuŋ yɛ be findzɔrɔ kɛ nuuŋ kii shɛrɔ yi wu geɛ li Jiso-o, nuuŋ yɛ kii fɛ feti fieɛ fi benchi weki kɛ. **29** Nuuŋ le Nyo nuuŋ Nyo yi Bejuu kwaa ni? Yi nuuŋ yɛ tɛ Nyo yi beniirɔ be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ ni? Iirɔ yi nuuŋ tɛ Nyo yi beniirɔ be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, **30** si Nyo ba nɛɛ mumkparɔ, ɛ yih yi gii naa yi dzɔɔ beniirɔ be be seɛ be dzɔɔ le be kɛmi yɛ findzɔrɔ kɛ kii shɛrɔ yi be geɛ li Krai li nɛɛ si yi gii naa yi dzɔɔ be nuuŋ bintɔrɔ le be kɛmi yɛ findzɔrɔ kɛ kii shɛrɔ yibe geɛ li Krai. **31** Fi se fieɛ le tɛ chine benchi kii shɛrɔ yi tɛ geɛ li Krai ni? Ɛ le kɛ, nuuŋ fi tɛ nuuŋ le kɛ! Fi nuuŋ le tɛbeŋ lekisi baa benchi.

4 Nuuŋ tɛ tee le la kii Abraham wu tɛ kini kiserɔ, wu kibɛɛ tɛ nɔgɛ le la kii fieɛ fini? **2** Ɛ Nyo tɛ dzɔ Abraham le wɛ findzɔrɔ nsirɔ, nuuŋ kii nime chi dzeerɔ chi tɛ nindi, kɛ nuuŋ ni juti nɔkondi kii le. Se nuuŋ le, kɛmi yɛ fieɛ fi nuuŋ ni juti nɔkondi kii fi le Nyo lii kɛ, **3** kife kirwaati ki Nyo-ɔ tiiti le, “Abraham tɛ geɛ shɛrɔ li Nyo-ɔ, Nyo se dzɔ wu le wɛ wi wu tsaarɔ.” **4** Wi wu nindi be suundi wu, nuuŋ be tɛ dzɔ le kinsomfu keɛ nuuŋ nya yi be nyɛ nɛɛ li wuu kɛ. Nuuŋ be dzɔɔ le bee nuuŋ kinsomfu ki bee kɛmi le kɛmɛ. **5** Se nuuŋ le, ɛ wi mɛerɔ ki nirɔ kɛ fieɛ kɛ, wu geɛ nuuŋ shɛrɔ li Nyo-ɔ yi dzeti beniirɔ be bifi le be kɛmi yɛ findzɔrɔ kɛ le yi-i lii, kɛ Nyo gii yi dzɔɔ mwe le wɛ tsaarɔ le yi-i lii nuuŋ kii shɛrɔ yi wu geɛ li yi-i. **6** Daafi tɛ tee tɛ le kineetine ki nɔrɔ kɛɛ li beniirɔ be Nyo dzɔ le be baa tsaarɔ le yi-i lii nuuŋ yɛ kii nime chi be nirɔ kɛ. **7** Tɛ tee le, “Kineetine ki nɔrɔ kɛɛ ki beniirɔ be Nyo feeki mundzɔrɔ mu bee, yi baanyɛ bibifi bi bee. **8** Kineetine ki nɔrɔ kɛɛ ki wi wu Taa mɛerɔ yɛ le tuu fa bibifi bieɛ kɛ.” **9** Si fi nuuŋ le, kineetine ki nɔrɔ kini nuuŋ nɛɛ li beniirɔ be be seɛ be dzɔɔ le kwaa ni? Mɔɔ le ki nuuŋ tɛ li beniirɔ be mɛerɔ bintɔrɔ le? Tɛ bee tɛ tee kiturɔ le,

“Shénj yi Abrahaj tɛ gɛɛ li Nyɔ-ɔ tɛ fɛ Nyɔ dzo wu le wɛ wi wu tsaanj.” 10 Nyɔ tɛ dzo Abrahaj le wɛ wi wu tsaanj nuuj mfi wu la? Tɛ nuuj ɛ bɛ sɛɛ wu dzoo mɔɔ mɛɛj kintɔɔ le? Bɛ ti mɛɛj saa wu dzoo ki sɛɛ kɛ. 11 Bɛ tɛ sɛɛ wu dzoo si ɲkiki le fi doonche le wɛ wi wu tsaanj kii shénj yi tɛ gɛɛ li Nyɔ-ɔ mfi wu tɛ mɛɛj kintɔɔ. Nɛɛ lɛ Abrahaj se nuuj tɛ bɛniinj bechu bɛ gɛɛ shénj li Nyɔ-ɔ bɛ bɛ mɛɛj ki sɛɛ kɛ bɛ dzoo kɛ, kɛ se Nyɔ dzo tɛ bɛ le bɛ baa bɛniinj bɛ tsaanj lɛ yi lii. 12 Se nuuj tɛ tɛ bɛniinj bɛ bɛ tɛ sɛɛ bɛ dzoo, nuuj yɛ kɪfɛ bɛ sɛɛ baa bɛ dzoo kɛ. ɛ kii bɛ tɛ bɛie kɪkaa kɛ li shénj yi tɛ gɛɛ li Nyɔ-ɔ, bɛ se sɛɛ Abrahaj dzoo. 13 ɲkaache wu Nyɔ tɛ kaache Abrahaj bɛe bɔɔj bɛe le bɛ gii naa bɛ ji kikoo ki nshe tɛ nuuj yɛ kii Abrahaj tɛ giki benchi kɛ. Tɛ nuuj kii shénj yi tɛ gɛɛ li Nyɔ-ɔ, Nyɔ se dzo wu le wɛ tsaanj. 14 ɛ fi nuuj le bɛniinj bɛ gii bɛ naa bɛ kɛmɛ fiɛ fi Nyɔ tɛ kaache nuuj nuuj bɛniinj bɛ feti si benchi wɛki, kɛ shénj yibe gɛɛ li Nyɔ-ɔ kɛmi yɛ mɛɛj kɛ, kɛ mɔɔ ɲkaache wu Nyɔ tɛ kaache wulu wɛ tɛ li yɛe li. 15 Fiɛ fi nuuj lu nuuj le, benchi ti feti Nyɔ dzeti shénj bɛ bɛniinj budzotsu, kɪfɛ ɛ nchi nuuj yɛ lu kɛ, fiɛ fiɛ fimu tɛ nuuj lu le wi bondoo nchi kɛ. 16 Nɛɛ lɛ, ɲkaache wulu biki tɛ nuuj shénj yi wu gɛɛ li Nyɔ-ɔ, le se ni nuuj shénj yi Nyɔ yi dzeɛj yih yi doonche li wuu, se ɲkaache wulu kɛmi le kɛ ka li kini kɛe kichu, nuuj yɛ li bɛniinj bɛ lemi li benchi kwaa kɛ. Wu wɛ tɛ li bɛniinj bɛ gɛɛ shénj li Nyɔ-ɔ nɛɛ si Abrahaj tɛ gɛɛ lɛ, kɪfɛ Abrahaj nuuj taa wusɛj bɛe bechu bɛ nuuj bɛniinj bɛ Nyɔ-ɔ. 17 Fini nuuj si bɛ tɛ tɛsɛ Nyɔ tiiti li Abrahaj le, “Mi mfɛɔ le ɔ ni ɔ nuuj tɛ bitonj ɲɛ.” ɛ wu taa wusɛj lɛ Nyɔ lii. ɛ Nyɔ yi Abrahaj tɛ gɛɛ shénj li yi-i. ɛ yi yi feti bɛniinj bɛ kwiye karisi bɛ tuu lu. ɛ yi yi tiiti bɛie bi ti mɛɛj saa ki nuuj lu kɛ, bi nuuj lu. 18 Abrahaj tɛ bichi nuuj limfwe le kɛ se naa kɛmɛ fiɛ fi Nyɔ tɛ kaache mɔɔ nuuj si fi tɛ yɛngi le fi nuuj tɛ nuuj lu kɛ lɛ. Se nuuj le, tɛ gɛɛ nɛɛ shénj li Nyɔ-ɔ se dza to, “Tɛ bitonj ɲɛ,” nɛɛ si Nyɔ tɛ kaache li wu-u le, “Bɔɔj bo gii naa bɛ yarj bu yanu.” 19 Abrahaj tɛ nuuj si biya gwii, se nuuj le ti mɛɛj ki wɛ kɛ li shénj yi tɛ gɛɛ li Nyɔ-ɔ kɛ, mɔɔ nuuj si tɛ ɲingɪ yi yɛe le wɛ si ki kwi ki wi-i kitunj, ɲingɪ tɛ le kwesi wu Saara wɛ kaa ɛ wu leri kitunj lɛ. 20 Tɛ mɛɛj ki bechi kɛ le ni mɛɛjini, kɛ le ni kɛmi shénj fiɛtu kii ɲkaache wu Nyɔ tɛ kaache wu wɛ kɛ. Shénj yi tɛ gɛɛ li Nyɔ-ɔ tɛ tɛɛmi yi giingɪ nuuj bu limfwe, se yoonchi Nyɔ. 21 Se tɛ bɛj bɛ shénj yɛe chi le Nyɔ kɛmi bungga bu fɛɛ fiɛ fi tɛ kaache. 22 Fiɛ fiɛ fi shénj yi tɛ gɛɛ li Nyɔ-ɔ tɛ fɛ Nyɔ

dzo le wɛ wi wu tsaanj lɛ yi-i lii. 23 Se nuuj le, n'yɔru wu nuuj le, “Nyɔ tɛ dzo wu wɛ,” bɛ ti mɛɛj ki tɛsɛ kɛ nuuj kii Abrahaj kwaa kɛ. 24 Wɛ tɛ li bɛe li. Nyɔ yi tɛɛɛj gɛɛ shénj li yi-i, yi gii yi dzoo tɛ bɛe lɛ. ɛ yih yi tɛ buu Jiso wu Taa wusɛj li kwe-e. 25 Jiso nuuj wu bɛ tɛ nye le kwi kii bibifi bisɛj. Nyɔ se kaari yi buu wu li kwe-e kii tɛ nuuj yɛ bɛ findzɔj kɛ.

5 Dɛɛni si Nyɔ dzo yɛ bɛe le tɛ baa findzɔj siɲ kii shénj yi tɛ gɛɛ li yi-i ni, tɛ kɛmi baa mbɛɛngii dɛɛni kii fiɛ fi Taa wusɛj wu Jiso Krai fɛ. 2 ɛ wu wu fɛ tɛ se kɛmɛ dze yi le li kɪɲkɔngise ki Nyɔ-ɔ ki tɛ nuuj li ki-i dɛɛni kii shénj yi tɛ gɛɛ li wuu. Tɛ se nɛki baa si tɛ bichi limfwe le tɛ naa tɛ kɛmɛ bunɔɲa bu Nyɔ-ɔ. 3 ɛ nɛɛ fiɛ kwaa kɛ, tɛ nɛki baa tɛ li ɲɛ wu tɛ ɲingɪ, kɪfɛ tɛ kii baa le ɲɛ feti wi se kii shénj yi kanɛ. 4 Shénj yi kanɛ feti wi tɛti li kɪngɛ ki mwɛ-ɛ. ɛ wi ta li kɪngɛ kɛ li, kɛ mwɛ gii ni bichi nɛɛ nuuj limfwe li fiɛ fi kii le gii kɛmɛ. 5 Si bichi limfwe li fi-i le, fi nuuj tɛ naa ka li yɛe li kɛ, kɪfɛ Nyɔ yiiki yɛ shénj yisɛj bɛ kɪɲkɔngise ki yi-i keti li Fiana yi Waanj yih yi nyɛɛ li bɛe li. 6 Fi fiɛ lɛ, mfi wu tɛ gii tɛ mɛɛj bungga nsɪj, Krai tɛ bɛ nuuj le mfi-i lɛwa, kwi kii bɛe bɛniinj bɛ tɛ faanj Nyɔ. 7 ɛ chɛɛj le fi tɛɛmi fɛ wi nuuj kwi kii wi wu nuuj tsaanj, mɔɔ nuuj le fi nye fi tɛ nuuj le kɛ, wi nuuj nɛɛ gwɛnɛ le kwi kii wi wumu wu dzeɛj. 8 Se nuuj le, Nyɔ tɛ doonche kɪɲkɔngise kɛe li bɛe li le dze yini le, mfi wu tɛ tɛ mɛɛj bɛniinj bɛ bifi, Krai kwi kii bɛe. 9 Si tɛ baa dɛɛni nuuj ɛ ɲɔɔj mɛɛ fɛ Nyɔ se dzo bɛe le tɛ baa findzɔj nsɪj ni, kɛ gii gɛɛj tɛ limfwe soo bɛe li shɛj yi fuuti Nyɔ-ɔ. 10 Fi nuuj le, mfi wu tɛ tɛ mɛɛj bɛniinj bɛ mbani-i bɛ Nyɔ-ɔ, kwe yi ɲwani taashe bɛ bɛ Nyɔ, kɛ gii gɛɛj limfwe dɛɛni soo bɛe bɛ ntɛɛ wɛ si wu taashe bɛ bɛ Nyɔ lɛ. 11 ɛ nɛɛ fini kwaa fi tɛ nɛki kii fi kɛ. Tɛ nɛki baa tɛ bɛ Nyɔ kii Taa wusɛj wu Jiso Krai wu nachoo bɛie bisɛj bɛ Nyɔ lɛ. 12 Si bibifi tɛ ka li wi mumkpanj bi se bɛ li nshe-ɛ, kwe tɛ ka tɛ li bibifi yi se bɛ, yi saangɛ yɛ dɛɛni yi gɛɛj li wi kwikwi, kɪfɛ wi kwikwi fɛɔ bibifi. 13 Bibifi tɛ nuuj nɛɛ li nshe-ɛ, Nyɔ se nye benchi. Se nuuj le ɛ benchi nuuj yɛ lu kɛ, bɛ tɛ fa bibifi bi wi feti kɛ. 14 Mɔɔ nuuj si fi nuuj le, mbɛɛche li mfi wu Ada-aj mbɛ mbochu li mfi wu Mɔɔse wu tɛ bɛ bɛ benchi kwe tɛ kɛmi bungga le bɛniinj bechu lɛwe mɔɔ bɛ tɛ fɛ bibifi, bɛ ti mɛɛj ki fɛ kɛ si Adaj wu tɛ bonde nchi kɛ. Adaj tɛ nuuj le dze yimi si Krai wu tɛ nuuj le gii naa bɛ gii nuuj. 15 Se nuuj le, nya yi Nyɔ yi tɛ nye li bɛniinj li li yɛe li, yi tɛ nuuj yɛ

yeɛŋ be bibifi bi Adan tɛ fɛ kɛ. ɛ beniɪŋ nge tɛ kwi ye kii bibifi bi wi mumkpaŋ, kɛ ɛ cheɛŋ le shɛŋ yi dzeɛŋ yi Nyɔ-ɔ mɔɔ nya ye tɛ be kii shɛŋ yi dzeɛŋ yi wi mumkpaŋ wu nuuŋ Jiso Krai, gii naa be li beniɪŋ li nge yi yaŋ yi yaa le. 16 Nya yini yi Nyɔ tɛ nyɛ li yee li nuuŋ ye yeɛŋ si fiee fi bibifi bi wi mumkpaŋ wɛ tɛ be be fi kɛ. Bibifi bi wi mumkpaŋ tɛ be be nsa li beniɪŋ bechu-u, bi lii be li nge. Se nuuŋ le, nya yi Nyɔ yini yi tɛ be le bibifi bi beniɪŋ nge lejiŋ fɛ ye Nyɔ dzo be le be kemi ye findzɔŋ kɛ. 17 ɛ bibifi bi wi mumkpaŋ tɛ fɛ kwe kemɛ bunga laaŋ we li wi kwikwi kii wi mumkpaŋ wulu, fi fiee tɛ le beniɪŋ be kemɛ shɛŋ yi Nyɔ yi dzeɛŋ yini, mɔɔ nya yi Nyɔ yi li yee li yi dzeti beniɪŋ le be baa findzɔŋ siŋ, be gii be naa be kemɛ ntse wu shaaŋ kii wi mumkpaŋ wu nuuŋ Jiso Krai. 18 Bedɛɛni, si bibifi bi wi mumkpaŋ tɛ be be nsa li beniɪŋ bechu-u ni, ɛ nɛɛ le si mferu wu tsaar wu wi mumkpaŋ gwiyoɔ dze Nyɔ dzo be bechu le be kemi ye findzɔŋ kɛ, be bechu gii be kemɛ ntse. 19 ɛ fi nuuŋ le si wi mumkpaŋ tɛ temi kikoo be Nyɔ fini se fɛ le beniɪŋ nge nuuŋ beniɪŋ be bifi, ɛ nɛɛ le si wi mumkpaŋ wu woo Nyɔ gii fɛ le Nyɔ dzɔɔ beniɪŋ nge le be baa tsaar. 20 Nyɔ tɛ be be benchi le yi fɛ le bibifi ni bi yendi. Se nuuŋ le si bibifi yendi ni, shɛŋ yi Nyɔ yi dzeɛŋ yi kemi li beniɪŋ li se yendi nɛɛ tɛ buyanu. 21 Fi se nuuŋ le, si bubieɛ kemɛ bunga le beniɪŋ li lewe be se kwiyi, ɛ nɛɛ le tɛ si shɛŋ yi Nyɔ yi dzeɛŋ kemi bunga li beniɪŋ li keti li ndzɔtsu wu dzeti beniɪŋ le, le be baa tsaar le ke nyɛ be ntse wu kimake keti li Jiso Krai wu Taa wuse-ɛŋ. (aiɔnios g166)

6 Si fi nuuŋ le, nuuŋ tɛ tee le la? Fi nuuŋ le tɛ ba tɛ ni tɛ feti bibifi tɛ giŋgi limfwe limfwe ke se shɛŋ yi Nyɔ yi dzeɛŋ yi kemi li beniɪŋ li yaŋ yi yaa le ni? 2 Nuuŋ fi tɛ nuuŋ le kɛ! Nuuŋ fi geɛŋ se bee tɛ kwi tɛ gate be bibifi tɛ tuu tɛ ni tɛ tsiɪŋ li bibifi-i? 3 Nɛ kii ye le bee bechu be tɛ lii li dzɔɔ be taashe be Krai Jiso si be tɛ lii le be tɛ taashe bee tɛ nuuŋ be kwe ye kɛ ni? 4 Be tɛ lii bee li dzɔɔ le fi tuu fi nuuŋ le be taashe baa bee be kwe ye be diyɛ, le ke si Krai tɛ kaari wu bo li kwe-e li bunga bu Baa we-e, nuuŋ tɛ ni tɛ tsiɪŋ li ntse wu fwɛŋ tɛ. 5 Fi fiee le kife ɛ tɛ taashe be Krai li kwe yi nuuŋ ye-e, kɛ ntaru maa nuuŋ ye lu le tɛ gii tɛ taashe li mbochu wu li kwe-e wu nuuŋ we kɛ. 6 Tɛ kii le yih yisɛŋ yi tɛ nuuŋ ntse wu fichi yɛɛ be tɛ ta li kintaar li kituŋ bee be Krai, le be leɛshe yih yi nuuŋ yi bibifi yɛɛ, le nuuŋ tɛ tɛ tuu le tɛ nuuŋ li bumfa-a li tsar yi bibifi kɛ, 7 kife wi kwi-i ke wu boɔ

li tsar yi bibifi. 8 Fi nuuŋ le ɛ tɛ kwi be Krai, kɛ tɛ beŋ baa le tɛ gii tɛ ni tɛ tsiɪŋ tɛ be wu, 9 kife tɛ kii le si Nyɔ tɛ buu Krai li kwe-e, fi nuuŋ le Krai nuuŋ tɛ tuu le kwi kɛ. Kwe mɛɛŋ ye yi tuu yi kemi bunga le wu-u lewe kɛ. 10 Kwe yi tɛ kwi nuuŋ yi tɛ kwi kii bibifi mfwa mumkpaŋ fi ma le. Ntse wu tsiɪŋ dɛɛni nuuŋ li Nyɔ-ɔ. 11 Bedɛɛni, nɛ ŋiŋgi yeɛŋ yih yine si beniɪŋ be kwi be gate be bibifi, nɛ se tsiɪŋ nɛ biki si Nyɔ weki si nɛ taashe baa be Krai Jiso le. 12 Bedɛɛni, kiŋ nɛ ni beŋ le bibifi kemɛ bunga le yih yine lewe yi nuuŋ yi kwe le bi fɛ nɛ ni nɛ wuki nuuŋ fiee fi ŋɔɔŋ mɛnɛ weki le nɛ ni nɛ feti kɛ. 13 Kiŋ nɛ tuu nɛ chine bibifi dzɔɔ bimbe bi yih yine si biee bimbu bi nime-ɛ le bi ni bi feti biee bibifi lu kɛ. Nɛ nyɛɛ yeɛŋ yih yine nuuŋ li Nyɔ-ɔ si beniɪŋ be be buu be li kwe-e be nyɛ be ntse. Nɛ nyɛɛ yeɛŋ tɛ bimbe bi yih yine li Nyɔ-ɔ si biee biee bi nime-ɛ le ni feti biee bi tsaar lu. 14 Bibifi kemɛ ye le bi ni bi kemi bunga le be-ɛŋ lewe kɛ, kife nɛ nuuŋ ye le benchi lekwiɪŋ kɛ, nɛ baa nuuŋ le shɛŋ yi Nyɔ yi dzeɛŋ li lekwiɪŋ. 15 Si fi nuuŋ le, nuuŋ tɛ tee le la? Tɛ tee le tɛ ni tɛ feti biee bibifi kife tɛ baa le shɛŋ yi Nyɔ yi dzeɛŋ li lekwiɪŋ, nuuŋ ye le benchi lekwiɪŋ kɛ ni? ɛ le kɛ! 16 Nɛ kɛɛ le ɛ wi dzo yi yee wu nyɛ li wi wumu le ni wuki li mwɛ si mfwa, kɛ gii ni nuuŋ mfwa wu wi wulu wuki nuuŋ li wuu. ɛ wi nyɛ yi yee nuuŋ li bibifi, kɛ wɛ nuuŋ mfwa wu bibifi. Kɛ bi gii bi be be kwe. ɛ wi nyɛ yi yee le ni wuki li Nyɔ-ɔ, kɛ wɛ nuuŋ mfwa wu Nyɔ. Se ŋ'wowu wu wuki li yi-i wulu gii fɛ se ni kemi ntse wu tsaar. 17 Se nuuŋ le kiyɔɔni nuuŋ li Nyɔ, le nɛ tuu nɛ shiɪŋ nɛ nuuŋ bemfa be bibifi-i, dɛɛni nɛ beŋ baa be shɛŋ yine chichi ŋwaani ntiife wu be tɛ nyɛ li be-ɛŋ. 18 Nɛ baa nuuŋ ɛ be buu beŋ li tsar yi bibifi, nɛ to baa nuuŋ bemfa be ntse wu tsaar le. 19 Ntiitɔɔ fini si wiwoŋ, kife beŋ si beniɪŋ be weeti be bufiu bi wiwoŋ nɛ nuuŋ tɛ kɛɛ biee bichu kɛ. Nɛ kɛɛ le tɛ nuuŋ ŋkosi nɛ nyɛɛ bimbe bi bwɪŋ ye nɛ li biee bi nyɛ-ɛŋ be bibifi-i si bemfa. Nɛ nyɛɛ yeɛŋ bimbe bi bwɪŋ ye nɛ dɛɛni nuuŋ li biee bi tsaar li nɛ se ni nɛ nuuŋ beniɪŋ be wuuti. 20 Mfi wu nɛ tɛ nuuŋ bemfa be bibifi-i, ntse wu tsaar tɛ kemi ye bunga le be-ɛŋ lewe kɛ. 21 Si nɛ tɛ nuuŋ le mbeŋ wu nɛ tɛ kemi fɛ biee bini bi nɛ kemi buya li bi-i dɛɛni bini tɛ nuuŋ la? Biee bilu bichu merisi nɛɛ nuuŋ be kwe. 22 Se nuuŋ le si be buu baa beŋ li tsar yi bibifi ni nɛ to baa bemfa be Nyɔ-ɔ, mbeŋ wulu nuuŋ le nɛ to baa beniɪŋ be waar, kimerise kilu gii naa ni nuuŋ ntse wu kimake. (aiɔnios g166) 23 Fi nuuŋ le kinsomfu ki bibifi

nuuŋ kwe, beɗeɗeni ntse wu kimake nuuŋ nya yi Nyo nyee li yee li, li beniŋ be taashe be Krai Jiso wu Taa wuseŋ. (aiōnios g166)

7 Beŋwaanɛŋ, ŋ'wekɔ le ntee fini li be-ɛŋ si beniŋ be kii nchi. Mɔɔ ne kii le nchi ti kemi bungga le wi-i lewe nuuŋ neɛ mfi wu mwe meɛŋ we nuuŋ lu ni? **2** Te dzɔɔ mbose yi bugoo bu kweɛŋ bee nyu-uŋ. Nchi ti kendi kweɛŋ li nyumi nuuŋ mfi wu nyumi meɛŋ lu. Se nuuŋ le ɛ nyumi kwi, ke wu boɔ le nchi-i wu tɛ kendi wu bee nyumi-i lekwiŋ. **3** Beɗeɗeni ɛ wu dza wu geɛŋ tsiŋ bee nyuŋ wumu nyumi meɛŋ lu, be teɛŋ wu le kinjikwiŋ. Se nuuŋ le ɛ nyumi kwi, ke wu boɔ le nchi wulu lekwiŋ. ɛ wu geɛŋ bugoo le nyuŋ wumu, ke meɛŋ ye kinjikwiŋ ke. **4** ɛ neɛ le, beŋwaanɛŋ si ne kwi baa ne gate be be benchi keti li yi yi Krai si tɛ kwi ni, ne kwi baa le ke ne ni ne nuuŋ beniŋ be wi wumu wu gwete-ɛ kituŋ. Wi wulu wuni nuuŋ wu be tɛ buu li kwe-e, ke se tɛ ni tɛ tsiŋ tɛ feti tɛ nuuŋ bieɛ bi dzeɛŋ li Nyo-ɔ. **5** Mfi wu tɛ tɛ meɛŋ tɛ tsiŋ tɛ biki si nyarŋ yiseŋ weki, benchi tɛ shiŋ be kaŋgisi ŋgɔŋ meɛŋ me fuu le tɛ ni tɛ feti bubieɛ, me feti bimbe bi bwiŋ yeɛŋ nindi bieɛ bi beɛ nuuŋ be kwe li bee li. **6** Se nuuŋ le, deɗeni yani tɛ bo baa le benchi lekwiŋ tɛ kwi tɛ gate be benchi be tɛ shiŋ be kendi bee belu. Tɛ bo baa ke se tɛ ni tɛ nindi li ntse wu fweŋ wu nuuŋ Fiana yi Nyo, nuuŋ ye le dze yi fichi yi benchi be be tseɛ li ke. **7** Nuuŋ tɛ tee le la kii benchi? Fi nuuŋ le nchi nuuŋ fieɛ fi bifi ni? Fi nuuŋ ye le ke! Tɛ gii nuuŋ ye kii nchi ke, bee nuuŋ mi ŋkii ye fieɛ fi bifi ke. ɛ nchi ti meɛŋ ki tee ke le, “Kiŋ wi ni ni lendi lii li fieɛ fi wi wumu ke,” bee nuuŋ mi ŋkii ye le nɔmu lii nuuŋ fieɛ fi bifi ke. **8** Beɗeɗeni, bibifi tɛ tuu bi nyiŋ le nchi wuni lekwiŋ bi feti mi lendi lii le dzɛ le dzɛ. Nchi bee nuuŋ ye lu ke, bibifi bi kemi ye bungga ke. **9** Ntɛ ŋgii nshiŋ ntsiŋ mfeti si ŋ'weki benchi meɛŋ saa ki be ke. Se nuuŋ le, mfi wu benchi tɛ be, bibifi kaŋgi, nse ŋkwi. **10** Benchi belu kibee be tɛ nuuŋ le be gii be be ntse, be tuu be be nuuŋ be kwe li mi-i. **11** Fi nuuŋ le bibifi tɛ keme dze li benchi bani, bi yeɛŋ be mi, bi nyiŋ le lekwiŋ bi wo mi. **12** Beɗeɗeni tɛ ŋɛŋ baa le benchi nuuŋ fieɛ fi waan, fieɛ fi benchi tiiti nuuŋ fieɛ fi waan, fi nuuŋ tsaan mɔɔ bujɔŋ. **13** Fi se nuuŋ le, fieɛ fi dzeɛŋ tɛ tuu fi be nuuŋ be kwe li mi-i ni? Nuuŋ fi tɛ nuuŋ le ke! Tɛ nuuŋ bibifi bi tɛ nyiŋ le fieɛ fi dzeɛŋ fini-i lekwiŋ bi se be be kwe le mi-i, nse ŋɛŋ fieɛ fi gbɛŋgi fi nuuŋ bibifi, se fi doonchi nuuŋ fieɛ fi benchi tiiti le bibifi gbɛɛne bi

bee ŋge. **14** Tɛ kii le benchi nuuŋ fieɛ fi dza fe Nyo-ɔ. Se nuuŋ le nnuuŋ fieŋ wiwoŋ wu kemi nyarŋ li bwiŋ, ɛ be kabe mi si mfwa li bibifi. **15** Mfeti fieɛ ŋkii ye fieɛ fi mfeti ke, kife fieɛ fi ŋ'weki ye le mfe ke, ɛ fi fi mfeti. Ndzɛti le mfe fieɛ, ntuu mfe nuuŋ fi mbaanini. **16** Si ndzɛti mfeti nuuŋ fieɛ fi ŋkɔŋgisi ye ke ni, ke mbeenchɔɔ cheɛŋ le nchi nuuŋ fieɛ fi dzeɛŋ. **17** Si fi nuuŋ le, ke ɛ cheɛŋ le ɛ mi wu mfeti fieɛ filu ke. ɛ bibifi bi nuuŋ li mi-i. **18** ŋkiiɔ le fieɛ fi dzeɛŋ nuuŋ ye li mi-i ke. Fi nuuŋ le fieɛ fi dzeɛŋ nuuŋ ye li ŋgɔŋ meŋ ke. Ndzɛti ŋkeme nshɔɔŋ le mfe fieɛ fi tsaan, se nuuŋ le ntɛ ntuu le mfe ke. **19** Fieɛ fi dzeɛŋ fi ŋ'weki le mfe, ɛ fi fi nti mfeti ke, neɛ si fieɛ fi bifi fi ŋ'weki ye le mfe fi ke, ɛ fi fi nti mbeɛ ntuu mfe. **20** Si ndzɛti ntuu mfeti fieɛ nuuŋ ye fi fi ŋ'weki ke le, ɛ mi wu mfeti fieɛ filu ke. ɛ bibifi bi nuuŋ li mi-i bi feti. **21** Neɛ le, mi se ntuu mi ŋɛŋ le, mbeɛ ɛ ŋ'weki le mfe fieɛ fi dzeɛŋ, fi nuuŋ si nchi wumu le, fi tseke le mfe nuuŋ fi bifi. **22** Li shɛŋ yeŋ, ŋ'wukɔɔ bujɔŋ ŋge be nchi wu Nyo. **23** Se nuuŋ le, ndzɛti ŋiŋgi nchi wumu wu nuuŋ li mi-i. Wu tundi dziŋ be nchi wu mbeeche weŋ biki, feti mi ntuu mfwa wu nchi wu bibifi bi nuuŋ li mi-i we. **24** Kimkpeŋmkpe ki fieɛ le si mi! ɛ noo wu gii soo mi li nyarŋ yi beɛ be kwe yini? **25** Kiyɔɔni nuuŋ li Nyo yi nuuŋ yi soo mi keti li Jiso Krai Taa wuseŋ! Li merise-ɛ, nindɔɔ deɗeni nuuŋ si mfwa wu benchi be Nyo-ɔ li mbeeche we-ɛŋ. Se nuuŋ le, li nyarŋ ye-ɛŋ nindɔɔ si mfwa wu nchi wu bibifi.

8 Fi fieɛ le, deɗeni wi wu taashe be Krai Jiso meɛŋ ye le li ŋge-ɛ ke. **2** Meɛŋ ye tuu le li ŋgeɛ ke kife nchi wu Fiana yi Nyo yi nyee ntse li beniŋ li taashɔɔ bee be Krai Jiso, wu buu bee li tsan yi nchi wu nuuŋ wu bibifi be kwe weɛ. **3** Nyo fe ye fieɛ fi nchi tɛ meɛŋ ki keme ke bungga le wu fe ke. Nchi tɛ meɛŋ ki keme ke bungga ke kife wiwoŋ ti nuuŋ weɛ. Fieɛ fi Nyo tɛ fe nuuŋ le yi tɛ tuumi ŋwani le be si wiwoŋ wu fe bieɛ bibifi le se leeshe bibifi. Yee dze yi Nyo tɛ wo bungga bu bieɛ bibifi li wiwoŋ. **4** Yi tɛ fe le le ke bieɛ bi tsaan bi nchi weki nuuŋ si bi nuuŋ, nuuŋ ye si bwiŋ yeɛŋ weki ke, tɛ ni tɛ tsiŋ nuuŋ si Fiana yi Nyo weki. **5** Beniŋ be tsiŋ be biki si bwiŋ ye be weki be giki bufii nuuŋ li bieɛ bi ŋgɔŋ me bee tiiti be. Be tsiŋ be wuki nuuŋ li Fiana yi Nyo-ɔ be giki bufii bubeɛ nuuŋ li bieɛ bi Fiana yi Nyo tiiti be-e. **6** ɛ wi geɛ bufii nuuŋ li yi yee li, ke gii naa kwi. Fi tuu fi nuuŋ le ɛ wi geɛ bufii li Fiana yi Nyo-ɔ, ke gii naa keme ntse be mbeɛŋgii. **7** Si fi nuuŋ le wi wu geɛ bufii nuuŋ li bieɛ bi bwiŋ yee kaŋgisi, ke

baaninɔo Nyo. Wɛɛ wi biki yɛ nchi wu Nyo kɛ. Fi fieɛ chɛɛɛ le nuuɲ tɛ woo kɛ. **8** Wi wu tsiɲ si bwiɲ yee weki ti feti yɛ fieɛ fi Nyo nuuɲ yi woo bujɔɲ bɛ wu kɛ. **9** Se nuuɲ le nɛ nuuɲ finɛ beniɲ bɛ tsiɲ yɛ bɛ biki si bwiɲ yɛ bɛ weki kɛ. Nɛ biki finɛ nuuɲ si Fiana weki, ɛ nuuɲ le Fiana yi Nyo tsiɲ li yih yinɛ. ɛ wi nuuɲ lu wu kemi yɛ Fiana yi Krai kɛ, kɛ nuuɲ yɛ wi wu Krai kɛ. **10** ɛ Krai nuuɲ li yɪ yinɛ, mɔɔ nuuɲ si yɪ yinɛ gii yi kwiye kii bibifi lɛ, fiana yinɛ yɛɛ wɛ, kifɛ Nyo fɛ yɛ nɛ nuuɲ tsaɲɲ lɛ yi-i lii. **11** ɛ Fiana yee yi wu wu tɛ buu Jiso li kwe-e tsiɲ li yi yinɛ, kɛ wu wɛɛ wu tɛ buu Krai Jiso li kwe-e gii nye tɛ ntse li bwiɲ yɛ nɛ yi ti kwi-i. Gii nye keti li Fiana yee yi tsiɲ li bwiɲ yɛ nɛ. **12** Si fi nuuɲ lɛ bɛɲwaanɛɲ, tɛ gbɛɲgi baa tɛ kemi fieɛ fi fɛɛ, fieɛ fini fieɛ lɛ nɛ tsi kɛ biki si bwiɲ yɛ nɛ weki kɛ. **13** ɛ nɛ tsiɲ nɛ biki si bwiɲ yɛ nɛ weki, kɛ nɛ gii nɛ kwiye. Se nuuɲ le, ɛ nɛ lɛɛshɛ bibifi bi bwiɲ yɛ nɛ weki bɛ bunga bu Fiana yi Nyo-ɔ, kɛ nɛ gii nɛ kɛmɛ ntse. **14** Beniɲ bechu bɛ tsiɲ bɛ biki si Fiana yi Nyo weki nuuɲ bɔɔɲ bɛ Nyo-ɔ. **15** Nyo ti mɛɛɲ ki nye kɛ nuuɲ fiana yi bumfa yi nuuɲ yi fɛ nɛ kaari nɛ ni nɛ tsiɲ li chɛnɛ-ɛ kɛ. Tɛ nye Fiana li bɛ-ɛɲ nuuɲ yi feti nɛ nuuɲ bɔɔɲ bee. Se nɛ teenyi yi lɛ, “Abba, Baa wusɛɲ.” **16** Fiana yilu yini kibɛɛ bɛ fiana yisɛɲ yi teendi yɛ lɛ tɛ baa bɔɔɲ bɛ Nyo-ɔ. **17** ɛ tɛ nuuɲ bɔɔɲ bɛ Nyo-ɔ, kɛ tɛ gii tɛ ji bisheyɛ, bisheyɛ bi nuuɲ bi Nyo-ɔ. Bee bɛ Krai gii tɛ taashe tɛ ji bi, ɛ nuuɲ le tɛ ɲɲɲi baa ɲgɛ si Krai tɛ ɲɲɲɛ, tɛ naa tɛ kɛmɛ tɛ fɛ bunɔɲa bwee li. **18** ɲkii nɛɛ bujɔɲ lɛ ɲgɛ wu tɛ ɲɲɲi dɛɛni nuuɲ tɛ koche nɛɛ bɛ wu nuuɲ bɛ maa bɛ bujɔɲ bu gii naa bu nuuɲ busɛɲ kɛ. **19** Bieɛ bichu bi Nyo tɛ tɔɲ gbɛɲgi bieɛ bi tɛɲgi mfi wu Nyo gii naa yi doonche bɔɔɲ bɛ gbɛɲgi bɛ nuuɲ bee. **20** Fi nuuɲ lɛ bieɛ bichu bi Nyo tɛ tɔɲ tɛ dza bi to bieɛ bi lɔɔlɔ. Bi ti mɛɛɲ ki nuuɲ kɛ lɛ li ɲkɔɲgise wu bi-i kɛ. ɛ ɲkɔɲgise wu Nyo wu tɛ fɛ lɛ bi nuuɲ lɛ. Se nuuɲ lɛ bi bichi nɛɛ limfwe bi kii nɛɛ lɛ, **21** jobɛ chimu naa nuuɲ Nyo buu bi li bumfa-a bi bɔnɛ li mfo wu bee nuuɲ bi fɔ-ɔ. Kɛ yi buu lɛ, bi gii bi kɛmɛ mbɔninɛ wu shaɲ si bɔɔɲ bɛ Nyo-ɔ. **22** Tɛ kii lɛ bieɛ bichu bi Nyo tɛ tɔɲ wuki bieɛ ntɔnyɛ si kwɛɛɲ wu tundi, bi wuki bieɛ ntɔnyɛ nsiɲ bɛ bo dɛɛni. **23** ɛ bieɛ bi Nyo tɛ tɔɲ kwaa bi nuuɲ li ntɔnyɛ-ɛ kɛ. Bee tɛ saa tɛ tsoo sa wu nuuɲ Fiana yi Waɲɲ yi Nyo nye bee tɛ chendi baa lɛ shɛɲ lɛ shɛɲ si tɛ gbɛɲgi tɛ tɛɲgi lɛ Nyo fɛ tɛ nuuɲ bɔɔɲ bee. Fini nuuɲ mɛɛɛ wu yi gii naa yi buu yɪ yisɛɲ li ɲgɛ-ɛ. **24** ɛ fieɛ fini fi tɛ bichi limfwe li fii tɛ kii lɛ tɛ gii naa tɛ kɛmɛ fi ɛ Nyo tɛ

soo bee kii fi. Se nuuɲ lɛ fieɛ fi wi bichi limfwe li fii lɛ gii naa kɛmɛ, ɛ tuu ɲɲɲi fi nuuɲ wu lii kituɲ, tɛ tuu lɛ ni tɛɲgi fi kɛ. ɛ noo wu nuuɲ ni tuu bichi limfwe li fieɛ li lɛ gii kɛmɛ fɛ fi nuuɲ wu lii? **25** Se nuuɲ lɛ ɛ tɛ bichi limfwe li fieɛ fi tɛ kii lɛ tɛ gii naa tɛ kɛmɛ, kɛ tɛ gii tɛ kaɲ shɛɲ tɛ ni tɛ tɛɲgi wɛɛ. **26** Fiana yi Nyo ti bɛɛ yi fi bee mfi wu tɛ weeti, si tɛ kii yɛ nleke li Nyo-ɔ si bɛ kemi lɛ bɛ ni bɛ lɛki kɛ lɛ. Fiana yilu kibɛɛ ti lɛki li Nyo-ɔ kii bee yi dii li yi-i lɛ dze yi nuuɲ wi tɛ tee kɛ. **27** Nyo yi ti tɛɛti shɛɲ yi beniɲ yi kii tɛ mbeeche wu Fiana yi Waɲɲ, kifɛ Fiana yi Waɲɲ ti lɛki li Nyo-ɔ li beniɲ bɛ ti nuuɲ bɛ Nyo-ɔ lɛ dze yi Nyo kɔɲgisi. **28** Fieɛ fichu fi keti bɛ beniɲ bɛ kɔɲgisi Nyo yi fikisi fi tuu fi shaɲɲ. Beniɲ bani nuuɲ bɛ wu teenɲ si tɛ nache. **29** Beniɲ bani Nyo tɛ kii mɛɛɲ lindɛɛri nuuɲ bɛ yi tɛ nache yi gɛɛ lɛ bɛ gii bɛ fiiki bɛ ni bɛ bosini ɲwani li bɲɲɛ bi bee. Kɛ se ɲwani wuni ni nuuɲ ɲkosi li bɛɲwaani, bɛ nuuɲ ɲgɛɛ. **30** Beniɲ bani bɛ tɛ nache kituɲ wu gɛɛ baa, tɛ teenɲ bɛ. Beniɲ belu bɛ tɛ teenɲ baa nuuɲ bɛ tɛ dzo lɛ baa findzɔɲ nsiɲ. Bɛ belu bɛ tɛ dzo lɛ bɛ baa findzɔɲ nsiɲ baa, tɛ nye bɛ bunɔɲa bwee. **31** Si bieɛ bini nuuɲ ni bichu, nuuɲ tɛ tuu tɛ tee lɛ la? Si Nyo nuuɲ lɛ kimbe kisɛɲ kituɲ ni, wi wu nuuɲ tuu fɛ bee bɛ fieɛ nuuɲ noo? **32** ɛ yi yi Nyo ti mɛɛɲ ki yɛri kɛ lii bɛ ɲwani kɛ, nye bɛ kwi kii bee bechu, gii leeki nye kɛ bieɛ bichu li bee li tondɛ ni? **33** ɛ noo wu wɛ lu wu nuuɲ ni geendi nsa bɛ beniɲ bɛ Nyo tsaa kituɲ? ɛ Nyo yi ti dzeti beniɲ lɛ bɛ nuuɲ yɛ bɛ findzɔɲ kɛ. **34** Wi wɛ lu wu nuuɲ tuu wo bee ni? Krai Jiso tɛ kwi, tuu kaari bo li kwe-e, wɛ dɛɛni lɛ kibɛnɛ ki Nyo-ɔ ki kigɔɲɛ, gbɛɲgi lɛki li Nyo-ɔ li bee li. **35** Wi wu nuuɲ tuu gate bee bɛ Krai lɛ kii ni ni kɔɲgisi bee, ɛ noo? Nuuɲ ɲgɛ, kɛ ntɔnyɛ, kɛ bikaa bi beniɲ biindi lɛ bɛsɛ jɲɲ, kɛ dzeɲɲ, kɛ tiɲ kilɛɛ, kɛ chɛnise, mɔɔ nuuɲ kwe, gate bee bɛ Krai ni? **36** Fi fieɛ nɛɛ si bɛ tɛsɛɛ beniɲ bamu beti li Nyo-ɔ lɛ, “Tɛ baa lɛ kwe wa jo chichi kii wɛ. Beniɲ dzeti lɛ tɛ nuuɲ nshɔɔɲ yi bɛ nuuɲ bɛ sɛɛyɛ buseɛyɛ.” **37** Mɔɔ nuuɲ nɛɛ si bieɛ bini bichu keti lɛ, tɛ gbɛɲgi baa tɛ yeki bu yawu li bunga bu Krai wu tɛ kɔɲgisi bee li. **38** ɲkii nɛɛ bujɔɲ lɛ kwe kɛ ntse, kɛ ɲwaani benchindaa bɛ la lɛ, kɛ fiana yi nuuɲ bintsii bichu, kɛ bieɛ bi nuuɲ dɛɛni, kɛ bi gii naa bi nuuɲ, kɛ bieɛ bi kemi bunga, **39** kɛ bi nuuɲ liwe, kɛ bi nuuɲ lɛɲkwiiɲ, mɔɔ nuuɲ la fieɛ fi nuuɲ li kintutu ki bieɛ bi Nyo feti bichu lɛ, fimu nuuɲ yɛ lu fi nuuɲ fi gate bee bɛ kiɲkɔɲgise ki Nyo-ɔ ki yi kemi li bee li kii Krai Jiso wu Taa wusɛɲ kɛ.

9 Fiee fi ngii ni ntiiti deeni fini nuuŋ cheeŋ si wi wu Krai. N'yeŋgi ye ke. Shéŋ yeŋ teendi ye keŋi li tsan yi Fiana yi Waan li le n'yeŋgi ye ke. **2** Fi nuuŋ le ŋkemə nshiŋ ŋge be ntənye wu mee ye ke li shéŋ yeŋ, **3** kii beŋwaanəŋ be kwəŋ le be tē be nuuŋ ŋgəŋ mē mumkpaŋ. Mbeechə le bee Nyo yi lə mi, mi se ngate tē Krai kii be. **4** Beniŋ bani nuuŋ beniŋ be Isele, Nyo tē dzo be yi fe le be ni be nuuŋ bəŋ bee, doonche be bunəŋa bwee si Nyo, ji leh be be, nye benchi bee li tsan yi bee, yi doonche be si nuuŋ be ni be guundi yi, yi fe beŋkaache be be. **5** E beniŋ be bete tee be bee nuuŋ beniŋ be Nyo-ə be be kii be, Kinsofu ki Nyo tē kaache tē gii ki nuuŋ le ki be si wiwoŋ be bie ki li kini ki beniŋ bani-i. Tē ni te nye mpiaru mfi kwi ma nsij li Kinsofu kini ki nuuŋ Nyo le biee bichu ləwe. **Fi nuuŋ lə. (aiŋn g165)** **6** Fiee fi Nyo tē kaache beniŋ be Isele lu nuuŋ fi tē ka li yee li ke, kife e beniŋ bechu be be tē bie li kini ki Isele be nuuŋ cheeŋ cheeŋ beniŋ be Isele ke. **7** Se fi nuuŋ ye tē le e bəŋ be be bie li yih yi Abrahəŋ bechu be nuuŋ bəŋ bee cheeŋ cheeŋ ke. Fi nuuŋ si Nyo tē tee li Abrahə-əŋ le, “E Adzi wu gii naa bie bəŋ be gii be ge e bukoŋ bwo.” **8** Fini doonchi le e bəŋ be Abrahəŋ bie bechu be nuuŋ bəŋ be Nyo-ə ke. E bəŋ be Nyo tē kaache Abrahəŋ lu be be dzo le e bəŋ be Abrahəŋ. **9** Nyo tē gii yi feti ŋkaache wuni yi tee le, “Gii naa ni nuuŋ le mfi ləwa, ŋkaari mbe, Saara se keme ŋwan wu nyuŋ.” **10** Meeŋ ki ba ke fini kwaa ke. Fiee si fini tē ka tē be Lebika wu te bəŋ bee tē nuuŋ Adzi kwaa wu te betaa beŋeŋ. **11** Mə fe be tē meeŋ be se naa be bie maŋ yini, yi meeŋ saa ki fe ke fiee fi dzeŋ ke fi bifi ke, Nyo tē tee li ni wu bee le, “Wi wu kaŋ gii naa ni nindi li ŋwan wu bwi.” Nyo tē yo le le yi doonche le yi tseki wi yi biki li ntsawu we-e. Yi tseki ye kii nime chimu chi wi niŋ ke. Yi tseki yi biki nuuŋ si yi weki. **13** Fi fiee nee si be tē tsee le, “Ntē ŋkəŋgi Yakə, mbaane Esau.” **14** Si fi nuuŋ le, nuuŋ te tuu te ni te tiiti le la? Fi se nuuŋ le Nyo feti ye tsaŋ ke ni? Fi nuuŋ ye le ke! **15** Nyo tē tee li Məse le, “Ŋgii naa ŋkə nshiŋ li wi wu ŋkəŋgisi, ŋkeme nshiŋ li wi wu ŋkəŋgisi le ŋkeme-e.” **16** Bedeeni Nyo ti tseki ye wi biki si wiwoŋ kəŋgisi ke, ke mə nuuŋ li nime chi wi ni-ŋ ke. Tseki nuuŋ kii fe keeti nshiŋ li beniŋ li. **17** Fini fiee nee si be tē tsee le Kiŋwaati ki Nyo-ə, Nyo yeti li Fəro Mfəŋ wu Ijip le, “Ntē mbiŋgi wə si Mfəŋ le ke se ndoonche buŋga bweŋ li yi ya, beniŋ geŋ be bukoŋ bweŋ li kikoo ki nshe kichu.” **18** Fini se doonchi le Nyo keeti nshiŋ li wi wu yi kəŋgisi-i, yi

nyee kikoo ki tēeme li wi wu yi kəŋgisi le ni tēeme kikoo. **19** Wi wumu nuuŋ nee bii li mi laa, “E fi nuuŋ le, Nyo se tuu yi gundi beniŋ kii la? Wi wu nuuŋ faŋ fiee fi Nyo kəŋgisi le fi nuuŋ, e noo?” **20** O nuuŋ noo ə nuuŋ ə ni ə mēki biee be Nyo? Nuuŋ wi ma fiee fi kaari fi bii li wu laa, “O ma mi ni kii la le ni?” **21** Wi wu mee shəŋ kemi buŋga le chime-e lewe bu nuuŋ dzə kikeene kimumkpaŋ ki chime chilu ma biee lu chichi chichi, fimu ni fi kemi bufe bu shaŋ fimu kemi bufe bu ləolə. **22** Fi fiee nee le si Nyo feti. Yi tē gii yi weki le yi doonche sheŋ yee yi fuuti li beniŋ li, yi tuu yi fe beniŋ se kee buŋga bu yi-i. Se nuuŋ le yi tē gbəŋ yi kaŋ shéŋ be beniŋ be tē feti shéŋ fuuti yi be be, mə nuuŋ si fi tē nuuŋ le gii ləeshe be le. **23** Yi tē fe le deeni le yi doonche bunəŋa bu yi-i bu ŋge bu nuuŋ li beniŋ be keeti nshiŋ li bee. Beniŋ bani nuuŋ be tē nache kituŋ meeŋ lindəeri le be gii be naa be keme bunəŋa bulu. **24** E bee kibee be nuuŋ beniŋ belu be wu teen. Nuuŋ ye Bejuu kwaa ke. Beniŋ be nuuŋ ye Bejuu ke baa fe tē. **25** E nee fi fi Nyo tē tee le Kiŋwaati ki ntomfəŋ we wu Hosia le, “Beniŋ be nuuŋ ye beniŋ beŋ ke, ŋgii ni nteenyi be le, ‘Beniŋ beŋ.’ Be ntē mbuu ŋkəŋgisi ye be ke, ni nteenyi be le, ‘Shéŋ yeŋ.’” **26** “E fe kintsii kini-i ki yi yi Nyo tē tiiti li beniŋ belu le, ‘Ne nuuŋ ye beniŋ beŋ ke,’ be gii be ni be nteenyi be le, ‘Bəŋ be Nyo yi nuuŋ lu-u.’” **27** Esaya ntomfəŋ wu Nyo tē gii dii tē kii beniŋ be Isele tiiti le, “Nee si beniŋ be Isele tē yaŋ si mfwe mē li ŋgeme yi dzə li ni, be gii be naa be soo be nee niŋ kwaa. **28** Fi fiee le Nyo gii naa yi dza yi taa yi ləŋ ŋge li kikoo ki nshe mfwa mumkpaŋ yi meeŋ fiee fichu.” **29** E wu wu Esaya tē saa kweeŋ le, “Tē gii nuuŋ ye le Taa Nyo yi kemi Buŋga Buchu bache bəŋ li kini kisəŋ nsij, bee nuuŋ yi ləeshe bee si kitoŋ ki Sədoŋ, mə ki Gəməra.” **30** Si fi nuuŋ le, nuuŋ te tuu te tee le la? Nuuŋ te tee le beniŋ be nuuŋ ye Bejuu ke be tē meeŋ ki mənche ke le be nuuŋ tsaŋ le Nyo lii ke baa deeni tsaŋ le Nyo lii kii shéŋ yibe ge e li yi-i. **31** Se nuuŋ le, beniŋ be Isele be tē gwenini le be nuuŋ tsaŋ le Nyo lii biki dze yi benchi weki leŋi ləlu, be ti meeŋ ki nuuŋ ke tsaŋ le yi-i lii ke. **32** Tē nuuŋ kii la? Tē nuuŋ kife be tē gwenini ye le be biee dze yi nuuŋ be ge shéŋ li Nyo-ə ke. Be biki nuuŋ dze yi nime. Be fe le be kəte li tete chi beniŋ kətiŋi li chi-i. **33** Tete chini nuuŋ chi be tsee kii chi le, “Biche yeŋ ne ŋeŋ, ŋgikə tete li kitoŋ ki Sayə-əŋ, nuuŋ tete chi beniŋ gii be ni be kətiŋi li chi-i.

Kimbarj ki gii ki ni ki feti beniiŋ weyi. Se nuuŋ le, ε wi gεε shéŋ li wuu, mwε tē tuu le nuuŋ bε buya kε.”

10 Berjwaanŋ, fiee fi ŋ'weki bε shéŋ yεŋ chi, mōō nleke wεŋ li Nyō-ō, nuuŋ le beniiŋ berj bε Iselee bani naa be bōne. **2** Fiee fi ŋkii, fi nuuŋ ntee nuuŋ le, be kεmi ŋgeen weseen li Nyō-ō. Se nuuŋ le be kii yε dze yi shaan yi nuuŋ be biee yi le kε. **3** Si be kii yε dze yi Nyō dzeti le beniiŋ baa tsaan le yi-i lii kε le, be se tuu baa be gwenini le be fε yibe yi dze, be mεen baa ki nyε kε yih yibe le be biee yini dze yi Nyō dzeti le wi wε tsaan le yi-i lii kε. **4** Si Krai tē bε le, dze yi benchi yi beniiŋ tē biki le be se nuuŋ tsaan le Nyō lii yini tε ma, fi se fiee dεeni le numu tsaan le Nyō lii nuuŋ le ɔ gεε shéŋ li Krai li. **5** Mōōse tē tseε kii dze yi nuuŋ tsaan le Nyō lii yi biki nuuŋ benchi le, “Wi wu feti si benchi wεki gii ni tsiŋ kife kichōō benchi bεlu.” **6** Se nuuŋ le, fi fiee le wi ti nuuŋ tsaan le Nyō lii biki shéŋ yi wu gεε li yi-i nuuŋ ε be tseε le, “ɔ bii kε li shéŋ ya-a laa ε noo wu gii yεε liboo le kε?” (Fi nuuŋ nuuŋ laa ε noo wu gii yεε se bōō bε Krai le.) **7** Kε le, “ɔ bii kε laa ε noo wu bōō li kween wu berjku-u le?” (Fi nuuŋ nuuŋ laa ε noo wu gii bōō li kween wu berjku-u se yεε bε Krai le.) (*Abyssos g12*) **8** Se nuuŋ le, fi tiiti le la? Fi tiiti le, “Jε yi Nyō yε nεε liwε-ε lichij. Yi nuuŋ li kimfime ko, mōō li shéŋ ya-a.” E yi yi tē fenjisi kii ŋgeewu shéŋ li Krai. **9** ɔ tē be kimfime ko le Jiso nuuŋ Taa, ɔ berj bε shéŋ ya le Nyō tē buu wu li kwe-e, ɔ bōne. **10** Fi nuuŋ le wiwōŋ beenchi nuuŋ bε shéŋ yee, Nyō se dzo wu le nuuŋ yε be findzōŋ kε. E wi tē be kimfime kee, kε Nyō soo yε wu. **11** Kijwaati ki Nyō-ɔ tiiti le, “Wi wu berj li yi-i nuuŋ tε naa keme buya kε.” **12** Ne kεε le chichi chichi nuuŋ yε lu li wi wu Juu bε wi wu nuuŋ yε wi wu Juu kε. Taa wu nuuŋ Te beniiŋ bechu nuuŋ nεε mumkpaŋ. Ti shiiŋ nεε gwiyi tsan yee nyεε bulofu li wi kwikwi wu dii li wuu. **13** Fi nuuŋ si bε tē tseε le Kijwaati ki Nyō-ɔ le, “Wi kwikwi wu dii teenyi bukoon bu Taa le, gii soo wu.” **14** Se nuuŋ le beniiŋ nuuŋ be geen be se ni be dii be teenyi wu ŋgeewu shéŋ li wuu nsij? Nuuŋ be geen be se gεε shéŋ li wu fuki fε be saa be woo kii wu nsij? Be nuuŋ be geen be se woo Wi wu Ntiife mεen ki tee kε be kε. **15** Nuuŋ beniiŋ geen be se geen be ni be fenjisi fuki fε be toŋ be nsij? Fi fiee ε bε tseε le, “Bikaa bi beniiŋ bε ti bεε bε nton wu dzeen le, nuuŋ bujōŋ ŋge.” **16** Se nuuŋ le, ε beniiŋ bε Iselee bechu be berj baa nton wu dzeen wuni kε. E nεε le si

kijwaati ki ntomfōŋ wu Esaya tē tiiti le, “Taa, ε noo wu se berj nton wu tē tiifi?” **17** Bedεeni, ŋgeewu shéŋ dzeti nuuŋ li fiee fi wi woo kii kra. Fiee fi wi woo se dzeti li fi-i bε tiifi wu kii Krai. **18** Nse ntuu mbiiti laa be ti mεen ki woo kε le? Bε cheen be tē woo. Kijwaati ki Nyō-ɔ tiiti kε kii biee bi Nyō tē toŋ le, “Jε yibe gεen yε yi bo li kikoo ki nshe-ε kichu, n'yōru wube gεen wu bo li boo yi nshe-ε chichi.” **19** Nse ntuu mbiiti laa fi nuuŋ le beniiŋ bε Iselee tē mεen ki woo kε bujōŋ kε ni? Mōōse tē saa kween le Nyō tiiti yε le, “Ŋgii mfe le kimi ni ki fuumi berj bε kintutu ki beniiŋ bε yee le, mfe tε le shéŋ ni yi tōnyi berj bε kitorj ki beniiŋ bε nuuŋ bibere.” **20** Esaya tuu yō ncheni nsij le Nyō tiiti yε le, “Beniiŋ bε ti mεen ki gōōŋ kε mi kε be ŋer baa mi. Mi nse ndoonchōō yi yεŋ li beniiŋ bε ti mεen ki bii kε mi kε.” **21** Se nuuŋ le kii beniiŋ bε Iselee Nyō tē tee le, “Jo chi ntuu nuuŋ nekisi tsan yεŋ le mfi beniiŋ, se nuuŋ le be tεemi bikoo be giŋgi yibe yi dzé.”

11 Nse mbiiti laa Nyō tē faan beniiŋ bee bufanj le? Fi nuuŋ yε le kε! Mi kibεε nuuŋ wi wu Iselee. Nuuŋ ŋwan wu li kini ki Abraham, mi mbo li kitorj ki Benjamin. **2** Nyō mεen yε ki faan kε beniiŋ bee bufanj bε tē tsaa mεen lindeeri kε. Ne kii nεε fiee fi Kijwaati ki Nyō-ɔ tiiti kii Elaja si tē dii li Nyō-ɔ kii fiee fi beniiŋ bε Iselee tē feti ni? **3** Tē dii tiiti li Nyō-ɔ le, “Taa, be woye baa bentomfōŋ bo, be shaanshe ntántaa ya yi muntofi. She nεε mi kwaa, be se biki baa mi tε le be mεeshi.” **4** Tε de nεε le, Nyō se tuu li wuu le la? Yi tē tuu li wu-u le, “Mi ŋkirōō beniiŋ bε nuuŋ berj bε nuuŋ benchuki mfo menyaaŋ, bε ti mεen ki toŋ kε núnj li nyō yi bε teenyi le Baal yεε li limfwε le bε lεke fε kε.” **5** E nεε le si fi fiee li mfi wu dεeni wuni. Beniiŋ bamu baa nεε lu Iselee niŋ bε she bε nuuŋ bε Nyō. Bani nuuŋ bε yi tsaa kii shéŋ yee yi dzeen li bee. **6** E fi nuuŋ le tē tsaa kii shéŋ yee yi dzeen, kε nuuŋ yε kii nime chimu chi be fε kε. E fi nuuŋ kii nime chimu chi be fε, kε bee fi nuuŋ yε le ε kii shéŋ yee yi dzeen kε. **7** Fiee fi ntiiti nuuŋ le la? Fi nuuŋ le beniiŋ bε Iselee ŋge tē ŋgwenini le be nuuŋ tsaan le Nyō lii ti mεen ki nuuŋ kε si bε tē wεki kε. Tē nuuŋ beniiŋ bε Nyō tē tsaa bε tē tuu be keme dze le be nuuŋ tsaan le yi-i lii. Se nuuŋ le, Nyō tē fε shéŋ yi bamu tēmi yi ba nεε le. **8** Fini nuuŋ si bε tē tseε le, “Nyō tē fε be, be to fi-i, lii yibe tē tuu le yi ni yi ŋŋgi biee kε, bintoon bi bee tē woo biee kε. Be se ba le nsiŋ bε bo berj.” **9** Daafi tē kween tε le, “Nyō fε biee bije bi be jii be wuki bujōŋ bi

liiŋ be si mungeete, bi tuu bi kɔɔ be si bintasi. Bi to fiee fi nuuŋ fi bache be, be weye, ni nuuŋ kinsomfu ki biŋge bi bee. **10** Nyo fe lii yibe jiiŋ le be tuu ke le be ŋeŋ ke. Yi fe tɛ dzaa yibe guuŋ yi ba le.” **11** Nse ntuu mbiiti laa fi nuuŋ le beniin be Iselee tɛ kɔte le le be we be ba fekwiiŋ ni? Fi nuuŋ ye le ke. Bibifi bi bee tɛ tuu bi be nuuŋ be kinsomfu li beniin be nuuŋ ye be Iselee ke, ke se beniin be Iselee ni be fuumi bimi. **12** Fi fiee le bibifi bi be tɛ fe tɛ be nuuŋ be bulofu li nshe-e, ŋ'we wu be tɛ weye be nuuŋ be bulofu li beniin be tɛ nuuŋ ye be Iselee ke. E nuuŋ le ke bulofu bu gii bu nuuŋ mfi wu beniin be Iselee bechu beŋ li Krai gii naa bu yaŋ buyanu. **13** ŋ'wekɔɔ le ntee dɛeni nuuŋ li beŋ beniin be nuuŋ ye be Iselee ke. Si mi ŋ'we nnuuŋ ŋwane ntonŋ wu Jiso li beniin be nuuŋ ye be Iselee ke, nse ntuu ndzeti nime cheŋ chini le e fiee fi nɔŋa. **14** Mi mfeɔ le le nse mfe Bejuu beŋ ni be fuumi bimi, fe fi koŋ li bee, be bamu se bo lu. **15** E fi nuuŋ le Nyo tɛ faaŋ beniin be Iselee, fini fe beniin bamu li nshe yini-i se to fiee fimumkpaŋ be Nyo, ke mfi wu yi kaari yi fi beniin be Iselee, fi se nuuŋ niŋ? Fi gii fi nuuŋ si mfi wu wi wu kwi kaari wu bo li kwe-e. **16** E wi saa wu kpa buneeŋ bu ŋkosi wu nye li Nyo-o, ke buneeŋ bulu buchu bwɛe bu Nyo-o. E geŋ yi kiti nuuŋ yi Nyo, ke yɛŋe yi kiti kilu yee te yi Nyo. **17** Se nuuŋ le, fi fiee si be lɔte yeŋe yi kiti kimu ki Oli-if ki be tɛ tɔye be lɔŋ, be geŋ be dzo beŋ ne nuuŋ yɛŋe yi kiti ki Oli-if ki li kɔ be lɔte be ba li kiti ki be tɛ tɔye kee, be ba li yeŋe yilu le se ne ni ne fi-i dzɔɔ li kiti kee li, **18** beɛɛni ne kemi ye le ne ni ne juti ŋkondi be yɛŋe yilu ke. E ne juti ŋkondi le ne kee le ne baa nuuŋ yɛŋe. Ne nuuŋ ye geŋ yi teendi kiti kilu ke. E geŋ yilu yi feti ne se nuuŋ lu. **19** Wi wumu nuuŋ dza ni tiiti le, “Ke be tɛ lɔte yɛŋe yilu le be ba mi li kiti kilu.” **20** E cheŋ. Be tɛ lɔte be lɔŋ kife yi tɛ kemi ye kimbeeneche-e ke. Ne baa fe ne teemi kii shɛŋ yi ne geɛ li Krai li. Nee le, kiiŋ ne ni ne tsakisi yi ke. Ne nuuŋ yeŋe be chene. **21** Ne kee le gii le Nyo ni yi meŋe ki kɔɔ ke nshiin be yɛŋe yi kiti ki be tɛ yi-i kee ke, ke be nuuŋ te kɔɔ te nshiin be beŋ ke. **22** Biche yeŋe ne ŋeŋ le Nyo kemi shɛŋ yi dzeŋ ŋge yi tuu yi kemi tɛ shɛŋ yi lochi. Yi ti lochi be beniin be we, se nuuŋ le doonchi shɛŋ yi dzeŋ li be-eŋ fe ne ba ne biki dze ye. E foo le nsiiŋ, ke be gii naa be lɔnye te beŋ bu lɔnye. **23** Li beniin be Iselee, e nuuŋ le be fiiki be geɛ shɛŋ li Krai, Nyo kaari yi dzɔɔ be yi ba li kiti kee, kife e fiee fi Nyo kemi bunŋa le yi fe. **24** Ne kee yeŋe le, ne baa yɛŋe yi be lɔche li kiti ki Oli-if ki kuu nuuŋ li kiko-o, be be

be ba li ki be tɔye-e, nuuŋ ye fiee fi kemi le fi nuuŋ le ke, e nuuŋ le, se nuuŋ be kaari be dzɔɔ yɛŋe yi kiti ki be tɔye yi be tɛ lɔche be kaari be tuu li kiti kilu yaa le ni? **25** Beŋwaanɛŋ, ŋ'wekɔɔ le ne kee cheŋ wu nuuŋ le munyiikɔɔ li, le kiiŋ ne ni dza ne ni ne tsakisi yi ke. Fi nuuŋ le kiko ki teeme be kee li beniin bamu be Iselee te. Be se gii be ni be teemi nee bikoo le geŋ bo mfi wu beniin be tɛ nuuŋ ye be Iselee ke bechu be nuuŋ le be naa be le li kintutu ki beniin be Krai le kituŋ. **26** Fi gii fi ka le, beniin be Iselee bechu se bo. E fi fi be tɛ tsee le Nyo tiiti ye le, “Wi wu gii naa buu beniin li ŋge gii naa bo Sayɔŋ. Gii naa buu bibifi bi fere li kini ki Yako-o. **27** Fini nuuŋ leh wu ŋgii nji be be mfi wu mi ntsaaki bibifi bi bee.” **28** Le kimbe ki ntonŋ wu dzeŋ wu Nyo-o beniin be Iselee bani nuuŋ beniin be mbani-i li Nyo-o kii beŋ. E tuu to le kimbe ki ntsawu ki Nyo tɛ tsaa be, beniin be Iselee nuuŋ shɛŋ yi Nyo kii leh wu yi tɛ ji be bete betee be bee. **29** Fi nuuŋ le kife e Nyo nye wi fiee, yi meŋe ye yi tuu yi kaari yi fi ke, e yi teenŋ wi, yi nuuŋ tɛ tuu le yi kaari yi chine wu ke. **30** Si beŋ beniin be nuuŋ ye be Iselee ke tɛ shiŋ ne wuki ye li Nyo-o ke le, beɛɛni si fi nuuŋ, Nyo doonche ye nshiin li be-eŋ kife beniin be Iselee meŋe baa ki woo ke li yi-i ke, **31** fi fiee nee le si be tɛ wuki ye li Nyo ke nshiin yi tɛ doonche li be-eŋ fe yee te yi doonche nshiin li bee. **32** Fiee fi fiee lu nuuŋ le, Nyo lii ye beniin bechu li kiko ki teeme, ke se doonche nshiin li be bechu-u. (eleese g1653) **33** Hooo, biche yeŋe ne ŋeŋ, bulofu bu nuuŋ bu Nyo-o nuuŋ bunɔŋa, bufi bwɛe gbɛŋgi bu nuuŋ nee te bunɔŋa, biee bi yi gbɛŋgi yi kii nuuŋ nee te bi nɔŋa! Nuuŋ wi te kee dzɛ yi sondini biee biee le ke. Nuuŋ wi te kee dzɛ yee ke. **34** Fini nuuŋ si be tɛ tsee le Kiŋwaati ki Nyo-o le, “E noo wu nuuŋ lu wu kii mbeeche wu Taa? E noo wu nuuŋ nye wu ntifi? **35** E noo wu tɛ nye Nyo fiee le ke Nyo kaari yi soorŋ wu?” **36** Biee bichu dza fe yi-i. Biee bichu keti li tsarŋ yee li, biee bichu nuuŋ kii yi. N'yɔɔnche ni nuuŋ li yi-i mfi kwi ma nsiiŋ. Fi nuuŋ le. (aiɔn g165)

12 Beŋwaanɛŋ, si Nyo doonche ye nshiin li bee li le, ŋkutɔɔ bo le ne nye yi yine li Nyo-o si biee bi muntofi-i bi yɔŋ. Bi ni bi wuuti bi Nyo beŋ bi. Fini nuuŋ dze yi shaŋ li be-eŋ le ne ni ne guundi Nyo le. **2** Kiiŋ ne ni ne biki biee bi beniin be li nshe-e yini feti ke. Geɛ yeŋe bembeeche be feŋ be Nyo nye beniin be ni be fikisi beŋ, ne se ni ne ŋiŋgi biee le dze yi fie-eŋ. E ne feti le, ne se kee ntawu le lenti ne kee fiee

fi Nyo kɔŋgisi, fi nuuŋ fi dzeer, ε Nyo ber, fi dzɔɔŋ
 fε yi-i fi gɛɛŋ fi mɛɛshi. (aiɔn g165) **3** Mi si wi wu Nyo
 doonche shɛŋ yi dzeer li wu-u, ŋ'wɛkɔɔ le ntee li ber
 bechu-u le, kiŋ wi ni beechi li yi yee li le wε fiee fimu
 yeki fiee fi nuuŋ kε. Wi ni beechi li yi yee li nuuŋ le
 dze yi tsaŋ li. Wi ni beechi ŋwaani mbeeche wu Nyo
 tɛ nyε li wu-u, fiche yi yee ŋɛŋgε fiee fi nuuŋ fε. **4**
 Tε kii le yih yi wi nuuŋ yi mumkpaŋ, yi kemi bimbe
 chichi chichi, bimbe bilu se kemi nime chichi chichi. **5**
 E nɛε le si tε nuuŋ. Mɔɔ nuuŋ si tε yaŋ le, tε baa yi
 yi mumkpaŋ bε Krai. Wi wumu nuuŋ yε li yi yee li
 kwaa kε. **6** Tε kemi nyá chichi chichi biki mfie wu
 Nyo nyε li bee li. Tε se nindi bε nyá yilu. E nya yi wi
 nuuŋ le ni teyi biee bi Nyo doonche li wu-u, teyi biki
 mfichine wu mbeeche wu Nyo nyε li wu-u. **7** E nya yi
 wi nuuŋ le ni nindi li beniŋ li, niŋ li bee. E nya yi wi
 nuuŋ le ni tiifi beniŋ, tiifi. **8** E nya yi wi nuuŋ le ni
 kɔŋgisi shɛŋ yi beniŋ, kɔŋgisi. E yi nuuŋ le ni nyεε
 beniŋ bε fuki biee, gwiye tsaŋ yee. E nya yi wi nuuŋ
 le ni nuuŋ tε kikoo wu beniŋ, bichi le bee bε shɛŋ
 yee chichi. E nuuŋ le ni keeti nshiŋ li beniŋ li, keeti
 bε kinɛtine. **9** Kɔŋkɔŋgise kine kemi le ki ni ki nuuŋ
 ki cheɛŋ. Nε baanini fiee fi bifi, nε lemi mkpaŋ li
 fiee fi dzeer li. **10** Nε kɔŋgisi yi yine bε shɛŋ yine chi
 si bɔɔŋ bε wi mumkpa-ŋ. Nε nyεε ŋguŋu li beniŋ
 bamu yeki wu li yi yine-ε. **11** Kiŋ nε ni nε nuuŋ wε li
 fiee fimu-u kε. Nε nindi nime chi Nyo-ɔ mfi kwi bε
 shɛŋ yi yuusi. **12** Nε bichi yεŋ limfwe li fiee fi nε gii
 nε keme, fi fε nε ni nε neki. Nε kendi shɛŋ li bɛŋgε-
 ε. Nε leki li Nyo-ɔ mfi kwi. **13** Nε fii yεŋ beniŋ bε
 nuuŋ bε Nyo-ɔ bε fuki biee. Nε fii yεŋ bilɔ li yí yine-
 ε, nε bichi le bi-i bujɔŋ. **14** Nε leki yεŋ le Nyo bɔɔni
 beniŋ bε biindi bikaa le bene jiŋ. Leke yεŋ nuuŋ le
 Nyo bɔɔni bε bubɔnise. Nε lɔɔ kε bε kε. **15** Nε neki bε
 beniŋ bε neki, nε dii bε beniŋ bε dii. **16** Nε tsiŋ li fiee
 fimumkpa-ŋ. Kiŋ nε ni nε tsakisi yi kε. Nε keeti nsáŋ
 bε beniŋ bε yee. Kiŋ nε ni nε dzeti le nε kii baa biee
 yeki si nε kii kε. **17** Kiŋ nε ni nε tusi bubieε bε bubieε
 kε. Nε dzeti mfi le nε ni nε feti nuuŋ biee bi beniŋ
 bechu ŋingi le bi bieε bi dzeer. **18** E dze nuuŋ lu, si
 nε ŋingi, nε gwenini le nε ni nε ntsiŋ bε mbɛɛŋgii
 bε beniŋ bechu. **19** Nsáŋ yεŋ yi shɛŋ, kiŋ nε ni mɔŋ
 ntusu nsooŋkibaa kε. Gεε yεŋ Nyo gii yi doonche
 shɛŋ yee yi fuuti li bee. E fi fi bε tseε le, “E mi wu
 ŋkemi le ntuu nsooŋkibaa E mi wu ŋgii ntuu. E Taa
 Nyo wu tiiti fini.” **20** Fi nε kemi le nε ni nε feti nuuŋ
 fini fi bε tseε le Kɔŋwaati ki Nyo-ɔ le, “E dzeer wuu wi

wu baanini wε, ɔ nyε wu fiee ji. E ndɔɔŋ wonde wu, ɔ
 nyε wu fiee wɔŋ. ɔɔ fε le, buya ni bu nuuŋ fε wu-u
 fa.” **21** Kiŋ nε ni gεε bubieε ni bu yeki ber kε. Nε yeki
 yεŋ bibifi buyawu bε bieε bi dzeer.

13 Wi kwikwi kemi le ni wuki li beniŋ bε kemi
 bungga bu nchi-i, kife bungga nuuŋ yε lu fuki bu
 dza fε Nyo-ɔ nsɔŋ kε. Be bε kemi bungga bu nchi-i baa
 nuuŋ ε Nyo yi tɛ gεε be. **2** Fi se fieε le ε wi doonchi
 kikoo ki tεeme li beniŋ bε kemi bungga bu nchi-i, kε
 mwe doonchɔɔ nuuŋ li beniŋ bε Nyo gεε li. Beniŋ bε
 doonchi kikoo ki tεeme teenyi nuuŋ nsa fε be fa. **3** Nε
 kεε le beniŋ bε seki kwεer baa, beniŋ bε kemi kinge
 ki dzeer ti chendi yε bε kε. E nεε bε kemi kinge ki bifi
 bε ti chendi be. ɔɔ weki le ɔ ni ɔ nuuŋ ɔ tε cheŋ wi wu
 kemi bungga bu nchi-i kε, ɔ feti nuuŋ biee bi dzeer, se
 tuu ni pieti wε. **4** Wi wu seki beniŋ nindi nuuŋ li Nyo-
 ɔ le beniŋ ni bε tsiŋ bujɔŋ. Se nuuŋ le, ɔɔ dza ɔ feti
 fiee fi bifi, ɔ chendi wu, kife bungga bu bε nyε li wuu
 le lii beniŋ li ŋge nuuŋ yε bu yee kε. E wi wu nime
 wu Nyo, nuuŋ wu wu Nyo tɛ gεε le ni doonchi shɛŋ
 yi Nyo yi fuuti le ni bεε bε ŋge li beniŋ bε feti biee
 bibifi-i. **5** Bedɛeni, nε kemi le nε ni nε wuki li beniŋ
 bε seki kwεer li, kife le nε chendi baa ŋge kwaa kε, nε
 feti yεŋ le kii shɛŋ yine ni yi seki ber. **6** Fieε fiee
 fi fε nε se suuti kɔŋwaati, kife beniŋ bε kemi bungga
 bu nchi-i nindi nuuŋ li Nyo-ɔ, bε se nyεε mfi wube
 kwikwi li nime chiluu. **7** Nε nyεε yεŋ fiee fichu fi nε
 kemi le nε nyε li wi kwikwi. E nuuŋ kɔŋwaati ki biee
 bi nε kemi le nε soo, nε soo. E nuuŋ le nε soor fiee fi
 nε kemi le nε soor, nε soor. E nuuŋ wi wu nε kemi le
 nε ni nε chendi, nε chendi. E nuuŋ wi wu nε kemi le
 nε ni nε guundi, nε guundi mwe. **8** Kiŋ wi ni nε kemi
 fiɔɔ bε wi wumu fuki fiɔɔ yi nuuŋ kɔŋkɔŋgise nsɔŋ kε.
 Nε kεε le, ε wi kɔŋgisi wi wumu, kε wu gεεɔ benchi
 bechu. **9** Bε nchi bε Nyo-ɔ bε tiiti le, “ɔ la kε kwεε wi,
 kε nyume wi kε ɔ wo kε wi kε ɔ yi kε biee kε ɔ ndzer
 kε fiee fi wi-i kε,” mɔɔ nuuŋ nchi wu la le, bε taashe
 baa li nchi wu tiiti le, “ɔ kɔŋgisi wi wu nuuŋ li we-
 ε lichɔŋ sɔɔ kɔŋgisi yi ya.” **10** E wi kɔŋgisi wi wumu
 bε cheɛŋ, tε tuu le fε fiee fi bifi bε wu kε. Nεε le, ε
 wi kɔŋgisi wi wumu, kε wu gεεɔ benchi bani bechu
 kituŋ. **11** Nε feti biee bini ni nε kii si mfi wε dɛeni.
 Mfi kɔchɔɔ li be-er le nε kaŋgi kituŋ. Nε kaŋgi kife
 mfi wu kinsofu wε tsekεtseke yeki si wu tε shiŋ wu
 nuuŋ fε tε tɛ gεε shɛŋ li Jiso Krai. **12** Butuu mεε bwεε
 bu giŋgi, lɛkuuŋ se wuuti laa le bεε. Tε too kinge ki

beniij be nuuj li kijibe-ε te dzoo nuuj kinge ki beniij be nuuj li kij'wofu si biee bi dzi-ij bi ni bi bangi bee. 13 Te ni te tsiij ntse wu shaaj si beniij be dengi fenshaaj. Kiij ne ni ne giingi fe bintsii li ne feti si bwĩ ke. Kiij ne ni ne wundi mbiij me keeti berj ke. Kiij ne ni ne tsiij ntse wu nyerj yi bukwεε maa ntse wu bukwεε ke. Kiij ne ni ne tsuki ntsooj ke, ne tuu ne yeeti shɛnj ke. 14 Dzoo yeej nuuj ntse wu Taa Jiso Krai li yi yi ne. Kiij ne ni nye maa dze li nyanj yi bwiij le ne ni ne feti biee bibifi bi yi kɔngisi ye ke.

14 Ne fii beniij be yi weeti be li kimbeenche ki bee le be-εj lenti. Kiij ne ni ne seki wumu wu beenchi li fiee fi beniij bechu beenchi ye le fi fiee tsaaj ke. 2 Wi wumu beenchi le nuuj ji fiee fichu. Se nuuj le wi wumu wu kimbeenche kee nuuj wεε jii fiee nuuj mbási yi kefe. 3 Kiij wi wu jii fiee fichu ni nyamisi wi wu jii ye fi ke. Se wi wu jii ye fiee fichu ke, tuu ni seki te sondini nsa wu wi wu jii ke. Kife be bechu Nyɔ fi ye be. 4 E we noo wu seki wi wu nime wu wi wumu? E te kikoo we wu kemi le ɲɛj laa ɲwani wu nime lemoo bujɔj maa wiio bu we le. Gii leɲ we, kife Taa gii leeki wu we se leɲ bujɔj. 5 Wi wumu nuuj tɛ lu wu dzeti le jo yimi nuuj nyɔja. Se wi wumu dzeti fiee le jo chichi nuuj nεε yeej. Fiee fi nuuj lu, nuuj nεε le wi kwi ni lemi li fiee fiee fi kii bujɔj li mbeeche we le ε fishaaj. 6 Wi wu dzeti le jobe chimu nuuj chi nɔja feti le le ni nyee ɲgɔɲu li Taa li. Wi wu jii fiee fichu se jii te le le ni nyee ɲgɔɲu li Taa li, si feti le tuu nyee kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ. Wi wu nyamisi le jii ye fiee fichu nyamisi nεε te le nyε ɲgɔɲu li Taa li, si feti le nyee kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ. 7 Te ni te kii le ε wi nuuj lu, ke ε wu wu kemi yi yee ke. E wu kwi, ε wu wu kemi yi yee ke. 8 E te nuuj lu, ke te baa nεε be Taa, ε te kwiye, ke te baa nεε be Taa. Bedeeni, maa te nuuj lu, maa nuuj le te kwi, ke ε Taa wu kemi bee. 9 Fiee fiee fi Krai tɛ kwi kaari bo li kwe-e tuu nuuj lu. Tɛ fe le le se ni nuuj Taa wu beniij bechu be mεεj lu be be tɛ kwiye. 10 Bedeeni, ε kii la fi ɔ seki ɲwaana ɔ tuu ɔ sondini nsa we bu sondine? Nuuj te kii la fi ɔ nyamisi ɲwaana? Ne kee le bee bechu naa lemi limfwe li Nyɔ-ɔ yi se saa bee. 11 Fiee fiee fi be tɛ tɛε le, “Mi wu Taa ntiitoo le, si nuuj lu le, wi kwikwi gii toɲ nún li mi-i lii, se wi kwikwi yo be kimfime kee le nnuuj Nyɔ.” 12 Fi se tuu fi nuuj le wi mumkpaɲ mumkpaɲ li bee kemi le naa leɲ le Nyɔ lii ku si kinge kee tɛ nuuj. 13 Bedeeni, kiij te ni te seki wi maa le wi tuu ni sondini

nsa bu sondine ke. Fiee fi te kemi le te ni te feti nuuj le ε te feti fiee, te ɲingɛ le kiij te ni fe fiee fi ɲwaana nuuj kɔte lu we buwe ke. 14 Mgbɛɲgɔo nεε ɲkii, se mbeenchi si wi wu Taa Jiso le fiee fije fimu nuuj ye lu fi nuuj fi fi numu waaj nsij ke. Se nuuj le, ε wi wumu dza tuu ɲingɛ le fiee fije fimu nuuj ye lu fi wuuti ke, ke fi fiee nεε le nuuj li mwε-ε. 15 ɔ jii fiee fi bifisi shɛnj yi ɲwaana, ke ɔ doonchi ye kingkɔngise li wuu ke. Kiij ɔ ni gεε fiee fi ɔ jii le fi fe ɲwaana wu Krai tɛ kwi kii wu, bee bubefu ke. 16 Bedeeni, kiij ɔ ni gεε fiee fi dzeɲ fi ɔ feti dza fi to fi beniij yeti le ε fiee fi bifi ke. 17 Ne ni ne kii le bumfɔɲ bu Nyɔ-ɔ nuuj ye kii biee bije be biee bi wonε ke. Bu nuuj nuuj fiee fi nuuj le ɔ kemε ntse wu tsaaj be wu mbεɲɲgii maa le ɔ kemε kinεetine ki dzeti fe Fiana yi Waaj li. 18 E wi nindi li Krai li le yεε dze, ke Nyɔ gii yi ni yi wuki bujɔj be wu, beniij se ni be pieti te wu. 19 Te tuu te ni te biki biee bi bee nuuj be mbεɲɲgii maa bi fii bee bi kurisi wi bee wi. 20 Kiij ne ni ne bifisi nime chi Nyɔ-ɔ kii biee bije ke. E cheɲ le biee bije bichu wuuti loo, se nuuj le ɔ jii fiee fi nuuj fi fe wumu we buwe, ke ɔ feo nuuj fiee fi bifi. 21 E fiee fi dzeɲ le ɔ faaj nje nyanj, ke le ɔ faaj ɲwonu mbiij, ke le ɔ fe maa nuuj fi la fi ɲwaana nuuj te we buwe ke. 22 E shɛnj ya yoo gεε li Nyɔ-ɔ berj li fiee fimu, ɔ fe fi, nεε Nyɔ berj befe ne kii fi. Kinεetine ki nɔja nuuj li wi wu mbeeche we nuuj ye le ni seki yi yee ke, kife kiio le fetoo fiee fi ɲingɛ le fi fiee tsaaj. 23 Se nuuj le, wi wu jii fiee mεɲini li shɛnj yee li we li ɲge-ε kituɲ, kife fetoo fiee nuuj fi shɛnj yee yi wu gεε li Nyɔ-ɔ beenchi ye li fii ke. Ne ni ne kii le fiee fichu fi wi feti fuki fe shɛnj yee yi wu gεε li Nyɔ-ɔ berj siɲ, ke bubieε.

15 Bee te tεemi li kimbeenche-ε kemi le te ni te kendi shɛnj be ɲ'we wu beniij be nuuj wεε weyi li kimbeenche kibee. Kiij te ni te feti fiee fi yi nuuj yi dzooj bee kwaa ke. 2 Wi mumkpaɲ mumkpaɲ li bee kemi le gwene le ni feti nuuj fiee fi dzeɲ li ɲwaani, le fi ni fi fii wu le kimbeenche kee ni ki kuu. 3 Ne kee te le Jiso Krai kibεε tɛ feti ye biee bi yi nuuj yi ni yi dzeɲ nεε nuuj wu ke. Tɛ gii feti fiee fi keti si be tɛ tɛε le Kiɲwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Beɲgaashe be beniij gaashe we lu be to baa li yi yeej.” 4 Te kii le biee bichu bi be tɛ tɛε le Kiɲwaati ki Nyɔ-ɔ ki ɲkosi tɛ nuuj le bi tifi bee, le ke bi se fe te ni te lemi te tεemi, shɛnj yiseɲ ni yi yuusi, te se bichi limfwe li fiee fi te gii naa tɛ kemε-ε. 5 Nlekoo le Nyɔ yi feti beniij lemi be

tɛɛmi yi tuu yi feti shɛŋ yi beniɪŋ yuusi, yi fɛ nɛ ni nɛ tsiɪŋ li fiee fimumkpa-ay beŋ bɛ beniɪŋ bechu bɛ biki Krai Jiso, **6** le ke li kimbanche-ɛ, nɛ ni nɛ yɔnchi Nyo mɔɔ Baa wu Taa wusɛŋ wu Jiso Krai li fiko fimumkpa-ay. **7** Nɛ fii yɛɛŋ wi kwikwi nɛɛ si Krai tɛ fi beŋ le, n'yɔnche se gɛɛŋ li Nyo-ɔ. **8** Ntee li be-ɛŋ le Krai tɛ dzo yi yee si wi wu nime li Bejuu li le doonche li bee le Nyo ti tiiti cheɛŋ. Tɛ fɛ le le ke se tɔɔŋ beŋkaache bɛ Nyo tɛ nye li bete tee bɛ bee. **9** Tɛ tuu fɛ le le ke beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, yɔŋgi tɛ Nyo kii nshiɪŋ yi Nyo kɛmi li bee. Fini nuuŋ si bɛ tɛ tɛɛ le, “Si fi nuuŋ ni, ŋgii ni n'yɔɔchi wɛ lenti le beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ. ŋgii ni n'yuuti n'yokisi bukoɔŋ bwo.” **10** Fi tuu fi nuuŋ ɛ bɛ tɛɛ le, “Beŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, nɛ nɛki yɛɛŋ bɛ beniɪŋ bɛ Nyo-ɔ.” **11** Fi tuu fi nuuŋ tɛ ɛ bɛ tɛɛ le, “Beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ, nɛ yɔnchi yɛɛŋ Taa. Bitɔŋ bichu, nɛ yɔnchi yɛɛŋ Taa.” **12** Esaya tɛ tuu tee tɛ le, “Biechi yimi gii yi saŋ li kini ki Jeesi. Nuuŋ wi wu gii bo ni seki bitɔŋ bi beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ. ɛ li wuu li beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ gii bɛ gɛɛ bufiɪ bubeɛ.” **13** Nlekɔɔ le Nyo yi tɛ bichi limfwe li yi-i, yiiki shɛŋ yinɛ bɛ kinɛtine kichu mɔɔ mbɛɛŋgii si nɛ gɛɛ shɛŋ li yi-i le. Nɛ bichi yɛɛŋ nɛɛ tɛ nuuŋ limfwe mfi kwi li fiee fi nɛ gii nɛ kɛmɛ-ɛ, li buŋga bu Fiana yi Waay li. **14** Beŋwaanɛŋ, mi kibɛɛ ŋkiiɔ bujɔŋ le nɛ gbɛŋgi baa nɛ kɛmi kingɛ ki dzeɛŋ ŋge, nɛ yisɛ baa bɛ bufiɪ, nɛ kii tɛ ntiife yih yinɛ. **15** Se nuuŋ le, li bieɛ bimɛ bi mi ntɛɛ li, mi mbɔsɔɔ yi le ntɔche butɔche li be-ɛŋ. Mi mfe le le ŋkimi beŋ bukiime, nuuŋ kii mfie wu Nyo nye li mi-i, **16** le ni nnuuŋ wi wu nime wu Krai Jiso li beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ. Mfetɔɔ nime chini si tɛ muntɔfi. Nime chini nuuŋ le ni mfenjisi ntɔŋ wu dzeɛŋ wu Nyo, ke beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ ni bɛ nuuŋ si fintɔfi fi Nyo beŋ li fi-i, bɛ Fiana yi Waay nache yi gɛɛ le be ni bɛ nuuŋ chichi. **17** Bedɛɛni, nnuuŋ nni ntsakisi yi li nime cheŋ chi nnindi li Nyo-ɔ kife mi ntaashɔɔ tɛɛ Krai Jiso. **18** Nnuuŋ ntɛ mɔŋ ntefu kii fiee fimu chichi, fuki fi Krai fɛ keti li mi-i nsɪŋ, le beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ gɛɛ shɛŋ li Nyo-ɔ nsɪŋ kɛ. Be tɛ woo biki bieɛ bi ntɛ ntiiti bɛ bi ntɛ mfeti. **19** Be tɛ wuki le biki buŋga bu bieɛ bi doonchi buŋga bu Nyo-ɔ bɛ bieɛ bi kimfime ki wondini bi ntɛ mfeti keti li buŋga bu Fiana yi Nyo-ɔ. Bedɛɛni, mbɛɛche Jerosalɛŋ ŋkenine ŋgenu mbochu kimbe ki Ililikum, nuuŋ ɛ ntɛ mbɔseyi mfenjisi ntɔŋ wu dzeɛŋ kwikwi wu kii Krai le. **20** Ntɛ mfeti le, mbɛɛche wɛŋ wu nyɔŋa nuuŋ le, nni ntiifi ntɔŋ wu dzeɛŋ wuni nuuŋ fɛ bɛ ti mɛɛŋ ki

woo kɛ kii Krai kɛ, le kiɪŋ ni ndza ŋgɛɛŋ nni ŋgwendi li kimfoo ki wi wumu kɛ. **21** Ntɛ mfeti fini mbiki nuuŋ si bɛ tɛɛ le, “Beniɪŋ bɛ bɛ ti mɛɛŋ saa ki tee kɛ bɛ kii wu kɛ, gii bɛ ŋɛŋ cheɛŋ wɛ, beniɪŋ bɛ ti mɛɛŋ ki woo kɛ kii wu kɛ, bɛ gii bɛ kɛɛ wu.” **22** ɛ ndɛndɛ wuni wu biifi mi kinga ŋge le mi mbɛ kɛ le tɛ yɛnɛ kɛ. **23** Se nuuŋ le, dɛɛni yani kintsii ki nime-ɛ mɛɛŋ yɛ lu kimbe kini kɛ. Bedɛɛni si ntɛ nshiɪŋ ŋgeendi li biya ŋge li le mbɛ tɛ yɛnɛ, **24** si mbichi limfwe, ŋkiiɔ nɛɛ le tɛ gii tɛ yɛnɛ mfi wu ŋketi ŋgiɪŋgi Spɛŋ ŋgii ŋgeri tɛɛbeŋ tɛ ŋɔɔnɛ ŋ'woo bujɔŋ le be-ɛŋ lenti. Mbɛɛchɔɔ le nɛ gii nɛ fi mi li ndɛndɛ wɛŋ wuni le ŋgɛɛŋ mbo Spɛŋ. **25** Se nuuŋ le, dɛɛni yani ŋgii ŋgɛɛŋ Jerosalɛŋ ni mbichi le beniɪŋ bɛ Nyo-ɔ bɛ fɛ. **26** ŋgiɪŋgɔɔ le kife beniɪŋ bɛ kimbeɛnche bɛ Masadonya mɔɔ bɛ Akeya tuu bɛ kɔŋgisi le bɛ cho kichɔɛ le bɛ fi beniɪŋ bɛ tɛ nuuŋ bɛ Nyo-ɔ bɛ kifoo le bɛ Jerosalɛŋ. **27** ɛ bɛ bɛ tuu bɛ kɔŋgisi le bɛ fɛ le, ɛ nɛɛ cheɛŋ le bɛ kɛmi le bɛ fɛ fieɛ li bee le, kife ɛ bɛ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ kɛmi ntsiru wu fii fiana yibɛ wu nuuŋ wu Bejuu, kɛ bɛ kɛmi tɛ le bɛ fi Bejuu bɛ bieɛ bi li nshɛ yini bi Nyo tsi bɛ lu. **28** Nɛɛ le, mfi wu mi mɛɛshi nime chini, mi nse ŋɛŋ le fieɛ fi bɛ cho, fieɛ li tsay yi Bejuu li, nse ntuu ndza fɛ, ŋka le bɛnɛ, tɛ yɛnɛ, nse ntuu ŋgɛɛŋ Spɛŋ. **29** ŋkiiɔ le mfi wu mbɛɛ le be-ɛŋ, ŋgii ni mbɛɛ bɛ ntsiru wu Krai ɛ wu yisɛ. **30** Beŋwaanɛŋ, nsuŋgɔɔ bɔ busɔŋu li be-ɛŋ li bukoɔŋ bu Taa wusɛŋ wu Jiso Krai mɔɔ li kingkɔŋgisɛ ki Fiana yi Nyo-ɔ, le nɛ taa li mi-i tɛ banche tɛ lekɛ li Nyo-ɔ mkpaay li mi-i, **31** laa nuuŋ naa mbo li tsay yi beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ bɛ kimbeɛnche kɛ bɛ Judiya le. Nɛ lekɛ li Nyo-ɔ tɛ le beniɪŋ bɛ nuuŋ bɛ Nyo-ɔ beŋ li nime chi ŋgiɪŋgi Jerosalɛŋ chini-i, **32** ɛ Nyo beŋ, nse mbɛ le be-ɛŋ ni ŋ'wuki bujɔŋ, shɛŋ yɛŋ yaanɛ li be-ɛŋ linti. **33** Nyo yi nuuŋ Nyo yi mbɛɛŋgii ni yi nuuŋ bɛ beŋ bechu. Fi nuuŋ le.

16 ŋ'wekɔɔ le ndoonche dzɛmi yisɛŋ yimi yi bukoɔŋ bwee nuuŋ le Fube nɛ kɛɛ yi. Nindɔɔ nime chi Nyo-ɔ si kikoo li kintaashe ki beniɪŋ bɛ kimbeɛnche-ɛ ki Sɛŋkriya. **2** Mfi wu wu bɛ, nɛ fi wu si wi wu Taa le dze yi nuuŋ yi beniɪŋ bɛ nuuŋ bɛ Nyo-ɔ. ɛ fieɛ nuuŋ lu fi kɔŋgisi le nɛ fi wu lu, nɛ fi yɛɛŋ wu, nɛ kɛɛ le wu fio tɛ beniɪŋ ŋge, wu fio tɛ mɔɔ mi. **3** Yesi yɛɛŋ Prisilia bee Akwila li mi-i. ɛ beniɪŋ bɛ ntɛ ntaashe tɛɛ bɛ li nime chi Krai Jiso-o. **4** Be lee baa le bɛ kwi kii mi. ɛ beniɪŋ bɛ mi kwaa nyɛɛ kiyɔɔni li bee kɛ. Bintaashe bi beniɪŋ bɛ kimbeɛnche bi beniɪŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu

ke bichu nyee biee te kiyooni li bee. **5** Yesi yeeɲ te kintaashe ki beniɲ be kimbeenche-ε ki taashi li yih yi bee li mi-i. Yesi yeeɲ Abenetu wu sineɲ wu shéɲ. Tè nuuɲ wi wu ɲkosi le nuuɲ wi wu Krai li kweeɲ wu Eesha. **6** Yesi yeeɲ te Maariya wu nindoo nime ɲge le be-eɲ lenti. **7** Yesi yeeɲ Andronikus be Junias be nuuɲ beniɲ beɲ be kweeɲ le, be tee be te tè nuuɲ li ncha-a. Be nuuɲ beniɲ be be kii be li kintutu ki boɔɲ be nto-oɲ be Jiso-o. E be be tè saa be gee shéɲ li Krai, li mi-i. **8** Yesi yeeɲ Ampliyatu wu sineɲ wu shéɲ wu tee wu taashe li Taa li. **9** Yesi yeeɲ Ubanu wu taashe tee be li nime chi Krai, ne yesi te Stachi wu nuuɲ sineɲ wu shéɲ. **10** Ne yesi Epeles. E wi wu niɲ wu doonche kituɲ le we be Krai mkpaɲ. Ne yesi yeeɲ te beniɲ be li Aristobulu yih. **11** Ne yesi Erodiɔɲ wu wi weɲ wu kweeɲ, ne yesi te beniɲ be taashe li Taa li be nuuɲ li Nasisu yih. **12** Ne yesi te Tifena bee Tifosa. E bukeeɲ be nindi nime chi Taa le mkpaɲ. Ne yesi Pesu wu nuuɲ shéɲ yeh. E kweeɲ tee wu te nindi nime chi Taa le ɲge. **13** Ne yesi Lufu wu Taa tè tsaa li wi we, ne yesi te ni wu ndzeti le ε naɲ te. **14** Ne yesi Asinkritu bee Fligɔɲ maa Ermis maa Patroba maa Ema, maa beɲwaaney besey be nuuɲ be beɲ. **15** Ne yesi Filologu bee Julia, ne yesi Neliu be dzemi ye. Ne yesi te Olimba be beniɲ be nuuɲ be Nyoo be nuuɲ be be. **16** Ne yesi yi yine, ne koke yi yine be ɲkoke wu nuuɲ wu beniɲ be Nyoo. Bintaashe bi beniɲ be kimbeenche-ε bi Krai le bechu yeeshi biee beɲ. **17** Beɲwaaney, nlekoo beɲ le ne ni ne dzeti mfi be beniɲ be bee be buga be fiengisi beɲ be ntifi yi firisi yi ne tè saa ne fi. Ne kiifi yeeɲ bee beniɲ. **18** Ne kee le ɲwaani bee beniɲ nindi ye nuuɲ li Taa wuseɲ wu Krai li ke. Be nindi baa nuuɲ kii kite ki bee. Be dzeti n'yoru wu yiki nuuɲ wu kimfi be yehɲi beniɲ be kii ye fiee ke lu. **19** Si beniɲ bechu woo baa kii beɲ le ne nuuɲ beniɲ be wuki fiee ne feti le, ntusoo ɲ'wuki buɲɔɲ be beɲ. Se nuuɲ le ɲ'wekoo le ne nuuɲ be bufii li fiee fi shaɲ li, njo yi koo ke beɲ li fiee fi bifi-i ke. **20** Sheo nee niɲ Nyoo yi nuuɲ Nyoo yi mbeɲɲgii bache Satan fekwiɲ ne denche wu be bikaa bine. Nlekoo le Taa wuseɲ wu Jiso Krai doonche shéɲ yee yi dzeɲ li be-eɲ. **21** Timoti wu nindi tee wu li fiee fimumpka-ɲ yeso li be-eɲ. Lushus bee Jasɔɲ maa Sosipata be nuuɲ beniɲ beɲ be kweeɲ le yesi baa te li be-eɲ. **22** Mi wu Tetiu wu Poo tiiti nse ntseki kiɲwaati kini, n'yeeshaa te beɲ li bukooy bu Taa le. **23** Gayɔɲ wu mi wu Poo tsiɲ li wuu yi, kintaashe ki beniɲ be kimbeenche-ε kichu taashi fe yeso beɲ. Se Erastu wu

nuuɲ wi wu babi wu li kitoɲ kini-i, be ɲwaaney wuseɲ wu bukooy bwee nuuɲ le Kwatu yeeshaa te beɲ. **24** [Taa wuseɲ wu Jiso Krai doonche shéɲ yee yi dzeɲ li beɲ bechu-u. Gee fi nuuɲ le]. **25** N'yoonche nuuɲ li Nyoo-o. E yi yi nuuɲ yi fe le ne ni ne teemi buɲɔɲ ne biki si ntoɲ weɲ wu dzeɲ tiiti. Ntoɲ wu dzeɲ wuni nuuɲ wu mfenjisi kii Jiso Krai. Wu tè shiɲ wu nuuɲ ntsooy yi fiee fi be tè nyike meeɲ lindeeri, deeni be se doonche baa li bee li. (aiōnios g166) **26** Ntsooy yini be doonche baa kituɲ. Biee bi bentomfɔɲ be Nyoo-o tè tsee bi fe biee ntsooy yilu bo fe waɲ li bitoɲ bichu-u. E Nyoo yi kimake yi tè tee le be doonche li bitoɲ bichu ke bi se gee shéɲ li yi-i bi ni bi wuki li yi-i. (aiōnios g166) **27** N'yoonche nuuɲ li Nyoo yini mfi kwi keti li Jiso Krai. E yi kwaa yi nuuɲ be bufii. Gee fi nuuɲ le. (aiōn g165)

1 Kōrēn

1 E mi Pɔɔ wu Nyɔ tɛ teenj li mbeeche we le ni nnuuj wi wu ntonj wu Krai Jiso. Miɔ tɛ Sostene wu ŋwaanɛnj wusɛnj. **2** Kiŋwaati kini giŋgi kɛɛ li kintaashe ki beniiŋ bɛ Nyɔ-ɔ ki Kōrēn, ki yi tsaa yi taashe yi gɛɛ chichi bɛ Krai Jiso. Nyɔ tɛ teenj bɛnj le nɛ ni nɛ nuuj beniiŋ bɛ nuuj bee, si beniiŋ bechu bɛ teenyi bukoonj bu Taa Jiso Krai li bintsii bichu ti nuuj. Nuuj Taa wu bɛ nɛɛ si nuuj tɛ wusɛnj. **3** Nyɔ Baa wusɛnj bɛ Taa Jiso Krai doonche shɛŋ yibe yi dzeenj li be-ɛnj tuu nyɛ bɛnj mbeɛŋgii. **4** Nti mbeɛ nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ mfi kwi kii bɛnj, kii mfie wu Nyɔ fi bɛnj, si nɛ taashe bɛ Krai Jiso. **5** Si nɛ taashe baa bɛ Krai Jiso lɛ, Nyɔ se shooshe yɛ bulofu li yi yinɛ lɛ dzɛ chichi chichi-i, teege le nɛ ni kii bieɛ bichu, nɛ tuu nɛ kii ntefu fieɛ fichu buɔnj. **6** Bulofu buni li be-ɛnj teendi le ntonj wu nɛ tɛ woo kii Krai nɛ fi baa wu. **7** Si fi nuuj lɛ nɛ baa deeni nɛ fuki yɛ nya yi Nyɔ yimi kɛ, si nɛ tɛŋgi baa mfi wu Taa wusɛnj wu Jiso Krai gii naa buse. **8** Wu wu Taa wusɛnj wu Jiso Krai gii fɛ bɛnj nɛ ni nɛ lemi nɛ tɛɛmi nsiŋ fɛ kimerisɛ-ɛ, nɛ tɛ kɛmɛ ŋgunu bu jobɛ chee chil-u kɛ. **9** Nyɔ nuuj Nyɔ yi ti lemi li jɛ yee. E yih yi tɛ teenj bɛnj, le bɛnj bɛ ŋwani wu Jiso Krai wu nuuj Taa wusɛnj nɛ ni nɛ nuuj li lɛkɛ li Nyɔ-ɔ. **10** Bɛŋwaanɛnj, nɛkɔɔ bɛnj li bukoonj bu Taa wusɛnj wu Jiso Krai le bɛnj bechu taashe nɛ ni nɛ nuuj li kimfime ki mumkpa-ɛnj. Kiŋ buga ni bu nuuj lɛ be-ɛnj lenti kɛ. Nɛ ni nɛ nuuj li fiko fimumkpa-ɛnj, nɛ kɛmi mbeeche mumkpaŋ, nɛ nindi li fieɛ fimumkpa-ɛnj. **11** Ntiitɔɔ ni bɛŋwaanɛnj, kife beniiŋ bɛ li yih yi Klo-o tee baa mi le nɛ shiŋ baa nɛ tsuki ntsoonj lɛ be-ɛnj lenti. **12** Fieɛ fi ntiiti nuuj le wi dzeti kweenj le bikɔɔ nuuj Pɔɔ, wi wumu kweenj le bikɔɔ nuuj Apolo, wi wumu le bikɔɔ fieɛ nuuj Sɛfa, wi wumu le bikɔɔ fieɛ nuuj Krai. **13** Fi nuuj lɛ bɛ gache baa Krai li biŋkɛ-ɛ li biŋkɛ-ɛ ni? E Pɔɔ wu bɛ tɛ ta li kintaanj li kii bɛnj ni? Mɔɔ bɛ tɛ lii bɛnj li dzɔɔ li bukoonj bu Pɔɔ lɛ le? **14** Nyɛɛɔ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ le nti mɛɛnj ki lii kɛ wi wumu li be-ɛnj li dzɔɔ fuki nɛɛ Krispu bee Gayɔŋ kwaɛ nsin kɛ, **15** kiŋ wi ni ni kweŋgi le bɛ tɛ lii wu li dzɔɔ li bukoonj bwɛnj kɛ. **16** Ihiŋ, ntɛ lii tɛ Tefana bɛ beniiŋ bɛ li wuu yih li dzɔɔ. Fuki lɛ nsin, mɛɛnj yɛ ntuu ŋkii wi wumu wu mi lii li dzɔɔ kɛ. **17** Tɛ kɛɛ le Krai ti mɛɛnj ki toŋ kɛ mi le mbe ni nlisi beniiŋ li dzɔɔ kɛ. Tɛ toŋ mi le mbe ni ntiiti nuuj toŋ we wu dzeenj. Mfenjisi yɛ bɛ jɛ yi bufii bu wi wo-ɔnj kɛ, le kiŋ buŋga bu kwe yi Krai tɛ kwi li kintaanj li naa to fieɛ fi yee kɛ.

18 Fi fieɛ le ntonj wu dzeenj wu nuuj le Krai tɛ kwi li kintaanj li nuuj yoomfɛ li beniiŋ bɛ lɛɛ li. Se nuuj le, ntonj wuni nuuj buŋga bu Nyɔ-ɔ li bee bɛ yi ti suuti. **19** Fi fieɛ ɛ bɛ tɛ tɛɛ le, “Ŋgi nɛɛshe bufii bu beniiŋ bɛ doonchi bufii lɛ, nshaanshe bɛ mbeeche bɛ beniiŋ bɛ doonchi le bɛ kii ŋge.” **20** Si fi nuuj ni, beniiŋ bɛ doonchi bufii deeni nuuj fɛnj? Beniiŋ bɛ tiifi benchi bɛ Nyɔ-ɔ nuuj fɛnj? Beniiŋ bɛ tɛchini bieɛ li mfi wuni nuuj fɛnj? Mɔɔ Nyɔ doonche yɛ le bufii bu laaŋkwiŋ nuuj nɛɛ kiyoomfɛ ni? (aiɔn g165) **21** Fieɛ fieɛ fi Nyɔ yi kii bieɛ bichu ŋge tɛ fɛ le nuuj beniiŋ bɛ li nshe yini tɛ naa kɛɛ yi bɛ bufii bu bee kɛ. Yi tɛ nache le nuuj nɛɛ yi soo nuuj beniiŋ bɛ bɛnj ntonj wu tɛ fenjisi wuni wu beniiŋ ŋŋŋi le ɛ kiyoomfɛ. **22** Bɛjuu weki le bɛ ŋɛnj fieɛ fi doonchi buŋga bu Nyɔ-ɔ bɛ se bɛnj, Bɛgrik weki bufii bu fieɛ le bɛ se bɛnj. **23** Se nuuj le, tɛ fenjisi fisɛnj kii si bɛ tɛ ta Krai li kintaanj li. Fi se tuu fi tɔnyi Bɛjuu butɔnye. Beniiŋ bɛ nuuj yɛ Bɛjuu kɛ ŋŋŋi le ɛ kiyoomfɛ. **24** Se nuuj le, li beniiŋ bɛ Nyɔ tsaa li, mɔɔ nuuj Bɛjuu, mɔɔ nuuj Bɛgrik ntonj wu kii Krai wuni nuuj buŋga bu Nyɔ-ɔ bɛ bufii bu Nyɔ-ɔ bu nɔŋa. **25** Fi nuuj lɛ, kife fieɛ fi yɛŋgi le fi nuuj kiyoomfɛ li Nyɔ-ɔ nuuj bufii bu yeki nɛɛ bu wiwoŋ buchu. Fieɛ fi yɛŋgi le Nyɔ biɛŋgi bɔ li fi-i, fi nuuj buŋga bu yeki nɛɛ bu wiwoŋ buchu. **26** Bɛŋwaanɛnj, beeche yɛɛnj beniiŋ bɛ nɛ tɛ saa nɛ nuuj mfi wu Nyɔ tɛ tsaa bɛnj. Bɛnj ŋge tɛ nuuj yɛ beniiŋ bɛ bufii lɛ si beniiŋ bɛ laaŋkwiŋ weki kɛ. Bɛnj ŋge tɛ nuuj yɛ bɛŋga kɛ. Bɛnj ŋge ti mɛɛnj ki bɔ kɛ li bini bi beniiŋ bɛ nɔŋa bɛ ŋgeɛ kɛ. **27** Se nuuj le, Nyɔ tsaa nɛɛ bibere bi li nshe yini le fi fɛ le bɛ bufii le kɛmɛ buya, yi tsaa bɛ biɛŋgi bɔ li nshe yini le yi fɛ bɛŋga nuuj bɛ buya. **28** Nyɔ tɛ tsaa bieɛ bi beniiŋ dzeti laaŋkwiŋ li nshe yini-i, mɔɔ bieɛ bi beniiŋ nyamisi, tsaa mɔɔ bieɛ bi nuuj yɛ bieɛ kɛ, le fɛ le bieɛ bi beniiŋ ŋŋŋi to bieɛ bi yee. **29** Yi tɛ fɛ lɛ, le kii wiwoŋ ni tuu tsakisi yi le yi-i lii. **30** E yi yi Nyɔ yi tɛ taashe bɛnj bɛ Krai Jiso. Yi fɛ Krai nuuj dze yi bufii bu nɔŋa li bee li, yi se fɛ tɛ yi leeki bee tsaanj lɛ yi-i lii, yi nache bee yi gɛɛ li beniiŋ bee li, yi soonj bikoo bisɛnj li tsanj yi ŋge-ɛ. **31** Fi se tuu fi nuuj si bɛ tɛ tɛɛ le, “E wi tsakisi yi, ni tsakisi yi nuuj bɛ fieɛ fi Taa feti.”

2 Bɛŋwaanɛnj, nɛ kimi mfi wu ntɛ mbe le be-ɛnj le ntee ntonj wu Nyɔ li be-ɛnj wu tɛ shiŋ nuuj le munyiikɔɔ li. Nti mɛɛnj ki mbe kɛ fieŋ le ni n'yeti jɛ yi kintsakise yi kɛ bɛ bufii bwɛnj kɛ, **2** kife mfi wu ntɛ nnuuj bɛ bɛnj ntɛ nsɔnɛ le nnuuj ntɛ ŋgeɛ bufii li fieɛ

fimu fuki le ni ntiiti nē nuuŋ kii Jiso Krai be si be tē taan wu li kintaan li nsij kē. **3** Mfi wu ntē nuuŋ tēbeŋ, ntē weeti, nchendi, ŋkēeti weseen. **4** Mfi wu ntē n'yeti mfenjisi ntoŋ wu dzeen li be-eŋ, ntē ntiiti ye nuuŋ be jē yi bufii yi yiki kē. Ntē ŋgii ntiiti nuuŋ bunga bu Fiana yi waan bu tē doonchi cheen wulu. **5** Ntē mfi le, le kiin ne ni gē shēŋ li bufii bu wiwoŋ kē, se nuuŋ le ne gē nuuŋ li bunga bu Nyo-ɔ. **6** Beniin be ti lemi be Nyo be tēmi, te ti nyē bufii li bee. Bufii buni se nuuŋ ye bu laanŋkwiin kē mō nuuŋ bu noo le wu seki laanŋkwiin deeni kē. Bunga bu bee gii bu ma bu la li yee li. (aiōn g165) **7** Bufii bu Nyo-ɔ bu nōŋa bu ntē tiiti buni nuuŋ fiee fi tē shiŋ fi nuuŋ le munyiikō li beniin tē kē kē. Bufii bulu ε Nyo yi tē nache nshe mēŋ yi se bechi, le ke naa be fe tēbeŋ ni tē nuuŋ le bunōŋa bwee li lenti. (aiōn g165) **8** Bufii buni nuuŋ wi wumu li kintutu ki beniin be seki deeni kii ye kinyi kilu kē, kife gii le be ni be kii, gii nuuŋ be tanhe Taa wu bunōŋa li kintaan li kē. (aiōn g165) **9** Se nuuŋ le, li bee li, fi fiee si be tē tse le, “Biee bi lii ti mēŋ saa ki ŋeeŋ kē, bintoŋ mēŋ saa ki woo kē, wi ti mēŋ saa ki beechē kē, ε bi bi Nyo tē nache li beniin be kōŋgisi yi-i.” **10** Nyo fe ye Fiana yee doonche biee bini li bee li. Fiana yi Nyo yi ti tēti biee bichu, yi tēti te mō munyiikō mu Nyo-ɔ, **11** kife nuuŋ wi wumu te kē fiee fi wi wumu beechi li shēŋ yee li fuki fiana yi mwe yi nuuŋ li yi yee li nsij kē. Fi fiee nē taan si nuuŋ wi te kē fiee fi Nyo beechi fuki Fiana yi Nyo nsij kē. **12** Fiana yi Nyo tē nyē li bee li nuuŋ ye yi li nshe yini-i kē. Fiana yini tē dza fe Nyo-ɔ le yi fe te se kē nyá chi yi Nyo tē nyē li bee. **13** Te se tiiti biee bini nuuŋ ye be jē yi be tifi be bufii bu wiwoŋ kē. Tē tiiti nuuŋ be jē yi Fiana yi Nyo tiiti bee lu, te se naanyi biee bi cheen bi Fiana yi Nyo-ɔ li beniin be kemi Fiana yi Nyo. **14** Wi wu mēŋ ki kemē kē Fiana yi Nyo li yi yee li ti fii ye biee bi Fiana yi Nyo-ɔ kē. Dzeti fiee tuu ŋiŋgi le ε biee bi kiyoomfe-ε. Nuuŋ te kē si bi nuuŋ kē, kife ε Fiana yi Nyo yi nuuŋ yi fe wi se kē biee bilu. **15** Se nuuŋ le, wi wu Fiana yi Nyo nuuŋ li yi yee li nuuŋ nē taa fiee fichu bujōŋ kē kinyi kilu, wi nuuŋ ye lu wu nuuŋ taa biee bi wē wi kē. **16** Fi fiee ε be tse le, “Wi nuuŋ ye lu wu kii fiee fi Taa beechi ke se tifi Taa kē.” Se nuuŋ le, te kemi baa bembeechē nuuŋ be Krai kemi.

3 Beŋwaanēŋ, mfi wu tēbeŋ te tē nuuŋ, ntē ŋkemi ye le ni n'yeti li be-eŋ si beniin be wuki nuuŋ li tsan yi Fiana yi Waan li kē. Ntē ntuu ntiiti li be-eŋ si

beniin be mēŋ be biki te nuuŋ biee bi nyan yi bwiŋ kōŋgisi, mō be mēŋ si mwōnu mu bwi le dze yi Krai li. **2** Ntē nyē nuuŋ mbeŋ li be-eŋ. Nti mēŋ ki nyē kē beŋ biee bije bi tēmi kē, kife ne ti mēŋ ki kōche kē. Mbe mbochu deeni ne mēŋ baa nē ki kōche kē. **3** Ne mēŋ baa ne biki nē nuuŋ biee bi nyan yi bwiŋ kōŋgisi. Si ne mēŋ be shēŋ yi yechi, ne tsuki ntsoŋ li yi yine-ε ni, fini doonchi nē le ne biki baa nuuŋ nyan yi bwiŋ ni? Mō fini doonchi nē le ne mēŋ baa ne kemi kīŋge ki beniin be laanŋkwiin le nē ni? **4** Wi dzeti tuu kweeŋ le bikō fiee nuuŋ Pō, wi wumu le bikō nuuŋ Apolo. Fini doonchi nē le ne feti baa te nuuŋ si beniin be laanŋkwiin ni? **5** Apolo nuuŋ noo, Pō se nuuŋ noo? Tē wu bechu nuuŋ nē bōŋ be nime-ε be Taa le, be tē fe ne gē shēŋ li yi yee li, wi nindi chee nime si Taa nyē li wuu. **6** Cheŋ nime tē nuuŋ le ntōye nuuŋ ŋgō, chi Apolo nuuŋ le ni mwachi dzō, ε Nyo yi se feti yi kuu. **7** Be deeni, wi wu tōyi ŋgō be wi wu mwachi dzō nuuŋ ye mō fiee kē. Nyo yi feti bi kuu ε yi kwaa yi nuuŋ fiee. **8** Wi wu tōyi be wu mwachi dzō nuuŋ nē yeŋ, Nyo gii yi soŋ wi kwikwi biki nime chee. **9** Te se taashe baa te nindi nime chi Nyo-ɔ. Ne baa we wu Nyo ne tuu ne nuuŋ yi yee. **10** Ntē gwan kimfoo ki yih yilu-u si wi wu ŋgwanu wu gbēŋgi kii nime chee, biki mfie wu Nyo wu yi tē nyē li mi-i. Si ntē mfe le, wi wumu se gwendi yih yilu. ε wi tuu gwendi li kimfoo kini-i, ni kii te si gwendi. **11** Ne ni ne kii le kimfoo ba nē ki be tē fe ki nuuŋ Jiso Krai, nuuŋ wi te fe kimu kē. **12** Beniin se gwendi lu be biee chichi chichi. Wi wumu dzeti dzo kikwa ki yechi, wi wumu dzo ki ncherere, wi wumu dzo nuuŋ ta yi tēmi kwa be se gwendi lu. Wi wumu nuuŋ biti, wi wumu yooŋ, wi wumu yōche se gwendi lu. **13** Mō be gwendi niŋ le, jobe be chee chi be gii be ŋeŋ si nime chi wi-i nuuŋ mfi wu chi bo fe waan, jobe chi Krai gii naa ni beε be wi. Wi wulu se gii wu mōŋ nime chi wi-i be ŋeŋ si chi nuuŋ. **14** ε fiee fi wi gwan li kimfoo kini ba ndoru siŋ, kē mwe gii kemē kinsomfu. **15** ε fi do, mwe lē kinderi kee, wu kibee gii bōne, se nuuŋ le ni nuuŋ si wi wu ka li wi-i. **16** Ne kii ye le ne nuuŋ yih yi muntofi yi Nyo, Fiana yi Nyo se tsiin li yih yine-ε ni? **17** ε wi biifi yih yilu, kē Nyo gii yi lē mwe, kife yih yi muntofi-i yi Nyo ti wuuti lō, ne se baa yih yilu. **18** Kiin wi ni yeŋgi be yi yee kē. ε wi wumu li be-eŋ beechi le kemi bufii si nshe yini wēki, to kibere ke se kemē bufii bu bufii. (aiōn g165) **19** Ntiiti ni kife biee bi beniin be laanŋkwiin ŋiŋgi le ε bufii nuuŋ bi Nyo ŋiŋgi

le ε kiyoomfe. Ε fi fi be tē tsee le, “Nyo dzeti nē nuuŋ bufiu bu beniiŋ be doonchi le be kemi bufiu yi keeti be lu.” 20 Fi tuu fi nuuŋ ε be tsee le, “Taa kii le biee bi beniiŋ be bufiu le beechi nuuŋ nē bi li yee li.” 21 Fi se tuu fi nuuŋ le, kiiŋ wi ni tsakisi yi le wi wumu nuuŋ wu mwe ke, kife biee bichu nuuŋ bine. 22 Pɔɔ ke Apolo ke Sefa ke nshe yini ke ntse ke kwe ke biee bi deeni ke bi mēŋ bi se naa bi be, nuuŋ bine bichu, 23 ne nuuŋ be Krai le, Krai se nuuŋ wu Nyo.

4 Fi be fi dzɔŋ le ne ni ne dzeti le te nuuŋ bɔɔŋ be nime-ε be Krai le be Nyo nye nime chee chi nton wu tē shiiŋ nuuŋ le munyiikɔɔ li li tsan yi bee. 2 Fi se tuu fi nuuŋ le, wi wu be nye nime li tsan yee li kemi le ni feti si te kikoo we weki. 3 Li mi-i, beŋ ke yih yi nsa yimi yi seki mi, nnuuŋ ntē ndzɔ le ε fiee fimu ke. Nnuuŋ ntē mɔɔ nsaa yi yeŋ ke. 4 Fiee nuuŋ ye lu li shéŋ yeŋ fi seki mi ke. Se nuuŋ le, fiee fimu doonchi ye le η'wuutɔɔ ke. Ε nē Taa kwa wu gii saa buu mi. 5 Bedēni, kiiŋ ne ni tuu ne sonde nsa mfi ηkɔchine nsij ke. Ne tēŋgi Taa be. Ε wu wu gii buu biee fe waan bi be nyike li kijibe-ε deeni, sensi biee bi be kemi li shéŋ yi bee. Nēle, Nyo gii yi pia wi kwikwi wu be kemi le be pia. 6 Beŋwaanēŋ, biee bi ntiiti kii tē Apolo bini nuuŋ le bi fi beŋ, le ke ne laanche li bee li ne ni ne feti fiee ne biki nē nuuŋ fiee fi be tsee. Bedēni, ne mēŋ ye le ne ni ne tsakisi yi be wi wumu ne dzeti le mwe we fekwiŋ ke. 7 Ε noo wu fe le ɔ ni ɔ nuuŋ chichi li wi wumu? Ε la fi ɔ kemi fuki fe be nye li we-ε nsij? Si fi nuuŋ le, fi geen ɔ se tsakisi yi kēε be mēŋ ki nyē li we bu nye ke? 8 Mɔɔ ne dzeti baa le ne kemi baa fiee fichu, ne nuuŋ beniiŋ be bulofu-u, ne seki si bemfɔŋ bee nsij ni? Wi dzɔ le ne baa bemfɔŋ kituŋ ke te se bɔɔŋ te fe tēbeŋ ni te seki bee bechu. 9 Mi ηŋŋɔ le Nyo tuu ye yi geε bee, bee te nuuŋ bɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso be binshiŋgi. Te nuuŋ si beniiŋ be be giŋgi le be woyε gbanaa. Te to baa binjiŋjii li nshe yini bi beniiŋ mɔɔ benchindaa be Nyo-ɔ bichi. 10 Te to baa bibere kii Krai, se nuuŋ le ne nuuŋ beniiŋ be Krai be be kii ηge. Te nuuŋ beniiŋ be bieŋgi ne nuuŋ be beŋga. Beniiŋ guundi beŋ, be dzeti bee fekwiŋ. 11 Mbe mbochu deeni, te baa be dzeŋ, ndɔŋ se wondini bee, te lisi nuuŋ binshaanshe bi ndú, beniiŋ se η'weki be bee, te se kemi ye kintsii ki ntse-ε ke. 12 Ε bee te gwenini te nindi be tsan yiseŋ te se jii fiee. Beniiŋ tuu be gaashi bee, ε beniiŋ gaashi bee te leki nuuŋ kimbɔne li bee. Ε be biindi bikaa le bese jiiŋ, te kendi nē nuuŋ shéŋ. 13 Ε be tiiti jé yi bifi li bee li te tusi

nuuŋ be jé yi mbeŋgii, mbe mbochu deeni, te baa si biee bi be gii be too le fweŋ. Te to baa nuuŋ bimfɔ bi biee le li nshe yini-i. 14 Ntseki ye biee bini li be-εŋ ni le η'weki le nye beŋ buya ke. Ntiifɔ beŋ si bɔɔŋ beŋ be nuuŋ shéŋ yeŋ. 15 Mɔɔ nuuŋ le ne kemi beniiŋ ηge be fenjisi beŋ kii Krai, ke fi nuuŋ ye le ne kemi ye bechaa bene ηge ke. Ε mi wu nuuŋ chaa wune, kife ε mi wu ntē mfe ne se taashe be Krai Jiso mfi wu ntē mfenjisi ntonŋ we wu dzeŋ li be-εŋ. 16 Bedēni nlekɔ le ne ni ne tɔɔmi bikaa bine nē si ntɔɔmi mbieŋ. 17 Fieε fieε fi mi ntonŋ Timoti le be-εŋ, wu nuuŋ ηwaanēŋ li Taa li, nuuŋ shéŋ yeŋ, se lemi te li ntonŋ wuni be shéŋ yee chi. Gii be tuu kimi beŋ si ntse weŋ si wi wu Krai nuuŋ. Fieε fi gii tee beŋ nuuŋ nē fi ndeŋgɔ mfenjisi li bintaashe bi beniiŋ be kimbeenche-ε bechu li bintsii bichu-u. 18 Beniiŋ bamu li be-εŋ linti bechi baa be tsakisi yi kife be beechi baa le mmeŋ ye ntuu mbe le be-εŋ ke. 19 Se nuuŋ le, ε Taa beŋ, ke she ɔ niŋ ntuu mbe. Mfi wu mi mbe, nse ηeŋ laa beniiŋ be tsakisi yi belu kuundi nuuŋ kimfime mɔɔ be kemi nuuŋ ηwaani bunga bu la le, 20 kife bumfɔŋ bu Nyo-ɔ nuuŋ ye fieε fi kimfime ki kumfe-ε ke. Ε fieε fi bunga bu dzeti nuuŋ fe Nyo-ɔ. 21 Ne beechi le ηgii mbe niŋ? Ne beechi le ηgii ni mbeε be fiŋwaan mɔɔ be shéŋ yi kinkɔŋgise be yi mbeŋgii le?

5 Be gbēŋ baa be tee mi cheŋ cheŋ le ntse wu nyen yi bukweε ye le be-εŋ lenti, nyen yi bukweε yilu se nuuŋ yi wi wu kii ye mɔɔ Nyo ke nuuŋ tē naa mɔŋ ke. η'wukɔ le wi wumu li be-εŋ linti dzetɔ kwεε tee. 2 Ne ηeŋ baa ηwaani yini nyen ni ne se te de kwe bu de ke, ne tuu ne tsakisi nuuŋ yi ni? Ne kemi le ne buu ηwaani weε wi wu mɔŋ fini fieε li be-εŋ linti. 3 Mɔɔ si nnuuŋ ye tēbeŋ gbanaa ke ni, mi η'we nē tēbeŋ li Fiana-a. Mi nsondɔ nsa kituŋ nē kēε mi η'we be beŋ kundi wi wu mɔŋ ηwaani fieε fieε. 4 Li bukoŋ bu Taa wuseŋ wu Jiso-ɔ, mfi wu ne shee, nse nnuuŋ be beŋ li fiana-a, bunga bu Taa wuseŋ wu Jiso nuuŋ te fe, 5 ne dzɔ wi wulu, ne nye li tsan yi Sata-aŋ, biifi nyan ye, fiana yee se naa yi bɔne jobe chi Taa wuseŋ naa wu kaari wu be. 6 Ne tsakisi baa yi ni fi tē dzɔŋ ke. Ne kii nē le be ti dzeti kishee niŋ be to li musu-u, ki se bieε ki fe musu malu menchu fooki ni? 7 Buu yeŋ kishee ki nuuŋ ntse wune wu fichi li yi yine, ne se to nuuŋ beniiŋ be feŋ si musu me be mēŋ ki geε ke kishee le ke, nuuŋ le ne nuuŋ le. Ne kēε le Krai nuuŋ ηwane Nshɔŋ wu Nyo tē fe fintofi lu li tēbeŋ nē si wu be ti

seeti mfi wu Tsɔnɔ chi N'yafuwee. 8 Nɛɛ lɛ, tɛɛberɔ nuuɔ si beniiɔ bɛ jii Tsɔnɔ chi N'yafuwee nuuɔ bɛ kibe le ki bɛ mɛɛɔ ki gɛɛ kɛ kishee le kɛ, ki nuuɔ shɛɔ yi wuuti mɔɔ chɛɛɔ. Kiiɔ tɛɛberɔ ni tɛ nuuɔ si beniiɔ bɛ jii Tsɔnɔ chini nuuɔ bɛ kibe le ki fichi ki bɛ tɛ gɛɛ kishee le ki nuuɔ ntse wu bifi mɔɔ kinge ki bifi-i kɛ. 9 Lɛ kiiɔwaati ki ntɛ tseɛ li be-ɛɔ, ntɛ ntseɛ le kiiɔ nɛ ni nɛ fiinsini yi bɛ beniiɔ bɛ leti bukwɛɛ kɛ. 10 Ntɛ ntiiti yɛ nuuɔ kii beniiɔ bɛ li nshe yini-i bɛ leti bukwɛɛ, kɛ bɛ lɛ yɛchi bɛ li biee li, kɛ bɛ bonyi bintsii bɛ kwachi biee bi beniiɔ lɛ, kɛ bɛ leki li benyɔ bɛ li yee li kɛ. ɛ nuuɔ ɔɔwaani beeyɛ kɛ nɛ kɛmi baa le nɛ dza li nshe yini-i. 11 Ntɛ ntiiti nuuɔ le kiiɔ nɛ ni nɛ fiinsini bɛ wi wu teenyi yi yee le wɛ ɔɔwaani wusɛɔ li Krai, tuu leti bukwɛɛ, kɛ wu lɛ yɛchi wu li biee li, kɛ leki li benyɔ bɛ li yee li, kɛ gaashi beniiɔ, kɛ wundi mbiɔɔ mɛ keeti wu, kɛ bonyi bintsii kwachi biee bi beniiɔ lɛ kɛ. Kiiɔ wi ni mɔɔ le ji biee bɛ ɔɔwaani wɛɛ wi kɛ dududu. 12 ɛ kintsii kiserɔ le tɛ ni tɛ seki beniiɔ bɛ ti nuuɔ yɛ le kintaashe ki beniiɔ bɛ kimbeenche-ɛ lenti kɛ. Beniiɔ bɛ nuuɔ tɛ ni tɛ seki bɛ nuuɔ bɛ nuuɔ lɛ kintaashe ki beniiɔ bɛ kimbeenche-ɛ lenti. 13 Nyɔ gii yi saa beniiɔ bɛ nuuɔ yɛ li leke li Nyɔ-ɔ kɛ. Kiiɔwaati ki Nyɔ-ɔ tiiti le, “Buu yɛɛɔ wi wu kɛmi kinge ki bifi li be-ɛɔ linti.”

6 Fi mɛɛɔ ki dzɔɔɔ kɛ le wi wumu li be-ɛɔ linti ni kɛmi fiee berɔwaani fɛ nuuɔ gɛɛɔ sɔɔmi li beniiɔ bɛ nuuɔ bɛ Nyɔ-ɔ, ka tuu gɛɛɔ sɔɔmi nuuɔ li beniiɔ bɛ feti yɛ biee bi tsaɔɔ kɛɛ. 2 Nɛ kii yɛ le beniiɔ bɛ nuuɔ bɛ Nyɔ-ɔ gii naa bɛ saa beniiɔ bɛ nuuɔ bɛ li nshe yini ni? ɛ nuuɔ berɔ nɛ gii nɛ naa nɛ saa bɛ, kɛ nuuɔ nɛ lee ki saa kɛ biee bi mwesimwesi lɛ be-ɛɔ lenti kɛ ni? 3 Nɛ kii yɛ le tɛ gii tɛ saa benchindaa bɛ Nyɔ-ɔ kɛ ni? Si fi nuuɔ lɛ, kɛ nuuɔ nɛ kɛɛ nsawu biee bi keti li ntse wu deeni bujɔɔ. 4 ɛ biee si bini ketɔɔ, nɛ geɛɔ nɛ dzeti bi nɛ giɔɔɔ bɛ bi limfwe li beniiɔ bɛ kɛmi yɛ kintsii lɛ kintaashe ki beniiɔ bɛ kimbeenche-ɛ lenti kɛ dududu? 5 Buɔa kɔɔ berɔ. Fi nuuɔ le wi nuuɔ yɛ lɛ be-ɛɔ lenti wu kɛmi bufii bu nuuɔ sonde nsa wu wi bee ɔɔwaani ni? 6 Nɛ se dzeti baa wi tuu dzɔ ɔɔwaani gɛɛɔ sɔɔmi, sɔɔmi nuuɔ li beniiɔ bɛ nuuɔ yɛ bɛ kimbeenche-ɛ kɛ. 7 Fiee fi nuuɔ le nɛ ni nɛ kɛmi bɛnsa lɛ be-ɛɔ lenti kwaa, doonchi fiee le nɛ wɛ baa kituɔ. Nuuɔ nɛ tɛ gɛɛ nuuɔ le beniiɔ bamu ni bɛ feti biee bibifi li be-ɛɔ kɛ ni? Nuuɔ nɛ tɛ gɛɛ tɛ nuuɔ le beniiɔ bamu ni bɛ feti kimfi bɛ berɔ ni? 8 Se nuuɔ le, ɛ berɔ nɛ dzeti nɛ tuu nɛ feti biee bibifi nɛ tuu nɛ feti kimfi, tegeɛ fɛ wi feti

biee bini nuuɔ bɛ ɔɔwaani. 9 Nɛ kii yɛ le beniiɔ bɛ feti biee bibifi bini nuuɔ tɛ naa kɛmɛ kintsii lɛ bumfɔɔ bu Nyɔ-ɔ lenti kɛ ni? Kiiɔ nɛ ni nɛ yɛɔɔ bɛ yi yine kɛ. Beniiɔ bɛ leti bukwɛɛ, kɛ bɛ leki li benyɔ-ɔ, kɛ bɛ leti bukwɛɔ bɛ beniiɔ bamu-u, kɛ buniiɔ bɛ gimi bɛ buniiɔ bamu, kɛ bukwɛɔ bɛ gimi bɛ bukwɛɔ bamu, 10 kɛ beyi, kɛ beniiɔ bɛ yerisi lɛ li biee li, kɛ beniiɔ bɛ wundi mbiɔɔ mɛ keeti bɛ, kɛ beniiɔ bɛ gaashi beniiɔ bamu, kɛ bɛ bonyi bintsii bɛ kwachi biee bi beniiɔ lɛ, bɛ nuuɔ tɛ naa kɛmɛ kintsii lɛ bumfɔɔ bu Nyɔ-ɔ lenti kɛ. 11 Biee bini biee bi berɔ bamu gii nɛ feti ɔkosi. Se nuuɔ le, Nyɔ tɛ tsootse berɔ, yi tsaɔ berɔ yi gɛɛ chichi, nɛ se baa tsaɔɔ le yi-i lɛ. Yi tɛ feti biee bini li bukoɔɔ bu Taa Jiso Krai bɛ li bu Fiana yee yi yi Nyɔ yiserɔ. 12 Wi nuuɔ ni kwengɔ le kɛmɔɔ buɔɔ bu fɛɛ fiee fichu fi Kɔngisi. Se nuuɔ le, ntiitɔɔ le ɛ fiee fichu fi nuuɔ fi fi wi kɛ. Wi nuuɔ ni kwengɔ nɛ le kɛmɔɔ buɔɔ bu fɛɛ fiee fichu fi kɔngisi. Se nuuɔ le, ntiitɔɔ nɛ le, nuuɔ nɛ ɔgeɛ le fiee fimu dzɔɔ mi fi tuu li mfwa-a wu fi-i kɛ. 13 Wi wumu nuuɔ ni tiiti tɛ le, “Biee bije nuuɔ kii tee, tee nuuɔ kii biee bije.” Se nuuɔ le, nɛ kɛɛ le Nyɔ gii yi biifi bi bichu. Bwiɔ yɛ wi nuuɔ yɛ yi bɛ leti bukwɛɛ lu kɛ. Bwiɔ yɛ wi nuuɔ nuuɔ le ni nindi li Taa li, ɛ wu wu Taa wu kɛmi bwiɔ yɛlu 14 Si Nyɔ tɛ buu Taa wusɛɔ li kwe-e le, ɛ nɛɛ le si yi gii naa yi buu tɛ bee bɛ buɔɔ bu yi-i li kwe-e. 15 Nɛ kii yɛ le yi yine nuuɔ bikachu bi Krai lɛ kɛ ni? Wi gii geɛɔ se tuu dzɔɔ bikachu bi Krai lɛ taashe bɛ bi kinjikwiɔɔ lɛ? Fi nuuɔ fi tɛ nuuɔ le kɛ! 16 Nɛ kii yɛ le ɛ wi taashe yi yee bɛ kinjikwiɔɔ, kɛ bee ki to baa yi yi mumkpaɔ kɛ ni? ɛ fi fi bɛ tɛ tseɛ le, “ɛ kwɛɛɔ bee nyuɔ taashe yi kɛ bɛ to baa wi mumkpaɔ.” 17 Se nuuɔ le, wi wu taashe bɛ Taa, mwe toɔ fiee fi mumkpaɔ bɛ wu li fiana-a. 18 Kifi yɛɛɔ ntse wu bukwɛɛ. Biee bibifi bimɔ bichu bi wi feti ti feti yɛ nuuɔ li yi yee li kɛ, se nuuɔ le, wi wu jii bukwɛɛ fetɔɔ bibifi nuuɔ li yi yee li kibɛɛ. 19 Nɛ kii yɛ le yih yine yɛɛ yih yi muntofi yi Fiana yi Waɔɔ yi Nyɔ nyɛ berɔ tsiɔɔ lu kɛ ni? Nɛ nuuɔ yɛ le bɛnɛ bɔ kɛ. 20 Bɛ tɛ go berɔ bɛ kwa ɔge. Nɛɛ lɛ, nɛ feti yɛɛɔ biee bɛ yih yine bi yokisi Nyɔ.

7 ɔgii nyɛ ntusu deeni kii biee bi nɛ tɛ tseɛ li mi-i. Fi dzɔɔɔ le wi wu kɔɔ kɛ li kwɛɛɔ li kɛ. 2 Se nuuɔ le, si mɔnche wu bukwɛɛ wɛ lekuuɔ ni, fi dzɔɔɔ le nyuɔ ni kɛmi wɛ kwɛɛɔ, kwɛɛɔ kɛmi wɛ nyuɔ tɛ. 3 Nyuɔ kɛmi le ni feti nime chi nyuɔ li kwesi-i, kwɛɛɔ kɛmi tɛ le ni feti chee chi nime chi kwɛɛɔ lɛ li nyumi-i. 4

Meeŋ ye kweeŋ wu kemi buŋga fe yi yee li ke, e nyumi wu kemi. E nee te le si nyuŋ meeŋ ye kemi buŋga fe yi yee li ke, e kwesi wu kemi. **5** Wi wu baa ke dzaa li wi wumu fuki fe ne nache beŋ bechu ne beŋ nsij ke. E ne fe nee le li mfi niij li, le ne se nye yih yine li nleke li Nyɔ-ɔ. Mfi wu ne fe le, ne tuu ne kaari ne to li ntaashe wune si ne ti shiij ne nuuŋ, kii Sataŋ ni dza monche beŋ kife ne kii ye si nuuŋ ne keme yi yine ke. **6** Ntiitɔɔ fini nee si ntifi le, nuuŋ ye nchi wu nnyee li be-eŋ ke. **7** Bee li mi-i kwaa, mi ɲ'weki le wi kwikwi ni nuuŋ kweeŋ nsij si nnuuŋ ni. Se nuuŋ le, ntuu ɲgeer, wi kwikwi kemɔɔ nya yi ye yi Nyɔ nye wu. Wi wumu kemi yini nya wi wumu se kemi yee. **8** Deeni, li beniij be meeŋ bekwere-ε mɔɔ be nuuŋ bukeer beerku-u, ntiitɔɔ le, fi dzɔɔŋ fiee li bee le be ba be ni be nuuŋ be be mbiij si nnuuŋ le. **9** Se nuuŋ le, e nuuŋ le nuuŋ be te keme yih yibee ke, be fe bugoo, kife fi dzɔɔŋ le be fe bugoo, yeke fe nuuŋ wi ni kwi-i be yi yi nyinjini. **10** Li beniij be fe bugoo li kituŋ, nse ntuɔɔ ntiiti le kweeŋ ni ɲingi le kiij ni gate be nyumi ke. Wuni nchi meeŋ ki bo ke li mi-i ke. Wu boɔ nuuŋ li Taa li. **11** Se nuuŋ le, e wu gate, ke kemi le ba ni nuuŋ wuu mbiij. E fi nuuŋ te nuuŋ le ke, kaari to li nyumi yih bee wu nache biee be to be nuuŋ. E nee fi fi ntiitɔɔ li buniŋ le nyuŋ kemi ye le koor be kwesi ke. **12** Li beniij bamu-u, ntiitɔɔ li bee le, e ɲwaaner wuseŋ nuuŋ lu wu nuuŋ wi wu kimbeenche kemi kweeŋ, kweeŋ wulu se nuuŋ ye wi wu kimbeenche ke, kweeŋ wulu koŋgisi le bee wu ni be nuuŋ, kiij nyuŋ wulu ni buu wu ke. Fini e mi wu ntiiti. E Taa wu tiiti ke. **13** E kweeŋ kemi nyumi, nyuŋ wulu nuuŋ ye wi wu kimbeenche ke, koŋgisi le bee wu ni be nuuŋ, kiij kweeŋ wulu ni bo ke. **14** Ntiiti ni, kife e nyuŋ wu nuuŋ ye wi wu kimbeenche ke kemi kweeŋ nuuŋ wi wu kimbeenche, ke Nyɔ gii yi dzɔɔ wu kituŋ si wi we kii kwesi. Kweeŋ te wu nuuŋ ye nee wi wu kimbeenche ke tuu kemi nyumi wu nuuŋ wi wu kimbeenche, ke Nyɔ dzeti ye wu kituŋ si wi we kii nyumi. E nuuŋ ye le ke, ke baɔŋ be bee wuuti ye ke. Se nuuŋ le, si fi nuuŋ, ke be wuuti baa. **15** E wi wu nuuŋ ye wi wu kimbeenche ke dza tuu weki le be gate, be gee le. E fi ka le, kiij ɲwaaner wuseŋ wu nyuŋ ke wu kweeŋ wu nuuŋ wi kimbeenche ni beechi le kemi nee le ni nuuŋ bee wu ke. Nyɔ tɛ teen bee le te ni te tsiij nuuŋ li mbeerɲii li. **16** We wu kweeŋ, ɔ kii bu laa le nuuŋ ɔ fe Nyɔ soo nyuma? We wu nyuŋ ɔ kii te bu laa le nuuŋ ɔ fe Nyɔ soo kwesa? **17** Fiee fi nuuŋ, fiee nee le wi ni tsiij ntse nuuŋ wu Taa tɛ nye li wuu. Ni nuuŋ

nee si Nyɔ tɛ teen wu nuuŋ. Fini nuuŋ fiee fi ntiiti li bintaashe bi beniij be kimbeenche-ε li bintsii bichu. **18** E wi nuuŋ wu be tɛ teen mwe nuuŋ e be tɛ see wu dzoo kituŋ, kiij ni tuu ni weki le ni nuuŋ si wi wu meeŋ kintɔɔ ke. E wi nuuŋ lu wu be tɛ teen wu meeŋ kintɔɔ, kiij ni tuu ni weki le be see wu dzoo deeni ke, **19** kife e wi nuuŋ wu be tɛ see wu dzoo, mɔɔ nuuŋ le be ti meeŋ wu dzoo ki see ke, ke fiee kemi ye fiee fi fere be wu ke. Fiee fi nuuŋ fishaer nuuŋ le wi ni kichi benchi be Nyɔ-ɔ. **20** Wi kwikwi ba nee ni nuuŋ si Nyɔ tɛ teen wu, nuuŋ. **21** E be tɛ teenyi we ɔ nuuŋ mfwa, kiij ɔ ni ɔ buki yi ke. Se nuuŋ le, ɔɔ kemi dze yi boche li bumfa-a, ɔ bo fio. **22** Ne kee le wi wu Taa tɛ teen wu nuuŋ mfwa, wu boɔ li bumfa-a kii Taa kituŋ. Nee yeeŋ si wi wu be te teen wu nuuŋ ye mfwa ke, ke we deeni mfwa wu Krai. **23** Be tɛ go beŋ kwa ɲge. Kiij ne ni ne nuuŋ bemfa be beniij le ke. **24** Nee le, beŋwaaner, wi ba nee ni nuuŋ be Nyɔ le dze yi Nyɔ tɛ teen wu, nuuŋ le. **25** Deeni, kii bukeer ke buniŋ be meeŋ bekwere, Taa meeŋɔ ki tee ke mi fiee le ntee ke. Se nuuŋ le, nyeeɔ weŋ wu ntaŋ si wi wu Taa kɔɔ nshiij be wu le nuuŋ be beŋ fiee fi tiiti. **26** Fiee fi mbeechi kii ɲge wu nuuŋ deeni, fi dzɔɔŋ le wi ba ni nuuŋ si ti nuuŋ. **27** E wi kemi kweeŋ kituŋ, kiij ni tuu ni weki le koor be wu ke. E wi nuuŋ kweeŋ nsij, kiij ni tuu ni weki kweeŋ ke. **28** Se nuuŋ le, le wi fe bugoo bee kweeŋ bee wu ni be nuuŋ, ke meeŋɔ ki fe ke bubiee ke. E sɔɔne kweeŋ geer le nyu-uŋ, ke meeŋɔ ki fe ke bubiee te ke. Se nuuŋ le, ne kee le beniij be fe bugoo gii naa be keme beŋge li nshe yini-i. Li mi-i ɲ'wekɔɔ le mbaŋe beŋ li fini-i. **29** Beŋwaaner, fiee fi ntiiti nuuŋ le mfi wu Nyɔ nye bee we fiŋkɔsi ɲge. Mbeechi deeni ɲgenu limfwe, beniij be kemi bukeer ni be nuuŋ kee be kemi ye ke. **30** Beniij be dii kwe ni be nuuŋ kee be dii ye ke, be neki ni be nuuŋ kee fiee dzeer ye fe bee ke, be guti biee ni be nuuŋ kee be kemi ye mɔɔ fiee ke. **31** Beniij be feti biee li nshe yini ni be nuuŋ kee be kemi ye mɔɔ fiee fi fere be nshe yini ke. Ntiitɔɔ ni, kife nshe yini ye deeni ni, yi keti ye bukaru. **32** ɲ'wekɔɔ le ne ni ne nuuŋ fiee tɛ fieengi beŋ ke. Wi wu nuuŋ kweeŋ nsij ti giki bufii li fiee fi kii Taa le si nuuŋ ni feti nee nuuŋ fiee fi Taa wuki bujɔŋ be wu. **33** Wi wu kemi kweeŋ ti giki bufii nuuŋ li biee bi li nshe yini-i, nee si nuuŋ ni feti fiee fi yi dzeer kwesi. **34** Gii ni nuuŋ e bufii bwee gate. Fi fiee nee yeeŋ si kweeŋ mɔɔ nuuŋ sɔɔne kweeŋ wu meeŋ ki kee ke nyuŋ ke ti nuuŋ. Ti bee giki bufii nuuŋ li fiee fi kii Taa le, nee si nuuŋ ni nyee yi yee be

shén yee chi li wuu. Se wi wu kemi nyuŋ ti giki bufii li biee bi li nshe yini-i, nêe si nuuŋ ni feti fiee fi yi nuuŋ yi ni yi dzeer nyumi. **35** Ntiiti ni nuuŋ le mfi ber, nuuŋ ye le ŋ'wekɔɔ le mbanɛ dze li wi wumu-u ke. ŋ'wekɔɔ nuuŋ le wi kee fiee fi nuuŋ tsaar, le ke ni nindi li Taa li be shén yi mumkpar be bufii bwee bu mæŋ ki gate ke. **36** E nyuŋ koo fieer le ŋwaakweer li, wu dza tuu ŋiŋgi le kiŋge kee li ŋwaakweer wulu nuuŋ ye tsaar ke, yi nyiŋini wu nge, fi dzoŋ le be fe bugoo be ni be nuuŋ, e wu fe nêe si kɔŋgisi, wu fe bugoo bee kweer wulu, ke mæŋ ki fe ke bubiee ke. **37** Se nuuŋ le, nyuŋ wu ge shén yee le nuuŋ te fe bugoo bee kweer wu wu koo fieer le wuu ke, wi kendi ye wu le be fe bugoo ke, e bichi le yi yee li, ge shén yee le bee wu nuuŋ te fe bugoo ke, ke wu feo fiee fishaar. **38** Fi se tuu fi nuuŋ le, wi wu fe bugoo nuuŋ bee kwesi wu tɛ koo fieer le wuu, ke wu feo bujor. Se nuuŋ le, wi wu mæŋ ki fe bugoo be kweer, ke wu gbæŋɔ wu fe bujor nge. **39** Kweer ti be nuuŋ kwee wi mfi wu nyumi mæŋ lu. Se nuuŋ le, e nyumi dza wu kwi, ke nuuŋ nêe geer le nyuŋ wumu wu kɔŋgisi bee wu fe bugoo be ni be nuuŋ, wee wi kemi le ni nuuŋ wi wu taashe be Taa. **40** Se nuuŋ le, si ŋiŋgi fier nuuŋ kweer wulu ba nêe le ni wuki bujor nge. Ntiiti ni kii le ŋkemi Fiana yi Nyɔ.

8 ŋgii n'yo dæni kii biee bije bi beniŋ feti bentaanche lu li benyo-ɔ. Fi fiee cheer si be kwengi le bee bechu keme bufii. Buni bufii nuuŋ bu fe wi se ni pieti nuuŋ yi yee. Se nuuŋ le, kiŋkɔŋgise ti kurisi beniŋ be kuu bu ko. **2** E wi dza tuu beechi le kii biee, mwe nke le mæŋ ki gbæŋ ke le kee si kemi le ni kii ke. **3** Se nuuŋ le, e wi kɔŋgisi Nyɔ, ke Nyɔ gii yi ni yi kii te mwe. **4** Bedæni, fi kii nje biee bi be fe bentaanche lu li benyo-ɔ, te nuuŋ te kee le benyo bani nuuŋ ye fiee ke. Nyɔ ba nêe mumkpar yimi nuuŋ ye lu ke. **5** Beniŋ bamu dzeti le benyo bamu nuuŋ lu liboo ke laarŋkwiŋ. Fi fiee cheer le beniŋ dzeti le benyo nuuŋ nge, bete bikoo se nuuŋ te nge. **6** Mɔ nuuŋ si be dzeti le, li bee li Nyɔ ba nêe mumkpar. E yih yi nuuŋ Baa wuser yi tɛ tɔŋ biee bichu. Te tsiŋ nuuŋ kii yi. Te Kikoo ba mumkpar wu nuuŋ Jiso Krai. Se nuuŋ nêe wu, wu te tɔŋ biee bichu keti li tsar yee li, te kemi ntse keti li yi yee li. **7** Fini nuuŋ ye fiee fi beniŋ bechu be nuuŋ le bee li linti kii ke. Beniŋ bamu be tɛ shiŋ be feti bentaanche li benyo-ɔ belu dzeti le be jii gwaani biee biee dæni, be beechi nêe le be mæŋ baa be jii nuuŋ

biee bi be fe bentaanche lu li benyo belu. Shén yibe yi weeti se sêki be le biee bije bilu biifi biee be. **8** Se nuuŋ le biee bije nuuŋ te geer be bee li Nyɔ-ɔ lichŋ ke. E te jii fiee fiee ye te biifi bee be yi ke. E te ba nje nsŋ, fi te fe le te ni te nuuŋ beniŋ be dzeer li yi-i ke. **9** Ber ne kii biee bini ne ni ne dzeti mfi le kiŋ yi ni dza dzɔɔ bunga bu kemi bu fere fiee fi kɔŋgisi lu tuu fe nuuŋ fiee fi nuuŋ fi fe gwaani we ke. **10** E wi wu wee wu shén yee nuuŋ wee nge we wi wu bufii, jii biee fe kider ki be feti bentaanche fe li benyo-ɔ, lee ki kɔŋgi ke te le ni jii biee bije bi be feti bentaanche lu li benyo-ɔ ni? **11** E wu fe le, ke we wu kii biee biifɔ gwaana wu nuuŋ wee wu Krai tɛ kwi kii wu wuni. **12** Fiee fi ɔ fe fini gii nuuŋ bibifi bi ɔ fe bi biifi shén yi gwaana yi yee, ke bibifi bi ɔ fe bilu biee nuuŋ li Krai li. **13** Se nuuŋ le, e fiee fi njii, feti gwaaner wii li bifi-i, nte naa ntuu le nji nyar ke, kii nni mfe gwaaner we. (aïŋ g165)

9 Nnuuŋ nêe mfe fiee fi ŋkɔŋgisi ni? Nnuuŋ nêe wi wu ntɔŋ wu Jiso ni? Ntɛ nge nêe Taa wuser wu Jiso ni? E nêe ber bani be nuuŋ mber wu nime cher li Taa li ni? **2** E beniŋ bamu weki le be ni be techini le nnuuŋ ye wi wu ntɔŋ wu Jiso ke, ke nuuŋ ne te teche te ke. Ne nuuŋ ŋkiki wu doonchi cheer le nnuuŋ wi wu ntɔŋ wu Taa Jiso. **3** Ntiiti fini le mbanɛ yi yer li beniŋ be sɔsi mi-i. **4** Te kemi ye bunga le ŋ'wonu be nje biee lewe le nime chini ke ni? **5** Te kemi ye te bunga, bu dzɔtse bukeer beser be nuuŋ beniŋ be kimbeenche-e le te ni te dengi be be nêe si Pita bee bɔŋ be nto-ŋ bamu mɔ berwaani Taa Jiso ni? **6** Mɔ le e tɛ Banaba kwaa te kemi le te ni te nindi be tsar yiser te se jii biee le? **7** E wi wu nchi wu la wu nuuŋ ni nindi nuuŋ wu wu bichi le yi yee li? E noo wu nindi we wu muntaar, te ji muntaar mulu ke? E wi kiichi nyar, te kande mbeer li yi-i le won ke ni? **8** Biee bi ntiiti bini nuuŋ bi mbeche wu wiwon kwaa ni, mɔ fi fiee nêe te le benchi be Nyɔ-ɔ le? **9** Mɔse tɛ tse le kiŋwaati ki benchi-i le, “E wi dzɔ nyar le yi geer yi nuuse giŋ, kiŋ ni kar kimfime ki nyar yilu ke.” Ne beechi le Nyɔ tɛ tiiti le, nuuŋ kii nyar ni? **10** Tɛ tiiti nuuŋ kii tɛber, be se tɛ tse li bee li kii wi wu nindi we ke wu wechi, kemi le ni bichi limfwe, kii le gii keme fiee li we wulu. **11** E tɛ tɔye ŋgo yi fiana li shén yine, fi nuuŋ nge fe tɛ keme biee bi li nshe li be-er ni? **12** E beniŋ bamu kemi bunga bu tefe le ne ni ne nyee biee li bee, nuuŋ te lee ki keme ke te yaa be ni? Se nuuŋ le, tɛ ti mæŋ ki doonche ke buni bunga ke. Te tɛ

kendi nuuŋ shéŋ li fiee fichu, yuti fε fiee nuuŋ fi biifi ntorŋ wu dzeerŋ wu kii Krai le wu geerŋ kε limfwe kε. **13** Mɔɔ nε kii le beniirŋ bε nindi li yih yi muntofi-i, biee bije bi bee buti nuuŋ lu, beniirŋ bε nindi fε taantaa chi muntofi-i se beendi tε fε biee bi bε bε bi ni? **14** E nεε le si Taa tε tee le beniirŋ bε fenjisi ntorŋ wu dzeerŋ kemi le be ni bε tsiirŋ kii ntorŋ wulu. **15** Mɔɔ nuuŋ si fi nuuŋ ni, mmeerŋɔ ki ndoonche kε buni bungga kε, ntseki ye ni mbichi le ke nε ni nε feti fiee fimu li mi-i kε. E fi nuuŋ le wi gii fε ntsakisi yi ntsakise wuni ni nuuŋ le mfiio biee li bee, fi dzooŋ le ŋkwi bu kwε. **16** ŋkemi ye le ni tsakisi yi le mfenjisoo ntorŋ wu dzeerŋ wu kii Jiso Krai kε. E Nyɔ yi fε le ni mgbenggi mfenjisi. E mi mfaarŋ le mfenjisi ye kε, kε Nyɔ gii yi lorŋ ŋge li mi-i. **17** E fi nuuŋ le nindi nime chini nuuŋ li mbeeche werŋ, kε ŋgii ŋkeme kinsomfu. Se nuuŋ le, ε mi wu ntε nache kε. E Nyɔ yi tε nache yi nyε li tsarŋ ye-erŋ. **18** Bedeeni ŋwaani mberŋ wu nuuŋ ŋkeme kii nime chini gberŋgi nuuŋ la? Mberŋ werŋ nuuŋ nεε le ni mfenjisi ntorŋ wu dzeerŋ li yee li, nlemi ye le nε soorŋ mi si mfenjisi ntorŋ wulu kε. **19** Nε ni nε kii le nnuuŋ ye le wi wumu lekwiirŋ kε. Se nuuŋ le, mi ntuuo yi yerŋ le ni nnuuŋ mfwa wu beniirŋ bechu ke nse ŋkeme be ŋge, be to be ni be nuuŋ bε Krai. **20** Mi ntooo si Bejuu, mfeti si be ti feti, ke nse mfe be to beniirŋ bε Krai. Mbεε ε nuuŋ tεε be fε be biki benchi bε Mɔɔse-ε, mfeti nεε si be le nse ŋkeme beniirŋ le bee lenti. Mɔɔ nuuŋ si mi kibεε nnuuŋ ye le benchi lekwiirŋ kε le. **21** Mfi wu nuuŋ tεε beniirŋ bε nuuŋ ye le nchi-i lekwiirŋ kε, mfeti nεε tε si wi wu nuuŋ ye le benchi lekwiirŋ kε. Mfeti nεε le, ke nse ŋkeme beniirŋ bε bani be to beniirŋ bε Krai. Fini nuuŋ ye le mεerŋ ye le nchi wu Nyɔ-ɔ lekwiirŋ kε. Mi ŋ'we le nchi wu Krai lekwiirŋ. **22** Mfi wu nuuŋ tεε beniirŋ bε weeti li kimbeenche-ε, nto tε si be le nse ŋkeme be. Mi ntooo fiee fichu li beniirŋ bechu-u, le nse mfe mɔɔ nuuŋ la fi nnuuŋ mfe le be bamu se naa bε bɔnε. **23** Mfeti biee bini bichu ni kii ntorŋ wu dzeerŋ wu kii Krai, ke nse ŋkeme tε fε kimbɔnε ki ntorŋ wulu nyεe li beniirŋ li. **24** Mɔɔ nε kii le mfi wu bε letini ŋgweti, beniirŋ bechu letini, ε nεε wi mumkpaŋ kwaa wu ti bεε keme kinderi ni? Nεε le, nε letini nuuŋ le dze yi nuuŋ nε keme kinsomfu le. **25** Beniirŋ bε gwii bechu mɔɔ nuuŋ bugwe bu ŋgweti wu letine, mɔɔ nuuŋ bu la le, be ti laanchi nεε bujorŋ. Bε laanche baa deeni le, le be naa bε keme kinsomfu, kinsomfu kini nuuŋ ki ti mεε. Se nuuŋ le, kisεŋ kinderi nuuŋ ki ti mεε ye kε. **26** Nletini fieŋ nletini giirŋgi nuuŋ tsaarŋ fε

bε keeti. Nnuuŋ ye si wi wu muŋko wu lendi muŋko likwiirŋ likwiirŋ kε. **27** ŋweki bε yi yerŋ, ŋgwenini le yi biee nuuŋ fiee fi tsaarŋ, le nse ni mfenjisi jε yi Nyɔ li beniirŋ bamu-u, Nyɔ tε tuu le yi buu mi li kintutu ki beniirŋ bε kache li beniirŋ li kε.

10 Berŋwaanerŋ, ŋ'wekɔɔ le nε kimi fiee fi tε ka bε beniirŋ beserŋ bε ŋkosi mfi wu be tε dengi libuka. Be bechu tε dengi le kikurŋ lekwiirŋ, be gεerŋ be bechu be lenchi dzoo yi nyorŋa yi gaa li nshe-ε. **2** Si fi tε ka le, fi se nuuŋ nεε kεε li kikurŋ kεε linti mɔɔ li dzoo yi nyorŋa yeε be keme baa nliu lidzoo le be ni be nuuŋ beniirŋ bε Mɔɔse-ε. **3** Be bechu tε jii bije bi tε dzeti fε Nyɔ-ɔ, **4** be worŋ dzoo yi tε dzeti fε Nyɔ-ɔ yi tε buti le kimba-arŋ. Kimbaŋ kilu tε nuuŋ Krai wu tε dengi be be. **5** Nεε si be tε ŋinggi biee bini ni, be ŋge tε gberŋgi be feti nεε biee bi shéŋ gii yi ni yi biiti Nyɔ. Yi se woyε beniirŋ balu, goorŋ yi be gime litoo loo. **6** Biee bini bi tε ka bε be nuuŋ ntifi li bee li, le kiirŋ tε ni tε kemi mbeeche wu biee bibifi si be tε kemi kε. **7** Kiirŋ tε ni tε lεki li benyo bε li yee li si be bamu tε lεki kε. Bε tseε baa kii be le, “Beniirŋ tε shiirŋ, be jii biee, be wundi, be dza we be le bine be bindi bine chi kiyoomfe-ε.” **8** Kiirŋ teeberŋ tε ni tε feti nyerŋ yi bukwεε si be bamu tε feti, Nyɔ se fε be kwiye benchuki mbaamfieε ntso betεtu li jobe chi mumkpa-arŋ kε. **9** Kiirŋ teeberŋ tε ni tε mɔnchi Taa si be bamu tε mɔnche, Nyɔ se fε yó numε beniirŋ belu be kwiye kε. **10** Kiirŋ tε ni tε ŋurŋini si be bamu tε ŋurŋini, Nchindaa wu Kwe se woyi be kε. **11** Biee bini bichu bi tε keti be be nuuŋ ntifi li beniirŋ li. Be tε tseε ni le teeberŋ bani tε tsiirŋ li mfi wu nshe mεε wuni tε ni tε dzeti mfi. (aion g165) **12** Bedeeni, wi wu beechi le lemɔɔ tεemi bujorŋ, ni ŋinggi le kiirŋ ni we kε. **13** Mɔnche kwikwi wu bεε le be-erŋ nuuŋ wu ti bεε li beniirŋ bamu-u. Nyɔ yi nuuŋ Nyɔ yi cheerŋ, yi nuuŋ yi tε gεε le mɔnche bε le be-erŋ wu yaa bungga bune kε. E mɔnche bεε le be-erŋ, yi gii doonche dze yi nε gii nε yaa mɔnche wulu le. **14** Si fi nuuŋ le nsarŋ yerŋ yi shéŋ, ntiitoo li be-erŋ le nε kifi biee bi benyo-ɔ. **15** Ntiitoo li be-erŋ ni si beniirŋ bε kemi bufii. Beeche yerŋ li yih yi nε fiee fi ntiiti li be-erŋ. **16** Mɔɔ tε ti bεε ε tε dzo fika fi nteŋ, tε nyε kiyooŋni li Nyɔ-ɔ, tε worŋ li lεke li Nyɔ-ɔ, nuuŋ nεε le tε taashe baa li ŋgorŋ mε Krai nεε ni? E tε tuu tε dzo kibeke ki li mfi wu wulu-u, tε booye tε ji li kintaashe, kε tε taashe baa teeberŋ li yi yi Krai li nεε ni? **17** Si tsee yi kibeke nuuŋ nεε mumkpaŋ bee tε jii tε nuuŋ ŋge, kε fi doonchi le teeberŋ nuuŋ li wi mumkpa-

anj, kife tæberj jii baa tæ nuuŋ tsee mumkpaŋ. **18** Dzoo yeŋ mbose li beniŋj be Iselee. Wi kwikwi wu jii fiee fe taantaa chi muntofi-i taashoo be Nyoo kituŋ li muntofi mulu-u. **19** Fiee fi mi ntee feni nuuŋ le la? Fi se nuuŋ le biee bi be fe bentaanche lu li benyo-ɔ kemi fiee fi fere, ke le benyo belu kemi tæ fiee fi fere ni? **20** Fi nuuŋ ye le ke. Fiee fi ntiiti nuuŋ le muntofi mu beniŋj be ti kii ye Nyoo ke feti nuuŋ, be feti nuuŋ li benchindaa be Kijikundi-i. Be feti ye nuuŋ li Nyoo-ɔ ke. Nse ntuu ntiiti le kiŋj ne ni ne taashi be benchindaa be Kijikundi-i ke. **21** Nuuŋ tæ tæ woŋ le fika fi nteh fi nuuŋ fi Taa le, le tæ tuu tæ woŋ le fika fi Kijikundi-i ke. Nuuŋ tæ tæ ji biee bi Taa le le tæ tuu tæ ji bi Kijikundi-i ke. **22** Ne weki le ne ni ne feti fiee fi shéŋ tonyi Taa ni? Ne tæmi ne yeke wu ni? **23** Bee bamu dzeti tæ kweeŋ le tæ kemi baa buŋga bu fere maa fiee fichu. Se nuuŋ le, tæ kee le ε fiee fichu fi nuuŋ fi shaan ke. Bee bamu dzeti tæ kweeŋ le tæ kemi buŋga bu fere fiee fichu. Se nuuŋ tæ le ε fiee fichu fi nuuŋ fi fe wi se ni lemi tæmi li kimbeenche kee li ke. **24** Kiŋj wi ni ni feti fiee beechi nuuŋ yi yee kwaa ke. Wi ni beechi tæ nuuŋ kii ŋwaani. **25** Ne jii nyarj chichi yi be kabini fewarj ne soose ke laa yi bo feŋ le ke, kii shéŋ yine ni yi seki beŋ li fiee li ke. **26** Ntiitoo ni, kife be tsee baa le Kijwaati ki Nyoo-ɔ le, “E Taa wu kemi nshe yini maa biee bichu bi nuuŋ li yi-i.” **27** E wi wu nuuŋ ye wi wu kimbeenche ke teenj beŋ le ne be ne ji biee, ε ne beŋ ne geŋj, ne ji fiee fichu fi be nye li be-erj, ne soose ke. Kii shéŋ yine ni yi seki beŋ li fiee li ke. **28** Se nuuŋ le, ε wi wumu dza wu tee li be-erj le biee bije bilu biee bi be fe ntaanche lu li benyo-ɔ, kiŋj ne ni ji ke kii wi wu bee tee beŋ ni ŋerj le ne feti baa fiee fi bifi, le shéŋ yi wi yi saa ke tæ wi ke. **29** Ntiitoo shéŋ yini nuuŋ yi wi wu bee tiiti li be-erj. Ntiiti ye nuuŋ yi ne ke. Se nuuŋ le, wi wumu nuuŋ bii laa nuuŋ geŋ mferu fiee fi wi kɔŋgisi, kii fi nuuŋ fi ni fi seki shéŋ yi wi wumu le? **30** E mi nji fiee mi nye kiyooni li Nyoo-ɔ, wi se tuu ni seki mi kii la? **31** Ntiitoo fierj nuuŋ le fiee fichu fi wi feti, maa nuuŋ biee bije, maa nuuŋ biee bi wonε, ni feti le dze yi wi wumu nuuŋ ŋerj, nye mpiaru li Nyoo-ɔ. **32** Kiŋj ne ni ne feti fiee fi nuuŋ fi biifi shéŋ yi beniŋj ke, maa nuuŋ yi Bejuu, maa nuuŋ tæ yi beniŋj be tæ nuuŋ ye Bejuu, maa nuuŋ yi kintutu ki beniŋj be kimbeenche be Nyoo-ɔ ke. **33** Ŋgweninoo fierj le ni mfeti fiee fichu fi wi kwikwi nuuŋ ni wuki bujorj. Mbeechi ye nuuŋ kii yi yerj kwaa ke. Mbeechoo kii beniŋj bechu le mfe be naa be bonε.

11 Ne biki yeŋ dze yeŋ neε si mbiki yi Krai. **2** N'yoonchoo beŋ si ne kiimi mi li fiee fichu-u ne tuu ne biki ntiife neε si ntε ntiifi beŋ. **3** Se nuuŋ le, ŋ'wekoo le ne kee bujorj le kikoo ki nyuŋ kwikwi nuuŋ Krai, kikoo ki kweeŋ le se nuuŋ nyuŋ, kikoo ki Krai le nuuŋ Nyoo. **4** Nyuŋ kwikwi wu leki li Nyoo-ɔ, ke laŋjini ntog wu Nyoo ε wu baanye kikoo kee, ke chorisoa nuuŋ Krai wu nuuŋ kikoo kee. **5** Se nuuŋ le, kweeŋ kwikwi wu leki li Nyoo-ɔ, ke laŋjini tæ ntog wu Nyoo mbaanye kikoo kee nsŋj, ke chorisoa nuuŋ nyumi wu nuuŋ kikoo kee. Chichi nuuŋ ye lu be kweeŋ wu be kwaa kikoo ke. **6** E wu ŋerj le nuuŋ tæ baanye kikoo ke kwaa ki. Se nuuŋ le, ε buya nuuŋ be kweeŋ li kikoo ki wu kwa-a li, baanye kikoo kilu. **7** Nyuŋ kemi ye le baanye kikoo kee mfi wu leki li Nyoo-ɔ ke, kife nuuŋ mbose yi Nyoo tuu nuuŋ bujooŋ bu Nyoo-ɔ. Se nuuŋ le, kweeŋ nuuŋ bujooŋ bu nyu-urj. **8** Nyuŋ ti meeŋ ki bo ke li kweeŋ li ke, kweeŋ tæ bo nuuŋ li nyu-urj. **9** Nyoo ti meeŋ ki toŋ ke nyuŋ kii kweeŋ ke. Yi tæ toŋ kweeŋ nuuŋ kii nyuŋ. **10** E kii fini maa fi kii benchindaa be Nyoo-ɔ fi kweeŋ kemi le kemε fiee fimu li kikoo kee li fi doonchi buŋga bwee. **11** Maa si fi nuuŋ le, li tæberj be taashe be Taa, kweeŋ nuuŋ ye li yi yee li kwaa ke, nyuŋ nuuŋ ye tæ li yi yee li kwaa ke. **12** Fi nuuŋ le, kife si kweeŋ tæ bo nuuŋ li nyu-urj, fi fiee deeni yani le ε kweeŋ wu ti beε bie nyuŋ. Fiee fichu se dzeti nuuŋ fe Nyoo-ɔ. **13** Biche yeŋ ne ŋerj le lenti laa fi dzooŋ le kweeŋ ni leki li Nyoo-ɔ fuki fe wu baanye kikoo nsŋj le? **14** Maa neε si ne ŋingj biee bi laan we, ne kii le fe nyuŋ nuuŋ geŋ yi ye yi deŋj nge nuuŋ nuuŋ kinchorise li yi yee li. **15** Se nuuŋ le, ε kweeŋ kemi yi yi njeen ε busooŋ li yi yee li. Nyoo tæ nye yi yi njeen li kweeŋ li le yi ni yi baanyi kikoo kee. **16** Neε le, ε wi nuuŋ lu wu weki le ni techini fiee fini, ni kii le tæberj maa nuuŋ bintaashe bi beniŋj be Nyoo-ɔ kemi ye dze yimi yi fere fiee le ke. **17** Se nuuŋ le, fiee fimu fiee lu fi ŋ'wekoo le n'yo beŋ kii fi, ε fiee fi ne feti fi nuuŋ nte mpia beŋ li fi-i ke. Ne beε ε ne shee li kintaashe ki bo nuuŋ fiee fi bifi yeke fi dzeŋj. **18** Fiee fi ŋ'weki le nsaa ntee nuuŋ le, ŋ'wuki le ne taashi si kintaashe ki beniŋj be kimbeenche-ε, ne tuu ne nuuŋ chichi chichi. Nse ŋingoo le nuuŋ ni nuuŋ neε cheŋj. **19** Fi dzooŋ neε le chichi nuuŋ le be-erj lenti, be se kee beniŋj be gbengji be nuuŋ be shaan le be-erj lenti. **20** Mi ŋerj le ne ti beε li leke li Nyoo-ɔ le ne ji nteh wu Taa, ne tæ ji nuuŋ wu ke. **21** Ntiiti ni kife ne ti beε fe ne jii laa, wi jii neε biee biee giŋgi limfwe, bamu ba be dzeŋj, bamu woŋ mbiŋj me koo be. **22** E la

fi nuuŋ le? Ne kemi ye yih yi je biee ke yi wonε biee lu ke ni? Mɔɔ ne weki le ne dzɔɔ kintaashe ki beniŋ be kimbeenche ki Nyɔ fekwiiŋ, ne fe beniŋ be kifoo le keme buya le? Nuuŋ ntee ber le la? N'yɔŋgi ber ni? Wohoo, nuuŋ ntε n'yɔŋgi ke. **23** Ntε ntifi ber nuuŋ be fiee fi Taa tε tifi mi lu, le tε nuuŋ butuu fe be tε kabe Taa wuseŋ wu Jiɔ, dzɔ tsee yi kibebe, **24** nye kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ, boote tee le, “Yiŋ yi yeh yi mi nye kii ber. Ne feti fini ne se ni ne kiimi mi.” **25** Le be ji be mεeshi, tuu dzɔ fika fe nεe si bee fe ŋkosi le, tee le, “Fika fini nuuŋ fi leh wu fweŋ wu Nyɔ ji be ŋgɔŋ meŋ. Ne feti fini mfi kwi ne wundi ne se ni ne kiimi mi.” **26** Fi se fiee le, mfi kwi wu ne jii kibebe kini, ne wundi mɔɔ fika fini ne fenjisi nuuŋ kii kwe yi Taa nsiŋ mfi wu wu naa wu kaari wu be. **27** Bedεeni, mɔɔ nuuŋ nεe noo wu ji kibebe kilu ke wu wɔŋ fika fi Taa le filu le dze yi bifi-i, ke mwe feɔ tε nuuŋ bubieε kife mεeŋɔ ki guuŋ ke yi be ŋgɔŋ me Taa le ke. **28** Fe wi nuuŋ le gii ji kibebe kini wɔŋ mɔɔ fika fini, saa biche yi yee bujɔŋ kwe se ji, **29** kife ε wi jii kibebe kini, wundi fika fini, mbeeche fiee fi nuuŋ yi yi Taa nsiŋ, ke mwe jiɔ wundi dzeti nuuŋ nsa fe yi yee li. **30** Fieε fiee fi yi weeti beniŋ nge li ber linti bamu gendi, bamu kwiye baa kituŋ. **31** Se nuuŋ le, tεeber ber beeche bujɔŋ tε se ni tε jii tε wundi, Taa tε saa bee ke. **32** E Taa seki bee, ke nachɔɔ bee bu nache le kii ni taashe bee be beniŋ be li nshe yini-i le tε we baa nsa. **33** Berwaanɛŋ fi se fieε le mfi wu ne taashe le ne ji bijine bi Taa le, ne taar wi kwikwi be. **34** E dzeer wuu wi, mwe ji bieε fekuuŋ se beε kii ne ni be li leke li Nyɔ-ɔ, wi dzɔɔ nuuŋ nge li yi yee li. Fi kii bieε bimu, ŋgii mbe ntee ber kii bi mfi wu mi mbe.

12 Berwaanɛŋ, ŋgii ntee dεeni kii nya yi Fiana yi Nyɔ nyeε li beniŋ li. Ŋ'weki ye le ne ni ne nuuŋ li kijibe-ε ke. **2** Ne ni ne kii le mfi wu ne tε mεeŋ beniŋ be tε kii ye Nyɔ ke, tε nuuŋ ε be yeer be ber ne jiki, ne guundi benyo be li yee li be nuuŋ tε naa yɔ ke. **3** Nse ntuuɔ ntiiti le ne keε bujɔŋ le ε wi nuuŋ be Fiana yi Nyɔ li wuu bwiŋ, tε tuu le tee le, “Kinlɔɔ kɔɔ Jiɔ ke.” Nuuŋ wi tε tee le, “Jiɔ nuuŋ Taa,” fuki le ε Fiana yi Waar yi fi wu nsin ke. **4** To kii nyá, beniŋ kemi nyá chichi chichi nuuŋ yi Fiana yi mumkpar nyeε li bee. **5** Beniŋ nindi niŋ chichi chichi, tε kikoo wu be se nuuŋ nεε mumkpar. **6** Dzε nuuŋ chichi chichi yi beniŋ nindi le, se nuuŋ nεε Nyɔ mumkpar yi feti le beniŋ ni be nindi nime chilu chichu le dzε chi-i. **7** Nyɔ nye ye wi mumkpar mumkpar ye nya keti li tsar

Fiana yi Waar li le ni nindi fii kintaashe kichu lu. **8** Yi nye ye li wi wumu ye nya keti li tsar yi Fiana yi Waar li nuuŋ le ni yeti si wi wu kemi bufii, yi nye wumu nuuŋ le ni yeti si wi wu kii biee, bieε bichu se keti nεε nuuŋ li Fiana yi mumkpar yini-i. **9** Yi se nye ye wumu nya wu geε shéŋ li Nyɔ-ɔ bujɔŋ, yi nye wumu nya yi wonche chigɔŋ, bieε bini bichu se keti nεε nuuŋ li Fiana yi mumkpar yini-i. **10** Yi ti nyeε wi wumu nya le ni feti bieε bi bintewa, yi nye li wi wumu le ni tiiti bentɔŋ be Nyɔ-ɔ, yi nye wi wumu nuuŋ bufii le ni kii chichi chichi wu bieε bi dzeti fe Fiana yi Nyɔ-ɔ be bi dzeti ye fe Fiana yi Nyɔ-ɔ ke, yi nye wi wumu nuuŋ buŋga bu yɔre jé yi be kii ye ke, yi nye wi wumu nuuŋ naanye wu bieε bi wi wulu tiiti, li beniŋ li. **11** Be feti bieε bini bichu nuuŋ Fiana yi mumkpar yilu yi nyeε buŋga bulu li bee. Yi gachi li wi kwikwi si yi kɔŋgisi. **12** Tε keε le yih yi wi nuuŋ nεε yi mumkpar, se nuuŋ le yi kemi bikachu nge. Mɔɔ nuuŋ si bikachu bilu ti nuuŋ nge le, bi taashi bi fe yih yi mumkpar. E nεε le si Krai bee beniŋ bee nuuŋ. **13** Tε nuuŋ beniŋ chichi chichi, bamu nuuŋ Bejuu, bamu Bεgrik, bamu nuuŋ bemfa, bamu se nuuŋ ye bemfa ke. E nεε li Fiana yi mumkpar yi be tε lii bee bechu lidzɔɔ tε se nuuŋ li yi yi mumkpa-ar. Nyɔ tε geε nεε nuuŋ fiana yilu yi mumkpar li shéŋ yi tεeber. **14** Yi yi wi nuuŋ ye kikache ki yi kimumkpar ke. Yi nuuŋ bikachu nge. **15** E kika dza ki tee le, “Si nuuŋ ye kibene ke ni, mεeŋ ye kikache ki yi ke,” fieε nuuŋ fi tε fe le ki to numu kikache ki yi nsin ke. **16** E kintoŋ dza tε ki tee le, “Si nnuuŋ ye lisi ke ni, ke nuuŋ ye kikache ki yi ke,” fieε nuuŋ fi tε fe le ki to numu kikache ki yi nsin ke. **17** E yi yi wi chichi bee yi nuuŋ lii kwaa, yi ni yi wuki bieε be la? E yi bee yi nuuŋ kintoŋ kwaa, yi woo nsarɔ wu fieε be la? **18** Fi fieε le, Nyɔ tε tɔŋ wi nache bikachu bieε bi yi chichi chichi li ŋkɔŋgise wu yi-i. **19** E yih yi wi bee yi nuuŋ kikache kimumkpar kwaa, yi se nuuŋ ni? **20** Si fi nuuŋ, bikachu bi yi bieε nge. Se nuuŋ le, bi taashe bieε bi fe yih yi mumkpar. **21** Lisi nuuŋ chi tε tee li kibene le, “Ŋ'weki ye we ke.” Kikoo nuuŋ ki tε tee tε li bikaa li le, “Ŋ'weki ye ber ke.” **22** Fieε fi nuuŋ lu se nuuŋ le, bikachu bi yi bi yenggi le bi weeti bieε nuuŋ bi yi yi wi nuuŋ tε nuuŋ fuki bi nsin ke. **23** Se bikachu bi yi bi tε dzeti le bi bieε yee, ε bi bi tε bichi le bi-i bujɔŋ. Bikachu bi buya keeti bee ndoonche li beniŋ li se nuuŋ bi bi tε baanyi. **24** Bikachu bi beniŋ ŋinggi, ε bi tε ti kemi ye mfi le bi-i ke. Nyɔ tε nache yi yi wi le dze yi nuuŋ be ni be

guundi bikachu bi yengji le bi biee yee li. **25** Tè fè le le buga bu nuuḡ ke li yih yi wi-i ke, le kikache ni ki teendi kimu, kimu teendi kimu. **26** E kikache kimu dza ki wuki ntönye, ke bikachu bilu bichu gii bi ni bi wuki ntönye. E be guundi kikache ki yi kimumkpaḡ, ke bi bichu gii bi neete be ki. **27** To kii Krai, beḡ bechu baa li yi yee li, wi mumkpaḡ mumkpaḡ li be-eḡ nuuḡ kikache ki yi yilu. **28** Nyò geē ye beniḡḡ nindi nime chichi chichi li kintaashe ki beniḡḡ be kimbeenche. Be limfwe nuuḡ bōḡḡ be nto-oḡ be Jiso, be biki li bee nuuḡ beniḡḡ be laḡini bentonḡ be Nyò-ò, bamu nuuḡ beniḡḡ be tiifi beniḡḡ. Yi fè ye bamu nuuḡ beniḡḡ be feti mfiḡ, bamu be wōnche chigōḡ, bamu be fii beniḡḡ. Yi geē ye bamu nuuḡ be nachi si nime giḡḡḡ, bamu se nuuḡ be kii n'yōru jé yi be kii ye ke. **29** E beniḡḡ bechu be nuuḡ bōḡḡ be nto-oḡ be Jiso-o ke. E bechu be laḡini bentonḡ be Nyò-ò ke. E beniḡḡ bechu be fenjisi beniḡḡ ke, e bechu be feti mfiḡ ke. **30** E beniḡḡ bechu be kemi nya yi wōnche chigōḡ ke. E bechu be ti yeti jé yi be kii ye ke. Se e beniḡḡ bechu be nuuḡ be naanye biee bi beniḡḡ tiiti le jé yimi li beniḡḡ li ke. **31** Si nyá yini nuuḡ chichi chichi ni, ne weki yeḡḡ ḡḡe le ne kemē nuuḡ nya yi ko yi yaa yí chichi. Se nuuḡ le, ḡḡii ndoonche beḡ fiee fi ko fi yaa biee bichu.

13 E ḡkii mōo nuuḡ n'yōru jé yi bitonḡ bichu mōo jé yi benchindaa be Nyò-ò, ḡkemē kiḡḡḡḡḡ se li beniḡḡ li nsinḡ, ke n'yetoò kweḡe si kiḡkeḡḡ ki chake, ke si kipampa ki wi kuti. **2** E nti ḡkemi bungga bu laḡine bentonḡ be Nyò-ò, ḡkii biee bichu mōo bi nuuḡ le munyiikōo li, mi ḡgeē shéḡ li Nyò-ò ḡḡe fi nuuḡ le nuuḡ ḡkensi beḡkumē, e fi tuu fi nuuḡ le ḡkemi ye kiḡḡḡḡḡ se li beniḡḡ li ke, ke miō neē fiee fi yee. **3** E mi ndzō biee bieḡ bichu mi ḡgache li beniḡḡ li, mi nye te mōo yi yeḡ le be tōḡ, fi nuuḡ le ḡkemi ye kiḡḡḡḡḡ se li beniḡḡ li ke, mbeḡ tè lu nuuḡ ke. **4** Wi wu kemi kiḡḡḡḡḡ se fē beniḡḡ li ti kendi shéḡ, feti kiḡḡe ki dzeḡḡ li beniḡḡ li. Kimi ti fuumi ye weē wi ke. Ti tsakisi ye yi, ke le ni yokisi yi yee ke. **5** Ti ḡasini ye be beniḡḡ ke. Ti beechi ye nuuḡ kii yi yee kwaa ke. Ti dzeti ye shéḡ tseke ke. Ti giki ye wi le shéḡ ke. **6** Se ti neki ye be fiee fi bifi ke. Wuki nuuḡ bujōḡ be fiee fi nuuḡ cheḡḡ. **7** Wi wu kemi kiḡḡḡḡḡ se ti fii biee bichu, beenchi biee bichu, bichi neē limfwe li fiee fichu-u, tuu kendi shéḡ li fiee fichu-u. **8** Kiḡḡḡḡḡ se ti mee ye ke. Se nuuḡ le, mfi gii naa wu be wu bungga bu Nyò nye le beniḡḡ ni be laḡini bentonḡ bee lu gii

naa bu ma, jé yi beniḡḡ yeti yi be kii ye ke gii yi ma, bufii bu keē biee bujōḡ gii naa bu ma te. **9** Bi gii bi ma bichu le kife tēbeḡ te kii baa biee dēeni nuuḡ biḡḡe biḡḡe, te laḡini bentonḡ be Nyò-ò neē biḡḡe biḡḡe. **10** Se nuuḡ le, naa nuuḡ fē mfi wu biee kōche bi geēḡ bi ma, biee bi biḡḡe bi biḡḡe bini se ma. **11** Mfi wu ntē nuuḡ ḡwanḡ wu bwi, ntē n'yeti si ḡwanḡ, mbeechi si ḡwanḡ, ḡḡḡḡ biee si ḡwanḡ. Le nta, nchine ntse wu bōḡḡ be bwi wuni. **12** Dēeni te ḡḡḡḡ baa biee jibi jibi si le miado-ōḡ. Se nuuḡ le, naa nuuḡ li mfi wulu-u, te se ḡeḡ biee li lii li, li lii li. Dēni ḡkiiō biee biḡḡe biḡḡe, gii ni nuuḡ li mfi wulu-u, nse meeshi ḡkeē biee bichu neē si Nyò kii mi waḡḡ le. **13** Li merise-e, biee biee lu bitēetu bi gii bi ba bi ni bi lemi fē. Biee bilu bini biee: ḡḡewu shéḡ li Nyò-ò, mbiche limfwe li ḡkaache wu Nyò tè kaache-e, be ḡkemē kiḡḡḡḡḡ se. Se nuuḡ le, kiḡḡḡḡḡ se se nuuḡ fiee fi ko fi yaa bi bichu.

14 Ne giki yeḡḡ kiḡḡḡḡḡ se limfwe li biee bichu-u, se nuuḡ le, ne kemi mbeechē ḡḡe li nyá yi Fiana yi Waḡḡ nyēē li beniḡḡ li, teege nya yi nuuḡ le ne ni ne laḡini bentonḡ be Nyò-ò. **2** E wi yeti nuuḡ jé yi be kii ye yi ke, ke yeti ye li beniḡḡ li ke, yetōo nuuḡ li Nyò-ò, kife wi wuki ye fiee fi laḡini ke. Yetōo nuuḡ biee bi le munyiikōo li, li bungga bu Fiana yi Waḡḡ li. **3** Se nuuḡ le, wi wu laḡini bentonḡ be Nyò-ò ti laḡini li beniḡḡ li, feti beniḡḡ kuu li kimbeenche ki bee, tuu kaḡḡisi te shéḡ yibe, feti shéḡ yi beniḡḡ se fufini. **4** Wi wu yeti jé yi be kii ye yi ke, ke fiio neē nuuḡ yi yee kwaa. Se nuuḡ le, wi wu laḡini bentonḡ be Nyò-ò ti fii nuuḡ kintutu ki beniḡḡ be kimbeenche-e kichu. **5** ḡḡḡḡḡḡ se le ne ni ne yeti jé yi beniḡḡ kii ye yi ke. Se nuuḡ le, fiee fi ḡḡḡḡḡḡ ḡḡe nuuḡ le ne ni ne laḡini nuuḡ bentonḡ be Nyò-ò li beniḡḡ li. Wi wu laḡini bentonḡ be Nyò-ò yeke wi wu yeti jé yi be kii ye yi ke, fuki fē wu fiiki jé yilu li kintaashe ki beniḡḡ be kimbeenche-e le be woo bujōḡ yi se fi be nsinḡ ke. **6** Beḡwaanēḡ, e mi ndza dēni mi mbe le be-eḡ, ntuu n'yeti jé yi beniḡḡ kii ye ke, fiee fi beḡ li la-a? Fiee fi nuuḡ fi fi beḡ nuuḡ neē mfi wu mi mbe be fiee fi feḡ fi Nyò doonche li mi-i, ke fiee fimu fi yi weki le mfe ne keē, ke ntonḡ we wumu le ntee li be-eḡ, ke fiee fimu le ntifi beḡ lu. **7** Be dzōo fiee si tebi ke kōmi fi ti kemi ye mfiee ke. Wi gii ge niḡ se keē fiee fi bi yeti, fuki fē be tōḡḡ ke be ko le dze yi tsaḡḡ li nsinḡ ke? **8** E wi dza le tōḡḡ sōḡ yi dzinḡ, meḡḡ ki tōḡḡ ke le dze yi tsaḡḡ li ke, beniḡḡ ge niḡ be se nachē yi le be la dzinḡ? **9** Fi fiee neē yeḡḡ e ne

tiiti jé li beniinj li yi be wuki ye ke, be se ge niŋ be se kee fiee fi ne tiiti? Ke n'yoru wune gii la li mfiee li. **10** Məŋine nuuŋ ye lu le jé yee li nshə yini chichi chichi ke. Yimi nuuŋ ye lu yi nuuŋ yi be kii ye kinyi kilu ke. **11** Se nuuŋ le, ε wi dza tuu yeti li mi-i le jé-ε fuki yi ŋ'wuki nsin, ke mi ŋ'we mfonde li wuu, nuuŋ te mfonde li mi-i. **12** E nee le si fi fiee li be-eŋ, si ne weki buŋga bu Fiana yi Waan le le bu yene le be-eŋ lenti, gweŋe yeŋ bujōŋ le ne keme nuuŋ nyá yee yi nuuŋ yi fe kintaashe ki beniinj be kimbeenche-ε ko bu ko. **13** Fi se tuu fi nuuŋ le, ε wi yeti jé yi be kii ye yi ke, leke li Nyo-ɔ le keme bufii bu naanye fiee fi tiiti li beniinj li filu. **14** E mi ndza ntuu nleki le jé yi be kii ye ke, ke nlekɔ nuuŋ li fiana yeŋ, nleki ye be bufii bweŋ ke. **15** Si fi nuuŋ le, ŋgii ŋgeen? ŋgii ni nleki be fiana yeŋ, nleki be bufii bweŋ, n'yuuti be fiana yeŋ, n'yuuti be bufii bweŋ te. **16** E foo le nsin, ɔ dza ɔ yokisi Nyo be fiana ya, wi wumu wu bee nuuŋ fe yiki geen se beŋ le, “Fi nuuŋ le.” Li kiyɔni ki ɔ bee ɔ nyee, ε wuki ye jé yi ɔ bee ɔ yeti ke? **17** Ɔ nyee kiyɔni le, ɔ nyee nee ŋge le, ke ki nuuŋ te fi wi wumu we ke. **18** Nnyeɔ kiyɔni li Nyo-ɔ le n'yetɔ jé yi be kii ye ke n'yeki nee beŋ bechu. **19** Se nuuŋ le, mɔɔ si n'yeti nee le, mfi wu nuuŋ le kintaashe ki beniinj be kimbeenche lenti, ŋkɔŋgisi le ni n'yeti jé yi nyee bufii shiŋ kwaa, le ntifi beniinj bamu, yuti le ni n'yeti jé benchuki yoofi be ŋkee yi nsin. **20** Beŋwaanəŋ, kiŋ ne ni ne kemi be mbeeche be ɔɔŋ be bwi-i ke. Ne nuuŋ yeŋ si mwɔnu mu bwi mu kii ye fiee kii bibifi ke. Se nuuŋ le, ne ni ne kemi be mbeeche nuuŋ be bekaŋ le. **21** Be tsee baa le kiŋwaati ki benchi le, “Mi wu Taa Nyo ntiitɔ le ŋgii naa n'yo li beniinj bani le jé yi mfo-ŋ, le jé yi be kii ye yi ke. Se nuuŋ le, fiee nuuŋ te fe le beniinj bani woo li mi-i ke.” **22** Fi se fiee le, n'yoru jé yi be kii ye yi ke, nuuŋ ŋkiki wu doonchi buŋga bu Nyo-ɔ li beniinj be nuuŋ ye be kimbeenche ke. Nuuŋ ye ŋkiki li beniinj be nuuŋ be kimbeenche ke. Se nuuŋ le, nya yi tefe benton le Nyo nuuŋ ŋkiki wu doonchi buŋga bu Nyo-ɔ li beniinj be nuuŋ be kimbeenche, nuuŋ ye be meen ki nuuŋ be kimbeenche-ε ke. **23** Fi fiee le, ε kintaashe ki beniinj be kimbeenche kichu dza ki be li kintaashe, wi kwikwi se tuu bechi n'yoru nuuŋ le jé yi be kii ye ke, beniinj be yee, ke beniinj be nuuŋ ye be kimbeenche ke, dza be le, be woo si ne yeti, be lee ki beech ke le ne yoomfi baa ni? **24** Se nuuŋ le, ε wi kwikwi wu laŋini nuuŋ nton wu Nyo, mɔɔ nuuŋ wi wu yee, ke wi wu meen ki nuuŋ wi wu kimbeenche dza wu le, fiee fi

ne tiiti fe wu kee le we nuuŋ wi wu bifi, fi ni fi seki wu li shəŋ, **25** biee bi nyimi li shəŋ yee li, se yene waan. Beɔeni, se tuu ton nūŋ fekwiŋ, nye kiyɔni ki nɔŋa li Nyo-ɔ tiiti le, “Nyo gbengi ye yi nuuŋ be beŋ.” **26** Beŋwaanəŋ, fiee fichu fi ntiiti nuuŋ le la? Fi nuuŋ le, mfi wu ne be li leke li Nyo-ɔ, wi wu kemi jumi le yoo, yoo, wi wu ntiife, tifi, wi wu kemi fiee fi Nyo doonche li wuu, tee fi, wi wu kii n'yoru jé yi be kii ye ke, yo yi, wu naanyi jé yilu li beniinj li le be woo, naanye. Ne feti biee bichu le dze yi bi nuuŋ nee bi ni bi fii kintaashe ki beniinj be kimbeenche-ε le. **27** E beniinj yeti jé yi be kii ye yi ke, be yeti nee nuuŋ be befe ke be beɔetu kwaa. E be yetɔ wi mumkpaŋ mumkpaŋ li bee naanyi fiee fi be yeti li beniinj li. **28** E wi nuuŋ ye lu wu nuuŋ naanye fiee fi be tiiti ke, be ba bimfimu bi make li kintaashe ki beniinj be kimbeenche-ε linti, wi yeti nee nuuŋ le shəŋ le shəŋ li yi yee li be Nyo. **29** E bentomfōŋ be Nyo-ɔ nuuŋ lu, befe ke beɔetu be yo li beniinj li. E be yetɔ, bamu bichi le fiee fi be yeti bujōŋ. **30** E Nyo doonche fiee li wi wumu wu bee shee fe, wi wu bee saa laŋini wulu chike, nye dze li wee wi yo. **31** Ne kee le beŋ bechu nuuŋ ne laŋe benton le Nyo-ɔ. E ne tiifɔ, ne fenjisi wi mumkpaŋ mumkpaŋ beniinj bechu se laanche biee li be-eŋ, ne se tuu ne fe shəŋ yibe bechu ni yi yuusi. **32** Beniinj be Nyo nye be nya le be ni be laŋini benton bee kemi buŋga le nya yilu lewe, **33** kife Nyo nuuŋ ye Nyo yi shaanshi ke, Nyo nuuŋ Nyo yi denisi. Si fi nuuŋ li bintaashe bi beniinj be kimbeenche-ε be nuuŋ be Nyo-ɔ bichu, **34** mfi wu bukeŋ nuuŋ li kintaashe ki beniinj be kimbeenche-ε linti, be nuuŋ bimfime bimake. Be meen ki nye ke be buŋga bu yore ke. Be kemi le be ni be wuki li buni-in, fi nuuŋ si nchi tiiti. **35** E fiee nuuŋ lu fi be weki le be kee, be bii li bunin be bee mfi wu be to li yih, kife fi nuuŋ buya fe kweeŋ nuuŋ ni yeti le kintaashe ki beniinj be kimbeenche-ε lenti. **36** Je yi Nyo tɛ bechi nuuŋ be beŋ ni? Mɔɔ ε nee beŋ kwaa be je yi Nyo geen yi bo fe le? **37** Wi wu beechi mɔɔ le we ntomfōŋ wu Nyo, kii mɔɔ le Nyo nye ye wu nya ye yi Fiana yi Waan, kemi le beŋ le fiee fi mi ntsee li be-eŋ fini ε Taa wu tee le ntsee. **38** E wi meen ki beŋ ke fini ke, ke be nuuŋ te beŋ te wu ke. **39** Beŋwaanəŋ, fi se fiee le, ne ni ne kemi mbeeche ŋge nuuŋ le ne ni ne laŋini benton be Nyo-ɔ. Se nuuŋ le, kiŋ ne ni ne fengi le beniinj be yo ke jé yi be kii ye yi ke. **40** Mfi wu ne feti biee bini bichu, ne nachi bujōŋ, ne feti te le dze yi tsaŋ li.

15 Berɣwaanɛɣ, ɣ'wekɔɔ dɛɛni le ɣkimi berɣ kii ntoɣ wu dzeɣ wu ntɛ tifi berɣ nɛ fi, nɛ se lemi li wuu dɛɛni. **2** Ɛ ntoɣ wu dzeɣ wuni wu suuti berɣ ɛ nɛ kɛmɛ li wuu mkpaɣ. Ɛ foo le nsiɣ, kɛ nɛ tɛ berɣ nuuɣ li yee li. **3** Nɛ ni nɛ kii le ntɛ nyɛ fieɛ li be-ɛɣ nuuɣ fieɛ fi shaɣ li bieɛ bichu-u. Ɛ nɛ fi fi be tɛ nyɛ li mi-i. Fieɛ fini nuuɣ le Krai tɛ kwi kii bibifi bi bisɛɣ nɛɛ si be tɛ tɛɛ le Kiɣwaati ki Nyɔ-ɔ, **4** le be tɛ diyɛ wu, le tuu bo jo taa Nyɔ buu wu li kwe-e nɛɛ si be tɛ tɛɛ le Kiɣwaati ki Nyɔ-ɔ, **5** mɔɔ le tɛ doonɕɛ yi yee li Pita, tuu doonɕɛ tɛ li bɔɔɣ bee be nto-ɔɣ be yooɔi ntɔɔ bɛfɛ baa. **6** Se tuu doonɕɛ tɛ yi yee li berɣwaanɛɣ besɛɣ be kimbeenɕɛ-ɛ be nuuɣ kintsii kimumkpaɣ yeki wi gii tiɣ. Beniɣ ɣɛ li kintutu kini mɛɣ baa nɛɛ we berɣ, bamu se kwiye baa kituɣ. **7** Tuu doonɕɛ tɛ yi yee li Jeɛɣ li, tuu doonɕɛ tɛ li bɔɔɣ bee be nto-ɔɣ bechu. **8** Limerise doonɕɛ tɛ yi yee li mi wuni wu nuuɣ si ɣwan wu bierɔ cheɛ ti mɛɣ ki nuuɣ tsaɣ kɛ. **9** Ntiitɔɔ le kife nnuuɣ si wi wu ɣkwen le bɔɔɣ be nto-ɔɣ be Jiso-o lenti bechu. Nse mɛɛɛɣɔ mɔɔ ki kɔɕɛ kɛ wi wu be nuuɣ be teɣ le wi wu ntoɣ wu Jiso kɛ, kife ntɛ ɣgii mbiindi bikaa le kintutu ki beniɣ be kimbeenɕɛ-ɛ be Nyɔ-ɔ leɣi. **10** Se nuuɣ le ɛ mfie wu Nyɔ wu fɛ nse nnuuɣ fieɛ fi nnuuɣ dɛɛni. Mfie wu Nyɔ tɛ nyɛ li mi-i wuni ti mɛɣ ki la kɛ li yee li kɛ. Ntɛ ntuu niɣ n'yaɔ bɔɔɣ be nto-ɔɣ be Jiso-o bechu. Se nuuɣ le nnindi yɛ be buɣa bwerɣ kɛ. Tɛ nuuɣ mfie wu Nyɔ wuni wu tɛ nindi li yi yeɣ. **11** Fi se fieɛ le mɔɔ nuuɣ le mi wu ntɛ mfenjisi ntoɣ wuni li be-ɛɣ, kɛ be be tɛ fenjisi, kɛ nɛ fieɛ fimumkpaɣ fi tɛɛ be tɛ fenjisi, nɛ se beenchi li fi-i. **12** Dɛɛni si tɛ fenjisi le Nyɔ tɛ buu Krai li kwe-e, berɣ bamu geɣ nɛ se tuu nɛ kwengi le Nyɔ nuuɣ yi tɛ buu beniɣ be tɛ kwiye li kwe-e kituɣ kɛ? **13** Ɛ fi nuuɣ cheɣ le Nyɔ nuuɣ tɛ buu beniɣ li kwe-e kɛ, kɛ Krai tɛ mɛɣ ki bo kɛ tɛ li kwe-e kɛ. **14** Ɛ fi nuuɣ le Krai tɛ mɛɣ ki bo kɛ li kwe-e kɛ, kɛ fieɛ fi tɛ fenjisi fieɛ li yee li, shɛɣ yi nɛ geɛ li wuu yeɛ tɛ li yee li. **15** Ɛ nuuɣ le, kɛ tɛ lemi baa leɣi le nsa wu binsɛɛ li kii Nyɔ, kife tɛ dengi baa tɛ fenjisi le yi tɛ buu Krai li kwe-e kɛɛ yi ti mɛɣ ki buu kɛ, kɛ fi fieɛ tɛ cheɣ le beniɣ be tɛ kwiye kituɣ nuuɣ tɛ naa bo li kwe-e kɛ. **16** Ɛ nuuɣ le beniɣ nuuɣ tɛ bo li kwe-e kɛ, kɛ Krai ti mɛɣ ki bo kɛ tɛ li kwe-e kɛ. **17** Ɛ fi nuuɣ le, Krai tɛ mɛɣ ki bo kɛ li kwe-e kɛ, kɛ shɛɣ yi nɛ tɛ geɛ li wuu yeɛ li yee li, kɛ nɛ mɛɣ baa li bibifi bine-ɛ linti. **18** Be dɛɛni beniɣ be tɛ kwiye kituɣ ɛ be taashe be Krai la baa tɛ li yee li. **19** Ɛ tɛ bichi limfwe li Krai le

ni fi-i bee nuuɣ li ntɛ wuni kwaa, kɛ tɛ baa beniɣ be nshiɣ keeti beniɣ be be yeki beniɣ bechu. **20** Se nuuɣ le, cheɣ wulu we le Nyɔ tɛ buu Krai li kwe-e. Fi fieɛ le Krai we wi wu limfwe wu tɛ tɔ dze li beniɣ be tɛ kwiye kituɣ. **21** Si wi mumkpaɣ tɛ fɛ kwe be li beniɣ bechu le, ɛ nɛ le si wi mumkpaɣ gii fɛ le Nyɔ buu beniɣ li kwe-e tɛ. **22** Fi fieɛ le si beniɣ bechu kwi-i kife be nuuɣ kini ki Ada-ɣ, ɛ nɛɛ le si beniɣ bechu gii be ni be nuuɣ lu kife be taashe baa be Krai. **23** Se nuuɣ le, Nyɔ gii yi ni yi busi wi li mfi wu wu mwɛ. Krai nuuɣ wi wu tɛ saa wu tɔ dze wu bo. Fɛ gii naa tuu ni karisi bɛɛ, beniɣ be nuuɣ bee se bo tɛ. **24** Mfi wu fi gii fi ni fi keti ni, se ni nuuɣ mfi wu nshe gii yi ma. Krai gii leɛshe bɛmfɔɣ be buɣa mɔɔ bunɔɣa buchɔ bu sɛki dɛɛni, se tuu bumfɔɣ bwee li Nyɔ-ɔ Baa we. **25** Wu wu Krai se kɛmi le ni sɛki nsiɣ geɣ bo mfi wu Nyɔ gii yi geɛ beniɣ bee be mbani-i bechu le wuu lekwiɣ se tɔmi bikaa bieɛ li bee lewe. **26** Wi wu mbani wu leɣi wu gii mɛeshi leɛshe ɛ kwe. **27** Ɛ fieɛ fi be tɛ tɛɛ le Kiɣwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Nyɔ geɛ ye bieɛ bichu le wuu lekwiɣ se sɛki.” Se nuuɣ le, ntefu le bieɛ bichu bieɛ le wuu lekwiɣ ti nuuɣ ye le Nyɔ geɛ ye bieɛ bichu le wuu lekwiɣ mɔɔ yih yi Nyɔ tɛ le wuu lekwiɣ kɛ. **28** Mfi wu bieɛ bichu gii bi nuuɣ le Krai lekwiɣ le ni sɛki, wu wu ɣwanɛ Nyɔ se tuu geɛ yi yee le Tee li lekwiɣ wu geɛ bieɛ bichu le wuu lekwiɣ, le Nyɔ yi nuuɣ le bieɛ bichu-u lewe li bintsii bichu ni yi sɛki. **29** Ɛ fi nuuɣ ye le Nyɔ gii yi buushɛ beniɣ be kwiye li kwe-e kɛ, be se tuu be lisi beniɣ li dzɔɔ li kintsii ki beniɣ be kwiye kii la? Be lisi be li dzɔɔ mberɣ wulu se nuuɣ la, ɛ nuuɣ le Nyɔ nuuɣ tɛ buu beniɣ li kwe-e kɛ? **30** Tɛ se dengi tɛ kwi-i mfi kwi ni kii la? **31** Berɣwaanɛɣ, mi ɣ'we le kwe wa jo chichi. Ntiitɔɔ bieɛ bini ni kife ntsakisɔɔ yi kii fieɛ fi Krai Jiso Taa wusɛɣ fɛ li be-ɛɣ keti li tsɣ ye-ɛɣ. **32** Ɛ fi nuuɣ ye le Nyɔ gii yi buu beniɣ be kwiye kituɣ li kwe-e kɛ, si wiwoɣ ti tiiti bieɛ, ntɛ ɣgeɣ Ɛfishɛɣ, beniɣ be nuuɣ si nyɔɣ yi tɔɔ gwii be mi, mberɣ wulu nuuɣ la? Nnuuɣ ntɛ tee le, “Tɛ ni tɛ jii bieɛ, tɛ wundi bieɛ kife fwaa nuuɣ tɛ bo tɛ kwiye,” ni? **33** Kiɣ wi ni yeɣ be berɣ kɛ. Nɛ ni nɛ kii le, “Ɛ wi wu kinge kee dzeɣ dengi be kintutu ki bifi, kɛ kintutu kilu gii ki biifi wu.” **34** Teɣ yeɣ buɔi bune liɣi, nɛ chine li bibifi-i. ɣingɔɔ le berɣ bamu kii ye Nyɔ kɛ. Nse ntiiti ni le mfe le nɛ kɛmɛ buya. **35** Wumu nuuɣ dza ni biiti laa Nyɔ gii yi buu beniɣ li kwe-e niɣ le? Be gii be kɛmɛ nuuɣ ɣwaani yi yi la le? **36** Weɛ wi wu biiti le nuuɣ kibere. Kii ye le be ti tɔyi fieɛ fi tɛ bo

fuki fe fi saa fi kwi nsij ke ni? 37 Yi yi fiee fi be ti tɔyi e yi yi ti buti yi se kuu ke. Be ti tɔyi nɛɛ nuuŋ ɲɔ wɛrɛrɛ, mɔɔ nuuŋ ɲɔ yi giij, mɔɔ nuuŋ yi la le, 38 Nyo se nyɛɛ ɲɔ yilu yih yi kɔŋgisi. Yi nyɛɛ yi chichi chichi li ɲɔ-ɔ si ɲɔ yilu numi. 39 Biee bichu ti kemi ye yi yi bwiŋ yɛɛɛ ke. Beniij kemi yi yi be yi bwiŋ chichi, nyáŋ kemi yi, muniij kemi yi yi mu, se nsúuŋ kemi te yi yi. 40 Biee bi liwe kemi yi yi bi, bi likwiij se kemi yi bi. Biee bi liwe kemi bujɔɔŋ bu bi-i, bi likwiij se kemi te bujɔɔŋ bu bi-i. 41 Jobɛ kemi bwee bujɔɔŋ, kwii se kemi te bwee bujɔɔŋ, muntsɔŋ kemi bujɔɔŋ bu mu mu-u. Fintsɔŋ fimu be fimu te kɛmɛ bujɔɔŋ yɛɛɛ ke. 42 E nɛɛ le si yi yi beniij gii naa yi nuuŋ mfi wu be gii be ni be buti li kwe-e. Be ti diyi wi yi yee fɔ, se nuuŋ le yi yi wi gii ni yi buti li kwe-e be yi mɛɛɲ ye yi fɔ ke. 43 Be ti diyi wi be yi yi ti yɛŋgi ye bujɔŋ ke, yi ti kemi ye buŋga ke. Se nuuŋ le, gii ni buti li kwe-e be yih yi kemi bujɔɔŋ, yi kemi buŋga. 44 Be ti diyi wi, yi yee nuuŋ yi wiwoŋ. Se nuuŋ le, gii ni buti li kwe-e be yi yi nuuŋ yi fiana kituŋ. E yi yi wiwoŋ nuuŋ lu, ke yi yi fiana yɛɛ lu tɛ. 45 Bɛ tɛɛ baa le, “Adaŋ wu ɲkosi tɛ nuuŋ yɔŋ, yindini.” Le tuu Adaŋ wu lejij, tɛ nuuŋ fiee nuuŋ fiana yi nyɛɛ ntse li beniij li. 46 Wi ti bɛɛ tɛ saa le kɛmɛ nuuŋ yi yi fiana ke. Ti bɛɛ saa kɛmɛ nuuŋ yi yi wiwoŋ se tuu kɛmɛ yi yi fiana. 47 Adaŋ wu ɲkosi, be tɛ tɔŋ wu be kibɔŋ ki li nshe-e. Adaŋ wu lejij se tɛ dza fiee nuuŋ liboo. 48 Beniij be laaŋkwiij nuuŋ si wi wu ɲkosi wu be tɛ tɔŋ be nshe, beniij be liboo se nuuŋ si wi wu tɛ dza liboo. 49 Si tɛ dzo baa mbose yi wi wu be tɛ tɔŋ be nshe, e nɛɛ le si tɛ gii naa tɛ dzo mbose yi wi wu tɛ dza liboo. 50 Bɛɲwaanɛɲ, ntee li be-ɛɲ le yih yini yi nuuŋ nyar be ɲɔŋ nuuŋ tɛ naa kɛmɛ kintsii le bumfɔŋ bu Nyo-ɔ lenti ke. Mɔɔ tɛ le fiee fi nuuŋ fi fɔ nuuŋ fi tɛ kɛmɛ kintsii fe fiee nuuŋ tɛ naa fɔ fe ke-e. 51 Yike yɛɛɛ nɛ woo ntee bɛɲ munyiikɔɔ mu fiee le. Bee bechu nuuŋ tɛ naa kwi ye ke. Se nuuŋ le yi yi tɛɛbɛɲ bechu gii naa taa yi fiiki. 52 Mfi wu be tɔɔŋ sɔŋ yi le kimerise-e, yi yisɛɲ se fiiki nɛɛ ni ɲɔɔɲɔŋ si wi ti lɛɛbi le. Mfi wu sɔŋ naa yi yɔ, Nyo buu beniij be tɛ kwi ye be bo li kwe-e be yih yi mɛɛɲ ye le yi naa fɔ ke, bee tɛ mɛɛɲ lu se fiiki. 53 Yi yi nuuŋ yi fɔ kemi le yi naa yi fiiki yi to yi nuuŋ tɛ naa le yi fɔ ke. Yi yi nuuŋ yi kwi se kemi le yi naa yi fiiki yi to yi nuuŋ tɛ naa kwi ke. 54 Mfi wu yih yi nuuŋ yi kwi fiiki yi to yi nuuŋ tɛ naa kwi ke, fiee fichu se kɔche si be tɛ tɛɛ le Kiŋwaati ki Nyo-ɔ le, “Bɛ yaa baa kwe kituŋ be se bonde buŋga bu yi-i. 55 Oo kwe, buŋga bwo nuuŋ

fɛɲ? Oo kwe, nsɔɔŋ ya yɔɔ tayi beniij lu nuuŋ fɛɲ?” (Hades g86) 56 Nsɔɔŋ yi kwe nuuŋ bibifi, buŋga bu bibifi nuuŋ nchi wu Nyo. 57 Tɛ ni tɛ nyɛɛ kiyɔɔni li Nyo-ɔ yi taashe bee be Taa wusɛɲ wu Jiso Krai se tɛ yaa bibifi mɔɔ kwe. 58 Bɛɛɛni, bɛɲwaanɛɲ be nuuŋ shɛɲ yɛɛɛ, nɛ lemi yɛɛɛ mkpaar. Kiij fiee ni sɛɛɛ bɛɲ ke. Nɛ nindi yɛɛɛ nime chi Taa le nɛ giijgi be chi limfwe mfi kwi, nɛ ni nɛ kii le nuuŋ nime chi wi nindi kii Taa nuuŋ chi tɛ naa la li yee li ke.

16 ɲgii ntee dɛɛni kii nya yi be nyɛɛ le be ni be fii beniij be nuuŋ be Nyo-ɔ lu. Nɛ feti nɛɛ si ntɛ ntee le bintaashe bi beniij be kimbeenche-e bi Galashaŋ le bi ni bi feti. 2 Mfi wu nuuŋ jobɛ chi ɲkosi li fuu li chichu, wi mumkpaŋ mumkpaŋ buu fiee nache gɛɛ. E wi busi lɔɔ, buu nɛɛ si Nyo bee yi bɔɔni wu. Ke mi ntuu mi mbɛ nɛ tɛ tuu le nɛ ni nɛ chuti kichore ke. 3 Ke mi mfesi, ntuu ntɛɛ kiŋwaati ntaa li nya yine, beniij be nɛ tsaa dzɔɔ be ɲɛɛɲ be ki Jerosalen. 4 E fi dzɔɔŋ li be-ɛɲ le ɲɛɛɲ, tɛɛ be gɛɛɲ. 5 ɲgii nsa ɲka dze yi Masadonya mfi wu mbɛɛ le be-ɛɲ, kife ɲ'wekɔɔ le ɲka dze le. 6 Nuuŋ nɛɛ tɛɛbɛɲ tsi, ntɛɛ siij mfi wu fokpɔŋ wu tɛɛmi be wu ka, nɛ se fi mi li ndende we-ɛɲ, nse ni ɲgiijgi le ɲgiijgi le. 7 ɲ'weki ye le ke mi mbɛ le be-ɛɲ dɛɛni tɛɛbɛɲ ɲɛɲ yi nɛɛ fe fe ke. Mbichɔɔ limfwe le ke mi mbɛ tɛɛbɛɲ se bɔɛɛyi tɛ tsi, fe Taa nyɛ dze. 8 Se nuuŋ le ɲgii tsi Efeso feni gɛɛɲ mbo jobɛ chi Tsɔɔɔ chi Pentekɔ-ɔ. 9 Kigoo kinɔɲa gwiye kɛɛ li mi-i lani le niŋ nime chi shaar li Nyo-ɔ, mɔɔ si beniij bamu baa lu be baanini nime chini ni. 10 E Timɔti bɛ, nɛ ɲɛɲ le nɛ fe ni wuki bujɔŋ le be-ɛɲ lenti, kife nindɔɔ nime nuuŋ chi Nyo tsaar nɛɛ si mi. 11 Kiij wi ni ni nyamisi wu ke. Nɛ fi wu dende to lijij nyɛɛkii le mi-i, kife tɛɛ bɛɲwaanɛɲ bɛɛɲ tɛŋgi baa wu. 12 Kii ɲwaanɛɲ wusɛɲ wu Apolo fi fieɛ le ntuu nleke wu mkpaar le la ɲka le be-ɛɲ bee bɛɲwaanɛɲ bɛɛɲ bamu baa, se nuuŋ le kɔŋgisi-i le be dɛɛni ke. Gii ke wu kɛmɛ dze, se bɛ. 13 E nɛ nuuŋ lɔɔ nɛ bichi. Nɛ lemi nɛ tɛɛmi li kimbeenche kine, nɛ nuuŋ beniij be kemi shɛɲ. Nɛ lemi nɛ tɛɛmi. 14 E nɛ feti fiee fichu fi nɛ feti, nɛ feti be kiŋkɔŋgise. 15 Nɛ kii le Tifena be yih ye nuuŋ beniij be ɲkosi le kimbe ki Akeya-a be tɛ saa be gɛɛ shɛɲ li Taa li. Be nyɛ baa yih yibe le be ni be nindi li beniij be nuuŋ be Nyo-ɔ. Bɛɲwaanɛɲ, nsungɔɔ bɔ li be-ɛɲ. 16 Le nɛ ni nɛ wuki li beniij li si bani, nɛ tuu nɛ wuki tɛ li beniij be nindi be liŋgisi li fiee fimumkpa-ar be be. 17 ɲ'wuki tɛ bujɔŋ si wu wu Tifena bee Fotunatus mɔɔ Akaykus be baa le be ɲɛɲ

mi. Si mi ηey be ni fi tuu fi nuuη kee mi ηeygo beη
kituη. **18** Be deeni baa shéη yey nee yeyη si be deeni
baa yinε. ηwaani bani beniη baa le ne ni ne guundi
be. **19** Bintaashe bi beniη be kimbeenche bi Eesha lani
yeeshi biε beη. Akwila bee Prisilia mao kintaashe
ki beniη be kimbeenche ki shiiti li be yih yeeshi kee
beη bujōη li bukoōη bu Taa le. **20** Beηwaaney besey be
kimbeenche-ε bechu tuumi baa n'yeeshe. Ne yesi wi
kwikwi be ηkokine wu beniη be Nyō-ō. **21** N'yeeshe
wuni ε mi wu Pōō wu ntsee be tsay yey. **22** Kinlōō kōō
wi wu kōηgisi ye Taa ke. Mintemii Taa, kaari nee o be.
23 Taa Jiso ni doonchi shéη yee yi dzeey li be-ey. **24**
Kiηkōηgise keη ni ki nuuη li be-ey bechu si tēbeη
taashe baa li Krai Jiso-o. [Fi nuuη le.]

2 Kōreŋ

1 Ɛ mi Pɔɔ, nnuuŋ ɣwanɛ ntoŋ wu Krai Jiso li kiŋkɔŋgise ki Nyɔ-ɔ. Mi ɣ'we tɛɛ ɣwaanɛŋ wusɛŋ wu Timɔti. Ntsekɔɔ kiŋwaati kini li kintaasɛ ki beniŋ be Nyɔ-ɔ be Kōreŋ, mɔɔ li beniŋ be nuuŋ be Nyɔ-ɔ bechu be kimbe ki Akeya kichu. **2** Nyɔ Baa wusɛŋ be Taa Jiso Krai doonche beŋ shɛŋ yi dzeɛŋ, tuu nye beŋ mbeɛŋgii. **3** Mpiaru ni nuuŋ li Nyɔ-ɔ yi nuuŋ Nyɔ mɔɔ Baa wu Taa wusɛŋ wu Jiso Krai, tuu nuuŋ tee. Ti nuuŋ Te nshiŋ, tuu nuuŋ Nyɔ yi denisi shɛŋ yi beniŋ li bieɛ bichu-u. **4** Ɛ yi yi ti denisi shɛŋ yi tɛbeŋ li beŋge beɛŋ bechu-u le tɛ se ni tɛ kii tɛ ndenise shɛŋ yi beniŋ bamu mfi wu be nuuŋ li ɣwaani beŋge-ɛ mɔɔ nuuŋ be la le. Tɛ nuuŋ tɛ ni tɛ kii ndenise le be ndenise wu Nyɔ deeni shɛŋ yisɛŋ lu. **5** Tɛ kii baa nɛ le si beŋge be Krai nuuŋ li bee li ɣge le, ɛ nɛ le si Nyɔ gii yi ka li Krai yi deeni shɛŋ yisɛŋ nɛ tɛ ɣge le. **6** Ɛ tɛ nuuŋ li ntɔnye-ɛ, kɛ ɛ kii ndenise shɛŋ yinɛ mɔɔ li nsowu be-ɛ. Ɛ be denisi shɛŋ yisɛŋ, kɛ be feti baa le shɛŋ yinɛ dɛŋ. Fini gii fi fɛ nɛ se kɛɛ ɣkanu shɛŋ nɛ nuuŋ nyɛkii li beŋge be nɛ ɣiŋgi nɛ si tɛ ɣiŋgi. **7** Fieɛ fi tɛ bichi limfwe kii beŋ nuuŋ fieɛ tɛ sɛsɛ bee kɛ. Tɛ kii baa le si nɛ ɣiŋgi ɣge si bee le, nɛ gii nɛ kɛmɛ shɛŋ yi tɔɔŋ tɛ si bee. **8** Beŋwaanɛŋ beɛŋ, tɛ weki ye le nɛ ni nɛ nuuŋ ɣkɛɛ ɣwaani ɣge wu tɛ tɛ woo li kweɛŋ wu Eesha nsɛŋ kɛ. ɣge wu weɛ tɛ tɛmi wu yaa buŋga ɣge, tɛ se gii tɛ ɣiŋgi le nuuŋ tɛ tɛ bo lu kɛ. **9** Li cheɛŋ li, tɛ tɛ kɛ le fi leŋ fieɛ le tɛ fi baa nsawu wu kwi kituŋ. Se nuuŋ le fini tɛ keti ni le fi fɛ le kiŋ tɛ ni tɛ yemi li yi yisɛŋ kɛ, le tɛ ni tɛ yemi nuuŋ li Nyɔ-ɔ. Ɛ yi, yi busi beniŋ li kwe-e. **10** Yi yilu yi tɛ buu bee li ɣwaani weɛ ɣge wu tɛ doonchi kwe, yi gii yi ba yi ni yi busi. Tɛ ɣɛɛ baa bufi busɛŋ nuuŋ li yi-i le yi ba yi ni yi busi bee mfi kwi, **11** si nɛ gii nɛ ni nɛ teendi bee be nleke li Nyɔ-ɔ wunɛ. Beɛɛni, beniŋ se gii be ni be nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ li bee li kii fieɛ fi dzeɛŋ fi yi bɔɔni bee lu kii nleke li Nyɔ-ɔ wu beniŋ ɣge. **12** Fieɛ fieɛ lu fi tɛ tsakisi yi kii fi, shɛŋ yisɛŋ se teendi bee kii fi. Fi fieɛ le kiŋge kisɛŋ ki li nshe yini-i, teege li be-ɛŋ, ki kɛ ki waan, ki nuuŋ ki cheɛŋ si Nyɔ weki. Tɛ feti ye kiŋge ki biki bufi bu li nshe yini-i kɛ. Tɛ feti tɛ biki nuuŋ buŋga bu Nyɔ-ɔ. **13** Fieɛ fieɛ fi tɛ tseki ye fieɛ fimu li be-ɛŋ chichi fuki fi nuuŋ nɛ teɛŋ nɛ kɛɛ nsɛŋ kɛ. Mbeechɔɔ le nɛ gii nɛ teɛŋ nɛ kɛɛ fi fichu, **14** nɛ si nɛ kɛɛ baa bee dɛɛni niŋ le, le ke nuuŋ jobɛ chi Taa wusɛŋ wu Jiso beɛ, nɛ gii nɛ ni nɛ tsakisi yi be bee nɛ

si tɛ gii tɛ ni tɛ tsakisi yi be beŋ. **15** Si ntɛ ɣkɛɛ fini mɛɣinɛ nsɛŋ le, nɛ ɣ'wekɔɔ le nsaa mbe le be-ɛŋ, le nɛ se kɛmɛ mbeŋ li mbe we-ɛŋ wu kinga kife. **16** Ntɛ ɣkaache le ke naa ɣgiŋgi Masadonya ɣka dze le be-ɛŋ, mɔɔ le ke ɣkarisɔɔ nɛ ntuu ɣka dze le be-ɛŋ nɛ se fi mi li ndɛndɛ we-ɛŋ wu Judiya. **17** Nɛ beechi le si ntɛ mɛɛŋ ki ndɛndɛ kɛ le ɣka le kɛ, nuuŋ le ntɛ ɣkaachi le mfeti nuuŋ tɔɔŋ ni? Mɔɔ le ɣkaachi fieɛ ɣkaachi nuuŋ dze yi wi wu laaŋkwiŋ li wu beenchi li fieɛ li le “liŋ,” tuu kaari faaŋ nɛ le mfi wulu le “Aay,” le? **18** Be cheɛŋ, si Nyɔ shiŋ yi lemi li je yee, fieɛ fi tɛ ti tiiti li be-ɛŋ nuuŋ ye fi tɛ beenchi le, “liŋ”. Tɛ tuu tɛ kaari tɛ faaŋ le, “Aay,” kɛ. **19** Fi nuuŋ le kife Jiso Krai wu ɣwanɛ Nyɔ wu tɛɛ be Silas mɔɔ Timɔti tɛ tiifi le be-ɛŋ lenti nuuŋ ye wu beenchi fieɛ le, “liŋ,” kaari faaŋ le, “Aay,” kɛ. Fi ti nuuŋ le “liŋ,” mfi kwi. **20** Nɛ ni nɛ kii le ɛ li Krai li fi doonchi le Nyɔ beŋ ye le liŋ li be ɣkaache bee bechu-u. Ɛ kii fini fi tɛ keti li Krai li tɛ tiiti li Nyɔ-ɔ le “Fi nuuŋ le.” Ɛ le si tɛ shiŋ tɛ tendi bendee bee. **21** Ɛ Nyɔ yi leeki bee, yi leeki tɛ beŋ, tɛ tɛmi li Krai li. Yi tsaa ye bee yi ɣɛɛ chichi. **22** Yi fɛ ye ɣkiki we li yi yise-ɛŋ nuuŋ Fiana yee yi wu ɣɛɛ li shɛŋ yise-ɛŋ si fieɛ fi ɣkosi fichu fi tɛ gii tɛ naa tɛ kɛmɛ. **23** Nnuuŋ nɛ mbe Nyɔ le yi leŋ le nsa we-ɛŋ leŋiŋ le nti mɛɛŋ ki ɣkaari kɛ le mbe Kōreŋ nuuŋ kife ntɛ ɣ'weki le mbache beŋ bu bache kɛ. **24** Fi nuuŋ ye le tɛ lemi baa le ɛ nɛ le si mbeenchɛ wunɛ kɛmi le ni nuuŋ kɛ. Tɛ nindi baa bu nimu be beŋ le tɛ be be bujɔŋ li be-ɛŋ. Tɛ kii baa le nɛ lemi baa nɛ tɛmi li mbeenchɛ wunɛ-ɛ.

2 Beɛɛni, mi nɛ ɣgeɛɔ li shɛŋ ye-ɛŋ le mɛɛŋ ye ntuu nla ɣka le be-ɛŋ wu beɛ be ntɔnye kɛ. **2** Ɛ mi ndza mi ntuu mi mfe nɛ woo ntɔnye, ɛ noo wu gii fɛ ɣ'woo bujɔŋ ye ki beŋ baa be mi mfe nɛ wuki ntɔnye? **3** Fieɛ fieɛ fi tɛ fɛ nɛ ntseɛ kiŋwaati kɛɛ le dze yi ntɛ ntseɛ le-e. Tɛ nuuŋ le ke mbeɛ le be-ɛŋ, ntɛ naa ɣkɛmɛ ntɔnye wumu wu dza li be-ɛŋ wu be tɛ kɛmi le be fɛ ɣ'woo nuuŋ bujɔŋ, kife ɣkiɔɔ nɛ bujɔŋ kii beŋ bechu le kiŋɛtine keŋ nuuŋ nɛ kiŋ beŋ bechu. **4** Nɛ ni nɛ kii le kiŋwaati kɛɛ, ntɛ ntseɛ li ntɔnye wu nyɔŋa, shɛŋ biiti mi, ɛ musu yise mi le lii. Ntɛ mɛɛŋ ki ntseɛ kɛ le le mfe nɛ woo nuuŋ ntɔnye kɛ. Ntɛ ntseɛ nuuŋ le mfe nɛ kɛɛ kiŋkɔŋgise ki nɔŋa ki ɣkɛmi li be-ɛŋ. **5** Ɛ wi tɛ fɛ le ɣ'woo ntɔnye, kɛ ntɔnye wuni ti mɛɛŋ ki ba kɛ li mi-i kwaa kɛ. Le dze yimi-i, tɛ nuuŋ tɛ li be-ɛŋ bechu. (Fini nuuŋ ye fieɛ fi nuuŋ ni tiiti nlochi kii fi ɣge kɛ). **6** ɣge wuni wu beniŋ ɣge li be-ɛŋ nyɛɛ li wi weɛ

wu kochao le. 7 Deeni nuuŋ ne feeki bubiee bwee, ne fe shéŋ yee ni yi dendi, kii nshiŋ yi nge ni wo wu buwo ke. 8 Bedeeni ŋkutao bo li be-eŋ le ne kaari ne doonche wu le ne ba baa nee ne kŋngisi wu. 9 Fiee nee fiee fi tē fe nse ntsee kiŋwaati kee li be-eŋ le mŋnche beŋ ŋkee laa ne wuki nee mi li fiee fichu le. 10 E ne feeki bubiee bu wi-i, ke mi mfekao te. E mi mfeeki fiee fimu, e fiee nuuŋ lu fi ŋkemi le mfeeki, ke mi mfeekao le Krai lii kii beŋ. 11 Te feti ni le kii Satan ni dza le le lenti keme bunŋa le bee li lewe ke. Te njiŋgi ye si ti bee weendi ke. 12 Tē nuuŋ mfi wu ntē ŋgeŋ mfesi li kitoŋ ki Towa le ni ntiifi ntoŋ wu dzeŋ wu kii Krai le, Taa tē gwiye kigoo li mi-i le ni nindi nime chee le. 13 Se nuuŋ le bufii bweŋ tē nuuŋ ye fe ke, kife nti meŋ ki ŋeŋ ke ŋwaanŋ wu Taato le ke. Bedeeni nse n'yesi be le be she baa, nse ŋkaari mbe Masadonya. 14 Se nuuŋ le, kiyao ni nuuŋ li Nyoo-ɔ yi ti tuuti mbaaŋ limfwe li bee mfikwi, li Krai, wendi le mbetee, tē se biki si beniiŋ be yi keme li dziŋ. Yi se tuu yi keti li yi yiseŋ yi seensi ntoŋ wu kii Krai bintsii bichu bi kii wu bi wuki kintsi kee si kidzoma ki be tŋ. 15 Te baa si kintsi ki kidzoma-a ki Krai le li Nyoo-ɔ le beniiŋ be be suuti be mao be la kituŋ. 16 Li beniiŋ be lee kituŋ nsau wuni bee nuuŋ be kwe li bee. Beniiŋ be be suuti be, nsau wuni bee nuuŋ be ntse li bee. Si fi nuuŋ le, e noo wu kache le niŋ chini nime? 17 Te nuuŋ ye si beniiŋ nge be dzo je yi Nyoo yi to si fiee fi wa-aŋ fi be dengi be kabini ke. Te baa fiseŋ beniiŋ be taashe li Krai li te fenjisi je yi Nyoo li yi yi Nyoo-ɔ limfwe be shéŋ yi wuuti si beniiŋ be yi tsaa yi ntoŋ.

3 Ntiiti ni nuuŋ le te kaari te doonche yi yiseŋ li be-eŋ ni? Mao le te weki biŋwaati si beniiŋ bamu weki biŋwaati ŋwaani bi dzeti fe bee li ke fe be-eŋ bi doonchi beniiŋ be nuuŋ bee ni? 2 Beŋ kibee ne baa kiŋwaati kiseŋ ki be tsee li shéŋ yiseŋ le wi kwikwi kee se tuu ni teenyi. 3 Ne yengi le ne baa kiŋwaati ki Krai ki tē tsee. Kiŋwaati kii nuuŋ ye ki be tsee be fittiŋ fi kiŋwaati ke. Be tsee nuuŋ be Fiana yi Nyoo yi kemi ntse. Be meŋ ki tsee ke nuuŋ li biŋke bi ta yi ta ke. Be tsee nuuŋ li biŋke bi nuuŋ shéŋ yi beniiŋ. 4 Fini nuuŋ fiee fi te tiiti meŋine nsiiŋ li bushi bu Nyoo-ɔ keti li Krai li. 5 Fi nuuŋ ye le te kache le bese bo le te fe fiee fimu fi te gii te dza te ni te kwengi le fiee fimu dza fiee fe bee li ke. E Nyoo yi fe le te kache. 6 Yi fe ye te kache le te ni te nindi li ntoŋ wu leh wu fwe-eŋ. Leh wuni nuuŋ ye wu biki nuuŋ benchi be be tē tsee be tsar ke. E wu Fiana

yi Waar. Benchi tē bee nuuŋ be kwe. Se nuuŋ le fiana nyee nuuŋ ntse li beniiŋ li. 7 Dze yi fichi yi be tē feti biee le nuuŋ e be tē chŋŋ benchi belu li biŋke bi ta-a. Mfi wu Mao se tē bee be benchi belu tē nuuŋ beniiŋ be lselee tē kii ye mbiche bushi bwee ke, kii kiŋ'wofu ki Nyoo-ɔ tē bar li bushi bwee li. E dze yi fichi ye yi tē bee nuuŋ be kwe, yi tē bee yi kemi kiŋ'wofu ki Nyoo-ɔ, kiŋ'wofu kii se tē wuuti le, ki nyimi ki mee ki giŋgi, 8 se kiŋ'wofu ki dze yi be feti biee le yi nuuŋ yi Fiana yi Waar se gii lee ki yaa ke kee kiŋ'wofu kilu buyawu ni? 9 E dze yi be tē feti biee le yi tē bee be fiee fi lisi beniiŋ li nge-e, e yi tē be be Kiŋ'wofu ki Nyoo-ɔ, ke dze yi be feti biee le yi nuuŋ yi Nyoo dzeti beniiŋ le be baa tsaar le yi-i lii nuuŋ yi kemi kiŋ'wofu ki ye ki te kee ye! 10 Cheŋ wulu nuuŋ le fiee fi te bee fi kemi kiŋ'wofu ki Nyoo kee, lee kee kiŋ'wofu ki kife kiŋ'wofu kilu ko ki yaa ki be kee kituŋ. 11 E fiee fi tē mee fi giŋgi tē bee be kiŋ'wofu ki Nyoo-ɔ, ke kiŋ'wofu ki fiee fi bee le fi ba fi ni nuuŋ lu ma nsiiŋ gii fi ko fi yaa buyawu! 12 Si te kii le meŋine nsiiŋ, te se tiifi baa chenu nsiiŋ. 13 Te nuuŋ ye si Mao wu ti baanyi bushi bwee be ndu le fe kii beniiŋ be lselee ni be bichi si kiŋ'wofu ki tē meŋini li bushi bwee li ki nyimi ki mee ki giŋgi ke. 14 Se nuuŋ le beniiŋ belu tē nuuŋ e bufii bu bee tē nuuŋ fii nsiiŋ be bo beŋ yani. E be teenyi fiee le kiŋwaati ki leh wu fichi-i, e be woo fi, fiee nuuŋ nee lu fi baanyi bufii bubee. E nee li Krai li, wu nuuŋ be tsaaki fiee fi baanyi filu. 15 Li cheŋ li, mbe mbochu beŋ yani, e be teenyi fiee le Kiŋwaati ki Mao-e, fiee nuuŋ nee lu fi baanyee bufii bubee. 16 Se nuuŋ le, e wi to kituŋ be Taa, be se biee be tsaaki fiee fi baanyi filu. 17 Taa wuni nuuŋ Fiana, se nuuŋ mao feŋ fe Fiana yini nuuŋ le, beniiŋ buti li bumfa-a. 18 Fi fiee le bee bechu be fiee meŋ ye fi barŋi menshi meŋ ke baa e kiŋ'wofu ki Taa le wuuti kee li bee li, ki feti te wuuti te fikisi te giŋgi limfwe limfwe te bosini nuuŋ wu. Mfikise wuni nuuŋ mferu wu Taa wu ti nuuŋ Fiana yi Waar.

4 Bedeeni, si te kemi nime chini nuuŋ e Nyoo yi kao nshiŋ yi nyee li bee li, nuuŋ shéŋ te kwi bee kii chi ke. 2 Te baa baa dzaa li biee bi beniiŋ feti le munyikoo li bi nuuŋ bi buya-a. Te faar baa dze yi mfiise. Te lisi ye binsee li je yi Nyoo-ɔ ke. Te ti tiiti nuuŋ cheŋ gbanaa, te doonchi yih yiseŋ li wi kwikwi le Nyoo lii, le ke be beeche be kee beniiŋ be nuuŋ bee. 3 Mao nuuŋ le ntoŋ wu dzeŋ wu te tiifi wuni e fiee nuuŋ lu fi baanyi, ke fi baanyi fiee nuuŋ li beniiŋ be lee bula-a. 4 Li beeye beniiŋ be meŋ ki beŋ ke ntoŋ wuni ke, be

baa ε Satarj wu nuuŋ nyo yi li nshe yini-i baanyoo bufii bu bee bu jirj. Wu fe le ke be hej ke kiŋ'wofu ki ntōj wu dzeŋ wu nuuŋ kii bunōja bu Krai wu nuuŋ mfise yi Nyo ke. (aiōn g165) 5 Ne ni ne kii le te fenjisi ye nuuŋ kii yi yisej ke. Te fenjisi nuuŋ kii Krai Jiso le nuuŋ Taa. Te se nuuŋ nee fisej beniŋ be nindi li be-ej kii Jiso. 6 Nyo yi te tee le, “Kiŋ'wofu bo li kijibe-ε ki ni ki wuuti,” ε Nyo yini yi fe kiŋ'wofu kee woo li shēj yise-εj le ki ni ki wuuti te kii bunōja bu Nyo-ɔ bu nuuŋ li bushi bu Jiso Krai li. 7 Se nuuŋ le, bulofu bu ntōj wuni nuuŋ li yi yise-εj, te se nuuŋ fisej shāj yi chime. Te se nuuŋ le le fi doonche le buŋga bu yeŋi buŋga buchū li bee li buni nuuŋ bu Nyo-ɔ nuuŋ ye buserj ke. 8 Beŋge chiindi baa bee bimbe bichu, se nuuŋ le, be bonyi ye bee ke. Te dzeti bufii lee li bee li, se nuuŋ le, shēj ti kwi ye bee ke. 9 Be ti biindi bikaa le bese jirj, se nuuŋ le Nyo ti daayi ye le bee li ke. Be ti tuki bee te we fekwiŋ, se nuuŋ le te tē kwi ke. 10 Te ti dengi te kwi-i ŋwaani kwe yi Jiso mfi kwi, le se ntse wu Jiso ni yengi te li yi yisej. 11 Si te tsiŋj le, te ti nuuŋ le kwe wa mfi kwi kii Jiso, le ntse wu Jiso yene li biŋkwiye bi li yi yisej. 12 Neele, te kwi kwe, se nuuŋ le kwe yisej yini bee ye nuuŋ be ntse li be-ej. 13 Te gee shēj li Nyo-ɔ si wi wumu wu tē gee te si be tē tsee le, “Mi mberj nse ntiiti,” Bee te berj baa, te se tiiti. 14 Te kii baa le wu we wu tē buu Taa wusej wu Jiso li kwe-e, gii buu te bee be nuuŋ be Jiso li kwe-e, dzoo bee mao berj geej gee li wuu limfwe. 15 Biee bini bichu keti kii berj, le ke si kiŋkōngise ki Nyo-ɔ keti ki giŋgi li beniŋ li nge, kiyooni ki beniŋ nyee li Nyo-ɔ ni ki tondini, mpiaru se ni giŋgi li Nyo-ɔ. 16 Fiee fiee fi shēj nuuŋ te kwi bee ke. Mao nuuŋ si yi yisej yini yuki yi mee ni, shēj yisej fikisi yi tuu nee yi fiej jo chichi. 17 Beŋge benterj bani be te ŋiŋgi li mfi wu wuni-i bani be nache baa bujōj bu nōja bu kimake li bee li bu nuuŋ wi te maa ke. (aiōnios g166) 18 Bedeeni, te meej baa ki leeki ke bufii buserj li biee bi be ŋiŋgi bilu ke. Te leeki baa nuuŋ li biee bi be ŋiŋgi ye ke, kife biee bi te ŋiŋgi nuuŋ bi keti bu karu, se nuuŋ le bi te ŋiŋgi ye ke, nuuŋ bi kimake. (aiōnios g166)

5 Te kii baa le ε be shaanshe kigōone kini ki nuuŋ yi yisej yi teeberj tsiŋj lu laaŋkwiŋ yini, ke te gii te keme yi fiej fe Nyo-ɔ yi be meej ki gwanj ke be tsarj ke. Yi yi yee nuuŋ yi liboo, yi nuuŋ ye yi ti mee ke. (aiōnios g166) 2 Si te baa deeni ni, te gbeŋgi baa te chendi kife te dii baa nge le be lii yi yi liboo yee li yih

yisej si ndu. 3 Gii ni nuuŋ mfi wu be lii yih yini li yi yisej, te tē tuu le te ni te nuuŋ bwiŋ kilere ke. 4 Si te meej baa te tsiŋj li kigōone kini-i le, beŋge be te dzeti feti baa le te ni te chendi nge. Nuuŋ ye le te weki baa le be buushe bee ndu yi nuuŋ yi yisej. Te weki baa nuuŋ le be liishe yi yi liboo li yi yise-εj le ke ntse wu kimake se miye yi yisej yi nuuŋ yi kwi. 5 ε Nyo yi nache bee le te keme fiee fini. Yi nye ye bee nuuŋ Fiana yi Waaj si ŋkosi wu fiee fichu fi te gii te naa te keme. 6 Bedeeni, te baa mfi kwi kii fini te kii fi meŋine nsij. Te kii le si te tsiŋj baa li yi yini li nshe yini ni, te baa mfiŋj li Taa li. 7 Te feti baa biee nuuŋ kii shēj yi te gee li Nyo-ɔ, nuuŋ ye kii le te ŋiŋgi baa yi ke. 8 Te gbeŋgi baa te nuuŋ meŋine nsij li fini, fi se dzooj fiee le te chine li yi yini-i, te geej te ni te nuuŋ be Taa fe la we-e. 9 Fi se fiee le mao nuuŋ le, te baa be wu fe la we-e, mao te meej feni, ke fiee fi bichi li fi-i, nuuŋ nee le te ni te feti wuki bujōj. 10 Ne ni ne kii le bee bechu kemi baa le te naa te lej li Krai limfwe se saa bee, bedeeni wi mumkpaŋ mumkpaŋ se keme kinsomfu li fiee fi te feti li yi yini, mao nuuŋ fi dzeŋ mao nuuŋ fi bifi. 11 Si te kii le fi nuuŋ le te ni te chendi Taa, te se gwenini baa le te fe beniŋj fiiki. Nyo gbeŋgi ye yi kii beniŋj be nuuŋ bee bujōj. Nse mbeechoo te le ne kii baa bujōj li shēj yine-ε beniŋj be nuuŋ bee. 12 Si te yeti ni, fi nuuŋ ye nuuŋ le te gwenini baa le te kaari te doonche yih yisej li be-ej ke. Te nyee baa nuuŋ dze li be-ej le ne ni ne tsakisi yi be bee. Bedeeni ne se keme fiee fi ne nuuŋ ne tuu li beniŋj be yekisi beej be biee bi be ŋiŋgi li beniŋj li le lii, se nuuŋ ye bi li shēj yibe ke. 13 ε nuuŋ le bikoo dengi biee bee, ke bi dengi biee kii Nyo. ε nuuŋ le bi lemi fe, ke bi lemi biee kii berj. 14 Fiee fi feti te se giŋgi limfwe be fiee fi te feti nuuŋ kiŋkōngise ki Krai kemi li bee li. Te feti baa nee le kife te gbeŋj baa te berj le wi mumkpaŋ tē kwi li beniŋj bechu-u, fi se fiee le beniŋj belu bechu kwiye baa te kituŋ. 15 Tē kwi li beniŋj bechu-u le kiŋj beeye be tsiŋj, ni be tsiŋj kii yi yi be ke. Se nuuŋ le be ni be tsiŋj li wi wu tē kwi kaari bo li kwe-e kii be we. 16 Nee le, li mbeeeche deeni ngenu limfwe te meej ye te bichi wi le dze yi wiwoŋ ke. Mao nuuŋ te tē saa te biche Krai le dze yi wiwoŋ le, te meej ye te biche wu deeni le yee dze ke. 17 Fiee fi nuuŋ lu fiee le, ε wi taashe kituŋ be Krai, ke we wi wu fweŋ. Biee bi fichi bichu ka biee kituŋ, biee bichu se to biee bi feŋ. 18 Bini bichu nuuŋ mferu wu Nyo yi tē kaari yi dzoo bee li yi yee li si yi tē nache biee be bee keti li Krai li. Yi se nye ye bee

nime le te ni te feti beniinj le be ni be nachi biee bi bee be Nyo. 19 Fi fiee le, tē nuuj li Krai li wu Nyo tē nache biee be beniinj be li nshe yini le be to be wu. Ti meenj tuu ke le ni bonyi muntiinj mu bibifi bi bee ke. Si tē fe le, se nye ntōj wu nache wuni li tsarj yiserj le te ni te larjini li beniinj li. 20 Te se baa nuuj fe kintsii ki Krai, Nyo se keti li yih yiserj, yi leki beniinj. Nee le, te sungi baa bō li be-erj li bukoonj bu Krai le ne kaari ne nache biee bine be Nyo. 21 E kii tēberj be yi yi Nyo tē fe Krai wu tē meenj ki kee ke bubiee ke, dza to bubiee, le te se to tsaarj le Nyo lii kii wu.

6 Si te nindi li kimbanche-e be Nyo le, te se tusi baa te sungi bō li be-erj le kiinj ne ni dzoo shēj yi dzeenj yi Nyo doonchi li be-erj yini ne fe yi to fiee fi yee ke. 2 Nyo tē kweenj le, “Mfi wu shaarj tē be kōche, nnye bintoonj li be-erj. Jobe chi kinsofu-u tē kōche mfi berj.” Biche yeerj ne herj, deeni yaa mfi wu shaarj, chini se chee jobe chi kinsofu-u. 3 Te feti ye fiee dududu fi nuuj fi banje dze yi wi wumu ke. Te feti baa le le kiinj be ni herj nchambie li nime chiserj ke. 4 Se nuuj le, te doonche baa yih yiserj le dzē chichi le te baa beniinj be nime-e be Nyo-o. Te doonche baa le dze yi te kendi shēj le nge li berjge be te njingj be mfi wu biee tēemi mao mfi wu biee nge dengi ye be bee ke. 5 Beniinj ti dzeti be tuki bee, be tuu be dza be gee bee li yih yi ncha-a, beniinj dzeti be shiishe kpe be bee. Te shiinj te wuu yi li nime-e, e te gij butuu te tē lee ke, e bo mfi wumu te kwi-i dzeenj. 6 Te doonchi te le te baa beniinj be nime-e be Nyo-o le dze yi ntse wuserj wu wuuti-i be si te kii fiee fi kii Nyo-o, mao si te kendi shēj, be si te kemi shēj yi dzeenj li beniinj li. Te tsiinj te biki si Fiana yi Waarj doonchi, te kōngisi beniinj be kījōngise cheerj. 7 Te ti tiiti nuuj tefe chi cheerj, te feti biee li buŋga bu Nyo-o. Te ti kemi ntse wu tsaarj wu nuuj si biee bi dzi-ij le kibene ki kigōrj be kibene ki kimese-e, 8 mao beniinj gundi bee, mao be gundi ye bee ke, mao be tiiti biee bibifi kii bee mao be tiiti bi dzeenj. Beniinj ti dzeti bee le te baa beniinj be kimfi-i, se nuuj le te nuuj beniinj be cheerj. 9 E beniinj tuu be dza be nuuj kee be kii ye bee ke, se nuuj le beniinj kii nee bee bujōj. Te dzeti te njingj le te baa berjkushee, se nuuj le, biche yeerj ne herj, te baa nee lu. Beniinj dzeti be nyee nge li bee li, se nuuj le be tē woye bee ke. 10 Te ti bee te nuuj si beniinj be nuuj li nshiinj li, se nuuj le te neki nee mfi kwi, te nuuj si beniinj be kifoo le, se nuuj le te feti nee beniinj nge se nuuj beniinj be

biee le. Te ti nuuj kee te kemi ye mao fiee ke, se nuuj le te kemi baa biee bichu. 11 Beniinj be Kōerj, te tee baa li be-erj, te te nyike fiee ke. Te gwiye baa shēj yiserj te gee mkpeerj li be-erj. 12 Te meenj baa ki nyike ke shēj yiserj li be-erj ke. E berj ne nyike baa shēj yine li bee li. 13 Nse ntiitao li be-erj nee si bōoj berj le, ne feti nee yeerj si te feti li be-erj le, ne gwiye te shēj yine li bee li. 14 Ne benchi ke yi be beniinj be nuuj ye be kimbeenche-e ke. Fiee fi tsaarj nuuj fi geerj fi se dende be fi bifi li fiee fimumpka-arj? Kij'wofu bee kijibe nuuj bi naa bi keme kintaashe ni? 15 Nuuj Krai bee Belial keme kimfime kimumpkarj ni? Fiee fi taashi wi wu kimbeenche be wi nuuj ye wi wu kimbeenche ke nuuj la? 16 Yih yi muntofi yi Nyo nuuj yi keme la fi fere be benyo be li nshe yini-i? Ne kee le te baa yih yi muntofi yi Nyo yi nuuj lu. Fini nuuj si Nyo tē tee le, “Ngii ni tsiinj li bee, ndengji le bee lenti. Ngii ni nuuj Nyo yibe, be se ni be nuuj beniinj berj.” 17 Fi nuuj le, Taa tiitao le, “Boche yeerj le bee li lenti, ne ni ne nuuj chichi be be. Kiinj ne ni kōj li fiee fi nye-erj ke, Ngii mfi berj. 18 Ngii ni nuuj Baa wune, ne nuuj bōoj berj be buninj mao be bukeerj. Fini nuuj ntefu wu Taa wu kemi Buŋga Buchu.”

7 Nsāj yerj yi shēj, si Nyo nye ye berjkaache bani li bee li ni, te tsootse fiee fichu fi bifisi bee mao fiana yiserj. Te woo te geerj te maeshi si te tsiinj li chene chi Nyo-o le. 2 Gwiye yeerj shēj yine li bee li. Te meenj baa ki cho ke fiee be wi ke. Te meenj baa ki fiimfe ke be wi ke, te se meenj baa ki fe ke kimfi be wi wumu ke. 3 Ntiiti ye ni le nlui berj li nge-e ke. Mi nteeo li be-erj kitunj le ne nuuj shēj yiserj, mao nuuj kwe mao nuuj nta, ke tēberj baa li leke li Nyo-o. 4 Mi ngeeo shēj yerj li be-erj nge. Nkemao kintsakise yi ki nge kii berj. Shēj yerj fufe ye nge kii berj. Li bumfa buchū bu ntē njingj ntē n'wuki nee nuuj bujōj. 5 Mao te tē le li kweerj wu Masadonya, tē ti meenj ki keme ke mfufine ke. Te tē kemi berjge bimbe bichu. Beniinj tē gii be leti bee kpe, tē tuu tē kemi chene li shēj yise-erj. 6 Se nuuj le, Nyo yi ti denisi shēj yi beniinj be nuuj li nshiinj li tē be yi deeni shēj yiserj be mbe wu Taato tē be. 7 E mbe we kwaa wu tē deeni shēj yiserj ke. Tē nuuj le dze yi ne tē deeni shēj yi yee. Tē tee li bee li le ne kemi baa ngeerj nge le ne herj mi, be si ne tē kemi nshiinj fe yih yine-e li fiee fi tē ka-a, mao si ne kemi ngeerj yeerj. Si ntē n'woo le, ntuu neete nge. 8 Mao nuuj le kījwaati ki ntē ntsee li be-erj kee tē fe ne nuuj nshiinj nshiinj, fi tē meenj ki fe ke le ni nseki ke. Se nuuj le fi tē fe nee

nseki, kife njingi le kijaati kej kilu tɛ fɛ nɛ nuuɲ nshiinj nshiinj. Se nuuɲ le nɛ tɛ nuuɲ bɛ nshiinj li mfi niinj li. **9** Nse ɲ'wukɔɔ bujɔɲ, nuuɲ yɛ kife nɛ tɛ nuuɲ nshiinj nshiinj kɛ. Fi fiee kife nshiinj yini tɛ fɛ nɛ fiiki shɛɲ yinɛ. Nɛ tɛ kɛmi nshiinj nuuɲ le dze yi Nyɔ weki. Bedɛɛni, tɛ ti mɛɛɲ ki fɛ kɛ fiee fimu fi bifi li be-ɛɲ kɛ. **10** Ɛ wi kɛmi nshiinj le dze yi Nyɔ weki, kɛ fi nuuɲ fi fɛ fiiki shɛɲ ye-e. Fini se nuuɲ fi bɛ wu nuuɲ bɛ kinsofu, fi tɛ fɛ le ni seki kɛ. Se nuuɲ le, ɛ wi kɛmi nshiinj le dze yi beniiɲ bɛ li nshe yini, kɛ yi gii yi bɛ wu nuuɲ bɛ kwe. **11** Ɔɲɛɲ yɛɛɲ fiee fi nshiinj yi nuuɲ yi Nyɔ bɛ bɛ fi li be-ɛɲ. Ɔɲɛɲ yɛɛɲ si nɛ dzo baa biee bɛ shɛɲ yinɛ chi. Ɔɲɛɲ yɛɛɲ tɛ si nɛ fɛ baa fiee fichu le fi doonche le nɛ kɛmi yɛ tsanj fɛ fiee fi bifi filu kɛ. Ɔɲɛɲ yɛɛɲ tɛ si fiee filu tɔnye bɛɲ. Ɔɲɛɲ yɛɛɲ chɛnɛ chi nɛ kɛmɛ. Ɔɲɛɲ yɛɛɲ ngeɛɲ yi nyɔɲa yi nɛ kɛmi le nɛ nɲɛɲ mi. Ɔɲɛɲ yɛɛɲ ngeɛɲ yi nɛ kɛmi le nɛ fɛ fiee fi tsaɲɲ. Ɔɲɛɲ yɛɛɲ tɛ nɲaani nge wu nɛ nɲɛ li wi wu tɛ chɔ biee wɛ-ɛ. Li fiee fichu nɛ doonche baa le nɛ kɛmi yɛ tsanj fɛ fiee filu kɛ dududu. **12** Bedɛɛni, mɔɔ nuuɲ si ntɛ ntɛɛ kijaati kɛɛ li be-ɛɲ nuuɲ yɛ le ntɛ ntɛɛ kii wi wu tɛ chɔ biee, kɛ wi wu bɛ tɛ chɔ biee li wu-u wɛ kɛ. Ntɛ ntɛɛ le ke nɛ se doonche yi yinɛ li Nyɔ-ɔ le nɛ kɛmi baa ngeɛɲ li bee li. **13** Bedɛɛni fini fɛ fiee shɛɲ fufɛ bee. Ntawu li shɛɲ yisɛɲ yi fufɛ-ɛ, fi fiee le tɛ woo baa bujɔɲ nge kii bujɔɲ bu Taato woo kife bee bechu tɛ gii tɛ fɛ shɛɲ yee nuuɲ mbɛɛɲgii. **14** Mɔɔ nuuɲ si nti ntsakisi yi kii bɛɲ li Taato, nɛ ti mɛɛɲ ki chɔɔri kɛ mi kɛ. Kintsakise yi ki tɛ tɛ tsakisi bɛ bɛɲ li Taato-ɔ doonche kɛɛ le ɛ cheɛɲ. Fi se fiee nɛɛ yɛɛɲ si fiee fichu fi tɛ tɛ shiinj tɛ tiiti li be-ɛɲ tɛ nuuɲ tɛ cheɛɲ. **15** Mfi wu, wu Taato kiimi si bɛɲ bechu tɛ wuki wu, bɛ si nɛ tɛ fii wu nɛ chendi, nɛ kɛeti, tuu kɔɔɲgi bɛɲ yaa lɛ. **16** Ɔ'wukɔɔ tɛ bujɔɲ kife mi ngeɛɔ bufii bweɲ li yi yinɛ mi ngeɛɲ mi mɛɛshi.

8 Bɛɲwaanɛɲ, tɛ weki baa le nɛ kɛɛ fiee fi mfie wu Nyɔ fɛ li bintaashe bi beniiɲ bɛ kimbeenche-ɛ bi le kimbe ki Masadonya. **2** Bɛɲge bɛ tɛɛmi mɔnche baa bɛ nge. Se nuuɲ le bujɔɲ bunɔɲa bu bɛ kɛmɛ fɛ bwɛɛ bɛ se bɔseyi bɛ gwiye tsanj yibe chichi li beniiɲ bamu mɔɔ nɛɛ si bɛ nuuɲ li kifoo ki nɔɲa linti lɛ. **3** Fiee fi nuuɲ ntee fiee le ɛ bɛ bɛ tɛ beechɛ le bɛ nɲɛ nɲa si bunɲa bubee tɛ nuuɲ. Le bɛ ni bɛ tuu bɛ nyɛɛ, bɛ nyɛ yaa si bɛ nuuɲ bɛ nyɛ. **4** Bɛ tɛ lɛkɛ bee weseɛɲ le tɛ nyɛ nɛɛ bɛ dze le bɛ lii kibɛnɛ li nime chini, le bɛ tɔɲɲ beniiɲ bɛ nuuɲ bɛ Nyɔ-ɔ. **5** Bɛ tɛ fɛ fiee le dze yi tɛ ti

mɛɛɲ ki beechɛ kɛ le nuuɲ bɛ fɛ kɛ. Bɛ tɛ saa bɛ nyɛ yi yi bɛ li Taa li, bɛ se tuu bɛ nyɛ tɛ li bee li si Nyɔ weki. **6** Bedɛɛni, tɛ tɛ tuu tɛ lɛkɛ Taato le si wu bechi nime chini le be-ɛɲ lenti, le tuu gɛɛɲ limfwe fi bɛɲ mɛɛshi nime chi mfie-ɛ chini. **7** Si nɛ gbɛɲgi baa nɛ kii mferu biee bichu nge ni, biee bi le kimbe ki kimbeenche-ɛ, bi le kimbe ki n'yɔru, bi le kimbe ki bufii le, bi le kimbe ki ngeɛɲ yi fɛɛɛ fiee lu-u, mɔɔ bi le kimbe ki kijaɲɲgise kine li bee li, tɛ se tuu baa tɛ weki le nɛ gbɛɛɲ nɛ kɛɛ tɛ nɲwiye tsanj yinɛ li nime chi mfie chini bujɔɲ. **8** Ntiiti yɛ ni nyɛɛ nuuɲ nchi kɛ. Mmɔnchɔɔ bu mɔnche le nɲɛɲ laa kijaɲɲgise kine nuuɲ tɛ ki cheɛɲ bɛ ngeɛɲ yi beniiɲ bamu kɛmi li mferu fiee fimu-u. **9** Ntiiti ni kife nɛ kii baa shɛɲ yi dzeɛɲ yi Taa wuseɲ wu Jiso Krai tɛ kɛmi. Mɔɔ nuuɲ si tɛ nuuɲ wi wu bunɔɲa lɛ, tɛ dza to wi wu kifoo kii bɛɲ, le kifoo kee se fɛ nɛ to beniiɲ bɛ bunɔɲa-a. **10** Li fiee fi kii nyɛ fini-i, ɲ'wekɔɔ le nyɛ ntifi yi yɛɲ. Fi fiee bujɔɲ le ɛ bɛɲ nɛ tɛ bechi fɛdɛɛɲ le nɛ fɛ fiee, nuuɲ yɛ nɛɛ le nɛ fɛ fiee kwaa kɛ, nɛ tɛ nuuɲ tɛ beniiɲ bɛ tɛ bechi nɛ kɛmi ngeɛɲ le nɛ fɛ fiee. **11** Gɛnɛ yɛɛɲ limfwe nɛ mɛɛshi nime chilu, le ke nɛ mɛɛshi biki si bunɲa bunɛ nuuɲ, fi se dɛnde kika kimumpɲɲ bɛ ngeɛɲ yi nɛ kɛmi le nɛ fɛ fiee. **12** Nɛ ni nɛ kii le ɛ wi kɛmi ngeɛɲ le nyɛ, kɛ Nyɔ nuuɲ yi fi nɲa yɛ biki fiee fi mwe kɛmi, tɛ biee fiee fi wi mɛɛɲ ki kɛmɛ kɛ. **13** Ntiiti yɛ ni le ɛ nɛ nyɛɛ le nɛ fi beniiɲ bamu nɛ tuu nɛ kwii bu kwe kɛ. Ɛ fiee fi fɛɛɛ le bimbe bichu kɛmɛ nɛɛ yɛɛɲ. **14** Si nɛ kɛmi biee dɛɛni bi yendi buyanu lɛ, beniiɲ bamu fuki, nuuɲ nɛ fi bɛ. Mfi wu bɛ gii bɛ ni bɛ kɛmi tɛ bi yendi, ɛ nɛ fuki lɔɔ, bɛ fi tɛ bɛɲ. Le bimbe bichu se tuu bi kɛmɛ nɛɛ yɛɛɲ. **15** Fi fiee si bɛ tɛɛɛ le, “Wi wu tɛ banche nge, tɛ mɛɛɲ ki kɛmɛ kɛ nge kɛ. Wi wu tɛ banche nɛɛ niinj, se tɛ mɛɛɲ ki kɛmɛ nɛɛ niinj kɛ.” **16** Nnyɛɔ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ yi tɛ gɛɛ ngeɛɲ yinɛ li shɛɲ yi Taato nɛɛ si yi ɲkɛmi li be-ɛɲ. **17** Mɛɛɲɔ ki bɛɲ kɛ le bɛ le be-ɛɲ nɛɛ kife tɛ lɛkɛ baa wu kɛ. Bɛɛɔ le be-ɛɲ nuuɲ li ngeɛɲ yi ye-e si tɛ gii kɛmi ngeɛɲ nɛɛ weseɛɲ li be-ɛɲ. **18** Tɛ tundi baa wu bɛ nɲaani wuseɲ wu bɛ kii wu le bintaashe bi beniiɲ bɛ kimbeenche-ɛ lenti bichu li ntɔɲ wu dzeɛɲ wu ti dɛɲgi fenjisi. **19** Ɛ nɛɛ fini kwaa fi nuuɲ kii wu kɛ. Wɛ tɛ nuuɲ wi wu bintaashe bi beniiɲ bɛ kimbeenche-ɛ tɛ buu le ni dɛɲgi bɛ bee si tɛ dɛɲgi tɛ feti nime kii mfie wuni. Nime chini cheɛ le chi fɛ le beniiɲ ni bɛ nyɛɛ mpiaru li Taa li kibɛɛ, bɛ ndoonche le tɛ kɛmi baa ngeɛɲ yi mfie beniiɲ bamu. **20** Tɛ weki baa le kiinj fiee fimu nuuɲ lu fi wi wumu nuuɲ ni gundi bee lu

kii nya yi nyɔŋa yi tɛ nindi lu yini kɛ. **21** Tɛ gwenini baa nge le tɛ fɛ nuuŋ fiee fi nuuŋ tsaarɔ, nuuŋ yɛ lɛ Taa lii kwaa kɛ. Tɛ gwenini baa le tɛ fɛ fiee fi dzeerɔ le lɛ beniɩŋ lii. **22** Tɛ tundi baa tɛ nɔwaanɛŋ wusenɔ wumu bɛ bɛ wɛ wu tɛ mɔnche wu kinga nge li biee li ngeɛ tɛ nɛŋ le kɛmɔ ngeerɔ le ni feti biee. Se wɛ dɛeni kɛmi nɛ ngeerɔ yi nyɔŋa li be-erɔ, kife wu gɛɔ shɛŋ li be-erɔ nge. **23** Wi si Taato nuuŋ wi wu tɛ wu denɔi kika kimumkpaŋ, nuuŋ tɛ wi wu tɛ wu nindi li fiee fimumkpaŋ li be-erɔ. E nuuŋ li berɔwaanɛŋ besɛŋ bamu baa, be baa nuuŋ beniɩŋ bɛ ntorɔ bɛ bintaashe bi beniɩŋ bɛ kimbeenche-ɛ bɛ feti mpiaru giŋgi li Krai li. **24** Bɛdɛeni, doonche yɛerɔ kiŋkɔŋgise kine li bee gbanaa, bintaashe bi beniɩŋ bɛ kimbeenche-ɛ nɛŋ le, yih yi tɛ tsakisi kii berɔ yini yɛɛ yi cheerɔ.

9 Fiee fimu nuuŋ yɛ lu fi nnuuŋ ntuu ni ntseki butsewu li be-erɔ kii nime chini li mfie beniɩŋ bɛ nuuŋ bɛ Nyɔ-ɔ Judiya kɛ. **2** Nkiio le nɛ kɛmi baa ngeerɔ le nɛ fi be. E fiee filu fi ntsakisi yi kii fi li beniɩŋ bɛ Masadonya kii berɔ, ntiiti li bee le berɔ bɛ kimbe ki Akeya baa ɛ nɛ tɛ nache mɛerɔ fedɛerɔ le nɛ nye nya. Ngeerɔ yi nɛ kɛmi li nyɛɛ fɛ yɛ tɛ shɛŋ yi beniɩŋ nge le bee lenti dza wɛ. **3** Se nuuŋ le, ntundɔ berɔwaanɛŋ besɛŋ bani le be-erɔ ke yih yi tɛ tsakisi kii berɔ li fiee fini ni bo le ɛ fiee fi yee. Ntundɔ be le se nɛ ni nɛ nuuŋ ɛ nɛ nache si ntɛ ntee le nɛ ni nɛ nuuŋ. **4** E foo le nsin, ke tɛɛ beniɩŋ bɛ Masadonya bamu dza tɛ bɛ tɛ nɛŋ, nɛ mɛerɔ ki nache kɛ, buya bulu gii bu nuuŋ nin li bee li teege berɔ bɛ tɛ tɛ gɛɛ bufii li be-erɔ. **5** Fieɛ fiee fi fɛ nse mbeechi le fi dzɔŋ le nleke berɔwaanɛŋ besɛŋ bani le be too mbaanɔ bɛ bɛ le be-erɔ bɛ nache nya yi nyɔŋa yini mfi mɛerɔ wu nɛ tɛ kaache le nɛ nye. Bɛdɛeni nya yilu ni nuuŋ ɛ nɛ nache le nɛ nye li nlekeŋgise kine-ɛ, tɛ nuuŋ le bɛ kendi berɔ bukanu kɛ. **6** Nɛ ni nɛ kii le wi wu tɔyi niin, gii weri nɛ niin, wi wu tɔyi nge, gii weri tɛ nge. **7** Wi kwikwi kɛmi le nye si wu beechɛ li shɛŋ yee li, tɛ nye le ni chiiti yi kɛɛ bɛ kendi baa wu kɛ. Nɛ kɛɛ le Nyɔ kɔŋgisi wi wu nyɛɛ bɛ kinɛtine. **8** Nyɔ nuuŋ yi nye berɔ bieɛ bichu fɛ bi nuuŋ nɔkwe-e bi, le nɛ se kɛmɛ fiee fichu mfi kwi fi kache li berɔ bechu-u, nɛ se tuu nɛ ni nɛ feti nime chi dzeerɔ chichu buɔŋ. **9** Fi fieɛ si bɛ tɛ tɛɛ le, “Wu shooshɔ kinderi bu shooshe li beniɩŋ bɛ kifoo le, kiŋge kee ki tsaarɔ gii ki ba ki ni ki nuuŋ lu mfi kwi.” (aiɔn 9:165) **10** Nyɔ yi nyɛɛ nɔŋ li wi wu wɛ-ɛ bɛ bieɛ bije bɛ jii, gii nye tɛ tonde nɔŋ yi bieɛ bine, yi fɛ ntse wune

wu tsaarɔ se bɛ bɛ n'weche wu nge. **11** Nyɔ gii yi nye tɛ berɔ bunɔŋa bwɛɛ le dzɛ chichi le fɛ se nɛ gwiye tsarɔ yine buɔŋ li beniɩŋ bamu, beniɩŋ se ni be nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ mfi wu bɛ kɛmɛ nya yini li tsarɔ yise-erɔ. **12** Nime chine chi dzeerɔ chi nɛ nindi chini bɛɛ yɛ nɛɛ nuuŋ bɛ bieɛ bi beniɩŋ bɛ nuuŋ bɛ Nyɔ-ɔ wɛki kwaa kɛ, chi feti tɛ beniɩŋ nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ le dzɛ ngeɛ li. **13** Nime chini gii chi doonche beniɩŋ bɛ nɛ nuuŋ, beniɩŋ se ni bɛ yɔɔnchi Nyɔ li n'wowu wu nɛ wuki ntorɔ wu dzeerɔ wu kii Krai wu nɛ teendi. Be gii be ni bɛ yɔɔnchi tɛ Nyɔ si nɛ gwiye baa tsarɔ yine li bee mɔ li beniɩŋ bamu bechu-u. **14** Be gii be ni bɛ lɛki Nyɔ li be-erɔ, shɛŋ yibe se ni yi nuuŋ li be-erɔ nge kii mfie wu Nyɔ wu nuuŋ li be-erɔ wuni ko wu yaa nge. **15** Tɛ ni tɛ nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ li nya yɛ yi nyɔŋa yi nuuŋ mɔ wi tɛ tee si yi nuuŋ kɛ yini.

10 Mi wu Pɔɔ kibɛɛ, nɔkutɔ bɔ li be-erɔ le dze yi nyɛɛkii bɛ mbeerɔgii wu Krai. E mi wu bɛ kwɛŋgi le mbɛɛ ɛ nnuuŋ kimbe kimu nlochi ɛ nnuuŋ le bene lii, nnuuŋ mbeerɔgii. **2** Nlekeɔ berɔ buleke le ke mi mbɛ, kiŋ nɛ ni fɛ ndza ni nɛsini bɛ berɔ si nnuuŋ ni nɛsini bɛ beniɩŋ bɛ beechi le tɛ feti bieɛ biki nuuŋ mbeechɛ wu beniɩŋ bɛ li nshe yini-i kɛ. **3** Fi nuuŋ cheerɔ le tɛ tsiin baa li nshe yini-i, se nuuŋ le tɛ tundi yɛ dzin yisɛŋ biki si beniɩŋ bɛ li nshe yini tundi kɛ. **4** Bieɛ bi tɛ tundi dzin yisɛŋ lu nuuŋ yɛ bi li nshe yini kɛ. Bieɛ bi tɛ tundi dzin yisɛŋ lu kɛmi bunga bu dzeti fɛ Nyɔ-ɔ, le tɛ ni tɛ buki bintsii bi tɛɛmi lu. **5** Tɛ ti dzeti bieɛ bi dzi-in bini tɛ bonyi bitechine bi beniɩŋ techini lu, tɛ shikisi yi yi tsakise chichi yi banɔ le beniɩŋ bɛ kɛɛ kɛ Nyɔ kɛ, tɛ yɛki tɛ bembeechɛ bɛ beniɩŋ le lu, tɛ feti bɛ wuki nuuŋ li Krai li. **6** Mfi wu nɛ doonche le nɛ wuki baa li Krai li bɛ shɛŋ yine chichi, tɛ se nye nge dɛeni li wi kwikwi wu mɛerɔ tɛɛmi kikoo li Krai li. **7** Nɛ biche yɛerɔ nɛ nɛŋ fiee fi nuuŋ berɔ lii! E wi kii cheerɔ le wɛ wi wu Krai, ni kiimi le si wɛ wi wu Krai le, ɛ nɛ le si tɛ baa tɛ. **8** Mɔɔ nuuŋ le nti ndzeti ntsakisi yi nge kii bunga bu tɛ kɛmi bu Taa nye le tɛ gwarɔ berɔ lu bu gwanu, nuuŋ yɛ le tɛ shaanshe berɔ kɛ, buya tɛ kɔɔ mi kɛ. **9** N'wɛkiye le fi nuuŋ kɛɛ nchenisɔɔ berɔ bɛ biɔwaati berɔ kɛ. **10** Ntiitɔɔ ni kife beniɩŋ bamu dzeti bɛ tiiti kii mi bɛ kwɛŋgi le, “Ti tseki biɔwaati bi tɛɛmi bi lochi, se nuuŋ le mfi wu mbɛɛ le beniɩŋ lii tuu to wɛɛ. N'yɔru wɛ ti naa keeti yɛ fiee kɛ.” **11** Baa beniɩŋ ni bɛ kii le fiee fi tɛ tiiti le biɔwaati mfi wu tɛ ti nuuŋ yɛ fɛ kɛ, tɛ gii tɛ fɛ fi mfi wu tɛ bɛ. **12** Tɛ wɛki yɛ

dududu le te fичe yi yiser, ke le te maa yih yiser be beeye beniig be tiiti be bimfimu bi bee fiee fi be nuuq ke. Si be fichini yi yibe bebe, be meki te yi yibe bebe, fi doonchi le be kii ye fiee ke. **13** Fiser fiee le te tsakisi ye yi te yeke bintsii bi nuuq te bo ke. Te tsakisi yi te nee nuuq li bintsii bi Nyo nye li tsar yiser le te nin te be te bo maa fe be-er. **14** Te dansini ye gwii si te bee te busini li be-er ke. Te te nuuq beniig be nkosi le te dende be ntonj wu dzeer wu kii Krai le te be te bo li be-er. **15** Te tsakisi ye yi te dansini gwii ke, fi nuuq le te tsakisi ye yi li nime chi beniig bamu nin li ke. Se nuuq le fiee fi te bichi limfwe li fi-i te kii fiee le, si kimbeenche kine kuu ki giing li limfwe, fi fiee tsaar si nime chiser le be-er lenti gii chi ni chi kuu te chi giing li limfwe bujar. **16** Nee le, te gii te ka bukaru fe kintsii kine-e te ni te tiifi ntonj wu dzeer te giing li bimbe bimu, nuuq ye le te tsakisi baa yi be nime chi be nin fe kintsii ki wi wumu ke. **17** Fi se tuu fi nuuq si be tsee le Kijwaati ki Nyo-o le, “E wi tsakisi yi, tsakisi yi nuuq li fiee fi Taa fe-e.” **18** E wi wu doonchi yi yee le we wi wu shaar, wu nuuq wi wu shaar le Taa lii ke. E wi wu Taa jing li we wi wu shaar wu nuuq wu shaar le wuu lii.

11 Nlekoo le ne gee nee mi n'yo n'yoru wu kiyoomfe nee niig. Mintemii, gee yeer nee le! **2** Hkemoo lii yi yechi be ber yi nuuq yi Nyo. Ne baa fe mi-i si soone kweer wu waar, wu meer ki kee ke nyur ke le, wu mi hkaache le ngii naa nye wu li nyur mumkpar wu nuuq Krai. **3** Se nuuq le nchendo le nee si yo te weer yi yeer be Iff le, be gii be shaanshe te bufii bue ne chine dze yi nuuq yi cheer be yi wuuti yi ne biki Krai le. **4** Ntiito ni kife ne kaabi baa biee bichu. E wi dza wu be fenjisi kii Jiso wumu wu gwete fuki wu te te tiifi ber kii wu we nsir, ke kii fiana yimi chichi fuki yi ne te fi li Nyo-o nsir, ke kii ntonj wu dzeer wumu chichi fuki wu ne te fi li bee li nsir, ke ne kaabi baa biee bukaabe. **5** Mbeechi ye le beniig be ne teenyi le bekuba be boar be nto-er be Jiso baa kuu be yeke mi ke. **6** Moo nuuq le kii ye je yi belaanche bu laanche ke fi nuuq ye le nkii ye fiee kii Nyo ke. Fini fiee fiee fi te doonche baa li be-er le dze chichi moo li biee bichu-u. **7** Si nte mfenjisi ntonj wu dzeer wu wu Nyo li be-er li yee li le, fi se bo fiee le nte mfe nuuq bubiee le nshiiki yi yer, ntsaaki nuuq ber ni? **8** Nnuuq ntee le nte yi-i li bintaashe bi beniig be kimbeenche-e bimu-u, si nte mfii mfi li bee, nindi nuuq li be-er. **9** Mfi wu nte nuuq teeber, nte meer ki

nger ke bente bamu li wune wumu liwe mfi wu nte mfuki fiee ke. Berwaaner berer be te dza Masadonya be be te nyee fiee fichu fi nte ngeendi. Bedeeni, li fiee fichu-u, nte mfaar le ngiki ye bente li yih yine-e ke. E nee le si ngii ni mfengi le. **10** Si cheer wu Krai nuuq li mi-i, wi nuuq ye lu bimbe bine bi Akeya wu nuuq make kimfime ker li fiee fi ntsakisi yi be fi-i ke. **11** Nte mfengi mfi wune le kii la? Fi nuuq le nkongisi ye ber ke ni? Hkongiso ber Nyo kii ye le. **12** Fiee fi mfeti ngii nee mba ni mfeti, ke nse ni nkotini bikaa bi beniig be weki le be her le be baa yer tee be li fiee fi be tsakisi yi li fi-i fiee. **13** Beniig belu nuuq ye boar be nto-er be Krai be cheer ke. Be baa nuuq beniig be nime-e be binsee le. Be tekisi Krai fe lii le be baa boar be nto-er. **14** Fini nuuq ye moo fiee fi tewa ke. Moo Satar kibee ti bee dzoo fiee teeki fe lii le e wu nchindaa wu kir'wofu. **15** Bedeeni fi nuuq ye fiee fi fer mfi wu beniig bee be nime fichini yi yibe te be yer gi si beniig be tiifi beniig si ntee wu tsaar kemi le ni nuuq ke. Kimerise ki bee gii naa ki nuuq nee yer si nime chi bee nuuq. **16** Ntusoo ntiiti le kiig wi ni dzeti mi le e mi kibere ke. Se nuuq le, e ne dzeti moo mi le mi h'we kibere, bedeeni gee yer le ke nse n'yo te n'yoru wu kintsakise yi niig si kibere. **17** Fiee fi ntiiti kii fi ntsakisi yi li fi-i nchenu nsir nuuq ye le ntiito be burga bu Taa le ke. Ntiito nuuq si kibere le. **18** Si beniig nge tsakisi yi le dze yi beniig be li nshe yini-i, ngii ni ntsakisi yi yer te. **19** Ntiiti ni kife ne fii baa bibere ne kwengi le ne kemi baa bufii! **20** Ne chine baa le beniig ni be dzeti ber ne tuu bemfa be bee, be jii li be-er, be michi li be-er liwe, be tsakisi yi, be maami ber be bibenu li lii. **21** Hkemoo nee le ntee le buya keeti bwee mi le te te ba fiser bimbiambiaabo te te fe le ke! Se nuuq le e fiee fimu nuuq lu fi wi gwenini le ni tsakisi yi kii fi, ke ntsakiso te yi li fiee ye fiee li. Meer ntiiti fini si kibere. **22** E beniig belu nuuq be Hiburu, ke mio te wube wumu. E be nuuq beniig be Iselee, ke mio te wube wumu. E be nuuq beniig be li kini ki Abraha-ar, ke mio te wube wumu. **23** E be nuuq beniig be nindi li Krai li, ke mi n'yaoo be li fiee ye li nge. (Ntiito fini si wi wu jeti.) Mi njingoo mi n'ya be, mi ngeer ncha mi n'ya be, be too baa mi ngookwe-e kinga, kwe faar mi li kinga-a li kinga-a. **24** Mi fio murwaar li tsar yi Bejuu li kinga kitiine, be fiaamfi mi mfwa mumkpar bese fuki mumkpar le bo mbaanyee. **25** Beniig be Lom too baa mi kinga kiteete be murwaar, beniig bamu tome mi be ta kinga kimumkpar. Yih yi li dzoo te

shaanshe be mi kinga kiteete, ntsi li dzoo yi nyonga mbo nshi lu. **26** Mi ndendao weseeng, she niij le dzoo too mi mbo, mbo fe ntè ɲ'we li tsanj yi beyi-i, mbo fe ntè ɲ'we li tsanj yi beniij bej be kwæŋ le, mbo fe ntè ɲ'we li tsanj yi beniij be nuuŋ ye bejuu ke-ε, mbo fe ntè ɲ'we li kito-on, mbo fe ntè ɲkwi-i libuka, mbo fe ntè ɲkwi-i li dzoo yi nyonga-a, mbo fe ntè ɲ'we li tsanj yi beniij be yengi le be baa bejwaaneng li Krai li. **27** Mi ɲingdoo nsiij mi nliingi. Mi ntsi kinga ɲge nlefu nsiij, ntsiij be dzeeng fuki mao dzoo yi nnuuŋ ɲ'woŋ nsiij. Mi ntsi kinga ɲge fiee fiije nsiij, ntsiij be mfiee ndu nsiij. **28** Li ntawu li biee bim, mi ɲ'we le nte-ε lekwiij jo chichi kii mbeeche wu ɲkemi fe bintaashe bi beniij be kimbeenche-ε bichu. **29** E wi nuuŋ weε, ke ɲgii ni weeti te. E wi feti le wi wumu ni feti bubieε, ke yi gii yi sasi mi ɲge. **30** E nuuŋ le ɲkemi neε le ni ntsakisi yi, ni ntsakisi yi nuuŋ li biee bi doonchi le ɲ'weetao. **31** Nyo kii le n'yengi ye binsee ke, ε yih yi nuuŋ Nyo mao Baa wu Taa Jiso. Mpiaru ni nuuŋ li yi-i mfi kwi ma nsiij. (aiōn g165) **32** Tè nuuŋ mfi wu ntè nuuŋ Damako, ɲgomina wu tè nuuŋ le Mfoŋ Areta-a lekwiij tè tee beniij kiichi fweeng wu mbaŋ wu kiton kilu le be koo mi. **33** Se nuuŋ le beniij tè dzo mi be geε le ɲkaa li, be buu mi le fwii wu mba-aŋ be shiiki mi lekuuŋ, nse ndime li tsanj yee li.

12 ɲgii neε ni ntsakisi yi ɲgiingi bu limfwe-e mao nuuŋ le mberj nuuŋ ye lu ke. ɲgii ɲgeeng limfwe li biee si bifiee mao biee bi le munyiikoo bi Taa tè doonchi li mi-i. **2** ɲkii wi wu Krai wumu wu Nyo tè chofi yeε be wu ka kwæŋ wu liboo wu biji bitætu. Bej yaa biya yoofi ntso bineε si fi tè ka. (Deeng tè yeε fe be yi, ke yi nsiij le-e, ɲkii ye ke. E Nyo kwaa yi kii.) **3** ɲ'wekoo le ntuu mbiine ɲkeε wi wu weε, (deeng tè yeε fe be yi, ke yi nsiij le-e, ɲkii ye ke. E Nyo kwaa yi kii.) **4** Nyo tè chofi wu yi yeε be wu kintsii ki kinæetine ki Nyo-o, woo biee fe bi nuuŋ mao wi te tee ke. Biee bieε se nuuŋ bieε bi be mæŋ ki nyε ke bungga li wiwoŋ le ni tiiti ke. **5** E wi si weε wu nnuuŋ ni ntsakisi yi kii wu. Nnuuŋ nte ntsaaki yi kii yi yeŋ ke, fuki le ni ntsakisi yi kii kimbiaambiaabo keŋ nsiij ke. **6** E fi nuuŋ le ɲ'weki le ni ntsakisi yi kii yi yeŋ, ke nnuuŋ ye kibere ke, kife fiee fi ntiiti nuuŋ cheeng. Se nuuŋ le mi mfaaŋo mferu fieε fieε, le kiij wi wumu dza ni beechi chichi kii mi yeke fiee fi ɲingi li yi yeŋ be fi wuki li mi-i ke. **7** Se nuuŋ le, le fi fe le kiij ni ndza ni ntsakisi yi yeŋ ɲge kii bieε bi tæmi bi Nyo te doonche li mi-i

bini, tè tuumi ɲwaani bian yimi yi tè beeme mi. Bian yini tè nuuŋ nchindaa wu Sataŋ wu tè ɲweε be mi, le kiij ni naa ndza ni ntsakisi yi yeŋ ɲge ke. **8** Ntè nleke li Nyo-o li Taa li kii fiee filu kinga kiteete nleke le tsaaki neε fiee filu li mi-i. **9** Se nuuŋ le, tè tuu li mi-i le, “Mfie weŋ wu mi mfi we lu kachoo li we-ε, kife bungga bweŋ ti nindi li wi-i, bu geeng bu mæshi mfi wu weeti.” Beðeeni ɲ'wukoo bujōŋ ntuu ntsakisi yi kii kimbiaambiaabo keŋ yeke te, ke se bungga bu Krai ni bu nindi li yi yeŋ. **10** Fi se tuu fi nuuŋ le ɲ'wuki bujōŋ be kimbiaambiaabo keŋ mao begaashe be beniij gaashi mi mao beŋge be ɲingi mao bikaa bi beniij biindi le mi-i jiŋ be beŋge be biki mi kii Krai. ɲ'wuki bujōŋ le kife mfi wu ɲ'weeti, weε mfi wu nti mbeε nteemi bo. **11** Mi ndzoo mi nto kibere! Se nuuŋ le ε beŋ ne fe mi nse nto le. E beŋ ne bee ne kemi le ne doonche wi wu nuuŋ mi. Mao nuuŋ si mæŋ ki mbo ke fiee ke le, fi nuuŋ ye le beniij be teenyi yi yibe le bekuba be bōŋ be nto-on be Jiso baa kuu be yeke mi ke. **12** Bieε bi doonchi bungga bu Nyo-o be bieε bi koofi yi mao bieε bi kimfime wondini bieε nuuŋ ε ntè ɲkaŋ shéŋ ɲge nse mbe le be-εŋ lenti. Bini se nuuŋ beŋkiki be doonchi wi wu nuuŋ cheeng cheeng wu ɲwane ntōŋ wu Krai. **13** Fieε fi ntè mfeti li bintaashe bi beniij be kimbeenche-ε bim, nshiij bej, fuki le nti mæŋ ki ɲgeε ke bente li yih yine-ε le ne ni ne fii mi ke nuuŋ la? Feeki yeeng mi bubieε mbweŋ li fieε li! **14** Wuuŋ mi, wu nachoo le mbe le be-εŋ kinga kiteete. Nnuuŋ ntè mbe be bente bamu le be-εŋ ke, kife ɲ'weki ye bieε bine ke. ɲ'weki nuuŋ bej. ɲ'weki nuuŋ bej kife ε bōŋ be kemi le be ni kichi bieε li betee be bee be beni be bee ke. E bete bōŋ be beni bōŋ be ti kichi bieε li bōŋ be bee. **15** ɲgii ni ɲ'wuki bujōŋ ɲge le mbiifi fieε fichu fi ɲkemi li be-εŋ be le nyε mao yi yeŋ kii bej. ɲkōŋgisi beŋ ɲge, ε ɲkōŋgisi beŋ ɲge ne tuu ne ni ne kōŋgisi mi niij ni? **16** Ne ɲeŋ baa cheeng le nti mæŋ ki ɲgeε ke bente li be-εŋ ke. Se nuuŋ le beniij tiiti baa le ntè weendi yeŋgi be bej. **17** Ke le wi wumu li beniij be ntè ntōŋ le be-εŋ tè yeŋ be bej li bukoŋ bweŋ ni? **18** Ntè nleke Taato le be le be-εŋ, ntuu ntōŋ ɲwaaneng wuseŋ we le bee wu be. Taato tè yeŋ be bej mfi wu tè beε ni? Teε wu ti mæŋ ki fe ke bieε li mbeeche mumkpaŋ te dengi kika kimumkpaŋ ni? **19** Semuke ne beechi baa le si te ba baa te yeti ni nuuŋ le te weki baa le te baŋge bimfimu bisen li be-εŋ limfwe. Te yeti si beniij be Krai Nyo limfwe. Nsāŋ yiseŋ yi shéŋ, fieε fichu fi te feti li be-εŋ nuuŋ le fi fe beŋ ne ni ne kuu bu ko. **20**

Nchendao le nuuŋ ndza mbe ɲeɲ beɲ ne nuuŋ ye si ɲkɔŋgisi le ne ni ne nuuŋ ke, ne tuu ne ɲeɲ nuuŋ ye si ne kɔŋgisi le ni nuuŋ ke. Nchendao le nuuŋ ndza mbe ɲeɲge si beniiɲ tsuki ntsooɲ, be yeeti shɛɲ, be kemi shɛɲ yi tsoo, be dii kii bimfimu bi bee, be bifisi meɲkooɲ me beniiɲ le, be fieti bimfie, be yookisi yi li yee li, be ntaaki. 21 Nchendao le ke fe mi ntuu mi mbe, Nyo ɲeɲ fe buya ni bu keeti mi, be le ɲgii ni nuuŋ li nshiiɲ li kii beniiɲ be tuu be feti bibifi si nyey be ntse wu ɲjekwiiɲ, mao nyey yi bukwɛ be meey saa lu ki chine ke.

13 Kini kee kinga keɲ kiteete ki ɲgii mbe le be-ey. Kirwaati ki Nyo tiiti le, “E be soomi wi, ke be gii be waay beniiɲ befe ke betɛtu, be se ley le nsa wulu-u lejɲ.” 2 Tɛ nuuŋ mfi wu ntɛ mbe le be-ey, li mbe weɲ wu kinga kife-e, ntɛ ntee li beniiɲ be tɛ tsiɲ ntse wu bibifi le, be ni be dzeti mfi. Ntɛ ntuu ntiiti li bee deeni mao li beniiɲ bechu mao si ntɛ nuuŋ ye le bene lii ke le ne dzao mfi, kife mfi wu ɲgii ntuu mbe nuuŋ ntɛ ɲkɔɔ nshiiɲ be wi ke dududu. 3 Si ne weki le mfe fiee fi doonchi le e Krai wu tee li be-ey keti li mi-i, ke ɲgii mfe. Numi ye le mi we we le nye ɲge li be-ey ke. ɲkemao buɲga le be-ey lenti. 4 Fi fiee cheey le be tɛ taay wu li kintaay li wao. Se nuuŋ le deeni we lu li buɲga bu Nyo-o. Si te taashe baa be wu te weeti baa si te weeti. Se nuuŋ le li buɲga bu Nyo-o te gii te ni te tsiɲ be wu te nindi li be-ey. 5 Biche yeey yi yine ne ɲeɲge laa ne baa li kimbeenche le. Mone yeey yih yine. Ne ɲingi ye le Jiso Krai we li be-ey ke ni? Gbeɲɔɔ nuuŋ be beɲ, e fi nuuŋ ye le ne mon baa yi yine ne ɲeɲ le ne we baa dududu ke. 6 Mgeɲɔɔ ɲkii le ne gii ne ɲeɲ le ne meey baa ki we-e ke. 7 Te leki baa li Nyo-o le kiiɲ ne ni dza ne fe fiee fuki fi shaay nsɲ ke. Te weki ye le beniiɲ ni be ɲingi le te yaa baa monche wulu ke. Se nuuŋ le te leki li Nyo-o nuuŋ le ne ni ne feti te nuuŋ fiee fi shaay mao si te shiiɲ te nuuŋ kee te we baa kituɲ monche wulu. 8 Nuuŋ te tɛ fe fiee fi banini cheey ke. Te nuuŋ te fe nuuŋ nee fi teendi cheey. 9 Bee e nuuŋ mfi wu te biɛngi ne tɛmi, te wuki bujɔɲ ɲge. Te leki li Nyo yiseɲ nuuŋ le ne ko ne geey ne meeshi. 10 Fiee fiee fi ntseki biee bini li be-ey mmeey nse mbe, le ke mfi wu mi mbe, ntɛ ntuu le dzao buɲga bu Taa nye mi le ni nlochi be beɲ ke. Buɲga buni nuuŋ bu wu nye le gwan beɲ lu, nuuŋ ye le nshaanshe beɲ lu ke. 11 Limerise beɲwaaney, n'yeeshao beɲ le be she baa. Ne nachɛ yih yine, ne

woo ntifi yeɲ, ne ni ne nuuŋ li fiee fimumpay, ne ni ne tsiɲ li mbeeygii li, be deeni Nyo yi kingaɲgise be mbeeygii ni yi nuuŋ be beɲ. 12 Yesi yeey yih yine, ne koke be kokine wu beniiɲ be Nyo-o. 13 Beniiɲ be nuuŋ be Nyo-o bechu yeeshi baa beɲ. 14 Shɛɲ yi dzeey yi Taa Jiso Krai, be kingaɲgise ki Nyo-o, mao kintaashe ki Fiana yi Waay le ni bi nuuŋ be beɲ bechu.

Galashan

1 Kijwaati kini ε mi Poo gwane ntonj wu Jiso Krai wu tsee. Nnuunj ye gwane ntonj wu wiwoj tonj ke, ke le wu nye bungla li mi-i ke. Ε Jiso Krai bee Nyo Baa we wu te buu wu li kwe-e, be tonj mi. **2** Tee bejwaana bene be kimbeenche-ε bechu be nuunj feni yeeshi baa bej bintaashe bi beniiij be kimbeenche-ε bi li kweej wu Galasha-arj. **3** Nyo Baa wusej be Taa Jiso Krai doonche bej shēj yi dzeej tuu nye bej shēj mbēejgii. **4** Jiso Krai nuunj wi wu tē nye yi yee kii bibifi bisej le buu bee li tsanj yi nshe yi bibifi yi dēeni yini. Fini nuunj si Nyo yi nuunj Nyo mao Baa wusej tē nachε. (aiōn g165) **5** Tε ni tε nyεε n'yoonche mfi kwi li yi-i ma nsij. Gεε fi nuunj lε. (aiōn g165) **6** Kimfime wondε kεε mi le nεε dεej dεej ni, nε dza baa nε baa dzāa li Nyo yi tε teenj bej kii shēj yi dzeej yi Krai kēmi li be-εj, nε biki nuunj ntonj wu dzeej wumu wu chichi. **7** Fi nuunj ye le ntonj wu dzeej wumu nuunj lu chichi kε. Fi nuunj nεε le beniiij bamu weki baa le be fiiki bufii bune, be biifi ntonj wu dzeej wu kii Krai. **8** Mfenjisao le mao nuunj bee tε bε, kε nchindaa wu Nyo wumu wu liboo fenjisi ntonj wumu wu gwete li be-εj fuki wu tε tē fenjisi li be-εj wε nsij, kε mwe lao-ɔ yi yee! **9** Si tε tē fenjisi jkosi le nse ntuuo ntuu fe ntiiti le, ε wi dza tuu fenjisi ntonj wumu wu gwete fuki wu nε tē fi wε nsij, kε mwe lao-ɔ yi yee! **10** Nε beechi le η'weki nuunj le beniiij ni be pieti mi mao le Nyo ni yi pieti mi le? Mao nε beechi le η'weki le ni mfeti beniiij wuki bujōj le? Ε bee nuunj le η'weki le ni mfeti beniiij wuki nuunj bujōj, bee nuunj mi nuunj ye wi wu nime wu Krai kε. **11** Bejwaanεj, η'wekoo le nε kεε le ntonj wu dzeej wu Nyo wu ntē mfenjisi li be-εj nuunj ye fiee fi tē bo li wiwo-εj kε. **12** Nti mεej ki η'woo kε le kimfime ki wi wumu kε, ε wi wu tē tifi mi kε. Ε Jiso Krai wu tē doonche li mi-i. **13** Ntiiti ni, nε tē woo si kinge kej tē shiij ki nuunj mfi wu ntē mεej mbiki kimbeenche kisej ki Bejuu lε. Ntē nshiij mbiindi bikaa le bintaashe bi beniiij be Nyo-ɔ lejij le mu detε η'weki le nlεeshe be bu lεeshe. **14** Ntē ηgiijgi limfwe be kimbeenche kisej ki Bejuu le n'yeki besooj bej le beniiij bese-εj lenti, mgberigi nyiitini ηge li ntse wu kweej wu betaa bese-εj. **15** Se nuunj le, Nyo tē tsaa mi yi gεε mi mεej le naaj shēj. Shēj yee yi dzeej se fε teenj mi. **16** Ε yi yi tē doonche ηwani li mi-i si yi tē koojgi, le ni ndεngi mfenjisi kii wu li beniiij be nuunj ye Bejuu kε-ε. Si yi tē doonche lε, nse mfaaj tε le nuunj nte mbii fiee li wi wo-εj

kε. **17** Ntē mεej ki n'yεε kε Jerosalej le ηej beniiij be tē nuunj booj be nto-εj be Jiso li mi-i jkosi kε. Ntē dza ηgeej fiej nuunj Alabia, ndza jkaari nto lijij Damako. **18** Le biya biteetu ka, n'yεε Jerosalej le tεε Pita tε yene. Le n'yεε, tεε wu tε tsi jo yoofi ntso tij. **19** Ntē mεej ki tuu kε le ηej wi wumu li kintutu ki booj be nto-εj be Jiso-o fuki Jeēj wu ηwaani Taa wusej wu Jiso kε. **20** Fiee fi ntseki fini nuunj cheej, Nyo kii ye le n'yεngi ye binsee kε. **21** Tē nuunj mfi wumu, ndza ηgeej bimbe bi Silia be Silisha. **22** Mfi wulu tē nuunj ε bintaashe bi beniiij be Krai le bi le kimbe ki Judiya tē kii ye mi li bushi-i kε. **23** Be tē wuki kwaa si beniiij tiiti le, “Wi wεε wu tuu biindi bikaa le bese jij dεngoo dēeni mfenjisi le beniiij gεε shēj li Krai li, nuunj fiee fi tuu shiij weki le lεeshe fi bulεeshe.” **24** Le be woo le be yojgi Nyo kii fiee fi yi fε li mi-i.

2 Le ni nuunj fε biya yoofi ntso binεε tē ka, nse ntuu n'yεε Jerosalej tεε Banaba. Le ni n'yeki, ndzo Taato. **2** Ntē n'yεε mfi wuni nuunj Nyo yi tē doonche le n'yεε. Si ntē n'yεε lε, ntē ηej beniiij be bε kii le ε bikoo, tεε be cheekiyi, nse ηgeε ntonj wu dzeej wu wu Nyo wu ntē mfenjisi li beniiij be tē nuunj ye Bejuu kε limfwe. Ntē fε le le kiij nime chi mi nij be chi mmeej nse ni nnindi naa chi la li yee li kε. **3** Le be woo lε, be ti mεej ki lej kε le be sεε Taato wu tεε be gii tē nuunj dzoo kε mao nuunj si tē gii nuunj wi wu Grik lε. **4** Tē gii nuunj ye kii beniiij bamu be tē yεngi le be nuunj beniiij be kimbeenche-ε, be tē wεej be lε fε tē tē nuunj kε, gii nuunj be yeti ye be lii li fiee fiee li kε. Beniiij be bani tē be si bentonkii le be ηej si tε feti bieε yaamfii kii tε taashe baa be Krai Jiso. Be se tuu be weki le be kaari be tuu bee li bemfa-a. **5** Tē ti mεej ki bej kε fiee fi be tē be bε fi mao niij kε dududu. Tē gii tē feti le tε weki le tε gεε cheej wu ntonj wu dzeej wu wu Nyo wuni li be-εj. **6** Beniiij baa be bε tē kii be le be nuunj bikoo ti mεej ki taa kε fiee li fi ntē mfenjisi-i kε. (Dεej be nuunj la, kε la lee, kε fiee fiee kēmi ye fiee fi fεrε li mi-i kε, kife Nyo ti doonchi ye chichi chichi kε.) **7** Se nuunj le, be se tuu be ηej le bε nye baa ntonj wu dzeej wu wu Nyo li tsanj yeēj le ni mfenjisi li beniiij be tē nuunj ye Bejuu kε, tsaaj nεε si bε nye li Pita le ni fenjisi li Bejuu li. **8** Fi nuunj le Nyo yi tē nye bungla li Pita le ni nindi si ηwane ntonj li Bejuu li, ε nεε yi yi tē nye li mi-i le ni nindi si ηwane ntonj li beniiij be nuunj ye Bejuu kε-ε. **9** Le be ηej dze yi Nyo tsaa mi le, Jeēj bee Pita mao Joj be bε tē nuunj bintooj bi beniiij be

kimbeenche-ε tuu be yesi tεε Banaba be bibenu le fi doonche le tεε be nindi baa li fiee fimumkpa-ay. Tεε be se nachε le tε gεεγ tε ni tε nindi li beniig be nuuγ ye Bejuu kε, be se ni be nindi li Bejuu li. **10** Fiee fi be tε tee kwaa tε nuuγ le tε ni tε kiimi le Bejuu be kifoo le. Fini se tε nuuγ fiee fi ntε nkongisi nεε nge le ni mfeiti. **11** Le ni tuu nuuγ mfi wumu, Pita dza be Antiok, nse η'wame wu li wuu lii kife tε cho biee nge. **12** Fi nuuγ le tε saa be jii biee be beniig be tε nuuγ ye Bejuu kε, ntsawu nsig. Le beniig bamu be Jeer tε toγ tuu be be, bechi chiitiyi lijig, se dza gate be be, tε tuu le ji biee bee be kε. Tε gii gatini le kife tε gii chendi kintutu ki tε shiig ki lemi nεε le be kemi le be sεε wi wu nuuγ ye wi Juu kε dzoo mwe se to wi wu Krai. **13** Si tε fε le beniig be kimbeenche-ε bamu be tε nuuγ Bejuu be se biki kinge kee ki dzoo yi tsaye-ε. Maa Banaba kibee njiindi te biki kinge kibee kilu. **14** Le ntuu ηer le kinge kibee biki ye cheer cheer si ntong wu dzeer wu kii Krai doonchi kε, nse ntuu ntee li Pita-a li be bechu mfwe le, “o we wi wu Juu, o koo o tsiig si wi wu nuuγ ye wi wu Juu kε, o se weki le o kar beniig be nuuγ ye Bejuu kε le be ni be tsiig si Bejuu nindee?” **15** Ntε ngii ntiiti li Pita-a le nuuγ cheer le tεε be nuuγ boor be Bejuu le be kwεer le. Tε nuuγ ye beeyε beniig be nuuγ ye Bejuu kε, be be ηiggi le be baa beniig be bifi kε. **16** Se nuuγ le tε kii le Nyο dzeti ye wi le we findzong nsig kife kichoo benchi. Dzeti nuuγ kife wu gεε shεγ li Jiso Krai. Maa bee bejuu kibee tε ber baa li Krai Jiso le le tε se ni tε nuuγ findzong nsig le Nyο lii kii shεγ yi tε gεε li yi yee li, nuuγ ye kii benchi be tε kichi kε. Fi fieε le ε wi kichi nuuγ benchi Nyο tε naa dzo wu le we findzong nsig kε. **17** E tε gwenini le tε nuuγ findzong nsig le Nyο lii kife tε baa beniig be Krai le, beniig se tuu be ηiggi nεε le tε baa beniig be bifi kife tε giki ye benchi be Bejuu le kε, fi se nuuγ le Krai teendi bubieε ni? Fi nuuγ ye le kε! **18** E mi ndza ntuu ηgwendi dze yi benchi be ntε nshaanshe kituγ, kε fieε doonchi fieε le mi η'we wi wu bondini nchi bubondine. **19** Fiee fi nuuγ lu, nuuγ le le kimbe ki benchi-i, mi η'we kinkwi ki fiee le kituγ, ε benchi be wo mi, mi nse ηkwio le nse ni ntsiig si Nyο weki. **20** Nuuγ ntee le be tε taar mi li kintaar li ηkwi tεε Krai. Ntse wu ηkemi deeni nuuγ ye weγ kε. E Krai wu tsiig li yi yeer. Ntse wu ηkemi deeni li yi yeer nuuγ wu shεγ yi mi ngeε li ηwane Nyο wu tε doonche kinkongise kee li mi-i se nye yi yee le kwi kii mi. **21** Fi nuuγ le nnuuγ ntε mfaar shεγ yi dzeer yi Nyο suuti beniig le kε. E fi nuuγ le wi nuuγ nuuγ

tsaar le Nyο lii kife gikoo benchi, kε kwe yi Krai tε nuuγ li yee li.

3 Hooo beniig be Galashar, ne baa bibere! E noo wu loo ber? E nεε ber be ntε naanye ber bujooγ si be tε ta Jiso Krai li kintaar li ne ηiggi gbanaa ni? **2** ηgii mbii fiee fimumkpaγ li be-er. Fiana yi Nyο tε be li be-er, kife ne tε feti si benchi tiiti maa kife ne tε ber fiee fi ne tε woo le? **3** Ne nuuγ bibere le kii la? Ne bechi fiee be Fiana yi Nyο, fi se tuu fi nuuγ deeni le ne gii ne meeshi nuuγ be bunga bune ni? **4** Ne ηer berge ni nuuγ li yee li ni? ηkii le ε li yee li kε. **5** Nyο nye Fiana yee li be-er yi tuu yi feti mfiγ le be-er lenti kii la? Yi feti le kife ne kichi baa benchi maa kife ne woo baa ntong wu kii Krai ne ber le? **6** Fi fieε si be tsee kii Abrahay le Kigwaati ki Nyο-o le, “Te ber fiee fi Nyο tε tee li wuu, Nyο se dzo wu le we wi wu tsaar.” **7** Ne se ηer baa le beniig be gεε shεγ li Nyο-o gbεγγi be nuuγ kini ki Abrahay. **8** Kigwaati ki Nyο-o tε koo ki doonche le Nyο gii yi dzo beniig be nuuγ ye Bejuu kε le be baa findzong nsig le kii shεγ yi be tε gεε li yi-i. Kigwaati ki Nyο-o se feenji ntong wu dzeer wuni li Abrahay meer lindεeri ki tiiti le, “ηgii mbooni bitong bichu bi li kikoo ki nshe-ε kii we.” **9** Bedεeni, fi se tuu fi nuuγ le beniig be gεε shεγ li Nyο-o, Nyο gii yi booni be si yi tε booni Abrahay wu tε gεε shεγ li yi-i. **10** Beniig bechu be ηiggi le nuuγ be nuuγ findzong nsig le Nyο lii kife be kichi baa benchi, be tuuti baa nuuγ kinloo li bikoo bi bee, kife be tsee baa le, “Wi kwikwi wu tsiig ye si be tsee le Kigwaati ki Bench-i kε, feti ye tε si benchi bechu weki kε, kε tuutoo nuuγ kinloo li yi yee li.” **11** Fi se doonchi fieε nεε tε gbanaa le Nyο dzeti ye wi le we findzong nsig kii mwe kichoo benchi kε. Fieε fiee fi be tsee le, “E wi wu Nyο dzo le we tsaar kii shεγ yi wu gεε li yi-i kwaa wu gii naa kemi ntse.” **12** Benchi kemi ye fiee fi fere be ηgewu shεγ li Nyο-o kε. Fi nuuγ nuuγ le, “Wi wu giki benchi gii ni tsiig biki nεε nuuγ be.” **13** Krai tε sonde bee li tsar yi kinloo ki benchi bee be ki-i. Tε too binloo biser li yi yee li, nuuγ si be tε tsee le, “Kinloo kεε li wi wu be shige li kiti-i.” **14** Tε fε le, le kimbone ki Nyο tε nye li Abrahay be tε li beniig be nuuγ ye Bejuu kε kii Krai Jiso, le se be be gεε shεγ li wuu baa, keme tε Fiana yi Nyο tε kaache. **15** Berwaaner, tε dzoo mbose li biee bi beniig shiig be feti jo chi. E beniig koo be kar fiee be chini, kε nuuγ wi tε tuu le kεnche, kε le tonde fiee lu kε. **16** Kii berkaache be Nyο tε kaache, be baa nuuγ ε yi tε

kaache Abraham bee hwanj wu gii naa bo li kini kee li. Be meen baa ki tsee ke le, "Be baa li boonj be gii naa be bo li kini kee li ke," fi doonchi le e li beniinj hgee ke. Fi doonchi fiee nuunj le, fe tiiti fee kii hwanj mumkpanj, hwanj wuni se nuunj Krai. 17 Fiee fi h'weki le ntee nuunj le, Nyo te fe gkaache wuni, biya te ka gii nee be mbaanshee se naa nye benchi. Si fi nuunj ni, benchi be te bee lejij nuunj te tuu le be kenché leh wu Nyo te fe h'kosi ke, le be se fe fiee fi te kaache la li yee li ke. 18 E fi nuunj le wi nuunj keme kinderi kini nuunj li mfi wu kichi benchi kwaa, ke fi meen ye fi tuu fi nuunj le Nyo te kaache beniinj lu ke. Se nuunj le, Nyo te nye kinderi kini li Abraham biki shéj yee yi dzeenj yi te doonche li wuu kife yi te kaache wu. 19 Benchi se nuunj kii la? Be te tondé benchi le be doonche biee bi beniinj cheti neele nsiinj geenj bo mfi wu hwanj wuni wu Nyo te gee gkaache wuni kii wu naa be. Nyo se nye ye benchi bani li benchindaa bee li, yi tuu yi nye li tsanj yi wi wumu le tuu li beniinj li. 20 Ne kii le e beniinj dza be seesi fiee wi wumu nuunj be kintikinti, ke we li bee bechu-u. Se nuunj le, Nyo nuunj yi yi mbiinj. 21 Si fi nuunj le, nchi nuunj wu tuu wu tèche fiee fi Nyo te kaache ni? Fi nuunj te nuunj le ke dududu! E nchi wumu nuunj lu wu nuunj nye ntse, ke wi nuunj nuunj tsaanj le Nyo lii kife kichoo benchi cheenj cheenj. 22 Se nuunj le, kijnwaati ki Nyo-o te tee le wi kwikwi we mfwa le bibifi-i laanjkwij. Fi se nuunj le gkaache wu Nyo te kaache wi wu gee shéj li Jiso Krai, nuunj nuunj li wi wu keme kimbeenche li wuu wu gii naa keme. 23 Fi te nuunj h'kosi Jiso meen saa ki be-e le beniinj gee shéj li wuu ke, beniinj se le nuunj le benchi-i lekwiinj nuunj e be te kanj be si beniinj be ncha-a le be tuu be tengi, siinj geenj bo mfi wu Nyo gii yi doonche Jiso be se gee shéj li wuu. 24 Benchi te nuunj si ndeenj wu hwanj wu te shiinj be beniinj be kiichi wu geenj bo mfi wu Krai gii be le ke beniinj se gee shéj te nuunj li wuu Nyo se dzoo be le be baa findzoo nsij le yi-i lii. 25 Si Krai te koo wu be, beniinj gee shéj li wuu, ke te meen ye li tsanj yi ndeenj wu hwanj wuni ke. 26 Berj be taashe li Krai Jiso-o baa boonj be Nyo-o bechu kii shéj yi ne gee li Krai li. 27 Ne kee le wi kwikwi wu be te lii Lidzoo be taashe wu be Krai wu too fiee fimumkpanj be Krai kitunj. 28 Fi fiee le wi wumu nuunj ye chichi le nuunj wi wu Juu, ke le nuunj ye wi wu Juu ke. Fi nuunj le wi wumu nuunj ye chichi le mfwa mao ke hwané la ke, wi wumu nuunj ye chichi le nuunj nyunj ke le nuunj kwéenj ke. Berj bechu baa fiee fimumkpanj li Krai Jiso-o. 29 Si ne baa beniinj

be Krai le, ke ne baa boonj be Abraham kitunj, ne se gii ne keme biee bi Nyo te kaache Abraham lu.

4 Fiee fi ntiiti nuunj le, e wi nuunj le gii naa ji bisheye bi tee le, se nuunj le meen hwanj wu bwi, ke chichi nuunj ye lu be mfwa wu tee ke, mao nuunj le e hwanj wulu wu bee kemi le ji bisheye bilu bichu. 2 Gii saa nuunj wi wu beniinj bamu bichi le wuu, bisheye bilu nuunj li tsanj yi beniinj bamu be bichi le bii, nsiinj geenj bo mfi wu tee te nache. 3 E nee yeenj si fi fiee li bee li. Te nuunj mfi wu te gii te nuunj si boonj be bwi, te te nuunj bemfa li biee bi seki li nshe yini-i. 4 Le mfi tuu gbeenj kache, Nyo te toj h'wani be, kwéenj bie wu, nuunj te le benchi-i lekwiinj. 5 Te be le ke soo beniinj be nuunj le benchi-i lejkwiinj Nyo se dzoo bee si boonj bee. 6 Si Nyo dzo ye bee si boonj bee le, yi tuumi ye Fiana yi h'wani yi be li shéj yise-enj, yi se teenyi yi le, "Abba, Baa wenj!" 7 Fi nuunj le Nyo fe ye kitunj ne meen ye bemfa ke. Ne baa nuunj boonj be yi-i. Si ne baa boonj le, ke fi fiee le ne gii ne keme biee bi yi gee li boonj bee li. 8 Te nuunj h'kosi mfi wu ne te meen saa ki kee ke Nyo ke, ne te nindi bumfa li biee bi ne te dzeti le e benyo nuunj ye benyo ke. 9 Se nuunj le, deeni si ne kee baa Nyo kitunj le, mao si Nyo kee ye berj deeni si h'gii ntee, fi geenj ne se tuu ne weki le ne to lijij le benyo be li yee li bani be kemi ye bunga ke. Ne weki le ne tuu ne to li bumfa bu benyo belu bani kii la? 10 Ne kichi jo yi beshiinshi yimi yi nuunj le yi nyooja, ne shiinj te kii yimi, ne shiinj bemfi bamu li kiya-a, ne shiinj te biya bimu kii la? 11 Ne feti ni nchendi hge le nime chej chi mi nij le be-enj lenti la chee li yee li. 12 Berjwaanenj, h'kutoo bo li be-enj le ne fiiki ne ni ne nuunj nee si mi mfiiki kii benchi, nee si nté mfiiki nuunj si berj mfi wu ne te nuunj benchi nsij. Ne ti meen ki fe ke fiee fi bifi li mi-i ke. 13 Ne kii le mfi wu h'kosi wu nté mfenjisi ntorej wu dzeenj wu wu Nyo li be-enj te nuunj kife nté nnuunj teeberj h'gendi. 14 Mao nuunj si nté nnuunj li chigo-onj le, chi te nuunj si monche wu te bee le be-enj, ne ti meen ki kifi ke, ke le ne nyaami mi ke. Ne te tuu ne fi mi nee si nchindaa wu Nyo wumu ke si Krai Jiso kibee. 15 Ne gii ne wuki bujonj be mi li mfi wulu-u, e la fi ge deeni? Nnuunj nee ntee le gii le be tee le ne buushe lii yine ne nye li mi-i, gii nuunj ne buushe le dze ni yi nuunj lu. 16 Mi ntooo wi wu mbani li be-enj kii mfenjisi cheenj li be-enj ni? 17 Beniinj baa weki le be doonche le be kemi h'geenj li be-enj wu nyooja, se nuunj le be weki berj li fiee fi dzeenj ye ke. Be koojisi le ne

gate ne ni ne kemi ngeen nuuŋ li bee. **18** Fi dzooŋ le wi ni kemi ngeen li wi-i li fiee fi dzeen li. Fi ni fi nuuŋ bujoŋ mfi kwi nuuŋ ye mfi wu nnuuŋ teebeŋ kwaa ke. **19** Booŋ beŋ be nuuŋ shéŋ yeen, mi we nee kee ngii ntuu mbечи ntunu beŋ, neŋ nge ngeen mbo si ntse wu Krai gii nuuŋ li yi yine-é! **20** Be dzoo le bee mi nnuuŋ teebeŋ deeni, le ke nse mfiiki n'yoru wen li be-ey. Ne feti baa bufii lee mi-i bu la. **21** Beŋ ne weki le ne ni ne nuuŋ le benchi leŋkwiŋ, tee yeen mi, ne wuki nee fiee fi benchi tiiti ni? **22** Be tsee baa le Abrahāŋ tē kemi booŋ be bunŋ befē, tē bie wumu be kweeŋ wu tē nuuŋ mfwa, bie wumu be kweeŋ wu tē nuuŋ ye mfwa ke. **23** Mfwa wuni tē bie ŋwaŋ nee si be shiŋ be bii booŋ bechu. Se nuuŋ le, kweeŋ wu tē nuuŋ ye mfwa ke tē bie we biki nuuŋ ŋkaache wu Nyō tē kaache. **24** Nuuŋ nee teebeŋ dzoo fiee fini si mbose yi fiee. Bukeeŋ be befē bani doonchi beleh befē. Aga wu tē nuuŋ mfwa dzo kintsii ki leh wu Nyō tē ji be beniŋ be Iselee li ŋkume wu Sina-a. Beniŋ bechu be nuuŋ le leh wulu lekwiŋ baa bemfa. **25** Si Aga dzo kintsii ki leh wu li ŋkume wu Sina-a wu nuuŋ kweeŋ wu Alabia, wu tuu wu dzo tē kintsii ki kitoŋ ki Jerosaleŋ ki deeni, kife beniŋ be li kitoŋ kilu-u bechu nuuŋ li bumfa bu benchi-i lekwiŋ. **26** Se nuuŋ le beniŋ be Jerosaleŋ wu nuuŋ liboo nuuŋ ye bemfa ke. Jerosaleŋ wu wee nuuŋ naaŋ wuseŋ. **27** Fiee fiee fi be tē tsee le, “We kweeŋ wu nuuŋ kaa wu ti bi-i ye ke, o neki. We wu ti meeŋ saa ki tuŋ ke ŋwaŋ ke, o kwaki chike. O kee le booŋ be kweeŋ wu be chine li wuu gii naa be yaŋ be yaa be kweeŋ wu nuuŋ be nyuŋ.” **28** Bedeeni, beŋwaaney, ne baa booŋ be Nyō-o biki si Nyō tē kaache tsaan si Abrahāŋ tē bie Adzi biki si Nyō tē kaache. **29** Tē nuuŋ li mfi wulu ŋwaŋ wu be tē bie si be ti bii booŋ bechu tē bechi biindi bikaa lejŋ le wu Fiana yi Nyō tē nye buŋga be se bie we. E nee te le si fi keti deeni. **30** Be tē tsee le Kiŋwaati ki Nyō-o kii fini fiee le la? Be tsee baa le, “Kooŋ be kweeŋ wu nuuŋ mfwa we bee ŋwani bechu, kife ŋwane mfwa nuuŋ te gate bisheye be ŋwane kweeŋ wu nuuŋ ye mfwa ke.” **31** Si fi nuuŋ ni beŋwaaney, fiee fi ntiiti fichu doonchi le teebeŋ nuuŋ ye booŋ be kweeŋ wu nuuŋ mfwa we-ε ke. Te baa nuuŋ booŋ be kweeŋ wu nuuŋ ye mfwa we-ε ke.

5 Krai tē buu bee li bumfa-a kituŋ. Tē buu le, le kiŋ te ni te nuuŋ li bumfa bu benchi-i lekwiŋ ke. Fi se fiee le, ne lemi yeen ne teemi. Kiŋ ne ni beŋ le ne tuu ne le le kimboŋ ki bumfa-a lekwiŋ ke. **2** Yike yeen ne woo fiee fi mi wu Poo ngii ntee. E ne beŋ le be see beŋ

dzoo le ne se nuuŋ tsaan le Nyō lii, ke fiee fi Krai tē fe li be-ey fiee yee. **3** Ntuu ntiti nchiinsini le wi kwikwi wu beŋ le be see wu dzoo ni kii le kemi le gee benchi be Bejuu le bechu si be nuuŋ. **4** Beŋ bechu ne weki le ne nuuŋ findzoŋ nsŋ le Nyō lii nuuŋ kii ne kichi benchi, ne ni ne kii le ne gate baa yih yine be Krai. Ne buu baa yi yine li ntsawu wu Nyō tē tsa beniŋ. **5** Li bee li fiee fi te bichi limfwe li fi-i nuuŋ le Nyō gii yi dzoo bee si beniŋ be nuuŋ tsaan le yi-i lii. Fini nuuŋ fiee fi Fiana yi Nyō nindi li yih yisen keti li shéŋ yi tē gee li Krai, yi fe le te ni te tēŋgi. **6** Ne kee le wi wu taashe be Krai Jiso, mao be see wu dzoo, mao be meeŋ ki see ke wu dzoo ke, fiee ye kemi ye fiee fi fere be wu ke. Fiee fi shaan nuuŋ shéŋ yi wu gee li Krai, yi doonchi li kiŋkōŋgise. **7** Ne tuu ne letini ngweti wune bujoŋ, ε noo wu fe le ne chine li mbiewu cheeŋ li? **8** ŋwaani yini ntifi meeŋ yee ki bo ke fe Nyō yi tē teen be-ey ke. **9** Ne kiimi ye ngangaa chi be tē wa le, “Kikoo kimumkpaŋ ti bifisi kitobe kichu ke ni?” **10** ŋgiki bufii li yi yine kii Taa le ne beŋ ke biee bi beniŋ bamu tiiti yeki fi ntiiti ke. Wi we wu bifisi bufii bune, mao nuuŋ noo le, ke Nyō gii naa yi loŋ nge li yi yee li. **11** Beŋwaaney, bee nuuŋ le ni mmeeŋ ntifi le be ni be seeti beniŋ dzoo be se nuuŋ tsaan le Nyō lii, beniŋ se tuu be biindi bikaa le mi jiŋ kii la? Bee le ni nuuŋ le, ke fiee fi ntiifi le Krai tē kwi li kintaan li fini bee fi bifisi ye shéŋ yi beniŋ ke. **12** Li beniŋ be fiengisi bufii bune le be ni be seeti beniŋ dzoo baa, ŋ'weki le ntee be le be geeŋ limfwe be choache yi yibe bu choache. **13** Beŋwaaney, Nyō tē teen beŋ le kiŋ ne ni ne nuuŋ le bumfa-a lekwiŋ ke. Se nuuŋ le, si ne meeŋ ye li bumfa bu be nchi-i ke ni, kiŋ ne ni tuu ne dzoo le nuuŋ ne ni ne feti bibifi si bwiŋ yene weki ke. Ne nindi yeen bunimu li beŋwaana bene-ε li kiŋkōŋgise-ε. **14** Ne feti le kife benchi bechu taashe baa li wuni mumkpaŋ kwaa le, o kōŋgisi wi wu nuuŋ li we-ε lichŋ si o kōŋgisi yi ya. “O kōŋgisi wi wu nuuŋ li we-ε lichŋ si o kōŋgisi yi ya.” **15** Se nuuŋ le, ε ne dza ne ŋasini beŋ beŋ si bwī, wi weki le ji ŋwaani, neŋge yeen le kiŋ ne ni dza ne ni ne bifisi yi yine ke. **16** Fiee fi ntiiti nuuŋ le, ne tsiŋ ne biki nuuŋ si Fiana yi Nyō doonchi beŋ, ne tuu ke le ne fe nuuŋ si bwiŋ yene kōŋgisi le ne ni ne feti ke. **17** Ntiiti ni kife fiee fi nyaŋ yi li bwiŋ kōŋgisi ti kochini ye be fi Fiana yi Nyō kōŋgisi ke. Fi Fiana yi Nyō kōŋgisi kochini ye te be fi nyaŋ yi li bwiŋ kōŋgisi ke. Biee bi bife bini nuuŋ bi te dende kikaa kimumkpaŋ ke. Fiee fiee fi nuuŋ ne te fe fiee fi ne weki

le ne fe ke. **18** E ne tsiinj ne biki nuuj si Fiana yi Nyo doonchi berj, ne te tuu le ne nuuj le benchi lekwiinj ke. **19** Biee bi bifi bi nyan yi li bwiŋ ti kəŋgisi beniinj meŋini ye bi ke. Bi nuuj nlaru bukwəe be mbeechəe biee bi bukwəe le mao le ɔ ni ɔ tsiinj ntse wu nyey yi bukwəe. **20** Be nleke li benyo be li yee li be nlaru yeey. Bi tuu bi nuuj mbaanine, ɲasine, kinsəŋ, shəŋ yi yechi, ɲkeme shəŋ yi tonyi be le wi ni beechi ne nuuj fe yi yee li kwaa. Be ntuu ɲgaashe beniinj mao ɲgatine beniinj le ɔ keme ko kintutu. **21** Tuu nuuj te ki kimi ki fuume, ɲ'wonu mbiinj me keeti be n'ɔru ɲkweŋe mao mferu biee bimu si bini. Ntiitao nchiinsini si ntə nsaa ntee ɲkosi li be-ey le, beniinj be feti bini biee nuuj te naa keme kintsii le bumfəŋ bu Nyo-ɔ lenti ke. **22** Se nuuj le, biee bi dzeti fe Fiana yi Nyo-ɔ ti nuuj bini: Kɲkəŋgise, kinəetine, mbeeygii, shəŋ yi kanə, kɲŋge ki dzeey, numu bujəŋ, nleme li cheey li, **23** kɲŋge ki nyekii, mao biche le yi ya. Nchi wumu nuuj ye lu wu fəŋgi biee bini ke. **24** Beniinj be nuuj be Krai Jiso ta baa nyāŋ yibe be biee bibifi bi nyāŋ yi be yi nyinjini kəŋgisi li kintaŋj ki Jiso-o. **25** Si te tsiinj deeni li buŋga bu Fiana yi Nyo-ɔ le, te ni te feti biee biki ne si Fiana yilu doonchi. **26** Kiinj te ni te tsakisi yi ke. Kiinj te ni te feti shəŋ biiti beniinj bamu ke. Kiinj te ni te fuumi bimi be beniinj bamu ke.

6 Beɲwaaney, e ne dza ne ɲey e wi wune wumu we li bibifi-i, berj be tsiinj si Fiana yi Nyo doonchi gwene le ne tifi wu bo li bibifi-i linti. Se nuuj le, e wi tuu tiifao, tiifi dzeti mfi kii ni le li mənche-e we. **2** Ne fii yeey beɲwaana bene li beŋge be bee. E ne feti le, ke ne kichi baa benchi be Krai. **3** E wi dzeti yi yee le we fiee fimu, wu numu fi mwe nsij, ke yeŋgao be yi yee. **4** Wi kwikwi biche le kɲŋge kee li, ɲeyge laa fetao tsaaj le. E feti tsaaj, se ni tsakisi yi. Se nuuj le, kiinj ni ni meki yi yee be wi wumu ke. **5** Ne ni ne kii le wi kwikwi kemi le ni tuuti ntə wu we. **6** E wi tiifi wi je yi Nyo, wi wu be tiifi we gate biee biee bi dzeey bichu nyə li wi wu tiifi wu wulu. **7** Kiinj ne ni ne yeŋgi be yi yine ke. Nyo nuuj ye kibere ke. Ne ni ne kii le fiee fi wi toyi, e fi fi gii naa weri. **8** E wi toyə ɲgo ye nuuj fiee fi nyan ye yi li bwiŋ weki, ke gii naa weri ne nuuj fiee fi nyan ye yi li bwiŋ nyee, fi nuuj kwe. E wi toyə ɲgo ye nuuj fiee fi Fiana yi Nyo weki, ke gii weri ntse wu kimake wu Fiana yi Nyo nyee. (aiōnios g166) **9** Neee, kiinj te ni te biyŋgi li mferu biee bi dzeey li ke, kife mfi gii naa be koche te se keme ɲ'weche wulu fe te

meey ki fiəŋ ke. **10** Fi se fiee le, mfi kwikwi wu te kemi dze, te ni te feti ne nuuj biee bi dzeey li beniinj bechu-u teege li beniinj be nuuj li kini ki beniinj be kimbeenche-e. **11** ɲeyge yeey si biooy yī kɲwaati yini ko yi nuuj nyəŋa! E mi wu ntsee be kwarj wey. **12** Beniinj baa be kendi berj le be se berj dzoo nuuj be weki kintsakise yi li biee bi li nyan yi li bwi-iy. Be feti ne le le kiinj beniinj ni be biindi bikaa le be jɲ ke kii fiee fi be tiifi le Krai tə kwi li kintaŋj li. **13** Mao beniinj be be tə se be dzoo te giki ye benchi bechu ke. Se nuuj le, be weki ne le ke be se berj dzoo be se ni be juti beɲkondi le ne fe baa fiee fi be kəŋgisi li yi yine-e. **14** Se nuuj le, li mi-i, nuuj ntə naa nju ɲkondi li fiee fimu-u ye ki ntəŋ wu kii le Taa wusey wu Jiso Krai tə kwi li kintaŋj li ke. E li kintaŋj kini-i li biee bi li nshe yini bichu kwi biee fe mi-i, mi nse ɲkwi te fe bi-i. **15** E wi nuuj lu nuuj e be se wu dzoo mao be meey ki se ke, fiee kemi ye fiee fi fere be wi ke. Fiee fi shaaj nuuj le Nyo nache wi le mwe to wi wu fwey. **16** Mbeeygii wu Nyo be nshiinj yee be li beniinj bechu be biki dze yini, be baa beniinj be Iselee be Nyo-ɔ kituy. **17** Mbeechəe deeni ɲgenu limfwe, kiinj wi ni tuu ni fiyngisi mi ke, kife be nleli be nuuj li mi-i bwiŋ doonchi baa le nuuj wi wu Jiso. **18** Beɲwaaney, Taa Jiso Krai doonche berj shəŋ yee yi dzeey li fiana yine-e. Fi nuuj le.

Ɛfishɛn

1 Ɛ mi wu Pɔɔ, ɲwanɛ nton wu Krai Jiso li kinƙɔŋgise ki Nyo-ɔ. Ntsekɔɔ kinwaati kini li beniɲ be nuuŋ be Nyo-ɔ be Ɛfeso be lemi mkpaan li fiee fi kii Krai Jiso-o. **2** Nyo Baa wuseɲ be Taa Jiso Krai doonche beɲ shɛn yee yi dzeen, tuu nye beɲ mbeɲɛgii. **3** Mpiaru nuuŋ li Nyo yi nuuŋ Nyo yi tuu yi nuuŋ Baa wu Taa wuseɲ wu Jiso Krai. Yi bɔɔni ye bee be kimbɔne kichu ki kweɲ wu liboo ki fii Fiana yiseɲ si te taashe be Krai. **4** Fe Nyo tɛ mɛɛɲ yi se gwan kimfoo ki kweɲ le, yi tɛ tsaa bee le ke te naa te taashe be Krai, le te ni te wuuti, te ni te nuuŋ findzɔn nsɲ le wuu lii. Li kinƙɔŋgise kee li, **5** yi tɛ kɔɔ yi nache le yi gii naa yi be yi dzɔɔ bee te ni te nuuŋ bɔɔn be yi-i keti li Jiso Krai. Yi tɛ fe le, biki fiee fi dzeen fe yi-i si yi tɛ weki le fi nuuŋ. **6** Fi tɛ nuuŋ le le mpiaru ni giɲgi li yi-i li nya ye yi nyɔnɔ yi wu nye li bee li yee li keti li ɲwani wu nuuŋ shɛn yee. **7** Tɛ soo bee li tsan yi bibifi-i nuuŋ be ɲɔn mɛ ɲwani wuni-i. Fi nuuŋ le, yi feeki ye bibifi biseɲ, biki kinƙɔŋgise ki ko ɲge ki tɛ doonche li bee li. **8** Tɛ gii nuuŋ le doonche shooshe bushooshe li bee li. Yi tɛ fe le be bufii bu yi-i buchɔ mɔɔ mbeeche wu yi kwikwi. **9** Nyo fe ye te kee fiee fi yi weki fi tɛ shiɲ fi nuuŋ le munyiikɔɔ li. Yi fe ye biki fiee fi dzeen fe yi-i si yi tɛ nache le ke yi naa yi fe keti li Krai li. **10** Yi tɛ nache le ke fe mfi be wu kɔche gii banche biee bichu mɔɔ nuuŋ bi liboo, mɔɔ nuuŋ bi laanƙwiɲ, gɛ Krai ni nuuŋ kikoo ki bi-i. **11** Nyo tɛ tsaa te bee le te ni te nuuŋ beniɲ bee li Krai. Yi tɛ tsaa si yi tɛ nache mɛɛɲ lindeeri, biki ɲkaache wu yi nɛ tsaɲ si yi tɛ shiɲ yi feti biee biee bichu biki ntan wu yi si yi kɔŋgisi. **12** Fi tɛ nuuŋ le, le bee te nuuŋ beniɲ be ɲkosi be tɛ saa be gɛ bufii li Krai li te ni te tsiɲ ntse wu feti bunɔnɔ bu Nyo-ɔ yengɲ, mpiaru se ni giɲgi li yi-i. **13** Beɲ te nɛ taashe baa be Krai mfi wu nɛ tɛ woo je yi cheɲ yi nuuŋ nton wu dzeen wu tɛ be be kinsofu li be-ɛn. Si nɛ tɛ woo le, nɛ tuu nɛ gɛ shɛn li Krai, Nyo se fe ɲkiki wu yi li yi yine-ɛ wu nuuŋ Fiana yi Waan yi tɛ kaache beniɲ lu. **14** Fiana yi Waan yini nuuŋ fiee fi doonchi ɲwaani bisheye bi te gii te naa te kemɛ. Te gii te naa te kemɛ mfi wu Nyo mɛeshi yi soo beniɲ be nuuŋ bee li tsan yi bibifi-i. Nɛle, bunɔnɔ bwɛe ni bu yengɲ mpiaru se ni giɲgi fe yi-i. **15** Mi ɲ'wooo kituŋ kii shɛn yi nɛ gɛ li Taa Jiso-o, mɔɔ kinƙɔŋgise ki nɛ kemɲ li beniɲ bechu be nuuŋ be Nyo-ɔ. Fiee fiee fi fe, **16** mfi wu nleki Nyo ɲkiimi beɲ. Mmɛɲɔ ki nchine

ke le ni nye kiyɔɔni li Nyo-ɔ kii beɲ li nleke li Nyo we-ɛn ke. **17** Nleɔɔ le Nyo yi nuuŋ yi Taa wuseɲ wu Jiso Krai, Nyo yi nuuŋ Te bunɔnɔ, le yi nye beɲ Fiana yi nye beɲ bufii, yi gwiye lii yine nɛ kee yi bujɔn. **18** Nleki le Nyo kaanƙi bufii bunɛ nɛ kee fiee fi nɛ bichi limfwe li fi-i, fi nuuŋ fi yi tɛ teen beɲ kii fi, nɛ tuu nɛ kee bunɔnɔ bu ɲge bu bisheye bi beniɲ be nuuŋ be Nyo-ɔ. **19** Nleki li Nyo-ɔ le yi gwiye bufii bunɛ nɛ kee bunga bwɛe bu yeki bunga buchɔ. Ɛ bunga bu ɲge buni bu yi nindi be bu li bee tɛ gɛ shɛn li yi-i. **20** Ɛ bunga buni bu tɛ niɲ be bu se buu Krai li kwe-e, yeeki wu shiiki le kibɛnɛ kee ki kigɔnɛ-ɛ li kweɲ wu liboo li. **21** Krai gbɛɲ wu ko wu yaa biee bi sɛki bichu mɔɔ bemfɔn mɔɔ bunga mɔɔ bunɔnɔ buchɔ. Tuu kemɲ bukoon bu kuu bu yeki mɛnkoon menchu mɛ be teenyi beniɲ lu. Nuuŋ le nuuŋ ye nɛ le mfi wuni kwaa ke. Gii ni nuuŋ nɛ le li mfi wu beɛ li. (aiɔn g165) **22** Nyo gɛ ye biee bichu le wuu lekwiɲ, yi tuu yi biɲgi wu le ni nuuŋ kikoo ki fiee fichu li kintaashe ki beniɲ be kimbeenche-ɛ. **23** Kintaashe ki beniɲ be kimbeenche-ɛ kini nuuŋ yi yi Krai. Krai se tuu wu yise wu kɔche nuuŋ kii kintaashe kini, ɛ nɛ wu wu feti biee bichu bi yiiki bi kɔchini le dzɛ chichi-i.

2 Tɛ nuuŋ ɲkosi, nɛ nuuŋ beniɲ be tɛ kwiye li fiana kii benchi be Nyo-ɔ be nɛ tɛ bondini be bibifi, **2** bi nɛ tɛ tsiɲ nɛ feti. Nɛ tɛ tsiɲ nɛ biki nuuŋ dze yi beniɲ be li nshe yini tsiɲ, nɛ tuu nɛ biki mfɔn wu bunga bu li mfiee li. Ɛ wu wu we fiana yi nindi dɛɛni li beniɲ be tɛmi bikoo li Nyo-ɔ. (aiɔn g165) **3** Fi fiee te si bee bechu te tɛ shiɲ tɛ tsiɲ. Te tɛ tsiɲ tɛ feti biee bi nyan yi bwiɲ neki yi kɔŋgisi, tɛ biki biee bi nyan yi bwiɲ be bembeeche be te weki le te ni te feti. Bee si beniɲ beyon te tɛ nuuŋ beniɲ be shɛn fuuti Nyo be bee, nɛ yeɲ si wiwon kwikwi nuuŋ. **4** Se nuuŋ le Nyo yi yise be nshiɲ li bee li te kɔŋgi bee ɲge, **5** yi taashe bee be Krai yi buu li kwe-e mɔɔ nuuŋ si te tɛ nuuŋ ɛ tɛ kwi kituŋ kii benchi be Nyo-ɔ be te tɛ gii tɛ bondini. Nyo tɛ soo beɲ nuuŋ kii shɛn yee yi dzeen. **6** Si yi tɛ taashe bee be Krai Jiso buu li kwe-e le, tuu yeeki bee shiiki bee li kweɲ wu liboo li. **7** Tɛ fe le le ke tuu nuuŋ mfi wu beɛ, gii doonche bee shɛn yee yi dzeen yi ɲge yi wi nuuŋ tɛ fiche ke. Shɛn yee yi dzeen yini yi doonche ye li kinƙɔŋgise kee li li bee li keti li Krai Jiso-o. (aiɔn g165) **8** Nɛ ni nɛ kii le Nyo tɛ soo beɲ te nuuŋ kii shɛn yee yi dzeen yi tɛ doonche li be-ɛn keti li shɛn yi nɛ tɛ gɛ li Krai li. Fini nuuŋ ye beɲ nɛ tɛ fe ke. Ɛ nya yi Nyo. **9** Tɛ gii nuuŋ ye kii

nime chimu chi wi tɛ niŋ se kɛmi le wi wumu se tuu dza ni tsakisi yi kɛ. **10** Fiee fi nuuŋ lu, fiee le si tɛ baa dɛɛni ni, ɛ Nyo yi niŋ bɛ tsan yee. Yi taashe bee bɛ Krai Jiso yi fɛ bee tɛ nuuŋ beniŋ bɛfɛ, le tɛ se ni tɛ nindi niŋ yi dzeŋ yi tɛ nache mɛŋ lɛndɛri, le ɛ yi yi tɛ gii tɛ ni tɛ tsiŋ tɛ nindi. **11** Bɛŋ beniŋ bɛ nuuŋ yɛ kɛni kɛ Bejuu le kɛ, nɛ kimi yɛŋ fiee fi nɛ tɛ shiŋ nɛ nuuŋ ŋkosi. Bejuu bɛ teenyi yi yibee le bɛ baa nuuŋ beniŋ bɛ bɛ sɛɛ bɛ dzoo, bɛ tɛ teenyi bɛŋ le nɛ baa beniŋ bɛ nuuŋ bintoro. Nsefu dzoo wuni nuuŋ fiee fi bɛ feti li wi-i bwiŋ bɛ tsan. **12** Nɛ kimi yɛŋ le tɛ nuuŋ li mfi wɛ-ɛ, nɛ tɛ kɛmi yɛ fiee fi fɛrɛ bɛ Krai kɛ. Nɛ tɛ gii nɛ nuuŋ yɛ le kingoke ki beniŋ bɛ Nyo-o lenti bɛ nuuŋ bɛ Iselee kɛ. Nɛ tɛ gii nɛ kɛmi yɛ fiee fi fɛrɛ bɛ leh wu ŋkaache wu Nyo tɛ ji bɛ bɛ kɛ. Nɛ tɛ gii nɛ nuuŋ nɛɛ finɛ li nshe yini-i nɛ kɛmi yɛ fiee fimu fi nɛ bichi limfwe li fi-i kɛ, nɛ kii yɛ tɛ Nyo kɛ. **13** Se nuuŋ le, li dɛɛni si nɛ taashe baa bɛ Krai Jiso ni, bɛŋ nɛ tɛ shiŋ nɛ nuuŋ mfiŋ li Nyo-o, yi dzo yɛ bɛŋ kituŋ le nɛ bɛ li yi-i lichɛŋ keti li ŋgoŋ mɛ Krai. **14** ɛ wu wu Krai kibɛɛ wu bɛ bɛ mbɛɛŋgii li bee li. Wu fɛo Bejuu bɛ beniŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ to wi mumkpaŋ kituŋ. Wu shaanshaa kimbe ki tɛ gatini ki nuuŋ mbani wu tɛ shiŋ wu nuuŋ le bee li lenti. **15** Wu nyɛo yi yee li kwe-e le lɛashe nchi bɛ biee bi nchi kwɛŋgi le bɛ ni bɛ feti le nɛ se nɛ nuuŋ beniŋ bɛ Nyo-o. Wu fɛo le le se taashe wi kwikwi li yi yee li bɛ se to kituŋ wi mumkpaŋ wu fwɛŋ li bintsii bi beniŋ bɛ bɛfɛ lenti. Si tɛ fɛ le, tuu bɛ bɛ mbɛɛŋgii. **16** Kwe yɛ li kintaŋ li taashe yɛ bini bi bifeetu bini yi bɛ bɛ bi fɛ Nyo-o li yi yi mumkpaŋ, yi tuu yi lɛashe mbani wube li kintaŋ li wu ma. **17** Tɛ bɛ tiiti nton wu bɛɛ bɛ mbɛɛŋgii li bɛŋ nɛ tɛ nuuŋ mfiŋ, tee tɛ nton wulu li beniŋ bɛ tɛ nuuŋ tsekɛtɛkɛ. **18** ɛ wu wu fɛ bee bechu tɛ se kɛmɛ dze le tɛ bɛ fɛ Baa wusɛŋ keti li Fiana yi mumkpa-aŋ. **19** Bɛdɛɛni, nɛ mɛŋ yɛ bilɔ, kɛ beniŋ bɛ bu bɛ kɛ. Nɛ baa nuuŋ bɔŋ bɛ kwɛŋ le nɛ nuuŋ beniŋ bɛ nuuŋ bɛ Nyo-o, nɛ nuuŋ tɛ beniŋ bɛ yih yi Nyo-o. **20** Yih yini nuuŋ ɛ bɛ gwan yi li kimfoo ki nuuŋ bɔŋ bɛ nto-oŋ bɛ Jiso bɛ beniŋ bɛ tiifi benton bɛ Nyo-o, Krai Jiso kibɛɛ nuuŋ tɛtɛ chi boo chi yih yilu-u. **21** ɛ li wuu li yih yilu chichi taashe yi se tuu yi kuu kɛ yi naa yi nuuŋ yih yi wuuti yi Taa. **22** Bɛŋ tɛ nɛ baa ɛ bɛ taashe bɛ gwan li Krai li, le nɛ naa nɛ nuuŋ kintsii ki Nyo tsiŋ fɛ li Fiana yee li.

3 Si Nyo fɛ yɛ biee bini li bɛ-ɛŋ li le, nse ntuuo nleki Nyo li bɛ-ɛŋ. Mi wu Pɔo mi ŋ'wɛ li ncha-a kii nton wu kii Krai Jiso. Nindoo ncha wuni kii bɛŋ beniŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ. **2** Mbɛɛchɔo le nɛ kɔo baa nɛ woo si Nyo tɛ tsaa mi yi nyɛ nime li mi-i le ntee li bɛ-ɛŋ kii shɛŋ yee yi dzeŋ yi tɛ doonche li bɛ-ɛŋ. **3** Fiee filu nuuŋ fi tɛ shiŋ fi nuuŋ le munyiikoo li Nyo se kɔo yɛ yi gwiye lii yɛŋ mi ŋɛŋ. Mi ntseɛo niŋkwaa kii fi li bɛ-ɛŋ. **4** ɛ nɛ teen fini nɛ ŋɛŋ fiee fi ŋkii kii munyiikoo muni mu tɛ nuuŋ kii Krai. **5** Tɛ nuuŋ ŋkosi Nyo ti mɛŋ ki fɛ kɛ kingoke ki beniŋ le li mfi wɛɛ le ki kɛɛ munyiikoo mulu kɛ. Dɛɛni Fiana yi Nyo doonche yɛ bɔŋ bɛ nto-oŋ bɛ Jiso-o bɛ wuuti mɔo beniŋ bɛ tiifi benton bɛ Nyo-o, bɛ kii. **6** Munyiikoo muni nuuŋ le beniŋ bɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ baa ɛ Nyo nyɛ tɛ bɛ bisheye bi yi gɛɛ li beniŋ bee li. Bɛ baa yi yi mumkpaŋ bɛ bɛ, ŋkaache wu Nyo tɛ fɛ li Bejuu li wɛ tɛ li bee si bɛ taashe baa bɛ Krai Jiso keti li nton wu dzeŋ wu bɛ bɛŋ li wuu. **7** Nyo tɛ fɛ le ni nnuuŋ wi wu nime wu nton wu dzeŋ wuni, nime chini tɛ nuuŋ nya yi tɛ nyɛ li mi-i kii shɛŋ yee yi dzeŋ li mi-i. Tɛ dzo bunɔa bwee niŋ bɛ bu li mi-i le nyɛ nime chini li mi-i le ni nnindi. **8** Mmɛɛŋɔ mɔo ki kache kɛ wi wu nime wu kwɛŋ li kintutu ki beniŋ bechu bɛ nuuŋ bɛ Nyo-o kɛ dududu. Se nuuŋ le Nyo tɛ doonche shɛŋ yee yi dzeŋ li mi-i yi nyɛ nime chini li mi-i, le ŋgɛŋ ni mfenjisi nton wu dzeŋ kii bunɔa bu Krai le bu kɛmi yɛ mawu li beniŋ bɛ tɛ nuuŋ yɛ Bejuu kɛ. **9** Fi tɛ nuuŋ le le beniŋ bechu kɛɛ ntan wu munyiikoo wuni gbanaa wu fiee fi Nyo yi tɛ tɔŋ biee bichu tɛ shiŋ yi nyiki li yi yee li, li biya-a li biya-a. (aiɔn g165) **10** Ntan wuni tɛ nuuŋ le gii naa ni nuuŋ li mfi wu dɛɛni-i, Nyo gii yi ka li kintaashe ki beniŋ bɛ kimbeenche-ɛ, yi fɛ le benchindaa bɛ fiana yi kɛmi bunɔa ni yi seki bintsii bi liboo, nɛ ŋɛŋ bufi bu Nyo-o bu nuuŋ le dzɛ-e le dzɛ-e. **11** Yi tɛ fɛ ni biki si tɛ nache fɛmbɛɛche-ɛ. Nuuŋ ɛ yi fɛ fiee fini keti li Krai Jiso wu Taa wusɛŋ. (aiɔn g165) **12** ɛ kii wu, wu tɛɛbɛŋ kɛmɛ dze le tɛ bɛ li Nyo-o lichɛŋ ŋkɛmɛ chɛnɛ nsɛŋ mɔo nuuŋ ntaru maa kii shɛŋ yi tɛ gɛɛ li yi-i nsɛŋ kɛ. **13** Si fi nuuŋ le, nse ntuuo nsunɔi bɔ le shɛŋ yi kwi kɛ bɛŋ kii ŋgɛ wu ŋiŋgi kii bɛŋ kɛ. Nɛ gii nɛ kɛmɛ bujon bulu. **14** ɛ kii biee bini bi ntundi nɔŋ li Taa wusɛŋ limfwe, **15** wu mɛŋkooŋ mɛ bini bichu bi liboo mɔo bi laaŋkwiŋ dzeti fɛ. **16** Ntundi nɔŋ nleki le, kii bunɔa bwee bu nuuŋ ŋgɛ, le nyɛ bɛŋ bɛ bunɔa keti li Fiana yee li, bu fɛ shɛŋ yi nɛ ni yi tɛɛmi. **17** Nɛɛ le, Krai se ni tsiŋ li shɛŋ yi nɛ-ɛ si nɛ gɛɛ shɛŋ li wuu le. Nleki li

Nyo-ɔ tɛ le kɪŋkɔŋgɪsɛ ni ki nuuŋ li be-ɛŋ ki fɛ nɛ lii gɛɛŋ yi seri si kiti mɔɔ si kimfoo ki tɛɛmi, **18** le beŋ be beɲiɲ bechu be nuuŋ be Nyo-ɔ ni nɛ kɛmi bufii bu nuuŋ nɛ ni nɛ kii kɪŋkɔŋgɪsɛ ki Krai lɛ. Ki nuuŋ li be-ɛŋ, ki ndɛɛŋ kwiɲ be liwe ŋge, ki seri ŋge. **19** Nlɛki li Nyo-ɔ le nuuŋ nɛ kɛɛ kɪŋkɔŋgɪsɛ kee kilu ki yeki beɲiɲ le be kɛɛ, le nɛ ni nɛ nuuŋ ɛ nɛ yɪsɛ be fiee fi Nyo nuuŋ li fi-i fichu. **20** Tɛ ni tɛ piɛti Nyo. ɛ yi yi nuuŋ yi fɛ fiee fichu be bungɔ bwee bu nindi li yi yɪsɛ-ɛŋ. Se nuuŋ fɛ yaa tɛ si tɛ biiti mɔɔ si tɛ nuuŋ tɛ ni tɛ beechi. **21** Mpiaru ni nuuŋ li yi-i kii kintaasɛ ki beɲiɲ be kimbeenchɛ-ɛ mɔɔ kii Krai Jiso li mfi kwikwi mɔɔ mfi wu la le ma siŋ. Fi nuuŋ lɛ. (aiŋ g165)

4 Bedɛɛni, mi wu Pɔɔ wu nuuŋ wi wu ncha kii Taa Jiso, nɛkɔɔ beŋ le nɛ ni nɛ tsiɲ ntɛ wu kɔche wu Nyo tɛ teen beŋ le nɛ ni nɛ tsiɲ li wuu. **2** Shiiki yɛɛŋ yi yɪnɛ fɛkwiɲ, nɛ tuu nɛ ni nɛ nuuŋ nyɛɛkii, nɛ kɛndi shɛŋ. Nɛ ni nɛ fii wi bee wi si mwe nuuŋ li kɪŋkɔŋgɪsɛ-ɛ. **3** Nɛ gwenini yɛɛŋ bujɔŋ le nɛ ni nɛ nuuŋ li kimbanche ki Fiana yi Waan beɛ be ki lɛ be-ɛŋ nɛɛ si nɛ tsiɲ li mbɛɛŋgii wu taashi beɲiɲ li lɛ. **4** Yi yi beɲiɲ be kimbeenchɛ-ɛ nuuŋ yi mumkpaŋ, se Fiana yi Waan nuuŋ yi mumkpaŋ. ɛ nɛɛ lɛ si fiee fi Nyo tɛ teen bee le tɛ ni tɛ bichi limfwe li fi-i nuuŋ tɛ fimumkpaŋ. **5** Taa nuuŋ nɛɛ mumkpaŋ, kimbeenchɛ nuuŋ kimumkpaŋ, nɛliɛ wu be lisi beɲiɲ li dzɔɔ nuuŋ tɛ mumkpaŋ. **6** Nyo nuuŋ nɛɛ mumkpaŋ yi nuuŋ Baa wusɛŋ bee bechu. Yi nuuŋ lɛ bieɛ bichu-u lɛwe, yi nindi kɛti li bee bechu-u, yi nuuŋ tɛ lɛ bee li lɛnti bechu. **7** Fi nuuŋ tɛ le Krai nyɛɔ kinderi li wi mumkpaŋ mumkpaŋ li bee li, biki mfichine wu nya ye li mwe-ɛ. **8** Fieɛ fiee fi be tɛɛ lɛ Kɪŋwaati ki Nyo-ɔ le, “Mfi wu tɛ yeki giɲgi liboo, Tɛ gii feti beɲiɲ be tɛ keeti be biki wu. Tɛ nyɛ nyá li beɲiɲ li.” **9** Ntefu le, “Tɛ yɛɛ gɛɛŋ liboo,” nuuŋ le la? Fi doonchi le tɛ saa shee gɛɛŋ likwiɲ li nshɛ-ɛ. **10** Nɛɛɛ, wu wulu wu tɛ shee gɛɛŋ likwiɲ ɛ nɛɛ wu wu tɛ yɛɛ ka kiboo kichu gɛɛŋ lɛwe, le bintsii bichu se yɪsɛ be wu. **11** ɛ nɛɛ wu wu tɛ nyɛ nyá li beɲiɲ li. Tɛ nyɛ li bamu-u le be ni be nuuŋ bɔɔŋ bee be nto-ɔŋ, nyɛ li bamu-u be laŋini bieɛ bi be wuki Nyo tiiti, bamu dɛŋgi be fenjisi ntɔŋ wu dzeɛŋ, bamu be bichi lɛ kintaasɛ ki beɲiɲ be kimbeenchɛ-ɛ be tuu be tiifi beɲiɲ. **12** Tɛ nyɛ nyá yilu le ni nachi beɲiɲ be tɛ nuuŋ be Nyo-ɔ lu be se kɔche be nuuŋ be ni be nindi nime chee, be gwendi yi li Krai yi nuuŋ kintaasɛ ki beɲiɲ be kimbeenchɛ-ɛ, **13** nsiɲ gɛɛŋ

bo mfi wu tɛɛbeŋ bechu gii tɛ nuuŋ wi mumkpaŋ li kimbeenchɛ kɪsɛŋ be li fiee fi tɛɛbeŋ kii, kundi ŋwane Nyo. ɛ tɛɛbeŋ tsiɲ lɛ, fi fɛ tɛ nuuŋ beɲiɲ be ta be kɔche be mɛɛshi be nuuŋ si Krai nuuŋ kwikwi lɛ. **14** Bedɛɛni, tɛ mɛɛŋ yɛ tɛ ni tɛ nuuŋ si bɔɔŋ be bwi, be ntiife mɔɔ nuuŋ wu la le kɛti nduŋgi be be giɲgi limfwe tuu liɲi nɛɛ si fiee fi mfieɛ ti sɛɛsi lɛ kɛ. Tɛ mɛɛŋ yɛ le tɛ ni tɛ nuuŋ si beɲiɲ be beɲiɲ be dɛŋgi be wɛɛndi be beɛ be yɛŋgi binsɛɛ bi be nachɛ kɛ. **15** Tɛ kɛmi le tɛ ni tɛ tiiti fisɛŋ nuuŋ cheɛŋ li kɪŋkɔŋgɪsɛ-ɛ, tɛ kuu lɛ dzɛ chichi le tɛ to si Krai wu nuuŋ kikoo kɪsɛŋ. **16** ɛ wu wu feti bikachu bichu bi li yi yee li bi taasɛ bi bo li wuu bwiŋ se kuu, bi gwendi yi yee li kɪŋkɔŋgɪsɛ-ɛ, si kikache nindi chee chi nime bujɔŋ kimu se nindi chee. **17** Li dɛɛni-i, li bukoɔŋ bu Taa le ŋ'wɛkɔɔ le ntuu ntee nchiɲɛ li be-ɛŋ le kiɲi nɛ ni nɛ tuu nɛ tsiɲ si beɲiɲ be kii yɛ Nyo kɛ. Bɛmbɛechɛ be bee ti nuuŋ nɛɛ be yee. **18** Bufii bu bee nuuŋ bu kijibɛ-ɛ. Be baa mfiɲ li ntɛ wu Nyo doonchi, kɪfɛ be tɛ faan Nyo nuuŋ kɪfɛ be tɛɛmi bikoo. **19** Bikoo bi bee wonde ŋge. Be gɛɛ baa yi yibe li nyɛŋ yi bukwɛɛ li, yi yibe yuusi nɛɛ li mferu ŋwaani nyɛŋ chichi. **20** Fini nuuŋ yɛ fiee fi be tɛ tifi beŋ lu kii Krai kɛ. **21** Mbɛechɔɔ le nɛ woo baa kii wu kituŋ, be tɛ tifi beŋ kii wu li cheɛŋ wu kii Jiso-o. **22** Nɛɛ lɛ buu yɛɛŋ yi yɪnɛ yi fichi yi nɛ tɛ tsiɲ ntɛ wu fichi lu wu bee kituŋ kii bieɛ bi nyɛ-ɛŋ bi nɛ tɛ shiɲ nɛ feti. **23** Nɛ fiiki bɛmbɛechɛ be nɛ kɛmi be to be fɛŋ. **24** Lii yɛɛŋ nuuŋ yi yi fɛŋ li yi yɪnɛ-ɛ, yi Nyo fɛ yi bosini yi. Yini nuuŋ yi yi ntɛ wu gbɛŋgi nuuŋ wu cheɛŋ be wu tsaan wu wuuti. **25** Fi se fieɛ le, nɛ chine binsɛɛ, wi ni tiiti nuuŋ cheɛŋ li ŋwaani kɪfɛ tɛɛbeŋ bechu baa bikachu bi yi yi mumkpa-ɲ. **26** ɛ wi dzɔ shɛŋ, mwe ŋiŋgi le kiɲi ni dza nɛɛ fɛ bubieɛ kɛ. Kiɲi ni gɛɛ jobɛ seri shɛŋ mɛɛŋ wu lesɛŋ kɛ. **27** Kiɲi ni nyɛ dze le kɪŋkundi lɛ fɛ kɛ. **28** Wi wu yi-i buyi, chine lu ni nindi nuuŋ nime chi dzeɛŋ be tsan yee, ke se kɛmɛ fiee fi nuuŋ ni fi-i tɛ beɲiɲ be kifoo le lu. **29** Nɛ ŋiŋgi yɛɛŋ le kiɲi n'yɔru wu bifi ni buti li bimfimu binɛ-ɛ kɛ. Wi ni tiiti fiee nuuŋ fi dzeɛŋ fi nuuŋ fi gwan beɲiɲ li fiee fi be fuki-i, ke tɛfɛ chee se ni chi fi-i beɲiɲ be wuki. **30** Kiɲi nɛ ni nɛ feti fiee fi Fiana yi Waan yi Nyo nuuŋ yi ni yi wuki bubieɛ kɛ. Fiana yini nuuŋ ŋkiki wu Nyo li yi yɪnɛ-ɛ wu doonchi le ɛ yi yi kɛmi beŋ le ke jobɛ kɔche yi mɛɛshi yi soo beŋ li tsan yi ŋge-ɛ. **31** Chine yɛɛŋ shɛŋ yi tsoo be shɛŋ yi fuuti mɔɔ shɛŋ yi tɔnyi mɔɔ ntsooŋ mɔɔ mbifise mɛŋkoɔŋ mɛ beɲiɲ le mɔɔ shɛŋ yi bifi. **32** Nɛ kɛmɛ nuuŋ kɪŋge

ki dzeen be shén yi dzeen li wi bee wi-i. E wi fe bubiee li wi-i, mwe feeki wu nee yeen si Nyó tē feeki bifi bine keti li Krai li le.

5 Si ne baa bōon be Nyó-ó be yi kōngisi nge le, gwene yeen le ne ni ne feti nee si yi. **2** Ne tsiin yeen li kin-kōngise-ε nee si Krai tē kōngi bee nye yi yee kii bee le. Nya ye yini tē nuun fintofi fi seendi shuun li Nyó-ó. **3** Biee si bukwēe be ntse wu nyen kwikwi mōo kin'yerise lii bi nuun ke biee bi be nuun be tso je kii bi le be-ey lenti ke, kife bini nuun ye biee bi nuun bi ni bi nuun le benii be Nyó-ó lenti ke. **4** Fi mēen ki dzōon ke dududu le tefe chi lōlō be tefe chi kibere-e, mōo sōon wu lōlō ni buti li bimfime bine-ε ke. Ne nyee yeen nuun kiyōoni li Nyó-ó. **5** Ne kee cheen le wi wu leti bukwēe, ke wi wu feti nyen, mōo nuun wi wu yerisi lii, kemi ye kintsii le bumfōn bu Krai bee Nyó-ó lenti ke. Wi wu kin'yerise lii ti dzeti biee si nyó yi ye. **6** Kiin ne ni ben le wi yeen be ben be tefe chi yee kii biee bini ke. Ne kee le biee bilu bi tē fe shen se yee Nyó be benii be tē wuki ye yi ke. **7** Nee le, kiin ne ni ne taashe be kintutu ki bani benii le ke. **8** Tē gii nuun nkosi ne nuun benii be li kijibe-ε. Se nuun le deeni si ne taashe baa be Taa le, fi fiee le ne baa benii be kin'wofu-u kitun. Nee le, ne tsiin yeen nee si benii be li kin'wofu-u. **9** Fiee fi kin'wofu ti bee be fi nuun ntse wu dzeen be wu tsaar mōo wu doonchi cheen. **10** Gwene yeen le ne kee fiee fi dzeen li Taa li. **11** Kiin ne ni ne lisi tsan li biee bi kijibe-ε bi waniti ke. Ne busi yeen bi fe waan. **12** Fi gbenggi fi nuun fiee fi buya-a le be ni be tiiti kii biee bi benii baa feti le munyiikō li. **13** Se nuun le fiee fichu fi kin'wofu ti doonchi ti yengi be njingi fi, **14** kife fiee fichu fi yengi ti wuutō. Fiee fiee fi feti be tiiti fiee fimu le, “We wu liiti, kaangil Boche li kwe-e, kin'wofu ki Krai be ki ban li we-ε.” **15** Bedeeni ne dengi ne kii si ne tōomi bikaa bine. Kiin ne ni ne tsiin si bibere ke. Ne tsiin yeen nuun si benii be kemi bufii. **16** Ne gwenini le ε ne kemi mfi wu fere fiee kiin ne ni lee wu li yee li ke, kife jo yi deeni yee yi bifi. **17** Fi se fiee le kiin ne ni ne nuun bibere ke. Ne gwenini le ne kee fiee fi Taa kōngisi le ne ni ne feti. **18** Kiin ne ni ne wundi mbiin me keeti ben ke. Fini nuun fiee fi bifisi benii. Ne baa le ε ne yise be Fiana yi Waan. **19** Ne yeti li yi yine-ε le juun yi buti le Kijwaati ki N'yoonche-ε, mōo juun yimi yi ki n'yoonche, mōo yi Fiana yi Waan nyee li be-ey. Ne yuuti le ne yōonchi Taa be shén yine chi. **20** Ne nyee

kiyōoni li Nyó-ó Baa li mfi kwi be li fiee fichu-u keti li bukoon bu Taa wuseen wu Jiso Krai. **21** Ne nyee yi yine le wi bee wi-i biki ngugu wu ne kemi li Krai li. **22** Bukēen be yi-ih, nye yeen yi yine li bunin bene-ε nee si ne nye li Taa li le, **23** kife nyun nuun kikoo ki kwēen le, nee si Krai nuun kikoo ki kintaashe ki benii be kimbeenche-ε. Kintaashe kilu nuun yi yee, wu kibee se nuun Kinsofu ki ki-i. **24** Bedeeni bukeen be yi-ih kemi le be ni be nyee yi yibe li bunin be bee li fiee fichu nee si kintaashe ki benii be kimbeenche-ε nye kee yi yi ki li Krai li. **25** Ben bunin, ne kōngisi bukeen bene nee si Krai tē kōngi kintaashe ki benii be kimbeenche-ε nye yi yee, kwi kii ki. **26** Tē nye yi yee le fe kintaashe kilu ni ki wuuti si tē tsootse ki be dzō mōo je ye. **27** Tē nache kintaashe ki benii be kimbeenche-ε kilu le ke dzō ki li wuu bwij si kwēen wu fendi wu nuun ye be kinjire ke, nuun shiingii te kemē fiee fimu fi bifi ke, wuuti nuun ye be findōn li wuu bwij ke. **28** Nee le, bunin kemi le be ni be kōngisi bukeen be bee nee si be kōngisi yi yibe le. E wi kōngisi kwesi, ke kōngisō te nuun yi yee. **29** Wi nuun ye lu wu ti baanini yi yee ke. Wi ti nyeki yi yee, bōsiniyi bichi le yi-i bujōn. E nee le si Krai feti be bee be nuun kintaashe ki benii be kimbeenche-ε le, **30** kife tēben baa bikachu bi li yi yee li. **31** Fiee fiee fi be tē tsee le Kijwaati ki Nyó-ó le, “E kii fini fi nyun gii naa she tee bee ni, taashe bee kwesi, be befe se to wi mumkpan.” **32** Fiee fimu nyimi fiee le tefe chini lekwiin fi ko nge, nse njingōo fiee le fi tiiti fiee kii Krai be kintaashe ki benii be kimbeenche-ε. **33** Mōo si ntiiti ni, wi mumkpan mumkpan li be-ey kemi le kōngi kwesi si kōngisi yi yee, kwēen kemi te le ni yokisi nyumi.

6 Bōon, ne wuki yeen bechaa bene mōo bēna bene le dze yi Taa li, kife fini nuun fiee fi dzeen fi bōon be taashe be Taa kemi le be ni be feti. **2** Nchi wu Nyó wu tiiti le, “O guundi chaa bee na we.” Wuni nuun nchi wu nkosi wu be taa nkaache fe. **3** Nkaache wulu wuni nuun le, “Wi wu kichi nchi wuni gii naa woo bujōn, tuu tsi weseen li nshe yini-i.” **4** Bete bōon, kiin ne ni ne feti biee bi shén tōnyi bōon bene ke. Ne kurisi be be kuu be laanche mōo ntiife wu wu Taa. **5** Bemfa, ne wuki yeen bete bikoo bene be li nshe yini-i, li nchenu be ngugu be-e. Ne wuki be be shén yine chichi si ne wuki Krai. **6** Ne fe ke le nuun mfi wu be tundi lii li be-ey le yi se ni yi dzeen be be ben ke. Ne feti nuun si bemfa be Krai be feti nuun fiee fi Nyó weki be shén

yibe chichi. 7 Ɛ ne nindi li bee, ne nindi be kinɛetine kee ne nindi baa nuuŋ li Taa li, nuuŋ ye li wiwoŋ ke. 8 Ne nindi, ne kiimi le fiee fi dzeen fichu fi wi feti gii naa keme te fiee fi dzeen li Taa li, maa nuuŋ mfwa maa nuuŋ ye mfwa ke. 9 Beŋ beniŋ be kemi bemfa, ne kemi te be le dze yi dzeen li, ne ŋiŋgi le kiŋ ne ni ne chenisi be ke. Ne kiimi le beŋ be be bechu kemi Te Kikoo mumkpaŋ liboo, li wuu chichi chichi nuuŋ ye lu ke. 10 Li merise-ɛ, ntiitoo li be-ɛ le ne ni ne lemi ne tɛɛmi li Taa li, ne yemi nuuŋ li buŋga bwee bu noŋa-a. 11 Liishe yeeŋ biee bi dzi-ɛ bichu li bwiŋ bi Nyɔ nye li be-ɛ, ke ne se naa ne leŋ ne toŋ dziŋ be kiŋkundi le dzɛ chichi yi ki wɛendi le-e. 12 Ne kee le tɛɛbeŋ gwii ye nuuŋ be beniŋ beyoŋ ke. Tɛɛbeŋ gwii nuuŋ be biee bichu bi kemi buŋga maa bunooŋa, bu seki kweeŋ wu kijibe-ɛ wuni. Biee bini biee fiana yi tii chichi yi nuuŋ li bintsii bi liboo li. (aiɔn g165) 13 Se nuuŋ le, ne liishe yeeŋ biee bi dzi-ɛ bichu bi Nyɔ nye li be-ɛ, ke naa nuuŋ li jo yi bifi yee, ne se leŋ mkpaŋ si ne baa ɛ ne fe fiee fichu kituŋ le ne naa ne ni ne lemi bujoŋ. 14 Nee le, ne lemi yeeŋ mkpaŋ. Ne dzoo cheeŋ wu ni wu nuuŋ si kitsaa ki ne kaŋ litɛŋ, ne dzoo ntse wu tsaŋ wu ni wu nuuŋ si kikwa ki ne lii ne baanye be ŋkondi bene lu. 15 Nuuŋ ɛ ne nache le ne ni ne fenjisi ntoŋ wu dzeen wu bee be mbeɛŋgii li beniŋ li, wu ni wu nuuŋ si bikpo bi dzi-ɛ bi ne liishe li bikaa li. 16 Li ntawu fe-e, nuuŋ le ne ni ne giki nuuŋ shɛŋ li Krai li, fini ni fi nuuŋ si kikoo ki dzi-ɛ ki ne keme le bo. Ɛ fi fi ne gii ne ni ne bangi mumbieeŋ mu duti be wi mu wi wu bifi we tumisi. 17 Ne dzoo kinsofu ki Nyɔ soo beŋ lu ki ni ki nuuŋ si kifo ki dzi-ɛ ki ne beeŋ, ne tuu ne dzoo te nyɔ yi dziŋ yi Fiana yi Waaŋ nyee yi nuuŋ je yi Nyɔ. 18 Li fiee fichu-u, ne leki li Nyɔ-o mfi kwi ne biki si Fiana yi Waaŋ doonchi ɛ ne leki loo ne biiti fiee fichu fi ne weki li Nyɔ-o. Li fini-i, ne bichi bujoŋ, ne kendi shɛŋ mfi kwi le ne ni ne leki li Nyɔ-o li beniŋ be nuuŋ be Nyɔ-o bechu. 19 Ne leki li Nyɔ te li mi-i le mfi wu ŋgwiiyi kimfime keŋ le n'yo, Nyɔ nyee mi fiee fi ngii ni n'yeti, nchenu nsɛŋ kii munyiikoo mu ntoŋ wu dzeen wu wu Nyɔ-o. 20 Ɛ kii ntoŋ wulu wu mio li bencha-a si wi wu nuuŋ fe kintsii ki Krai. Ne leki li Nyɔ-o le ɛ n'yetoo, ni n'yeti si ŋkemi le n'yo nchenu nsɛŋ. 21 Tichiku wu ŋwaanɛŋ wuseŋ wu shɛŋ wu nindi te li Taa li be shɛŋ yee chi gii tee beŋ fiee fichu kii mi, ne se kee si nnuuŋ, maa fiee fi mfeti. 22 Fiee fiee fi mi ntoŋ wu le be-ɛ kii fi, le be fe ne kee si te nuuŋ, tuu kaŋgi shɛŋ yine. 23

Nyɔ Baa wuseŋ bee Taa Jiso Krai nye beŋ mbeɛŋgii be kiŋkɔŋgise maa kimbeenche. 24 Nyɔ doonche shɛŋ yee yi dzeen li beniŋ bechu be kemi kiŋkɔŋgise ki mee ye ke li Taa wuseŋ wu Jiso Krai.

Filipi

1 Kɩŋwaati kɩni ɛ mi Pɔɔ tɛ Timɔti bɛ nuuŋ bɔɔŋ be nime-ɛ bɛ Krai Jiso-o bɛ tɛ tɛɛ. Kɩŋwaati kɩni giŋgi kɛɛ li be-ɛŋ, bɛniŋ bɛ nuuŋ bɛ Krai Jiso-o bechu bɛ Filipi mɔɔ betɛ bikoo bɛ kintaashe ki bɛniŋ bɛ kimbeenche-ɛ bɛ bɛniŋ bɛ fii li nimu nime chi lɛkɛ li Nyɔ-ɔ lenti. **2** Nyɔ Baa wusɛŋ bɛ Taa Jiso Krai doonche shɛŋ yɛɛ yi dzeɛŋ li be-ɛŋ, tuu nyɛ bɛŋ mbɛɛŋgii. **3** Mfi wu mbɛechi kii bɛŋ mfi kwi, nyɛɛ nɛɛ nuuŋ kiyɔɔni li Nyɔ yɛɛŋ. **4** Mfi kwi wu nɛki li Nyɔ-ɔ lɛ nɛkɛ li Nyɔ-ɔ wɛŋ kwikwi kii bɛŋ bechu, nɛki ŋ'wuki bujɔŋ, **5** kɩfɛ mbɛɛche li jobɛ chi ŋkosi-i mbɛ mbochu bɛŋ, nɛ taashe baa bɛ bee lɛ tɛ ni tɛ ni nindi li ntɔŋ wu dzeɛŋ wu kii Jiso Krai lɛ ni giŋgi limfwe. **6** Ŋkii nɛɛ bujɔŋ lɛ Nyɔ yi tɛ bechi nime chi dzeɛŋ chini li yih yinɛ-ɛ gii naa yi gɛɛŋ bɛ chi limfwe yi gɛɛŋ yi mɛɛshi jobɛ chi Jiso Krai gii naa kaari bɛ. **7** Fi fiɛ nɛɛ tsaar lɛ ni ŋkɛmi mbɛɛche kii bɛŋ bechu ni, kɩfɛ nɛ nuuŋ shɛŋ yɛŋ, sɛ tɛɛbɛŋ lemi li fiɛ fimumkpa-ɛŋ, nuuŋ fi fi Nyɔ bɔɔni bee bɛ fi. Tɛ lemi baa lu dɛɛni nɛɛ si tɛ ti shiŋ tɛ lemi dɛɛŋ li mfi wu nuuŋ li ncha-a, kɛ li mfi wu ndɛŋgi nteendi chɛɛŋ wu ntɔŋ wu dzeɛŋ mfɛti sɛ wu tɛɛmi bujɔŋ. **8** Ntiitɔɔ ni Nyɔ kii nɛɛ bujɔŋ lɛ ŋkɛmɔɔ ŋgɛɛŋ yinɛ ŋgɛ, ŋkɔŋgisi bɛŋ bechu bɛ kɩŋkɔŋgisɛ ki Krai Jiso-o. **9** Nɛkɔɔ li Nyɔ-ɔ lɛ kɩŋkɔŋgisɛ kɩnɛ kɔ ki gɛɛŋ bu limfwe-e, nɛ sɛ ni nɛ kɛmi bufi, nɛ ni nɛ tɛɛti bɛɛ bujɔŋ. **10** Si nɛ tɛɛti lɛ, nɛ gii nɛ ni nɛ tɛɛki bi gbɛŋgi bi nuuŋ bujɔŋ. Nɛɛlɛ, kɛ tuu nuuŋ jobɛ chi Jiso Krai karisi bɛɛ, nɛ sɛ ni nɛ nuuŋ waar, findzɔŋ nsɩŋ. **11** Nɛ gii naa nɛ nuuŋ lɛ ɛ nɛ yisɛ bɛ kɩŋgɛ ki ntɛ wu tsaar lɛ wu nɛ kɛmi keti li Jiso Krai. Fini gii fi sɛ fɛ n'ɔɔnche bɛ mpiaru ni bi giŋgi li Nyɔ-ɔ. **12** Bɛŋwaanɛŋ, ŋ'wɛkɔɔ lɛ nɛ kɛɛ lɛ bɛɛ bini bichu bi ka bɛ mi gbɛɛŋ biɛ bi fi li mferu lɛ ntɔŋ wu dzeɛŋ wu kii Jiso kɔ gɛɛŋ nuuŋ bu limfwe-e. **13** Bɛɛ bini fɛ biɛ bɛniŋ bɛnchi-i bɛ kiichi ntɔ mɔɔ bɛniŋ bechu sɛ kɛɛ lɛ mi ŋ'wɛ li ncha-a ni, nuuŋ kii Krai. **14** Ncha wu nnindi wuni tuu wu fɛ shɛŋ yuuse bɛŋwaanɛŋ ŋgɛ li Taa li lɛ ni mfenjisi jɛ yi Nyɔ mkpaar, nchenu nsɩŋ. **15** Ŋkiio lɛ bɛ bamu fenjisi baa kii Krai ni bimi fuumi bɛ bɛ mi sɛ bɛ nukini lɛ bɛ yaa mi. Sɛ nuuŋ lɛ bamu fenjisi baa fi bee bɛ mbɛɛche wu shaar. **16** Bani fenjisi baa lɛ, kɩfɛ bɛ kɔŋgisi baa mi, bɛ kii nɛɛ lɛ mi ŋ'wɛ li ncha-a fɛni nuuŋ Nyɔ yi gɛɛ mi lɛ sɛ ni nteendi ntɔŋ wu dzeɛŋ. **17** Bamu baa sɛ fenjisi kii Krai nɛɛ fɛwɛ fɛwɛ bɛ wɛki nuuŋ lɛ bɛ kɛmɛ bukoor li yi yibɛ, bɛ

sɛ fɛti nɛɛ lɛ bɛ tondini ŋgɛ li ŋgɛ wu ŋŋgi li ncha-a fɛni. **18** Fiɛ fɛɛ kɛmi la fi fɛrɛ? Dɛɛŋ bɛ fenjisi fɛwɛ lɛɛ, dɛɛŋ bɛ fenjisi bɛ chɛɛŋ lɛɛ, kɛ ŋ'wukɔɔ bujɔŋ fɛŋ kɩfɛ fichu fi bɛ fenjisi fiɛ nɛɛ kii Krai. **19** ɛ nɛ lɛ si ŋgii ni ŋ'wuki bujɔŋ kɩfɛ ŋkii lɛ nɛ lɛki baa li Nyɔ-ɔ li mi-i, Fiana yi Jiso Krai fii tɛ mi, ŋgii naa mbɔnɛ. **20** Fiɛ fi mbichi limfwe li fi-i nɛ mgbɛŋgi ntɛŋgi fi mkpaar nuuŋ lɛ kiŋ ni nnaa ŋkɛmɛ buya kɛ dududu. Ŋgii ŋkar nɛɛ shɛŋ bujɔŋ, kɛ sɛ li bɛɛ bichu bi mfɛti bɛ yi yɛŋ, bi gii bi ni bi tsakisi bukoor bu Jiso-o liwɛ dɛɛni nɛɛ si mfi kwi, mɔɔ nnuuŋ wɛ, mɔɔ ŋkwi. **21** Ntiitɔɔ ni kɩfɛ, li mi-i, ɛ nnuuŋ wɛ, ni nnuuŋ li Krai, ɛ mi ŋkwi, ni nnuuŋ nɛɛ mbɛŋ li mi-i. **22** Sɛ nuuŋ lɛ, ɛ fi nuuŋ lɛ ni nnuuŋ wɛ, kɛ ŋgii ni nindi nime chi fii bɛniŋ ŋgɛ. Si bɛɛ bini bɛɛ bɛfi ni, ŋkii yɛ laa ŋgii ntsaa nuuŋ fi la lɛ kɛ. **23** Mi nliŋɔ fɛnti fɛru buliŋu. Ŋwɛkɔɔ lɛ bee nuuŋ mi ŋgɛŋ fɛŋ, mi ŋgɛŋ mi nuuŋ tɛɛ Krai. Fini dzɔɔŋ fi yaa numu wɛ. **24** Sɛ nuuŋ lɛ, fi fiɛ bujɔŋ ŋgɛ kii bɛŋ lɛ ni nnuuŋ wɛ. **25** Si fi nuuŋ ni, mgbɛŋgɔ ŋkii nɛɛ mɛŋinɛ nsɩŋ lɛ ŋgii ni nuuŋ wɛ nnindi tɛɛbɛŋ bechu kɛ sɛ nɛ kɔ nɛ gɛɛŋ bu limfwe-e, nɛ sɛ ni nɛ ŋ'wuki bujɔŋ si nɛ gɛɛ shɛŋ li Krai li lɛ. **26** Bɛdɛɛni, kɛ mi ŋkaari mi mbɛ nnuuŋ tɛɛbɛŋ, nɛ ni nɛ tsakisi yi ŋgɛ li Krai Jiso-o, kii mbɛ wɛŋ. **27** Fiɛ fi ŋ'wɛki lɛ nteɛ nuuŋ nɛɛ lɛ nɛ ni nɛ tsiŋ ntɛ nuuŋ wu ntɔŋ wu dzeɛŋ wu Krai wɛki. Nɛ tsiŋ lɛ, kɛ mi ŋkaari mi mbɛ ŋɛŋ bɛŋ, mɔɔ mmɛŋ ki bɛ kɛ, ni ŋ'wuki nɛɛ lɛ nɛ lemi baa mkpaar, nɛ kɛmi shɛŋ yi mumkpaar, nɛ nuuŋ li wi mumkpa-ɛŋ, nɛ gwii li fiɛ fi mumkpa-ɛŋ, li mbɛɛnche kii ntɔŋ wu dzeɛŋ. **28** Kiŋ nɛ ni nɛ chendi mɔɔ nuuŋ bɛniŋ bɛ baanini bɛŋ li ntɔŋ wuni-i kɛ. ɛ nɛ nuuŋ nchenu bɛ nsɩŋ, finɛ sɛ doonche li bee lɛ Nyɔ gii naa yi soo bɛŋ, yi sɛ biifi bɛ. **29** Nɛ ni nɛ kii lɛ Nyɔ ti mɛɛŋ ki bɔɔni kɛ bɛŋ lɛ nɛ ni nɛ nuuŋ bɛniŋ bɛ Krai nɛɛ lɛ nɛ bɛŋ li wu-u kwaa kɛ. Yi tɛ bɔɔni bɛŋ tɛ lɛ nɛ ni nɛ ŋŋgi ŋgɛ tɛ kii Krai. **30** Nɛ taashe baa bɛ mi lɛ tɛɛbɛŋ ni tɛ gwii li ntɔŋ wuni bee bechu wu nɛ tɛ ŋɛŋ ŋgwii kii wu wɛ, sɛ nuuŋ nɛɛ wu wu nɛ wuki lɛ mɛɛŋ lu dɛɛni.

2 Mɔɔ nɛ taashe baa bɛ Krai kituŋ wu sɛ kaarŋi shɛŋ yinɛ nɛɛ ni? Mɔɔ kɩŋkɔŋgisɛ kɛ li be-ɛŋ fɛ kɛ shɛŋ yinɛ sɛ dendi nɛɛ ni? Mɔɔ bɛŋ bɛ Fiana yi Waar to baa li kintaashe kituŋ nɛɛ ni? Mɔɔ nɛ kɛmi baa shɛŋ yi dzeɛŋ nɛ tuu nɛ keeti nshiŋ li wi bee wi-i nɛɛ ni? **2** Si fi nuuŋ ni, fɛrɛ yɛɛŋ lɛ mmɛɛshi ŋkɛmɛ kɩnɛɛtɩnɛ. Buɩi bunɛ ni bu nuuŋ bumumkpaar, kɩŋkɔŋgisɛ kɩnɛ

ni ki nuuŋ kimumkpaŋ, nɛ kɛmi shɛŋ yimumkpaŋ bɛ mbɛɛchɛ mumkpaŋ. **3** Kiin wi ni ni feti fiee beechi nuuŋ yi yee kwaa, kɛ le ni yekisi yi yee kɛ. Wi kwi ni shikisi yi yee, ŋiŋgi wi wumu yeki yi yee. **4** Kiin wi ni ni feti fiee fi nuuŋ fi bɛ bɛ mberɛ li yi yee li kwaa kɛ. Ni feti fiee fi nuuŋ fi bɛ bɛ mberɛ li beniin bamu-u tɛ. **5** Kinge kinɛ kɛmi le ki ni ki nuuŋ nɛɛ yɛɛŋ si ki Krai Jiso-o. **6** Tɛ gii gbɛŋgi nuuŋ fiee fichu fi Nyɔ tɛ nuuŋ, se nuuŋ le, tɛ mɛɛŋ ki dzo kɛ fiee fiee le bee Nyɔ gbɛŋgi bɛ nuuŋ yɛɛŋ le ɛ fiee fi nuuŋ ba li fi-i kɛ, **7** tɛ chine kɛ kintsii, dzo nuuŋ ki mfwa-a. Bɛ biɛ wu, nuuŋ yɛɛŋ si wiwoŋ. **8** Mfi wu tɛ nuuŋ wiwoŋ, tɛ shiiki yi yee to wuki li Nyɔ-ɔ, se berɛ le gii kwi kwe, teege kwe yi li kintaarɛ li. **9** Si tɛ fɛ lɛ, Nyɔ yɛeki wu yi gɛɛ wu fɛ kintsii ki yeki bintsii bichu-u, yooki wu bɛ bukoon bu yeki mɛŋkoon menchu, **10** le ke wi kwikwi wu nuuŋ li kwɛɛŋ wu liwe-e bɛ wu nuuŋ li nshe-ɛ mɔɔ wu nuuŋ le nshe-ɛ lɛkwiiŋ, naa woo bukoon bu Jiso bulu, toŋ nɔŋ, **11** wi kwikwi se ni tiiti bɛ kimfime kee le Jiso Krai nuuŋ Taa. ɛ bɛ feti le n'yɔɔnche ni giinɛ li Nyɔ yi nuuŋ Baa li. **12** Bedɛɛni, nsɔŋ yɛŋ yi shɛŋ, si nɛ ti shiin nɛ wuki li Nyɔ-ɔ mfi wu nnuuŋ bɛ berɛ, teege dɛɛni si nnuuŋ yɛ bɛ berɛ kɛ, nɛ giinɛ yɛŋ limfwe nɛ nindi kii kinsofu kinɛ. Nɛ feti yɛɛŋ le bɛ chɛnɛ mɔɔ ŋkawu. **13** Nɛ ni nɛ kii le ɛ Nyɔ yi nindi li yi yinɛ-ɛ, yi feti le nɛ kɔŋgi mferu biee bi yi Kɔŋgisi, ɛ nɛɛ yih yi nyɛ berɛ bungu bu fɛrɛ biee bilu lu. **14** ɛ nɛ feti fiee fichu fi nɛ feti, kiin nɛ ni nɛ ŋuŋini, kɛ le nɛ ni nɛ tɛchini biee kɛ, **15** nɛ se ni nɛ wuuti, nɛ tɛ kɛmɛ ŋunu kɛ. Bedɛɛni, nɛ se nuuŋ bɔɔŋ bɛ Nyɔ-ɔ bɛ kɛmi yɛ findzɔŋ kɛ le kingɔke kini-i lenti ki kɛmi shɛŋ yi tii, ki betini biee. Li nshe yini-i nɛ bendi baa si muntsɔŋ, **16** si nɛ kɛmi bujɔŋ li ntɔŋ wu nyɛɛ ntɛ wu mɛɛ yɛ li beniin li kɛ lɛ. ɛ nɛ feti lɛ, kɛ naa nuuŋ jobɛ chi Jiso Krai karisi bɛɛ, ni ntsakisi yi le mɛɛŋɔ ki nletɛ kɛ ŋgweti wu lɔlɔɔ, kɛ le niŋ nime chi li yee li kɛ. **17** Si nɛ gɛɛ shɛŋ li Nyɔ-ɔ lɛ, ɛ fintofi fi nɛ fɛ baa li yi-i. Mɔɔ fi nuuŋ le bɛ gii bɛ mɛɛshi bɛ forɛ mi si mbiin mɛ fiee fi ntaanchɛ, bɛ taa li fintofi finɛ-ɛ, ni ŋ'wuki nɛɛ nuuŋ bujɔŋ, nɛki li berɛ bechu-u. **18** Bedɛɛni, taashe yɛɛŋ bɛ mi tɛ ni tɛ wuki bujɔŋ, tɛ nɛki. **19** ɛ Taa Jiso berɛ, kɛ mi ŋɛŋɔɔ le shɛɔ niin ntɔŋ Timɔti le bɛ-ɛŋ. Gii kɛ wu bɛ wu kaari wu to lijɛ, tee mi si nɛ nuuŋ, shɛŋ yɛŋ se dɛŋ. **20** ŋkɛmi yɛ wi wumu si wu, wu gbɛŋgi kɛmi tɛ ŋgeɛ fɛ bɛ-ɛŋ si ntɛ ŋkɛmi kɛ. **21** Ntiiti ni, kife beniin bechu nyɛ baa ŋgeɛ nuuŋ li yi yi bee kwaa, bɛ tɛ bichɛ lɛ fiee fi Jiso Krai wɛki kɛ.

22 Se nuuŋ le, Timati wɛ wi wu nɛ kii le wu doonchɔɔ wi wu nuuŋ wu, si nindi tɛɛ wu fenjisi ntɔŋ wu dzeɛŋ, nindi tɛɛ wu nɛɛ tsaarɛ si ŋwarɛ ti nindi bee tee. **23** Fiee fiee fi ŋiŋɔɔ le shɛɔ niin ntɔŋ nuuŋ wu. Fiee fi mɛɛŋ mbichi nuuŋ le ŋɛŋ laa biee gii bi to nindee bɛ mi le. **24** ŋgikɔɔ bufii li Taa li le shɛɔ niin, mi kibɛɛ mbe ŋɛŋ berɛ tɛ. **25** ŋiŋɔɔ le fi dzoɔŋ le ŋkaari ntuumi ɛpafraditus le bɛ-ɛŋ. Wɛ nuuŋ ŋwaanɛŋ wusɛŋ, tɛɛ bɛ tuu tɛ nindi tɛ gwii li jɛ yi Nyɔ-ɔ. ɛ wi wunɛ wu ntɔŋ wu nɛ tɛ toŋ le bɛ ni bichi lɛ mi-i. **26** Se kɛmɔɔ ŋgeɛŋ weseɛŋ le ŋɛŋ berɛ bechu, shɛŋ wesini wu si wu woo le nɛ woo baa lɛ gendɔɔ lɛ. **27** ɛ chɛɛŋ, tɛ gbɛɛŋ wu gɔŋ shɛ nɛɛ niin lɛ kwi. Se nuuŋ le, Nyɔ tuu yi kɔɔ nshiin bɛ wu. Yi se mɛɛŋ ki kɔɔ kɛ nuuŋ bɛ wu kwaa kɛ, yi kɔɔ tɛ bɛ mi le kiin ni ŋkwi ntuu ntonde ŋge li wu ŋiŋgi kituŋ wuni-i kɛ. **28** Bedɛɛni, ntuuu ŋkɔŋgisi nɛɛ ŋge le ntuumi wu, le nɛ se tuu nɛ ŋɛŋ wu nɛ woo bujɔŋ, shɛŋ yɛɛŋ mɛɛŋ yi ni yi wesini ŋge kɛ. **29** Nɛ fi wu si beniin bɛ Taa lɛ bɛ kinɛtine kichu. Beniin si wu ɛ bɛ bɛ nuuŋ nɛ ni nɛ guundi bɛ. **30** Ntiitɔɔ ni kife tuu shɛ nɛɛ niin lɛ kwi kii nime chi Krai si tuu nyɛ yi yee le ni bichi lɛ mi-i fɛ kintsii kinɛ-ɛ lɛ.

3 Berɛwaanɛŋ, li mɛrisɛ-ɛ, nɛ nɛki yɛɛŋ le nɛ baa beniin bɛ Taa lɛ. Mi ntɛɛɔ biee li bɛ-ɛŋ, nɛ nuuŋ ntɛ mfiɔŋ lɛ ŋka ntɛɛ nto fɛ kɛ. Mfeti lɛ lɛ ŋkiiche berɛ bu kiiche. **2** Nɛ dzeti mfi bɛ beniin bɛ feti biee bibifi baa, bɛ lemi lɛ bɛ kɛmi lɛ bɛ ni bɛ sɛɛti yi yi beniin. Beniin belu nuuŋ bwɛ. **3** ɛ bee bani bɛ bɛ sɛɛ baa bee dzoo yi chɛɛŋ, tɛɛberɛ tɛ lɛki li Nyɔ-ɔ si Fiana yee tiifi, tɛ tsakisi yi kii Krai Jiso. Tɛ giki yɛ bufii li biee bi nyarɛ yi bwi-ɛŋ kɛ. **4** Se nuuŋ le, nnuuŋ ni ŋkɛmi tɛ ŋgeɛŋ le ŋgeɛ bufii li biee biee li tɛ. ɛ wi nuuŋ lu wu beechi le nuuŋ kɛmɛ ŋgeɛŋ le gɛɛ bufii li biee bi nyarɛ yi bwi-ɛŋ, kɛ ŋkɛmɔɔ n'yeki mwe. **5** Ntɛ bo jo nyaarɛ bɛ sɛɛ mi dzoo, nnuuŋ wi wu lɛɛɛ, li kini ki Benjamɛ-ɛŋ, nnuuŋ wi wu Hiburu, nnuuŋ mbie wu Behiburu. Le tuu lɛ kimbe ki benchi bɛsɛ-ɛŋ, ntɛ nnuuŋ wi wu Befarasii. **6** Lɛ kimbe ki ŋkɛmɛ ŋgeɛŋ ŋge yi fɛrɛ fiee fi Nyɔ-ɔ lɛ dze yi Bejuu li, ntɛ mbiindi bikaa lɛ kintaashe ki beniin bɛ kimbeenche-ɛ lejɛŋ. Lɛ kimbe ki benchi bɛsɛ-ɛŋ si nuuŋ wi ni nuuŋ tsaarɛ, ntɛ ŋkɛmi yɛ findzɔŋ kɛ. **7** Se nuuŋ le biee bi tɛ shiin bi nuuŋ tɛ nuuŋ biee bi mbe-ɛŋ li mi-i, ŋiŋɔɔ le ɛ biee bi kinla-a, kii Krai. **8** ɛ fiee kwaa kɛ, ŋiŋgi biee bichu bi nuuŋ tɛ biee bi kinla-a li mi-i, kife fiee fi ko fi yaa biee bichu nuuŋ le ŋkɛɛ Taa wɛŋ Krai Jiso

bujɔŋ. Mi nɛɛɔ biee bini bichu kii wu. Ŋiŋɔɔ bi nuuŋ biee bi kinjire-ɛ, le mberɛ wɛŋ se ni nuuŋ Krai, 9 tɛɛ wu mɛɛshi tɛ to wi mumkpaŋ. Mmɛɛŋ yɛ ntuu nni ndzeti le Nyɔ dzo yɛ mi le mi wɛ tsaŋ li yi-i limfwe biki yɛ dze yɛŋ yi nuuŋ yi benchi bɛsɛŋ kɛ. Yi dzo mi nuuŋ kife mi ŋgɛɔ shɛŋ li Krai li. Numu tsaŋ li Nyɔ-ɔ limfwe biki nuuŋ shɛŋ yi wi gɛɛ li Krai. 10 Fiee fi ŋ'weki dɛɛni nuuŋ le ŋkɛ Krai bujɔŋ, ŋkɛmɛ buŋga bu kɛmi si tɛ kaari wu bo li kwe-e, bɛ le nnuŋ si wu li kwe yee, 11 le semuke Nyɔ buu tɛ mi li kwe-e. 12 Ntiiti yɛ ni nuuŋ le mi mfɛɔ biee bini kɛ le mi fɛsɔɔ kituŋ kɛ. Mɛɛŋɔ nyiitini le nlɔŋ tsaŋ ŋkɛmɛ li biee bilu-u le mi-i bɔ, kife Krai Jiso dzo ɔ mi kituŋ si wi we. 13 Bɛŋwaanɛŋ, ŋiŋgi yɛ le mi ŋkɛmɔɔ biee bilu le mi-i bɔ kituŋ kɛ. Se nuuŋ le fiee fimumkpaŋ fi mfeti nuuŋ le nti ndaayi le biee bi ka kituŋ, nyiitini le ŋkɛmɛ nuuŋ bi nuuŋ limfwe. 14 Nyiitini mbichi tɛ nuuŋ fɛ ŋgiŋgi, le ŋkɛmɛ kinsomfu ki nuuŋ nteenyɛ wu Nyɔ bee teen mi le n'yɛ liboo si mi ntaashe tɛ Krai Jiso lɛ. 15 Bee bechu bɛ ta li kimbeenche-ɛ kɛmi le tɛ ni tɛ beechi biee le yini dze-e. Se nuuŋ le, ɛ bɛŋ bamu beechi biee bimbu chichi chichi, kɛ Nyɔ yi gii yi yiŋgi biee yɛ tɛ li be-ɛŋ. 16 Fiee fi nɔŋa nuuŋ le tɛ ni tɛ kɛmi bujɔŋ nuuŋ fiee fi tɛ tɛ laanche. 17 Bɛŋwaanɛŋ, dzɔɔ yɛɛŋ mbose li mi-i, nɛ ni nɛ bichi tɛ nuuŋ ntse wu beniiŋ bamu tsiŋ bɛ dzo mbose li bee li. 18 Ntiiti ni kife si ntɛ ntiiti li be-ɛŋ li kinga li kinga, nse ntuuɔ ntiiti dɛɛni mɔɔ bɛ musu le lɛ li le beniiŋ baa ŋge bɛ tsiŋ ntse wu doonchi le bɛ baanini ntɔŋ wu nuuŋ le Krai tɛ kwi li kintaŋ li. 19 Beeyɛ beniiŋ bɛ gii bɛ naa bɛ lɛsɛhe bɛ. Yibe nyɔ nuuŋ fiee fi lɛ tɛɛh yibee. Bɛ tsakisi yi nuuŋ li biee bi bee bɛ kɛmi buya-a li bi-i. Mbeechɛ wube nuuŋ li biee bi laŋkwiiŋ li. 20 Tɛ nuuŋ fisɛŋ beniiŋ bɛ kwɛɛŋ wu liboo li. ɛ fɛ fɛ tɛɛbɛŋ tɛ gbɛŋgi tɛ tɛŋgi le Kinsofu kisɛŋ ki Taa Jiso Krai gii dza se bɛ. 21 Mfi wu wu bɛ, gii fiiki yih yi tɛɛbɛŋ yi lɔlɔɔ yini yi to si yi yee yi kɛmi ŋguŋu. Gii fiiki nuuŋ bɛ buŋga bwɛɛ bu gii banchɛ biee bichu nuuŋ le bi-i lewe.

4 Bɛdɛɛni bɛŋwaanɛŋ, ŋkɔŋgisɔɔ bɛŋ ŋge ntuu ŋkɛmi mbeechɛ le ŋɛŋ bɛŋ. ɛ bɛŋ nɛ feti nse ŋ'wuki bujɔŋ, nɛ tuu nɛ nuuŋ kifɔ kɛŋ ki bumfɔ-ɔŋ. Nsɔŋ yɛŋ, nɛ lemi yɛɛŋ mkpaŋ li Taa li. 2 Nlɛkɔɔ le Ewoja bee Sintichi bɛ to kimfime kimumkpaŋ si bɛ nuuŋ wi bee ŋwaani li Taa li. 3 Ntiitɔɔ tɛ li wɛ wu gbɛŋgi nuuŋ wi wɛŋ wu kintutu-u li nime-ɛ le ɔ fi bukɛŋ bani bɛ to kimfime kimumkpaŋ. ɛ beniiŋ bɛ tɛɛ bɛ tɛ gwɛnɛ

baa tɛ nindi li nime chi ntɔŋ wu dzeɛŋ wu kii Jiso Krai mɔɔ Keremɛŋ mɔɔ beniiŋ bechu bɛ tɛɛ bɛ nindi. Beniiŋ bani baa bɛ bɛ tɛɛ mɛŋkooŋ mɛ bee kituŋ le kigwaati ki ntse wu kimake-ɛ. 4 Nɛ neki mfi kwi li Taa li. Si mi ntee ni, ŋgii ŋkaari nto fɛ le nɛ ni nɛ neki. 5 Nɛ doonchi kingɛ ki mbɛɛŋgii li wi kwikwi, nɛ kiimi le mfi wu Taa gii naa kaari bɛ wɛ tsekɛtsekɛ kituŋ. 6 Kiŋ nɛ ni nɛ buki yi kii fiee fimu kɛ. Nɛ lɛki yɛɛŋ li Nyɔ-ɔ buleke li fiee fichu-u nɛ giki li Nyɔ-ɔ limfwe. Nɛ tuu nɛ lɛki li Nyɔ-ɔ nɛ biiti biee bi nɛ weki-i li yi-i, nɛ nyɛɛ kiyɔɔni li bi Yi feti-i. 7 ɛ nɛ feti lɛ, mbɛɛŋgii wu Nyɔ gii ni kiichi shɛŋ bɛ bufii bune si nɛ baa beniiŋ bɛ Krai Jiso. Mbɛɛŋgii wu Nyɔ wuni yeki bufii bu wiwoŋ buchu li ŋkɛɛ li. 8 Le mɛɛshi, bɛŋwaanɛŋ, biee bi nɛ kɛmi le nɛ ni nɛ beechi kii bi bi nuuŋ bi cheɛŋ bɛ biee bi kɛmi ŋguŋu, mɔɔ biee bi nuuŋ tsaŋ. Nɛ beechi biee nuuŋ bi wuuti bɛ biee bi beniiŋ nuuŋ bɛ ni bɛ kɔŋgisi mɔɔ biee bi nshɔɔŋ nuuŋ nɛɛ yi ta wi lu. ɛ biee nuuŋ lu bi gbɛŋgi bi dzeɛŋ, ɛ biee nuuŋ tɛ lu bi nuuŋ beniiŋ ni bɛ pieti, nɛ beechɛ tɛ nuuŋ kii bieɛ. 9 Nɛ feti biee nɛ biki nɛɛ tɛ nuuŋ ntiifɛ wu ntɛ ntiifi bɛŋ lu, mɔɔ nuuŋ biee bi nɛ tɛ wuki tɛ li mi-i, kɛ bi nɛ tɛ ŋɛŋ. ɛ nɛ feti ni, Nyɔ yi nuuŋ Nyɔ yi mbɛɛŋgii se nuuŋ bɛ bɛŋ. 10 Taa fɛɔ mi neki ŋge si nɛ tuu baa nɛ doonchi ŋgeɛŋ yine li mi-i nɛɛ si nɛ tɛ nshiŋ nɛ doonchi. Ŋkii nɛɛ bujɔŋ le nɛ tuu nɛ kɛmi ŋgeɛŋ li mi-i, dze se fuki. 11 Ntiiti yɛ ni le ntuu mfuki fiee kɛ. Mi nlaanchɔɔ mi ŋkɛɛ si nuuŋ ni mfi-i biee bichu. 12 Ŋkii si wi ti nuuŋ mfi wu fuki, ŋkii si wi ti nuuŋ mfi wu kɛmi ŋge. Mi nse nlaanchɔɔ fini mi ŋkɛɛ si nnuuŋ ni nnuuŋ kimfuke kɛ bɛ biee bichu bi nuuŋ, mɔɔ ŋji, mɔɔ mmɛɛŋ ki ŋjii kɛ. 13 Ŋkii le nnuuŋ mfɛ biee bini ni, keti li buŋga bu Krai nyɛɛ li mi-i. 14 Se nuuŋ le, si nshiŋ ntiiti ni, nɛ fɛ baa bujɔŋ le nɛ fi mi li mfi wɛŋ wu ŋge wuni. 15 Bɛŋ beniiŋ bɛ Filipi nɛ kii le mfi wu ntɛ ndzeti li kwɛɛŋ wunɛ Masadonyaa si ntɛ mbɛchi ntiifi ntɔŋ wu dzeɛŋ wuni li be-ɛŋ, kintutu ki beniiŋ bɛ kimbeenche-ɛ kimu tɛ mɛɛŋ ki taashe kɛ bɛ mi le tɛ bike tsɔŋ kɛ. Tɛ ba nɛɛ bɛŋ kwaɔ. 16 Tɛ nuuŋ nɛɛ mfi wu ntɛ nuuŋ Tesalonika, nɛ tɛ tuumi kinderi li mi-i, nɛ ka nɛ tuumi. 17 Ntiiti yɛ ni le mbichi le nɛ ni nɛ tumisi biee li mi-i kɛ. Mbichɔɔ ŋge nuuŋ kinsomfu ki Nyɔ gii naa yi nyɛ be-ɛŋ li fiee fi nɛ tɛ feti li mi-i. 18 Nɛ tɛ toŋ ɛpafraditus bɛ nyá le bɛ nyɛ li mi-i. Mi nse ŋ'we dɛɛni mfowu fiee nsɔŋ. Ntɛ mfi nyá yilu chichi, ŋɛŋ yi nuuŋ weseɛŋ yeki si ntɛ ŋ'weki. Nyá yini nuuŋ fintofi fi nɛ feti baa li Nyɔ-ɔ, yi se fii, yi sɛɛndi ni shuunŋ Nyɔ

se kəŋgisi. **19** Nyo yeh kemi gwɛɛ wu bunɔŋa buchu bu tɛɛberɔ wɛki, yi gii yi nye berɔ fiee fichu fi nɛ wɛki, keti li Krai Jiso-o. **20** Tɛ ni tɛ nyɛɛ n'yɔɔnche nuuŋ li Nyo yi nuuŋ Nyo tuu nuuŋ Baa wuseŋ mfi kwi mansiŋ. Fi nuuŋ lɛ. (aiɔn g165) **21** Yesi yeŋ beniŋ bechu be wuuti be Krai Jiso-o li mi-i. Berɔaanɛŋ be nuuŋ be mi feni yeɛshi baa tɛ berɔ. **22** Beniŋ bechu be nuuŋ be Nyo-ɔ feni yeɛshi baa berɔ, teege beniŋ be nuuŋ lɛ ntɔ wu Kaisa-a. **23** Taa Jiso Krai doonchi berɔ shɛŋ yee yi dzeɛŋ li fiana yinɛ-ɛ. Fi nuuŋ lɛ.

Kolosi

1 E mi Poo, hwanε ntonj wu Krai Jiso li kɔngise wu Nyɔ-ɔ. Mɔ tɛ Timɔti wu hwaanɛj wusɛj. **2** Kɪŋwaati kɪni giɪŋgi kɛɛ li bɛj bɛjwaanɛj bɛsɛj bɛ Kolosi-i, bɛniɪŋ bɛ nuuŋ bɛ Nyɔ-ɔ, bɛ lɛmi mkpaan li Krai li. Nyo Baa wusɛj doonɕɛ bɛj shɛŋ yi dzeɛj, yi tuu nyɛ bɛj mbɛɛŋgii. **3** Tɛ bɛɛ fɛ tɛ lɛki li Nyɔ-ɔ kii bɛj mfi kwi, tɛ nyɛɛ nɛɛ nuuŋ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ yi Tɛ Taa wusɛj wu Jiso Krai, **4** kɪfɛ tɛ woo baa kii shɛŋ yɪnɛ yi nɛ gɛɛ li Krai Jiso-ɔ, bɛ kɪŋkɔŋgɪsɛ ki nɛ kɛmi li bɛniɪŋ bɛɕhu bɛ nuuŋ bɛ Nyɔ-ɔ. **5** Tɛ kii lɛ nɛ fɛti lɛ kɪfɛ nɛ bɪchi baa limfwe nuuŋ li fɪɛɛ fi Nyɔ nache yɛ yi gɛɛ li bɛ-ɛj liboo. Fɪɛɛ finɪ sɛ nuuŋ fi nɛ tɛ woo kituŋ lɛ jɛ yi chɛɛj li, yi nuuŋ ntonj wu dzeɛj. **6** Ntonj wuni tɛ bɛ li bɛ-ɛj nɛɛ yɛɛj si wu bɛɛ li bɛniɪŋ li, li kɪkoo ki nsɦɛ-ɛ kɪchu fɪkisi ntɛ wu bɛniɪŋ wu sɛ tuu wu saangini wu giɪŋgi limfwe limfwe. Fi fɪɛɛ nɛɛ tɛ yɛɛj si fi tɛ ka bɛ bɛj mbɛɛɕɛ jobɛ chi nɛ tɛ woo ntonj wulu nɛ tuu nɛ kɛɛ tɛ chɛɛj chɛɛj lɛ Nyɔ doonɕɛ yɛ shɛŋ yɛɛ yi dzeɛj li bɛniɪŋ li. **7** Nɛ tɛ woo wuni ntonj li ɛpafras wu nuuŋ shɛŋ yisɛj, tɛɛ bɛ nɪndi li fɪɛɛ fimumkpa-ɛj. ɛ wi wu nɪmɛ wu Krai, wu sɛ dzo ɔ kintsii kisɛj sɛ nɪndi bɛ shɛŋ yɛɛ chi. **8** Wu teeɔ bɛɛ kituŋ kii kɪŋkɔŋgɪsɛ ki Fiana yi Nyɔ fɛ nɛ kɛmi li bɛniɪŋ li. **9** Mbɛɛɕɛ jobɛ chi tɛ tɛ woo kii bɛj lɛ, tɛ mɛɛj baa ki chɪkɛ kɛ nleke li Nyɔ-ɔ li bɛ-ɛj kɛ. Tɛ lɛki li Nyɔ-ɔ tɛ lɛki lɛ Nyɔ yiiki bɛj bɛ bufiɪ nge lɛ nɛ kɛɛ fɪɛɛ fi yi wɛki. Finɪ gii fi ka li bufiɪ buchu-u bɛ bɪɛɛ bi Fiana yɛɛ fɛ nɛ kii. **10** Bɛdɛɛni nɛ sɛ ni nɛ tsiɪŋ ntɛɛ nuuŋ wu kɔɕɛ fɛ Taa li, nuuŋ wu wu gbɛŋgi Kɔŋgisi. ɛ nɛ tsiɪŋ lɛ nɛ sɛ ni nɛ nɪndi nɪmɛ chi dzeɛj lɛ dzɛ lɛ dzɛ, nɛ ni nɛ kuu nɛ giɪŋgi limfwe limfwe li fɪɛɛ fi nɛ kii kii Nyɔ-ɔ. **11** Tɛ lɛki li Nyɔ-ɔ tɛ lɛ Nyɔ yi buŋga bu nɔŋa buchu nuuŋ bwɛɛ nyɛ bɛj buŋga buchu lɛ nɛ sɛ ni nɛ tɛɛmi mfi kwi, nɛ kɛndi shɛŋ nɛ giɪŋgi limfwe li fɪɛɛ li fɪchu, bɛ kɪnɛɛtɪnɛ, **12** nɛ nyɛɛ kiyɔɔni li Baa wusɛ-ɛj. ɛ yi yi gii yi fɛ tɛɛbɛj tɛ kɔɕɛ lɛ kɛ tɛ naa tɛ kɛmɛ fɪɛɛ fi yi nache yi gɛɛ li bɛniɪŋ bɛ nuuŋ bɛɛ li fɛ bumfɔŋ bu kɪŋ'wofu-u. **13** Yi buu yɛ bɛɛ li tsan yi buŋga bu kɪjɪbɛ-ɛ, yi gɛɛ bɛɛ lɛ bumfɔŋ bu ɪwani wu nuuŋ shɛŋ yɛɛ. **14** ɪwani wuni ɛ wu wu yi ka li wu-u yi sɛ sonde tɛɛbɛj li tsaan yi nge yi nuuŋ mfekɪsɛ wu bɪbɪfi bi tɛɛbɛ-ɛj. **15** ɪwani wuni kɛmi mboɛ yi Nyɔ yi tɛɛbɛj ɲɪŋgi yɛ kɛ. ɛ wu wu nuuŋ mbɪɛ wu ɲkosi li bɪɛɛ bɪchu bi bɛ tɛ tɔ-ɔj. **16** Nyɔ tɛ tɔj bɪɛɛ bɪchu kɛti li tsan yɛɛ li, bɪɛɛ bi liboo bɛ bi laankwɪɪŋ, bi bɛ

ninggi, be bi be ningji ye ke, mao nuuŋ benchindaa be la, be dengi li mbaandze-e, mao nuuŋ be kemi bunga, mao nuuŋ benɔŋa benɔŋa, mao nuuŋ be seki. Biee bini bichu nuuŋ ε Nyo yi tɛ tɔŋ keti li tsan yee li, bi nuuŋ li Wu-u. 17 Tɛ nuuŋ lu kituŋ biee bichu se nuuŋ. ε wu wu kemi biee bichu bi se taashe bi nuuŋ si bi nuuŋ. 18 Nuuŋ kikoo ki kintaashe ki beniŋ be kimbeenche-ε ki nuuŋ yi yee. ε wu wu tɛ bechi kintaashe kini. ε wu wi wu ŋkosi wu tɛ bo li kwe-e mɛɛŋ yɛ tuu kwi ke, le li fiee fichu-u ni nuuŋ ŋkosi. 19 Biee bini nuuŋ le kife Nyo tɛ weki le fiee fichu fi yi nuuŋ, ni fi nuuŋ li ŋwani-i. 20 Nyo se fɛ keti li ŋwani-i le biee bichu, mao nuuŋ bi laaŋkwiŋ mao nuuŋ bi liboo bi kaari bi to be yih yi Nyo. Yi tɛ fɛ nuuŋ kimaan be ŋɔŋ mɛ ŋwani-i le be be mbeɛŋgii mfi wu tɛ kwi li kintaan li. 21 Li be-ɛŋ, nɛ tɛ shiiŋ nɛ nuuŋ ε nɛ gate be Nyo, nɛ kemi bembeeche be bifi kii yi, si nɛ tɛ feti biee bibifi le. 22 Se nuuŋ le, deeni Nyo kaari yɛ yi taashe be beŋ li yi yi ŋwani-i wu tɛ to wiwoŋ. Tɛ fɛ fini keti li kwe yee, le nɛ se ni nɛ nuuŋ yi limfwe nɛ wuuti nɛ kemi yɛ findzɔŋ kɛ ŋgunu kɛ. 23 Nɛ gii nɛ ni nɛ nuuŋ le ε nɛ ba nɛ giŋgi limfwe be shɛŋ yinɛ gɛɛ li wuu, ε nɛ lii gɛɛŋ yinɛ nɛ lemi mkpaan fiee sɛɛsi yɛ beŋ li fiee fi nɛ bichi limfwe li fi-i fi nɛ tɛ woo li ntɔŋ wu dzeɛŋ li kɛ. Ntɔŋ wu dzeɛŋ wuni nuuŋ wu be feenji baa kituŋ li wi kwikwi li nshe yini-i. ε ntɔŋ wuni wu mi wu Pɔɔ nnuuŋ wi wu nime li wu-u. 24 Nɛkɔɔ deeni li beŋge beŋ be ninggi kii be-ɛŋ. Ndzetɔɔ beŋge bani li kikoo ke-ɛŋ le le n'yiiki beŋge be Krai tɛ ŋɛŋ kii kintaashe ki beniŋ be kimbeenche-ε ki nuuŋ yi yee. 25 Nyo gɛɛ yɛ mi le ni nindi li kintaashe ki beniŋ be kimbeenche-ε, ni mfenjisi jɛ yɛ li be-ɛŋ si yi nuuŋ chichi. 26 Jɛ yini nuuŋ yi tɛ shiiŋ yi nuuŋ ε be tɛ nyike li kingɔke ki beniŋ le kichu li biya bi lindeeri, deeni yani Nyo doonche yɛ li beniŋ be nuuŋ bee li. (aion g165) 27 Nyo tɛ tsaa le yi fɛ beniŋ bee bani kɛɛ le beniŋ be nuuŋ yɛ Bejuu kɛ gii naa be kemɛ bunɔŋa nge bu ntɔŋ wu be tɛ shiiŋ be nyiki wuni-i. Ntɔŋ wuni nuuŋ le Krai wɛ li yi yinɛ-ε. Bedɛeni nɛ se bichi baa limfwe le nɛ kemɛ bunɔŋa. 28 ε Krai wulu wuni wu tɛ fenjisi kii wu li beniŋ bechu-u. Tɛ tiifi be be bufii buchu bu Nyo nye li bee li, tɛ tuu tɛ nyɛɛ be ntifi le tɛ se fɛ be ni be nuuŋ ε be ta be kɔche le Nyo lii si beniŋ be Krai le kemi le be ni be nuuŋ. 29 ε nɛɛ fi fi nteendi muŋaŋa, nindi be bunga buchu bu Krai nindi li yi yɛ-ɛŋ.

2 Nse ɲ'wəkɔɔ le mfe beɲ be Kolosi kɛɛ si ɲɠweninɔɔ ɲɠe kii beɲ, mɔɔ kii beɲiɲ be Lawdesia be beɲiɲ be kimbeenche-ɛ bechu be mɛɛɲ baa saa ki ɲɛɲ ke mi le lii ke. **2** Mfetɔɔ ni le shɛɲ yine be yibe ni yi yuusi, ne taashe ne ni ne nuuɲ li kiɲkɔɲɠise-ɛ, le ne ni ne gbɛɲɠi ne kii biee bichu buɲɲ si wi kɛmi le kɛɛ, le se ne tuu ne kɛɛ tɛ munyiikɔɔ mu Nyɔ-ɔ mu nuuɲ kraɪ. **3** Nyɔ nyike ye fikoo fi bufii buchu-u be biee bi beɲiɲ kɛmi le be ni be kii, kii yi nuuɲ li Kraɪ. **4** Ntiitɔɔ fini le kiɲɲ wi wumu ni tuu dza be be n'yɔɔɔ wu yiki lewa lewa le ni yɛɲɠi beɲ lu ke. **5** Ne ni ne kii le mɔɔ si nnuuɲ ye le be-ɛɲ lenti ke ni, miɔ nɛɛ tɛbeɲ li fiana-a. Nnɛkɔɔ si ɲɲɲɲi ne feti biee le dze yi tsaɲ li, mɔɔ si ne giki shɛɲ li Kraɪ li yi tɛɛmi ɲɠe. **6** Si ne fi baa Kraɪ Jiso le nuuɲ Taa le, ne ni ne tsiɲ li wuu nɛɛ le. **7** Lii yɛɛɲ gɛɛɲ ne ni ne kuu li yi yee li, ne lemi mkpaɲ li kimbeenche kinɛ-ɛ nɛɛ si be tɛ tifi beɲ, ne nyɛɛ kiɲɔɔni li Nyɔ-ɔ weseɛɲ. **8** Ne ɲɲɲɲi yɛɛɲ le kiɲɲ wi ni dzɔɔ bufii bu kilɛɛ bu laɲɲkwiɲɲ bu kinɛɛ le liɲ beɲ lu ne to beɲfa ke. Bufii buni nuuɲ bu biki nuuɲ ntse wu kweɛɲ wu wiwoɲ mɔɔ be bu fiana yi seki nshe yini. Bu biki ye nuuɲ bu kraɪ weki ke. **9** Ne ni ne kii le si Kraɪ tɛ to wiwoɲ, fiee fi Nyɔ nuuɲ fichu fiee li wuu. **10** Ne kɛɛɛ baa biee bichu si ne taashe be Kraɪ le. ɛ wu kikoo ki biee bichu-u bi kɛmi buɲɲa mɔɔ bi seki. **11** Si ne tɛ taashe be wu le, tɛ sɛɛ beɲ dzɔɔ. Nsewu dzɔɔ wuni nuuɲ ye si wu be sɛɛti be tsɲɲ mfi wu be sɛɛti kintɔɔ li wi-i bwiɲ ke. Wuni nuuɲ wu Kraɪ fe le sɛɛ nyɲɲ yine yi bwiɲ yi bibifi. **12** Mfi wu be tɛ lii beɲ lidzɔɔ be tɛ taashe beɲ be Kraɪ be diyɛ. Nyɔ kaari yi buu tɛ beɲ kii shɛɲ yi ne tɛ gɛɛ li yi-i le nuuɲ buu tɛ beɲ li kwe-e be buɲɲa bu tɛ buu Kraɪ lu li kwe-e. **13** Ne tɛ shiɲɲ ne nuuɲ ɛ ne kwi li fiana-a kii benchi be Nyɔ-ɔ be ne tɛ bonde, be mɛɛɲ saa ki sɛɛ ke beɲ dzɔɔ le be buu beɲ li biee bi nyɲɲ weki-i ke. Dɛɛni yani, Nyɔ kɔɔ ye yi fe ne kaari ne to lu, yi taashe beɲ be Kraɪ. Yi kɔɔ ye yi lɛɛshe bibifi bisɛɲ bichu. **14** Yi lɛɛshe ye biee bi tɛ keeti bee le Kiɲwaati ki benchi-i bi be tɛ tseki kii bee. Yi dzɔ ye biee bini bichu yi ta li kintaɲ li. **15** Kraɪ se bonyɔɔ buɲɲa bu biee bi seki bini-i bichu, wu buu bi le waɲɲ, wu nye bi buya, yi se ta bi li kintaɲ li. **16** Bedɛɛni, kiɲɲ ne ni tuu ne beɲ le wi ni seki beɲ kii biee bi ne jii be bi ne wundi ke, ke le ne fe ke tsɔɔɲ ke, mɔɔ nuuɲ tsɔɔɔ chi kwii wu fwe-ɛɲ, mɔɔ le ne shiɲɲ ye fe bu beshiinshi ke. **17** Be feti biee bini bi nuuɲ nɛɛ si kinjiɲɲii ki fiee fi tɛ nuuɲ le fi gii fi be, fiee filu kibɛɛ nuuɲ Kraɪ. **18** Kiɲɲ ne ni beɲ le

beɲiɲ bamu ni be seki beɲ be tiiti le ne taɲ baa dze ke. Beɲiɲ bani nuuɲ be kwɛɲɲi le ne ni ne shikisi yi yine fekwiɲ si be shikisi, nuuɲ ye le dze yi shaɲɲ li ke, be tiiti le ne ni ne nyɛɛ ɲɲɲɲu li benchindaa be Nyɔ-ɔ si be ti guundi le. Be tiiti le be kii biee kife be ɲɲɲɲi biee le bifiee li. Be tsakisi yi li biee bi buti li be fa-a, kinyi kilu se nuuɲ ye lu ke. **19** Beɛye beɲiɲ gate baa be Kikoo ki nuuɲ Kraɪ. Kraɪ nuuɲ wu nyɛɛ buɲɲa li yi yee li yi se kuu si Nyɔ nache le yi ni yi kuu. Tɛ taashe baa nɛɛ si yi yi wi ti taashi li bin'yoɔɲ li be li ɲɲii li bi se nindi buɲɲ. **20** Si ne kwi baa kituɲ beɲ be Kraɪ kimbe ki fiana yi seki nshe yini, ɛ kii la fi ne tuu tsiɲ si beɲiɲ be li nshe yini-i? Ne tuu ne beenchi le ne ni ne biki bani benchi kii la? **21** Be dzɛti be chini le, “Kiɲɲ wi ni kɛɛɛ li fini fiee li ke. Kiɲɲ wi ni mɔɲ fini fiee lewa ke. Kiɲɲ wi ni kɔɲ li fini ke.” **22** Biee bini bichu se nuuɲ bi beɲiɲ feti bi keti bukaru kife be biki benchi be beɲiɲ gɛɛ be biki nuuɲ si bufii bubeɛ doonchi. **23** Beɲiɲ dzɛti be ɲɲɲɲi le bufii nuuɲ li benchi bani-i, si be kendi beɲiɲ be doonchi dze le beɲiɲ ni be guundi le, se nuuɲ ye le dze yi tsaɲ li ke, si be shikisi yi yibe mɔɔ ɲwewu be yi. Se nuuɲ le, biee bini nuuɲ bi tɛ mɔɔ fi wi li biee bi bifi bi nyɲɲ yi bwiɲ kɔɲɲisi ke.

3 Si Nyɔ kɔɔ ye yi buu beɲ be Kraɪ li kwe-e, gɛɛ yɛɛɲ shɛɲ yine li biee bi liboo li fe Kraɪ nuuɲ ɛ Nyɔ shiiki wu le kibene ki yi-i ki kigɔɲɛ-ɛ. **2** Ne gɛɛ bufii bune li biee bi liboo li. Kiɲɲ ne ni gɛɛ li bi laɲɲkwiɲɲ li ke, **3** kife ne kwi baa kituɲ, ntse wune se we dɛɛni ɛ Nyɔ nyike be Kraɪ li yi yi Nyɔ-ɔ. **4** Mfi wu Kraɪ wu nuuɲ ntse wune gii buse, ne gii ne buse tɛ be wu li bunɔɲa bwee li linti. **5** Fi fiee le, ne lɛɛshe biee si bini li yi yine bi nuuɲ bi laɲɲkwiɲɲ. Bi nuuɲ si biee bi nye-ɛɲ, mɔɔ yi yine yi nyiɲini, mɔɔ kɔɲɲise mferu biee bibifi, mɔɔ mbuushɛ lii li biee li. Wi wu buushi lii li biee li nuuɲ ɛ biee bini to si nyɔ yimi fe wuu. **6** ɛ kii ɲwaani bini biee bi Nyɔ gii yi doonche shɛɲ ye yi fuuti li beɲiɲ be feti bi-i. **7** Tɛ nuuɲ ɲkosi ne tɛ feti ɲwaani bini biee mfi wu ne tɛ mɛɛɲ ne tsiɲ ɲwaani weɛ ntse. **8** Dɛɛni, ne kɛmi le ne chine li bi bichu-u. Ne chine li shɛɲ yi tɔɲyi be shɛɲ yi tsoo mɔɔ li shɛɲ yi bifi. Kiɲɲ wi ni bifisi bukoɔɲ bu wi-i ke. Kiɲɲ n'yɔɔɔ wu bifi ni buti le wi-i wa ke. **9** Kiɲɲ wi ni yɛɲɲi be ɲwaani ke. Ne ni ne kii le ne kɔɔ baa ne buu bwiɲ ye fichi be kiɲɲ kilu, **10** ne lii nuuɲ kifeɲ. Yini yɛɛ Nyɔ nache mfi kwi yi fikisi yi tuu si yi, yi nuuɲ Kintɔmu, le ne se gbɛɛɲ ne kɛɛ yi. **11** Feni wi wumu ti nuuɲ ye chichi li wumu ke. Wi wumu nuuɲ ye lu le nuuɲ wi Juu wumu nuuɲ wi Grik

ke. Wi wumu nuuŋ ye lu le be seɛ baa wu dzoo wumu ba kintɔɔ ke. Wi wumu nuuŋ ye lu le nuuŋ wi wu tɔɔ ke. Wumu nuuŋ ye lu te le nuuŋ nyar yi tɔɔ ke. Nɛɛ le wi wumu nuuŋ ye te lu le nuuŋ mfwa wumu nuuŋ ye mfwa ke. Krai nuuŋ fiee fichu li bee li, tuu nuuŋ li bee bechu. **12** Si Nyɔ kɔɔ ye yi tsaɔ beŋ, nɛ se wuuti baa, se kɔŋgisi beŋ, nɛ keeti nshiin, nɛ feti bieɛ bi dzeɛŋ, nɛ shikisi yi, nɛ nuuŋ wɛɛ, nɛ kɛndi shɛŋ. **13** Nɛ ni nɛ dzeti wi bee wi si mwɛ nuuŋ. E wi feti mɔɔ nuuŋ la fi tɔnyi wi le, mwɛ feeki wu. Si Taa feeki bibifi bine, nɛ kemi le nɛ ni nɛ fekisi bibifi bi beniin bamu-u te. **14** Nɛ feti bieɛ bini bichu, nɛ giki kiŋkɔŋgise limfwe. Kiŋkɔŋgise nuuŋ fiee fi taashi bieɛ bichu bi se gbɛŋgi bi nuuŋ li fiee fimumkpa-aŋ. **15** Nɛ gɛɛ mbɛɛŋgii wu buti fɛ Krai li ni nuuŋ li shɛŋ yinɛ-ɛ wu doonchi beŋ dze. Mbɛɛŋgii wuni nuuŋ wu Nyɔ teenyi beŋ le nɛ kɛmɛ si nɛ nuuŋ yih yi mumkpaŋ. Nɛ nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ. **16** Gɛɛ yɛɛŋ je yi Krai yi ni yi nuuŋ li shɛŋ yinɛ-ɛ bujɔŋ, nɛ tuu nɛ tifi yi yinɛ be bufii buchu. Nɛ yuuti nɛ nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ li shɛŋ yinɛ-ɛ be juuŋ yi buti le Kiŋwaati ki N'yɔɔnche-ɛ mɔɔ juuŋ yimi yi n'yɔɔnche, mɔɔ yi Fiana yee nyɛɛ li beniin li. **17** Mfi wu nɛ feti fiee fichu fi nɛ feti, mɔɔ nuuŋ fi tɛfɛ mɔɔ nuuŋ fi fɛɛ, nɛ feti li bukoɔŋ bu Taa Jiso-o, nɛ nyɛɛ kiyɔɔni li Nyɔ-ɔ Baa we keti li wuu. **18** Bukɛɛŋ, nɛ nyɛɛ yɛɛŋ yi yinɛ li bunin beɛ-ɛ. E fiee fi kɔche le beniin be Taa le ni be feti. **19** Bunin, nɛ kɔŋgisi bukeɛŋ beɛ. Kiin nɛ ni ŋasini be be ke. **20** Bɔɔŋ, nɛ wuki li bɛna beɛ be bechaa beɛ li fiee fichu-u. E nɛ feti le, fi ni fi dzeɛŋ fɛ Taa li. **21** Bete bɔɔŋ, kiin nɛ ni nɛ feti bieɛ bi shɛŋ tɔnyi bɔɔŋ beɛ bu tɔnye ke. E nɛ feti le, shɛŋ kwi be. **22** Bemfa nɛ wuki li bete bikoo bine-ɛ bi laaŋkwiin li fiee fichu-u. Kiin nɛ ni nɛ nindi li bee nɛɛ mfi wu lii yibe nuuŋ li yih yinɛ le nɛ fɛ le yi ni yi dzeɛŋ be be beŋ ke. Nɛ nindi be shɛŋ yi mumkpaŋ, nɛ chendi yɛɛŋ nuuŋ Taa. **23** E wi nindi fiee fichu fi nindi, nindi be shɛŋ yee chi le nindɔɔ nuuŋ li Taa li nuuŋ ye li wi-i ke. **24** Nɛ ni nɛ kii le wi gii kɛmɛ fiee fi be nache be gɛɛ fi nuuŋ kinsomfu kee nuuŋ li Taa li. E Taa Krai wu nɛ nindi li wuu. **25** Se nuuŋ le, beniin be feti bubieɛ Nyɔ gii yi soɔŋ be li bubieɛ bu be feti-i. Nyɔ ti doonchi ye chichi chichi li beniin li ke.

4 Beŋ bete bikoo be kemi bemfa, nɛ feti bieɛ li bee le dze yi tsaɔŋ li be yi dzeɛŋ, nɛ kiimi yɛɛŋ le nɛ kemi baa tɛ Te Kikoo liboo. **2** Beŋ bechu nɛ lɛki li Nyɔ-ɔ nɛ giinŋi limfwe nɛ fiɔɔŋ ke. E nɛ lɛki li Nyɔ-ɔ nɛ giki bufii nɛ nyɛɛ kiyɔɔni li yi-i. **3** Nɛ lɛki Nyɔ li bee li tɛ le

Nyɔ gwiye kigoo li je yee le tɛ ni tɛ fenjisi je yini yi nuuŋ munyiikɔɔ kii Krai. Fieɛ fiee fi nnuuŋ li ncha-a kii fi. **4** Nɛ lɛki li Nyɔ-ɔ le ni mgbɛŋgi mfenjisi yi wuuti bujɔŋ si ŋkɛmi le ni mfenjisi. **5** E nɛ feti bieɛ be beniin be nuuŋ ye be kimbeenche-ɛ ke, nɛ feti be bufii. Mɔɔ nuuŋ mfi wu la wu nɛ kɛmɛ le nɛ fɛ fiee, nɛ gwenɛ le nɛ fɛ fiee fi shaɔŋ li mfi wulu-u. **6** Tɛfɛ chine ni chi nuuŋ mfi kwi nuuŋ chi mbɛɛŋgii, chi yiki si ntɔŋ, nɛ se ni nɛ kii ntusu fiee li wi kwikwi le dze yi tsaɔŋ li. **7** Tichiku gii tee beŋ fiee fichu kii mi. Nuuŋ ŋwaani wusɛŋ, nuuŋ tɛ shɛŋ yi tɛbeŋ. Tɛɛ be nindi li Taa li fiee fi mumkpa-aŋ se nuuŋ wi wu nime wu nindi be shɛŋ yee chi. **8** Ntundɔɔ wu le be-ɛŋ be mbɛɛche wu nuuŋ le be fɛ nɛ kɛɛ si tɛ nuuŋ, tuu kaɔŋgi shɛŋ yine. **9** Ntundɔɔ bee Onesimu wu nuuŋ wi wunɛ wumu, tuu nuuŋ tɛ ŋwaani wusɛŋ wu nuuŋ shɛŋ yi tɛbeŋ nindi li fiee fi Krai li mkpaɔŋ. Be gii be tee beŋ fiee fichu fi keti feni. **10** Aristaku wu tɛɛ wu baa li yih yi ncha-a feni yɛsɔɔ beŋ. Mak wu ŋwaante Banaba yɛsɔɔ beŋ tɛ. E wu wu nɛ woo baa ntɔŋ kii wu. E wu be, nɛ fi wu. **11** Jiso wu be teenyi le Justu yɛsɔɔ beŋ tɛ. E nɛɛ beniin be betɛɛtu bani kwaa be tɛ nuuŋ Bejuu be tɛɛ be nindi li fiee fimumkpa-aŋ li bumfɔŋ bu Nyɔ-ɔ. Be fi-i mi ŋge, be feti tɛ shɛŋ yɛŋ fufini. **12** Epafraŋ wu nuuŋ tɛ wi wunɛ wumu, wu nindi li Krai Jiso yɛsɔɔ beŋ tɛ. Mfi wu lɛki li Nyɔ-ɔ mfi kwi kiimi beŋ nɛɛ ŋge, lɛki le Nyɔ fɛ nɛ ni nɛ lemi nɛ tɛɛmi si beniin be ta kituŋ, be gbɛŋgi be kii fiee fichu fi Nyɔ weki. **13** Mi ŋkɔɔ ɔ mi ŋɛŋ be lii yɛŋ le nindɔɔ li be-ɛŋ ŋge mɔɔ li beniin be Lawdesia be be Irapoli. **14** Luk wu wɔnchi beniin wu nuuŋ nsɔŋ yisɛŋ yi shɛŋ be Dema yɛɛshi baa tɛ beŋ. **15** Nyɛ yɛɛŋ n'yɛɛshe wɛŋ li beŋwaanɛŋ beɛŋ be kimbeenche-ɛ be Lawdesia, mɔɔ li Nimfa be li kintaashe ki beniin be kimbeenche-ɛ be taashi fɛ wuu kuuŋ. **16** E nɛ teenŋ kiŋwaati kini, nɛ ntuumi li kintaashe ki beniin be kimbeenche-ɛ ki Lawdesia be teenŋ tɛ, nɛ ŋɛŋ tɛ le be tuumi baa kiŋwaati ki nuuŋ be be nɛ teenŋ. **17** Nɛ tee li Akipu-u le ŋɛŋ le wu mɛɛshɔɔ nime chi Taa nyɛ li tsɔŋ yee li. **18** N'yɛɛshe wuni ɛ mi Pɔɔ wu ntɛɛ be kwarɛ wɛŋ. Nɛ kiimi yɛɛŋ le miɔ li ncha-a. Nyɔ doonche ye shɛŋ yee yi dzeɛŋ li beniin li.

1 Tesalonika

1 E mi Poo, mio tee Silas maa Timoti. Ntsekoo kijaawaati kini li kintaashe ki beniiŋ be kimbeenche-e ki li kitorŋ ki Tesalonika-a ki taashe ki nuuŋ be Nyo Baa wuseŋ maa Taa Jiso Krai. Nyo doonche beŋ shéŋ yi dzeŋ, yi tuu nye beŋ mbeengii. **2** Te shiiŋ te nyee kiyooni li Nyo-o mfi kwi kii beŋ bechu, te teenyi beŋ bechu mfi kwi li nleke li Nyo-o wuseŋ. **3** Mfi wu te nuuŋ limfwe li Nyo Baa wuseŋ, te kiimi kinge kine ki buti li shéŋ yi ne gee li Krai li be nime chine chi buti li kinkongise kine-e maa shéŋ yi ne kendi yi buti li mbiche wu ne bichi limfwe li Taa wu teeberŋ wu Jiso Krai. **4** Berjwaaney besen be Nyo kongisi, te kii baa le Nyo tsaa ye berj. **5** Te kii baa le kife ntonŋ wu dzeŋ wu te tẽ be be wu le be-erŋ tẽ nuuŋ ye be n'yoru kwaa ke. Wu tẽ be te be bungu bu dzeti li tsanŋ yi Fiana yi Waanŋ li, te se gbengi baa te kii le ntonŋ wulu nuuŋ cheŋ. Ne kii baa ŋwaani beniiŋ be te tẽ nuuŋ mfi wu te tẽ tsiinŋ le be-erŋ lenti kii berj. **6** Ne tẽ biki dzé yisen maa yi Taa kife ne tẽ fii ntonŋ wulu be kinetene ki dzeti li tsanŋ yi Fiana yi Waanŋ li maa nuuŋ si ne tẽ nuuŋ li nge wu nyonja-a le. **7** Bedeeni ne se to beniiŋ be kimbeenche-e be beniiŋ bechu be le kimbe ki Masadonyaa maa ki Akeya nuuŋ be ni be biki dzé yibe. **8** Ntiiti fini kife e je yi Taa kwaa yi bo li be-erŋ yi dende kimbe ki Masadonya be ki Akeya ke. Ntonŋ wu kii shéŋ yine yi ne gee li Nyo-o dendoo te li bintsii bichu-u. Fi se fiee le, te kemi ye le te tuu te ni te tiiti fiee fi fimu ke. **9** Ne ni ne kii le beniiŋ belu kibee tiiti baa kii si ne tẽ fii bee le be-erŋ lenti, maa si ne tẽ chine munyokine ne to be Nyo le ne ni ne nindi li Nyo yi cheŋ yi kemi ntse-e. **10** Be tiiti te si ne tengi ŋwani wu gii naa dza liboo be. ŋwani wuni nuuŋ e wu wu te buu li kwe-e, e Jiso wu busi teeberŋ li tsanŋ yi shenŋ yi Nyo yi fuuti yi gii naa doonche li beniiŋ li.

2 Berjwaaney besen, berj kibee ne kii baa le ŋka wu te tẽ la le be-erŋ ti meŋ ki la ke li yee li ke. **2** Maa nuuŋ si ne kii si beniiŋ tẽ nye nge li bee li be nwee be bee li kitorŋ ki Filipi-i, te tẽ kanŋ nee shéŋ li bungu bu Nyo yisen le te tifi ntonŋ wu dzeŋ wu kii Nyo li be-erŋ maa nuuŋ si beniiŋ gii be bangi bee nge le. **3** Ntonŋ wu te tẽ fenjisi te leki berj lu tẽ nuuŋ ye wu bifi ke te tẽ fenjisi ye be mbeeche wu bifi ke, ke le te tẽ weki le te yeŋ be berj ke. **4** Se nuuŋ le, si Nyo tẽ ngeŋ le te koche baa beniiŋ be yi nuuŋ yi nye ntonŋ wu dzeŋ wuni li

tsanŋ yi bee le, te se fenjisi baa, te fenjisi ye nuuŋ le te yooki beniiŋ ke. Te fenjisi baa nuuŋ le te yooki Nyo yi teeti shéŋ yisen. **5** Si ne kii, fi nuuŋ le te ti meŋ saa ke le te be be jé yi n'yeŋu, ke le te teeki fiee fi lii le te se ji fiee li tsanŋ yine-e ke. Fini nuuŋ fiee fi Nyo lemi bee lejirŋ fi-i bee. **6** Te tẽ geendi ye le te kemẽ mpiaru li wi-i, ke wu buti li be-erŋ, ke li beniiŋ bamu ke. Maa nuuŋ si te nuuŋ kintsii kisenŋ si boŋ be nto-erŋ be Krai le le te ni te biiti biee le ne ni ne feti li bee li. **7** Te tẽ nuuŋ fisenŋ nyeekee li beŋ lenti si ni boŋ ti bichi le boŋ bee li. **8** Le fi nuuŋ le, te se dzo berj libwiŋ bujorŋ be kinkongise, te tẽ meŋ ki nye ke berj nuuŋ ntonŋ wu dzeŋ wu Nyo kwaa ke, te tẽ nye te yi yisen li be-erŋ le kife ne te to nuuŋ shéŋ yisen nge. **9** Berjwaaney besen, maa ne kiimi baa te nime chisenŋ be kiyube kisenŋ. Te tẽ nindi butuu maa fenshaanŋ le kiinŋ te ni gee bente li wi wumu li be-erŋ, te tẽ fenjisi ntonŋ wu dzeŋ wu wu Nyo li be-erŋ. **10** Berj kibee maa nuuŋ Nyo nuuŋ ne lejirŋ le nsa wuse-erŋ le ntse wuseŋ le berj beniiŋ be kimbeenche-e tẽ nuuŋ wu wuuti wu nuuŋ te tsanŋ wu tẽle kemi ye findzonŋ fimu ke. **11** Ne kii baa te te tẽ feti be berj si te boŋ ti shiiŋ feti be boŋ bee le. **12** Te tẽ kangisi shéŋ yine, te yokisi berj, te teendi le ne ni ne tsiinŋ ntse wu Nyo weki. E Nyo yi teenyi berj le ne le li bumforŋ bu yi-i be bunonja bwee. **13** Te shiiŋ te nyee kiyooni li Nyo-o kii fini le mfi wu te tẽ be be je yi Nyo li be-erŋ, ne te fi je yilu si yi gbengi yi nuuŋ le e je yi Nyo yi nuuŋ ye si je yi wi ke. E yi yi se nindi li yi yine, berj be nuuŋ beniiŋ be kimbeenche-e. **14** Ne kii baa berjwaaney besen le fiee fi tẽ keti be bintaashe bi beniiŋ be kimbeenche-e bi Nyo-o bi tẽ biki Krai Jiso le kimbe ki Judiya fi tẽ ka te be berj. Ne se tuu ne ngeŋ te benge li tsanŋ yi beniiŋ bene be kweeŋ le nee si be tẽ ngeŋ te li tsanŋ yi beniiŋ be bee be nuuŋ Bejuu. **15** Bejuu bani nuuŋ beniiŋ be tẽ wo Taa Jiso. E nee be be tẽ woyi bentomforŋ be Nyo-o. E be be tẽ koŋ be bee le be. Be feti le Nyo te woo bujorŋ be be ke. Be baanini te beniiŋ bechu bu baanine, **16** si be tẽ bangi dze li bee li le te tee ke li beniiŋ be nuuŋ ye Bejuu ke le be bo lu ke le. Be feti le mfikwi bibifi bi bee se yendi bi yeki. Shenŋ yi Nyo yi fuuti se be ye kitunŋ li bee deeni. **17** Berjwaaney besen, si tẽ tuu tẽ gate, te gwene baa nge te kemi geenŋ le bee nuuŋ te ngeŋ berj be lii maa nuuŋ si fi meŋ fiee ki ŋoon ke si tẽ tuu tẽ gate le ke. Te gate baa nuuŋ be lii kwaa. Te meŋ ki gate ke be shéŋ ke. **18** Te weki baa le te kaari te be le be-erŋ. Mi wu Poo kibee mi ngwenoo li kinga-a li kinga-a, se nuuŋ le,

Satarj se bangoo nɛɛ bee. **19** Tɛ kɛmi baa ngeɛj lɛ kifɛ fieɛ fi tɛ nuuɗ tɛ ni tɛ bichi limfwe li fi-i, dɛɛɗ mɔɔ buɗɔɗ busɛɗ, bɛ kifɔ kisɛɗ ki tɛ gii tɛ ni tɛ tsakisi yi lu limfwe li Taa wusɛɗ wu Jiso mfi wuu tuu wu kaari wu bɛ tuu nuuɗ la? Ɛ nɛɛ bɛɗ ni? **20** Ɛ bɛɗ bɛ nuuɗ buɗɔɗa busɛɗ bɛ kinɛetine kisɛɗ.

3 Bɛdɛɛni tɛ tɛ nɛɗ lɛ fi yaa fieɛ numu bɛ bɛɗ nsij lɛ, tɛ cho ntanj lɛ tɛ shɛ lejij Aterj bee bɛ mbiij, **2** tɛ se toɗ Timɔti wu nɔwani wusɛɗ wu tɛɛ bɛ nindi li Nyɔ-ɔ li mfenjise ntoɗ wu dzeɛɗ wu kii Krai. Tɛ tɛ toɗ wu lɛ bɛ leeki bɛɗ li kimbeenche kisɛ-ɛɗ buɗɔɗ, tuu tifi bɛɗ, **3** lɛ kiij bɛɗɗɛ nɔwani bani ni bɛ bɛ sɛsɛ wi wumu li bɛ-ɛɗ kɛ. Bɛɗ kibɛɛ nɛ kii baa buɗɔɗ lɛ bɛɗɗɛ baa nuuɗ fieɛ fisɛɗ. **4** Nɛ kii baa lɛ mfi wu tɛ tɛ nuuɗ bɛ bɛɗ, tɛ tɛ kɔɔ tɛ tee bɛɗ mfi mɛɛɗ lɛ tɛ gii tɛ ni tɛ nɗijij bɛɗɗɛ. Ɛ nɛɛ lɛ si fi ka fieɛ lɛ, nɛ kii. **5** Ɛ fi fi tɛ fɛ se nɛɗ lɛ fi yaa fieɛ, nse ntoɗ Timɔti lɛ nɗɛɛ si kimbeenche kinɛ nuuɗ, kifɛ ntɛ nchendi lɛ semuke wi wu ti mɔnchi bɛniij wɛ mɔnchɔɔ bɛɗ kituɗ wu fɛ nime chichu chi tɛ niij li bɛ-ɛɗ chi to chi yɛɛ. **6** Se nuuɗ lɛ, dɛɛni yaa ɛ Timɔti bɛ kituɗ lɛ bɛ-ɛɗ wu kaari wu to lijij lɛ bee li, wu tee ntoɗ wu dzeɛɗ wu kii shɛɗ yi nɛ gɛɛ li Krai li bɛ si nɛ doonchi baa kinɗɗɗɛ lɛ bɛniij li. Wu tɛɔ tɛ si nɛ kiimi baa bee buɗɔɗ nɛ tuu nɛ kɔɗgisi lɛ nɛ nɛɗ bee nɛɛ si tɛ kɛmi tɛ kɔɗgise lɛ tɛ nɛɗ bɛɗ lɛ. **7** Kii fini, bɛɗwaanɛɗ bɛɛɗ, li ntɔnye bɛ bɛɗɗɛ bɛ tɛ kɛmi, shɛɗ dendi yɛɛ bee kii bɛɗ nɛɗ kii shɛɗ yi nɛ gɛɛ li Krai li. **8** Tɛ yinde baa dɛɛni kifɛ nɛ lemi baa nɛ tɛɛmi bɛ Taa. **9** Bɛdɛɛni, tɛ nyɛɛ baa kiyoɔni li Nyɔ-ɔ nɛɗ kii bɛɗ. Tɛ nyɛɛ baa kiyoɔni li Nyɔ-ɔ kii buɗɔɗ bu tɛ wuki limfwe li yi-i kii bɛɗ. **10** Tɛ lɛki baa li Nyɔ-ɔ mkpaanɗ butuu bɛ fɛnshaanɗ laa lii yisɛɗ nuuɗ yi tuu yi biki bɛ yine tɛ se nyɛ bɛɗ fieɛ fi mɛɛɗ fi fuki li kimbeenche kinɛ-ɛ lɛ. **11** Tɛ lɛki baa li Nyɔ-ɔ yi nuuɗ Nyɔ mɔɔ Baa wusɛɗ kibɛɛ bɛ Taa wu tɛɛbɛɗ wu Jiso lɛ gwiye dze tɛ bɛ lɛ bɛ-ɛɗ. **12** Tɛ lɛki baa li Nyɔ-ɔ lɛ Taa fɛ lɛ kinɗɗɗɛ kinɛ ko ki gɛɛɗ limfwe nɛ ni nɛ kɔɗgisi yɛ yine bɛ bɛniij bechu nɛɛ si tɛ kɔɗgisi bɛɗ lɛ. **13** Tɛ lɛki baa li Nyɔ-ɔ lɛ, lɛ yi fɛ shɛɗ yine ni yi tɛɛmi, lɛ ke nɛ ni nɛ nuuɗ findzɔɗ nsij, nɛ wuuti li Nyɔ Baa wusɛɗ limfwe mfi wu Taa wu tɛɛbɛɗ wu Jiso gii ni bɛɛ bɛ bɛniij bechu bɛ nuuɗ bee.

4 Li mɛrisɛ-ɛ, bɛɗwaanɛɗ bɛɛɗ tɛ lɛki baa bɛɗ tɛ sunɗi bɔ si bɛniij bɛ taashe li Taa Jiso-o, lɛ si nɛ tɛ laanche li bee li si nɛ kɛmi lɛ nɛ ni nɛ tsiij si Nyɔ kɔɗgisi lɛ, ɛ nɛɛ lɛ si nɛ tsiij baa dɛɛni lɛ, nɛ feti yɛɛɗ

nɛɛ lɛ nɛ giijji bu limfwe-e. **2** Nɛ kii baa ntifi yi tɛ tɛ nyɛ li bɛ-ɛɗ li buɗɗa bu Taa Jiso-o. **3** Fieɛ fi Nyɔ kɔɗgisi nuuɗ lɛ nɛ ni nɛ nuuɗ waanɗ. Kiij nɛ ni nɛ lɛti bukwɛ kɛ. **4** Wi mumkpanɗ mumkpanɗ li bɛ-ɛɗ kɛmi lɛ ni kii nɗɛɛ yi yɛɛ lɛ dze yi wuuti-i tuu kɛmi nɗuɗu. **5** Kiij yi yi wi ni yi yuusi, yi mwaki, si yi wi wu kituɗ wu ti kii yɛ mɔɔ Nyɔ kɛ. **6** Kiij wi ni fɛ bubieɛ kɛ, kɛ lɛ fiibe bɛ nɔwani li nsa wuni-i kɛ. Tɛ tɛ tee li bɛ-ɛɗ tɛ chiinse mɛɛɗ lindɛɛri lɛ Taa gii lɔɗ nɛɗ li bɛniij bɛ feti bieɛ bini bichu. **7** Nɛ ni nɛ kii lɛ Nyɔ tɛ mɛɛɗ ki teɛɗ kɛ bee lɛ tɛ ni tɛ tsiij ntse wu nuuɗ wu nyɛɗ kɛ. Tɛ teɛɗ bee lɛ tɛ ni tɛ tsiij nuuɗ ntse wu wuuti. **8** Fi se nuuɗ lɛ, mɔɔ nuuɗ noo wu faanɗ n'wouwu ntifi yini lɛ, kɛ mɛɛɗ ki faanɗ kɛ n'wouwu nuuɗ li wi wo-ɔɗ kɛ. Wu faanɗ n'wouwu nuuɗ li Nyɔ-ɔ yi nyɛɛ Fiana yɛɛ yi Waanɗ li bɛ-ɛɗ. **9** Fieɛ fi kii kinɗɗɗɛ ki nɛ kɛmi lɛ nɛ kɛɛ li bɛɗwaanɛ bɛnɛ-ɛ bɛ kimbeenche-ɛ tɛ kɛmi yɛ lɛ tɛ tuu tɛ tɛɛ kii fi li bɛ-ɛɗ kɛ. Fini nuuɗ fieɛ fi Nyɔ tɛ saa yi tifi bɛɗ kibɛɛ, si nuuɗ nɛ ni nɛ kɔɗgisi yi yine. **10** Bɛ cheɛɗ, nɛ kɔɗgisi baa kituɗ bɛɗwaanɛ bɛnɛ bechu bɛ kimbe ki Masadonya. Se nuuɗ lɛ bɛɗwaanɛɗ bɛɛɗ, tɛ se tuu baa nɛɛ tɛ nyɛɛ bɛɗ ntifi lɛ nɛ ni nɛ feti lɛ nɛ giijji limfwe limfwe. **11** Ngeɛɗ yine yi nyɔɗa ni yi nuuɗ lɛ nɛ ni nɛ tsiij ntse wu mbɛɛɗgii, nɛ tɛ lii kimfime fɛ bieɛ bi bɛniij lɛ kɛ. Nɛ nindi bɛ tsan yine tɛ tɛ saa tɛ tee bɛɗ. **12** Bɛdɛɛni, bɛniij bɛ lɛkuuɗ gii bɛ ni bɛ nyɛɛ nɗuɗu li bɛ-ɛɗ, nɛ tɛ tuu lɛ nɛ ni nɛ bichi fieɛ li wi-i kɛ. **13** Bɛɗwaanɛɗ bɛɛɗ, tɛ weki yɛ lɛ nɛ ni nɛ nuuɗ li kijibe-ɛ si bɛniij bɛ kwiye kituɗ kɛ. Tɛ weki baa lɛ nɛ kɛɛ lɛ kii nɛ nuuɗ nshiij nshiij si bɛniij bɛ bichi yɛ limfwe li fieɛ fi shaanɗ fi nuuɗ lu-u kɛ. **14** Tɛ bɛɗ baa lɛ Jiso tɛ kwi tuu kaari bo li kwe-e, ɛ nɛɛ lɛ si Nyɔ gii naa yi kaari yi bɛ bɛ Jiso mɔɔ bɛniij bɛ tɛ kwiye ɛ bɛ taashe bɛ wu. **15** Tɛ gii tɛ ni tɛ tiiti fini tɛ biki nuuɗ jɛ yi Taa, lɛ bee tɛ shɛ lejij tɛ gii tɛ ni tɛ mɛɛɗ wɛ mfi wu Taa gii bɛ, nuuɗ tɛ tɛ too mbaanɗ li bɛniij bɛ tɛ saa bɛ kwiye-ɛ kɛ. **16** Nɛ kɛɛ lɛ Taa kibɛɛ gii naa dza liboo ni shiiti bɛɛ dzɛɗgi lɛwe nɛɗ bɛ jɛ yi tɛɛmi, kikoo ki benchindaa bɛ Nyɔ ni ki dzɛɗgi tɛ, sɔɗ yi Nyɔ ni yi yeti. Bɛniij bɛ tɛ kwiye ɛ bɛ taashe bɛ Krai se saa bɛ bo. **17** Bɛdɛɛni, Nyɔ se chofi bee tɛ tɛ shɛ tɛ mɛɛɗ lu mɔɔ bɛ, taashe li kiku-uɗ lɛ tɛ gɛɛɗ tɛ biki bɛ Taa li kiboo li. Tɛɛbɛɗ bɛ Taa se tɛ ni tɛ nuuɗ lu mɗikwi. **18** Nɛɛ lɛ, nɛ denisi yɛɛɗ shɛɗ yi wi bee wi bɛ jɛ yini.

5 Bɛɣwaanɛɣ bɛsɛɣ, kii mfi bɛ jobɛ chi mbɛ wu Taa le, bɛ kɛmi yɛ lɛ bɛ tuu bɛ tsɛɛ kii fini li bɛ-ɛɣ kɛ. **2** Bɛɣ kibɛɛ nɛ kii baa bujɔɣ lɛ jobɛ chi mbɛ wu Taa lɛ gii chi nuuɣ si chi wi-ih butuu. **3** Fɛ bɛniɣ gii bɛ ni bɛ tiiti lɛ, “Mbɛɛɣgii wɛ lu, fieɛ fi chɛnɛ lu kɛ,” ɣɛ se taa dza wɛ li bɛɛ si ntunu ti bɛɛ lɛ kweɛɣ wu nuuɣ bɛ fwe-e lɛ, dze tɛ nuuɣ lu yi letinɛ kɛ. **4** Se nuuɣ lɛ, bɛɣwaanɛɣ bɛsɛɣ nɛ nuuɣ yɛ finɛ li kijibɛ-ɛ si jobɛ chilu nuuɣ chi taa chi dza chi taa chi bɛ lɛ bɛ-ɛɣ si wih kɛ. **5** Ntiitɔɔ ni kifɛ bɛɣ bɛchu baa bɛniɣ bɛ kiɣ'wofu-u, mɔɔ bɛniɣ bɛ fɛnshaarɣ. Tɛ nuuɣ yɛ bɛniɣ bɛ butuu, kɛ bɛ li kijibɛ-ɛ kɛ. **6** Bɛdɛɛni, kiɣ tɛ ni tɛ liiti si bɛniɣ bamu liiti kɛ. Tɛ ni tɛ nuuɣ wɛ bɛ bufii busɛɣ fɛ buchɛ. **7** Bɛniɣ bɛ liiti, ti liiti nuuɣ butuu, sɛ bɛniɣ bɛ piɛndi, ti piɛndi nuuɣ butuu. **8** Se nuuɣ lɛ, si tɛ nuuɣ fisɛɣ bɛniɣ bɛ fɛnshaarɣ lɛ, tɛ ni tɛ nuuɣ bɛ bufii busɛɣ fɛ buchɛ. Tɛ dzɔɔ kimbeɛnɛ bɛ kiɣkɔɣgise bi ni bi nuuɣ si bikɔɔ bi dzi-ɣ bi tɛ lii tɛ banɛ bɛɣkondi bɛsɛɣ lu, tɛ dzɔɔ tɛ kimbiɛ kɛ tɛ bichi limfwe li kinsofu-u ni ki nuuɣ si kifo ki dziɣ ki tɛ bɛɛɣ. **9** Tɛ kɛɛ lɛ Nyɔ tɛ mɛɛɣ ki tsaa kɛ bɛɛ lɛ kɛ yi doonɛ nuuɣ shɛɣ yɛɛ yi fuuti li bɛɛ li kɛ. Yi tɛ tsaa lɛ kɛ tɛ kɛmɛ nuuɣ kinsofu kɛti li Taa wusɛɣ wu Jiso Krai. **10** Jiso Krai nuuɣ wi wu tɛ kwi kii bɛɛ, lɛ kɛ mɔɔ tɛ nuuɣ lu, mɔɔ tɛ kwiye, tɛ ni tɛ nuuɣ bɛ wu. **11** Bɛdɛɛni, nɛ kɔɣgisi shɛɣ yi wi bɛɛ wi, nɛ gwɛndi tɛ wi bɛɛ wi nɛɛ si nɛ fɛti lɛ. **12** Bɛɣwaanɛɣ bɛsɛɣ, tɛ lɛki baa bɛɣ lɛ nɛ ni nɛ guundi bɛniɣ bɛ nindi lɛ bɛ-ɛɣ lɛnti bɛ bichi lɛ bɛ-ɛɣ li nsa wu Taa li, bɛ tiifi tɛ bɛɣ. **13** Nɛ doonchi ɣɣuɣu li bɛɛ bujɔɣ li kiɣkɔɣgise kii nime chi bɛɛ. Nɛ ni nɛ kɛmi tɛ ntse wu mbɛɛɣgii li yi yinɛ-ɛ. **14** Tɛ tuu baa tɛ lɛki bɛɣ bɛɣwaanɛɣ bɛsɛɣ lɛ nɛ ni nɛ tiifi bɛniɣ bɛ nuuɣ yɛɛ, nɛ ni nɛ kɔɣgisi tɛ shɛɣ yi bɛniɣ bɛ kɛmi jaarɣ, nɛ ni nɛ fii tɛ bɛniɣ bɛ wɛɛ. Nɛ ni nɛ kɛndi shɛɣ bɛ bɛniɣ bɛchu. **15** ɣɛɣ lɛ kiɣ wi ni tɛsi bubieɛ bɛ bubieɛ kɛ. Nɛ ɣɣwɛnini mfikwi lɛ nɛ ni nɛ fɛti nuuɣ bieɛ bi dzeɣ li yi yinɛ-ɛ mɔɔ li bɛniɣ bɛchu-u. **16** Nɛ nɛki yɛɣ mfikwi, **17** nɛ lɛki li Nyɔ-ɔ mfikwikwi, **18** nɛ nyɛɛ yɛɣ kiyoɔni li Nyɔ-ɔ li fieɛ fichu fi kɛti-i. Fini nuuɣ fieɛ fi Nyɔ wɛki li bɛ-ɛɣ bɛ nuuɣ li Krai Jiso-o. **19** Kiɣ nɛ ni shitini nime chi Fiana yi Waarɣ lɛ kɛ. **20** Kiɣ nɛ ni nɛ dzɛti bentɔɣ bɛ Nyɔ-ɔ bɛ bɛniɣ larɣini li bɛ-ɛɣ li kiteɛ-ɛ kɛ. **21** Nɛ tɛɛti bieɛ bichu, nɛ dzɛti bi dzeɣ nɛ lemi li bi-i, **22** nɛ busi yɛɣ tsarɣ li bieɛ bibifi-i bichu. **23** Nlɛkɔɔ lɛ Nyɔ kibɛɛ yi nuuɣ Nyɔ yi mbɛɛɣgii fɛ nɛ ni nɛ gbɛɣgi nɛ wuuti li bieɛ bichu-u. Yi fɛ fiana yinɛ bɛ shɛɣ yinɛ

mɔɔ yi yinɛ yi ni yi nuuɣ findzɔɣ nsiɣ li mfi wu Taa wu tɛɛbɛɣ wu Jiso Krai gii bɛ. **24** Yi yi Nyɔ yi tɛ teen bɛɣ yi ti gbɛɣgi yi lemi nɛɛ li jɛ ye-e, yi sɛ gii yi fɛ lɛ. **25** Bɛɣwaanɛɣ bɛsɛɣ, nɛ lɛki li Nyɔ-ɔ li bɛɛ li. **26** Nɛ yɛsi bɛɣwaanɛɣ bɛsɛɣ bɛchu nɛ tache bɛ ntache wu bɛniɣ bɛ Nyɔ-ɔ. **27** Ntiitɔɔ nchinsini li bɛ-ɛɣ li bunɣa bu Taa lɛ lɛ nɛ teen kiɣwaati kini li bɛɣwaanɛɣ bɛsɛɣ bɛchu bɛ woo. **28** Kiɣkɔɣgise ki Taa Jiso Krai ni ki nuuɣ bɛ bɛɣ. Fi nuuɣ lɛ.

2 Tsalonika

1 E mi Poo, mio tee Silas maa Timoti. Ntsekoo kijaati
kini li kintaashe ki beniij be kimbeenche-e be
li kitonj ki Tesalonya ki taashe ki nuuj be Nyoo baa
wusej maa Taa Jiso Krai. **2** Nyoo baa wusej be Taa
Jiso Krai doonche berj shenj yibe yi dzeej, tuu nye
berj mbeejgii. **3** Berjwaanaj besaj, te kemi le te ni
te nyee kiyooni li Nyoo-o mfikwi kii berj. Fi dzoj le,
kife kimbeenche kine kuu kee ki giingji bu limfwe-e,
kijongise ki wi bee wi kemi li yi yibe-e giingji kee te
bu limfwe-e. **4** Bedeeni, bee kibee te ti shiij te tsakisi
yi kii berj li bintaashe bi beniij be kimbeenche-e bi
Nyoo-o bimuu. Te ti tsakisi yi kii si ne lemi mkpaaj be
kii si beniij biindi bikaa le bene jij ne kemi nee li
kimbeenche kine-e le, maa kii berjge be ne njingji ne
kendi nee shenj. **5** Fini nuuj fiee fi doonchi le Nyoo
gii yi naa yi saa beniij le dze yi tsaaj li, ke ne se ni
ne nuuj le ne kache baa beniij be bumfaj bu Nyoo-o
bu ne njingji berjge bani kii bu. **6** Si Nyoo nuuj wi wu
tsaaj le, yi gii yi naa yi tuu njewu wu beniij njewi
be berj be njewu te, **7** nye mfufine li be-erj be njingji
nge maa li bee li te. Fini gii fi ka mfi wu Taa Jiso gii
naa mbunde liboo ni bee li nimi chi wi-i chi leebi. Gii
ni bee le be benchindaa bee be teemi. **8** Gii naa tuu
nsoojkibaa li beniij be fengji Nyoo maa be meej ki berj
ke li ntonj wu dzeej wu kii Taa wusej wu Jiso-o ke. **9**
Be gii be meeshi be be, be se keme nge wu kimake, be
gate be be Taa kii be ni be wu limfwe maa li bunonja
bwee bu ngee. (aiōnios g166) **10** Fini gii fi ka boo bu gii
be ke se beniij be nuuj bee ni be guundi wu, beniij
bechu be gee shenj li wuu se keme kintewa be wu. Ne
gii ne nuuj te be be kife ne te berj ntonj we wu te te tee
li be-erj. **11** Fiee fiee fi te leki baa Nyoo kii berj mfikwi le
Nyoo yisaj fe berj ne ni ne nuuj e ne kache njaaani
beniij be yi teenj le ne ni ne nuuj. Te se leki Nyoo te le
yi fi berj li bunga bwee li, ne fe fiee fi dzeej fichu fi ne
weki maa nime chichu chi ne nindi kii shenj yi ne gee
li Krai li. **12** Te leki baa te Nyoo le, le ke bukoonj bu Taa
wusej wu Jiso, ni bu kemi kin'yokise le be-erj lenti, ne
se keme te kin'yokise li yi yee li. Fini nuuj kii shenj yi
dzeej yi Nyoo yisaj be Taa Jiso Krai kemi li be-erj.

2 Berjwaanaj besaj, fi kii mbe wu Taa wusej wu
teeberj wu Jiso Krai be si teeberj gii naa te banche
le te geej te ni te nuuj be wu, nse nlekoo le, **2** kiij
ne ni dza bufii taa bu shaanshe te li berj tseke, le ne

dza ne ni ne yeyini le ne woo baa n'yoru wumu wu
dzeti li tsaj yi Fiana yi Waaj li, ke le te yo baa, ke le te
tsee baa kijaati le jobe chi mbe-e chi Taa le be chee
kitunj ke. **3** Kiij ne ni naa ne gee le wi yeej be berj
maa nuuj le dze yi la-a le ke. Ne ni ne kii le jobe chi
mbe wu Taa le chilu nuuj te naa kache fuki fe mfi wu
beniij gii naa be dza be ni be techini biee be Nyoo saa
wu be sij ke, ke fuki fe wi we wu bondini nchi wu Nyoo
yene te nsij ke. E wu, wu be gii naa be meeshi be wu
bumerise. **4** E wu wu gii yeeke yi yee tuu ni teenini
fiee fichu fi be teenyi le nyoo ke fiee fi be bundi fi. Se
geej le shee li yih yi muntofi yi Nyoo-o se ni teenyi
yi yee le e wu Nyoo. **5** Maa ne kiimi ye le mfi wu ntè
nuuj be berj, ntè ntee fiee fini li be-erj nee ni? **6** Ne
kii baa deeni kitunj fiee fi bangi wu nuuj le ke buse
nuuj li mfi wu be gee li wuu. **7** Nindoo deeni be bunga
bwee le munyikoo li, le ni feti beniij baanini benchi
be Nyoo-o fi se nuuj le wi wu bangi wu gii ni bangi wu
nee le nsij geej bo mfi wu be gii be tsaaki wu le dze.
8 Be gii ke be tsaaki wu, wi wu bondini nchi wu Nyoo
we se buse, Taa Jiso se fee wu bu fewu be mfiee yi le
wuu wa, meeshi be nlebe wu gii ni bee be wu. **9** Wi
wu bondini nchi wulu gii ni bee li bunga bu Sata-aj,
kemi bunga buchuu, feti biee bi doonchi bunga bwee
be biee bi kinte wa-a bi nuuj bi kinlamise-e bichu. **10**
Gii ni bee te be njaaani biee bibifi bichu le ni lamisi
beniij be laye lu. Be layi baa kife be te faaj njongise
cheej le be se bone. **11** Si be kongisi ye cheej ke le,
Nyoo fe ye le be gbene be ni be nuuj jikee le be se ni
be beenchi nuuj li fiee fi binsee le. **12** Nyoo te feti le le
be bechu se we nsa, be be meej ki berj ke li cheej li
ke, be wuki bujonj li mferu biee bi nuuj ye tsaaj ke. **13**
Se nuuj le, berjwaanaj besaj be Taa koojgi nge, te
kemi nee le te ni te nyee kiyooni li Nyoo-o mfikwi kii
berj, kife Nyoo te tsaa berj kitunj fe mbeche le yi naa yi
soo berj keti li nime chi Fiana yi Waaj feti le ne ni ne
wuuti, be li kimbeenche ki ne berj li cheej li. **14** Te
teenj berj le keti li ntonj wu dzeej wu te te tiifi, le ke
ne keme fe bunonja bu Taa wusej wu Jiso Krai. **15** Nee
le, berjwaanaj besaj, ne lemi yeej mkpaaj, ne keme
ntiife wu te te nye li be-erj, maa nuuj wu te te tiifi
berj lu be kimfime, maa nuuj wu te te tsee li be-erj. **16**
Taa wusej wu Jiso Krai kibee maa Nyoo Baa wusej wu
te koojgi bee tuu kangisi shenj yisaj mfikwi ma nsij,
tuu nye bee fiee fi dzeej fi te bichi limfwe kii shenj
yee yi dzeej (aiōnios g166) **17** kaangji shenj yine, fe yi temi

li nime chi dzeɛŋ chichu chi nɛ feti bɛ li fiee fichu fi nɛ tiiti.

3 Li mɛriɛ, bɛŋwaanɛŋ bɛsɛŋ nɛ lɛki yɛɛŋ Nyo li bee li. Nɛ lɛki yɛɛŋ Nyo le jɛ yi Taa ni yi dɛŋgi yi giɛŋgi limfwe tsekɛtsekɛ, bɛniɪŋ ni bɛ guundi jɛ yilu nɛɛ si nɛ tɛ feti. **2** Nɛ lɛki yɛɛŋ Nyo tɛ le kɛ tɛ naa tɛ bɔnɛ li tsan yi bɛniɪŋ bɛ kɛmi shɛŋ yi bifi bɛ feti bieɛ bibifi, kifɛ ɛ bɛniɪŋ bɛchu bɛ kɛmi kimbeenche kɛ. **3** Se nuuŋ le Taa ti lemi nɛɛ li jɛ ye-e. Gii nyɛ bɛŋ buŋga, tuu ni kiichi bɛŋ kii nɛ ni lɛ li tsan yi wi wu bifi-i. **4** Taa fɛɔ tɛ gɛɛ bufiɪ busɛŋ li bɛ-ɛŋ le nɛ feti baa fiee fi tɛ tiiti, nɛ gii nɛ ba nɛ ni nɛ feti. **5** Nɛɛ lɛ tɛ lɛki baa le Taa leeki shɛŋ yi nɛ yi ni yi nuuŋ li kiŋkɔŋgise ki nuuŋ ki Nyo-ɔ, tuu fɛ bɛŋ nɛ ni nɛ kɛndi tɛ shɛŋ si krai tɛ gii kɛndi lɛ. **6** Bɛŋwaanɛŋ bɛsɛŋ, tɛ tiiti baa bu tewu li bɛ-ɛŋ li bukoɔŋ bu Taa wu tɛɛbɛŋ wu Jiso Krai lɛ, nɛ weti yi li bɛŋwaanɛŋ bɛsɛŋ bɛ nuuŋ yɛɛ mferu fiee nsɪŋ bɛ tsiɪŋ yɛ ntse ŋwaani wu tɛ tɛ doonche bɛŋ kɛ. **7** Ntiiti ni kifɛ bɛŋ kibɛɛ nɛ kii baa le nɛ kɛmi lɛ nɛ ni nɛ biki fiee fi tɛ tɛ feti. Tɛ tɛ nuuŋ yɛ yɛɛ mfi wu tɛ tɛ nuuŋ tɛɛbɛŋ kɛ. **8** Tɛ tɛ jii yɛ fiee fi wi nsɔŋu nsɪŋ kɛ. Tɛ tɛ nindi tɛ liŋgisi butuu mɔɔ fɛnshaanŋ le kiɪŋ tɛ ni gɛɛ bɛntɛ li wunɛ wumu-u kɛ. **9** Tɛ gii tɛ feti yɛ lɛ le tɛ nuuŋ yɛ kintsii kisɛŋ le tɛ ni tɛ biiti bieɛ li bɛŋ kɛ. Fi tɛ nuuŋ le tɛ tɛ doonchi li kiŋge kisɛ-ɛŋ le nɛ ni nɛ biki fiee fi tɛ feti. **10** Nɛ kii lɛ mfi wu tɛ tɛ nuuŋ tɛɛbɛŋ, tɛ tɛ nyɛ nchi li bɛ-ɛŋ le, “ɛ wi nuuŋ le nuuŋ tɛ niŋ kɛ, bɛ nyɛ kɛ wu fiee fi jɛ kɛ.” **11** Ntiiti ni kifɛ tɛ wuki baa le bɛŋ bamu shiiti baa yɛɛ, nimu nsɪŋ, bɛ dɛŋgi kwaa bɛ lisi bimfimu fɛ bieɛ bi bɛniɪŋ bamu-u. **12** Beeyɛ bɛniɪŋ, tɛ tiiti baa tɛ tuu tɛ chiisini li bukoɔŋ bu Taa Jiso kraɪ lɛ bɛ shee fɛkwiɪŋ bɛ ni bɛ nindi bɛ se kɛmi fiee fi bɛ gii bɛ ni bɛ jii. **13** Li bɛŋ bɛŋwaanɛŋ bɛsɛ-ɛŋ, kiɪŋ nɛ ni naa nɛ fiɔŋ li mferu bujɔŋ kɛ. **14** ɛ wi faaŋ ŋ'wɔwu fiee fi tɛ tiiti lɛ kiŋwaati kini-i, nɛ kii kii mwɛ. Nɛ tuu kɛ le nɛ kɛmɛ fiee fi fɛrɛ bɛ wɛɛ wi kɛ, kɛ se kɛmɛ buya. **15** Se nuuŋ le, nɛ dɔɔ kɛ wu si wi wu mbani kɛ. Nɛ tiifi wu si ŋwaana wunɛ. **16** Taa wu mbɛɛŋgii ni nyɛɛ bɛŋ mbɛɛŋgii mfi kwi lɛ dzɛ chi-i. Taa ni nuuŋ bɛ bɛŋ bɛchu. **17** Mi wu Pɔɔ, ntsekɔɔ n'yɛɛshe wuni bɛ kwanŋ wɛŋ. Fini nuuŋ ŋkiki wɛŋ wu mfeti lɛ biŋwaati biɛŋ bichu-u. Fi fieɛ nɛɛ si nti mbɛɛ tsekɛ. **18** Kiŋkɔŋgise ki Taa wusɛŋ wu Jiso Krai ni ki nuuŋ bɛ bɛŋ bɛchu.

1 Timōti

1 E mi Pōo, nnuur ɣwanɛ nton wu Krai Jiso si Nyɔ yi Kinsofu kisɛɣ be Krai Jiso wu tɛɛbɛɣ gɛɛ bufi li wuu tɛ tee le ni nuur. **2** Ntsekɔɔ kɛɣwaati kini li wɛ-ɛ Timōti wu nuur ɣwanɛɣ wu chɛɣ li kimbeenchɛ-ɛ. Nyɔ Baa be Krai Jiso wu Taa wusɛɣ doonchɛ wɛ shɛɣ yi dzeɣ, tuu kɔɔ nshiɣ be wɛ, nyɛ wɛ mɔɔ mbɛɛɣɣii. **3** Si ntɛ nsoorɣ bɔ li wɛ-ɛ mfi wu ntɛ ɣɣiɣɣi Masadonya le ɔ shɛ ɔ ni ɔ nuur Efeso le, ntuuo nsurɣi bɔ tɛ le ɔ ni ɔ nuur le ɔ loosi bɛniɣ baa be fɛnjisi mfenjise wumu wu gwe. **4** ɔ loosi tɛ le kiɣ be ni be dzeti mfi wube be bifisi li mulo-orɣ mɔɔ li mɛɣkoorɣ mɛ betɛ bini bi bɛniɣ lɛ mɛ be ti shiɣ be fɛɛ maa be ɣiɣɣi be me limfwe kɛ. Bini nuur bieɛ bi bɛɛ nuur be bitechine, nuur yɛ be nime chi Nyɔ-ɔ chi biki kimbeenchɛ kɛ. **5** Fieɛ fi shaarɣ li tɛfɛ chini linti fieɛ le chi fɛ bɛniɣ kɛmɛ kɛɣkɛɣgise ki dzeti fɛ shɛɣ yi wuuti, be ki dzeti li shɛɣ yi wi feti fieɛ nuur yɛ fi shɛɣ yee sɛki wu kɛ mɔɔ fi dzeti li shɛɣ yi chɛɣ yi wi gɛɛ li Nyɔ-ɔ. **6** Bɛniɣ bamu chine baa yini dze kiturɣ, be tuu be mbwɛɣɣi be ɣiɣɣi nuur li tɛfɛ chi li yee li. **7** Be wɛki baa le be ni be nuur bɛniɣ be fɛnjisi bɛniɣ benchi be Nyɔ-ɔ, se nuur le be tɛ kɛɛ fieɛ fi be tiiti kii fi kɛ kinyi ki fieɛ fi be tɛchini li fi-i, mɛɣine nsɣ kɛ. **8** Tɛ kii baa le nchi wu Nyɔ nuur fieɛ fi dzeɣ fɛ wi dzeti nchi wulu le dze yi shaarɣ li si kɛmi le dzɔɔ. **9** Tɛ kii baa tɛ le be ti mɛɣɣi ki gɛɛ kɛ nchi li bɛniɣ be nuur tsaarɣ li kɛ. Be tɛ giki nuur li bɛniɣ be cheti benchi mɔɔ be tɛɛmi bikoo, mɔɔ be fɛɣɣi Nyɔ, mɔɔ be feti bibifi, mɔɔ be wuuti yɛ kɛ, mɔɔ be nyamisi fieɛ fi kii Nyɔ, kɛ be woyi be tee be bee kɛ be ni be bee, kɛ be woyi bɛniɣ bamu. **10** Wu nuur tɛ li bukeɣɣ be bunɣ be jii bukwɛɛ li, mɔɔ li bunɣ be gimi be bamu. Wu nuur tɛ li bɛniɣ be yii bɛniɣ be ɣiɣɣi be be, mɔɔ be sɛɛyi binseɛ, mɔɔ be chinini le be tiiti baa chɛɣ be tuu be fɛnjisi nuur binseɛ. Tuu nuur tɛ le be ni be feti nɛɛ mɔɔ nuur la le fi biki yɛ mfenjise wu tsaarɣ kɛ. **11** Mfenjise wuni biki nton wu dzeɣ wu nyɔɣa wu nuur wu Nyɔ yi be pieti, nton wulu se nuur wu be tɛ nyɛ li tsarɣ yɛɣɣ. **12** Nyɛɛɔ kɣɔɔni li Krai Jiso wu Taa wusɛɣ wu nyɛ mi buɣɣa le ni nindi nime chee. Tɛ biche mi ɣɛɣ le mi ɣkɔchɔɔ, se tsaa mi le ni nindi. **13** Mɔɔ nuur si ntɛ nnuur ɣkosi ntiiti jɛ yi bifi kii wu, mbiindi bikaa le bɛniɣ bee jɣɣ, ɣgaashi be, se nuur le, tɛ kɔɔ nshiɣ be mi, kife ntɛ mfeti bieɛ bini li kijibe-ɛ ntɛ ɣkɛmi yɛ kimbeenchɛ kɛ. **14** Taa wusɛɣ tɛ doonchɛ kɛɣkɛɣgise kee li mi-i ki yarɣ ɣge, se fɛ mi

ɣkɛmɛ kimbeenchɛ be kɛɣkɛɣgise nɛɛ si wi wu taashe be Krai Jiso ti kɛmi. **15** Tɛfɛ chi nuur le Krai Jiso tɛ be li nshe le soo bɛniɣ be bifi nuur chɛɣɣ. E tɛfɛ chi kɔche, chi nuur wi bɛɣ li chi chichu-u mɛɣine nsɣ. Mi kibɛɛ nnuur ɣkɛmɛ bibifi. **16** Se nuur le, Taa tɛ kɔɔ nshiɣ be mi, le Jiso Krai se doonchɛ keti li mi-i nshiɣ yee yi keeti yi ɣiɣɣi limfwe ma nsɣ li bɛniɣ li. Mi wu nuur ɣkɛmɛ bibifi, nse nuur nɛɛ si mbose li bɛniɣ be gii naa be bɛɣ li wuu be se kɛmɛ ntɛɛ wu kimake. (aiōnios g166) **17** Nyɔ nuur Mfɔɣ wu lindɛɛri wu ti mɛɛ yɛ kɛ, ti kwii yɛ kɛ, be ti ɣɣiɣi yɛ yi kɛ. E nɛɛ yi kwaa yi nuur Nyɔ. Tɛ ni tɛ nyɛɛ ɣɣurɣ li yi-i tɛ tendi bɛndee be yi-i, mfi kwi ma nsɣ. Fi nuur lɛ. (aiōn g165) **18** Timōti ɣwanɛɣ, nyɛɛɔ tɛfɛ chi fieɛ fi ntiiti fini li tsarɣ ya, chi biki chɛɛ nuur fieɛ fi bɛniɣ tɛ tee kii wɛ si bɛniɣ be laɣini bentɔɣ be Nyɔ-ɔ, le fi naa fi fi wɛ ɔ se tɔɣ dzɣɣ yi dzeɣ. **19** ɔ lemi nɛɛ li kimbeenchɛ kɔ-ɔ, ɔ yiki fieɛ fi shaarɣ fi shɛɣ ya tiiti li wɛ-ɛ. Bɛniɣ bamu chine baa n'yike fieɛ fi shɛɣ yibe tiiti be, be wɛ li bɛmbeenchɛ be bee, si yih yi dzɔɔ, fɛ yi kɛsi. **20** Li kintutu ki bee ɛ Imenayus be Alekesanda. Mi nyɛɔ be li tsarɣ yi Sata-arɣ kiturɣ, fi fieɛ le ɛ be kɛmɛ bufi, be chike be bukoorɣ bu Nyɔ-ɔ bu be bifisi bwɛɛ.

2 Fieɛ fi ɣkosi fi nleki se fieɛ le, bɛniɣ be Nyɔ-ɔ ni be lɛki li Nyɔ-ɔ li bɛniɣ bechu-u. Be ni be lɛki li Nyɔ-ɔ be dii li Nyɔ-ɔ, be tuu be lɛki Nyɔ li bɛniɣ bamu bechu-u, be nyɛɛ tɛ kɣɔɔni li yi-i. **2** Be ni be lɛki li Nyɔ-ɔ li bɛmfɔ-ɣɣ, be li bɛniɣ bechu be nuur li bintindu bi nɔɣa bi nɔɣa. Be ni be lɛki li Nyɔ-ɔ le ke se tɛ ni tɛ tsiɣ ntɛɛ wu tsɔɔɣ be wu mbɛɛɣɣii mɔɔ wu bɛniɣ be Nyɔ-ɔ mɔɔ wu kɛmi ɣɣurɣ le dzɛ chi-i. **3** Nleke li Nyɔ-ɔ le nuur fieɛ fi dzeɣ, fi kɔchini li Nyɔ yi nuur Kinsofu kise-ɣɣ, **4** yi kɛɣgisi le wi kwikwi naa bo mɔɔ le wi kwikwi kɛɛ chɛɣɣ. **5** Nyɔ nuur mumkparɣ kwaa, wi wu nuur kintikinti li Nyɔ-ɔ be bɛniɣ nuur nɛɛ tɛ mumkparɣ. Wi wuni se nuur Krai Jiso. **6** E wu, wu tɛ nyɛ yi yee le ya bɛniɣ bechu li ɣɣɛ-ɛ. Fini nuur fieɛ fi Nyɔ tɛ doonchɛ mfi wu mfi wu shaarɣ tɛ kɔche. **7** Fieɛ fieɛ fi Nyɔ tɛ tsaa mi le ni nnuur wi wu fɛnjisi, mɔɔ ɣwanɛ nton wu Jiso be le ni nnuur Wi wu Ntiife wu bɛniɣ be tɛ nuur yɛ Bejuu kɛ. Tɛ nuur le ntiifi be, be se gɛɛ shɛɣ li Krai li, le ni ntiifi tɛ be be chɛɣɣ. Fieɛ fi ntiiti fini n'yɛɣɣi yɛ kɛ. Ntiiti nuur chɛɣɣ. **8** Nse ɣ'wɛkɔɔ le bunɣ ni be lɛki li Nyɔ-ɔ li bintsii bichu-u, be tsakisi nuur tsarɣ yi wuuti liwe, shɛɣ yi tɔnye kɛ be kɛ, kɛ le be ni be tsuki ntsoorɣ kɛ. **9** ɣ'wɛkɔɔ tɛ le bukeɣɣ ni be lisi ndú le dze yi shaarɣ li, yi doonchi

ngugu, maa yi beniiŋ ɲingi le yi ye yi shaan. Kiin be ni be luu yi maa nuuŋ le be ni be lisi biee bi be nache be kikwa ki yechi maa nuuŋ bikomu, ke ndu yi tɛmi kwa nge ke. **10** Be ni be chumini yi yibe nuuŋ be kinge ki dzeen si bukeɛŋ be be ɲingi le be guundi baa Nyɔ. **11** Kweɛŋ kemi le nye yi yee chi le ni yiki bentiife bu yike, ni nuuŋ kimfime kimake. **12** Mmɛɛŋɔ ki nnye ke dze le kweɛŋ ni tiifi bunin ke, ke le ni kemi bungu le bunin li lɛwe ke. Kemi le ni nuuŋ kimfime kimake. **13** Fi nuuŋ le kife ε Adan wu Nyɔ tɛ saa tɔŋ, se tɔŋ Iff. **14** ε Adan wu Satan tɛ yeeŋ be wu ke. ε kweɛŋ wu be tɛ yeeŋ be wu se bonde nchi wu Nyɔ. **15** Maa nuuŋ si fi fiee le, Nyɔ gii yi soo kweɛŋ keti li biero-ɔ. Fini gii fi nuuŋ fɛ wu ba lemi li shɛŋ yi wu gɛɛ li Nyɔ-ɔ, kemi kinƙɔŋgise, tsiin ntse wu waan kemi ngugu.

3 Tefe chimu cheɛ lu chi nuuŋ nɛɛ cheɛŋ. Tefe chini nuuŋ le: ε wi gbergi weki kintinde le ni nuuŋ tɛ kikoo wu kintaashe, ke wekoo tɛ nuuŋ nime chi kemi ngugu. **2** Te Kikoo wu kintaashe ki beniiŋ be kimbeenche-ε kemi le ni nuuŋ wi wu kemi ye fiee fi be guundi wu li fi-i ke. Kemi le ni nuuŋ nyume kweɛŋ mumƙpaŋ, tɛ fɛ biee bi kinga-aŋ ke, beechi biee bujɔŋ, kemi ngugu, fii beniiŋ be ndende li wuu yih, kii ntiife beniiŋ. **3** Kemi ye le ni nuuŋ wi wu ti wundi mbiin me keeti wu ke. Kemi le ni nuuŋ mbɛɛŋgii be beniiŋ tɛ tase be wi ke, tɛ tsoo ntsooŋ ke, tɛ kɛmɛ kinƙɔŋgise li kwaa ke. **4** Kemi le ni nuuŋ wi wu kii mbiche le yih ye bujɔŋ, feti bɔɔŋ bee wuki wu li fiee fichu-u, be guundi wu. **5** ε wi kii ye mbiche le yih ye bujɔŋ ke, geen se ni bichi le kintaashe ki beniiŋ be Nyɔ-ɔ? **6** Kemi ye le ni nuuŋ wi wu mɛɛŋ fɛ wu fiiki wu to wi wu kimbeenche ke. ε nuuŋ weɛ wi, ke gii dza mfi wumu tuu ni tsakisi yi, dza le li nge-ε si wu kinƙundi. **7** Kemi tɛ le ni nuuŋ wi wu beniiŋ be lekuaŋ ɲingi tɛ le wɛ wi wu shaan. ε foo le nsin, taa dza nye buya li yi yee li dzoo li kintasi ki kinƙundi-i. **8** Beniiŋ be fii li mferu nime chi li kintaashe ki beniiŋ be kimbeenche-ε kemi tɛ le be ni be nuuŋ be kinge ki shaan. Be kemi ye le be ni be tiiti jɛ fietu ke, tɛ nuuŋ beniiŋ be nyɛɛ yih yibe li mbiin mɛ ngeɛ ke, tɛ nuuŋ beniiŋ be kungɔ nɛɛ nuuŋ mberɔ kwaa ke. **9** Be kemi le be ni be kemi ntsooŋ yi fiee fi Nyɔ doonche li bee kii kimbeenche, fiee fimu tɛ saa be li shɛŋ ke. **10** Fɛ be gii be ni be giki be li nime-ε, be kemi le be saa be mɔnche be kwɛ. ε be doonche le be kemi ye cho ke, be se gɛɛ be, be ni be nindi si beniiŋ be fii li nime chi li yih yi nleke li Nyɔ-ɔ

ki beniiŋ be kimbeenche lenti. **11** Bukɛɛŋ be bee kemi tɛ le be ni be nuuŋ be kinge ki shaan, be tɛ fie kimfie ke. Be kemi ye le be ni be feti biee bi kinga-aŋ ke. Be kemi tɛ le be ni be lemi li cheɛŋ li, li fiee fichu-u. **12** Wi wu fii li nime le kintaashe lenti kemi le ni nuuŋ nyume kweɛŋ mumƙpaŋ. Tuu kemi tɛ le ni kii mbiche le bɔɔŋ bee li maa yih ye bujɔŋ. **13** Beniiŋ be fii li nime-ε li kintutu ki beniiŋ be kimbeenche ε be nin bujɔŋ, be kɛmɛ bukoon bu shaan li yih yi bee, be nuuŋ tɛ mɛɲine nsin dududu kii shɛŋ yibe gɛɛ li Krai Jiso-o. **14** ɲingoo le sheo niin mbe nɛŋ wɛ. Se nuuŋ le, ntsekoo biee bini li wɛ-ε le, **15** ε mi ndza mi nɔɔne, ɔ kɛɛ si beniiŋ kemi le be ni be feti biee li yih yi Nyɔ-ɔ yi nuuŋ kintaashe ki beniiŋ be Nyɔ-ɔ yi kemi ntse-ε. Kintaashe kini nuuŋ kintasi be kimfoo ki kemi cheɛŋ. **16** Fiee fieɛ lu fi gbɛɛŋ fi ko nge. Fiee fini nuuŋ fi tɛ shiir fi nuuŋ le munyikoo li kii kimbeenche kisen ki tɛ tiiti, Nyɔ se fɛ ye tɛ se kɛɛ. Fiee fini nuuŋ le: Tɛ doonche yi yee li nyaŋ yi wiwoŋ. Fiana yi Waan tɛ doonche wi wu nuuŋ wu. Benchindaa be Nyɔ-ɔ tɛ nɛŋ wu. Be tɛ fenjisi kii wu li bito-oŋ. Beniiŋ tɛ gɛɛ shɛŋ li wuu nshe chichi Be tɛ dzo wu yeɛ liboo fɛ kintsii ki bunɔŋa.

4 Fiana yi Waan tiiti yeɛ le gii ni nuuŋ mfi wumu, beniiŋ bamu gii naa be chine li kimbeenche-ε be ni be wuki biee nuuŋ bi fiana yi yengɔ be beniiŋ maa bentiife be benchindaa be kinƙundi-i. **2** Bentiife bani gii be ni be bee li tsan yi beniiŋ be dengɔ be fumisi beniiŋ be yengɔ binsee, shɛŋ yibe chiinde yeɛ kɛɛ be tɔŋ be finƙɔŋ. **3** Be gii be ni be fenɔŋ le kiin beniiŋ ni be feti bugoo ke, maa le kiin wi ni ji nɔɔani biee bimuu ke. Biee bini se nuuŋ bi Nyɔ tɛ fɛ le beniiŋ ni be jii, beniiŋ be kemi kimbeenche be tuu be kii cheɛŋ mfi wu be jii be gii be ni be nyɛɛ kiyooni li Nyɔ-ɔ. **4** Fiee fichu fi Nyɔ tɛ tɔŋ fieɛ fi dzeen, fimu se nuuŋ ye lu fi wi nuuŋ faan ε nuuŋ le wu fi be kiyooni li Nyɔ-ɔ ke, **5** kife n'yoru wu nuuŋ wu Nyɔ be nleke li Nyɔ-ɔ fɛo fi woo kituŋ. **6** ɔ doonchi biee bini li berɔɔanɛŋ besɛŋ, ɔ ni ɔ nuuŋ wi wu nime wu Krai Jiso wu dzeen wu kurisi yi yee be jɛ yi Nyɔ yi nuuŋ kii kimbeenche be ntiife wu dzeen wu ɔ biki. **7** Kiin ɔ ni ɔ kemi fiee fi fere be mulon mu li yee li mu kemi ye fiee fi fere be Nyɔ ke. Tifi yi ya le ɔ ni ɔ tsiin ntse nuuŋ wu Nyɔ weki. **8** Mferu soon le yi yaane kemi nɛɛ mberɔ li wi-i. Se nuuŋ le fɛ nuuŋ ɔ ni ɔ tsiin nuuŋ ntse wu Nyɔ weki kemi mberɔ li wi-i le dzɛ chichi, kife fini kemi mberɔ li ntse wu dɛɛni, fi tuu fi kemi li mfi wu bee li. **9** Tefe

chini gbengi chi nuuŋ cheeŋ, ε tefe chi kache chi wi nuuŋ beŋ te meŋe ke. **10** Fiee fiee fi te teendi muŋaŋa li nime chini kife te leeki baa bufi busen buchu li Nyo yi kemi ntse. Nyo nuuŋ Kinsofu ki beniiŋ bechu-u, teege beniiŋ be beŋ li yi-i. **11** Ɔ tiifi beniiŋ biee bini Ɔ tiiti le be ni be feti bi. **12** Kiin Ɔ ni chine le wi nyaami we kife Ɔ meŋe ɣwaŋ wu ɔɔŋ ke. Ɔ nuuŋ mbose li beniiŋ be kimbeenche le dze ɔɔ yeti le-e, be li ntse wa-a, mɔɔ li kinŋɔŋise ki Ɔ kemi-i, be li shen ɔɔ gee li Nyo-ɔ, mɔɔ le dze ɔɔ giki yi ya le, yi se wuuti. **13** Nye yi ya li nteenye Kinwaati ki Nyo-ɔ li beniiŋ be kimbeenche-ε gbanaa, Ɔ tuu Ɔ ni Ɔ fenjisi je yi Nyo, Ɔ tiifi be nsiin geeŋ bo mfi wu mi mbe. **14** Kiin Ɔ ni nyaami kinderi ko ke. Kinderi kini nuuŋ ki be te nye li we-ε mfi wu kintutu ki bete bikoo bi kintaashe ki beniiŋ be kimbeenche-ε te gee tsan yibe li yi ya ntɔŋ wu bentomfɔŋ be Nyo-ɔ be le we-ε. **15** Nye yi ya li biee bini, Ɔ ni Ɔ feti bi bichu se beniiŋ bechu ni be ɣinŋi ɣgenu limfwe wa. **16** Ɔ dzeti mfi be yi ya mɔɔ be ntiife wa. Ɔ kemi lu mkpaan ke Ɔ feti le Ɔ soo yi ya, Ɔ soo te mɔɔ beniiŋ be wuki fiee fi Ɔ tiiti.

5 Mfi wu Ɔ nachi wi wu kaan kiin Ɔ ni Ɔ wami wu bu wame ke. Se nuuŋ le tifi wu bu tiife si chaa. Ɔ dzeti besɔɔŋ si beŋwaana. **2** Ɔ dzeti te bukeŋ bekaan si bena, Ɔ dzeti besɔɔŋ be bukeŋ le si dze mi ya, Ɔ bichi be le dze yi wuuti li fiee fichu-u. **3** Ɔ bichi le bukeŋ beŋku-u, be gbengi be fuki wi wu bichi le bee. **4** Se nuuŋ le, ε kwee ɣku kemi ɔɔŋ, ke ɔɔŋ be ɔɔŋ le, be saa be laanche mferu nime chi bee chi kimbeenche-ε, le be ni be bichi te le be ni be bee. Si be te bichi le bee. Fini nuuŋ fiee fi kache le Nyo lii. **5** Kweeŋku wu gbengi nuuŋ kwee ɣku wu kemi ye wi wu bichi le wu-u ke, wu bichi limfwe nuuŋ li Nyo-ɔ, leki li yi-i mfi kwi, dii li Nyo-ɔ butuu mɔɔ fenshaan. **6** Se nuuŋ le, kwee ɣku wu dengi fiee jii nuuŋ kikuuŋ kee, wu kwio kituŋ mɔɔ nuuŋ le meŋe dengi we. **7** Ɔ tiiti biee bini li bee, kii beniiŋ ni dza be ni be gundi be. **8** E wi nuuŋ mbiche le kini kee li nsin, teege yi ye, ke wu faan ntse wu nuuŋ wu beniiŋ be kimbeenche-ε. ɣwaani we wi kinge kee fo kee ki yaa ki wi wu nuuŋ ye wi wu kimbeenche ke. **9** Kweeŋku wu be nuuŋ be lii bukoon bwee li kintutu ki bukeŋ beŋku le be ni be fii be kemi le ni nuuŋ wu bo biya mbaan busɔɔ, ε te saa wu nuuŋ kweeŋ wu wi mumkpan, **10** tuu nuuŋ wu be kii bujɔŋ le kemi kinge ki dzeŋ. Fi fiee le: Ti kisi ɔɔŋ bee le dze yi dzeŋ li, fii mfɔŋ li wuu yih, nuuŋ wu tsootsi bikaa bi beniiŋ be

nuuŋ be Nyo-ɔ, fii te beniiŋ be ɣge-ε, ε wu nye yi yee le ni feti nime chi dzeŋ le dze chichi. **11** Se nuuŋ le, Ɔ beŋ ke le Ɔ lii bukeŋ beŋku-u be meŋe besɔɔŋ li kintutu ki be gii be ni be fii be ke, kife ε yi yi bee dza yi bechi yi tuu yi nyinini, be tuu be daaye ɣkaache wu be te kaache li Krai, be bechi be ni be geendi le be kaari be geeŋ bugoo le bunin bamu-u. **12** E be fe le, ke be dzo baa ɣge li bikoo bi bee kife be bonde baa ɣkaache wube wu ɣkosi. **13** Li ntawu fe, Ɔ lii be li kintutu-u, be dza be laanche be to si beniiŋ be nuuŋ yee, be mbwengi li yih yi beniiŋ li. Nuuŋ ye le be gii be ni be nuuŋ yee kwaa ke, be gii be ni be fieti mɔɔ bimfie, be lisi bimfimu fe biee bi beniiŋ le, be tiiti biee bi be kemi ye le be ni be tiiti ke. **14** Bedeeni, nse ɣ'wekɔɔ le be gee bukeŋ beŋku-u be meŋe besɔɔŋ baa kaari be geeŋ ba le bunin bamu-u, be bie ɔɔŋ, be ni be bichi le bela be bee, kii wi wu mbani ni dza ni bee lejɔŋ bifisi meŋkoon meŋe. **15** Ntiitɔɔ ni kife beniiŋ bamu tan baa dze be to kimbe ki Sata-an. **16** E kweeŋ wu nuuŋ wi wu kimbeenche kemi bukeŋ beŋku-u li kini kibe, ni fii be, kii kintutu ki beniiŋ be kimbeenche ni too bente ɣge. Ki gii ki ni ki fii nuuŋ bukeŋ beŋku-u be gbengi be nuuŋ be be mbiin. **17** Bete bikoo bi kintaashe ki beniiŋ be kimbeenche-ε be nindi bujɔŋ be kemi le be ni be nye be ɣguŋu be kinsomfu, teege be fenjisi je yi Nyo be tiifi beniiŋ. **18** Be kemi le be ni be nye le kife Kinwaati ki Nyo-ɔ tiiti le, “Kiin Ɔ ni kan kimfime ki nya-an mfi wu yi nusini giin ke.” Fi tuu fi nuuŋ le, “Wi wu nime kemi le ni kemi kinsomfu kee.” **19** Kiin wi ni soomi te kikoo wu kintaashe kimu li we-ε, Ɔ beŋ fuki fe beniiŋ befe ke beteŋu leŋ lejɔŋ le nsa wulu nsin ke. **20** E nuuŋ bamu baa be ba be feti kinge ki bifi be giinŋi bu limfwe, Ɔ wame be le beniiŋ lii bechu, ke bamu baa se cheŋ. **21** Ntiitɔɔ fini li we-ε Nyo limfwe be Krai Jiso mɔɔ benchindaa be Nyo buu le, Ɔ feti fiee fi ntiiti fini Ɔ to ke dzin yi wumu ke, Ɔ feti fiee Ɔ doonche ke chichi chichi ke. **22** Kiin Ɔ ni Ɔ bakini le Ɔ gee tsan li wi-i le ni nuuŋ te kikoo wu kintaashe ki beniiŋ be kimbeenche-ε ke. Kiin Ɔ ni Ɔ lisi fio tsan fe bibifi bi wi wumu ke. Gee yi ya yi ni yi wuuti. **23** Kiin Ɔ ni Ɔ wundi nuuŋ dzɔɔ kwaa ke. Ɔ wundi te mbiin niin kii tee cho be si Ɔ gbengi Ɔ gendi mfi kwi ni. **24** Bibifi bi beniiŋ bamu ti yengi ɣge bi doonchi le be we baa nsa, bi bamu ti dzeti mfi bi se yine. **25** E nee le si kinge ki dzeŋ ti nuuŋ. E ki meŋe ki yene ke tseke ke, ke ki nuuŋ te ba le munyiikɔɔ li ke.

6 Beniinj bechu be nuuj le kimboj ki bumfa-a, be kemi le be ni be nyee ngugu le dzé chichi-i li bete bikoo be kemi bee. Be ni be feti le, kii beniinj ni ni be tiiti jé yi bifi kii bukoon bu Nyó-ó maa ntiife wusej. **2** Kiinj bemfa be kemi bete bikoo be bee be nuuj beniinj be kimbeenche-ε, ni be nyamisi be ke kife be bechu baa bóonj be wi mumkpanj li Krai li. Be kemi le be ni be nindi li bee bujon yeke maa, kife beniinj be kemi mberj wu nime chi bee nuuj beniinj be kimbeenche-ε be kinjongise be nge. **3** Tiifi beniinj biele bini, ó nyee be ntifi le be ni feti biele bini **3** E wi tiifi ntiife wumu wu chichi wu beenchi ye ntiife wu cheej wu Taa wusej wu Jiso Krai maa ntiife wu kóche be ntse wu Nyó weki ke, **4** ke mwe tsakisóo yi li yee li, kii ye fiee ke. Wee wi gendóo be chigonj chi bitechine be biseenine kii jé yi bee be shéj yi yéeti, maa ntsoonj maa be ngaashe maa mbinine wi kemi mbeeche wu bifi, **5** be kimfime ki binine le beniinj li lenti be nuuj ε bufii bube lake nuuj ε be lee cheej. Be feti le be bichi le fiee fi Nyó-ó nuuj dze yimi yi nuuj be loo le. **6** Se nuuj le, ε wi tsiinj ntse wu Nyó weki tuu wuki bujon be fiee fi kemi, ke ε nee bunónja bu nge, **7** kife te tē be li kwéej wuni-i bō kilere, te se gii te kaari bō kilere. **8** Bedeeni, ε te kemi bijine be ndú, ke bi kóche biee fe bee li. **9** Se nuuj le, beniinj be weki le be ni be nuuj beniinj be bulofu-u, be ti wii li mōnche-ε, be dzeti li kintasi-i, be lii li ngeej yi biee bi ngee bi kibere-e bi bee be bengé. Biele bini bi se nuuj bi lisi beniinj li nge-ε wu nuuj wu lee be bu lesu-u. **10** E kinjongise ki kwa-a ki nuuj kinyi ki nwaani bibifi bichu-u. E kii kinjongise ki nge ki beniinj kemi li kwa-a kini ki beniinj bamu tanj baa dze li kimbeenche ki bee, be se beemi shéj yibe be biee bi tonyi yi nge. **11** Li we-ε Timoti, ó we fio wi wu Nyó. Kifi fio biee bini bichu. Ó ni ó bichi nuuj le ó kemé ntse wu tsaanj maa ntse wu Nyó weki. Ó ni ó kemi li kimbeenche ko-o, ó kemi kinjongise, ó kendi shéj, ó kemi te ntse wu mbeengji. **12** Ó gwii bugwe bu kimbeenche bu dzeej. Ó kemi ntse wu kimake wu be te teej we le ó le li wuu, ó te lej beniinj nge limfwe be te lej lejij le nsa wa, ó se tee fiee fi shaanj kii kimbeenche ko. (aiōnios g166) **13** Nse ntiitoo li we-ε le Nyó lii yi nyee ntse li biee bichu, maa le Krai Jiso lii wu te lej limfwe li Pontu Paillet ku fiee fi shaanj be kimfime kee kii yi yee, **14** ntiitoo le ó ni ó kichi benchi bani, ó nuuj findzonj nsij, ó nuuj nkemé fiee fi nuuj wi guj we li fi-i nsij, ni giingji buti mfi wu Taa wusej wu Jiso Krai gii naa buse. **15** Se gii naa buse nuuj le

mfi-i le wa, wu Nyó yi be pieti gii yi doonche, ε yi kwaa yi seki biee bichu, Nyó yi nuuj Mfónj wu bemfónj maa Taa wu betaa bechu. **16** E nee yi kwaa yi nuuj te naa kwi ke, ε yi yi tsiinj li Kin'wofu ki nuuj wi te naa kiingji li ki-i lichij ke. Wi ti mēejó saa ki nej ke yi ke, se wi nuuj te nej yi ke. Ngugu nuuj li yi-i, yi seki biee bichu ma nsij. Fi nuuj le. (aiōnios g166) **17** Li nto le kimbe ki beniinj be kwa-a be li nshé yini-i, tee li bee le kiinj be ni be tsakisi yi ke. Kiinj be ni gee bufii bube li kwa wu gii naa wu dza wu ma-a ke. Be gee bufii nuuj li Nyó-ó yi gbejgi yi shooshi biee bichu li bee li le te ni te wuki bujon lu. (aiōn g165) **18** Be ni be feti nuuj biee bi dzeej, bulofu bu bee ni bu nuuj nuuj biee bi dzeej bi be feti. Be gwiye tsanj yibe be ni be nyee nya mbeeche nsij. **19** Yini nuuj dze yi nuuj be ni be giki bulofu bu biee le li yi yi bee kii fwaa si kimfoo ki teemi, be se kemé ntse wu gbejgi wu nuuj ntse. **20** Timoti, ó kiichi nee fiee fi be gee li tsanj ya-a. Ó wakisi tefe chi kemi ye fiee fi fere be Nyó ke, maa tefe chi bitechine chi beniinj beechi le ε chi bufii le. **21** Beniinj bamu dza baa be weki le be ni be kungji nwaani bini biee, be se dza baa be tanj dze le kimbe ki kimbeenche ki bee. Taa doonche shéj yi dzeej li berj.

2 Timoti

1 E mi Pɔɔ, nnuur ɣwane ntonj wu Krai Jiso li kinɔŋɔgise ki nuur ki Nyɔ-ɔ. Fini biki ɣkaache wu kii ntse wu kimake wu nuur li Krai Jiso-ɔ. **2** Ntsekɔɔ kinɔwaati kini li we-ɛ Timoti ɣwanɛɣ. ɔ nuur shɛɣ yɛɣ. Nyɔ Baa bɛ Krai Jiso wu Taa wuseɣ doonche we shɛɣ yi dzeɣ, kɔɔ nshiɣ bɛ we, nyɛ we mbɛɣɣii. **3** Mbɛɣ ɣkiimi we mfi kwi butuu bɛ fɛnshaar li nleke li Nyɔ-ɔ wɛɣ ntuu nyɛɛ tɛ kiyoɔni li Nyɔ-ɔ yi nindi li yi-i fieɛ tɛ saa mi li shɛɣ kɛ nɛɛ si betaa tɛ nindi. **4** Mbɛɣ fɛ ɣkiimi musu mɛ ɔ tɛ shiikisi mfi wu tɛɛ we tɛ tɛ gate, nshɔɣ tɛti mi le bee mi ɣɛɣ we, le shɛɣ yɛɣ yise bɛ kinɛɛtine. **5** Nti mbɛɣ ɣkiimi tɛ kimbeɛnche ko ki cheɣ ki ɔ kemi. Kimbeɛnche kini tɛ saa ki nuur ki ɣkoko wa wu Loys bɛ na wu Yuni tɛ kemi, nse ɣkiio mɛɣine nsɣ le ɛ ki ki ɔ kemɔɔ dɛɛni. **6** Fieɛ fieɛ fi ɣ'wekɔɔ le ɣkimi we le ɔ kaari ɔ kaarɣi li nya yi Nyɔ yi nuur li we-ɛ, ɔ foke yi, yi ni yi duti li we-ɛ si wi. Nya yini nuur yi ɔ tɛ kemɛ mfi wu ntɛ ɣɣɛ tsaɣ yɛɣ li we-ɛ. **7** ɔ kɛɛ le Nyɔ ti mɛɣ ki nyɛ kɛ fiana li tɛɛbɛɣ le yi fɛ bee tɛ ni tɛ kemi chɛnɛ kɛ. Yi tɛ nyɛ nuur fiana yi bungɔ bɛ yi kinɔŋɔgise mɔɔ yi nuur yi fɛ bee tɛ ni tɛ ni bichi lɛ yi yise-ɛɣ. **8** Bedɛɛni, kiɣ ɔ ni ɔ nuur bɛ buya li ntefu li bɛniɣ bamu kii Taa wuseɣ wu nnindi ncha kii wu kɛ. Se nuur le ɔ dzeti tɛ wa ɣɛɣ li ntonj wu dzeɣ wuni bɛ bungɔ bu Nyɔ nyɛ li we-ɛ. **9** E Nyɔ yi tɛ soo bee, yi teɣ bee le tɛ ni tɛ tsiɣ ntse wu nuur wu bɛniɣ bee. Yi tɛ mɛɣ ki fɛ kɛ fini kii nime chimu chi tɛ tɛ fɛ kɛ. Tɛ gii nuur kii nache wu yi li bee li, mɔɔ shɛɣ yee yi dzeɣ yi tɛ kemi li bee li keti li Krai Jiso-ɔ nshɛ mɛɣ yi se naa yi bechi. (aiðnios ɣ166) **10** Dɛɛni, Nyɔ doonche yɛ shɛɣ yee yi dzeɣ yilu li bee li si Kinsofu kisɛɣ ki Krai Jiso bɛ kɛɛ le. Wu lɛɛshɔɔ bungɔ bu kwe-ɛ, yi se doonche ntse gbanaa, le wi mɛɣ yɛ tuu kwi kɛ. Yi fɛ yɛ fi yɛnɛ gbanaa nuur bɛ ntonj wu dzeɣ. **11** E ntonj wu dzeɣ wulu wuni wu Nyɔ buu yɛ mi le ni nuur wi wu mɛfɛɣise bɛ ɣwane ntonj wu Krai mɔɔ Wi wu Ntiife. **12** E kii fini fi ɣɣɣi ɣɛɣ wu ɣɣɣi wuni ni. Se nuur le ɣkemi yɛ buya kɛ, kife ɣkiio wi wu mi ɣɣɛ shɛɣ li mwe-ɛ. ɣkiio mɛɣine nsɣ le nuur nɛɛ ni bichi le fieɛ fi mi nyɛ li tsɔɣ yee li fini, ɣɛɣ bo bu jobɛ chi kimerise-ɛ **13** ɔ biki nɛɛ nuur dze yi ntiife yi cheɣ yi ntɛ nti fi we lu. Si ɔ biki le ɣɛɛ nɛɛ shɛɣ nuur li Krai, ɔ kemi tɛ kinɔŋɔgise li bɛniɣ li, fichu ni fi nuur le dze yi bɛniɣ bɛ Krai Jiso-ɔ. **14** ɔ kemi li ntiife wu cheɣ li wu bɛ tɛ nyɛ li tsɔɣ ya-a. ɔ bichi bɛ bungɔ bu Fiana yi

Waar yi nuur li yi yise-ɛɣ. **15** ɔ kiio le bɛniɣ bechu bɛ le kimbe ki Eesha tɛ too mi. Li kintutu kibee tɛ nuur, Figelu bɛ Hemogenes. **16** Nlekeɔ li Nyɔ-ɔ le Taa kɔɔ nshiɣ bɛ yih yi Onesifolu. Ti shiɣ feti nɛɛ li kinga-a li kinga-a shɛɣ yɛɣ se dendi. Buya tɛ keeti yɛ wu kii ncha wu ntɛ nnuur lu kɛ. **17** Tɛ nuur mfi wu tɛ fesi Lom feni, tɛ bɔseyi ɣɔɣ mi siɣ ɣɛɣ bo si tɛ ɣɛɣ mi. **18** Nlekeɔ li Nyɔ-ɔ le Taa fɛ le ke bu jobɛ chi kimerise-ɛ, Taa se kɔɔ nshiɣ bɛ wu. ɔ ɣbɛɣɔɔ ɔ kii nime chichu chi tɛ nindi li mi-i li kitonj ki Efeso.

2 Timoti ɣwanɛɣ, li we-ɛ, ɔ lemi mkpaar ɔ tɛɛmi biki shɛɣ yi dzeɣ yi Krai doonche li we-ɛ. **2** ɔ dzeti fieɛ fi ɔ ti shiɣ ɔ wuki ntiiti li bɛniɣ li ɣɛɣ limfwe fieɛ ɔ giki li tsɔɣ yi bɛniɣ bɛ nuur tsaar bɛ nuur bɛ kɔche le bɛ nuur bɛ ni bɛ fɛɣisi bɛniɣ bamu lu tɛ. **3** ɔ dzeti tɛ wa ɣɛɣ si wi wu nchi wu cheɣ wu Krai Jiso. **4** Wi wu nchi ti bɛɛ ɛ nuur li nime cheɛ li tɛ tuu le lii yi yee li bieɛ bi bɛniɣ bɛ yee lɛ kɛ, kife fieɛ fi bichi li fi-i nuur le fɛ fieɛ fi tɛ kikoo wɛ ɔŋɣisi. **5** E nɛɛ le si wi wu letini ɣɣweti nuur tɛ naa letɛ le sɔ, fuki fɛ letini biki benchi bɛ ɣɣweti-i nsɣ kɛ. **6** Wi wu nindi wɛ buɣɣ, ɛ wu wu kemi le saa mɔɣ fieɛ lɛ bieɛ bi tɛ tɔyɛ-ɛ linti. **7** Beeche kii bieɛ bi ntiiti bini Taa se fɛ ɔ kɛɛ bi bichu. **8** ɔ kiimi Jiso Krai. Tɛ bo li kwe-ɛ. Tɛ gii nuur wi wu li kini ki Mfɔɣ Daafi-i. E fi fi mɛfɛɣisi li ntonj wɛɣ wu dzeɣ li. **9** E kii ntonj wu dzeɣ wuni wu ɣɣɣi ɣɛɣ, nnuur li bɛmfɔɣɛ-ɛ si wi wu bonde nchi. Se nuur le, mɔɔ nuur si mi ɣ'we li bɛmfɔɣɛ-ɛ le, jɛ yi Nyɔ nuur yɛ li bɛmfɔɣɛ-ɛ kɛ. **10** Si fi nuur le, nse ɣkendi nɛɛ shɛɣ li fieɛ fichu-u kii bɛniɣ bɛ Nyɔ tɛ tsaa, kɛ bɛ se kemɛ tɛ kinsofu li Krai Jiso bɛ bunɔɣa bu kimake. (aiðnios ɣ166) **11** Tɛfɛ chini nuur nɛɛ cheɣ, chi nuur le: E tɛ taashe tɛ kwi bɛ wu, tɛ naa tɛ ni tɛ tsiɣ bɛ wu. **12** E tɛ kar shɛɣ, tɛ naa tɛ ni tɛ seki bumfɔɣ bɛ wu. E tɛ faar wu, naa faar tɛ bee. **13** E tɛ lemi yɛ mkpaar kɛ, ba nɛɛ ni lemi mkpaar, kife nuur tɛ faar yi yee kɛ. **14** Kimi bɛ bieɛ bini, ɔ tuu tee li bee li Nyɔ-ɔ limfwe le bɛ chike bɛ bitechine kii jɛ. Bi fi-i yɛ wi kɛ. Bi bifisi bɛniɣ bɛ yiki bi. **15** ɔ gwenini ɣɛɣ le ɔ ni ɔ doonchi yi ya lɛ Nyɔ lii si wi wu Nyɔ ɣɣɣi le nuur tsaar. ɔ nuur wi wu nime wu kemi yɛ fieɛ fi buya keeti wu lu kɛ, mɔɔ wu kemi cheɣ wu jɛ yi Nyɔ le dze yi tsaar li. **16** ɔ wɛti yi li tɛfɛ chi kemi yɛ fieɛ fi fɛrɛ bɛ Nyɔ kɛ, kife tɛfɛ chilu gii chi fɛ bɛniɣ ni bɛ tsiɣ ntse wu nuur yɛ wu Nyɔ weki kɛ bɛ ɣɣɣi bɛ wu bulimfwee. **17** Bentiife bɛ bee belu dzeti bɛ nuur si

kikoti ki jii wi ki yeedi ki kuu. Kintutu ki beniinj be tiifi ntiife wuni nuuj Imenayus be Filitus. **18** Be chine baa dze yi cheej si be lemi le Mbochu wu li kwe-e dzo we kintsii kituj. Si be fe le, be biifi baa kimbeenche ki beniinj bamu. **19** Se nuuj le, kimfoo ki nuuj ngewu wu Nyɔ, nuuj ki tɛemi, ki lemi nɛe fe. Kimfoo kini nuuj ε Nyɔ tɛɛe ɲkiki we li ki-i wu nuuj le, “Taa kii beniinj be nuuj bee,” mɔ le, “Wi kwikwi wu teenyi bukoon bu Taa le, kemi le chine mferu biee bibifi.” **20** Li yih yi wi wu nyɔɲa-a, betasa be beke ke muka mu ti nuuj lu ti nuuj ye ε be nache be bikwa bi gaa ke bi ncherere kwaa ke. Yimi ti nuuj ε be nache be biti mɔ ε be nache be chime. Shɔ yini nuuj yimi kemi nime chi shaar, yimi se kemi nime chi lɔlɔ. **21** Nɛe le, ε wi wu buu tsɔɲ yee fe biee bi kemi nime chi lɔlɔ, ke gii ni nuuj si sho yi nuuj be ni be dzeti be nindi nime chi shaar le lu. We wi wu Nyɔ fe le ni nuuj wi we kituj. We wi wu tɛngi te kikoo we le ni dzeti wu nindi nime chee chi dzeer chichu lu. **22** Nɛe le, ɔ kiifi fio biee bi yi nyɲini besoon li bi-i. ɔ gwenini le ɔ ni ɔ bichi fio nuuj le ntse wu tsaar li be le ɔ ni ɔ kemi kimbeenche mɔ ɲɲkɔngise be ntse wu mbeerɲgii. ɔ feti le nɛe si beniinj be teenyi te bukoon bu Taa le be shɛy yibe yi wuuti feti. **23** Kiinj ɔ ni ɔ kemi fiee fi fere be bitechine bi kibere be bi lɔlɔ ke, kife bi ti be nɛe nuuj be ntsoon. **24** Wi wu nime wu Taa se kemi ye le ni tsuki ntsoon be beniinj ke. Kemi le ni nuuj be shɛy yi dzeer li wi kwikwi, nuuj wi wu kii ntiife beniinj, kii te ɲkanu shɛy be beniinj. **25** Kii si nachi fiee be mbeerɲgii li beniinj be techini wu-u. Ti be nachi le, be mbeeche le nuuj Nyɔ fi be, be se fiiki shɛy yibe be kee fiee fi cheej, **26** be tuu be teer bufi bu bee lijij, be kifi be bo li kintasi ki ɲɲkundi-i ki kɔ be ki feti le be ni be feti nuuj fiee fi ki ɲɲgisi.

3 ɔ kee le, naa nuuj li jo yi leji-ij, biee bi tɛemi gii naa bi ni bi keti ɲge. **2** Beniinj gii naa be dza be ni be ɲɲgisi nuuj yɔ yibe, be ni be ɲɲgisi kwa, be tsakisi yi, be doonchi yi, be yeti jɛ yi bifi kii beniinj bamu. Be se te tuu le be ni be wuki beni be bee be be tee be bee ke, be te nye kiyooni li fiee li ke, be te keme ɲinge ki wuuti te ke. **3** Be nuuj te keme nshiinj li beniinj li ke, be te feeki bidzo bi beniinj le ke. Be gii be ni be bifisi mɲkoon mɛ beniinj le, be te nuuj le nuuj be keme yɔ yibe ke. Be gii naa be ni be kemi ɲinge bi bendi yi, be te ɲɲngi fiee fi dzeer ke. **4** Be gii naa be ni be lii ntsoon kii beniinj, be tsiinj ntse wu

waniti-i, nuuj ε be yise be yi yi tsakise. Be gii naa be ni be ɲɲgisi nuuj kikuuj ki jɛ yeki fe nuuj be ni be ɲɲgisi nuuj Nyɔ. **5** Be gii be ni be doonchi le be lemi li fiee fi Nyɔ-ɔ, se nuuj le be fɛngi bunja bu fiee fi Nyɔ-ɔ filu. ɔ wɛti yi li ɲwaani beeyɛ beniinj li. **6** Beniinj bani bamu dɛngi baa be lii li yih yi beniinj li be keti bukeer be nuuj wee be bibifi bi bee yike be, be ɲjiindi be giki ɲgeer le biee chichi chichi-i. **7** Bani bukeer nuuj be ti shiinj be yiki ntiife mfi kwi, se nuuj le be nuuj te naa kee fiee fi nuuj fi cheej ke. **8** Si Janis bee Jambres tɛ fɛngi Mɔɔse, ε nɛe le si beniinj bani tɛ fɛngi cheej wu Nyɔ. Nuuj beniinj be bufi bube bu lake, shɛy yi be kweɲgi le be ge baa li Krai se nuuj binsee. **9** Se nuuj le be nuuj te fe le le be geer mfiinj ke, kife kibere kibee gii ki yene gbanaa li beniinj bechu si ki Janis bee Jambres tɛ yene. **10** Timoti, ɔ we fio, ɔ kiio kii ntiife wer kituj be ntsewu wer mɔ fiee fi nti nlekisi bufi li fi-i. ɔ kiio te kii shɛy yi mi ɲge le Nyɔ-ɔ be shɛy yi nti ɲkendi, mɔ ɲɲkɔngise ki ɲkemi li beniinj li, be si nshiinj ɲgwenini li fiee fichu ɲgiing li mfwe. **11** ɔ kiio te bikaa bi beniinj te biindi le mi-i iinj mɔ berge ber. ɔ kiio biee bi tɛ keti be mi Antiok be Ikonyɔ mɔ Listra. ɔ kiio ɲwaani bikaa bi beniinj te biindi le mi-i iinj. Se nuuj le, li berge bani bechu-u Taa tɛ suuti nɛe mi li bee. **12** Fi nuuj cheej le wi kwikwi wu weki le ni tsiinj ntse wu Nyɔ weki si wi wu taashe be Krai Jiso be gii be ni be biindi nɛe bikaa le wu-u iinj. **13** Beniinj be cheti biee be beniinj be nime-i, ɲinge kibee gii naa ki fɔ ki ni ki giing te si be yengi be beniinj bamu be yengi te be yi yibe. **14** Se nuuj le, li we-e, ɔ lemi nɛe nuuj li fiee fi be tɛ tifi we lu-u, ɔ ber fi be shɛy ya chi. ɔ lemi li fi-i kife ɔ kiio beniinj be tifi we fi. **15** ɔ tɛ bechi ɔ kii biee bi be tɛ le ɲɲwaati ki Nyɔ-ɔ ɔ meer ɲwar wu bwi. Biee bini nuuj bi nuuj bi tifi we ɔ keme kinsofu keti li shɛy yi ɔ ge le Krai Jiso-o. **16** Fiee fichu fi be tɛ le ɲɲwaati ki Nyɔ-ɔ nuuj ε bufi bulu dza fe Nyɔ-ɔ. Fi fi-i li ntiife beniinj lu-u, fi doonchi cho yi wi, fi naanyi biee be beniinj le, fi tiifi beniinj ntse wu tsaar, **17** le ke wi wu nuuj wi wu Nyɔ ni nuuj ε wu kɔche, kemi fiee fichu fi fere nime chi dzeer chichu lu.

4 Ntiiti fini li we-e Nyɔ limfwe be Krai Jiso wu gii naa saa beniinj be meer lu mɔ be tɛ kwiye. Ntiiti kii mbundine wu gii naa mbunde mɔ kii bumfɔɲ bwɛ ntiiti le, **2** ɔ fenjisi jɛ yi Nyɔ. ɔ fenjisi nɛe ɔ giing be yi, mɔ nuuj mfi wu tsaar mɔ nuuj ye mfi wu tsaar ke. ɔ tochi bubie bu beniinj le, ɔ lekisi be, ɔ ɲɲgisi

shén yibe be mbéengii maa ntiife wa. **3** ɔ kɛɛ le mfi beɛ wu beniiŋ nuuŋ tɛ leŋ li mfenjiɛ wu tsaarŋ li kɛ. Bintoorŋ bi bee gii bi ni bi fuu le bi woo nuuŋ fiee fimu fi chichi. Be gii be ni be geendi nuuŋ beniiŋ be ntiife-ɛ, be gii be ni be tiifi be nuuŋ fiee fi be kɔŋgisi le be woo. **4** Be gii be chine ŋ'wowu fiee fi chɛɛŋ, be ni be njiindi be giŋgi nuuŋ le mulorŋ mu nuuŋ ye chɛɛŋ kɛ. **5** Se nuuŋ le, li wɛ-ɛ, ɔ giki yi ya tsaarŋ mfi kwi, ɔ kendi shén li beŋge-ɛ, ɔ nindi nime chi wi wu denŋi fenjisi je yi Nyɔ. ɔ nindi nime cho chi be nye li wɛ-ɛ chichu. **6** Li mi-i, miɔ deeni si mbiŋ, mfi kɔchɔ kiturŋ wu be gii be dzɔɔ mi be forŋ si be ti fundi mbiŋ le. Mfi wu ŋgii ŋkoo kɔchɔ kiturŋ. **7** Mi ŋgwɛɔ bugwe bu dzeerŋ li fiee fi Nyɔ-ɔ, mi nletɔɔ ŋgweti mi meɛshi, mi ŋkemɔɔ kimbeenche keŋ mi mba li ki-i. **8** Mbɛɛche li deeni, be gɛɛ baa kifo keŋ ki bumfo-ɔŋ ki nuuŋ ki ntɛ wu tsaarŋ le. Kifo kini kɛɛ ki Taa wu nuuŋ wi wu seki bensa tsaarŋ gii naa beerŋ li mi-i fa bu jobe chi kimerise. Se nuuŋ tɛ beerŋ nuuŋ keŋ kwaɛ kɛ. Gii beerŋ tɛ ki beniiŋ bechu be teŋgi le kaari be. **9** Timoti, gwene nɛɛ bujorŋ le ɔ bake ɔ be tseke le mi-i. **10** ɔ kiɔ le Dema kɔɔŋgɔɔ bieɛ bi li nshe bi deeni bini, wu chinɔɔ mi wu gɛɛŋ Tesalonika. Kresens gɛɛŋ Galasharŋ, Taato se gɛɛŋ Dalmatia. (aiɔn g165) **11** Sheɔ nɛɛ Luk wuu mbiŋ wu wɛ tɛɛ wu. Mfi wuɔ beɛ, ɔ dzɔ Mak nɛɛ wu se be. Nuuŋ ni fii mi li nime-ɛ. **12** Mi ntorŋ Tichiku Efeso. **13** Mfi wu ɔ beɛ, ɔ dzɔ kiŋkorŋ keŋ ki nɔŋa ki ntɛ ŋkiri li yih yi Kapu li kitorŋ ki Towa-a. ɔ beɛ tɛ be biŋwaati bien, teege bi be tɛ nache be dzɔ yi nyán bieɛ. **14** Alekesanda wu tendi gwɛ feɔ ŋge be le mi-i nuuŋ ye wu didi kɛ. Taa gii naa soorŋ wu li kiŋge kee li. **15** ɔ dzeti tɛ mfi be wu. Feŋgɔɔ ntorŋ wu tɛ fenjisi wuni ŋge. **16** Li nsa wu wɛ-ɛŋ, tɛ nuuŋ jobe chi ŋkosi chi ntɛ nlerŋ le ŋko wu nsa-a, wi tɛ meɛŋ mi lejirŋ ki leŋ kɛ. Beniiŋ bechu tɛ tuu be kifi mi. Kiirŋ Nyɔ ni saa be li fiee ye kɛ. **17** Se nuuŋ le, Taa tɛ tuu leŋ le mi-i jirŋ, nye mi buŋga bu fenjise ntorŋ wu dzeerŋ lu ŋge le beniiŋ bechu be tɛ nuuŋ ye Bejuu kɛ woo ntorŋ wulu. Nɛɛle, tɛ soo mi le kimfime ki buri-i. **18** Taa gii ni suuti nɛɛ mi li tsarŋ yi fiee fi bifi-i fichu, nsiŋ gɛɛŋ bo be mi li bumforŋ bwee bu liboo li nyɛkii. Tɛ ni tɛ yɔɔnchi yi mfi kwi ma nsirŋ. Gɛɛ fi nuuŋ le. (aiɔn g165) **19** Yesi Prisilia be Akwila maa li yih yi Onesifolu. **20** Erastu tɛ she Kɔreŋ, ntɛ nshe Tufimu Miletus gendi. **21** Gwene nɛɛ ŋge le ɔ be mfiee yi tɛemi se bechi. Yubulus tuumɔ n'yɛɛshe li wɛ-ɛ. Buderŋ bee Lanos maa Klawda be beŋwaanerŋ beerŋ bechu li Krai tuumi baa tɛ n'yɛɛshe. **22** Nlekɔɔ le

Taa ni bichi le fiana ya-a. Nyɔ doonche ye shén yee yi dzeerŋ li beniiŋ li.

Taato

1 E mi Pɔɔ, nnuur ɣwane nime wu Nyɔ mɔɔ ɣwane ntonɔ wu Jiso Krai. Nime chɛɣ nuur le ni mfeti kimbeenche ki beniɩɣ be Nyɔ tsaa ni ki giɩgi limfwe, be le be ni be kii fiee fi cheɣ fi biki ntse wu nuur wu Nyɔ, **2** be ni be bichi limfwe li ntse wu kimake-ε. Ntse wuni nuur wu Nyɔ yi ti yeɣgi ye binsee ke te kaache nshe mɛɛɣ yi se naa yi bechi. (aiɔnios g166) **3** Fe mfi wu shaar gii be kɔche, se doonche je ye gbanaa keti li je ye yi mfenjisi-i. E Nyɔ kinsofu kiserɣ yi nye bungba bulu li mi-i le ni ntiifi. **4** Ntsekɔɔ kiɲwaati kini li we-ε Taato wu nuur ɣwaanɛɣ wu cheɣ li kimbeenche ki nuur kiserɣ bee bechu. Nyɔ Baa be Krai Jiso wu nuur Kinsofu kiserɣ doonche berɣ shɛɣ yi dzeɛɣ, nye berɣ mbeɛɣgii. **5** Fiee fi ntɛ nshe we Klet te nuur le ɔ she ɔ leeki biee bi te mɛɛɣ binɛɣ, ɔ tuu ɔ geε bete bintaashe bi beniɩɣ be kimbeenche-ε li bintonɔ bichu-u le dze yi ntɛ ndoonche li we-ε. **6** Wi wu nuur ni nuur te kintaashe, kemi le ni nuur wi wu ti kemi ye fiee fi nuur be ni be gundi wu li fi-i ke. Kemi le ni nuur nyume kwɛɛɣ mumkpaɲ, bɔɔɣ bee se nuur beniɩɣ be kimbeenche-ε, nuur ye be beniɩɣ ɲingi le be wesini baa be tuu be tɛɛmi mɔɔ bikoo ke. **7** Si te kikoo wu kintaashe wu nuur wi wu nime wu Nyɔ, kemi ye le ni kemi fiee fi be gundi wu li fi-i ke. Kemi ye le ni nuur wi wu lemi le be ni be wuki li wuu kwaa ke, ke le ni kemi shɛɣ yi tsoo tuu nuur mɔɔ wi wu wundi biee piendi ke. Kemi ye le ni nuur wi wu wami beniɩɣ tuu nuur te wi wu kuɲgi mberɣ wu lɔlɔɔ ke. **8** Kemi le ni nuur wi wu fii beniɩɣ be ndende-ε, kɔɲgisi nuur fiee fi dzeɛɣ, bichi le yi yee li, tsiɩɣ ntse wu tsaarɣ, kemi ntse wu waarɣ, se kii ɲkeme yi yee. **9** Kemi le ni nuur wi wu kemi ntiife wu ti nuur wu cheɣ, wu be te tiifi wu lu bujɔɲ. Bedɛɛni gii se ni nyɛε ntiifi li beniɩɣ li biki nuur ntiifi yi nuur yi cheɣ, tuu tochi te beniɩɣ be techini ntiife wulu. **10** Ntiitɔɔ ni kife beniɩɣ baa lu ɲge be tɛɛmi bikoo, be tiiti jɛ yi waniti, be yeɲgi be beniɩɣ, teege kintutu ki beniɩɣ be lemi neε le be ni be seeti beniɩɣ dzɔɔ. **11** Bani nuur beniɩɣ be bee nuur be make bimfimu bi bee, kife be deɲgi be kenji yih yi beniɩɣ chichi, si be tiifi biee bi be kemi ye le be ni be tiifi ke le. Be feti le nuur kii mberɣ wu lɔlɔɔ wu be kuɲgi. **12** Beniɩɣ bani baa ε wi wu be wumu kibɛε wu ti ɲingi biee te saa tee kii be tiiti le, “Beniɩɣ be Klet ti shiɩɣ be nuur beniɩɣ be binsee le mfi kwɪ. Be nuur nyɔɲ yi tɔɔ yi bifi, be nuur bimbiaambiaabɔ bi wuti nuur

biee bije.” **13** Tefe chi kii be chini cheε nuur cheɣ. Bedɛɛni, ɔ gbɛɲgi ɔ tochi be gbanaa, ke be se keme kimbeenche ki tsaarɣ, **14** yuti fe nuur be nye yih yibe le be ni be wuki nuur mulɔɲ mu Bejuu le, mɔɔ biee bi beniɩɣ be te faarɣ biee bi cheɣ bi Nyɔ tiiti le beniɩɣ ni be biki. **15** Li beniɩɣ be kemi shɛɣ yi wuuti-i, biee bichu wuuti li bee. Se nuur le, li be kemi shɛɣ yi tii be te keme kimbeenche ke, fiee te nuur lu fi wuuti li bee ke, kife bembeeche be bee be dze yi shɛɣ yibe nuur le, bee baa kituɲ. **16** Beeye beniɩɣ kwɛɲgi le be kii Nyɔ, se nuur le bingɛ bi bee doonchi le be faarɣ baa Nyɔ. Ntse wube nyendi ɲge, be tɛɛmi bikoo. Be nuur ye beniɩɣ be nuur be fe fiee fimu fi dzeɛɣ ke.

2 Li we-ε Taato, fio fieε le ɔ kemi le ɔ ni ɔ tiifi beniɩɣ nuur biee bi kochini li ntiife wu tsaarɣ li. **2** ɔ tiifi bunɩɣ bekaarɣ le be ni be bichi le yi yibe-e li fiee fichu-u, be kemi ɲguɲu li yih yibe-e, be feti biee si beniɩɣ be kemi bufii, be ni be kemi kimbeenche nuur ki tsaarɣ, be kemi kiɲkɔɲgise nuur ki tsaarɣ, be kɛndi shɛɣ li berɲge bechu-u. **3** Ne tiifi yeɣɣ te bukeɣɣ bekaarɣ le be ni be kemi bingɛ bi doonchi ɲguɲu li Nyɔ-ɔ. Kiɩɣ be ni be bifisi mɛɲkoorɣ mɛ beniɩɣ le ke, be nuur ke bemfa be mbiɩɣ le ke. Be ni be tiifi beniɩɣ nuur biee bi dzeɛɣ. **4** Bedɛɛni, be se ni be tiifi besɔɔɣ be bukeɣɣ le si nuur be ni be kɔɲgisi bunɩɣ be bee mɔɔ bɔɔɣ be bee, **5** be ni be feti biee si beniɩɣ be kemi bufii, be tsiɩɣ ntse wu waarɣ, be bichi le yi yibe-e, be kemi shɛɣ yi dzeɛɣ li beniɩɣ li, be wuki li bunɩɣ be bee. Neε le wi se te tuu le nuur lu wu nuur tee jɛ yi bifi kii je yi Nyɔ ke. **6** Fi fieε neε yeɣɣ si ɔ gii ɔ ni ɔ yeti li besɔɔɣ li le be kemi le be ni be kii mbiche le yih yibe-e. **7** ɔ doonchi kingɛ ki dzeɛɣ li fiee fichu fi ɔ feti-i, le beniɩɣ ni be ɲingi be biki. Mfi wɔɔ tiifi beniɩɣ fiee, ɔ geε shɛɣ ya chi li fi-i, ɔ tiifi be ɲgeɣɣ, **8** n'yɔru wa ni nuur wu tsaarɣ wu wi nuur te keme fiee fi bifi fi nuur tee fiee le lenti ke. Bedɛɛni, beniɩɣ be techini biee be we se keme buya kife be kemi ye fiee fi bifi fi tefe kii bee ke. **9** ɔ tiifi bemfa le be ni be guundi beniɩɣ be kemi be, be ni be feti fiee fichu si be weki le be ni be feti. Kiɩɣ be ni be tusi fiee li bimfimu bi bee ke. **10** Kiɩɣ be ni be yi-i biee bi bee ke. Be kemi le be ni be doonchi le dzɛ chichi-i le be baa beniɩɣ be cheɣ. E be feti le li fiee fichu-u, beniɩɣ ni be ɲingi ntiife wu kii Nyɔ yi nuur Kinsofu kiserɣ, le ε fiee fi kemi kinɛtine. **11** ɔ tiifi be le, kife kiɲkɔɲgise ki Nyɔ-ɔ be keε le ke beniɩɣ bechu se naa be bone. **12** Ki tiifi bee le te chine

li ntse wu nuuŋ yɛ wu Nyɔ weki kɛ-ɛ, bɛ lɛ kiɪŋ tɛ ni tɛ kɛmi ŋgeɛŋ yi ŋgɛ li bieɛ bi li nshɛ-ɛ kɛ. Lɛ tɛ ni tɛ kii mbiche lɛ yih yisɛ-ɛŋ, tɛ ni tɛ tsiɪŋ ntse wu tsaɛŋ mɔɔ ntse wu Nyɔ weki li nshɛ yini-i. (aiōn g165) **13** Tɛ ni tɛ tsiɪŋ lɛ, tɛ tɛŋgi kinɛtine ki tɛ bichi limfwe li ki-i ki gii naa ki buse, ki nuuŋ bunɔŋa bu Nyɔ yisɛŋ yi nyɔŋa yi nuuŋ Kinsofu ki Jiso Krai. **14** Tɛ nyɛ yi yee kii bee le go bee li bibifi bichu-u, le fɛ tɛ ni tɛ wuuti, tɛ nuuŋ tɛ beniiŋ bee bɛ kɛmi ŋgeɛŋ ŋgɛ yi fɛrɛ bieɛ bi dzeɛŋ. **15** Bini nuuŋ bieɛ bi ɔ kɛmi lɛ ɔ ni ɔ tiifi beniiŋ bi. ɔ kɛŋgisi shɛŋ yibe, ɔ lekisi bɛ bɛ buŋga buchu bu ɔ kɛmi. Kiɪŋ ɔ ni beŋ lɛ wi ni jindi wɛ kɛ.

3 ɔ kiimi beniiŋ bɛ kimbeenche-ɛ lɛ be ni be wuki li beniiŋ bɛ sɛki kwɛɛŋ li mɔɔ bɛ kɛmi buŋga lɛ bee lɛwe. Be ni be feti fieɛ fi be tiiti, be ni be nuuŋ ɛ be nache yi li mferu fieɛ fichu fi nuuŋ bujɔŋ. **2** Kiɪŋ be ni be tiiti fieɛ fi bifi kii wi kɛ. Kiɪŋ be ni be tsuki ntsooŋ kɛ. Be ni be nuuŋ mbɛɛŋgii, bɛ dzeti yi yibe fɛkwiɪŋ li beniiŋ bechu-u limfwe. **3** ɔ kimi lɛ tɛ tɛ saa tɛ nuuŋ bibere, tɛ tɛɛmi bikoo, beniiŋ feti tɛ tendi dzɛ, tɛ nuuŋ bɛmfa bɛ bieɛ chichi chichi bi yih yisɛŋ tɛ kɛŋgisi, tɛ jii kikuuŋ, tɛ tɛ tsiɪŋ ntse wu wuseŋ tɛ kɛmi shɛŋ yi bifi bɛ bimi bi fuume, beniiŋ baanini bee, tɛ baanini tɛ beniiŋ. **4** Se nuuŋ lɛ, mfi wu Nyɔ yi nuuŋ Kinsofu kiseŋ tɛ doonche kɪŋgɛ ki dzeɛŋ bɛ kɪŋkɔŋgise li bee li, **5** yi se soo bee. Yi tɛ mɛɛŋ ki soo kɛ bee kii fieɛ fimu fi tsaɛŋ fi tɛ tɛ fɛ kɛ. Yi tɛ soo bee kii nshiɪŋ yee keti li ntsootse wu yi tɛ tsootse bee tɛ se kɛmɛ biero chi fɛŋ, Fiana yi Waɛŋ se fiiki bee tɛ to nuuŋ beniiŋ bɛ fɛŋ. **6** Fiana yi Waɛŋ yini nuuŋ yi Nyɔ tɛ bɔsɛyi yi shooshe li yi yisɛ-ɛŋ keti li Jiso Krai wu nuuŋ Kinsofu kise-ɛŋ. **7** Yi tɛ fɛ lɛ le se dzɔɔ bee le tɛ baa findzɔŋ nsiŋ kii kɪŋkɔŋgise kee li bee li. Bɛdɛɛni tɛ se ni tɛ nuuŋ binjila tɛ bichi limfwe lɛ tɛ naa tɛ kɛmɛ ntse wu kimake. (aiōnios g166) **8** Tefe chi ntiiti chini nuuŋ chi cheɛŋ. Ŋgeendɔɔ lɛ ɔ ni ɔ tiiti ɔ chiinsini bieɛ bini li beniiŋ li, le beniiŋ bɛ beŋ li Nyɔ-ɔ se ŋɛŋ lɛ be nyɛ yih yibe lɛ be ni be feti biŋgɛ bi dzeɛŋ. Bini nuuŋ bieɛ bi dzeɛŋ ŋgɛ, bi bɛɛ bɛ mbeŋ li beniiŋ bechu-u. **9** Se nuuŋ lɛ, ɔ weti yi li bitechine bi kibere-e, bɛ mɛŋkooŋ mɛ betɛ bini-i, mɛ beniiŋ ti teenyi. ɔ weti yi tɛ li bitechine bɛ ntsooŋ yi nuuŋ kii benchi bɛ Bejuu lɛ. Bieɛ bini kɛmi yɛ mbeŋ kɛ. ɛ bieɛ bi yee. **10** ɛ wi nuuŋ lu wu bɛɛ bɛ buga, ɔ tee li mwɛ-ɛ. ɔ tee li wu-u kɪŋga kimumkpaŋ ke bo kɪŋga kife mɛɛŋ ki chike kɛ, ɔ daaye lɛ dze ye-e. **11** ɔ kɛɛ lɛ ŋwaani wɛɛ wi chinɔɔ

dze yi tsaɛŋ tuu tendi, ntse we se nuuŋ wu bifi, wu liiɔ yi yee li ŋgɛ-ɛ. **12** Ŋgii ntuumi Atɛma kɛ Tichiku lɛ wɛ-ɛ. Ke wu bɛ, ɔ gwene ŋgɛ lɛ ɔ bɛ lɛ mi-i Nikopolis. Mi nnachɔɔ lɛ nnuuŋ lɛ mfi wu fokpɔ-ɔŋ. **13** Gwene ŋgɛ lɛ ɔ fi Senas wi wu gbɛŋgi kii benchi, bɛ Apolo li ndende wu bee. Gwene ɔ ŋɛŋ lɛ bɛ kɛmɛ baa fieɛ fichu fi be weki. **14** Beniiŋ bɛsɛŋ kɛmi tɛ lɛ be laanche nyɛ yi yibe li nimu nime chi dzeɛŋ li, le be se ni be fii li bieɛ bi kɛmi lɛ be ni be fii li. Kiɪŋ be ni be nuuŋ yee kɛ. **15** Beniiŋ bechu bɛ nuuŋ bɛ bee fɛni tuumi baa n'yɛsɛhe li wɛ-ɛ. ɔ yesi beniiŋ bɛ kɛŋgisi bee bechu li kimbeenche-ɛ. Nyɔ doonche beŋ bechu shɛŋ yee yi dzeɛŋ.

Filimu

1 E mi Pɔɔ, mi ɲ'wɛ li ncha-a kife mi ɲ'wɛ wi wu Krai Jiso. E tɛɛ ɲwaani wusɛɲ wu Timoti. Ntsekɔɔ kɪɲwaati kini li wɛ-ɛ, Filimu, nsan yisɛɲ yi shɛɲ yi nindi bɛ bee li fiee fimumkpa-aɲ. **2** Ntsekɔɔ tɛ li Afia-a dzemi yisɛɲ, bɛ Akipu wu tɛɛ bɛ nuuɲ li fiee fimumkpa-aɲ si beniɲɲ bɛ dzi-iɲ, mɔɔ li kintaashe ki beniɲɲ bɛ kimbeenche-ɛ bɛ taashi li wɛ-ɛ yih. **3** Nyɔ Baa wusɛɲ bɛ Taa Jiso Krai doonche bɛɲ shɛɲ yi dzeɛɲ tuu nyɛ tɛ bɛɲ mbɛɛɲgii. **4** Filimu, mfi kwi wu nleki li Nyɔ-ɔ, ɲkiimi wɛ, nyɛɛ tɛ ki yɔɔni li Nyɔ yɛɲ kii wɛ, **5** kife ɲ'wukɔɔ kii shɛɲ yi ɔ gɛɛ li Taa Jiso-ɔ mɔɔ si ɔ kɔɲgisi beniɲɲ bɛ nuuɲ bɛ Nyɔ-ɔ bechu. **6** Nleki li Nyɔ-ɔ le si ɔ gɛɛ shɛɲ li Jiso-ɔ, bɛɲ bɛ beniɲɲ bɛ Nyɔ-ɔ nuuɲ li fiee fimumkpa-aɲ, fini gii fi fɛ ɔ mɛɛshi ɔ kɛɛ bieɛ bi dzeɛɲ bichu bi nuuɲ bi tɛɛbɛɲ bɛ taashe bɛ Krai. **7** ɲwaanɛɲ, ɲwaani kɪɲkɔɲgise ki ɔ doonchi fɛ kɛɛ ɲ'wuki buɲɔɲ ɲge shɛɲ yɛɲ se yuusi, kife ɔ feti shɛɲ yi beniɲɲ bɛ Nyɔ-ɔ dendi. **8** Fiee fimu se fieɛ lu fi ɲ'wɛki le ɔ fɛ, bee nuuɲ nɛɛ mi ntee butefu bɛ buɲga bu ɲkɛmi si wi wu Krai le ɔ fɛ. **9** Se nuuɲ le, kii kɪɲkɔɲgise, ɲgii nsooɲ nuuɲ bɔ li wɛ-ɛ busoɲu. Mi Pɔɔ mi ɲ'wɛ wi wu kaɲ, mi nse ɲ'wɛ li ncha-a dɛɛni nuuɲ kife ɛ mi ɲwanɛ Krai Jiso. **10** Nsɔɲgɔɔ bɔ li wɛ-ɛ kii ɲwanɛɲ wu Onesimu, wu ntɛ ndzɔ wu li ɲwanɛɲ wu kimbeenche-ɛ nnuuɲ li yih yi ncha-a fɛni. **11** ɲkosi tɛ nuuɲ fieɛ fi yɛɛ li wɛ-ɛ, se nuuɲ le dɛɛni gbɛɲgɔɔ nuuɲ wi li bee bechu-u. **12** Nse ntundɔɔ wu lɛɲɲ li wɛ-ɛ dɛɛni, gbɛɲgɔɔ nuuɲ shɛɲ yɛɲ. **13** Mbee ɲkɔɲgisi ɲge le ɲgɛɛ wu li mi-i lichɲɲ le ni bichi le mi-i fɛ kintsii ko-o si nnuuɲ li ncha-a fɛni kii ntoɲ wu dzeɛɲ wu kii Jiso. **14** Se nuuɲ le, mi nse ɲɛɲgɔɔ le nuuɲ ntɛ mfɛ fieɛ si fini wɛ ɲkɛɛ fɛ nsɲɲ kɛ, kife ɲ'wɛki yɛ le nime cho chi dzeɛɲ chi ɔ feti li mi-i chini nuuɲ kɛɛ ɲkɛndɔɔ wɛ kɛ. ɲ'wɛkɔɔ le fi nuuɲ si shɛɲ ya bɛɲ. **15** Semuke Onesimu tɛ dza le wɛ-ɛ lii li mfi niɲɲ li ni, le ke wu to liɲɲ, nɛɛ wu se ba nɛ ni nɛ nuuɲ dududu, (aĩōnios g166) **16** se mɛɛɲ yɛ tuu nuuɲ mfwa kɛ, wu yaɔ mfwa. Wɛ nuuɲ ɲwaana wu shɛɲ li Krai li, se nuuɲ tɛ nyɔɲa li mi-i teɛge li wɛ-ɛ, si nuuɲ wiwoɲ tuu nuuɲ wi wu Taa. **17** Nɛɛ le, ɔ ɲɛɲ le tɛɛ wɛ baa li fiee fimumkpa-aɲ, ɔ fi wu si bee le ni nuuɲ mi ɔ fi. **18** E nuuɲ le wu chɔ fieɛ li wɛ-ɛ, kɛ le kɛmɔɔ fɔɔ nɛɛ wu, ɔ gɛɛ li bukoɲɲ bwe-ɛɲ. **19** Ntsekɔɔ fini nuuɲ bɛ kwar yɛɲ le, “Mi wu Pɔɔ ɲgii nsooɲ.” Ntiitɔɔ ni mbeeche wumu nuuɲ yɛ lu wu ɲgii ni ntiiti butefu le ɔ kɛmɔɔ

tɛ fɔɔ tɛ wɛ kɛ, kife ntse wu ɔ kɛmi dɛɛni wɛ kii mi. **20** Bedɛɛni ɲwaanɛɲ, fi nɛɛ mi li fieɛ fini-i kife tɛɛ wɛ taashe baa li Taa li. Fɛɛ le kii kintaashe ki tɛɛ wɛ li Krai, yi se dzɔɲɲ mi. **21** Ntsekɔɔ li wɛ-ɛ ni, ɲkii mɛɲɲɛ siɲ le ɔ gii ɔ bɛɲ le ɔ fɛ fieɛ fi ntiiti, le ke ɔ feti lɔɔ, ɔ gii ɔ fɛ ya lɛ. **22** Li ntawu fɛ-e, nache kintsii ki ntse-ɛ li mi-i, kife mbichɔɔ limfwɛ ɲkii le Nyɔ gii yi woo nleki li Nyɔ-ɔ wunɛ yi tuumi mi le bɛ-ɛɲ. **23** ɛpafras wu tɛɛ wu nuuɲ li ncha-a fɛni kii ntoɲ wu dzeɛɲ wu Krai Jiso, yɛsɔ wɛ. **24** Mak, Aristaku, Dema mɔɔ Luk bɛ tɛɛ bɛ nindi li kintaashe-ɛ, yɛɛshi baa tɛ wɛ. **25** Kɪɲkɔɲgise ki Taa Jiso Krai ni ki nuuɲ bɛ fiana yine.

Hiburu

1 Tε mεεη lindεeri, Nyo yeti li bεte taa besεη li bimfimu bi bentomfōη bee li, li kinga nge be le dzε chichi chichi. **2** Se nuuη le, li jo yi le kimerise yini-i, yi yo ye li bee li nuuη le kimfime ki ηwani-i. E ηwani wuni wu yi tsaη ye le gii nuuη kinjila li biee bichu-u. E nεε wu wu Nyo tε tōη nshe be biee bichu keti li tsāη yee li. (aiōn g165) **3** Kij'wofu ki Nyo-ō bendi kεε li yi yee li, se gbεηgi nuuη mbose yi Nyo kibεε. E wu wu feti kiboo be nshe se nuuη lu. Se feti biee bini nuuη nεε be je ye yi kemi buηga. Tε maη kimaη ki bibifi bise-εη. Le maη le, se yεε liboo shee le kibεnε ki kigōηe ki Nyo yi Bunōηa-a. **4** Fi se tuu fi nuuη le, Nyo tε fe ηwani ko nge yaa benchindaa be Nyo-ō, nεε si bukoon bu Nyo tε nyε wu ko tε nge bu yaa bu bee. **5** Tε kii le wu ko nge kife nchindaa wu Nyo wumu nuuη ye lu wu Nyo tε saa yi teη wu le, “ηwani kε, Kε le bεη yani mi nteε le ε mi baa wa, kε.” Wumu nuuη ye lu wu tε saa wu tee kii wuu le, “ηgii ni nuuη tee. Ni nuuη ηwanεη ni.” **6** Tε gii nuuη mfi wu Nyo tε nuuη le yi tōη ηwani wu ηkosi wuni li nshe yini, yi tε tee le, “Benchindaa be Nyo-ō bechu kemi le be ni be guundi wu.” **7** Fiee fi Nyo tε tee kii benchindaa bee nuuη fini le, “Yi ti feti be be nuuη si mfiee, yi feti tε be be nuuη beniη bee be nime-ε be nuuη si nimi chi wi-i.” **8** Le tuu to li ηwani-i, tee le, “Hooo Nyo, o gii naa o shee li kabara wa-a o ni o seki mfi kwi ma nsij. Ntse wu tsaη gii naa ni nuuη kimbaη ki bumfōη bwo-o. (aiōn g165) **9** O kōηgisō nuuη fiee fi tsaη, o baanini fiee fi bifi. Nεε le, mi wu Nyo yi nuuη Nyo ya mi n'yεekō wε, o yaa kintutu ko, mi se mfwaō wε be mbee yi bumfōη bu kinεetine-ε.” **10** Yi se tuu yi ka yi tee li ηwani-i le, “Taa, ε wε wu tε tōη nshe fembεεche-ε, se biee bichu bi nuuη liboo nuuη mferu wu tsāη ya. **11** Biee bini gii bi ma, ε wε kwaa o gii o ba lu. Bi gii bi dōη si ndu. **12** O gii o baη bi si kinjōη. O gii o fiiki bi si ndu yi dōη. Se nuuη le, o gii o ba o ni o nuuη nεε si o nuuη le. Biya bio nuuη tε naa ma kε.” **13** E nchindaa wu Nyo wu la wu Nyo tε saa yi tee li wuu le, “Shee le kibεnε keη ki kigōηe-ε, nsiη gεεη bo mfi wu mi ηgiiki beniη bo be mbani-i wε limfwe si kilaanda ki bikaa bio-o, o tōmi bikaa bio li bee ni?” **14** Mō bechindaa be Nyo-ō bani nuuη nεε si fiana yi nindi li Nyo-ō, be yi tundi be be dengi be fii beniη be gii be keme kinsofu nεε ni?

2 Bedεeni, tε kemi le tε gεε bufii buseη bujōη li fiee fi tε tε woo li, le kiη tε ni dza tε ni tε mbwεηgi kε. **2** Tε beechi le, ε bentōη be benchindaa be Nyo-ō tε tiiti ηkosi tε nuuη fiee fi tεemi nge, ε wi bonde nchi wumu kε wu faη mferu si nchi wulu tiiti, mwe keme kinsomfu kilu si weki, **3** se ε la fi gii fi fe se tε tε ηεη nge kε ε tε nyaami kinsofu ki nōηa kini? Kinsofu kini nuuη ε Taa Jiso wu tε saa fenjisi kii ki, beniη be tε woo si fenjisi tε teendi cheεη wulu si be tε fenjisi li bee li. **4** Nyo kibεε tε tōη be biee bi doonchi bu bunga bwee be bεηkiki mō bintewa bi biee le mō mfij yi tε feti. Se gache tε nyá yi Fiana yi Waη si tε kōηgisi le tōη lu. **5** Nyo tε mεεη ki gεε kε kwεεη wu fwεη wu gii wu be wu tε tiiti kii wu wuni le ε benchindaa bee be gii be ni be seki kε. **6** Be tseε baa le kintsii kimu le Kijwaati ki Nyo-ō kii nsa wuni le, “Wiwoη nuuη mō fi la fi o beechi kii wu? ηwane wiwoη nuuη fi la fi o kemi ngeen ye? **7** Li mfi finte-εη o tε shiiki wiwoη nuuη fe kintsii ki nuuη lekwiη le benchindaa bo. O se tε be o koke wu, se tuu keme bunōηa be ηguηu. **8** O gεε biee bichu le wiwo-ōη lekwiη, seki.” Si Nyo tε gεε biee bichu le wiwo-ōη lekwiη, fiee fimu se mεεη ye lu fi fuki numu le wuu lekwiη nsiη kε. Mō nεε si fi nuuη le tε se ηijgi ye le biee bichu bieε le wiwo-ōη lekwiη kε. **9** Tε ηijgi le Nyo tε fe Jiso nuuη le benchindaa bee li lekwiη li mfi finte-εη. Se nuuη le, Nyo se yεeki wu kemi bunōηa be ηguηu. Kife tε ηεη nge kwi, le kwi kwe yi wi kwikwi kii shēη yi Nyo yee yi dzeη li beniη li. **10** E Nyo yi tε fe biee bichu, biee bichu se nuuη biee. Si tε weki le gii naa dzō beniη nge be nuuη bōη bee be se le li bunōηa bwee li, fi se fieε tsaη le fe Jiso ηεη nge le ni nuuη wu wu kōche wu gεεη wu mεeshi wi wu tō dze yi kinsofu li bee. **11** Wu wu Jiso wu feti beniη se wuuti le Nyo lii, wu bee beniη be feti be wuuti baa, kemi Tee wube mumkpar. Fieε fiee fi kemi ye buya le ni nteenyi be le bεηwaani kε. **12** Tε tee li Nyo-ō mfi wumu le, “ηgii ni ntsakisi bukoon bwo li we le bεηwaanεη lenti. ηgii ni n'yuuti mpieti wε le kintaashe kibee lenti.” **13** Se tuu tee le, “ηgii ngeε bufii bwεη li Nyo-ō.” Tuu ka tee le, “Wuuη mi feni be bōη be Nyo nyε li mi-i.” **14** Si bōη be tiiti bani kemi baa nyan yi bwij be ηgōη le, wu wu Jiso se tε dzō tε nyan yi wiwoη, le ke se kwi se shaanshe kinjundi ki kemi buηga bu kwe-e. **15** Tε fe le se buu beniη be tε tsiη li bumfa-a li ntse wube kwikwi kife be tε chendi kwe. **16** Fi gbεηgi fieε fi nuuη gbanaa le kemi ye ngeen li benchindaa be Nyo-ō kε. Tε gii kemi

nuuŋ li kini ki Abraha-aŋ. 17 Fiee fiee fi tɛ fɛ Jiso se to si beŋwaani li fiee fichu, le se ni nuuŋ tɛ kikoo wu betɛ muntofi bɛ bee ni keeti nshiŋ li bee, ɛ wu gɛɛ tɛ shɛŋ li nime chi Nyɔ-ɔ le maan kimaan Nyɔ feeki bibifi bi bee. 18 Si tɛ ŋɛŋ nge, bɛmɔnche bɛ le wuu le, se tuu kii si nuuŋ ni fi-i beniŋ bɛ mɔnche bɛɛ tɛ le bee.

3 Nɛɛ lɛ, beŋwaanɛŋ bɛ waan, bɛ bɛ teen bɛ tɛ le bɛ lɛ li kwɛɛŋ wu liboo li, gɛɛ yɛɛŋ bufii li Jiso-o. Nuuŋ ŋwanɛ nton wu Nyɔ tuu nuuŋ tɛ kikoo wu betɛ muntofi wu kimbeenche kisɛŋ ki tɛ ti tiiti li beniŋ li le ɛ kisɛŋ. 2 Tɛ nindi bɛ shɛŋ yee chi li Nyɔ-ɔ yi tɛ gɛɛ wu le ni nindi li wuu nɛɛ si Mɔɔsɛ tɛ nindi tɛ bɛ shɛŋ yee chi li yih yi Nyɔ-ɔ. 3 Se nuuŋ le Jiso nuuŋ wi wu bɛ kɛmi le bɛ ni bɛ piɛti wu bujɔŋ yeki Mɔɔsɛ nɛɛ si wi ti gwɛndi yih bɛ se tuu bɛ pia wu yaa yih yilu. 4 Yih yimi nuuŋ yɛ lu yi nuuŋ fuki ŋwanu wu wi nsɛŋ kɛ. Se nuuŋ le, Nyɔ nuuŋ wi wu gwan bieɛ bichu. 5 Mɔɔsɛ tɛ nindi nɛɛ bujɔŋ bɛ shɛŋ yee chi li yih yi Nyɔ-ɔ si ŋwanɛ nime. Bieɛ bichu bi tɛ feti tɛ teendi nuuŋ fiee fi Nyɔ tɛ nuuŋ le yi naa yi tee. 6 Se nuuŋ le Krai tɛ bɛ nuuŋ lewe le yih yi Nyɔ-ɔ bɛ shɛŋ yee chi si ŋwanɛ Nyɔ. Yih yi Nyɔ yini ɛ bee ɛ nuuŋ le tɛ lemi mkpaan li fiee fi tɛ kaŋ shɛŋ tɛ bichi limfwe bɛ yi yi tsakise. 7 Bɛɗɛɛni, tɛ tuu tɛ woo fiee fi Fiana yi Waan tiiti. Yi tɛ tee le, “ɛ nɛ woo Nyɔ yeti li be-ɛŋ bɛŋ, 8 kiŋŋ nɛ ni nɛ tɛmi bikoo si bechaa bɛnɛ bɛ tɛ sɛɛnini bɛ Nyɔ mfi wu bɛ tɛ mɔnche Nyɔ libuka kɛ. 9 ɛ le bɛ bechaa bɛnɛ tɛ mɔnche mi wu Nyɔ, bɛ ŋɛŋ bintɛwa bi bieɛ le bi ntɛ mɛ li biya mbaanyɛɛ li. 10 Nɛɛlɛ, shɛŋ tɛ ntɔnye tɛ mi bɛ kɛŋgɔkɛ ki beniŋ le kilu, nɛ ntee le, ‘Shɛŋ yi bɛ ti lemi yɛ li mi-i kɛ dududu. Bɛ mɛɛŋ baa ki kɛɛ kɛ dzɛ yɛŋ kɛ.’ 11 Shɛŋ tɛ tɔnye mi, nchini le, ‘Nuuŋ bɛ tɛ naa le bɛ le kintsii kɛŋ ki mfufine-ɛ kɛ.’” 12 Beŋwaanɛŋ, ŋɛŋgɛ yɛɛŋ le kiŋŋ wi wumu li be-ɛŋ ni nuuŋ wu kɛmi shɛŋ yi bifi kɛ, yi fɛŋgi mbeenche li Nyɔ-ɔ, yi nuuŋ yi fɛ wi baa dzaa li Nyɔ-ɔ yi kɛmi ntɛɛ-ɛ kɛ. 13 Fiee fi nɛ kɛmi le nɛ ni nɛ feti nuuŋ le nɛ ni nɛ kɛŋgisi shɛŋ yi wi bee wi-i jo chichi, si fi nuuŋ le jobɛ chilu, “ɛ bɛŋ.” Nɛ feti yɛɛŋ nɛɛlɛ kii fiee fi bifi fimu ni dza fi lɛɛnchi wi bechi ni tɛɛmi kikoo kɛ. 14 Nɛ kɛɛ le tɛ baa fiee fimumkpaŋ bɛ Krai ɛ nuuŋ le tɛ ba tɛ kɛmi li fiee fi tɛ gii tɛ lemi li fi-i ŋkosi tɛ gɛɛŋ tɛ mɛɛshi. 15 Nɛ kiimi yɛɛŋ fiee fi nuuŋ le, “ɛ nɛ woo Nyɔ yeti li be-ɛŋ bɛŋ, kiŋŋ nɛ ni nɛ tɛɛmi bikoo si bechaa bɛnɛ bɛ tɛ sɛɛnini bieɛ bɛ Nyɔ kɛ.” 16 ɛ baŋ bɛ tɛ woo Nyɔ yeti li bee bɛ nyaami bɛ se tuu bɛ sɛɛnini bɛ yi? ɛ nɛɛ bɛ

bɛchu bɛ Mɔɔsɛ tɛ dzɔ Ijip bo bɛ bɛ ni? 17 ɛ bɛ bani bɛ shɛŋ yi Nyɔ tɛ tɔnye yi bɛ bɛ, li biya mbaanyɛɛ li ni? ɛ nɛɛ bɛ bɛ tɛ fɛ bieɛ bibifi, bɛ kwiye libuka nɛɛ ni? 18 Kɛ ɛ nɛɛ bɛ bɛ Nyɔ tɛ leeh le nuuŋ bɛ tɛ naa le kintsii kɛɛ ki mfufine kɛ ni? ɛ nɛɛ bɛ belu bɛ tɛ tɛɛmi bikoo nɛɛ ni? 19 Nɛɛ lɛ, tɛ ŋɛŋ baa le nuuŋ beniŋ belu tɛ naa le bɛ gɛɛŋ bɛ le kintsii kilu kɛ, kife bɛ tɛ mɛɛŋ ki gɛɛ kɛ shɛŋ li Nyɔ-ɔ kɛ.

4 Fi se fieɛ le, ŋkaache wu Nyɔ tɛ gɛɛ le beniŋ gii bɛ naa bɛ le li mfufine wɛ mɛɛŋ lemi fɛ. Bɛɗɛɛni tɛ ni tɛ chendi le kiŋŋ bɛ naa bɛ biche bɛ ŋɛŋ wi wumu li be-ɛŋ mɛɛŋ ki kɔche kɛ le le kɛ. 2 Ntiitɔɔ ni kife nton wu dzeɛŋ wuni bɛɛɔ kituŋ li bee li nɛɛ yɛɛŋ si tɛ bɛ li bee. Se nuuŋ le, nton wulu wu bɛ tɛ woo tɛ mɛɛŋ ki fi kɛ bɛ kɛ, kife wu tɛ bɛ le bee, bɛ ba mbeenche nsɛŋ. 3 Li bee tɛ be-ɛŋ nuuŋ tɛ le mfufine wulu. Beniŋ bamu baa bɛ Nyɔ tɛ tee le, “Shɛŋ tɛ tɔnye mi, nchini le, ‘Nuuŋ bɛ tɛ naa le, bɛ le kintsii kɛŋ ki mfufine-ɛ kɛ.’” Nyɔ tɛ yeti le, fi nuuŋ yɛ le kintsii ki Mfufine-ɛ fuki kɛɛ kɛ, kife nime cheɛ tɛ ma kituŋ fɛmbɛɛche-ɛ mfi wu tɛ tɔŋ nshe. 4 Tɛ kii baa le bɛ tɛ tɛɛɛ le Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ kintsii kimu kii jobɛ chi mfomenyaan chini, le dze yini le, “Nyɔ tɛ niŋ nime cheɛ chichu, le bo jo mfomenyaan yi fufɛ.” 5 Fɛ kintsii kɛɛ yi tuu yi tee le, “Be nuuŋ tɛ naa le le mfufine wɛ-ɛŋ kɛ dududu.” 6 Fi mɛɛŋ fieɛ fi lemi le beniŋ bamu gii bɛ le li mfufine wuni. Beniŋ bɛ tɛ saa bɛ woo nton wu dzeɛŋ wuni baa se tɛ mɛɛŋ ki le kɛ kife bɛ tɛ woo nɛɛ, se nuuŋ le, bɛ tɛ faan mferu si Nyɔ tiiti. 7 Nɛɛlɛ, Nyɔ se tuu yi kaari yi gɛɛ jobɛ chimu chi yi teenyi le, “Bɛŋ.” Si yi tɛ gɛɛ le yi tuu yi yɔ fieɛ fimu le kimfime ki Mfɔŋ Daafi ɛ biya tɛ ka ŋge tɛ tɛ wuki kituŋ le, “ɛ nɛ woo Nyɔ yeti li be-ɛŋ bɛŋ, kiŋŋ nɛ ni nɛ tɛɛmi bikoo kɛ.” 8 ɛ nuuŋ le kintsii ki Joshwa tɛ dzɔ beniŋ gɛɛŋ le bɛ bɛ fɛ kɛɛ tɛ nuuŋ kintsii ki mfufine kilu-u, kɛ bee Nyɔ yi tiiti yɛ kii jobɛ chimu le ɛ chi mfufine kɛ. 9 Fi se fieɛ le jobɛ chi mfufine mɛɛŋ chɛɛ limfwe li beniŋ bɛ Nyɔ-ɔ si chi Nyɔ tɛ fufɛ chɛɛ. 10 Fi nuuŋ le, ɛ wi le mfufine wuni, kɛ mwe fufɔɔ kituŋ li nime cheɛ chichu-u nɛɛ yɛɛŋ si Nyɔ tɛ fufɛ li cheɛ chi nime-ɛ. 11 Bɛɗɛɛni tɛ ni tɛ gwenini ŋge kɛ tɛ le mfufine wuni, le kiŋŋ wi wumu ni dza wɛ, le ɛ kii kikoo ki tɛɛmɛ si beniŋ bɛ ŋkosi baa kɛ. 12 Nɛ ni nɛ kii le jɛ yi Nyɔ yɛ wɛ, yi nindi. Yi keeti yi yeki nyɔ yi bɛ fɔŋ bimbe bichu. Yi ti lii yi gɛɛŋ yi bo fɛ ntɛ bɛ fiana yi wi taashi, yi lii tɛ yi gɛɛŋ yi bo fɛ biyoon bɛ mfɔŋ yi wi taashi. Yi ti fushi bɛmbɛɛche

māo biee bi nuuŋ li shén yí wí-i. **13** Fíee fimu nuuŋ yé lu dududu fi Nyó tǎŋ fi nuuŋ fi ní fi nyíki yí li yí-i ké. Bíee bichu yenggi lé yí-i líi gbanaa. É yí yí tē kēmi lé tē bē tē ku bē bimfimu bíseŋ li yí-i límfwē. **14** Bēdēeni sí tē bēe tē tēe lé tē kēmi baa kíkoo kǐ bēte muntofi kǐ nǎŋa, kǐ nuuŋ Jísó wu Ǧwané Nyó, tē miri tǎ kíbóo yē liboo, tē kēmē kimbeenchē mkpaarǵ kǐ tē ti tiiti lí beniiŋ lí. **15** Kíkoo kǐ bēte muntofi kǐseŋ kǐni nuuŋ wí wu nuuŋ tē ba ǵkówu nshiiŋ bē bēe nsiiŋ kǐi mbianǵ bǎ wuseŋ ké. Nuūŋ wí wu mǎnche tē bē tē lé wuu lé dzé chí-i sí bēe lé bēe lí, se nuuŋ lé ti mēŋ kǐ fē ké bubíeé ké. **16** Bēdēeni, tē ní tē kíŋgisi tē bēe mēŋine nsiiŋ lí kabara wu Nyó fē kintsii kǐ yí doonchi shén yēe yí dzeŋ, le ké se ní keeti nshiiŋ lí bēe lí tuu doonche shén yēe yí dzeŋ fi bēe mfi wu fíee yēki bēe.

5 Tē kǐi lé bē ti tseki kíkoo kǐ bēte muntofi lí beniiŋ lí lǐnti bē gēe lé ní nǐndi lí Nyó-ǎ kǐi beniiŋ, se dzeti nyá yí beniiŋ nyēe lí Nyó-ǎ, feti muntofi lu kǐi bíbifi bí beniiŋ lé. **2** Sí wu wu tē muntofi weeti tē lé dzé ŋge lé, gǐi ní kǐi numu nyēekii bē beniiŋ bē kǐi yé biee ké bē tēndi bu tanu. **3** Kǐi ǵ'wǎowu wē wuni, se kēmāo lé fē muntofi lí bíbifi biee lí nēe yēŋ si feti lí beniiŋ bamu-u. **4** Nuūŋ wí tē yēeki yí yēe lé gǐi ní nuuŋ kíkoo kǐ bēte muntofi ké. É Nyó yí ti tseki mwe nēe sí tē tsaa Érǎŋ. **5** É nēe lé sí Krai ti mēŋ kǐ yēeki ké yí yēe lé ní nuuŋ tē muntofi ké. É Nyó yí tē gēe wu yí tēe lé, “É wē Ǧwanéŋ, bēŋ yani mǐ nteé lé é mǐ cha.” **6** Se tuu tēe kintsii kǐmu tē lé, “Ǿ wē tē muntofi wu kímaké lé dze yí Melkisedek nuuŋ le-e.” (aiōn g165) **7** Tē nuuŋ mfi wu Jísó tē nuuŋ laaŋkwiŋ, tē shiiŋ léki lí Nyó-ǎ, díi léwē ŋge shiikisi musu lí Nyó-ǎ yí nuuŋ yí fi wu lí tsarǵ yí kwe-e. Sí tē nuuŋ wí wu chendi tuu guundi Nyó lé, Nyó se woo nleke lí Nyó-ǎ wē. **8** Nēe sí Jísó tē nuuŋ Ǧwané Nyó lé, bēŋge bē tē ŋerǵ tē fē wu lé laanche sí nuuŋ ní wuki nēe nuuŋ lí Nyó-ǎ. **9** Nyó se fē wu nuuŋ wí wu kǎche wu gēŋ wu mēeshi lé ní nuuŋ dze yí Kinsofu lí beniiŋ bē wuki lí wuu, Kinsofu kǐni nuuŋ kǐ ti mēe yé ké. (aiōnios g166) **10** Nyó tē tsaa Jísó yí tǎmi lé ní nuuŋ tē kíkoo kǐ bēte muntofi lé dze yí Melkisedek. **11** Bíee bíeé lu ŋge bí tē mēŋ baa tē kēmi lé tē tēe kǐi nsa wuni. Se nuuŋ lé fi tēemi naanyē lé nē woo, kífē nē baa wēe lí ǵ'wowu biee lí. **12** Bēe lé fi ní fi nuuŋ tsaarǵ, bēe nuuŋ nē tiifi beniiŋ. Nē se kaari baa nē tō ké bē ní bē tiifi bēŋ bē biee bí nuuŋ kǐi jē yí Nyó, nuuŋ bí, bí bē ti bechi lí bí-i. Nē mēŋ baa sí mwǎnu mu bwi mu mēŋ mu yēendi nuuŋ mbeerǵ, mu

jii yé biee bí tēemi ké. **13** Wí wu mēŋ yēendi nuuŋ mbeerǵ nuuŋ tē nuuŋ é wu tǎ wu kǎche kituŋ lí fíee fi cheŋ fi jē yí Nyó-ǎ ké. Wē sí fiǎnu fi bwi fi mēŋ fi yēendi nuuŋ mbeerǵ. **14** Bíee bíje bí tēemi é beniiŋ bē tǎ kituŋ bē ti jii. Bani nuuŋ beniiŋ bē tifi yí yibe bē tō jiiŋ bē mfwe bē kée chíchi wu biee bí dzeŋ bē bíbifi.

6 Sí fi nuuŋ lé, tē chíne ntiífē wu kǐi Krai wu bǎŋ bē bwi, tē gēŋ límfwē nuuŋ bē wu beniiŋ bē tǎ kituŋ. Kiiŋ tē ní tuu tē bechi ŋgewu kímfoo kǐ ntiífē wu nuuŋ le beniiŋ fiiki shén yibe lí bíŋge bí bēe bí nuuŋ bí bēe bē kwe, māo ntiífē wu nuuŋ le beniiŋ gēe shén lí Nyó-ǎ ké. **2** Nēeé, nuuŋ tē tē bechi ntiífē wu kǐi ntsootse beniiŋ lídzǎo wuni, bē ntuu ŋgewu tsarǵ lí beniiŋ lí ké. Nuūŋ tē tē tuu le tē bechi ntifi kǐi mbóchu lí kwe-e bē kǐi nsa wu nsondine wu kímaké ké. (aiōnios g166) **3** Bíee bini nuuŋ tē chíne tē gēŋ límfwē fē Nyó nye dze. **4** Tē chíne kífē é beniiŋ nuuŋ lu bē tē saa bē naanyē bē kituŋ kǐi fíee fi Krai, bē tē saa bē mǎŋ nya yí dzeti liboo, bē kēmē tē Fiana yí Waarǵ, bē dza bē kaari bē chee bíkaa kǐi biee bini, ké dze nuuŋ yé lu yí nuuŋ bē tuu bē fē se bē fiiki shén yibe bē kaari bē tō líjiiŋ ké. **5** Bani beniiŋ nuuŋ bē mǎŋ búŋŋ bu jē yí Nyó-ǎ bē se woo, bē tuu bē kée búŋga bu ntse wu bēe lí. (aiōn g165) **6** É bē lé lí biee bini-i, bē kaari bē chee bíkaa lí bí-i, ké dze nuuŋ yé lu le bē kaari bē fiiki shén yibe bē tō líjiiŋ ké, kǐi fíee fi bē feti bē dzeti nuuŋ Ǧwané Nyó bē tēti lí kintaarǵ lí bē tsarǵ yibe, bē chírisi wu gbanaa. **7** Wē wu dzaarǵ wíi lí wu-u mfi kwi yí líi líkwiŋ wu se nyēe biee lí beniiŋ bē bē níŋ wē wulu kǐi bē le bē ní bē fi-i yí yibe lu, wu ti kēmi mbónise wu Nyó. **8** Se nuuŋ le, é nuuŋ bífáfu bē bíarǵ yí kuu lí wē wulu-u, ké gǐi tō fíee fi yēe. É nuuŋ le ké kínlǎo gǐi kǐ kǎo wē wulu, bē dza bē tǎŋ wē wulu bútǎmu. **9** Nsǎŋ yiseŋ yí shén, māo nuuŋ sí tē tiiti ní, tē kǐi le nē lemi fíne nuuŋ lí biee bí dzeŋ bí yēki bí bēe, nuuŋ bí bí bēe bē kinsofu lí bēe. **10** Nyó nuuŋ yé Nyó yí kínlǎo yí nuuŋ yí daayē nime chíne chí nē nǐndi māo kíŋkǎŋgise kǐ nē doonchi fē mbēeche bē bó dēeni lí beniiŋ bē nuuŋ bēe lí kǐi wuu ké. **11** Ǧgeŋ yiseŋ ŋge nuuŋ le wí bē yí yēe ní lemi nēe lí fíee lí le gēŋ mēeshi, le nē se kēmē fíee fi nē gēe búfii búchu nē tuu nē bíchi límfwē lí fi-i. **12** Kiiŋ nē ní nē nuuŋ bē kíŋŋge lí fíee lí ké. Nē dzǎo mbóse lí beniiŋ bē tē gēe shén lí Nyó-ǎ, bē kǎŋ shén bē se kēmē fíee fi Nyó tē kaache. **13** Kími yēŋ mfi wu Nyó tē fē ǵkaache lí Abraháa-ŋ. Tē chíni nuuŋ lí búkooŋ bwēe bu yí yí Nyó-ǎ, kífē wí wumu tē nuuŋ yé

lu wu ko wu yaa yi wu nuuŋ chini li bukoonj bwee li ke. **14** Tè chini tee le, “Chæŋ, ŋgii ntiŋ wæ mwe mfe boonj bo yaŋ.” **15** Si Abrahaj te woo le, kaŋ shéŋ tæŋgi siŋ keme fiee fi yi Nyò tè kaache wu lu. **16** E chæŋ le wi feti nchinine, chini li bukoonj bu wi wu ko wu yaa wu, nchini wulu se sondini nsa. **17** Fi fiee nœ yœŋ si Nyò tè gii yi weki le yi fœ ŋkaache yi fœ le beniŋj bœ gii naa bœ keme fiee fi wu kaache fini, bœ kœ bujonj le nuuŋ tœ fiiki fiee fi weki kœ. Le kaache le chini. **18** Si Nyò tè kaache yi tuu yi chini le, biee bini se bo bife bi nuuŋ bœ tœ naa fiiki kœ, kife bi tè bo nuuŋ li kimfime ki Nyò-ɔ yi nuuŋ tœ naa yœŋ binseœ kœ. Nœ le bee tœ kifi tœ nyiŋ le yi-i lekwiŋj tœ ni tœ kemi shéŋ yi tœmi le tœ keme li fiee fi bœ gœ tœ bichi limfwe li fi-i. **19** Fiee fini fi tœ bichi limfwe li fi-i nuuŋ fi kemi shéŋ yisœŋ chæŋ chæŋ, yi tœmi si kifase le kiŋj yi ni yi sœsi kœ. E fi fi fœ fiee le tœ ka tœ gœŋ tœ le fœ kibo ki Nyò lejŋj le ndu yi bœ shiŋj yi baanyi le. **20** E fœ fœ Jiso tè le si wi wu wusœŋ too mbaaŋ le nache kintsii li bee li. Wœ kikoo ki bete muntofi wu kimake le dze yi Melkisedek nuuŋ le-e. (aiŋ g165)

7 Melkisedek wuni tè nuuŋ Mfœŋ wu Salœŋ, tuu nuuŋ tœ tœ muntofi wu Nyò yi nuuŋ Kikoo ki Biee Bichu-u. Tè nuuŋ mfi wumu, Abrahaj la dziŋj toŋ yaa bœmfœŋ bamu. Melkisedek tè bœ bœ wu si tœ kuuki, se tiŋj mwe li wuu. **2** Abrahaj gate biee bi tè lœhe li dzi-iŋ biee bintsii yoofi, nyœ kintsii kimumkpaŋ ki biee bichu-u li Melkisedek. Tœ muntofi wuni kinyi ki bukoonj bwee le nuuŋ le, “Mfœŋ wu Tsaŋj,” Bukoonj bwee bumu nuuŋ le, “Mfœŋ wu Mbœŋgii,” kife tè nuuŋ Mfœŋ wu Salœŋ. **3** Kemi yœ tee, kœ ni kœ, kœ kini kee kœ. Ntse wœ kemi yœ mbœœhe, kœ merise kœ. Nuuŋ tœ muntofi wu ba nuuŋ lu nœ yœŋ si Iŋwane Nyò nuuŋ. **4** Biche yœŋ nœ ŋœŋ wi wu tè nuuŋ Melkisedek wuni! Tœ gbœŋgi nuuŋ wi wu ko. Abrahaj kibœ wu tœ nuuŋ tœ kini ki beniŋj bœ Iseleœ tè keme biee li dzi-iŋ bœ gate li biŋke yoofi, nyœ kimumkpaŋ li wuu. **5** Fi kii boonj bœ Lebi-i bœ ti nindi nime chi bete muntofi fœ kintsii kimu li benchi bœ Mœœœ bœ tee baa le be ni bœ fii biee li beniŋj bœ Iseleœ kimbe kimumkpaŋ le biee bi yoofi lenti, nœ si beniŋj bani tè nuuŋ bœŋwaani bœ bee, bœ bechu se nuuŋ boonj bœ Abrahaj. **6** Melkisedek wuni tè nuuŋ yœ wi wu kini ki Lebi-i kœ. Se nuuŋ le œ wu wu tè fi biee li Abrahaj kintsii kimumkpaŋ le biee bi bintsii yoofi lenti, tiŋj mwe li wuu, Abrahaj nuuŋ wi wu Nyò tè gœ ŋkaache li wu-u. **7** E fiee fi mœŋjine le wi wu

tiŋgi mwe li wi wumu kuu yeki wi wu tiŋj mwe li wuu kœ. **8** Bete muntofi bœ li kini ki Lebi bani fii biee li beniŋj li kintsii kimumkpaŋ le bintsii yoofi lenti, bœ belu bœ fii nuuŋ beniŋj bœ nuuŋ nœ bœ kwi. Se nuuŋ le Melkisedek wu tè fi biee kintsii kimumkpaŋ le bintsii yoofi lenti li Abrahaj nuuŋ œ Kiŋwaati ki Nyò-ɔ tee bee le nuuŋ kimboosœ. **9** Nuuŋ nœ bœ tee le Lebi kibœ wu kini kee fii biee li beniŋj li kintsii kimumkpaŋ le bintsii yoofi lenti tè nyœ biee biee tœ li Melkisedek keti li tsœŋ yi Abrahaj. **10** Nuuŋ nœ bœ tee le kife mfi wu Melkisedek tè bœ bœ Abrahaj nuuŋ œ Lebi tè mœŋj le Abrahaj shéŋ wu tè nuuŋ tœ ŋkosi wu tee wube. **11** E fi nuuŋ le nime chi kini ki Lebi feti si bete muntofi kœhe chi fœœ le beniŋj ni bœ nuuŋ tsaŋj le Nyò lii, kœ mbœhe tœ muntofi wumu se tè nuuŋ kii la? Tœ kii le Nyò nyœœ benchi li beniŋj bœ Iseleœ biki nime chi bete muntofi bœ li kini ki Lebi tè feti. E fi nuuŋ le, bœ tuu bœ tee le wœ tœ muntofi kemi le naa ni nuuŋ le dze yi Melkisedek nuuŋ le ni, fuki le ni nuuŋ nuuŋ le dze yi tœ muntofi wu li kini ki Eronj nuuŋ le siŋ? **12** Fi fiee chæŋ le œ kini ki bete muntofi ti fikisi lœœ, kœ bœ kemi le bœ fiiki benchi tœ. **13** Wi wuni wu tè tiiti kii wu, œ wu wu tœ bo li kini kimu ki detœ-œ, wi tè mœŋj saa ki bo kœ li kini kilu-u le ni nindi fœ taantaa chi muntofi-i kœ. **14** Wi wuni nuuŋ Taa wusœŋ. Se nuuŋ nœ chæŋ le tè bo li kini ki Juda-a. Mœœœ se tè mœŋj ki kweœŋ kœ fiee kii kini kini mfi wu tè tiiti kii bete muntofi kœ. **15** Fiee fi tè tiiti kii fi fini gbœŋgi fi doonchi le tœ muntofi wumu boœ kituŋ si Melkisedek. **16** Wu dzaœ wu to tœ muntofi nuuŋ yœ le dze yi nchi tiiti si wi kemi le nuuŋ li kini ki bete muntofi-i kœ. Wœ tœ muntofi nuuŋ li buŋga bu ntse wu nuuŋ tœ naa ma kœ. **17** Fiee fiee fi bœ tsœœ baa kii wu le, “ɔ wœ tœ muntofi wu kimake le dze yi Melkisedœ-œk.” (aiŋ g165) **18** Fi se tuu fiee fi nuuŋ le, dze yi fœhi yi bœ tè feti biee bœ gœ baa fœŋgoonj, kife yi mœŋj yœ yi kemi buŋga kœ nime kœ. **19** Benchi bœ Mœœœ tè feti yœ fiee le fi kœhe fi gœŋ fi mœœshi kœ. Se nuuŋ le, dœni Nyò doonœhe yœ dze yi dzeœŋ ŋœ yi tœ nuuŋ tœ ni tœ giki bufi li yi-i, yi yeki yimi yœ. E yih yi tœ keti le tœ se bœœ tsœketseke fœ Nyò-ɔ. **20** Li ntawu fœ-e, fi fiee le mfi wu Nyò tè giki tœ muntofi le dze yi fiœŋ yini-i, yi tè chini, ti mœœŋ saa ki chini kœ mfi wu tè giki bamu baa kœ. **21** Se nuuŋ le, fœ tè giki wuni, chini kii wu tee le, “Mi wu Taa mi mfœœ nchini, mœŋj yœ naa ntuu mfiiki jœ yœŋ kœ, ‘E wœ tœ muntofi wu kimake.’” (aiŋ g165) **22** Nchinine wu Nyò tè chini wuni doonchi le nchinine wu Jiso wu fwœŋ

wuni lemi wu tɛɛmi yeki wu fichi. **23** Bete muntofi be ɲkosi tɛ nuuŋ ɲge, kife kwe tɛ nuuŋ yɛ le yi chine wi ba ni nindi nime chee chi te muntofi-i kɛ. **24** Se nuuŋ le, Jiso nuuŋ fiee te muntofi mfi kwi kife ntse we kemi yɛ ma kɛ. (aiɔn g165) **25** Nɛɛ lɛ, nuuŋ ni suuti beniŋ mfi kwi be kingisi be bɛɛ lɛ Nyɔ-ɔ keti li wuu. Suuti lɛ, kife ti nuuŋ lu mfi kwi le ni leki li Nyɔ-ɔ li bee. **26** Fi fieɛ buɲɔŋ le tɛ ni tɛ kemi ɲwaani kini kikoo ki bete muntofi-i. Wɛ fiee wi wu waan, mɛɛɲɔ ki kemɛ kɛ bubieɛ kɛ findzɔŋ li yi yee li kɛ. Lemɔ fiee chichi li beniŋ bɛ bibifi-i. Nyɔ yɛeki wu, wu miri nsiŋ wu ka kiboo wu yɛɛ liboo. **27** Kemi yɛ le ni feti muntofi si bikoo bi bete muntofi shiŋ bi feti muntofi jo chi kɛ. Fɛ be feti be saa be fɛ li yi yi bee, le be tsootse bibifi bi bee, be se ni be feti bi beniŋ lɛ. Tɛ fɛ fiee fintofi mfwa mumparɲ si tɛ nyɛ yi yee le tangi beniŋ lu. **28** Li mfi wu benchi bɛ Mɔɔsɛ-ɛ, bɛ tɛ tseki bikoo bi bete muntofi-i nuuŋ beniŋ bɛ biɛŋgi bɔ. Se nuuŋ le le benchi bani leɲiŋ, Nyɔ fɛ yɛ ɲkaache yi chini, yi tsaa nuuŋ ɲwani wu yi fɛ wu, wu kɔche wu gɛɛɲ mɛɛshi mfi kwi. (aiɔn g165)

8 Kikoo ki fiee fi tɛ tiiti kii fi nuuŋ le, tɛ kemi ɲwaani kikoo ki bete muntofi-i kimu nuuŋ wi wu shee lɛ kibɛnɛ ki kigɔɲɛ ki kabara wu Nyɔ yi Bunɔɲa liboo. **2** Wɛ nuuŋ wi wu nindi fɛ Nyɔ nuuŋ fɛ-e, nindɔɔ fɛ kibo ki nuuŋ ki cheɛɲ nuuŋ kigɔɲnɛ ki Nyɔ-ɔ, nuuŋ yɛ ki beniŋ fɛ kɛ. ɛ yih yi Taa Nyɔ yi fɛ kigɔɲnɛ kilu. **3** Kikoo ki bete muntofi kichu nuuŋ ki Nyɔ ti bɛɛ yi tsaa yi gɛɛ le ki ni ki nyɛɛ nyá ki tuu ki feti muntofi li Nyɔ-ɔ. Nɛɛ lɛ, fi se fieɛ buɲɔŋ li wɛɛ te muntofi le ni kemi tɛ fiee fi nuuŋ nyɛ li Nyɔ-ɔ. **4** Bee le ni nuuŋ laaŋkwiŋ, wu nuuŋ yɛ te muntofi kɛ, kife bete muntofi baa lu be nyɛɛ nyá biki si nchi wu Mɔɔsɛ weki. **5** Nime chi be nindi laaŋkwiŋ nuuŋ nɛɛ mbose mɔɔ kinjiinjii ki kibo ki Nyɔ-ɔ liboo. Fieɛ fiee fi tɛ nuuŋ mfi wu Mɔɔsɛ tɛ nuuŋ le fɛ kigɔɲnɛ ki Nyɔ-ɔ laaŋkwiŋ, Nyɔ tifi wu yi tee le, “ɲɛɲge le ɔ fɛɔ fiee fichu fi nuuŋ nɛɛ yɛɛɲ si fi ntɛ ndoonche wɛ li ɲkumɛ-ɛ.” **6** Se nuuŋ le Jiso wɛ ɛ be nyɛ nime li wuu chi ko chi yaa chi bete muntofi bɛ ɲkosi baa, nɛɛ si leh wu lemi limfwe li wuu kintikinti ki Nyɔ bee wiwoŋ ko wu yaa tɛ wu fichi. Wu yaa kife wuni biki nuuŋ beŋkaache bɛ yeki bɛ ɲkosi. **7** ɛ nchinine wu ɲkosi tɛ gii kemi yɛ chɔ kɛ, kɛ bee bɛ bichi yɛ nchinine wumu kɛ. **8** Nyɔ tɛ ɲɛɲ le beniŋ baa bɛ chɔ, tee le, “Mi wu Taa ntiitɔɔ le jobe bɛɛ cheɛ chi ɲgii ɲji leh wu fwɛɲ tɛɛ yih yi Iseleɛ mɔɔ yi Juda. **9** Se

leh wuni nuuŋ yɛ si wu ntɛ ɲji tɛɛ bete tee bɛ bee jobe chi ntɛ ɲkumɛ be li kibɛnɛ, ndzo be mbo bɛ be li kwɛɛɲ wu Ijip kɛ. Leh wuni nuuŋ wu be ti mɛɛɲ ki ba kɛ le be ni be lemi li wuu kɛ. Bɛɛɛni, nse mbaa dzaa li bee. ɛ mi Taa wu tiiti fini. **10** Mi wu Taa ntuuɔ ntiiti le, mfi gii bɛ kɔche, ntuu ɲji leh wumu bɛ yih yi Iseleɛ. Wu gii wu nuuŋ le ɲgii ɲgɛɛ benchi beŋ li bɛmbɛɛche bɛ bee, ntseɛ nuuŋ li shɛŋ yi bee. ɲgii ni nuuŋ Nyɔ yibe, be ni be nuuŋ beniŋ beŋ. **11** Wi mɛɛɲ yɛ tuu ni tiifi wi wɛ wu kwɛɛɲ wumu mɔɔ nuuŋ ɲwaani le kɛ Taa Nyɔ kɛ, kife wi kwikwi gii ni kii mi mbɛɛche fɛ wi wu ɲkwɛ-ɛɲ ɲgɛnu mbochu fɛ wi wu nyɔɲa-a. **12** ɲgii ɲkɔɔ nshiŋ li bee, mfeeki bieɛ bi bee bibifi. Mmɛɛɲ yɛ ntuu ni ɲkiimi bibifi bi bee kɛ.” **13** Si Nyɔ tɛ tee le leh wu fwɛɲ gii naa nuuŋ, kɛ wu fɛɔ le wu ɲkosi wɛ to nuuŋ fiee fi fichi. ɛ fiee to fi fichi kɛ fi doŋ fieɛ kituŋ, kɛ shɛɔ ɲiŋ fi la lɛ beniŋ lii.

9 Fi nuuŋ le, leh wu ɲkosi tɛ kemi benchi bɛ doonchi dze yi beniŋ leki li Nyɔ-ɔ le, wu tɛ kemi tɛ kintsii ki bɛ nache le ki ni ki nuuŋ kigɔɲnɛ ki Nyɔ-ɔ ki laaŋkwiŋ. **2** Bɛ tɛ nache kigɔɲnɛ bɛ ndu bɛ gate li biɲke bife-ɛ, kimbe ki ɲkosi bɛ teenyi le Kintsii ki Waan. Kini nuuŋ fɛ fiee fi bɛ ti tɔɔmi kiŋ'wofu fɛ mɔɔ fɛ kideŋ ki bɛ tɛ giki kibe le ki bɛ tsaa bɛ gɛɛ le ɛ ki Nyɔ-ɔ. **3** Kimbe ki biki le lenti bɛ tɛ teenyi le Kintsii ki gbɛɲgi ki Wuuti buɲɔŋ ɲge Kintsii kilu tɛ nuuŋ leɲiŋ lɛ ndu yimi yi bɛ tɛ shiŋɛ yi gatini kigɔɲnɛ kilu kintikinti. **4** Kintsii ki kini nuuŋ fɛ taantaa chi kidzoma tɛ nuuŋ fɛ-e, ɛ bɛ te nache taantaa chilu bɛ kikwa ki gaa. ɲko wu leh wu Nyɔ tɛ ji bɛ beniŋ nuuŋ tɛ fɛ, ɛ bɛ laaŋ bwiŋ yɛlu bɛ kikwa ki gaa. Lɛ ɲko wuni tɛnɛ chi mana-a tɛ nuuŋ le, ɛ bɛ nache tɛ bɛ kikwa ki gaa. Kimbaaŋ ki ɛɔɲɲ ki naŋ tɛ bɔchi lu kɛɛ tɛ nuuŋ le ɲko wulu-u. Bimbache bi ta-a yi bɛ tɛ tseɛ benchi bɛ leh wulu lu tɛ nuuŋ tɛ lɛ ɲko wulu-u. **5** Lewɛ le ɲko wuni nuuŋ ɛ bɛ tɛ leeki bieɛ bimɛ bi nuuŋ si benchindaa bɛ Nyɔ-ɔ bɛ Kiŋ'wofu-u, ɛ bɛ saŋ yih yibe li kabara wu Nyɔ-ɔ yi fekisi bibifi. Bieɛ bini nuuŋ yɛ le tɛ ni tɛ yeti tɛ giŋgi le lenti dɛɛni ɲge kɛ. **6** Si bɛ tɛ nache bieɛ bini le yini dze ni, bete muntofi se giŋgi bɛ lii le kimbe ki limfwe kɛɛ jo chi bɛ feti bufɛ bu bee lu. **7** Se nuuŋ le, wi wu tɛ shiŋ lii le kimbe ki lenti kɛɛ tɛ nuuŋ nɛɛ kikoo ki bete muntofi kwaa. Tɛ gii shiŋ lii lu nɛɛ kinga kimumparɲ li kiya-a. Tɛ gii shiŋ lii yɛ lu fuki bɛ ɲgɔɲ mɛ nyarɲ yi gii fɛ muntofi lu li yi yee li mɔɔ li bibifi bi beniŋ tɛ feti ɲkɛɛ siŋ kɛ. **8** Nɛɛ lɛ, yini nuuŋ dze yi Fiana yi Waan

doonchi li beniing li le dze yi wi tɛ nuuŋ le le se geɛŋ fɛ Kintsii ki gbɛŋgi ki Wuuti nɛɛ bujɔŋ ti mɛɛŋ saa ki yiingɛ kɛ yi kɛ, si kigɔɔnɛ ki Nyɔ ki limfwe kɛɛ tɛ mɛɛŋ ki lemi fɛ lɛ. **9** Biee bini bichu nuuŋ ŋkiki wu biee bi keti li mfi wu dɛɛni wuni. Fini doonchi le biee bi be tɛ nyɛɛ li Nyɔ-ɔ mɔɔ muntofi mu be tɛ feti li Nyɔ-ɔ nuuŋ bi tɛ fɛ le shɛŋ yi beniing bɛ lɛki li Nyɔ-ɔ woo yi geɛŋ yi mɛɛshi kɛ. **10** Biee bilu kemi fiee fi fɛrɛ kwaa nuuŋ bɛ biee bije mɔɔ biee bi wonɛ mɔɔ dze yi beniing tsootsi yi le be ni be wuuti lɛ Nyɔ lii. Bini se nuuŋ biee bi kundi nɛɛ nuuŋ nyarɔ yi li bwiŋ, bi bɛ tɛ kemi le be ni feti geɛŋ bo mfi wu mfikise bɛ. **11** Se nuuŋ le si Krai wu nuuŋ kikoo ki betɛ muntofi bɛɔ kituŋ lɛ, ɛ wu wu bɛ bɛ biee bi dzeɛŋ, wu se le li kigɔɔnɛ, nuuŋ ki nɔŋa ki woo ki geɛŋ ki mɛɛshi. Ke yɛ nuuŋ yɛ ŋgwanu wu beniing kɛ. Fi nuuŋ le, ki nuuŋ yɛ kigɔɔnɛ ki li nshe yini-i kɛ. **12** Fɛ tɛ lɛ nuuŋ Kintsii ki gbɛŋgi ki Wuuti ŋge. Tɛ lɛ mfwa mumkpaŋ fi ma lɛ. Ti mɛɛŋ ki lɛ kɛ fɛ nuuŋ bɛ ŋgɔŋ mɛ bɪ, kɛ mɛ bɔɔŋ bɛ bɛna-aŋ kɛ. Tɛ lɛ nuuŋ bɛ ŋgɔŋ mee. Si tɛ fɛ lɛ, fini se soɔŋ bikoo biseŋ li bibifi-i, nsoŋu wuni nuuŋ wu kimakɛ. (aiōnios g166) **13** Mfi wu wi nuuŋ bɛ ntaanche li yi yee li, bɛ dzo ŋgɔŋ mɛ bɪ, mɔɔ mɛ bintomu bi bɛna-aŋ, mɔɔ nuuŋ tarɛ chi kintomɛ ki narɔ ki bɛ tɔŋ ki do, bɛ seri kɛ bɛ mwachɛ mwɛ, se kaari to waarɔ. **14** ɛ fi nuuŋ lɛ, kɛ nuuŋ ŋgɔŋ mɛ Krai lee ki fɛ kɛ yaa mɛ ni? Tɛ nyɛ yi yee nuuŋ findzɔŋ nsɪŋ li Nyɔ-ɔ keti li Fiana yi kimakɛ. Tɛ fɛ lɛ, se tsootse shɛŋ yisɛŋ li biee bi bɛɛ bɛ kwe-e, le kɛ tɛ ni tɛ nindi li Nyɔ yi kemi ntɛ-ɛ. (aiōnios g166) **15** Fieɛ nɛɛ fiee fi Krai nuuŋ wi wu lemi limfwe li leh wu fweŋ wuni kintikinti ki Nyɔ bee wi wo-oŋ. Se lemi le beniing bɛ Nyɔ teen le ɛ bee naa kɛmɛ bintsii li bujɔŋ bu kimakɛ bu Nyɔ tɛ tiifi bɛ lu. Bɛ gii naa bɛ kɛmɛ kife wɛ ɛ wu kwi kituŋ, kwe yɛ yini se tɛ soo bɛ li ŋge wu tɛ nuuŋ le gii naa bɛ kii bibifi bi bɛ tɛ shiing bɛ feti ŋkosi li leh wu fichi-i. (aiōnios g166) **16** Tɛ kii le fɛ wi tee chee yɛ, bɛ nyɛ tɛ biee chee yilu kɛ fuki fɛ bɛ nɛŋ le wu kwi nsɪŋ kɛ. **17** Fi nuuŋ nɛɛ lɛ, kife chee ti kemi yɛ bunga wi se kwi kɛ. Bɛ ti biki yɛ chee wi wulu mɛɛŋ lu kɛ. **18** Fieɛ fiee fi mɔɔ leh wu ŋkosi tɛ lemi yɛ fuki fɛ bɛ sɛɛ nyarɔ ŋgɔŋ bo nsɪŋ kɛ. **19** Tɛ nuuŋ mfi wu Mɔɔsɛ tɛ teen fiee fichu fi tɛ nuuŋ le kiŋwaati ki benchi-i li beniing bechu-u, se tuu dzo yɛŋɛ yi kiti ki iso-ob ɛ bɛ liiŋ dzɔŋ yi nshɔŋ li kii ɛ bɛ fwa ki yeri. Si tɛ dzo lɛ se foorɔ li ŋgɔŋ mɛ bɔɔŋ bɛ bɛna-aŋ, bɛ mɛ bɪ, mɔɔ dzoɔ, sechi li kiŋwaati ki benchi-i tuu sechi tɛ li beniing li bechu. **20** Se sechi tiiti lɛ, “ŋgɔŋ mani

nuuŋ leh wu Nyɔ ji bɛ bɛŋ, tiiti lɛ lemi nɛɛ li fi-i.” **21** Se sechi tɛ ŋgɔŋ melu li kigɔɔnɛ ki Nyɔ yɛ mɔɔ li biee bi kigɔɔnɛ kilu bi bɛ feti nɛkɛ li Nyɔ-ɔ lu. **22** Fi gbɛŋgi fi nuuŋ cheɛŋ le biee ŋge tɛ shiing bi nuuŋ si nchi tiifi le bɛ kemi le bɛ fɛ nɛɛ tɛ nuuŋ bɛ ŋgɔŋ bi se woo. Bɛ se tɛ fekisi yɛ bibifi bi wi-i fuki fɛ bɛ sɛɛ fiee ŋgɔŋ bo nsɪŋ kɛ. **23** Fi tɛ gbɛŋgi fi nuuŋ bujɔŋ le bɛ tsootse biee bini bi nuuŋ nɛɛ mbose yi biee bi liboo le yini dze-e. Se nuuŋ le, tsootse wu gbɛŋgi wu nuuŋ li liboo bɛ muntofi yeki wuni. **24** Fi nuuŋ le Krai tɛ lɛ lɛ kibo ki Nyɔ-ɔ, ɛ tɛ nuuŋ yɛ ki wiwoŋ tɛ gwarɔ kɛ, ki tɛ nuuŋ nuuŋ mbose yi kibo ki Nyɔ-ɔ ki cheɛŋ cheɛŋ. Tɛ lɛ nuuŋ liboo kibɛɛ. ɛ fɛ fɛ wɛ dɛɛni Nyɔ limfwe lɛki li Nyɔ-ɔ kii bee. **25** Nuuŋ yɛ fɛ lɛ le ni feti muntofi bɛ yi yee li Nyɔ-ɔ li kinga-a li kinga-a si kikoo ki betɛ muntofi tɛ shiing ki lii fɛ Kintsii ki gbɛŋgi ki Wuuti ŋge li kiya-a li kiya-a, le fɛ muntofi bɛ ŋgɔŋ fuki nuuŋ mee nsɪŋ kɛ. **26** ɛ fini tɛ nuuŋ bujɔŋ, kɛ Krai tɛ kemi le ni kwi-i, kangisi karisi kwi-i mbɛɛche si bɛ tɛ tɔŋ nshe. Se nuuŋ le si fi nuuŋ lɛ, tɛ bɛ mfwa mumkpaŋ kituŋ fi se ka lɛ. Tɛ bɛ mfi wuni wu nshe tɛ mɛɛ lɛ dzɔɔ yi yee fɛ fintofi lu, kwi le tsootse bibifi. (aiōn g165) **27** Nɛɛ yɛɛŋ si fi nuuŋ le wi kemi le kwi nɛɛ mfwa mumkpaŋ le ni tɛŋgi nuuŋ nsa, **28** nuuŋ nɛɛ si Krai tɛ nyɛ yi yee li kwe-e li beniing li mfwa mumkpaŋ le too bibifi bi beniing lɛ ŋge. Se gii kaari bɛ li kinga ki kife tɛ tuu le fɛ fiee bɛ bibifi kɛ. Gii bɛ kituŋ dɛɛni le soo beniing bɛ tɛŋgi wu mkpaarɔ.

10 Benchi bɛ Nyɔ tɛ nyɛ li Mɔɔsɛ-ɛ nuuŋ nuuŋ kinjiinjii ki biee bi dzeɛŋ bi tɛ nuuŋ le bi gii bi nuuŋ lu. Bɛ nuuŋ yɛ cheɛŋ wu biee bi tɛ nuuŋ le bi gii bi ni bi nuuŋ kɛ. Bɛ tɛ shiing bɛ feti muntofi bɛ tuu fɛ mfi kwi li biya-a, li biya-a, muntofi muni se tɛ feti yɛ beniing bɛ kingisi bɛ bɛɛ fɛ Nyɔ-ɔ le bɛ ni bɛ wuuti kɛ dududu. **2** ɛ nuuŋ le muntofi mwɛɛ nuuŋ mu fɛ beniing ni bɛ wuuti, bee nuuŋ bɛ feti yɛ muntofi li kinga-a, li kinga-a kɛ, kife beniing bɛ tɛ guundi Nyɔ bee nuuŋ ɛ bɛ tsootse bibifi bi bee mfwaɛ mumkpaŋ, shɛŋ yibe mɛɛŋ yɛ yi tuu yi sɛki bɛ li bibifi-i kɛ. **3** Se nuuŋ le muntofi muni mu bɛ feti bɛ tuu bɛ feti beniing kiimi bibifi bi bee li kiya-a li kiya-a. **4** Fi fieɛ lɛ kife nuuŋ ŋgɔŋ mɛ bɛnarɔ bɛ mɛ bɪ tɛ tsootse bibifi bi wi-i kɛ dududu. **5** Fieɛ fiee fi tɛ fɛ mfi wu Krai tɛ bɛ laaŋkwiing tuu tee li Nyɔ-ɔ lɛ, “ɔ kemi yɛ ŋgeɛŋ li muntofi mu bɛ feti bɛ nyarɔ mɔɔ li biee bi bɛ nyɛɛ li wɛ-ɛ kɛ, ɔ nachɔɔ nuuŋ yi yi wiwoŋ li mi-i. **6** Nyarɔ yi bɛ nyɛɛ lɛ bɛ tɔŋ bɛ fɛ muntofi lu li wɛ-ɛ, mɔɔ biee bi bɛ nyɛɛ lɛ bɛ

fe muntofi lu le be tsootse bibifi bi beniinj le mænj biele maa ki fe ke le o woo bujorj ke. 7 Nse ntuu ntee le, "Hooo Nyo biche o njorj, mi mbe o le mfe fiee fi o korgisi, nee si be te tsee kii mi le Kijwaati ko-o." 8 Te saa tee li Nyo-o le, "O kemi ye maa nshooj ke nj'wowu bujorj li muntofi-i, maa nya yi be nyee li we-e maa nyanj yibe nyee, be tendi le be fe muntofi lu li we-e, maa biee bi be nyee be feti muntofi lu le be tsootse bibifi bi beniinj le ke." Biee bini nuuj bi be feti nee biki si nchi weki. 9 Si te tee le, tuu taa fe tee li Nyo-o le, "Biche o njorj mi mbeee le mfe fiee fi o korgisi." Te tee le, se leeshe muntofi mu fichi le gee mu ferj. 10 Si Jiso Krai te fe fiee fi Nyo te korgisi le fe le, nye yi yee mfwa mumparj fi ma le, fe te se woo. 11 Te muntofi kwikwi ti giingji lemi fe kintsii kee ki nime-e jo chi feti muntofi li kinga-a li kinga-a, nuuj muntofi mulu nuuj mu te tsaaki bibifi bi beniinj le ke. 12 Se nuuj le Krai te fe fiee fintofi mfwa mumparj fi se kache fi nuuj fi tsaaki bibifi bi beniinj le nsa ma, si te fe le biee shee le kibene ki Nyo-o ki korgorj. 13 We fe mbeche li mfi we-e, tengerj geerj bo mfi wu Nyo gii yi giiki beniinj bee be mbani si kilaanda le tomi bikaa li bee liwe. 14 Fintofi fimumparj fini fe fiee beniinj be feti le be ni be wuuti, be se wuuti te le Nyo lii be geerj be meeshi. 15 Fiana yi Waarj yeti te li bee li yi teendi te fiee fini. Yi te saa yi tee le, 16 "Taa Nyo kwengoo le, e nee leh wuni wu ngii nji tee be le jo yi lejirj yee: Ngii ngeee benchi berj li shenj yibee, ntuu ntsee li bembeeche be bee." 17 Si te tee le tuu taa fe le, "Mmeerj ye ntuu mbeeche bibifi bi bee maa nuuj bingerj bi bee bibifi ke." 18 Fi fiee nee le e be feeki bibifi bi beniinj le, ke fiee meerj ye lu fi fere muntofi lu le be feeki bibifi bi beniinj le lu ke. 19 Berjwaanerj, fi fiee nuuj le ngorj me Jiso gwiye ma dze li bee li le nuuj te le deeni nchenu nsirj, te geerj fe Kintsii kee ki gberjgi ki Wuuti nge. 20 Nuuj nee te ka te le dze yi fierj yi nyee ntse yi Jiso te gwiye li bee li. Te gwiye dze yini be yi yee, fi tuu fi nuuj le wu koo wu tsaaki ndu yi be te shirj yi baanyi kintsii kilu ye. 21 Te keme baa te muntofi wu nyorja wu nuuj le yih yi Nyo-o lewe. 22 Si biee bini nuuj neele, te ni te kingisi te bee li Nyo-o lichinj be shenj yi mumparj te gee baa shenj chi li yi-i mejine nsirj. Te kiingji kife be seri baa shenj yiserj be ngorj me Krai le yi to waarj, yi meerj ye yi tuu yi ni yi seki bee li fiee fimu-u ke. Te baa te e be tsootse yi yiserj be dzo yi waarj. 23 Te ni te lemi mkpaarj li fiee fi te bichi limfwe li fi-i, fi te shirj te tiiti li beniinj li kii fi. Kiinj te ni te bakini ke, kife wi wu te kaache

bee lemoo li je ye-e. 24 Te ni te geendi dze le te kaangji shenj yi wi bee wi li kinkorgise be mferu biee bi dzeerj. 25 Kiinj te ni chine li mbe li kintaashe si beniinj bamu dza baa be feti le ke. Te ni te kangisi shenj yiserj, tegee si te njingji baa le jobe chi Taa wuserj gii kaari be koo chee chi nuuj tseketsake. 26 Te kee le e te dza te tuu te feti bibifi, te feti te kii, nuuj e te te fi je yi cheerj, te ni te kii le fintofi fimu meerj ye lu fi be gii naa be tuu be fe li bibifi bise-erj ke. 27 E wi feti le, mwe ni tengerj be chene nsa wu Nyo maa wi wu bifi wu gii naa wu fweye beniinj be mbani-i be Nyo-o. 28 Mfi wu wi ti bondini nchi wu Maase, e beniinj lerj befe ke betetu be berj le be njorj baa fiee fi wu fe, nsa se koo mwe, be se wo wu bu wo njowu nshirj nsirj. 29 E fi nuuj le, se ne beechi baa le wi wu nyamisi Nwane Nyo, dzeti ngorj me leh wu Nyo te ji le tsootse wu lu ni wuuti we to fiee fi waniti-i, gaashi te Fiana yi Waarj yi bee be mfe wu Nyo li beniinj li, nyaani nge wu wee wu gii naa keme gii naa nuuj niinj? 30 Wee nge gii naa ni bendi yi kife te kii baa wi wu te tiiti le, "E mi wu ngii naa ntuu nsoongikibaa, e mi wu ngii naa nye kinsomfu kibee." Se tuu tee le, "E mi wu Taa ngii naa nsaa beniinj berj." 31 E fiee fi chene nge le wi we li tsarj yi Nyo yi kemi ntse-e. 32 Ne ni ne kiimi jo yi limfwe yi be te gwiye berj bufii li fiee fi Nyo-o. Ne te karj shenj ne gwii be berjge be te bee le be-erj. 33 Mfi wumu te nuuj beniinj tuu be gaashi berj be njweki maa be berj gbanaa. Mfi wumu, ne taashi li kintutu ki beniinj be be nyee te nge li bee le yini dze. 34 Ne ti bee ne keeti nshirj be beeye beniinj be nuuj li bencha-a, ne fii be. Be ti lochi biee bine, ne chiingji nee lu ne wuki nuuj bujorj, kife ne kii le ne kemi baa biee bimbi bi yeke biee ye nuuj bi gii naa bi ba bi ni bi nuuj lu mfi kwi. 35 Neele, kiinj ne ni chine fiee fi ne lemi li fii mejine nsirj, kife e fiee fi kemi kinsomfu ki norja. 36 Ne kendi yeerj shenj le nuuj ne ni ne feti nuuj fiee fi Nyo korgisi, ne se tuu ne keme fiee fi wu kaache. 37 Be tsee baa le, "Shee nee niinj le wi wu nuuj le gii be we tuu fesi. Nuuj te njone ke. 38 Wi werj wu tsarj gii keme ntse kii shenj yi wu gee li mi-i. Se nuuj le e wu dza tuu chendi chiiti bikaa, shenj yerj te dzoerj mi be wu ke." 39 Te nuuj ye fiserj beeye be chiiti bikaa be gii be la ke. Te baa nuuj beniinj be gee shenj li Nyo-o be fiana yibe gii yi naa yi keme kinsufu.

11 Ngewu shenj li Nyo-o nuuj mbiche limfwe li fiee fi Nyo te kaache wi lu, kii te bujorj le gii naa keme fi, kii te le fi fiee lu meerj saa ki njorj ke fi ke. 2 Nyo te

pia beniinj be nkosi kife be tɛ gɛɛ shɛnj li yi-i. **3** Ɛ shɛnj yi tɛ tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ yi tɛ fɛ se tɛ kɛɛ bujɔnj le Nyo tɛ tɔnj nshe yini nuunj be jɛ ye, fi nuunj le bieɛ bi tɛ njingji bo li bi be ti njingji ye kɛ-ɛ. (aiɔn g165) **4** Ɛ shɛnj yi Abe tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ yi tɛ fɛ se fɛ fintofi fi shaanj yaa Keenj. Nyo se tuu yi dzo wu le wɛ wi wu tsaanj, se fi nya ye le doonche le wɛ wi wu tsaanj. Abe tɛ kwi, se nuunj le shɛnj yi tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ fɛ yɛɛ tɛ ba tɛ wuki si yeti li bee li mbe mbochu bej. **5** Ɛ shɛnj yi Enɔ tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ, Nyo se dzo wu yi yɛɛ be wu liboo yɔnj kwe mɛɛnj ki koj kɛ li wuu kɛ. Be tɛ dza be to njenu wu nsinj, kife Nyo tɛ dzo wu liboo kitunj. Fɛ Nyo tɛ dzeti Enɔ liboo tɛ nuunj ɛ Kirwaati ki Nyo-ɔ tee le tɛ shiinj feti Nyo wuki bujɔnj. **6** Nɛɛ le ɛ wi nuunj lu fuki fɛ wu gɛɛ shɛnj li Nyo-ɔ sinj, kɛ nuunj Nyo tɛ woo bujɔnj be wu kɛ, kife ɛ wi weki le ni kingisi beɛ li Nyo-ɔ lichinj, kɛ kɛmi le bej le Nyo ye lu, mɔɔ le yi suundi wi kwikwi wu gbɛnjgi weki wu. **7** Ɛ shɛnj yi Noaa tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ, fɛ Nyo tɛ weki le yi nye wu ntifi kii fieɛ fi tɛ nuunj le fi naa fi ka mɛɛnj sa ki njɛj fi kɛ, tɛ woo li Nyo-ɔ se fɛ yih yi dzo yi nyɔnja le naa soo yi ye lu. Si tɛ gɛɛ shɛnj le tuu doonche le beniinj bamu be li nshe yini nuunj be bifi le Nyo lii. Ɛ wu, wu Nyo tɛ nye kintsii ki wi wu tsaanj le li wuu, ki ti nyɛɛ li wi wu gɛɛ shɛnj li yi-i. **8** Ɛ shɛnj yi Abraham tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ, se woo Nyo li mfi wu yi tɛ teenj wu le dza li kweɛnj wube-e gɛɛnj li wumu wu tɛ nuunj le gii naa kɛmɛ si kweɛnj weɛ. Si Abraham tɛ woo le se bieɛ gɛɛnj nɛɛ, tɛ gii kii ye mɔɔ fɛ giingji kɛ. **9** Ɛ shɛnj yi tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ yilu yi tɛ fɛ se gɛɛnj tuu tsiinj li kweɛnj wu Nyo tɛ kaache wu lu si kilo ki gɛɛnj ki tsiinj nuunj li kweɛnj wu beniinj bamu-u. Tɛ gii nuunj le dɛnjgi tsiinj li bigɔɔnu-u bee Adzi mɔɔ Yako be Nyo tɛ kaache be bechu be kweɛnj wulu le wu gii naa wu nuunj wube. **10** Tɛ tsiinj li bigɔɔnu-u le kife tɛ bichi limfwe le gii naa le li kitoj ki kɛmi kimfoo ki Nyo nache si kitoj kilu gii ki nuunj, se gwanj. **11** Ɛ shɛnj yi Abraham tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ se kɛmɛ njwanj nuunj ɛ wu doj kitunj Saara mɛɛnj ye le bie kɛ. Fi tɛ ka le kife Abraham tɛ bej le. Nyo yi tɛ kaache wu ti lemi nɛɛ li jɛ ye-e. **12** Se fi tuu fi nuunj le wi mumpkanj wu Abraham wu tɛ nuunj ɛ tɛ doj nɛɛ njge, nuunj le kwe wa, kingɔke ki beniinj le tɛ dza ki bo li wuu ki yanj si muntsɔnj mu liwe mɔɔ si mfwe mɛ li njgɛmɛ yi dzo yi nyɔnja mɛ wi nye tɛ naa fa me kɛ. **13** Beniinj bani bechu tɛ dɛnde be mɛɛnj ki kɛmɛ kɛ fieɛ fi Nyo tɛ kaache filu kɛ, be tɛ dɛnde le be kwiye ɛ be tɛ gɛɛ nɛɛ shɛnj li Nyo-ɔ. Be tɛ njɛj nɛɛ fi, fi mɛɛnj fi beɛ mfiinj, be fi be kinɛɛtine, be yɔ be bimfimu bi bee le, be kii baa le be

baa nuunj bilo be mfonj li nshe yini-i. **14** Ɛ beniinj yeti ni, kɛ fi doonchi fieɛ nɛɛ njge le be mɛɛnj baa be wɛki kweɛnj wu nuunj wube. **15** Ɛ be tɛ tuu be seki kii kweɛnj wu be tɛ dza le, kɛ bee be kɛmɛ dze yi karise nto le. **16** Si fi nuunj ni, be tɛ wɛki tɛ nuunj kweɛnj wu yeki weɛ, wu nuunj kweɛnj wu liboo. Nɛɛ le Nyo nuunj ye be buya mfi wu be teenyi yi le Nyo yibe kɛ, kife yi nache ye kitoj yi gɛɛ li bee. **17** Tɛ nuunj shɛnj yi Abraham tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ yi tɛ fɛ, le Nyo ni mendi wu, se bej le dzo njwani wu Adzi fɛ fintofi lu li Nyo-ɔ. Ɛ wu wu Abraham nuunj wu wu Nyo tɛ kaache le kingɔke ki wiwoj gii naa ki bo li wuu. Se bej nɛɛ le dzo njwani kwaa, le fɛ fintofi lu. **18** Njwani wuni nuunj wu Nyo tɛ tiiti nkosi li Abrahama nj le, “Ɛ li Adzi-i, li bɔɔnj be gii be gɛɛ bukoɔnj bwo gii be bo.” **19** Abraham tɛ kii nɛɛ le ɛ wi tuu kwi-i lo, kɛ Nyo nuunj nɛɛ yi kaari yi fɛ se to lu. Bɛdɛɛni le dze yimi nuunj nɛɛ tɛ dzo le Adzi tɛ kwi se Nyo kaari yi nye wu li Abraham mɛɛnj yɔnj. **20** Ɛ shɛnj yi Adzi tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ yi tɛ fɛ se tsi Yako bee Esau yɔ li bee kii kimbɔne ki gii ki naa ki be le bee. **21** Ɛ shɛnj yi Yako tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ yi tɛ fɛ le tuu kwi-i lo, tsi bɔɔnj be Jose wu njwani. Tɛ gii tsiti le ɛ wu guunj li kimbaanj li se nyɛɛ njguj li Nyo-ɔ. **22** Tɛ nuunj shɛnj yi Jose tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ yi tɛ fɛ le ni nuunj le gii kwi tuu tee cheɛ ye doonchi le beniinj be Iseleɛ gii naa be she be bo li kweɛnj wu Iji-ip. Se tuu tee le ke be naa butɔɔ, be dzo binjomfu bieɛ. **23** Tɛ nuunj shɛnj yi te Mɔɔse be ni tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ yi tɛ fɛ se be nyike Mɔɔse kii tɛɛ kii be ni wo wu, mfi wu be tɛ bie wu. Be tɛ nyiki le kife be tɛ njɛj le tɛ nuunj njwanj wu tɛ nuunj be buchuu njge. Be ti mɛɛnj ki cheɛnj kɛ bondine nchi wu Mfonj tɛ buu kɛ. **24** Tɛ nuunj shɛnj yi Mɔɔse tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ mfi wu tɛ kuu yi tɛ fɛ se faanj le kiinj be ni be teenyi wu le njwane njwane Fɛɔ wu kweɛnj kɛ. **25** Tɛ tsaa fieɛ le njɛj nuunj njge be beniinj be tɛ nuunj be Nyo-ɔ, yuti le ni wuki bujɔnj be bieɛ bi bibifi bi gii bi njɔɔne niinjkwaa. **26** Tɛ dzo le be njweɛ be wu kife nuunj wi wu Kinsofu ki Nyo tɛ kaache, fieɛ ye kɛmi mberj yeki le kɛmɛ bulofu bu Ijip buchu. Tɛ dzo le kife tɛ bichi kinsomfu ki gii ki naa ki be le wuu. **27** Ɛ shɛnj yi tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ yi tɛ fɛ se dza Ijip tɛ cheɛnj shɛnj yi tonyi Mfonj le nuunj fɛ fieɛ fimu be wu kɛ. Tɛ kanj shɛnj dza tuu giingji kife tɛ bichi fieɛ tɛ nuunj limfwe njingji nuunj Nyo, yi be tɛ njingji ye be lii kɛ. **28** Ɛ shɛnj yi tɛ gɛɛ li Nyo-ɔ se fɛ Tsɔɔɔ chi N'yafuweɛ, fɛ be dzo njɔnj be fwa li laanj yi mfweɛnj li, le ke Nchindaa wu Kwe wu tɛ woyi bɔɔnj buninj be nkosi li kini-i, tuu beɛ buti fɛ bigoo bi beniinj be Iseleɛ, yaa we ka. **29** Ɛ shɛnj

yi beniiḡ be Iselee tē geē li Nyō-ō yi tē fe be se geēḡ be lenchi Dzōō yi Nyōḡa yi Yechi kwiḡḡ keē be ka li nshe yi siḡḡ li. Le beniiḡ be Iḡip tuu beē le be bo fe dzōō yilu-u, le be mōnchi nleenchē tē, yi fweeni be bechu yi geēḡ be be. **30** E shēḡ tē yi beniiḡ belu tē geē li Nyō-ō yi tē fe be se geēḡ be bo Jeriko, be dēndē be kēne kitōḡ kilu, le be kēne bo jo mfomenyaanḡ, Bimbe bi kitōḡ kilu se kensi bichu. **31** E shēḡ yi Lahab wu tē nuuḡ kinḡikwiḡḡ kimu tē geē li Nyō-ō se ba ki kwi ke li kintutu ki beniiḡ be bee be kwēḡḡ le be tē tēemi bikoo li Nyō-ō. Ti mēḡḡ ki kwi ke kife beniiḡ be Iselee tē tōḡ beniiḡ le be be be dēndē be tōḡkii li kwēḡḡ wulu-u, se kwēḡḡ wulu fi be li wuu yi. **32** E fi nuuḡ le ni mfēe beniiḡ be tē geē shēḡ li Nyō-ō, nse naa mfa ḡgeēḡ mbo fēḡ? Mfi nuuḡ ye lu wu nuuḡ mbechi naanyē bīee bi beniiḡ si Gidiḡḡ, Balak, Samsiḡ, Jefta mōō nuuḡ Daafi bee Samwe mōō bentomfōḡ be Nyō-ō bamu ke. **33** Beniiḡ bani bechu nuuḡ be tē geē shēḡ li Nyō-ō. Bamu tē sō bitōḡ li dzi-iḡ, bamu sēki bumfōḡ le dze yi tsaḡḡ li, bamu kēmi bīee bi Nyō tē kaachē be lu, bamu kēmi buḡḡa bu beḡe bimfimu bi be buri kii be ni seḡḡi be. **34** Bamu tē kēmi buḡḡa le be fe wi wu tē duti wu tēemi wu nyiḡ. Bamu kēmi buḡḡa le be bo li tsanḡ yi beniiḡ be tē weki le be wachē be be nyō yi dziḡ. Bamu be tē yeḡḡi le be biḡḡi bō be to beḡḡa. Bamu to beniiḡ be dzi-iḡ be tēemi, Bamu koḡḡ be beniiḡ be dzi-iḡ be li bitōḡ bimū be kifi. **35** Bamu tē nuuḡ bukeēḡ be tē geē tē shēḡ li Nyō-ō. Nyō tē fe beniiḡ be bee bamu be tē saa be kwiye kaari be bo li kwe-e be nuuḡ bee be. Beniiḡ bamu nuuḡ be be tē keeti be ḡweki be be, be ti mēḡḡ ki beechē ke mōō le be chinē li bee ke, kife be tē ḡeḡ le ē be kwi, be kaari be bo li kwe-e be kēme ntse wu dzeḡḡ yeḡi wuni. **36** Bamu nuuḡ be be tē yendi be, be fiaamfi be be muḡwaanḡ be kēmi bibaa, be kēndi bamu be bencha be feti li yih yi ncha-a. **37** Be tomi bamu be ta se be kwiyi, be bachi bamu be nyō yi be sēeti biti lu se be buti biḡke bife bife, be beemi bamu be munyo mu dzi-iḡ be kwiyi. Bamu tē dengi be lisi nuuḡ dḡi yi nshōḡḡ be yi bī. Be tē nuuḡ beniiḡ be kifoo le, se beniiḡ nsheshini be be, be ḡweki be be tē. **38** Be tē dengi be tsiḡḡ libuka mōō li beḡkume-e be le ntuuḡ li mōō le bitoo li. Tē nuuḡ beniiḡ be kwēḡḡ wuni tē mēḡḡ ki kōche ke wu be tsiḡḡ lu ke. **39** Beniiḡ bani bechu nuuḡ be tē geē shēḡ li Nyō-ō, se Nyō pia be ḡḡe. Se nuuḡ le wu be wumu ti mēḡḡ mōō ki kēme ke fiee fi Nyō tē kaachē ke. **40** Be ti mēḡḡ ki kēme ke kife Nyō tē kēmi mbeechē wu dzeḡḡ ḡḡe li beeyēki wube,

le ke naa nuuḡ mfi be taashe bee be be, be se ni be nuuḡ ē be kōche tē le Nyō lii be geēḡ be mēeshi.

12 Si te baa ē kintutu ki beniiḡ be geē shēḡ li Nyō-ō kini kēne bee ki tase kituḡ, ki doonchi si nuuḡ wi geē shēḡ li Nyō-ō le, tē gwene tē bo le bēntē bechu be baḡḡi bee, mōō bibifi bi nuuḡ tseke li nliḡḡ bee li, tē kaḡ shēḡ tē ni te letini ḡḡweti wu Nyō geē bee limfwe. **2** E tē letini lōō tē tundi lii nuuḡ li Jiso-o. E wu wu tē ḡwiye dze li bee li le tē geē shēḡ li Nyō-ō, se ē nēe wu wu feti se shēḡ yi tē geē li Nyō-ō kōchini yi ḡiḡḡi yi mērisi. Tē kaḡ shēḡ beḡ le kwi kwe li kintaḡḡ li. Tē mēḡḡ ki tuu ke le biche le buya bu ḡwaani yini kwe-e ke, kife tē bichi limfwe nuuḡ li buḡḡḡ bu nuuḡ wu limfwe. We dēeni ē wu shee le kibene ki kiḡḡe ki kabara wu Nyō-ō. **3** Ne kiimi yeḡḡ kii weē wi wu tē fi ḡwaani weē ḡḡe wu beniiḡ be bifi tē nyē li wuu, le ke fiee tē fe le shēḡ yine wōō, yi se fiōḡḡ dzetsi ke. **4** Dziḡ yi nē tundi be bibifi, nē mēḡḡ baa ki tōḡ ke le nē geēḡ nē bo fe ḡwini chi wi-i nuuḡ chi ḡiḡḡ ke. **5** Ne daaye baa ntifi yi Nyō ti nyēē li be-eḡ si bōḡḡ bee ni? Tiiti le, “ḡwanēḡ, mfi wu Taa lekisi we, kiḡḡ ḡ ni dzōō weē ke. E wami we li fiee li, kiḡḡ shēḡ ni yi kwii we ke. **6** Ḳ kii le Taa ti lekisi nuuḡ wi wu kōḡḡisi, fiaamfi nuuḡ ḡwanḡ kwikwi wu wu dzo le ē we.” **7** Ne kēndi yeḡḡ shēḡ li beḡḡe be nē ḡiḡḡi-i, nē kēē le Nyō lekisi beḡ si bōḡḡ bee. ḡwanḡ wumu we lu wu tee ti lekisi ye wu ke ni? **8** E Nyō chiḡḡi beḡ nlekise nsḡḡ si ti lekisi bōḡḡ bee bechu, ke nē nuuḡ ye bōḡḡ bee ke, ke nē baa bikoye. **9** Te kēmi baa tē betaa beḡeḡ be laaḡkwiḡḡ be ti lekisi bee tē ḡuundi be. E tē tē ḡuundi be le, ke nuuḡ tē lee ki nyē ke yi yiḡeḡ li Baa wu fiana yiḡe-eḡ, yaa tē le le tē naa tē kēme ntse wu kimake ni? **10** Betaa beḡeḡ baa tē lekisi bee nēē li mfi niḡḡ li si be tē ḡeḡ le fi fiee tsaḡḡ li bee. Se nuuḡ le, Nyō ti lekisi bee, mbeḡ wulu nuuḡ wuseḡ le tē ni tē wuuti si wuuti. **11** Bēē ē nuuḡ mfi wu be fiaamfi wi le be leeki wu, wuki ntōnye li mfi wu weē, tē woo buḡḡḡ ke. E tuu nuuḡ leḡḡḡ le mfi wulu-u, se fiee be be mbeḡḡḡii mōō ntse wu tsaḡḡ li weē wi wu be tifi wu le yini dze-e. **12** Be dēeni fere yeḡḡ bibenu binē bi nuuḡ weē bi kaari bi tēmi, nē fe tē nūḡ yine yi keeti kaari yi tēmi. **13** Fere yeḡḡ nuuḡ dzé yi tsaḡḡ li bikaa binē-e, le kii bikaa bi mēndi ni mēeshi bi lōsi, bi tēmi buteeme. **14** Ne gwenini buḡḡḡ le nē ni nē tsiḡḡ li mbeḡḡḡii li be beniiḡ bechu, nē gwene tē buḡḡḡ le nē ni nē tsiḡḡ ntse wu wuuti. E wi nuuḡ fuki fe tsiḡḡ ntse wu wuuti nsḡḡ, ke nuuḡ tē naa ḡeḡ Taa ke.

15 Ne bāsini yēē yī le kiij wi wumu ni foo ḡkeme mfie wu Nyō nsij kē, ne bāse yēē yī tē le kiij ḡḡo yimi yī bifi ni dza yī bo li be-eḡ linti yī bē bē beḡḡe yī lāo beniij ḡḡe kē. 16 Ne bāsini yēē yī tē le kiij wi wumu li be-eḡ ni kēmi ntse wu nyē yī bukwē kē. Kiij wi ni nyaami tē fiee fi kii Nyō si Esau wu tē kabe kimbōne kee ki tē nuuḡ le kēme si ḡwaḡ wu kaḡ kii biee bije bi mfwa mumkpaḡ kwaā kē. 17 Māo ne kii le lejij lēlu tē dza tuu weki le kēme kimbōne kini li tsā yī tee li, se tee faaḡ wu bu faḡu ni? Dze yī fikise tē mēē yē lu kē, māo nuuḡ si tē ḡii weki bē musu le lii le kaari kēme kimbōne kilu. 18 Ne ni ne kii le fē ne lemi fē dēēni nuuḡ yē si bintsii bi laaḡkwiij bi beniij bē Iselē tē lemi fē bē kundi lu kē. Bē tē lemi, wi yeki ni lululu, se kijibe nuuḡ lu lekuuḡ liki ni titititi, se mfiee nduḡḡ tē ni kukukuku. 19 Bē tē wuki tē si sōḡ yeti, se je yimi yeti. Biee bi je yilu tē yeti tē chēnisi bē, se bē tē leki le kiij je yilu ka yī yō li bee kē. 20 Bē tē leki le kife fiee fi je yilu tē tiiti tē yaa buḡḡa bubeē. Je yilu tē yō yī chiinsini li bee le, “Kiij fiee ni kiijḡ li ḡkume wuni lichij kē. Māo nuuḡ nyāḡ, kē bē ḡii bē tome yī bē ta yī kwi.” 21 Chēē, biee bi bē tē ḡḡe fē tē koofi yī ḡḡe. Māose kibēē se kweēḡ le, “Chēne chi nōḡa fē chēē yī dza yī kēeti mi bu kafu”. 22 Ne baa finē ē ne lej nuuḡ li ḡkume wu Sayō-ōḡ, nuuḡ kitōḡ ki nuuḡ ki Nyō yī kēmi ntse-ē, se tuu nuuḡ Jerosalēḡ wu liboo. ē fē fē benchindaa bē Nyō-ō bē wi nuuḡ tē naa fa kē bē bē bē neki li kintutu. 23 Ne kōo baa ne bē li kintaashe ki beniij bē Nyō-ō bē nuuḡ bōḡḡ bē bē ḡkosi, nuuḡ ē yī tseē mēḡkoōḡ mē bee le kiḡwaati kee li liboo. Ne bē baa limfwe li Nyō yī sondini bēsa bē beniij bechu. Ne kōo baa ne bē tē limfwe li fiana yī beniij bē tē nuuḡ tsaḡ yī Nyō fē yī wuuti yī ḡiijḡ yī merisi. 24 Ne kōo baa ne bē tē li Jiso wu lemi limfwe li leh wu fweḡ kintikinti ki Nyō bē beniij, ne bē baa tē limfwe li ḡḡōḡ mē Jiso-o mē bē tē sēri li bee li. ḡḡōḡ mani tiiti fiee fi dzoḡḡ fi yaa ḡḡōḡ mē Abē-ē. 25 Ne bāsini yēē yī le kiij ne ni ne fēḡḡi mbeenchē li wi wu yeti li be-eḡ kē. Ne beechi le beniij bē Iselē ti mēē ki bo kē li tsā yī ḡḡe wu tē bēē le bee kē kife bē tē faaḡ mbeenchē li wi wu Nyō tē tsaā le ni yeti li bee laaḡkwiij keti le dze yē-e. ē fi tē nuuḡ le, kē dze yē lu li bee li yī nuuḡ tē bo ē tē faaḡ mbeenchē wi wu tiifi bee wu nuuḡ liboo ni? 26 Tē nuuḡ mfi wēē le yō nshe sēēse. Dēēni wu kaachōo le, “Mfi wu ḡḡii ntuu nsēēse, ē nshe kwaā kē. Kiboo ḡii ki sēēse tē fē.” 27 N'yōru wu le, “Mfi wu mi ntuu mi nsēēse,” fi doonchi le Nyō ḡii naa tsaaki biee bichu

bi tē tōḡ bi nuuḡ bi sēēse, se she nuuḡ bi nuuḡ bi tē sēēse kē. 28 Fi se nuuḡ le tē ni tē nyēē kiyoōni li Nyō-ō le bumfōḡ bu tē fi-i nuuḡ bu tē sēēse kē. Bēdēēni tē tuu tē ni tē guundi Nyō-ō le dze yī wu be-eḡ, tē nyēē ḡḡuḡu li yī-i, tē chendi yī. 29 Tē nyēē le kife, “Nyō yisēḡ nuuḡ si wi wu nuuḡ wu duuri fiee bu durise.”

13 Ne kōḡḡisi yēē le ne ḡiijḡi limfwe si bōḡḡ bē wi-i. 2 Kiij ne ni chine mfie mfōḡ li belā bēne-ē kē. Ne kēē le beniij bamu tē fi nēē tē le bē fi-i nuuḡ benchindaa bē Nyō-ō bē kii yē kē. 3 Ne kiimi beniij bē nuuḡ li yih yī ncha-a, ne nuuḡ kēē ne baa bē bē li yih yī ncha-a. Ne kiimi yēē tē beniij bē bē ḡweki bē bē, kife ne kēmi baa tē bwiḡ. 4 Wi kwikwi ni nyēē ḡḡuḡu li ntaashe yī wi bee kwesi-i, kwēēḡ bee nyuḡ ni bē ḡiijḡi le kiij wi ni tuu ni buti lēkuuḡ bifisi kintaa ki bee kē. Ne kēē le Nyō ḡii yī saa beniij bechu bē tsiij ntse wu nyēḡ māo bē chiijḡi li ntaashe yī wi bee kwesi-i bē buti lekuuḡ. 5 Kiij ne ni ḡēē bufii bunē li kwa-a li ntse wunē kē. Wi ni wuki bujōḡ bē fiee fi kēmi, kife Nyō tee yē le, “Nnuuḡ ntē naa le nchine li wē-ē kē, nnuuḡ ntē naa le nlōḡ wē kē.” 6 Fini fē fieē le tē yō mēḡine nsij si wi wumu tē tee le, “Taa nuuḡ wi wu fi-i mi. Nnuuḡ ntē ncheḡ fiee kē. ē la fi nuuḡ wi ḡe bē mi?” 7 Ne kiimi yēē beniij bē tē nuuḡ bikoo binē bē tē bē tee je yī Nyō li be-eḡ. Ne kimi yēē si ntse wube tē bē wu ma, ne se ni ne fiki dze yī bē tē ḡēē shēḡ li Nyō-ō. 8 Jiso Krai ti fikisi yē kē. Si tuu nuuḡ mfobē, ē nēē le si wē bēḡ, ē nēē le si ḡii ni nuuḡ mfi kwi. (aiōn ḡ165) 9 Kiij ne ni chine le beniij ni bē bēē bē ḡwaani bēntiife bamu bē wi kii yē fē bē bo bē ni bē firisi bēḡ lu kē. Fi dzoḡḡ le shēḡ yisēḡ tēmi kii mfie wu Nyō li bee li, yeki fē nuuḡ ni nuuḡ kii benchi bē kii biee bije. Benchi bani fii yē beniij bē biki bē kē. 10 Tē kēmi baa taantaa chi muntofi, se bēte muntofi bē nindi li taantaa chi muntofi chi li kigoōne ki Nyō-ō ki laaḡkwiij kēmi yē buḡḡa bu je fiee fi dza fē chini taantaa li kē. 11 Ne ni ne kii le bē ti dzeti nyāḡ yī kikoo ki bēte muntofi fē muntofi bē ḡḡōḡ mē yī-i fē Kintsii ki ḡbēḡḡi ki Wuuti ḡḡe kē li bibifi bi beniij le, bē bo bē yī li kitōḡ kilu-u bē tōḡ yī do. 12 Jiso tē kwi tē lekuuḡ le kito-ōḡ le tsootse bibifi bi beniij le bē ḡḡōḡ mee. 13 Bēdēēni, tē bo tē biee wu tē lekuuḡ le kito-ōḡ le tē fi tē bēḡḡaashe si tē fi le. 14 Tē kii baa le la wu tē nuuḡ fē wuni tē nuuḡ tē ba le tē ni tē nuuḡ fē mfi kwi kē. Tē bichi baa limfwe nuuḡ li la wu mēē bēē li. 15 Bēdēēni, tē bēḡ le Jiso-ō jij tē fē muntofi mu n'yōonche li Nyō-ō mfi kwi

fi nuuḡ fiee fi buti li bimfimu bisenḡ fi tiiti kii bukoonḡ bwee. **16** Kiiḡ nē ni daayē mferu biee bi dzeenḡ mō ḡgache biee bine bi nē kēmi bē beniiḡ bamu kē. E nē feti lē, kē e muntofi mu dzeenḡ li Nyō-ō. **17** Nē wuki beniiḡ bē nuuḡ bikoo bine, nē feti si bē kōḡgisi, kife bē bichi lē fiana yinē si beniiḡ bē kii lē bē gii naa bē ku bē bimfimu bi bēe limfwe li Nyō-ō kii nime chi bēe. Nē feti lē bē se fē nime chi bēe bē kinēetinē, bē tē nuuḡ bē nshiiḡ kē. E bē feti bē nshiiḡ, fiee tē fi bēḡ kē. **18** Nē lēki li Nyō-ō li bēe li. Tē kii nēe cheenḡ lē shénḡ yisenḡ seki yē bēe li fiee fimu kē, kife tē ti kōḡgisi lē tē ni tē feti fiee fichu bē ḡḡuḡu. **19** Mgbenḡḡō nlēki nēe bēḡ ḡḡe lē nē ni nē lēki li Nyō-ō lē nnuuḡ nēe ntuu mbake ḡkari mbē lē bē-erḡ. **20** Nyō yi mbēenḡgii, e yi yi tē tuu yi buu Jiso wu Taa wusenḡ wu nuuḡ Kīḡkiiche Nshóḡḡ ki nōḡa li kwe-e. Yi tē buu keti li buḡga bu ḡḡōḡ mē leh wu kimake-ē. (aiōnios g166) **21** Nlēkōō lē yi nyē bēḡ biee bi dzeenḡ bichu, lē se nē ni nē feti fiee fichu fi yi kōḡgisi. Nlēkōō tē lē yi ni yi nindi fiee fichu li bēe li keti li Jiso Krai, fi yi ḡḡḡi fi dzeenḡ fē yi-i. Tē ni tē nyē n'yōōnche li Jiso Krai wuni mfi kwi ma nsij. Fi nuuḡ lē. (aiōn g165) **22** Bēḡwaanenḡ, nlēkōō lē nē kaḡ shénḡ nē woo jē yi ntiifi yini. Fiee fi mi ntsee fiee nēe fiḡkōsi. **23** ḡ'wēkōō lē nē kēe lē ḡwaanenḡ wusenḡ wu Timōti boō li yih yi ncha-a. E wu buchi wu bē, tēe wu dēndē kika kimumkpaḡ tē bē tē ḡḡe bēḡ. **24** Nē yēsi beniiḡ bē nuuḡ bikoo bine bēchu mō beniiḡ bē nuuḡ bē Nyō-ō bēchu li mi-i. Bēḡwaanenḡ bēsenḡ bē Itali tuumi baa tē n'yēeshē li bē-erḡ. **25** Nyō doonche shénḡ yēe yi dzeenḡ li bēḡ bēchu-u.

Jeen

1 Kijwaati kini ε mi Jeen gwanε nime wu Nyο be Taa Jiso Krai wu tsee. Mi tsee li bini bi beniiη be Nyο-ο bi yoofti ntso bife bi saange li nshe chichi. N'yeehoo li be-eh. **2** Berjwaanη, ε monche beε le berj le dzε le dzε, ne dzo le ε bujorj. **3** Ntiitoo le kife ne kii baa le si ne keti li monche-ε linti ni, ne meηj ne giki neε shεj li Nyο-ο, ne keε shεj yi kanε ηge. **4** Ne kendi shεj le nsiηj ne geηj ne meeshi, ke ne se ni ne nuuj beniiη be ta be kache, be fuki ye fiee ke. **5** E wi wumu li be-eh fuki bufii bu nuuj bu Nyο-ο, leke nuuj li Nyο-ο yi se nye wu. E Nyο yi ti nyee li wi kwikwi be shεj chichi η'wame wi nsiη. **6** Se nuuj le, ε wi leki li Nyο-ο, mwe leη neε be Nyο shεj yi mumkpaη, wu meηe ke. Ne keε le wi wu meηini nuuj si dzoo yi nyorja yi mbaandze kundi yi ndungi yi biki le wu giηgi le. **7** Kiηj wi si weε ni beechi le nuuj leke fiee li Nyο li keme ke. **8** Weε wi kemoo shεj fiεtu, fiindi li fiee fichu fi feti. **9** Wi wu kimbeenche wu kifoo ni wuki bujorj le Nyο yeeki ye wu, **10** wi wu kwa ni wuki bujorj le Nyο shiiki ye wu, kife gii naa geηj she kwa wee neε si flaaba ti yeηgi li kitoo li tuu dza keeri. **11** Si jobe ti teti ε chi bechi mbanu, chi sorj kitoo ki waoε, flaaba wu nuuj li ki-i keeri, bujorj bu ki-i se ma, ε neε le si wi wu denji kungi kwa gii naa geηj. **12** Kinεetine ηge keε ki wi wu kendi shεj mfi wu monche be le wu-u, kife mfi wu lemi teemi, be gii naa be beηj wu gwini chi nuuj ntse wu kimake wu Nyο kaache li wi kwikwi wu kongoisi wu lu. **13** Fe fiee monchi wi le fe bubieε, mwe wu tuu ke le tee le ε Nyο yi monchi wu ke, kife fiee nuuj tε naa morj Nyο le yi fe bubieε ke, Nyο se ti teeki ye wi ke. **14** Fiee fi ti teeki wi le, nuuj bieε bibifi bi kemi ηgeηj li bi-i, mfi wu bi chee wu bi liηj wu, **15** bi fe kinge kini fwee, ki bie bibifi, ε bibifi tuu bi ta bi kache, bi bie nuuj kwe. **16** Berjwaanη be nuuj shεj yeη, kiηj ne ni ne yeηgi be yi yine ke. **17** Bieε bichu bi dzooη be nyά chi yi dzooη yi geηj yi meeshi, bi dzeti nuuj liboo fe Nyο-ο, Te Ntumu wu bieε bichu bi nyee kij'wofu. Nyο ti fikisi ye si kinjiηjii ti fikisi bintsii ke. **18** E yi yi tε tsaa bee yi nye bee je yi nuuj cheηj yi nyee ntse wu fweη, le tε ni tε nuuj fiee fi ηkosi fi tε tsaa le fi ni fi gbηgi fi nuuj fiee le bieε bichu bi tε t-οη lenti. **19** Berjwaanη be nuuj shεj yeη, ne keε le wi kwikwi kemi le ni nuuj tseke li nye bintoog li fiee li, dzeti mfi be n'yoru, dzeti mfi be shεj yi ηamiηami, **20** kife wi wu dzeti shεj ti feti ye fiee fi tsaη fi Nyο kongisi ke.

21 Fi se fieε le, ne chine li ntse wu nye-eh mao kikoo ki teemi, ne shiiki yi yine, ne fi je yi Nyο yi be geε li shεj yine-ε. Je yini nuuj yi soo fiana yine. **22** Kiηj ne ni ne yeηgi be yih yine le ne ni ne wuki li je yi Nyο kwaε ke. Ne feti neε si yi tiiti. **23** Wi wu wuki neε je yi Nyο tε fe si yi tiiti ke, we si wi wu biche bushi bwee le miadoη, **24** si wu bichi le, beeti dzaa, bieε daaye fefe si mbose yee bee yi nuuj. **25** Se nuuj le, wi wu gbηgi bichi le nchi wu banchi benchi bechu tuu busi tε beniiη li bumfa-a, lemi li bee mfi kwi, tε daaye fiee fi wuki be tiiti wu ke, feti si yi tiiti, Nyο gii yi tiηj mwe li fiee fichu fi feti. **26** E wi teenyi yi yee le mwe gbηggoo nuuj wi wu kimbeenche, ηkeme li nimi chee li nsiη, ke yeηgao be yi yee, ke fiee fi teenyi yi yee le ε wu wi wu kimbeenche nuuj li yee li. **27** Kimbeenche ki Nyο Baa wuserj ηηgi le ki kache ki tuu ki wuuti le wuu lii, nuuj ki wi wu bichi le boorj beηku-u mao le bukeηj beηku-u li beηge be bee. Tuu nuuj tε wi wu dzoo mfi be yi yee kii bieε bi li nshe yini ni liibi wu.

2 Berjwaanη, si ne geε shεj li Taa wu teeberj wu Jiso Krai wu nuuj Taa wu bunorja le, kiηj ne ni ne doonchi chi chi ke. **2** Ntiitoo le kife beniiη befe nuuj be dza be le li yih yine yi kinshewu, wumu lii ndu yi dzeηj, tuu lii munchi mu teemi kwaε, wumu nuuj fiee wi wu kifoo, wu lii ndu yi shaanshe. **3** Ne se dza ne tee li wi wu kifoo weε le, "Leme fe ye," mao nuuj le, "Be ο shee fekwiiη feni li nshe-ε," Ne se nye bufii nuuj li wi wu chuume yi we-ε, ne tee li wuu le, "Be ο shee feni wi wu nyorja." **4** E ne dza ne fe le, ke ne meηj baa ki to ke beniiη be sondini bensa be shεj yi tii ni? Mao fini doonchi fieε le ne kemi baa chi chi le be-eh lenti neε ni? **5** Berjwaanη be nuuj shεj yeη, yike yeη ne woo, ε neε beniiη be kifoo le be laηkwiηj be Nyο tsaa le be gbηηj be keme kimbeenche ki yise ni? E neε be be Nyο gii yi nye be kintsii le bumforj bwee li lenti bu tε kaache wi kwikwi wu kongisi wu ni? **6** Se nuuj le, ne dzeti fine ne tuu ne nyee wi wu kifoo buya le yini dze, ne ηηgi tε nuuj wi wu kwa. Beniiη be michi be shiiti li yi yine-ε be chiiti berj be giηgi be berj li yi-ih yi bensa nuuj barj? E neε beniiη be kwa-a ni? **7** E neε be be yeti jε yi bifi kii chunje bukoog bu kemi ηgunu bu bechorj berj lu bwεε ni? **8** Gbeεne yeηj ne ni ne giki nchi wu Mforj wu Nyο wu nuuj le kijwaati kee li. Nchi wuni we le, "O kongisi wi wu nuuj li weε lichij soo kongisi yi ya." E ne feti le, ke ne feti baa bujorj. **9** Se nuuj le, ε ne doonchi chi

chi, ke e bibifi bi ne feti, ke ne bonde baa nchi wu koo berj. 10 Ne kee le e wi kichi benchi be Nyo-o bechu, e wu bonde mumkparj, ke wu bondoo bechu. 11 Fi se fiee le, kife Nyo te tee le, “Kiinj kwee wi ke nyume wi giinj be kwee wi ke nyume wi ke,” e nee yih yi te tee le, “Kiinj o ni wo wi ke.” Oo maej ki giinj be kwee wi ke nyume wi ke, oo tuu o wo wi, ke o bondoo nee nchi wu Nyo. 12 Neele, ne tiiti ne feti biae si beniiij be Nyo gii naa yi saa be biki nchi wu busi beniiij li bumfa-a. 13 Ne ni ne kii le Nyo gii ke yi seki nsa, yi te koo nshiiij li wi wu te maej ki koo ke nshiiij li wi wumu ke. Se nuuj le, wi wu keeti nshiiij li wi wumu gii naa bo li nsa-a. 14 Berjwaanaj, e wi dza tiiti le wu geoo shenj li Nyo-o, kinge kee doonchi ye le ke, fiee gii fi fi wu la? Shenj yi wu gee nuuj yi soo wu ni? 15 Be dzoo le, e njwaana wu nyuj ke wu kweej dza fuki ndu mao biae bije jo chichi, 16 e wu be le we-e, o tee li wuu le, “Nyo tiinj mwe li we-e, o keme ndu be biae bije.” Oo tee le kwaa, we nye wu biae bi weki nsij, fiee se fi wu la? 17 Ne maej baa ki nej ke le e wi tiiti le wu geoo shenj li Nyo-o, kinge kee ndoonche le nsij, ke shenj yi wu gee kwaa yee li yee li ni? 18 Wi wumu nuuj dza tee le, fi wi wumu nuuj le wu geoo shenj li Nyo-o, fi wi wumu nuuj le ni feti nuuj kinge ki shaaj. Nse ntiitoo le doonche si wi nuuj gee shenj li Nyo-o kinge kee nuuj ye ki shaaj ke, ngii ndoonche wu si mi njgeoo shenj li Nyo-o nuuj li kinge kej ki shaaj li. 19 E wi berj le Nyo nuuj mumkparj, ke fi fiee bujoj. Mao, benchindaa be Kinkundi-i beenchi baa neele be se chendi, be keeti. 20 Wee wi e kibere. Weki le ndoonche le e wi gee shenj li Nyo-o mferu nsij, ke fi fiee yee nee ni? 21 Mao fiee fi te fe Nyo se nej le Abraham wu baa wusej koochoo wi we te nuuj kinge kee ki shaaj ni? Te dzo njwani wu Adzi, giiki li taantaa chi muntofi le fe muntofi lu li Nyo-o. 22 Ne maej ki nej ke le shenj yi te gee li Nyo-o be kinge kee ki shaaj te denji kika kimumkparj ni? Kinge kee ki shaaj te doonche le shenj yi te gee li Nyo-o te nuuj e yi yise. 23 Fi se koe si be te tsee le kinjwaati ki Nyo-o ki tiiti le, “Abraham te gee shenj li Nyo-o, kii le, Nyo se nej le we nuuj wi wu tsaaj.” Be se tuu be teenyi wu le sinaj Nyo. 24 Ne tuu ne nej le fiee fi ti feti Nyo se nej le wi koochoo wi we nuuj kinge kee ki shaaj, nuuj ye shenj yi wi gee li Nyo-o kwaa ke. 25 Fi fiee yeej si Lahab wu te nuuj kinjikwiij te nuuj. Fiee fi te fe Nyo se nej le wu koochoo wi we te nuuj kinge kee ki shaaj. Te fi bentorkii be Iselee li wuu yi, se doonche be dze yimi yi jete le be weej be to lijij le yi-i. 26 Fi se

fiee le, nee si fiana ti chiingi li nyaj yi bwi-ij yi to fiee fi kwi le, e le si fi fiee nee be wi wu giki shenj li Nyo-o mferu nime chi shaaj nsij ke we fiee fi kwi.

3 Berjwaanaj, kiinj berj nge ne ni ne weki le ne ni ne nuuj beniiij be ntiife-e ke. Mao ne kii baa bujoj le beniiij be ntiife-e, wu be wu nsa, be gii be boseyi be taa le nge ni? 2 Fi fiee nuuj cheej le bee bechu te tendi nge. Se nuuj le, e wi nuuj lu wu ti tendi ye li n'yoru we-e ke, ke wee wi koochoo wu geej wu maeeshi, tuu kii te njikiche yi yee chichi. 3 Te ti dzeti ncha te lii kikuj lewa le te fe ki ni ki wuki bee. Te se fikisi ki, ki giingi si te weki. 4 Nenge yeej te si yih yi li dzoo ti nuuj. Yi gbej yi ko nee nge, mbaandze wu teemi se chiindi yi. Se nuuj le, fiee fi wi ti kundi yih yi li dzoo lu, yi se giingi si weki, ti nuuj nee ni niij kwaa. 5 Fi fiee nee le si nimi ti nuuj. Chi nuuj nee fiee fi niij li wi-i buj. Se nuuj le chi ti tiiti biae bi kintsakise yi nge. Mao ne kii baa si wi bee fe wu munchi le ko ni kpa, wu duuri kiko fekwiiij kichu nee ni? 6 Nimi nuuj kikache ki li wi buj lenti le bikachu bichu li biae bibifi bi laajwe bichu banche li chi-i, chi leendi chi bifisi yi yi wi chichi. Nimi ti kuki wi wu se bifisi ntse wu wi kwikwi. Wi wuni nuuj wu nimi ti dzeti fe wi wu njooja-a. (Geenna g1067) 7 Beniiij nuuj be kiiche bini bi nya-aj bichu yi ni yi wuki be. Be se kiiche baa nyaj yi libuka be muniij mao nyaj yi leendi be yi li dzoo. 8 Se nuuj le, wi gbengi ye nuuj lu wu nuuj kiiche nimi ke. Nimi ti gbengi chi wesini be n'yoru wu bifi, chi yise be bibifi, bi nuuj be nsooj yi nuuj yi wo wi. 9 E nee nimi chini chi teebej ti yokisi Taa wu Baa wusej lu, se tuu nuuj nee chi, chi teebej leti beniiij lu, e beniiij bani nuuj ntomu wu Nyo be bosini yi. 10 Kimfime kimumkparj se busi yooonche ki tuu ki leti kpe. Berjwaanaj, fi kemi ye le fi nuuj le ke. 11 Dzoo yi wuuti be kilebe nuuj yi bo le ntuuj wu mumkparj ni? 12 Berjwaanaj, nuuj fimbi woj li feri-i ni? Mao nuuj tori woj li fimbi-i le? Bedeeni kimfime ki dzoo yi yiki-i nuuj te buu dzoo yi dzeej ke. 13 E noo li berj linti wu kwengi le nuuj wi wu bufii tuu kii mao biae? Mwe doonche yi yee li ntse we wu dzeej be kinge kee ki shaaj ki feti te tsaaki yi kee, si wi wu bufii ti nuuj. 14 Se nuuj le, e wi fuuti be kin'yee shenj mao ntsi le wuu shenj, wu tsaaki ke yi le we be bufii ke. E feti le, ke fengoo cheej. 15 Njwaani bwee bufii nuuj ye bu liboo ke. Buni nuuj bu li nshe, bu nuuj bu wiwoj, tuu nuuj bu Kinkundi-i. 16 Ne kee le mao nuuj fej fe beniiij

kemi kin'yeé shéj be ntsi le, biee ti shaanshi fe bu shaanshe. Be gii be ni be feti gwaani biee bibifi bichu. **17** Se nuuj le, wi wu kemi bufii bu dzeti liboo kemi le saa ni wuuti, kɔngisi mbɛɛnggii tuu nuuj nyɛekii, nyɛɛ tɛ bintoɔj li wi wumu, nuuj ɛ wu yise be nshiij mɔɔ kinge ki dzeɛj, tɛ doonche chichi chichi kɛ, tɛ kɛmɛ jɛ fiɛtu kɛ. **18** Bedɛɛni beniij be nuuj mbɛɛnggii, be tɔyi ngɔ yih yi mbɛɛnggii, ɲ'weche se nuuj ntse wu tsaaj.

4 Fiee fi dzeti fi bɛɛ be ɲkwenje mɔɔ bugwe le bej lenti nuuj la? ɛ nɛɛ kɔjɔngise ki biee bi yi yine weki bi fuuti li shéj yine ni? **2** Mfi wu nɛ weki fiee, ɛ nɛ mɛɛj ki kɛmɛ kɛ nɛ weki le nɛ wo wi nɛ se kɛmɛ. ɛ nɛ ti buushi lii li fiee li, ɛ fi foo, nɛ se bechi ɲkwenje, nɛ gwii. Fiee fi feti nɛ tɛ kɛmɛ biee bini kɛ nuuj kife nɛ lɛki yɛ li Nyɔ-ɔ kɛ. **3** ɛ nɛ tuu lɛki lɔɔ, nɛ tɛ kɛmɛ kɛ, kife nɛ lɛki yɛ be bɛmbɛɛche be shaaj kɛ. Nɛ lɛki biee nuuj le nɛ fɛ biee bi yi yine weki li bi. **4** Nɛ gbɛngi baa nɛ nuuj si beniij be chine bukeɛj kɛ buniij be bee be jii nuuj bukwɛɛ. Nɛ kii yɛ le ɛ wi shi nsaj be nshe yini, kɛ wu tɔɔ wi wu mbani li Nyɔ-ɔ kɛ ni? Nɛɛ lɛ, nɛ kɛɛ le mɔɔ nuuj noo wu tsaa nuuj le kɔɔ nsaj be nshe yini le, kɛ mwe tɔɔ wi wu mbani li Nyɔ-ɔ kituj. **5** Fi geɛj nɛ se beechi le fiee fi be tɛ tɛɛ le kɔjwaati ki Nyɔ nuuj yee? Be tɛ tɛɛ le, “Nyɔ kemi ngeɛj, yi dii nge li fiana yi tɛ gɛɛ le yi ni yi nuuj li yi yisɛj.” **6** Nyɔ fii yɛ nɛɛ tɛɛbej nge. Fiee fiee fi be tɛɛ le kɔjwaati ki Nyɔ-ɔ le, “Nyɔ shikisi beniij be yekisi yi yibe, se nuuj le, yi yokisi beniij be shikisi yi yibe.” **7** Nɛɛ lɛ, nyɛ yeɛj bikoo bine li Nyɔ-ɔ, nɛ taaj munja be kɔjundi ki se kifi le bɛnɛ jɔj. **8** Be yeɛj li Nyɔ-ɔ lichij, yi se be tɛ li be-ɛj lichij. Bej beniij be bifi, buushe yeɛj tsaj fɛ biee bibifi, nɛ tsootse shéj yine bej be lemi be shéj fiɛtu li Nyɔ-ɔ. **9** Nɛ nuuj yeɛj be nshiij, nɛ ni nɛ dii nɛ shikisi musu ni wɔwɔwɔ. Nɛ chike yeɛj be chike, nɛ ni nɛ dii nuuj kwe, nɛ chike be bujɔj bu nɛ wuki, nɛ sɔ nuuj bikoo be nsewu. **10** Nɛ shiiki bikoo bine li Nyɔ lii, yi se tsaaki bej liwe. **11** Bejwaanɛj, kiij wi ni tiiti jɛ yi bifi kii gwaani kɛ. ɛ wi tiiti jɛ yi bifi kii gwaani kɛ le ni seki kinge ki gwaani-i, kɛ tiitɔɔ jɛ yi bifi nuuj kii nchi wu Nyɔ tuu seki nchi wulu. ɛ wi seki nchi wu Nyɔ, kɛ mɛɛj yɛ wi wu kichi nchi kɛ. Wɛɛ wi tɔ ɔ wi wu seki nchi wulu busawu. **12** Wi wu nyɛɛ nchi tuu sondini bɛnsa be beniij le nuuj nɛɛ mumkpaɲ. ɛ wu kwaa wu nuuj soo wi kɛ lɛɛ wi. ɔ nuuj noo wu seki wi wumu? **13** Yike yeɛj nɛ woo, bej nɛ dzeti nɛ kwɛngi le, “Bej mɔɔ kɛ fwaa tɛ gii tɛ geɛj kini kitɔj kɛ kɛɛ, tɛ

tsi le li kiya kimbiri, tɛ fɛ warj, tɛ kɛmɛ mbej.” **14** Nɛ ti tiiti le nɛ kii fiee fi nuuj fi bo fi ka fwaa ni? Nɛ kii fiee fi nuuj ntse wunɛ ni? Ntse wunɛ wɛ si kibuumɛ ki be bɛɛ ɛ be ɲɛj ɛ ki ɲɔɔnɛ niij, ki laaye. **15** Fiee fi bee nuuj nɛ tiiti nuuj le, “ɛ Taa bej le tɛ nuuj lu, tɛ fɛ fini, kɛ fieɛ.” **16** Se nuuj le, nɛ dzeti finɛ nɛ tuu nɛ tsakisi yi, nɛ juti bejkonɔ. Nɛ kɛɛ le yih yi tsakise le nuuj bubieɛ. **17** Bedɛɛni, ɛ wi kii fiee fi dzeɛj fi kemi le fɛ, wu se ba mferu nsij, kɛ wu fɛɔ bibifi.

5 Beniij be biee le, yike yeɛj nɛ woo fiee fi ntiiti. Nɛ dii yeɛj, nɛ wendi kwe kii nge wu gii be le be-ɛj. **2** Bulofu bunɛ fɔ bwɛɛ kituj, shee kaaj yeɛ ndú yine. **3** Mangere jio biee bine bi kwa kituj. Mangere wuni gii naa doonche ntse wunɛ wu kin'yerise lii tuu ji yi yine si wi. Yi yeɛ nuuj jo yi kimerise, nɛ se banchi baa nuuj bu kwa-a. **4** Biche yeɛj nɛ ɲɛj, nɛ yeɛj baa be beniij be nindi yɛ yine. Be weri baa biee bine nɛ se faaj be nsomfu, be dii. Be de baa, Taa Nyɔ wu kemi Bunga Buchu woo kwe yibe. **5** Nɛ tsi baa laanjkwiiij kituj nɛ jii kikuuj kine si yih yine kɔngisi. Nɛ ji baa biee nɛ bo teɛj si binsɔ bi nyáj bi tɛngi jobɛ chi be gii naa be sɛɛ bi. **6** Nɛ beɛj baa bikaa le beniij jɔj be le li nge-ɛ. Nɛ woyɛ beniij, be nchɔru fiee nsij, nuuj beniij be nuuj tɛ yaa bej kɛ. **7** Bejwaanɛj, fi fieɛ le nɛ ni nɛ kendi shéj nsiij geɛj bo mfi wu Taa gii naa kaari be. Biche yeɛj nɛ ɲɛj si beniij be ti nindi yéh ti gbɛngi be kendi shéj nsiij geɛj bo mfi wu be wechi bijine bi dzeɛj li yéh yi bee. Be ti tɛngi dzaaj nsiij yi we be se tɔyi biee, be tuu be taaj nsiij bi be bi ta. **8** Nɛ nuuj nɛɛ nyɛekii le. Nɛ lemi yeɛj nɛɛ mkpaaj kife mfi wu Taa bɛɛɔ tseke tseke. **9** Bejwaanɛj, kiij wi ni ɲunyi gwaani kɛ. Wi wu ɲunyi gwaani gii kɛmɛ nsa. Wi wu gii ni sondini bɛnsa wɛ fweɛj kituj. **10** Bejwaanɛj dzɔɔ yeɛj mbose li bentomfɔj be Nyɔ-ɔ be tɛ shiij be yeti li beniij li li bukoɔj bu Taa le. Be tɛ ɲɛj bejge, be kendi nɛɛ shéj. **11** Tɛɛbej ɲɛj baa le beniij bechu be tɛ kaaj shéj be geɛj be mɛɛshi, Taa tɛ tiij mwe li bee. Nɛ woo baa kii Job si tɛ kaaj shéj geɛj mɛɛshi, nɛ tuu nɛ woo tɛ si Taa tɛ fiiki nge we to bujɔɔj. Taa tɛ fɛ le, kife ti kemi shéj yi dzeɛj li beniij li, keeti tɛ nshiij li bee. **12** Bejwaanɛj, fiee fi yeki biee bichu nuuj le, ɛ wi tiiti fiee, wu fɛ kɛ nchinine kɛ dududu, kɛ le chini li nshe yi Nyɔ-ɔ, kɛ li nshe, kɛ li bukoɔj bu fiee fi la le. ɛ wi bej fiee le, “liij,” fi ba si fi nuuj. ɛ wu faaj le, “Wohoo,” Fi ba si fi nuuj. ɛ nɛ feti le, Nyɔ tɛ tuu le yi lii wi li nge-ɛ kɛ. **13** ɛ wi wu nɛ wumu ɲijgi nge, mwe leke li Nyɔ-ɔ. ɛ wi wuki

bujəŋ, mwe yoo juuŋ yooki Nyɔ. **14** ɛ wi wu nɛ wumu gendɔɔ, teɛŋ betɛ kintaasɛ ki bɛniɪŋ bɛ kimbeenche-ɛ, bɛ bɛ bɛ lɛkɛ li Nyɔ-ɔ lɛ wuu lɛwɛ, bɛ fwa wu bɛ mɛɛŋ li bukoorɔ bu Taa lɛ, **15** nlɛkɛ li Nyɔ-ɔ wulu wu bɛ gɛɛ shɛŋ li Taa li, gii fi wu tɛmi, Nyɔ sɛ tsaaki wu wɛ. ɛ fi nuuŋ lɛ wi wulu tɛ fɛ bubieɛ, kɛ Nyɔ gii yi feeki wu. **16** Nɛɛlɛ, fi sɛ fiɛɛ lɛ, ɛ wi fɛ fieɛ fi bifi, tɛɛ li ŋwaani, bɛ lɛkɛ li Nyɔ-ɔ li wi bɛɛ wi, Nyɔ sɛ wɔnchɛ bɛ. Nlɛkɛ li Nyɔ-ɔ wu wi wu tsaan kɛmi buŋga ŋgɛ feti tɛ bieɛ ŋgɛ. **17** Dzɔɔ yɛɛŋ mboɛ li ɛlaja. Tɛ nuuŋ nɛɛ wiwɔŋ tɛ si bɛɛ. Tɛ lɛkɛ li Nyɔ-ɔ weseɛŋ lɛ kiɪŋ dzaan ni wɛ li nsɛ-ɛ kɛ. Dzaan ba liwɛ biya bitɛɛtu bɛ kiŋkɛ. **18** Sɛ dza kaari lɛkɛ li Nyɔ-ɔ, Nyɔ sɛ shiiki dzaan, bieɛ kaari bi kuu li nsɛ-ɛ. **19** Bɛŋwaanɛŋ, ɛ wi wu nɛ wumu dza wu chinɛ li dze yi chɛɛŋ li tɛndi, wumu dzɔ wu to bɛ wu lijɪŋ, **20** wi wu to bɛ wu lijɪŋ wɛ kɛɛ lɛ ɛ wi fiiki wi wu feti bieɛ bibifi wɛ, wi wulu chinɛ li dze yi lɔɔlɔɔ yɛ, kɛ wu sɔɔ fiana yɛɛ li tsan yi kwe-e, Nyɔ feeki bibifi bieɛ bi yan ŋgɛ.

1 Pita

1 Kijwaati kini ε mi Pita wu gwane ntonj wu Jiso Krai wu tsee. Mi ntseeo li beniinj be Nyoo tsaale be ni be nuunj bee be tē saange be to mfonj li bimbe bi Pontu, Galashanj, Kapadosia, Eesha mao Bitina. **2** Nyoo Baa wuserj tē tsaale bej si yi tē kee kitunj mēnj lindeeri le fi gii naa fi nuunj. Fiana yee nache bej yi gēe chichi le ne woo li Jiso Krai be seri bej be njorj mee. Nyoo doonche shēnj yee yi dzeenj li be-erj nge nye bej shēnj yi mbeengjij nge. **3** Mpiaru ni nuunj li Nyoo-oo yi nuunj Nyoo mao Baa wu Te Taa wuserj wu Jiso Krai. Wu bieo tēbej li biero chi fē-erj si Jiso Krai tē bo li kwe-e, nuunj nshiinj yi kemi nge li bee li yi fē. Fini fē fiee tēbej se tē tsiinj dēeni tē bichi nuunj bu limfwe-e, **4** le tēbej naa tē ji bisheye bi wu gēe li be-erj, li kweenj wu liboo li. Bisheye bini nuunj bi tē naa fō ke, nuunj bi tē naa bee ke, nuunj bi tē naa kwi nchorj ke. **5** Nyoo kiichi ye bej be bunga bwēe le gēenj bo li kinsofu kinē ki yi nache yi gēe le ki gii naa ki yene bu jobe chi kimerise-e. Yi kiichi ye bej le keti li shēnj yi ne gēe li yi-i. **6** Si ne kii baa le, ne se wuki baa bujorj. Se nuunj le ne kemi le ne ni ne wuki bubiee li mfi niinj li kii bemōnche be bēe le be-erj le dzē le dzē. **7** Wu bēeo le mōnche laa shēnj yine yi ne gēe li Nyoo-oo yee cheenj le. Mao kikwa ki be feti kwa lu be ti mendi ki be wi, kikwa kini se nuunj fiee fi nuunj fi boorj, ke nuunj be mōnj nēe tē shēnj yine yi ne gēe li Nyoo-oo, kife yi nuunj fiee fi yeki kikwa ki be feti kwa lu. Bedēeni, naa nuunj jobe chi Jiso Krai doonche yi yee, mpiaru, n'yōonche be njuguj ni nuunj li be-erj. **8** Ne kōngise ki Jiso Krai ne mēnj saa ke le ne njorj wu ke, ne bej baa li wuu dēeni, mao nuunj si ne njingij ye wu ke le. Ne se wuki baa bujorj nge bu nuunj wi tē tee ke, **9** kife ne kii baa le si ne gēe shēnj li wuu le, fiee fi gii naa fi be le lejij gii naa nuunj kinsofu ki fiana yine-ε. **10** Bentomfonj be Nyoo-oo be tē tiiti kii kōngise ki Nyoo-oo tē nuunj le yi gii naa doonche li be-erj, be tē tēeti be wēki le be kee kii kinsofu kini. **11** Fiana yi Krai tē nuunj li bee si be tē lajini le Krai gii naa njorj nge ke tuu nuunj lejij, se kēme bunōja. Be se tuu be wēki le be kee mfi wu biee bilu gii naa bi ka, be dze yi bi gii naa bi dende bi se ka le. **12** Nyoo se tuu yi fē le be kee le biee bi be tē tiiti bini nuunj ye bi be tiiti li yih yi bee ke, le bi biee li be-erj. ε bi bi ne tē woo li bimfimu bi beniinj be tē fenjisi ntonj wu dzeenj wu kii Krai li be-erj li bunga bu Fiana yi Waanj yi Nyoo tē tuumi yi be liboo. Bini nuunj biee bi mao

benchindaa be Nyoo-oo dii le be kee bi. **13** Si fi nuunj le, nache yeej bufii bunē, ne kaj bitsaa bine. Ne ni ne bichi le yi yine-ε, ne bichi limfwe bujorj nuunj li kōngise ki Nyoo gii naa be doonche li be-erj mfi wu Jiso Krai kaari wu doonche yi yee. **14** Ne wuki nuunj li Nyoo-oo si bōorj bee. Kiinj ne ni ne biki biee bi nyanj yi bwiinj kōngise bi ne tē feti mfi wu ne tē mēnj li kijibe-ε ke. **15** Si yih yi tē tsaale bej wuuti le, ne wuuti yeej tē li bingē bine bichu-u, **16** si be tsee fi nuunj le, “ŋ'wuutao ne nuunj waanj kife mi ŋ'wē waanj.” **17** Si ne teenyi Nyoo le Baa wunē, nuunj yi yi seki wi kwikwi li kōngise ke li tē doonche chichi chichi ke, ke ne kemi le ne ni tsiinj ntse wunē be nchenu Nyoo li mfi kwikwi wu ne nuunj li nshe yini si mfonj le. **18** Mao ne kii le Nyoo tē go bej kitunj li ntse wu looloo wu bechaa bene tē kuuri bej lu, tē mēnj ki go ke nuunj be fiee si kwa wu nuunj wu naa wu bee ke. **19** Tē go nuunj be njorj mē Krai mē nuunj ye fiee fi looloo ke, mē nuunj si mē gwane nshōorj yi muntofi yi ti kemi ye cho ke, ke fiee fimu fi bifi lu linti ke. **20** Nyoo tē tsaale wu nshe mēnj yi se naa yi bechi, yi doonche wu li jo yi kimerise-ε yini kii bej. **21** ε Krai wu tē fē ne se bej li Nyoo-oo yi tē buu wu li kwe-e yi nye wu bunōja. Si tē fē le, shēnj yine be bembeeche bene se nuunj be ne gēe li Nyoo-oo. **22** Si ne woo baa li cheenj li le, cheenj wulu fetao fiana yine wuuti le ne se kēme kōngise li bejwaana ki cheenj, ne ni ne kōngise nēe le be shēnj yine chi. **23** Ne ni ne kii le be kaari baa be bie bej li biero chi fē-erj. Wu wu bie bej wuni nuunj ye wu nuunj kwi ke. ε Nyoo kibee yi nuunj tē naa kwi ke. Yi bie ye bej nuunj be je ye yi nyee ntse. Je ye yini gii yi ba yi ni yi lemi fē. (aiōn g165) **24** Fi nuunj si be tē tsee le Kijwaati ki Nyoo-oo le, “Wiwoj kwikwi nuunj nēe si kitao le, bujorj bwēe se nuunj si flaaba wu litao. Kitao ti bēe ki wōobe, flaaba se keeri, **25** Se nuunj le je yi Taa gii yi ni yi lemi nēe fē mfi kwi.” Je yilu nuunj ntonj wu dzeenj wu kii Krai wu be tē feenji li be-erj. (aiōn g165)

2 Fi se fiee nuunj le, ne chine li shēnj yi bifi-i chi, ne chine li kimfi kichu-u mao jē fieetu, ne chine li kimi ki fuume-ε mao jē yi bifi chi kii beniinj. **2** Nshōorj ni yi gbengij yi tēti bej li n'yamfu mbeenj yi wuuti yi li fiana-a nēe si yi ti tēti bōorj be bwi li mbeenj li, ke yi se fē ne ni ne kuu nsiinj ne naa ne kēme kinsofu kinē. **3** Ne feti yeej le si ne mōnj baa ne njorj le Taa nuunj bujorj. **4** Ne bēe fē Krai wu nuunj Tēte chi kemi ntse, beniinj tē faanj le chi dzeenj ye ke, se nuunj le Nyoo tsaale chi le ε chi shaanj fē yi-i. **5** Ne baa tē si ta yi kemi

ntse yi Nyo gwendi yih yi fiana be yí, le ne ni ne nuuḡ kintutu ki bete muntofi bee be waan, ne feti muntofi mu fiana-a li yi-i mu yi kəngisi keti li Jiso Krai. **6** Fi fiee le Kiḡwaati ki Nyo-ɔ le, “Biche yeḡ ne ḡḡ, ḡḡikɔ tete li kitonḡ ki Sayo-ḡ, nuuḡ tete chi boo chi yi-ih. E tete chi mi ntasa, chi dzeḡ fe mi-i. Tete chini chee le e wi geḡ ḡgeḡ li wuu, mwe tē naa de ke.” **7** Li beḡ be geḡ shéḡ li wuu bani, tete chini chee fiee fi shaan fe be-ḡ. Se nuuḡ le, li beniiḡ be meḡ ki geḡ ke shéḡ li wuu ke, chi chee fe bee si be te tsee le Kiḡwaati ki Nyo-ɔ le, “Tete chini, e chi chi beniiḡ be ḡḡwanu tē faan, chi se dza chee chi to chi be gwendi nuuḡ boo chi yi-ih lu.” **8** Fi se tuu fi nuuḡ e be tsee le, “Tete chini ḡi chi fe beniiḡ ni be kətini li chi-i. E kimbaḡ ki ḡi ki ni ki feti beniiḡ weeyi.” Be kətini baa li chi-i kife be faan baa mbeenchē je yi Nyo, fi fiee si Nyo tē nache kituḡ le fi ḡi naa fi nuuḡ. **9** Se nuuḡ le, ne baa fine nuuḡ kingəke ki Nyo tsaa kituḡ. Ne baa kintutu ki bete muntofi be nindi li Mfo-ḡ. Ne baa kitonḡ ki waan, beniiḡ be Nyo fe le be ni be nuuḡ bee, le ne ni ne tiiti biee bi dzeḡ bi yi feti. E yi yi teenḡ beḡ, ne se bo li kijibe-e, ne le li kiḡ'wofu kee ki nḡḡa-a. **10** Tē nuuḡ ḡkosi ne nuuḡ ye beniiḡ ke, deeni yani ne baa beniiḡ be Nyo-ɔ. Ne tē meḡ ki fi ke nshiiḡ yi Nyo ke, deeni yani ne fi baa nshiiḡ yi Nyo. **11** Nsán yeḡ yi shéḡ, si ne baa bilo bi nyin li nshē yini-i le, mi nse mbɔsɔ yi nsuḡḡi bɔ li be-ḡ le kiinḡ ne ni ne feti biee bibifi bi nyan yi bwiḡ kəngisi ke, kife biee bini ḡwii biee be fiana yine. **12** Ne doonchi kinge ki dzeḡ le beniiḡ be kii ye Nyo ke-e lenti ke mɔ be kayi biee li be-ḡ le ne bee baa, be ni be ḡḡḡi kinge kine ki dzeḡ, ke naa nuuḡ jobe chi Nyo be, be ni be tendi bendee be yi-i. **13** Nyē yeḡ yih yine li wi kwikwi kii Taa, li beniiḡ be be geḡ le be ni be seki beniiḡ. Ne nyē yeḡ yih yine li Mfḡ wu Lo-om wu nuuḡ Mfḡ wu nyḡḡa, **14** mɔ nuuḡ beniiḡ be wu geḡ le be ni be seki bimbe bi kwēḡ le, be lisi beniiḡ be feti biee bibifi li ḡḡe-e, be pieti be feti biee bi shaan. **15** Nyo weki le ne ni ne feti biee bi shaan, ne se ni ne maki bimfimu bi bibere bi beniiḡ le bi tiiti biee bi be kii ye biee bi be tiiti ke. **16** Ne tsiin yeḡ si beniiḡ be fiee fimu kendi ye be ke. Se nuuḡ le, kiinḡ ne ni ne dzeti fiee ne tekisi fe lii ne feti bibifi ke. Ne tsiin nuuḡ si bemfa be Nyo-ɔ. **17** Ne guundi beniiḡ bechu, ne kəngisi beḡwaana bene be kimbeenchē-e bechu, ne chendi Nyo, ne guundi Mfḡ wu nyḡḡa wu Lom. **18** Beḡ be nindi li beniiḡ bamu-u, ne nyē yeḡ yi yine li beniiḡ be ne nuuḡ le bee lekwiinḡ, ne guundi

be bujḡ. Kiinḡ ne ni ne nyē yeḡ yi yine nuuḡ li beniiḡ be mbēḡḡii li be bichi le be-ḡ kwa ke. Ne nyē te yi yine mɔ li beniiḡ be ḡasini-i. **19** Ntiitɔ ni kife Nyo ti wuki bujḡ be wi wu be ḡweki be wu, wuki ntanye, fiee fi wu fe nsinḡ, kendi ne nuuḡ shéḡ kife wu geḡ bufi bwee li Nyo-ɔ. **20** E be suḡḡi beḡ le ne cho baa fiee, ne kendi shéḡ, mbeḡ wulu se nuuḡ la? Se nuuḡ le, e ne ḡḡḡi ḡḡe nuuḡ li fiee fi dzeḡ fi ne feti-i, ne kendi shéḡ, Nyo woo bujḡ be beḡ. **21** E kintsii kine le ne ni ne ḡḡḡi ḡḡe, kife Krai tē ḡḡe ḡḡe tē kii beḡ, doonche mbose li be-ḡ le ne dzɔ kika kee. **22** Ti meḡ mɔ ki fe ke bibifi ke, jē fiee ti meḡ mɔ saa ke li yi bo le wuu wa ke. **23** Mfi wu be tē gaashi wu, ti meḡ ki tuu ke be ḡgaashe ke. Fe be tē ḡweki be wu, tē meḡ mɔ ki bine ke, tē nyē fiee fichu nuuḡ li tsan yi Nyo yi kii nsawu nsa tsaan. **24** Wu kibee tē too bibifi bi tēbeḡ li wuu bwiḡ li kintaan li. Tē fe le le tēbeḡ se kwi te gate be bibifi, te ni te tsiin ntse wu tsaan. Bibaa biee fe biee ne temi kituḡ. **25** Ne tē shiiḡ ne mbwēḡḡi si nshɔḡ, deeni ne se kaari baa ne be li Kiḡkiiche be Kimbiche ki ntse wun-e.

3 Bukeye be yi-i, ne nyē yeḡ te yi yine li buniḡ bene-e. E ne feti le, wi wumu li bee wu feḡḡi mbeenchē li je yi Nyo-ɔ, ḡi dza beḡ wi meḡ mɔ ki tee ke fiee li wu-u ke, nuuḡ kinge ki kwesi ki fe, **2** si buniḡ bene ḡḡḡi ne tsiin ntse wu waan, ne kemi ḡḡuḡ le. **3** Kiinḡ fiee fi doonchi bujḡḡ bune ni fi nuuḡ nuuḡ biee bi libwiḡ si biee bi be nache yi yi lifa le yi dzḡḡ ke, be nliu bitsaa, mɔ nchumine yi be ndú yi dzeḡ ke. **4** Fiee fi kemi le fi ni fi doonchi bujḡḡ bu wi-i ni fi nuuḡ fiee fi nuuḡ li shéḡ yee li. ḡwaani bujḡḡ buni nuuḡ tē naa kwi nchḡ ke, bu nuuḡ bu shéḡ yi dendi yi nuuḡ mbēḡḡii. Buni nuuḡ bu Nyo ḡḡḡi le e bu shaan fe yi-i. **5** E le si bukeye be waan be ḡkosi be tē geḡ bufi bube li Nyo-ɔ, tē shiiḡ be doonchi bube bujḡḡ le. Be tē nyē yih yibe li buniḡ be bee. **6** Kwēḡ si Saara, tē wuki li Abraha-ḡ se teenyi wu le taa. Beḡ te, ne baa bḡḡ be Saara e ne feti biee bi tsaan nchenu fiee nsinḡ. **7** Buniḡ, ne kii te dze yi ne kemi le ne ni ne tsiin be bukeye bene le. Ne nyē ḡḡuḡ li bee si be kemi ye buḡḡa si beḡ ke le, mɔ si Nyo bḡḡni ye beḡ bechu be ntse wu kimake le. Ne tsiin ne le, le kiinḡ fiee fimu ni fi baḡi nleke li Nyo-ɔ wun ke. **8** Li merise-e, nyēḡ beḡ bechu ntifi le, ne ni ne kemi shéḡ yi mumkpaḡ, ne keeti nshiiḡ, ne kemi te kiḡkəḡḡise ki beniiḡ be kimbeenchē-e, ne kemi shéḡ yi mbēḡḡii, ne

shikisi yih yinɛ fekwiiŋ. **9** Ɛ wi fe bubieɛ be wi, wi wu tuu ke be bubieɛ ke. Ɛ wi gaa wi, kiiŋ wi ni tuu te be ŋgaashe ke, se nuuŋ le tiŋ nuuŋ mwe li mwe-ɛ. Fini nuuŋ fiee fi Nyɔ teenɔ beŋ kii fi le yi gii yi tiŋ mwe li be-erɔ. **10** Ɛ fi bi fe tsɛɛ baa le, “Ɛ wi kɔŋgisi le woo bujɔŋ li ntse we-e, be le ŋer jo yi dzeerɔ, mwe dzo mfi be nimi chee li bibifi-i, jɛ fietu yi bo ke le kimfime kee li ke. **11** Kemi le baa dzaa li biee bibifi-i, ni feti nuuŋ bi dzeerɔ, ni kɔŋgisi mbɛɛŋgii biki wu. **12** kife Taa ti bichi le beniiŋ be tsaarɔ li, wuki nleke li Nyɔ-ɔ wube. Se nuuŋ le, Taa ti nyɛɛ ye mɔo bintoŋ biee li beniiŋ be feti bibifi-i ke.” **13** Ɛ ne kemi ŋgeerɔ yi nyɔŋa le ne ni ne feti biee bi dzeerɔ le, wi wu gii naa tuu fe fiee fi bifi be berɔ se nuuŋ noo? **14** Se nuuŋ le, mɔo beniiŋ nyɛɛ berɔ ŋge kife ne feti biee bi tsaarɔ, ke Nyɔ gii yi tiŋ mwe li be-erɔ. Kiiŋ ne ni ne chendi be ke, ke shɛŋ ni yi wesini berɔ ke. **15** Ne ni ne guundi nuuŋ Krai li shɛŋ yinɛ-ɛ si Taa wunɛ le. Ne nachi yɛerɔ yi yinɛ mfi kwi, ne ni ne tɛŋgi le ne nye ntusu li wi wu nuuŋ bii fiee fi ne bichi limfwe li fi-i. Se nuuŋ le ɛ ne tusi loo, ne tusi mbɛɛŋgii be ŋuŋu. **16** Kiiŋ ne ni ne feti fiee fi nuuŋ fi ni fi seki berɔ li shɛŋ li ke, neɛ le ɛ be gaashi berɔ, be tiiti jɛ yi bifi kii bingɛ binɛ bi dzeerɔ kii ne nuuŋ beniiŋ be Krai le, buya ni bu keeti be. **17** Ne ni ne kii le fi dzɔŋ le ne ŋer ŋge kii fiee fi dzeerɔ fi ne feti fe Nyɔ kɔŋgi le fi nuuŋ, yeki le ne ŋer ŋge kii fiee fi bifi fi ne fe. **18** Ɛ neɛ le si Krai tɛ ŋer ŋge kwi. Tɛ kwi kii bibifi bi beniiŋ le mfwa mumkparɔ fi ma le. Wu wu tɛ nuuŋ wi wu tsaarɔ tɛ kwi li beniiŋ be tɛ nuuŋ ye tsaarɔ ke le be be bee fe Nyɔ-ɔ. Be tɛ wo wu kwi li nyarɔ yee, se nuuŋ le Nyɔ fe le ni nuuŋ lu li fiana-a. **19** Ɛ li fiana yini-i yi tɛ gɛerɔ tiiti je yi Nyɔ li fiana yi nuuŋ li yih yi ncha-a. **20** Fiana yini nuuŋ yi tɛ faarɔ ŋ'wowu li Nyɔ-ɔ li mfi wu Noaa li. Nyɔ tɛ gbɛerɔ yi karɔ shɛŋ be yɔ, tɛŋgi nsiŋ gɛerɔ bo mfi wu Noaa tɛ cho ŋgo wu li dzɔo. ŋgo wuni nuuŋ wu beniiŋ tɛ le le nyaarɔ kwaa, ɛ be be dzɔo tɛ soo be. **21** Dzɔo yilu yini nuuŋ si Nlisulidzɔo wu suuti berɔ deeni. Be lisi ye wi li dzɔo nuuŋ le be tsootse wu li kinjire kee li ke. Wu nuuŋ nuuŋ le be fe ŋkaache be Nyɔ be bembeeche be waarɔ. Nlisulidzɔo wuni suuti berɔ be bungɔ bu Jiso Krai tɛ bo be bu li kwe-e. **22** Jiso Krai wuni yɛɛo liboo kituŋ, wu shee le kibene ki kigɔŋe ki Nyɔ-ɔ, se we lu, benchindaa be Nyɔ-ɔ be fiana yi kemi bungɔ mɔo yi seki chi nuuŋ le wuu lekwiŋ.

4 Si Krai tɛ ŋer ŋge li nyarɔ yee le, ne kemi tɛ ŋwaani ye shɛŋ yi tɛ kemi le ŋer ŋge, ne kimi le wi wu ŋer ŋge kituŋ li wuu bwirɔ we nuuŋ ɛ bee biee bibifi ma. **2** Neɛ le, meerɔ ye tuu ni tsiŋ ntse si wu laarɔkwiiŋ biki biee bibifi si bwirɔ yee weki ke. Tsiŋ biki nuuŋ biee bi Nyɔ weki. **3** Ne ni ne kii le mfi wu ne tɛ shiŋ ne feti biee bi beniiŋ be kii ye Nyɔ ke kɔŋgisi mferu ka we. Ne tɛ tsiŋ ntse wu nyerɔ yi bukwɛɛ, ne biki si yi yinɛ nyinini, ne wundi mbiŋ me keeti berɔ, ne feti tsɔŋ ne jii biee le kiyɔŋ nti, ne wundi biee ne yeti ŋkwerɛ si bwɔ. Ne tɛ gbɛŋgi ne guundi li benyo be yee li nuuŋ biee bi bendi yi. **4** Deeni bimfimu wondini biee beniiŋ be kii ye Nyɔ ke si ne meerɔ ye ne tuu ne taashi li kintutu ki bee li ntse wu nuuŋ si wu nyarɔ wuni-i ke, be se fiiki baa be gaashi berɔ. **5** Se nuuŋ le, be gii be lerɔ be ku be bimfimu bi bee Nyɔ limfwe yi tɛŋgi le yi saa beniiŋ be meerɔ lu be be tɛ saa be kwiye. **6** Fiee fiee fi tɛ fe be se fenjisi tɛ ntɔŋ wu dzeerɔ li beniiŋ be tɛ kwiyeɛ. Be tɛ feerɔji li bee le ke se si be nuuŋ ɛ be tɛ saa be li nya-arɔ si beniiŋ be beyɔŋ, be se ni be tsiŋ ntse wu li fiana wu nuuŋ si wu Nyɔ tsiŋ. **7** Mfi wu fiee fichu gii fi ma beɛo tseketsɛke. Bedeeni, ne nuuŋ neɛ be bufi bune fe, ne kiichi yi yinɛ, le se ne ni ne leki li Nyɔ-ɔ. **8** Fiee fi yeki biee bichu nuuŋ neɛ le wi ni kɔŋgisi ŋwaani be shɛŋ yee chi kife kinɔŋgise ti baanyi bibifi ŋge. **9** Ɛ ŋwaani wi la dende le wu-u, fi wu, biche le wuu wu nyaami ke wu ke. **10** Si Nyɔ nye berɔ nyarɔ chichi chichi le, wi ni dzeti nya yi ye nindi li beniiŋ bamu-u. Ne nindi be kimbɔne kini ki Nyɔ nye le dzɛ le dzɛ si beniiŋ be Nyɔ gɛɛ nime chee le be bo le be ni nindi bujɔŋ. **11** Ɛ wi tiiti fiee fi Nyɔ-ɔ, ni tiiti neɛ nuuŋ fiee fi buti le kimfime ki Nyɔ-ɔ kibɛɛ. Ɛ wi nindi li beniiŋ bamu-u, nindi neɛ nuuŋ be bungɔ bu Nyɔ nye li wuu. Ne feti le le fiee fichu fi ne feti, n'yoŋche ni giŋgi li Nyɔ-ɔ keti li Jiso Krai. Bunɔŋa be bungɔ ɛ wu wu kemi mfi kwi ma nsirɔ. Fi nuuŋ le. (aiŋ g165) **12** Nsarɔ yerɔ yi shɛŋ, kiiŋ ne ni ne tɛti maa li tɔnye wu ne wuki li yi wu beɛ le be-erɔ le wu monche berɔ ke. Kiiŋ fi ni fi nuuŋ si fiee fimu fi bendi yi fi keti be berɔ ke. **13** Ne neki bunɛwu le ne ŋiŋgi baa ŋge si Krai tɛ ŋer le ke mfi wu wu buse be bunɔŋa bwee, ne se tuu ne ni ne neki, ne wuki bujɔŋ. **14** Ɛ beniiŋ gaashi berɔ kii bukoŋ bu Krai le, ke bujɔŋ bu ŋge bwee bune. Fini doonchi le Fiana yi bunɔŋa yi nuuŋ Fiana yi Nyɔ yɛɛ li be-erɔ. **15** Ɛ wi ŋiŋgi ŋge, kiiŋ ni tuu ni ŋiŋgi nuuŋ kife wu woo wi ke, ke le wu yio fiee, ke le wu feo fiee fimu fi bifi, ke le wu liio kimfime li biee bi beniiŋ bamu ke. **16** Se

nuuŋ le ε wi ɲiŋgi ɲge kife we wi wu Krai, kiɲi ni ni nuuŋ be buya ke. Ni yokisi nuuŋ Nyɔ le kemɔɔ bwɛɛ bukoɔŋ. **17** Ne feti yɛɲ le kife mfi beɛɔ wu Nyɔ gii saa beɲiɲ, yi gii yi bechi be yih ye. E yi bechi nuuŋ be tɛbeɲ le, fi se nuuŋ ɲiŋ be beɲiɲ be faaŋ le be beenchi ye ntoɲ wu dzeɲ wu Nyɔ ke? **18** Be tɛɛ baa le Kiŋwaati ki Nyɔ-ɔ le, “E fi tɛmi li beɲiɲ be tsaɲ li le be bɔne, fi se nuuŋ ɲiŋ be beɲiɲ be faaŋ Nyɔ, be feti bieɛ bibifi?” **19** Beɛɛni, beɲiɲ be ɲiŋgi ɲge si Nyɔ weki le be ni be ɲiŋgi, be feti bieɛ nuuŋ bi tsaɲ, be giki yi yibe li tsaɲ yi Nyɔ Kintɔmu ki ti lemi li ɲkaache wu ki-i.

5 Ntuuɔ ɲ'weki le nsooŋ bɔ li bete kintaashe ki beɲiɲ be kimbeenche-ε le be-ɛɲ lɛnti. Mi si wi wu kintutu ki bete kintaashe-ε, ntɛ ɲɛɲ be lii yɛɲ si Krai tɛ ɲɛɲ ɲge, nse ntuu nuuŋ tɛ wi wu gii naa kemɛ fe bunɔŋa bu gii naa be be buu. **2** Ntuuɔ nyɛɛ ntifi le, ne ni ne bichi yɛɲ le nshɔɔŋ yi Nyɔ-ɔ yi wu gɛɛ li tsaɲ yine-ε buɔŋ. Fe ne bichi kiɲi ne ni ne bichi, ne bichi keɛ be kendi beɲ bukanu ke. Ne ni ne bichi be kiŋkɔŋgise si Nyɔ weki. Kiɲi ne ni ne bichi ne kemi ɲgeɛɲ li mbeɲ wu kwa-a ke. Ne kemi ɲgeɛɲ nuuŋ li nime-ε. **3** Kiɲi ne ni ne shiiti li nshɔɔŋ yi Nyɔ gɛɛ le ne ni ne kiichi ke. Ne doonchi nuuŋ kiŋge ki dzeɲ ki yi ɲiŋgi yi biki. **4** E ne feti le, ke Kikoo ki Biŋkiiche nshɔɔŋ le buse, ne se kemɛ kifo ki bunɔŋa-a ki nuuŋ tɛ naa kwi nchɔŋ ke. **5** Ntiitɔɔ tɛ li besɔŋ li le, ne nyɛɛ yɛɲ yi yine li bete kintaashe ki beɲiɲ be kimbeenche-ε buɔŋ. Beɲ bechu ne shikisi yi yine li wi bee wi-i limfwɛ. Ne kii le, “Nyɔ ti beɛti dzaa li wi wu tsakisi yi-i. Se nuuŋ le, yi ti doonchi shɛŋ yi dzeɲ li wi wu shikisi yi yee li.” **6** Ne shiiki yi yine ne ni ne nuuŋ le buŋga bu Nyɔ-ɔ lɛkwiɲ, ke mfi kɔche, yi se yɛɛki beɲ. **7** Ne gɛɛ bieɛ bichu bi fiɲgisi beɲ li tsaɲ yee li, kife kemɔɔ ɲgeɛɲ yine. **8** Ne kiichi yi yine, ne bichi buɔŋ kife wi wunɛ wu mbani wu kiŋkundi wɛɛndɔɔ si buri wu fuuti, weki wi le booyɛ. **9** Ne taɲ muŋaŋa be wu, ne gɛɛ neɛ nuuŋ shɛŋ li Nyɔ-ɔ yi ni yi tɛmi, ne ni ne kiimi le beɲwaana bene ɲiŋgi baa tɛ ɲge le li nshe chichi. **10** ɲge wuni we neɛ li mfi ɲiɲ li, Nyɔ gii yi fe ne kaari ne to si ne tuu ne nuuŋ, yi nyɛ beɲ buŋga, yi fe ne ni ne lemi mkpaɲ ne tɛmi. Nyɔ nuuŋ yi nyɛ kimbɔne kichu li beɲiɲ li. Yi teen yɛ beɲ le ne le li bunɔŋa bwee bu kimake-ε kife ne nuuŋ beɲiɲ be Krai le. (aiɔnios g166) **11** Buŋga buchu ba neɛ bwee mfi kwi bu ti mɛɛ yɛ ke. Fi nuuŋ le. (aiɔn g165) **12** Mi ntɛɛɔ fiŋkɔsi

li be-ɛɲ nuuŋ Silas wu fi mi fe wu nuuŋ ɲwaanɛɲ wuseɲ. Si ɲiŋgi nuuŋ wi wu nuuŋ wi gɛɛ bufii li wuu. Mi ntɛɛɔ le ɲkaɲgi shɛŋ yine, ntuu mfe ne se keɛ le fieɛ fichu fi mi ntɛɛ doonchi cheɲ wu kii mfiɛ wu nuuŋ wu Nyɔ. Ne lemi lu ne tɛmi. **13** Kintaashe ki beɲwaanɛɲ besɛɲ ki Babilɔŋ ki Nyɔ tsaɛ tɛ yesi keɛ beɲ. Mak wu nuuŋ ɲwanɛɲ li kimbeenche-ε yɛɛshɔɔ beɲ tɛ. **14** Ne yesi yih yine, ne koke be kiŋkɔŋgise. Mbɛɲgiɲ nuuŋ li beɲ bechu-u be nuuŋ li Krai li.

2 Pita

1 E mi Simu Pita, gwanɛ nime wu Jiso Krai maa gwani wu ntɔŋ. Ntsekɔɔ kɪŋwaati kini li beŋ nɛ fi kimbeenche kishaan ki nuuŋ si kiseŋ, fini nuuŋ kii ntse wu tsaan wu Jiso Krai wu nuuŋ Nyɔ tuu nuuŋ Kinsofu kiseŋ. **2** Nyɔ doonche beŋ shɛŋ yi dzeɛŋ nge, yi tuu yi nyɛ beŋ mbɛɛŋgii nge, keti li ŋkɛɛ wu nɛ kii Nyɔ maa Jiso Krai Taa wuseŋ. **3** Buŋga bwee bu nuuŋ bu Nyɔ-ɔ nyɛ bwɛɛ bee biee bichu bi tɛ weki li ntse wuni-i, maa le tɛ ni tɛ tsiɪŋ ntse wu Nyɔ weki. Bu nyɛ bwɛɛ le keti li ŋkɛɛ wu tɛ kii Nyɔ yi teen bee le tɛ le bunɔŋa be bujɔŋ bu nuuŋ bwee. **4** E le dze yini-i yi yi ka le yi se nyɛ bee biee bi shaan bi yaa biee bichu bi yi tɛ kaache. Biee bini bieɛ le bi fɛ nɛ se ni nɛ kiifi biee bibifi bi li nshe yini-i bi nyan yi bwiŋ kɔŋgisi bi bifisi beniɪŋ. Nɛɛ le, nɛ se ni nɛ nuuŋ le dze yi Nyɔ nuuŋ le-e. **5** Si fi nuuŋ ni, gwenɛ yɛɛŋ bujɔŋ le nɛ tonde ntse wu dzeɛŋ li shɛŋ yi nɛ gɛɛ li Krai. Li ntse wu dzeɛŋ li, nɛ tonde ŋkɛɛ biee. **6** Li ŋkɛɛ biee li, nɛ tonde ŋkiiche yi yinɛ. Li ŋkiiche yi yinɛ, nɛ tonde shɛŋ yi kanɛ. Li shɛŋ yi kanɛ-ɛ, nɛ tonde ntse wu Nyɔ weki. **7** Li ntse wu Nyɔ weki-i, wi ni kemi ŋgeɛŋ li gwaani-i. Li ŋkɛɛ ŋgeɛŋ li gwaani wi-i, nɛ tonde kɪŋkɔŋgise. **8** Ntiitɔɔ ni kife, ɛ nɛ kemɛ wuni ntse, kɛ nɛ gii nɛ ni nɛ giɪŋgi bu limfwe-e, wu fɛ nɛ tɛ tuu le nɛ ni nɛ nuuŋ yee kɛ, kɛ le nɛ ni nɛ nuuŋ si beniɪŋ be nuuŋ be tɛ fɛ fiee si beniɪŋ be kemi yɛ bufii kii Taa wuseŋ wu Jiso Krai kɛ. **9** Nɛ ni nɛ kii le ɛ wi kemi yɛ gwaani wuni ntse kɛ, kɛ wu nyɛɛɔ li biee bi Nyɔ-ɔ kituŋ, kɛ ŋiŋgi yɛ biee mfiɪŋ kɛ. Wu daayɔɔ kituŋ le Nyɔ tɛ tsootse bibifi biee bi tɛ shiɪŋ feti ŋkosi. **10** Beŋgwaanɛŋ, fi se tuu fi nuuŋ le nɛ ni nɛ gwenini nge le nɛ ni nɛ feti biee nuuŋ bi doonchi le nteenyɛ wu Nyɔ teen beŋ, bɛ ntsawu wu yi tsaɛ beŋ fiee nuuŋ tɛ sɛsɛ beŋ kɛ. ɛ nɛ feti le, nɛ tɛ naa le nɛ wu li kimbeenche kine-ɛ kɛ. **11** Beɔɛni be gii be gwiye dze li be-ɛŋ yi mgbeŋɛ ni mgboon, nɛ se le le bumfɔŋ bu kimake bu Taa wuse-ɛŋ wu Jiso Krai wu nuuŋ Kinsofu. (aiōnios g166) **12** Ŋkii le nɛ kii baa biee bini kituŋ, nɛ lemi tɛ li cheɛŋ wu nɛ tɛ woo wu tɛemi. Se nuuŋ le maa si nɛ kii baa bi le, ŋ'wekɔɔ le ntuu ni ŋkiimi beŋ kii bi mfi kwi. **13** Ŋiŋgɔɔ le fi dzɔɔŋ le ni ŋkɔŋgisi beŋ kii biee bini si mɛɛŋ lu ni, le nɛ se ni nɛ kiimi, **14** kife ŋkiɔ le sheɔ nɛɛ niɪŋ fiana bo li mi-i bwiŋ si Taa wuseŋ wu Jiso Krai fɛɔ mi ŋkɛɛ kituŋ. **15** Nse ntuɔɔ ŋ'weki le gwenɛ bujɔŋ le kɛ mfi wu mi nchine li be-ɛŋ, nɛ se ni nɛ kiimi biee bini mfi kwi. **16**

Nɛ ni nɛ kii le biee bini bi tɛ tɛ tee li be-ɛŋ kii buŋga maa mbe wu Taa wuseŋ wu Jiso Krai gii naa kaari be, tɛ nuuŋ yɛ mulɔŋ mu binseɛ le mu beniɪŋ bɔsɛyi be nache tɛ se tiiti li be-ɛŋ kɛ. Tɛ tɛ ŋɛŋ bunɔŋa bwee be lii yiseŋ. **17** Tɛ nuuŋ mfi wu Nyɔ Baa wuseŋ tɛ nyɛ wu ŋguŋu be bunɔŋa, jɛ tɛ bo li Nyɔ yi Bunɔŋa bu nge yi tiiti le, “Wuni nuuŋ Ŋwanɛŋ, wu nuuŋ shɛŋ yɛŋ. Ŋ'wuki bujɔŋ be wu nge.” **18** Bee kibɛɛ tɛ tɛ woo jɛ yini si yi shiiti yi bɛɛ liboo mfi wu tɛ tɛ nuuŋ be Jiso li ŋkume wu waan li. **19** Si tɛ tɛ woo le, tɛ mɛɛshi tɛ kɛɛ cheɛŋ wu fiee fi bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ tɛ tee mɛɛŋ lindeɛri. Fi se dzɔɔŋ fieɛ le nɛ gɛɛ bufii li fiee filu-u bujɔŋ, kife fi fieɛ nɛɛ si lambo ti wuuti li kijibe-ɛ nsiɪŋ Butuu woo, Jiso se ni wuuti li shɛŋ yinɛ-ɛ si lah wu kwii. **20** Fiee fi ko fi yaa biee bichu fɛni nuuŋ le, nɛ kemi le nɛ kɛɛ le ntɔŋ wu Nyɔ wumu nuuŋ yɛ lu le Kɪŋwaati ki Nyɔ-ɔ wu ntomfɔŋ wu wu Nyɔ nuuŋ ni fenjisi be mbeeche we kɛ. **21** Fi nuuŋ le Ntomfɔŋ wu Nyɔ wumu nuuŋ yɛ lu wu tɛ dzeti li fiee fi wiwɔŋ tɛ weki le fi nuuŋ. Bentomfɔŋ tɛ tiiti nuuŋ Fiana yi Waan yi tɛ feti be se tiiti jɛ yi buti li Nyɔ-ɔ.

2 Nɛɛ yɛɛŋ si, beniɪŋ bamu tɛ dza ŋkosi be buse li beniɪŋ li linti be yɛŋgi le ɛ be bentomfɔŋ be Nyɔ-ɔ, ɛ nɛɛ le si beniɪŋ be ntiife-ɛ be binseɛ le gii be ni be nuuŋ le be-ɛŋ lenti. Be gii be ni be wɛɛndi be bɛɛ be bentiife bamu be nuuŋ be biifi beniɪŋ, be se ni be fɛŋgi Te Kikoo wu tɛ kwi le soon be. Be gii be fɛ le be be be nge mfwaɛ mumkpaŋ be lɔŋ li yi yibee. **2** Beniɪŋ nge gii be biee kɪŋge kibee ki nyɛ-ɛŋ, fini gii fi fɛ beniɪŋ ni be yeti jɛ yi bifi kii Dze yi cheɛŋ. **3** Lii yi yɛchi li biee li gii yi fɛ be ni be seendi biee bine be mulɔŋ mu binseɛ le mu be nache. Bani beniɪŋ nuuŋ be Nyɔ tɛ nache nge wube kituŋ mɛɛŋ lindeɛri, nge wulu nuuŋ nɛɛ fɛ tɛŋgi be. **4** Nɛ ni nɛ kii le Nyɔ ti mɛɛŋ ki fɛfi kɛ benchindaa be tɛ fɛ bubieɛ baa kɛ. Tɛ shiiki be be gɛɛŋ fɛ kintsii ki nge-ɛ, lii be li bencha-a le bitoo bi jimi ni fiii, fɛ be gii be ni be nuuŋ gɛɛŋ bo jobe chi nsaa. (Tartaroō g5020) **5** Tɛ mɛɛŋ ki bache kɛ tɛ kweɛŋ wu ŋkosi mfi wu tɛ tuumi dzɔɔ yi be yi fweeni kweɛŋ wu beniɪŋ be tɛ tsiɪŋ yɛ ntse wu Nyɔ weki kɛ. Tɛ fɛfi nɛɛ nuuŋ Noaa wu tɛ tiiti le beniɪŋ ni be tsiɪŋ ntse wu tsaan le Nyɔ lii, maa beniɪŋ bamu mfomenyaan. **6** Tɛ tɔŋ kitɔŋ ki Sɔɔŋ be ki Gɔmɔra be wi bi do buukii, fɛ fini nuuŋ si mbose yi fiee fi gii naa fi ka be beniɪŋ be tsiɪŋ yɛ si Nyɔ weki kɛ. **7** Se nuuŋ le, soo Lot wu tɛ tsiɪŋ ntse wu tsaan yi se gbɛŋgi yi bonyi wu be ntse

wu nyɛŋ wu bɛniɲ bɛ bifi tɛ kɛmi. **8** Biee bi wi wu tsaɲ wuni tɛ ɲɲɲi tuu wuki si tɛ tsiɲ lɛ bee lenti tɛ fɛ se shɛŋ yee yi wuuti tuu yi wɛsini wu jo chichi li kɲɲɛ kibee ki bifi-i. **9** Si biee bini tɛ keti lɛ, kɛ fi doonchi lɛ Taa kii si suuti bɛniɲ bɛ tsiɲ ntse wu wɛki li tsɲɲ yi ɲɲɛ-ɛ, tuu kii tɛ si nuuŋ gɛɛ bɛniɲ bɛ tsiɲ ntse wu nuuŋ yɛ wu tsaɲ kɛ li ɲɲɛ-ɛ, gɛɛŋ bo jobe chi nsaa. **10** ɲɲɛ wuni nuuŋ wu bɛniɲ bamu gii naa wu yaa wu wi kwikwi. Beeyɛ bɛniɲ nuuŋ bɛ kɔŋgisi biee bi yi yibe nyɲɲini yi kɔŋgisi se nuuŋ ɛ bi bi bifisi wi. Be tuu bɛ dzeti wi wu seki bɛniɲ fɛkwiiŋ. Bɛniɲ bɛ tiifi binseɛ bani wi ti yiiki bɛ lɛ lii kɛ, bɛ tsakisi yi ɲɲɛ, bɛ ti chendi yɛ ɲɲaashe fiana yi liwe yi kɛmi buŋga ɲɲɛ kɛ. **11** Mɔɔ nuuŋ bɛnchindaa bɛ Nyɔ-ɔ bɛ kɛmi buŋga bɛ tɛɛmi bɛ yɛki bɛ ti kayi yɛ biee li fiana yini li Taa li limfwe kɛ. **12** Se nuuŋ lɛ bɛniɲ bani feti biee nuuŋ bi ɲɲɔŋ mɛ bee wɛki si nyɲɲ yi tɔɔ yi ti feti biee mbeeche nsɲɲ, yi nuuŋ nɛɛ lɛ bɛniɲ kɔɔyɛ yi bɛ sɛɛyɛ yi. Bani bɛniɲ nuuŋ bɛ gaashi biee bi bɛ kii yɛ bi kɛ. Nyɔ gii yi mɛɛshi bɛ bɛ nɛɛ si nyɲɲ yi tɔɔ yini, **13** kinsomfu kibee gii ki nuuŋ ɲɲɛ wu bɛ gii bɛ ɲɲɛ kii ɲɲɛ wu bɛ tɛ bɛ bɛ wu. Bɛ ti beechi lɛ nɲɛ biee mɔɔ ntuu ɲwonu biee weseɲɲ fɛnshaɲ kintikinti nuuŋ bujɔŋ li bee. Bɛ nuuŋ nuuŋ kinjire lɛ bɛ-ɲɲ lenti bɛ libisi bɛŋ. Mfi wu bɛ jii biee bɛ bɛŋ, bɛ wuki bujɔŋ lɛ bɛ ni bɛ yɛŋgi bɛŋ bɛ bɲɲɛ bi bee bi kinchorise. **14** Lii yibe ti nuuŋ nɛɛ yi bukwɛɛ, bɛ ti fuki yɛ bibifi kɛ. Bɛ ti yɛŋgi bɛ bɛniɲ bɛ nuuŋ wɛɛ li kimbeenchɛ ki bee, bee bɛ feti bibifi. Kin'yɛrise lii kɛ li ɲɲɔŋ mɛ bee kituŋ. Bɛ too baa kinlɔɔ fɛ bɛ fa! **15** Bɛ chine baa dze yi tsaɲ bɛ biee nuuŋ yi waniti. Bɛ dzo baa kikaɛ ki Balaɲ wu ɲwanɛ Bwɔɔ wu tɛ bɛŋ lɛ fɛ fiee fi nuuŋ yɛ tsaɲ kɛ kɛ fɛ kɔŋgisi kwa. **16** Sɔmbwaa se wame wu li fiee fi bifi fini-i. Sɔmbwaa wu ti yeti yɛ kɛ, se yɔ si wiwoŋ, loose kɲɲɛ ki jɛɛ-ɛ ki ntomfɔŋ wu Nyɔ wuni tɛ feti. **17** Bani bɛniɲ bɛntiife bɛ bee nuuŋ si ntuuŋ wu dzɔɔ wu dzɔɔ ti mɛɲ yɛ yi buti lɛ kɛ, bɛ tuu bɛ nuuŋ si kikuŋ ki wɛ lekuuŋ kinjɲɲɲu se ka ki too ki. Nyɔ nache yɛ kintsii ki jimi ni fiifi, yi gɛɛ li bee kituŋ. **18** Bɛ juti kimfime ɲɲɛ bɛ tsakisi yi li yee li. Bɛ teeki bɛniɲ bɛ mɛɲ bɛ kiifi bukiife lɛ bɛ bo lɛ bɛniɲ bɛ kii yɛ fiee fi tsaɲ kɛ-ɛ lenti. Bɛ teeki bɛ bɛntiife wu nuuŋ lɛ, nuuŋ bɛ kaari bɛ ni bɛ feti biee bi nyɛ-ɲɲ bi yi yi nyɲɲini kɔŋgisi. **19** Bɛ dzeti bɛ kaachi li bɛniɲ li lɛ bɛ gii bɛ buu bɛ li bumfa-a, se nuuŋ lɛ bɛ belu kibɛɛ bɛ tiiti mɛɲ nɛɛ bɛmfa bɛ biee bi bifisi yi yi wi. Bɛ nuuŋ bɛmfa kɛɛ ɛ wi nyɛ yi yee li fiee li, kɛ mwe too

mfwa wu fiee filu. **20** Nɛ ni nɛ kii lɛ ɛ bɛniɲ kifi biee bi bifisi bɛniɲ li nshe yini kituŋ kɛɛ bɛ kii baa Taa Jiso Krai wu nuuŋ kinsofu, bɛ kaari bɛ gɛɛŋ bɛ lɛ li biee bilu-u, bi liɲ bɛ bi kɛmi bɛ, kɛ biee gii bi fɔ li bɛ-ɛ yaa si bi tɛ shiɲ bi nuuŋ ɲkosi. **21** ɛ bɛniɲ fɛ lɛ, bee fi dzɔɔŋ lɛ bɛ nuuŋ bɛ kɛɛ yɛɛ dze yi ntse wu tsaɲ kɛ, yɛki fɛ bɛ kɛɛ bɛ tuu bɛ kaari bɛ chine nchi wu waɲ wu bɛ nyɛ li bɛniɲ li. **22** ɲwaani beeyɛ bɛniɲ feti fiee fi nuuŋ lɛ ɲɲaŋgaa li fi buti cheɲ lɛ, “Bwi ti yendi biee yi kaari yi to fɛ yi ji.” Chimu tuu chi nuuŋ lɛ, “Bɛ ti tsootsi dziɲ yi kaari nɛɛ yi gɛɛŋ yi tuu yi fiindi yi li bintsangu-u.”

3 Nsɲɲ yɛŋ yi shɛŋ, kinwaati ki dɛɛni kini kɛɛ ki kinga kɛɛ ki mi ntseɛɛ li bɛ-ɲɲ. Lɛ biɲwaati bini bichu-u mi ntseɛɛ si ɲkiime lɛ ɲkaɲgi bɛŋ lɛ nɛ ni nɛ kɛmi bɛmbeeche bɛ tsaɲ. **2** ɲ'wɛkɔɔ lɛ nɛ ni nɛ kiimi biee bi bentomfɔŋ bɛ Nyɔ-ɔ bɛ waɲ tɛ tee lindeeri lɛ bi gii bi naa bi ka, nɛ tuu nɛ kimi mɔɔ biee bi bɔɔŋ bɛ Jiso-o bɛ nto-ɲɲ bɛnɛ tɛ tee li bɛ-ɲɲ lɛ Taa wu nuuŋ Kinsofu tɛ tee lɛ nɛ ni nɛ feti. **3** Fiee fi nɔɲa nuuŋ lɛ nɛ kɛɛ lɛ gii naa ni nuuŋ jo yi kimerise, bɛniɲ bɛ ɲkwɛrise-ɛ gii bɛ dza bɛ bɛ ni bɛ kwɛrisi, bɛ feti biee bibifi bi yi yibe wɛki. **4** Bɛ gii bɛ ni bɛ kwɛrisi bɛ kwɛŋgi lɛ, “Mɔɔ tɛ kaache lɛ gii kaari bɛ, wu se fɛŋ dɛɛni? Mɔɔ si betaa bɛsɛŋ tɛ saa bɛ kwiye, biee bichu lemi biee nɛɛ li bikaa li si bi tɛ shiɲ bi nuuŋ fɛmbeeche-ɛ si Nyɔ tɛ tɔŋ nshe.” **5** Bɛ tiiti lɛ bɛ kii nɛɛ tɛ bujɔŋ, bɛ se fɛŋgi lɛ Nyɔ tɛ tee nuuŋ nɛɛ jɛ ɲkosi kiboo nuuŋ lu. Se yɔ nshe bo li dzɔɔ, tɛ fɛ nshe yilu bɛ dzɔɔ. **6** ɛ nɛɛ dzɔɔ yi tɛ bo yi baanye nshe, yi se lɛeshe kweɲ wu tɛ nuuŋ ɲkosi. **7** ɛ nɛɛ jɛ yilu yi wu gɛɛ kiboo bee nshe dɛɛni yani, yi se tɛŋgi wi. Yi tɛŋgi yɛ nuuŋ jobe chi yi gii naa yi saa bɛniɲ bɛ tsiɲ yɛ si yi wɛki kɛ, yi lɛeshe bɛ. **8** Se nuuŋ lɛ nsɲɲ yɛŋ yi shɛŋ, kiɲ nɛ ni daaye fiee fimumkpaɲ kɛ, lɛ li Taa li jobe chi mumkpaɲ nuuŋ nɛɛ si biya nchuki, biya nchuki se nuuŋ si jobe chi mumkpaɲ tɛ. **9** Taa ti chiiti yɛ yi si bɛniɲ bamu beechi, lɛ fɛ si tɛ kaache kɛ. Kendi nuuŋ shɛŋ bɛ bɛŋ, kɛɛ wɛki yɛ lɛ wi wumu naa la kɛ. Wɛki nuuŋ lɛ bɛniɲ bechu fiiki shɛŋ yibe. **10** Jobe chi Taa gii naa kaari bɛ chi gii chi naa chi nuuŋ si chi wi-ih lɛ. Booyaa kiboo gii ki nduuŋ lɛwe ɲɲɛ bɛ buŋga ki gɛɛŋ ki laaye, wi se ni wu durisi biee bi nuuŋ liwe, nshe bɛ biee bichu bi nuuŋ lu se do buukii. **11** Si wi gii naa wu duuri biee bichu lɛ yini dze lɛ, nɛ beechi lɛ nɛ gii nɛ ni nɛ nuuŋ ɲwaani bɛniɲ bɛ la li ntse wunɛ-ɛ? Nɛ kɛmi

le ne ni ne nuuŋ beniŋ be tsiŋ ntse wu waar ε ne nye
 yi yine li Nyɔ-ɔ, **12** ne tɛŋgi Jobe chi Nyɔ-ɔ chini, ne
 gwenini le chi be tseke. Gii ni nuuŋ jobe chi wi gii wu
 duuri kiboo kini ki do, biee bi nuuŋ liwe gii bi boon.
13 Se nuuŋ le, te tɛŋgi baa nuuŋ kiboo kiferŋ be nshe yi
 fierŋ yi Nyɔ tɛ kaache, ŋwaani wuni kweeŋ nuuŋ wu
 ntse wu tsaar gii ni nuuŋ fe kwaa. **14** Bedeeni nsán yeŋ
 yi shéŋ, si ne tɛŋgi biee bini le, ne gwenini bujorŋ le ne
 ni ne nuuŋ findzorŋ nsij le Nyɔ lii, be numu mbeengii
 be yi. **15** Ne ni ne kiimi le Taa wuseŋ kɛndi shéŋ ni,
 nyee te nuuŋ mfi li beniŋ li le be naa be bɔne. Fiee
 fini nuuŋ nee fi ŋwaani wuseŋ wu Pɔɔ wu nuuŋ shéŋ
 yiseŋ tɛ tsee li be-eŋ be bufii bu Nyɔ tɛ nye li wuu. **16**
 Le birwaati bichu bi wu tsee li, tiiti nee kii fiee fini le
 lenti. Tsekɔɔ biee bimɔ bi tɛemi li beniŋ li le be kee, fi
 se fiee le, binchiinchi bi ti kii ye fe bi lemi ke se tuu bi
 firisi kinyi ki biee bilu-u, si bi firisi li bintsii bimɔ-u le
 Kirwaati ki Nyɔ-ɔ. Bi feti le, bi teenyi nuuŋ ŋge li yi yi
 bi-i. **17** Nsán yeŋ yi shéŋ, si ne kii biee bini le, ne dzeti
 mfi le kiŋ beniŋ be kichi ye benchi be Nyɔ-ɔ bani ni
 chee beŋ be kinŋe kibee ki bifi kini ne dza fe ne lemi
 kituŋ fiee nseese beŋ nsij ne kaari ne we buwe ke. **18**
 Se nuuŋ le, ne ni ne kuu bu ko li mfie wu Taa wuseŋ
 wu Jiso Krai wu Kinsofu fi beŋ lu, ne ni ne kii wu ne
 giŋgi tɛ limfwe limfwe. Kin'yokise ni ki nuuŋ li wuu
 deeni mɔɔ mfi kwi ma nsij. Fi nuuŋ le. (aiɔn g165)

1 Joḡḡ

1 Fiee fi tē tseki fini nuuḡ kii Je yi nyē ntse yi tē nuuḡ fembēeche-ε. Je yini nuuḡ yi tē tē woo biee bi yi tē tiiti, tē ḡḡ yi be lii yiseḡ, tē biche si yi nuuḡ, tē koḡ li yi-i be tsáḡ yiseḡ. **2** Ntse wuni tē yene tē ḡḡ wu, tē se tuu tē tiiti kii wu, tē fenjisi baa li be-ḡḡ kii ntse wu kimake wuni wu tē nuuḡ be Baa we, wu se yene li bee li. (aiōnios g166) **3** Fiee fi tē tē ḡḡ tē tuu tē woo fiee, ε fi fi tē fenjisi baa tē li be-ḡḡ le ne ni ne nuuḡ li kintaashe-ε be bee. Kintaashe kiseḡ nuuḡ bee be Baa wuseḡ be ḡwani wu Jiso Krai. **4** Tē se tseki baa fini ke kinēetine kiseḡ se ni ki nuuḡ ε ki yise buḡḡ. **5** Wuni nuuḡ ntoḡ wu tē tē woo li wuu, tē se laḡini li be-ḡḡ le, Nyō nuuḡ kiḡ'wofu, kijibe nuuḡ ye li yi-i ke dududu. **6** Bedeeni, ε tē kwengḡ le tē baa li kintaashe-ε be yi, tē se tuu tē dengḡ nuuḡ li kijibe-ε, ke tē seeyi baa binsee, tē tsiḡḡ ye tē biki cheḡḡ ke. **7** Se nuuḡ le, ε tē dengḡ li kiḡ'wofu linti si nuuḡ tē li kiḡ'wofu linti le, ke tē gii tē ni tē nuuḡ li kintaashe wi bee wi, ḡḡḡḡ mē Jiso wu ḡwanēwi tsootsi tēbeḡḡ tē wuuti li bibifi bise-ḡḡ bichu. **8** E tēbeḡḡ kwengḡ le tē kemi ye bibifi ke, ke tē yengḡ baa be yi yiseḡ, ke cheḡḡ nuuḡ ye li tēbeḡḡ ke. **9** Se nuuḡ le, ε tē jiishi bibifi biseḡ li wu-u, si nuuḡ wi wu ti lemi li je ye-e feti biee tsaḡḡ le, ke gii feeki bibifi biseḡ, tsootse bee, tēbeḡḡ tē ni tē wuuti li bingḡ biseḡ bichu bi ti nuuḡ ye tsaḡḡ ke. **10** E tēbeḡḡ kwengḡ le tē mēḡḡ baa ki fe ke bibifi ke, ke tē dzo baa yi le yi yee wi wu binsee, je ye kemi ye kintsii li yi yi se-ḡḡ ke.

2 Bōḡḡ beḡ, ntsekōo biee bini li be-ḡḡ kii ne ni dza ne ni ne feti biee bibifi. Se nuuḡ le, ε wi fe biee bibifi, tē kemi baa, wi wu sungi bō li Baa wuseḡ kii tēbeḡḡ. Wi wuni nuuḡ Jiso Krai wu nuuḡ wi wu tsaḡḡ. **2** E wu wu nuuḡ kimaḡ ki fekisi bibifi biseḡ. Kimaḡ kini nuuḡ ye li bibifi bise-ḡḡ kwae ke, ki kee tē li bi beniiḡ bechu be li nshe yini-i. **3** E tēbeḡḡ giki benchi be Nyō-ḡ, fini se nuuḡ meḡine nsḡḡ le tēbeḡḡ kii baa yi. **4** Wi wu kwengḡ le kii Nyō, ntuu ḡkiche benchi bee nsḡḡ, we wi wu binsee, cheḡḡ nuuḡ ye li wuu bwḡḡ ke. **5** Se nuuḡ le, wi wu giki n'yōru we, nuuḡ wi wu kōḡḡḡ Nyō cheḡḡ, wu geḡḡ wu mēeshi. Fiee fi nuuḡ fi doonche meḡine nsḡḡ le tēbeḡḡ taashe baa be Nyō nuuḡ fini fi le: **6** E wi kwengḡ le we mfikwi be Nyō ke kemi le ni tsiḡḡ nee yeḡḡ si Krai tē tsiḡḡ le. **7** Nsáḡ yeḡḡ yi shéḡ, nchi wu ntseki li be-ḡḡ wuni nuuḡ ye nchi wu fweḡ ke. E nchi wu fichi wu ne tē kemē mēḡḡ fembēeche-ε.

Nchi wu fichi wuni ε ntoḡ wu ne woo baa kituḡ. **8** Se nuuḡ le, nchi wu ntseki li be-ḡḡ wuni we nee nchi wu fweḡ. Cheḡḡ wu nchi wuni yengḡ li Krai mōo li be-ḡḡ, wu se yene tē li yih yine-ε. Nchi wulu yengḡ fweḡ kife kijibe ma kee kituḡ ki geḡḡ, kiḡ'wofu ki cheḡḡ bechi ki wuuti. **9** E wi kwengḡ le we li kiḡ'wofu linti tuu baanini ḡwaani, ke mēḡḡ nee li kijibe-ε linti. **10** Wi wu kōḡḡḡḡ ḡwaani nuuḡ mfi kwi li kiḡ'wofu-u linti fiee nuuḡ ye li yi yee li fi nuuḡ fi fe wu ni dengḡ kōtini ke. **11** Se nuuḡ le, wi wu baanini ḡwaani we wi wu nuuḡ li kijibe-ε dengḡ tē kee fe giḡḡḡ ke, kife kijibe kilu fe kee wu wu nyē. **12** Bōḡḡ beḡ, ntsekōo li be-ḡḡ kife be feeki baa bibifi bine kii Krai. **13** Betaa, ntsekōo li be-ḡḡ kife ne kee baa wi wulu we wu tē nuuḡ fembēeche-ε. Besōḡḡ, ntsekōo li be-ḡḡ kife ne sō baa wi wu bibifi we kituḡ. Bōḡḡ beḡ, ntsekōo li be-ḡḡ kife ne kee baa Nyō Baa wuseḡ. **14** Betaa, ntsekōo li be-ḡḡ kife ne kee baa wi wulu wu tē nuuḡ fembēeche-ε kituḡ. Besōḡḡ, ntsekōo li be-ḡḡ kife ne tēemi baa je yi Nyō se nuuḡ li yī yine mfi kwi, ne sō baa wi wu bifi we. **15** Nse ntuuo nyē beḡ ntifi le, kiḡḡ ne ni ne kōḡḡḡḡ nshe yini ke biee bi li yi-i ke. E wi kōḡḡḡḡ nshe yini, ke kōḡḡḡḡ ye Baa wuseḡ ke. **16** Ne kee le biee bichu bi li nshe yini-i bi nyāḡ yi bwḡḡ kōḡḡḡḡ be biee bi tē biindi lii li bi-i, mōo bi beniiḡ tsakisi yi li bi-i li ntse wuni-i, nuuḡ ye bi dzeti fe Nyō Baa wuseḡ ke. E bi li nshe yini-i. **17** Nshe yini gii yi ma, biee bi li nshe yini bi beniiḡ biindi lii li bi-i gii bi se ma tē. Se nuuḡ le, wi wu feti nuuḡ fiee fi Nyō kōḡḡḡḡḡ gii booshe. (aiōn g165) **18** Bōḡḡ beḡ, mfi wuni we wu kimerise kituḡ. Si ne tē woo le wi wu mbani wu Krai gii naa be, deeni yani beniiḡ be mbani-i be Krai be baa weseḡḡ kituḡ. Fiee fiee fi fe tē se kee le wuni nuuḡ mfi wu kimerise. **19** Beniiḡ bani tē bō li tēbeḡḡ linti, fi se fiee le be tē nuuḡ ye beniiḡ besēḡ ke. Gii nuuḡ le be ni be nuuḡ beniiḡ besēḡ, gii nuuḡ be ba be nuuḡ be bee. Nee le, be se tē bō le fi doonche gbanaa le wu be wumu tē nuuḡ ye wuseḡ ke. **20** Ne baa fine ε wu wu nuuḡ wi wu Wuuti fwāo beḡ kituḡ, beḡ bechu se kii baa biee bi cheḡḡ. **21** Ntseki ye li be-ḡḡ nuuḡ le kife ne meḡe baa cheḡḡ ke. Ntsekōo kife ne kii baa cheḡḡ, ne kii tē le binsee ti buti ye li cheḡḡ li ke. **22** Wi wu binsee nuuḡ wu la? E nee wi wu fenḡḡ le Jiso nuuḡ ye Kinsofu ki Nyō tē kaache ke ni? Wi wu fenḡḡ Baa wuseḡ be ḡwani ε wu wu nuuḡ wi wu mbani wu Krai. **23** Wi wu fenḡḡ ḡwāḡ kemi ye kintaashe be Baa wu ḡwāḡ ke. Wi wu yō be kimfime kee le wu beḡḡ ḡwāḡ, ke mwe kemōo kintaashe be Baa wu ḡwāḡ tē. **24**

Nε gεε fiee fi nε tε woo fε mbεεche fi ni fi nuuγ mfi kwi li yî yine. Ε nε gεε fiee fi nε tε woo fε mbεεche fi nuuγ mfi kwi li yî yine, nε se ni nε nuuγ mfi kwi li ηwan bε Baa we-e. **25** Fiee fi Krai kaache tεeberj bε fi nuuγ ntse wu kimake. (aiōnios g166) **26** Ntsekō biee bini li be-εγ nuuγ kii beniiγ bε weki le be ni be yεγgi bε berj. **27** Se nuuγ le, ntsiru wu nε tε kemε li Krai wε mfi kwi li yih yine, nε mεεγ ye nε tuu nε weki wi wumu le tuu tifi berj kε. Si ntsiru wε wuni tifō berj kituγ kii biee bichu, ntsiru wulu se wε wu cheεγ, nuuγ ye wu binsee kε, nε nuuγ yeεγ tε mfi kwi li Krai li nεε si ntsiru wuni tifi berj le. **28** Deeni yani bōōγ berj, ba yeεγ nε ni nε nuuγ mfi kwi li yî yee li, kε mfi wu wu buse, tεeberj kemε shérj yi ηεγge wu, yuti fε nuuγ tε ni tε nyimi bε buya li mbε we-e. **29** Ε nε kii tε le ti nuuγ wi wu feti biee tsaarj, kε nε kemi tε le nε ni nε kii le wi kwikwi wu feti fiee fi tsaarj nuuγ nuuγ mbie we.

3 Biche yeεγ nε ηεγ ηwaani kinkongise kinōja ki Baa wuseγ doonche li bee li, yi se fε le bε ni bε teenyi bee le bōōγ bε Nyō-ō! Tε se baa bōōγ bε Nyō-ō cheεγ. Fiee fi beniiγ bε nuuγ bε li nshe yini kii ye tεeberj kε nuuγ kife bε ti mεεγ ki kεε kε yi. **2** Nsárj yeγ yi shérj, deeni tεeberj baa nuuγ bōōγ bε Nyō-ō kituγ, se nuuγ le tε mεεγ baa ki kεε kε si tε gii tε ni tε nuuγ kε. Fi tε kii nuuγ nεε le gii naa ni nuuγ mfi wu Krai buse, tε gii tε ni tε nuuγ si wu, kife tε gii tε ηεγ wu si nuuγ. **3** Fi se tuu fi nuuγ le, wi kwikwi wu bichi limfwe li wuu kemi le ni tsootsi yi yee mfi kwi wuuti si ti wuuti. **4** Wi kwi wu feti biee bibifi nuuγ wu ti bondini nchi wu Nyō, kife biee bibifi nuuγ nchi wu wi bonde. **5** Nε kεε le Krai tε bε le tsaaki biee bibifi bi beniiγ le. Wu wu Krai kemi ye biee bibifi kε. **6** Wi wu nuuγ li Krai li nuuγ tε ba le ni feti biee bibifi kε. Wi wu ba feti biee bibifi mεεγō saa ki ηεγ kε wu kε, kε le kεε wu kε. **7** Bōōγ berj, kiγ wi ni yeεγ bε berj kε. Wi wu feti fiee fi tsaarj wε nεε wi wu tsaarj si Krai nuuγ wi wu tsaarj le. **8** Wi wu ba feti bibifi nuuγ wi wu kinkundi, kife kinkundi kini tε feti biee bibifi fembεεche-ε. Fiee fi ηwane Nyō tε bε tε nuuγ le lεsche niγ yi kinkundi yini. **9** Wi wu nuuγ mbie wu Nyō nuuγ tε ba le ni feti biee bibifi kε, kife fiee fi nuuγ fi Nyō-ō fichu nuuγ li wuu mfi kwi, nuuγ tε ba le ni feti bibifi kε, kife nuuγ mbie wu Nyō. **10** Fiee fi nuuγ fi fε tε ηεγ beniiγ bε nuuγ bōōγ bε Nyō-ō bε bε kinkundi nuuγ fini: Wi kwikwi wu feti ye biee tsaarj kε mōō ηkongise ηwaani nsij, kε nuuγ ye ηwane Nyō kε. **11** Ntoγ wu nε tε woo fε mbεεche

nuuγ nεε wuni le, tε ni tε kongisi wi bee wi. **12** Kiγ tε ni tε nuuγ si Keerj kε. Tε nuuγ ηwane wi wu bifi wε, tε dza wo ηwaani. Tε wo wu kii la? Tε wo wu kife kinge kee tε nuuγ ki bifi, ki ηwaani se nuuγ ki tsaarj. **13** Berjwaanεγ, kiγ nε ni ta maa le beniiγ bε nuuγ bε li nshe yini baanini baa berj kε. **14** Tε kii baa le tε bo baa li tsarj yi kwe-e, tε le li ntse-ε kife tε kongisi baa berjwaanεγ besεγ. Wi wu nuuγ ηkongise ηwaani nsij kε mεεγō nεε nuuγ li tsarj yi kwe-e. **15** Mōō nuuγ noo wu baanini ηwaani le, kε mwe wε nuuγ wi wu woyi beniiγ. Nε kii baa le wi wu woyi beniiγ kemi ye ntse wu kimake li wuu bwiγ kε. (aiōnios g166) **16** Fiee fi doonchi si kinkongise nuuγ fini le: Krai tε nye ntse wε li kwe-e kii bee. Tε kemi le tε nye tε ntse wuseγ kii berjwaanεγ besεγ. **17** Ε wi kemi biee bi li nshe yini-i, ηiγgi ηwaani fuki, wu ba ηgwiye tsarj yee li wuu nsij, kinkongise ki Nyō-ō geerj ki se nuuγ li wεε wi-i? **18** Bōōγ berj, kiγ tε ni tε kongisi nuuγ lewa lewa kε, mōō nuuγ li n'yoru kε. Tε ni tε kongisi bε cheεγ, tε ni tε doonchi li kinge kise-εγ. **19** Ε fini fi gii fi fε tε se kεε le tε baa beniiγ bε cheεγ, fi tuu fi fε tε deeni shérj yiseγ li Nyō-ō limfwe, **20** mōō nuuγ mfi wu la le, shérj yiseγ seki bee. Tε kii le Nyō ko yi yaa shérj yiseγ, yi kii fiee fichu. **21** Nsárj yeεγ yi shérj, ε shérj yiseγ seki ye bee kε, kε tε kemi ye chene chimu li Nyō-ō limfwe kε. **22** Ε tε leke mōō nuuγ la le li yi-i, nye bee, kife tε giki baa benchi bε yi-i tε feti fiee fi dzeerj li yi-i. **23** Nchi wε nuuγ wuni le, tε gεε shérj li ηwani wu Jiso Krai, tε ni tε kongisi wi bee wi nεε si Krai tε tee li bee li. **24** Beniiγ bechu bε kichi benchi bε Nyō-ō nuuγ li wuu mfi kwi nuuγ tε li bee mfi kwi. Fiee fi feti tε se kii le nuuγ li bee li mfi kwi nuuγ Fiana yee yi nyεε li bee li.

4 Nsárj yeεγ yi shérj, ε wi kwengi le fiee fi tiiti dzeti fε Fiana yi Nyō-ō, kiγ nε ni berj kε. Mōne yeεγ fiana yilu nε ηεγ laa yi buti fε Nyō-ō le. Ntiiti ni kife beniiγ bε yεγgi le bε baa bentomfōγ bε Nyō-ō bo baa bε gεεγ li nshe yini ηge. **2** Fiee fi nuuγ fi fε nε se kεε Fiana yi nuuγ yi Nyō li wi-i nuuγ fini: Wi kwikwi wu tiiti bε kimfime kee le Jiso Krai tε bε laaηkwiγ si wiwoγ, wεε wi wu kemi Fiana yi Nyō. **3** Wi kwikwi wu mεεγ ki tee kε ni kii Jiso kε, wεε wi kemi ye fiana yi nuuγ yi Nyō kε. Yini fiana nuuγ yi wi wu mbani wu Krai wu nε tε woo le gii naa bε wε, deeni wu se bεεō li nshe yini kituγ. **4** Bōōγ berj, nε nuuγ beniiγ bε Nyō-ō, nε yaa baa beniiγ bechu. Nε yaa baa bε kife Fiana yi nuuγ li yi yine ye ki yi nuuγ li nshe yini-i. **5** Beeyε

beniinj nuuŋ be li nshe yini-i. Maa biee bi be tiiti nuuŋ bi li nshe yini-i, beniinj be nuuŋ be li nshe yini-i se wuki li bee. **6** Te nuuŋ fisiŋ nuuŋ beniinj be Nyoo-oo. Wi kwikwi wu kii Nyoo wuki li bee li, wi wu nuuŋ ye wi wu Nyoo ke wuki ye fiee li bee li ke. Fini nuuŋ fiee fi feti te se kii fiana yi nuuŋ yi cheeŋ be yi binsee. **7** Nsaŋ yeŋ yi shenj, te ni te kongsisi yi yisenj, kife kinjongise nuuŋ fiee fi Nyoo-oo. Wi wu kongsisi wi wumu, nuuŋ li mbie wu Nyoo, se kii Nyoo. **8** Wi wu nuuŋ kinjongise wi nsinj kii ye Nyoo ke. Fi nuuŋ le kife Nyoo nuuŋ Nyoo yi kinjongise. **9** Yij dze yi Nyoo te doonche kinjongise kee li bee li le: Te toŋ Jwani wu mumkpaŋ li nshe yini le te nuuŋ te keme ntse keti li wu-u. **10** Kinjongise ki kinjongise nuuŋ kini le e bee te te kooŋgi Nyoo ke. E Nyoo yi te kooŋgi bee, yi toŋ Jwani le be feeki bibifi biseŋ. **11** Nsaŋ yeŋ yi shenj, si Nyoo te kooŋgi bee le yini dze-e ni, te kemi le te ni te kongsisi yi yisenj. **12** Wi nuuŋ ye lu wu te saa wu heŋ Nyoo ke. E te kongsisi lo, Nyoo ni yi nuuŋ mfi kwi li yi yisenj, kinjongise kee ni ki nuuŋ li bee li mfi kwi ki geŋ ki meeshi. **13** Te se kee le te baa li yi bwiŋ mfi kwi yi nuuŋ te li yi yisenj, kife yi nyee bee Fiana yi nuuŋ yee. **14** Te te heŋ se te tiiti te li beniinj li le Baa we te toŋ Jwani le be nuuŋ Kinsofu li nshe yini-i. **15** Le maa nuuŋ noo le wu tee be kimfime kee le Jiso nuuŋ Jwane Nyoo, ke Nyoo ye li mwe se nuuŋ te li Nyoo-oo. **16** Si fi nuuŋ ni, te kee baa, te beŋ kinjongise ki Nyoo kemi li bee li. Nyoo nuuŋ Nyoo yi kinjongise, wi wu tsiinj li kinjongise, tsiinj nuuŋ li Nyoo-oo, Nyoo tsiinj te li wu-u. **17** Fiee fi doonchi le kinjongise kee li bee li, e ki yise ki geŋ ki meeshi nuuŋ fini le, te kemi ye chene kii jobe chi nsa wu kimake ke. Te se kemi ye chene ke kife te tsiinj baa li nshe yini si Krai. **18** Chene ti nuuŋ ye li kinjongise linti ke. Kinjongise ki le ki geŋ ki meeshi ti kuŋgi be chene bukoŋu, kife chene kemi fiee fi fere nuuŋ be nge wu nuuŋ be nye li wi-i. Wi wu kemi chene meŋ ye geŋ le li kinjongise le meeshi ke. **19** Te ni te kongsisi kife Nyoo te saa yi kooŋgi bee. **20** E wi kwengji le kongsisi Nyoo, tuu baanini gwaani, ke e wi wu binsee, kife e wi kongsisi ye gwaani wu njingi wu ke, te tuu le kooŋgi Nyoo yi njingi ye yi ke. **21** Nchi wu te te keme li yi-i nuuŋ wuni le, wi wu kongsisi Nyoo kemi le ni kooŋgi gwaani te.

5 Wi kwikwi wu beŋ le Jiso nuuŋ Kinsofu ki Nyoo te kaache we nuuŋ mbie wu Nyoo, wi kwikwi wu kongsisi wi, ke kongsiso mbie wu mwe te. **2** Fiee fi feti te se kii le te kongsisi boŋ be Nyoo-oo nuuŋ mfi wu te kongsisi Nyoo te kichi benchi bee. **3** Ne ni ne kii le

kinjongise ki Nyoo nuuŋ nkiche benchi bee, benchi bee ti luuti ye ke, **4** kife wi kwikwi wu ti nuuŋ mbie wu Nyoo yaa nshe yini. Te yeki baa nshe yini nuuŋ be kimbeenche kiseŋ. **5** Wi wu yaa nshe yini nuuŋ wu la? E nee wee wu beŋ le Jiso nuuŋ Jwane Nyoo ni? **6** Jiso Krai te be li nshe yini-i, ka li dzoo li be li ngo-ong. Ti meŋ ki ka ke nuuŋ li dzoo li kwaa ke. Te ka li dzoo li be li ngo-ong. Fiana yi Waan lemi le nsa wu fiee fini lejij kife fiana tiiti cheeŋ. **7** Biee biee lu biteetu bi lemi le nsa wulu lejij. **8** Biee bini se nuuŋ, Fiana yi Waan, maa dzoo be ngoŋ. Biee bi biteetu bini bichu se nuuŋ li fiee li fimumkpaŋ. **9** Te te shiinj te beenchi fiee fi wiwoŋ tiiti li bee li. Se nuuŋ le, fiee fi nuuŋ ntefu wu Nyoo fi luuti fi yeki fi wiwoŋ. Ne ni ne kii le fini nuuŋ fiee fi Nyoo te tiiti li bee li, yi lemi le nsa wu Jwani lejij. **10** Wi wu beŋ li jwane Nyoo-oo nuuŋ wi wu kemi fiee fi Nyoo tee fini li wuu. Wi wu meŋ ki be-eŋ li Nyoo-oo ke nuuŋ wi wu feti Nyoo nuuŋ wi wu binsee, kife meŋ ki beŋ ke fiee fi Nyoo tiiti li bee li kii Jwani ke. **11** Tefe chi Nyoo-oo chini nuuŋ le Nyoo nye ye bee ntse wu kimake, ntse wuni dzeti li Jwani-i. (aiōnios g166) **12** Wi wu kemi jwane Nyoo li yi yee li kemi ntse wulu, wi wu meŋ ki keme ke jwane Nyoo li yi yee li ke se kemi ye ntse wulu ke. **13** Ntseki biee bini li be-eŋ ne beŋ li Jwane Nyoo-oo, le ne kee le ne baa nuuŋ e ne keme ntse wu kimake kituŋ. (aiōnios g166) **14** Te kemi ye chene le te kiingji te geŋ li Nyoo-oo limfwe le te leke fiee li yi-i ke, kife e te leki fiee li yi-i te biki si yi kongsisi, woo fiee fi te tiiti. **15** E te kii le ti wuki fiee fi te tiiti mfi wu te leki maa nuuŋ la le li yi-i, te se kee cheeŋ le te keme baa fiee fi te leki li yi-i. **16** E wi heŋ gwaani feti bubiee bu nuuŋ te fe le kwi bu kwe ke, mwe leke li Nyoo-oo nuuŋ le nye wu ntse. Fini fiee li wi wu bubiee bwee nuuŋ te fe le kwi bu kwe ke. Bubiee bumu bwee lu bu nuuŋ bu fe le wi kwi bu kwe. Ntiiti ye le wi ni leki li Nyoo-oo li bwee li ke. **17** Kinge ki bifi kichu nuuŋ bubiee, se nuuŋ le bubiee bumu bwee lu bu nuuŋ bu fe wi kwi bu kwe. **18** Te kii le wi wu nuuŋ mbie wu Nyoo nuuŋ te ba le ni feti bubiee ke, kife wu wu nuuŋ Mbie wu Nyoo we, Nyoo kiichi ye wu, wi wu bifi we te tuu le koŋ li wuu ke. **19** Te kii le te baa beniinj be Nyoo-oo, maa nuuŋ le beniinj be nuuŋ be li nshe yini bechu baa li tsan yi wi wu bifi we. **20** Te kii le Jwane Nyoo beeo kituŋ le gwiye bufii busenj le te kee le yi yi Nyoo nuuŋ yi cheeŋ. Te se nuuŋ li yi-i, yi nuuŋ cheeŋ si te nuuŋ li Jwani wu Jiso Krai. E yi yi Nyoo yi nuuŋ cheeŋ yi tuu

yi nuuḡ ntse wu kimake. (aiōnios g166) 21 Bḡḡḡ beḡ, dzḡḡ
yeḡḡ mfi be munyḡ mu yee.

2 Joɔŋ

1 Ɛ mi wu te kikoo wu kintaashe ki beniinj be kimbeenche-ε. Ntsekɔɔ kɪŋwaati kini li we kwεεŋ wu Nyɔ tsaa mɔɔ li bɔɔŋ bo. Ŋkɔŋgisɔɔ beŋ li cheεŋ li. Ɛ nεε mi kwaa wu kɔŋgisi beŋ kε. Beniinj bechu be kii cheεŋ kɔŋgisi baa tε beŋ. **2** Tε kɔŋgisi baa beŋ kii cheεŋ wu nuuŋ li bee li, wu gii nεε wu ba wu ni wu nuuŋ nεε li bee li mfi kwi. (aiɔŋ 9165) **3** Nyɔ Baa wuseŋ be Jiso Krai wu Ŋwani gii be doonche shéŋ yibe yi dzeεŋ be nshiinj mɔɔ mbεεŋgii li bee li si tεεbeŋ nuuŋ li cheεŋ li be li kɪŋkɔŋgise-ε. **4** Nekɔɔ ŋge si mi ŋεŋge tε si bɔɔŋ bo bamu biki cheεŋ nεε si Baa wuseŋ tε tee le tε ni tε feti. **5** Li dεeni, ni bɔɔŋ, nlekɔɔ we bu lekε ntiiti le tε ni tε kɔŋgisi wi bee wi, fini nuuŋ yε nchi wumu wu fweŋ wu ntseki li we-ε kε. Ɛ nεε nchi wu tε tε kεmε kituŋ mεεŋ fεmbεεche-ε. **6** Fiinj fiee fi nuuŋ Kɪŋkɔŋgise, le tε ni tε biki nchi we. Nchi wulu nuuŋ wuni wu nε tε saa nε woo mεεŋ fεmbεεche-ε le tε ni tε tsiinj li kɪŋkɔŋgise-ε. **7** Beniinj be binsee le ŋge bo baa be gεεŋ li nshe yini-i kituŋ, be nuuŋ yε beniinj be ti beenchi le Jiso Krai tε be laŋkwiinj si wiwoŋ kε. Baa beniinj nuuŋ be wi wu binsee le wu nuuŋ tε wi wu mbani wu Krai. **8** Ne dzeti yeεŋ mfi be yih yine le kiinj nε ni dza nε lee fiee fi nε niŋ kituŋ kε. Ne gwenini yeεŋ nuuŋ le nε naa nε kεmε kinsomfu kine kichu. **9** Wi kwikwi wu njiindi giinjgi limfwe nlemε li ntiife wu Krai nsij, weε wi mεεŋ yε kεmi Nyɔ li yi yee li kε. Wi wu lemi mfi kwi li ntiife wu Krai, kεmɔɔ Nyɔ Baa wuseŋ mɔɔ Ŋwaŋ li yi ye-e li. **10** Ɛ wi be le be-eŋ be ŋwaani wuni ntiife nsij, kiinj nε ni fi wu li bene yih, kε le nε yesi mɔɔ wu kε. **11** Ɛ wi yesi wu, kε wu taashɔɔ be wu li nime chee chi bifi-i kituŋ. **12** Ŋkεmɔɔ nεε bieε ŋge le ntsee li be-eŋ, se nuuŋ le nuuŋ ntε ntsee le kɪŋwaati-i lenti kε. Ŋiŋgɔɔ le ŋgii naa mbe ŋεŋ beŋ tεεbeŋ se ni tε yeti wi ŋiŋgi wi li lii, ke se bujɔŋ bu tεεbeŋ ni bu nuuŋ ε bu yise kituŋ. **13** Dzemi ya yi Nyɔ tsaa, yeεshi yeε we.

3 Jɔɔŋ

1 Ɛ mi wu te kikoo wu kintaashe-ε ki beniŋ be kimbeenche-ε. Ntsekɔo kɪŋwaati kini li wε Gayɔŋ wu sinɛŋ wu shɛŋ. Ŋkɔŋgisɔo wε li cheɛŋ li. **2** Sinɛŋ wu shɛŋ, nɛkɔo li Nyɔ-ɔ le biee bichu ni bi giŋgi bujɔŋ le kimbe ko-o, ɔ tɛemi li bwiŋ ya-a nɛε si ŋkii le ɔ tɛɛmɔo li fiana-a. **3** Ntɛ ntuu ŋ'woo bujɔŋ ŋge si beŋwaanɛŋ besɛŋ bamu tɛ fesi fɛni be tee kii si ɔ lemɔo li cheɛŋ li be shɛŋ ya chi. Fi se fieε nɛε cheɛŋ le ɔ bikɔo cheɛŋ. **4** Fieε fimu nuuŋ yε lu fi nuuŋ fi fɛ nse ni ŋ'wuki bujɔŋ yeki le ni ŋ'wuki le bɔɔŋ be beŋ biki baa cheɛŋ kɛ. **5** Sinɛŋ wu shɛŋ, nime chi ɔ nindi li beŋwaanɛŋ besɛŋ, teege li mfo-ɔŋ, baa ɔ ni ɔ nindi nɛε tsaŋ lɛ. **6** Be tɛ tee li kintaashe ki beniŋ be kimbeenche-ε ki lani kii kɪŋkɔŋgise ko. Ɔ gwenini nɛε ɔ fii beniŋ belu lɛ dze yi Nyɔ weki-i li dende wu bee. **7** Ɔ ni ɔ kii le be bo baa lekuuŋ nuuŋ kii bukoɔŋ bu Krai, be bichi yε le wi ni fii be wu nuuŋ yε be Nyɔ kɛ. **8** Bɛdɛɛni, tɛ kɛmi le tɛ ni tɛ teendi beniŋ be beeye, ke se tɛε be nuuŋ beniŋ be nindi li fieε fimumkpa-aŋ kii cheɛŋ. **9** Ntɛ ntɛε fieε li kintaashe ki beniŋ be kimbeenche-ε kine, fi se nuuŋ le Diotefes wu kɔŋgisi le ni tuuti mbaaŋ, tɛ mɛɛŋ ki woo kɛ li wi wu nuuŋ mi-i kɛ. **10** Bɛdɛɛni, ŋgii ke mi mbe, nshiiki fieε fi feti fini fɛkwiŋ. Si dengi fieti kimfie, tiiti jɛ yi bifi kii mi. Si feti lɛ, mɛɛŋɔ nɛε ki fuke kɛ be fi kɛ. Fɛŋgi mfie beŋwaanɛŋ besɛŋ, loosi tɛ le kiŋŋ beniŋ be weki le be ni be fii be, fi be kɛ. Fɛ be weki le be ni be fii be, se tuu kuŋgi be bu koŋu lɛ kintaashe ki beniŋ be kimbeenche-ε lenti. **11** Sinɛŋ wu shɛŋ, kiŋŋ ɔ ni ɔ biki fieε fi bifi kɛ. Ɔ biki nuuŋ fieε fi dzeɛŋ. Wi wu feti fieε fi dzeɛŋ nuuŋ wi wu Nyɔ, wi wu feti fieε fi bifi nuuŋ wi wu mɛɛŋ ki kɛε kɛ Nyɔ kɛ. **12** Demetrus wε fieε wi wu beniŋ bechu tiiti bieε bi dzeɛŋ kii wu, kɪŋge kee ki dzeɛŋ se tiiti tɛ kii wu. Tɛ se tuu tɛ tiiti tɛ kii wu. Ɔ kii tɛ le fieε fi tɛ tiiti kii wu nuuŋ cheɛŋ. **13** Mɛɛŋɔ ŋkɛmi bieε ŋge le ntɛε li wε-ε, se nuuŋ le ŋkɔŋgisi yε le ntɛε tɛ be fintiŋ fi kɪŋwaati kɛ. **14** Ŋiŋgɔo le sheɔ niŋ mbe ŋɛŋ wε, tɛ wε se ni tɛ yeti wi ŋiŋgi wi li lii. Mbɛɛŋgii ni nuuŋ li wε-ε. Nsán yi tɛɛwε yɛeshi yɛε wε. Yɛsi mi li nsán yi tɛɛwε chichi wi mumkpaŋ mumkpaŋ.

Jut

1 E mi Jut ḡwane nime wu Jiso Krai, nnuuḡ ḡwaani Jeerj. Ntsekoo kḡwaati kini li beniḡḡ be Nyo Taa teenj, be se tsiḡḡ li kḡḡḡḡḡise kee li, be se nuuḡ li tsanḡ yi Jiso Krai. **2** Nshiḡḡ yi Nyo be mbeḡḡḡii mao kḡḡḡḡḡise bi ni bi nuuḡ be berj bi kuu bi ḡiḡḡḡi bulimfwee. **3** Nsánḡ yerj yi shérj, ntuu mbeechi ḡḡe le ḡḡii ntsee li be-erj kii kinsofu ki téeberj bechu keme, mi nse ndza mi ḡerj le fi dzooḡ ḡḡe le ntsee nleke berj le ne ni ne ḡwii ne teendi kimbeenche ki be tē nye li bee be nuuḡ beniḡḡ be Nyo-ɔ. E fiee fi be tē nye li bee li mfwa mumkparj, fi ma le. **4** Ntiitoo ni kife beniḡḡ bamu weerj baa be le le be-erj lenti, nuuḡ be be tē tsee kii be meḡḡ lindēeri le Nyo ḡḡe ye ḡḡe wu be. Bani nuuḡ beniḡḡ be faanḡ Nyo, be dzeti shérj yi dzeerj yi Nyo be fikisi yi tuu fiee fi be nyimi le lekwiḡḡ be feti biee bi nyerj, be tuu be fēḡḡi Te Kikoo wuseḡ wu Taa Jiso Krai, wu ba nee wu kwaa. **5** Dēeni ḡ'wekoo le ntuu kimi berj kii biee bimu mao nuuḡ le ne kii baa kii bi bujorj. Taa tē buu beniḡḡ bee li kweerj wu Iji-ip, be se bo li ḡḡe-ε, se nuuḡ le, tē tuu kaari lēeshe beniḡḡ be tē meḡḡ ki ḡḡe ke shérj li wuu ke. **6** E nee le tē si benchindaa bee be tē lemi ye fē tē ḡḡe be ke, be tē chine bintsii bi tē nuuḡ bi bee bi ntse-ε bi tsanḡ baa, wu ḡḡe be li bencha be kimake-ε, fē kintsii ki jimi ni fiii, fē be ḡii be ni be nuuḡ fē nsḡḡ ḡḡḡḡ bo Jobe chi noḡa chi nsa-a. (aiḡdios ḡ126) **7** Fi se fiee nee tē le si Nyo tē duuri kitonḡ ki Sodorj be ki Gómora be wi wu kimake, mao bitonḡ bi tē nuuḡ li bi-i lichij, bi tē tsiḡḡ ntse wu nyerj yi bukwēe, bukerj bee bunij dzeti yi yibe be feti be yi nuuḡ ye le dze yi Nyo tē tonḡ le wi ni feti le ke. Fiee fini fiee mbose yi fiee fi ḡii naa fi ka be beniḡḡ be tsiḡḡ ḡwaani wuni ntse. (aiḡnios ḡ166) **8** Mao si fi nuuḡ ni, beniḡḡ bani dzo baa nuuḡ nee kinge kilu. Be bifisi yih yibe, be fēḡḡi wi wu seki be, be gaashi fiana yi liboo. Be feti le be kwēḡḡi le fi fiee le kife be ḡḡḡḡi biee le bifiee li. **9** Mfi wu Maake wu nuuḡ kikoo ki benchindaa be Nyo-ɔ tē ḡwii le ḡwini chi Maoe lewe, bee bḡḡkundi nukini ḡwini chilu, tē meḡḡ mao ki buu ke je yi bifi le yo li kḡḡkundi-i ke, tē tuu li ki-i nuuḡ le, “E Taa wu ḡii naa saa we.” **10** Beniḡḡ bani gaashi biee bichu bugaashe bi be kii ye si bi nuuḡ ke. Be feti nuuḡ biee bi ḡḡorj me bee weki si nyánḡ yi tao. Se nuuḡ nee biee bilu bi bifisi be. **11** ḡḡe wu nyorja we li bee! Be biee baa kikaa ki Keerj le. Be dza baa be kungj nuuḡ kwa be se le li bibifi si Balaanḡ. Be tēemi

bikoo nee si Kora, be se ḡii naa be kwiye nee si Kora tē kwi le. **12** Bani beniḡḡ baa be kinjire le be-erj lenti mfi wu ne jii tsōno chi kḡḡḡḡḡise kinε-ε. Be shiḡḡ be feti si bwí li mfi wu biee bije wuni, wi bichi nee nuuḡ fē yi yee li, buya tē koo wu ke. Be nuuḡ si kikunḡ fē ki banche dzaanḡ ḡ'we nsḡḡ, mfiee ka yi shaanshe ki. Be baa tē si biti bi wundi ye muntaanḡ ke mao nuuḡ fē ndzeerj. Be baa si biti bi be mube likwiḡḡ. Be kwi baa be ka be tuu be kwi. **13** Be baa si dzoo yi nyorja yi kḡḡkunḡu fēeti ki yekisi liwe, kinge ki bee ki buya kee si befuu be kḡḡkunḡu fēeti ki yekisi le dzoo li lewe. Be baa si muntsorj mu derjḡi waa yee. Nyo nachε ye bintsii bi jimi ni fiii kitunḡ mfi kwi, yi ḡḡe li bee. (aiḡn ḡ165) **14** Eno wu kingoke kee tē nuuḡ ki mfomenyaanḡ mbeeeche li Ada-anḡ, tē koo wu yo si ntomforj wu Nyo, kii beniḡḡ bani tiiti le, “Biche yerj ne ḡerj, Taa ḡii naa be be kintutu ki benchindaa bee be waanḡ be nuuḡ li benchuki-i, li benchuki-i, **15** le saa wi kwikwi. ḡii naa be doonche kinge ki bifi kichu ki beniḡḡ bechu be kii ye Nyo ke tē feti si be tē faanḡ yi bufanḡ mao jé yi kḡasine chi yi beniḡḡ be bifi tē shiḡḡ be tiiti kii Nyo.” **16** Beniḡḡ bani nuuḡ be ti shiḡḡ be ḡunjini mfi kwi, be gundi beniḡḡ bamu, be biki nee nuuḡ fiee fi yi yibe neki yi kōḡḡisi, be tsakisi yi li yee li, be yerjḡi beniḡḡ be jé yi yiki le be se keme biee bi be weki. **17** Se nuuḡ le, nsánḡ yerj yi shérj, ne kiimi yerj biee bi boorj be nto-orj be Taa wuseḡ wu Jiso Krai tē tee li be-erj le bi ḡii naa bi ka. **18** Be tē tee li be-erj le, “Fē ḡii ni nuuḡ li jo yi le kimerise-ε, beniḡḡ be nchoose-ε ḡii be nuuḡ be tsiḡḡ ye ntse si Nyo weki ke, be ḡii be ni be feti nuuḡ biee bi yi yibe yi nyinjini weki.” **19** Bani beniḡḡ baa be ti bee be buga le beniḡḡ li lenti, be biki nuuḡ bembeeche be buti li be fa, be kemi ye Fiana yi Nyo li yih yi be-e ke. **20** Se nuuḡ le, nsánḡ yerj yi shérj, ḡwane yerj yi yine ne ni ne lemi nee nuuḡ li kimbeenche kinε ki nuuḡ ki waanḡ, ne leki li Nyo-ɔ mfi kwi li bunḡa bu Fiana yi Waanḡ le. **21** Ba yerj ne ni ne nuuḡ nee li kḡḡḡḡḡise ki Nyo-ɔ, ne terjḡi Taa wuseḡ wu Jiso Krai wu ḡii koo nshiḡḡ, fē ne le li ntse wu kimake-ε. (aiḡnios ḡ166) **22** Ne keeti nshiḡḡ be beniḡḡ be meḡḡ li meḡḡine-ε. **23** Ne choofi yerj beniḡḡ be nuuḡ fē wi-i, ne suuti be. Ne keeti nshiḡḡ be beniḡḡ bamu, se nuuḡ le, ε ne keeti nshiḡḡ le, ne dzeti mfi. Ne baanini mao ndú yibe tē yi be liibi be ntse wube wu bifi. **24** N'yoonche ni nuuḡ li Nyo-ɔ! E yi yi nuuḡ yi ni yi kiichi berj le ne we ke, yi ḡii se be be berj li bunorja bu yi-i limfwe ne nuuḡ cho nsḡḡ, ne nuuḡ be kinεetine. **25**

Te ni te nyee n'yaonche li Nyo yi nuu Kinsofu kiseŋ
ki ba nee ki kwaa, keti li Jiso Krai wu Taa wuse-ey.
Bunɔŋa be bumfɔŋ be bunŋa mɔɔ nsawu kemi nee yi
yi Nyo mbeechɛ si nshe tɛ bechi mbe mbochu deeni
mɔɔ mfi kwi ma siŋ. Fi nuuŋ lɛ. (aiɔn g165)

Bifíee bi Jóòŋ lẹ

1 Kínwaaŋi kini nuuŋ kii biee bi Nyo tẹ nye li Jiso Krai-i le doonche li beniiŋ bee li, le bi biee biee bi kemi le bi nuuŋ mfi fintey. Jiso Krai se tuu ntonŋ nchindaa we le wi we wu nime-ε wu Jóòŋ li le fe le be kee biee bilu. **2** Se tsee nee fiee fichu fi tẹ ɲey, fi nuuŋ je yi Nyo yini be biee bi Jiso Krai tẹ tee li wuu. **3** Kinεetine ki nɔŋa gii ki nuuŋ ki wi wu gii ni teenyi ntonŋ wu Nyo wuni lewe ɲge. Se kinεetine ki nɔŋa gii ki nuuŋ tẹ li beniiŋ be gii be woo fiee fi be tsee le kɲwaaŋi kilu-u kini be giki, kife mfi wu biee bilu we tsekεtsekε. **4** E mi wu Jóòŋ, ntsekɔɔ kɲwaaŋi kini li bintaashe bi beniiŋ be kimbeenche-ε bi mfomenyaan bi nuuŋ le bimbe bi kweeŋ wu Eesha-a. Shéŋ yi Nyo yi dzeen be mbeɲŋgii ni bi nuuŋ be beŋ bi dzeti fe Nyo yi nuuŋ lu, yi tẹ nuuŋ lu, yi se gii yi be. Kimbɔne be mbeɲŋgii bini ni bi nuuŋ li be-ey bi buti tẹ li fiana yi mfomenyaan yi nuuŋ li kabara we-e limfwe, **5** mɔɔ li Jiso Krai-i wu nuuŋ nee wu wu ti doonchi fiee fi cheeŋ kii Nyo li beniiŋ li. Gii nuuŋ wi wu ɲkosi li ɲkarise mbochu li kwe-e. E wu wu seki bemfɔŋ bechu be li nshe yini-i. N'yoɔnche ni nuuŋ li wuu. E wu wu kɔŋgisi bee, tẹ buu bee li tsay yi bibifi-i be ɲgɔŋ mee. **6** Wu feɔ bee tẹ nuuŋ beniiŋ be bumfɔ-ɔŋ, wu fe tẹ bee tẹ nuuŋ bete muntofi be Nyo-ɔ yi nuuŋ Nyo mɔɔ Baa we. Bunɔŋa be bunŋa buchu nuuŋ li wuu mfi kwi ma nsɲ. **Fi nuuŋ le. (aiɔn g165)** **7** Biche yeɲŋ ne ɲey, Jiso beεɔ, gii ni beε li kiku-uŋ. Beniiŋ bechu gii be ɲey wu mɔɔ beniiŋ be tẹ beey wu be ɲɔŋe. Bitonŋ bi li nshe-ε bichu gii bi ni bi fuuti be kwe kii wu. E lee fi gii fi nuuŋ le. **Fi nuuŋ le. 8** Taa Nyo tiitɔɔ le ε wu wu nuuŋ Alfa, ε wu wu nuuŋ Omega. E wu wu we lu, ε wu wu tẹ nuuŋ lu, ε nee wu wu gii naa be. E wu wu nuuŋ Bunŋa Buchu. **9** E mi Jóòŋ, ɲwaana wune li Jiso-o, bee bechu ɲiŋgi ɲge kii wu, tẹ nuuŋ li bumfɔŋ bwee li linti, tẹ kendi shéŋ li biee bichu-u. Ntẹ nuuŋ li kingey ki Patmo-o ε be tẹ buu mi bu busu kii je yi Nyo yi ntẹ ntiifi ntuu mfenjisi kii Jiso. **10** Tẹ gii nuuŋ li jobe chi Taa le, le ni nuuŋ li tsay yi Fiana yi Nyo-ɔ, nse ndza ɲwoo si je yo le mi-i jɲŋ lewe ɲge si ɔŋ. **11** Yi tẹ yeti yi tiiti le, “Tsee biee bi ɔ ɲiŋgi bini le kɲwaaŋi-i ɔ tuumi li bintaashe bi beniiŋ be kimbeenche-ε bi mfomenyaan bi nuuŋ le bintsii bi Efísheŋ, Similna, Pegamum, Tayatira, Sadiŋ be Filadelfia mɔɔ Lawdesia.” **12** Le mfikisi yi le ɲey wi wu tiiti li mi-i. Le mfiiki, ɲey biee bi be tɔmi belambo li bi-i mfomenyaan ε be nache be kikwa ki yechi-i.

13 Wi wumu nuuŋ lenti le biee bi be tɔmi belambo lu liwe bieε, si ɲwane wi, ε wu chuume kɲkɔŋ ki ndeeŋ, wu wa kɔnde li ɲkondi-i ε be nache be kikwa ki yechi. **14** Yi ye yi li fa tẹ ɲeygi si chikpisi, yi tẹ ɲeygi ni mpwɔɔŋŋ si biŋ, lii yee lee bi si nimi chi wi-i. **15** Bikaa biee nuuŋ shiingii si kikwa ki yechi ki be tɔŋ, je ye tundi si dzɔɔ yi mfamfwa. **16** Tẹ gii kemi muntsɔŋ mfomenyaan le kibene kee ki kigɔŋe-ε, nyo yi dzɲŋ yi keeti bimbe bichu buti wu lewa, bushi bwee mienjini si jobe ti lee bi. **17** Si ntẹ ɲey wu le, nse we le wu lii nnuuŋ si gwini chi wi-i. Gee kibene kee ki kigɔŋe li mi-i bwiŋŋ tee le, “Kiŋŋ ɔ ni ɔ chendi ke. E mi wu nuuŋ ɲkosi, ntuu nuuŋ wu Lejɲ. **18** E mi wu we lu. Ntẹ ɲkwi, se nuuŋ le biche ɔ ɲey, mi nse ɲkaari mi mbo, ɲgii ni nuuŋ lu mfi kwi. ɲkemi kɲŋwiye ki kwe-e be ki li kweeŋ wu biŋkwi-i. (aiɔn g165, Hadεs g86) **19** Beɔeeni, tsee biee bi ɔ ɲey, biee bi nuuŋ deeni mɔɔ bi gii bi ni bi keti lejɲ. **20** Kinyike ki fiee le ki nuuŋ kii muntsɔŋ mu mfomenyaan mu ɔ bee ɔ ɲey le kibene keŋ ki kigɔŋe-ε be biee bimu mfomenyaan bi be nache be kikwa ki yechi bi be tɔmi belambo li bi-i bieε doonchi nuuŋ fini: Muntsɔŋ mu mfomenyaan mwεε nuuŋ benchindaa be Nyo-ɔ be nuuŋ be bintaashe bi beniiŋ be kimbeenche-ε bi mfomenyaan bilu, biee bi mfomenyaan bi be tɔmi belambo li bi-i liwe bieε nuuŋ bintaashe bi beniiŋ be kimbeenche-ε bi mfomenyaan bilu.”

2 Wi wu ntẹ ɲey we tee li mi-i le, “Tsee kɲwaaŋi li nchindaa wu Nyo-ɔ wu nuuŋ wu kintaashe ki beniiŋ be kimbeenche-ε ki Efísheŋ le, ‘Wuni nuuŋ n'yoru wu wi we wu kemi muntsɔŋ mu mfomenyaan le kibene kee ki kigɔŋe-ε, denŋi lenti le biee bi mfomenyaan bi be nache be kikwa ki yechi ki be tɔmi belambo li ki-i liwe. **2** ɲkiiɔ kɲŋge kinε be si ne nindi ne lingisi, ɲkiiɔ tẹ shéŋ yi ne kendi be si nuuŋ ne tẹ beŋ fiee fi beniiŋ be bifi beε be fi ke. Ne mɔŋ baa kituŋ beniiŋ be ti teenyi yi yibe le ε be ɔɔŋ be nto-ɔŋ be Jiso-o be se nuuŋ ye mɔɔ ke, ne ɲey baa le be baa beniiŋ be binsε le. **3** ɲkii si ne gbeygi ne kendi shéŋ li fiee fichu-u kii mi mfiɔŋu nsɲ. **4** Se nuuŋ le, fiee fimu fieε lu fi ɲkemi kii beŋ fi dzeen ye fe mi-i ke. Ne meeŋ ye ne kemi kɲŋkɔŋgise ki ne tẹ shiŋŋ ne kemi ɲkosi keε ke. **5** Kimi yeɲŋ fe ne tẹ saa ne nuuŋ se ne dza ne we. Ne fiiki shéŋ yine ne kaari ne ni ne feti si ne tẹ feti ɲkosi. E ne meeŋ ki fiiki ke, ke mi mbe, ntsaaki fiee fine fi be tɔmi kɲ'wofu li fi-i fieε fe fi lemi. **6** Se nuuŋ le, fiee fi tsay fi ne feti nuuŋ le ne baanini baa kɲŋge ki kintutu

ki beniinj be Nikola-a, nuuj fiee fi mbaanine te. 7 Wi wu kemi bintooy, mwe woo fiee fi Fiana yi Nyo tiiti li bintaashe bi beniinj be kimbeenche-e. Wi wu gii so ngii nye dze le ji muntaay mu kiti ki nyee ntse-e, ki nuuj fe kintsii ki bujooj bu Nyo-o.” 8 Wi wulu tuu tee li mi-i le, “Tsee kijaati li nchindaa wu Nyo-o wu nuuj li kintaashe ki beniinj be kimbeenche-e ki Similna le, ‘Wuni nuuj n'yoru wu wi wu nuuj nkosi, tuu nuuj wu Lejin. E wu wu te kwi wu se tuu wu kaari nuuj lu. 9 Nkii benje be ne njingi maa kifoo kine, se nuuj le ne baa beniinj be bulofu-u. Nkii je yi bifi yi beniinj tiiti kii bej. Be teenyi yi yibe le be baa Bejuu, be se nuuj ye ke. Be nuuj kintutu ki Sata-ay. 10 Kiinj ne ni ne chendi benje be ne gii ne njing ke. Yike yeej ne woo, kinkundi weki kee le ki lii bej bamu li yih yi ncha-a kituj le ki monche bej. Ne gii ne njing nge li jo yoofo-i. Maa nuuj le ne gii ne kwi, ne lemi ne teemi, nee le ngii naa nye kifo ki bumfo-oy ki nuuj ntse wu kimake li be-enj. 11 Wi wu kemi bintooy, mwe woo fiee fi Fiana yi Nyo tiiti li bintaashe bi beniinj be kimbeenche-e. Wi wu gii naa so, kwe yi kinga kife nuuj te naa le yi koj li wuu ke.” 12 Wi we tee li mi-i le, “Tsee kijaati li nchindaa wu Nyo-o wu kintaashe ki beniinj be kimbeenche-e ki Pegamum le, ‘Wuni nuuj n'yoru wu wi wu kemi nyo yi dzij yi keeti bimbe bichu: 13 Nkii fe ne tsiinj. Ne tsiinj nee fe kabara wu Sataj nuuj fe. Se nuuj le, ne lemi yeej nee li bukooy bwe-enj ne teemi. Ne ti meej ki faaj ke ngewu shenj li mi-i li jo yi Antipa wi wu lemi le nsa we-enj lejin wu nuuj wi wu tsaaj ke. Te tiiti kii mi, be se wo wu le be-enj lenti fe Sataj tsiinj fe. 14 Se nuuj le, nkemaa nee biee bimu niij kii bej bi dzeenj ye fe mi-i ke. Beniinj bamu baa lu li kintutu kine-e be biki ntiife wu Balaaj wu te tifi Balak le fe fiee fi baa be Iselee nuuj be kote li fi-i be we. Te feti be jii biee bi be fe bentaanche lu li benyo-o tuu fe be tuu be tsiinj ntse wu nyeej yi bukwee. 15 E nee le si ne kemi baa te beniinj bamu li kintutu kine-e be biki ntiife wu beniinj be Nikola. 16 Bedeeni, fiiki yeej shenj yine. E ne meej ki fiiki ke, ke ngii mbe mfi Finter njewe be beniinj belu be nyo yi dzij yi buti le mi-i wa. 17 Wi wu kemi bintooy mwe woo fiee fi Fiana yi Nyo tiiti li bintaashe bi beniinj be kimbeenche-e. Wi wu gii so, ngii ndzoo fe mana wu be te nyike nye li wuu, ntuu nye wu tete chi ncherere chi be tsee bukooy bu fej li chi-i, wi nuuj ye lu wu kii bukooy bulu fuki wi wu fi tete chilu sij ke.” 18 Wi we tuu tee li mi-i le, “Tsee kijaati li nchindaa wu Nyo wu kintaashe ki beniinj

be kimbeenche-e ki Tayatira le, ‘Wuni nuuj n'yoru wu njwane Nyo. E wu wu lii yee duti si nimi chi wi-i, bikaa biee nuuj shiingii si kikwa ki yechi ki be tøj fegwe. 19 Nkii kinge kine, nkii si ne kemi kinkongise, nkii te shenj yi ne gee li mi-i maa nime chi ne nindi be si ne kendi shenj. Nkii te le kinge kine ki deeni dzeenj kee ki yeke ki ne te kemi nkosi. 20 Se nuuj le, fiee fimu fiee lu fi nkemi kii bej fi meej ki dzooj ke fe mi-i ke. Ne gee baa kweej wu Jesebe we le ni feti fiee fi feti. Teenyi yi yee le e wu ntomfoj wu Nyo, yeej beniinj bej be ntiife we, feti be tsiinj ntse wu nyeej yi bukwee, be tuu be jii biee bi be fe bentaanche lu li benyo-o. 21 Mi nyee wu mfi le fiiki shenj yee, se nuuj le wu faaj le fikisi ye ntse we wu bukwee ke. 22 Yike yeej ne woo, ngii ntøj chigøj li wuu chi giiki wu fentaa be beniinj be bee be feti bukwee bu nye-enj chi ni chi njewe be be nge, fuki nee fe be fiiki li biee bi kweej wulu feti nsinj. 23 Ngii nj'woye baa bee be kintutu-u, bedeeni yih yi nleke li Nyo-o chi tuu yi kee le e mi wu nkii biee bi nuuj li mbeeche wu beniinj li, be bi nuuj li shenj yi bee. Ngii nsooj wi kwi biki si nime chee nuuj. 24 Se nuuj le, bej bamu baa Tayatira be meej ki lej ke li wuni ntiife ke, be laanchi ye te fiee fi beniinj bamu teenyi le biee bi Sata-ay bi le munyikoo li ke, mi ntee le, meej ye ntuu ngee bente bamu li yih yine-e ke. 25 Fi se fiee le, ne ni ne kemi li fiee fi ne kemi-i mkpaaj, geej bo bu ngii mbe. 26 Wi wu gii so, feti nime chi nkongisi nsinj wu geej wu meeshi, ngii nye wu bunga ni nuuj le bito-oy lewe. 27 Nee si Baa wej nyee bunga li mi-i, ngii nye bunga li wuu ni seki bi be kimbaaj ki munjo-oy, ni bonyi bi lu nee si shaj yi chime yi be booye li binje-e li binje-e le. 28 Ngii nye wu fintsoj fi Taa le fi le njwori. 29 Wi wu kemi bintooy, woo fiee fi Fiana yi Nyo tiiti li bintaashe bi beniinj be kimbeenche.”

3 Wi wu nte njing we tuu tee li mi-i le, “Tsee kijaati li nchindaa wu Nyo-o wu li kintaashe ki beniinj be kimbeenche-e ki Sadis le, ‘Wuni nuuj n'yoru wu wi wu kemi fiana yi Nyo yi mfomenyaaj maa muntsøj mu mfomenyaaj: Nkii kinge kine. Ne yeej li beniinj li le ne meej baa beyoj, nuuj e ne kwiye kituj. 2 Kaangj yeej, ne tonde bunga le fiee fi she-e, fi nuuj le kwe wa. Ne kee le mmeenj ki njing ke kinge kine le ki dzooj ki geej ki meeshi le Nyo yeej lii ke. 3 Ne kimi yeej fiee fi ne te fi maa fiee fi ne te woo. Ne kemi yeej lu, ne kemi le ne fiiki shenj yine. E ne meej ki kaangj

ke, ke ngii naa dza mbe le be-ey si wih, ne te kee mfi wulu ke. **4** Se nuuŋ le, ne mæŋ baa ne kemi beniŋ bamu niŋ Sadis be mæŋ baa ki liibi ke ndú yibe ke. Beeye baa be gii be ni be dengi tæ be, ε be chuume ndú yi ncherere, kife be baa beniŋ be kache te. **5** Wi wu gii naa sɔ, mwe gii naa lii te ndú yi ncherere. Wæ wi nuuŋ nte naa ŋ'wooye bukoŋ bwee le kiŋwaati ki beniŋ be kemi ntse wu kimake-ε ke. Ŋgii naa ntee be kimfime keŋ limfwe li Taa li be benchindaa bee le ŋkiio wu. **6** Wi wu kemi bintoŋ woo fiee fi Fiana yi Nyɔ tiiti li bintaashe bi beniŋ be kimbeenche-ε.” **7** Wi wulu se tuu tee li mi-i le, “Tsee kiŋwaati li Nchindaa wu Nyɔ wu li kintaashe ki beniŋ be kimbeenche-ε ki Filadelfia-a le, ‘Wuni nuuŋ n'yoru wu wi wu waŋ we tuu nuuŋ wi wu cheeŋ. E wu wu kemi kiŋgwiye ki bumfɔŋ bu Daafi-i. Ti gwiyi, wi tɛ nuuŋ lu wu nuuŋ fa ke, ε wu fa, wi tɛ nuuŋ lu wu nuuŋ gwiye ke: **8** Ŋkiio bingɛ bine. Yike yeŋ ne woo, mi ŋgwiyo kigoo li be-ey mi ŋge mkpeey, wi se nuuŋ ye lu wu nuuŋ fa ke. Ŋkiio tɛ le ne kemi ye buŋga ŋge ke, se nuuŋ le, ne kichi baa ne tefe cheŋ. Ne mæŋ baa ki faŋ ke mi ke. **9** Yike yeŋ ne woo, beniŋ baa be nuuŋ li kintutu ki Sata-aŋ be kweŋgi le be baa Bejuu, nuuŋ be yeŋgi bu yeŋu, be nuuŋ ye Bejuu ke, ngii naa mfe be, be be be we li bikaa bine-ε ne kee le ŋkɔŋgisi beŋ. **10** Si ne ge baa tefe cheŋ kii ŋkanu shɛŋ le, ngii ŋkiiche beŋ mfi wu mɔnche gii be li kikoo ki nshe-ε kichu le mɔnche beniŋ be nuuŋ li nshe-ε. **11** Mbæɔ mfi finterŋ. Ne kemi li fiee fi ne kemi-i mkpaŋ, kii wumu ni fi kifo kine ki bumfɔ-ɔŋ. **12** Wi wu gii sɔ, ngii mfe wu ni nuuŋ kintɔsi ki li yih yi muntofi-i yi Nyɔ yeŋ se te naa tuu le bo lu ke. Ŋgii ntsee bukoŋ bu Nyɔ yeŋ li yi yee li be bukoŋ bu kitorŋ ki Nyɔ yeŋ ki nuuŋ Jerosaleŋ wu fweŋ wu buti fe Nyɔ yeŋ liboo. Ŋgii ntsee tɛ bukoŋ bweŋ bu fɛŋ li yi yee li. **13** Wi wu kemi bintoŋ mwe woo fiee fi Fiana yi Nyɔ tiiti li bintaashe bi beniŋ be kimbeenche-ε.” **14** Se tuu tee li mi-i le, “Tsee kiŋwaati li nchindaa wu Nyɔ-ɔ wu li kintaashe ki beniŋ be kimbeenche-ε ki Lawdesia le, ‘Wuni nuuŋ n'yoru wu wi wu bukoŋ bwee nuuŋ le, Fi nuuŋ le. Nuuŋ wi wu ti lemi li je ye-e, nuuŋ wi wu tiiti cheeŋ kii Nyɔ. E wu kimbeche ki fiee fichu fi Nyɔ tɛ tɔŋ: **15** Ŋkiio bingɛ bine. Ne baa fine! Ndemu siŋ, n'yuuse siŋ. Ŋ'wekɔ le bee nuuŋ ne ndendi ke ne yuusi! **16** Bedɛeni, si ne baa fine kintikinti ndemu nsiy n'yuuse nsiy le, ngii ŋkwiye beŋ le mi-i wa. **17** Ne kweŋgi le ne baa beniŋ be kwa-a le ne loo baa kituŋ ne mæŋ ye ne weki fiee

ke. Ne tiiti le, ne tɛ ŋeŋ le fine fɔ fiee ke ni? Ne baa beniŋ be nshiŋ keeti beniŋ be be, beniŋ be kifoo le, ne baa binye mɔɔ beniŋ be dengi tiŋ bilelu! **18** Nse ŋ'wekɔ le ntifi beŋ le ne go kikwa ki yechi li mi-i ki be tɛ tɔŋ be nache ki wuuti, ne se nuuŋ beniŋ be kwaa. Ne go ndú yi ncherere ne baanye binyi bine lu, kii beniŋ ŋingɛ beŋ ne kemi buya. Ne go tɛ ntsi yi lii li mi-i, ne fwa lii yine lu, ne se ni ne ŋingɛ biee. **19** Beniŋ be ŋkɔŋgisi, nti ŋ'wami be li bingɛ bi bee, nye ŋge li bee le ntifi be. Bedɛeni, doonche yeŋ kingɛ ki shaŋ, ne fiiki shɛŋ yine. **20** Yike yeŋ ne woo, nlemɔ fweŋ ŋkundi. E wi woo je yeŋ, wu gwiye kigoo, nle mbe tɛ wu tɛ ni tɛ jii biee, fiee fimumkpaŋ. **21** Wi wu gii sɔ, ngii naa nye wu kintsii shee tɛ wu li kabara we-ey si ntɛ nso nse nshee tɛ Baa weŋ li kabara we-e. **22** Wi wu kemi bintoŋ woo fiee fi Fiana yi Nyɔ tiiti li bintaashe bi beniŋ be kimbeenche-ε.”

4 Lejiŋ le biee bini-i, le ntuu mbiche, dza ŋeŋ kigoo liboo ki nuuŋ mkpeey. Je yi ntɛ nsaa ŋ'woo ŋkosi yi yeti li mi-i si sɔŋ, yi tuu yi tee li mi-i le, “Kiŋgi ɔ be feni ngii ndoonche li wee biee bi kemi le bi ka lejiŋ li mfi wuni-i.” **2** Mfwaa mumkpaŋ, ndza ntuu nuuŋ li tsɔŋ yi Fiana yi Nyɔ-ɔ, mbiee ŋeŋ kabara wu nuuŋ liboo, ε wi shee li wuu liwe. **3** Wi wu tɛ shee lu we tɛ mienjini si ŋwaani ta yimi yi tɛemi kwa yi be teenyi le Jaspa mɔɔ yi be teenyi le kanelia, ε kila laaŋ ki keɛ kabara wulu ki mienjini si tete chi be teenyi le emeraa. **4** Bekabara bamu mbaamfie ntso benɛ tɛ keɛ kabara wulu, bekaŋ bamu tɛ shee li be mbaamfie ntso benɛ baa ε be liishe ndú yi ncherere, ε be beerŋ bifo bi bumfɔŋ bi be nache be ki kwa ki yechi be li fa. **5** Dzaŋ yi leebi tɛ buti li kabara wee, yi wami, yi nduŋgi belambo duti li kabara wulu-u limfwe mfomenyaŋ be tɛ nuuŋ fiana yi Nyɔ yi mfomenyaŋ. **6** Fiee fimu nuuŋ tɛ li kabara wulu-u limfwe fi bosini dzɔ yi nyɔŋa yimi yi wuuti ni waŋŋ si miadɔŋ. Biee bi yon bimɔ bine tɛ leŋ bi keɛ kabara wulu bimbe bichu bi nuuŋ ε bi yise be lii limfwe be lejiŋ. **7** Fiee fi yon fi limfwe tɛ bosini buri, fi biki bosini naŋ wu nyuŋ, fi tɛ tuu fi biki fe kemi bushi si bu wiwoŋ, fi lejiŋ se bosini kindooŋ fe ki jiindi. **8** Biee bi yon bi bine bilu tɛ kemi bibe busɔ busɔ, ε bi yise be lii lewe be lekwiŋ. Biee bilu tɛ shiŋ bi yuuti biee butuu mɔ fenshaŋ bi tɛ chike ke. Bi tɛ shiŋ bi yuuti le, “Nyɔ ye waŋ! Nyɔ ye waŋ! Nyɔ ye waŋ! E Taa Nyɔ yi Kemi Buŋga Buchu. E yi yi tɛ nuuŋ, ε yi yi nuuŋ, ε yi yi gii yi

be.” 9 Mfi wu biee bi yon bilu tē shiij bi pieti Nyō bi nyee ngunju be kiyōoni li yi yi tē shee li kabara nuuj lu mfi kwi ma siŋ, (aiōn g165) 10 bekaanj be mbaamfiē ntso benē baa se we be geēj yi limfwe li yi yi tē shee li kabara wē-ε, be nyee n'yoonche wu nyōja li wu nuuj lu mfi kwi ma siŋ. Fe be feti le be se buushi bifo bi bee bi bumfo-ōj, be giki li kabara-a limfwe be yuuti le, (aiōn g165) 11 “Wē wu nuuj Taa, o nuuj Nyō yisej, o kōche le be ni be tendi bendee bo, be nyee ngunju li wē-ε, be pieti bunja bwo, kife ε wē wu tē tōj biee bichu, ε wē wu tē kōōngi o se tōj bi, bi se nuuj lu.”

5 Ntē dza nej kijaati kimu le kibene ki kigōje ki wi wu tē shee li kabara wē-ε, ε be tsee ki lenti be lekunju be fiēeme ki bu fiēeme, be laanj bintsii mfomenyaanj be njweej. 2 Nse ndza ntuu nej nchindaa wu Nyō wumu wu tēemi lajini lewe nge biiti laa, “ε noo wu kōche le gwiye njweej mani, fanche kijaati kini le?” 3 Wi tē mēej ki nuuj ke lu liboo mō nuuj li nshe-ε mō nuuj likwiij li nshe-ε, wu nuuj fanche kijaati kilu mō nuuj le biche le kijaati kilu-u ke. 4 Nse nde kwe nge le wi tē mēej ki nuuj ke lu wu kōche wu nuuj gwiye kijaati kilu mō nuuj le biche le ki-i lenti ke. 5 Wi wumu li kintutu ki bekaanj le baa tee li mi-i le, “Kiij o ni de ke. Yike o woo, wi wu be teenyi le Buri wu li kini ki Juda-a, be tuu be teenyi le Biēchi yi saŋ le kini ki Mfōj Daafi-i tē sō, ε wu wu gii gwiye njweej mē mfomenyaanj maa fanche kijaati kilu.” 6 Nse ndza nej njwane Nshōoj lemi kintikinti le kabara-a be biee bi yon bi binee biee mō bekaanj be beniij le baa, se nuuj kee be see. Tē gii kemi bitōoj mfomenyaanj be lii mfomenyaanj. Lii yilu nuuj fiana yi Nyō yi mfomenyaanj yi wu tōj yi le yi bo yi geēj li kikoo ki nshe-ε kichu. 7 njwane Nshōoj wulu tuu geēj fi kijaati kee le kibene ki kigōje ki wi wu tē shee li kabara wē-ε. 8 Si tē fi kijaati kilu le, biee bi yon bi binee biee mō bekaanj be mbaamfiē ntso benē baa biee be we fekwiij li njwane Nshōoj wulu-u limfwe. Wi mumkpaŋ mumkpaŋ li bee tē kemi kōmi be ke wu be fe be kikwa ki yechi, ε kidzoma yise le. Kidzoma kini nuuj nleke li Nyō-o wu beniij be nuuj be Nyō-o. 9 Biee biee be bekaanj baa se yuuti jumi chimu chi feŋ chi tiiti le, “ε wē wu kōche le o fi kijaati kilu, o gwiye njweej melu, kife be tē see wē ngōj mo ya beniij, li tsanj yi bibifi-i be nye li Nyō-o. Beniij bani bo li bini bichu, be li jē chichi-i, beniij chichi mō bitōj bichu. 10 o nye be bumfoj o se fe be to bete muntofi

be Nyō yise-εj. Be gii be ni be seki li nshe-ε.” 11 Le ntuu ni mbichi, ndza nj'woo jē yi benchindaa be Nyō-o be nuuj li benchuki-i li benchuki-i be li bemara-a li bemara-a. Be tē leme be kene kabara be biee bi yon biee mō bekaanj baa. 12 Be tē yuuti lewe nge be tiiti le, “njwane Nshōoj wu be tē see, ε wu wu kōche le keme bunja be bulofu mō bufii bu nōja mō bukoōj bu nōja mō ngunju mō bunōja mō n'yoonche.” 13 Nse ndza nj'woo biee bichu bi Nyō tē tōj bi nuuj liboo mō li nshe-ε mō lekwiij mō li dzō yi nyōja-a, be biee bichu bi nuuj li bintsii bini-i, bi yuuti le, “N'yoonche be ngunju mō bunōja mō bunja giingji nuuj fe wu wu tē shee li kabara-a be njwane Nshōoj wuni mfi kwi ma nsij” (aiōn g165) 14 Si bi yuuti le, biee bi yon bi binee biee beenchi le, “Fi nuuj le!” Se bekaanj baa geēj be we fekwiij be nyee n'yoonche wu nyōja.

6 Nse mbechi mbichi si njwane Nshōoj wē gwiye njweej mē njkosi li njweej mē mfomenyaanj maa, ntaa nj'woo fiee fimu li kintutu ki biee bi yon biee jo be je si dzaanj yi wendi, fi tee le, “Be!” 2 Le mbiche, nej kikuŋ kimu ki ncherere ε wi beej le lewe, kemi kikōro. Be beej wu kifo ki bumfo-ōj li fa, bo le geēj si wi wu ti gwii yeki, gwe yaa. 3 njwane Nshōoj se tuu gwiye njweej mē kinga kife, nse nj'woo fiee fi kinga kife li kintutu ki biee bi yon biee tee le, “Be!” 4 Kikuŋ kimu bo ki yechi ni gaa, be nye nyō yi dziŋ yimi yi nyōja li wi wu tē miri le lewe, be nye wu bunja le tsaaki mbeengii li kikoo ki nshe-ε kichu le beniij ni be woyi bamu. 5 Le njwane Nshōoj tuu gwiye njweej mē kinga kiteete, nj'woo fiee fi kinga kiteete li kintutu ki biee bi yon biee tee le, “Be!” Le mbiche, ntaa nej kikuŋ kimu ki tii, ε wi wu tē miri le lewe kemi kimfichine ki be fichini biee lu le bo. 6 Ntuu nj'woo fiee si je yimi yeti le biee bi yon bi binee biee lenti fi tiiti le, “Wi gii dzo kinsomfu ki li jobe-ε kichuchu se go fishigari fi ndzaa lu, ke nuuj dzo kinsomfu ki li jobe kichuchu se go mushigari mu ndzaa le munteetu lu. Se nuuj le kiij wi ni finse mēej be mbiij ke!” 7 njwane Nshōoj wulu gwiye njweej mē kinga kineε, nj'woo je yi fiee fi kinga kineε li kintutu ki biee bi yon biee si yi tee le, “Be!” 8 Le mbiche, nej kikuŋ kimu ki nenggi buriburi, se bukoōj bu wi wu tē miri le nuuj le Kwe, kweej wu biŋkwi biki wu lejij. Be nye be bunja bu dzotse beniij be li kimbe ki nshe-ε kimumkpaŋ le bi binee biee lenti, be woye beniij belu be nyō yi dziŋ mō dzeej be chigōj mō nyāŋ yi libuka yi li nshe-ε. (Hadēs

986 **9** ʔwane Nshōŋ gwiye ʔweeŋ me kinga kitiine, ʔeŋ fiana yi beniiŋ le taantaa chi muntofi-i lekwiŋ. Fiana yini se nuuŋ yi beniiŋ be be tē woye be kii je yi Nyo be fiee fi be tē tiiti be lemi li fi-i. **10** Yi se wendi lewe le, “Hoo Taa Nyo yi nuuŋ le Biee Bichu-u Lewe, we wu waar, wu nuuŋ cheeŋ. ʔ gii ʔ taar geeŋ bo buŋ ʔ se sonde nsa wuseŋ ʔ tuu nsooŋkibaa li beniiŋ be tē woye bee be nuuŋ li kikoo ki nshē-ε?” **11** Be se nye be ndu yi ncherere li wi mumkpaŋ mumkpaŋ li bee, be tee le be fufe niŋ, geeŋ bo fe be gii be meeshi be woye beŋwaani be bee be nuuŋ beniiŋ be nime chi Nyo-ʔ be be gii be nuuŋ le be gii be woye be nē si be tē woye bee. **12** ʔwane Nshōŋ be gwiye ʔweeŋ me kinga busō, ndza mbiche ʔeŋ si nshē seese be buŋga, jobe fiiki chi liki ni tiiti si ndu yi be tuki kwe lu, kwii se fiiki wu yechi ni gaa si ʔgōŋ. **13** Muntsoŋ dzeti liboo mu weyi laaŋkwiŋ si muntaar mu meeŋ dzekidzeki mfiee kerisi. **14** Kiboo dza ki kebi si kibe ki kiŋwaati ki se laye. Beŋkume bechu be biŋgeŋ bichu dza fe bi ti nuuŋ. **15** Bemfoŋ be li nshē-ε mō beniiŋ be nōŋa be nōŋa bechu mō bikoo bi beniiŋ be nchi-i be nōŋa be nōŋa mō beniiŋ be biee le mō beŋga mō beniiŋ bechu mō nuuŋ bemfa mō be ti nuuŋ ye bemfa ke, be se kiifi be nyimi le ntuuŋ li mō le bimbar lekwiŋ bi li beŋkume. **16** Si be tē nyime le, be dzeŋgi li beŋkume-ε be li bimba-aŋ be tiiti le, “Weye yeeŋ le bee li, nē baanye bee kii wi wu shee li kabara we ni ʔeŋ bee mō kii ʔwane Nshōŋ ni doonche shen yi fuuti li bee li. **17** Jobe chi be gii be doonche shen yibe yi fuuti be chee chi koche kituŋ, wi se nuuŋ ye lu wu nuuŋ leŋ be limfwe ke.”

7 Leŋiŋ lelu, nse ʔeŋ benchindaa be Nyo-ʔ benē be lemi fe boo yi nshē yi naa yee, be baŋi mfiee yi buti li boo yilu kii yi ni yi keti li nshē-ε ke li dzō yi nyōŋa, ke li biti-i. **2** Ntuu ʔeŋ nchindaa wu Nyo wumu, buti le kimbe ki jobe teeti, nuuŋ be fiee fi Nyo yi kemi ntse fi feti ʔkiki li beniiŋ li lu le bō. Se teey benchindaa be Nyo-ʔ be benē baa be je yi teemi. Benchindaa bani nuuŋ ε be be be tē nye buŋga li bee, le be biifi nshē mō dzō yi nyōŋa. **3** Se teey tee le, “Kiŋ nē ni biifi nshē ke dzō yi nyōŋa ke biti, tē meeŋ ki fe ke ʔkiki li beniiŋ be nime-ε be Nyo yiseŋ ke.” **4** Nse ʔ'woo le beniiŋ be be tē fe ʔkiki tē nuuŋ benchuki gwii be kitsō mbaanyee ntso benē, ε be bo li bini bi Iselee bichu. **5** Be tē fe ʔkiki li beniiŋ be li kini ki Juda-a, benchuki yoofi ntso befe, li kini ki Lube-εŋ, benchuki

yoofi ntso befe, li kini ki Ga-ad, benchuki yoofi ntso befe, **6** li kini ki Asha-a, benchuki yoofi ntso befe, li kini ki Naftali-i, benchuki yoofi ntso befe, li kini ki Manasi-i, benchuki yoofi ntso befe, **7** li kini ki Simio-ŋ, benchuki yoofi ntso befe, li kini ki Lebi-i, benchuki yoofi ntso befe, li kini ki Isaka-a, benchuki yoofi ntso befe te, **8** li kini ki Sebulo-ŋ, benchuki yoofi ntso befe, li kini ki Joŋe-ε, benchuki yoofi ntso befe, li kini ki Benjame-εŋ, be fe beŋkiki benchuki yoofi ntso befe. **9** Leŋiŋ lelu, ndza ʔeŋ kintutu ki beniiŋ le ni mamama ki nuuŋ ye ki wi nuuŋ fa ke. ε be bo li bitoŋ bichu-u, be li bini bichu-u mō beniiŋ bechu be jē chichi chichi-i, be lemi li kabara-a mō li ʔwane Nshōŋ li limfwe, ε be liishe ndu yi ncherere be kemi biaate le bō. **10** Be tē wuuyi lewe ʔge be tiiti le, “Kinsofu dzeti nuuŋ fe Nyo yiseŋ yi shee li kabara-a mō li ʔwane Nshōŋ li.” **11** Benchindaa be Nyo-ʔ bechu leŋ be keŋe kabara wulu mō bekaar mō biee bi yon bi bineε bieε, be tuu be weyi be tondi menshi fekwiŋ li kabara we limfwe, be nyee n'yoonche wu nyōŋa li Nyo-ʔ. **12** Be tē feti le, be tiiti le, “Fi nuuŋ le! Kimbōne be bunōŋa mō bufi bu nōŋa kemi nuuŋ Nyo yiseŋ. Te ni te nyee kiyōni li yi-i. ε yi yi kemi ʔguŋu be buŋga, yi teemi mfi kwi ma nsiŋ. Fi ni fi nuuŋ le.” (aiōn g165) **13** Wi wu kaar wumu li bekaar baa, bii li mi-i laa, “Bani nuuŋ bar be liishe ndu yi ncherere ni? Be bo feŋ?” **14** Ntuu li wu le, “Te Kikoo, kii nē we.” Se tee li mi-i le, “Bani nuuŋ beniiŋ be bo li mfi wu ʔge wu teemi-i. Be tsootse baa ndu yibe be ʔgōŋ me ʔwane Nshōŋ le, yi se tuu yi neŋgi, **15** be se nuuŋ li kabara wu Nyo-ʔ limfwe, be nindi li yi-i butuu mō fenshaar li yih ye yi muntofi-i. Wi wu shee li kabara wulu gii ni nuuŋ be be si kimba kibee. **16** Dzeŋ meeŋ ye yi ni yi wu be ke, ndōŋ meeŋ ye le tuu ni wondini be ke. Wiŋ meeŋ ye wu ni wu sungi be ke, kiyube meeŋ ye ki ni ki mukini be ke. **17** Fi gii fi nuuŋ le, kife ʔwane Nshōŋ wu nuuŋ fe kabara-a fenti gii naa ni kiichi be si kiŋkiiche nshōŋ, dzeti yi ki giŋgi be yi fe dzō yi nyee ntse nuuŋ fe-e. Nyo gii yi wōye musu menchu me nuuŋ le lii yi bee te.”

8 Le ʔwane Nshōŋ gwiye ʔweeŋ me mfomenyaar le kiŋwaati kee li, bintsii chike liboo ni nshiŋŋ geeŋ bo kiŋgate ki kika ki mfi-i. **2** Nse ntuu ʔeŋ si benchindaa be Nyo-ʔ be mfomenyaar be ti lemi li Nyo-ʔ limfwe baa si be nye be soŋ mfomenyaar. **3** Nchindaa wu Nyo wumu se dza be leŋ li taantaa chi muntofi-i kemi filaar fi be tendi kidzoma le, ε be nache be kikwa

ki yechi. Be nye kidzoma li wuu nge le tonde be nleke li Nyo-ɔ wu beniɲ be nuuɲ be Nyo-ɔ fe taantaa chi muntofi-i. Taantaa chilu tɛ nuuɲ ɛ be nache be kikwa ki yechi, ki nuuɲ li kabara-a limfwe. **4** Se tɔɲ, nɲiɲ me kidzoma-a melu be nleke li Nyo-ɔ yi beniɲ be nuuɲ be Nyo-ɔ bo le wuu bɔ me yɛ me gɛɛɲ li nchindaa wu Nyo-ɔ limfwe. **5** Nchindaa wu Nyo wulu se dza dzo filaɲ fi be tendi kidzoma le fieɛ, dzo wi fe taantaa chi muntofi-i, gɛɛ le wu yiɛ, se bieɛ loɲ li nshe yini-i. Si tɛ loɲ le, dzaɲ bechi yi lɛɛbi, yi kumini yi nduɲgi, nshe seɛsi. **6** Benchindaa be Nyo-ɔ be mfomenyaɲ be tɛ kemi sɔɲ yi mfomenyaɲ baa bieɛ be nache yi le be tɔɲ sɔɲ yilu. **7** Nchindaa wu Nyo wu ɲkosi tɔɲ yee sɔɲ, biɲ be wi be bi fiinɛ be ɲɔɲ bi shooshi li nshe-ɛ. Kimbe ki nshe-ɛ kimumkpaɲ le bimbe bitɛɛtu-u do, kimbe kimumkpaɲ le bimbe bitɛɛtu-u bi biti-i do, kitɔ ki tɔɲ kichu do tɛ. **8** Nchindaa wu Nyo wu kinga kife tɔɲ yee sɔɲ, be tuumi fieɛ fimu wi duti lu, fi nuuɲ si ɲkume wumu wu nyɔɲa. Fi we li dzɔɔ yi nyɔɲa-a. Kimbe kimumkpaɲ le bimbe bitɛɛtu-u bi dzɔɔ yi nyɔɲa-a dza bi to ɲɔɲ. **9** Kimbe kimumkpaɲ le bi bitɛɛtu-u bi bieɛ bi yɔɲ bi nuuɲ li dzɔɔ yi nyɔɲa-a kwiye. Kimbe kimumkpaɲ le bimbe bitɛɛtu-u bi yih yi dzɔɔ le shaanshe. **10** Nchindaa wu Nyo wu kinga kiteɛ tɔɲ yee sɔɲ, fintsɔɲ fimu fi ɲɔɲa dza liboo fi duti si Kiɲ'wofu, fi we fi baanye kimbe kimumkpaɲ le bi bitɛɛtu-u bi dzɔɔ yi beki be bintsii bi dzɔɔ yi shiɲ buti li bi-i. **11** Bukooɲ bu fintsɔɲ filu nuuɲ le Nloche. Le fi we le, kimbe kimumkpaɲ le bimbe bi bitɛɛtu-u bi dzɔɔ le bechi bi lochi. Beniɲ nge tɛ kwiye fe be tɛ wɔɲ dzɔɔ yilu, kife fintsɔɲ filu tɛ fe dzɔɔ yilu tuu yi lochi. **12** Nchindaa wu Nyo wu kinɛ we tɔɲ yee sɔɲ, fieɛ fimu sande jobe kimbe kimumkpaɲ le bimbe bi bitɛɛtu-u be kimbe kimumkpaɲ ki kwii le le bi bitɛɛtu-u. Se fi sande tɛ muntsɔɲ kimbe kimumkpaɲ lenti le bitɛɛtu-u. Bimbe bi bee bimumkpaɲ bimumkpaɲ se to kijibe. Kiɲ'wofu tɛ mɛɛɲ tuu ke le ki nuuɲ lu li kimbe kimumkpaɲ le bimbe bi bitɛɛtu-u fɛnshaɲ mɔ butuu ke. **13** Le ni ntuu mbichi, ndza ɲ'woo kindooɲ fumfini liwe si ki tɛ jiindi kintikinti ki kiboo le ki dii le, “Nge loo, nge loo, nge gii nuuɲ li beniɲ be nuuɲ li kikoo ki nshe-ɛ mfi wu be naa be tɔɲ sɔɲ yi sheɛ yi benchindaa be betɛtu nuuɲ le be gii be tɔɲ yɛ.”

9 Nchindaa wu Nyo wu kinga kitiine tɔɲ yee sɔɲ, ɲɲi fintsɔɲ fimu fi tɛ dza liwe fi we li nshe-ɛ. Be nye kingwiye li fintsɔɲ filu-u ki gwiyi kitoo ki sechi ni

wuuɲɲ. (*Abyssos g12*) **2** Fintsɔɲ filu se gwiye kimfime ki kitoo kilu-u, nɲiɲ bo le ni wooo, me se bo le si ɲko wu be tɔɲ. Nɲiɲ mɛ tɛ buti le kitoo kilu-u tɛ fe jobe be kiboo dza bi liki bu like. (*Abyssos g12*) **3** Tsɔma bo li nɲiɲ melu yi shee li nshe-ɛ. Be nye tsɔma yilu bunɲa le yi ni yi tayi si bibobu bi li nshe-ɛ, **4** be chiinɛ li yi-i le kiɲ yi ni biifi bieɛ bi kuu li nshe-ɛ ke, mɔ nuuɲ kitɔɔ, mɔ nuuɲ biti, mɔ nuuɲ la le, be tɛ gɛɛ le yi nye nge nuuɲ li ɲwaani beniɲ be kemi ye ɲkiki wu Nyo fe be lii ke. **5** Be tɛ gɛɛ le tsɔma yilu nye nge li beniɲ li kii tiɲ. Se nuuɲ le, kiɲ yi ni woye be ke. Nge wu yi tɛ nuuɲ le yi nye tɛ nuuɲ si kibobe beɛ ki ta wi le. **6** Li kii yi tiɲ yini-i beniɲ gii be ni be geendi kwe be tɛ ɲɲi yi ke. Be gii be ni be dii le be kwi, kwe ni yi kiifi be bu kiife. **7** Tsɔma yini tɛ nuuɲ si bikuɲ bi be nache kituɲ le bi bo bi la dziɲ. Bieɛ bimɔ tɛ nuuɲ bi li fa si bifo bi bumfo-ɔɲ bi be nache be kikwa ki yechi, mɛnshi me yi-i se nuuɲ si mɛ beniɲ le. **8** Yɪ yi li bi fa tɛ nuuɲ si yi bukeɲ, bige bi yi-i nuuɲ si bige bi beburi-i. **9** Yi tɛ kemi bifabu bi nuuɲ si bikɔɔ bi beniɲ be dziɲ baanyi be ɲkondi lu. ɛ yi jiindi lɔɔ bibe bi yi-i yeti si bikpɔɔ bi bikuɲ chiiti mfi wu bi letini li kweɲ wu dzi-ɲ. **10** Yi tɛ kemi yuuɲ be nsɔɲ lu si bibobu. Bunɲa bu yi-i bu yi nyɛ nge li beniɲ li kii tiɲ tɛ nuuɲ li yuuɲ yilu-u. **11** Yi tɛ kemi mfɔɲ wu yi nuuɲ nchindaa wu bichi fe kitoo ki sechi ni wuuɲ keɛ, bukooɲ bwɛɛ se nuuɲ le jɛ yi Hiburu-u le Abadɔɲ, le jɛ yi Gri-ik le, Apoliɔɲ (bukooɲ buni nuuɲ le wi wu bifisi bu bifise.) (*Abyssos g12*) **12** Wuni nge wu ka mɛɲɔ wu ɲkosi. Se nuuɲ le, yike yɛɲ nɛ woo beɲge bamu mɛɲ baa be biki leɲiɲ befɛ. **13** Nchindaa wu Nyo wu kinga busɔ tɔɲ yee sɔɲ, nse ɲ'woo jɛ bo le shɛ yi nyɛ yɛ yi nuuɲ li taantaa chi muntofi chi be tɛ nache be kikwa ki yechi, chi nuuɲ Nyo limfwe, **14** tiiti li nchindaa wu Nyo wu kinga busɔ wu tɛ kemi sɔɲ we le, “Fanche yɛɲ benchindaa be benɛɛ be be kaɲ li dzɔɔ yi nyɔɲa yi Yuflet lichɲ.” **15** Bedɛɛni, nchindaa wu Nyo wulu bieɛ fanche benchindaa be benɛɛ belu. Benchindaa belu be be tɛ nache be gɛɛ be tɛɲgi mfi be jobe mɔ kwii be kiya ki be gii naa be fanche be, be se woye kimbe kimumkpaɲ le bimbe bi bitɛɛtu-u bi beniɲ le. **16** Ntɛ ɲ'woo si kintutu ki beniɲ be dzi-ɲ be bikuɲ tɛ nuuɲ. Be tɛ nuuɲ bemara gii fɛɛ. **17** Bikuɲ bi ntɛ ɲɲi le fieɛ fimu-u si kifieɛ fieɛ be beniɲ be tɛ miri li bi-i bieɛ tɛ nuuɲ ni: Beniɲ belu tɛ liishe bikwa be baanye be ɲkondi lu bi yechi si wi le, bi tuu bi nuuɲ si kiboo le, bi tuu bi nuuɲ gbɔɔ. Bikoo bi bikuɲ bilu-u tɛ

bosini bi beburu-i, ε wi be njiŋ maa fiee fimu si mukarj mu duti le, buti bi lewa. 18 Biee bi nge bini te nuuŋ si wi be njiŋ maa fiee si mukarj mu duti, bi tē buti le bikurj bilu wa bi wo beniŋ kimbe kimumkarj le bimbe bitētu-u. 19 Burŋa bu bikurj bilu-u tē nuuŋ bi lewa maa li yuun yi bi-i. Yuun yi bi nuuŋ si yó, yi kemi bikoo, nuuŋ fiee fi yi nyee beniŋ bibaa lu. 20 Nee si fi tē keti le, kinke ki beniŋ le ki biee bi nge bini tē meen maa ki woye ke be baa ke, tē meen ki fiiki ke shén yibe li biee bi be tē feti be tsarj yi be ke. Be tē meen ki fiiki ke li nleke li boorj be kinkundi be munyo maa nuuŋ mu be fe be kikwa ki yechi maa nuuŋ ki ncherere be kitu ki gbao, maa nuuŋ ta, maa nuuŋ kiti. Munyo muni nuuŋ mu nuuŋ te nge fiee ke mu te woo fiee ke mu te dende ke. 21 Be ti meen maa ki fiiki ke shén yi woye beniŋ maa nuuŋ yi fere mfiŋ maa nuuŋ nyerj yi bukwee maa nuuŋ buyi ke.

10 Ntuu ngeŋ nchindaa wu Nyó wumu wu tēemi shiiti beε liboo, ε kikuŋ sume wu si ndu, ε kala laarj wu li bwirj. Bushi bwee nuuŋ si jobe, bikaa biee nuuŋ si nimi chi wi-i fe wu duti. 2 Tē kemi fiŋwaati fimu le bo ε be gwiye. ε wu shee wu tōmi kika kee ki kigorje li dzoo yi nyorja-a, ε wu tōmi ki kimese li nshe-ε. 3 Si tē tōmi le, dzaarj lewe nge si buri ti dzerŋgi le. Si tē dzaarj le, dzaarj yi ti wami kinga mfomenyaarj yó. 4 Si dzaarj yi ti wami kinga mfomenyaarj yilu te yó le, le ntuu ŋ'weki le ntsee fiee fi yi yeti, je yimi yó li mi-i liboo le, "Gee fiee fi dzaarj yi ti wami kinga mfomenyaarj fini yeti shiŋ. Kiŋ ō ni tsee le kiŋwaati-i ke." 5 Nchindaa wu ntē ngeŋ lemi li dzoo yi nyorja-a maa li nshe-ε we tsaaki kibene kee ki kigorje, 6 chini li bukooŋ bu wi wu nuuŋ lu mfi kwi ma siŋ weε le ε wu wu tē tōŋ kiboo be biee bichu bi nuuŋ lu, maa nshe be biee bichu bi nuuŋ lu, maa dzoo yi nyorja be biee bichu bi nuuŋ lu. Tuu warj tee le, "Nyó meen ye yi chee yi li fiee fi yi weki le yi fe-ε ke! (aiōn g165) 7 Gii naa ni nuuŋ jobe chi nchindaa wu Nyó wu kinga mfomenyaarj gii naa tōorj yee sōŋ, Nyó fe fiee fi yi nyike be fi kōche si tē yeti kiturj li beniŋ bee be nime-ε be nuuŋ beniŋ bee be nto-orj." 8 Je yi mbee nsa mi ŋ'woo liboo ye tuu yi kweerj li mi-i le, "Gene ō fi fiŋwaati fi be bee be gwiye fieε le kibene ki nchindaa wu Nyó-ō weε wu bee lerj li dzoo yi nyorja-a be li nshe-ε we." 9 Ntuu ngeŋ fe nchindaa wu Nyó wulu-u ntee li wuu le nye fiŋwaati filu li mi-i. Tee li mi-i le, "Kō ō ji, mfi wu fi shee we le shén fi gii fi loche bu loche. Se nuuŋ le, fi

gii fi yikao lewa si ngao." 10 Nse ntuu mfi fiŋwaati filu le nchindaa wu Nyó wulu bo nji. Si ntē njii le, fi se tuu fi yiki mi lewa si ngao. Se nuuŋ le, mfi wu fi tē seri mi le shén fi tuu fi lochi buloche lao. 11 Si ntē nji le, be se tuu be tee li mi-i le, "Ō kemi le ō tuu ō tifi ntorj wu Nyó li beniŋ li. Ntorj wuni nuuŋ kii gwaani beniŋ be bito-orj maa beniŋ be yeti gwaani jé maa bemfōŋ."

11 Be se dza be nye mi fii wu nuuŋ si kimbaarj le, be tee li mi-i le, "Gene ō fiche yih yi muntofi yi Nyó maa taantaa chi muntofi-i, ō fa maa beniŋ be leki li Nyó-ō lu, 2 se nuuŋ le kiŋ ō ni fiche la wu lekuurj ke. Gee le kife be saa baa be nye li beniŋ be nuuŋ ye Bejuu ke-ε. Be gii be miri li kitorj ki wuuti-i, be nōose kitorj kilu kii mbaanyee ntso faatu. 3 Ngii nye burŋa li beniŋ berj be befe-ε be lemi lejirj le nsa we-εŋ be tiiti kii mi, be gii be ni be laŋini ntorj weŋ li beniŋ li jo nchuki be gii fee be kitso mbaambuso. Be gii be ni be laŋini ε be liishe ndú yi kwe." 4 Beniŋ be befe bani nuuŋ ε biti bi Oli-if bi bife maa biee bi bife bi be ti tōomi belambo li bi-i bi ti lemi Taa limfwe wu kemi nshe. 5 ε wi dza weki le fe fiee fi bifi be be, wi gii wu bo le be wa wu duuri wi wu be wu mbani wulu. ε le si ε wi weki le fe fiee fi bifi be be ke mwe gii kwi neε le. 6 Be kemi burŋa bu be nuuŋ be berje kiboo le dzaarj yi seye ke maa li nshe-ε li jo yibe laŋini ntorj wu Nyó-ō ke. Be kemi te burŋa bu be nuuŋ be fiiki dzoo yi to ngorj maa burŋa bu lone gwaani chigorj li nshe-ε mfi kwi wu be kōŋgisi. 7 Fe be gii be meeshi be tee fiee fi be kemi le be tee, nyarj yi koofi yi yi buti le kitoo ki sechi ni wuuŋŋ keε, yi gii yi bo yi torj dzirj be be, yi yaa be, yi woye be, (Abyssos g12) 8 goorj yibe ba yi ni yi gimi le dze li kitorj ki nōŋa-a. Kitorj kini nuuŋ ki be teenyi le jé yi kimfe-ε le sadorj ke Ijip, nuuŋ le, le be tē ta Tee wube le li kintaarj li. 9 Li jo taa be kingate, gwaani beniŋ maa nuuŋ be bitorj bi la le, maa nuuŋ be yeti jé yi la le, maa nuuŋ be li teerj yi la le, be gii be ni be bichi goorj yibe si yi gimi, be faarj le be diiyi be ke. 10 Beniŋ be nuuŋ be li nshe yini gii be ni be neki bu newu laa beniŋ bani gbēerj be kwiye cheerj le. Be gii be ni be shakisi bu shakise, wi tumisi nya li wi, wi tumisi nya li wi. Be gii be ni be feti le kife bentomfōŋ be Nyó-ō be befe bani tē be, be nge wu nyorja li beniŋ be nuuŋ be li nshe-ε. 11 Le fi be fi ka le, jo yi taa be kingate yini ka, fiana yi nyee ntse dza fe Nyó-ō yi le li bee, be se dza we, beniŋ ngeŋ le, be se kemε chene nge. 12 Beniŋ be befe belu tuu be woo te je kwergji

liboo be bungga yi tiiti li bee le, “Miri yeeɗ ne be feni!” Be michi be giinggi be lii li kiku-uy linti, beniinj be bee be mbani se bichi. **13** Nee li mfi wulu-u, nshe dza yi seese be bungga nge, kimbe kimumkparj le bi yoofi-i li kitorj kilu se keme. Beniinj benchuki mfomenyaanj kwiye fe nshe yilu te seese. Kinke ki beniinj be te she, keme chene nge, be se guume be bundi Nyo yi nuuj liboo. **14** Wuni wu ka e nge wu kinga kife. Se nuuj le yike yeeɗ ne woo, nge wu kinga kiteete gii be mfi finterj. **15** Nchindaa wu Nyo wu kinga mfomenyaanj tɔɔɗ yee yi sɔɗ, ɗ'woo si je yeti be bungga liboo yi tiiti le, “Bumfɔɗ bu li nshe yini-i to bwee bu Taa wuse-ɗ mɔɔ Kinsofu kee ki te kaache, gii ni seki mfi kwi mansirj.” (aiɓn g165) **16** Bekaanj be mbaamfiɗe ntso benee baa be te shee li bekabara-a be bee Nyo limfwe baa toɗ menshi me bee fekwiiɗ, be nyee n'yaɔnche wu nyɔɗa li Nyo-o. **17** Be feti le, be tiiti le, “Te nyee baa kiyooni li we-e, Taa Nyo wu Kemi Bungga Buchu, o we deeni, o te saa o nuuj lu. Te nyee baa kiyooni kife o dzoo, bungga bwo bu nɔɗa o bechi o seki kituj. **18** Beniinj be kii ye we ke shɛɗ te tɔnyɛ be, mfi wuɔ gii o doonche shɛɗ ya yi fuuti kɔche ye kituj. Nuuj mfi wuɔ gii o saa beniinj be kwiye kituj. Se tuu nuuj te wuɔ gii o soorj beniinj bo be nime-e, be nuuj beniinj bo be nto-ɔɗ, o tuu o soorj beniinj be nuuj be Nyo-o, o soorj te beniinj bechu be guundi bukoorj bwo, mɔɔ nuuj be nterj be nterj mɔɔ nuuj be nɔɗa be nɔɗa. Se tuu nuuj te mfi wuɔ gii o lee finyo, fi beniinj be bibisi kikoo ki nshe-e.” **19** Be se dza be gwiye kigoo ki yih yi muntofi yi Nyo-o yi liboo. ɗko wu leh wu Nyo wu te nuuj li yih yi muntofi yilu-u yene. Dzaanj dza yi bechi yi leeɓi, yi kumini yi ndungi, nshe seesi, birj yi nyɔɗa nyɔɗa se shiiti.

12 Ndza ɗɛɗ ɗwaani fiee fimu fi kimfime wondini liboo. Te nuuj kweej wumu wu te chuume bwirj yee be jobe si ndu le, kwii nuuj le bikaa biee li lekwiinj, e wu beerj kifo ki bumfo-ɔɗ, muntsɔɗ se nuuj lu yoofi ntso mumfeej. **2** Te nuuj be fwe, tundi kituj le bie, wuki ntɔnye wu ntunu, dii. **3** Nse ntuu ɗɛɗ ɗwaani fiee fimu fi kimfime wondini liboo. Te nuuj kinguuj ki nyanj yimi-i yi yechi bu yechɛ, yi bosini nyanj yi dzoo. Yi kemi bikoo mfomenyaanj be she yoofi, bifo bi bumfo-ɔɗ bi niinj niinj mfomenyaanj nuuj li bikoo bilu-u. **4** Fiaanj wuuj wee wu keeri kimbe kimumkparj le bi bitɛtu-u bi muntsɔɗ mu liboo li, loɗ li nshe. Kinguuj ki nyanj kilu dza ki leɗ li kweej wu te tundi wee limfwe, le ke kweej wulu bie, se ki kabi ɗwanj

wulu bukaabe. **5** Se bie ɗwanj wu nyuj, nuuj wu gii naa ni seki bitɔɗ bichu be kimbaanj ki fiɗko-ɔɗ. Se nuuj le, si te bie le, be te chofi ɗwanj wulu be yee be wu fe Nyo-o, fe kabara we-e. **6** Kweej wulu se biee kifi geej libuka kintsii ki Nyo te nache kituj li wuu. Se nuuj fe be gii be ni be bichi le wuu li jo nchuki be gii fee be kitso mbaambusoo. **7** Dzin dza yi bechi li kweej wu Nyo-o, nchindaa wu Nyo wu Maake be kintutu kee ki benchindaa gwii be kinguuj ki nyanj yi bosini nyanj yi dzoo yee. Nyanj yilu be bee benchindaa gwii be be, **8** se nuuj le be te so kinguuj ki nyanj yilu-u be kintutu kee, be te meej ki tuu ke le be keme kintsii li kweej wu Nyo-o ke. **9** Be buu kinguuj ki nyanj yi bosini nyanj yi dzoo yee be finchi yi lekwiinj li nshe-e. Kinguuj ki nyanj kini nuuj yo yi lindeeri yi ti nuuj kingundi yi tuu yi nuuj Sataɗ. E wu wu yenggi be beniinj li kikoo ki nshe-e kichu. Be te finchi wu be benchindaa bee, be we li nshe-e. **10** Ndza ɗ'woo je yeti liboo nge yi tiiti le, “E nee deeni yi Nyo gii yi soo beniinj bee, yi doonche bungga bwee bu nime-e, yi ni yi seki bumfɔɗ bu yi-i, Kinsofu kee ki yi te kaache doonche te bungga bwee bu nsawuu. Fi fiee deeni le kife be finchi baa wi we laanjkwiiɗ wu ti lemi Nyo yiseɗ limfwe butuu mɔɔ fenshaanj kayi biee li berjwaanɛɗ. **11** Se nuuj le, be so baa wu kii ɗɔɗɗ me ɗwane Nshɔɗɗ le mɔɔ je yi Nyo yi be lemi le lejij le nsa wulu-u. Be te kɔngisi ye ntse wube ke, le dze yi nuuj be cheɗ kwe le-e ke. **12** Bedeeni, kweej wu Nyo ni wu neki, beniinj bechu be nuuj lu, ni be neki te. Se nuuj le, nge wu nyɔɗa we li berj be li nshe-e mɔɔ be li dzoo yi nyɔɗa-a, kife kingundi shee kee kituj ki be le be-ɛɗ. Ki yise kee be shɛɗ yi fuuti nge, kife ki kii kee le mfi wu ki sheo niij.” **13** Kinguuj ki nyanj yi bosini nyanj yi dzoo ye tuu yi ɗɛɗ le be loɗ baa yi, yi we li nshe-e, yi toɗ ɗɗweti le kweej wu te bie ɗwanj wu nyuj wee fetij. **14** Se nuuj le, be te nye bibe bi kindoorj le bife li kweej wulu-u le jirj lu kifi yo ye geej ni nuuj libuka biya bitɛtu be kinge be ni be bichi le wuu. **15** Yo yilu se tuu yi buu dzoo lewa si dzoo yi beki le kweej wulu-u lejij le yi too wu yi geej be wu. **16** Se nuuj le, nshe fi kweej wulu, yi gwiye kimfime ki yi-i, yi miye dzoo yi kinguuj ki nyanj yilu te buu le yi-i wa ye. **17** Sherj se toɗ nyanj yilu be kweej wulu, yi dza yi la bugwe le kinge ki boorj be kweej wulu-u, nuuj nee be be ti kichi benchi be Nyo-o be lemi te lejij le nsa wu Jiso-o.

13 Yi se geɛɛ yi lemi li ngeme yi dzoo yi nyɔŋa-a.

Nse ntuu ndza ɲɛɲ si nyɔŋ yi koofi yi buti li dzoo yi nyɔŋa-a, yi kemi bikoo mfomenyaan be shé yoo fi maa bifo bi bumfo-ɔŋ bi niin niin yoo fi li shé yilu-u liwe, se mɛŋkooŋ mɛ tɛ bifisi bukoon bu Nyɔ-ɔ nuuŋ li bikoo bilu-u. **2** Nyɔŋ yi ntɛ ɲɛɲ yilu tɛ bosini kibaba, bikaa bi yi-i se nuuŋ si bi nyɔŋ yimi yi be teenyi le beɛ, kimfime kee nuuŋ si ki buri-i. Kinguun ki nyɔŋ yi bosini nyɔŋ yi dzoo ye tuu ki nye nyɔŋ yilu buŋga bu yi-i maa kabara we le yi ni yi sɛki be buŋga bu nɔŋa. **3** Kikoo ki nyɔŋ yilu kimu tɛ kemi ɲwaani kikoti kimu ki tɛ nuuŋ le ki gii ki wo yi, se nuuŋ le ki tɛ taa kituŋ. Bimfimu wonde beniin bechu li kikoo ki nshe-ɛ, si be biki nyɔŋ yilu le ɲi. **4** Se beniin tɛ nyɛ n'yoonche wu nyɔŋa li kinguun ki nyɔŋ yi bosini nyɔŋ yi li dzoo yeɛ, kife yi tɛ nye nyɔŋ yi koofi yi yilu buŋga bu yi-i. Be tuu be nyɛ tɛ n'yoonche wu nyɔŋa li nyɔŋ yi koofi yi yilu be tiiti le, “E noo wu nuuŋ si nyɔŋ yi koofi yi yini, ɛ noo wu nuuŋ gwe be yi?” **5** Be tɛ chine nyɔŋ yilu yi kemi kimfime ki nuuŋ yi ni yi yeti jé yi kintsakise yi, yi tuu yi bifisi bukoon bu Nyɔ-ɔ, be tuu be chine le yi ni yi sɛki kii mbaanyɛ ntso faatu. **6** Yi se bechi yi yeti jé yi bifi kii Nyɔ, yi bifisi bukoon bwee be bintsii bi Nyɔ nuuŋ fe maa beniin be nuuŋ li kweɛɛ wu Nyɔ-ɔ. **7** Be tɛ chine tɛ yi toŋ dziŋ be beniin be nuuŋ be Nyɔ-ɔ, yi yaa be, be chine tɛ yi keme buŋga le bitoŋ bichu-u lewe be beniin bechu maa beniin be jé chichi-i, maa tɛɛɛ chichi. **8** Beniin bechu be li kikoo ki nshe-ɛ tɛ nyɛ n'yoonche wu nyɔŋa li yi-i. Beniin bani nuuŋ wi kwikwi wu be tɛ mɛɛ ki tɛɛ ke bukoon bwee le kingwaati-i nshe se bechi ke. Kingwaati kini se nuuŋ ki bukoon bu beniin be kemi ntse nuuŋ le, nuuŋ kingwaati ki ɲwane Nshooŋ wu be tɛ sɛɛ. **9** Wi wu kemi bintoŋ, mwe woo. **10** E fi wi nuuŋ le be gii be kaa wu, ke be gii be kaa wu. E fi wi nuuŋ le gii kwi li nyɔ yi dziŋ, ke be gii be wo wu be nyɔ yi dziŋ. Fini giinŋi li beniin be nuuŋ be Nyɔ-ɔ le be kaŋ shéŋ, be geɛ shéŋ li yi-i. **11** Nse ntuu ndza ɲɛɲ nyɔŋ yimi yi koofi yi, yi tɛ buti li nshe-ɛ linti, yi kemi shé fietu si yi ɲwaan nshooŋ, yi yeti si kinguun ki nyɔŋ yi bosini nyɔŋ yi dzoo ye. **12** Yi tɛ doonchi buŋga buchu bu nyɔŋ yi koofi yi ɲkosi yeɛ, li bukoon bu nyɔŋ yilu-u. Yi se fe kikoo ki nshe kichu be beniin bechu be li nshe-ɛ nyɛ n'yoonche wu nyɔŋa li nyɔŋ yi ɲkosi yeɛ li kikoti kee ki tɛ nuuŋ le ki gii ki wo yi, ki se tuu ki temi keɛ. **13** Yi tɛ feti bieɛ bi doonchi buŋga bu yi-i, yi feti maa wi wu buti liboo wu shiiti laanŋkwiin, beniin ɲiŋgi. **14** Si be tɛ chine le yi

ni yi feti bieɛ bi doonchi buŋga bu yi-i li bukoon bu nyɔŋ yi koofi yi yimi yeɛ le, yi se yeŋgi be beniin be nuuŋ li nshe-ɛ be buŋga bulu. Yi se tee le be cho kee ki nuuŋ mfise yi nyɔŋ yi be tɛ nye yi kibaa be nyɔ yi dziŋ yi ba nɛɛ we ye. **15** Be tɛ chine le yi nye mfieɛ li kee ki be tɛ cho ki nuuŋ mfise yi nyɔŋ yi koofi yi le ki ni ki yeti ki feti tɛ le be ni be woyi beniin bechu be feŋgi nye n'yoonche wu nyɔŋa li kee kilu-u. **16** Yi tɛ tee le be fe ɲkiki li beniin bechu-u li kibene ki kigoŋe-ɛ maa nuuŋ fe lii, yi tee le be fe li wi maa nuuŋ wi wu ɲkweɲ maa nuuŋ wu nyɔŋa, maa nuuŋ wi wu bieɛ, maa nuuŋ wi wu kifoo, maa nuuŋ mfwa, maa nuuŋ ye mfwa ke, **17** le kiin wi ni go fieɛ, ke kabe fieɛ fuki fe kemi ɲkiki wulu nsin ke. ɲkiki wuni nuuŋ bukoon bu nyɔŋ yi koofi yi yeɛ, ke bioon yi kingwaati li bukoon bu nyɔŋ yilu-u. **18** Fini nuuŋ fieɛ fi weki bufii bu nɔŋa. Wi wu kemi bufii teen bioon yi kingwaati kini yi nuuŋ bukoon bu nyɔŋ yini-i. Bioon yi kingwaati kini lemi li bukoon bu wiwo-ɔŋ, bioon yilu yeɛ le 666.

14 Yike yeɛɛ nɛ woo, le ntuu ni mbichi, ndza ɲɛɲ

ɲwane Nshooŋ si lemi li ɲkume wu Sayɔ-ɔŋ, se beniin benchuki gwii be kitso mbaanyɛ ntso benɛɛ nuuŋ be wu. Beniin bani nuuŋ be tɛ kemi beŋkiki be bukoon bwee be bu Tee le fe be lii. **2** Nse ɲ'woo je beɛ liboo si dzoo yi shiiti li ɲkume-ɛ, yi nduŋgi si dzaan yi wami. Je yi ntɛ ɲ'woo yilu tɛ yeti si kaaŋ yi beniin kuti. **3** Be tɛ yuuti jumi chimu chi feŋ li kabara-a limfwe be bieɛ bi yon bi bineɛ bieɛ maa bekaan baa. Wumu tɛ nuuŋ ye lu wu tɛ kii jumi chilu fuki nɛɛ beniin benchuki gwii be kitso mbaanyɛ ntso benɛɛ baa nsin ke, nuuŋ be be tɛ ya li tsan yi bibifi-i li nshe-ɛ. **4** Bani nuuŋ beniin be tɛ mɛɛ ki biifi ke yí yi be be bukeɛɛ ke, kife be tɛ mɛɛ saa ki keɛ ke bukeɛɛ ke. E be be ti shiin be biki ɲwane Nshooŋ maa nuuŋ feŋ fe giinŋi le. Beniin bani nuuŋ be be tɛ ya le kingoke ki beniin le lenti kichu be nuuŋ si muntaan mu Nyɔ-ɔ mu ɲkosi be ɲwane Nshooŋ. **5** Kinseɛ ti mɛɛ keɛ saa ki bo ke li bimfimu bi bee ke. Be nuuŋ fibee findzoŋ nsin. **6** Nse ntuu ndza ɲɛɲ nchindaa wu Nyɔ wumu si jiindi kiboo kintikinti. Tɛ gii kemi ntoŋ wu dzeɛɛ wu kimake le laŋe li beniin be nuuŋ li nshe-ɛ bechu. Tɛ gii nuuŋ le laŋe li tɛɛ chichi, be li bitoŋ bichu-u, maa beniin be yeti maa nuuŋ jé yi la le, maa beniin be la le. (aiōnios g166) **7** Nchindaa wulu se dzaan lewe le, “Nɛ chendi yeɛɛ Nyɔ nɛ bundi yi, kife mfi we wu nsawu kochaa. Nɛ nyɛ yeɛɛ n'yoonche wu nyɔŋa li

yi-i, yi tɛ tɔŋ kiboo bɛ nshe mɔɔ dzɔɔ yi nyɔŋa bɛ bitsii bi dzɔɔ buti li bi-i.” **8** Nchindaa wu Nyɔ wumu wu kife, se tuu biki wu tiiti le, “Babilɔŋ wu nyɔŋa weɔ kituŋ, wu weɔ. E wu wu fɛ bitɔŋ bichu wɔŋ ntse we wu bukweɛ si mbiŋ.” **9** Nchindaa wu Nyɔ wu ki kiteɛte bieɛ be tɛ, tuu dzɛŋgi lɛwe nge le, “E wi mɔŋ wu nye n'yoɔnche wu nyɔŋa li nyan yi koofi yi yɛɛ be kee ki bɛ chɔ ki nuuŋ mfise yi nyan yilu, kemi tɛ biooŋ fɛ lii kɛ li kibene-ɛ, **10** kɛ gii wɔŋ mbiŋ mɛ nuuŋ shɛŋ yi Nyɔ yi fuuti. Shɛŋ yilu nuuŋ ɛ wu yiiki lɛ fika fieɛ li mɛsine nsɪŋ. Wɛɛ wi bɛ gii bɛ naa bɛ lɔŋ wu li fieɛ fi duti si muŋkaŋ, ni ŋiŋgi nge fɛ. Fini gii naa fi nuuŋ li benchindaa bɛ Nyɔ-ɔ bɛ waɔŋ bɛ li ŋwane Nshɔɔŋ li limfwe. **11** Njiŋ gii naa mɛ ni mɛ jiinyi nɛɛ mfi kwi ma nsɪŋ fɛ bɛ lɔŋ bɛ li nge wulu-u. Beniŋ bɛ nyɛɛ n'yoɔnche wu nyɔŋa li nyan yi koofi yi bɛ nɛki li kee ki bɛ chɔ ki nuuŋ mfise yi nyan yilu mɔɔ beniŋ bɛ kemi biooŋ yi bukoŋ bwee nuuŋ tɛ naa kɛmɛ mfufine li nge wu bee fɛnshaŋ kɛ butuu kɛ.” (aiɔn g165) **12** Fini giŋgi fieɛ li beniŋ bɛ nuuŋ bɛ Nyɔ-ɔ bɛ yi nuuŋ bɛ be, bɛ kichi benchi bɛ Nyɔ-ɔ, bɛ giki shɛŋ li Jiso le bɛ kemi le bɛ ni bɛ kendi shɛŋ. **13** Nse ndza ŋ'woo jɛ yeti li kwɛɛŋ wu Nyɔ-ɔ yi tiiti li mi-i le, “Tɛɛ fini Mbɛɛche dɛɛni ŋgɛnu limfwe kinɛetine kinɔŋa kɛɛ li beniŋ bɛ kwiye ɛ bɛ tɛ taashe bɛ Taa.” Fiana yi Nyɔ teendi le, “Kinɛetine ki nɔŋa nuuŋ ki bee cheɛŋ, kife bɛ gii bɛ bufɛ li bɛntɔnye bɛ bee, nime chi bee chi dzeɛŋ ni chi biki bɛ.” **14** Yike yɛɛŋ nɛ woo, nse ndza mbiche ŋɛŋ kikuŋ ki nɛŋgi ni ncherere, ɛ wi shee li kikuŋ kilu linti tɛ bosini ŋwanewi. E wu beɛŋ kifo ki bumfo-ŋ ɛ bɛ nache bɛ kikwa ki yechi, kemi kin'wo le bɔ ki keeti. **15** Nchindaa wu Nyɔ wumu se dza bɔ li yih yi muntofi-i, waŋ wi wu tɛ shee li kiku-uy linti nge, tee le, “Nɛeki Kin'wo ko ɔ ni ɔ wechi ŋ'weche lu. Mfi wu ŋ'weche kɔchɔɔ kituŋ, kikoo ki nshe kɔche kɛɛ ki weche.” **16** Fi se ka le, wi wu tɛ shee li kiku-uy wɛ tɛ bieɛ shiiki Kin'wo kee li kikoo ki nshe-ɛ, bechi wechi bɛ ki li nshe-ɛ. **17** Nchindaa wu Nyɔ wumu se tuu bɔ li yih yi muntofi-i liboo, kemi tɛ Kin'wo ki keeti le bɔ. **18** Nchindaa wu Nyɔ wumu bieɛ bɔ fɛ taantaa chi muntofi-i, ɛ tɛ nuuŋ wu wu kemi bunɔa bu wi-i. Se dzaŋ lɛwe nge li wumu wu tɛ kemi Kin'wo kɛɛ le, “Nɛeki Kin'wo ko ɔ soome bichuŋ bi muntaaŋ mu mbiŋ lɛ lu li nshe-ɛ, kife muntaaŋ mulu yeri mwe kituŋ.” **19** Nchindaa wu Nyɔ wulu bieɛ shiiki Kin'wo kee li nshe-ɛ, soome muntaaŋ mu mbiŋ lɛ mu li nshe-ɛ, banche, turi lɛ kiso kinɔŋa-a ki bɛ seendi mbiŋ le,

fini se fieɛ fieɛ fi doonchi shɛŋ yi Nyɔ yi fuuti yi gii naa fɛ bɛ beniŋ. **20** Bɛ se tuu bɛ seendi muntaaŋ mu mbiŋ lɛ mulu bɛ bikaa lɛkuuŋ lɛ kito-ŋ, mu se busi nuuŋ nɔŋ, mɛ yɛki mɛ buti bɛ kimfime ki kiku-uy yɛɛŋ, mɛ letini mɛ giŋgi, mɛ buti si bema gii fɛɛ.

15 Nse ndza ntuu ŋɛŋ ŋwaani fieɛ fimu fi wondini kimfime nge liboo, nuuŋ fieɛ fi nɔŋa. E tɛ nuuŋ benchindaa bɛ Nyɔ-ɔ mfomenyaan bɛ kemi bɛŋge mfomenyaan bɛ nuuŋ bɛ kimerise-ɛ le bɛ nye li beniŋ li, kife bani nuuŋ bɛ Nyɔ gii yi mɛɛshi yi doonche shɛŋ yee yi fuuti lu. **2** Ntuu ndza ŋɛŋ fieɛ fimu fi bosini dzɔɔ yi nyɔŋa yimi yi nuuŋ ɛ bɛ tɛ fiinse bɛ wi, yi mienjini nɛɛ si miadɔŋ. Beniŋ bamu lemi li dzɔɔ yi nyɔŋa yilu-u lichiy nuuŋ bɛ tɛ sɔ nyan yi koofi yi yɛ bɛ kee ki bɛ chɔ ki nuuŋ mfise yi nyan yilu mɔɔ biooŋ yi kinwaati yi nuuŋ bukoŋ bu nyan yilu-u. Bɛ tɛ lemi fɛ bɛ kemi kɔŋ yi Nyɔ le bɔ, **3** bɛ yuuti jumi chi Mɔɔse wi wu nime wu Nyɔ bɛ jumi chi ŋwane Nshɔɔŋ lɛ. Bɛ tɛ yuuti le, “Hoo Taa Nyɔ wu Kemi Bunga Buchu, bieɛ bi ɔ feti nuuŋ nɛɛ bi nɔŋa bɛ bi tɛɛmi. ɔ nuuŋ Mfɔŋ wu bitɔŋ bichu, Dze yi ɔ feti bieɛ le nuuŋ yi tsaan bɛ yi cheɛŋ. **4** Hoo Taa, wi wu nuuŋ tɛ cheɛŋ wɛ kɛ, tɛ guume le ni bundi wɛ kɛ nuuŋ noo? Ba nɛɛ wɛ kwaa ɔ wuuti. Bitɔŋ bichu gii bi ni bi bɛ bi nye n'yoɔnche wu nyɔŋa li wɛɛ, kife bɛ ŋɛŋ baa le bieɛ bi ɔ feti nuuŋ bi tsaan.” **5** Lejiŋ lelu ndza mbiche, ŋɛŋ si bɛ gwiye yih yi muntofi yi liboo yi nuuŋ kigɔɛne ki doonchi le Nyɔ yɛ bɛ beniŋ. **6** Benchindaa bɛ Nyɔ-ɔ bɛ mfomenyaan bɛ tɛ kemi bɛŋge bɛ mfomenyaan baa tuu bɛ bɔ li yih yi muntofi yilu-u. Bɛ tɛ chuume ndu yi mieɛfi yi gbɛŋgi yi mienjini, bɛ wa kɔnde li bɛ ŋkondi-i ɛ bɛ tɛ nache bɛ kikwa ki yechi. **7** Fieɛ fimumkpaŋ li kintutu ki bieɛ bimɛ biyɔŋ bi bineɛ bieɛ fi nye beke mfomenyaan li benchindaa bɛ mfomenyaan baa ɛ bɛ tɛ nache bɛ kikwa ki yechi. Beke baa tɛ yise bɛ shɛŋ yi Nyɔ yi fuuti yi nuuŋ lu mfi kwi ma nsɪŋ. (aiɔn g165) **8** Yih yi muntofi se dza yi yise bɛ njiŋ mɛ dzɛti fɛ kin'wofu ki Nyɔ-ɔ li bunɔa bwee li. Fi se tuu fi nuuŋ le wi tɛ mɛɛŋ ki mɔ-ŋ nle li yih yi muntofi yi Nyɔ yilu-u kɛ, nsɪŋ gɛɛŋ bɔ si bɛŋge bɛ mfomenyaan bɛ benchindaa bɛ Nyɔ-ɔ bɛ mfomenyaan baa tɛ kemi le bɛ nye li beniŋ li baa ma.

16 Ndza ŋ'woo jɛ yimi yɔ liboo li yih yi muntofi yilu-u li benchindaa bɛ Nyɔ-ɔ bɛ mfomenyaan baa li le, “Gene yɛɛŋ nɛ shooshe shɛŋ yi Nyɔ yi fuuti yi nuuŋ lɛ beke bɛ mfomenyaan baa, li nshe-ɛ.” **2** Nchindaa wu Nyɔ wu ŋkosi gɛɛŋ shooshe wɛ ke wu

shen yi Nyo yi fuuti li nshe-ε. Bikoti bi koofi yi bi tonyi, koo beniinj be tē kemi nkiki wu nyar yi koofi yi ye be nyee maa n'yoanche wu nyarja li kee ki be cho ki nuur mfise yi nyar yilu. **3** Nchindaa wu Nyo wu kinga kife shooshe we ke li dzoo yi nyarja, dzoo yilu fiiki yi to si ngorj me gwini chi wi-i. Fiee fichu fi tē tsiinj li dzoo yilu-u kwi. **4** Nchindaa wu Nyo wu kinga kiteete shooshe we ke li dzoo yi beki-i maa li bintsii bi dzoo buti li bi-i, yi dza yi to ngorj. **5** Nse nj'woo si nchindaa wu Nyo wu bichi fε dzoo yilu-u tee le, "Nyo, o nuur Nyo yi nuur tsaarj le dze yi o sondini bensa bani le-e. We wu nuur deeni, wu tē saa wu nuur lu. Hooo Nyo, we wu wuuti. **6** Beniinj bani baa be ngorj me beniinj be nuur bo-o maa me be ntomfōnj bo maa li tsarj yi bee. O se nye ngorj li bee, be worj. Fini fiee nee kinsomfu kibe." **7** Ndza nj'woo si je bo fε taantaa chi muntofi yi teendi le, "Ee Taa Nyo yi Kemi Būnga Buchu, o sondini bensa bo o biki dze yi cheenj be yi tsaarj." **8** Nchindaa wu Nyo wu kinga kineε shooshe we ke nuur li jobe-ε, jobe keme dze chi se bechi chi tonyi beniinj si wi. **9** Ntōnye wu nyarja tē buti li jobe-ε wu tonyi beniinj. Se nuur le be ti meenj ki fiiki kē shérj yibe, le be ni be pieti Nyo kē. Be tuu be bifisi bukoorj bu Nyo-o yi kemi Būnga bu berjge bani bubifise. **10** Nchindaa wu Nyo wu kinga kitiine shooshe we ke nuur li kabara wu nyar yi koofi yi ye-ε, kweenj wu nyar yilu tē seki dza wu jiinj. Beniinj nuur li ntōnye be numi niinj yibe. **11** Be dza be yeti jé yi bifi li Nyo yi nuur liboo kii ntōnye wu bikoti bi bee. Se nuur le be tē meenj ki fiiki kē binje bi bee kē. **12** Nchindaa wu Nyo wu kinga busoo se shooshe we ke nuur li dzoo yi nyarja yi Yuflet, dzoo yilu se tuu yi wonde, le nache dze le bemfōnj be buti le kimbe ki jobe teti chi keti le-e. **13** Ndza njerj fiana yi tii yimi sheε yi bosini binjkweenu. Yi buti le kimfime ki kinguuj ki nyarj yi bosini nyarj yi dzoo yee, be kimfime ki nyarj yi bendi yi yee, maa kimfime ki wi wu yerjgi le nuur ntomfōnj wu Nyo weε. **14** Fiana yini nuur benchindaa be Kinjundi-i. E yi yi tē feti bieε bi doonchi būnga bu bee. Yi derjgi yi giingji fε bemfōnj be bitōnj bichu-u li kikoo ki nshe-ε, yi banchi be le yi nache be kii dzinj yi gii naa yi nuur jobe chi nōja chi Nyo yi Kemi Būnga Buchu-u. **15** Jiso tiitao le, "Yike yerj ne woo, mbeε si wih. Kineetine ki nōja kēε ki wi wu meenj ki lee kē, wu kemi ndu li wuu bwij le kii ni tuu dza ni buti tinj kilere le beniinj be njerj kē tinj kilere yee kē." **16** Fiana yilu se tuu yi banchε bemfōnj belu fε kintsii ki be tē teenyi le jé yi Hiburu-u le Amagedorj. **17** Nchindaa wu

Nyo wu kinga mfomenyaarj shooshe we ke li mfiee li. Je yimi se bo li yih yi muntofi-i fε kabara-a, yi yo lewe le, "Fi ji fiee!" **18** Dzaarj dza yi lēebi, yi wami, yi ndungji nshe seesi be būnga njge. Njwaani weε nseese wu nshe tē seese be būnga njge ni ti meenj saa kē le nuur lu mbeεche si wi tē bechi nuur li nshe-ε kē. Nseese wulu tē nuur bu bieε njge. **19** Kitōnj ki nōja gate ki to bimbe biteetu. Bitōnj bi tēnj keeshi. Nyo tē kimi kitōnj ki nōja ki Babilōnj kini, nye fika fi shen ye yi fuuti li ki-i le ki siri. **20** Binjēnj bichu kifi, se berjkumε laaye tē. **21** Binj yi nyarja yi nyarja tuu yi weyi liboo yi mumkparj mumkparj luuti si be kilo mbaanyee. Binj yilu weyi li beniinj li. Be se tuu neε be yeti jé yi bifi li Nyo-o, kife yi tuumi ye njge wu binj li bee, njge wulu yeki būnga.

17 Nchindaa wu Nyo wumu le benchindaa be Nyo-o be mfomenyaarj be tē kemi beke be mfomenyaarj baa dza be tee li mi-i le, "Be, njgii ndoonche we njwaani njge wu be gii be nye li ngi wu kinjikwiinj wu shee li dzoo yi nyarja yee. **2** Kinjikwiinj kini nuur ki bemfōnj be li nshe yini-i feti bukweε be ki, ntse we wu bukweε wuni koo o beniinj be li nshe yini-i si mbiinj." **3** Nchindaa wu Nyo wulu dza dzo mi ε ntē nuur li tsarj yi Fiana yi Nyo-o, geenj be mi li bukaka. Njerj kweenj wumu ε wu shee le nyarj yi bendi yi-i, yi yechi ni gaa ε yih yise be menjkooj li yi-i bwij me bifisi bukoorj bu Nyo-o. Nyarj yilu tē kemi bikoo mfomenyaarj be shé yoofi. **4** Kweenj wulu tē sa ndu yi beniinj be nōja be nōja yi yechi, se mienjini bwij be munchi mu be nache be kikwa ki yechi maa njwaani ta yi teemi kwa yimi be njwaani bieε bi teemi kwa bimū. Tē gii kemi fika le wuu bo ε be nache be kikwa ki yechi ε fi tē yise be bieε bi bendi yi maa nyerj yi bukweε. **5** Be tē tsee bukoorj bumu wu fε lii bu nuur le ngangaa li le, "Babilōnj wu nyarja wu ni binjinkwiinj maa wu bieε bi bendi yi bi li nshe yini-i." **6** Nse njerj kweenj we ε wu worj ngorj me beniinj be tē nuur be Nyo-o be be tē woye be kii Jiso, me koo wu si mbiinj. Si ntē njerj kweenj wulu le, kimfime wonde mi njge. **7** Nchindaa wu Nyo we bii li mi-i laa, "Kimfime wondini we kii la? Njgii mfusi we kinyi ki fiee fi kweenj wuni be nyarj yi bendi yih yini yi kemi bikoo mfomenyaarj be shé yoofi yi tuuti wu yini. **8** Nyarj yi bendi yi yini, yi o njerj yini tē nuur lu, deeni yani yi meenj ye lu kē. Yi gii yi bo likwiinj fε kitoo ki shiiti ni wuujj kēε, yi yee lewe yi geenj fε be gii be lēε yi fε. Kimfime gii ki wonde beniinj be nuur li nshe-ε be ti meenj saa kē le be tsee menjkooj me bee le kinjwaati ki beniinj be kemi ntse-ε

mbeeche si nshe të bechi ke. Ki gii ki wonde be si be gii be ni be njingi nyar yini, kife nyar yini të nuuŋ lu, se nuuŋ le yi meen ye lu ke, yi meen ye se yi tuu yi be ke. (Abyssos g12) 9 Fini nuuŋ fiee fi weki bufi bunɔŋa. Bikoo bi nyar yee bi mfomenyaar biae nuuŋ beŋkume mfomenyaar be kweeŋ we shiiti lu. Bikoo bilu nuuŋ te bemfɔŋ mfomenyaar. 10 Bemfɔŋ be betiinu we baa kituŋ, mumkpaŋ meenɔ seki, wumu meenɔ ki be-e ke. Wee naa be loo, ni kemi le nuuŋ lu nee li mfi niŋ li. 11 Fi kii nyar yi bendi yi ye yi të nuuŋ lu, yi se meen ye lu ke, yi ye te mfɔŋ, mfɔŋ wuni nuuŋ wu kinga nyaar, se nuuŋ le we li kintutu ki bemfɔŋ be mfomenyaar baa. Wee gii ke wu naa wu be te, gii geeŋ fe be gii be lee wu bu leewu. 12 Shé yi yoofi yi ɔ njingi yini nuuŋ bemfɔŋ be yoofi be be meen ki nye ke bunga bu nsawuu li bee ke. Be gii naa be koke be, se be tuu be keme bunga le be ni be seki be nyar yi bendi yi ye. Se nuuŋ le be gii be saa ntar wu mfi mumkpaŋ kwaa. 13 Bani bechu kemi baa nee mbeeche mumkpaŋ. Be gii be nye bunga bube bu nsawuu buchu li nyar yi bendi yi ye-e. 14 Be gii be banché be toŋ dzin be ŋwane Nshɔŋ, ŋwane Nshɔŋ se yaa be, kife nuuŋ Taa wu betaa bechu tuu nuuŋ Mfɔŋ wu bemfɔŋ bechu. Gii naa toŋ yaa be beniŋ bee be wu teen wu tsaa be lemi be wu mfi kwi.” 15 Nchindaa wu Nyɔ we tee li mi-i le, “Dzɔɔ yi ɔ bee ɔ neŋ kinjikwiŋ kee shee li yi ye nuuŋ gwaani beniŋ be bintutu bi beniŋ le maa bitɔŋ be beniŋ be yeti jé chichi chichi. 16 Se shé yi yoofi yi ɔ bee ɔ neŋ yee nuuŋ yi, yi bee nyar yi bendi yi ye gii be ni be baanini kinjikwiŋ kee. Be gii naa be fweeni biee biee bichu se she tin kilere, be ŋɔnye nyar ye, be meeshi be toŋ wu be wi. 17 Fini nuuŋ e Nyɔ yi gee li shén yi bee le be fe fiee fi yi kɔŋgisi, yi tuu yi fe le be ni be kemi kimbeenche kimumkpaŋ le nye bunga bube bu nsawuu li nyar yi bendi yi ye-e geeŋ bo si ye yi Nyɔ gii yi be yi kache. 18 Kweeŋ waa bee ɔ neŋ we nuuŋ kitɔŋ ki nɔŋa ki kemi bunga le bemfɔŋ be li nshe yini lewe bechu.”

18 Lejin lelu neŋ nchindaa wu Nyɔ wumu shiiti bee liboo kemi bunga bu nɔŋa, kin'wofu kee bendi li kikoo ki nshe-e kichu. 2 Se dzengi liboo be je yi teemi le, “Babilɔŋ wu nyɔŋa weɔ kituŋ! Wu weɔ kituŋ! Wu toɔ fe bintsii bi bɔŋ be kinjundi tsiŋ fe-e. We ntuuŋ wu fiana yi tii chichi. We ntuuŋ wu muniŋ mu nyen be mu be baanini munchu. 3 Wu weɔ kituŋ kife bitɔŋ bichu won biae ntse we wu nyen yi bukwee wu kaa be

si mbiŋ, bemfɔŋ be li nshe-e fe baa ntse wu nyen be wu. Beniŋ be wa-aŋ bechu be li nshe-e loo baa kii wu kii kwa wee wuu banché neŋe.” 4 Nse ntuu ŋ'woo je yimi dzengi liboo yi tiiti le, “Beniŋ beŋ, bo yeen fe, kiŋ ne ni le li bibifi biee li ke, be le kiŋ ne ni le te li neŋe wu gii naa be le wu-u ke. 5 Bibifi biee gbéen biee bi yise bi bo liboo, Nyɔ kimi ye wu li biee biee bibifi-i. 6 Be fe be wu si feti li beniŋ bamu-u. Be soon wu li kinge kee li kinga kife. Be gee mbiŋ me nuuŋ neŋe, muka mumfeen le fika fi ti giki li beniŋ bamu le, be nye li wuu le won. 7 Be fiche neŋe be ntɔnye be nye li wuu, nee si të gii tsakisi yi li bunɔŋa-a linti jii kikuuŋ kee. Shiiti juti ŋkondi tiiti le, ‘Nnuuŋ Yaa li kabara, nnuuŋ ye kwee ŋku ke, nnuuŋ ntè naa le ni ndii nseti kikoo ke.’ 8 Si tiiti le, e nee si neŋe gii be li wuu jobe chi mumkpaŋ. Chigɔŋ gii chi we li wuu ni dii seti kikoo. Dzeen gii yi kaa wu. Be gii be toŋ wu be wi, kife Taa Nyɔ wu gii saa wu nuuŋ wi wu kemi bunga. 9 Bemfɔŋ be li nshe-e be tuu be feti nyen yi bukwee be wu, be jii kikuuŋ be wu, be gii be ni be dii be fiengi mfi wu be neŋ si njin yeki li wuu maa si duti. 10 Be gii be ni be lemi mfiŋ be chene, be se ni be njingi si be ŋweki be wu. Be gii be ni be jaachi yi yi be tiiti le, ‘Hebee! Hebee! Babilɔŋ, we wu kitɔŋ ki nɔŋa! ɔ nuuŋ kitɔŋ ki ko! Neŋe geeŋ wu be li we mfwaa mumkpaŋ ni?’ 11 Beniŋ be wa-aŋ be li nshe-e gii be ni be dii wu be seti bikoo kife wi meen ye lu wu gii naa ni guti biee bi bee ke. 12 Wi meen ye lu wu gii ni guti biee bi bee si bi be nache be kikwa ki yechi ke ki ncherere, ke bi be nache be gwaani ta yi teemi kwa, ke bige bi feŋkeŋ bi teemi kwa. Nee si wi meen ye lu wu gii ni guti ndú yi be yi shingii ke yi yechi ŋgemingemi, ke yi nuuŋ miefimiefi, ke yi yechi gaa ke. Wi meen ye lu wu gii ni guti biti bi bee bi seendi shuuŋ, ke biee bi bee bichu bi be nache be bige bi kiyo-ɔ be biee bichu bi be nache be biti bi teemi kwa ke kikwa ke kitu maa ta yi leebi ke. 13 Wi meen ye lu wu gii ni guti biti bi bee bi be feti meen me seendi lu maa biee bi seendi bi be deeki biee lu maa kidzoma maa gwaani meen me seendi mamu, maa gwaani kidzoma kimu ke. Maa mbiŋ maa meen maa musu me giŋ le be giŋ yi fɔŋ ke. Wi meen ye lu wu gii ni guti benaŋ be bee maa nshɔŋ maa bikuŋ maa bikpɔɔ bi bee bi nyán chiiti ke. Wi meen ye te lu wu gii ni guti beniŋ be bee beyon be be kabini li bemfa-a ke. 14 Be gii be ni be tiiti li wu le, ‘Biee bichu bi shén ya të nuuŋ li bi-i geeŋ biee waan, kwa wa be bunɔŋa bwo buchu ma bwee, ɔ meen

ye ɔ tuu ɔ naa ɔ ɲɛɲ bi kɛ.’ 15 Beniɲ be wa-aɲ be tɛ kabini biee be jii mbeɲ li tsan yee li, gii be leɲ mfiɲ be chɛnɛ si be bichi wu ɲɲɲi ɲɲɛ lɛ. Be gii be ni be woki kwe lɛwe ɲɲɛ, be ni be seti bikoo be jaachi yi be tiiti le, 16 ‘Hebee mi! Hebee mi! Nshiɲ yi ɲɲɛ li kitorɲ ki nɔɲa kini-i, ki tuu ki seti ndu yi shingii kɛ yi yechi ɲɲɲɲɲɲɲɲ kɛ yi yechi gaa, yi miɲɲini be biee bi be nache be kikwa ki yechi kɛ ɲwaani ta yi tɛɛmi kwa yimi kɛ ɲwaani biee bi tɛɛmi kwa bimɛ. 17 Be yensi baa bunɔɲa bwee li kika kɛ mfi-i kimumkpaɲ?’ Bete bikoo be yih yi dzɔ lɛ be beniɲ be deɲgi lɛ yih yi dzɔ li mɔɔ be nindi le mɔɔ beniɲ bechu be deɲgi li dzɔ be kabini waɲ, be gii be leɲ tɛ mfiɲ. 18 Be gii be ni be ɲɲɲi si ɲɲɲi ye ki mɛ duti be tuu be ni dii be kwɛɲgi le, ‘Kitorɲ ki tuu ki nuuɲ si kitorɲ ki nɔɲa kini nuuɲ ki la?’ 19 Be gii be ni be lendi kibɔɲ li fa be dii kwe be seti bikoo, be ni be dii be kwɛɲgi le, ‘Hebee mi! Hebee mi! Nshiɲ yi ɲɲɛ li kitorɲ ki nɔɲa kini-i ki beniɲ bechu be kɛmi yih yi dzɔ loo baa li bunɔɲa bwee li! Be yensi baa wu li kika kɛ mfi kimumkpaɲ ni?’ 20 Beɲ be nuuɲ li kwɛɲ wu Nyɔ-ɔ, nɛ neki fine li fiee fi kɛti be wuu. Beɲ bechu be nuuɲ beniɲ be Nyɔ-ɔ be bɔɲɲ be nto-ɔɲ be Jiso-ɔ mɔɔ bentomfɔɲ be Nyɔ-ɔ bechu, nɛ neki yeɲɲ kife Nyɔ sonde ye nsa li fiee fi wu fe be be-ɲɲ!’ 21 Nchindaa wu Nyɔ wu tɛɛmi wumu se dza too tɛtɛ chi nɔɲa si jeni chi nɔɲa, shiiki chi shee li dzɔ yi nyɔɲa ni guuu. Si wu shiiki le tuu tee le, “ɛ nɛɛ lɛ si be gii be shiiki wɛ wu kitorɲ ki nɔɲa ki Babilɔɲ ɔ shee be bɲɲa lɛ, be tɛ tuu le be ɲɲɲ wɛ kɛ. 22 Be mɛɲ ye be tuu be woo kɔmi mɔɔ tebi cho mɔɔ nuuɲ sɔɲ ya kɛ. Be mɛɲ ye mɔɔ be ɲɲɲ wi wu nindi fiee mɔɔ nuuɲ fi la le kii wɛ kɛ. Be mɛɲ ye be woo jeni yeti li kintsii ko-o kɛ. 23 Lambo mɛɲ ye le wu tuu wu woo kii wɛ kɛ. Be mɛɲ ye be tuu be woo tɛ je yi nyuɲ wutso mɔɔ nuuɲ yi kwɛetso yeti li wɛ-ɛ kɛ. Fi gii fi nuuɲ le kife beniɲ be wa-aɲ be tɛ nuuɲ li wɛ-ɛ tɛ nuuɲ beniɲ be nɔɲa be nɔɲa be li nshe-ɛ, ɔ tɛ gii ɔ yeɲgi be bitɔɲ bichu be mfiɲ ya. 24 ɛ kitorɲ kini ki ɲɲɲɲ mɛ bentomfɔɲ be Nyɔ-ɔ be mɛ beniɲ be nuuɲ be Nyɔ-ɔ nuuɲ li tsan yi ki-i. ɛ ki ki beniɲ bechu be be woyi li nshe-ɛ baa li tsan yi ki-i.”

19 Leɲɲ lelu, ndza ɲ'woo fiee si jɛ li kimbanche ki beniɲ le ki nɔɲa liboo, ki dzɛɲgi le, “N'yaɔnche ni nuuɲ li Nyɔ yise-ɲɲ. ɛ yi yi suuti beniɲ, ɛ yi yi kɛmi bunɔɲa be bɲɲa. 2 Yi sondini bɛnsa bee yi biki cheɲ be dze yi tsaan. Yi lɔɲ ye ɲɲɛ li ɲɲi wu kinjikwiɲ wɛɛ

tuu bifisi kikoo ki nshe-ɛ be ntse we wu kinjikwiɲ. Yi tuu ye nsoɔɲkibaa li kwɛɲ wulu-u kii beniɲ bee be nime-ɛ be be tuu be woyɛ.” 3 Be tuu be kaari be dzɛɲgi le, “N'yaɔnche ni nuuɲ li Nyɔ-ɔ. Nɲɲ mɛ jiɲɲi li kitorɲ kini-i gii mɛ ni mɛ jiɲɲi mfi kwi nyimu nsɲɲ.” (aiɔn g165) 4 Bekaɲ be mbaamfiee ntɔɔ bɛnɛ baa mɔɔ biee bi yɔɲ bi bɛnɛ bɛnɛ tuu bi we fekwiɲ bi nyɛ n'yaɔnche wu nyɔɲa li Nyɔ-ɔ yi shee li kabara-a. Bi tiiti le, “Fi nuuɲ lɛ. N'yaɔnche nuuɲ li Nyɔ-ɔ”. 5 Je yimi se tuu yi bo li kabara-a yi tiiti le, “Beɲ bechu be nuuɲ beniɲ be nime-ɛ be Nyɔ-ɔ, nɛ yaɔnchi yeɲɲ Nyɔ yiseɲ, beɲ bechu be chendi yi mɔɔ be nteɲ be nteɲ mɔɔ be nɔɲa be nɔɲa, nɛ nyɛ yeɲɲ n'yaɔnche li yi-i.” 6 Nse ntuu ndza ɲ'woo fiee fimu si je yi kimbanche ki beniɲ lɛ yi yeti si dzɔ yi beki li mbɛmɛ, yi kumini si dzaan yi wami be bɲɲa yi tiiti le, “N'yaɔnche ni nuuɲ li Nyɔ-ɔ, kife Taa wuseɲ wu Nyɔ wu Kɛmi Bɲɲa Buchu sekɔɔ kituɲ. 7 Tɛ ni tɛ neki, tɛ wuki buɲɔɲ, tɛ nyɛ n'yaɔnche li yi-i, kife mfi wu bugoo bu ɲwane Nshɔɲ lɛ beɛ kituɲ, Kwɛetso nachɔɔ yi yee. 8 Be nye baa ndu kituɲ yi nuuɲ shiɲɲii yi wuuti yi miɲɲini wu chuume.” (Ndu yini nuuɲ kingɛ ki tsaan ki beniɲ be nuuɲ be Nyɔ-ɔ.) 9 Nchindaa wu Nyɔ wulu tuu tee li mi-i le, “Tɛɛ fini le, Kineetɛni ki nɔɲa kɛɛ ki beniɲ be be teɲɲ li tsɔɔ chi bugoo bu ɲwane Nshɔɲ lɛ.” Tuu tee li mi-i le, “Tefe chini chee tefe chi Nyɔ-ɔ cheɲɲ.” 10 Nse ndza we li bikaa biee li le nyɛ n'yaɔnche wu nyɔɲa li wuu. Tuu tee li mi-i le, “Kiɲ ɔ ni ɔ feti le kɛ. Nnuuɲ nɛɛ tɛ wi wu nime si wɛ mɔɔ beɲwaana be lemi li fiee fi be tiiti kii Jiso. ɔ nyɛ n'yaɔnche wu nyɔɲa nuuɲ li Nyɔ-ɔ. Fiee fi be tiiti kii Jiso fini nuuɲ nɛɛ fi kibɛɛ fi bentomfɔɲ be Nyɔ-ɔ tɛ tiiti.” 11 Ndza ɲɲɲ si kiboo gwiye, kikɲ kimu ki nɲɲgi lemi. Wi wu tɛ nuuɲ le ki-i lɛwe be tɛ teenyi wu le Wi wu Lemi li Je ye-e be le Wi wu Cheɲɲ, ti sondini bɛnsa bee tundi mɔɔ dzɲ yi tsaan. 12 Lii yee tɛ nuuɲ si nimi chi wi-i, bifo bi bumfɔɲ nuuɲ wu li fa ɲɲɛ. Tɛ gii kɛmi bukoɲ ɛ be tɛɛ li wuu bwɲɲ bu wi wumu kii ye kɛ fuki wu nsɲɲ. 13 Tɛ gii nuuɲ ɛ wu chuume ndu yi ɲɲɲɲ li bwɲɲ ɛ be lii li ɲɲɔ-ɲɲ. Bukoɲ bu be tɛ teenyi wu lu nuuɲ le Je yi Nyɔ-ɔ. 14 Beniɲ be dzi-ɲɲ be liboo biki wu leɲɲ le bikɲ bi ncherere-e ɛ be liishe ndu yi mieɛfi yi wuuti yi nɲɲgi ncherere. 15 Nyɔ yi dzɲ yi keeti tɛ buti le wuu wa yi gii nuuɲ le yaa bitɔɲ lu tuu ni seki bi be bɲɲa bu nɔɲa. Gii buu sheɲ yi Nyɔ yi Kɛmi Bɲɲa Buchu doonche li beniɲ li. Sheɲ yi Nyɔ yini nuuɲ yi fuuti ɲɲɛ si kiso ki be ti seendi muntaan

le mbiinj buti. **16** Li kikonj kee li be li yeerj yee li e be tsee bukoorj bwee le, “Mfong wu bemfong, be le Taa wu betaa.” **17** Ntuu ndza herj nchindaa wu Nyɔ wumu lemi li jobe-e. Tè lemi le dzerji li muniinj munchu mu jiindi liwe tiiti le, “Be yeerj ne baanche fe tsɔnɔ chi nɔɔa chi Nyɔ fe chini-i. **18** Ne gii ne ji goorj yi bemfong be yi bete bikoo bi beniiŋ be dzi-ij maa beniiŋ be kemi bungga maa yi bikunj be yi beniiŋ be beerj le bi-i, maa yi beniiŋ bechu be nuuj bemfa maa be nuuj ye bemfa ke maa beniiŋ be nterj be nterj be be nɔɔa be nɔɔa.” **19** Nse herj nyarj yi bendi yi be bemfong be nshe-e maa beniiŋ be bee be dzi-ij e be banche le be toŋ dziŋ be wi wu tè shee le kiku-urj maa beniiŋ bee be dzi-ij. **20** Dziŋ bechi, yi kaa nyarj yi bendi yi ye be wi wu tè yerŋi le nuuj ntomfong wu Nyɔ. Wi wuni nuuj wu ti shiiŋ shiiti nyarj yilu limfwe, feti binte wa bi biee le. Biee bini nuuj bi yi tè yerŋi beniiŋ be kemi nkiki wu nyarj yi koofiŋi li be bwiŋ, maa be nyee n'yaonche wu nyɔɔa li kee ki nuuj mfise yi nyarj yi bendi yi yilu. Tè loŋ be be befe bani be meerj beyonj le libe chi wi be munkarj duti le-e. (Limnē Pyr g3041 g4442) **21** Wu wu tè shee le kikuŋ kee lewe wache kirke ki beniiŋ le kee be nyɔ yi dziŋ yi tè buti le wuu wa, muniinj munchu ji li tarj wu mfi kimumkarj goorj yi beniiŋ belu mu herendi.

20 Ntuu ndza herj nchindaa wu Nyɔ wumu shiiti bee liboo kemi kirgwiye ki kitoo ki shiiti ni wuujŋ kee, maa kincha kimu ki nɔɔa le wuu bo. (Abyssos g12) **2** Kaa kirguurj ki nya-arj kee ki bosini nyarj yi dzoo yi tè nuuj yɔ yi lindeeri ye yi nuuj kirkundii maa Satan, karj be kincha kee le yi ni yi nuuj lu nsin gerj bo biya nchuki. **3** Si tè karj le, tuu loŋ le kitoo ki sechi ni wuuj kee, fa, se tuu laarj kimfime kilu le yi ni yi nuuj le, kii yi ni yi dzerji yi yerŋi be beniiŋ li teerj li, nsiiŋ gerj bo mfi wu biya bi nchuki biee naa bi ka. Lejiŋ lelu be gii be kaari be fanche yi be chine li yi-i nee li mfi niij li. (Abyssos g12) **4** Ntuu ndza herj bekabara, e beniiŋ be tè shee ye lu nuuj be be be tè nye bungga bu nsawuu li tsarj yi bee. Herj te fiana yi beniiŋ be be tè woye be buushe be bikoo kii be tè tiifi kii Jiso maa je yi Nyɔ. Beniiŋ bani nuuj be tè meerj ki nye ke n'yaonche wu nyɔɔa li nyarj yi bendi yi yee, ke mfise yee ke, be ti meerj ki gee ke nkiki wu nyarj yi bendi yih yilu fe lii, ke li tsarj yi bee ke. Bani tè kaari be to lu be seki be Krai li biya nchuki-i. **5** Fini fiee le beniiŋ be tè kaari be to lu bani baa nuuj mbochu wu nkosi li kwe-e. Kirke ki beniiŋ be tè saa be kwiye ti meerj ki kaari

ke le ki to lu ke, gerj bo mfi wu biya bi nchuki biee tè ka. **6** Beniiŋ be kemi kinzetine ki nɔɔa be tuu be nuuj waarj, e be be kemi kintsii li mbochu wu li kwe-e wu nkosi wee. Kwe yi kirga kife kemi ye bungga le bee lewe ke. Be gii be ni be nuuj bete muntofi be Nyɔ-a be be Kinsofu ki Nyɔ tè kaache, be ki gii be ni be seki nsiiŋ gerj bo biya nchuki. **7** Biya bi nchuki bini gii ke bi ka, be fanche Satan li yih yi ncha-a, **8** gii naa tuu bo be ni dzerji yerŋi be teerj chi yi nuuj li boo yi nshe yi naa li. Teerj yini nuuj Gog bee Magog. Gii banche be be nache si be gii be toŋ dziŋ. Be gii naa be ni be nuuj si mfwe me li dzoo yi nyɔɔa-a. **9** Be gii be naa be bo be dende be gerj li nshe-e be kene kintsii ki beniiŋ be nuuj be Nyɔ-a be kitorj ki kergisi. Se nuuj le, wi gii naa wu shee liwe wu leeshe be bu leeshe. **10** Be gii naa be kaa kirkundii ki tè dzerji ki yerŋi be be, be loŋ ki le libe-e nuuj chi wi be mukarj duti le, fe nyarj yi bendi yi be wi wu tè yerŋi le nuuj ntomfong wu Nyɔ nuuj. Be gii naa be ni be kirgiŋi nge fe butuu maa fenshaarj mfi kwi ma nsin. (aiōn g165, Limnē Pyr g3041 g4442) **11** Ntuu ndza herj kabara wu nyɔɔa wumu wu nerji, herj te wi wu tè shee lu. Kiboo be nshe dza bi kifi bi laaye wu limfwe, be ti meerj ki tuu ke le be herj bi femu ke. **12** Ntuu herj te beniiŋ bechu be tè kwiye kitunj be nɔɔa be nɔɔa maa be nterj be nterj, be lemi kabara limfwe. Be gwiye kirwaati, be gwiye kimu nuuj ki kemi merkoorj me beniiŋ be kemi ntse-e. Be bechi be sondini bensa li beniiŋ be tè kwiye kitunj baa, be biki si kirge ki wi-i tè nuuj si be tè tsee li kirwaati biee. **13** Dzoo yi nyɔɔa se buushe beniiŋ be tè kwiye lu be be. Kwe be kweerj wu kirkwii buushe be bee beniiŋ be tè kwiye be be te. Be se sondini nsa wu wi biki fiee fi tè feti. (Hadēs g86) **14** Be loŋ kwe be kweerj wu kirkwii le libe-e nuuj chi wi duti le-e. Libe chi wi duti le chini nuuj kwe yi kirga kife. (Hadēs g86, Limnē Pyr g3041 g4442) **15** Wi wu be tè meerj ki tsee ke bukoorj bwee le kirwaati ki beniiŋ be kemi ntse-e le ke kee, be loŋ wu le libe-e nuuj chi wi duti le-e. (Limnē Pyr g3041 g4442)

21 Nse herj nuuj kiboo ki ferj be nshe yi fierj, kife kiboo ki fichi be nshe yi fichi tè ka kitunj, dzoo yi nyɔɔa meerj ye te lu ke. **2** Nse herj kitorj ki waarj ki nuuj Jerosaleŋ wu fwerj si ki bo liboo fe Nyɔ-a ki shiiti ki bee si kweetso wu be tè boseyi be nache wu le be gerj be nye li nyumi-i. **3** Nse n'woo je yeti li kabara-a liwe nge le, “Biche yeerj ne herj, kinstii ki Nyɔ gii yi ni yi tsiirj kee be beniiŋ bee fe. Yi gii naa yi

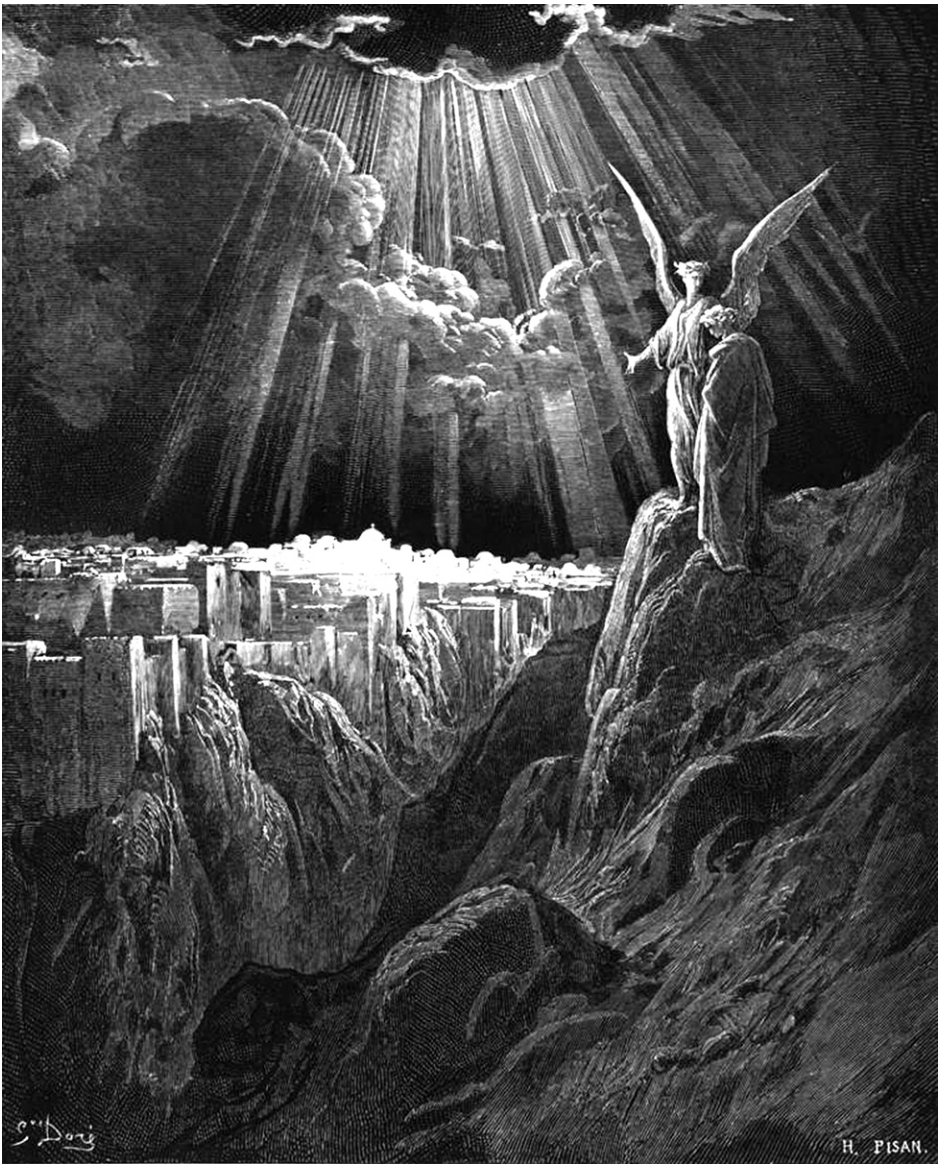
ni yi tsiinj bee be. Be gii be ni be nuuj beniinj bee, yih yi Nyo kibee ni yi nuuj bee be, se yi ni yi nuuj Nyo yibe. **4** Gii naa wɔɔye musu menchu me shiiti be le lii. Beniinj mɛɛj ye naa tuu be kwi ke, fiee mɛɛj ye lu fi beniinj gii naa be ni be dii be seti bikoo, ke le be ni be kemi ntɔnye wumu ke, kife biee bi tɛ shiinj bi nuuj lu kɔɔ biee bi ka.” **5** Se wu we wu tɛ shee li kabara-a liwe we tee le, “Biche yeej ne ɲɛj, ɲgii mfe biee bichu deeni bi to bi feɲ.” Se tuu tee li mi-i le, “Tsɛe fiee fini le kiɲwaati-i, kife tefe chini chee nuuj chi cheej li beniinj be geɛ bufi li chi-i.” **6** Tuu kaari tee li mi-i le, “Fi ji fiee. E mi Alfa, e mi Omɛga. E mi Kimbɛɛche, e mi Kimerise. Wi wu ndɔɔj wondini wu, ɲgii nyɛ wu dzɔɔ yi buti le ntuuj wu dzɔɔ yi nyɛ ntse le-e wɔj li yee li, tɛ sooj fiee ke. **7** Wi wu gii sɔ gii kemɛ biee bini bichu si bisheyɛ. ɲgii ni nuuj Nyo ye, ni nuuj ɲwanɛj. **8** Se nuuj le beniinj be jaaj le mɔɔ be kemi ye kimbeenche ke, mɔɔ be kinge ki waniti-i, mɔɔ be woyi beniinj, mɔɔ be feti nyɛj yi bukwɛɛ, mɔɔ be feti mfiɲ, mɔɔ be leki li benyo bamu-u mɔɔ be binsee le bechu be gii naa be nuuj fibee le libe-e, nuuj chi wi be mɲkɔj duti le-e. Fini nuuj kwe yi kinga kife.” (Limnɛ Pyr g3041 g4442) **9** Nchindaa wu Nyo wumu li kintutu ki benchindaa be Nyo-ɔ be mfomenyaaj be tɛ kemi beke be mfomenyaaj be tɛ yise be beɲge mfomenyaaj le leɲij baa, dza be be be tee li mi-i le, “Be, ɲgii ndoonche Kwɛetso wu nuuj kwɛɛ ɲwane Nshɔɔj li wɛɛ.” **10** Se biee dzɔ mi nuuj li tsɔj yi Fiana yi Nyo-ɔ, tɛɛ wu geɛj fe ɲkumɛ wumu wu nyɔɲa-a wu deej liwe. Se doonche mi kitoj ki waaj ki nuuj Jerosaleɲ e ki bo liboo fe Nyo-ɔ ki shiiti ki beɛ. **11** Ki tɛ shiiti le, kiɲ'wofu ki Nyo-ɔ bendi li ki-i ki mienjini si tete chimu chi lɛbi chi teemi kwa chi be teenyi le Jaspa, ki wuuti ni waaj si miadɔj. **12** Kitoj kilu tɛ kemi mbaɲ wu nyɔɲa wu deej liwe ɲge, feɲ nuuj li mbaɲ wulu-u yoofi ntɔ faa, benchindaa be Nyo-ɔ yoofi ntɔ befe nuuj li feɲ yi mbaɲ wulu-u. Be tɛ tsɛɛ mɛɲkoɔj mɛ bini bi lɛlɛɛ bi yoofi ntɔ bifeɛtu li feɲ yi mbaɲ wulu-u. **13** Feɲ yini tɛ nuuj le kimbe ki jobe tɛti sheɛ, yi nuuj wewe sheɛ, yi nuuj kwiɲkwiɲ sheɛ, yi nuuj le jobe sechi sheɛ. **14** Mbaɲ wu kitoj kilu tɛ kemi bimfoo yoofi ntɔ bife e be tsɛɛ mɛɲkoɔj mɛ bɔɔj be nto-ɔj be ɲwane Nshɔɔj le be yoofi ntɔ befe li ta yilu-u. **15** Nchindaa wu Nyo wu tɛ yeti li mi-i tɛ kemi fii le bɔ nuuj kimbaaj ki be nache be kikwa ki yechi. Fii wulu tɛ nuuj le fiche kitoj kilu be feɲ yi mbaɲ wulu mɔɔ bimbe bi mbaɲ wulu-u

lu. **16** Kintsii kilu tɛ nuuj bimbe binɛ bi nuuj yeej bichu, ndɛɲu be ɲkuɲu mɔɔ lewe nuuj yeej. Se tuu fiche kitoj kilu be fii we we ki bo bɛma nchuki be gii tiɲ. Si tɛ fiche le ndɛɲu be ɲkuɲu mɔɔ lewe bo nɛɛ yeej. **17** Fiche tɛ bimbe bi bo ɲkeɛɲkee mbaansheɛ ntɔ busɔɔ li nsi-i. Nchindaa wu Nyo wulu tɛ fiche be fii nuuj nɛɛ wu wiwoj ti fichini lu. **18** Be tɛ gwanj bimbe bilu be ta yi teemi kwa yi be teenyi le Jaspa, kitoj kilu tɛ nuuj e be gwanj be kikwa ki yechi kiki ki wuuti ni waaj si miadɔj. **19** Be tɛ kɔke kimbe ki kitoj kilu-u be ɲwaani ta yimi yi teemi kwa chichi chichi yi kemi benchɔj chichi chichi. Tete chi ɲkosi be teenyi le Jaspa, chi biki le Safiye, chi kitɛɛte le Aget, chi kinɛɛ le Emɛraa, **20** chi kitiine le Oniks, chi busɔɔ le Kanelia, chi mfomenyaaj le Krisolit, chi nyaaj le Beril, chi mfomeyoofi le Topa, chi yoofi le Krisobles, chi yoofi ntɔ chimumkpaɲ le Jasij, chi yoofi ntɔ kife le Ametis. **21** Feɲ yi mbaɲ yi yoofi ntɔ faatu yini nuuj e be tɛ fe be munchi yoofi ntɔ mufɛɛntu, be dzɔ finchi fimumkpaɲ be fa fweɲ wu mbaɲ wu mumkpaɲ lu. Dze yi kitoj kilu, e be fe be kikwa ki yechi kiki, dze yilu wuuti si miadɔj. **22** Nti mɛɛj ki ɲɛj ke yih yi muntofi li kitoj kini-i ke, kife Taa Nyo wu Kemi Buɲga Buchu bee ɲwane Nshɔɔj tɛ nuuj kituj yih yi muntofi. **23** Kitoj kilu tɛ mɛɛj ye ki weki jobe mɔɔ nuuj kwii wu bendi fe ke, kife kiɲ'wofu ki Nyo tɛ bendi fe, ɲwane Nshɔɔj nuuj lambo wu fe. **24** Bitɔj bichu gii naa bi ni bi deɲgi tɛ nuuj li kiɲ'wofu ki kitoj kilu, bemfɔj be li nshe yini gii be ni be beɛ be bunɔɲa bu bee li kitoj kini-i. **25** Be nuuj tɛ naa beɲge fweɲ wu mbaɲ li kitoj kini-i jobe chimumkpaɲ ke, kife lekuuj nuuj tɛ naa jɲj fe ke. **26** Be gii be naa be be be bunɔɲa mɔɔ bulofu bu li bitɔj bichu-u li kitoj kini-i. **27** Se nuuj le nuuj fiee fi wuuti ye ke tɛ naa le li kitoj kini-i ke. Wi wu feti biee bi buya-a mɔɔ nuuj wu yɛɲgi binsee nuuj tɛ naa le fe ke. E nɛɛ beniinj be be tsɛɛ mɛɲkoɔj mɛ bee le Kiɲwaati ki ɲwane Nshɔɔj le ki be tsɛɛ mɛɲkoɔj mɛ beniinj be kemi ntse le-e.

22 Nchindaa wu Nyo wulu tuu doonche mi dzɔɔ yi nyɛ ntse yi buti le kabara wu Nyo-ɔ bee ɲwane Nshɔɔj li lekwiɲ, yi beki yi wuuti ni waaj si miadɔj. **2** Yi tɛ beki le, yi keti le dze yi le kitoj kilu-u kintikinti. Kiti ki nyɛ ntse tɛ kuu bimbe bi dzɔɔ yilu-u bichu. Kiti kini ti wundi muntaaj kinga yoofi ntɔ kife li kiya-a, ki wundi kinga kimumkpaɲ kimumkpaɲ li kwii li. Bibɛ bi kiti kini-i tɛ nuuj ntɔi yi be wɔnchi teɲj chichi lu. **3**

Fiee fi Nyɔ tsoŋ nuuŋ tɛ naa nuuŋ li kitoŋ kini-i kɛ. Gii ni nuuŋ nɛɛ kabara wu Nyɔ bɛ Ɔwɔnɛ Nshɔɔŋ fe kwaɛ. Bɛniŋ bee bɛ nime-ɛ gii naa bɛ nyɛ n'ɔɔnɔnɔ wu nyɔŋa li wu-u. **4** Bɛ gii bɛ ni bɛ ɲiŋgi bushi bwɛɛ, bukoŋ bwɛɛ ni bu nuuŋ ɛ bɛ tsɛɛ fɛ mɛnshi mɛ bee. **5** Butuu mɛɛŋ yɛ lɛ bu ɲiŋ lɛ kɛ, bɛ mɛɛŋ yɛ bɛ tuu bɛ ni bɛ wɛki lambo wu nyɛɛ kiŋ'wofu mɔɔ nuuŋ li jobɛ-ɛ kɛ, kifɛ Taa Nyɔ gii ni nuuŋ kiŋ'wofu kibee. Bɛ gii bɛ ni bɛ sɛki si bɛmfɔŋ mfi kwi. (aiɔn g165) **6** Nchindaa wu Nyɔ wulu tee li mi-i lɛ, “Tɛfɛ chini chɛɛ chi chɛɛŋ li bɛniŋ bɛ gɛɛ bufii li chi-i. Taa wu nuuŋ Nyɔ yi fiana yi bentomfɔŋ bee toŋɔ nchindaa wɛ lɛ bɛ doonɔnɔ bɛniŋ bee bɛ nime-ɛ, fiee fi kɛmi lɛ fi gii fi ka mfi fintɛŋ.” **7** Jiso tee lɛ, “Woo yɛɛŋ, mbɛɛɔ mfi fintɛŋ.” Kinɛɛtine ki nɔŋa kɛɛ ki wi wu gɛɛ ntoŋ wu Nyɔ wuni nuuŋ tɛfɛ chi nuuŋ lɛ kiŋwaati kini-i. **8** Mi wu ɔɔŋ nnuuŋ wi wu ntɛ ɲ'woo ntuu ɲɛŋ bieɛ bini bichu. Lɛ ɲ'woo ntuu ɲɛŋ bi lɛ, ɲ'wɛ li bikaa bi nchindaa wu Nyɔ-ɔ wu tɛ doonchi bieɛ bilu li mi-i, lɛ nyɛ ɲɔŋu wu nyɔŋa li wuu. **9** Sɛ nuuŋ lɛ, tɛ tee li mi-i lɛ, “Kiŋ ɔ ni mɔŋ lɛ kɛ. Mi ɲ'wɛ nɛɛ tɛ wi wu nime si wɛ mɔɔ bɛŋwaana bɛ nuuŋ bentomfɔŋ bɛ Nyɔ-ɔ mɔɔ bɛniŋ bɛ giki tɛfɛ chi nuuŋ lɛ kiŋwaati kini-i. ɔ nyɛ ɲɔŋu wu nyɔŋa nuuŋ li Nyɔ-ɔ.” **10** Nchindaa wu Nyɔ wulu tuu tee li mi-i lɛ, “Kiŋ ɔ ni nyike ntoŋ wu Nyɔ wuni wu nuuŋ tɛfɛ chi nuuŋ lɛ kiŋwaati kini-i kɛ, kifɛ mfi wu bi gii naa bi dzɔɔ kintsii wɛ kituŋ tsɛkɛtsɛkɛ. **11** Wi wu feti bieɛ bibifi ba ni feti nɛɛ bieɛ bibifi, wi wu feti nyɛŋ ba ni feti nɛɛ nyɛŋ. Wi wu feti fiee fi tsaɲ ba ni feti nɛɛ fiee fi tsaɲ, wi wu waɲ ba ni wuuti.” **12** Jiso tiitɔɔ lɛ, “Yike yɛɛŋ nɛ woo, mbɛɛɔ mfi fintɛŋ. Sɛ mbɛɛɔ bɛ kinsomfu soŋ wi kwikwi lu biki si nime chɛɛ nuuŋ. **13** ɛ mi Alfa, ɛ mi Omega. ɛ mi Ɔkosi ɛ mi wu Leɲi. ɛ mi Kimbɛɛɛ, ɛ mi Kimerise.” **14** Kinɛɛtine ki nɔŋa kɛɛ li bɛniŋ bɛ tsootɛ ndú yi bee, lɛ nuuŋ bɛ lɛ fɛ fweɛŋ wu mbaŋ wu ɲiŋgi fɛ kitoŋ kilu-u, bɛ lɛ bɛ kɛmɛ dze lɛ bɛ ɲi bieɛ fɛ kiti ki nyɛɛ ntɛɛ-ɛ. **15** Bɛniŋ bɛ gii bɛ ba lekuiŋ lɛ mbaŋ wulu baa bɛ feti si bwi mɔɔ bɛ feti mfiŋ mɔɔ bɛ feti nyɛŋ yi bukwɛɛ mɔɔ bɛ woyi bɛniŋ mɔɔ bɛ lɛki li bɛnyɔ bamu-u, mɔɔ bɛniŋ bɛ kɔŋgisi binɛɛ, bɛ yɛŋgi binɛɛ. **16** “Mi wu Jiso, mi ntoŋɔ nchindaa wɛŋ lɛ bɛ-ɛŋ lɛ tee bieɛ bini bi ɲiŋgi li bintaashe bi bɛniŋ bɛ kimbeenɔnɔ. ɛ mi Biechi mɔɔ Ɔwaŋ wu li Kini ki Mfɔŋ Daafi-i, ɛ mi wu nuuŋ Fintsɔŋ fi tɛti Fɛŋwɛɛŋ.” **17** Fiana yi Nyɔ bɛ Kweɛtso tiitɔɔ lɛ, “Bɛ!” Mɔɔ nuuŋ noo wu wuki lɛ, tee tɛ lɛ “Bɛ!” Wi wu ndɔɔŋ wonɔ lɛ wuu bɛ, wi wu kɔŋgisi bɛ, mwɛ

kɛmɛ dzɔɔ yi nyɛɛ ntɛɛ ɛ mɛɛŋ ki chɔ kɛ fiee kɛ. **18** Nchisinɔɔ li wi kwikwi wu woo ntoŋ wu Nyɔ wu nuuŋ tɛfɛ chi buti lɛ kiŋwaati kini-i lɛ, ɛ wi mɔŋ wu taa fiee li chi-i, kɛ Nyɔ gii yi tonɔ bɛŋgɛ bɛ bɛ tee lɛ kiŋwaati kini-i li wuu. **19** Wi wu mɔŋ tɛ lɛ buu fiee lɛ tɛfɛ chi buti lɛ kiŋwaati kini-i chi nuuŋ ntoŋ wu Nyɔ, kɛ Nyɔ nuuŋ tɛ naa gɛɛ lɛ kɛmɛ kee kimbɛ ki kiti ki nyɛɛ ntɛɛ-ɛ mɔɔ kee kimbɛ li kitoŋ ki waɲ ki bɛ tsɛɛ lɛ kiŋwaati kini-i kɛ. **20** Wi wu tee kii bieɛ bini tiitɔɔ lɛ, “Chɛɛŋ chɛɛŋ, mbɛɛɔ mfi fintɛŋ.” Fi nuuŋ lɛ. Taa Jiso, bɛ! **21** Taa Jiso doonɔnɔ bɛŋ bɛchu bɛ nuuŋ bɛniŋ bɛ Nyɔ-ɔ shɛŋ yi dzeɛŋ. Fi nuuŋ lɛ.

Nse ηηη kitoη ki waanη ki nuunη Jerosaleη wu fweη si ki bo liboo fε Nyɔ-ɔ ki shiiti ki bee si
 kwεetso wu be tε bɔseyi be nachε wu le be gεηη be nyε li nyumi-i. Nse η'woo je yeti li kabara-
 a liwe ηge le, “Biche yεηη nε ηηη, kinstii ki Nyɔ gii yi ni yi tsiinη kεε be beniinη bee fe.

Yi gii naa yi ni yi tsiinη bee be. Be gii be ni be nuunη beniinη bee,
 yih yi Nyɔ kibεε ni yi nuunη bee be, se yi ni yi nuunη Nyɔ yibe.

Biffee bi Joɔη le 21:2-3

Reader's Guide

Nsari at AionianBible.org/Readers-Guide

The Aionian Bible republishes public domain and Creative Common Bible texts that are 100% free to copy and print. The original translation is unaltered and notes are added to help your study. The notes show the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of afterlife destinies.

Who has the authority to interpret the Bible and examine the underlying Hebrew and Greek words? That is a good question! We read in 1 John 2:27, *"As for you, the anointing which you received from him remains in you, and you do not need for anyone to teach you. But as his anointing teaches you concerning all things, and is true, and is no lie, and even as it taught you, you remain in him."* Every Christian is qualified to interpret the Bible! Now that does not mean we will all agree. Each of us is still growing in our understanding of the truth. However, it does mean that there is no infallible human or tradition to answer all our questions. Instead the Holy Spirit helps each of us to know the truth and grow closer to God and each other.

The Bible is a library with 66 books in the Protestant Canon. The best way to learn God's word is to read entire books. Read the book of Genesis. Read the book of John. Read the entire Bible library. Topical studies and cross-referencing can be good. However, the safest way to understand context and meaning is to read whole Bible books. Chapter and verse numbers were added for convenience in the 16th century, but unfortunately they can cause the Bible to seem like an encyclopedia. The Aionian Bible is formatted with simple verse numbering, minimal notes, and no cross-referencing in order to encourage the reading of Bible books.

Bible reading must also begin with prayer. Any Christian is qualified to interpret the Bible with God's help. However, this freedom is also a responsibility because without the Holy Spirit we cannot interpret accurately. We read in 1 Corinthians 2:13-14, *"And we speak of these things, not with words taught by human wisdom, but with those taught by the Spirit, comparing spiritual things with spiritual things. Now the natural person does not receive the things of the Spirit of God, for they are foolishness to him, and he cannot understand them, because they are spiritually discerned."* So we cannot understand in our natural self, but we can with God's help through prayer.

The Holy Spirit is the best writer and he uses literary devices such as introductions, conclusions, paragraphs, and metaphors. He also writes various genres including historical narrative, prose, and poetry. So Bible study must spiritually discern and understand literature. Pray, read, observe, interpret, and apply. Finally, *"Do your best to present yourself approved by God, a worker who does not need to be ashamed, properly handling the word of truth."* 2 Timothy 2:15. *"God has granted to us his precious and exceedingly great promises; that through these you may become partakers of the divine nature, having escaped from the corruption that is in the world by lust. Yes, and for this very cause adding on your part all diligence, in your faith supply moral excellence; and in moral excellence, knowledge; and in knowledge, self-control; and in self-control patience; and in patience godliness; and in godliness brotherly affection; and in brotherly affection, love. For if these things are yours and abound, they make you to be not idle nor unfruitful to the knowledge of our Lord Jesus Christ,"* 2 Peter 1:4-8.

Glossary

Nsari at AionianBible.org/Glossary

The Aionian Bible un-translates and instead transliterates eleven special words to help us better understand the extent of God's love for individuals and all mankind, and the nature of afterlife destinies. The original translation is unaltered and a note is added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Compare the meanings below to the Strong's Concordance and Glossary definitions.

Abyssos g12

Greek: proper noun, place

Usage: 9 times in 3 books, 6 chapters, and 9 verses

Meaning:

Temporary prison for special fallen angels such as Apollyon, the Beast, and Satan.

aidios g126

Greek: adjective

Usage: 2 times in Romans 1:20 and Jude 6

Meaning:

Lasting, enduring forever, eternal.

aiōn g165

Greek: noun

Usage: 127 times in 22 books, 75 chapters, and 102 verses

Meaning:

A lifetime or time period with a beginning and end, an era, an age, the completion of which is beyond human perception, but known only to God the creator of the aiōns, Hebrews 1:2. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

aiōnios g166

Greek: adjective

Usage: 71 times in 19 books, 44 chapters, and 69 verses

Meaning:

From start to finish, pertaining to the age, lifetime, entirety, complete, or even consummate. Never meaning simple endless or infinite chronological time in Koine Greek usage. Read Dr. Heleen Keizer and Ramelli and Konstan for proofs.

eleēsē g1653

Greek: verb, aorist tense, active voice, subjunctive mood, 3rd person singular

Usage: 1 time in this conjugation, Romans 11:32

Meaning:

To have pity on, to show mercy. Typically, the subjunctive mood indicates possibility, not certainty. However, a subjunctive in a purpose clause is a resulting action as certain as the causal action. The subjunctive in a purpose clause functions as an indicative, not an optative. Thus, the grand conclusion of grace theology in Romans 11:32 must be clarified. God's mercy on all is not a possibility, but a certainty. See ntgreek.org.

Geenna g1067

Greek: proper noun, place

Usage: 12 times in 4 books, 7 chapters, and 12 verses

Meaning:

Valley of Hinnom, Jerusalem's trash dump, a place of ruin, destruction, and judgment in this life, or the next, though not eternal to Jesus' audience.

Hadēs g86

Greek: proper noun, place

Usage: 11 times in 5 books, 9 chapters, and 11 verses

Meaning:

Synonymous with Sheol, though in New Testament usage Hades is the temporal place of punishment for deceased unbelieving mankind, distinct from Paradise for deceased believers.

Limnē Pyr g3041 g4442

Greek: proper noun, place

Usage: Phrase 5 times in the New Testament

Meaning:

Lake of Fire, final punishment for those not named in the Book of Life, prepared for the Devil and his angels, Matthew 25:41.

Sheol h7585

Hebrew: proper noun, place

Usage: 66 times in 17 books, 50 chapters, and 64 verses

Meaning:

The grave or temporal afterlife world of both the righteous and unrighteous, believing and unbelieving, until the general resurrection.

Tartaroō g5020

Greek: proper noun, place

Usage: 1 time in 2 Peter 2:4

Meaning:

Temporary prison for particular fallen angels awaiting final judgment.

Glossary +

AionianBible.org/Bibles/Sari---Sari-Bible/Noted

Glossary references are below. Strong's Hebrew and Greek number notes are added to 64 Old Testament and 200 New Testament verses. Questioned verse translations do not contain Aionian Glossary words and may wrongly imply *eternal* or *Hell*. * The note placement is skipped or adjusted for verses with non-standard numbering.

Abyssos

Luk 8:31
Lom 10:7
Biffee bi Jaaŋ lɛ 9:1
Biffee bi Jaaŋ lɛ 9:2
Biffee bi Jaaŋ lɛ 9:11
Biffee bi Jaaŋ lɛ 11:7
Biffee bi Jaaŋ lɛ 17:8
Biffee bi Jaaŋ lɛ 20:1
Biffee bi Jaaŋ lɛ 20:3

aidios

Lom 1:20
Jut 1:6

aiōn

Maacho 12:32
Maacho 13:22
Maacho 13:39
Maacho 13:40
Maacho 13:49
Maacho 21:19
Maacho 24:3
Maacho 28:20
Mak 3:29
Mak 4:19
Mak 10:30
Mak 11:14
Luk 1:33
Luk 1:55
Luk 1:70
Luk 16:8
Luk 18:30
Luk 20:34
Luk 20:35
Jaaŋ 4:14
Jaaŋ 6:51
Jaaŋ 6:58
Jaaŋ 8:35
Jaaŋ 8:51
Jaaŋ 8:52
Jaaŋ 9:32
Jaaŋ 10:28
Jaaŋ 11:26
Jaaŋ 12:34
Jaaŋ 13:8
Jaaŋ 14:16

Kiŋwaati ki nime-ε 3:21
Kiŋwaati ki nime-ε 15:18
Lom 1:25
Lom 9:5
Lom 11:36
Lom 12:2
Lom 16:27
1 Kɔɾɛŋ 1:20
1 Kɔɾɛŋ 2:6
1 Kɔɾɛŋ 2:7
1 Kɔɾɛŋ 2:8
1 Kɔɾɛŋ 3:18
1 Kɔɾɛŋ 8:13
1 Kɔɾɛŋ 10:11
2 Kɔɾɛŋ 4:4
2 Kɔɾɛŋ 9:9
2 Kɔɾɛŋ 11:31
Galashaŋ 1:4
Galashaŋ 1:5
Efishaŋ 1:21
Efishaŋ 2:2
Efishaŋ 2:7
Efishaŋ 3:9
Efishaŋ 3:11
Efishaŋ 3:21
Efishaŋ 6:12
Filipi 4:20
Kolosi 1:26
1 Timoti 1:17
1 Timoti 6:17
2 Timoti 4:10
2 Timoti 4:18
Taato 2:12
Hiburu 1:2
Hiburu 1:8
Hiburu 5:6
Hiburu 6:5
Hiburu 6:20
Hiburu 7:17
Hiburu 7:21
Hiburu 7:24
Hiburu 7:28
Hiburu 9:26
Hiburu 11:3
Hiburu 13:8
Hiburu 13:21
1 Pita 1:23

1 Pita 1:25
1 Pita 4:11
1 Pita 5:11
2 Pita 3:18
1 Jaaŋ 2:17
2 Jaaŋ 1:2
Jut 1:13
Jut 1:25
Biffee bi Jaaŋ lɛ 1:6
Biffee bi Jaaŋ lɛ 1:18
Biffee bi Jaaŋ lɛ 4:9
Biffee bi Jaaŋ lɛ 4:10
Biffee bi Jaaŋ lɛ 5:13
Biffee bi Jaaŋ lɛ 7:12
Biffee bi Jaaŋ lɛ 10:6
Biffee bi Jaaŋ lɛ 11:15
Biffee bi Jaaŋ lɛ 14:11
Biffee bi Jaaŋ lɛ 15:7
Biffee bi Jaaŋ lɛ 19:3
Biffee bi Jaaŋ lɛ 20:10
Biffee bi Jaaŋ lɛ 22:5

aiōnios

Maacho 18:8
Maacho 19:16
Maacho 19:29
Maacho 25:41
Maacho 25:46
Mak 3:29
Mak 10:17
Mak 10:30
Luk 10:25
Luk 16:9
Luk 18:18
Luk 18:30
Jaaŋ 3:15
Jaaŋ 3:16
Jaaŋ 3:36
Jaaŋ 4:14
Jaaŋ 4:36
Jaaŋ 5:24
Jaaŋ 5:39
Jaaŋ 6:27
Jaaŋ 6:40
Jaaŋ 6:47
Jaaŋ 6:54
Jaaŋ 6:68

Jɔɔŋ 10:28
Jɔɔŋ 12:25
Jɔɔŋ 12:50
Jɔɔŋ 17:2
Jɔɔŋ 17:3
Kijwaati ki nime-ε 13:46
Kijwaati ki nime-ε 13:48
Lom 2:7
Lom 5:21
Lom 6:22
Lom 6:23
Lom 16:25
Lom 16:26
2 Kɔɔŋ 4:17
2 Kɔɔŋ 4:18
2 Kɔɔŋ 5:1
Galashan 6:8
2 Tesalonika 1:9
2 Tesalonika 2:16
1 Timoti 1:16
1 Timoti 6:12
1 Timoti 6:16
2 Timoti 1:9
2 Timoti 2:10
Taato 1:2
Taato 3:7
Filimu 1:15
Hiburu 5:9
Hiburu 6:2
Hiburu 9:12
Hiburu 9:14
Hiburu 9:15
Hiburu 13:20
1 Pita 5:10
2 Pita 1:11
1 Jɔɔŋ 1:2
1 Jɔɔŋ 2:25
1 Jɔɔŋ 3:15
1 Jɔɔŋ 5:11
1 Jɔɔŋ 5:13
1 Jɔɔŋ 5:20
Jut 1:7
Jut 1:21
Biffee bi Jɔɔŋ le 14:6

eleēsē

Lom 11:32

Geenna

Maacho 5:22
Maacho 5:29
Maacho 5:30
Maacho 10:28
Maacho 18:9
Maacho 23:15
Maacho 23:33
Mak 9:43

Mak 9:45
Mak 9:47
Luk 12:5
Jeeŋ 3:6

Hadēs

Maacho 11:23
Maacho 16:18
Luk 10:15
Luk 16:23
Kijwaati ki nime-ε 2:27
Kijwaati ki nime-ε 2:31
1 Kɔɔŋ 15:55
Biffee bi Jɔɔŋ le 1:18
Biffee bi Jɔɔŋ le 6:8
Biffee bi Jɔɔŋ le 20:13
Biffee bi Jɔɔŋ le 20:14

Limnē Pyr

Biffee bi Jɔɔŋ le 19:20
Biffee bi Jɔɔŋ le 20:10
Biffee bi Jɔɔŋ le 20:14
Biffee bi Jɔɔŋ le 20:15
Biffee bi Jɔɔŋ le 21:8

Sheol

Genesis 37:35
Genesis 42:38
Genesis 44:29
Genesis 44:31
Numbers 16:30
Numbers 16:33
Deuteronomy 32:22
1 Samuel 2:6
2 Samuel 22:6
1 Kings 2:6
1 Kings 2:9
Job 7:9
Job 11:8
Job 14:13
Job 17:13
Job 17:16
Job 21:13
Job 24:19
Job 26:6

Psalms 6:5
Psalms 9:17
Psalms 16:10
Psalms 18:5
Psalms 30:3
Psalms 31:17
Psalms 49:14
Psalms 49:15
Psalms 55:15
Psalms 86:13
Psalms 88:3
Psalms 89:48

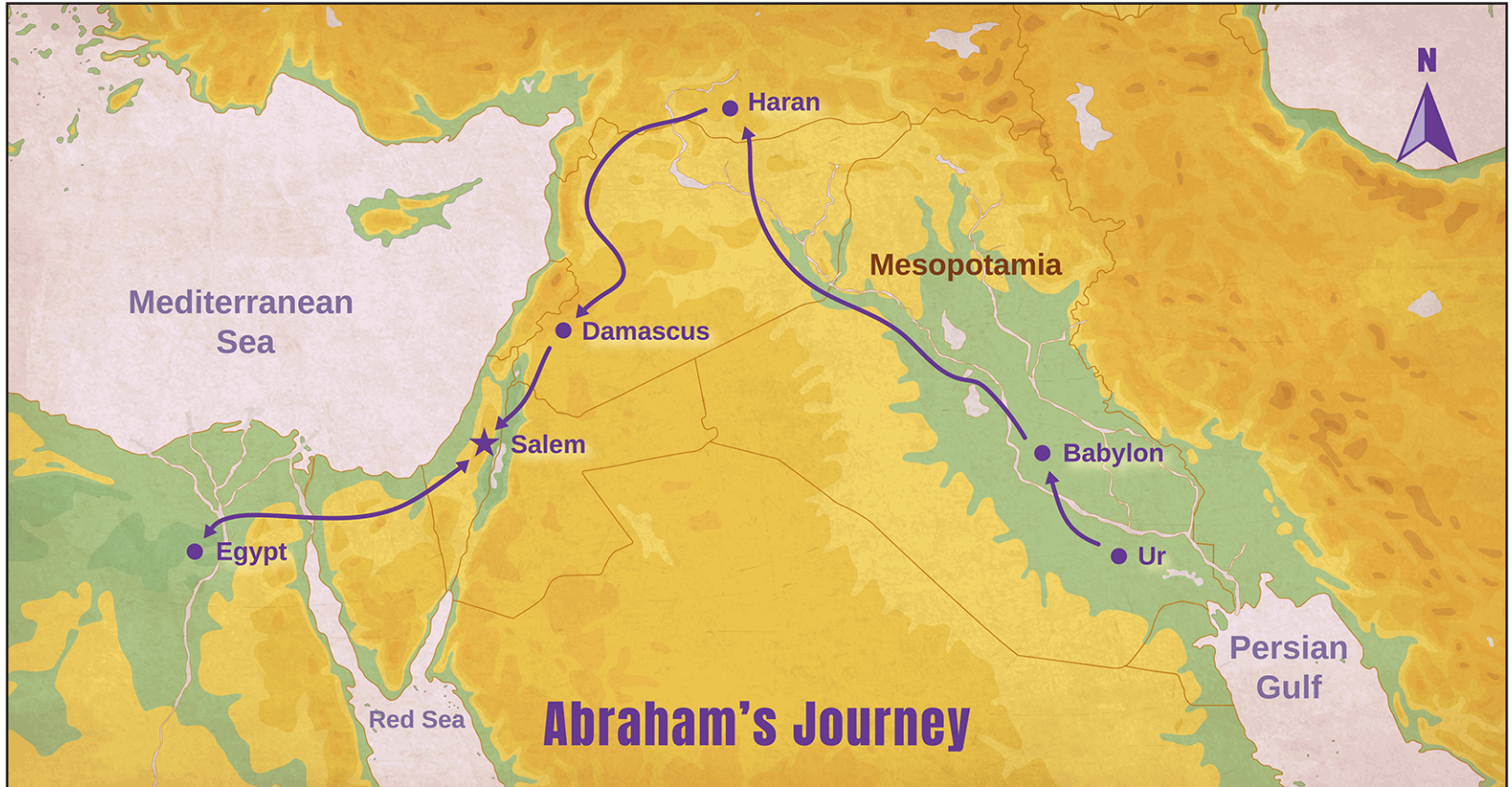
Psalms 116:3
Psalms 139:8
Psalms 141:7
Proverbs 1:12
Proverbs 5:5
Proverbs 7:27
Proverbs 9:18
Proverbs 15:11
Proverbs 15:24
Proverbs 23:14
Proverbs 27:20
Proverbs 30:16
Ecclesiastes 9:10
Song of Solomon 8:6
Isaiah 5:14
Isaiah 7:11
Isaiah 14:9
Isaiah 14:11
Isaiah 14:15
Isaiah 28:15
Isaiah 28:18
Isaiah 38:10
Isaiah 38:18
Isaiah 57:9
Ezekiel 31:15
Ezekiel 31:16
Ezekiel 31:17
Ezekiel 32:21
Ezekiel 32:27
Hosea 13:14
Amos 9:2
Jonah 2:2
Habakkuk 2:5

Tartaroō

2 Pita 2:4

Questioned

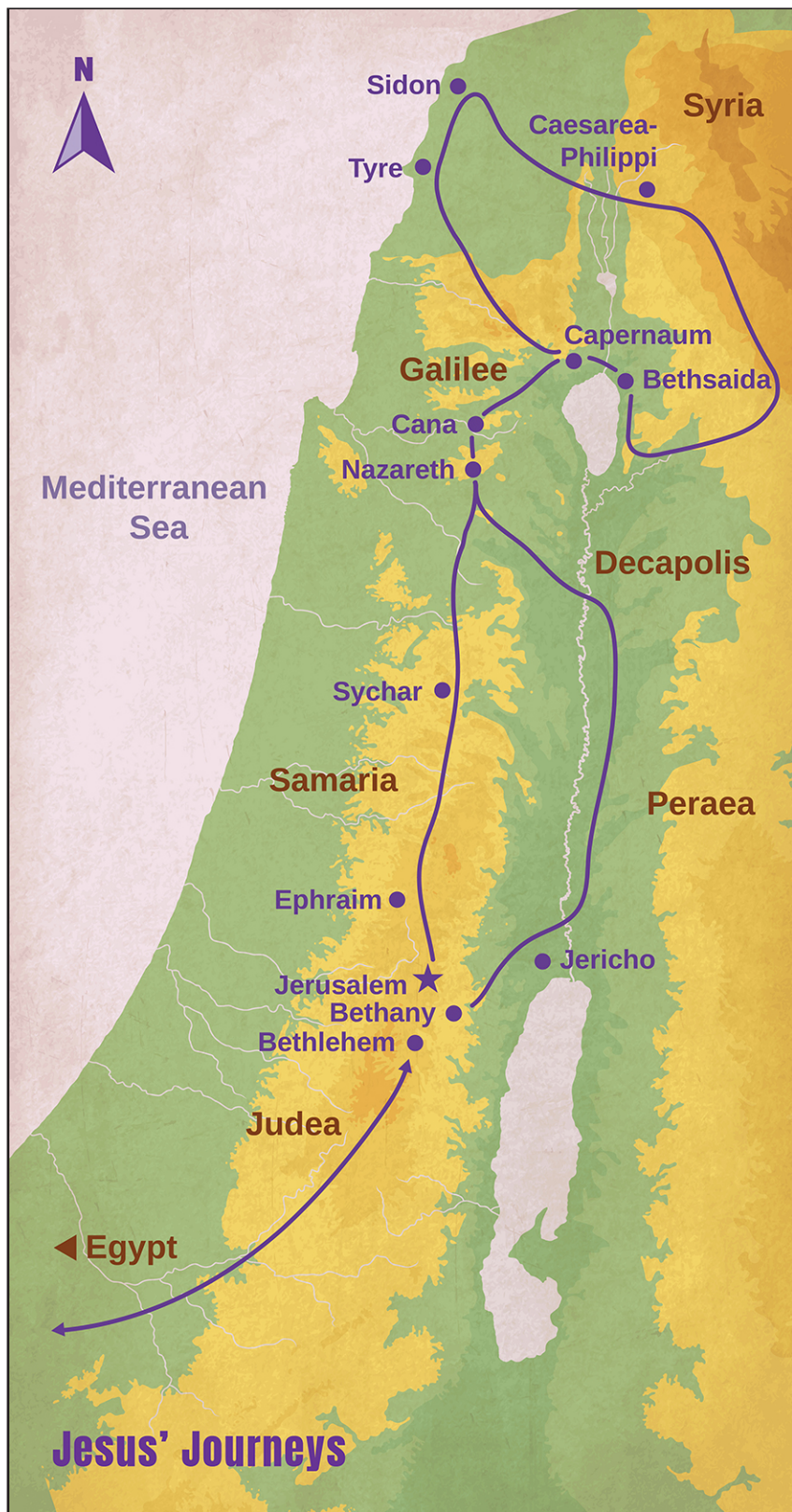
None yet noted

Ɛ shɛy yi Abrahay tɛ gɛɛ li Nyɔ-ɔ, se woo Nyɔ li mfi wu yi tɛ teey wu le dza li kwɛɛy wube-e gɛɛy li wumu wu tɛ nuuy le gii naa kemɛ si kwɛɛy wee.
Si Abrahay tɛ woo le se bieɛ gɛɛy nɛɛ, tɛ gii kii yɛ mɔɔ fɛ giingɛ kɛ. - Hiburu 11:8

"When Pharaoh had let the people go, God didn't lead them by the way of the land of the Philistines, although that was near; for God said, 'Lest perhaps the people change their minds when they see war, and they return to Egypt'" Exodus 13:17

Ne kée le ɔwanɛwɪ ti mɛɛɔ ki bɛ kɛ le bɛniɪŋ ni bɛ niɪndi li wuu kɛ. Tɛ̀ bɛ nuuɲ le niɲ li bɛniɪŋ li, nʏɛ ntɛ wɛ soo bɛniɪŋ iɲɛ li tsaj yi kwe-e.” - Mak 10:45

Ɛ mi Pɔɔ wu ɣwane nime wu Krai Jiso. Nyo tɛɛ mi le ni nnuuɣ ɣwane Jiso wu ntoɣ, yi tɛ gɛɛ mi le ni mfenjisi ntoɣ wu yi wu dzeɛɣ. - Lom 1:1

Creation 4004 B.C.

Adam and Eve created	4004
Tubal-cain forges metal	3300
Enoch walks with God	3017
Methuselah dies at age 969	2349
God floods the Earth	2349
Tower of Babel thwarted	2247
Abraham sojourns to Canaan	1922
Jacob moves to Egypt	1706
Moses leads Exodus from Egypt	1491
Gideon judges Israel	1245
Ruth embraces the God of Israel	1168
David installed as King	1055
King Solomon builds the Temple	1018
Elijah defeats Baal's prophets	896
Jonah preaches to Nineveh	800
Assyrians conquer Israelites	721
King Josiah reforms Judah	630
Babylonians capture Judah	605
Persians conquer Babylonians	539
Cyrus frees Jews, rebuilds Temple	537
Nehemiah rebuilds the wall	454
Malachi prophecies the Messiah	416
Greeks conquer Persians	331
Seleucids conquer Greeks	312
Hebrew Bible translated to Greek	250
Maccabees defeat Seleucids	165
Romans subject Judea	63
Herod the Great rules Judea	37

(The Annals of the World, James Uusher)

Jesus Christ born 4 B.C.

New Heavens and Earth

1956	Christ returns for his people
1830	Jim Elliot martyrd in Ecuador
1731	John Williams reaches Polynesia
1614	Zinzendorf leads Moravian mission
1572	Japanese kill 40,000 Christians
1517	Jesuits reach Mexico
1455	Martin Luther leads Reformation
1323	Gutenberg prints first Bible
1276	Franciscans reach Sumatra
1100	Ramon Llull trains missionaries
1054	Crusades tarnish the church
997	The Great Schism
864	Adalbert martyrd in Prussia
716	Bulgarian Prince Boris converts
635	Boniface reaches Germany
569	Alopen reaches China
432	Longinus reaches Alodia / Sudan
397	Saint Patrick reaches Ireland
341	Carthage ratifies Bible Canon
325	Ulfilas reaches Goth / Romania
250	Niceae proclaims God is Trinity
197	Denis reaches Paris, France
70	Tertullian writes Christian literature
61	Titus destroys the Jewish Temple
52	Paul imprisoned in Rome, Italy
39	Thomas reaches Malabar, India
33	Peter reaches Gentile Cornelius
	Holy Spirit empowers the Church

(Wikipedia, Timeline of Christian missions)

Resurrected 33 A.D.

Where?			When?							
			Innocence		Fallen			Glory		
			Eternity Past	4000 BC Creation	Fall to Sin No Law	1500 BC Moses' Law	Advent of Christ 0-33 AD	Church Age Kingdom Age	Great White Throne	New Heaven and Earth
Who?	God	Father	God's Perfect Fellowship John 10:30	God's Perfect Fellowship with Adam in the Garden of Eden No Fall No Death Gen 1:31	Living in Unapproachable Light, 1 Timothy 6:16			God's Perfectly Restored Fellowship with All Mankind in the Holy City No Hades No Dead Rev 20:3	All Restored Acts 3:21	
		Son			Pre-Incarnate, John 8:58		Incarnate, John 1:14			Paradise, Luke 23:43
		Holy Spirit			Everywhere, Psalm 139:7		Indwelling Believers, John 14:17			
	Mankind	Living Mankind	Serving the Savior or Satan on Earth, Ephesians 2:1-5							
		Deceased Believing Mankind	Blessed in Paradise, Luke 16:22							
		Deceased Unbelieving Mankind	Punished in Hades until the final judgment, Luke 16:23 and Rev 20:13							
	Angels	Holy Angels	No Creation	Serving Mankind at God's Command, Hebrews 1:14			Lake of Fire Prepared for the Devil and his Angels Mat 25:41 Rev 20:10	Fallen Angels Forgiven? Col 1:20 Yes? Heb 2:16 No?		
		Imprisoned Angels	No people							
		Fugitive Angels	Gen 1:1	No Fall No Unholy Angels Gen 1:31	Imprisoned in Tartarus, 2 Peter 2:4 and Jude 6				Thalaasa, Rev 20:13	
		First Beast Demon			Rebelling Against Christ					
		False Prophet Demon			Accusing Mankind				Lake of Fire Revelation 19:20	
		Satan			1 Peter 5:8 and Revelation 12:10				Abyss Revelation 20:2	

Destiny

Nsari at AionianBible.org/Destiny

The Aionian Bible shows the location of eleven special Greek and Hebrew Aionian Glossary words to help us better understand God's love for individuals and for all mankind, and the nature of after-life destinies. The underlying Hebrew and Greek words typically translated as *Hell* show us that there are not just two after-life destinies, Heaven or Hell. Instead, there are a number of different locations, each with different purposes, different durations, and different inhabitants. Locations include 1) Old Testament *Sheol* and New Testament *Hadēs*, 2) *Geenna*, 3) *Tartaroō*, 4) *Abyssos*, 5) *Limnē Pyr*, 6) *Paradise*, 7) *The New Heaven*, and 8) *The New Earth*. So there is reason to review our conclusions about the destinies of redeemed mankind and fallen angels.

The key observation is that fallen angels will be present at the final judgment, 2 Peter 2:4 and Jude 6. Traditionally, we understand the separation of the Sheep and the Goats at the final judgment to divide believing from unbelieving mankind, Matthew 25:31-46 and Revelation 20:11-15. However, the presence of fallen angels alternatively suggests that Jesus is separating redeemed mankind from the fallen angels. We do know that Jesus is the helper of mankind and not the helper of the Devil, Hebrews 2. We also know that Jesus has atoned for the sins of all mankind, both believer and unbeliever alike, 1 John 2:1-2. Deceased believers are rewarded in Paradise, Luke 23:43, while unbelievers are punished in Hades as the story of Lazarus makes plain, Luke 16:19-31. Yet less commonly known, the punishment of this selfish man and all unbelievers is before the final judgment, is temporal, and is punctuated when Hades is evacuated, Revelation 20:13. So is there hope beyond Hades for unbelieving mankind? Jesus promised, "*the gates of Hades will not prevail*," Matthew 16:18. Paul asks, "*Hades where is your victory?*" 1 Corinthians 15:55. John wrote, "*Hades gives up*," Revelation 20:13.

Jesus comforts us saying, "*Do not be afraid*," because he holds the keys to *unlock* death and Hades, Revelation 1:18. Yet too often our *Good News* sounds like a warning to "*be afraid*" because Jesus holds the keys to *lock* Hades! Wow, we have it backwards! Hades will be evacuated! And to guarantee hope, once emptied, Hades is thrown into the Lake of Fire, never needed again, Revelation 20:14.

Finally, we read that anyone whose name is not written in the Book of Life is thrown into the Lake of Fire, the second death, with no exit ever mentioned or promised, Revelation 21:1-8. So are those evacuated from Hades then, "*out of the frying pan, into the fire?*" Certainly, the Lake of Fire is the destiny of the Goats. But, do not be afraid. Instead, read the Bible's explicit mention of the purpose of the Lake of Fire and the identity of the Goats, "*Then he will say also to those on the left hand, 'Depart from me, you cursed, into the consummate fire which is prepared for... the devil and his angels,'"* Matthew 25:41. Bad news for the Devil. Good news for all mankind!

Faith is not a pen to write your own name in the Book of Life. Instead, faith is the glasses to see that the love of Christ for all mankind has already written our names in Heaven. "*If the first fruit is holy, so is the lump*," Romans 11:16. Though unbelievers will suffer regrettable punishment in Hades, redeemed mankind will never enter the Lake of Fire, prepared for the devil and his angels. And as God promised, all mankind will worship Christ together forever, Philippians 2:9-11.

Disciple All Nations

Bedeeni, gene yeej li bitoj bichu-u, ne fe beniij ni be nuuj beniij bej be kintutu, ne ni ne lisi be li dzoo, li bukooy bu Baa wej be bu Ijwaay maa bu Fiana yi Waay le.

- Maacho 28:19